

4° A. or. 2760

<36626456310012

<36626456310012

Bayer. Staatsbibliothek

THE
RAJA TARANGINI;
A
HISTORY OF CASHMIR;

CONSISTING OF

FOUR SEPARATE COMPILATIONS:

VIZ.

- I.—THE RAJA TARANGINI, BY KALHANA PANDITA, 1148, A. D.
- II.—THE RAJAVALI, BY JONA RAJA (DEFECTIVE,) TO 1412, A. D.
- III.—CONTINUATION OF THE SAME, BY SRI VARA PANDITA, PUPIL OF JONA RAJA, A. D. 1477.
- IV.—THE RAJAVALI PATAKA, BY PRAJYA BHATTA, BROUGHT UP TO THE CONQUEST OF THE VALLEY BY THE EMPEROR AKBER.

COMMENCED UNDER THE AUSPICES OF THE GENERAL COMMITTEE OF PUBLIC INSTRUCTION;
TRANSFERRED TO THE ASIATIC SOCIETY, WITH OTHER UNFINISHED ORIENTAL WORKS;
AND COMPLETED IN 1835.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS, CIRCULAR ROAD.

MDCCCXXXV.

62-D.

75 G

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

HISTORY OF CASHMIR

FOUR SEPARATE COMPILATIONS

- I.—THE RANA TARANGINI BY RACHINI PANDITA. 115 A.D.
- II.—THE RANAVATI BY JONA RANA (DECEASED). 115 A.D.
- III.—CONTINUATION OF THE SAME BY SRI VASANTPANDITA. PUPIL OF JONA RANA. A.D. 117.
- IV.—THE RANAVATI PATAKA BY PRADYA BHATTI. BROUGHT UP TO THE CONQUEST OF THE VALLEY BY THE EMPEROR AKBER.

FORWARDED UNDER THE ARRANGEMENT OF THE GENERAL COMMITTEE ON PUBLIC INVESTIGATION
TRANSMITTED TO THE ASIATIC SOCIETY, WITH OTHER ORIENTAL MSS.
AND COMPLETED IN 1855.

PRINTED AT THE BARRISTER'S CHAMBERS, 11, COLLEGE ROAD,
MADRAS.

राजतरङ्गिणी।

अर्थात् काशीरदशीयराजकीय इतिहासः ॥

प्रथमतः । कङ्कणपण्डितकृताष्टमतरङ्गात्मिका राजतरङ्गिणी ॥

शकाब्दे १०७०

द्वितीयतः । जेनराजकृता द्वितीया राजतरङ्गिणी ॥

शकाब्दे १३३४

तृतीयतः । श्रीवरकृता तृतीया राजतरङ्गिणी ॥

शकाब्दे १३६६

चतुर्थतः । प्राज्यभट्टकृता चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

नामान्तरं राजावलीति ।

शकाब्दे १४८२

एतच्चतुर्भागात्मिका राजतरङ्गिणी
साधारणविद्यावृद्ध्यर्थककमिद्विधनव्ययेन मुद्रितुमारब्धा तत्रासमाप्तत्वात्
एसियाटिकसोसइटाख्यगौडदेशीयसभाध्यक्षेण प्रेरिता

कलिकाताख्यराजधान्या ।

इडुकेशनयन्त्रालये मुद्रिताभूत् ॥

तत्सम्बन्धीयपण्डितैः संशोधिता च ॥

शकाब्दे १७५७ ।

इ० १८३५

राजतरङ्गिणी।

॥ प्रथमस्तरङ्गः ॥

भृषाभोगिफणारन्नरोचिःसिचयचारवे । नमः प्रलीनमुक्ताय हरकल्पमहीरुहे ।
 भालं वक्त्रिशिखाङ्कितं दधदधिओत्रं वहन् समृतक्रीडत्कुण्डलिजृम्भितं जलधिजच्छायाच्छकण्डच्छविः ।
 वल्लोविभ्रदहोनकञ्चुकचितं बद्धाङ्गनाङ्गस्य वो भागः पुङ्गवलक्षणोऽस्तु यशसे वामोऽथ वा दक्षिणः ।
 वन्द्यः कोऽपि सुधास्यन्दास्कन्दी स सुकवेर्गुणः । येन याति यशःकायः स्थाय्यं स्वस्य परस्य च ।
 कोऽन्यः कालमतिक्रान्तं नेतुं प्रत्यक्षतां क्षमः । कविप्रजापतींस्त्यक्त्वा रम्यनिर्माणशालिनः ।
 न पश्येत् सर्वसंवेद्यान् भावान् प्रतिभया यदि । तदन्यद्विद्यदृष्टित्वे किमिव ज्ञापकं कवेः ।
 कथादैर्घ्यानुरोधेन वैचित्र्येऽप्यप्रपञ्चिते । तदत्र किञ्चिदस्येव वस्तु यत्प्रोतये सतां ।
 श्लाघ्यः स एव गुणवान् रागद्वेषवह्निष्कृतः । भूतार्थकथने यस्य स्तेयस्येव सरस्वती ।
 पूर्वैर्बद्धं कथावस्तु मयि भूयो निबध्नाति । प्रयोजनमनाकर्ण्य वैमुख्यं नोचितं सतां ।
 दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं बद्धा प्रमथमोयुषां । अर्वाक्कालभवेर्वार्त्ता यत्प्रबन्धेषु पूर्यते ।
 दाक्ष्यं कियदिदं तस्मादस्मिन् भूतार्थवर्षणे । सर्वप्रकारस्खलिते योजनाय ममोद्यमः ।
 ॥ युगलकं ॥ विस्तोर्षाः प्रथमे ग्रन्थाः स्मृत्यै संक्षिपतो वचः । सुव्रतस्य प्रबन्धेन च्छिन्ना राजकथाश्रयाः ।
 या प्रथामगमनैति सापि वाच्यप्रकाशने । पाटवं दुष्टवैदुष्यतीव्रा सुव्रतभारती ।
 केनाप्यनवधानेन कविकर्मणि सत्यपि । अंशोऽपि नास्ति निर्दोषः क्षेमेन्द्रस्य नृपावलौ ।
 दृगोचरं पूर्वस्वरिग्रन्था राजकथाश्रयाः । मम त्वेकादश गता मत्तं नीलमुनेरपि ।
 दृष्टैश्च पूर्वभूभर्तृप्रतिष्ठावस्तुशासनैः । प्रशस्तिपट्टैः शास्त्रैश्च शान्तोऽशेषभ्रमकृतमः ।
 द्वापञ्चाशतमान्नायभ्रंशाद्यान्नास्मरन्नृपान् । तेभ्यो नीलमतादृष्टं गोनर्दादिचतुष्टयं ।
 बद्धा द्वादशभिर्ग्रन्थसहस्रैः पार्थिवावलिः । प्राङ्महाव्रतिना येन हेलारार्जद्विजन्मना ।
 तन्मतं पद्ममिहिरो दृष्ट्वाशोकादिपूर्वगान् । अष्टौ लवादोन्नपतीन् स्वस्मिन् ग्रन्थे न्यदर्शयत् ।
 ॥ युगलकं ॥ येऽप्यशोकादयः पञ्च ओच्छविष्ठाकरोऽब्रवीत् । तान् द्वापञ्चाशतो मथ्यात् श्लोकस्तस्य तथाह्वयं ।

आशोकादभिमन्योर्ये प्रोक्ताः पञ्च महोभुजः । ते द्वापञ्चाशतो मध्यादेव लब्धाः पुरातनैः । २०
 इयं नृपाणामुल्लासे ह्रासे वा देशकालयोः । भेषज्यभूतसंवादि कथा युक्तोपयुज्यते ।
 संक्रान्तप्राक्तनानन्तव्यवहारः सुचेतसः । कस्येदृशो न सन्दर्भो यदि वा हृदयङ्गमः ।
 क्षणभङ्गिनि जन्तूनां स्फुरिते परिचिन्तिते । मूर्द्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्यात्र विचार्यतां ।
 तदमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं निपीयतां । आत्रशुक्तिपुटैः स्पष्टसङ्गराजतरङ्गिणी ।
 पुरा सती सरःकल्पाभ्यात् प्रभृति भूरभूत् । कुक्षौ हिमाद्रेरणोभिः पूर्णा मन्वन्तराणि षट् । २५
 अथ वैवस्वतीयेऽस्मिन् प्राप्ते मन्वन्तरे सुरान् । द्रुहिणोपेन्द्ररुद्रादीनवतार्य प्रजासृजा ।
 काश्यपेन तदन्तःस्थं घातयित्वा जलोद्भवं । निर्धमे तत्सरो भूमौ कश्मीरा इति मण्डलं ।
 ॥ युगलकं ॥ उद्यदैतस्तनिष्यन्ददण्डकुण्डातपत्रिणा । यत् सर्वनागादेशेन नीलेन परिपाल्यते ।
 गुहोन्मुखी नागमुखी पीतभूरिपया रुचिं । गौरी यत्र वितस्तात्वं याताप्युज्झति नोचितां ।
 शङ्खपद्ममुखैर्नागैर्नारदावभासिभिः । नगरं धनदस्येव निधिभिर्धनिषेव्यते । ३०
 यन्तार्क्ष्यभीत्या प्राप्तानां नागानां गुप्तये ध्रुवं । प्रसारितभुजं पृष्ठे शैलप्राकारलोलया ।
 भुक्तिमुक्तिफलप्राप्तिः काष्ठरूपमुमापतिं । पापसूदनतीर्थान्तर्ध्वं संस्पृशतां भवेत् ।
 सन्ध्यादेवी जलं यस्मिन् धत्ते निःसलिले गिरौ । दर्शनं पुण्यपापानामन्वयव्यतिरेकयोः ।
 स्वयम्भूयत्र ऊतभुक् भुवोगर्भात् समुन्मिषन् । जुहतां प्रतिगृह्णाति ज्वालाभुजवनेर्हविः ।
 देवीभेडगिरेः शृङ्गे गङ्गाद्भेदशृङ्गौ स्त्रियं । सरोऽन्तर्दृश्यते यत्र हंसरूपा सरस्वती । ३५
 नन्दिचेत्रे सुरावासप्रासादे युचरार्पिताः । अद्यापि यत्र व्यज्यन्ते पूजाचन्दनविन्दवः ।
 आलोक्य सारदां देवीं यत्र संप्राप्यते क्षणात् । तरङ्गिणी मधुमती बाणी च कविसेविता ।
 चक्रश्चद्विजयेशादिकेशवेशानभूषिते । तिलांशोऽपि न यत्रास्ति पृथ्व्यास्तोर्थैर्विहङ्कृतः ।
 विजीयते मुख्यबलैर्बलैर्यन्तु न शस्त्रिणां । परलोकात्ततो भोतिर्यस्मिन्निवसतां परं ।
 सोमस्नानगृहाः शीते स्वस्वतीरास्यदारये । यादोविरहिता यत्र निम्नगा निरुपद्रवाः । ४०
 असन्तापहतां जानन् यत्र पित्रा विनिर्धिते । गौरवादिव तिग्मांशुर्धत्ते गोभेऽप्यतीव्रतां ।
 विद्यावेश्मानि तुङ्गानि कुङ्कुमं सहिमं पथः । द्राचेति यत्र सामान्यमस्ति त्रिदिवदुर्लभं ।
 त्रिलोक्यां रत्नसूः स्नाय्या तस्यां धनपतेर्हरित् । तत्र गौरीगुरुः शैलो यत्तस्मिन्नपि मण्डलं ।
 तत्र कौरवकौन्तेयसमकालभवान् कलौ । आगोनर्दात् स्मरन्तिस्म न द्वापञ्चाशतं नृपान् ।
 तस्मिन् काले ध्रुवं तेषां कुक्षतैः काश्यपीभुजां । कर्त्तारः कीर्त्तिकायस्य नाभूवन् कविवेधसः । ४५
 भुजतरुवनच्छायां येषां निषेव्य महौजसां जलधिरसना मेदिन्यासीदसावकुतोभया । स्मृतिमपि न ते यान्ति क्षापा विना
 यदनृगहं प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ।
 यस्यासन्निभकुम्भशायितपदा येऽपि श्रियं लेभिरे येषामण्यवसन् पुरा युवतयो गेहेष्वहश्चन्द्रिकाः । तांस्त्रयोऽयमवैति लोकति
 लकान् स्वप्नेऽप्यजातानिव भ्रातः सत्कविकृत्य किं स्तुतिशतैरन्धं जगत् त्वा विना ।

अष्टषड्यधिकामब्दशतदाविंशतिं नृपाः । अपीपलंस्ते काश्मीरान् गोनर्दाद्याः कलौ यगे ।
 भारतं दापरान्तेऽभूदार्त्तयेति विमोहिताः । केचिदेतां मृषा तेषां कालसङ्ख्यां प्रचक्रिरे ।
 ॥ युगलकं ॥ लब्धाधिपत्यसङ्ख्यानां वर्षान् सङ्ख्याय भूभुजां । भुक्तात् कालात् कलैः शेषो नास्त्येवं तद्विवर्जितात् । ४०
 शतेषु षट्सु सार्द्धेषु व्यधिकेषु च भूतले । कलेर्गतेषु वर्षाणामभवन् कुरपाण्डवाः ।
 लौकिकेऽब्दे चतुर्विंशे शककालस्य संप्रतं । सप्तत्यात्यधिकं यातं सहस्रं परिवत्सराः ।
 प्रायस्तृतीयगोनर्दादारभ्य शरदां तदा । द्वे सहस्रे गते त्रिंशदधिकञ्च शतचयं ।
 वर्षाणां द्वादशशती षष्टिः षड्विंश संयुता । भूभुजां कालसङ्ख्यायां तद्वापञ्चाशतो मताः ।
 चत्वारदृचं शतेनाब्देऽर्थासु चित्रशिखण्डिषु । उच्चारैः संहिताकारैरेवं दत्तोऽत्र निर्णयः । ४५
 आसन् मघासु मुनयः शासति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपते । षड्दिकपञ्चद्वियुतः शककालस्तस्य राज्यस्य ।
 काश्मीरेन्द्रः स गोनर्दां वेत्तद्गङ्गादुकूलया । दिशा कैलासहासिन्या प्रतापी पर्युपास्यत ।
 विहाय देशं शेषार्हेर्विषाक्षेभयादिव । भूर्गारुत्मतरत्नाङ्गे भेजे तस्य भुजे स्थितिं ।
 साहायकार्यमाह्वतो जरासन्धेन बन्धुना । समं रुरोध कंसारेर्भयुरां पृथुभिर्बलैः ।
 तेनोपकूलं कालिन्ध्याः स्कन्धावारं निबध्नता । यादवीहसितैः सार्द्धं योधानां मीलितं ययः । ५०
 एकदा सर्वतो भग्नाः स्वसेनास्त्रातुमुद्यतः । तं संरुरोध योद्धारं सङ्गरे लाङ्गलध्वजः ।
 तयोस्तुल्यौजसोर्युद्धे चिराय करवर्त्तिनी । मच्चैः विजयसन्देहे वरणस्रग्जयश्रियः ।
 अथ शस्त्रक्षतैरङ्गैरालिलिङ्ग रणाङ्गने । भुवं काश्मीरको राजा यादवस्तु जयश्रियं ।
 गतिं प्रवीरसुलभां तस्मिन् सुचित्रिये गते । श्रीमान्दामोदरो नाम तत्सूनुरभूत चितिं ।
 भोगयोगोर्जितं राज्यं प्राप्तवानपि भूपतिः । ध्यायन् पित्रबधं मानो नोपलेभे स निर्द्वितिं । ५५
 अथोपसिन्धु गान्धारैः सज्जे कन्यास्वयम्बरे । निमच्च शुश्रावानीतान् वृष्णीन्दर्पाण्णदोद्रुमः ।
 ततस्तस्यातिसम्भारान्तानदूरस्थितान् प्रति । यात्राभृङ्गजिनोवाजिरेणुयस्तनभस्तला ।
 तदाहवे विवाहोत्का निघ्नतिस्म पतिम्बरा । आसीत्तद्गुपुरभीणां गान्धारेषु स्वयम्बरः ।
 तदाक्रान्तासु चक्राः स चक्रायुधसङ्गरे । चक्रधाराध्वना धीरश्चक्रवर्त्ती दिवं ययौ ।
 अन्तर्व्वर्त्ती तस्य पत्नी तदा यदुकुलोदहः । राज्ये यशोवतीं नाम द्विजैः कृष्णोऽभ्यवेचयत् । ६०
 तस्मिन् काले स्वसचिवान् सास्रयान् विन्यवीवरत् । इमं पौराणिकं श्लोकमुदीर्य मधुसूदनः ।
 काश्मीराः पार्वती तत्र राजा ज्ञेयो हरंशजः । नावज्ञेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता ।
 पुंसां निर्गौरवा भोज्ये इव याः स्त्रीजबेदृशः । प्रजानां मातरं तास्तामपश्यन्देवतामिव ।
 अथ वैजनने मासि सा देवी दिव्यलक्षणं । निर्दग्धस्यान्वयतरोरङ्गुरं सुषुवे सुतं ।
 तस्य राज्याभिषेकादिविधिभिः सह सम्भृताः । द्विजेन्द्रैर्निरवत्यन्त जातकर्मादिकाः क्रियाः । ६५
 स नगेन्द्रश्रिया सार्द्धं लब्धवान् बालभूपतिः । नाम गोनर्द इत्येवं नप्ता पैतामहं क्रमात् ।
 आस्तां बालस्य सन्नद्धे द्वे धात्रौ तस्य वृद्धये । एका पयःप्रसविणी सर्वसम्पत्प्रसूः परा ।

तस्याबन्धप्रसादत्वं रचन्तः पितृमन्त्रिणः । पार्श्वेभ्यो ददुर्बिन्तमनिमित्तस्मितेष्वपि ।
 अबुद्धा ननु तिष्ठन्तस्तस्याव्यक्तं शिशोर्वचः । कृतागसमिवात्मानममन्यन्ताधिकारिणः ।
 पितुः सिंहासनं तेन क्रामता बालभूभुजा । नोत्कण्ठा पादपीठस्य लम्बमानांघ्रिणा कृता ।
 तच्चामरमरुल्लोकाकपच्चं नृपासने । विधाय मन्त्रिणा ऽष्टल्लनं प्रजानां धर्मभंशयं ।
 इति काश्मीरको राजा वर्त्तमानः सशैशवे । साहायकाय समरे न निन्ये कुरुपाण्डवैः ।
 आन्नायभङ्गान्निर्घृणामकृत्यास्ततः परं । पञ्चत्रिंशन्महोपाला मग्ना विस्मृतिसागरे ।
 अथाभवत्सर्वोनाम भूपालो भूमिभूषणं । वेत्तयशोदुकूलायाः प्रीतिपात्रं जयश्रियः ।
 यस्य सेनानिनादेन जगदौन्निर्यदायिना । निन्यिरे वैरिणश्चित्रं दीर्घनिद्राविधेयतां
 तेन षोडशभिर्लब्धैर्विहीनामश्ववेश्मनां । कोटिं निष्पाद्य नगरं लोलोरं निरमीयत ।
 दत्वाग्रहारं लेदय्या लेवारं द्विजपर्वदे । स द्यामनिन्द्यशैर्यश्रीरारोह महाभुजः ।
 कुशेशयाख्यस्तत्पुत्रः प्रतापकुशलः कुशः । कुरुहाराग्रहारस्य दाताभूत्तदनन्तरं ।
 ततस्तस्य सुतः प्राप रिपुनागकुलान्तकः । धुर्यः शौर्याश्रयः श्रीमान् खगेन्द्रः पार्थिवेन्द्रतां ।
 सखागिखुनमुषयोः कर्त्ता मुख्याग्रहारयोः । हरहाससितैः कृत्यैः क्रीतांस्तोकान् क्रमाद्ययौ ।
 अनर्घमहिमा दीर्घमघवत्तावहिष्कृतः । अथ साक्षर्यचर्याऽभूत् सुरेन्द्रस्तत्सुतो नृपः ।
 शतमन्युः शान्तमन्योर्गोत्रभिद्वेत्तरचिणः । लेभे यस्य सुरेन्द्रस्य सुरेन्द्रे नोपमानतां ।
 दरद्देशान्तिके कृत्वा सौरकाख्यं स पत्तनं । श्रीमान् विहारं विदधे नरेन्द्रभवनाभिधं ।
 तेन स्वमण्डले ऽखण्डयशसा पुण्यकर्मणा । विहारः सुकृतोदारे निर्मितः सौरसाभिधः ।
 तस्मिन्निःसन्तौ राक्षि प्रशान्तेऽन्यकुलोद्भवः । बभार गोधरो नाम सभूधरवरान्धरां ।
 गोधरो हस्तिशालाख्यमग्रहारमुदारधीः । स प्रदाय द्विजन्मभ्यः पुण्यकर्म दिवं ययौ ।
 तस्य स्रुतः सुवर्णाख्यस्ततोऽभूत् स्वर्णदेऽर्थिनां । सुवर्णमणिकुल्यायाः कराले यः प्रवर्त्तकः ।
 तत्सूनुर्जनको नाम प्रजानां जनकोपमः । विहारमग्रहारश्च जालोराख्यश्च निर्धमे ।
 शचीनरस्तस्य स्रुतः चितिं चितिश्चीपतिः । ततः श्रीमान् चमाशीलो ररचाक्षतशासनः ।
 राजाग्रहारयोः कर्त्ता शमांगासाशनारयोः । सोऽभूदपुत्रः सूत्रामविष्टरार्द्धसमाश्रयो ।
 प्रपौत्तः शकुनेस्तस्य भूपतेः प्रपितव्यजः । अथावहदशोकाख्यः सत्यसन्धो वसुन्धरा ।
 यः शान्तवृजिनो राजा प्रपन्नोजिनशासनं । शुष्कलेऽत्र वितस्ताद्रौ तस्तार स्तूपमण्डलैः ।
 धर्मारण्यविहारान्तर्वितस्तात्र पुरेऽभवत् । यत्कृत्यं चैत्यमुत्सेधावधि प्राप्यचमेक्षणं ।
 स षष्ठवत्या गेहानां लक्ष्यैर्लक्ष्योऽसमुज्ज्वलैः । गरीयसीं पुरीं श्रीमांश्चक्रे श्रीनगरीं नृपः ।
 जीर्णं श्रीविजयेशस्य विनिवार्य सुधामयं । निष्कलमेषणाशमयः प्राकारो येन कारितः ।
 सभायां विजयेशस्य समीपे च विनिर्धमे । शान्तावसादः प्रासादावशोकेश्वरसंज्ञितौ ।
 सैः सैः सञ्ज्ञादिते देशे स तदुच्छिन्नये नपः । तपः सन्तोषितास्तेभ्यो भूतेशात् सुकृतौ सुतं ।

सोऽथो भूभृजलोकोऽभूद्लोकसुरनायकः । यो यशःश्रद्धया शुद्धं व्यधाद्ब्रह्माण्डमण्डलं ।
 यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः । आश्चर्याश्चर्यतां यान्ति नियतं दुषदामपि ।
 कोटिवेधिनि सिद्धे हि सरसे हाटकार्पणैः । आसीत् सुषिरतां कर्तुं हेमाण्डस्य ध्रुवं चमः । ११०
 संस्तमयाम्भःप्रविष्टेन तेन नागसरोऽन्तरं । तारुण्यं फणिकन्यानां निन्ये संभोगभव्यतां ।
 तत्कालप्रबलप्रेचबौद्धवादिसमूहजित् । अवधूतोऽभवत् सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकत् ।
 विजयेश्वरनन्दीशचेत्रज्येष्ठेऽपूजने । तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्वदाऽभवत् ।
 ग्रामे ग्रामे स्थितैरश्वैर्धावनं प्रतिषिद्धवान् । खेनावहर्तुं सततं नागः कोऽपि सुहृत्तया ।
 स रुद्धवसुधान् स्नेच्छान्निर्व्यासाखर्वविक्रमः । जिगाय जैत्रयात्राभिर्महीमर्णवमेखलां । ११५
 स तत्रोज्ज्वलितस्तेन स्नेच्छाकादितमण्डलः । स्थानमुज्ज्वलितस्तेनैरद्यापि गद्यते ।
 जितोर्वी कन्यकुजाद्यां तत्रत्यं स न्यवेशयत् । चातुर्वर्ण्यं निजे देशे धर्म्याश्च व्यवहारिणः ।
 यथावद्वृद्धिमप्राप्तं व्यवहारधनादिभिः । सामान्यदेशवद्राज्यं तावदस्मिन् हि मण्डले ।
 धर्माध्यक्षो धनाध्यक्षः कोषाध्यक्षश्च समूपतिः । दूतः पुरोधा देवज्ञः सप्त प्रकृतयोऽभवन् ।
 ॥ युगलकं ॥ कर्मस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्वता । ततः प्रभृति भूमेन कृता यौधिष्ठिरी स्थितिः । १२०
 स विक्रमप्रभावाभ्यां समुपार्जितया श्रिया । विदधे वारवालादीनग्रहारानुदयधीः ।
 द्वारादिषु प्रदेशेषु प्रभावोग्राण्युदयया । ईशानदेव्या तत्पत्न्या मातृचक्राणि चक्रिरे ।
 श्रुतनन्दिपुराणः स व्यासान्तेवासिनेनृपः । सेवनं सोदरादीनां नन्दीशस्यर्द्धया व्यधात् ।
 प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रीनगर्यां वितन्वता । तेन नन्दीशस्यर्द्ध्या न मेने सोदरं विना ।
 विस्मारितो नित्यकृत्यं कार्यव्यग्रतयैकदा । विदूरसोदरजलाप्लावनलाभदुर्मनाः । १२५
 अपश्यन्निर्जलात् स्थानादकस्मादुत्थितं पयः । स सोदराविसम्बादि वर्णस्वादादिभिर्गुणैः ।
 ॥ युग्मं ॥ प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तीर्थे कृतनिमज्जनः । ग नन्दिरुद्रस्यर्द्ध्या मानी पर्याप्तमासदत् ।
 तेन जातु परीक्षार्थं निक्षिप्तः सोदरान्तरे । सपिधानाननः स्वर्णभृङ्गारः सुषिरोदरः ।
 दिनद्वयेन सार्द्धेन श्रीनगर्युद्धवाधसः । उन्मथः स महीभर्तुस्तस्य चिच्छेद संशयं ।
 नूनं नन्दीश एवासौ भोक्तुं भोगानवातरत् । दृष्टादृष्टक्रियासिद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा । १३०
 राज्ञस्तस्य कदाचित्तु ब्रजतो विजयेश्वरं । ययाचे काचिदवला भोजनं मार्गमध्यगा ।
 यथेष्टमशनं दातुं ततोऽनेन प्रतिश्रुते । व्यष्टोद्विक्ता भूत्वा सा नृमांसाश्रया स्पृहां ।
 स सत्वहिंसाविरतस्तस्य दातुं स्वविग्रहात् । अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सैवं तदाब्रवीत् ।
 बोधिसत्त्वोऽसि भूपाल कोऽपि सत्त्वोर्जितव्रतः । कारुण्यं प्राणिषु दृढं यस्येदृक्ते महात्मनः ।
 बौद्धभाषामजानानो माहेश्वरतया नृपः । को बोधिसत्त्वो यं भद्रे मां वेत्सीति जगाद तां । १३५
 पुनर्वर्भाषे सा भूपं श्रातव्यं मत्प्रयोजनं । अहन्तूत्यापिता बौद्धैः क्रोधादिप्रकृतैस्त्वया ।
 लोकालोकाद्रिपार्श्वस्थास्तामस्याः कृत्तिका वयं । बोधिसत्त्वैकशरणाः काङ्क्षन्त्यस्तमसः क्षयं

लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य केचन । ये जन्तवो गतक्लेशान् बोधिसत्वानवेहि तान् ।
 सागसेऽपि न कुप्यन्ति क्षमया चोपकुर्वन्ते । बोधिं स्वयैव नेष्यन्ति ते विश्वधरणोद्यताः ।
 विहारतृष्यनिर्घोषैरुन्निद्रः प्रेरितः खलैः । पुरा भवान् व्यधात् क्रोधादिहारेऽहलनं यदा । १४०
 महाशक्त्यः स नृपतिर्न शक्त्यो बाधितुं त्वया । तस्मिन्दृष्टे तु कल्याणि भविता ते तमःक्षयः ।
 अस्मद्गिरा प्रेरणीयो विहारकरणाय सः । दत्त्वा स्वहेमसम्भारं त्वया मलिनितः खलैः ।
 तस्मिन् कृते न जायेत विहारच्छेदवैशसं । तस्य तत्रैरकाणाञ्च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ।
 क्रुद्धैर्बौद्धैरनुध्याता त्वदधाय प्रधाविता । अनुदिष्टा समाह्वय बोधिसत्वैस्तदेत्यहं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मात् सत्वातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितः । क्षीणपापाद्य सम्बृत्ता स्वस्ति ते साधयाम्यह । १४५
 कृतप्रतिश्रवे राज्ञि विहारकृतये पुनः । प्रहर्षोत्फुल्लनयना कृत्यादेवी तिरोदधे ।
 अथ कृत्याश्रमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः । तत्रैव क्षीणतमसं कृत्यादेवीमनन्दयत् ।
 विधाय सोऽश्मप्रासादं नन्दिचेत्रे क्षमापतिः । भूतेशाय क्षमं कोषैः पूजां रत्नमयीं ददौ
 चीरमोचनतीर्थान्तर्गणरात्रं तपस्तता । ब्रह्मासननिविष्टेन ध्याननिष्पन्दमूर्त्तिना ।
 राज्ञा कनकवाहिन्याः सुचिरात् पुण्यकर्मणा । नन्दीशस्यर्शनोत्कण्ठा तेनानीयत कुण्डतां । १५०
 ह्लादोदयानृत्यगीतक्षणे नर्त्तितुमुत्थितं । प्रददौ ज्येष्ठरुद्राय स्वावरोधबधूशतं ।
 भुक्तैश्चैव स पर्यन्ते प्रतिष्ठंश्चीरमोचनं । पत्न्या समं सद्यो राजा सायुज्यं गिरिजापतेः ।
 अथाशोककुलोत्पन्नो यद्वान्याभिजनोद्भवः । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतोपतिः ।
 ऋद्ध्या जाज्वलितस्योच्चैर्माहेश्वरशिखामणेः । अद्यापि श्रूयते यस्य प्रभावो भुवनाद्भुतः ।
 हरप्रसादमात्रेण सच्चरित्रानुरागिणा । बबन्ध सुखिना सख्यं येन वैश्रवणः स्वयं । १५५
 कुवेरद्वयोराराज्ञामय्यः स्वाज्ञाविधायिनः । आदिश्य गुह्यकान् दीर्घं गुरुसेतुमबन्धयत् ।
 सूदे दामोदरीये यत्तस्यासीत् स्वकृतं पुरं । सेतुना तेन तत्रैच्छत् कर्तुं सोऽम्भःप्रतारणं ।
 हितं लोकोत्तरं किञ्चिच्चिकीर्षोरुन्नतात्मनः । रोहन्ति हा धिक् प्रत्यूहा मितपुण्यतया नृणां ।
 सहि कारयितुं यच्चैर्यततेस्म स्वमण्डले । दीर्घानश्ममयान् सेतुंस्तोयविस्तृतशान्तये ।
 तपोविभूतयश्चिन्त्या द्विजानामुग्रतेजसां । तादृशमपि ये कुर्युः प्रभावस्य विपर्ययं । १६०
 दायादादिबलैर्नष्टा दृष्टा भूयः समुत्थिता । श्रीर्विप्रावज्ज्ञया राज्ञामपुनःसम्भवा पुनः ।
 आह्वयार्थमुत्थितः स्नातुं दिजैः कैश्चिदुभुचितैः । प्राक् स्नानाद्भोजनं राजा स कदाचिदयाच्यत ।
 धियासुना वितस्तान्तर्यदा तेनावधीरितं । तदा प्रभावात्ते तस्य तां धुनीमग्रतो व्यधुः ।
 सेधं वितस्ता दृष्ट्वैनां भोजयास्मान् स तैरिति । उक्तोऽपि मायाविहितामज्ञासीत् सरिदाद्धति ।
 भोज्यं ददानि नास्मातो विप्राः सर्पत साम्प्रतं । तेनेत्युक्तास्तमशपस्ततः सर्पा भवेति ते । १६५
 अशेषभेकेनैवाक्रा श्रुत्वा रामायणं तव । शापस्य शान्तिर्भवित्यूचिरे ते प्रसादिताः ।
 स दामोदररुदान्तर्धावन् दूरमुदन्यथा । शापोष्णश्वासधूमेन जनैरद्यापि लक्ष्यते ।

अथाभवन् स्वनामाङ्कपुरत्रयविधायिनः । ऊष्कजुष्ककनिष्काख्यास्त्रयस्तत्रैव पार्थिवाः ।
 स विहारस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः । जयस्वामिपुरस्यापि शुद्धधीः स विधायकः ।
 ते तुरुष्कान्वयोद्भूता अपि पुण्याश्रया नृपाः । शुष्कलेत्रादिदेशेषु मठचैत्यादि चक्रिरे ।
 प्राज्ये राज्यक्षेत्रेषां प्रायः काशीरमण्डलं । भोज्यमास्ते च बौद्धानां प्रव्रज्योर्जिततेजसां ।
 ततो भगवतः शाक्यसिंहस्य पुरनिर्द्वेते । अस्मिन् सह लोकधातौ सार्द्धं वर्षशतं क्षयात् ।
 बोधिसत्त्वस्य देशेऽस्मिन्नेकभूमौ श्वरोऽभवत् । स तु नागार्जुनः श्रीमान् षडर्हवनसंश्रयी ।
 अथ निष्कण्टको राजा कण्टकौत्साग्रहारदः । अभोर्वभूवाभिमन्युः शतमन्युरिवापरः ।
 स्वनामाङ्कशशाङ्काङ्कशेखरं विरचय्य सः । परार्थविभवं श्रीमानभिमन्युपुरं व्यधात् ।
 चन्द्राचार्यादिभिर्लब्धादेशं तस्मात्तदागमं । प्रवर्तितं महाभाष्यं स्वस्य व्याकरणं कृतं ।
 तस्मिन्नवसरे बौद्धा देशे प्रवृत्ता ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्त्वेन पालिताः ।
 ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान् बुधान् । क्रियां नीलपुराणोक्तामहिन्दन्नागमद्विषः ।
 मण्डले विष्णुताचारे विद्विन्नवलिकर्मभिः । नागैर्जनचयश्चक्रे प्रभूतहिमवर्षभिः ।
 हिमान्यां बौद्धवाधाय पतन्त्यां प्रतिवत्सरं । शीते दार्वाभिसारादौ षण्मासान् पार्थिवोऽवसत् ।
 तदा प्रभावः कोऽप्यासीद्वलिहोमविधायिनः । नानश्यन् यद्वशादिप्रा बौद्धाश्च निधनङ्गताः ।
 नीलमुद्दिश्य देशस्य रक्षितारं महेश्वरं । काश्यपश्चन्द्रदेवाख्यस्तपस्तेपे ततोद्विजः ।
 तस्य प्रत्यक्षतां यातो नीलस्तुहिनविश्वं । न्यवारयत् जगादापि स्वपुराणविधिं पुनः ।
 आद्येन चन्द्रदेवेन शमितो यच्चविश्वः । द्वितीयेन तु देशेऽस्मिन् दुःसहोभितुविश्वः ।
 राजा तृतीयगोवर्धः प्राप्तराज्यस्तदन्तरे । यात्रायागादि नागानां प्रावर्तयत् पूर्ववत् ।
 राज्ञा प्रवर्तिते तेन पुनर्नीलोदिने विधौ । भित्तो हि सदोषाश्च सर्वतः प्रशमं ययुः ।
 काले काले प्रजापुण्यैः सम्भवन्ति महीभुजः । येर्मण्डलस्य क्रियते दूरोत्सन्नस्य योजनं ।
 ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्वयाः । नष्टन्तु ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ।
 इत्येतत् प्रतिवृत्तान्तं देवेऽस्मिन् वीक्ष्य लक्षणं । भाविनां भूमिपालानां प्राज्ञैर्ज्ञेयं शुभाशुभं ।
 नदीकृतवतो देशं तस्य वंशैरिव मही । सिद्धैः प्रवरसेनाद्यैश्चिरं भुक्ता सुकर्मभिः ।
 गोवर्धान्वयिनामाद्यः स रघूणां रघुधिया । नृपतिः काश्यपीं वर्षान् पञ्चत्रिंशतिसन्वशात् ।
 वर्षषष्टिं षण्मासैः षड्विंशैर्विज्जितां । विभोषणमिधोऽरक्षत् चितिं गोवर्धनन्दनः ।
 इन्द्रजिह्वावणावास्ता पितापुत्रौ नृपौ क्रमात् । पञ्चत्रिंशत्सहस्राच्च वर्षास्त्रिंशद्ययोर्ययुः ।
 विन्दुरेखाच्छविर्धस्य दृष्टा भाव्यर्थशंसिनी । स रावणस्य पूजार्थं लिङ्गं भाति वटेश्वरः ।
 चतुःशलमठस्यान्तः कृतायादाधि भूभुजा । वटेश्वराय निखिलं तने काशीरमण्डलं ।
 पञ्चत्रिंशतमब्दानां क्षां वुभोज महाभुजः । रावणक्षौणिभृत्सूनुः सार्धमन्यो विभोषणः ।
 किन्नरापरनामाथ किन्नरैर्गीतविक्रमः । विभोषणस्य पुत्रोऽभून्नरनामा नराधिपः ।

१७०

१७५

१८०

१८५

१८९

१९५

सदाचारोऽपि स नृपः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । व्यधाद्विषयदोषेण महानर्थपरम्परां ।
 विहारे निवसन्नेककिन्नरग्रामवर्तिनि । तस्य योगबलात् कोऽपि श्रमणोऽप्यहरत् प्रियां ।
 विहाराणां सहस्राणि तत्कोपान्निर्ददाह सः । अजिग्रहच्च तद्भामान् द्विजैर्मध्यमठाश्रयैः । २००
 च्छद्वापणं राजपथैर्नीयानोज्ज्वलनिम्बगं । स्तीतपुष्पफलोद्यानं स्वर्गसेवाभिधान्तरं ।
 दिग्जयोपार्जितैर्विजैर्जितवित्तेशपत्तनं । वितस्तापुलिने तेन नगरं निरमीयत ।
 ॥ युगलकं ॥ तत्रैकस्मिन् किलोद्याने स्वच्छस्वादुजलाञ्चितः । आसीत् सुश्रवशो नाम्नो नागस्य वसतिः सरः ।
 कदाचित्तस्य दूराध्वक्तान्तो मध्यदिने युवा । क्वायार्थी तत् सरःकच्छं विशाखाख्योऽविशद्विजः ।
 सच्छायपादपतले समीरैः शमितकृतमः । शनैर्नलमुपसृश्य भोक्तुं सकून् प्रचक्रमे । २०५
 तान् पाणौ गृह्णतैवाथ तेन तीरविहारिभिः । पूर्वमाकर्षितो हंसैः शुश्रुवे नूपुरध्वनिः ।
 निर्गते मञ्जरीकुञ्जादपश्यत् पुरतस्ततः । कन्ये नीलनिचोलिन्यौ स केचिच्चारुलोचने ।
 कर्षिकापद्मरागाजनाललीलायितसृशा । मनोज्ञधवलापाङ्गे तनीयोऽञ्जनरेखया ।
 हारिनेत्राञ्चलैर्मन्दमारुतान्दोलनाकुलैः । सनाथांसयुगे रूपपताकापल्लवैरिव ।
 ॥ तिलकं ॥ ते शशाङ्कानने दृष्ट्वा शनैरभ्यर्णमागते । विररामाश्रनारम्भात् मुञ्जव्रीडजडीकृतः । २१०
 भुञ्जाने कच्छगुच्छानां शिम्बोरम्बुजलोचने । ते पुनर्दृष्ट्वानग्रे किञ्चिद्वापारितेक्षणः ।
 आकृतेर्हा धिगीदृश्या भोज्यमेतदिति द्विजः । ध्यायन् कृपाद्रिः सम्मान्य स ते सकून्भोजयत् ।
 उपनिन्ये च सङ्गृह्य पुटकैश्चाटुसीकृतैः । तयोः पात्राय पानीयं सरसः स्वच्छशीतलं ।
 आचान्ते शुचितां प्राप्ते कृतासनपरिग्रहे । ततश्च वोजयन् पर्णतालवृत्तैरभाषत ।
 भवत्यौ पूर्वसुकृतैः कैश्चित् सम्प्राप्तदर्शनः । चापलादिप्रसुखभात् प्रष्टुमिच्छत्ययं जनः । २१५
 कल्याणिनीभ्यां कतमापुण्या जातिः परिष्कृता । कुत्र वा क्लान्तमेतादृग्विरसं येन भुज्यते ।
 एका तमूचे विद्यावामस्य सुखवसः सुते । स्वादुभोक्तव्यमप्राप्य किमोदृङ्गापभुज्यते ।
 पित्रा विद्याधरेन्द्राय प्रदातुं परिकल्पिता । दरावत्यहमेषा मे चन्द्रलेखा यवीयसी ।
 पुनर्द्विजोऽभ्यधादेवं नैष्किञ्चन्यं किमस्ति वः । ताभ्यामवादि तातोऽत्र हेतुमेत्ति स पृच्छतां ।
 ज्येष्ठेऽत्र कृष्णदादश्या यात्रायै तत्तकस्य तं । आगतं चूडया तोयस्यन्दिन्या ज्ञास्यसि ध्रुवं । २२०
 द्रव्यस्यावामपि तदा तदभ्यर्णकतस्थितौ । इत्युक्त्वा फणिकन्ये ते क्षणादास्ता तिरोहिते ।
 क्रमात् प्रवृत्ते सोऽथ नटचारणसङ्कुलः । प्रेक्षिलोकसमाकीर्णस्तत्र यात्रामहोत्सवः ।
 द्विजोऽपि कौतुकाकृष्टः पर्यटन् रङ्गमञ्जसा । कन्याक्तचिह्नज्ञातस्य नागस्यान्तिकमाययौ ।
 पार्श्वस्थिताभ्यां कन्याभ्यां पूर्वमावेदितोऽथ सः । द्विजन्मने व्याजहार स्वागतं नागनायकः ।
 ततः कथान्तरे कापि पृष्टः कारणमापदं । जगाद तं द्विजन्मानं निःश्वस्य श्वसनाशनः । २२५
 अभिमानवतां ब्रह्मन्युक्तायुक्तविवेकिनां । युज्यते वश्यभोग्यानां दुःखानामप्रकाशनं ।
 परदुःख समाकर्ष्य स्वभावसुजनो जनः । उपकारासमर्थत्वात् प्राप्नोति हृदययथा ।

वृत्तिं स्वां वज्र मन्यते हृदि गुरुं धत्तेऽनुकम्पोक्तिभिर्धत्तं निन्दति योग्यतां मितमतिः कुर्वन् स्तुतीरात्मनः ।
 गर्ह्यापायनिषेधं कथयति स्थासुं वदन् व्यापदं श्रुत्वा दुःखमरुन्तुदां वितनुते पीडां जनः प्राकृतः ।
 अतएव विवर्तुणां यावदायुस्स्वमानसे । दीर्घाणि सुखदुःखानि दहत्यन्ते चित्तानलः । २११
 कः स्वभावगभीराणां लक्षयेद्दहिरापदं । वालापत्येन भृत्येन यदि सा न प्रकाशयते ।
 तदस्मिन्नेतयोर्व्याख्यादस्तु नि व्यक्तिमागते । तवाग्रे गोपनं साधो न ममाप्युपपद्यते ।
 त्वयाप्यस्माद्धितार्थाय निसर्गसरलात्मना । ईषत्प्रयासः कल्याणिन् क्रियतां यदि शक्यते ।
 योऽयं तरुतले मुण्डचूडालो दृश्यते व्रतो । अमुना शस्यपालेन कान्दिशीकाः कृता वयं ।
 अभुक्ते मान्त्रिकैरन्ने नवे नागैर्न भुज्यते । अयं नास्ति च तत्तेन समयेन हता वयं । २१२
 चेन्नाणि रक्षतेतस्मिन् दृष्ट्वापि फलसम्पदं । भोक्तुं नैव समर्थाः स्मः प्रेतादव सरिज्जलं ।
 तथा कुरु यथा भ्रश्येत् समयादेशे नैष्ठिकः । योग्यां प्रतिक्रियां विद्मोऽत्र मण्युपकर्तृषु ।
 स तथेति ततो नागमुक्त्वा यत्नपरो द्विजः । अचिन्तयद्दिवारात्रौ शस्यपालस्य वञ्चनां ।
 गूढं तस्य वहिःचेत्कुटीगर्भकृतस्थितेः । पच्यमानान्नभाण्डान्तर्नवान्नं न्यक्षिपत्ततः ।
 भुञ्जान एव तत्तस्मिन् क्षणादेव जहार सः । अहीन्द्रः करकासारवर्षी स्कीतां फलश्रियं । २१३
 तच्च व्युत्क्रान्तदारिद्र्यः सरसोऽभ्यर्क्षमागतं । कृतोपकारमन्येद्युर्निजोर्वीमनयद्विजं ।
 सतत्र पितुरादेशात् कन्याभ्यां विहिताहंशः । अमर्त्यमुलभैर्भोगैरतोऽथ दिने दिने ।
 कालेन सर्वानामच्य स्वां भुवं गन्तुमुद्यतः । प्रतिश्रुतं वरं नागं चन्द्रलेखामयाचत ।
 सम्बन्धायोग्यमपि तं कृतञ्चत्वशम्बदः । संविभेजे स भुजगः कन्यया च धनेन च ।
 एवं नागवरावाप्तश्रियस्तस्य द्विजन्मनः । महान्नरपुरे कालस्तैस्तैर्नियोत्सवैर्यथा । २१४
 भुजगेन्द्रतनूजापि तं पतिं पतिदेवता । अतोषयत् परार्थश्रीशीलाचारादिभिर्गुणैः ।
 तस्यां कदाचित् सौधायस्थितायां प्राङ्गनादहिः । आतपायोज्झितं तं धान्यं वुभुजे विहरन् हयः ।
 तं वारयितुमाहता मृत्या नासन् गृहे यदा । शिञ्जानमञ्जुमञ्जोरा सा तदावातरत् स्वयं ।
 एकहस्तधृतावेगस्तशीर्षांशुकान्तया । तथा पाणिमरोजेन धावित्वा सोऽथ ताडितः ।
 भोज्यमुत्सृज्य यातस्य फणिस्त्रीस्पर्शतस्ततः । सौवर्णीं पाणिमुद्राङ्गे तुरगस्योदपद्यत । २१५
 तस्मिन् काले नरो राजा चारैस्तां चाहलोचनां । श्रुत्वा द्विजवधूं तस्यां प्रागेवाङ्कुरितस्मरः ।
 तस्य धावन्तमुन्मत्तमन्तःकरणवारणं । बलान्नियमितुं नासीदपवादभयाङ्कुशः ।
 तस्मिन्नुद्धृष्टरागाग्निविस्त्रवे भूपतेः पुनः । उवाह हयवृत्तान्तो दृप्तवातानुकारितां ।
 चक्रे पथ्यस्तमर्थ्यादः सरलांगुलिशोभिना । सकाञ्चनकराङ्गेन शशाङ्केनेव वारिधिः ।
 ब्रीडानिगडनिर्मुक्तो दूतैराकृतशंसिभिः । तामुपकन्दयन् सोऽथ सुन्दरीमुदवेजयत् । २१६
 सर्वोपायैरसाध्याञ्च विप्रस्तप्यतिरथसौ । तेनायाच्यत लुब्धेन रागान्धानां कुतस्तथा ।
 अथ निर्भर्त्सनां तस्मादपि प्राप्तवतामकृत् । हठेन हर्त्तुं तां राज्ञा समादिश्यन्त सैनिकाः ।

तैर्गृहाये कृतास्कन्दे निर्गत्यायेन वर्त्मना । चाणार्थी नागभवनं सजानिः प्राविशद्विजः ।
 ताभ्यामभ्येत्य वृत्तान्ते ततस्तस्मिन् निवेदिते । क्रोधान्धः सरसस्तस्मादुज्जगाम फणीश्वरः ।
 उद्गर्जज्जिह्वाजीमूतजनितध्वान्तसन्ततिः । सघोराशनिर्वर्षेण ददाह सपुरं नृपं । २४३
 दग्धप्राण्यङ्गविगलदसासृक्खेहवाहिनी । मयूरचन्द्रकाङ्क्षेव वितस्ता समपद्यत ।
 शरणाय प्रविष्टानां भयाच्चक्रधरान्तिकं । मुहूर्त्तान्निरदह्यन्त सहस्राणि शरीरिणां ।
 मधुकैटभयोर्मैतुः प्रागूर्वोरिव चक्रिणं । दग्धानां प्राणिनां तत्तत्तदा सर्वाङ्गमस्पृशत् ।
 खसा सुश्रवसो नागी रमण्याख्याद्रिगङ्गरात् । साहायकायाश्मराशीन् समादाय तदा ययौ ।
 सयोजनाधिके शेषे मार्गस्थारात् सहोदरं । कृतकार्यं निश्वस्यैवर्षं ग्रामेषु तज्जहौ । २४४
 योजनानि ततः पञ्च जाता ग्रामधरा शिला । सा रमण्यटवीत्यद्याप्यस्ति स्थूलशिलाविला ।
 घोरं जनक्षयं कृत्वा प्रातः सानुशयोऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विण्णः स्थानमुत्सृज्य तद्ययौ ॥
 दुग्धाब्धिधवलं तेन सरोदूरगिरौ कृतं । अमरेश्वरयात्रायां जनैरद्यापि दृश्यते ।
 श्वशुरानुग्रहान्नागीभूतस्यापि द्विजन्मनः । जामातृसरदत्यन्तत्र च प्रथितं सरः ।
 प्रजानां पालनव्याजान्निःशङ्कक्षयकारिणः । अकस्मादन्तकाः केचित् सम्भवन्ति तथाविधाः । २४५
 अद्यापि तत्पुरं दग्धं शुभ्रीभूतञ्च तत्सरः । उपचक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्मर्यते जनैः ।
 राज्ञां रागः क्रियान्नाम दोषः स्वल्पदृशां मते । तत्तस्य तेन संवृत्तं यन्नाभूत्कापि कश्चित् ।
 सतीदैवतविप्राणामप्येकस्य प्रकोपतः । श्रुतो हि प्रतिवृत्तान्तं त्रैलोक्यस्यापि विप्रवः ।
 चलारिंशतमब्दान् स मासैश्चैनां त्रिभिः समा । भुवं भुङ्क्ता चित्तिवृषा दुर्णेन क्षयं ययौ ।
 अथल्पकालसन्दृष्टप्राकाराट्टालमण्डलं । तत् किन्नरपुरं लेभे गन्धर्व्वनगरोपमां । २४६
 एकस्तु तनयस्तस्य वैचित्रात् कर्मणां गतेः । स्वधात्रा विजयक्षेत्रं नीतः प्राणैर्न तत्यजे ।
 राजा सिद्धाभिधः सोऽथ तथा निःशेषितं जनं । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलं ।
 इति वृत्तं महाश्वर्यं तस्य पित्रं महामतेः । संसारासारताज्ञेन प्राप पुण्योपदेशतां ।
 भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतोऽपि सः । न शक्यतेस्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ।
 दर्पज्वरोऽग्नभूपालमध्ये निर्धायतोऽनिशं । सुधासूतिकलामौलिं तथैवोत्तापतोययौ । २४७
 गणितं गुणैना तेन मणीस्तृणमिवो जहृता । खण्डेन्दुमण्डनार्चायां मण्डनलमखण्डितं ।
 राज्ञस्तस्यैव राजश्रीः परलोकानुगाभवत् । यस्तामयोजयद्भूतो धर्मेणान्यभिचारिणा ।
 षष्टिमब्दान् प्रशस्यार्व्वीमासन्नानुचरान्वितः । आरुरोह सदेहोऽसौ लोकाञ्कशिशिखामणेः ।
 मृत्यानरं समाश्रित्य प्रययुः शोचनीयतां । तत्सुतन्तु समालम्ब्य प्रभुं भुवनवन्द्यतां ।
 यात्याश्रितः किल समाश्रयणीयलभ्या निन्द्या गतिं जगति सर्व्वजनार्चितां वा । २४८
 गच्छत्यधस्तृणगुणः श्रितकूपयन्त्रः पुष्पाश्रयी सुरशिरोभुवि हृदिभेति ।
 सिद्धः सिद्धः सदेहोऽयमिति शब्दं सुरादिवि । प्रोद्दोषयन्तोऽह्यनयन् पटहं सप्तवासरान् ।

उत्पलाच इति ख्यातिं पेशलाचतया गतः । तत्सूनुस्त्रिंशतं सार्द्धान् वर्षाणामन्वशान्मही ।
तस्य सूनुर्हिरण्याचः खनामाङ्गं पुरं व्यधात् । क्ष्मां सप्तत्रिंशतं वर्षान् सप्त मासांश्च भुक्तवान् ।
हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्याचस्य चात्मजः । षष्टिं षष्टिं च मुकुलस्तसूनुरभवत् समाः ।
अथ स्नेहगणाकीर्णं मण्डले चण्डचेष्टितः । तस्यात्मजोऽभून्मिहिरकुलः कालोपमो नृपः ।
दक्षिणां सान्तकामाशां स्पृष्ट्वा जेतुमुद्यता । यन्मिषादुत्तरहरिदभारान्यमिवान्तकं ।
सान्निध्यं यस्य सैन्यान्तर्हन्तमानाशनोत्सुकान् । अजानन् गृध्रकाकादीन् दृष्ट्वा ये धावतो जनाः ।
दिवारात्रं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योऽभूद्भूपालवेतालो विलासभवनेष्वपि ।
वालेषु करुणा स्त्रीषु घृणा वृद्धेषु गौरवं । न बभूव नृशंसस्य यस्य घोराकृतोन्नतः ।
स जातु देवीं सम्बीतसिंहलांशुककञ्चुकां । हेमपादाङ्कितकुचां दृष्ट्वा जज्वाल मन्युना ।
सिंहलेषु नरेन्द्राङ्घ्रिमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कञ्चुकिना पृष्ठेनोक्तो यात्रामधात्ततः ।
तस्मैनाकुम्भिदानाभोनिम्नगाहतसङ्गमः । यमुनालिङ्गनप्रीतिं प्रपदे दक्षिणार्णवः ।
स सिंहलेन्द्रेण समं संरम्भादुदपाटयत् । चिरेण चरणस्पृष्टप्रियालोकनजां रूपं ।
दूरान्तसैन्यमालोक्य लङ्कासौधैर्निशाचराः । भूयोऽपि राघवोद्योगमाशङ्क्य प्रचकम्पिरे ।
स तत्रान्यं नृपं दत्वा तीव्रशक्तिमपाहरत् । पटं यमुषदेवाख्यं मार्त्तण्डप्रतिमाङ्कितं ।
व्यावृत्त्य चोलकर्णाटनाटादींश्च नरेश्वरान् । सिन्धुरानिव गन्धेभौ गन्धेनैव व्यधारयत् ।
तस्मिन् प्रयाते प्राप्तेभ्यः शशंसुस्तत्पराभवं । नगर्यो नरनाथेभ्यस्तुल्यदृढालम्बखलाः ।
काशीरं द्वारमासाद्य श्वभ्रभ्रष्टस्य दन्तिनः । श्रुत्वा सत्रासजङ्घाषं तोषरोमाञ्चितोऽभवत् ।
तदाकर्णनसंरम्भे सहर्षोऽयं विरूद्धधीः । शतमन्यङ्गजेन्द्राणां हटेन निरलोठयत् ।
स्पर्शोऽङ्गानि यथा वाचं कीर्त्तनं पापिनां तथा । सन्दूषयेदतो नोक्ता तस्यान्यापि नृशंसता ।
कोवेत्यद्भुतचेष्टानां कृत्यं प्राकृतचेतसां । धर्मं सुकृतसम्प्राप्तिहेतोः सोऽपि यदाददे ।
श्रीनगर्यां हि दुर्वृद्धिर्विदधे मिहिरेश्वरं । होलाङ्गायां समिहिरपुराख्यं पृथुपत्तनं ।
अग्रहारान् जगद्विरे गान्धारब्राह्मणास्ततः । समानशीलास्तस्यैव भ्रुवं तेऽपि द्विजाधमाः ।
भगिनीवर्गसम्भोगनिर्लज्जास्नेहवृंशजाः । सुषासङ्गतिस्तथाश्च दारदाः सन्ति पापिनः ।
वस्तुभावैस्तथा भाट्टा भार्याविक्रयकारिणः । परोपभोगितास्तेषां निर्लज्जास्तर्हि योषितः ।
मेघागमः फणिभुजं प्रथितान्वकारः प्रीणाति हंसममलोजलदात्ययश्च ।
प्रीतेः समानरुचितैव भवेन्नितान्तं दातुः प्रतिग्रहकृतश्च परस्परस्य ।
स वर्षसप्ततिं भुक्त्वा भुवं भूलोकभैरवः । भूरिरोगार्दितवपुः प्राविशज्जातवेदसं ।
सोऽयं त्रिकोटिहा मुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्घृणः । देहत्यागेऽस्य गगणादुच्चचारेति भारती ।
इत्युच्यते मते तेषां स एव परिहारदः । खण्डयन्वीतघृणतामग्रहारादिकर्मभिः ।
आक्रान्ते दारदैर्भौदैर्स्त्रीर्क्षैश्चैरशुचिकर्मभिः । विनष्टधर्मं देशेऽस्मिन् पुण्याचारप्रवर्त्तनं ।

२८०

२८५

२९०

२९५

३००

३०५

आर्यदेशान् स संस्थाप्य व्यतनोद्धारुणं तपः । संकल्प्य स्वपुद्गलं प्रायश्चित्तक्रियां व्यधात् ।
 अतएवाग्रहाराणां सहस्रं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजातेभ्यो द्विजेभ्यो विजयेश्वरे ।
 खुरखङ्गासिधेन्वादिपूर्णे यः फलके तदा । वज्रिप्रदीप्ते सहसा पर्यन्ते स्वां तनुं जहौ । १२०
 इत्येतस्मिञ्चानाम्नाये केचिदव्यभिचारिणि । प्राज्ञः पुरुषसिंहस्य कौटिल्यन्तस्याविर्गहितं ।
 ॥ कुलकं ॥ ये नागेन रुषा मुष्टे नगरे प्राभवन् स्वशाः । तेषां नाशाय वृत्तान्तं पूर्वोक्तं जगदुः परे ।
 अवतारयतस्तस्य चन्द्रकुल्याभिधां नदीं । अश्वघोन्मूलनामध्ये शिलाभूद्विघ्नकारिणी ।
 ततः कृततपाः स्वप्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यक्षाः शिलायां बलवान् ब्रह्मचार्यं तिष्ठति ।
 साध्वी स्पृशति चेदेनां निरोद्धुं न च शक्नुयात् । ततोऽपरेद्युः स्वप्नोक्तं शिलायान्तेन कारितं । १२५
 तासु तासु कुलस्त्रीषु व्यर्थयन्नास्वयाचलत् । चन्द्रवत्याख्यया स्पृष्टा कुलाख्या सा महाशिला ।
 कोटिचयं नरपतिः क्रुद्धस्तेनागसा ततः । सपतिभ्रातृपुत्राणामबधोत् कुलयोषितां ।
 इयं चान्यमते ख्यातिः प्रथते तथ्यतः पुनः । अभव्या सनिमित्तापि प्राणिहिंसा गरीयसी ।
 एवं क्षुद्रोऽपि यद्राजा समूय न हतो जनैः । तत्कर्म कारयद्भिस्तदैवैरेव रचितः ।
 प्रजापुण्योदयैस्त्रीत्रैश्चिरात्तस्मिन् चयं गते । एकस्तत्प्रभवः पौरैः सदाचारोऽभ्यषिच्यत । १३०
 तत्रापि पूर्वसंस्कारामुक्तता सन्देहे जनैः । श्मशानविहिते लोलावेश्मनीव नृपास्यदे ।
 अतिसन्तापदाज्जातः सजनाह्लादकोऽभवत् । जलौघो जलदश्यामात्तापात्यर्थादिनादिव ।
 लोकान्तरादिवायातं मेने धर्मं तदा जनः । अभयञ्च परावृत्तं प्रवासाद्गहनादिव ।
 स वकेशं वक्तुः श्वभ्रे वक्तव्यापगां तथा । कृत्वा पुरं परार्थश्रीर्लवणोत्साभिधं व्यधात् ।
 तत्र त्रिषष्टिर्वर्षाणां स त्रयोदशवासरान् । अभयश्च ह्यत भूपेन तेन पृथ्वीं प्रशासता । १३५
 अथ योगेश्वरी काचिद्गृह्णाया रजनीमुखे । कृत्वा कान्ताकृतं काम्यामुपतस्थे विशाम्पतिं ।
 तथा मनोहरैस्त्रैस्त्रैर्चनैर्गर्लपितस्मृतिः । स यागोत्सवमाहात्म्यं दृष्टुं हृष्टो न्यमच्यत ।
 पुत्रपौत्रशतोपेतः प्रातस्तत्र ततो गतः । चक्रवर्त्ती तथा निन्ये देवीचक्रोपहारतां ।
 कर्मणा तेन सिद्धाया व्योमाक्रमणसूचकं । जानुमुद्रादयं तस्या दृषत्यद्यापि दृश्यते ।
 देवः शतकपालेशो मातृचक्रं शिला च सा । खीरे मठेषु तदार्त्ता स्मृतिमद्यापि गच्छति । १४०
 देव्या कुलतरोः कन्दः क्षितिनन्दोऽवशेषितः । ततस्तस्य सुतस्त्रिंशदसरानन्वशान्मही ।
 द्वापञ्चाशतमब्दान् क्ष्मां दौ च मासौ तदात्मजः । अपासीदसुनन्दाख्यः प्रख्यातस्मरशास्त्रज्ञः ।
 नरः षष्टिं तस्य सन्नुस्तावतोऽक्षयं तत्सुतः । वर्षानभूद्विभुश्रामं योऽक्षवालमकारयत् ।
 जुगोप गोपादित्योऽथ क्ष्मां सदीपां तदात्मजः । वर्षाश्रमप्रत्यवेचाद र्शितादिद्युगोदयः ।
 सखोलखागिकाहार्डिं ग्रामे स्कन्दपुराभिधान् । शमाङ्गादिमुखंश्चाग्रहारान् यः प्रत्यपादयत् । १४५
 ज्येष्ठेश्वरं प्रतिष्ठाप्य गोपाद्रावोर्यदेशजाः । गोपाग्रहारान् कृतिना येन स्वीकारिता द्विजाः ।
 भूचौरवाटिकायां यो निर्व्यास्य लशुनाग्निनः । खासटायां व्यथान् विप्रान्निजाचारविवर्जितान् ।

अन्याश्चानीय देशेभ्यः पुण्येभ्योवसिकादिषु । पावनानग्रहारेषु ब्राह्मणान् स न्यरोपयत् ।
 उत्तमो लोकपालोऽयमिति लक्ष्म प्रशस्तिषु । यः प्राप्तवान् विना यज्ञं चक्षमे न पशुचयं ।
 सषड्दिनां वर्षषष्टिं पालयित्वा स मेदिनी । भोक्तुं पुण्यपरीपाकं लोकान् सुकृतिनामगात् ।
 गोकर्णस्तत्सुतः क्षौणीं गोकर्णेश्वरकृद्दे । अष्टपञ्चाशतं वर्षास्त्रिंशत्यङ्गं विवर्जितान् ।
 स्रुनरेन्द्रादित्योऽस्य खिङ्खिलान्याभिधोऽभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामचयिष्याश्च कारकः ।
 दिव्यानुग्रहभाग्याभिधो यस्य गुरुव्यधात् । उद्येशं मातृचक्रञ्च प्रभावोदयविग्रहः ।
 भूत्वा षट्त्रिंशतं वर्षान् शतं चाङ्गं विभुर्भुवः । सदीर्घैरनघान् लोकानासदत् सुकृतैः कृती ।
 युधिष्ठिराभिधानोऽभूदय राजा तदात्मजः । यः सूक्ष्माक्षतया लोकैः कथितोऽन्वयुधिष्ठिरः ।
 तेन क्रमागतं राज्यं सावधानेन शासता । अनुजज्ञे मितं कालं पूर्वभूपालपद्धतिः ।
 काले कियत्यपि ततो यात्यभाग्यवशादसौ । सिधेवे श्रीमदक्षीवो यत्किञ्चन विधायिता ।
 नान्वयहीदनुयाह्वानं सञ्जग्राह धीमतः । न प्रवृत्तोपचाराणां प्रागिवासीत् प्रियङ्करः ।
 दुर्विद्यपर्वदा साकं निर्विशेषं सभाजितैः । परिजह्रे स दुर्ज्ञातो जाततेजोबधैर्बुधैः ।
 सर्वत्र समदृष्टित्वं गुणोऽयं खलु योगिनः । अकीर्त्तिहेतुः स महान्दोषस्तु पृथिवीपतेः ।
 नयद्भिर्गुणतां दोषान् दोषताञ्च गुणान् विटैः । स लुप्तप्रतिभश्चक्रे शनकैस्त्रिजितोपमः ।
 वाङ्मूर्च्छेदिनी दीर्घनर्म्मशश्चत्कथा विटैः । अनीश्वरोऽचिता तस्य क्रीडापि भयदाभवत् ।
 पुरो मिथ्यागुणग्राही परोक्षं दोषदर्शकः । असुखिरादरोभूभृत् सोऽभूद्वैद्योऽनुजीविना ।
 मनागनवधानेन स्खलतस्तस्य भूपतेः । इत्थं राज्यस्थितिरगादचिरेण विस्मृतां ।
 उपेक्षितास्य निर्दोहैरयतन्ता जितात्मनः । अथ लब्धबलास्तस्य नाशाय द्रोहिमन्त्रिणः ।
 प्रभोः सङ्कोचिताज्ञैस्त्वैश्वर्यनिर्वयग्रहं । राज्यं जिहोर्षवो भूपाश्चक्रिरे भूम्यनन्तराः ।
 तदनु प्राणिताः सर्वे ते ते नानादिगाश्रयाः । आसन् राज्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससम्भ्रमाः ।
 अथोत्पन्नभयो राजा न शशाक निजस्थितिं । व्यवस्थापयितुं यन्त्रच्युतां कारुः शिलामिव ।
 चिरक्षुषे क्षमाभर्त्तुस्तस्मिन् राज्ये विसंशुले । उपायोऽस्य स्थितेर्हेतुर्नैकः कस्य न पप्रथे ।
 दृष्टदोषान् स्थितिं प्राप्तो हन्यादस्मानसंशयं । विचिन्त्येति न सामास्य जगद्भिर्निजमन्त्रिणः ।
 अथ निरुद्धुस्ते सन्नद्धावलैर्नृपमन्दिरं । व्यवहितजनाक्रन्दं भेरीरवैरतिभैरवैः ।
 मदकरिघटाकेतुच्छाया निरुद्धरविप्रभा भवनबलभीः सन्तन्वन्तो दिवापि तमोवृताः ।
 तैर्गन्तुं स्वभुवो निवारितरणैर्दत्तेऽवकाशे ततस्त्यक्तश्रीर्नगरान्तरात्स नृपतिस्तात्पर्यतो निर्ययौ ।
 आजानेयराजोङ्गरागललनाप्रस्थानसन्दर्शनचतुर्भ्यत्पौरजनाश्रुलाजकणिकाकीर्त्तेन राजाध्वना ।
 राज्याच्छ्रुतस्य बह्व्यः परिवाररामाः कोशादि तस्य रिपवो व्रजतो विजङ्घुः ।
 उर्वीरहो विगलितस्य नगेन्द्रशृङ्गादक्षीफलादिरभसादिव गण्डशैलाः ।

१५०

१५५

१६०

१६५

१७०

१७५

रम्यैः शैलपथैर्ब्रजन श्रमवशाच्छायां श्रितः शाखिनामासीनः प्रचलायितेन सुमहदुःखं विसस्मार सः ।
 दूरात्पामरफुल्लतैः श्रुतिपथप्राप्तैः प्रबुद्धस्वभृद्दृष्टोनिर्झरवारिभिः सहमनाः श्वश्रे निमज्जन्निव ।
 नानावीरुत्तृणपरिमलैर्यगन्धा वनोर्वीरम्भः चोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाश्चाद्रिकुल्याः ।
 क्रान्त्वा आन्तैर्व्विसकिसलयच्छाद्यमुग्धाङ्गलेखैरत्युत्सङ्गं निहिततनुभिर्भूकितं तस्य दारैः ।
 पर्यस्ताद्रितटादिलोक्य सुचिरं दूरीभवन्मण्डलं द्रागामन्वयितुं जहत्सु नृपतेर्दारेषु पुष्पाञ्जलान् ।
 चौलीपृष्ठविकीर्णपलतिनमत्तुण्डं खनीडस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां वृन्दैरपि क्रन्दितं ।
 स्तनयुगवलनद्वयस्तमूङ्गाशुकानां त्रिकवलनविलोमं वीक्ष्य दूरात् स्वदेशं ।
 अवहत रुदतीनां मौलिविन्यस्तहस्तं पथि नृपवनितानामश्रुभिर्निर्झराम्भः ।
 प्रीतिस्त्रैर्यैरुचितवचनाक्षिप्तयाशोककान्त्या निर्व्याजाज्ञायहणगुरुभिक्षैश्च तैश्चापचारैः ।
 तस्य स्नेहादुपगतवतो राज्यविभ्रंशदुःखं मन्दीचक्रुः स्वभुवि सुजना भूपतेर्भूमिपालाः ।
 इति श्रीकाशीरकमहामात्यचम्पकप्रभुसुनोः कङ्कणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ।
 चतुर्दशाधिकं वर्षं सहस्रं नववासराः । मासाश्च विगताश्चस्मिन्नष्टाविंशति राजसु ॥

॥ अथ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

विहितमजगोः शृङ्गायाभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्दंष्ट्राभ्यां गणं प्रतिगृह्यतः ।
 द्विविधघटनावाक्त्रभ्यानां निधेरुचिता विभोजयति ललनापुष्पागाभ्यां शरीरविनिर्भितिः ॥
 भूयोराज्यार्जनोद्योगस्तेनात्यज्यत भूभुजा । जरसा शमिवाण्या च कर्षमूलमवाप्तया ।
 अनयद्विनयोदात्तः समं स्वविषयेण तान् । विषयान् वशिनामय्यः स तान् पञ्चापि विस्मृतिं ।
 धावन्नाज्येच्छया दुर्गागलिकायां स्वमन्त्रिभिः । कालेन स्थापितो बद्धेत्यभ्यधायि तु कैरपि ।
 अथ प्रतापादित्याख्यसैरानीय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्तुर्ज्ञातिरत्राभ्यर्षयत् ।
 शकारिर्विक्रमादित्य इति सम्भ्रममाश्रितैः । अन्यैरत्रान्यथालेखि विसंवादि कदर्थितं ।
 इदं स्वभेदविधुरं हर्षादीनां धराभुजा । कञ्चित्कालमभूञ्ज्य ततः प्रभृति मण्डलं ।
 असपूर्वापि तेनोर्वी सपूर्वैव महोभुजा । लालिता हृदयज्ञेन पत्या नववधूरिव ।
 भुक्ता द्वात्रिंशतं वर्षान् भुवं तस्मिन्दिवं गते । जलौकास्तत्सुतो भूमेर्भूषणं समपद्यत ।
 पितुरेव समं कालं वृद्धिहेतोः स दिद्युते । विषुवत्पूर्णशीतांशुरिव शीतेतरार्चिषः ।
 अथ वाक्पुष्ट्या सार्द्धं देव्या दिव्यप्रभावया । भुवन्तत्प्रभवोऽभुञ्जत्तुञ्जीनो रञ्जयन् प्रजाः ।
 दम्पतीभ्यामियं ताभ्यामभूयत वसुन्धरा । गङ्गामृगाङ्गखण्डाभ्यां जटाभूरिव धूर्जटेः ।
 मण्डलं साध्वधत्तानौ नानार्णवमनोरमं । शतद्रदापयोवाहौ माहेन्द्रमिव कामुकं ।
 चक्राते च महाभागौ विभ्रमाभरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरावासं कतिकाख्यञ्च पत्तनं ।
 कचिन्मारवराज्यान्तः स्थाने चण्डातपोज्ज्वले । तत्प्रभावेण फलितं वृक्षैस्तत्क्षणरोपितैः ।
 नायं सर्वजनप्रेक्ष्यं यश्चक्रे स महाकवेः । द्वैपायनमुनेरंशस्तत्काले चन्द्रकोऽभवत् ।
 तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापद्देवी व्यजृम्भत ।
 पाकोन्मुखशरच्छालिच्छन्ने केदारमण्डले । मासि भाद्रपदेऽकस्मात् पपात तुहिनं महत् ।
 तस्मिन् विश्वचयोद्युक्तकालाद्बहसितोपमे । न्यमज्जन् शालयः साकं प्रजानां जीविताश्रया ।

अथासीत् क्षुत्परिचामजनप्रेतकुलाकुलः । प्राकारो निरयस्त्रेव घोरोदुर्भिक्षविश्रवः । २०
 पत्नीप्रीतिं सुतस्त्रेहं पितृदाक्षिण्यमातुरः । कुचिम्भरिः क्षुत्तप्तो विसस्माराखिलो जनः ।
 क्षुत्तापाद्भस्मरन् लज्जामभिमानं कुलोन्नतिं । अशनाहंक्रियाघ्रातो लोकोलक्ष्मीकटाक्षितः ।
 क्षामं कण्ठगतप्राणं याचमानं सुतं पिता । सुतोवा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणं ।
 स्वायस्त्रिंशेषे वीभत्से स्वदेहेऽहंक्रियावतां । अभूद्भोज्यार्थिनां युद्धं प्रेतानामिव देहिनां ।
 रुक्षाभिभाषी क्षुत्क्षामो घोरो दिक्षुक्षिणी क्षिपन् । एक एको जगज्जीवैरियेष स्वात्मपोषणं । २५
 तस्मिन् महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःसहे । ददृशे लोकनाथस्य तस्यैव करुणार्द्रता ।
 निवारितप्रतीहारः सरत्नौषधिगोभिनः । दर्शनेनैव दीनानामलक्ष्मीकृतममच्छिनत् ।
 सपत्नीको निजैः कोशैः सञ्चयैर्मन्त्रिणामपि । क्रीतान्नः स दिवारात्रं प्राणिनः समजीवयत् ।
 अटवीषु श्मशानेषु रथ्यास्त्रवसथेषु च । क्षुत्क्षामः क्षामभुजा तेन नहि कश्चिदुपैक्ष्यत ।
 अतो निःशेषितधनः क्षीणानां वीक्ष्य मेदिनीं । क्षपायामेकदा देवीमेवमूचे सुदुःखितः । ३०
 देव्यस्मदपचारेण ध्रुवं केनापि दुस्तरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ।
 धिक्क्षामधन्यं यस्याये लोकोऽयं शोकपीडितः । पश्यन्नशरणामुर्वीमनुयाहो विपद्यते ।
 प्रजा निःशरणा एता अन्योन्यं बान्धवोज्झिताः । अरक्षिता भयेऽमुग्धिन् किं कार्यं जीवितेन मे ।
 यथा कथञ्चिल्लोकोऽयं दिनान्येतानि यन्नतः । मयातिवारिताः सर्वे न च कोऽपि व्यपद्यत ।
 अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौरात्म्यपीडिता । निष्किञ्चनाद्य सञ्जाता पृथिवी गतगौरवा । ३५
 तदिमाः सर्वतो मग्ना दारुणे व्यसनार्क्षवे । उपायः कतमस्तावत् समुद्धर्तुं क्षमः प्रजाः ।
 निरालोको हि लोकोऽयं दुर्दिनयस्तभास्करः । कालरात्रिकुलैर्विश्वकपरीत इव वर्त्तते ।
 हिमसङ्घातदुर्लङ्घ्यचितिभृद्बुद्धनिर्गमाः । बद्धद्वारकुलायस्यखगवद्विवशा जनाः ।
 गूराश्च मतिमन्तश्च विद्यावन्तश्च जन्तवः । कालदौरात्म्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ।
 आशाः काञ्चनपुष्पकुङ्कुलकुलच्छन्ना न काः क्षमातले सौजन्यामृतवर्षिभिस्तिलकितं सेव्यैर्न किं मण्डलं । ४०
 पन्थानः सुचिरोपचाररुचिरैर्ध्याता न कैः संस्तुतैस्तेषामत्र न सन्ति निःकृतगुणाः कालेन ये मोहिताः ।
 तदेष गलितोपायो जुहोमि ज्वलने तनुं । नतु द्रष्टुं समर्थोऽस्मि प्रजानां नाशमीदृशं ।
 धन्यास्ते पृथिवीपालाः सुखं ये निशि शेरते । पौरान् पुत्रानिव पुरः सर्वतो वीक्ष्य निर्वृतान् ।
 इत्युक्त्वा करुणाविष्टो मुखमाच्छाद्य वाससा । निपत्य तल्पे निःशङ्कं हरोद पृथिवीपतिः ।
 निर्वातस्त्रिमितैर्दीपैरुद्भवैः कौतुकादिव । वीक्षमाणाय तं देवी जगाद जगतीभुजं । ४५
 राजन् प्रजानां कुक्षतैः कोऽयं मतिविपर्ययः । येनेतरद्वयं स्वरमधीरोचितमीदृशे ।
 यद्यसाध्यानि दुःखानि केतुं न प्रभविष्णुता । तन्महीपाल महतां महत्त्वस्य किमङ्कनं ।
 कः शक्रः कतमः स्रष्टा वराकः कतमो यमः । सत्यव्रतानां भूपानां कर्तुं शासनलङ्घनं ।
 पत्यौ भक्तिव्रतं स्त्रीणामद्रोहो मन्त्रिणां व्रतं । प्रजानुपालनेऽनन्यकर्मता भूभृतां व्रतं ।

उत्तिष्ठ प्रतिनामय्य क विपर्येति मदचः । प्रजापाल प्रजानान्ते नाख्ये च कुत्सनं भयं ।
 इति संरम्भतः प्रोक्ते तथानुध्याय देवताः । प्रतिगेहं गतप्राणः कपोतनिवहोऽपतत् ।
 प्रातस्तनूपतिर्वीक्ष्य व्यरंसीन्मरणोद्यमात् । प्रजाश्च प्रत्यहं प्राप्तेः कपोतैर्जीवितं दधुः ।
 वस्त्वन्तरं किमपि तत् साध्वी नूनं ससर्ज सा । जनताजीवितावाप्त्यै न कपोतास्तु तेऽभवन् ।
 तादृशं नहि निर्व्याजप्राणिकारुण्यशालिनां । हिंसया धर्मचर्यायाः शक्यं चापि कलङ्कनं ।
 अभवन्निर्मलं व्योम देवीकृत्यैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ ।
 सा भूतिविभवोदयमग्रहारं द्विजन्मनां । सती कतीमुषञ्चक्रे रामुषं चापकल्मषा ।
 वर्षैः षट्त्रिंशता शान्ते पत्यौ विरहजो ज्वरः । तत्पते ज्वलनज्वालानलिनप्रच्छदे तथा ।
 सा यत्र शुचिचारित्रा विपन्नं पतिमन्वगात् । स्थानं जनैस्तदाक्लृष्टावीत्यद्यापि गद्यते ।
 चारुचारित्रया तत्र तथा सन्नेऽवतारिते । नानापथागतानाथसार्थैरद्यापि भुज्यते ।
 आभ्यामभ्यधिकं कर्तुं शक्तिः कस्येति निश्चितं । विचिन्त्यारोचकी धाता नापत्यं निर्ममे तथाः ।
 वेधाः परां धुरमुपैति परीचकाणामिहोः फलप्रजननेन कृतश्रमो यः ।
 विस्मारितोद्गुरमुदारमयोग्यता तु तस्मादुदेत्य किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ।
 दीर्घदुर्दिननष्टाकिराष्ट्रमात्मापचारतः । ज्ञात्वा राज्यशिसाद्देहं सा चकारेति केचन ।
 ततोऽन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावधत् समाः । पत्तनेन परीतं यच्चकार विजयेश्वरं ।
 सुतो महीमहेन्द्रस्य जयेंद्रस्तस्य भूपतेः । क्षामाजानुभुजो राजा बुभोजाय प्रथुप्रथः ।
 अलोलकीर्तिकल्लोलदुकूलवलनेज्ज्वला । वभार यद्भुजस्तम्भो जयश्रीशालभञ्जिकां ।
 तस्याभूद्भुतोदन्तभवभक्तिविभूषितः । राजस्त्वन्विमर्तिनाम मन्त्री मतिमतां वरः ।
 नास्त्युपायः स संसारे कोऽपि योऽपिहितुं क्षमः । भूपालमत्तकरिणामेषां चपलकर्णतां ।
 अत्यद्भुतमतिः शंक्यः सोऽयमुक्तेति यदिटैः । तस्मिन्वीसचिवे द्वेषस्तेनायाक्षत भूभुजा ।
 निवारितप्रवेशोऽय सकोपस्तमहेतुकं । निनाय हतसर्वस्वं यावदायुर्दरिद्रतां ।
 तस्य भूपतिविद्वेषग्रीष्मोष्मपरिशोषिणः । आप्यायं राजपुरुषा वार्त्तयापि न चक्रिरे ।
 गिरं गभीरो गृह्णाति क्षामाभ्यावत्तदग्रगाः । उक्तानुवादिनस्तावद्भक्तं प्रतिरवादव ।
 स तु राजविरुद्धत्वदारिद्र्याभ्यां न विव्यथे । गतप्रत्यूहया प्रीतः प्राप्तया हरसेवया ।
 अथ भाव्यर्थमाहात्म्यात् पप्रथे प्रतिमन्दिरं । राज्यं सन्निमतेर्भावीत्यश्रुतापि सरस्वरी ।
 नाचोदितावाक्चरतीत्याप्तेभ्यः श्रुतवान्नृपः । ततः सम्भूतसन्त्वासः कारावेष्टानि तं व्यधात् ।
 तत्र तस्योग्रनिगडैः पीडिताङ्घ्रेर्विशुष्यतः । पूर्णोऽभूद्दशमो वर्षो भूपतेश्चायुषोऽवधिः ।
 निष्पुत्तः स महीपालो मुमूर्षुर्दाहमाददे । रोगोत्थया पीडया च चिन्तया च तदीयया ।
 ऊष्मायमाणो विद्वेषवर्जिता ज्वलतानिभं । न विना तदधं मेने भवितव्यप्रतिक्रियां ।
 भाव्यर्थस्य बुधाः कुर्युरुपायं स्थगनाय यं । स एवापातृतं द्वारं ज्ञेयं दैवेन कल्पितं ।

दग्धाङ्गारकदम्बके विलुठतः स्तोकोन्मिषत्तेजसो वेधा वल्लिकणस्य शक्तिमतुलामाधातुकाभो हठात् ।

तन्निर्व्यापणमिच्छतः प्रतनुते पुंसः समीपस्थिते सन्तापद्रुतभूरिर्षर्पि घटे पानीयकुम्भभ्रमं ।

अथ राजाज्ञया क्रूरैर्वधकर्माधिकारिभिः । निशि सन्निभमतिः शूलैः समारोप्य विपादितः ।

प्रोतशूलैः श्रुते तस्मिन् शोकशङ्कुर्ध्वदीपतेः । निरगाद्रोगभग्नस्य पूर्वं पश्चात्तु जीवितं ।

सप्तत्रिंशतिवर्षेषु यातेष्वस्मिन्निरन्वये । प्रशान्तभूमिपालाभूत् कतिचिद्विवसानि भूः ।

अथ सन्निभमतिं बुद्ध्या तथा व्यापादितं गुरोः । ईशानाख्यस्य हृदयं विवशं वशिनेऽप्यभूत् ।

शिरीष इव संसारे मुखोद्धेद्ये मनीषिणा । हन्ता नृशंस्यन्तदृन्तमिवैकमवशिष्यते ।

स श्मशानभुवं प्रायादनाथस्यैव शुष्यतः । कर्तुं विनयिनस्तस्य स्त्रोचितामन्तसत्क्रियां ।

तच्चास्थिशेषमद्राक्षीत्कथमाणं वलादृकैः । शूलमूलावबद्धास्थिखण्डावष्टम्भनिखलं ।

समीरणसमाकीर्णं मुण्डरन्ध्राग्रनिर्गतैः । ध्वनितैरनुशोचन्तमित्रावस्थां तथाविधां ।

हा वत्स द्रष्टुमीदृक्ते जीवाम्यद्येति वादिना । तस्याकथ्यत शूलान्तः प्रोतं तेनाथ कीकसं ।

वेष्टिताङ्घ्रिः शिरःशीर्षैस्तत्कचैर्धूलिधूसरैः । अनैषीत्तं स्वकं कालं वारयन् भाषतो वृकान् ।

उचितां सत्क्रियां कर्तुं ततस्तस्य समुद्यतः । भाले विधातुलिखितं श्लोकमेतमवाचयत् ।

यावज्जीवं दरिद्रत्वं दशवर्षाणि बन्धनं । शूलस्य पृष्ठे मरणं पुनाराज्यं भविष्यति ।

पादत्रयस्य दृष्टार्थं श्लोकस्यासीत् स योगवित् । द्रष्टव्ये त्वर्थपादार्थं प्रत्यये कौतुकान्वितः ।

अचिन्तयच्च संभ्रान्तः कथमेतद्भविष्यति । उवाच च विधेः शक्तिमचिन्त्या कलयंश्चिरं ।

तत्तत्कर्म्मव्यतिकरकृतः पारतन्त्रानुरोधात् सज्जाः सर्वे व्यवसितहठोन्मूलनाय प्रयत्नात् ।

चित्रं तत्राप्युदयति विधेः शक्तिरत्यहुतेयं यन्माहात्म्याद्विविधघटनासिद्धयोनिर्निरोधाः ।

मणिपूरपुरे पार्थं निहतं समजीवयत् । फणिकन्याप्रभावेण सर्व्वाश्चर्यनिधिर्विधिः ।

द्रेणपुच्छास्त्रनिर्दग्धं मातुर्गर्भे परीक्षितं । जीवयन् कृष्णमाहात्म्याद्वाता धुर्येऽधिकारिणं ।

कचं भस्मीकृतं दैत्यैर्नागांस्तार्क्ष्येण भक्षितान् । पुनर्जीवयितुं को वा दैवादित्यः प्रगल्भते ।

इत्युक्त्वा भाविनोऽर्थस्य द्रष्टुं सिद्धिं समुद्यतः । तत्रैव बद्धवसतिः कङ्कालं स ररच तं ।

अथार्द्धरात्रे निर्निद्रस्तथैवाहुतचिन्तया । धूपाधिवासमीशानो घ्रातवान् दिव्यमेकदा ।

उच्चण्डवादनादण्डोद्घृष्टघण्टौघटाङ्कृतैः । चण्डैर्दमरुनिर्घोषैर्ध्वजैर्ऋतवान् ध्वनिं ।

उद्घाटिततमोरिः स ततः पितृवनावनौ । दर्शयन् योगिनीस्तेजःपरिवेषान्तरस्थितः ।

तासां संभ्रममाकर्ण्य कङ्कालं चापवाहितं । दर्शानस्तां श्मशानोर्वीं धृतासिश्चकितो ययौ ।

अथापश्यत्तत्तच्छन्नः शायितं मण्डलान्तरे । सन्धीयमानसर्वाङ्गं कङ्कालं योगिनीगणैः ।

उल्लसद्दरसंयोगवाञ्छामद्यपदेवताः । वीरालाभात् समन्विष्य कङ्कालं तमपाहरन् ।

एकमेकं स्वमङ्गञ्च विनिधाय क्षणादथ । कुतोऽप्यानीय पुंलक्ष्मणपूर्णं तं प्रचक्रिरे ।

अथ पुर्यष्टकभ्राम्यदनाक्रान्तान्यविग्रहं । योगेनाकथ्य योगेभ्यस्तत्र सन्निभतेन्यधुः ।

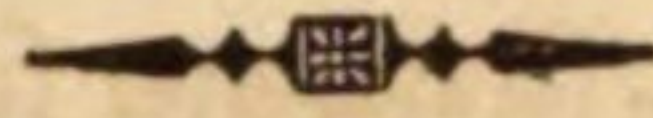
ततः सुप्तोत्थित इव प्रभुर्दिव्यविलेपनः । समभुज्यत ताभिः स यथेच्छं चक्रनायकः । ११०
 ईशानस्तस्य देवीनां वितीर्णाङ्गहतिं पुनः । क्षपायां क्षोद्यमाणायां चकितः पर्यशङ्कत ।
 नदंस्तद्रक्षया धीरः स च तत् स्थानमाचयौ । तच्च योगेश्वरीचक्रं क्षिप्रमन्तरधीयत ।
 अथाश्रूयत वाक्तासां माभूदोशन भीक्षुव । नास्त्यङ्गहानिरस्माकं वृते चास्मिन्न वञ्चना ।
 अस्मद्वराद्विव्यवपुः सन्धितः सन्धिमानसौ । आर्यत्वादार्यराजाख्यः ख्यातो भुवि भविष्यति ।
 ततो दिव्याम्बरः स्रग्वी दिव्यभूषणभूषितः । ववन्दे सन्धिमान् प्रह्वः प्राप्तपूर्वस्मृतिर्गुरुं । ११५
 ईशानोऽपि तमालिङ्गं स्वप्नेष्वपि सुदुर्लभं । भूमिकामाललम्भे कामिति को वक्तुमर्हति ।
 असारञ्च विचित्रञ्च संसारं ध्यायतोर्मिथः । विवेकविशदा तत्र प्रावर्त्तत तयोः कथा ।
 अथ वार्त्तां विदित्वेमां कुतोऽपि नगरौकसः । सवालट्टट्टाः सामात्यास्तमेवाद्वेशमाययुः ।
 पूर्वाकृतिविसंवादाद्भूमेनायं स इत्यथ । तेनादिद्यत संवासिनिखिलान् पृच्छता वचः ।
 अर्थानां शासितुं राष्ट्रं पौराणामपराजकं । सोऽन्वमन्यत दृष्टेण निस्पृहः शासनाङ्गुरोः । १२०
 प्रापय्योपवनोपान्तं तं दिव्याकृतिशोभिन् । सत्तथ्यं स्नापयामासुरभिषेकान्मुभिर्दिजाः ।
 नवराजोचिताचारे न स शिञ्जामपेक्षत । दृष्टकर्मां समस्तास्तु निस्तुषाः प्रक्रिया व्यधात् ।
 स राजोचितनेपथ्यः पौराशीर्षोषशोभिनी । सौधोन्मिषल्लजवर्षा ससैन्या प्राविशत् पुरीं ।
 तस्मिन् विरजसि प्राज्यमाक्रामति नृपासनं । आचक्राम प्रजा व्यापन्न देवी न च मानुषी ।
 प्राहरन् हृदयं तस्य शृङ्गारहितविभ्रमाः । नितम्बिन्या वनभुवः शमिनो नतु योषितः । १२५
 वनप्रसन्नसम्पर्कपुण्यगन्धैस्तपस्विनां । कर्पूरधूपसुरभिः करैः पृष्टः स पिप्रिये ।
 भूतेशवर्द्धमानेशविजयेशानपश्यतः । नियमो राजकार्येषु तस्याभूत् प्रतिवासरं ।
 हरायतनसोपानचालनाम्भःकणाञ्चितैः । संस्पृष्टः पवनैः सोऽभूदानन्दास्यन्दविग्रहः ।
 पूर्वपूजापनयने निराडम्बरसुन्दरः । तेनैव द्रष्टुमज्ञायि क्षपितो विजयेश्वरः ।
 लिङ्गपीठलुठत्स्नानकुम्भाभःक्षोभभूर्ध्वनिः । शयानस्याप्यभूत्तस्य वल्लभा वल्लकीद्विषः । १३०
 तापसैर्भस्मद्राक्षजटाजूटाङ्कितैर्वभौ । तस्य माहेश्वरी पर्वदिव भूमिपतेः सभा ।
 शिवलिङ्गसहस्रस्य प्रतिष्ठाकर्म्मणि प्रभोः । प्रतिज्ञा प्रत्यहं तस्य नाभूद्विघटिता कचित् ।
 प्रमादात्तदनिष्यत्तौ शिलामुत्कीर्य कल्पिता । सहस्रलिङ्गी तद्भृत्यैः सर्वतोऽद्यापि दृश्यते ।
 तासु तासु स वापीषु लिङ्गव्याजादरोपयत् । स पुण्यपुण्डरीकानां जन्मनेऽक्षपरम्पराम् ।
 स्थाने स्थाने जलान्तश्च वज्रसंख्यैर्निवेशितैः । अनयन्नर्मादाभङ्गं शिवलिङ्गैस्तरङ्गिणीं । १३५
 प्रतिलिङ्गं महाग्रामाः प्रत्यपाद्यन्त तेन ये । पर्वदामय तद्भोगः कालेनान्तर्द्विमागतः ।
 अकरोत् स महाहर्मैर्महालिङ्गैर्महावृषैः । महात्रिगुलैर्महतीं महामाहेश्वरो महीं ।
 कृत्वा सन्धीश्वरं देहसन्धानपितृकानने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधादोशेश्वरं हरं ।
 खेदाच्च भीमां देवीञ्च देशाश्चान्यान् पदे पदे । समठप्रतिमालिङ्गैर्हर्मैर्निन्ये महार्थतां ।

स्वयं भूमिश्च तीर्थैश्च पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमश्नासीत् प्राज्यः काश्मीरमण्डलं । १४५
 स्नातस्य निर्झराम्भोभिः पुष्पलिङ्गार्चनोत्सवैः । राजस्तस्य वनोर्वीषु मासः पुष्पाकरो ययौ ।
 स चातिरम्यः काश्मीरो ग्रीष्मस्त्रिदिवदुर्लभः । हिमलिङ्गार्चनैः प्रायादनान्तेषु कृतार्थतां ।
 फुल्लजखण्डरुद्धाशाः प्राप्य पुष्करिणीतटीः । लक्ष्मीसखः स खण्डेन्दुचूडाध्यानपरोऽभवत् ।
 नीलोत्पलवतीर्व्यापीरगस्थोदयनिर्विषाः । अवगाह्य हरार्चाभिः शरदं निर्विवेश सः ।
 सार्द्धं तपोधनैस्तैर्भजतो जागरोत्सवान् । तस्याभूवन् भुवोभर्तुरभोघामाघात्रयः । १४६
 अत्यद्भुतं राज्यलाभमित्थं सफलयन् कृती । पञ्चाशतं त्रिवर्षीनामत्यक्तमत् स वत्सरान् ।
 सम्यक्सनिनस्तस्य राज्यकार्येष्वपश्यतः । तस्मिन् काले प्रकृतयो विरागं प्रतिपेदिरे ।
 अन्वेष्यत नृपस्ताभिः कश्चिद्राज्याय शुश्रुवे । राजपुत्रो जिगीषुश्च श्रीमान् यौधिष्ठिरे कुले ।
 जुगोप गोपादित्याख्यः काश्मीरेन्द्रजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौत्रं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ।
 वसन्नपास्तसाम्राज्यः स तत्र तनयं क्रमात् । अवाप लक्ष्मैर्दिव्यैरभोघं मेघवाहनं । १४७
 स तत्र पितुरादेशादेषणावन्वयजन्मनः । राष्ट्रं प्राग्ज्योतिषेन्द्रस्य ययौ कन्यास्वयम्बरे ।
 तत्र तं वारुणं कृत्रं क्वायया राजसन्निधौ । भेजे वरस्रजा राजकन्यका चामृतप्रभा ।
 तेन तस्य निमित्तेन वृद्धिमागामिनीं जनाः । अजानन्नम्बुवाहस्य पाश्चात्येनेव वायुना ।
 राज्ञा हि नरकेणैतद्वरुणादुष्णवारणं । आनीतमकरोच्छायां न विना चक्रवर्त्तिनं ।
 तमन्तिकं पितुः प्राप्तं पत्न्या लक्ष्म्या च संश्रितं । भुवा निमन्त्रयामासुर्मन्त्रिणो वंश्ययोग्यवान् । १४८
 अथार्यराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदजर्जरं । प्रतिचक्रे न शक्नोऽपि तस्या तत्पुत्रमुत्सुकः ।
 अचिन्तयच्च सत्यं मे सम्प्रीतोभूतभावनः । सिद्धिविघ्नानमून् दीर्घानपाकर्तुं समुद्यतः ।
 कृत्ये बहूनि निष्पाद्ये अमात् कौसीद्यमाश्रयन् । प्रावृषोवाध्वगेदिष्ट्या मोहितोऽस्मि न निद्रया ।
 स्वकुले त्यजता लक्ष्मीं विरक्ता बन्धकीमिव । हठनिर्वासनब्रीडा दिष्ट्या नासादिता मया ।
 शैलूषस्येव मे राज्यं रङ्गेऽस्मिन् वल्गातश्चिरं । निर्यूढावपि वैराज्यं दिष्ट्या न प्रेक्षकागताः । १४९
 दिष्ट्या सदैव वैमुख्यमुच्चैरुद्घोषयन् श्रियः । त्यागक्षणेन भीतोऽस्मि विकत्यनदवाहवे ।
 इति सञ्चिन्तयन्नन्तः सर्व्वत्यागोन्मूढो नृपः । मनोराज्यानि कुर्वाणो दरिद्रद्वयपिप्रिये ।
 अन्येद्युः प्रकृतीः सर्वाः सन्निपत्य सभान्तरे । ताभ्यः प्रत्यर्पयन्नाममिव राज्यं सुरचितं ।
 उज्ज्वलं स्वेच्छया तच्च प्रयत्नेनापि नाशकत् । तं स्वीकारयितुं कश्चित् फणीन्द्रमिव कञ्चुकं ।
 अर्चालिङ्गमुपादाय सोऽथ प्रायादुदङ्मुखः । धौतवासा निरुष्णीषः पद्भ्यामेव प्रजेश्वरः । १५०
 तस्य पादार्पितदृशो ब्रजतेभौनिनः प्रभोः । पन्थानं जगृहः पौरा निःशब्दस्त्वदस्त्ववः ।
 सविलङ्घितगव्यूतिरुपविश्य तरोरधः । जनमेकैकमुद्राभ्यं न्यवर्त्तयत सान्त्वयन् ।
 पथि शिखरिणां मूले मूले विलम्ब्य जहज्जनान् मितपरिकरोगच्छ्रूर्द्धं क्रमात् समदृश्यत ।
 गहनवसुधाः समूर्त्यैश्चैवर्जन् स निजापदान्नद इव विनिर्यातः स्तोकैः कृतानुगमोजलैः ।

निःशेषं निकटात् सलोकमटवीमध्ये निरुध्यत्पदं शोकावेशसवाष्पगद्गदपदं संमान्य चोत्सार्य च ।
 भृजत्वक्परिरोधमर्भरमरुन्निद्राणसिद्धाध्वगश्रेणीमौलिमणिप्रभोज्ज्वलगुहागेहं जगाहे वनं । १००
 अथ वनसरसीतटद्रुमाधःपुटकघटोदरसंभृताम्बुपूरं । वसतिमकृत वासरावसाने शुचिरुपल्लवकल्पितोच्चतल्पा ।
 शृङ्गासक्तसितातपाः शवलितच्छायाभुवः शादलैरुत्फुल्लामलमल्लिकातलमिलत्सुप्तव्रजस्त्रीजनाः ।
 सध्वानावनपालरेणुरणितोन्मिश्रैः प्रपाताम्बुभिः श्रान्तं दृक्पथमागतास्तमनयन्निद्रामदूराद्रयः ।
 वनहरिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्धानैः । अमनुत रटितैश्च कर्करेटाः परिगलितां गमनोन्मुखस्त्रियामाम् ।
 अन्येद्युर्विधिवदुपास्य पूर्वसन्ध्यामासन्ने नलिनसरस्यपास्तनिद्रः । क्षापालः परिचितसोदराम्बुतीर्थं नन्दीशाध्युषितमवाप
 भूतभर्तुः ।

नन्दिचेत्रे त्रिभुवनगुरोः सोऽयतस्तत्र यावत्तस्यै तावत् स्वयमभिमतावाप्तये जायते स्म । १०५
 भस्मस्मेरः सुघटितजटाजूटबन्धोऽवस्रन्नी रुद्राचाङ्कोजरठमुनिभिः ससृहं वीक्ष्यमाणः ।
 भ्राम्यच्छ्रीकण्ठदत्तव्रतजनितमहासत्क्रियो भैरवेतोर्भिन्नाधानोद्यतासु प्रतिमुनिनिलयं संभ्रमात्तापसीषु ।
 वृक्षैर्भिन्नाकपाले शुचिफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्यमाणे मान्या वैराग्ययोगेऽप्यनुपतनपरप्रार्थनालाघवोऽभूत् ॥ १०८
 राजानः ॥ ६ ॥ आदितः राजानः ॥ ४४ ॥ यन्था आदितः ॥ ५४३ ॥
 इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूक्तोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां द्वितीयस्तरङ्गः ॥
 शतद्वये वत्सराणामष्टभिः परिवर्जिते । अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुणा नृपाः ॥

॥ तृतीयतरङ्गः ॥

मुञ्चेभाजिनमस्य कुम्भकुहरे मुक्ताः कुचाग्रोचिताः किं भालज्वलनेन कज्जलमतः स्वीकार्यमन्त्रेणाः कृते ।
संधाने वपुरर्द्धयोः प्रतिवदन्नेवं निषेधेऽप्यहेः कर्त्तव्ये प्रिययोत्तरानुसरणेऽद्युक्तो हरः पातु वः ।
अथोक्तसत्पृथुश्लाघमानिन्युर्मघवाहनं । गान्धारविषयं गत्वा सचिवाधिष्ठिताः प्रजाः ।
रक्तप्रजस्य भूभर्तुः पञ्चाक्षीकानुरञ्जनं । तस्याज्ञायि जनैर्धैतत्त्वामचालनसन्निभं ।
स पुनर्वैधिसत्वानामपि सत्वानुकल्पिनां । चर्यामुदात्तचरितैरत्यशेत महाशयः ।
तस्याभिषेक एवाज्ञा धारयन्तोऽधिकारिणः । सर्वतो मारमर्थादापटहानुदघोषयन् ।
कल्याणिना प्राणिबधे तेन राष्ट्रान्निवारिते । निष्पापां प्रापितां वृत्तिं स्वकोषात् शैनिकादयः ।
तस्य राज्ये जिनस्येव मारविद्वेषिणः प्रभोः । क्रतौ घृतपशुः पिष्टपशुर्भूतबलावभूत् ।
स मेघवननामानमयहारं विनिर्गमे । स युष्ट्यामकृत् पुण्यज्येष्ठो मेघमठं तथा ।
भोगाय देश्यभिच्छूणां बलभास्यागृतप्रभा । विहारमुच्चैरमृतभवनाख्यमकारयत् ।
देश्यैकदेशास्तेनान्नः प्राप्तस्तस्याः पितुर्गुरुः । सुत्या तद्भाषया प्रोक्तो लोस्तोन्यास्तूपकार्यकृत् ।
चक्रे नडवने राज्ञोयूकदेव्यभिधा वधूः । विहारमद्भुताकारं सपत्नीसर्द्धयोद्यता ।
अर्द्धे यद्भिचवः शिवाचारास्तत्रार्पितास्तथा । अर्द्धे गार्हस्थ्यगर्ह्याश्च सस्त्रीपुत्रपशुस्तियः ।
अथेन्द्रदेवीभवनमिन्द्रदेव्यभिधा व्यधात् । विहारं सचतुःशालं स्वपं भूप्रियापरा ।
अन्याभिः खादनामस्माप्रमुखाभिर्निजाख्यया । देवीभिस्तस्य सहिता विहारा बहवः कृताः ।
अर्वाक्कालोद्भवस्यापि राज्यकालोऽस्य भूपतेः । न्यकृतादिनृपोदनैर्दृष्टान्तेरद्भुतोऽभवत् ।
स वहिर्विहरं जातु भूभृद्भौतैरुदोरितं । चौरैश्चैरोऽयमित्यारादशृणोत् क्रन्दितध्वनिं ।
कः कोऽत्र बध्यतां चौर दत्त्युक्ते तेन सकुधा । शशामाक्रन्दितध्वानो न च चैरोव्यभाव्यत ।
पुनर्दिनैर्दिनैस्तस्य निर्गतस्यायतस्ततः । अभवन्नभयार्थिन्या द्वित्रा दिव्यप्रभा स्तियः ।
ताः संश्रुतेऽपितास्तेन रुद्धाश्चेन कपालुना । अभ्यभाषन्त सीमन्तपुञ्जिताञ्जलयो वचः ।

५

१०

१५

देव दिव्यप्रभावेण भुवने भवता धृते । अपरस्माद्भयं जातु कस्य स्यात् करुणानिधे ।
तदानीं तोयदाभूत्वाच्छादयन्तो नभस्तलं । अकाण्डकरकापातशङ्किभिः कृषकैर्मृषा ।
पक्षशालिवनस्फीतिरक्षाचुभितमानसैः । नागास्त्वल्कोपसंरम्भभूमिं ते गमिताः प्रभो ।
तेऽस्माकं पतयश्चैरश्चैरदत्यातभाषितं । श्रुत्वा देवेन बध्यन्तामित्यवादि यदा क्रुधा ।
तदा त्वदाज्ञामात्रेण न्यपतन् पाशवेष्टिताः । प्रसादः क्रियतां तेषामस्मत्करुणयाधुना ।
॥ चतुर्भिःकुलकं ॥ तदाकर्ण्यवदद्राजा प्रसादविशदाननः । सर्वे ते बन्धनान्नागास्त्यज्यन्तामिति सस्मितः ।
तथा तस्याज्ञया राज्ञो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य चरणौ तूर्णं प्रययुः सपरिग्रहाः ।
अथ ग्राहयितुं भूपानाज्ञां हिंसानिवृत्तये । सदिग्जयाय निर्व्याजधर्माचर्यो विनिर्यथै ।
अभूत्तभीतजनतावेक्षणश्चायं विक्रमः । स्पृहणीयो जनस्यापि त्वदीयविजयोद्यमः ।
प्रभावविजितान् कृत्वा सोऽहिंसादीक्षितान्नृपान् । अणसं पत्युरभ्यर्णमवापावर्णवर्जितः ।
तत्र तालीवनच्छायासुखविश्रान्तसैनिकः । युक्तिं द्वीपान्तराक्रान्त्यै चणमन्तर्धचिन्तयत् ।
अथ वेलावनोपान्ता तेनार्त्ताक्रन्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येऽपि हतोऽयमिति श्रुश्रुवे ।
तस्माद्यः शंकुनेवान्तर्ब्रणितस्य द्रुतं ततः । सञ्चारिणातपत्रेण स चातां वसुधामगात् ।
अपश्यदथ केनापि चण्डिकायतनायतः । नरं शवरसेनान्या हन्यमानमधोमुखं ।
अनात्मज्ञ धिगेतत्ते कुकर्मेति महीभुजा । तर्जितः स भयादेव शवरस्तं व्यजिज्ञपत् ।
शिष्टैर्मूर्धुर्मुखैः राजन्नयं रोगार्द्रितः सुतः । कर्मैतद्देवतैरुक्तमस्य श्रेयो लवावहं ।
उपहारनिरोधेन सद्यएष विपद्यते । बन्धुवर्गमशेषञ्च विद्धेतज्जीवजोवितं ।
अरण्यगहनाल्लभ्यमनायं देव रक्षसि । बज्रलोकाश्रयं बालं कथमेतमुपेक्षसे ।
अथाभ्यधान्महात्मा स वचोभिः शवरस्य तैः । बध्यस्य दृष्टिपातैश्च विह्वलैर्विवशीकृतः ।
किरात कातरो मा भूः स्वयं संरक्ष्यते मया । बज्रबन्धुस्तव सुतो बाधोऽप्ययमवान्धवः ।
उपहारीकरोम्येष चण्डिकायै सुविग्रहं । मयि प्रहर निःशङ्कं जीवलेतज्जनदयं ।
तदद्भुतमहासत्वचित्तोदात्तलविस्मितः । उन्मिषद्रोमहर्षस्तं ततः स शवरोऽभ्यधात् ।
अतिकारुण्यमिषतस्तवायं पृथिवीपते । कश्चिन्मतिविपर्ययासप्रकारो हृदि रोहति ।
त्रैलोक्यजीवितेनापि यो रक्ष्यो हेलथैव तं । पृथिवीभोगसुभगं कथंकारमुपेक्षसे ।
न मानं न यशोनार्थान्न दारान्न च बान्धवान् । न धर्मं न सुतान्भूपा रक्षन्ति प्राणदृष्टया ।
तत् प्रसीद प्रजानाय मा बध्येऽस्मिन् कृपां कृथाः । शिष्टैश्चैव प्रजाश्चैता जीवन्तु त्वयि जीवति ।
उपाजिहीर्षुरात्मानं दन्तदोतार्घडम्बरैः । अर्चयन्निव चामुण्डामथोवाच स पार्थिवः ।
सदाचारसुधास्वादे के भवन्तो वनौकसः । जाह्नवीमज्जनश्रीतिं न जानन्ति मरुस्थिताः ।
ध्रुवापायेन कायेन क्रीणतः कीर्त्तिमययां । ममाभोष्टं प्रमार्ष्टुं ते मूढ रुढोऽयमाग्रहः ।
मा वोचः किञ्चिदपरं प्रहर्तुं चेत् घणा तव । न किं निजकृपाणामे शक्तः प्रक्रान्तसिद्धये ।

२०

२५

२०

२५

४०

४५

इत्युक्त्वा स स्वयं देहमुपहर्तुं समुद्यतः । खण्डनाय स्वमुण्डस्य विकोषं शस्त्रमादेदे ।
 ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य द्युकुसुमैः शिरः । करश्च दिव्यवपुषा रुद्रः केनाप्यजायत ।
 अथापश्यत्तथाभूतः कञ्चित् दिव्याकृतिं पुरः । न चण्डिकां न तं बध्यं न किरातं न दारकं ।
 स तं दिव्यस्तदावादीन्मां त्वां सत्ववशीकृतं । विद्धि मध्यमलोकेन्दो वरुणं करुणानिधे ।
 यदेतत् त्वामुपास्तेऽद्य कृत्स्नं तन्मत्पुरात्पुरा । महाबलोऽहरद्रैमः पुराणः स्वसुरस्तव ।
 रसातलैकतिलकं माहात्म्यवदिदं विना । उपद्रवाः प्राणहराः पौराणां नः पदे पदे ।
 तदिदं प्राप्तुकामेन त्वदौदार्यं परीक्षितं । करुणामय मोक्षयं निरमायि मयेदृशी ।
 त्वदादिर्यो व्यधाज्जन्तून् व्यसून् वसुकुलात्मजः । प्रायश्चित्तममारेण चरसीव तदेनसः ।
 भयस्युहाजनकयोर्धरणीधरणोचिते । शेषदेहे विषोद्गारफणारत्नौघयोरिव ।
 तमः प्रकाशावहयोस्तेजः क्लान्तदिगन्तरे । उषर्वुधे धूमजालज्वालापलवयोरिव ।
 क्लमाप्यायक्रियाभाजो रुद्धतेजस्विमण्डले । प्रावृट्पयोदकनेऽङ्गि सन्तापासारयोरिव ।
 द्वयोरालोकितं चित्रं जन्मैकस्मिन् महाकुले । तस्य त्रिकोटिहन्तुश्च तवाहिंसस्य च प्रभोः ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ नमः सम्राडैवैवं स वदतो यादसां प्रभोः । चकार पूजां स्तोत्रेण कृत्तेण च कृताञ्जलिः ।
 तच्च सम्प्रति गृह्णन्तं प्रणयादुष्णवारणं । जगाद् गुणिनामय्यो वरुणं धरणीधरः ।
 कल्पद्रुमाश्च सन्तश्च नार्हन्ति शमशीर्षिकां । अर्थिनां प्रार्थिताः पूर्वे फलन्त्यन्ये स्वयं यतः ।
 अवालम्बितश्च कथं न पुण्यपुण्यतां । तत्प्रार्थयिष्यत न चेदार्त्तापकृतये भवान् ।
 वदान्यः सस्विभागेभ्यः पूर्णं कुर्यादनुग्रहं । ह्याययाप्याययन् दद्यात् फलान्यपि महीरुहः ।
 तदेवं विहितोदात्तसस्विभागाभिचोदितः । जनोऽयं भगवन् किञ्चिद्वरं प्रार्थयते परं ।
 वशीकृतये पृथिवी कृत्स्ना भवदनुग्रहात् । जेतुं क्षीपान् कथ्यतान्तु युक्तिः पायोधिलङ्घने ।
 इत्यर्थ्यमानोऽकथयत् भूमिपालं जलेश्वरः । तितीर्षी भवति स्तम्भं नीयतेऽमो मयाम्बुधे ।
 ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ते पृथिवीभुजा । तिरोबभूव भगवान् वरुणः सोष्णवारणः ।
 अन्यद्युर्विस्मयस्मेरैर्व्वलैः सीमन्तयन् जलं । प्रभावस्तथितजलं प्रोत्ततार स वारिधिं ।
 गुणरत्नाकरः शैलं सरत्नाकरशेखरं । नानारत्नाकरं सैन्यैरारुरोहाय रोहणं ।
 तत्र तालीतरुवनच्छायाध्यासितसैनिकं । प्रीत्या लङ्काधिराजस्तमुपतस्थे विभीषणः ।
 समागमः स शुशुभे नरराक्षसराजयोः । वन्दिनादाश्रुतान्यान्यप्रथमालापसम्भ्रमः ।
 अथ रक्षःपतिर्लङ्कां नीत्वा लङ्करणं चिते । अमर्त्यसुलभाभिस्तं विभूतिभिरुपाचरत् ।
 यदासीत्पिशिताशा इत्यन्वर्थं नाम रक्षसां । तदा तदाज्ञाग्रहणे प्रापि तद्रूढिशब्दतां ।
 रक्षः शिरःप्रतिहन्दैः स्थिरप्रणतिसूचकैः । सनाथशिखरान् प्रादात् तस्मै रक्षःपतिर्ध्वजान् ।
 पारादारिनिधेः प्राप्ताः काशीरेष्वधुनापि ये । राज्ञां यात्रासु निर्यान्ति ख्याताः पारध्वजाः पुरः ।
 इत्यमाराक्षसकुलं प्राणिहिंसां निषिध्य सः । समण्डलं प्रति कृती न्यवर्त्तत नराधिपः ।

ततः प्रभृति तस्याज्ञा सार्वभौमस्य भूपतेः । हिंसाविरतिरूपा सा न कैश्चिदुदलङ्घ्यत ।
 क्षुद्रैरुधादिभिर्नासु सिंहाद्यैर्गहने न च । न श्येनप्रमुखैर्येषां तद्राज्ये जन्तवो हताः ।
 अतिक्रामति कालेऽथ कोऽपि शोकाकुलो द्विजः । पुत्रं गतासुमादाय दारि चक्रन्द भूपतेः ।
 दुर्गया प्रार्थितं राजन्नुपहारं विनैष मे । अनन्यसन्ततेः सनुज्वरेणाद्य विपद्यते ।
 यद्यहिंसाग्रहेणमं चितिपाल न रक्षसि । एतद्विपत्तौ तत्कोऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे ।
 निर्णयो वर्णगुणा त्वयैवैष प्रदीयतां । ब्राह्मणस्य पशोर्वा स्यात् प्राणानां कियदन्तरं ।
 तपस्यानपि ये जघ्नुर्ब्राह्मणप्राणलब्धये । हा मातस्ते ऽधुना भूमेः प्रजापालास्तिरोहिताः ।
 इति ब्रुवति साचेपं शोकरुचाचरं द्विजे । आपन्नार्त्तिहरो राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत् ।
 न बध्नाः प्राणिन इति प्राग्योऽस्मि समकल्पयं । विप्रार्थमपि किं कुर्यां स प्रतिज्ञातविश्वं ।
 निमित्तीकृत्य मामद्य विपद्येत द्विजो यदि । तत्राप्यत्यन्तपापीयानर्थः संकल्पविश्वः ।
 नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनं । समोदावर्त्तपतितं प्रसूनमिव मानसं ।
 तत् स्वदेहोपहारेण दुर्गां तोषयता मया । प्रतिज्ञया समं न्याय्यं रक्षितुं जीविनं द्वयोः ।
 इति सञ्चिन्त्य सुचिरं देहदानोद्यतो नृपः । श्वः प्रियं तव कर्त्तास्मोत्युक्त्वा विप्रं व्यसर्जयत् ।
 क्षपायां क्षापतिमद्य समुपाहर्त्तुमुद्यतं । निषिध्य दुर्गां व्यधित प्रकृतिस्थं द्विजन्मजं ।
 इत्याद्यद्यतनस्यापि चरितं तस्य भूपतेः । पृथग्जनेषु सम्भाव्यं वर्णयन्तस्त्वपामहे ।
 अथवा रचनानिर्विशेषमार्षेण वर्त्मना । प्रस्थिताननुबन्धन्ति श्रोतृचित्तानुवर्त्तनं ।
 तस्मिन्नस्तं गते भुक्त्वा क्ष्मां चतुस्त्रिंशतं समाः । अनादित्यमिवाशेषं निरालोकमभूज्जगत् ।
 अथ क्षामृद्ररक्ष क्ष्मां श्रेष्ठसेनस्तदात्मजः । प्राहुः प्रवरसेनं यं तुञ्जोनं चाञ्जसा जनाः ।
 दोस्तभ्यंसंभृतासक्तौ कृपाणमणिदर्पणे । सङ्क्रान्तेष्वान्मुखौ यस्य भुवनश्रीर्व्यभाव्यत ।
 समाह्वयं निर्माय यः पूर्वं प्रवेश्यारं । पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात् ।
 गृहाङ्गनमिव क्षौणीं गनयन्वशवर्त्तिनीं । त्रिगोर्ताञ्चीं ग्रामसख्ये प्रवेशाय यो ददौ ।
 ईशो नृपाणां निःशेषक्ष्माकेदारकुटुम्बिनां । स समास्त्रिंशतं भूभृदनिस्त्रिंशाशयोऽभवत् ।
 हिरण्यतोरमाणख्यौ व्यधत्तामद्य तत्सुता । साम्राज्ययुवराजत्वभाजने रञ्जनं चितेः ।
 बालाहतानां प्राचुर्यं विनिवार्य समञ्जसम् । तोरमाणेन दीनाराः स्वाहताः सम्प्रवर्त्तिताः ।
 मामवज्ञाय राज्ञेव कस्मादेतेन वलितं । इति तं पूर्वजो राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात् ।
 चिरं स्थितित्यक्तशूचस्तत्र तस्याञ्जनाभिधा । ऐश्वर्याकस्यात्मजा राज्ञी वज्रेन्द्रस्यास्त गुर्विणी ।
 आसन्नप्रसवा भर्त्रा सचपं तेन बोधिता । सुतं प्रविष्टा प्राप्तेष्ट कुलालनिलये क्वचित् ।
 स कुम्भकारगेहिन्या काक्येव पिकशावकः । पुत्नीकृतो राजपुत्रः पर्याप्तं पर्यवर्द्धत ।
 जनयिव्या कुलाल्याश्च रक्षिव्या विदितोऽभवत् । रत्नरुतेर्भुजङ्गाश्च प्रच्छन्नदिव सेवधिः ।
 पैतृः प्रवरसेनस्य गिरामातुर्नृपात्मजः । पैतामेहेन नानैव कुलाल्या ख्यापितोऽभवत् ।

बद्धमानस्सम्यक् न सेहे सहवासिनां । तेजस्विमैत्रौ रसिकः शिशुः पद्मद्वाम्भसां । ११०
 तं कुलीनैश्च प्रूरैश्च विद्याविद्भिश्च दारकैः । अन्वीतमेव ददृशुः क्रीडन्तं विस्मयाज्जनाः ।
 स्वहृन्दस्यात्युदारौजा राजा चक्रे स दारकैः । मृगेन्द्रशवः क्रीडद्भिर्वने बालमृगैरिव ।
 संविभेजेऽनुजयाह वशीचक्रे च सोऽर्भकान् । अराजोचितमाचारं नैव किञ्चिदसेवत ।
 भाण्डादि कर्तुं मृत्पिण्डं कुम्भकारैः समर्पितं । स्वीकृत्य चक्रिरे तेन शिवलिङ्गपरम्पराः ।
 तथा साश्चर्यचर्यः स क्रीडन् जातु व्यलोक्यत । मातुलेन जयेन्द्रेण सादरं चाभ्यनन्द्यत । ११५
 आवेद्यमानं शिशुमिस्तं जयेन्द्रेऽयमित्यसौ । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्वगहीदिव ।
 सभाय सत्त्वावष्टम्भात्तमसा मान्यवंशजं । सादृश्याद्भगिनीभर्तुर्भागिनेयमशङ्कत ।
 सत्वरस्तर्कजिज्ञासारसेनानुसमार तं । प्राप्तस्तद्गृहमौत्सुक्यात् स्वसारञ्च व्यलोकयत् ।
 सा स चान्योन्यमुन्मन्य पश्यन्तौ भ्रातरौ चिरात् । निःश्वासात् दिगुणेषामाणि मुञ्जरशूण्यमुच्चतां ।
 कुलाख्यादारको मातः कावेताविति पृष्ठवान् । अकथ्यतेत्यं वत्सेषा माताऽयं मातुलश्च ते । १२०
 पितुर्बन्धेन सक्रोधं तं कालापेक्षया क्षमं । शिञ्जयित्वा जयेन्द्रेऽयं कार्यशेषाय निर्ययौ ।
 उत्पिञ्चोत्पादनासज्जे तस्मिन् भ्रात्रा यदृच्छया । बन्धान्मुक्तानृतरणिस्तारमाणोऽस्तमाययौ ।
 निवार्य मरणोद्योगं मातुर्निर्वेदखेदितः । ययौ प्रवरसेनोऽयं तीर्थौत्सुक्यादिगन्तरं ।
 रक्षित्वा दशमासेनाः क्षामेकत्रिंशतं समाः । तस्मिन् क्षणे हिरण्योऽपि शान्तिं निःसन्ततिर्ययौ ।
 तत्रानेहस्युज्जयिन्यां श्रीमान् हर्षापराभिधः । एकच्छत्रश्चक्रवर्ती विक्रमादित्य इत्यभूत् । १२५
 भूपमद्भुतसौभाग्यं श्रीर्बद्धरभसाऽभजत् । विहाय हरिबाह्वंश्च चतुरस्मागराश्च यं ।
 लक्ष्मीं कृत्वापकरणं गुणो येन प्रवर्द्धते । श्रीमत्सुगुणिनाऽद्यापि तिष्ठन्मुद्रितकन्धराः ।
 स्नेच्छेच्छेदाय वसुधां हरेरवतरिष्यतः । शक्रान्विनाश्य येनादौ कार्यभारो लघुः कृतः ।
 नानादिगन्तराख्यातं गुणवत्सुलभं नृपं । तं कविर्मातृगुप्ताख्यः सभास्थानस्थमासदत् ।
 स गम्भीरस्य भूभर्तुरनुभावं गुणाद्भुतं । विविधास्थानसंवृद्धस्तस्याभ्यूह्य व्यचिन्तयत् । १३०
 सोऽयमासादितः पुण्यैः क्षौणिपालो गुणिप्रियः । परभागोपरम्भाय पूर्वोऽमुष्य महीभुजः ।
 अस्मिन् राजनि तत्त्वज्ञैः स्वरिभिः सम्भृतश्रुतैः । नाञ्जलिर्दीयते जातु मानाय च गुणाय च ।
 भङ्ग्यमुष्मिन्विदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनं । वैदग्ध्यं बन्ध्यतां नैति बुद्धिः कुलबधूरिव ।
 खिलोक्तखलालापे युक्तायुक्तविवेकरि । नायाति सेव्यमानेऽस्मिन् स्वगुणोऽनर्थकारितां ।
 अनाप्रुवद्भिः सावद्यदुर्विद्यसमशीर्षिकां । जीवत्क्षरणमस्याये गुणिभिर्नानुभूयते । १३५
 सम्भावनानुसारेण प्रवृत्तोऽस्माद्विवेकिनः । शोच्यते नाञ्चितोच्छ्वासं प्रीतिदायो महाशयैः ।
 गृह्णन् यथा गुणं शान्तमुचितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरज्ञः समस्तानामयमुत्साहवर्द्धनः ।
 सेवया दृष्टकष्टस्य दाक्षिण्योत्पादनश्रमः । अस्य यो न स भृत्यानां हिमाद्रौ हिमविक्रयः ।
 मिथ्याख्यातगुणो नाप्तो नामात्यः कलहप्रियः । असत्यसन्धः स्त्रियो वा नास्थानेऽस्य महीपतेः ।

अस्त्रीलालापिनोऽन्यान्यं नर्मोक्ता मर्मभेदिनः । अन्यप्रवेशासहनाः संहतानास्य सेवकाः । १४०
 कन्दानुवर्तिनामेष निजविज्ञानवन्दिनाम् । सर्वज्ञमन्यताम्भानां मुखप्रेक्षी न पार्थिवः ।
 अनेन सह सञ्जातः संलापो विपुलोदयः । लभ्यते नान्तरा च्छेत्तुं दुर्जातैर्जातु दुर्जनैः ।
 सर्वदोषोज्झितं सेव्यं नृपमेवमिमं मम । समासादयतः पुण्यैरदूरे स्वार्थसिद्धयः ।
 गभीरश्च गुणज्ञश्च स्थिरबुद्धिश्च पार्थिवः । एष शेषभयं त्यक्त्वा निषेव्यः प्रतिभाति मे ।
 नचास्मद्भनमादाय रञ्जितादन्यराजवत् । भ्राम्यतो भूतलेऽमुष्मिन् सेव्योऽन्यः प्रतिभाति मे । १४५
 इति सञ्चिन्त्य सुदृढं स नवामिव तां सभां । नानुरञ्जनचास्ते स्म गुणिगोष्ठोषु मध्यगः ।
 मृदुपूर्वं गुणानेव दर्शयन्तं विशाम्यतिः । विशिष्टयोग्यताज्ञस्यै विवेदाराधनोन्मुखं ।
 अचिन्तयच्च नायं स्याद्गुणिमात्रं महाशयः । उदात्तं सत्क्रियार्हत्वं वदत्यस्य गभीरता ।
 इति सञ्चिन्त्य राज्ञापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतेः । नाक्रियन्त परीचार्यं यथाबलाभसत्क्रियाः ।
 स तेनानुपचारेण तमुदात्ताशयं नृपं । स्वीकर्त्तारं विदन्भीमान् सिषेवे प्रीतिमाश्रितः । १५०
 क्रमोपचोयमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः । तस्य नोदेगमगमत् स्वकायद्वय पार्थिवः ।
 नातीव स्वल्पया स्थित्या नातीवाप्यथ दीर्घया । शरन्निशाचणेनेव राजा निन्ये प्रसन्नतां ।
 नर्मभिर्गर्भचेष्टानां दाःस्थानां विक्रियाक्रमैः । मिथ्यास्तवैर्विष्टानाञ्च न स चोभमनीयत ।
 प्रसन्नालापसम्प्रोक्ता च्छायाग्रहद्वयाचलः । प्रतिसर्द्धीव च क्रुध्यन्नावज्ञायामभूत् प्रभोः ।
 वीक्षणं राजदासीनां राजदिष्टैस्सहासनम् । राजाये च कथां नीचैः कालविन्नाचचार सः । १५५
 स्वभावाद्राजपुरुषैः सजनैराजनिन्दकैः । नास्मत्प्रभोरुपालक्षो लेभे पैशुन्यजीविभिः ।
 वदद्भिरादरात् स्तैर्यवैफल्याद्यन्वहं प्रभोः । निन्ये सेवसाहस्रैश्चिन्त्यं सेवोत्साहासहिष्णुभिः ।
 अन्योत्कर्षानपि वदन् प्रसङ्गेन निराग्रहः । स्वविद्याद्योतकस्त्रोऽभूत् सत्यानां हृदयंगमः ।
 एवं स सेवमानस्तमुद्योगेन बलीयसा । अनिर्विष्टो मातृगुप्तः षडृतनत्यवाहयत् ।
 अथ तं कृशसर्वाङ्गं धूसरं जीर्णवाससं । वह्निर्जातु विनिर्यातो राजा वीक्ष्य व्यचिन्तयन् । १६०
 वैदेशिको निःशरणो गुणवान् बान्धवोज्झितः । दार्यञ्जिज्ञासुना कष्टं सोऽयमावासितो मया ।
 कोऽस्याश्रयः किमशनं कानि प्रावरणानि वा । इत्यैश्वर्यविमूढेन मया हन्त न चिन्तितम् ।
 वसन्तेनेव न मया शोभयाद्यापि योजितः । शीतवातातपैः शुभ्रं सोऽयं पुरुषपादपः ।
 अस्य ग्लानस्य भेषज्यं निर्विषस्य विनोदनं । आन्तस्य वा क्लमच्छेदं कोविदध्यादसंपदः ।
 नास्मै चिन्तामणिं दध्यां नामृतं वा निषेवितः । मया यदयमेतावद्भ्यामूढेन परीक्ष्यते । १६५
 तदमुष्य गुणितस्य तीव्रं सेवाश्रमस्य च । प्रतिपत्त्या कतमया तावदानृणमाप्नुयात् ।
 इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञस्तं सेवकं प्रति । स्वप्रसादोचिता काचित् प्रत्यभान्नैव सत्क्रिया ।
 ततः प्रावर्त्तत स्फारनीहारलववाहिभिः । दहन्निवाङ्गं प्रालेयपवमानैर्हिमागमः ।

सन्ततध्वान्तमिषतस्तोत्रश्रीतवशीकृताः । आशाश्चकाशिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव ।
 श्रीतार्त्या द्युमणौर्ध्वदहनोष्माभिलाषतः । द्रुतं यातोव जलधिं दिनानि लघुतां ययुः । १७०
 अथ दीपोज्ज्वले धान्नि लसद्दीप्तहसन्तिके । कदाचिन्नृपतिर्देवादूर्द्धरात्रे व्यबुध्यत ।
 स हेमन्तानिलैर्भूरिर्भाकारपरुषैः पुरः । दीपान् प्रकल्पितानीषत्प्रविष्टैर्धानि दृष्टवान् ।
 तानुज्ज्वलयितुं भृत्यान् न्विष्यन्नभ्यधात्ततः । यामिकेषु वहिस्सज्जः कोवर्त्ततदति स्फुटम् ।
 सुखसुप्तेषु सर्वेषु वाह्यकक्षान्तरात्ततः । राजन्नयमहं मातृगुप्तद्वयगृणेदवः ।
 प्रविशेति स्वयं राज्ञा दत्तानुज्ञस्ततो गृहं । लक्ष्मीसान्निध्यरम्यन्तदपृष्टोऽन्यैर्विशेष सः । १७१
 दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । वहिर्ययौ स ऊचेऽथ क्षणं तिष्ठेति भूभुजा ।
 समयद्विगुणीभूतश्रीतकम्पः प्रभोः पुरः । किंस्विदकीति विमृषन्नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ।
 अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्यस्ति निशेति तम् । सोऽभ्यधादेव यामिन्यायामः साधोऽवशिष्ये ।
 ततोभूद्दुवाचैनं कथं सम्यङ्निशाक्षणः । त्वयावधारितो निद्रा कथं नाभूच्च ते निशि ।
 अथ कृत्वा क्षणाच्छोकमेतं तं संयजिज्ञपत् । अवस्थावेदनादाशां दैन्यं वा त्यक्तमुद्यतः । १७२
 श्रीतेनोद्धृषितस्य मासमग्निर्वाञ्छन्तार्णवे मज्जतः शान्ताग्निं स्फुटिताधरस्य धमतः चुत्वा मकण्डस्य मे ।
 निद्रा काप्यवमानितेव दयिता सन्त्यज्य दूरं गता सत्पात्रप्रतिपादितेव वसुधा न चोयते रर्व्वरौ ।
 तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादैः परिश्रमं । अभिनन्द्य कवीन्द्रं तं पूर्वस्थाने व्यसर्जयत् ।
 अचिन्तयच्च धिङ्मां यः स्वगुणात् खिन्नचेतसः । दुःखोत्तप्तं वचः शृण्वन्नेवमेवाधुना स्थिरः ।
 निरर्थकान् साधुवादानन्यस्येव विदन्मम । अयमज्ञातहृदयो दुःखमास्ते भुवं वहिः । १७३
 चिरं चिन्तयतो यत्नात् सदृशीमस्य सत्क्रियां । देयं महार्हमद्यापि न किञ्चित् प्रतिमाति मे ।
 अथवास्यैव सूक्तेन स्मारितोऽस्त्यधुना यथा । वर्त्तते राजरहितं काम्यं काश्मीरमण्डलं ।
 पात्रायास्मैमही तस्मात् सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्य महीपालः क्वहृतोऽप्यर्थनापरान् ।
 इति निश्चित्य चतुरं क्षपायामेव पार्थिवः । गूढं व्यसर्जयद्दूतान् काश्मीरीः प्रकृतीः प्रति ।
 आदिदेश च तान् यो वा दर्शयेच्छासनं मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं सोऽभिषिच्यतां । १७४
 अथ दूतेषु यातेषु लेखयित्वा स्वशासनम् । क्षापयितुं क्षपाशेषं कृतकृत्याऽत्यग्राहयत् ।
 मातृगुप्तस्तु तृपतेः संलापमपि निष्फलम् । ध्यायन् गृहीतनैराश्रयस्य कभारदवाभवत् ।
 अन्तर्दध्या च कर्त्तव्यं कृतं शान्तोऽद्य संशयः । आशापिशाचिकात्यक्तश्चरिष्याम्यधुना सुखं ।
 गतानुगतिकत्वेन कोऽयमासीन्मम भ्रमः । जनप्रवादात् सव्यलं येनास्य ज्ञातवानहम् ।
 भुञ्जानाः पवनं सरोरुपगणाः प्रख्यायिता भोगिनो गायद्भृङ्गनिवारकाणि गर्दिता विस्तीर्णकर्णा गजाः । १७५
 यश्चाभ्यन्तरसंभृतोऽभिविक्रान्तिः प्रोक्तः शमीसद्भुभो लोकेनेति निरर्गलं प्रलपता सर्वं विपर्य्यासितं ।
 अथ वा विद्यतेऽमुष्य न काप्यनभिगम्यता । लक्ष्मीप्रणयिनो येन कृताः प्रणयिनां गृहाः ।

त्यागिनो निष्कलङ्कस्य कोदोषोऽस्य महीपतेः । ममापुण्यन्तु तन्निन्दं यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम् ।
 रत्नोज्ज्वलाः प्रविकिरेल्लहरीस्समीरैरध्विः क्रियेत यदि रुद्धतटाभिमुखः ।
 दोषोऽर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां दातुर्मनागपि न तस्य तु दाहतायाः ।
 उत्तानफललुब्धानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्तीव्रपरिक्लेशैः फलन्ति ये ।
 तिष्ठन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले सम्प्राप्यते झटिति तैर्नहि भस्मनोऽन्यत् ।
 ये तद्दृषस्य तु समुज्ज्वलजातरूपप्राप्या न कानि सुदिनानि सदैव तेषां ।
 चिन्तयन्नपि पश्यामि न किञ्चिद्दोषमात्मनः । यातो विरक्तिं यं ज्ञात्वा सेव्यमानोऽप्ययं नृपः ।
 अथवा नादृतोऽन्येन सम्प्राप्तोऽन्तिकमाप्नुयात् । कः फलेनाभिसम्बन्धं गतानुर्गतिकात् प्रभोः ।
 अन्तर्यं सततं लुठन्ति गणितास्तानेव पाथोधरैरार्त्तानापतितांस्तरङ्गवल्लयैरालिङ्ग्य गृह्णन्तसौ ।
 व्यक्तं मौक्तिकरत्नतां जलकणान् सम्प्रापयत्यम्बुधिः प्रायोऽन्येन कृतादरो लघुरपि प्राप्नोऽर्च्यते स्वामिभिः ।
 इदं संचिन्तयन् सोऽभूत्सेव्ये तस्मिन्निरादरः । खिन्नस्य हि विपर्येति तत्त्वज्ञस्यापि श्रेमुषो ।
 प्रभातायां विभावर्ध्यामथास्थानस्थितो नृपः । आकार्यतां मातृगुप्तं इति चत्तारमादिशत् ।
 ततः प्रधावितानेकप्रतोहारप्रवेशितः । प्रविवेश महीभर्तुस्त्यक्ताश्च द्वौ सोऽन्तिकं ।
 तस्मै कृतप्रणामाय मूर्ध्निर्त्तादेव पार्थिवः । भूभञ्जितेन व्यतरलेखं लेखाधिकारिणा ।
 स्वयञ्च तमुवाचाङ्ग कश्मीरान् वेत्ति किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्यस्तच्छासनमर्थतां ।
 स शापितोऽस्मद्देहेन यो लेखं वाचये त्यथि । सम्बिदेष्टा प्रयत्नेन विस्मर्त्तव्या न जातुचित् ।
 अविज्ञाताशयो राज्ञस्तामाज्ञां क्लेशशंकितः । सोऽबुद्ध दहनज्वालां नतु रत्नाङ्कुरद्युतिम् ।
 यथादेशस्तथेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गर्बः पूर्ववद्राजा तस्यावाप्तैः सहलपन् ।
 अथ क्लेशोचितं चाममपाथेयमवान्धवं । दृष्ट्वा यान्तं मातृगुप्तं निनिन्देति नृपं जनः ।
 अहो नरेश्वरस्येयं यत्किञ्चन विधायिता । पृथग्जनोचिते कर्मण्यर्हतोनिदधाति यः ।
 दुराशया धृतक्लेशं सेवमानमहर्निशं । भ्रुवं क्लेशार्हमेवेनं ज्ञातवानबुधो नृपः ।
 उपायं तं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुं । अनन्तरञ्चस्तत्रैव योग्यं तं किल मन्यते ।
 सुखार्थी नागारिप्रतिभयशमात् प्रत्युत सुखं जहौ शेषस्तल्पीकृततनुनिषेध्यासुररिपुं ।
 यतस्तेनामुष्मिन्नधिगतवता क्लेशमहतां अमादायिन्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ।
 अयमेतद्गृहोतेषु गुणवत्सु गुणाधिकं । आत्मानं गुणवान्यश्चन्नास्थयेनमशिश्रियत् ।
 अनन्तरञ्चः कोऽन्योऽस्मादुणान्दर्शयतेऽधिकान् । अस्मै गुणवते पूजां यश्चकार किलेदृशीं ।
 यो नानाद्युतिमत्यदार्थरसिकोऽसारेऽपि शक्रायुधे संप्रेमा स विलोक्य वर्धमिह मे किं किं न कुर्यात् प्रियं ।
 इत्याविष्कृतवर्हराजि नटते योवहिणेऽभोलवान् नान्यन्मुञ्चति तं विहाय जलदं कोऽन्योऽस्ति शून्याशयः ।
 गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्देन्यस्यैव वर्त्मसु । नाभृद्भाव्यर्थमाहात्म्यादिकल्पः कोऽपि चेतसि ।
 अहंपूर्विकयोद्यद्भिर्निमित्तैः शुभशंसिभिः । सवितीर्णकरालभद्रव न श्रममाददे ।

अपश्यत् स फणाकोटौ खञ्जरीटमहेः पथि । खेप्ते प्रासादमारुह्य खञ्जोत्तमसागरम् ।
 अचिन्तयच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः शुभशंसिभिः । एतैर्भूभर्तुरादेशो ध्रुवं मे स्याच्छुभावहः । २२५
 फलं मम तनोयोऽपि काश्मीरेषु भवेद्यदि । अनर्घदेशमाहात्म्यात् किं किं नातिशयेत तत् ।
 अकृच्छ्रलङ्घ्याः पन्थानो बल्लभातिथयो गृहाः । उपानमन् गच्छतोऽस्य सत्क्रियाश्च पदे पदे ।
 इत्थं विलङ्घिताकाशं लोलानोकहशादलं । मङ्गल्यदधिपात्राभं ददर्शाग्रे हिमाचलम् ।
 सरलस्यन्दसुभगा गङ्गाशीकरवाहिनः । प्रत्युद्युस्तं मरुतः पाल्यायाः संस्तुता भुवः ।
 क्रमवर्त्ताभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवांस्ततः । ढक्कं काम्बुवनामानं योऽद्य शूरपुरे स्थितः । २२६
 नानाजनपदाकीर्णं स्थाने तत्राय शुश्रुवान् । काश्मीरकान् महामात्यान् स्थितान् केनापि हेतुना ।
 ततोऽपनीतप्राग्वेशः प्रवृत्तो धवलांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशासनं ।
 तम्प्रयान्तं समुद्यद्भिः शकुनैः सूचितोदयं । पान्थाः केऽप्यन्वयुर्दृष्टुं निमित्तानां फलोद्गमे ।
 श्रुत्वाथ विक्रमादित्यदूतः प्राप्तदति द्रुतम् । द्वास्थाः काश्मीरमन्त्रिभ्यस्तमासनं न्यवेदयन् ।
 आगच्छत प्रविशतेत्युच्यमानोऽथ सर्वतः । स तान् समस्तसामन्तानाससादानिवारितः । २२७
 यथाप्रधानं सचिवैर्विहितोचितसत्क्रियः । ततः परार्द्धमध्यास्तं तन्निदर्शितमासनं ।
 कृतार्हैरयामात्यैराज्ञां पृष्ट्वा महीभुजः । शनैस्तच्छासनन्तेभ्यो लज्जमानद्वार्षिपत् ।
 तेऽभिवन्द्य प्रभोर्लेखमुपांशुमिलितास्ततः । उन्मुच्य वाचयित्वैतमवोचन् विनयान्विताः ।
 मातृगुप्त इति श्लाघ्यं भवतामेव नाम किं । एवमेवैतदित्यूचे सोऽपि तान् विहितस्मितः ।
 कः कोऽत्र सन्निधाटणामित्यश्रूयत वाक् ततः । राज्याभिषेकसम्मारो दृश्यते स च संभृतः । २२८
 ततः कलकलोत्तालभूरिलोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोऽभूत् क्षुब्धनिवारणवः ।
 अथ प्राङ्मुखोऽवर्णभद्रपोठप्रतिष्ठितः । सन्निपत्य प्रकृतिभिर्मातृगुप्तोऽभ्यषिच्यत ।
 तस्य विन्ध्यतटव्यूढवक्षसः परिनिर्लुठन् । सशब्दमभिषेकाम्बुरेवास्रवद्वावभौ ।
 अथ स्नातानुलिप्ताङ्गसर्वाङ्गामुकभूषणं । व्यजिज्ञपन्तं राजानं क्रान्तराजासनं प्रजाः ।
 अर्थितेन स्वयं त्रातुं विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वसमानस्तं शाधि नः पृथिवीमिमां । २२९
 मण्डलानि विलभ्यन्ते यैर्न तेन प्रतिक्षणं । मामंस्था मण्डलं राजन् विलक्षन्तदिदम्यरैः ।
 कर्मभिः खैरवाप्तस्य जन्मनः पितरोयथा । राज्ञा तथान्ये राज्यस्य प्रवृत्तावेव कारणं ।
 इत्थं स्थिते परं कश्चित्त्वदीयोऽस्मीति शंसता । न नेया भवता राजन् वयमात्मा च लाघवं ।
 इति तैस्तथ्यमुक्तोऽपि संस्मरन् स्वामिसत्क्रियां । मातृगुप्तमहोपालः क्षणमासीत् कृतस्मितः ।
 दानेन सुदिनदुर्व्ववराज्योर्जितेन सः । तत्रैव मङ्गलोदयं तदहो निरवर्त्तयत् । २३०
 पुरप्रवेशायान्येद्युरर्थमानोऽथ मन्त्रिभिः । अद्भुतप्राभृतन्दूतं राज्यदातुर्थसर्जयत् ।
 देशैरान्नत्यानुसारेण स्पृष्ट्वामिव च तां विदन् । स्वामिनो मनसि ह्रीतस्मागमं स्वममन्यत ।
 अथाह्वयापरान् भृत्यान्वक्तुं सेवास्मृतिं प्रभोः । अल्पार्घ्यापि खाद्यानि प्राहिणेत् प्राभृतानि सः ।

असामान्यान् गुणास्तस्य स्मरन् पर्यस्तुलोचनः । स्वयं लिखित्वा श्लोकञ्च स्वकमेकं व्यसर्जयत् ।

नाकारमुदहसि नैव विकृत्यसे त्वं दिक्षां न सूचयसि मुञ्चसि सत्फलानि ।

२५५

निःशब्दवर्षणमिवाम्बुधरस्य राजन् संलक्ष्यते फलत एव तव प्रसादः ।

ततः प्रविश्य नगरं सैन्यैः पिहितदिकटैः । क्रमागतामिव महीं यथावत् पर्यपालयत् ।

त्यागे वा पौरुषे वापि तस्यौचित्योन्नतात्मनः । क्षामुजस्तर्कुक्सेव नाभूत् परिमितेच्छता ।

यद्युं यज्ञान् कृतोद्योगस्यागो विततदक्षिणान् । पशुबन्धमनुधाय करुणाकुञ्चितोऽभवत् ।

अमारमादिदेशाय यावद्राज्यं स्वमण्डले । चूर्णीकृत्य सुवर्णादि प्रददौ च करम्भकम् ।

२६०

करम्भके कीर्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैतृष्यमुन्मिषत्तोषो न कोनाम न्यसेवत् ।

गुणी च दृष्टकष्टश्च वदान्यश्च स पार्थिवः । विक्रमादित्यतोऽप्यासीदभिगम्यः शुभार्थिनाम् ।

विवेचकतया तस्य स्नायया सुरभीकृताः । लक्ष्मीविलासाः क्षामर्तुरशोभन्त मनीषिषु ।

हयग्रीवबधं मेण्डस्तदये दर्शयन्नवम् । आसमाप्तिं ततोनापत् साध्वसाध्विति वा वचः ।

अथ ग्रन्थयितुं तस्मिन् पुस्तकं प्रस्तुते न्यधात् । लावण्यनिर्व्याणभिया राजाधः स्वर्णभाजनम् ।

२६५

अन्तरज्ञतया तस्य तादृश्याकृतसत्कृतिः । भर्तृमेण्डः कविर्मेने पुनरुक्तं श्रियोऽर्पणं ।

स मातृगुप्तस्वाम्याख्यं निर्ममे मधुसूदनं । कालेनादत्त यद्गामान् ममः श्वशुरसद्वने ।

इत्यासादितराज्यस्य शासतः श्मा क्षमापतेः । त्रिमासोनाययुस्तस्य सैकाहाः पञ्च वत्सराः ।

कृतार्थतां तोर्थतोयैराञ्जनेयोऽनयत् पितृन् । जातन्तादृशमश्रौषीत् स्वस्मिन्देहे पराक्रमं ।

पितृशोकार्द्रता तस्य क्रोधेनान्तरधीयत् । तरोरिवार्कतापेन नैशाम्बुलवसिक्तता ।

२७०

श्रीपर्वते पाशुपतव्रतिवेशस्तमागतम् । आचख्यावश्वपादाख्यः सिद्धः कन्दाशनन्ददत् ।

जन्मान्तरे लब्धसिद्धिस्त्वामस्युपरि साधकम् । वाञ्छामष्टृच्छं राज्यार्थमभिलाषस्तु तेऽभवत् ।

सयत्नन्तव कर्तुन्तन्मनोरथमनन्यथा । अथ मामित्यमादिक्षत् क्षपारमणशेखरः ।

गणोऽयं मामकः सिद्धो यस्तवोपरि साधकः । जन्मान्तरेऽस्य राज्येच्छां कुर्यामहमनन्यथा ।

भावे भवस्तद्भवतो भगवान्दत्तदर्शनः । साफल्यं नेष्यतीत्येवमभिधाय तिरोदधे ।

२७५

साम्राज्येच्छोस्त्वाममेकां तत्र तस्य तपस्यतः । लब्धस्मृतिसिद्धिगिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ।

व्रतिवेशन्तमादिष्टवाञ्छितार्थसमर्पणम् । स जगन्निर्जयोन्निद्रनरेन्द्रत्वमयाचत ।

उपेक्ष्य मोक्षं किं क्षामृद्भोगानिच्छसि भङ्गुरान् । इति जिज्ञासुना भावं शम्भुना सोऽभ्यधीयत् ।

स तं वभाषे शम्भुं त्वां बुद्ध्या व्याजतपोधनं । अभ्यधामिदमद्वा त्वं न स देवो जगद्गुरुः ।

महान्तो ह्यर्थिताः स्वल्पं फलन्त्यल्पेतरत् स्वयं । उदन्यथा वदान्योऽदादुग्धाब्धिं स पयोर्थिने ।

२८०

अस्य वैकल्पकैवल्यालाभनिश्चलचेतसः । नोवेत्यभिजनस्याभिभूतिं मर्षयथावहं ।

जगत्परिवृढः प्रौढप्रीतिस्तं स फलार्थिनम् । कृत्वा प्रादुर्कृतवपुस्ततो भूयोऽप्यभाषत ।

स जेनो राज्यसौख्येषु सांयुज्यावाप्तिदूतिकां । मदाज्ञयाश्वपादस्ते संज्ञां काले करिष्यति ।

इत्युक्तान्तर्हिते देवे स कृतव्रतपारणः । अगच्छदश्वपादन्तमापृच्छाभिमताम्बुवम् ।
 ततोविदितवृत्तान्तो मातृगुप्ताभिषेणनात् । निषिद्ध्य सर्वधायातानमात्यानब्रवीद्वचः । १८५
 विक्रमादित्यमुत्सिक्तमुच्छेत्तुं यतते मनः । मातृगुप्तम्प्रति न नो रोषणे रूषितं मनः ।
 अप्रियैरपि निष्पिष्टैः किं स्यात् क्लेशसहिष्णुभिः । ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते ।
 यान्यजान्युदयं दिषन्ति शशिनः कोऽन्यस्ततोऽसम्मतस्तन्निर्माथिकरोद्भूतदलनं यन्नाम कोऽयं नयः ।
 सामर्थ्यप्रयनाय चित्रमसमैः स्पृष्ट्वास्विधूयान्नता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र जहति व्यक्तं प्ररूढा रूपः ।
 त्रिगर्त्तानाम्बुवं जित्वा स ब्रजन्नय भूपतिः । विक्रमादित्यमष्टणोत् कालधर्ममुपागतं । १८६
 तस्मिन्नहनि भूभर्त्रा शोकान्निःश्वसतानिशम् । नास्त्रायि नाशि नास्त्रापि स्थितेनावनताननम् ।
 अन्येद्युर्भुवमुत्सृज्य कश्मीरेभ्या विनिर्गतम् । शुश्राव मातृगुप्तं स नातिदूरे कृतस्थितिं ।
 कैश्चिन्निर्व्वसितो मास्मिन्मदीयैरिति शङ्कितः । ययौ प्रवरसेनोऽस्य पार्श्वं मितपरिच्छदः ।
 कृतार्हणं सुखासीनं ततः पप्रच्छ तं शनैः । विनयावनतो राजा राज्यत्यागस्य कारणं ।
 बभाषे तं क्षणं स्थित्वा स निःश्वस्य विद्वस्य च । गतः स सुकृती राजन्येन भूमिभुजो वयम् । १८७
 यावन्मूर्ध्नि रवेः पादास्तावत् द्योतयते दिशः । द्योतयेन्नान्यथा किं न यावैव तपनोपलः ।
 अथ राजाभ्यधात् केन राजन्नपकृतन्तव । यत्प्रत्ययचिकीर्षायै तमीशमनुशोचसि ।
 मातृगुप्तस्ततोऽवादीत् कोपस्मितसिताधरः । अस्मानुत्सहते कश्चिन्नापकर्तुं बलाधिकः ।
 नयतागण्यतामस्मानन्तरज्ञेन तेन हि । न भस्मनि ऊतं त्रिर्पिर्नीप्तस्वा शस्यमूषरे ।
 उपकारं स्मरन्तस्तु कृतज्ञत्ववशम्बदाः । पदवीमुपकर्तुं याति निश्चेतना अपि । १८८
 निर्व्वीणमनुनिर्व्वीति तपनन्तपनोपलः । इन्दुमिन्दुमणिः किञ्च शुश्रून्तमनुशुश्रूति ।
 पुण्यां वाराणसीं जित्वा तस्माच्छमसुखोन्मुखः । इच्छामि सर्व्वसंन्यासं कर्तुं द्विजजनोचितम् ।
 मणिदीपमिवेशन्तमन्तरेणान्वकारितां । विभेमि द्रष्टुमप्युर्वो भोगयोगे कथैव का ।
 इत्यौचित्यनिधेस्तस्य वाणीमाकर्ण्य विस्मितः । धीरः प्रवरसेनोऽपि व्याजहारोचितं वचः ।
 सत्यं विश्वम्भरा देवो भूपतेरब्रूवन् । उत्पत्त्या द्योतते धन्यैः कृतज्ञैर्या भवादृशैः । १८९
 अन्तरज्ञतया स्नाय्यः कोऽन्यस्तस्मान्महीभुजः । इत्यञ्जडे जगत्येकस्त्वां यथावद्वेद यः ।
 चिरं खलु खिलीभूताः कृतज्ञत्वस्य वीथयः । धीर त्वयैव नत्वासु सञ्चारो यदि दर्श्यते ।
 षाक्येन शुभस्य मेऽद्य तदसौ प्रागेव नादात्किमु स्वार्य्यश्चेन्न मयास्य किं न भजते दोनान् स्वबन्धूनयम् ।
 मत्तो रभ्रदृशोऽस्य भौर्यदि न तल्लुब्धः किमेष त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कलयति प्रायः कृतोपक्रियः ।
 अत्युदात्तगुणेष्वेषा कृतपुण्यैः प्ररोपिता । शतशाखी भवत्येव यावन्मात्रापि सत्क्रिया । १९०
 तत्त्वं गुणवतामयस्तत्त्वज्ञैश्चापि नन्दितः । परोचितो मणिरिव व्यक्तं बज्रमतः सतां ।
 तस्मादनुगृह्णाणास्मान्मास्म त्याचीर्नरेन्द्रताम् । ममापि स्थातिमायातु गुणवत्पक्षपातिता ।
 पूर्व्वन्तेनाथ चरमं मयापि प्रदिपादिताम् । भवान् पाणिप्रणयिनीं विदधातु पुनर्भुवम् ।

अथाजौदार्यचर्यस्य श्रुतेति नृपतेर्वचः । कृतस्मितो मातृगुप्तः शनैर्वचनमब्रवीत् । ११०
यान्यक्षराण्यन्तरेण वाच्यं वक्तुं न पार्यते । का गतिस्तदुपादाने मर्यादोलङ्घनं विना ।
अतः परुषमप्यद्य किञ्चिदेव मयोच्यते । अथाजार्जवमप्येतदार्यत्वमवधीर्यते ।
सर्वः स्मरति सर्वस्य प्रागवस्थासु लाघवम् । आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्त्तमाने क्षणे पुनः ।
पूर्वावस्था मदीया ते त्वदीया या च मे हृदि । ताभ्यां विमोहितावावां न विदोऽन्योन्यमाश्रयम् ।
राजा भूत्वा कथं मादृक् प्रतिगृह्णातु सम्पदः । कथमेकपदे सर्वमौचित्यम्परिमार्जतु । ११५
असाधारणमौदार्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः । भोगमाचकते मादृक् किं साधारणतां नयेत् ।
अपि च स्पृहयालुः स्यां भोगेभ्यो यदि भूपते । ध्रियमाणेऽभिमाने मे केन ते विनिवारिताः ।
यन्ममोपकृतन्तेन तदिना प्रत्युपक्रियां । जीर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवत्वेष निश्चयः ।
या गतिर्भूभुजोऽमुष्य मया तामनुगच्छता । पात्रापात्रविवेकत्वख्यातिर्नया प्रकाश्यतां ।
एतावत्येव कर्त्तव्ये यातेऽस्मिन् कोर्त्तिशेषताम् । भोगमाचरित्यागादिदध्यां सत्यसन्धतां । १२०
इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् जगाद जगतीपतिः । त्वदीया न मया स्पृश्या त्वयि जीवति सम्पदः ।
अथ वाराणसीं गत्वा कृतकाषायसंग्रहः । सर्वं सद्यस्य सुकृती मातृगुप्तोऽभवद्यतिः ।
राजा प्रवरसेनोऽपि कश्मीरोत्पत्तिमञ्जसा । निखिलां मातृगुप्ताय प्राहिणेत् दृढनिश्चयः ।
स हठापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक् प्रतिपादयन् । सर्वार्थिभ्यः कृती वर्षान्दश प्राणानधारयत् ।
अन्योन्यं साभिमानानामन्योन्यौचित्यशालिनां । त्रयाणामपि वृत्तान्त एष त्रिपथगापयः । १२५
राजा प्रवरसेनोऽयं नमयन्नवनीधरान् । अकृच्छ्रलङ्घ्याः ककुभो वृद्धस्य यशसो न्यधात् ।
पोताभिलिङ्गितोर्वीर्यभृत् कुम्भयोनिरिवानयत् । तस्य प्रतापः प्रभवन् भुवनानि प्रसन्नतां ।
शुश्रूक्षत्तमालपत्राणि शीर्णताडीदलानि च । तत्सेनार्णवतोरणि चक्रे ऽरिस्त्रीमुखानि च ।
स गङ्गालिङ्गिताङ्गस्य पूर्ववारिनिधेर्यधात् । सैन्येभमदनियन्दैः कालिन्दीसङ्गमश्रियं ।
रोधस्यपरपाथोधैः कटकैः स्पृष्टदिकटैः । चकारोत्पाप्य सौराष्ट्रानसौ राष्ट्रविपाटनम् । १३०
यशोर्थिनः पार्थिवेषु द्वेषरागवहिष्कृतः । ववृधे धर्मविजयस्तस्य चितिश्चतक्रतोः ।
वैरिनिर्वासितं पिब्ये विक्रमादित्यजं न्यधात् । राज्ये प्रतापशीलं स शीलादित्यापराभिधं ।
सिंहासनं स्ववंश्यानां तेनाहितहृतन्ततः । विक्रमादित्यवसतेरानीतं स्वपुरं पुनः ।
हेतुनदीर्यं विविधानमन्वानं पराजयम् । सप्त वारान् स तत्याज जित्वा मुष्मनिभूभुजं ।
धार्ष्ट्यादथाष्टम वारं हेतुमाख्यातुमुद्यतम् । धिक्पशुर्वध्यतां सोऽयमित्यूचे नृपतिः क्रुधा । १३५
अबध्योऽहं पशुत्वेन वीरेत्युक्त्वा भयोत्सुकः । मध्येसमं ननर्त्तास्य सोऽनुकुर्वन् कलापिनं ।
नृत्यं केकाञ्च शिखिनो दृष्ट्वास्मै द्रविणं नृपः । अभयेन समं प्रादात्तालार्द्धचरणोचितं ।
दसतोऽस्य दिशो जित्वा नप्तुः पैतामहे पुरे । कर्त्तुं पुरं स्वनामाङ्कं पप्रये स मनोरथः ।
रात्रौ चेन्न लम्बच्च दिव्यं ज्ञातुमथैकदा । स वीरो वीरचर्यायां निर्वयौ पार्थिवार्यमा ।

गच्छतः क्षापतेस्तस्य मैलिरत्नाङ्गविम्बितः । बभार ताराप्रकरो रक्षाशर्षपविभ्रमम् । ३४०
 अथानन्तचितालोकस्पृष्टभीमतटद्रुमाम् । शशानप्रान्ततटिनीं पर्यटन्नाससाद सः ।
 ततस्तस्य सरित्पारे मुक्तसंरावमगतः । ऊर्ध्वबाहुर्महद्भूतं प्रादुरासीन्महैजसः ।
 नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्ज्वलद्भिः कपिशिकृतः । उल्काज्योतिः कृताशेषः कुलाद्रिरिव दिद्युते ।
 तमथ प्रतिशब्देन घोरेणापूरयन्दिशः । अचासं विहसन्नुच्चैर्वाच क्षणदाचरः ।
 संत्यज्य विक्रमादित्यं सत्वादिक्रिस्तश्च शूद्रकं । तच्च भूपाल पर्याप्तं धैर्यमन्यत्र दुर्लभं । ३४५
 वसुधाधिपते वाङ्मसिद्धिस्तव विधीयते । सेतुमेतं समुत्तीर्य पार्श्वमागम्यतां मम ।
 इत्युदीर्य निजज्ञानं रक्षःपारान् प्रसारयन् । तन्महासरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात्
 अङ्गेन रक्षःकायस्य ज्ञात्वा सेतुम्प्रकल्पितं । वीरः प्रवरसेनाऽथ विकोषां चुरिकान्दधे ।
 स तयोत्कृत्य तन्मांसं कृतसोपानपद्धतिः । अतरद्यत्र तत् स्थानं चुरिकावाल उच्यते ।
 पार्श्वस्थान्तं लग्नमुक्त्वा प्रातर्म्मत्सूत्रपातनम् । दृष्ट्वा पुरं विधेहीति वदद्भूतन्तिरोदधे । ३५०
 देव्या शारिकयाट्रेन यत्नेनाधिष्ठितश्च सः । ग्रामे शारीटकेऽपश्यत् सूत्रं वेतालपातितं ।
 भक्त्या प्रतिष्ठां प्राक् तस्मिन्निनीषौ प्रवरेश्वरम् । जयस्वामी स्वयं पीठे भित्वा यन्त्रमुपाविशत् ।
 वेतालवेदितं लग्नं जानतो जगतीभुजा । स्थपतेः स जयाख्यस्य नाम्ना प्रख्यापितोऽभवत् ।
 नगराप्रतिलोम्याय भक्त्या तस्य विनायकः । प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुखतां भीमस्वामी स्वयं ययौ । ३५५
 सङ्गावश्यादिका देव्यस्तेन श्रीशब्दलाङ्किताः । पञ्च पञ्चजनेन्द्रेण पुरे तस्मिन्निवेशिताः ।
 वितस्तायां स भूपालो वृहत्सेतुमकारयत् । ख्याता ततः प्रभृत्येव तादृङ्गैस्तेतुकल्पना ।
 श्रीजयेन्द्रविहारस्य वृहदुद्भूतस्य च व्यधात् । मातुलस्य नरेन्द्रस्य जयेन्द्रो विनिवेशनम् ।
 बुभोज सिंहलादीन् यो द्वीपान् स सचिवोऽकरोत् । मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाद्भुतम् ।
 षट्त्रिंशद्गृहलक्षाणि पुरन्तत्पप्रथे पुरा । यस्यास्ताम्बूर्द्धनस्वामी विश्वकर्मा च सोमयोः । ३६०
 दक्षिणस्तिन्नेव पारे वितस्तायाः पुरा किल । निर्मितन्तेन नगरं विभक्तैर्युक्तमापणैः ।
 ते तत्राभ्रंलिहाः सौधा यानधारुह्य दृश्यते । वृष्टिस्त्रिगुणं निदाघान्ते चैत्रे चोत्कुसुमं जगत् ।
 तद्विना नगरं कुत्र पवित्राः सुलभा भुवि । सुभगाः सिन्धुसम्भेदाः क्रीडावसथवीथिषु ।
 दृष्टः क्रीडानगोऽन्यत्र न मध्येनगरं क्वचित् । यतः सर्वैकसां लक्ष्मीः संलक्ष्या द्युपथादिव ।
 वैतस्तं वारिवास्तव्यैर्दृष्टुं हन्तुर्हिनश्चर्करम् । श्रीभोऽयेऽङ्गि स्ववेश्मायात् क्रतुतोऽन्यत्र लभ्यते ।
 प्रतिदेवगृहं कोशास्ते तस्मिन्निर्पिता नृपैः । सहस्रशः शक्यते यैः क्रतुं भूः सागराम्बरा । ३६५
 पुरे निवसतस्तस्मिंस्तस्य राजप्रजासृजः । शनैः साम्राज्यलाभस्य षष्टिः सम्बत्सरा ययुः ।
 ललाटे शूलमुद्राङ्गे जराशुक्ताः शिरोरुहाः । तस्य शम्भुभ्रमासङ्गिगङ्गाभोविभ्रमन्दधुः ।
 अथाश्वपादेनेशान निर्देशात्तत्त्वणागतः । काश्मीरिको जयन्ताख्यो द्विजन्माथोजि पार्श्वगः ।
 आन्तोऽस्यध्वन्य नान्यस्माद्देशतोऽभिमतस्त्ववेत् । राज्ञे प्रवरसेनाय लेख एष प्रदर्शयतां ।

इत्युक्त्वापितलेखोऽसावसमर्थः पथः प्रथून् । गन्तुं प्रस्थानखिन्नोऽस्मि सद्यस्तेनेत्यगद्यत ।
 स्नाह्यद्य तावत्तं स्पृष्टो द्विजः कापालिना मया । उक्तेति तेन क्षिप्तोऽसावासन्नो दीर्घिकाजले ।
 उन्मीलितेक्षणेऽद्राक्षीत् स्वं स्वदेशादथोत्थितम् । तस्युषश्चार्चने राज्ञो भृत्यान् व्ययान् जलाहृतौ ।
 स्वमावेदयितुं नद्या नीयमाने नृपान्तिकम् । अत्राक्षिप्तोऽक्षिपलेखं स स्नानकलसे ततः ।
 प्रवरेशं स्नापयता स्वस्तन्तत् कलशात् पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोऽन्तिकं ।
 कृतं कृत्यं महद्दत्तं भोगा भुक्ता वयोगतं । किमन्यत् करणीयं ते एहि गच्छ शिवालयम् ।
 ततस्तं वृत्तमङ्कितः सन्तोष्याभिमतार्पणात् । भित्त्वा तमश्मप्रासादं जगाहे विमलं नभः ।
 जनैः स ददृशे गच्छन् कैलासतिलकां दिशम् । विषदे घटयन् व्योम्नि द्वितीयतपनोदयं ।
 जयन्तेनाद्भुतोदन्तहेतुनावाप्य सम्पदः । स्वनामाङ्गाग्रहारादिकर्मभिर्निर्मलाः कृताः ।
 एवं स भुवनैश्वर्यं भुक्ता भूमिभृताम्बरः । अनेनैव शरीरेण मेजे भूतपतेः सभाम् ।
 प्रासादे प्रवरेशस्य सिद्धचेत्रे क्षमापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिभटं द्वारमद्यापि लब्धते ।
 तस्य रत्नप्रभादेव्याञ्जातो राजा युधिष्ठिरः । अपासीन्नवमासोनाः क्षाञ्च द्वाविंशतिं समाः ।
 सर्व्वरत्नजयस्कन्धगुप्तशब्दाङ्किताभिधाः । आसन्निहारचैत्यादिकृत्यैस्तत् सचिवा वराः ।
 भवच्छेदाभिधं ग्रामं स्तुत्यच्चैत्यादिसिद्धिभिः । योव्यधात् सोऽस्य वज्रेन्द्रेऽप्यासीन्मन्त्री जयेन्द्रजः ।
 दिक्कामिनीमुखोत्कीर्णकीर्त्तिचन्दनचन्द्रकाः । आसन् कुमारसेनाद्यास्तस्यान्येऽप्ययमन्त्रिणः ।
 पद्मावत्यां सुतस्तस्य नरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लक्षणापरनामा यो नरेन्द्रस्वामिनं व्यधात् ।
 वज्रेन्द्रतनया वज्रकनकौ यस्य मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदन्तौ राज्ञी च विमलप्रभा ।
 स विधायाधिकरणं लिखितस्थितये निजम् । द्यां त्रयोदशभिर्वर्षैरारुरोह महाभुजः ।
 तस्यानुजोधरणिभृद्गणादित्यस्ततोऽभवत् । तुञ्जीनापरनामानं यञ्जनाः प्राङ्गरञ्जसा ।
 जगद्विलक्षणं यस्य शङ्खमुद्राङ्कितं शिरः । अपूर्व्वशर्व्वरीशान्तर्लीनभानुश्रियं दधे ।
 रिपुकण्डाटवीष्वासीद्यस्य धाराधरः पतन् । तदधूनेत्रकुण्डैस्तु जलाधिक्यमधार्य्यत ।
 अपूर्व्वो यत्प्रतापाग्निः प्रविश्याव्वीं द्विषां व्यधात् । नारीनेत्रेषु नीरोर्मीन्मन्दिरेषु तृणाङ्कुरान् ।
 यस्य पाणिप्रणयितां कृपाणि समुपागते । कबन्धेभ्यः परोनृत्यं न व्यधत्त द्विषदले ।
 तस्याव्यपोक्ष्यमाहात्म्या देवो दिव्याकृतेः प्रिया । विष्णुशक्तिः क्षितिम्प्राप्ता रणारम्भाभिधाभवत् ।
 स हि जन्मान्तरे पूर्वं द्यूतकारोऽभवत् किल । कदापि प्राप निर्व्वेदं सर्व्वस्वं कितवैर्जितं ।
 देहत्यागोद्यतोऽप्यासीत् प्राप्यं किञ्च विचिन्तयन् । न पर्य्यन्तेऽप्युपेक्षन्ते कितवाः स्वार्थसाधनं ।
 अबन्ध्यदर्शनादिन्ध्ये देवीं भ्रमरवासिनीम् । द्रष्टुमैच्छदराकाङ्क्षो निर्व्यपेक्षः स्वजीविते ।
 भ्रमरैः शङ्कुपुच्छाद्यैः खण्ड्यमानस्य देहिनः । तदास्यदं हि विशतो दुर्लङ्घ्यो पञ्चयोजनी ।
 स वज्रशङ्कुपुच्छानां धीमांस्तेषाम्प्रतिक्रियां । देहेऽवश्यपरित्याज्ये मन्वानोऽभूददुष्कराम् ।
 प्रागयोवर्ष्मणा देहं ततोमहिषचर्मणा । तेन च्छादयता दन्तो मृत्क्षेपोऽयं सगोमयः ।

अथ भानुकरोच्छुष्कमृत्लेपाप्रेडिताङ्गकः । स लोष्टद्वय सञ्चारी प्रतस्थे क्रूरनिश्चयः । ४००
 सरलां सरणिं त्यक्त्वा जीवितस्पृहया समम् । गुहा तेन ततः सान्द्रं तमोभीमा व्यगाच्छता
 अथोदतिष्ठन् गर्तेभ्यो घोरं भ्रमरमण्डलाः । पक्षशब्दैः श्रुतिं घ्नन्तो मृत्युदर्यैरवैरिव ।
 ते तमुच्छुष्कमृत्लेपरेणुगणितलोचनाः । सहसा नाक्रमन्ते स्म प्रहरन्तोऽपि बाधितुं ।
 रेणुभिर्बाधितदृशः ते न्यवर्तन्त घटपदाः । तेऽखण्डयन्तु मृत्लेपं न्यपतन्नेव वा नवा ।
 तैः खण्ड्यमानमुच्चैर्ब्रजतो योजनत्रयोम् । क्रमान्मृत्कवचन्तस्य पथि संचयमाययौ । ४०४
 ततो मुहुः प्रहरता तेषां महिषचर्मणि । घोरश्चटचटाघोषः प्रादुरासीद्भयङ्करः ।
 चतुर्थयोजनस्यार्द्धमतिक्रम्य विवेद सः । रणत्कारैर्द्विरेफांस्तानयोवर्मणि पातिनः ।
 धावंस्ततोऽतिवेगेन खण्ड्यमानेन घटपदैः । स शस्त्रवर्माणोऽपि चित्तं धैर्येण नो पुरः ।
 गव्यूतिमात्रमासन्ने देवीधामनि धैर्यवान् । धुन्वन्कराभ्यां मधुपान्भावति स्म स धीरधीः ।
 अथ स्नाय्वस्थिशेषाङ्गो लूनमांसः षडङ्घ्रिभिः । कराभ्यामक्षिणी रक्षन्देव्यायतनमासदत् । ४०८
 प्रशान्ते भृङ्गसम्पाते प्रकाशमवलोकयन् । स देव्याः पादयोरग्रे पपातोद्भ्रान्तजीवितः ।
 स्तोकावशेषप्राणन्तन्देव्याश्वासयितुन्ततः । अभिरामं वपुः कृत्वा पश्यन्नाङ्गेषु पाणिना ।
 दिव्येन पाणिस्पर्शेन तेन पीयूषवर्षिणा । स क्षिप्रसादितस्त्रास्थो दिक्षु चित्तेप चक्षुषी ।
 प्रविष्टमात्रः प्रैच्छिष्ट सिंहविष्टरसीन्नि यां । घोराकारां स तान्देवीन्तदाऽदाक्षीन् ताम्पुनः ।
 ददर्श पुनरुद्यानलतावासो विलासिनीम् । स्थितां पुष्करिणीतीरे श्यामाम्पुष्करलोचनाम् । ४१४
 गृहीतहारमुक्ताब्जं वद्धापोनस्तनाञ्जलिं । महाहैः कान्तिकुसुमैर्यौवनेनार्चिताङ्गकाम् ।
 यावकाहारिणौ पादौ दधतीं कच्छचारिणौ । स्तनं चक्षुःमुखं द्रष्टुं तपस्यान्तामिवान्वहम् ।
 भास्वद्विम्बाधरां कृष्णकेशीं सितकराननां । हरिमध्यां शिवाकारां सर्वदेवमयीमिव ।
 तां विभाव्यानवद्याङ्गीं निर्जने यौवनोर्जितां । निन्ये वारितवामेन स कामेन विधेयतां ।
 दधती रूपमाधुर्यपूरच्छन्नामधृष्यतां । अप्सराः प्रत्यभात्तस्य साहि चित्तेन देवता । ४२०
 कृपामृदुरवादीक्षं व्यथितोऽसि चिरं पथि । मुहुः सोम्य समाश्रय्य प्रार्थयतामुचितो वरः ।
 स ताम्बभाषे शान्तो मे भवत्या दर्शनश्रमः । अदेवी किन्तु भवती वरं दातुं कथं क्षमा ।
 देवी जगाद तं भद्र कोऽयन्ते मनसि भ्रमः । देवी वा स्यामदेवी वा वरीतुं त्वान्तु शक्रुयां ।
 इति सोऽभीष्टसम्प्राप्तौ कारयित्वा प्रतिश्रवम् । दूरमुत्क्रान्तमर्यादः सङ्गमं तामयाचत ।
 तमभ्यधात् सा दुर्बुद्धे कोऽयन्तेऽनुचितो विधिः । प्रार्थयस्वैतरद्यस्मात् साहं भ्रमरवासिनी । ४२४
 देवीं ताञ्जानतोऽप्यस्य नाभूदवहितं मनः । निरुद्धा वासनाः केन जन्मान्तरनिबन्धनाः ।
 स तामुवाच सत्यञ्चेद्देवि स्वाङ्गिरमिच्छसि । प्रमाणीकुरु मदाणीमहमन्यन्न कामये ।
 पूर्वमेव हि जन्तूनां योऽधिवासो निलीयते । तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेऽपि न शीर्यते ।
 देवी वा भवकान्ता वा भीमा वा शोभनापि वा । यादृशीं पूर्वमद्राचं तादृश्येवावभासि मे ।

तमित्यं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निश्चलनिश्चयम् । एवं जन्मान्तरे भावीत्यभ्यधादनुरोधतः ।
उत्सहन्ते हि संसृष्टं न दिव्या मर्त्यधर्माणः । तद्गच्छ क्रूरसङ्कल्पेत्युक्ता सान्तर्दधे ततः ।
अग्रन्यजन्मा भूयासन्तया देव्येति चिन्तयन् । प्रयागवटशाखायादहासीत् स्वपुस्ततः ।
सोऽजायत रणादित्यो रणारम्भा च सा भुवि । मर्त्यभावेऽपि यन्नैव जहौ जन्मान्तरस्मृतिं ।
रतिसेनाभिधश्चैलराजः सज्जोऽभिपूजने । तान्तरङ्गान्तराक्षेभे रत्नराजिमिवोज्ज्वलाम् ।
आवाच्याङ्गकदिव्योक्तिं तामलङ्कृतयौवना । दिव्याहं पृथिवीशेभ्यो नार्थिभ्योऽपि ददौ नृपः ।
रणादित्यनृपामात्ये दूत्यायातेतथैव तं । प्रत्याख्यानेच्छुमाच्छौ सैव तदरणं वरम् ।
तदर्थमेव कथितस्त्रोत्पत्तिनान्ततः पिता । द्रुतं कुलूतभूभर्तुः सुहृदः प्राहिणोद्गृहं ।
प्रहृष्टो विप्रहृष्टन्तं देशं गत्वा व्यधत्त तां । परिणीय रणादित्यः शुद्धान्तस्याधिदेवतां ।
मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्त्यपि । तं मायया मोहयन्ती न पस्पर्श कदाचन ।
व्यधान्मायामयीं राज्ञस्तल्पे स्वसदृशीं स्तियम् । स्वयम्भूमररूपा सा निर्जगाम वह्निर्निशि ।
स्वनाम्ना स्वस्य देव्याश्च कृत्वा परगृहद्वयं । माहेश्वरः शैललिङ्गे कारयामास कारुभिः ।
श्वः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेऽथ सज्जे तस्मिन्नेयोर्द्वयं । देशान्तरागतः कश्चित् दूषयामास दैववित् ।
स दृष्टप्रत्ययः शश्वत्तयोर्घटितलिङ्गयोः । अश्वखण्डैः समण्डुकैर्बभौवे गर्भमावृतम् ।
किङ्कर्त्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविघ्नविह्वलं । दिव्यदृष्टिः स्वयन्देवी ततो राजानमब्रवीत् ।
राजन् गिरिसुतोदाहे पौरौहित्यपुरा भजन् । स्वमर्चादेवमादत्त पूजाभाण्डात् प्रजापतिः ।
तां विष्णोः प्रतिमां वीक्ष्य पूजितान्तेन धूर्जटिः । गूढ्याभिव तदा मेने शक्तिरूपां विना शिवं ।
निमन्त्रितैर्दौकितानि रत्नान्यथ सुरासुरैः । पिण्डीकृत्य स्वयञ्चक्रे लिङ्गभुवनवन्दितं ।
तां विष्णुप्रतिमान्तश्च लिङ्गमीशानपूजितं । स्वयं प्रजासृजः पूज्यं कालेनादत्त रावणः ।
तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तं लङ्कायामभवच्चिरम् । देवद्वयं रावणान्ते नीतमासीच्च वानरैः ।
तिर्यक्तया ते कपयो मुग्धाहि मानसैकसः । शान्तौत्सुक्याः शनैर्देव्यो न्यधुत्तरमानसे ।
प्रागेव सरसस्तस्मात् कुशलैः शिल्पिभिर्भया । तावद्यतौ प्रातरत्र प्राप्ता द्रक्ष्यस्यसंश्रयं ।
तयोः प्रतिष्ठा क्रियतामित्युक्ता पृथिवीभुजं । देवो प्रयाता शुद्धान्तं सिद्धान् सस्मार खेचरात् ।
ते ध्यातमात्राः सम्प्राप्ता देव्यादेशेन पाथसः । उद्धृत्य नृपतेर्धान्नि देवौ हरिहरौ न्यधुः ।
दिव्यैः प्रसूनैः संवीतौ हरनारायणौ जनः । प्रातर्नृपगृहे दृष्ट्वा परं विस्मयमाययौ ।
सज्जे प्रतिष्ठालिङ्गेऽथ माहेश्वरतया नृपः । रणेश्वरप्रतिष्ठायां पूर्वं यावत् समुद्यतः ।
रणारम्भानुभावेन तावदेवाद्भुतावहः । स्वयं पीठे रणस्वामी भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत् ।
॥ युग्मकं ॥ कर्त्तुं प्रभावजिज्ञासां राज्ञा दत्तधनस्ततः । स स्वयम्भूः स्वयम्भक्तांस्तान् ग्रामानदापयत् ।
कुम्भदासतथाच्छन्नः सिद्धो ब्रह्माभिधो वसन् । परिज्ञाय तयोर्देव्या प्रतिष्ठाकर्म कारितः ।
स वृत्तप्रत्यभिज्ञः सन् प्रतिष्ठाप्य रणेश्वरम् । व्योम्ना ब्रजवणस्वामी प्रतिष्ठां गूढमादधे ।

जनास्वलचयन् यत् स खयं पोठमवातरत् । इति केषामपि हृदि प्रवादोऽद्यापि वर्त्तते । ४६०
 सा ब्रह्मप्रतिमं सिद्धं देवो ब्रह्मविदां वरम् । अकारयत्तमुद्दिश्य परार्द्धं ब्रह्मसत्तमम् ।
 रणारम्भास्वामिदेवो दम्पतीभ्यां व्यधीयत । मठः पाशुपतानाञ्च ताभ्यां प्रद्युम्नमूर्धनि ।
 आरोग्यशाला निरघापुष्पाघवाय रोगिणां । तेन सेनामुखी देवी भयशान्त्यै च कारिता ।
 स्थातिं रणपुरस्वामिसंज्ञया सर्वतोगतम् । स सिंहरोत्सिकाग्रामे मार्त्तण्डं प्रत्यपादयत् ।
 अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्वया कृतः । दक्षिणस्मिन् रणेशस्य पार्श्वे देवोऽमृतेश्वरः । ४६५
 मेघवाहनभूभर्तृपत्न्या भिन्नाख्यया कृते । विहारेऽपि तथा बुद्धविम्बं साधु निवेशितं ।
 राज्ञे देव्यनुरक्ताय मानुक्रोशाय भैकदा । पातालसिद्धिदं मन्त्रं प्रददौ हाटकेश्वरम् ।
 माभून्नोघास्य मत्प्राप्तिरिति मत्वा तयार्पितम् । असाधयत् स तम्प्राप्य वसन्तं वत्सरान् बद्धन् ।
 कृत्वष्टिकापथे कष्टं ततो नन्दिशिलाङ्गतः । भूरिभिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धेः प्रणयिता ययौ ।
 स्वप्नेऽपि सिद्धलिङ्गैश्च जातो भङ्गुरनिश्चयः । चन्द्रभागाजलं भित्त्वा नमुचेः प्राविशद्विलं । ४७०
 विलेऽपावृततां याते दिवसानेकविंशतिं । प्रविश्य पौरान् प्राङ्निन्द्यै दैत्यस्त्रीभोगभोगितां ।
 एव स भूपतिर्भूत्वा भुवं वर्षशतत्रयम् । निर्व्याणश्चायनिर्व्यूढपातालेश्वरमासदत् ।
 सानुगे नृपतौ याते दैतेयदयितान्तिकम् । देवी सा वैष्णवीशक्तिः श्वेतद्वीपमगाहत ।
 राजवंशेष्वनेकेषु राज्ञोऽवशब्दये परम् । द्योरेवात्र निर्व्यूढिम्पुजावात्सल्यमागतं ।
 रणादित्यस्य गोनन्दवंशे रामस्य राघवे । लोकान्तरसुखस्यापि ययोरंशभुजः प्रजाः । ४७५
 विक्रमाक्रान्तविश्वस्य विक्रमेश्वरकृत्युतः । तस्याभोदिक्रमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः ।
 राजा ब्रह्मगलूनाभ्यां सचिवाभ्यां समं महीं । सोऽपासीदासवसभो दाचत्वारिंशतिं समाः ।
 चक्रे ब्रह्ममठं ब्रह्मा गलूनोलूनदुष्कृतः । रत्नावल्याख्यया बध्वा विहारं निरमापयत् ।
 राज्ञोऽनन्तरजस्तस्य राजाभूत्तदनन्तरम् । तापितारातिभूपालो बालादित्यो बलोजितः ।
 लवणार्णवपानेन तर्षात्कर्षमिवोदहन् । यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेत्राभ्योऽभजन्मुखं । ४८०
 आसन् येऽरिमनोगाधबोधदण्डा इवाहताः । यस्याद्यापि जयस्तम्भाः सन्ति ते पूर्ववारिधौ ।
 प्रभावाङ्गेन वङ्कालां जित्वा येन व्यधीयत । काश्मीरिकनिवासाय कालग्याख्या जनाश्रयः ।
 काश्मीरेषु धनोदग्रमग्रहारं द्विजन्मनाम् । राजा मण्डवराज्ये यो भेडराख्यमकारयत् ।
 विशां विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादने व्यधात् । बलभा यस्य विम्वौष्ठो विम्वौ विम्वेश्वरं हरम् ।
 भ्रातरो मन्त्रिणस्तस्य त्रयो मठसुरौकसः । सेतोश्च कारका आसन् खड्गशत्रुघ्नमालवाः । ४८५
 बभूव तस्य भूभर्तुर्भुवनाद्भुतविक्रमा । तनयानङ्गलेखाख्या शृङ्गारोदधिकौमुदी ।
 तां वीक्ष्य लक्ष्मणोपेतां मृगाचीम्पितुरन्तिके । अमोघप्रत्ययोव्यक्तं व्याजहारेति दैववित् ।
 भविता तव जामाता जगतीभोगभाजनम् । तदन्तमेव साम्राज्यं गोनन्दान्वयजन्मनां ।
 सुतासन्तानसाम्राज्यमनिच्छन्नथ पार्थिवः । दैवमुषकारेण जेतुमासीत् कृतोद्यमः ।

अराजान्वयिने दत्ता नेयं साम्राज्यहारिणी । मलेति प्रददौ कन्यां न कस्यैचन भूभुजे । ४८०
हेतुं स्वरूपतामात्रं कृत्वा जामातरं नृपः । अथाश्वघामकायस्थञ्चक्रे दुर्लभवर्द्धनम् ।
मातुः कर्कोटनागेन सुखातायाः समीयुषा । राज्यायैव हि सञ्जाता राज्ञा नाज्ञायि तेन सा ।
निश्चिन्ताते हि ज्ञमन्या यमेवायोग्यमायहात् । जिगीषयेव तत्रैव निदधाति विधिः शुभम् ।
मात्सर्येण जहद्वहान् विसदृशे घूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा खान्निदधत्विषं दिनपतिर्हास्यप्रशान्त्युन्मुखः ।
दैवं वेत्ति न यः शिखी स परतोनामास्तु तत्सम्भवाः स्युर्दीपा अपि यदग्नेन जगतस्तिग्मांशुविस्मारकाः ।
धिया भाग्यानुगामिन्या चेष्टमानो न याचितम् । अभूत् सर्वस्य चक्षुष्यः स तु दुर्लभवर्द्धनः । ४८५
प्रज्ञया द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रथाम् । कौवीरभाग्यसाम्यञ्च शनकैः श्वशुरोऽनयत् ।
पित्रोः प्रेयस्तयोदृक्ता तारुण्यादिमदेन च । राजपुत्री यथावत्तु गणयामास नैव तम् ।
खैरिणीसङ्गमो भोगा युवानोऽपि पितुर्गृहम् । पत्युर्मृदुत्वमित्यस्याः किन्नाभूच्छीलविघ्नकृत् ।
सा नित्यदर्शनाभ्यासाच्छनकैर्विशता मनः । अनङ्गलेखा खङ्गेन सम्प्रायुज्यत मन्त्रिणा ।
च्छन्नप्रेमसुखाभ्यासनष्टहोभीतिसम्भ्रमा । धार्यन्दिनाद्दिनं यान्ती ततस्तन्मयतां ययौ । ५००
स मन्त्री दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तथा सह ।
उपलेभे च शनकैस्तस्यास्तं शीलविघ्नं । विरागलिङ्गैरुद्यद्भिर्धीमान् दुर्लभवर्द्धनः ।
सखीमध्ये रहः स्मेरा विवर्णा भर्तृदर्शने । अकाण्ड एव प्रोक्ताय पश्यन्ती सस्मितं पथः ।
पत्युः कोपे कृतावज्ञा भूनेत्रचिवुकाञ्चलैः । तदप्रियं भाषमाणे सस्मितं न्यस्तलोचना ।
तत्तुल्यगुणनिर्विन्ना तद्विपक्षस्तौ रता । रिरंसां तस्य संलक्ष्य सखीभिर्वद्वसङ्कथा । ५०५
तच्चुम्बने भुग्नकण्ठी तदाश्लेषसहाङ्गका । तत्सम्भोगे त्यक्तहर्षा तत्तल्पे व्याजनिद्रिता ।
भवेद्धि प्रायशो योषित्प्रेमविक्रीतचेतना । निवेदयन्ती दौःशील्यपिशाचावेशवैकृतं ।
॥ कुलकं ॥ निगूढदारदौरात्प्रचिन्ताकृशवपुस्ततः । शुद्धान्तमविशत् ज्ञातुं निशि दुर्लभवर्द्धनः ।
योऽपश्यत् सुरतक्लान्तिसुलभस्वापनिःसहं । दुर्जातभर्तुरङ्गेषु प्रत्युप्राप्तिव वस्त्रभां ।
स्वासैरगलितावेगैः कम्पयद्भिः कुचाङ्कुरैः । निवेदयन्ती तत्कालमेव निर्वहणं रतेः । ५१०
अन्यस्यापि क्रुधोद्देतुं पुनरप्यलमावहं । तां तथावस्थितां वीक्ष्य स प्रज्ज्वाल मन्युना ।
प्रजिहीर्षुः स्म रोषेण विमर्शेन निवारितः । प्रहृत्येव प्रहृत्येव निवृत्तं स्वममन्यत ।
ततस्तथाविधः क्षुभ्यत्प्रकोपावेशसागरः । विचारवेलया तस्य बलाच्छममनीयत ।
नमस्तस्मै ततः कोऽन्यो गण्यते वशिनाम्भुरि । जीर्यन्ते येन पर्याप्ता दृष्ट्याविषविसृचिकाः ।
सोऽचिन्तयदहो कष्टाश्चेष्टारागानुगादमाः । विचारबन्ध्याः क्षिप्यन्ते क्षिप्रं याभिरधोनराः । ५१५
स्त्रीति नामेन्द्रियार्थोऽयमिन्द्रियार्था यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वशिनामत्र काः क्रुधः ।
निसर्गतरला नारीः को नियन्त्रयितुं क्षमः । नियन्त्रणेन किं वास्याद्यत्सतां स्मरणोचितम् ।
यः शून्योरिव सङ्घर्ष एकार्थाभिनिविष्टयोः । रागिण्यर्थदि मानः स कोऽवमानस्ततः परः ।

ममकारो मृगाक्षीषु क द्वायं सचेतसां । खदेहेऽनुपपन्नेऽपि यः सोऽन्यत्र कथं मतः ।
 उद्वेगात्पादनादेषा बध्ना चेत्प्रतिभाति मे । रागस्तद्विस्मृतः कस्मान्मूलमुद्वेगशाखिनः ।
 सप्तपातालनिचिप्रमूलोरागमहीरुहः । भूमिभूतमनुत्पाद्य देवमुन्मूल्यते कथम् ।
 द्वेषो नामैष दुर्धर्षो जितो येन विवेकिना । क्षणार्द्धेनैव रागस्य तेन नामापि नाशितम् ।
 वोक्ष्यैतद्विषया दृष्ट्या रागिणां शस्यमौषधम् । ईर्ष्या जेषा ततो रागः स्वयमाशा पलायते ।
 इति ध्यात्वालिखद्वर्णान् खड्गः स्वांशुकपल्लवे । बध्नाऽपि न हतो यत्नं स्मर्त्तव्यं तत्तवेत्यसौ ।
 जनैरलक्ष्यमाणेऽथ याते दुर्लभवर्धने । त्यक्तनिद्रस्स मन्त्री तद्दृष्ट्वा वर्णनवाचयत् ।
 दानिष्ठात् प्राणदस्यास्य खड्गस्स मनसा तदा । विसस्मरानङ्गलेखान्दधौ तु प्रत्युपक्रियां ।
 तस्योपकर्तुमुचितं प्रतिकारमिच्छोऽश्विन्ताविशन्नतु मनः स्मरवाणपंक्तिः ।
 दृग्गाचरे परिचयप्रणयं प्रपेदे निर्निद्रता नतु कदाचन राजपुत्री ।
 भूत्वा सप्तत्रिंशतिमब्दान् सचतुर्भिर्मासैर्वन्धां मूर्ध्नि रत्नं नृपतीनां ।
 तस्मिन् काले लोकमवापोज्ज्वलकृत्यो बालादित्यो बालशशाङ्गाङ्कितमौलेः ।
 पूर्वं विपन्नतनयेऽभिजनस्य श्रेवे गोमन्दसन्ततिरजायत तत्र शान्ते ।
 प्राग्दन्तिभुङ्गनलिनाऽथ हठप्रविष्टोऽथौघपाटितविसा नलिनीव दीना ।
 अथ शिथिलितमुख्यामात्यै वत्यविघ्नः कनकघटविमुक्तैः पावनं तीर्थतोयैः ।
 कथमपि स कृतज्ञो राजजामातुरुच्चर्यधित विधिवदिष्टं मूर्ध्नि राज्याभिषेकम् ।
 कर्कोटप्रभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युप्तमुक्ताकणद्योतश्रेणिफणङ्कुराङ्कितवृहद्वाज्रमहोमुदहन् ।
 ज्ञातिप्रोतिसतोषशेषफणभृत्यसम्पुल्लङ्घ्यलवण्यासावर्त्तकहाटकाजपटलसामशोभोऽभवत् ।
 अथ विगलिता गोमन्देर्वीभुजोऽभिजनाः शुचिरिति शुचिनि भूः कर्कोटाहेः कुले व्यधित स्थितिम् ।
 चिरपरिचितात् स्वर्गभोगाध्वनः पतनं श्रिता त्रिभुवनगुरोः शम्भोर्भौलाविवामरनिम्बगा ॥

राजानः १० आदितः ५३ गन्थाः । ५२५ इति श्रीकाशीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूतोः कल्लणस्य कृतौ राजररज्जिण्या
 द्वतीयस्तरङ्गः समाप्तः ।

॥ अथ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

तद्वीतव्यतिरेकमद्रितनयादेहेन सिद्धोभवन्निष्पत्त्यूहमिह व्यपोहतु वपुः स्थाणोरभद्राणि वः ।
 वेष्टा भोगिबधूशरीरकुटिलश्यामलिषा वेष्टिता जूटाहेरपि यत्र भाति दयिता मूर्त्येव पृक्ता तनुः ।
 स महीं राजकन्याञ्च प्राप्तवानेकतः कुलात् । रत्नानाञ्च सुतानाञ्च राजाभूद्भाजनं शनैः ।
 पतिर्गोपितदौःश्रीत्यात्तुल्यसौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विहारं नृपतिप्रिया ।
 शिशुरेवायुषोऽल्पत्वं दैवज्ञोक्तं विचिन्तयन् । राज्ञः सुतो महण्णखेया महण्णस्वामिनं व्यधात् ।
 पारे विशोककोटाद्रौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । आदीयत दिजेन्द्रेभ्यश्चन्द्रयामः क्षमाभुजा ।
 श्रीनगर्यां प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्वामिनं हरिं । षट्त्रिंशता वत्सराणां क्ष्मावृषास्तमुपाययौ ।
 अनङ्गदेव्यां सम्भूतस्तस्य दुर्लभकः सुतः । शशास वासवसमस्ततोवसुमतीं कृती ।
 मातामहस्य यो मात्रा दौहित्रस्तनयोक्तः । प्रतापादित्यदत्याख्यां तत्कुलानुगुणं दधे ।
 ओडेनैडविडात् प्राप्तश्रिया यन्मन्त्रिणा कृता । अग्रहारा हनुमता पुण्या नमनसम्पदा ।
 प्रतापतापितारातिः प्रतापपुरपत्तनं । मघवन्नगरस्यर्द्धि दीर्घबाज्ज्यधत्त सः ।
 नानादिगन्तरायाततत्तत्क्रयिकसंकुले । नोणाभिधोऽवसत्तस्य देशे रौहोतको वणिक् ।
 रौहोतदेशे जातानां निवेशाय द्विजन्मनां । महागुणो नोणमठं पुण्यज्येष्ठं चकार सः ।
 स जातु राजभवने राज्ञा प्रीत्या निमन्त्रितः । अर्चितोऽभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ।
 प्रातः सुखासिकां प्रेम्णा पृष्टोऽथ पृथिवीभुजा । शीर्षव्यथामकथयत् प्रजानां दीपकज्जलैः ।
 ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः । वसंस्तदास्यदेऽद्राक्षीत् क्षपायां मणिदीपकान् ।
 विलासित्वेन लक्ष्म्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अथ द्वित्राण्यहान्यासीत्तत्रैव स कृतार्हणः ।
 एकदा तेन तत्कान्ता विलोक्य ललिताकृतिः । श्रीनरेन्द्रप्रभा नाम हर्म्ये हिमकरानना ।
 उरोजपूरुषकुम्भाङ्कसदुर्व्वाहितविभ्रमः । मूर्तिमन्मङ्गलं तस्यै वरस्य च गृहस्य च ।
 हर्म्यस्य निर्जनतया स निःशङ्कविहारिणीं । तां विलोक्यानवद्याङ्गीमभिलाषेण पस्पृशे ।

सापि दर्शितमालीभिः किञ्चित् साचीकृतानना । अपश्यत् काश्यपीकान्तं श्रोत्रविश्रान्तया दृष्ट्वा ।

२०

प्राग्जन्मप्रेमबन्धादा निदेशादा मनोभुवः । सपक्षपातं सा तस्यै दृष्ट्वैव विदधे मनः ।

क्षणादलब्धस्यगोऽपि तां सौभाग्यसुधामयीं । मञ्जानामपि संस्पृश्य स्थितामिव विवेद सः ।

हर्म्यस्तम्भच्छन्नगात्री क्षणं भूत्वा जगाम सा । वावर्त्य वक्त्रं पश्यन्ती पार्थिवं तं मुहुर्मुहुः ।

गृहीतहृदयस्तन्वास्तावतैव महीपतिः । स चिन्ताजिह्वानयनो राजधानीं ग्रनैर्यथा ।

तत्र तस्य तदाकारध्यानावहितचक्षुषः । सममन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे तानवं तनुः ।

२१

अचिन्तयत् स धिक् कष्टं रुढोऽयमशुभावहः । अस्मिन् मे मानसोद्याने रागनामा विषदुमः ।

अहो नु सुभगा रागवृत्तिश्चित्तं विजित्य यः । विवेकादीन् व्यधादूरे सुहृदः परिपन्थकान् ।

भावं कौलीनभीतेन येन भूमिभृता सता । तस्य मे दुःसहः कोऽयं सदाचारविपर्ययः ।

यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते विशां । परः को नाम तत्रास्तु शमिना नीत्यतिक्रमे ।

विमृश्यन्निति भूपालो विस्मर्त्तुमभवत् क्षमः । न पट्वति साधुमेधां न च तां दीर्घलोचनां ।

२२

तमथ प्रथितास्त्रस्य नेदीयोमरणं वणिक् । स जनाज्ज्ञातवृत्तान्तः सुजनोविजनेऽब्रवीत् ।

इमामवस्थां प्राप्तोऽसि किं धर्मेण निरुध्यसे । न प्राणसंशये जन्तोरकृत्यं नाम किञ्चन ।

यन्मतानि प्रतीक्ष्यन्ते विबुधैर्धर्मसंशये । तेषामपीदृशे कृत्ये श्रूयते संयमव्ययः ।

यशोनुरोधादुचितं नापि देहमुपेक्षितुं । स्वकीर्त्तिर्न परासूनां कीर्त्तिकर्णरसायना ।

माभून्मदनुरोधस्ते तत्प्रियार्थं हि पार्थिव । प्राणा अपि न मे गण्ठा इन्द्रियार्थेषु का कथा ।

२३

एवमुक्तोऽपि नाधत्से ताञ्चेत्तत् सा सुरास्यदात् । गृह्यतां नर्त्तकी भूत्वा नृत्यञ्जलान्मयापिता

तेनेति प्रेर्यमाणः स बलिना च मनोभुवा । प्राग्लज्जामथ जग्राह कथञ्चित्तां सुलोचनां ।

कृत्यैरुदात्तैः शापास्ततादृक्चारित्यलाघवा । नरेन्द्रमहिषी चक्रे श्रीनरेन्द्रेश्वरं हरं ।

क्रमेण च प्रजापुण्यैश्चन्द्रापीडाभिधं सुतं । प्रासोष्ट पार्थिववधनिर्धानमिव मेदिनी ।

तस्याभिजनमालिन्यं स्वच्छैरर्च्येदि तदुणैः । शाणास्त्रकणैः कार्ष्ण्यमाकरोत्यं मणेरिव ।

२४

धूमाद्गाढमलोमसाच्छुचिपथः सूते घनस्योद्गमो लोहस्यातिसितस्य जातिरचलात् कुण्डाशमालामयात् ।

किञ्चात्यन्तजडाज्जलाद्युतिमतो ज्वालाध्वजस्योद्भवो जन्मावध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः कश्चित् ।

तारापीडोऽपि तनयः क्रमात्तस्यामजायत । अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोऽपि भूपतेः ।

वज्रादित्योदयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः । प्रतापादित्यजाः ख्याताश्चन्द्रापीडादयोऽपि ते ।

वर्धनं पञ्चाशतं भुक्त्वा भुवं दुर्लभभूपतिः । पुण्यनिःश्रेणिभिः पुण्यामारुरोह दिवं ग्रनैः ।

राजचूडामणिः शोभांश्चन्द्रापीडस्ततोऽभवत् । पीडितेन्दुलिषा कीर्त्या कलेः पीडाश्चकार यः ।

२५

एकपादाकृतिर्धर्मः समस्येवोज्जितो नृपैः । शूद्रैश्चैककृता येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः ।

यं क्षमाविक्रममुखाः परस्परविरोधिनः । सिधेविरे गुणास्तुल्यं दिव्योद्यानमिवर्त्तवः ।

स्थाने स्थाने यदीया श्रीस्तुत्यमायाययन्यभूत् । अमानुषानकुल्येव निखिलाननुजीविनः ।

दोषांस्त्याज्याभूषेषु यं शुद्धा श्रीरशिश्रियत् । मार्गाद्विधोघकालुष्यं चिन्ना सिन्धुरिवार्षव ।
 कार्यज्ञो यो नतश्चक्रे यत्फलीभूदिविग्रहीः । परं समाचरत् सुतं सुयमानस्त्रपां दधे ।
 व्यनीयत नयोऽमात्यैर्विनयं तान् स्वशिक्षयत् । वज्रं न भिद्यते कैश्चिच्छिनत्त्यन्यान् मणींस्तु तत् ।
 यस्य धर्मभयादासीत् संत्याज्यो धर्मसंशये । निजोऽपि पक्षः कुलिशत्रासादिव गरुडता ।
 न्यायं दर्शयता वर्त्म तेन राज्ञा प्रवर्त्तिताः । स्थितयो वीतसन्देहा भास्वतेव दिनक्रियाः ।
 नियन्त्रिता यद्गणितस्तद्गुणोदीरणादियं । अतिप्रसङ्गभङ्गात्तत्रेयत्तावाप्तिः पुनः ।
 तस्य त्रिभुवनस्वामिप्रासादारम्भकर्मणि । चर्मकृत् कोऽपि न प्रादात् कुटीं चेत्त्रापयोगिनीं ।
 शश्वत्प्रतिश्रुतार्थानां नव कर्माधिकारिणां । नैसर्गिकग्रहग्रस्तः सूत्रपातं न चक्षमे ।
 विज्ञापितोऽयं तैरेत्य तमर्थं पृथिवीपतिः । तानेव सागसो मेने चर्मका रंन तं पुनः ।
 सोऽभ्यधात्तान् धिगेतेषामप्रेक्षापूर्वकारितां । प्रागेव यैरपृष्टा तं प्रविष्टं नवकर्मणि ।
 नियम्यतां विनिर्माणं यद्दान्यत्र विधोयतां । परभूषणपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् ।
 ये द्रष्टारः सदसतां ते धर्मविगुणाः क्रियाः । वयमेव विदध्यासेयातु न्यायेन कोऽधुना ।
 इत्युक्तवति भूपाले प्रेषितो मन्त्रिपर्वदा । प्रार्थात् पादूकतस्तस्य दूतः प्राप्तो व्यजिज्ञपत् ।
 इच्छति स्वामिनं द्रष्टुं स च ब्रूते न चेन्मम । युक्तः प्रवेश आस्थाने वाद्याल्पावसरेऽस्तु तत् ।
 अन्येद्युरथ भूपेन स वहिर्दत्तदर्शनः । पुण्यकर्मणि नो विघ्नः किं त्वमेवेत्यपृच्छत् ।
 प्रतिभाति गृहं तच्चेद्रम्यं तव ततोऽधिकं । तदर्थ्यतां धनं वापि भूयैवं चाभ्यधीयत ।
 तृष्णीं स्थितं ततो भूयं चर्मकारो व्यजिज्ञपत् । दन्तांशुसूत्रैस्तत्सलमानं ज्ञातुमिवोद्यतः ।
 राजन् विज्ञाप्यते कश्चिद्यदस्माभिर्यथाशयं । न स्वेयमवलम्बेन तत्र द्रष्टा सता लया ।
 नाहमूनः शुनो नास्ति काकुत्स्थात् पार्थिवः पृथुः । चुम्बन्तीवाद्य तत्सम्भाः संलापेऽस्मिन् किमावयोः ।
 जातस्य जन्तोः संसारे भङ्गुरः कायकञ्चुकः । अहन्ताममताख्याभ्यां शङ्कुभ्यामेव बध्यते ।
 कङ्कणाङ्गदहारादिशोभिनां भवतां यथा । निष्किञ्चनानामस्माकं स्वदेहेऽहंक्रिया तथा ।
 देवस्य राजधान्येषा यादृशी सौम्यहासिनी । कुटीघटमुखानद्धतमोरिस्तादृशी मम ।
 आजन्मना साक्षिणीयं मातेव सुखदुःखयोः । मठिका लोच्यमानाद्य नेचितुं क्षम्यते मया ।
 नृणां यदेस्महरणे दुःखमाख्यातुमीश्वरः । तदिमानच्युतोऽमर्त्यो राज्यभ्रष्टोऽयं पार्थिवः ।
 एवमप्येत्य मदेस्मा माञ्चेद्देव न याच्यते । सदाचारानुरोधेन दातुं तदुचितं मम ।
 इति तेनोत्तरे दत्ते भूभृद्गत्वा तदास्पदं । कुटीं जग्राह वित्तेन नाभिमानः शुभार्थिनां ।
 अवोचच्चर्मकारस्तं तत्र सव्यञ्जिताञ्जलिः । राजन् धर्म्यानुरोधेन परवत्ता तवोचिता ।
 अविग्रहेण धर्मेण पाण्डुसुनोः पुरा यथा । धार्मिकत्वं तथा तेऽद्य मया स्पृश्येन वीक्षितं ।
 स्वस्ति तुभ्यं चिरं स्वेया धर्म्या वृत्तान्तपद्धतीः । दर्शयन्तीदृशीः शुद्धाः अद्वेया धर्मचारिणाः ।
 एव निष्कल्मषाचारः स चक्रे पावनीं भुवं । राजात्रिभुवनस्वामिकेशवस्य प्रतिष्ठया ।

कृत्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशाकाशकान्तिभिः । प्रकाशिका विहारस्य तत्पत्नी कारयिञ्चभूत् । ४०
 गुह्यमिहिरदत्ताख्यस्तस्योदात्तगुणोऽभवत् । विश्वभरस्य गम्भीरस्वामिनाम्नो विधायकः ।
 सर्वधिकरणस्यैर्योच्छेत्ता च्छलितकाभिधः । नगराधिकृतस्य क्लृप्तस्वामिनं व्यधात् ।
 कदाचन सभासीनं पृष्ट्वा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ।
 त्वयि प्रशासति महीमहो गर्हानिवर्हणे । सुखसुप्तस्य मे पत्युर्द्वयं केनापि जीवितं ।
 एषैव महती लज्जा सदाचारस्य भूपतेः । यदकालभवो मृत्युस्तस्य संस्पृशति प्रजाः । ४१
 कलिकालवलात्तच्छेत्तादृशैरपि दृश्यते । पापात् पापतरे ऽमुग्निन्दोषे कथमुदास्यते ।
 चिन्तयन्त्यपि नावैमि भर्तुः कञ्चिद्दिरोधिना । निर्दोषस्य हि तस्यासन् सर्वतः शीतला दिशः ।
 अनसूयो निरुत्सेकः प्रियवाग्गुणवत्सलः । पूर्वाभिभाषी निर्लोभो न विदोषो हि कस्यचित् ।
 तस्य तुल्यवया वाल्यात् प्रभृत्यध्ययने ऽधमः । मात्तिकस्वामिवास्तव्यो विप्रः शङ्क्याऽभिचारवित् ।
 गुणदारिद्र्यनिर्निद्रैः क्षुद्रैः कौशलशालिनां । प्रसिद्धिस्तर्द्धया बन्ध्यैर्धार्थ्यन्तेऽसूययासवः । ४२
 नापुंश्चलीयो दुःशीलो नाद्रोहो नित्यशङ्कितः । नावाचलो मृषाभाषी नाकायस्थः कृतघ्नधीः ।
 नादादृग्दृष्टो लुब्धो नानोर्थो नित्यदुःखितः । नास्त्रीजितः सर्वहास्यो नावृद्धः स्निग्धभाषितः ।
 नानन्यजः पितृदोषो नारागो निरपन्नपः । नाक्षुद्रविद्यः पापीयानिति भूतार्थसंग्रहः ।
 तिलकं । इत्युक्तवत्यां ब्राह्मण्यां तच्छृङ्गावसति द्विजं । आनीय परिशुध्यस्वेत्यभ्यधादसुधाधिपः ।
 भूयो ब्राह्मण्यवादीत्तं ख्यातः ख्यातोदविद्यया । निःसम्भ्रमः सन्भयितुं देव दिव्यक्रियामयं । ४३
 स्नायदक्लृदवावादीत्ततस्तं मेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्मो वयमत्राधिकारिणः ।
 नान्यस्मिन्नपि दण्डस्य प्रसङ्गो निश्चितागमि । किं पुनर्ब्राह्मणोदण्ड्यायो दोषेऽपि बधं विना ।
 उक्तेति विरते तस्मिन् द्विजजायाब्रवीत् पुनः । चतस्रः क्षणदाः क्षीणराजन्नपि न शस्यते ।
 नान्वगां परिणेतारं हन्तुः प्रतिचिकीर्षया । तत्राविहितदण्डेऽस्मिंस्त्यजाम्यनशनैरसूनु ।
 तथा स्थितायां ब्राह्मण्यां कृतप्रायोपवेशनः । स्वयं त्रिभुवनस्वामिपादानुद्दिश्य सोऽभवत् । ४४
 त्रिरात्रोपोषितं तत्र राजानं रजनीक्षये । स्वप्ने स्वप्नोत्तमोऽवोचत् सत्यान्तिं सत्यवाहनः ।
 ईदृङ्गं युज्यते राजन् सत्यस्यान्वेषणं कलौ । निशीथे कस्य सामर्थ्यं कर्तुं दिवि विकर्त्तनं ।
 भवच्छक्त्यनुरोधेन सकृदेतत् प्रवर्त्तते । मत्प्रासादाङ्गनेऽमुग्निन् शालिचूर्णं विकीर्यतां ।
 प्रदक्षिणं कुर्वतोऽस्य त्रिरत्र यदि दृश्यते । ब्रह्महत्यापादमुरा पादमुद्रानुयायिनी ।
 तदैष बधको भूत्वा सदृशं दण्डमर्हति । रात्रोर्विष विधिः कार्यो दिने पापहृदर्थमा । ४५
 अथ तत्कारयित्वा स दृष्टदोषे द्विजन्मनि । दण्डं दण्डधरश्चक्रे द्विजलाहधवर्जितं ।
 महीमघोना भर्तृन्ने तस्मिन् विहितशासने । ततो द्विजन्मजाया सा कृताशीरभ्यधादिदं ।
 द्रव्यवनिभृत्सर्गे गृहपापानुशासनं । कार्त्तवोर्थस्य वा दृष्टं तव वा पृथिवोपते ।
 दण्डधारे त्वयि क्षाप चितिमेतां प्रशासति । को वैरस्नेहयोः पारमनासाद्यावसोदति ।

इत्थं कृतयुगध्येयैर्धर्म्यवृत्तान्तवस्तुभिः । स्वल्पोऽपि राज्यकालोऽस्य पर्याप्तैः पर्यपूर्णतः ।
 द्रष्टुर्विष्टरपायोजसंसर्गेण निरर्गलः । निविडं जडिमा जाने व्यधत्त धिधि सन्निधिं ।
 विभक्तवर्णशोभस्य तस्यासावन्यथा कथं । माहेन्द्रस्येव धनुषो विदधे दृष्टनष्टतां ।
 कारयित्वाभिचारं तं नियद्दोषरूपं दिजं । तं यशःशेषतामीशं तारापीडोऽनुजोऽनयत् ।
 दुष्कर्म्मदुर्भगान् भोक्तुं भोगान् पापगुणोन्नतं । मृदून्ति कण्डकान् प्राप्तं करभादव केतकं ।
 ततः प्रभृति भूपानां राज्येच्छूनां गुरुन् प्रति । दुष्टाः प्रवृत्ता राज्येऽस्मिन्नभिचारादिकाः क्रियाः ।
 श्रीचन्द्रापीडदेवस्य तत्त्वमित्वमपश्चिमं । संस्मर्यमाणं कुरुते न कस्योत्पुलकं वपुः ।
 मुमूर्षुर्यत् स लब्ध्वापि तं कृत्याध्यायिनं दिजं । वराकेऽन्यप्रयुक्तेऽस्मिन् को दोष इति नावधीत् ।
 विस्मृतः स कृतचाभृत्पंक्तिमध्येऽद्य वेधसा । दत्त्वा कार्यपदं न्यूनं न्यस्तः कलिनृपावलौ ।
 अष्टौ वर्षान् साष्टमासाननुगृह्येति मेदिनी । प्रविवेश वशी स्वर्गमनिशच्च सतां मनः ।
 भ्रातृद्रोहास्त्रसुहृदा प्रतापेन भयावहः । उवाह तारापीडः स चण्डः क्षामण्डलं ततः ।
 पूर्णपात्रप्रतिभटं दिषां लुण्ठयता यशः । शिशोः प्रतापस्योत्पत्ता कबन्धा येन नर्त्तिताः ।
 तस्यातिदुष्टदिष्टस्य लक्ष्मीर्दीप्तापि सर्वतः । अभूदुदगजननी शशानागैरिव द्युतिः ।
 मन्त्रैः प्रभावसान्निध्यं देवानां क्रियते दिजैः । मत्वेति देवदेवी स दिजानां दण्डमत्यजत् ।
 मासं षड्भिर्दिनैरुनं चतस्रश्च सप्ता भुवि । स प्राभवदुद्गरोद्गप्ररोहत्सुकृतात्ययः ।
 अथारूढाभिचारेण विहितायुःक्षयोदिजैः । स भ्रातृसदृशीं शान्तिं प्रपेदे न पुनर्गतिं ।
 योऽयं परापकरणाय सृजत्युपायं तेनैव तस्य नियमेन भवेद्विनाशः ।
 धूमं प्रमोति नयनान्धकरश्च योऽग्निर्भूत्वामुदः स शमयेत् सलिलैस्तमेव ।
 राजा श्रीललितादित्यः सार्वभौमस्ततोऽभवत् । प्रादेशिकेश्वरस्यष्टुर्विधेर्बुद्धेरगोचरः ।
 प्रतापांशुच्छटाकूटैः पटवासमधर्म्मभिः । जम्बुद्वीपदिजेन्द्रस्य येनातन्यत मण्डनं ।
 नयाञ्जलिषु बद्धेषु राजभिर्विजयोद्यमे । पार्थिवः पृथुविक्रान्तिर्युधि क्रोधं मुमोच यः ।
 विनिःसरज्जनतया भयाङ्गर्भानिवामुचन् । दिषां वसतयो यस्य निशम्यास्क्रन्ददुन्दुभिं ।
 विलोलतिलकान्तैर्यः सनेत्राम्भोभिराननैः । निवापाञ्जलिदानानि दिषां नारीरकारयत् ।
 क्षितिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः । जिगीषोः प्रायशस्तस्य यात्रास्त्रेव वयो ययौ ।
 करं पूर्वदिशो गृह्णन् प्रतापानलसन्निधौ । अन्तर्वैद्यां महाराजः स्वकीर्त्युष्णोषभृद्भौ ।
 कन्यानां यत्र कुञ्जलं व्यधाद्वाधिपुरे मरुत् । तत्रैव शंसनीयः स पुमांश्चक्रे भयसृशं ।
 यशोवर्म्माद्रिवाहिन्याः क्षणात् कुर्वन् विशेषणं । नृपतिर्ललितादित्यः प्रतापादित्यतां ययौ ।
 मतिमान् कान्यकुब्जेन्द्रः प्रत्यभात् कृत्यवेदिनां । दीप्तं यल्ललितादित्यं पृष्ठं दत्त्वा न्यषेवत ।
 तत्सहायास्ततोऽप्यासन्निकाममभिमानिनः । कुसुमाकरतोऽप्युच्चैः सुरभिश्चन्दनानिलः ।
 श्रीयशोवर्म्माणः सन्धौ सान्निविद्यहिकोऽनयत् । न यं नियमनालेखे मित्रशर्म्मास्य चक्षमे ।
 सोऽभूत् सन्धिर्यशोवर्म्मललितादित्ययोरिति । लिखितेनादिनिर्देशादनर्धत्वं विदन् प्रभोः ।

॥ युगलकं ॥ सुदोर्घविग्रहाशान्तैः सेनानीभिरसूयितां । आचिन्त्यापेक्षितां तस्य चितिर्दृक्कमन्यत ।

१४०

प्रीतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यधत्त सः । यशोवर्त्मनः तच्च समूलमुदपाटयत् ।

अष्टादशानामुपरि प्राक्सिद्धानां तदुद्भवैः । कर्मस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ।

महाप्रतीहारपीडा स महासन्धिविग्रहः । महाश्वशालापि महाभाण्डागारश्च पञ्चमः ।

महासाधनभागश्रेयता यैरभिधाः श्रिताः । शास्त्रिमुख्या येष्वभवन्मध्यक्षाः पृथिवीभुजः ।

कविर्वाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्दितां ।

१४१

किमन्यत् कान्यकुब्जोर्वी यमुनापारतोऽस्य सा । अभूदाकालिकातीरं गृहप्राङ्गनवदशे ।

यशोवर्माणमुत्तमं हिमाद्रिमिव जाह्नवी । सुखेन प्राविशत्तस्य वाहिनी पूर्वसागरं ।

पश्यद्भिर्जन्मवसुधां सेव्याधोरणभर्त्सितैः । तन्मातङ्गैः कलिङ्गैश्च कथञ्चित् प्रस्थितं पथि ।

आकृष्टलक्ष्मीपर्यङ्गादन्तिमंख्यादिवागताः । अग्निअयंस्तं निःशेषादन्तिनो गौडमण्डलात् ।

कटकेभघटाहस्तकृतवीचिकचयहः । अदृश्यताग्रगैस्तस्य गृहीतः पूर्ववारिधिः ।

१४२

वनराजिष्यामलेन दिशं वैवस्वताङ्कितां । स प्रतस्थेऽभितोरेण तत्क्षपाणेन तु दिषः ।

तस्योर्द्ध्वजूटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोऽनयन् । सुवर्णकेतकीस्त्यक्ता प्रतापमवतंसतां ।

तस्मिन् प्रसङ्गे रट्टाख्या कर्णाटी चटुलेचना । अपासोन्नृपतिर्भूत्वा पृथुश्रीर्दक्षिणापथं ।

विन्ध्याद्रिमार्गाः पर्याप्ता निष्पर्यन्तप्रभावया । दुर्गधेव तया देव्या कृता निहतकण्डकाः ।

ललितादित्यपादाजनखदर्पणमण्डले । स्वमूर्त्तिं वीक्ष्य संक्रान्तां प्रणता सापि पिप्रिये ।

१४३

तालीतरुतलाचान्तनारिकेलरमोर्मयः । कावेरीतीरपवनैस्तद्योधाः क्लममत्यजन् ।

चन्द्रनाद्रेस्तदास्कन्दवासभ्रश्यदहिच्छलात् । श्रीखण्डद्रुमदोःषण्डा मण्डलाया इवापतन् ।

उत्तराश्विखिव पदं क्षिप्ता दीपेष्वविप्लवतः । स कुल्याया इवाभ्येधेः क्षिप्रं चक्रे गतागतं ।

ततोऽभिवीचिनिर्घोषैरुद्गीतजयमङ्गलः । प्रतस्थे पश्चिमामाशां जिगीषूणामपश्चिमः ।

आक्रम्य क्रमुकान् सप्त कोङ्कणान् सप्त तापयन् । तुरगानिव तिग्मांशुः प्रतापस्तस्य पप्रथे ।

१४४

पश्चिमाभ्येर्मरुद्भ्यस्तवीचैराविर्भवन्मभूत् । द्वारका तस्य सैन्यानां प्रवेशैस्तुङ्गदायिनी ।

विन्ध्याद्रिस्तदलक्षुण्धातुरेणुवृताम्बरः । प्रत्यभात्यक्तमर्यादः कोपताम्रद्वोन्नमन् ।

विशतां दशनश्रेणुस्तस्यावन्निषु दन्तिनां । महाकालकिरोटेन्दुज्येष्ठतया खण्डिताः परं ।

सर्वतो दिशमालोक्य जितप्रायास्ततो नृपान् । स प्राविशत् सुविस्तीर्णमपथेनोत्तरापथं ।

राजभित्तस्य तद्दोयैः संयामोऽभूत् पदे पदे । कुलाद्रिभिरिवेन्द्रस्य पञ्चच्छेदोद्यमस्पृशः ।

१४५

काम्बोजानां वाजिशाला जायन्ते स्म हयोज्जिताः । ध्वान्तच्छलात्तद्विरुद्धैर्निर्दुष्टा महिषैरिव ।

भूःखाराः शिखरश्रेणीर्यान्तः सन्त्यज्य वाजिनः । कुण्डभावन्तदुत्कण्ठां निन्युर्दृष्ट्वा हयाननां ।

चीन् वारान् समरे जित्वा जितं मेने स दुस्मनिं । सकृज्जयमरेर्वीरा मन्यन्ते हि घुणाचरं ।

चिन्ता न दृष्ट्वा भौटानां वक्त्रे प्रकृतिपाण्डुरे । वनौकसामिव क्रोधाः स्वभावकपिले मुखे ।

तस्य प्रतापोदरदां न सेहेऽनारतं मधु । दरीणभौषधिज्योतिः प्रत्यूषोऽर्क इवोदितः ।
 कस्तूरीमृगसंस्पर्शे धूतकुङ्कुमकेसरः । सैन्यसीमन्तिनीस्तस्य सञ्चस्कारोत्तरानिलः ।
 शून्ये प्राग्ज्योतिषपुरे निर्जिहानं ददर्श सः । धूपधूमं वनमुष्टात् कालागुस्वनात् परं ।
 मरीचिकावितोर्णार्णोविभ्रमे बालुकामुधौ । तद्गजेन्द्रा महाग्राहसमूहसमतां ययुः ।
 तद्योधान् विगलद्वैर्यान् स्त्रीराज्ये स्त्रीजनोऽकरोत् । तुङ्गा स्तनौ पुरस्त्रत्य नतु कुम्भौ कवाटिनां ।
 स्त्रीराज्यदेव्यास्तस्याग्रे वीक्ष्य कम्पादिविक्रियां । संचासमभिलाषं वा निश्चिकाय न कश्चन ।
 उत्तराकुरवोऽविचंस्तद्भयाज्जन्मपादपान् । उरगान्तकसंचासादिलानीव महीरगाः ।
 जयार्जितधनः सोऽयं प्रविवेश स्वमण्डलं । भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंह इवाचलं ।
 बालन्धरं लोहरञ्च मण्डलानोतराणि च । प्रसादीकृत्य विदधे राजवं सोऽनुजीविनां ।
 पराजयव्यञ्जनार्थं नानालिङ्गानि पाथिवाः । उपेण ग्राहितास्तेन वहन्वद्यापि निर्भेदाः ।
 बन्धमुद्राभिधानाय पश्चाद्वाह तदाज्ञया । तुरष्का दधते व्यक्तं मूर्झानं चार्द्धमुण्डितं ।
 क्षितिभृद्वाचिणात्यानां तिर्यक्ताज्ञापनाय सः । पुच्छं महीतलस्यर्षिं चक्रे कौपोनवाससि ।
 न तत्पुरं न स ग्रामो न सा सिन्धुर्न सोऽर्धवः । न स दीपोऽस्ति संचासौ प्रतिष्ठा न विनिर्भमे ।
 कचिचेष्टासमुचितं कचित् स समयानुगं । बाहुभ्येन प्रतिष्ठानां स मानी नाम सन्दधे ।
 सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये कृतनिश्चयः । सर्गो दर्पितपुरं कृतवान् कृतकेशवं ।
 फलं गृह्णन् फलपुरं पर्णेत्सम्पूर्णमाददत् । क्रीडारामविहारञ्च क्रीडन् राजा विनिर्भमे ।
 एकमूर्द्धनयश्चन्द्रमधः कर्षत्तथापरं । बुद्ध्या व्यधानिरालम्बं स्त्रीराज्ये नृहरिञ्च सः ।
 दिगन्तरस्थे भूपाले तस्मिंस्तत्कर्मकृतं किल । पुरं विधाय तन्नाम्ना तत्कौपफलमन्वभूत् ।
 ललिताख्ये पुरे तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः । सग्रामां कान्यकुब्जोर्ध्वमभिमानीर्जितो ददौ ।
 तेन हृष्कपुरे श्रीमान् मुक्तस्वामी व्यधीयत । वृहदिहारो भूपेन सस्तपश्च महात्मना ।
 एकां कोटिं गृहीत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः । भूतेशाय ददौ गृध्रैः कोटीरेकादशागतः ।
 स तत्र ज्येष्ठरुद्रस्य शिलाप्रासादयोजनं । भूमियामप्रदानञ्च विदधे वसुधाधिपः ।
 चक्रे चक्रधरे तेन वितस्ताम्नः प्रतारणं । विनिर्भायारघटालीलांस्तान् यामान् प्रयच्छता ।
 सोऽखण्डिताश्मप्राकारं प्रासादान्तर्यधत्त च । मार्त्तण्डस्याद्भुतं दाता द्राक्षास्तीतञ्च पत्तनं ।
 लोकपुण्ये पुरं कृत्वा नानोपकरणावलीं । प्रतिपादितवान् जिष्णुर्ग्रामैः साकं स विष्णवे ।
 ततः परं परीहासशीलो भूलोकवासवः । विहसद्वासवावासं परिहासपुरं व्यधात् ।
 विरेजे राजतो देवः श्रीपरीहासकेशवः । लिप्तेरत्नाकरस्त्रोप मुक्ताज्योतिर्भरैरिव ।
 नाभीनलिनकिञ्चल्कपुञ्जेनैवानुरञ्जितः । अचकात् काञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेशवो हरिः ।
 महावराहः शुशुभे काञ्चनं कवचं दधत् । पाताले तिमिरं हन्तुं वहन्निव रविप्रभाः ।
 गोवर्द्धनधरो देवो राजतस्तेन कारितः । यो गोकुलपथः पुरैरिव पाण्डुरतां दधे ।

चतुष्पञ्चाशतं हस्ताद्रोपयित्वा महाशिलां । ध्वजाये दितिजारातेस्तार्क्ष्यसेन निवेशितः । २००
 चक्रे वृहच्चतुःशाला वृहचैत्यवृहज्जिनैः । राजा राजविहारं स विरजाः सततोर्जितं ।
 तोलकानां सहस्राणि चतुर्भिरधिकानि सः । अशोति निदधे हेतो मुक्ताकेशवविग्रहे
 तावन्त्येव सहस्राणि पलानां रजतस्य च । सन्धाय शुद्धधोश्चक्रे श्रीपरीहासकेशवं ।
 रीतिप्रस्यमहस्यैस्तु तेन तावद्भिरेव सः । व्योमव्यापिवपुः श्रीमान् वृहदुद्धो व्यधीयत ।
 चतुःशालां च चैत्यञ्च तावता तावता व्यधात् । धनेनैवेति तस्यासन् पञ्च निर्मितयः समाः ।
 राजतान् कापि सौवर्षान् कापि देवान् विनिर्ममे । पार्श्वेषु मुख्यदेवानां पार्थिवो धनदोपमः । २०५
 कियन्ति तत्र रत्नानि ग्रामान् परिकरं तथा । स प्रादादिति कः शक्तः परिच्छेतुमियत्तया ।
 अवरोधैरमात्यैश्च सेवकैश्च नरेश्वरैः । तत्र प्रतिष्ठाः शतशो विहिता भुवनाहुताः ।
 राज्ञी कमलवत्यस्य कमलाहट्टकारिणी । राजतं विपुलाकारं कमलकेशवं व्यधात् ।
 अमात्यो मित्रशर्मापि चक्रे मित्रेश्वरं हरं । श्रीकय्यस्वामिनं चक्रे लाटः कय्याभिधो नृपः ।
 श्रीमान् कय्यविहारोऽपि तेनैव विदधेऽहुतः । भिक्षुः सर्वज्ञमित्रोऽभूत् क्रमाद्यत्र जिनोपमः । २१०
 तुःखारश्चङ्कुणश्चक्रे स चङ्कुणविहारकृत् । भूपचित्तोन्नतं स्तूपं जिनान् हेममयांस्तथा ।
 ईशानदेव्या तत्पत्न्या खाताम्बु प्रतिपादितं । सुधारसमिव स्वच्छमारोग्याधाचि रोगिणां ।
 ललितादित्यभूभर्तुर्वल्लभाचक्रमर्दिका । सहस्राण्येकसां सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ।
 आचार्यो भण्डो नाम विदधे भण्डेश्वरं । अन्येऽपि कर्कटेशया बहवो बज्रभिः कृताः ।
 अधिष्ठानान्तरेऽप्यत्र चङ्कुणेनाय्यमन्त्रिणा । स चैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत । २१५
 भिषगीशानचन्द्राख्यः श्यालश्चङ्कुणमन्त्रिणः । विहारमकरोल्लभा तत्तत्कानुग्रहाच्छ्रियं ।
 एवं हेममयीमुर्वीं स कुर्वन्नुर्वरापतिः । गुणैरौदार्यैश्चार्थैश्चैर्मघवानमलङ्घयत् ।
 हेलयापि विनिर्यान्ती वक्तादसुमतीपतेः । न कदाचन तस्याज्ञा देवैरप्युदलङ्घ्यत ।
 तथाहि पूर्वपाथोधेस्तटे सकटको वसन् । आनीयन्तां कपित्थानोत्थादिदेश स जातुचित् ।
 किङ्कर्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेष्वथ । उपानयत् कपित्थानि दिव्यः कोऽपि पुमान् पुरः । २२०
 अग्रादुपायनं गृह्णन् कृतसंज्ञो भुवा प्रभोः । कस्य त्वमिति पप्रच्छ प्रतीहारः प्रसृत्य तं ।
 सोऽभ्यधात्तं कपित्थानि दत्त्वा राज्ञः प्रियाण्वहं । प्रहितोऽद्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ।
 रक्षोमहेन्द्रसंदिष्टं वक्तव्यं किञ्चिदस्ति मे । इति श्रुत्वा प्रतीहारः सभां चक्रे स निर्जनां ।
 ततो दिव्यः पुमानूचे शक्रस्त्वां वक्ति भूपते । चन्तव्यं पथ्यमप्येतत् सौजन्यान्निष्ठुरं वचः ।
 तुर्ये युगेऽपि भूपाल दिक्पाला अपि ते वयं । विभ्रमे यत् प्रणम्याज्ञां श्रूयतां तत्र कारणं । २२५
 पुरा ग्रामे गृहस्थस्य कस्यचित् पृथुसम्पदः । जन्मान्तरे कर्मकरो हालिकोऽभूद्भवान् किल ।
 एकदा तस्य ते ग्रीष्मे वाहयित्वा महावृषान् । आन्तस्य निर्जलेऽरण्ये क्षीणप्रायमभूदहः ।
 ततः स्वामिगृहात् चुत्तृट्खिन्नस्य भवतोऽन्तिकं । वारिकुम्भीमपूपञ्च गृहीत्वा कश्चिदाययौ ।

निर्धौतपाणिपादस्त्वं भोक्तुं संप्रस्तुतस्ततः । विप्रं कण्ठगतप्राणमपश्यः पुरतोऽतिथिं ।
 स त्वामवोचन्मा भुङ्क्त्व दुर्भिक्षोपहतस्य मे । कण्ठे यियासवः प्राणा वर्तन्ते भोजनं विना ।
 वारितः पार्श्वगेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्वकं । पूपाद्धं वारिकुम्भीञ्च प्रादाः प्रियमुदीरयन् ।
 पात्रे प्रसन्नचित्तस्य काले दानेन तेन ते । अखण्डितानामाज्ञानां शतमासीत्त्रिविष्टपे ।
 तेन वारिप्रदानेन वाञ्छामात्रेऽपि दर्शिते । प्रादुर्भवन्ति सुखादा नद्यो मरुपथेष्वपि ।
 सत्त्वेन प्रतिपादितः प्रियवचोबद्धालवालाबलिर्निर्दोषेण मनःप्रसादपयसा निष्पल्लवैकक्रियः ।
 दातुस्तत्तदभीप्सितं किल फलन् कालेऽतिबालोऽप्यसौ राजन् दानमहोरुहो विजयते कल्पद्रुमादीनपि ।
 अल्पावशेषास्तास्त्वद्य सन्याज्ञास्तव भूपते । वचोलङ्घ्यं क्षपयतो यत्र तत्राविचारतः ।
 अपि चेतसि भूपाल सुलभं महतः सतः । कस्मादिचारपूयन् तवापि हृदि रोहति ।
 दिनानि कतिचिद्यानि कश्मीरेषु घनागमे । जायन्ते तानि पूर्वार्धे फलानि शिशिरे कुतः ।
 विगाहसे दिशं यां यां तत्र तत्रैव तत्पतेः । त्वदाज्ञायहणे यत्रः पूर्वदानप्रभावतः ।
 आशां श्रितस्य माहेन्द्रीमाज्ञा स्वल्पापि तेऽधुना । ग्रहीता कथमप्येषा शक्रेणाभग्नशक्तिना ।
 विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञा त्वया क्वचित् । नैवमेव पुनर्देया विरलाः सन्ति ता यतः ।
 इत्युक्तान्तर्हिते तस्मिन् भूपालो विपुलाश्रयः । चिन्तयन् दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाययौ ।
 ततः प्रभृति तादृचयोग्यार्थप्राप्तिलालसः । परिहासपुरे चक्रे स्थिरां गुर्वीं सपर्विणीं ।
 सहस्रभक्तमित्येवंप्रख्यातायां सदचिणं । लक्ष्मिकोत्तरं भक्तपात्राणां यत्र दीयते ।
 अभिप्रायेण तेनैव पत्तनान्यूपरेषु सः । चक्रे यद्येषु दृष्टान्तः कश्चिज्जातु पिवेदपः ।
 सञ्जग्राह स देशेभ्यस्तांस्तानन्तरविज्जनान् । विकचान् सुमनसोमान् पादपेभ्यद्वानिलः ।
 तेन कङ्कणवर्षस्य रससिद्धस्य सोदरः । चङ्कुणो नाम भुःखारदेशानीतो गुणोत्तरः ।
 सरसेन समातन्वन् कोशे बज्रसुवर्षतां । पद्माकर इवाजस्य भूभृतोऽभूच्छुभावहः ।
 रुद्धः पञ्चनदे जातु दुस्तरैः सिन्धुसङ्गमैः । तटे स्तम्भितसैन्योऽभूद्राजा चिन्तापरः क्षणं ।
 ततोऽमुतरणोपायं तस्मिन् पृच्छति मन्त्रिणः । अगाधेऽत्रासि रोधस्थश्चङ्कुणोमणिमचिपत् ।
 तत्प्रभावाद्धिधाभूतं सरिन्धोरं सशैनिकः । उत्तोर्णो नृपतिस्त्वर्णं परं पारं समासदत् ।
 मणिमन्येन मणिना चङ्कुणोऽप्याचकर्ष तं । सलिलं प्रागवस्थञ्च क्षणेन सरितामभूत् ।
 परिभाष्याद्भुतं तत्स प्रशंसामुत्तराननः । प्रणयाचङ्कुणं राजा मणियुग्ममयाचत ।
 स तमाह स्म विहसन् कर्मेभौ कुरुतो मणी । योग्यौ मत्पाणिगावेव किं स्यात् स्वीकरणेन वः ।
 सामान्येनैव लभते सेतुर्ष्वस्तु सम्प्रयां । महत्सु तस्य का शोभा विविधोत्कृष्टवस्तुषु ।
 प्रस्यन्दनं शशिमणेर्गणयन्ति तावद्यावत् स्थिता जलनिधेः पुलिनैकदेशे ।
 स स्वीक्रियेत यदि तेन ततस्तदास्य स्यन्दैः स्फुरन्नपि न तत्सलिले विभाव्यः ।
 इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् राजा सस्मितमब्रवीत् । संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम ।

२२०

२२५

२४०

२४५

२५०

२५५

ततोऽधिकतरं यदा कोषोत्थं मम पश्यसि । तदादाय प्रयच्छेदं निष्क्रयेण मणिद्वयं ।
 ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ता चक्रुणोऽब्रवीत् । स्वायत्ते स्वामिनो रत्ने मङ्गमिष्टं प्रदीयतां ।
 गजस्कन्धेऽधिरोष्यैतन्मागधेभ्यो यदाहृतं । दत्त्वा सुगतविम्बं तज्जनोऽयमनुगृह्यतां ।
 सलिलोत्तरणोपायो मणी देवेन गृह्यतां । संसारोत्तरणोपायः स्वगतो मङ्गमर्थतां । २९०
 इति तेनार्थितो युक्त्वा जिनविम्बं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य सामर्थ्यं परिपन्थयितुं वचः ।
 स्वविहारेऽथ भगवान्स तेन विनिवेशितः । कपिशभिः सकाशाय इव यो भाति कान्तिभिः ।
 दृश्यतेऽद्यापि कटकैरायासैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य सूचको यस्य विष्टरः ।
 अभिप्रायानुसारेण प्रकटोक्तुं प्रियं । अहो महाप्रभावाणां भूपतीनां वसुन्धरा ।
 अशिक्षितं कदाचित्स स्वयं दमयितुं हयं । निनायारण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः । २९५
 दूरान्निर्मानुषे तत्र ललनां ललिताकृतिं । एकां ददर्श गायन्तीं नृत्यन्तीमपरामपि ।
 क्षणञ्च ते समापय्य गीतनृत्ये मृगीदृशौ । प्रणम्य किञ्चिद्गच्छन्त्यावपश्यद्दमयन् हयं ।
 तुरगं तं समारुह्य तत्रागच्छद्दिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गत्वापृच्छत् सविस्मयः ।
 तमूचतुस्तो नर्तक्यावावां देवगृहाश्रिते । यः प्रहूर वर्त्तमानोऽयं ग्रामस्तत्रावयोर्यहं ।
 इहत्यजोवनभुजां मातृणामुपदेशतः । अस्मत्कुलेन नियतं नृत्यमत्र विधीयते । ३००
 रुढिः परम्परायाता सेयमस्मद्गृहे स्थिता । आवागम्योऽपि वा नात्र निमित्तं ज्ञातुमीश्वरः ।
 एवं वचस्तयोः श्रुत्वा नृपोऽन्येद्युः सविस्मयः । तदुक्तां मेदिनीं कृत्स्नां कारुभिर्निरदारयत् ।
 दूरं निर्द्वितमृद्विस्तैरथाद्राक्षीन्निवेदितं । नृपतिः पिहितद्वारं जीर्णदेवगृहद्वयं ।
 उद्घाटितारैर्वर्णैः पीठोत्कीर्णैः निवेदितौ । अपश्यत् केशवौ तत्र रामलक्ष्मणनिर्मितौ ।
 परिहासहरेः पार्श्वे पृथक् कृत्वा शिलागृहं । स रामस्वामिनः श्रीमान् प्रतिष्ठाकर्म निर्ममे । ३०५
 देवोऽपि लक्ष्मणस्वामी तथैवाभ्यर्थ्य पार्थिवं । चक्रमार्दिकया चक्रेश्वरपार्श्वे निवेशितः ।
 दिग्जये पुरुषः कश्चिद्वृत्तप्रत्ययनिग्रहः । अग्रे न्यक्षिपदात्मानं गजारूढस्य भूभुजः ।
 तं कृत्तपाणिघ्राणादिब्रणैः शोणितवर्षिणं । त्राणार्थिनं कारुणिकः स्वादन्तं पृष्टवान्नृपः ।
 स तस्मै सिकतासिन्धुसविधस्यस्य भूपतेः । प्रख्यातमूचे सचिवमाख्यातं हितकारिणं ।
 प्रणतिर्ललितादित्यनृपतेः क्रियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य निग्रहञ्च ततो नृपात् । ३१०
 ॥ युग्मं ॥ प्रतिजज्ञे च भूपेन ततस्तत्स्वामिनिग्रहः । रूढब्रणोऽगदङ्कारैः स चाकार्यत सत्कृतैः ।
 ततो विहितयात्रं तं स मन्त्री कृतसत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजेन जगतोभुजं ।
 एवंविधस्य कायस्य राजन् यत्परिरक्षणं । तत्र वैरविशुद्ध्याशा विडम्बयति मामियं ।
 वाष्पैर्जलाञ्जलिं दत्त्वा दुःखाय च सुखाय च । कृतकृत्यो भुवं जह्यादवमानहतानसृन् ।
 अपकृत्याधिकं शत्रोरपकारं जयोहितं । गम्भीरं प्रतिनद्येव निनादं नदतो गिरेः । ३१५
 इतो मासैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्या त्वरितं कथं । यदा वा प्राप्यते वैरी तदा तत्रैव किं वसेत् ।

मासाङ्कलङ्घ्यं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । गृहीत्वा स जलं गम्यश्चमूनां किन्तु निर्जलः ।
तद्भूमिजा बन्धवो मे न वक्ष्यन्ति त्वदागमं । सामात्यान्तःपुरो राजा कृद्गना नेन गृह्यते ।
इत्युक्त्वा सोऽकरोत्तस्य प्रवेशं वालुकार्णवे । पक्षे चीणे तु कटको निस्तोयः समपद्यत ।
तत्राप्यहानि द्वित्राणि वहन्नेवाभवन्नृपः । तृष्णार्त्तं वीक्ष्य सैन्यञ्च मन्त्रिणं तमभाषत ।
उक्तकालाधिका यावदासरा गमिताः पथि । मुमूर्षु तृष्णया सैन्यं तदध्वा शिथ्यते कियान् ।
ततो विहस्य सोऽवादीज्जिगोषोः शेषमध्वनः । किं पृच्छत्यरिराष्टस्य यमराष्टस्य वा भवान् ।
त्वं हि स्वामिहितायैव समुपेक्ष्य स्वजीवितं । मृत्युवक्त्रं सकटको मया युक्त्या प्रवेशितः ।
नेदं मरुमहोमात्रं भीमोऽयं वालुकार्णवः । नाम्नोऽत्र लभते कापि कस्मात्ता तेऽद्य भूपते ।
श्रुत्वेति पृतना कृत्वा समभूदोतसौष्ठवा । करकाभ्रंशितफला स्तम्भशेषेव शालिभूः ।
सन्ध्यातृजीविताशानां भीरुणां क्रन्दितध्वनिं । भुजमुद्यम्य शमयंस्ततो नृपतिरब्रवीत् ।
अमात्य तव कृत्येन प्रीतः स्वामिहितैषिणः । मरावप्यत्र शीतार्त्ता इव रोमाञ्चिता वयं ।
अभेद्यसारे मयि तु व्यक्तमेवंविधेऽपि ते । प्रयोगः कुण्ठतां यातो लोहं वज्रमणाविव ।
मणिभ्रमादह्निकणं गृह्णन् दग्धा इवाङ्गुलीः । त्वं मिथ्यावयवाङ्मूनानद्य शोचिष्यसि ध्रुवं ।
निदेशेनैव मे पश्य पथः स्मृतेऽद्य मेदिनी । रसितेनाम्बुवाहस्य रत्नं वैदूर्यभूरिव ।
इत्युक्त्वा सोऽम्बु निष्कण्ठं कुन्तेनोर्वीं व्यदारयत् । उज्जिहीर्षुर्वितस्ताम्भः शूलैर्नेव त्रिलोचनः ।
अथोज्जगाम पाताललक्ष्मीर्लीलास्मितच्छविः । सरातलात् सरित्साकं सैन्यानां जोविताशया ।
तस्य सेनाचराणां सा क्लमं चिच्छेद वाहिनी । कथाव्ययीकृताङ्गस्य मन्त्रिणस्तस्य चेष्टितं ।
लूनाङ्गो मङ्गलाग्रंसी स मन्त्री विफलश्रमः । स्वस्य भर्तुर्विवेशादौ नगरीमन्तकस्ततः ।
राज्ञोऽपि कुटिलाचारे निगृह्य स महीपतिः । निजस्य मन्त्रिणस्तस्य तुल्यावस्थो व्यधीयत ।
यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्त्तिताः । अद्यापि कुन्तवाहिन्यः प्रवहन्त्युत्तरापथे ।
सहस्रशः सम्भवन्तोऽप्यपरे भुवनाद्भुताः । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तदृत्तान्ता न दर्शिताः ।
यन्निःशब्दजला घनाश्लपरुषे देशेऽतिघोरारवा यस्याच्छाः समये पयोदमलिने कालुष्यसन्दूषिताः ।
दृश्यन्ते कुलनिम्बगा अपि परं दिग्देशकालाविभौ तत्सत्त्वं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदौ ।
कलेर्वायं प्रभावः स्थान्नरनायासनस्य वा । यत् सोऽपि भीमकलुषाः प्रवृत्तौः समदर्शयत् ।
॥ युग्मं ॥ अवरोधमखो राजा परिहासपुरे स्थितः । स जातु मदिराचीवः सचिवानेवमन्वशात् ।
कृतं प्रवरसेनेन यदेतत् प्रवरं पुरं । तन्निर्दह्य मन्यध्वे मत्पुरस्यैव चेच्छ्रियं ।
घोरामलङ्घिताङ्गस्य श्रुत्वेत्याज्ञां महीपतेः । गत्वाशु घासकूटानि तेऽदहन् वातुलानके ।
हर्म्याद्यादीक्ष्यमाणस्तद्वह्निज्वालोज्ज्वलानलः । उल्कामुखइवाभूत्स हर्षाद्दहसितोत्कटः ।
द्वेषादिवैकृतवतः प्रतिभासतेऽन्यो मिथैव चित्रमधिको विषदात्मनोऽपि ।
चन्द्रादि पश्यति पुरो दिगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषहतं हि चक्षुः ।

२८०

५४५

२००

२५

२९०

नैवञ्चेदेकमपि तत् पुरं प्रवरभूपतेः । असङ्ख्यपुरनिर्माता स विवेदाधिकं कुतः । ११५
 ॥ युग्मं ॥ चीणचैव्योऽथ निर्धाय नगरशेषकिल्बिषं । उष्णनिःश्वसमुद्गता पस्पशोऽनुशयाग्निना ।
 तत् कुर्वतेऽन्तः सुषिरा गूढं येनातनुचयं । दह्यन्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ।
 प्रातस्तमथ शोचन्तं सदुःखं वीक्ष्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्तनायोचुः पुरशेषं मृषैव तत् ।
 श्रुते प्रनष्टे नगरे निःशोकोऽभुन्महीपतिः । स्वप्नान्तर्हारिते पुत्ते प्रवृद्धोऽयमिव स्थिते ।
 कार्थं न जातु तदाकथं यत्कीरेण मयोच्यते । तान्युक्तकारिणेऽमात्यान् प्रशंसन्निति सोऽब्रवीत् । १२०
 प्रियमनुचिन्तं क्षापण्यस्त्रीक्ष्णप्रभुरोश्वरो रमयति यतो धिक्कान् भृत्यान् स्ववृत्तिमुखार्थिनः ।
 नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रसभमिह ये तैः पूतेयं महात्ममिहर्वरी ।
 अतीन्द्रमपि माहात्म्यं राजस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योऽपि देवोऽभूदितरचितिपोचितः ।
 दत्तापि यत् स मध्यस्थं श्रीपरीहासकेशवं । जघान तीक्ष्णपुरुषैस्त्रियाम्यां गौडपार्थिवं ।
 गौडोपजोविनामासीत् सत्वमत्यद्भुतं तदा । जडैर्धेयं जीविनां धीराः परोक्षस्य प्रभोः कृते ।
 शारदादर्शनमिषात् कश्मीरान् सम्प्रवेश्य ते । मध्यस्थदेवावसथं संहताः समवेष्टयन् । १२५
 दिगन्तरस्थे भूपाले प्रविवेचूनवेक्ष्य तान् । परिहासहरिं चक्रुः पूजकाः पिहिताररिं ।
 ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमोर्जिताः । परिहासहरिं भ्रान्त्या चक्रुस्तपान्धरेणुशः ।
 तिलं तिलं तं कृत्वा च चिन्तिपुर्दिक्षु सर्वतः । नगरान्निर्गतैः सैन्यैर्हन्तमानाः पदे पदे ।
 श्यामलारक्तसंस्मितास्तेऽपतन्निहता भुवि । अञ्जनाद्रिदृष्टखण्डा धातुस्यन्दोज्ज्वला इव ।
 तदीयरुधिरासारैः समभूदुज्ज्वलीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या चैवं वसुन्धरा । १३०
 वज्रादञ्जकृतं भयं विरमति श्रीः पद्मरागाद्भवेन्नानाकारमपि प्रशाम्यति त्रिषं गारुत्मतादश्मनः ।
 एकैकं क्रियते प्रभावनियमात् कर्मातिरिक्तैः परं पुरतैः परमप्रमेयमहिमोन्नद्धैर्न किं साध्यते ।
 क दीर्घकाललङ्घ्याऽध्वा शान्ते भक्तिः क च प्रभो । विधातुरप्यसाध्यन्तद्यद्गौडैर्विहितं तदा ।
 लोकोत्तरस्वामिभक्तिप्रभावाणि पदे पदे । तादृशानि तदाभूवन् भृत्यरत्नानि भूभृता ।
 राज्ञः प्रियोरचितोऽभूद्गौडराजसविश्वे । रामस्वाम्युपहारेण श्रीपरीहासकेशवः ।
 अद्यापि दृश्यते गूढं रामस्वामिपुरास्यदं । ब्रह्माण्डं गौडवोराणां सनाथं यशसा पुनः । १३५
 एवं नानाविधोदन्तैर्वासराः क्षापतेर्ययुः । विरलाः स्वपुरे तस्य भूयंसस्तु दिगन्तरे ।
 अनन्याक्रान्तपृथिवीसमालोकनकौतुकी । अपारं प्रविवेशाय पुनरेवोत्तरापथं ।
 कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रहितैर्धनदादिभिः । नैर्द्युतैस्सह वृत्तान्तास्तस्य ते ते तदाभवन् ।
 नाद्यापि या भुवो दृष्टा जाने भानुरैरपि । राजस्तस्य बभूवाज्ञा तत्र खैरविहारिणी ।
 चिरमज्ञातवृत्तान्तैर्मन्त्रिभिः प्रहितस्ततः । प्रत्यावृत्तस्तस्य पार्श्वदृष्टस्तानेवमुक्तवान् । १४०
 इत्यादिशति वः स्वामी कोऽयं मोहो भवादृशां । क्षामिमां मे प्रविष्टस्य प्रतीक्षध्वे यदागमं ।
 नवं नवं प्रतिदिनं सन्त्यज्य विजयार्जनं । सुराङ्गं सम्प्रविष्टस्य किङ्कार्थं मम पश्यथ ।

विनिर्गतानां स्वभावः सरितां सलिलाकरः । न निर्व्याजं जिगीषूणां दृश्यते ह्यवधिः कश्चित् ।
तस्मादाचारसारं वा वक्ष्ये स्वविषयोचितं । राज्यं तदनुसारेण निर्विघ्नं कुरुतानघाः ।
अत्रस्थैः सर्वदा रक्ष्यः सुभेदः प्रभविष्णुभिः । चार्वाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः । २४
अपराधं विनाप्यत्र दण्ड्या गङ्गरवासिनः । ते हि संभृतवित्ताः स्युर्दुर्भेद्या दुर्गसंश्रयाः ।
वर्षापभोग्यान्यन्नानि चेन्नभूयस्मिता वृषाः । ग्राम्याणां नातिरिच्यन्ते यथाकार्यं तथासकृत् ।
अधिकीभूतवित्ताहि वत्सरेणैव तेभृशं । भवेद्युडामराः क्रूरा नृपाज्ञातिक्रमचमाः ।
वस्त्रं स्त्रियः कथाभोज्यमलङ्कारा हया गृहाः । आसाद्यन्ते यदा जातु ग्रामीणैर्नगरोचिताः ।
मदादुर्गाण्युपेक्षन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा चानन्तरज्ञत्वं तेषां भृत्येषु दृश्यते । २५
प्रदेशादेकतो रूढा यदा वृत्तिश्च शस्त्रिणां । अन्योन्योदाहसम्बन्धैः कायस्थाः संहता यदि ।
कर्मस्थानानि वीक्षन्ते क्षापाः कायस्त्वयदा । तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभाग्यविपर्ययः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ चेष्टानुसारिणोऽनीय रूढमादाय संविदं । मयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजवीजिनां ।
प्रत्यासत्तिं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गर्ज्जोद्धूतिं प्रकटितरुचिश्चञ्चलेवाम्बुदस्य ।
चेष्टा स्पष्टं वदति मतिमन्त्रैपुणेऽनेयतत्वा जन्तोर्ज्जन्मान्तरपरिचितां निश्चलां चित्तवृत्तिं ।
पुनः कुवल्यादित्यो वज्रादित्यश्च मे समौ । भिन्नशीला तयोर्भ्रात्रोर्धीर्देहातुरयोः पुनः । २६
ज्यायान् राज्येऽभिषेक्तव्यः स च स्याद्वलवान् यदा । तस्याज्ञातिक्रमः कार्यो भवद्भिर्नियमात्तदा ।
उत्सृज्यजीवितं वापि राज्यं वापि स पार्थिवः । शोचनीयो न केनापि स्मरतेदं वचो मम ।
कार्यः कनीयान्न नृपः प्रमादात् क्रियते यदि । नोक्तद्वनीया तस्याज्ञा रक्ष्यश्च विषमोऽपि सः ।
पौत्रेषु मे कनीयान् यो जयापीडोऽस्ति दारकः । पितामहसमो भूया इति वाच्यः स सर्वदा ।
भर्तुर्गृहीतनैराश्याः साभिप्रायाः प्रणम्य तान् । आर्नचुः पश्चिमामाज्ञां ते वाष्पार्धकण्ठ्यजः । २७
उवाच चक्रुणो जातु सन्निपत्याखिलाः प्रजाः । वाय्वैः पतिवियोगाग्नितां सिञ्चन् वसुन्धरां ।
राज्ये कुवल्यापीडो राजपुत्रोऽभिषिच्यतां । सुगृहीताभिधो राजा गतः स सुकृतो दिवं ।
ससृजे यस्य कृतिनो देवतैः कोषवृद्धये । रससिद्धिरकस्मान्मे यस्मात् सास्तमुपागता ।
दूरस्थोऽपि हि भूभृत्स भाग्यशक्त्या कयाचन । कार्य्याणि घटयन्नासीदुर्घटान्यपि हेलया ।
अभोजानि घनाघनव्यवहितोऽप्युल्लाघयत्यंशुमान् दूरस्थोऽपि पयोधरोऽतिशिशिरस्पर्शं करोत्यातपं ।
शक्तिः कायपरीचितास्ति महतां स्त्रैरं दविष्ठान्यहो यन्माहात्म्यवशेन यान्ति घटनां कार्य्याणि निर्वन्धनं । २८
सैकादशदिनान् सप्त मासान् षट्त्रिंशत् समाः । एवमाह्लाद्य स महीं प्रजाचन्द्रेऽस्तमाययौ ।
तुषारवर्षैर्वहलैस्तमकाण्डनिपातिभिः । आर्याणकाभिधे देशे विपन्नं केचिदूचिरे ।
राजप्रष्टः प्रतिष्ठां स रचितुं चिरसञ्चितां । सङ्कटे कापि दहनं प्राविच्छदिति केचन ।
केषांचित्तु भते भूभृद्वीयसुत्तरापथे । सोऽमर्त्यसुलभां भूमिं प्रविष्टः कटकान्वितः ।
अत्यहुतानि कृत्यानि श्रुतान्यस्य यथा किल । विपत्तिरपि भूभर्तुस्तथैवात्यहुता श्रुता । २९

यातोऽस्त द्युमणिः पयोधिसलिलं कैश्चित् प्रविष्टोऽपरैः सम्प्राप्तो दहनं गतः किल परैर्लोकान्तरं कीर्त्यते ।
 जायन्ते महतामहो निरुपमप्रस्थानहेवाकिनां निःसामान्यमहलयोगपिशुना वार्त्ता विपत्तावपि ।
 ततः कुवल्यापीडो भेजे कुवलयेशतां । जातः कमलदेव्यां यः श्रीमाञ्जुकदवादितेः ।
 त्यागेन चक्रे विशदां योऽनुरक्तां नृपश्रियं । महारगस्त्वचमिव स्वभावमलिनामपि ।
 भ्रात्रा तुल्यप्रभावेण कञ्चित्कालं हतप्रभः । स ऊताशोष्णक्रान्तः प्रदीप इव नारुचत् ।
 भृङ्गैरिवानुगैर्दानलोभात् पर्यायवृत्तिभिः । श्रीदुःखाभूतयोरन्तर्मत्तेभकटयोरिव ।
 अथोभयधनादायि भृत्यचक्रिकया समं । राजा कुवल्यापीडो बभञ्जानुजमञ्जसा ।
 राज्यं निष्कण्डकं कृत्वा ततः प्राप्तबलो नृपः । दिग्जयायोजितक्रान्तिः सोऽभूत् समृतसाधनः ।
 एकस्मिन् क्षणे मन्त्रो तस्याज्ञामुदलङ्घयत् । स्मरन् वा तत्पितुर्वाचं भजन् वा दर्पविक्रियां ।
 प्राप्तायामपि यामिन्यां तस्यै कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमं ध्यायन्न निद्रां क्षणमप्यगात् ।
 एवं कृतागसं हन्तुं ससृहस्य तदाश्रयात् । बहवः प्रत्यभासन्त बध्नास्तस्योद्यतक्रुधः ।
 विरागशैलमथितात्तस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पश्चात् शमसुधोदगात् ।
 दधौ सोऽय गतक्रोधः प्रवृद्धः प्राणिसङ्ख्यः । एतावान् कस्य नु कृते कर्त्तव्यः प्रत्यभान्नम ।
 अकार्थार्थपि पर्याय कृत्वापि वृजिनार्जनं । विधीयते हितं यस्य स देहः कस्य सुस्थिरः ।
 कृतघ्नस्यास्य कायस्य हेतोरगलितस्मृतेः । हन्तव्याः कस्य पन्थानः प्रतिभान्त्यनपायिनः ।
 वदन्ति जन्तवो हन्त पश्यमानस्य नात्मनः । अवस्थां कालसूदेन कृतां तां तां क्षणे क्षणे ।
 ह्यः पश्यद्भिरकारणस्मितमितं पाथोजकोशाकृतिश्रूदोधकठोरमद्य रभसादुत्तप्तताम्रप्रभं ।
 प्रातर्जीर्णबलचक्रेष्विहार्तं वृद्धाजशीर्षोपमं वक्त्रं नः परिहस्यते ध्रुवमिदं भूतैश्चिरस्यायिभिः ।
 इत्याद्यनित्यताचिन्तादत्तशान्तिमुखादरः । राज्यं सन्त्यज्य स वनं स्रजप्रस्रवणं ययौ ।
 गच्छ भद्र वनायैव तपस्याधीयतां मनः । सापायाः क्षणभङ्गिन्य एवंप्राया विभूतयः ।
 तेन सन्त्यजता राज्यं लिखितेन निजामने । वैराग्यवासनोत्प्रेकः श्लोकेनानेन सूचितः ।
 अभग्नशमसम्वेगलब्धसिद्धिर्नराधिपः । श्रीपर्वतादावद्यापि भव्यानामेति दृक्पथं ।
 तथा याते प्रभोः पुत्रे मित्रशर्मा शुचान्वितः । वितस्तासिन्धुसंभेदे सभार्यः जीवितं जहौ ।
 राज्यं समां समासाह्ना कृत्वा स वसुधाधिपः । निःश्रेयसाग्निनिःश्रेणी सुधीः सिद्धिं समासदत् ।
 वज्रादित्यो वप्पियको ललितादित्य इत्यपि । ख्यातोऽय भूभृदभवद्यन्माता चक्रमर्दिता ।
 स क्रूरचरितो भ्रातुः प्रजाह्लादविधायिनः । सुधांशोरिव दुर्व्यासा नूनं विसृष्टोऽभवत् ।
 परिहासपुरात् पिब्यां नानोपकरणाबलीं । स जहार दुराचारो भूभृत्सोऽभवत् ।
 रागिणो भूमिपालस्य भूयस्योऽन्तःपुरस्त्रियः । वीजाश्वस्येव वडवास्तास्ताः सममवन् प्रियाः ।
 विक्रयेण प्रयच्छन् स स्नेहेभ्यः पुरुषान् बद्धन् । स्नेहाचितां व्यवर्त्तितं प्रावर्त्तयत् मण्डले ।
 सप्ताब्दान् बद्ध्वा भुक्त्वा सोऽतिसंभोगजन्मनां । जगाम सङ्ख्यं क्षाभृत् क्षयरोगेण किल्बिषी ।

१७४

१७५

१७६

१७७

१७८

तस्मान्मञ्जरिकादेव्या जातो राजा प्रजान्तकः । ततः प्रथिव्यापीडोऽभूत् समासाश्चतुरः समाः ।
जातो मस्माभिधानायां वयिष्यात् सप्त वासरान् । सङ्ग्रामापीडनामाय तमुत्पाद्याभवन्नृपः । ४००
भ्रातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव व्यराजत । हेमन्तशिशिरावाप्य चण्डांशोरिव मण्डलं ।
शान्तेऽथ संग्रामापीडे कनीयान्वप्यियात्मजः । राजा श्रीमाञ्जयापीडः प्राप राज्यं ततः क्रमात् ।
पितामहसमो भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः सम्भृतबलो दिग्जयाय स निर्वयौ ।
स्वदेशादेव नयविद्वशं नीतैः समं नृपैः । वृद्धान् पप्रच्छ निर्गच्छन् कश्मीरद्वारगोचरान् ।
पितामहस्य नः सैन्यं कियन्निर्गच्छतोऽभवत् । इति ब्रूताद्य यात्रासु यूयं सञ्ज्ञातसैनिकाः । ४०५
कृतस्मितास्तमूचुस्ते किं प्रश्नेनामुना प्रभो । वस्तु कश्चिदतिक्रान्तं नानुकर्तुं क्षमोऽधुना ।
कर्णैरथानां तस्यासीत् सपादं लक्ष्मीशितुः । अशीतिस्तु सहस्राणि देवस्याद्य जयोद्यमे ।
तदाकर्ण्य जयापीडो बद्ध मेने न निर्जयं । क्षिप्रं क्षितेः सङ्कुचन्याः कालस्य बलवत्तया ।
जिगीषोः क्षामुजस्तस्य भावमालोक्य तादृशं । दध्युर्भावज्ञतां वृद्धा ललितादित्यभूपतेः ।
तस्य दूरप्रयातस्य श्यालो जज्जाभिधोवलात् । द्रोहेणाक्रम्य कश्मीरान् स्वयं भजे नृपासनं । ४१०
दिने दिने राजसैन्यान् स्वदेशस्मारिणस्ततः । सैनिकाः स्वान्यवर्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः ।
प्रख्यापयिष्यन् स्वामेव शक्तिं परिकरं विना । निश्चिकाय जयापीडो युक्तां काञ्चित्तु सम्बिदं ।
अभङ्गुरास्तेऽभिमानास्तस्यैवासन्ननस्विनः । अभ्यवर्तन्त येष वैधात्रीरपि वामताः ।
स विस्मज्य भुवं स्वां स्वां भूपतीननुयात्रिकान् । प्रयागमगमत् सैन्यैः परिमेयैर्नजैः समं ।
तत्रावशिष्टान्निश्चित्य वाजिनः स मनोजवान् । द्विजेभ्यो लक्ष्मेकोनं प्रददौ भूरिदक्षिणं । ४१५
सम्पूर्णमन्यो लक्षं यः प्रदद्यादत्र वाजिनां । तन्मुद्रयेयं मन्मुद्रा विनिवार्येत्युदीर्य च ।
श्रीजयापीडदेवस्येत्यचरैरुपलक्षितां । दिग्देशगामिनो मुद्रां गाङ्गस्य पयसो ददौ ।
तन्मुद्राङ्कं पयः पीत्वा गाङ्गमद्यापि निर्मलं । चित्ते प्रवर्द्धते तापो भूपानामभिमानिनां ।
स्वदेशागमनानुज्ञां सैन्यस्याप्तमुखेन सः । दत्त्वा निशायामेकाकी निर्वयौ कटकान्तरात् ।
मण्डलेषु नरेन्द्राणां पयोदानामिवार्यमा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्ताख्येन भूभुजा । ४२०
प्रविवेश क्रमेणाय नगरं पाण्डुरवर्द्धनं । तस्मिन् सौराज्यरम्याभिः प्रीतः पौरविभूतिभिः ।
लास्यं स द्रष्टुमविशत् कार्तिकेयनिकेतनं । भरतानुगमालस्य नृत्यगीतादिशास्त्रवित् ।
ततो देवगृहद्वारशिलामध्यास्त स क्षणं । तेजोविशेषचकितैर्जनैः परिहृतान्तिकं ।
नर्तकी कमला नाम कान्तिमन्तं ददर्श तं । असामान्याकृतेः पुंसः सा ददर्श सविस्मया ।
असंपृष्टेऽथ धावन्तं करं तस्यान्तरान्तरा । अचिन्तयत्ततो गूढं चरन्नेष भवेद्भुवं । ४२५
राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः । एवं ग्रहीतुमभ्यासः पृष्ठस्थाः पर्णवीटिकाः ।
असंपृष्टेन येनायं लसत्पाणिः प्रतिक्षणं ।
लोलश्रोत्रपुटो मदोत्कमधुपापातात्ययेऽपि द्विपः सिंहः सत्यपि पृष्ठतः करिकुले व्यावृत्त्य विप्रेक्षिता ।

मेघान्मुख्यशमेऽप्यशान्तवदनोद्गीर्णखरो वर्हिणश्चेष्टानां विरभेऽत्र हेतुविगमेऽप्यभ्यासदोर्घास्थितिः ।
 इत्यन्तश्चिन्तयन्ती सा कृत्वा संक्रान्तसमिदं । सखीमभिन्नहृदयां विससर्ज तदन्तिकं ।
 प्राग्वत्पृष्ठं गते पाणौ पूगखण्डांस्तयार्पितान् । वक्तुं चिपञ्जयापीडः परिवृत्त्य ददर्श तां ।
 भूसंज्ञयामि कस्य त्वं पृष्टाया इति सुध्रुवः । ददन्या वोटिकास्तस्या वृत्तान्तमुपलब्धवान् ।
 तथा जनितदाक्षिण्यस्तैस्तैर्धुरभाषितैः । सख्याः समाप्तनृत्यान् नित्ये स वसतिं शनैः ।
 अग्राम्यपेशलालापा तथा तं सा विलासिनी । उपाचरत् परार्धश्रीः सोऽप्यभूद्विस्मितो यथा ।
 ततः शशङ्कधवले सञ्जाते रजनीमुखे । पाणिनालम्य भूपालं शय्यावेश्म विवेश सा ।
 ततः काञ्चनपर्यङ्कशायी मैरेयमत्तया । तयार्थितोऽपि शिथिलं विदधे नाधरांशुकं ।
 प्रवेशयन्निव वृहदक्षतां सत्रपान्ततः । दीर्घबाहुः समाश्लिष्य स शनैरिदमब्रवीत् ।
 न त्वं पद्मपलाशाक्षि न मे हृदयहारिणी । किन्तु कालानुरोधोऽयं सापराधं करोति मां ।
 दासस्तवायं कल्याणि गुणैः क्रीतोऽस्यकृत्रिमैः । अचिराज्जातवृत्तान्ता भ्रुवं दाक्षिण्यमेव्यसि ।
 कार्यशेषमनिष्पाद्य सज्जं मानिनि कञ्चन । अभोगे कृतसङ्कल्पं सुखानां लभवेहि मां ।
 तामेवमुक्त्वा पर्यङ्कं साङ्गुलीयेन पाणिना । वादयन्निव निःश्वस्य श्लोकमेतं पपाठ सः ।
 असमाप्तजिगीषस्य स्त्रीचिन्ता का मनस्विनः । अनाक्रम्य जगत् सर्वं नो सन्ध्यां भजते रविः ।
 श्लोकेनात्मगतं तेन पठितेन महीभुजा । सा कलाकुशलाज्ञासोन्महान्तं कञ्चिदेव तं ।
 गन्तुकामञ्च तं प्रातर्नृपं प्रणयिनो बलात् । अर्थयित्वा चिरं कालमप्रस्थानमयाचत ।
 एकदा वन्दितुं सन्ध्यां प्रयातः सरितस्तटं । चिरायातो गृहं तस्या ददर्श भृशविक्रलं ।
 किमेतदिति पृष्टाय तमूचे सा शुचिस्मिता । सिंहोऽत्र सुमहान् रात्रौ निपत्याहन्ति देहिनः ।
 नरनागाश्वसंहारः कृतस्तेन दिने दिने । त्वया दूरं चिरायाते तद्भयेन समाकुलाः ।
 राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विस्मृताः । गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रवृत्ते क्षणदाक्षणे ।
 तामिति ब्रुवतो मुग्धां निषिध्य च विहस्य च । सत्रीड द्व तां रात्रिं जयापीडोऽत्यवाहयत् ।
 अपरेद्युर्दिनापाये निर्गतो नगरान्तरात् । सिंहागमप्रतीक्षोऽभून्महावटतरोरधः ।
 अदृश्यत ततो दूरादुत्फुल्लबकुलच्छविः । अट्टहासः कृतान्तस्य सञ्चारोव मृगाधिपः ।
 अध्वनान्येन यान्तं तमथ मन्यरगामिनं । राजसिंहो नदन् सिंहं समाकलयत हेलया ।
 स्तब्धस्त्रोत्रो व्यात्तवक्त्रः कम्पकुर्चः प्रदीप्तदृक् । तदस्तपूर्वकायस्तं सगर्जः समुपाद्रवत् ।
 तस्यान्यस्थाननविले कफोणिं पततः क्रुधा । क्षिप्रकारी जयापीडो वचः क्षुरिकयाभिनत् ।
 शोणितं जग्धगन्धेभसिन्दूराभं विमुञ्चता । एकप्रहारभिन्नेन तेनात्यजत जीवितं ।
 आमुक्तव्रणपट्टः स कफोणिमथ गोपयन् । प्रविश्य नर्त्तकीवेश्म निशि सुखाप पूर्ववत् ।
 प्रभातायां विभावर्थ्या श्रुत्वा सिंहं हतं नृपः । प्रहृष्टः कैतुकादृष्टुं जयन्तो निर्ययौ स्वयं ।
 स दृष्ट्वा तं महाकायमेकप्रकृतिसंहतं । साश्चर्या निश्चयान्मेने प्रहर्त्तारममानुषं ।

तस्य दन्तान्तरालम् केयूरं पार्श्वगर्पितं । श्रीजयापीडनामाङ्कं ददर्शय सविस्मयः ।
 स्यात् कुतोऽत्र स भूपाल इति ब्रुवति पार्थिवे । जयापीडागमाशङ्कि पुरमासीद्भयाकुलं ।
 ततः पौरान् विमृश्यैव जयन्तः क्षितिपोऽब्रवीत् । प्रहर्षावसरे मूढाः कस्मादो भयसम्भवः ।
 श्रूयते हि जयापीडो राजा भुजबलोज्जितः । केनापि हेतुना भ्राम्यन्नेकाक्षेव दिगन्तरे ।
 राजपुत्रः कल्लट इत्युक्त्वा कल्याणदेव्यसौ । तस्मै नियमिता दातुं निष्पत्तेः सता मया ।
 सोऽन्वेष्ट्येत् स्वयं प्राप्तस्तद्गताहरणेच्छया । रत्नदीपं प्रतिष्ठाभो निधानासादनं गृहात् ।
 अस्मिन्नेव पुरे तेन भावं भुवनशासिना । ब्रूयादेनं समाच्येथ योऽस्मै दद्यामभीप्सितं ।
 वाचि सप्रत्ययाः पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावासवर्त्तिनं तं न्यवेदेयन् ।
 सामात्यान्तःपुरोऽभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तं । ततः स्ववेशं नृपतिर्निनाय विहितोत्सवः ।
 कल्याणदेव्यास्तेनाथ कल्याणाभिनिवेशिना । राजलक्ष्म्या व्यपास्ताया इव सोऽजिग्रहत्करं ।
 व्यधादिनापि सामग्रीं तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गौडाधिपान् जित्वा श्वशुरं तदधीश्वरं ।
 गतेश्वरं प्रभुत्यक्तं सैन्यं सम्बाहयन् स्थितः । मित्रशर्मात्मजो देवशर्मा मात्यस्तमाययौ ।
 निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्पितः । अग्रे जयश्रियं कुर्वन् पश्चात्तोऽथ सुलोचने ।
 संहारनं जितादादौ कान्यकुब्जमहीभुजः । स राज्यककुदं राजा जहारोदारपौरुषः ।
 तस्मिन् प्रविष्टे स्वभुवं स्फूर्जदूर्जितविक्रमे । सैन्यैस्समं समित्सज्जैर्जज्जोयोद्धुं विनिर्ययौ ।
 पुष्कलेत्राभिधे ग्रामे तेन सार्द्धं सुदारुणः । जयापीडस्य सङ्ग्रामः सुबह्वर्नि दिनान्यभूत् ।
 अनुरक्तप्रजो राजा जज्जराज्यासहिष्णुभिः । युधि सोऽन्विष्यमाणोऽभूद्भ्राम्याटविकमण्डलैः ।
 श्रीदेवो ग्रामचण्डालः प्राप्तो ग्राम्यैः समं युधि । कोऽत्र जज्ज इति भ्राम्यन् योधान् पप्रच्छ सर्वतः ।
 तृष्णान्तं खलुभङ्गारात् पिवन्तं वारि तस्य ते । रणमध्ये हयारूढं तं दूरात् समदर्शयन् ।
 भ्रमयन् चेपणोथं स क्षिप्वास्मानं तदानने । सोऽयं हतो मया जज्ज इत्यमोघक्रियोऽनदत् ।
 साहायकाय राज्ञोऽहं ग्रामीत्युक्त्वा हिताशनः । मातुर्हमन्था जज्जस्य प्रतिज्ञाय ययौ बधं ।
 अश्वसंलग्नभीमास्यं मुमूर्षुं पतितं हयात् । विवेष्टमानं मेदिन्यां जज्जं त्यक्त्वा ययुर्निजाः ।
 स समर्थाहितापातचिन्तासततदुत्थितः । द्रोहाज्जितेन राज्येन त्रिभिर्वर्षैर्व्ययुज्यत ।
 न्यासापहारादणिजां वेश्यानां कामिवञ्चनात् । द्रोहाचोपनता राज्ञामस्थिरा एव सम्पदः ।
 हते जज्जे जयापीडः प्रत्यावृत्त्य निजां श्रियं । जयाह दोष्णा भूभारं हृत्येन च सतां मनः ।
 प्रपेदे यत्र कल्याणं स विरोधिवधानृपः । देशे कल्याणपुरकृत्तत्र कल्याणदेव्यभूत् ।
 राजा मह्माणपुरकृत्तत्र विपुलकेशवं । कमला सा खनाम्नापि कमलाख्यं पुरं व्यधात् ।
 महाप्रतोहारपीठाधिकारं प्रतिपद्य सः । कल्याणदेवी दाक्षिणादकरोदधिकोन्नतिं ।
 उत्पत्तिभूमौ देशेऽस्मिन् दूरदूरतिरोहिता । कश्यपेन वितस्तेव तेन विद्यावतारिता ।
 वचोमूर्खोऽयमित्येव कस्मैचिद्वदते स्फुटं । सर्वज्ञानं ददच्छ्रे सर्वान् विद्याभियोगिनः ।

देशान्तरादागमय व्याचक्षाणः क्षमापतिः । प्रावर्त्तयत विच्छिन्नं महाभार्यं स्वमण्डले ।
 क्षीराभिधाच्छब्दविद्योपाध्यायात् संभृतश्रुतः । बुधैः सह ययौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ।
 भूपतिरात्मनः स्यद्धा चक्षमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्यद्धा शुद्धधोर्व्वङ्गमन्यत ।
 तावत्पण्डितशब्देऽभूराजशब्दादपि प्रथुः । तैस्तैर्दोषैर्नतु स्नानं कालान्तरवदाययौ ।
 नृपतौ विद्वदायत्ते राज्यसामुख्यकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्विदुषां व्याप्ताः सेवागतैर्नृपैः ।
 समयहीनतया राजा सोऽन्विष्यन्निखिलान् बुधान् । विद्वद्भिर्नमभवद्यथान्यनृपमण्डले ।
 अथ्यक्षो भक्तशालायां शुक्रदन्तस्य मन्त्रिणः । विद्वत्तया यक्रियाख्यस्तेन स्वीकृत्य बद्धितः ।
 विद्वान् दोनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः । भट्टोऽभूदुद्धटस्य भूमिभर्त्तुः सभापतिः ।
 स दामोदरगुप्ताख्यं कुट्टिनीमतकारिणं । कविं कविं बलिरिव धुर्य्यन्धोसचिवं व्यधात् ।
 मनोरथः शङ्खदत्तश्चटकः सन्धिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्याश्च मन्त्रिणः ।
 सुखप्रे पश्चिमाशायां लक्ष्यन्नुदयं रवेः । देशे धर्मोत्तराचार्य्यप्रविष्टं साध्वमन्यत ।
 सचेताः संस्तव्यक्तविवक्तुलो बभूव सः । भावानां भुज्यमानानामास्वादान्तरविनृपः ।
 अपश्यद्विर्भासादान् भावान् स्वादुविवेकिभिः । किं ज्ञेयमशनादन्यत् क्षापैरन्धैरिवोचभिः ।
 आरूढस्य चित्तं कृतानुमरणोद्योगप्रियालिङ्गनं । पुण्ड्रेक्षुर्वपानमुत्क्षणमहाभोहप्रलुप्तस्मृतैः ।
 वीताशेरवतंसमाख्यबलयाभोदश्च । यादृग्भवेद्भावानां सुभगः स्वभावमहिमा निश्चेतसस्तादृशः ।
 मन्त्रविक्रमयोस्तस्य द्वयोर्दर्पणयोरिव । एकैव विदिता मूर्तिः सहस्रगुणतां ययौ ।
 अकुर्व्वन् विगुणामाज्ञां लङ्केन्द्रात्पञ्च राक्षसान् । तेनानयेति जगदे दूतो जातु पुरःस्थितः ।
 सान्धिवियहिकः सोऽय गच्छन् पोतच्युतोऽम्बुधौ । प्राप पारन्तिमियासं तिभिसुत्पाद्य निर्गतः ।
 प्रियमर्थो रामभक्त्या नृपाज्ञालेखदायिनं । स्वदेशमनयदूतैरक्षोभितं विभीषणः ।
 दूतं वित्तैः पूरयित्वा सरोऽगाधश्च राक्षसैः । चक्रे जयपुरं कोट्टं त्रिविष्टपसमनृपः ।
 पुरत्रयं महाकारं विहारश्च विधाय सः । नगरान्तर्जयादेवीं पुण्यकर्मां स निर्ममे ।
 तत्पुरे चतुरात्मा च शेषशायी च केशवः । विष्णुलोकस्थितिं त्यक्त्वा ध्रुवं ब्रूति सन्निधिं ।
 अन्यत् कर्मान्तरं किञ्चित् कारयित्वा स राक्षसान् । यथात् कारुभिरवाम्भ इति शंसन्ति केचन ।
 स हि स्वप्ने जलान्तर्भं कुरु द्वारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्माणं तथाविधं ।
 श्रीदारवत्यधिष्ठानं राज्यं कोट्टं तथाह्यसौ । अभ्यन्तरं जयपुरं ब्रूयेऽद्याप्यखिलो जनः ।
 मन्त्री पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिन् जयपुरे कोट्टे जयदत्तोव्यधान्मठं ।
 राजक्षत्तुः प्रमोदस्य जामाता मथुरापतेः । आचाभिधोव्यरचयच्छुचिराचेश्वरं हरं ।
 पुनः समृतसामय्यो दिग्जयाय विनिर्ययौ । बलैर्जलधिवेलाद्रीन् द्राघयन्नलघुद्विपैः ।
 सम्प्रविष्टापि पूर्व्वद्रिमविच्छिन्ना हिमाचले । भगीरथस्य गङ्गेव रेजे तस्यानुगा चमूः ।
 सार्द्धं प्रचण्डैश्चण्डालैरटन्तः कटकादहिः । तस्यासन् यामिकारात्रौ सुमुनिप्रमुखा नृपाः ।

नामान्यदिनयादित्य इति प्रख्यापयन्नृपः । पूर्वाशां विनयादित्यपुरेणालङ्कृतं व्यधात् ।
 अभ्युत्थेकेन सहसा सहसाध्यवसायिनां । श्रीरारोहति सन्देहं महतामपि भूभृतां ।
 भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गं पूर्वभूपतेः । निःशब्दे व्रतिभिः सार्द्धं व्रतिलिङ्गी विवेश यत् ।
 तं रभ्रान्वेषिणं तत्र परिज्ञाय चिरस्थितः । भ्राता जज्जस्य सिद्धाख्यो गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ।
 भूपतिर्भीमसेनोऽथ राजा कस्मादबन्ध तं । नज्जषाजगरो भीममिव भीमपराक्रमं ।
 तस्मिन् वीरे तथा बद्धे धुर्य्य पुरुषकारिणां । पौरुषदेषिणा जाने दैवेनोन्नमितं शिरः ।
 जयापीडस्त्रसंभूढो व्यसनेऽप्यतिदारुणे । तांस्तान् सञ्चिन्तयन्नासीदुपायानुदयोन्मुखः ।
 अत्रान्तरे नरपतेः पौराणामतिदुस्तरा । लूतामयकता व्यापदुदपद्यत मण्डले ।
 आमयः स्पर्शसञ्चारी तत्र व्यापादकश्च सः । देशदोषादतो जन्तुर्लूताव्याप्तो विवर्ज्यते ।
 तदाकर्ण्य जयापीडो जातोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनोपयुक्तानि द्रव्याण्यानीतवान् रहः ।
 तैः पित्तोद्रेचकैर्भुक्तैर्ज्वलत्पित्तोऽवहज्ज्वरं । वज्रवृक्षपयश्चाङ्गे क्षिप्त्वा स पिटकोऽभवत् ।
 तं लूताव्याप्तमाकर्ण्य विपक्षोरक्षिणं मुखात् । विपक्ष्यते भ्रुवमिति ध्यात्वा देशादहिव्यधात् ।
 एवं स्वमतिमाहात्म्यात् सन्तीर्णो विपदर्णवात् । व्याप्तव्योमाग्रहीदुर्गं यशश्च परिपन्थिनः ।
 यः सर्वकालमबुधैः परिहस्यमानो मूढाङ्कुराद्यपि न जातु पुरस्करोति ।
 व्यापत्सु शास्त्रविटपी स फलं प्रसूय पुंसः किलैकपद एव लुनात्यलक्ष्मीं ।
 तमैच्छदभिसन्धातुं विद्याविक्रमसंयुतः । मायाव्यरमुडिर्नाम राजा नेपालपालकः ।
 अकृतप्रणतिस्तस्य प्रविष्टस्य स्वमण्डलं । अयात् सुदूरमध्वानं संसैन्योऽपससार सः ।
 जिगोषोस्तस्य तु तथा तत्तत्पार्थिवनिर्जयः । पृथक् प्रयत्ननिर्वर्त्यो नाभूत्तदनुसारिणः ।
 मग्नकापि कचिद्दृश्यं प्रतिदेशं स वैरिणं । श्येनः कपोतं कलान्तरिवान्विथ्यन् जगाम सः ।
 ततो निःशेषितापाये तस्मिन् कुर्वन् स दिग्जयं । आसन्नाभ्येक्षते सिन्धोस्समुपावेशयद्वलं ।
 प्रतस्थे दिवसैर्दिवैरथ पूर्वार्णवोन्मुखः । कर्षन् वेलानिलस्योर्गोत्सृष्टध्वजपटाश्चमूः ।
 ततस्तस्मिन् सरित्पारे दक्षिणस्मिन् चमापतेः । तस्यावरपुडिसैन्यं स्वच्छत्राकं प्रकाशयन् ।
 भूरिभेरीरवोद्धारि प्रबलं वीज्य तद्वलं । प्रजज्वाल जयापीडः पीतसर्पिर्विवानलः ।
 स जानुदघ्नं निर्विघ्नं पश्यन्नये सरिज्जलं । अपूर्वत्वादभूमिजः क्रुद्धस्तत्तं व्यगाहत ।
 मध्यं प्राप्ते नृपे पूर्णो वेलया बद्धमानया । अकालेऽभूद्गाधाभाः सार्णवाभ्यर्णगा सरित् ।
 नरनागाश्चबज्रलं तथा सैन्यं महीपतेः । प्रवृद्धया स्त्रायमानं क्षणात् संचयमायैषा ।
 नृपतिर्वीचिसंमर्षभ्रंशिताभरणांशुकः । बाहुभ्यां लहरींश्चिन्दन् जलैर्दूरमनीयत ।
 एकस्य कर्णक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्जितैः । सरित्तरङ्गघोषैश्च बभूवुस्तमुला दिशः ।
 क्षिप्रकारी स दृतिभिः सन्नद्धैः सरितोऽन्तरात् । स चाकृथ्य जयापीडं बबन्ध विहितोत्सवः ।
 दैवस्यामुमुचश्च नास्ति नियमः कोऽप्यानुकूल्यं प्रति व्यञ्जन् यः प्रियमुत्कटं घटयते जन्तोः क्षणादप्रियं ।

५२०

५२५

५२०

५२५

५२०

क्षिप्रं दीर्घनिदाघवासरविपत्संतापनिर्वापणं प्रादुष्कृत्य वनस्पतेः प्रकुरते विद्युदिसर्गं च यः ।

स कालगण्डिकातीराश्रयात्युच्चाश्रवेष्वग्नि । निचिचेप जयापीडमाप्तानां रक्षिणं करे ।

तथा काश्मीरिको राजा निमग्नो व्यसने पुनः । स किंकर्तव्यतामूढः शुचा गूढमदह्यत ।

४४५

कलावत्सु शशाङ्कोऽपि तेजस्विष्वर्धमायितं । न ददर्श यथा धोमान् स ररक्ष तथा नृपः ।

अपश्यन्निर्गतं किञ्चिदालोकन्यस्तलोचनः । आसन्नां तटिनीमासीदुपायांश्च स चिन्तयन् ।

अवस्थावेदकास्तत्र ग्रथिताः पृथिवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः श्लोकाः स्मर्यन्तेऽद्यापि स्मरिभिः ।

तथा तस्मिन् स्थिते मानो देवशर्मैव मन्त्रिषु । चिन्तयन् स्वामिसम्मानमनिशं पर्यतप्यत ।

भर्तुः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्तुमुद्यतः । दूतैररमुडेश्वके प्रियवाग्भिः प्रलोभनं ।

४४६

जयापीडश्रिया साकं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स आवितोऽभवत् ।

प्राप्तेषु प्रतिदूतेषु पूर्णायामथ संविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपालविषयं ययौ ।

स कालगण्डिकासिन्धवारवाचि कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं यथा मितपरिच्छदः ।

सामन्तैरयमायतैस्तां सभां सम्प्रवेशितं । सत्कृत्यारमुडेः प्रह्वं न्यवेशयत विष्टरे ।

अध्वश्रान्तइति क्षिप्रं प्रतिमुक्तः क्षमाभुजा । तद्विष्टरोपचारस्तन्निनायावसथे दिनं ।

४४७

स चारमुडिभूम्भश्च पीतकोशौ परस्परं । आसतां निर्जनेऽन्येद्युः कर्त्तव्यकृतनिश्चयौ ।

नृपमूचेऽथ सचिवो जयापीडार्जितं धनं । अस्ति सैन्ये तदाप्तानां तस्य वा विदितञ्च तत् ।

दानेन भविता मोक्षस्तत्रेत्युक्त्वा विमोहयन् । तस्मात्त्वं प्रष्टुमिच्छामि क वसु न्यस्तमित्यहं ।

अत एव मया सैन्यं संहतं न प्रवेशितं । यदि तन्मध्यगाः शक्या न बन्धुं न्यासधारिणः ।

तस्मादेकैकमाह्वय तेषु बद्धेषु सैनिकाः । कोपमज्ञातहृदया न यास्यन्ति त्रिवचनः ।

४४८

एवं विमोहितात्तस्मात् प्राज्ञोऽप्याज्ञां स लब्धवान् । बद्धस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहीभुजः ।

तदालोकनजं शोकं दर्शयन् धैर्यसागरः । गृहं तन्निर्जनं कृत्वा क्षिप्रं प्रपच्छ तं नृपः ।

अपि त्वया निजं तेजो भित्तिभूतं न हारितं । तस्मिन् हि सति सिध्यन्ति साहसालोक्यकल्पना ।

स तं बभाषे निःशस्त्रो मन्त्रिन्नेवं व्यवस्थितः । अद्भुतं कर्म किं कुर्यां प्रियमाणेन तेजसा ।

मन्त्री तमूचे तेजश्चेद्राजन्न निश्चितं तव । जानीहि तत्त्वणेनैव लङ्घितं विपदण्वं ।

४४९

अपि वातायनादस्मात् पतित्वा निम्नगाम्भसि । पारं गन्तुं समर्थोऽसि सैन्यं ह्यत्र निजं तव ।

राजा जगाद तं नास्मात् पतितोत्थीयतेऽम्भसः । विना दृतिं दृतिश्चात्र दूरपातादिदीर्यते ।

तस्मान्नायमुपायोऽत्र न च नाम विमानितः । बह्वं मन्ये तनुत्यागमनिर्मथापकारिणं ।

इति निश्चित्य सोऽमात्यस्तमवादीन्महीपते । वहिः केनाप्युपायेन वह त्वं नालिकादयं ।

प्रविश्यैकाकिनैवाथ द्रष्टव्यः सम्भृतो मया । सरिदुत्तरणोपायः सोऽनुष्ठेयोऽप्यशङ्कितं ।

४५०

श्रुत्वेति निर्गतो गत्वा पायुक्षालनवेश्म सः । सविलम्बं वहिर्वेलां तदुक्तामत्यवाहयत् ।

एकाकी सम्प्रविष्टोऽयं तददर्शं च्युतं क्षितौ । विपन्नं गलमुदञ्च दृढया चेलचौरया ।

सद्यो व्यापादिततनुः श्वासापूरितविग्रहः । आभेद्योऽहं तव दृतिर्भामारुह्य तरापगां ।
 आरोढुरुबन्धाय खोर्वीरुणीषपट्टिका । बद्धा मया तां प्रविश्य चिप्रमेव पताम्भसि ।
 नखनिर्भिन्नगात्रासल्लिखितामिति संविदं । दृष्ट्वा चावाचयत्कण्ठनिबद्धांशुकपल्लवे । ५८०
 ॥ तिलकं ॥ विस्मयस्तेहयोः पश्चात् पूर्वं स सरितस्ततः । प्रवाहे पतितो राजा परं पारं समासदत् ।
 प्राप्तसैन्यः प्रविश्याथ क्षणेनैव निनाय सः । तमशेषं सभूपालं नेपालविषयं चयं ।
 रक्षिणोऽपि न यावत्तमजानन् बन्धनाच्छ्रुतं । तावदेव कथाशेषं विषयन्तं चकार सः ।
 नत्यत्कबन्धः स्वर्गस्त्रीमुक्तसक् त्वर्थधोषवान् । भूपतेर्वन्धनान्मोक्षे बभूव समरोत्सवः ।
 दावानलोल्लणभुवा गिरयो निदाघे यत्रैव दूरमितरे परिवर्जनीयाः ।
 तत्रैव सम्भवति सान्द्रहिमद्रवार्द्रश्चिन्तुषारशिखरी नितरां निषेव्यः । ५८५
 जज्जादीनां क्षणं यत्र जन्मस्वामिद्रुहामभूत् । तत्रैव मन्त्रिणश्चित्रं कृतिनो देवशर्मणः ।
 नाभूद्विसदृशः स्रुतः स पितुर्भिन्नशर्मणः । तमेमयो भासुरस्य भानोरिव शनैश्चरः ।
 रक्षारक्षोपमे तस्मिन् सचिवेऽस्तसुपागते । प्राप्तमपि श्रियं मेने नृपतिर्हारितामिव ।
 तस्य दिग्बिजयस्थान्ते सा न स्नानिर्विनिर्घयौ । मानसात् पृथिवीभर्तुर्नामात्योऽपि क्रिया पुनः ।
 चित्रं जितवतस्तस्य स्त्रीराज्ये मण्डलं महत् । इन्द्रियग्रामविजयं बह्वमन्यत भूभुजा । ५९०
 कर्णश्रीपट्टमाबद्ध श्रीराज्यान्निर्जितादृतं । धर्माधिकरणख्यञ्च कर्मस्थानं विनिर्ममे ।
 द्वितीयञ्चलगञ्जाख्यं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयाणेषु गञ्जे दूरस्थिते निजे ।
 किमन्यद्भुजावासनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारोऽम्बुधयोऽभूवन् विलासमणिदर्पणः ।
 पुनः प्रविश्य कश्मीरान् स भूपैः परिवारितः । चिराय बुभुजे राजा विजयोपार्जितां श्रियं ।
 तं कदाचिन्नृपं स्वप्ने सर्वशाविजयोर्जितं । पुमान् दिव्याकृतिः कोऽपि व्याजहार कृताञ्जलिः । ५९५
 सुखं तद्विषये राजन् वसन्नस्मि सबान्धवः । नागेन्द्रेऽहं महापद्मनामा त्वां शरणं श्रितः ।
 द्राविडो मान्त्रिकः कश्चिन्मामितो नेतुमुद्यतः । जलाकाङ्क्षिणं वित्तेन विक्रेतुं मरुमण्डले ।
 तस्माच्चेत्पासि मां तत्ते खर्णधातुसुवर्गिरिं । स्वदेशे दर्शयिष्यामि स्त्रीतोपकृतिकारिणः ।
 राजा स्वप्ने निश्चयेति दिक्षु सम्प्रेरितैश्चरैः । कुतोऽपि प्राप्तमानीय तं पप्रच्छ चिकीर्षितं ।
 दत्ताभयः स नागोक्तं यथावत् सर्वमुक्तवान् । सविस्मयेन भूभर्त्रा स्वयं भूयोऽप्यपृच्छत । ६००
 भूरि योजनविस्तीर्णात् सरसोऽभ्यन्तरात् त्वया । नागः प्रभावोत्कृष्टः स निष्कटुं शक्यते कथं ।
 स तं व्यजिज्ञपद्राजन् चिन्त्यामन्त्रशक्तयः । ताश्चेद्दिदृक्षे चिप्रमेत्याश्रयं विलोक्यतां ।
 अथानुगम्यमानः स राजा प्राप्तः सरोन्तिकं । अभिमन्योजिज्ञतैर्वाणैर्व्वद्धाशोऽशोषयज्जलं ।
 राजाऽपश्यत्ततः पङ्के लुठन्तं मानुषाननं । वितस्तिदेश्यमुरगं भूरिद्विखोरगान्वितं ।
 मन्त्रसङ्केचितं राजन् गृह्णाम्यमुमिति ब्रुवन् । मायहीरिति भूपेन सोऽभिधाय न्यषिध्यत । ६०५
 त्वणं राजाज्ञया याते मन्त्रवीर्येऽथ संचते । सरोऽभूत् प्रागवस्थन्तत् पुनर्वाप्तं दिगन्तरं ।

द्राविडं द्रविणं दत्वा विष्टज्याचिन्तयन्नृपः । दद्यान्नाद्यायसौ नागः कथं स्वर्गोत्तरं गिरिं ।
 ध्यायन्तमेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पन्नगः । केनोपकारेण गिरिः स्वर्णसूदृश्यते तव ।
 स्वदेशोऽयं विदेशोऽयमिति बुद्धेः प्रवर्त्तकः । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यभ्यासः शरीरिणां ।
 शरणं त्वामहमगमवमानभयात् पुनः । शरणेन सता तत्तु भवतैव प्रदर्शितं । ६१०
 उदन्वानिव योऽक्षोभ्या ज्ञायते संश्रितैः प्रभुः । का ह्रीस्ततोऽन्या सोऽन्यैर्यत्तेषामयोऽभिभूयते ।
 याभिरन्याभिभूताभिरीक्षितस्तातुमत्तमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रष्टव्यमहं मुखं ।
 ये कारणसधर्माणो व्यामूढस्य भवाम ते । विडम्ब्यमानाः क्रोडाद्यै ते वयं प्राकृता इव ।
 अथ वा श्रीमदान्धानामप्रेक्षापूर्वकारिणां । यत्किञ्चन विधायित्वं पार्थिवानां किमद्भुतं ।
 मन्यन्ते क्षामुजः क्रोडामुन्नतानां विमानिनां । यावज्जीवन्तु सञ्चासंमरणं त्वां विदन्ति ते । ६११
 उपेक्ष्यपक्षे भूपानां मानः स्वार्थस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेक्ष्यापि ग्राह्यपक्षे मनस्विनां ।
 महतो येऽवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मानस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते ।
 भवन्त इव तत्रापि न वयं व्यर्थदर्शनाः । ताम्रधातुरसस्यन्दी दृश्यते तद्गिरिस्तव ।
 इत्युक्त्वा संविदं तस्मै स्वप्न एव सतां ददौ । यथा प्रबुद्धः प्रत्युषे प्राप ताम्राकरं गिरिं ।
 स तस्मात् क्रमराज्यस्यात्ताम्रमाकृत्य निर्ममे । शतन्दीन्नारकोटीनामेकोनं स्वाभिधाङ्कितं । ६१२
 पूर्णं कोटिशतं कुर्याद्यः स मां निर्जयेदिति । दर्पभङ्गाय भूपानां समयं स्थापयेन्नृपः ।
 समस्या इव स क्षाम्भत् सावशेषैर्विचेष्टितैः । चित्तेप तुल्यनिर्माणकुण्डलायेति भूभृतां ।
 अथाकस्मान्महीपालः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं ययौ पित्र्येण सोऽधुना ।
 किं दिग्जयादिभिः क्लेशैः स्वदेशादर्ज्यतां धनं । इत्यर्थ्यमानः कायस्यैः स्वमण्डलमदण्डयत् ।
 शिवदासादिभिर्लुब्धैर्धनस्थानाधिकारिभिः । प्रविवर्द्धितवित्तैः च सोऽभून्नोभवशम्भदः । ६१३
 काश्मीरकाणामुत्पन्नं निजाज्ञाव्यवधायकं । कायस्थवक्त्रप्रेक्षितं ततः प्रभृति भूभृतां ।
 मन्त्रस्तस्य महीभर्तुर्योऽभूत्तत्तन्नृपाग्रहे । वास्तव्यवन्धचिन्तायां स एव स्वैर्यमाययौ ।
 यत् सतां प्रशमादायि पापस्योपदिदेश तत् । जयापीडस्य पाण्डित्यं प्रजापीडनशोण्डतां ।
 स सौदास इवानीकलोकप्राणापहारकृत् । अस्तुत्यक्त्यभौहित्यं स्वप्नेऽपि न समाययौ ।
 कुर्मः किल्बिषमेतदेव हृदये कृत्वेति कैतहलात् स्त्रैरिण्यः । चितिपाशं धिक्चपलतां क्रौर्यञ्च कुर्युः सकृत् ।
 पापाक्रान्तधियो भवन्त्यथ यथा नान्यात् स्पृशन्त्योऽपि ता दूयन्ते न च ते यथा स्वपितरौ व्रजोऽपि शान्तवपाः । ६१४
 लोभाभ्यासात्तथा क्रौर्यं स ययौ वत्सरत्रयं । सह कार्ष्णिकभागेन यथाहार्षा च्छरत्फलं ।
 लब्धत्वध्वस्तधीर्भूभृत् स्वल्पवित्तलवप्रदान् । सर्वस्वहारिणो मेने कायस्थान् हितकारिणः ।
 सामुद्रास्तिमयो नृपाश्च सदृशाणके हतानभसः स्वस्मादेव कणान् घनस्य जहतो जानन्ति ये दाहतां ।
 सर्वस्मात् स्फुटलुण्ठितादितरतो लेशात् किलान्येऽपि ये दुष्कायस्थकुलस्य हन्त कलयन्त्यन्तर्हिताधायितां ।
 सर्वकालं ब्राह्मणानामेदौर्ध्वमकुण्ठितं । निस्त्रिंशस्य बभूवुर्यै तस्यापि परिपन्थिनः ।

देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते व्यरंसिषुः । विक्रोशन्तोऽनुमरणाद्वरणान्नापि पार्थिवः । ६३५
 विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतदित्यूचे क्रौर्याक्रान्तोऽथ पार्थिवः ।
 विपर्यस्तचरित्रस्य तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं स्तुतिविपर्ययासः काश्चेत्यपि बुधैः कृतः ।
 नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणवृद्धिविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरं ।
 भाव्यव्याख्याचणे सौकैर्वैलक्षण्यहतैः कृतः । सोऽयं तस्य विपर्ययासो बुधैरिव विवर्तितः ।
 कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरं । ६४०
 त्वलमूलापहन्ता च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमष्टणोत्तज्जले मृतं ।
 ततोऽग्रहारहरणदेव प्रविरतोऽभवत् । वास्तव्यानां कृतां भूमिं नतु निःशेषतो जहौ ।
 अथ विज्ञप्तिमये त्वलमूलौकसो द्विजाः । चुक्रुशुर्जातु तस्याग्रे प्रतीहारकराहताः ।
 मनुमान्धातुरामाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अन्वभावि तदग्रेऽपि ब्राह्मणैर्न विमानना ।
 सेन्द्रं स्वर्गं सैशलां क्ष्मां सनागेन्द्रं रसातलं । निर्दग्धं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः । ६४५
 तदाकर्षास्तसामन्तत्यक्तपृष्ठः क्षमापतिः । उल्लासितैकभूलेखो दर्पादचनमब्रवीत् ।
 भिक्षाकणभुजां कोऽयं शठानां वो मदज्वरः । येनर्धय इव ब्रूय प्रभावव्यापकं वचः ।
 भीमभ्रूभङ्गभीतेषु तेषु तूष्णीं स्थितेऽव्यथ । इदृशस्तमाह स ब्रह्मतेजोनिधिर्द्विजः ।
 राजन् युगानुरूपेण भावभावानुवर्तिनः । शासितुस्तेऽनुसारेण न कस्मादृषथो वयं ।
 आहस्म विश्वामित्रो वा वशिष्ठो वा तपोनिधिः । त्वमगस्त्योऽथ वा किंस्या इति दर्पेण तं नृपः । ६५०
 ज्वलन्निव ततः स्फूर्जन्तेजोदुग्धेऽव्यथविग्रहः । स फणीवोत्फणस्ताम्यन् कोपान्नृपतिमब्रवीत् ।
 भवान् यत्र हरिश्चन्द्रस्त्रिभङ्गुर्नङ्गोऽपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योऽहं तत्रैको भवितुं क्षमः ।
 विहस्येवाच तं राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरिश्चन्द्रादयो नष्टास्त्वयि क्रुद्धे तु किं भवेत् ।
 पाणिना ताडयन्नुर्वीं ततः क्रुद्धोऽभ्यधाद्विजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेन्न किं ।
 तत् श्रुत्वा विहसन् राजा कोपाद्ब्राह्मणमब्रवीत् । पततु ब्राह्मदण्डोऽसौ किमद्यापि विलम्बते । ६५५
 नन्वयं पतितो जाल्मेत्यथ विप्रेण भाषिते । राज्ञः कनकदण्डोऽङ्गे वितानस्खलितोऽपतत् ।
 कृतव्रणः स तेनाङ्गे विसर्पिक्लिन्नविग्रहः । कीर्यमाणकृमिकुलः क्रकचैश्चारितैरभूत् ।
 अनुभाव्य व्यथा भावि निरयक्तेशवर्षिका । गणरात्रेण तं प्राणा काङ्क्षितापगमा जङ्गः ।
 ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भुक्त्वा दण्डधराधिपः । अकाण्डदण्डस्त्वष्टा ययौ दण्डधरान्तिकं ।
 तस्यानियतचित्तस्य त्रिंशतं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान् भूभागो भूपतेरभूत् । ६६०
 तथाभूभृन्मत्स्यद्रविणकणुषाम्भः कृतदण्डः चितिं स्वामुज्ज्वन्तो विदधति कुमारानुसरणं ।
 क्रियन्ते कान्तन्तानुगविकृतकैवर्त्तनिवहैर्यथाह्येते कस्मात् स्थिरनिरयजालप्रणयिनः ।
 कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नममृतप्रभा । मृतोद्धाराय तन्माता व्यधत्तामृतकेशवं ।
 ललितापीडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ।

बभूव रागिणो राज्ये राज्यकार्याण्यपश्यतः । यस्य वाराङ्गनाभोज्यं राज्यं दुर्णयदूषितं । ६१४
 दुष्कृतेनार्जितं वित्तं पित्रा निरयभागिना । यच्चारणादिषु न्यस्यन्नरूपं व्ययं व्यधात् ।
 बन्धकीबन्धुभावेन प्राप्ताराजगृहाश्रयाः । तं पौंश्वलीर्यविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्विटाः ।
 केशान् स्त्रीदशनच्छिन्नान् वक्षस्तन्नखलाञ्छितं । वपुषो मण्डनं मेने किरीटकटकोज्झितः ।
 यो यो वेश्याकथाभिज्ञो यो यो नर्म्मविचक्षणः । स स तत्प्रियतां लेभे न प्रहुरो न च पण्डितः ।
 अहम्नः स्त्रीभिरत्पाभिरुग्ररागः स पार्थिवः । जडं मेने जयापीडं स्त्रीराज्यान्निर्गतं जितात् । ६१५
 दिङ्मूर्जयव्यसनिनः पूर्वभूपाञ्जहास सः । गणिकाभोगसुखितः स्वसामयिकमध्यगः ।
 सङ्कोचकारिणो वृद्धान्मूर्खान्देव्य वारयन् । तस्माद्विदजनो लेभे सम्प्रीतात् पारितोषिकं ।
 अट्टचेट इव स्पष्टपरिहासविचक्षणः । सोऽलज्जयन्मन्त्रिवृद्धानास्थाने गणिकासखः ।
 बन्धकीपादमुदाङ्गचारुप्रावरणादि सः । गौरवार्हान् दुराचारैः सचिवान् पर्यधापयत् ।
 मानोमनोरथो मन्त्री परं परिजहार तत् । अशक्नुवन् यमयितुं मध्यपातपराङ्मुखः । ६१६
 कुक्ष्यं यागवर्हित्वं वैधुर्यं द्रोहवृत्तिता । दूर्वृत्तस्य प्रभोरन्यत् परिहारान्न भेषजं ।
 सुवर्णपार्श्वं विप्रेभ्यो दधत् फलपुरं तथा । भूभृत्स लोचनोत्सङ्गं द्वादशाब्दानभूदिभुः ।
 कल्याणदेव्यां सञ्जातो जयापीडमहीभुजा । सयामापीडनामाय बभूव भुवनेश्वरः ।
 पृथिव्यापीड इत्यन्यन्नाम विभ्रत् स पार्थिवः । समाप्तिं सप्तभिर्वर्षैः साम्राज्यस्य समासदत् ।
 श्रीचिप्पटजयापीडो वृहस्पत्यपराभिधः । ललितापीडजो राजा शिशुदेव्यस्ततोऽभवत् । ६१७
 रागग्रहगृहीतस्य ललितापीडभूपतेः । वेश्यायां कल्पपाल्यायां जयादेव्यामजायत ।
 उपाख्यस्याखुग्रामकल्पपालस्य तां सुतां । रूपलुब्धो वरद्वलमनैषीत् स हि भूपतिः ।
 पद्मोत्पलककल्याणमम्रधम्मैः समातुलैः । बालकैः पाल्यमानाभूत् पृथिवी भोगभागिभिः ।
 तस्य पञ्च महाशब्दाङ्ग्यायानुत्पलकोऽग्रहीत् । अन्ये जगद्विरेऽन्यानि कर्मस्थानानि मातुलाः ।
 आयत्तीकृतसाम्राज्यैर्भ्रातृभिर्विन्दिताज्ञया । भूभृज्जनन्या विदधे जयादेव्या जयेश्वरः । ६१८
 राज्ञां कृपणवित्तैर्यत् प्रविष्टो दूष्यते धनं । अचिरान्नोयते शान्तिमपूर्वैः कश्चिदेव तत् ।
 जयापीडस्य यत्किञ्चित् स्रुनुना हि व्ययीकृतं । स्रुनुष्यलैरशेषेनैतैः क्रमेण हतं वसु ।
 भगिनीभग्नैर्भाग्यसम्भवैर्विभवैः कृताः । ते भङ्गुराणां भोगानां भोक्तारो भाग्यभागिनः ।
 निरङ्कुशं चेष्टमानाः शनैस्त्यक्तशैशवात् । ते स्वस्तीयान्नृपान्नाशमकुलीनाः शशङ्किरे ।
 अथाभिचारक्रियया मिथः संमध्य पापिभिः । राज्येच्छया तैः स्वस्तीयः स्वामी च स नृपोहतः । ६१९
 भुक्तचित्तौ द्वादशाब्दांस्तस्मिन् व्यापादिते तथा । नैच्छन्नेकस्य ते राज्यं परस्परमहङ्कृताः ।
 तेषामाक्रान्तदेशानां नाममात्रमहोपतोन् । तांस्तान् कर्तुमसामान्यान् विरोधोऽन्योन्यमुद्ययौ ।
 अथ मेघावलीदेव्यां जातोवर्षियभूपतेः । ज्येष्ठोऽप्यचाक्रिकतया योऽभूद्राज्यविवर्जितः ।
 सोऽयं त्रिभुवनापीडो जयादेव्यामजीजनत् । राजानमजितापीडं तं बलादुत्पलो व्यधात् ।

॥ युग्मं ॥ श्रेडादिगणनास्थाननिष्पन्देत्या नृपाय ते । पञ्चमाङ्गणनास्थानादशनाच्छादने ददुः । ६६०
 एकसम्भाषणात् खेदं यात्स्वनेषु दिने दिने । पञ्चतुल्यमुखानैच्छुस्यो राजा तदाश्रितः ।
 ते राजन्यजितापोडे राज्योत्पत्त्यपहारिणः । पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्म्म चक्रिरे ।
 सापत्यास्ते बुभुजिरे राज्यं स्वामिविवर्जितं । निर्जने महिषं शान्तं मिथः सेव्या वृका इव ।
 उत्पलेनोत्पलस्वामी तथोत्पलपुरं कृतं । पद्मस्य पद्मस्वाम्यन्ते कृतिः पद्मपुरं तथा ।
 बधूर्वधत्त पद्मस्य गुणादेवो गुणोज्ज्वला । मठमेकमधिष्ठाने द्वितीयं विजयेश्वरे । ६६५
 धर्म्मो धर्म्माद्यमे हेतुधर्म्मस्वामिविनिर्म्मिते । कल्याणवर्म्मा सत्कर्म्मा कल्याणस्वामिकेशवे ।
 दीनाराणां सहस्राणि पञ्चोपकरणं कृती । एकैकस्याः सुधीर्धेनोः कृत्वा मम्मो महाधनः ।
 पञ्चाशीतिसहस्राणि गवां दत्वा प्रकल्पयन् । कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं योमम्मास्वामिनं व्यधात् ।
 तस्यैकस्यैव सामग्र्या कः सङ्ख्यां कर्त्तुमर्हति । भ्रातृणां किं पुनस्तेषां सर्वेषां भूरिसम्पदां ।
 द्रोहार्जितास्तु वा लक्ष्मीः सुकृतोपार्जिताथवा । सर्वेषां स्पृहनीयैव तेषां दातृतया तथा । ६७०
 कृता देवगृहास्तैर्ये तत्पार्थेऽन्यसुरास्यदेः । दिङ्मातङ्गसमीपस्थकलभौपम्यमाश्रितं ।
 एकोननवते वर्षे स्वस्तीये शान्तिमागते । निर्विघ्नभोगास्तेऽभूवन् षट्त्रिंशब्दात्ययावधि ।
 अथ मम्मोत्पलकयोरुदभूद्धारुणो रणः । रुद्धप्रवाहा यत्रासीद्वितस्ता सुभटैर्हतैः ।
 कविर्बुधमनःसिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकाभिधः । यमुद्दिश्याकरोत् काव्यं भुवनाभ्युदयाभिधं ।
 मम्मसूनुयेशोवर्म्मा संग्रामाये व्यपाहरत् । स यत्र तेजः शूराणां नक्षत्राणामिवार्यमा । ६७५
 अथोत्पाव्याजितापीडं संग्रामापीडसम्भवः । अनङ्गापीडनामाभूत् कृतो मम्मादिभिर्नृपः ।
 मम्मोत्पाहासहिष्णुत्वात् सम्भृतार्धवैकृतः । तस्य राज्यं द्विषन्नासीत् सुखवर्म्मात्पलात्मजः ।
 वर्षत्रयेणात्पलके ततः प्रमथमागते । स चकारोत्पलापीडमजितापीडजं नृपं ।
 तेषामाश्रयुजे राजसदृशानां महीभुजां । भूत्वापि भृत्याः कृतिनो विभूतिं केऽपि लेभिरे ।
 सान्धिवियद्विकस्य रत्नोनाम विभूतिभाक् । तस्मिन् कालेऽपि यश्चक्रे रत्नस्वामिसुरास्यदं । ६८०
 भेजुर्दार्वाभिसारादीन् देशानुत्तम्य भूपतां । विमलाश्याग्रामभुजो नराद्या व्यवहारिणः ।
 राज्ञां कर्काटवंश्यानां क्षीणप्रायमभूत् कुलं । वंशस्तूत्पलकुल्यानां भुवि वैपुल्यमाययौ ।
 सामर्थ्योपनतप्रायपार्थिवलोव्यपद्यत । विद्वेषात् सुखवर्म्माथ शुष्काख्येन स्वबन्धुना ।
 ततः शूराभिधो मन्त्री सुखवर्म्मात्मजेऽकरोत् । राज्ययोग्योऽयमित्यास्यां सगुणेऽवन्तिवर्म्माणि ।
 एकत्रिंशे स वर्षेऽथ प्रजाविस्रवशान्तये । विनिवार्योत्पलापीडं तमेव नृपतिं व्यधात् । ६८५
 यत्कृते विफलकेशा आसन् पित्रपितामहाः । पौत्रेण हेलया प्राप्ता सा सिद्धिः पुण्यकर्म्माणा ।
 कुम्भाः पर्यानिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यञ्च हन्ति किल ये विफलश्रमत्वं ।
 चित्रं चणादिह तदेकसमुद्भवेन सन्दर्शिता निखिलवारिधिपानलीला ।
 अभूत तदुत्तमूर्द्धि राजलक्ष्मीघटितकटाक्षकृतादिपट्टबन्धे ।

कनकघटमुखान्नवाभिषेकं अटिति पतन्तमर्वान्तवर्मदेवः ।

सम्प्राप्तावुपदेष्टुमिन्दुतपनौ युक्तं स्ववंशोद्भवैर्भूपालैर्नवराज्यतन्त्रमिव स आचक्ष्ये धारयन् ।

राजा मण्डनकुण्डलद्वयमिषात् स्वच्छातपत्रच्छलास्रस्त्रीविष्टरपुण्डरीकघटितच्छायादयो दिद्युते ॥ १२५ ॥

॥ राजानः ॥ १७ ॥ ग्रन्थाः ॥ ७२६ ॥ आदितः राजानः ॥ ७० ॥ ग्रन्थाः ॥ २७ ॥

इति श्रीकाशीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनुः कङ्कणस्य द्यौतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्तरङ्गः ॥

समाश्रितदये षष्टियुते मासेषु षट्षु च । निर्देशाद्येषु कार्कोटवंशे सप्तदशभवन् ।

७२०

॥ अथ पञ्चमस्तरङ्गः ॥

कायेतेषु रुचिः कचेषु फणिनां पुंस्कोकिलखेव ते गोभिः कण्ठतटस्य ह्वयति पुरो दृक् पश्य चक्षुःश्रुतेः ।
 सन्धानेऽभिनवे मिथो भगवतोर्जिङ्गा पृथक्स्थन्दिनो भिन्नार्था सदृशाचरामपि वदन्त्येवं गिरं पातु वः ।
 अवन्तिवर्मा सास्राज्यं प्राप्य पाटितकण्टकः । चकार चरितैश्चित्रं सतां कण्टकितं वपुः ।
 आसतां चित्तिपामात्यौ तौ द्वावपि परस्परं । आज्ञादाने परिवृढौ भृत्यावाज्ञापरिग्रहे ।
 कृतज्ञः चार्न्तमान् क्षामभृन्मन्त्री भक्तः संयोजिज्ञतः । अभङ्गुरोऽयं संयोगः सुकृतैर्जातु दृश्यते ।
 विवेका प्राप्ताराज्यः स क्षामभृद्दीप्य नृपश्रियं । अविलुप्तस्यतिर्धीमानन्तरेवमचिन्तयत् ।
 गोभुजां वक्षभा लक्ष्मीर्मातङ्गोत्सङ्गलालिता । सेयं स्पृहां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ।
 स नास्ति कश्चित् प्रथमं यः प्रदर्श्यानुकूलतां । सन्ताप्य तेन च रसं नीचप्रीत्येव नानया ।
 चपलाभिः प्रवृद्धेयं स्ववेश्याभिः सहाम्बुधौ । तदेकचारिणीवृत्तमनया शिचितं कुतः ।
 निःस्नेहानन्वगात् कांश्चित् सुचिरं संस्तुतायसौ । परलोकाध्वगान् भूपानपाथेयानबान्धवान् ।
 हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितं । कस्मादस्य न नाथास्ते लोकान्तरगता नृपाः ।
 अन्याच्छिष्टेषु पात्रेषु भुङ्क्तेषु महीभुजः । कस्मान्न लज्जामवहन् शौचचिन्तां नवा दधुः ।
 स्थलेषु राजतस्थालकपालेष्ववलोकितैः । प्रेतभूपालनामाङ्कैः शङ्का कस्य न जायते ।
 कृष्टाः प्रविष्टे ये कालपात्रे कण्ठान्मुमूर्षतां । अशस्ता अपवित्राश्च ते हाराः कस्य हारिणः ।
 सन्दूष्य वाय्पैर्दुःखोष्णैस्त्वक्तान् पूर्वैर्मुमूर्षुभिः । स्पृशन्नेतानलङ्कारान्न सङ्कोचः कमाप्नुयात् ।
 या वारिराशिसलिलान्तरसन्निधानसंसेवयापि सततं मलिनैव लक्ष्मीः ।
 पात्रेषु रोरशिखिभागिषु सा विमुक्ता वैमल्यमेति हरिणीव ऊताशशौचे ।
 इति निर्धाय नृपतिनींत्वा स्वर्गादित्वर्णतां । निजैरञ्जलिभिः प्रादाद्विजन्मभ्यः करम्भकं ।
 साधु भूपति वक्तव्ये हर्षान्निर्गौरवं द्विजः । साध्वन्निजिति वदन्नेकः प्रापाञ्जलीन् बहून् ।

लक्ष्मीं कृतार्थिषात्कृत्वा कृतिनावन्तिवर्म्मणा । विभूतिश्चासरच्छत्रमात्रशेषा व्यधीयत ।
 अनन्तसम्पत्सम्पन्नभूरिगोत्रजविभवे । राजश्रीर्दुर्जरा तस्य नवले भूभुजोऽभवत् ।
 विभुतः समरे भ्रातृन् भ्रातृव्यांश्च विजित्य सः । चकार भूरिभर्वारैराज्यं विगतकण्डकं ।
 राज्यं निष्पाद्य निर्विघ्नमथ वात्सल्यपेशलः । विभज्य बन्धुभृत्येषु बुभुजे पार्थिवः श्रियं ।
 भ्राता दैमातुरस्तेन शूरवर्माभिधः सुधीः । ज्ञातिप्रियेण वितते यौवराज्येऽभ्यषिच्यत ।
 खाधूयाहस्तिकर्णाख्यावग्रहारौ प्रदाय यः । शूरवर्मा स्वामिनश्च गोकुलश्च विनिर्ममे ।
 सम्पूर्णपुण्यमहिमा मर्त्यमाहात्म्यमन्दिरं । पञ्च हस्तप्रदश्चक्रे मठं सुकृतकर्मठः ।
 भ्राता व्यधत्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिनं तथा ।
 द्वौ शूरावरजौ धीरवित्रपाख्यौ निजाख्यया । व्यधत्तां विबुधावासौ द्वावन्यौ गणनापती ।
 भूत्वा बाहुलताकृन्नप्रभावानुभवौ भुवि । गतौ सविग्रहविव हरावासाग्र्यसत्यतां ।
 ॥ युग्मं ॥ राजदौवारिकः श्रीमाञ्जूरस्थामीनहोदयः । महेदयस्वामिनोयः प्रतिष्ठां समपादयत् ।
 रामजाख्यमुपाध्यायं स्वातव्याकरणश्रमं । व्याख्यातपदकं चक्रे स तस्मिन् सुरमन्दिरं ।
 अमात्येन महीभर्तुः श्रीप्रभाकरवर्म्मणा । कृतं प्रभाकरस्वामिनाम्ना विष्णोर्निकेतनं ।
 आयातेन शुक्रैः सार्द्धेन्दत्वा गृहशुकेन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे ख्यातां शुक्रावलीम् ।
 विच्छिन्नप्रसरा विद्या भूयः शूरेण मन्त्रिणा । सत्कृत्य विदुषः सभ्यान्द्रेऽस्मिन्नवतारिता ।
 युग्यैः क्षितिभुजां योग्यैरुद्धमानामहर्द्धयः । बुधाः प्रवृद्धसत्काराभूपतेर्विविशुः सभां ।
 मुक्ताकणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रथां रत्नाकरश्चागात्साम्राज्येऽवन्तिवर्म्मणः ।
 आस्थाने कृतमन्दारोवन्दीशूरस्य मन्त्रिणः । सङ्कल्पस्मृतिमाधातुमिमामार्थां सदापठत् ।
 अथमवसरउपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति सम्पदियं ।
 विपदि सम्राभ्युदयिन्यां पुनरुपकर्तुं कुतोऽवसरः ।
 कृतः सुरेश्वरी चेत्रे बज्रमेहविधायिना । शिवयोर्मिश्रयोस्तेन प्रासादः सोऽव्ययस्थितिः ।
 शूरेश्वरं प्रतिष्ठाप्य स्ववेशेव समुन्नतं । चक्रे शूरमठन्धीमान् स भोगाय तपस्विनां ।
 स्वकृते पत्तनवरे तेन शूरपुराभिधे । क्रमवत्तु प्रदेशस्थोऽहोऽभूद्विनिवेशितः ।
 सुरेश्वरीप्राङ्गनतश्चक्रे भूतेश्वरं हरं । मठं शूरमठान्तश्च शूरजोरत्नवर्धनः ।
 काव्यदेव्यभिधा शूरबधूः शुद्धान्वया व्यधात् । सदाशिवं सुरेश्वर्यां काव्यदेवीश्वराभिधं ।
 निर्मत्सरोऽवन्तिवर्म्मा सोदरेभ्योऽनपायिनीं । शूराय दश पुत्राय नृपतिः प्रक्रियान्ददै ।
 कुन्दानुवर्त्ती भूपालो दैवतस्येव मन्त्रिणः । आवाल्यादैष्णवोऽप्यासौ चैवतामुपदर्शयन् ।
 चेत्रे विश्वैकसाराख्ये मृतानामपवर्गदे । भूरिभोगास्पदं राज्ञा तेनावन्तिपुरं कृतं ।
 अवन्ति स्वामिनं तत्र प्राग्राज्याधिगमात्कृतौ । विधाय प्राप्तसाम्राज्यश्चक्रेऽवन्तीश्वरं तदा ।
 त्रिपुरेश्वरभूतेशविजयेषु भूभृता । स्नानद्रोण्या रौप्यमय्या तेन पीठत्रयं कृतं ।

२७

२४

२५

४०

४५

५०

॥ पञ्चमस्तरङ्गः ॥

६२

शूरस्यापि नरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदैवतं । तन्निधायार्थमुपेत्योऽभूद्धर्मः प्राणाः सुतोऽपि वा ।
तथा चार्चयितुं जातु यातो भूतेश्वरो नृपः । विभवानुगुणेष्वस्मिन् पूजापकरणेऽर्पिते ।
ददर्श पीठे देवस्य पूजकैरुपपादितम् । वन्यमुत्पलशाकाख्यं तिक्रशाकमवस्थितम् ।
तत्रस्थाः क्षमाभुजा पृष्ठास्तन्निवेदनकारणम् । व्यजिज्ञपन् चितिन्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः ।
डामरो धन्वनामास्ति लहरे विषये बली । शूरस्य मन्त्रिणो देवसेवको यः सुतोपमः ।
हृतेषु तेन ग्रामेषु निरवग्रहशक्तिना । निवेद्यमेतदेवासौ भूतेशाय निवेद्यते ।
अक्राण्डगूलजनितां पार्थिवः कथयन् व्यथां । श्रुतमश्रुतवत्कृत्वा त्यक्तपूजोऽयं निर्ययौ ।
पूजां सन्त्यज्य गमनं गूलं चाकस्मिकं प्रभोः । सहेतुकं विदञ्कूरो वृत्तान्तान्वेषकोऽभवत् ।
ज्ञाततत्त्वस्तत्सूत्रं भूतेशाभ्यर्णवर्त्तिनः । क्रुद्धः समाद चक्रस्य भैरवस्याविशदृहं ।
निषिद्धजनबाहुल्योभूत्वा विरलपार्श्वगः । प्राहिणोद्धन्वमानेतुं ततो दूतान् पुनःपुनः ।
स चितिं पत्तिपूतनासंमर्देन प्रकम्पयन् । अप्रकम्पतनुः प्राप क्रूरः शूरान्तिकं पुनः ।
तत्र प्रविष्टमात्रस्य शस्त्रिणः शूरचोदिताः । मुण्डं सजीवितस्यैव चिच्छिदुर्भैरवाग्रतः ।
आसन्ने सरसि क्षिप्त्वा रुधिरोद्गारि तदपुः । क्षापतेः चालितामर्षो धीरः शूरो विनिर्ययौ ।
तस्य श्रुत्वा शिरश्चिन्नं स्वपुत्रस्यैव मन्त्रिणा । क्षीणमन्युः चितिपतिः सवैलक्ष्यदवाभवत् ।
शूरोऽयं पृष्टकुशलो निर्ययोऽस्मीति भाविणं । उत्थाप्य तत्पात्तं देवं पूजाशेषमकारयत् ।
इत्थं समस्तकृत्येषु भावज्ञः स महीपतेः । अनुक्तैव हितं तत्तु प्राणांस्त्वत्पायसाधयत् ।
परस्परमनुत्पन्नमन्युकालुष्यदूषणैः । न दृष्टौ न श्रुतावन्यौ तादृशौ राजमन्त्रिणौ ।
श्रीमेघवाहनस्यैव साम्राज्येऽवन्तिवर्म्मणः । अशेषप्राणिनामासोत्कुमारो दशवत्सरान् ।
जलं जहद्भिः शिशिरं तटानेत्याकुतोभयैः । तत्कालं सेवितः पृष्ठे पाठोनैः शरदातपः ।
अनुग्रहाय लोकानां भट्टाः श्रीकल्लटादयः । अवन्तिवर्म्मणः काले सिद्धा भुवमवातरन् ।
चरित्रे वज्रवक्तव्ये येषामेकस्य पावनः । अयं प्रासङ्गिकः कश्चिद्वृत्तान्तो वर्णयिष्यते ।
देशः प्रवलतोयेऽयं महापद्मसरोजलैः । कूलिनीभिश्च श्वलः स्वल्पोत्पत्तिः सदाभवत् ।
ललितादित्यभूभर्तुर्ह्ययोगेन बलीयसा । किञ्चिदाकृष्टसलिलः प्रापोत्पत्तिं मनाक्ततः ।
जयापीठे क्रमाद्याते स्वल्पवीर्येषु राजसु । सलिलोपप्लवैरासीत्युनरेवावृता चितिः ।
दीनाराणां दशशतो पञ्चाशत्यधिकाभवत् । धान्यखारीक्रये हेतुर्देशे दुर्भिक्षविचरे ।
अवन्तिवर्म्मणः पुण्यैर्जन्तुञ्जीवयितुं ततः । स्वयमन्नपतिः श्रीमान् सुख्यः चितिमवातरत् ।
यस्याविज्ञातसम्भूतसूर्ये कालेऽपि निश्चितं । अयोनिजत्वकृतिनश्चरितैर्भुवनाद्भुतैः ।
पुरा रथारजःपुञ्जं सम्मार्ज्जन्ती पिधानवत् । सुव्याभिधाना चण्डाली मृद्गाण्डं प्राप नूतनं ।
तस्मिन् पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनं । बालं कमलपत्राक्षं धयन्तं स्वकराङ्गुलीः ।
मात्रा कयापि त्यक्तोऽसौ सुन्दरो मन्दभाग्यया । अयेति चिन्तयन्त्यासीत्सा स्नेहाग्रस्तुतस्तनी ।

अदूषयन्त्याः स्पर्शेन धात्र्याः प्रदूस्त्रियो गृहे । तथा विहितवृत्तिः स शिशुर्वृद्धिमनीयत ।
 स सुय्यनामा मतिमान् प्रवृद्धः शिचिताक्षरः । कस्याप्यासीद्गृहपतेरभकाध्यापको गृहे ।
 व्रतस्नानादिनियमैस्तं सतां हृदयङ्गमं । गोष्ठीषु विशदप्रज्ञं विदग्धाः पर्यवारयन् ।
 तेषां कथाव्यवस्थासु निन्दतां जलविश्वं । धीरस्ति मे निरर्थस्तु किं कुर्यामिति सोऽब्रवीत् ।
 उन्मत्तस्येव वदतस्तस्य तन्नियमादचः । निशम्य भूभृच्चारेभ्यश्चिरमासीत्सविस्मयः ।
 ततस्तमानीय नृपः किं ब्रूष इति पृष्ठवान् । धीरस्तीत्यादि राजाग्रेऽप्यवोचत्सोऽप्यसम्भ्रमः ।
 वातूलोऽसाविति निजैरुक्तोऽप्यय महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्विदधे तस्यायत्तं निजं धनं ।
 कोशादीन्नारभाण्डानि बह्वन्यादाय हेलया । ययौ मडवराज्यं स नावमारुह्य रंहसा ।
 ग्रामे तत्र प्रवृद्धास्त्रुनिमग्ने नन्दकाभिधे । एकं निचिष्य दीन्नारभाण्डं व्यावर्तत द्रुतं ।
 सत्यं वातूल एवासौ सभ्येष्वपि वदत्स्वपि । वार्तां निशम्य तां राजा तन्निष्ठान्वेषकोऽभवत् ।
 क्रमराज्यं समं प्राप्य देशे यत्तदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निचिषेप दीन्नारान् सलिलान्तरे ।
 यत्र तीरद्वयालम्भि शैलनिर्लुठिताः शिलाः । चक्रुर्वितस्तां निष्पीड्य पथः प्रतिपथोन्मुखं ।
 दुर्भिक्षोपहता ग्राम्या दीन्नारान्वेषिणस्तदा । शिलाः प्रवाहादुद्धृत्य वितस्तां समशोधयन् ।
 एवं दिनानि द्वित्राणि पयोयुक्त्वा विकृष्य तत् । वितस्तामेकतः स्थानात्कर्षकद्विरवन्धयत् ।
 पाषाणसेतुबन्धेन सुय्येनाद्भुतकर्मणा । सप्ताहमभवदद्भुतं निखिला नीलजा सरित् ।
 अधः प्रवाहं संशोध्य लुठदश्मप्रतिक्रियां । कृत्वा बद्धैः शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ।
 चिरकालनिरोधेन सेत्कण्डेवाम्बुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाङ्गन्तुं सागरगामिनी ।
 जम्बालाङ्का स्फुरन्मीना भूर्बभौ सलिलोज्झिता । व्यक्तकाण्ड्यासनचत्रा निर्भेधेव नभस्खली ।
 यत्र यत्र विवेदौघवेधं सलिलविश्वे । तत्र तत्र वितस्तायाः प्रवाहान्नूतनान् व्यधात् ।
 मूलस्रोतोयनिष्ठूतभूरिस्त्रोता बभौ सरित् । एकभोगाश्रयानेकफणैवासितपन्नगी ।
 वामेन सिन्धुस्त्रियाम्या वितस्ता दक्षिणेन तु । यान्त्यो ये समगंसातां प्राप्नोन्त्यस्वामिनोऽन्तिके ।
 वर्त्तन्तेऽद्य महानद्योः कल्पापायेऽप्यनत्ययः । सङ्गमो नगरोपान्ते स सुय्योपक्रमस्तयोः ।
 अद्याप्यास्तां फलपुरपरिहासपुरस्थिता । विष्णुस्वामी सङ्गमस्य वैन्त्यस्वामी च तीरयोः ।
 सुन्दरीभवनाभरणप्राप्तस्याद्यतनस्य तु । योगशायी हृषीकेशसुय्यस्याभ्यर्चितस्तटे ।
 दृश्यन्तेऽद्यापि सरितां पूर्वस्रोतस्तटोद्भवाः । निषादाकृष्टनौरज्जुरेखाङ्गाजीर्णपादपाः ।
 स्फुरत्तरङ्गजिह्वास्त नदीर्भार्गमजिग्रहत् । तास्ताः स्वेच्छानुसारण मान्त्रिकः पन्नगीरिव ।
 बद्धा शैलमयान् सेतुन्वितस्तां सप्तयोजनीं । महापद्मसरोवारि स चकार नियन्त्रितं ।
 महापद्मसरः कुण्डाद्वितस्ता येन योजिता । जवान्निर्याति कोदण्डयन्त्रादिपुरिवाधुना ।
 उद्धृत्य सलिलादुर्व्वमेवमादिवराहवत् । अनेकजनसङ्कीर्णान् ग्रामान्नानाविधान्यधात् ।
 पालोभिरग्धः संरोध्य यान् कुण्डसदृशान् व्यधात् । कुण्डलानीति सर्व्वान्न समृद्धान् ब्रुवते जनाः ।

उत्खातकीलनिवहा नद्योऽद्यापि शरत्कशाः । व्यञ्जन्ति जलगन्धेभवन्धनं स्तम्भसन्निभान् ।
दीनारभाण्डानौज्जीत्स यदगाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले स्थलान्तान्तदलभ्यत ।
अदेवमाढकान् ग्रामान् परीक्ष्य विविधाः चितीः । संविभेजे विभक्तेन नादयेन स वारिणा ।
असिञ्च जलैर्यामान् ग्रामान्मृदमुपाहतां । या यावता क्षणेनागाच्छेषं तां तावता हृदि
कालेन मत्वा सेकार्हाम्प्रतियामं जलस्रुतेः । परिमाणं विभागञ्च परिकल्प्य निरत्ययं ।
चकार चानूलाद्याभिः सिन्धुभिः सर्वतोदिशः । सत्फलोदारकेदारसम्पत्संपन्नविभ्रमाः ।
॥ तिलकं ॥ न कश्यपेनोपकृतं न यत्सङ्कर्षणेन वा । हेलया मण्डलेऽमुष्मिन्स्तत्सुखेन सुकर्मणा ।
भृमेर्जलादुद्धरणं द्विजचेत्रे तथार्पणं । सेतुबन्धोऽश्ममिस्तोये यमनं कालियस्य च ।
चतुर्षु सिद्धमिति यद्विष्णोः सत्कर्मजन्मसु । सुय्यस्य तत्पुण्यराशेरेकस्मिन्नेव जन्मनि ।
॥ युगलकं ॥ यस्मिन्महासुभिचेषु दीनाराराणां शतद्वयो । धान्यखारी प्राप्तिहेतुरासर्गादभवत्पुरा ।
ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्मीरमण्डले । षट्त्रिंशता धान्यखारी दीनारैरुदितः क्रयः ।
निर्गताया महापद्मसलिलात्सर्गमन्निभं । वितस्तायास्तटे चक्रे खनामाङ्कं स पत्तनं ।
सुकृता स्थापिता तेन सरसि व्याप्तदिकटे । आसंसारं स्थिरा मारमर्यादाश्चषपक्षिणां ।
सुय्याकुण्डलनामानं ग्रामं कृत्वा द्विजातिसात् । सुय्यामुद्दिश्य तन्नाम्ना सुय्यासेतुं स निर्ममे ।
तेनोद्धृतासु सलिलाङ्गेषु ग्रामाः सहस्रशः । अवनन्तिवर्मप्रमुखैर्जयस्थलमुखाः कृताः ।
ईदृशैर्धर्म्यवृत्तानैः प्रवर्त्तितकृतोदयः । अवनन्तिदेवः पाति स्म मान्धातेव वसुन्धरां ।
प्राणप्रयाणसोद्योगरोगग्रस्तस्ततो ययौ । चेन्न स त्रिपुरेशाद्रिनिष्ठज्येष्ठेश्वराश्रितं ।
आत्मनस्तत्र निश्चित्य विपत्तिं चिरगोपितां । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शूरो वैष्णवत्वमदर्शयत् ।
तेनान्ते भगवद्गीताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितं ।
आषाढशुक्लपक्षस्य तृतीयस्यां चमार्पतिः । वर्षे एकोनषष्ठे स क्ष्मावृषास्तमुपाययौ ।
तस्मिन् प्रशान्ते प्रत्येकं विभवोत्सुकचेतसां । तुल्यमुत्पलवंश्यानां राज्येच्छा भूयसामभूत् ।
ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्भववर्धनः । नृपं शङ्करवर्माणमवन्तिनृपतेः सुतं ।
कर्णपोविन्नपामात्यस्तनूजं शूरवर्मणः । तद्वेषात्सुखवर्माख्यं यौवराज्येऽप्ययोजयत् ।
अतस्तयोरभूद्वैरं चितीशयुवराजयोः । यस्मिन् क्षणे क्षणे राज्यमासीदोलामिवाश्रयत् ।
शिवशक्त्यादयोवीराः स्वामिकार्यैर्जिज्ञतासवः । यत्राभूवन् स्वसत्त्वस्य परीक्षाक्षणाभिः ।
कुर्वतां स्वामिशत्रूणां दानमानप्रतिश्रवं । सत्त्वैकाग्र्यान् ते यस्मादानुकूल्यमशिश्यन् ।
पिण्डसृष्ट्याम्परित्यज्याहङ्कृताः शिचिताः क्वचित् । तावन्न वीततमसः श्वृत्तिमनुजीविनः ।
कथञ्चिदथ निर्जित्य युवराजं महौजसं । प्राज्यः स्वविजयौङ्कारश्चक्रे शङ्करवर्मणा ।
सम्राट् समरवर्माद्यैर्विर्तोर्णसमरोऽसकृत् । कीर्त्तिं श्रिया प्रणयिनीं लब्धयाधिविवेद सः ।
अथ निर्जित्य दायादास्तन्वा लक्ष्मीं चितीश्वरः । जिष्णुर्दिविजयं कर्तुं श्रीमानासीन्महोदयः ।

११५

११०

११५

११०

११५

११०

तस्य कालबलाद्देशे प्रचीणजनसम्पदि । लक्षाणि नवपत्तीनां दारान्निष्क्रमतोऽभवन् ।
 स्वपुरस्योपकण्ठेऽपि योऽभूत्कुण्डितशासनः । स एव रत्नोत्तमेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेशयत् ।
 गच्छन्नाम्नायविच्छेदसम्प्रदायः ककुब्जये । स्वप्रज्ञया समुन्नीतो राज्ञा शङ्करवर्मणा ।
 तत्सेनानरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुलपगेव कुल्याभिर्विशन्तीभिरवर्द्धत ।
 दार्वाभिसारराजेन चस्थिता समुपाश्रिताः । अद्रिद्रोण्यो न बाहिन्यस्तत्सेनानादमादधुः ।
 जनोल्बणैर्हरिगणैर्गृह्णन्हरिगणं क्षणात् । अनासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गान्तरातिथिं ।
 लक्षाणि नवपत्तीनां वारणानां शतत्रयी । लक्षञ्च वाजिनामासीद्यस्य सेनापुरःसरं ।
 स गुर्जरजयव्यग्रः स्वपराभवशङ्किनं । त्रैगतं पृथिवीचन्द्रं निन्ये तमसि हास्यतां ।
 पुत्रं भुवनचन्द्राख्यं नीविं प्रागेव दत्तवान् । स ह्यभूत्प्रणतिं कर्तुं तस्याभ्यर्णमुपागतः ।
 अथ तत्कण्टकं भ्राम्यद्भूरिमण्डलनायकम् । वीक्ष्य समुखमायान्तं महार्णवमिवोज्ज्वलं ।
 समागमक्षणे यस्माच्छङ्कमानः स्वबन्धनं । पलाय्य प्रययौ दूरं निर्व्वाणैजोविजृम्भितः ।
 ॥ तिलकं ॥ यमप्रतिमसौन्दर्यमद्याप्याहुः पुराविदः । तमेवाद्राक्षुस्तस्मा नृपाः कालमिवोल्बणं ।
 उच्चखानालखानस्य संख्ये गुर्जरभूभुजः । बद्धमूलां क्षणालक्ष्मीं शुचं दीर्घामरोपयत् ।
 तस्मै दत्त्वा टक्कदेशं विनयादङ्गुलीमिव । स्वशरीरमिवापासीन्मण्डलं गुर्जराधिपः ।
 हतं भोजाधिराजेन स साम्राज्यमदापयत् । प्रतोहारतया भृत्यैः भूते यत्क्रियकान्वये ।
 दरत्तुस्त्वाधिपयोर्यः केशरिवराहयोः । हिमवद्विन्ध्ययोरासीदार्थावर्तद्वान्तरे ।
 नक्षत्रेष्विव भूपेषु नभसीवोत्तरापथे । यस्यैव विपुला ख्यातिर्मार्तण्डेष्विव मण्डलं ।
 स श्रीमांस्तक्षिणः शाहिरलखानाश्रयः क्रुधा । निराकरिणुः साम्राज्यात्तस्य सेवां न लब्धवान् ।
 एवं दिग्विजयं कृत्वा प्राप्तः स निजमण्डलं । प्रदेशे पञ्चसत्ताख्ये खनाम्ना विदधे पुरं ।
 तस्य श्रीखामिराजस्य तनयोदक्पथप्रभोः । पूर्वमेव क्षपाबन्धोः सुगन्धाख्याभवत्प्रिया ।
 तथा समं पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिन् शङ्करगौरोऽसुगन्धेशो विनिर्गमे ।
 द्विजस्तयोर्नायकाख्यो गौरीशसुरसद्मनोः । चातुर्विध्यः कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरं ।
 परकाव्येन कवयः परद्रव्येण चेश्वराः । निर्लोठितेन स्वकृतिं पुष्पान्यद्यतने क्षणे ।
 स्वल्पसत्त्वो नरपतिः स्वपुरस्थापनाय सः । सारापहारमकरोत्परिहासपुरस्य यत् ।
 ख्यातिहेतुः पट्टवानां पशूनां क्रयविक्रयो । इत्यादि यत्पत्तनेऽस्ति तत्तस्मिन्नि पुरेऽभवत् ।
 राज्यप्रदेन नृपतेरन्नवर्धनमन्त्रिणा । श्रीरत्नवर्धनेशाख्यो व्यधीयत सदाशिवः ।
 चित्रं नृपद्विपाः पूतभूतं यः कोर्त्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनाशक्तिपांश्चुल्लानमलीमसाः ।
 अथ क्रमेण नृपतिर्लोभाभ्यासेन भूयसा । अधीयमानचित्तोऽभूत्प्रजापीडनपण्डितः ।
 आरब्धैर्व्यसनैर्भूम्ना क्षीणकोशाः क्षणे क्षणे । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायासयुक्तिभिः ।
 कर्मस्थाने पुरगृहग्रामादिधनहारिणा । तेनादृपतिभागाख्यगृहकृत्याभिधे कृते ।

१४४

१४५

१४६

१४७

१४८

१४९

धूपचन्दनतैलादिविक्रयोत्थं समादधे । द्रविणं देववैश्वभ्यः क्रयमूल्याकलाच्छलात् ।
 प्रत्यवेक्षां मुखे दत्त्वा विभक्तैरधिकारिभिः । चतुःषष्टिं सुरगृहान्मुमोचेतरदञ्जसा ।
 ग्रामान्देवगृहग्राह्यान् राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं स्वीकृत्य चोत्पत्तिं क्षां कार्षक इव व्यधात् ।
 तुलां कृत्वा त्रिभागानां वर्षदेयां सपर्वदे । भुक्तिकम्बलमूल्यादिदम्भादप्यधिकं ददौ । १७५
 दिगन्तरस्थो ग्रामीणानूढभाराननागतान् । तद्देशैर्हैर्भारमूल्यं वर्षमेकमदण्डयत् ।
 वर्षेऽपरस्मिन्निखिलान्भारमूल्यं निरागसः । तथैव संख्यया ग्राम्यान् प्रतिग्राम्यमदण्डयत् ।
 इत्येषा रूढभारोढिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदूतीग्रामाणां या चयोदशधा स्थिता ।
 स्कन्दकग्रामकायस्थमासट्ट्यादिसङ्ग्रहैः । अन्यैश्च विविधायासैर्व्यधाद्ग्रामान्स निर्धनान् ।
 तुलापहारोपचयग्रामदण्डादिसङ्ग्रहैः । इत्येष तेन संवाहो गृहकृत्ये प्रवर्त्तितः । १८०
 व्यधत्त पञ्च शिविरान्स तस्मिन्निन्नकर्मणि । षष्ठं तथा गञ्जवरं शकचं लवटाभिधं ।
 आत्मनो निरयं मूढः सोऽङ्गीकृत्येत्युपक्रियां । भाविनामकरोद्राज्ञां पापीयस्त्वानि योगिनाम् ।
 निमित्तं मण्डलेऽमुष्मिन् सविद्यानामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च नान्यः शङ्करवर्मणः ।
 मुख्येन गुणिना राज्ञां धनहान्या प्रथापहा । मूर्खेण येन कायस्था दास्याः पुत्राः प्रवर्त्तिताः ।
 तथा कायस्थभोज्या भूर्जाता तत्प्रात्यवेक्षया । यथा सञ्जायते वर्षहरणादिव भूभुजाम् । १८५
 तस्मिन् घोरे प्रजादुःखे कृपार्द्रः पृथिवीपाति । पुत्रो गोपालवर्माख्यः कदाचिदिदमब्रवीत् ।
 प्रदातुस्तात भवतः पूर्वं न्यासीकृतः स्थितः । वरो यः सत्यसन्धस्य सोऽधुना प्रार्थ्यते मया ।
 कायस्थप्रेरणेदेतैर्देवेनाद्य प्रवर्त्तितैः । आयासैः श्वासशेषैव प्राणवृत्तिः शरीरिणां ।
 न च नामास्ति तातस्य काचिल्लोकदयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपीडया ।
 अदृष्टविषयां वार्तां गहनां विवृणोति कः । दृष्टेऽप्यनिष्टादन्यत्र कर्मणा नेन दृश्यते । १९०
 एकतो व्याधिदुर्भिक्षप्रमुखा विपदोऽखिलाः । प्रजानामेकतस्त्वेका लुब्धता वसुधापतेः ।
 भूभुजोऽभ्यस्तलोभस्य श्रीः कैश्चिन्नाभिनन्दते । अकालकुसुमस्यैव फलसम्भावनो विज्ञता ।
 दानञ्च स्रुता सृक्तिर्विश्वसंवननं प्रभोः । लोभः पूर्वं तयोरेव विनाशाय महोद्यमः ।
 प्रतापमार्यातिं शोभां हेमन्ताहस्य वारिदः । स्मृतिशेषां करोत्येव लोभश्च पृथिवीभुजां ।
 दायादव्ययभीरुता परिहृतारब्धेर्भवन्मुन्नता भृत्याः प्रत्युपकारकातरमतेः कुर्युर्न केऽपि प्रियं ।
 राशीभूतधनस्य जीवितहृतौ शश्वद्यतेरन्निजा भूभर्तुः क्रियते द्विषेव रभसा लोभेन किं नाप्रियं । १९५
 राजा संवाहनामायं नवायासो जनासुहृत् । तदेष लोभप्रभवः प्रजानाथ निवार्यतां ।
 श्रुतेति राजपुत्रस्य सौजन्येनोज्ज्वलं वचः । स्मितधौताधरो राजा शनैर्वचनमब्रवीत् ।
 तवाकृत्य विसम्बादि वचः सौजन्यपेशलं । स्मारयत्यद्य मामेतच्चित्तवृत्तिं पुरातनीं ।
 कुमारभावे पूर्वं मे तवेवार्द्रान्तरात्मनः । प्रजावत्सलता वत्स पर्याप्ता पर्यवर्धत ।
 सोऽहं घर्मे वहन्वर्म शीतेऽदलोष्णमंशुकं । पदातिरपपादत्रः पित्रा सञ्चारितोऽभव । २००

मृगव्याधा हयैः सार्द्धमटन्तं कण्टकचतं । अन्तर्वाष्पं मां विलोक्य तमस्रधिपुरग्रगाः ।
 स तानुवाच सामान्यो भूलाहं राज्यमाप्तवान् । काले काले सेवकानां जाने सेवापरिश्रमं ।
 ईदृग्दुःखमयं भुक्त्वा ज्ञास्यत्यन्यव्यथां भुवं । प्राप्तैश्वर्य्यो भवेन्मूढो गर्भेश्वरतयान्यथा ।
 उपायैरोदृशैर्योऽहं कृतः पित्रा सुशिक्षितः । तेनापि प्राप्तराज्येन मयैवं पीडिताः प्रजाः ।
 गर्भवासव्यथां जातः शरीरो विस्मरेद्यथा । प्राप्तराज्यस्तथा राजा नियतं पूर्वचिन्तनं । २०५
 त्वयैव तस्मादेकोऽद्य वरो मच्चं प्रदीयतां । प्राप्तराज्यः प्रजापीडां माकार्षीस्त्वमतोऽधिकां ।
 सासूयमिति तेनोक्तः कृतान्योन्यास्मितैर्विष्टैः । राजाप्रैर्विचितश्चासीत्कुमारो ह्रीनताननः ।
 त्यागभीरुतया तस्मिन् गुणिसङ्गपराङ्मुखे । आसेवन्तावराट्पत्नीः कवयो भल्लटादयः ।
 निर्व्वेतनाः सुकवयो भारिकोलवटस्त्वभूत् । प्रसादात्तस्य दीनारसहस्रद्वयवेतनः ।
 कल्पपालकुले जन्म तत्तेनैव प्रमाणितं । क्षीवो चितापभ्रंशेनैर्देवी वाग्यस्य नाभवत् । २१०
 वेष्टितश्मश्रुष्णोषो घ्राणस्थाये प्रदेशिनी । ध्यानैकाग्रा दृगित्यासीत्सुखराजस्य मन्त्रिणः ।
 योऽयमार्य्योचितोवेशो दुर्नयासेविनः प्रभोः । कन्दानुवृत्त्या स प्राप नटस्येव विडम्बनां ।
 ॥ युग्मं ॥ सोऽनुगैः सह निर्दोहं जघान द्रोहशङ्कया । शूरं दार्व्याभिसारेशं शर्व्वर्य्या नरवाहनं ।
 प्रजाभिशापे पतिते नृपस्योन्मार्गवर्त्तिनः । त्रिंशद्विंशः सुतास्तस्य व्यपद्यन्तामयं विना ।
 वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजां । क्षणादेव क्षयं याति प्रजाविप्रियकारिणां । २१५
 इत्युक्तं वक्ष्यते चाग्रे व्यक्तमेतत्तु चिन्त्यतां । प्रनष्टं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्मणा ।
 नाम्ना पत्तनमित्येव प्रख्यातं स्वपुरङ्कृतं । कस्यान्यस्याभिधाध्वंसि यथा शङ्करवर्म्मणः ।
 स्वस्वीयः सुखराजस्य तेन द्वाराधिपः कृतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रसादादासददधं ।
 तत्कोपात्स स्वयं राजा दत्तयात्रामदोर्ज्जितः । वीरानकं समुन्मूल्य प्रविवेशोत्तरापथ ।
 सिन्धुकूलाश्रयान्देशाञ्जित्वा भूरीन्मयातुरैः । कृतानतिर्महीपालैः प्रत्यावृत्तोऽभवत्ततः । २२०
 उरशाम्बिशतस्तस्य वास्तवैरैरशैस्समं । निकेतहेतोः सैन्यानामकस्मादुदभूत्कलिः ।
 गिरिशृङ्गाधिरूढेन श्वपाकेन निपातितः । वेगवाही शरस्तस्य प्रसादादविशङ्कलं ।
 मुमूर्षुराप्तान् कटकं संरक्ष्य नयतेति सः । उक्त्वा कर्णिरथारूढः स्थानात्तस्मादिनिर्य्यथै ।
 ह्रीनदर्शनसामर्थ्यः परिज्ञाय शनैर्गिरा । कन्दन्या वपुरालिङ्ग्य स्थितायाः क्षामभाषितः ।
 पुत्रं गोपालवर्म्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुं । शिशुदेश्यं महादेव्याः सुगन्धायाश्चवान्धवं । २२५
 फाल्गुणे कृष्णसप्तम्यां वत्सरे सप्तसप्ततौ । उत्खायमानविशिखो मार्गएव व्यपद्यत ।
 ॥ तिलकं ॥ सुखराजादयः सैन्यं रचन्तः परभूमिषु । वृत्तान्तैर्गोपयन्तस्तं यान्त एवाभवन् पथि ।
 तं यन्त्वस्रचैस्ते मूर्द्ध्ना नम्रतोन्नम्रतावहैः । प्रतिप्रणामं प्राप्तानां सामन्तानामकारयन् ।
 षड्विदिनैर्निजे स्थाने प्राप्ते वोक्षासकाभिधे । चक्रिरे गतसन्नाषास्ततस्तस्यान्तसक्रियां ।
 तिष्ठः सुरेन्द्रवत्याद्या राज्यो राजानमन्वयुः । वालावितुः कृतज्ञश्च जयसिंहादयः कृतौ । २३०

दै लाडोवज्जसारस्य तं भृत्यावनुजगमत्तुः । इति सङ्गिष्वितारुढैः सहस्राक्रियताम्रिसात् ।
 ततो जुगोप गोपालवर्मा धार्मिकतोच्चलः । सुगन्धया पात्यमानः सत्यसन्धो वसुन्धरां ।
 मध्ये लालितकादीनां दुर्वृत्तानां वसन्नपि । अनतिक्रान्तवाक्योऽपि दुःसंस्कारान्न सोऽयहीत् ।
 भूपालजननी भोगैर्वैधव्येऽधिकमुन्मदा । सा प्रभाकरदेवाख्यमचोकमत मन्त्रिणं ।
 तथा निर्भरसम्भोगप्रीतया स व्यधीयत । सौभाग्यपदशृङ्गारमौलिचक्रत्रयाङ्कितः । २४५
 कोशाध्यक्षेण रागिण्यास्तस्या लुण्ठितसम्पदा । तदा भाण्डापुरे तेन शाहिराज्यं व्यधीयत ।
 आज्ञातिक्रमिणः शाहेः कृत्वा कमलकाभिधं । तोमराणाय स प्रादाद्राज्यं ललितयस्त्रनवे ।
 प्रत्यावृत्तोऽयं नगरं विवेश विजयोर्जितः । शौर्यशृङ्गारवसता साभिमानः स्वविग्रहे ।
 स राजजननोजारः साहङ्कारो जयार्जनात् । मानक्षतिमधिचेपैर्वीराणां व्यधितान्वहं ।
 चुद्रेण कामिना वेश्यावेश्मनीव नृपास्पदे । तेनावृते सम्प्रवेशो नाभूदन्यस्य कस्यचित् । २४०
 शनैर्विज्ञातवार्त्तस्य धनमानापहारकृत् । सोऽभूदक्षिणतोऽत्यर्थं राज्ञोगोपालवर्म्माणः ।
 विद्यते यत्र गञ्जेऽस्मिंस्तत्सर्वं शाहिविग्रहे । गतमित्यत्रवीडूपं स कोषगणनोद्यतं ।
 अथ गञ्जाधिपो राजभीतः खर्खेदवेदिनं । रामदेवाङ्कयं बन्धुमभिचारमकारयत् ।
 तथाभिचारक्रियया भुक्तभूर्वत्सरद्वयं । गोपालवर्म्हनृपतिर्ज्ञातदाहो व्यपद्यत ।
 व्यक्तीभूतकुकर्मा स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोऽवधीत्यापः स्वयमेव स्वविग्रहं । २४५
 रथागृहीतो गोपालवर्म्माभाताथ सङ्कटः । बभूव प्राप्ताराज्यः स दशभिर्दिवसैर्यसुः ।
 अथ वंशक्षये वृत्ते राज्ञः शङ्करवर्म्माणः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धा विदधे स्वयं ।
 गोपालपुरगोपालमठगोपालकेशवान् । सा पुरञ्च खनामाङ्गं विदधे धर्मवृद्धये ।
 गोपालवर्म्माणो जाया नन्दानिन्द्यान्वयोद्भवा । शिशुरण्यभवन्नन्दा मठकेशवधारिणी ।
 अन्तर्व्याः क्षणे तस्मिन् पत्न्या गोपालवर्म्माणः । जयलक्ष्म्यां बबन्धास्यां श्वश्रूः सन्तानकाङ्क्षिणी । २४५
 तस्यां विपन्नापत्यायां प्रसवान्तेऽतिदुःखिता । साभूदन्वयिने राज्यं कस्मैचिद्दातुमुद्यता ।
 तस्मिन् काले महीपालविग्रहानुग्रहचमं । तत्र तत्र पदातीनां कृत्यसंहत्यभूत्कुलं ।
 ततः समाश्रितैकाङ्गा स्वयं सम्बत्सरद्वयं । सुगन्धा विदधे राज्यं समन्त्रिणेन तन्त्रिणां ।
 योग्याय दातुं साम्राज्यं कस्मैचित्सा किलैकदा । मन्त्राय मन्त्रिसामन्तात्तच्चैकाङ्गानढैकयत् ।
 अवन्तिवर्म्मवंशान्ते नप्तारं शूरवर्म्माणः । गर्गायाः स्वकुटुम्बिन्याः सञ्जातं सुखवर्म्माण । २४५
 अनुव्रतो मे सम्बन्धिस्तेहादेवं भवेदिति । राज्ये निर्जितवर्माख्यं कर्त्तुं तस्या मनोऽभवत् ।
 ॥ युग्मं ॥ तथा तदुक्तं विषयव्यसनित्वेन जागरात् । रात्रौ दिवाशयतया योऽप्यनुत्थानदूषितः ।
 नाम पङ्कुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदोर्थाभवन् प्रन्तो यावत्केचन मन्त्रिणः ।
 संहतैर्भेदनिर्थातैस्त्वावन्निर्जितवर्म्मजः । दशवर्षः कृतो राजा पार्थसंविपदातिभिः ।
 ॥ तिलकं ॥ ते गञ्जाधिपवाक्यानां सुगन्धोत्पाटनात्कृतं । प्रायश्चित्तममन्यन्त मानक्षतिविधायिनां । २४०

सा राजधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनिर्धयौ । हताधिकारा हारस्य पतितैर्वाप्यविन्दुभिः ।

शरणं प्रत्यभाङ्गृत्यो योयस्तस्याः क्रमागतः । तं तमैच्छिष्टं निर्धान्ती विपक्षैः सह सङ्गतं ।

वर्षे एकोननवते सम्भूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्जङ्घपुरे स्थिताः ।

तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थानुग्राहकामदात् । चैत्रान्ते तन्निष्ठाः सर्वे निर्धयुः समरोन्मुखाः ।

ते जित्वानवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान् व्यूढसङ्घातान्वबन्धुस्तान् पलायितान् ।

निष्पालकविहारान्तस्तैर्बद्धा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोद्वाया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।

अस्मिन्जननचैर्णनिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्कमुत्तस्थावथानर्धपरम्परा ।

जनकः पालको भूत्वा पङ्गुर्व्यालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयल्लोकमुत्कोचयहतत्परः ।

भूभुजो ग्रामकायस्था इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्निसेवया ।

यद्राजैः कान्यकुब्जाद्या विलम्बास्तत्र मण्डले । तन्निष्ठां ऊण्डिकादानाद्भूजां जीविकाभवत् ।

विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणः । श्रीमेरुवर्धनस्वामिनामा येन व्यधीयत ।

तदात्मजाः क्षणे तस्मिन् गहनद्रोहचक्रिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येच्छाः प्रजायसिधनार्जनं ।

॥ युग्मं ॥ सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शङ्करवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बद्धसख्यो मुमोष नृपमन्दिरं ।

क्षीणप्रजे क्षणे तस्मिन् चारपात इव क्षते । उदीपः स्राविताशेषशरच्छालिरजृम्भत ।

स्वार्थं सहस्रक्रेयायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे त्रिनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनक्षयः ।

श्वैश्चिरप्रविष्टास्वसंसेकोच्छूनविग्रहैः । वितस्ता सर्वतश्चक्रा दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ।

विश्वतोऽस्मिन्मये जाते नैविद्यात्तिमण्डले । सर्वभूतभयादायि श्मशानैक्यमजायत ।

महार्हधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तसम्पदः । मन्त्रिणः क्षापतेः प्रापुस्तन्निष्ठाश्च धनाढ्याः ।

आधेयः क्षामुजः सोऽभून्मन्त्री यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय वाहयन्नासीत्तन्निष्ठां ऊण्डिकाधनं ।

अटव्यां दृष्टिसम्पाते वातवर्षैरुपद्रुतं । वहिः सर्वं जनं पश्यन् कश्चित्प्राप्तोऽणमन्दिरः ।

यथा तथा जनं दुःखं वीक्ष्य कापुरुषश्चिरं । राजधानीस्थितः पङ्गुः स्वमुखं बद्धमन्यत ।

॥ युग्मं ॥ तुञ्जीनचन्द्रापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन् क्षणे नीताः सङ्कथं राजराक्षसैः ।

प्रापुश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा कश्चित् । धारासम्पातसम्भूतादुदुदा इव दुर्दिने ।

पार्थः पितरमुत्पाद्य कदाचित् प्राभवत्स्वयं । कदाचित्सुतमुत्पाद्य तन्निचक्रिकयाप्यभूत् ।

अप्रीणयत्पङ्गुबधूवडवामण्डलं युवा । सुगन्धादित्यवीजाश्चो व्यवायविधिसेवया ।

राज्यावप्यटदेव्याः स निर्देयैः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कां दूतीं सायस्यार्थेवणां धनैः ।

भगिनीभगसौभाग्यबद्धराज्याः स्वयं दधुः । यं पङ्गवे मनोज्ञाङ्गीं मेरुवर्धनसूनुवः ।

सुगन्धादित्यभौत्सुक्यात्सापि देवी मृगावती । स्वयं संवभुजेऽत्यर्थकान्ताकामितकामिनी ।

पथ्यायेणाभवद्भृत्यः सतयोर्भागवद्भृत्ये । दरिद्रयोषितोरेकं भुक्तिपात्रमिवान्वहं ।

पुत्रयोराज्यलाभाय स्पृहयाभ्यां स्वमन्त्रिणे । दत्ता निधुवनश्रद्धा धनदानैः सदक्षिणा ।

अथ पार्थं समुत्पाद्य तत्पिता पङ्कुराश्रितः । तन्त्रिभिः सप्तनवते वर्षे पौषेऽभिषेचितः ।
 माघेऽष्टानवते वर्षे सोऽभिषिच्य शिशुं सुतं । चक्रवर्माभिधं राज्ये क्षीणपुण्यो व्यपद्यत ।
 पैतृकं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्यानुचरा व्यधुः । एकाङ्गैः सह संग्रामं तत्र तन्त्रिपदातयः ।
 मातुर्वर्ष्यदद्याः स कञ्चित्कालं शिशुर्नृपः । मातामह्याः क्षत्रिकायाः पाल्यत्वासीत्समा दश ।
 वाल्यादव्यक्तदौःशील्ये तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्थफणिलालनसन्निभं ।
 जातः पङ्कर्मगावत्यां नवमेऽब्देऽथ मन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाद्य शूरवर्मा नृपः कृतः ।
 निःस्नेहा मातुलामात्याः प्रययुः स्वार्थतत्पराः । अदत्त्वा तन्त्रिणां देयं तस्योत्पादनहेतुतां ।
 अदुर्दृष्टोऽपि स क्षमाभूद्विना भूरिधनार्पणं । गुणवानिव वेश्यानां तन्त्रिणां नाभवत्प्रियः ।
 वर्षे गते तमुत्पाद्य दृष्टोत्पत्तितया नृपं । बह्वर्थदं पुनः पार्थं व्यधुस्तन्त्रिपदातयः ।
 अभूत्साम्भवतो वेश्या साम्बेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्त्रिचक्रसंग्रहे ज्ञातचक्रिका ।
 कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽप्यैच्छद्भूतं बह्वर्धनं । एकादशाब्दस्याषाढे कृतोभूयोऽपि तन्त्रिभिः ।
 पार्थादीन् यैः समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्थानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिरे ।
 पिता भ्राता च यैरस्य राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । सम्बन्धिभ्योऽपि यैर्द्रुगंधं कन्यां दत्तेतरतरं ।
 अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नष्टधीः । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारसमर्पणं ।
 ॥ तिलकं ॥ कृतोऽक्षपटलाधोऽस्तेन शङ्करवर्धनः । गृहकृत्येऽप्यसत्कृत्योदात्मिकः शम्भुवर्धनः ।
 पौषे तस्यैव वर्षस्य धनाभावात्स तन्त्रिणां । अदत्तज्जण्डिकादेयः पलायिष्ट भयाकुलः ।
 स्थिते मडवराज्यान्तस्मिञ्छङ्करवर्धनः । राज्यार्थं तन्त्रिणां दूतं प्राहिणोच्छम्भुवर्धनं ।
 आवर्जितैः स निखिलैरधिकोत्कोचचर्चया । वञ्चयित्वाग्रजं राज्ये तैः स्वमेवाभ्यषेचयत् ।
 तीर्थस्थितः स्वकुलजां तिमिरन्ति भुङ्क्ते मौनी वक्स्त्रिमिमुपेत्य वनान्तवासी ।
 व्याधोनिहन्ति तु वकं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपर्युपरि वञ्चनचञ्चुतायाः ।
 भ्रष्टश्रीश्चक्रवर्माथ निशि श्रीढक्वासिनः । एकदा डामराय्यस्य संग्रामस्थाविशदृहं ।
 ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य ग्राहयामास संभ्रमान्निजमासनं ।
 राज्यभ्रंशादिदृष्टान्तमुक्त्वा साहायकार्थिनं । तं विपत्तेशलं प्रक्षो विचिन्त्येवाच डामरः ।
 तन्त्रिणां वा दण्डानां वा राजन् का गणना रणे । त्वत्सेवनार्थं सामर्थ्यं कस्मिन्न मम कर्मणि ।
 प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्त्युपकारं हि कृतकार्या महीभुजः ।
 ऊर्ध्वारोहेय आलम्बहेतुर्भूभृच्छिन्नन्ति तम् । कुठारिकसुरस्कन्धमिवाधोगमनोन्मुखः ।
 धीधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनैव शङ्खं वेद्युपकारिणं ।
 अस्मिन् स्थिते विपदभूदिति सञ्चिन्त्य वञ्ज्यते । मूढैः परिवृढैरापत्सेवको मङ्गलेच्छुभिः ।
 सम्पद्यापत्सहायस्य विस्मृतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादस्खलितमुत्पन्नं हृदि कुर्वते ।
 आमयार्तिरिपुत्तासचुदादौ दृष्टवैकृतान् । लब्धोदया द्वीभयेन क्षापा घ्नन्त्यनुयायिनः ।

२८५

२००

२०५

२१०

२१५

राज्ञः सतोऽपि नाश्यासो यस्येभ्योऽपि कर्णयोः । अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव । १२०
 दिवसे सन्निधानेन पिशुनप्रेरणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना खैरिणीव रक्षितुं यदि पार्थिवे ।
 राजन् राजन्युपाध्यायो देवो यच्छिष्येद्रहः । तत्र प्रजागरः कर्तुमसर्वज्ञैर्न शक्यते ।
 कथञ्चिदङ्गि हृदये कुशलैर्बिनिवेशिता । शिवा गौरखरेणैव राज्ञा विस्मार्थ्यते निशि ।
 न के लोभं समुत्पाद्य जिह्वया क्षिग्धदीर्घया । पिपीलिका इव यस्ताः क्षापालैः शल्यकैरिव ।
 जानन्ति हन्तुं हन्तव्यमासन्नं न तु दूरगं । एको वक्ता परं सत्यं द्रोहवृत्तिर्महीपतिः । १२१
 न नाम कण्टकाकीर्णः कौटिल्यं लक्ष्यतां नयेत् । कालापेक्षी क्षितिपतिः शरीरमिव जार्यकः ।
 नमन्नपि हरिर्हिन्यादास्त्रियन्नपि पन्नगः । विहसन्नपि वेतालः सुवन्नपि महीपतिः ।
 अद्रोहवृत्त्या तस्मात्त्वं द्रव्यस्यस्मान् सदा यदि । ससैन्यस्ते तदेषोऽहं प्रातरेव पुरःसरः ।
 तदाकर्ण्यब्रवीद्राजा लज्जास्मितसिताधरः । स्वात्मेव यूयं संरक्ष्या मम पूर्वोपकारिणः ।
 ततो निक्षिप्य चरणं रक्ताक्ते मेषचर्मणि । कोशं चक्रतुरन्योन्यं सख्यैर्नृपडामरौ । १२२
 अथ सङ्घटितासंख्यचण्डडामरमण्डलः । चक्रवर्माकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ।
 तस्मिन् चणे पुरस्कृत्य योद्धुं शङ्करवर्धनं । विनिर्ययुः सिताष्टम्यां चैत्रे तन्त्रिपदातयः ।
 कालानुवृत्तिप्रच्छन्नं तेषां सम्भावनोर्जितं । स तलरे पुरस्कृतुं चक्रवर्मा स्वविक्रमं ।
 अथ प्रवृत्ते संग्रामे घोरे पद्मपुरादहिः । जघान प्रेरितहयः पूर्व्वं शङ्करवर्धनं ।
 हते सेनाधिपे तत्र शतधा तन्निवाहिनी । प्रययौ पवनाघातप्रेरिता नौरिवार्षणे । १२३
 पृष्ठानुसारेणोद्युक्तो नृपस्तेषामपाहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रीं तथासिना ।
 भ्रमतः समरे वधुर्वीरपट्टाञ्चलच्छटाः । चक्रवर्म्ममृगेन्द्रस्य सटापाटलविभ्रमं ।
 किमन्यत्पञ्चषाण्यासन् सहस्राणि रणाङ्गने । पतितानि चणादेव हतानां तत्र तन्त्रिणां ।
 तन्त्रिणो रणसंरम्भपरिश्रान्ताः क्षमातले । गृह्णन् चक्रतच्छाये शायिताश्चक्रवर्म्मणा ।
 विशुद्धवंश्यैर्गुणिभिर्निहतैः संश्रितैः समं । अभूषयद्दीरशय्यां शूरः शङ्करवर्धनः । १२४
 उदयं संहता एव संहता एव च क्षयं । प्रयान्तः स्पृहणीयत्वं तन्त्रिणः कस्य नागमन् ।
 माननीयानधृष्ट्याश्च महावंश्यान् महीपतीन् । अहोनिव खिलीकृत्य भिद्यन्तः चणे चणे ।
 अनयन् क्रीडया ब्रीडां माद्यन्तो जीविकाकृते । प्रागाहितुण्डिकाः क्रूरा इव ये गर्ह्यवृत्तयः ।
 ते तन्त्रिणः चणाद्गन्धा गूढवैरविषाग्निना । विमानना विविग्नेन चक्रवर्म्ममहाहिना ।
 ॥ तिलकं ॥ अथ द्वितीये दिवसे भग्नानामपि तन्त्रिणां । बीरसङ्घटनं यावदकरोच्छुबर्धनः । १२५
 तावन्मिलितसामन्तसचिवैकाङ्गलालितः । सैन्यैर्नानापथायातैर्नद्विर्व्याप्तदिक्पथः ।
 बल्लगन्मध्येऽश्ववाराणां नृत्यतेवाग्रवाजिना । वल्गाकिंनोदहलम्बं शिरस्त्रं वामपाणिना ।
 सखेदेतरहस्ताग्रवेष्टनोक्तासनस्पृशः । खड्गस्य विम्बितार्कस्य भाभिर्द्यौतितकुण्डलः ।
 कवचोत्सेधसंरम्भकण्ठायासेन ताम्यता । बज्रभुक्तुटिबन्धेन वदनेन भयावहः ।

तर्जयन् कृतजङ्गारांलुब्धकांलुण्ठितापणान् । शिरोऽक्षिसंज्ञया त्रस्तवास्त्यकृतसान्वनः । २५०
 भेरीरवैः श्रुतिं हिन्दन् पौराशीर्षोषरोधिभिः । संग्रामजयशोभाङ्गश्चक्रवर्माविश्वत्पुं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मिन् सिंहासनं प्राज्यमाक्रम्यातिजयोर्जिते । बद्धा कुतश्चिदानिन्ये भूभटः शम्भुवर्धनः ।
 राज्ञः पुरस्तात्तं शस्त्रपातभीमीलितेक्षणं । भाक्तं प्रदर्शयन् पापश्चण्डाल इव सोऽवधीत् ।
 उज्जतां धर्ममर्यादां भृत्यानां जनकोपमान् । हन्तुं नरेन्द्राद्रोहेण प्रारब्धः शम्भुवर्धनः ।
 प्राप्य निष्कण्टकं राज्यं चक्रवर्त्मनृपः क्रमात् । अजायत धृतोत्सेको नृशंसविषमक्रियः । २५५
 स्वविक्रमकथास्तोत्ररोमन्थप्रियताहृतः । सोऽभवद्विदितवन्त्यादिचाटुकारविधेयधीः ।
 आत्मानं दैवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जानतः प्राभवन्तस्य विवेकविगुणाः क्रियाः ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेशिकोऽभवद्राज्ञा वितीर्णावसरोवहः ।
 प्राप्तान् सचिवसामन्तान्विन्यस्यन्तो यथाक्रमं । प्रतोहारानृपस्याग्रमनयन्त विविक्ताः ।
 विबभौ धवलोल्लीषा सभा दीपप्रभोज्ज्वला । शेषशय्येव मणिभिः कृतलोका फणोद्भवैः । २६०
 कृतावरोधधम्मिल्लमालान्दोलनकेलिभिः । प्रदोषपवनैश्चक्रे शिशिरैर्घ्राणतर्पणं ।
 जातगीतदिदृक्षाणां गवाक्षावलयो बभुः । आसवामोदिभिर्वृक्षैरवरोधमृगीदृशां ।
 हारकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । खट्वन्देनानुयातोऽथ प्राविशत् डोम्बगायनः ।
 हंसीनागलताचास्य सुते ललितलोचने । चक्रतुः कैतुकोद्भवां सभाच्चित्रार्पितामिव ।
 तयोर्विलासवलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुष्पप्रकरोव्यकीर्त्यत सभान्तरे । २६५
 गायनैर्जयजीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सशब्दं कुर्वन्निस्तन्नृपगुणग्रहं ।
 भुक्तोत्तरोचितोदञ्चत्यञ्चमस्थानचारिणः । वंशैरागविशेषस्य दत्ते स्थाने ततः शनैः ।
 अविक्रियशिरःकम्पभूनेत्रभ्रमशोभितः । अभिन्नइव गायन्त्या गीतध्वनिरजृम्भत ।
 अथ ताम्बूलरोमन्थत्यागनिश्चलमूर्तिना । जातं राजकुरङ्गेण प्रमोदास्यन्ददृष्टिना ।
 गायन्त्या भावमालक्ष्य तस्य स्निग्धमगायतां । अधिकोद्रेचिताभिख्यं विलासस्मितविभ्रमैः । २७०
 राज्ञस्तयोश्च संसक्तश्चित्तयोरितरेतरं । दृग्ब्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पप्रथे ।
 नृपं हारितचित्तन्तं विज्ञायैकः प्रियो विटः । ततः प्रसङ्गे प्रोवाच प्रीतिवृद्धिकरं वचः ।
 देव गोतमिदं यातं संप्राप्यैते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं भैरेयमिव हारितं ।
 गायन्त्योर्भार्जितामेतां रागादुत्तचतुष्किं । अनयोः प्रतिमाव्याजाचुम्बतोव निशाकरः ।
 करन्यस्तकपोलान्तमुद्गायन्त्याविमे ध्रुवं । कटाक्षैः कुरुते योन्नि वैमानिकविमोहनं । २७५
 जानन्त्या स्वाश्रयां चर्चामनयोरेकयावयोः । असूयास्मितगर्भोऽयं कटाक्षः पश्य पातितः ।
 गायन्त्येकानतमुखी कर्णव्यालोलकुण्डला । विपरीतरतोद्रेककृतारभेव शोभते ।
 सफलं तस्य तारुण्यमीदृश्यो निर्जने स्त्रियः । डोम्बगायनिरहे यस्य गायन्त्येवंविधैः स्वरैः ।
 उपपत्तिपरित्यक्तशास्त्रानुष्ठानमोहितैः । एकसार्थप्रयातेभ्यः कथमेको विवर्ज्यते ।

नेत्रस्य नूपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्पृशतो न चेत् । तदङ्गस्यान्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्कृतं कुतः ।
 अभिलाषाङ्कुरः सित इव तैर्विटभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोचस्य शतशाखत्वमाययौ ।
 ये विस्तारितवणसङ्कररुचः सन्दर्श्य गोत्रान्तकृद्भावस्थितिचापलघनमलं पार्श्वे ध्वनन्त्युद्धताः ।
 नीयन्ते विपथावपातपरतां लब्धोदयैस्तैः क्षणात् सिंहावारिधरैरमी च रभसाङ्गपालसिंहावितैः ।
 वस्तुक्षणादनपपत्त्युपपत्तियुक्तं कृत्वा जडान् यदि विमोहयितुं समर्थाः ।
 न स्युर्विटा अथ कुतर्कपथस्थिताश्च नित्योदसेषु निरयेषु मृगाश्चरेयुः ।
 सन्तोष्य हारकेयूरकुण्डलैर्दोम्वमण्डलं । अमार्गत्यागराधेयः शुद्धान्तमगमनूपः ।
 कान्तोऽस्याः क्षितिवल्लभोऽयमभिधेतुर्वीपतेरेकतो ब्रूतेऽसावतिचण्डताण्डवयुतं डोम्बः स्वनामान्यतः ।
 मध्ये यत्किमपीति गीतिरचना काव्यं यदेतदिदं यत्क्षमां चपयन्ति तान्निगबुधान् कीर्त्यर्थिनः पार्थिवान् ।
 वेश्यानुरागस्य महेन्द्रचापधानोहरिद्रारसरञ्जनस्य । उपाङ्गगीतस्य च हारिणोऽपि सौन्दर्यमस्यैर्यहतप्रकर्षं ।
 दर्शनाभ्याससम्बृद्धचक्षुरागः क्षमापतिः । विनाशपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्द्विर्ति ।
 गायन्त्या शयनोपान्ते शनैर्विहितचुम्बनं । नृपं रतिसुखाभिज्ञं तं दृष्टात्ते प्रचक्रतुः ।
 समागमेन नयेन तयोर्वैयात्यशोभिना । चक्रे चपितसामर्थ्यः सलज्जोदहनाक्षमः ।
 रत्यन्तसुलभोद्भेदैर्निस्सृतैः खेदविन्दुभिः । भाव्योऽग्निसङ्घन्यजडं वपुस्तस्य व्यधीयत ।
 रागान्धेन कृता हंसी महादेवी महीभुजा । भेजे राजवधूमध्ये वालव्यजनवीजनं ।
 तस्यायैर्भुक्तमुच्छिष्टं ते यथा चक्रवर्मणः । नृपान्तराणामन्येषामप्यभूवन् सभासदः ।
 मन्त्रिणमक्षपटलप्रख्यमुख्याधिकारदा । प्रवृद्धिहेतुतां प्राप डोम्बसेवेन चक्रिका ।
 मौख्यात्सचिवतां केचिच्छपाका न व्यधुः स्वयं । केचित्त्वकुर्वन्नीतिज्ञा राजकार्याणि मन्त्रवत् ।
 मन्त्रिणस्तस्कराराज्ञीश्वपाकीश्वपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमभूद्रूपतेश्चक्रवर्मणः ।
 ऋतुस्नातार्तवाङ्मानि श्वपाकी स्वांशुकान्यदात् । तदाच्छादनदृष्टेच्छामन्त्रिणः प्राविशन् सभां ।
 कैश्चित् क्षितिभुजा वैरमङ्गोक्त्यापि तत्क्षणं । यैर्नाशि श्वपचोच्छिष्टं तेऽभूवन् सोमपैः समाः ।
 मण्डलेऽस्मिन् प्रभावोऽया न देवान्यवसन्धुवं । तद्वेश्मनि तदा नेचेच्छपाकी प्रविशेत्कथं ।
 तां रणस्वामिनं द्रष्टुं तिलदादश्यहोगतां । सामन्तेभ्यः साभिमानानन्वयुर्दामराः परं ।
 राजकोटुम्बदृप्तानां डोम्बानां निर्गता मुखात् । राज्ञामिवाज्ञा दुर्लभ्या न केनाप्युदलङ्घ्यत ।
 राज्ञा प्रदत्ते रङ्गाय हेलुयामेऽयहारवत् । लिलेख पट्टोपाध्याये न यदा दानपट्टकं ।
 तदाक्षपटलं गत्वा रङ्गः कोपात्तमब्रवीत् । रङ्गः स हेलुदिष्टेति दासीसुत न लिख्यते ।
 लिलेख सोऽथ सन्तासाद्रङ्गधूम्रतर्ज्जितः । कोन राजनि दुर्दृष्टे भवेन्नोतिव्यतिक्रमः ।
 अन्ध्यागमनपापस्य पापः पृच्छन् स निष्कृतिं । विटैर्हास्यावहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः ।
 हिमेनैव हिमं शास्येदुष्कृतेनैव दुष्कृतं । सोऽनुशिष्टो विटैरेवं दधत्यामरसारतां ।
 पवित्रास्पर्शतोऽस्पृश्या स्पर्शपापं जिहीर्षुणा । तेनादूष्यत विप्रस्य योषिन्मासोपवासिनः ।

१८०

१८५

१८०

१८५

४००

४०५

ततोऽपि पापिनोऽभूवन् केऽपि तस्मिन् चणे द्विजाः । तस्मादप्ययहारान् ये जगद्गर्हभोजिनः ।
चक्रे चक्रमठं सोऽपि पापः पाशुपताग्रयं । तस्मिन् हतेऽर्द्धनिष्पन्नं तदधूर्यदयोजयत् ।
पूर्वोपकारान् विस्मृत्य डामरान्स निरागसः । नृपतिः श्वपचाकामी विश्वस्तांश्छद्मनावधीत् ।
हन्तुं व्याजेन विश्वस्ताः केचिड्डामरतस्कराः । तस्युस्तस्यान्तिके द्रोहच्छिद्रानेहः प्रतीक्षिणः ।
श्वपाकीशयनावाससन्नावस्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते रात्रौ प्रापुरेकदा ।
अथ तैः प्राप्तसमयैरकस्मात्तस्य सर्वतः । क्षिप्रं न्यपात्यताशेषशतशस्त्रपरम्परा ।
सुप्तस्तटाद्भेदे भ्रष्ट इव निद्रालसेक्षणः । प्रबुद्धः शस्त्रपातैः स व्यमुचक्षैरवान् रवान् ।
निःशस्त्रः शस्त्रमन्विष्यन् चरन्त्यतजनिर्झरः । अनुद्रुतोऽरिभिर्धावन् शय्यावेश्म विवेश तत् ।
अप्राप्तहेतिं क्रन्दन्त्या श्वपाक्यालिङ्गिताङ्गकं । तत्कुचोत्सङ्गलगाद्धं जघ्रुस्तेऽनुप्रविश्य तं ।
खैरेव प्रेरितादारैस्ते तस्य नृपतेः किल । मुमूर्षोर्जानुनी खैरं शिलायां समचूर्णयन् ।
त्रयोदशाब्दे ज्यैष्ठ्ये शुक्लाष्टम्यां क्षपाक्षणे । श्वपाकभोग्यः स श्वेवावस्करोतस्करैर्हतः ।
उन्मत्तावन्तिनामाथ पार्थस्यनुर्दुराग्रयः । अभ्यषिच्यत वैधेयैः सचिवैः शर्वटादिभिः ।
श्वपाकीकामुके पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पाप्मना सोऽभूत्पापात्पापतरो नृपः ।
स्थगिता तत्कथापापस्यर्शभीत्या सरस्वती । कथंचित्तत्तुरश्वेव सेयं प्रस्थाप्यते मया ।
आसीत्पितृकुलं तस्य भक्ष्यं दुर्नृपरक्षसः । श्रौर्वाभिधस्य हव्याशविशेषस्येव जीवनं ।
तस्यासंष्टकराघातसटाङ्कारकरोटिकाः । घ्राणस्कन्दादिवाद्यज्ञाः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ।
तेऽमात्याश्चारणत्वेन निर्लज्जास्तमरञ्जयन् । कालान्तरेण धैरेव भूमिपालैर्भविष्यते ।
पर्वगुप्तोऽभवत्तस्य सर्वेभ्योऽप्यधिकं प्रियः । आस्थाने नर्तनं कुर्वन्पादतकटोपटः ।
आतन्त्रिविष्णवादृष्ट्वा कीटप्रायान्महीपतीन् । पर्वगुप्तः सर्वदाभूद्राज्यावाप्तिहृतोद्यमः ।
तदा निगूढराज्येच्छः सख्यं मुखैः स मन्त्रिभिः । पोतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ।
भूभटः शर्वटश्छोजः कुमुदः सोऽमृताकरः । पर्वगुप्तेन सम्बन्धञ्चक्रिरे कोशपीथिनः ।
गवाक्षसरसि प्राप्तश्रीजलोवागलद्भिजः । संग्रामडामरगृहे धोरकः ख्यातपौरुषः ।
पदातिमात्रो भूपेन दृष्टशौर्यः स संयुगे । महोदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रितां ।
यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः सरसोऽन्तरे । तादृग्रज्जया देवीत्यभिधानेन निर्भमे ।
राज्यं निष्कण्डकं कृत्वा धूर्तनापजिहीर्षुणा । प्रेरितः पर्वगुप्तेन भूभृच्चक्रे कुलचयं ।
तेन लुण्ठितसर्वस्वः पार्थस्तस्या कलत्रवान् । श्रीजयेन्द्रविहारान्तः श्रमणैर्दत्तभोजनः ।
शिष्टान् शङ्करवर्मादीन् भ्रातृन् दारान्निरोध्य सः । तत्र स्थिताननश्रनैरुत्क्रान्तास्त्रनकारयत् ।
उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोऽनुमतप्रदान् । बद्धपटान् व्यधाद्वह्निगडानितरान् पुनः ।
एकदा मन्त्रिसामन्ततन्त्रिकायस्थनैनिकाः । पार्थं तदाज्ञामासाद्य निशायां पर्थवेष्टयन् ।
स्नानक्षीणां वरां पत्नीं रुद्धदारां निपात्यते । आलिङ्गमानां क्रन्दद्भिस्तर्णकैरिव दारकैः ।

केशनालमय कर्षन्तः शर्करोत्पाटिताङ्गकं । विपन्नं गोकुलाद्दन्तमिव निर्हत्य तं गृह्णात् ।
 चुत्तामरुक्षं क्रन्दन्तं निजघ्नन्निविग्रहम् । चण्डालादव निःशस्त्रं कुमुदाद्या नृपप्रियाः ।
 पितरं निहतं श्रुत्वा राजा सञ्जातकौतुकः । प्रातः स्वसचिवैः सार्द्धं गत्वा दृष्टवान् ।
 अत्राङ्गेऽस्य प्रहारोऽयं महत्त इति वादिनः । तस्याग्रे राजपुरुषाः शशंसुर्निजविक्रमं ।
 न्यक्त्य स्त्रीकृतो राज्ञा तदा तद्रञ्जनोद्यताः । अचूचुदत्यर्धगुप्ता देवगुप्ताभिधंसुतं ।
 पार्थस्य निहतस्याङ्गे सोऽक्षिपत्तुरिकां ततः । रञ्जितो येन भूपालो जातहासोऽभवच्चिरं ।
 डामरैर्लुण्ठितो देशः प्रणशे चक्रवर्णः । उत्थाय पापकायस्थानेन भूयोऽपि दण्डितः ।
 सम्प्रेरितः कुसचिवैः शस्त्राभ्यासञ्चकार सः । पाटयन् चुरिकाघातैः कोट्टवीस्तनकोटरं ।
 गर्भिणीनाञ्च जठरं गर्भान् द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीक्षार्थमङ्गद्वर्त्मकतामपि ।
 प्रतियहायहाहोराद्यदा बध्मभयाद्विजाः । प्रत्यगृह्णन्महारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ।
 क्रूरपापानुरूपेण चयरोगेण पार्थिवः । तेनानुवाध्यमानोऽभूदपर्यन्तव्यथातुरः ।
 व्यथया तस्य तादृश्या प्रजा एव न केवलं । तुतुपुर्निजशुद्धान्तमद्विष्योऽपि चतुर्दश ।
 अथान्तःपुरदासीभिर्यः कुतश्चिदुपाहृतः । क्षितिपालात्प्रजातोऽयमिति प्रख्यापितो मृषा ।
 तं शिशुं गृह्णन्मर्त्यं विनिवेश्य नृपासने । हस्ते निक्षिप्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्त्रिणं ।
 कम्पनाधिपतेर्बद्धदेषः कमलवर्धनात् । विभ्यन्मडवराज्यस्था डामरोत्पाटनचमात् ।
 आसन्ननिरयप्राप्तिः पितृहा पार्थिवाधमः । शुचौ पञ्चदशाब्दस्य प्रजापुण्यैः चयं ययौ ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ पितृघातिसुतो राजा जयस्वामिविरोचनं । आषाढशुक्लसप्तम्यां शिशुर्द्रष्टुं विनिर्ययौ ।
 नवा विरेजे राजश्रीर्बालस्य पृथिवीपतेः । कृपाणवेणिललिता च्चत्रचामरहासिनी ।
 अत्रान्तरे जवायातैश्चरैरावेदितश्रुतः । सामन्तैर्नगरोपान्तं प्राप्तः कमलवर्धनः ।
 एकाङ्गतन्त्रिसामन्तस्थालहारकसादिभिः । नगरं प्रविशन् आन्तः संम सैन्यैररुध्यत ।
 विरुद्धडामरानीकान् युद्धा मार्गेषु निर्गतः । आन्तोऽप्यसौ वैरिसेनामजयद्विक्रमोर्जितः ।
 सहस्रमश्ववाराणां विद्राघ्य तुरगैर्मितैः । राजधानीमसंरुद्धः प्रविवेश ततः क्षणात् ।
 तं लब्धजयमाकर्ण्य सैन्यैस्त्यक्तं पलायितैः । एकाकिनं काप्यनयज्जननी शिशुभूपतिं ।
 प्राक्कर्म्मभिर्भोहितो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नाभूत्सिंहासनारूढो मूढः कमलवर्द्धनः ।
 तदानीं स्वगृहान् यातो राज्यकामोऽन्यवासरे । सङ्घट्टयन् द्विजान् सर्वानचूचुददनीतिवित् ।
 प्रौढं शक्तञ्च कुरुत क्षाप कञ्चित् स्वदेशजं । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ।
 एकाकिनीं रहः क्षीवां लब्ध्वा दुर्लभयोषितं । अप्रौढोऽनुपभुज्यान्यदिने दूत्यार्थयेत यः ।
 विभूतिं रभसावाप्तां यश्च सन्त्यज्य तत्त्वणं । नीत्या कामयतेऽन्येद्युः शोच्यस्ताभ्यां परोऽस्ति कः ।
 ॥ युग्मं ॥ अथोत्पलकुले क्षिप्ते स्थूलकम्बलवादिनः । अशृङ्गोच्चनिभा विप्राः समगंसत गोकुले ।
 धूमनिर्दग्धकूर्चानां राज्ञस्त्रासाञ्चिकीर्षिता । राज्यव्यवस्थापन्यासस्तेषां चिरमवर्द्धत ।

४४०

४४५

४४६

४४७

४४८

४४९

वैमत्येन मिथस्तेषां नान्यः कोऽप्यभ्यषिच्यत । कूर्चाभाषणनिष्ठयूतैः स्वकूर्चधीवनैः परं ।
 राज्याहान्वेषभिर्विप्रैः प्राप्तः स्वस्वतित्तृप्तये । अवार्थ्यतेष्टकाघातैर्मुग्धः कमलवर्धनः ।
 पञ्चषाणि दिनान्येव यावत्तस्थुर्दिजातयः । काहलाकांस्तालादिवाद्यकोलाहलाकुलं ।
 उत्पताकध्वजच्छत्रशोभियुग्यार्पितासनं । अशेषं पारिषद्यानां तावत्तत्रामिलदलं । ४०१
 ॥ युग्मं ॥ स्वपत्नीं बन्धकीभृतामिवान्यवशवर्त्तिनीं । वीक्ष्य राजश्रियं शोचन्नासीत्कमलवर्धनः ।
 पितृघातिवधून्कृन्नुत्तराज्यार्थिनी ततः । प्राहिणोद्राजपुरुषान् पार्श्वं प्रायोपवेशिनां ।
 पिशाचकपुरे ग्रामे वीरदेवाभिधस्य यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा सूनुरजायत ।
 स शिचिताचरो लब्ध्वा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालाध्यापकतां स्नानशीलादिगुणभूषितः ।
 क्रमाद्गङ्गाधिकार्यासीदय तस्यात्मजः जनैः । लेभे गङ्गाधिकारित्वं राज्ञः शङ्करवर्मणः । ४०२
 यः प्रभाकरदेवोऽपि सुगन्धाकृन्नुत्तराज्यः । लक्ष्म्या सरस्वतोद्देशाद्देशविश्रवतो गतः ।
 विद्वान् यशस्करो नाम तत्पुत्रोऽत्यन्तदुर्गतः । सख्या फल्गुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ।
 सुखप्रदर्शनैः पीठदेव्याशोभिश्च हर्षुलः । तस्मिन् प्रसङ्गे सोत्साहः प्रत्यावृत्तो निजाम्बुवं ।
 पितृघातिवधून् तैर्धातैर्बोधयितुं दिजान् । मध्ये गृहीत्वा वाग्मिताम्रविवेश तदन्तिकं ।
 ॥ कुलकं ॥ दृष्ट्वैव तं देववशादैकमत्यसृष्टो दिजाः । ध्वनिं राजायमेवास्त्वित्युचकैरुदचारयन् ।
 अथाभ्यषिच्यत चिप्रं विप्रैरेत्य यशस्करः । क्षाधृतिः प्रौढसामर्थ्यः सानुमानिव तोयदैः ।
 दग्धं वेणुवनं परस्परमहासंघर्षजेनाग्निना तन्मूलोद्धृतिरभ्रसा क्षणधृतोद्रेकेण सम्पादिता ।
 वात्यावेगविपाटितं विटपिनं प्राप्तं कुतश्चिद्दृढं रुढिं नेतुमहो महाद्रिकुहरे धात्रा न किं सूचितं ।
 मृत्युप्रेरणया वंशम्पार्थजः स्वन्नचेद्देहत् । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्यान्नचेत्कमलवर्धनः ।
 अनुचकुलजातस्य दरिद्रस्याटतः चितिं । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथम्भवेत् ।
 पद्भ्यां ब्रजनिरनुगो ददृशे जनेन यस्तत्त्वणं निखिललोकसमानकीर्तिः ।
 साम्राज्यरम्यममुमीचितुमास्त नारोद्धृतीरजस्तवकितो नरनाथमार्गः । ४०३
 नृपतिवसतिं प्रत्यागच्छन् यशस्करभूपतिः पुरमृगदृशमाशीर्मध्ये वचोऽपि विवर्चितं ।
 स्तिमितवलितापाङ्गं शृण्वन्निमीलदहङ्कुतिः कृतपरिकरस्तज्जैर्जज्ञे प्रजापरिपालने ।
 प्रतिमितरविदीपोद्भासिषुभ्रातपत्रप्रचयरजतपात्रासूत्रितारात्रिका श्रीः ।
 अथ मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधाम प्रपेदे ।
 इति श्रीकाशीरिक महामात्यचम्पकप्रभुसूतोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः । राजानः आदितः ॥ ११ ८० ॥
 अधिकायां समाशीतौ मासेषु च चतुर्विंशत् । कल्पपालाष्टकं रथ्याहृतस्त्रीसचिवा अपि ।

॥ अथ षष्ठस्तोत्रः ॥

नेदं पर्णसमीरणान्नतपोमाहात्म्यमुचोरगौ पश्यैतावत एव संप्रति कृतौ तन्माचवृत्ती वहिः ।
 प्रेम्णैवार्द्धमिदं चराचरगुरोः प्रापेयमात्मस्तुतीरेवं देवबधूमुखाच्छुतिसुखाः शृण्वन्त्यपर्णवतात् ।
 इच्छन्लङ्घनीयत्वमथ कक्ष्यां विलङ्घयन् । प्रतोहारान् द्विजा दूरं वार्यन्तामिति सोऽन्वशात् ।
 वेत्तिवित्रास्यमानांस्तु तान् कृताञ्जलिरब्रवीत् । राज्यप्रदास्य पूज्यास्य यूयं नो दैवतैः समाः ।
 राज्यदानाभिमानेन वर्त्तिष्यत मदेद्वृताः । यत्कार्यकालादन्यत्र नागन्तव्यं मदन्तिकं ।
 तदाकर्ण्यखिलोलोकस्तमदृश्यममन्यत । व्यस्मरत्सहसंवाससम्भूतमपि लाघवं ।
 खिलोभृताः पूर्वराजव्यवस्थां प्रतिभावतात् । उन्नीतवान्स सुकविः प्राक्कविप्रक्रिया इव ।
 अचौराभूत्तथा भूमिर्यथा रात्रौ वर्णकपथाः । अतिष्ठन्विवृतद्वारा मार्गाश्चाविघ्निताध्वगाः ।
 प्रत्यवेचापरे तस्मिन्नासीत्सर्वपहारिणां । कथ्यन्तत्त्वमुत्सृज्य कृत्यं नान्यन्नियोगिनां ।
 ग्राम्याः कृषिपराधीना नापश्यन् राजमन्दिरं । विप्राः स्वाध्यायसंसक्ता नाकुर्वन् शस्त्रधारणं ।
 न विप्रगुरवः साम गायन्तो मदिरां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्यढाकयन् ।
 न मूर्खा गुरवो मत्स्या पूषयागविधायिनः । चक्रिरे स्वकृतैर्गन्धैस्तर्कागमपरीक्षणं ।
 नादृश्यन्त च गेहिन्यो गुरुदीनोत्थदेवताः । कुर्वाणा भक्तिशीलश्रीनिवेधं मूर्धधूतनैः ।
 कार्तान्तिको भिषक्शब्धोगुरुर्मन्त्रो पुरोहितः । दूतः स्त्रियो लेखको वा न तदाभूदपण्डितः ।
 प्रायोपवेशाधिकृतैर्वैधितेन महीभृता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिदब्रवीत् ।
 अहमाद्योऽभवं पूर्वं वास्तव्योऽत्र महीपते । निष्किञ्चनत्वं शनैरागच्छन्दैवयोगतः ।
 उत्तमर्णैः पीडितस्य प्रवृद्धर्णस्य तस्य मे । निश्चयोऽभूद्वृणं हिला परिभ्रान्तुं दिगन्तरे ।
 अथ विक्रीय सर्वस्वमृणं शोधयता मया । महाधनाय वर्णजे विक्रीतं निजमन्दिरं ।
 भार्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेकएव तु वर्जितः । सोपानकूपो विक्रीतान्महतो वेश्मनस्ततः ।

निदाघे पुष्पतामूलोपणीयचातिशोतले । न्यस्यद्भिर्मालिकैर्दत्तासा जीवेद्भाटकादिति ।
ततोदिगन्तराङ्गान्वा विंशत्या वत्सरैरहं । लब्धान्यवित्तः सम्प्राप्ता जन्मभूमिमिमां पुनः ।
अन्विष्यता मया साध्वी खवधूर्ददृशेऽथ सा । विवर्णदेहा जीवन्ती प्रेक्ष्यालेनान्यवेश्मसु ।
किं दत्तजीविकापि त्वमीदृशीं वृत्तिमाश्रिता । मयेति सा सुदुःखेन पृष्टा खोदन्तमब्रवीत् ।
सोपानकूपं सम्प्राप्ता त्वयि याते दिगन्तरं । लगुडैस्ताडयित्वाहं वणिजा तेन वारिता ।
तदन्या कास्ति मे वृत्तिरित्युक्ता विरराम सा । तदाकर्ण्य निमग्नोऽहमन्तरे शोककोपयोः ।
कृतप्रायोपवेशोऽथ स्थैर्यैस्तैः पदे पदे । प्रत्यर्थिनो दत्तजयैः किमप्यस्मि पराजितः ।
जडत्वादेद्भि न न्यायं न विक्रीतो मया पुनः । सोपानकूप इत्यस्मिन्नर्थे प्राणा इमे पणः ।
सोऽहं विपद्ये क्षीणार्थो द्वारि शास्तु तव भ्रुवं । वृजिनादस्ति चेद्भीतिर्वस्तु निर्णीयतां स्वयं ।
राजेति तेन विज्ञप्ता दत्ता धर्मासनं स्वयं । सङ्गद्वय्याखिलान् स्त्रेयानासीत्तत्त्वं विचारयन्
स्त्रेयास्तमूचुर्वज्रं विचार्यायं पराजितः । शाब्दादगणयन्नायं दण्डो लिखितदूषकः ।
सोपानकूपसहितं विक्रीतं गृहमित्यथ । राजा विक्रयपत्रस्थान् स्वयं वर्णानवाचयत् ।
ततोऽधिगतमित्येव सभ्येषु निगदत्स्वपि । अन्तरात्मा जगादेव नृपतेरर्थिनो जयं ।
मुहूर्तमिव सञ्चित्य राजान्याभिरभूच्चिरं । कथाभिरतिचित्राभिर्मोहयन्सभ्यमण्डलं ।
कथान्तराले सर्वेभ्यो गृह्णन् रत्नानि वीक्षितुं । हसन्प्रत्यर्थिनो हस्तादुपादत्ताङ्गुलीयकं ।
क्षणादिवाखिलैः स्त्रेयमित्यमेवेति सस्मितं । वचो ब्रुवाणः प्रययौ पादचालनकैतवात् ।
अभिज्ञानाय तत्रस्थः स वितोर्याङ्गुलीयकं । भृत्यमेकं वणिग्वेश्म प्राहिणोदत्तवाचिकं ।
स वर्णिगणनाध्यक्षं ययाचे साङ्गुलीयकः । यत्राब्दे पत्रमुत्पन्नं गणनापत्रिकां ततः ।
निर्णयेऽद्य तथा कृत्यमस्ति भाण्डपतेरिति । श्रुत्वादाङ्गणनाध्यक्षतां गृहीताङ्गुलीयकः ।
दीनारारणां दशशती तस्यां भूभृदवाचयत् । व्ययमध्येऽधिकरणलेखकाय समर्पितां ।
तस्मै मितधनार्हाय बज्रमूल्यापणान्नृपः । रेफे सकारं वणिजा कारितं निश्चिकाय सः ।
सभायां तत्प्रदर्शयथ पृष्ट्वा दत्ताभयञ्च तं । आनीय लेखकं सभ्यान्सञ्जातप्रत्ययान् व्यधात् ।
सभैरभ्यर्च्यमानेन राज्ञा सार्थं वणिगृहं । वितोर्णमर्थिनो देशात्प्रत्यर्थी च प्रवासितः ।
कृताङ्गिकं भोक्तुकामं तं दिनान्ते च भूपतिं । अकालावेदनादिभ्यस्तत्ता जातु व्यजिज्ञपत् ।
देवः समाप्तकृत्योऽद्य विज्ञप्तौ श्वस्तव क्षणः । इत्युक्तो दर्शने प्राणत्यागी विप्रो वह्निःस्थितः ।
दत्तप्रवेशादेशोऽथ रुद्धसूदेन भूभुजा । द्विजः प्रविष्टः पृष्टोऽथ तीव्रार्तिरिदमब्रवीत् ।
सुवर्णरूपकशतं भ्रान्त्वा देशान्तरेऽर्जितं । गृहीत्वा श्रुतसौराज्यः स्वदेशमहमागतः ।
त्वयि राजनि निश्चरैरध्वभिर्विशतः सुखं । ह्योऽभवत्त्ववणेत्से मे दिनान्ते आम्यतः स्थितिः ।
दीर्घाध्वलङ्घनक्लान्तस्तत्राहमकुतोभयः । मार्गारामतरोर्मूले त्रियामामत्यवाहयं ।
वितानं ग्रन्थिवद्धन्तदुत्थास्रोरपतन्मम । अरघ्टे समीपस्थे कचयोगादलक्षिते ।

तस्मिन्दुरवरोहेति निर्व्वसुत्वाज्जहदपुः । सोऽहं हारितसर्व्वस्वः शोचन् रुद्धश्चिरं जनैः ।
 एकोऽध्वसितः कोऽपि साहसी पुरुषोऽब्रवीत् । मत्तं दापितवित्ताय किन्ददासीति मां ततः । ५०
 तमस्यवोचं विवशस्तस्यार्थस्यास्मि कः प्रभुः । तुभ्यं यदोचते मत्तं तत्ततो दीयतां त्वया ।
 अवरुद्धाधिरूढोऽथ रूपकेभ्यो दयं मम । स प्रादात् स्पष्टमेवाष्टानवतिं स्त्रीचकार तु ।
 व्यवहारं वचोनिष्ठा एका राज्ञि यशस्करे । निन्दन् व्यवस्थां तां लोकैर्यकृतोऽस्मीति वादिभिः ।
 उपचारोक्तिसारल्यच्छलहारितवेतनः । सोऽहं जहास्यसून्दारे दुर्व्व्यवस्थापकस्य ते ।
 पुंसस्तस्य स राज्ञाय पृष्टः प्रकृतिनामनो । वदनप्रत्यभिज्ञैव ममास्तोत्यभ्यभाषत । ५५
 प्रातस्तवेष्मितावाग्निं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथञ्चित्स स्वपार्श्वे कारितोऽशनं ।
 लवणोत्सौकसां दूताहृतानां स विशां ततः । स्थितमन्तर्दिजोऽन्येद्युस्तं राज्ञेऽदर्शयन्नरं ।
 पृष्टः स राज्ञा विप्रेण यथैवोक्तं तथैव तत् । सर्व्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ।
 सत्यवाक्पारतन्त्र्यस्य वस्तुवृत्तस्य चान्तरं । अलक्षयन्तः प्रैक्षन्त देलाकुलधियो धरां ।
 धर्मासनस्थो राजाय रूपकाणामभाषत । तमष्टानवतेः पात्रं विप्रमन्यं दयस्य तु । ६०
 अनुयोक्तुञ्जगादापि दुःसंचिन्त्या महात्मनः । धर्मस्याधर्ममुद्धृत्तं निहन्तुं धावतो गतिः ।
 सायं ऊताशं प्रविशन्नमयं चेन्दुमण्डलं । स्वतेजसा संविभजन् प्रदोपैर्ज्यात्स्नयाप्यसौ ।
 तदुत्थाय यथाभानुर्निहन्ति ध्वान्तमुद्धृतं । अनन्यकर्मा धर्मोऽयं तथाधर्मं व्यपोहति ।
 ॥ युग्मं ॥ दुःसंलक्ष्यस्तु धर्मोऽसावधर्मं बाधतेऽञ्जसा । तिष्ठन्नित्यमधिष्ठाय दाह्यं काष्ठमिवानलः ।
 ददाति यद्भवान् दत्तां तदित्याद्युक्तमुज्जतः । तुभ्यं रोचतद्व्यादिवचोऽस्य निःसृतं तदा । ६५
 रुचितास्य बभूवाष्टानवतिलोभिनेऽस्य तां । नादादस्मायरुचितं रूपकाणां दयं ददत् ।
 इत्यादिसूक्ष्मेक्षिकया धर्माधर्मान्तरं विदन् । प्रत्यवेक्षापरः क्षाम्यद्वात्कतयुगोदयं ।
 इत्थञ्जनं स विनयन् हास्योऽभून्निजदुर्नयैः । परस्योपदिशन् पथ्यभपथ्याशीव रोगहृत् ।
 श्रोत्रियेणैव तेनऽपि मृदम्भः शोचशालिना । डोम्बाच्छिष्टभुजोभ्युत्थाः पार्श्वान्न परिजिह्विरे ।
 यथोत्तरं संश्रिताथैरन्योन्यं पृष्ठपातिभिः । नगराधिकृतैश्चक्रे चतुर्भिः सोऽर्थसङ्ग्रहं । ७०
 लेभिरे निधनन्तस्मात्सत्यङ्कारात्पदातयः । श्रीरणेश्वरपीठायन्यस्तखड्गादपि प्रभोः ।
 स ज्येष्ठे भ्रातरि मृते तथाभूदुदितश्चिरं । तदुपज्ञैर्यथाप्राज्ञैस्तत्रोत्प्रेक्षिरसार्पणं ।
 नीतस्य मण्डलेशत्वं वेलावित्तस्य भूभुजा । देवीः कामयमानस्य चक्रं गजनिमीलिका ।
 रागाच्छुद्धान्तकान्तानां मूर्द्धानमधिरोपिता । लल्लानामाभवद्देश्या तस्य वैवश्यकारिणी ।
 अवकाशः सुवृत्तानां हृदयान्तर्न योषितां । इतीव विहितौ धात्रा सुवृत्तौ तद्वहिः कुचौ । ७५
 उत्तमाधमसंसक्तौ जानन् सदृशवृत्तिताम् । नारीणां शुचिवाह्यानामङ्गनाले व्यधादिधिः ।
 सा लालितापि राज्ञा यल्लला ललितलोचना । चण्डालयामिकेनागाद्यामिनोषु समागमं ।
 ॥ युग्मं ॥ सुभगङ्करणं किञ्चिच्चण्डालतरुणेऽभवत् । तं यत्प्रभावविवशा भेजे राजबधूरपि ।

सा वा चण्डालकुलजा स वा कार्मणकर्मवित् । अन्यथा सङ्गमः किं स्यादसम्भाव्यस्तथाविधः ।
 सोऽभूत्केन प्रकारेण तथा सह समागतः । इत्येष लेभे वृत्तान्तः प्रतिभेदं न कुत्रचित् ।
 केवलं प्रत्यवान्तादृक् पापिनोः प्रेम तत्तयोः । दृग्ध्यापारेक्षणात्प्रिं हाडिनाम्नोऽधिकारिणः ।
 तमर्थमथ तथ्येन वीक्ष्य प्रणिधिभिर्नृपः । प्रायश्चित्तानुचरणचामः कृष्णजिनं दधौ ।
 कुपितोऽपि स यत्रैनां न्यबधोद्गमोद्धतः । तेनैवागात्युरोभागिवितर्कातङ्कपात्रतां ।
 डोम्नोच्छिष्टानुगासङ्गादशुचिं यशस्करे । संक्रान्तं कुष्ठिसंस्पर्शात् कुष्ठं दुःखमिवाभवत् ।
 सामान्येन सता कैश्चित्सदृशैः शुभकर्मभिः । जन्मान्तरीयैः साम्राज्यं मया प्रापीति चिन्तयन् ।
 साम्राज्यकामोऽपि नृपो भाविष्यति स जन्मसु । युक्त्वा प्रादानिरातङ्कं राजलक्ष्मीं द्विजन्मने ।
 भृभुजा दानशौण्डेन पैतके स्थण्डिले कृतः । क्वात्राणामार्यदेस्यानां तेन विद्यार्थिनां मठः ।
 मठाधिपतये तत्र च्छत्रचामरहासिनीं । स नरेन्द्राश्रितां प्रादात्स्वकान्तःपुरवर्जितां ।
 वितस्तापुलिने राजा नानोपकरणान्वितान् । ब्राह्मणेभ्यः सोऽग्रहारान् पञ्चपञ्चाशतन्दैः ।
 अथ जातोदरव्याधिर्न ज्ञातो नायमित्यसौ । जानन् संग्रामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजं ।
 समर्थं सचिवैकाङ्गसामन्तानभ्यवेचयत् । रामदेवात्मजं राज्ये वर्णं प्रपितव्यजं ।
 शक्ये राज्यादपाकर्तुं शिशावनभिषेचिते । निराशाः समपद्यन्त तदा राज्यजिहीर्षवः ।
 स पर्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तेरुदयोन्मुखः । विपाककालस्तत्राङ्गि भङ्गान्मुखइवाभवत् ।
 राजधानीस्थितस्यापि वर्णं राज्यादायिनः । आरोग्यवार्तयाप्यासोन्मूर्षारनिरीक्षकः ।
 ततः सानुश्रयो राजा ताम्यन् प्रैर्यत मन्त्रिभिः । राज्यं सङ्ग्रामदेवाय दातुमाश्वासकारिभिः ।
 राजाज्ञया निशामेकां बद्धेऽष्टस्रमण्डपात् । वहिर्दत्तागैलात्प्रातर्वर्णं निरवस्थित ।
 भयात्प्रजागरादापि तद्भृत्यानां विवेकिनां । आस्थानमण्डपं प्राप पायुचालनभूमितां ।
 एकाहाराजपुरुषस्तदासिं विजयेश्वरे । ब्रीडाद्देवप्रसादाख्यो राजवीजी समर्पयत् ।
 अथाभिषिच्य सङ्ग्रामदेवं तीव्रीभवद्भयः । स राजधान्यानिर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ ।
 धीः केशश्मश्रुवपने शिरःशाटकवर्जनं । काषायग्रहणेद्वेगः शस्त्रत्यागग्रहश्च यः ।
 राजभृत्यैः प्रतिज्ञातः स तस्मिन्निश्चितचये । जीवत्येव कृतज्ञलव्यञ्जकैः परिवर्जितः ।
 ॥ युग्मं ॥ दे सहस्रे सुवर्णस्य सार्द्धं बद्धा पटाञ्चले । योनिर्जगाम राजासौ मुमूर्षुर्निजमन्दिरात् ।
 पञ्चभिः पर्वगुप्ताद्यैर्योतकं तस्य मन्त्रिभिः । हतं सजीवितस्यैव विभक्तान्योन्यमयतः ।
 ॥ युग्मं ॥ विवेष्टमानः शय्यायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः । तिष्ठन्मठाङ्गनकुटीगर्भे ध्वान्तान्धकारिते ।
 अजातसम्बिद्भ्रंशोऽग्रे पश्यन् द्रोहपरान्निजान् । प्राणैरहानि द्वित्राणि नयदानिरमुच्यत ।
 तदा सुहृदन्मुभ्यवेलावित्तैः कृतत्वरैः । जिहीर्षुभिश्च साम्राज्यं विषन्दत्वा विपादितः ।
 ॥ तिलकं ॥ अवरोधबधूमध्यात्सती तं पतिमन्वगात् । एका त्रैलोक्यदेव्येव स्वप्नमेव विराचनं ।
 वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षा बद्धकक्ष्यः क्षितीश्वरः । चक्रभान्वभिधं चक्रे मेलके द्विजतापस ।

८०

८५

८६

८७

१००

१०५

कृतात्माचारमालोक्य राजा धर्मवशम्बदः । निजग्राहाश्वपादेन ललाटतटमङ्कयन् ।
 तन्मातुलेन तद्रोषादीरनाथेन योगिना । सान्धिविग्रहिकेणाय स खेनैव न्यगृह्यत । ११०
 पूर्वाचार्यप्रभावेण स्वमाहात्म्याधिरोपणं । प्रख्यापयद्भिर्गुह्यभिः श्रद्धयेति यदुच्यते ।
 तत्ख्यापितैव सप्ताहात्स विपन्न इति श्रुतिः । दीर्घव्याधिहते तस्मिन्नुपपत्तिः कथम्भवेत् ।
 अयामयान्तरे वाभूत्सा वार्तेत्युच्यते यदि । वर्णटाद्यभिशापोऽपि तदायात्त्र हेतुतां ।
 भुक्तैश्वर्येणानवसमाश्रुतुर्विशे स हायने । मासि भाद्रपदे कृष्णतृतीयस्यां व्यपद्यन् ।
 पितामही शिशोर्गौश्री विनिवेश्य नृपासने । भूभटाद्यैः समं प्रादात्पर्वगुप्तोऽय पञ्चभिः । ११५
 क्रमात्समं पितामह्या तान् व्यापाद्येतरान् बली । एकः स एवमाक्रान्तः प्रबभूव नृपासदे ।
 स पार्थिवत्वमन्त्रितमिश्रया चेष्टया स्फुटं । राजा राजानकश्चेति मिश्रामेवं धियं व्यधात् ।
 सेवमानः स्वयं बालभूपं भोज्यार्पणादिभिः । चञ्जूनां प्रत्यभात्पर्वगुप्तो द्रोहवद्विष्कृतः ।
 यान् द्रोहभीरुन् सन्भाव्य संविभेजे यशस्करः । तस्य तत्तनयो चेदे त एवासन् प्रयोजकाः ।
 करभाङ्गरुहापिङ्गे शशश्रुणि क्षितिपालवत् । स ददौ कुङ्कुमालेपं वर्चः शादलविस्तृते । १२०
 विभ्यदेकाङ्गसङ्घातात्प्रकटोत्पाटनाक्षमः । प्रमापणाय प्रायुङ्क्त शिशोः कर्माभिचारिकं ।
 न्याय्यं ते सान्वयस्यास्ति राज्यञ्चैत्रादिवासरे । अन्यथाचरतो नाशः क्षिप्रं वंशायुषोर्भवेत् ।
 इतीमामपि यामिन्यां श्रुतवान् भूतभारती । अभिचारस्य बन्धुत्वं निर्ध्यायाधिकशङ्कितः ।
 एकाङ्गेभ्यो विभिन्नेभ्यो विभ्यदुद्भिन्नपञ्चमः । उदताम्यत्तया चिन्तालुप्तमस्विद्विज्ञानिम् ।
 यथा महाहिमापातनिःसञ्चारजने दिने । अकस्मात्सम्भूतबलो राजधानीं निरुद्धवान् । १२५
 विरोधकारिणं बुद्धाभिधेन सह सूनुना । निर्दोहमाहवे हवा मन्त्रिणं रामवर्धनं ।
 पितृयेण बेलावित्तेन प्राभूतार्थमुपाहृतां । गले पुष्पस्रजं बद्धा पातितः पार्थिवामनात् ।
 स तं वक्राङ्घ्रिसंग्रामं हतमन्यत्र मन्दिरे । पातयित्वा विनस्तान्तःकण्ठबद्धगिलं निशि ।
 चतुर्विंशस्य वर्षस्य दशस्यां कृष्णफागुणे । पापः सखङ्गकवचो न्यविचरत नृपासने ।
 ॥ चतुर्भिःकुलकं ॥ पारे विशोकं शिविराज्जातस्याभिनवाभिधात् । सूनुः संग्रामगुप्तस्य स तथा पार्थिवोऽभवत् । १२०
 केचित्तं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिजज्ञिरे । ते सर्वेएव तद्गीताः प्रातरेव प्रणेमिरे ।
 पार्थिवैकाङ्गसामन्तमन्त्रिकायस्थतन्त्रिणं । तद्गीत्या द्रोहवृत्तीनां द्रोहाद्वै तमदृश्यत ।
 एकाङ्गस्य तदा स्थाने सुय्याभिजनजन्मनः । प्रमादान्मदनार्दित्यनाम्नो ढक्का व्यदीर्यत ।
 हतांशुकेन भूभर्ता कुपितेन खलोकृतः । स निरुक्तकच्छशश्रुतपत्नी समपद्यत ।
 तादृशस्य पुनस्तस्य सस्त्रीपुत्रत्वमीयुषः । अद्याप्यभिजने जाता वसन्ति त्रिपुरेश्वरे । १२५
 कुर्वता पर्वगुप्तेन भूभृता द्रविणार्जनं । प्रापिताः पुनरुत्साहं प्रजा रोगानियोगिनः ।
 व्यधत्त सन्द्भवनविहारवसुधान्तिके । पर्वगुप्तेश्वरं सोऽपि वृजिनार्जितया श्रिया ।
 श्रीयशस्करभूभर्तेशुद्धान्तस्य विशुद्धधीः । कौलीनमधुनादेका गौरीव नृपसुन्दरी ।

सुचिराङ्कुरितप्रीतेः पर्वगुप्तस्य याकरोत् । समागमार्थिनो युक्त्वा वञ्चनामुचितां सती ।
 इदं यशस्करस्वामिसुरवेश्माङ्गनिर्मितं । त्यक्त्वा पत्युर्विपन्नस्य कृत्वा निर्वाणपूरणं । १४०
 अमोघमस्मि नियमादिधास्यानि त्वदीप्तिं । सद्युपकन्दयन्नेवं सुभ्रुवाभिहितस्तया ।
 अथ प्रवृद्धगर्वेण तत्सुल्यैरेव वासरैः । सम्पूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा ।
 सा यागज्वलने राजललना पीतमर्पिषि । पूर्णाङ्गत्या समं साध्वी जुहाव सहसा तनुं ।
 उपर्यस्यानिरस्तासोः पुष्टाः कुसुमवृष्टयः । तत्काञ्चिणस्तु न्यपतन्नवर्णमुखरागिरः ।
 सुदीर्घसाहसारम्भचिन्तासंरम्भशोषितः । पर्वगुप्तो बभूवाथ दृष्ट्वा मयपथातिथिः । १४५
 व्याध्याधिप्रशमायासैर्ज्ञात्वाप्यस्यायिनीं स्थितिं । मूढाः प्रहृष्टिं नोऽञ्जन्ति द्रोहे श्रीलोभमोहिताः ।
 आशङ्क्य तादृङ्घ्रिष्ठोऽपि सोऽकुण्ठैः प्राक्तनैः शुभैः । कैश्चित्सुरेश्वरीचेने परासुः समपद्यत ।
 षड्विंशत्सराषाढवज्जलेऽङ्गि त्रयोदशे । द्रोहार्जितेन नृपतिः स राज्येन व्ययुज्यत ।
 अतोन्द्रियायां परलोकवृत्ताविहैव तीव्राशुभपाकशंसी । दृश्येत नाशो यदि नाम नाशु न कः कुकृत्येन यतेत भृत्यैः ।
 चेमगुप्तामिधानोऽभूदथ राजा तदात्मजः । आसवासेवनेनोत्तिकवित्त तारुण्यसंज्वरः । १५०
 सोऽभूत्सत्त्वभावदुर्वृत्तो नितरां दुर्जनाश्रयात् । कृष्णचपाचणोघोरमेघान्ध इव भीतिकृत् ।
 स्वतुल्यवेशालङ्काराः शतं लालितकानृपं । तं फल्गुणप्रभृतयो दुराचाराः सिधेविरै ।
 द्यूतासवाङ्गनासेवायसनेऽपि स पार्थिवः । विटर्निर्लुब्धमानोऽपि नाभूत्सत्त्वोवहिष्कृतः ।
 रागी मधुप्रणयवान्विहिताक्षसक्ति र्धः सख्यमेति मधुपैर्द्वैतकोशसरैः ।
 पद्मे प्रयाति दिनमात्रमपि प्रसक्तिं श्रीस्तत्र चेत्किमिव तन्न कुतहलाय ।
 विटाः प्रविष्टा हृदयं जिष्णुजा वामनादयः । पिशाचस्यैव रुचितामशुचिं तस्य चक्रिरे । १५५
 परोपहासकुशलः परनारीरतिप्रियः । परायत्ताशयस्तस्यैव पार्थिवोऽनर्थतत्परः ।
 धीवनं श्मश्रुमालासु गालयः श्रोत्रपालिषु । तेन चिन्ताः प्रतीक्षाणां करोटीषु च टक्कराः ।
 कटिसङ्घट्टनान्नार्थ्यो मृगव्यञ्जावनाटनैः । विटाश्चास्त्रीलरटनैर्व्यासृज्यं तस्य लेभिरे ।
 पुंश्चलीजात्मावैधेयवालकद्रोघृनिर्भरा । समभूदप्रवेशार्हा राजपर्वन्मनस्विनां ।
 जिष्णुपुत्रैः चेमगुप्तचमाभृद्यन्त्रपुत्रकः । चारणत्वगुणाकृष्टः किं न धूर्तैरनर्त्यत । १६०
 तस्य कङ्कणवर्षोऽसीत्यभिधानं विधाय ते । तोषिताश्वासकृच्चकुर्दोष्णोः कङ्कणवर्षिताम् ।
 निर्दोषदोषाविष्कारे नववस्तुप्रदर्शने । अधृष्यटक्कराधाने प्रसादः प्रापि तैर्नृपात् ।
 संलज्य कुचकव्यान्ताः कृत्वा निजबधूः पुरः । रागी राजा गृहान्नीतो द्यूते तैर्निर्धनः कृतः ।
 संभोगाभग्नसौभाग्यकृतस्पर्धेः परस्परं । सम्भुज्येताभवान्वक्तुर्विशेषमिति चोदितः ।
 उपभोगं स्वभार्थ्याणां निर्लज्जैस्तैः स कारितः । का ह्येति च रत्यन्ते पृष्टोऽभीष्टधनप्रदः । १६५
 ॥ युग्मं ॥ तस्य लालितकेव्यास्तां मूढां संभोगदौकने । मात्रोच्चारित्ररचित्वाङ्गिकाकौ हरिधूर्जटी ।
 नीत्वा नर्मकथाङ्गतां निजवपुर्मुञ्चन्ति मानोन्नतिं सन्दूष्य स्वयमङ्गनाः शुचितया त्यक्तं कुलं कुर्वते ।

सौख्यं प्रप्ति सुदीर्घमेव न समासत्वा यदर्थं श्रमः प्रत्याख्याय तदेव वेदि न विटैः किं प्रार्थ्यते सेवया ।
 यशस्करस्य भूत्वापि सच्चिवोभट्टफल्गुणः । तस्याभूदनुजीव्यन्ते धिग्भोगाभ्यासवासना ।
 फल्गुणस्वामिमुख्यानां प्रतिष्ठानां विधायिनः । तस्योपदेशो भूभर्त्रा पर्यहास्यसकृद्रहः ।
 गृह्णन् विद्वेषितां हन्तुं टक्करादिवलात्ततः । वृद्धोरक्कः कम्पनेशो दुर्गोष्ठीमध्यगोऽभवत् ।
 तीक्ष्णचेपे सम्प्रविष्टं हन्तुं सङ्ग्रामडामरं । श्रीजयेन्द्रविहारं स निर्घृणो निरदाहयत् ।
 सुगतप्रतिमारीतिं हत्वा दग्ध्वा ततोऽखिलात् । जरद्देवगृहेभ्यश्च सङ्ग्राह्यं ग्रावसञ्चयं ।
 सुरप्रतिष्ठया दाढीं मूढः स्वयशोविदन् । नगरापणवीथ्यन्तः चेमगौरीश्वरं व्यधात् ।
 एकः प्रयात्युपरमं द्रविणं तदीयं कृत्वा परः प्रसभमुद्वहति प्रमोदं ।
 नो वेत्ति तत्स्वनिधने परकोषगामि धिग्वासनामसममोहकतान्धकाराम् ।
 त्यागिना चेमगुप्तेन भुक्त्वाथं खशभूभुजे । हत्वा विहारान्निर्देग्धान् ग्रामाः षट्त्रिंशदर्पिताः ।
 दुर्गाणां लोहरादीनां शास्त्रा शतमखोपमः । नृपतिः सिंहराजाख्यस्तस्मै स्वान्तनयां ददौ ।
 स तस्यां शाहिदौहित्र्यां दिद्वायां सक्तमानसः । दिद्वाचेम इति ख्यातिं यथै लज्जावहं नृपः ।
 मातामहेन भूमर्दबध्वास्तस्या व्यधीयत । श्रीभूमिस्वामिनो दत्तप्रसादो भीमकेशवः ।
 चन्द्रलेखाभिधां कन्यां राज्ञे दत्तवताभवत् । फल्गुणद्वारपतिना समं दिद्वा समत्सरा ।
 गुरुपदेशः सुमहान् कुन्तविद्याश्रमस्तथा । तस्य निर्वहणाद्गङ्गाद्भुजो हास्यतां यथै ।
 श्रमोघपतनान् प्रासान्योग्यान्सङ्ग्रामकर्म्मसु । शृङ्गालमृगयासक्त्या स हि श्लाघ्यानमन्यत ।
 तं वृत्तं वागुरावादिडोम्बाटविक्रपेटकैः । पर्यटन्तं श्वभिः सार्द्धमपश्यन्सतं जनाः ।
 तस्य दामोदरारण्यललान्निमिकादिषु । स्थानेषु क्रोष्टुमृगयारसिकस्य वयोऽगमत् ।
 अथ कृष्णचतुर्दश्यां स कुर्वन्मृगयां नृपः । ज्वालामपश्यत् क्रोशन्त्याः शृङ्गाल्या निर्गतां मुखात् ।
 तदालोकनसञ्जातसन्तासाकम्पितस्ततः । लूतामयज्वरेणाभूत्परोतो मृत्युहेतुना ।
 मर्तुं यथै च वाराहचेत्रं यत्र विधायकः । श्रीकण्ठचेममठयोरासोद्भृक्कपुरान्तिके ।
 मस्तरविदलाकारलूताक्लिन्नकलेवरः । पौषे चाब्दे चतुस्त्रिंशे नवमेऽब्दे सिते मृतः ।
 चेमगुप्तात्मजः क्षामृदभिमन्युरभूत्ततः । शिशुर्निस्त्रिंशधर्म्मिण्या दिद्वादेव्यानुपालितः ।
 सन्धिविग्रहशृङ्गान्तमुख्यकर्म्माधिकारिणः । निःसाध्वसं राजबधूमबन्ध्यश्रयना व्यधुः ।
 अभिमन्यौ चितिं रचत्यकस्मादेव दारुणः । तुङ्गेश्वरापणोपान्तादुज्जगाम ऊताशनः ।
 बर्धनस्वामिपार्श्वस्थभिक्षुकीपारकावधिः । वेतालसूत्रपातस्थान् स ददाह महागृहान् ।
 डोम्बचण्डालसंसृष्टभूपसम्पर्कदूषितान् । दग्ध्वा महागृहान्वक्त्रिर्भुवः शृङ्खिमिवाकरोत् ।
 रचित्री क्षापतेर्भाता स्त्रीस्वभावादिमूढधीः । सारासारविचारेण लोलकर्णी न पसृष्टे ।
 राज्ञः सुतार्पणाद्वैरा तस्यै पुरा यतः । पतिवन्नीव सा सार्द्धं फल्गुणेनाश्रमन्त्रिणा ।
 पत्यौ मृते सपत्नीनां दृष्ट्वानुसरणं ततः । दम्भेनानुमुर्षन्तीमनुमेने स तां द्रुतं ।

१०१

१०५

१०६

१०७

१०८

१०९

निषिषेधानुबन्धानु सानुतापां चितान्तिके । कृपालुर्मरणदेताममात्या नरवाहनः ।
 अतोनिमर्गपिशुनो रक्कसां मन्युदूषिताम् । फल्गुणाद्राज्यहरणाशङ्का राज्ञीमजिग्रहत् ।
 विरागशंसिभिर्लिङ्गैस्तां ज्ञात्वा विषमाशया । समन्युं साखिलामात्यां फल्गुणोऽप्यास्त शङ्कितः ।
 स हि सर्वधिकारस्थः सर्वस्याक्षिगतोऽभवत् । दीप्यमानोऽधिकं मन्त्रशैथिल्याहादिभिर्गुणैः ।
 अस्थीनि चेमगुप्तस्य गृहीत्वा जाङ्गवीं गते । पुत्रे कर्दमराजाख्ये प्रबलैरन्विता बलैः ।
 तत्प्रत्यागमपर्यन्तं पर्णोत्से स्थातुमुद्यतः । अविश्वसन्नपगृहे फल्गुणो वैरिशङ्कितः ।
 निर्गत्य नगराद्यावत्सभाण्डागारिसैनिकः । काष्ठवाटान्तिकम्प्राप्य तावद्रक्तादिचोदिता ।
 आकलय्य द्रुतं दिद्वा सन्त्यज्य प्रार्थनादिकं । पृष्टे प्रत्युत याष्टीकांस्तस्य हन्तुं व्यसर्जयत् ।
 नवावमानखिन्नः स मिलितानन्तसैनिकः । प्रत्यावृत्त्य ततो मानी वाराहं क्षेत्रमाययौ ।
 श्रुत्वा समेतसैन्यं तं प्रत्यायातं प्रतापिनं । आस्कन्दशङ्किनी दिद्वा सामात्या समकम्पत ।
 तस्मिन् क्षेत्रे गतं शान्तं विलय्य स्वामिनं चिरं । वराहपादसविधे तेन शस्त्रं समर्पितं ।
 द्रोहसम्भावनापापं शस्त्रत्यागेन मन्त्रिणा । स्वस्य सम्भार्जितं तेन राजमातुश्च साध्वसं ।
 युक्तायुक्तविचारवाच्चमनसः सेवा महदैशसं क्रुद्धेऽस्मिन् प्रतिकारकर्मगहनद्रोहापवादावहं ।
 येन न्यूनगुणे दृशोपकरणीभावोऽपि तस्मै परं कोपः कोऽपि विवेकिनः समुचितः शास्त्राय शस्त्राय वा ।
 पर्णोत्समेव शनकैः ससैन्ये फल्गुणे गते । विगताध्यापका वाला इवामोदन्त मन्त्रिणः ।
 योगक्षेमौ चिन्तयन्तौ चेमगुप्तबधूरपि । अनिशं प्रजजागार स्वयं कण्टकपाटने ।
 राज्यप्रार्थी पर्वगुप्तो मन्त्रिणौ कोशपोथिनौ । अजिग्रहत्करौ पूर्वं पुत्र्यैर्यौ च्छाजभूभटौ ।
 तयोः प्रजातौ तनयौ ख्यातौ महिमपाटलौ । अवर्द्धिषातां यौ राजमन्दिरे राजपुत्रवत् ।
 तौ तत्रावस्थितावेव तत्कालं राज्यलालसौ । संमध्य समगंसातामुद्दामैर्हिमकादिभिः ।
 बलिनौ तावबलया राज्ञापास्तौ नृपास्यदान् । समन्युं स्वगृहादास्तां यावत्कतगतगतौ ।
 एकतः पृष्ठतः प्रादान्महिम्नो निर्गतस्य सा । निर्वासनाय याष्टीकांस्तवत्प्रकटवैकता ।
 ॥ युग्मं ॥ शक्तिसेनाभिधानस्य श्वशुरस्य निवेशनं । प्रविवेश स तज्ज्ञात्वा तं ते तत्रापि दुद्रुवुः ।
 शक्तिसेनेन याष्टीकाः सान्विता नाचलन् यदा । तदा भीतस्य जामातुर्व्यक्तं प्रादात्स संश्रयं ।
 तं लब्धसंश्रयं प्राप हिम्मेकोमुत्कलस्तथा । एरमन्तकनामा च परिहासपुराश्रयः ।
 श्रीमानुदयगुप्ताख्योऽप्यमृताकरनन्दनः । ललितादित्यपुरजा यशोधरमुखा अपि ।
 एकैकं तं मिथः सैन्यैर्भुवनचोभकारिणः । समूय चक्रुर्देराज्यं महिम्नः पक्षमाश्रितः ।
 तस्मिन्महाभये दिद्वापक्षं मन्त्री सबान्धवः । एकएव तु तत्याज नाद्रोहो नरवाहनः ।
 प्रवर्द्धमानपुत्रना योद्धुं बद्धोद्यमास्ततः । पद्मस्वाम्यन्तिकं प्रापुर्दाप्यमानायुधा द्विषः ।
 अथ शूरमठे दिद्वा विसृज्यात्मजमाकुला । आपच्छान्तिचमंस्तानुपायान्समचिन्तयत् ।
 ललितादित्यपुरजादिजान् स्वर्णेन भूरिणा । तर्ह्यं स्वीकृत्य विदधे रिपूणां सङ्गमेदनं ।

२००

२०५

२१०

२१५

२२०

एकाचेपेऽखिलैः कोपोविधेय इति वादिभिः । महिम्नः पोतकोशैस्तैः सन्धिर्देव्या समं कृतः ।

२२५

गोष्पदोत्सङ्गने यस्याः शक्तिर्नाज्ञायि केनचित् । वायुपुत्रायितं पंगव्या तथा सङ्घाभिलङ्गने ।

यत्सङ्ग्रहे रत्नमहाषधीनां करोति सर्व्वव्यसनावसानं ।

त्यागेन तद्यस्य भवेन्नमोऽस्तु चित्रप्रभावाय धनाय तस्मै ।

उत्कोचकाञ्चनादानेऽप्युच्चान्धायन्युपक्रियां । दिद्वा यशोधरादिभ्यः कम्पनादि समार्पयत् ।

अभिचारं महिम्नश्च कृतवत्यामितैर्दिनैः । मण्डले खण्डिताञ्जलं दिद्वायाः समजृम्भत ।

कदाचित् ढक्कमाख्यस्य शाहेशस्योपरि क्रुधा । सत्रासं वंशजैर्यात्रां कम्पनाधिपतिर्ददौ ।

२२६

तद्देशं निम्नगाशैलदुर्गं प्रविशता जवात् । अखण्डशक्तिना तेन बलादग्राहि यक्कनः ।

स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूपतेः । अभिषेकान्भुविश्वके श्रोलताप्यायनं पुनः ।

लब्धप्रवेशः समये तस्मिन् रक्कादिभिः खलैः । कम्पनाधिपतौ राज्ञा विदेषोऽग्राहि मूढया ।

उर्वीपतेश्च स्फटिकाग्निनश्च शीलोविघ्नतस्त्रीहृदयस्य चान्तः ।

असन्निधानात्सततस्थितीनामन्योन्यरागः कुरुते प्रवेशं ।

स्वचित्तसम्बादिवचोवदन्तो धूर्ता वितन्वन्ति मनः प्रवेशम् ।

पृथग्जनानां गणिकाबधूनां विटाः प्रभूणाभपि गर्भचेटाः ।

२२७

द्रोग्धायं यक्कनं रचन्धनादायीति पैशुनं । तथ्यमेव तदीयं सा स्वयं वादादमन्यत ।

अथ स्ववसतिं प्राप्ते कम्पनेशे जयोजिते । याष्टोकान् व्यसृजद्दिद्वा स्फुटं निर्वासनोद्यता ।

तदाचेपं समाकर्ण्य स्मरन्तः कोशवेदिनं । ते हिम्नकैरसत्ताद्याः पूर्व्ववदिक्रियां ययुः ।

नरवाहनमुख्यास्तु राज्ञोपचं न तत्यजुः । विभेदं पूर्व्ववत्प्राप देवं निजबलं पुनः ।

प्रविष्टेषु ततः कोपात्पुरं शुभधरादिषु । भट्टारकामठे दिद्वा भूयः पुत्नं व्यसर्जयत् ।

२२८

दत्तार्गले नृपगृहे स्थितां तां दैवमोहिताः । ते तदैव विना पुत्नं विमूढानोदपाटयन् ।

राज्ञयाः सञ्जघटे लोकः परस्मिन्नेव वासरे । यद्वलेन तदा स्तैर्यं सा किञ्चित्समदर्शयत् ।

जयाभट्टारिकापाश्चाद्यावच्छूरमठान्तिकं । व्याप्य स्थितैर्दिषत्सैनैरथ प्रवृत्ते रणं ।

राजधानीं राजसैन्ये प्रविष्टे त्रासविदुते । सिंहद्वारे घटाबन्धमेकाङ्गाः समदर्शयन् ।

शरीरनिरपेक्षास्ते भीतं संस्तभ्य तद्वलं । अधावन्विदिषां सैन्यं चेलुः केचिच्च शत्रवः ।

२२९

तस्मिन्नवसरे राजकुलभट्टः समाययो । त्वर्य्यघातैर्दिषां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजं ।

तस्मिन् प्राप्ते दिषां सैन्यं विननाश विनश्वरं । न द्रोहा विनयं जातु सहन्ते शस्त्रदेवताः ।

तोडयत्यायमान् बन्धान् स्फोटयत्युपलानिति । यः ख्यातिमावहत्तथा हिम्नको भीनविक्रमः ।

तस्यासिना राजकुलभट्टदेहार्द्धपातिना । चर्ममात्रं न तुचेष्ट कंकटस्यातिसङ्कटे ।

विलोक्य तदसम्भाव्यं सैन्ये दैन्यं समाश्रिते । अघानि हिम्नकोयोधैरवाष्टुभि यशोधरः ।

२३०

तथाप्यासीत् स्फुरन् संख्ये ययेरमत्तकः क्षणं । स भग्नासिञ्च्यतो वाहाञ्जीवग्राहमगृह्यत ।

नाजौ तैरेव्यताधातुं यः श्रीमान् राजवान्भवः । जगामोदयगुप्तः स कापि त्यक्त्वा महाहवं ।
 इत्थं लब्धजया राज्ञी तत्तृणात्रयहीदृषा । यशोघरं शुभघरं मुकुलञ्च सबान्धवं ।
 काश्मीरिकाणां यः आद्वुष्टोक्तेता गयान्तरे । सोऽप्येवमत्तकः गूरः परिहासपुराश्रयः ।
 बद्धा महाशिलां कण्ठे वितस्ताम्भसि पातितः । खदुर्नयफलं देव्याः प्रकोपेनानुभावितः । २५५
 ये सप्तसप्ततादृषादागोपालनृपात्पुरा । अभिमन्युं यावदासन् षोडशानां महोभुजां ।
 वर्षर्षाष्टं प्रतापायुः श्रीहराद्रोहदृत्तयः । ते क्षिप्रं मन्त्रिणः सर्वे सान्धवायाः सहानुगाः ।
 भीमभूभङ्गमात्रेण दिहादेव्या संकोपया । आसन्निःशेषतां नीता दुर्गयेव महासुराः ।
 ॥ तिलकं ॥ अभवन्निहिता राज्ञा तानुत्पाद्य मदीद्वतान् । रक्तादयः कम्पनादिकर्मस्थानाधिकारिणः ।
 इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डामाखण्डलोपमां । अखण्डमण्डलां चक्रे निर्दोहो नरवाहनः । २६०
 राज्ञी कृतज्ञभावेन सापि मन्त्रिसभान्तरे । तमाजुहाव निर्दोहं स्वयं राजानकाख्यया ।
 सुप्ते सुखाप निष्पन्नभोजनेऽस्मिन्नभुक्त सा । हृष्टे जहर्ष निर्विषे निर्विदेदानुकूलतः ।
 आरोग्यान्वेषणं शिवाप्रार्थनां गृहवर्त्तिनः । सात्मवस्तुविसर्गञ्च नाकृत्वा तस्य पिप्रिये ।
 अभूतां युग्यवाहस्य कुप्यनाम्नः सुतौ पुरा । यौ सिन्धुभुक्तौ तज्ज्यायान् सिन्धुर्लालितकः किल ।
 पर्वगुप्तगृहे भूत्वा गञ्जाध्यक्षे स्थिते क्रमात् । लब्ध्वा गञ्जाधिकारित्वं तस्या राज्ञ्याः शनैरभूत् । २६५
 हृष्टा तथैव गञ्जेशो नवायामविधायकः । कर्मस्थानस्य निर्माता सिन्धुगञ्जाभिधस्य यः ।
 प्रायशो हृतराज्यस्ते वर्तन्ते नरवाहनः । इति नेयधियं राज्ञीं सोऽभ्यधत्त दुराश्रयः ।
 सा तथेत्यब्रवीद्यावत्तावत्प्रेम्णा स जातुचित् । मन्त्री तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजगृहागमं ।
 सा सानुगान्तत्र यातां धुवन्वामेव वत्स्यति । इत्युक्त्वा सिन्धुनापृच्छत्तत्कर्त्तव्यं भयाकुला ।
 अनुक्तैव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता । स्त्रीधर्मिण्यस्मि जातेति पश्चाद्दाता व्यसर्जयत् । २७०
 संप्रवृत्तोपचारायां गतायां तत्पथात्तथा । राज्ञां नाशममात्यस्य प्रीतिसम्बिच्च सा ययौ ।
 तयोस्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टस्नेहयोः कृतम् । चाक्रिकैरतिरूढत्वं तिलपिण्याकथोरिव ।
 कुलिशं सर्वलोहानामममं शैलसेतवः । अभेद्याः प्रतिभाव्यन्ते न किञ्चिदसता पुनः ।
 ये बालादपि संमूढाः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि । तेषां न विद्मः किन्तावन्निर्माणपरमाणवः ।
 विश्वासोऽज्झितधीः शिष्टान् कलयते काकोऽन्यदीयान्निजान् हंसः । क्षीरपयोविभागकुशलस्तस्यत्यसाराद्धनात् ।
 लोकावेक्षणतीक्ष्णधीः खलगिरं जानाति सत्यां नृपो धिग्वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः । २७५
 मूढाचरणहीना सा श्रुतिवाह्यतया तया । वैधेयविप्रकृतिरिव प्रायाद्विगर्ह्यतां ।
 उद्वेजितस्तया शश्वत्तया स नरवाहनः । यथा विमाननोत्तप्तः स्वयं तत्याज जीवितं ।
 प्रकुप्यत्यप्रतीकार्यं स्वतेजस्तप्तचेतसां । शरणं मरणं त्यक्त्वा किमिवान्यद्यशार्थिनां ।
 शशिहीनेव रजनी सत्यत्यक्तेव भारती । विरराज न राजश्रीर्नरवाहनवर्जिता ।
 सा क्रौर्याभ्यासविषमा हन्तुं विततविक्रमान् । संग्रामडामरसुतान् समीपस्थानचिन्तयत् । २८०

निजमुत्तरघोषं ते तद्भयेन विनिर्गताः । कथ्यकदारपत्यादीन् कृतारब्धीन् व्यपादयन् ।
 उत्पञ्चभीतया राज्ञा त्यक्ता परिभवत्रयां । ते यत्नात्समघञ्चन्त मानः स्वार्थार्थिनां कुतः ।
 स्थानेश्वरादिभिर्मूर्खैर्दामरैरितरैः समम् । ते भीताः पुरतस्तस्याः पुनरेत्य जजृम्भिरे ।
 अथ तद्भीतया राज्ञा रक्ते प्रमयमागते । आनीतः फल्गुणो भूयो वीरार्थिन्या निजान्तिकं ।
 राजकार्याणि कुर्वाणः स भूयः शस्तमग्रहीत् । न्यस्तशस्त्रोऽपि यत्स्य दुस्त्यजा भोगवासना । २८५
 महिमा राजपुर्थादिजयिनस्तस्य पश्चिमः । अद्भुतो वृद्धबन्धव्या अवरुद्धद्वामभवत् ।
 अभ्युदयराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः सहायोऽक्षपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ।
 अन्येऽधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्मीरेषु व्यधुर्लुण्ठं दुष्कृतैस्तदुपार्जितैः ।
 दैः शील्पभाजो मातुश्च पाप्मभिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः क्षणे तस्मिन् क्षयरोगेण पस्पृशे ।
 पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्युत्पुत्तैरुपस्कृतः । कृतश्रुतः स वैदुष्यतारुण्याभ्यां विदिह्यते । २८६
 तथा विशुद्धप्रकृतेस्तस्य दुष्कृतमङ्गमः । शेषाधायी शिरीषस्य रवितापद्वामभवत् ।
 वर्धमानः प्रजाचन्द्रस्तृतीयस्यां स कार्तिके । शुक्लेऽष्टाचत्वारिंशब्दे यत्नो नियतिराज्जगत् ।
 तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्तु बालश्वके निजासने । वृद्धस्तनयशोकस्तु दिद्वाया हृदये पदं ।
 सा शोकपिहितक्रौर्या तस्यै प्रथमशीतला । रविरत्नशलाकेव ध्वान्तच्छन्नोऽग्नवैकृता ।
 ततः प्रभृत्यद्भुताभिस्तस्या धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्माभिरुपोढापि लक्ष्मीः प्राप्ता पवित्रतां । २८७
 नगराधिपतिर्भूयः सिन्धुभ्राता शुभाशयः । तदीयधर्मचर्चायां बभूव परिपोषकः ।
 सा तेनोत्पादितानर्घजनरागागतैनसा । ततः प्रभृत्यद्भुदेवी सर्वलोकस्य सम्मता ।
 राज्ञः समचिवः सत्यन्दुःप्रापो लुप्तचण्डिमा । कुर्याद्यः सुखसेव्यत्वं हेमन्तद्वय भास्वतः ।
 सा निर्मात्री विपन्नस्य सूनोः सुकृतवृद्धये । अभिमन्युस्वामिनोऽभूदभिमन्युपुरस्य च ।
 अथ दिद्वापुरोपेतो दिद्वास्वामी तथा कृतः । मठश्च मध्यदेशीयलाटशौडोत्तमश्रयः । २८८
 भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुण्येत्कर्षाभिवृद्धये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ।
 श्वेतशैलमयं चान्यं सा दिद्वा स्वामिनं व्यधात् । धवलं चरणोद्भूतगङ्गाभः स्रवनैरिव ।
 चक्रे काश्मीरिकाणाञ्च दैशिकानां समाश्रयः । तथात्युच्चचतुःशालो विहारश्चारुसम्पदा ।
 श्रीसिंहस्वामिनं नाम्ना सिंहराजस्य सा पितुः । मठश्च विदधे स्थित्यै दैशिकानां द्विजन्मनां ।
 मठप्रतिष्ठावैकुण्ठनिर्माणाद्यैः स्वकर्माभिः । तथातिपवनश्वके वितस्तासिन्धुसङ्गमः । २८९
 तेषु तेषु प्रदेशेषु किमुक्तैर्भूरिभिः शुभैः । सा प्रतिष्ठा व्यरचयच्चतुःषष्टिमिति श्रुतिः ।
 जीर्णोद्धारः कृता देव्या सुष्टुप्राकारमण्डलाः । प्रायः सुरगृहाः सर्वे शिलावप्रावृताः कृताः ।
 क्रीडाचक्रमणे राज्यापंगव्याविग्रहवाहिनी । वल्गाभिधा वैवधिकी वल्गामठमकारयत् ।
 तीर्थारोचननौनभागपि तिमिः सक्तः स्वकुल्याशने वाताशान् यमते शिखी धनपयोमात्राशनोऽप्यन्वहं ।
 विश्वस्ताञ्जलचारिणः प्रकटितध्यानोऽपि भुङ्क्ते वकः सत्कर्माचरणेऽपि दोषविकृतौ न प्रत्ययः पापिनां ।

वर्षिणी वर्षमात्रेण शान्तशोका बभूव सा । भोगोत्सुकार्भके तस्मिन्नप्रति व्यभिचारकृत् ।
वर्षरकान्नपञ्चाश्रे नीतः पक्षे सिते चयं । स मार्गशीर्षदादश्याममार्गव्ययया तथा ।
पौत्तस्त्रिभुवनो नाम मार्गशीर्षे सितेऽहनि । पञ्चमेऽप्येकपञ्चाश्रे वर्षे तदन्तया हतः ।
अथ मृत्युपथे राज्यनामि खैरं निवेशितः । क्रूरया चरमः पौत्तो भीमगुप्ताभिधस्तथा ।
तस्मिन्नवसरे वृद्धः फल्गुणेऽपि व्यपद्यत । निगूढकौर्यदौःशोल्या दिद्वा यज्ञौरवादभूत् ।
बभूव साय सुस्पष्टदुष्टचेष्टाशतोत्कटा । भ्रष्टवक्त्रपटा मत्तदन्तिमूर्तिरिवोत्कटा ।
महाभिजनजातानामपि हा धिङ्मिर्गतः । सरितामिव नारीणां वृत्तिर्निम्नानुसारिणी ।
स्रोतोधिराज्यमधिगम्य विराजमानास्त्रिभ्यः प्रसूय कमलाल्पपयोनिक्ते ।
जाते सरस्यविरतं जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अपि नीचमे ग्याः ।
खशस्य वद्विवासाख्यपर्णेणामजन्मनः । वाणस्य स्रुनुस्तुङ्गाख्योऽविशन्महिषपालकः ।
प्रविष्टो जातु काश्मीरांस्त्रिखहारकर्मणा । सुगन्धिमीहप्रकटनागादृयिकषण्मुखैः ।
पञ्चभिर्भ्रातृभिः सार्धं सन्धिविग्रहकान्तिके । देव्यादृगोचरं यातो हृदयावर्जकोऽभवत् ।
॥ तिलकं ॥ रहःप्रवेशितो दूत्या समाव्यर्थबलाद्युवा । सम्भुक्तभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोऽभवत् ।
तुङ्गानुरागिणी राज्ञी पांपा लज्जोऽज्जिता ततः । रसदानेन वैमुख्यभाजं भुज्यमघातयत् ।
धिङ्मिर्विचारान् कुपतीन् येषां विषमचेतसां । फलशून्या स्तुतिस्तोषे दोषे प्राणधनचयः ।
रक्तेजोदेवकलशोवेलावित्तः कृतस्तथा । भुज्याधिकारे कौटिल्यामाचरन्निस्त्रपोविटः ।
येऽपि कर्दमराजाद्या वीराद्वारादिनायकाः । तेऽपि कौटिल्यमभजन्त्येषां जननैव का ।
चतुः पञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन्नृपगृहे शिशुः । भीमगुप्तोऽभवद्यावत्किञ्चित्प्राढोभवन्मतिः ।
राज्यव्यवस्था यावच्च पितामह्याश्च वृत्तयः । दुःस्थिताः प्रत्यभाषन्त सख्यायास्तस्य चेतसि ।
अङ्गशीलविहीनाया निर्घृणाया निसर्गतः । तावन्नेयधियस्तस्याः सचिन्त्यः समपद्यत ।
अभिमन्युबधूस्तं हि चक्रे गूढप्रवेशितं । महाभिजनजन्मुत्तं तस्मात्सोऽभूत्तथाविधः ।
सा देवकलशेनाथ दत्तमन्त्राविशङ्किता । त्रपोऽज्जिता स्पष्टमेव भीमगुप्तमबन्धयत् ।
निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य योऽभवत् । सन्देहः स तथा तेन व्यक्तकृत्येन वारितः ।
ताभिस्ताभिर्यातनाभिर्भीमगुप्तं निपात्य सा । षट्पञ्चाश्रेऽभवद्वर्षे स्वयं क्रान्तनृपासना ।
प्रवृद्धरागया राज्ञ्या दत्तोद्रेको दिने दिने । सर्वधिकारी तुङ्गेऽथ बभूवाधारिताखिलः ।
सम्भ्रातृकेन तुङ्गेन मीलिताः पूर्वमन्त्रिणः । राज्यविश्ववमाधातुमयतन्त विरागिणः ।
तेऽथ संमन्य कश्मीरानानिन्युः क्रूरपौरुषं । उग्रं विग्रहराजाख्यं दिद्वाभ्रातुः सुतं नृपं ।
मुख्याग्रहारान् स प्राप्नो विधातुं राज्यविश्वं । धीमान् प्रायोपवेशाय द्रुतं प्रावेशयद्विजान् ।
विहितैक्येषु विप्रेषु लोकः सर्वोऽपि विभुतः । अन्वियेषान्वहं तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया ।
कस्मिंश्चित्पिहितदारो तुङ्गं प्रकाद्य वेष्मनि । दिनानि कतिचिद्दिद्वा तस्यावास्कन्दशङ्किनी ।

२१०

२१५

२२०

२२५

२२०

२२५

तथा स्वर्णप्रदानेन सुमनोमत्तकादयः । ब्राह्मणाः समगृह्यन्त ततः प्रायोन्यवर्तत ।
 एवन्तस्मिन्महाचेपे तथा दानेन वारिते । ययौ विग्रहराजः स भग्नशक्तिर्यथागतं ।
 अथ दारुणं समासाद्य तुङ्गाद्याः प्रभविष्णवः । शनैः कर्दमराजादीञ्जुर्विहितविज्ञानं ।
 सुलङ्कनो रक्कसुस्तथान्ये मुख्यमन्त्रिणः । रुष्टैर्निर्व्वसितादेशात्तुष्टैः सम्प्रवेशिताः ।
 प्रवर्द्धमानवैरेण गूढदूतैर्विर्मर्जितैः । प्रायस्त्रिग्रहराजेन ब्राह्मणाः कारिताः पुनः ।
 उत्कोचादित्सया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धैर्य्येण तुङ्गेन सन्निपत्यापहस्ताः ।
 तेषां मध्ये वसन् गूढमादित्याख्यः पलायितः । हतोविग्रहराजस्य प्रियः कटकवारिकः ।
 शस्त्रक्षतः प्रतीहारो वत्सराजाभिधः पुनः । न्यङ्कोतकादिभिर्धावञ्जीवग्राहमगृह्यत ।
 ते स्वर्णाग्राहिणोविप्राः सुमनोमत्तकादयः । सर्व्वेऽपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेशिताः ।
 अथ फल्गुणनाशेन दृष्टे राजपुरीपतौ । तां प्रत्यारब्धिरभवत्क्रुध्यतां सर्व्वमन्त्रिणां ।
 निपत्य सङ्कटे वीरः पृथ्वीपालाभिधस्ततः । चक्रे राजपुरोराजकाशीरिकबलक्षयम् ।
 शिपाटको हंसराजोविपन्नैः तत्र मन्त्रिणैः । चन्द्राद्रेर्दुर्गतिन्दृष्ट्वा मरणं यत्र भेषजं ।
 अथान्येन पथा कस्मात्तुङ्गः सार्धं सहोदरैः । कृत्स्नां राजपुरीं वीरः प्रविश्य सहसादहत् ।
 ननाश तेनोपायेन पृथ्वीपालः सपार्थिवः । शेषाणां मन्त्रिणां भैरवं प्राप मुक्तिञ्च सङ्कटात् ।
 अबलः सन्स भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करं । एवं कृतं ततस्तेन नष्टस्यार्थस्य योजनं ।
 प्रविशन्नगरं तुङ्गस्ततः स्वीकृतकंपनः । चकार डामरग्रामसंहारं सिंहविक्रमः ।
 दिद्वाप्युदयराजस्य भ्रातुः पुत्रं परीक्षितं । चक्रे संग्रामराजाख्यं युवराजमशङ्किता ।
 सा हि सर्व्वान् शिशुप्रायान् पुरोभ्रातृसुतान् स्थितान् । परीक्षितुं मुमोचाये पाले वत फलावलिं ।
 शक्तः कियन्ति कः प्राप्तुं फलान्यत्रेतिवादिनी । साभद्रराजपुत्राणां तेषां कलहकारणं ।
 गृहीताल्पफलास्त्रप्रहारंस्तान्ददर्श च । सङ्ग्रामराजं त्वस्वल्पफलभाजमविचरतं ।
 अनन्तफलसम्प्राप्तावचतले च कारणं । सविस्मयं तथा पृष्ट्वा तामेवं तदाब्रवीत् ।
 अन्योन्यकलहव्यग्रानेतान् कृत्वा पृथग्वसन् । समवायं फलान्यस्मिन्नचाभूवम्परिचरतः ।
 व्यसने संप्रविश्यान्यान् स्थितानामप्रमादिनां । न काः क्लेशविहीनानाङ्कटन्ते स्वार्थसिद्धयः ।
 श्रुतेति तस्य सा वाचमप्रमत्तलदूतिकां । भीरुर्नारीस्वभावेन राज्येऽमन्यत योग्यतां ।
 गूरस्य लभ्यं शौर्य्येण भीरोर्भीरुतया यथा । कार्य्यं हि प्रतिभात्यन्तर्न भवेच्च तदन्यथा ।
 काष्ठं वज्रुज्झितमपि भवेच्छीतशान्त्यै कपीनां लोचनं शुद्धौ सलिलमनलश्चाग्निशौचैणकानां ।
 जन्ताभावा विदधति यथा भाविनः कार्य्यसिद्धिं तत्त्वन्तेषां कचन सहजं वस्तु तेनास्ति किञ्चित् ।
 तस्यामेकान्नशीत्यब्दशुक्लभाद्राष्टमीदिने । देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोऽभवन्नृपः ।
 स्वोऽसम्बन्धेन भूपालवंश्यानां भुवनाद्भुतः । तृतीयः परिवर्तोऽयं वर्त्ततेमुत्र मण्डले ।

२४०

२४५

२५०

२५५

२६०

२६५

निर्नष्टकण्टककुले वसुसम्पदाद्यो श्रीसातवाहकुलमाप महीतलेऽसिन् ।
 दावाग्निदग्धकुतरौ जलदाम्बुसिते चूतप्ररोह इव केलिवने प्रवृद्धिम् ।
 अथ स मृदुतयान्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमग्रेषां दोषिण संयामराजः ।
 विसकुलनिभशेभानिहृतप्राणसारः फणकुल उरगाणामीशितेव न्यधत्त ।
 इति श्रीकाशीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसुनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां षष्ठस्तरङ्गः ॥
 अत्र वर्षचतुर्विंशत्येव दिनेषु च । अष्टस्रभूवन् भूपाला दश भूभोगभोगिनः ।

॥ अथ सप्तमस्तरङ्गः ॥

मातुस्तेजनि निर्मिते पितृकुले स्नाय्या तनुर्वेधसा त्वं सन्ध्याहितसन्निधिर्मम जपारक्तेऽधरे खेलसि ।
 सन्ध्यावन्दनसाभ्यसूयगिरिजास्तुत्येदृशैर्वाक्कुलैर्यैः सन्ध्यामपि वन्दते स्म स जगत्प्रोणातु गौरीश्वरः ।
 चमं चमापतिर्विभ्रन्नमसा च भुजेन च । गाम्भीर्येण च शक्त्या च सोऽजयदाहिनीपतीन् ।
 जज्ञे राज्ञः चये भङ्गेयैस्तुङ्गस्य तदाखिलैः । दिनश्रीविगमे सन्ध्याप्रसङ्गस्येव रागिणः ।
 तत्तत्प्रतिभटाटोपत्रोटनात्प्रत्युतास्य तैः । उदयो ददृशे शश्वद्गतिं कोवेत्ति वेधसः ।
 ॥ युग्मम् ॥ नृपेण जातज्ञातेयः शूरः शक्तिसमन्वितः । सर्वाधिकारयोग्योऽगात्तदा चन्द्राकरः चयम् ।
 अन्ये भीमतिकायामदिवि रम्योरुसम्पदः । पुण्याकरस्य तनयाः शूराः शान्तिं प्रपेदिरे ।
 समर्थमन्त्रिविरहादनिच्छन्नपि वेधसा । निन्ये गत्यन्तरत्यक्तस्तुङ्गपदं चमापतिः ।
 संयामराजतुङ्गादीन्देवो कोशमपाययत् । मुमूर्षन्ती पुरा स्थातुमद्रोहेणेतरेतरम् ।
 क्लेशासहोमहीपालस्ततः कार्यवशादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकार्यो भोजाभ्यासालसोऽभवत् ।
 पर्याप्तं तस्य भीरुत्वं किञ्चिदन्यत्रकाश्यतां । असमैर्यैः न समन्वैश्च चमे यशसः क्षतिम् ।
 साहायकार्थी यत्प्रादाच्छ्रीशैर्य्यादिमते सुताम् । दिदामठाधिपतये प्रेमनाम्ने सलोठिकाम् ।
 क्व लोकोद्बुद्धनोद्बुद्धभूभृद्योग्या नृपात्मजा । प्रतियहजलक्लिन्नपाणिः काल्पमनादिजः ।
 अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रायं ब्राह्मणमन्त्रिणः । परिहासपुरे विप्रपारिषद्यानकारयन् ।
 विप्रमन्त्रिमतैक्येन कृतो राज्ञः सविश्रवः । दुःसहापवमानाग्निसमागमसमोऽभवत् ।
 राज्ञोऽप्युत्पाटने सज्जैः कथंचित्प्रार्थितोद्विजैः । मतिः चान्तिचरुप्राये तुङ्गनिःसारणे कृता ।
 राज्ञस्तुङ्गादिभिश्चैतद्यावत्तेभ्यः प्रतिश्रुतम् । अन्यत्रार्थयितुं लग्नास्तावत्ते शठबुद्धयः ।
 तुङ्गास्कन्देन विप्रोऽयं योमृतस्तदृहे वयम् । तं निर्दहामदत्युक्ता शवः कोऽप्यरघट्टतः ।
 तैरुद्धृत्य यदानीतः शठैस्तुङ्गगृहान् प्रति । केशहोमाश्च विहितान्धाकृत्योत्थापिताभवत् ।

५

१०

१५

तथा प्रतोपपातिन्या निःशैचानां द्विजन्मनाम् । अकस्मान्निरगाच्छस्त्रिनाशायोत्थिते कलौ ।
तिलकं ॥ ततः पलायिताविप्रा यत्नेषां मन्त्रदोऽभवत् । निगूढं राजकलशस्तद्वेगं प्राविशद्भयात् । १०
स व्यक्तीभूतकौटिल्यः सङ्ग्रामं सुचिरं व्यधात् । अपद्वारैस्तु ते विप्राः पलाय्य स्वगृहान् ययुः ।
विजिते राजकलशे समकार्या द्विजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरसुताः सप्तागत्य व्यधुर्मधम् ।
ते कृत्वा सुमहत्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भयं मण्डलं सप्त सप्तसप्तेर्दुतं ययुः ।
जितः सुगन्धिसीहेन तेषु शान्तेषु संयुगे । बद्धाय राजकलशस्तुङ्गेनानाधितोगृहम् ।
नीयमानोऽधिरोप्याशु स्कन्दमर्गेषु विवृतः । तुङ्गस्य युग्यवाहैः स नर्तितोपहृतायुधः । १५
अन्योऽपि भूतिकलशो नाम मन्त्री विनिर्जितः । सुतेन राजकाख्येन सह शूरमठं ययौ ।
क्रमात्सुगन्धिसीहाद्यैर्भुक्ता करुणया ततः । स पुत्रः सेवमानाग्नितापेदेशान्तरं ययौ ।
परिहासपुरादेवं जातोयोदेशविश्रवः । स दैवयोगान्तुङ्गस्य शुभाय प्रत्युताभवत् ।
ततः प्रसादिते राज्ञि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भूतिकलशः कृतगङ्गानिमज्जनः ।
पुनर्नृपगृहे तस्मिन् किञ्चित्कालपदे शनैः । तुङ्गं निहन्तुं राज्ञेन गूढं दूताः प्रयोजिताः । २०
ज्ञातवार्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नर्थे प्रकाशिते । स्वपुत्रो भूतिकलशो राज्ञा निर्वासितः पुनः ।
अवष्टम्भं मनाक् लेभे चन्द्राकरसुतः शनैः । योमय्यामत्तकः सोऽपि तस्मिन् काले व्यपद्यत ।
भूत्वा किञ्चित् क्षणं भूभृत्कन्यासम्भोगभाजनम् । राजोपकारकच्छ्रीमान् प्रेमापि प्रमथं ययौ ।
विवेदिरेऽन्ये गङ्गाद्याः सर्वेऽपि नृपतिप्रियाः । अवाशिष्यत भोगाय तुङ्गः सभ्राटकः परम् ।
इति योयो हि वृत्तान्तस्तस्य नाशाय शंकितः । स स दैवानुकूलेन प्रत्युतोद्रेचकोऽभवत् । २५
कालक्रमचुटितसंश्रयभूः स्वमूलमात्राश्रयी तटतरुः सरितोऽम्बुपूरैः ।
यैः शङ्क्यते निपततीति वितीर्णमृद्भिस्तैरेव तस्य हि भवेत् स्थितिभूमिदार्ढ्यम् ।
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन् प्रजाराधनतत्परः । प्राक् पुण्यसङ्घातुङ्गः शनैस्त्वासीत् स्वलम्पतिः ।
यत्स्वभाग्यापहाराय हीनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्थं क्षुद्रं भद्रेश्वराभिधम् ।
विट्वाणिज्यं सैनिकत्वं काष्ठविक्रयितादि च । आरामिकस्य यस्यासीत्कृत्यं वंशक्रमोचितम् ।
कण्ठलोद्धृतपृष्ठोऽयं भोजनार्थमवालगतः । भस्त्रामर्षी भाण्डवाही यश्च पश्चान्नियोगिना । ३०
अनन्तराजकार्यादिचिन्ताश्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायन्नावुद्ध संसर्गाद्भाग्यसङ्घट्टयम् ।
धार्मिकं तेन धर्मीत्वं विनिवार्यार्थचेतसम् । गृहकृत्याधिकारे स दुष्कृती विनिवेशितः ।
देवगोब्राह्मणानाथातिथिराजोपजीविनाम् । अकालमृत्युर्विदधे वृत्तिच्छेदं स दुर्मतिः ।
शवाजीवोऽपि पुष्पाति क्रूरः कापालिको निजान् । भद्रेश्वरस्तु पापोऽभून्नजानामपि जीवद्धत् ।
तुङ्गेन चैत्रे सर्वत्र कृते भद्रेश्वरे प्रभौ । सुगन्धिसीहः प्रययावाषाढे मासि सङ्घट्टयम् । ३५
परलोकं गते तस्मिन् सर्वभारसहेऽनुजे । तुङ्गश्चिन्तोत्तमाङ्गलं सदैवोऽमन्यतात्मनः ।
श्रीत्रिलोचनपालस्य शाहेः साहायकार्थितः । देशन्तोमार्गशीर्षे मासि तं व्यसृजन्नृपः ।

राजपुत्रमहामात्यसामन्तादि निरन्तरम् । सैन्यं तमन्वगाद्भूरि भुवनेचाभनचमम् ।
 अग्रागतेन स तथा शाहिना कृतसत्क्रियः । पञ्चषाणि दिनान्यासीत्तद्देशे स यदोन्मदः ।
 प्रजागरचरन्यासशस्त्राभ्यासादिवासनाः । अभियोगोचिताः शाहिरपख्यस्तं तदाब्रवीत् ।
 युग्मं ॥ तुरुष्कसमरे यावन्न यूयं कृतबुद्धयः । आलस्यविवशास्तावत्तिष्ठतास्मिन् गिरेस्तटे ।
 एवं त्रिलोचनेनोक्तं सोऽयहीन्न हितं वचः । तस्यै परं समं सैन्यैरुत्सेकादाहवोत्सुकः ।
 हस्मीरेण तदा सैन्यञ्जिज्ञासार्थं विमर्जितम् । तौषीपारे मितप्रायैस्ततस्तीर्त्वाबधोदलैः ।
 ततस्तमाहितोत्सेकमपि शाहिः पुनःपुनः । जगादाहवतत्त्वज्ञः पूर्वोक्तामेव संविदम् ।
 स तस्य नायहीद्व्याक्यं रणौत्सुक्यवशम्बदः । प्रत्यासन्नविनाशानामुपदेशो निरर्थकः ।
 प्रातस्ततः स्वयङ्कोपात्तुरुष्कानीकनायकः । सर्वाभिसारणोद्गच्छच्छलाहवविदारदः ।
 अथ तुङ्गस्य कटकः सहसा भङ्गमाययौ । शाहिसैन्यं परं संख्ये ददृशे विचरत्क्षणम् ।
 शाहिसैन्ये गतेऽप्यासीज्जयासिंहः स्फुरन् रणे । श्रीवर्धनश्च सङ्ग्रामे विभ्रमार्कश्च डामरः ।
 घोरे तुरङ्गतुमुले प्रहरद्भिस्त्रिभिर्भटैः । वीरचेत्रे निजे देशे रक्षितसैर्यशःचयः ।
 कस्तिलोचनपालस्य माहात्म्यं वक्तुमोश्वरः । निःसंख्या अपि यं संख्ये न जेतुमशकन् द्विषः ।
 शुशुभे रुधिरासारवर्षा युद्धे त्रिलोचनः । कल्पान्तदहनज्योतिर्विसारीव त्रिलोचनः ।
 स योधयित्वा सङ्ग्रामे कोटीः कङ्कटवाहिनाम् । एकाकी कार्यमर्म्मज्ञो निर्ययौ रिपुसङ्कटात् ।
 गते त्रिलोचने दूरमशेषं रिपुमण्डलम् । प्रचण्डचण्डालचमूशलभङ्गायमानशे ।
 सम्प्राप्तविजयोऽप्यासीन्न हस्मीरः समुष्कसन् । श्रीत्रिलोचनपालस्य स्मरन् शौर्यममानुषम् ।
 त्रिलोचनोऽपि संश्रित्य हास्तिकं स्वपदाच्युतः । सयत्नोऽभून्महोत्साहः प्रत्याहर्तुं जयश्रियम् ।
 यथा नामापि निर्नष्टं शीघ्रं शाहिश्रियस्तथा । इह प्रासङ्गिकत्वेन वर्णितं न सविस्तरम् ।
 स्वप्नेऽपि यदसम्भाव्यं यत्र भग्ना मनोरथाः । हेलया तदिदधतो नासाध्यं विद्यते विधेः ।
 ईषद्यद्भूमिवैपुल्यं राज्ञः शङ्करवर्मणः । वृत्तान्तवर्णने पूर्वममुत्र प्रकटीकृतम् ।
 स शाहिदेशः सामात्यः सभूधत्सपरिच्छदः । किमभूत्किमु वा नाभूदिति सञ्चिन्त्यतेऽधुना ।
 अवतारं तुरुष्काणां दत्त्वा शेषे महीतले । प्राप्तभङ्गस्ततस्तुङ्गः स्वदेशं प्राविशच्छनैः ।
 सृगालायेव तुङ्गाय लब्धभङ्गाय भूपतिः । न तत्रागमि चुकोध सधैर्यसदृशाशयः ।
 किन्तु खेदाय समभूत्तुङ्गाय तत्वमीशितुः । परायत्तभयाचित्तं पशोरप्युपतप्यते ।
 तुङ्गात्मजोऽपि कन्दर्पसिंहः श्रीशौर्यगर्वितः । राज्योचितं व्यवहरंस्तस्योद्देशप्रदोऽभवत् ।
 गूढलेखैः क्षणे तस्मिंश्चिद्रान्वेषी स भूभुजाम् । भ्राता विग्रहराजोऽपि प्रैरयत्तुङ्गमारणे ।
 कोशादिस्ररणाद्राजा चिरं दोलायमानधीः । अभीष्टप्रेरणोद्विग्नः प्रेरकानब्रवीत्ततः ।
 एकाक्येव सपुत्रः स गोचरो नः कदाचन । पतेद्यदि क्षणे तस्मिन् पश्यामः किं विदमहे ।
 अन्यथा भ्रुवमाचिप्तो हन्यादस्मानसौ बलात् । इति कालापहारार्थमुक्ताभूद्विरतो नृपः ।

तावन्मात्रं वचोवीजभूतं हृदि निधाय ते । विधातुं तदवस्थत्वं तुङ्गस्थासन् कृतोद्यमाः ।
 घण्टासाभ्यन्तरे तुङ्गे भूपेनाकारितो गृह्यात् । समुतो निर्ययौ दृष्टुः स्वप्नोऽपि विधेर्वशात् ।
 स प्रविश्य नृपास्थानं स्थित्वा राज्ञोऽयतः क्षणम् । पञ्चषैः सहितो भृत्यैः प्राविशन्मन्त्रमण्डपम् ।
 पश्चात्प्रविष्टास्तत्रैनं पर्वशर्करकादयः । अनुक्तापि महीपालं तुङ्गं शस्त्रैरपातयन् ।
 मन्त्रो महारथो नाम योऽभूच्छङ्करवर्मणः । तदंशस्तुङ्गभृत्येषु स्नाथः सिंहस्थः परम् ।
 निःशस्त्रो यः क्षणे तस्मिन्परित्राणविधितया । हन्यमानस्य तुङ्गस्य पृष्ठे खं वपुरक्षिपत् ।
 तुङ्गस्य प्रथमाघाते रुद्धश्चासौऽभवद्भयात् । राजा तस्मिन्निरुच्छासे सोच्छासः समपद्यत ।
 आस्था न ब्राह्मणस्यासीद्धर्मनाम्नः सुतोऽन्तिके । यः पापकारी तुङ्गस्य पार्थः कङ्कश्च दुर्मतिः ।
 ताभ्यामाशुविरेकिभ्यां त्राणार्थंस्वाङ्गुलीर्मुखे । क्षिपद्वां पशुवत्तत्र शस्त्रं चासवशाज्जहे ।
 अन्तरङ्गाश्च चङ्गाद्या येऽभूवन्तत्र मन्त्रिणः । तैः स्त्रीवदासितनूष्णीं त्रसैः शस्त्रान्वितैरपि ।
 अज्ञाततुङ्गमृत्युभ्यस्तुमुले तत्र भूपतिः । तद्भृत्येभ्यः शङ्कमानो वक्षिदानीहवादिकम् ।
 आश्वासय स्वभृत्यानां च्छित्वा खड्गेन सत्वरम् । पातयामास तुङ्गस्य समुतस्य शिरोवहिः ।
 दृष्ट्वा स्वामिशिरश्चिन्नं सैन्ये दैन्यात्पलायिते । मृत्युतामुज्ज्वलीचक्रुः कतिचित्तुङ्गसेवकाः ।
 भुजङ्गनामा सामन्तद्विजापत्यो गृह्यागतः । संयामराजं विदधे गेहाद्गेहं पलायितम् ।
 द्वारं कनकदण्डेन भञ्जन्नर्गलितं ततः । विंशतिं हतवान् योधान् स राजास्थानमण्डपे ।
 कोशाधिकारी त्रैलोक्यराजनामा हतो रणे । कप्पामत्तकधात्रेयो वीरोऽप्यभिनवाभिधः ।
 अङ्गने त्रिंशदेकाङ्गा वीरास्तुङ्गेपजीविनः । श्रेणीं बबन्मुनिहता निःश्रेणीं स्वर्गपट्टतेः ।
 सङ्ग्रामं पद्मराजाख्यः कृत्वापि निःसृतोऽक्षतः । स्वामिप्रमथदुःखाग्नितापं तीर्थाश्रयाज्जहौ ।
 अन्ये लोकद्वयत्राणमित्रं शस्त्रं रणाङ्गने । संत्यजन्तोऽथयुज्यन्त यशसा जीवितेन च ।
 चन्द्राख्यः सुभट्मन्यो दैशिकश्चार्जुनाभिधः । हिलाचक्रो डामरश्च त्यक्तशस्त्राः परैर्हताः ।
 लोठितावसथस्तुङ्गे लुण्ठितश्रीर्महीभुजा । आषाढशुक्लदादश्यां कथाशेषो व्यधीयत ।
 निर्दोहदृत्तौ भूभर्ता तुङ्गे सतमये हते । लब्धोदया व्यजृम्भत खलप्राया नृपास्यदे ।
 राज्ञो मनः क्लुषयन् गूढपैशुन्यकर्मणा । योभ्रातृभ्रातृसुतयोर्विपत्तौ हेतुतां गतः ।
 सदुष्प्रवादनिर्दग्धो नागोनिजकुलान्तकः । तुङ्गभ्राता ततो राज्ञा कम्पनाधिपतिः कृतः ।
 युगलकम् ॥ भार्या कन्दर्पसिंहस्य चेमापरमचर्षणी । नागेन सङ्ग्रामं चक्रे रक्षसेवासितचपा ।
 प्रशान्ते तुमुले ठिण्ठा चतुर्भिर्दिवसैः सती । तुङ्गक्षुषा सुता श्राहेः प्रविवेश ऊताशनम् ।
 मन्मायामवरुद्धायां कन्दर्पो यावज्जीवनत् । पुत्रं विचित्रसिंहं च भ्रातृसिंहं च विश्रुतौ ।
 गृहीत्वा तौ क्षुषां तां च मङ्गना तुङ्गवत्सभा । देशाद्विनिर्गता दीना राजपुत्र्यां स्थितिं व्यधात् ।
 ॥ युग्मं ॥ तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भद्रेश्वरः कृतः । भूतेश्वराहिदेवानां चक्रे कोशादिलुण्ठनम् ।
 कियद्विवेकवैकल्यमस्य राज्ञः प्रकाशयताम् । तादृशानपि यश्चक्रे पार्थादीनधिकारिणः ।

पार्था परमदुर्मेधाः ख्यातो भ्रातृकलत्रगः । निर्विचारेण यत्नेन नगराधिकृतः कृतः ।
 बधादिपापं पार्थेन सुकृतत्यक्तचेतसा । पवित्रे प्रवरेणस्य रङ्गपोठे प्रवर्तितम् ।
 चक्रे लुब्धस्य भूभर्तुर्मतङ्गः कृपणायणीः । सिंधोः सुतः कोशट्टङ्गिं प्रजापीडनपण्डितः । ११०
 पुरा देवमुखाख्यस्य दिविरस्य किलाजनि । आपूपिकायां वेश्यायां पुत्रश्चन्द्रमुखान्वितः ।
 यस्तुङ्गोपाश्रयालुब्धः लालितत्वं महीपतेः । वराठकात्मभृत्यासीत्कोटोनां कृतसञ्चयः ।
 विभूतिमध्ये लुब्धस्य प्रभृता यान्यढौकितैः । अपूपैर्निजभृत्येषु विक्रियोभूत्कुलोचितः ।
 प्रभूताग्निररोगश्च भूत्वा लब्धोदयः पुनः । यो मन्दाग्निः सरोगश्च तिष्ठलोकैर्यहस्यत ।
 एकमेवाभवद्यस्य सुकृतं मरणक्षणे । कोटैस्त्रिभागं यददाच्छीरणेश्वरयोजने । ११५
 तदात्मजाः कृता नानाभागनन्दिमुखास्तयः । अधीशाः पृतनाङ्गस्य राज्ञा तुङ्गोपजीविनः ।
 हास्यं बभूव भूभर्तुस्तेषां तुङ्गपदार्पणम् । बन्धनं यवकाण्डीनां हेमस्थाने शिशोरिव ।
 ते तुरुष्काहवे राज्ञा तुङ्गवत्प्रहिताः पुनः । प्रत्यावृत्त्य ययुर्देशं निजमेव पलायिताः ।
 इत्थं मन्त्रिषु योग्येषु चान्तिशीले च भूपतौ । केचिदुदेकमभजन्दरद्विविरडामराः ।
 सा लोठिकामठं कृत्वा लोठिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्नाम्ना मठं परम् । १२०
 पापिनामपि हन्तेयद्वापि सत्कर्मावासना । भद्रेश्वरोऽपि यश्चक्रे विहारं सुकृतोद्यतम् ।
 सत्यं विवेक्ता सङ्ग्रामराजोयो न्याय्यतोऽर्जितम् । निजं ब्रुवाणे द्रविणं प्रपामपि न निर्ममे ।
 श्रीलेखा पार्थिवबधूः श्रीयशोमङ्गलात्मजा । पत्यौ श्रियलसामर्थ्ये स्त्रैरिणीत्वमसेवत ।
 सुतः सुगन्धिषीहस्य जयलक्ष्म्यां बभूव यः । वल्लभो निर्भरन्देव्याः सोऽस्यास्त्रिभुवनोऽभवत् ।
 स जयाकरगङ्गादिगञ्जखट्वातितोत्तणीधीः । कोशोपकारकृतस्या जारोऽप्यासीज्जयाकरः । १२५
 मयग्रामोणगङ्गादिकर्त्री सञ्चयतत्परा । साभूङ्गर्तुः प्रसादेन सुभगा भूरिवैभवा ।
 स चतुर्थसमाषाढप्रारम्भाहे महीपतेः । हरिराजाभिधे पुत्र मा भेषीश्चास्तमाययौ ।
 सुमनःसेवितः कुर्वन्नेषाशाप्रकाशनम् । ह्वादावहः स सर्वस्य चैत्रोत्सव इवाभवत् ।
 अमोघाज्ञेन तेनेमान्निश्चारां कुर्वता महीम् । पण्यवीथ्यां निशीथिन्यां निषिद्धाहारसम्भृतिः ।
 अचिरस्थायिनी राज्ञस्तस्याज्ञा चिन्तनोन्नतिः । वन्द्या नवेन्दुलेखेव पार्थिवानामजायत । १३०
 द्वाविंशतिमहान्युर्वी स रक्षिता चमापतिः । क्षयं ययौ शुचियशाः शुचिशुक्लाष्टमीदिने ।
 प्राणिनां द्योतमानानां नक्षत्राणामिव क्षणात् । लक्ष्मीर्णीमचपेवेयं सङ्गता भङ्गदायिनी ।
 समन्योः स्त्रैरिणीवृत्तिः सुतस्य जननी निजा । अभिचारश्चकारास्तेत्यविगाना जनश्रुतिः ।
 राज्योपकरणे सञ्जीकृते राज्यार्थिनी स्वयम् । सा राजमाता श्रीलेखा यावत्स्नात्वा समागता ।
 मिलितैस्तावदेकाङ्गैर्भ्रात्रा धात्रेयके च । सागराख्येन तत्पुत्रेवालोऽनन्तानृपः कृतः । १३५
 ॥ युग्मं ॥ रत्नं जिघृक्षोरन्येन हते तत्र प्रमापणम् । तद्रक्षिणोऽहेर्लुब्धस्य पापायैव यथा किल ।
 राजमातुस्तथा राज्यलुब्धायाः पुत्रनाशनम् । अभूदन्यहते राज्ये वृजिनायैव केवलम् ।

॥ युग्मं ॥ स राज्यविप्रलम्भेन तादृशा व्यथिताशयाः । व्यस्मरंस्तनयस्ते हं धिभोगाभ्यासवासनाम् ।

अथाजगाम स्थविरः पितृव्यो वालभूपतेः । राज्यं विग्रहराजाख्यो हन्तुं विततविक्रमः ।

स लोहरात्मवलितो दग्ध्वा द्वारमतिक्रितः । दिनद्वयेन सार्धेन नगरं सत्तरोऽविशत् ।

१४०

श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं लोठिकामठम् । उद्दीपिताग्रयस्तत्र निजघ्नस्तं सहानुगम् ।

मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्य भर्तुः सुतस्य च । तस्या व्ययवती राज्ञी राज्यद्रोहोद्यतानिशम् ।

ततो नरपतिः किञ्चिच्छूनैः शिथिलशैशवः । अतिव्यथादिव्यसनी गर्भेश्वरतयाऽभवत् ।

तस्यासन् रुद्रपालाद्याः शाहिपुत्राः परम्पियाः । अनल्पेवतनादानैराज्योत्पत्त्यपहारिणः ।

कृतप्रत्याहनिर्व्विहः सार्धलक्ष्येण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् ।

१४५

दिद्वापालः क्षमापाललब्धया प्रतिवामरम् । सहस्राणामशीत्यापि श्रेते तस्मिन् सुखं निशि ।

अनङ्गपालवेतालश्चक्रे क्षमापाललालितः । शश्वत्सवर्णगीर्वाणप्रतिमापाटने मनः ।

रुद्रपालः परित्राता धनप्राणादिहारिणाम् । बभूव चौरचण्डालप्रायाणां वज्रपञ्जरः ।

कायस्था रुद्रपालाप्ताः प्रजानां पीडनं व्यधुः । चकारान्धमठं श्रीमानुत्पलाख्यो यदयणीः ।

वियङ्गुपालवाल्लभ्यमन्यत्तस्याभिधीयताम् । जालन्धराधिपस्येन्दुचन्द्रस्येन्दुमुखीं सुतां ।

१५०

उपयेमे मनोज्ञलाज्येष्ठामासमतिं स्वयम् । यथा मठः स्वाभिधया विदधे त्रिपुरेश्वरे ।

तस्याः किञ्चिदिव न्यूनां स्वसारं योयवीयसीम् । अथ सूर्यमतां देवीं भूभुजे परिणीतवान् ।

रुद्रेण भूपतिः सख्या स कर्णसुखदायिना । पात्रीकृतो दुर्नयानां कर्णेनेव सुयोधनः ।

कम्पनाधिपतिस्तत्र क्षणे त्रिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्हन्तुं राज्यं सम्भृतडाभरः ।

आकृष्टाशेषकटके तस्मिन् योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सहयाराहो राजपञ्चन तत्यजुः ।

१५५

असिना लङ्घयन् प्रासानमोघान् स्नाद्यविक्रमः । प्रजहारानन्तदेवः स्वयन्त्रिभुवनं रणे ।

सन्नाहरचिताङ्गः स दृढप्रवृत्तिपीडितः । विदद्रौ वदने चासृक् स्वप्रतापमिवोदमन् ।

विनयच्छन्नशौटीर्यः शिशुप्रायः स भूपतिः । दृष्ट्वा वालमसम्भाव्यन्तस्मिंस्त्यक्त्वा रणं गते ।

शमाला डामरं घ्नन्तं प्राप्तेरभिनवाभिधम् । शालास्थले व्यधात् स्नाद्यविक्रमो मोघविक्रमम् ।

मांसासृग्बेष्टनाद्यष्टोभूतखड्गो भ्रमन् रणे । भुवनलोभकदभूद्भैरवोऽनन्तभूपतिः ।

१६०

पश्यन् प्रहारलूनाङ्गानिकाङ्गान् स पदे पदे । निवेद्यमानानयस्यैर्नामग्रहणपूर्व्वकम् ।

चितिभृज्जातदालिष्यो विलम्बिस्थावरे ततः । चाञ्चल्यमक्षपटलादेकाङ्गानां न्यवारयत् ।

॥ युग्मं ॥ एवं तत्र कृतज्ञेन मृत्युभ्यः प्रतिपादिता । विलम्बिस्तेन दीनारकोटिषण्वतः क्रमात् ।

राज्ञो रणान्निवृत्तस्य दुग्धसेकैः करात्सरः । स्थिरग्रहदृढः कृष्टश्चिरेणेति जनश्रुतिः ।

अहो महत्त्वं भूभर्तुर्दीनो देशान्तरागतः । तादृक् त्रिभुवनो येन संविभजे विमन्युना ।

१६५

ब्रह्मराजाभिधस्तेन बन्धुर्गञ्जाधिपः कृतः । रुद्रपालकृतदेषो विरक्तश्चलितो ययौ ।

सप्तभिर्लक्षैश्च भूपालैस्समं मिलितडामरः । तेनानीतो दरद्राजो यत्नादचलमङ्गलः ।

चौरपृष्ठाभिधं ग्रामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्यायं विक्रमोदयो रुद्रपालो विनिर्ययौ ।
 श्वाव्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां दरदीश्वरः । क्रीडापिण्डारकाख्यस्य नागस्य भवनं ययौ ।
 दुर्नयाचरणान्तत्र पार्श्वस्थैर्वारितोऽपि सः । स्वमानस्य मत्स्यस्य गात्रे कुन्तमपातयत् । १७०
 अथोज्जगाम गोमायुवपुःकुण्डाद्भुजङ्गमः । स च तं मृगयौत्सुक्यादधावद्दरदीश्वरः ।
 तमापतन्तमालोक्य व्यवस्थोन्मूलनं विदन् । आस्कन्दाशङ्कि भूभर्तुः सैन्यं युद्धाय निर्ययौ ।
 अभूत्ततोऽस्त्रसङ्घर्षसंजातानलसंहतिः । कृतस्वर्गाङ्गनोदाहो वीराणां समरोत्सवः ।
 तस्मिन्महाभटाटोपे शिरश्चिह्नं दरत्पतेः । रुद्रस्य रौद्रमहसः संप्रहृष्टं यशः पुनः ।
 समरे बधवन्धादि स्नेच्छराजाः प्रपेदिरे । सम्प्राप हेमरत्नादि पुनः कश्मीरभूपतिः । १७५
 उत्तंसमुक्ताद्योताम्बुजालितास्त्रझलज्जलम् । रुद्रपालो दरद्राजशिरोभर्तुरुपानयन् ।
 भ्रात्रोदयनवत्सेन कृतप्राथैस्तथा द्विजैः । तथास्त्रैर्विधास्तस्य बभूवुरवदालिकाः ।
 रुद्रपाले ततो लूतामयेन प्रमथङ्गते । अन्येऽपि शाहितनयाः क्षिप्रमेव क्षयं ययुः ।
 पालस्त्रेहान्धविगमे शुद्धाशयजुषोऽभवत् । देवी सूर्यमती भर्तुर्दर्पणस्त्रेव विम्विता ।
 सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधायिनी । पुण्यं वितस्तापुलिने निर्ममे सुभटामठम् । १८०
 गोहेमहयरत्नादिप्रदानैः सुवहन् द्विजान् । सदाशिवप्रतिष्ठायामदरिद्रांश्चकार सा ।
 आशाचन्द्रापराख्यस्य कल्लनस्थानुजन्मनः । नास्त्रा व्यधापि वात्सल्यात्साग्रहारे मठस्तथा ।
 सिल्लनाख्यस्य च भ्रातुर्भर्तुश्चाभिधया सती । मठौ चकार यत्पार्श्वे विजयेश्वरेश्वरयोः ।
 अष्टोत्तरं चाग्रहारशतं श्रीविजयेश्वरे । ब्राह्मणेभ्यो महापुण्यं विद्वद्भ्यः प्रत्यपादयत् ।
 पत्युर्नास्त्राप्यग्रहारान् प्रददावमरेश्वरे । चिह्नलवाणलिङ्गादिप्रतिष्ठाश्च विनिर्ममे । १८५
 दम्पती राजराजाख्ये मृते पुत्रे प्रचक्रतुः । सदाशिवान्तिके राजवेश्म सन्त्यज्य तौ स्थितिम् ।
 ततः प्रभृति सन्त्यज्य पूर्वराजकुलस्थितिम् । तथैव रुढा भूपालास्तत्रैव वसतीर्यधुः ।
 पार्थिवस्याश्वशालीयाः प्रियवाजितया प्रियाः । प्रसादैर्देशलुण्या च सर्वतः समतां ययुः ।
 गर्भेश्वरतया भर्तुर्वृक्षभो नर्मकोविदः । अलुण्ठयत्प्रजानित्यं डक्कको नाम दैशिकः ।
 मालवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्वर्णसञ्चयैः । अकारयद्येन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे । १९०
 प्रतिज्ञा भोजराजेन पापसूदनतीर्थजैः । सततं वदनस्ताने या तोयैर्विहिताभवत् ।
 अपूरयत्तस्य यस्तां दुस्तरां नियमादितः । प्रहितैका च कश्मीरकुलैस्तदारिपूरितैः ।
 स तस्य पद्मराजाख्यः पर्णप्रात्यिकदैशिकः । प्रियताम्बूलशीलस्य त्यागिनो वृक्षभोऽभवत् ।
 तेन नागरखण्डादिपर्णविक्रयिणा नृपः । देशोत्पत्तिधनं प्रायो निःशेषं दापितस्तदा ।
 पञ्चचन्द्रकशोभाङ्कमौलिसिंहासने नृपात् । बन्धायादत्त लब्धये धने स धनिकोऽधिके । १९५
 तद्राजचिह्नमास्थानोपयुक्तं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं मासार्चवासरे मासि मासभूत् ।
 स्त्रकोशसञ्चयं दत्वा देवीसूर्यमतीमतः । पद्मराजोद्भवान्देशस्याव्यवस्थाव्यवारयत् ।

शमिते चाश्वशालीयडलकादिभये तदा । प्रावर्त्तन्त पुनर्देशे व्यवस्था निरूपद्वाः ।
ततः प्रभृति राज्येव राजकार्य्याद्यताभवत् । तस्यौ शौर्य्यकथां त्यक्त्वा राजा कार्य्यकरः पुनः ।
भर्तुर्नारीविधेयलन्तस्याभर्तजयस्तथा । निष्कलङ्केन शीलेन नान्योन्यं गृह्यतामगात् । १००
भवभक्तिव्रतस्नानत्यागशीलादिभिर्गुणैः । कृतिनानन्तदेवेन मुनयोऽपि विनिर्जिताः ।
राज्ये तस्य महीभर्तुर्दीर्घं तांस्तानलङ्घयत् । पतिम्बरेव राजश्रीर्भृत्यान्वनवोन्मुखी ।
क्षेमाभिधे राजगञ्जपूरणं बालभञ्जकः । व्यधाद्वादशभागादिप्रकारैर्दौक्यन्धनम् ।
मन्त्री ततोऽभवत्साधुस्त्वैर्गतः केशवो द्विजः । सौधश्चन्द्रातपेनेव भूपालो येन भूषितः ।
भ्रास्यन् गतश्रीरेकाकी स एव ददृशे जनैः । भाग्याभुवाक्षतडितो निविडाः कस्य सम्पदः । १०५
॥ युग्मं ॥ भाग्याधीनं धनं ध्यात्वा मुधा मुग्धधियामसौ । कुलविक्रमयोर्दर्य्यो मिथैव पृथुतां प्रति ।
प्रासादपालवैश्यस्य गौरीशत्रिदशालये । भूतेर्हलधरो वज्रो वराहश्चाभवन्सुताः ।
तेभ्यो हलधरः सूर्य्यमत्या विहितसेवनः । वृद्धिं दिने दिने गच्छन्नेभे सर्वाधिकारिताम् ।
विधेयान् बुद्धियुक्तेन कुर्वन्तः क्षित्यनन्तराम् । सपत्नीकोऽभवत्तस्य मुखप्रेक्षी क्षमापतिः ।
क्षेमेण सूचितं पूर्वं सपादायमुदयधीः । कर्मस्थानं स्फुटीचक्रे सर्वं स्थानधुरन्धरम् । ११०
अभूद्वर्णकमूल्यादिलेखनं कनकस्य यत् । राजायत्तं जनस्यार्थसञ्चयानां प्रकाशकं ।
स तन्निवारयामास भाविनां भूभुजां विदम् । ज्ञाने सञ्चितवित्तस्य दण्डाद्यायासकारिताम् ।
भर्त्सितानश्वशालीयान्धनदारापहारिणः । कांश्चिद्वापाद्य स शमं निन्ये लोकस्य विश्वम् ।
तेनायासद्वतानीतः कश्चित्स्वर्णैः सुरास्यदैः । शोभां मठाग्रहारैश्च वितस्तासिन्धुसङ्गमः ।
भ्रातरश्च सुताश्चास्य लक्ष्मीपरिचयेन्मदाः । द्दिरदा इव न कापि दानप्रणयितां जङ्गः । ११५
तद्वाटपुत्तो विम्बाख्यः श्रीमान्चीरो वराहजः । दूराधिकारकार्य्यासोद्दानप्रलयवारिदः ।
स डामरकुलाकालमृत्युः स्वल्पानुगोऽभवत् । खशाहवे जहत्प्राणान् पलायनपराङ्मुखः ।
चम्पायां सालभूपालमुन्मूल्यानन्तभूपतिः । तत्तनृपजयी नव्यन्धराधवमरोपयत् ।
मन्त्रगूढ्येन शौर्य्येण परदेशेषु भूपतिः । हठप्वेशान्विदधत्तोऽभूत्क्षुब्धगतोऽसकत् ।
तुक्कात्मजस्य कलशस्यारब्धौ खिन्नसैनिकम् । अमोचयत् हलधरो युत्थावत्तापुरादमुम् । १२०
उरशाञ्च प्रविष्टस्य वैरिरुद्धाध्वनो व्यधात् । कम्पनाधिपतिस्तस्य मार्गात्तंशोध्य निर्गमम् ।
कालेऽनन्तमहीभर्तुर्वैरिविग्रहसङ्कटं । साहसान्युदजृम्भन्त तानि तानि क्षणे क्षणे ।
राजेश्वरो द्वारपतिः श्रीमान् भद्रेश्वरात्मजः । डामरैः क्रमराज्यक्षैरन्येऽपि बहवो हताः ।
वोत्स्य नीतिदृशा कार्य्यं भीत्या व्यवहरन्नपि । भृत्यतां निष्परिभवां को भुङ्क्ते नृपमन्दिरे ।
दुष्प्रवादास्यदोभूतो देव्या निविडसेवनात् । आशाचन्द्रादिभिः क्रुद्धैर्बद्धो हलधरोऽप्यभूत् । १२५
स राज्ञा हतसर्वस्वो बन्धनक्लेशमन्वभूत् । भाग्यप्रभावे निःसारे सुखमेकान्ततः कुतः ।
नृपेण बन्धनात्त्यक्तं तं श्रीः प्रत्यागता पुनः । आलिलिङ्ग सितच्छत्रलज्जास्मितसितानना ।

स राज्याः प्रावृष इव प्रणयेन क्षणे क्षणे । कोपप्रसादमेघार्कपर्यायापातमन्वभूत् ।
 ततः सरलचित्तस्यक्रमेण समपद्यत । भार्याजित्वं भूभर्तुर्दुर्विपाकार्पणोन्मुखम् ।
 अधिकारपरित्यागाद्दोषाननुशयावहान् । वदद्भिर्वार्यमाणोऽपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः ।
 पत्न्या संप्रेरितः शश्वत्तनयस्त्रेहमूढया । पुत्राय कलशायाभूद्राज्यं दातुं समुद्यतः ।
 यास्यस्यनुशयं राजन्नेवंवाद्यपि कारितः । सज्जं तेन रणादित्यनाम क्षत्राभिषेचनं ।
 एकोनचत्वारिंशस्य वर्षस्य तनयः सिते । षष्ठेऽङ्गि वज्रलस्याभूदभिषिक्तो महीभुजा ।
 अथ स्थाने रणादित्यो राजपुत्रान्निवेशयन् । चिन्तयन् राज्यमाहात्म्यं प्रतिपत्तिषु निष्ठुरः ।
 अनन्तो राजपुत्रोऽयं देवेति कथयन्वचः । कृत्वाटिकान्यस्तहस्तः क्षितिपालं न्यवेदयत् ।
 कुपितेन स भूभर्ता परितृप्त्यावलोकितः । एवं कृतस्मितो व्यक्तं तमूचे नीतिनिष्ठुरः ।
 इत्थं यत्र निवेद्यन्ते कान्यकुब्जादिभूभुजः । तत्रैव त्यक्तराज्यस्य काऽन्या स्यात् प्रक्रिया तव ।
 दिने दिने सानुशयो नियतं भविता भवान् । नाभिमानपरित्यागः कर्तुं शक्यो मुनेरपि ।
 सुदूरदर्शिनां तत्र मन्त्रिणां हृदयङ्गमम् । राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्याचमोऽभवत् ।
 दृष्ट्वाऽन्येद्युर्नवं भूपं राजचक्रेण मेवितम् । नवेतरञ्च सहितं परिमेयैः परिच्छदैः ।
 धीमान् हलधरो युक्त्वा कृतकास्तयया नृपम् । एवं निर्भर्त्सयंलक्ष्मीं तं प्रत्याजीहरत्युनः ।
 विधाय निःसुखं स्रुनुं राज्यभारापणाच्छिष्टम् । कस्मात्स्वसुखसापेक्षो न जिह्रेष्यन्न वाङ्मके ।
 तत्स्वयं राजकार्याणां कार्यमुदहनं तया । अशून्यो यौवनाभोगैरयमस्तु सुतस्तव ।
 इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजियहत् । चक्रे कलशदेवञ्च कलया युक्तिवञ्चितम् ।
 पित्रोरेवान्तिके कुर्वन्नाहाराद्यपि सन्ततम् । ततो बभूव कलशो नाममात्रमहोपतिः ।
 सर्वस्थानास्तपूजादिविधाने पार्थिवोचिते । पितुः सहायकल्पः स पौरोहित्यमिवाकरोत् ।
 अनिमित्तप्रदृष्टानामनिर्मितानुतापिनां । न कापि चलचित्तानां तिरश्चामिव निश्चयः ।
 दापयित्वा पतिं राज्यं निर्वन्धेनापि तावता । सूनौ बभूव यद्राज्ञी विप्रमेवानुतापिनी ।
 सेव्या क्षुषाणामुत्कर्षमार्थैवप्रपदोचितं । वेशलङ्करणदौ सा रूचचित्ता न चक्षमे ।
 हासीकृत्यं तथा पुत्रमर्चय्यः कारितास्तदा । गृहोपलेपने यावन्न वैमुख्यमदर्शयत् ।
 पुत्रो विग्रहराजस्य क्षितिराजाभिधस्ततः । राज्ञः पितृव्यजो भ्राता कदाचित्पार्श्वमाययौ ।
 तस्मै न्यवेदयत् खेदं सचित्तस्योपतापकं । पुत्रे भुवनराजाख्ये राज्यलुब्धेऽतिविश्रुते ।
 स हि तस्यात्मजो नीलः पुरा राज्यं समाश्रितः । तदलैः पितुरालम्बिं विधातुं सोद्यमोऽभवत् ।
 नाम भागवतानाञ्च पूज्यानां स्वपितुर्व्यधात् । दत्तयज्ञोपवीतानां शुनामशुचिमानसः ।
 क्षितिराजः स्वबध्नाञ्च विरुद्धायां विशुद्धधीः । मनस्तापापहे चक्रे सर्वत्यागामृते स्पृहां ।
 राज्यं कलशपुत्राय ज्येष्ठानन्तरजन्मने । रामलेखाभिधानायां राज्यां जाताय सत्वरं ।
 दत्ता स्तनन्धयायापि तदोत्कर्षाभिधाय सः । राजर्षिर्विबुधैः सार्द्धं विदधे तीर्थसेवनं ।

५९०

२२५

२४०

२४५

२५०

२५५

भुक्ता शमसुखं भूरोन्वर्षान् परमवैष्णवः । स चक्रायुधसायुज्यं ययौ चक्रधरे सुधोः ।
 स च भोजनरेन्द्रे दानोत्कर्षेण विश्रुतौ । सूरौ तस्मिन् चणे तुल्यं द्वावास्तां कविवान्धवौ ।
 पितुः पितृव्यजाङ्घातुर्जातस्थानन्तभूभुजा । तन्वङ्गराजस्योत्सङ्गे नप्ता न्यासीकृतः शिशुः ।
 तन्वङ्गेऽपि विवृद्धिं तन्नीत्वा राष्ट्रं शिशुश्च तम् । पुनः प्रविष्टः कश्मीरान्तं चक्रधरे ययौ ।
 सर्वसाधारणीभूतभोगानां राजवीजिनाम् । तावज्ज्ञातेयमभवन्नेह द्रोहकलङ्कितम् ।
 इन्दुराजात्मजास्त्रिद्वराजो यो बुद्धराजतः । जातो मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत् ।
 अत्युत्तिक्रः सुतस्तस्य दरचूपतिमण्डलात् । विधुरे राज्ञि निर्यातः शैर्योद्रेकादखण्डितः ।
 तदानीं जिन्दुराज्याख्यो डामरोद्रेकखिन्नया । रात्र्या स्वयं गृहं नीत्वा साचिव्यं ग्राहितोऽभवत् ।
 काणः शोभाभिधस्तेन गाढोदगावहः प्रभोः । देयामस्यो डामरोऽथ दत्त्वास्कन्दं निपातितः ।
 कम्पनाधिपतां दत्त्वा ततस्तस्य प्रतापिनः । पार्थिवो राजपुत्र्यादौ न देशांश्चक्रे करप्रदान् ।
 अनन्तभूभुजो राज्ये तत्तत्स्खलितसङ्कटे । आलम्बयष्टिप्रतिमो ययौ हन्धरः चयं ।
 मुमुषुर्णा चक्रधरे तेन पार्श्वस्थितो नृपः । सजानिरुपदेशार्थी स तदेत्यमकथ्यत ।
 मा कर्षे परराष्ट्रेषु रभसारध्विसाहसम् । युक्त्या वस्त्रायुरादौ वा व्यपोढं व्यसनं मया
 विशङ्को जिन्दुराजोऽयं परार्थी वृद्धिमागतः । भेदं वः सह पुत्रेण जयानन्दे विधास्यति ।
 कथितं तेन तत् स्मृत्वा जिन्दुराजं महौजसं । विज्जेनावन्धयद्राजा युक्तिमांस्याजितायुधम् ।
 अथ कालेन कलशक्ष्माभृत्कलुषिताशयः । मृत्यैरसाधुसंसेवे प्रसक्तिं ग्राहितोऽध्वनि ।
 तस्याभवद्विज्जयित्यराजपाजादयः प्रियाः । उत्सेकदा राजपुत्राश्चत्वारः शाहिवंशजाः ।
 पुत्रो गजपतेर्नागनाम्नो निकटसेवकः । सोऽपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याध्यापकोऽभवत् ।
 द्विजेन्द्रेऽमरकण्ठे तु याते शिवसमानतां । राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य शिष्यतां ।
 दुःशीलस्य प्रकृत्यैव तस्याकृत्योपदेशकत् । गम्यागम्यविचारस्य परिहर्ताभवद्गुरुः ।
 गुरोर्गताविकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यतां । त्यक्तशङ्कः प्रवृत्ते स्वसुतासुरतेऽपि यः ।
 महासमयसञ्चारचतुरैर्यैरभीतितः । गण्यते स्वप्नभावोऽयैर्वैरवोऽपि न निर्भयः ।
 ते भद्रपादास्त्रासेन पतिता भग्नजानवः । विडालवणिजा स्वस्थाः शिरोहस्तार्पणैः कृताः ।
 पुराकथ्य विडालाङ्को वणिक् कश्चिदिहाभिधां । विडालवणिगित्यात्मनामविस्मारिकान्दधे ।
 यो व्याजमूर्खो वैद्यलगुरुत्वाहङ्कृतः क्रमात् । पादूकद्रजकादीनां शिल्पिनां गुरुतामगात् ।
 सभद्रपादानुल्लाघांश्चक्रे मूर्द्धधरोपयन् । श्रेष्ठो विडालविष्टौघहिङ्गुगन्धात्कटङ्करं ।
 एवं प्रकृतिनिःसारैरपि गर्जद्भिरन्वहं । आन्ध्रं स गुरुभिर्निन्ये दिवसोऽम्बुधरैरिव ।
 ये दीर्घजागरा रात्रौ भूरिभोजनसेविनः । अजीर्णपिशिनोद्गारनित्यदुर्गन्धकन्धराः ।
 अवस्करप्रणालाभाः पृष्ठे चित्रमधःपथैः । शौचपाथ इव क्षिप्रमुज्जन्ति मधुनिर्झरं ।
 नक्तमातोद्यवाद्यज्ञैस्तैः सङ्घैः कृतसेवनः । चारणो वेणुवाद्यज्ञो योषितां धर्षयन् दृढात् ।

२६०

२६५

२७०

२७५

२८०

२८५

कनकाख्ये मदोदामे क्रुद्धे हलधरात्मजे । स्तम्भे निबद्ध तद्भृत्यैश्चिन्तनासो व्यधीयत ।
 योविटश्चमको नाम लूनाङ्गो मङ्गलावहः । शनैर्लेभे स वास्तव्यं कौटुम्बिकवभूषणतः ।
 प्रसादवित्तो भूभर्तुरन्तरे मन्त्रिणामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठकुराख्यां नृकुङ्कुरः ।
 प्रथाप्राप्तस्वपाहेतुं संभञ्जन्वशमञ्जसा । प्रागेव नासावंशस्य भञ्जनं बह्वमन्यत ।
 तेनोद्दीपितदौःशील्यः स यश्चक्रे त्रपोज्जितः । अवाच्यमपि वृत्तान्तं मध्यपातात्तदुच्यते ।
 कल्लनाख्या स्वसा राज्ञो नागाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन सम्भोक्तुं नावशेषिता ।
 तमुदन्तं सपत्नीको बुद्धवान् वृद्धभूपतिः । न प्रत्यभैसीत्तपया तस्या तु निभृतयथः ।
 भिक्षुको धान्यमुष्ट्रीनामोवनायामजो द्विजः । योऽप्यभूद्भामदेवज्ञोवैधेयो लोष्टकाभिधः ।
 संयामचेत्रपालस्य प्रसादात्पर्यटन्निशि । वस्तूनां मुष्टिबद्धानां विज्ञानान्मुष्टिलोष्टकः ।
 परां प्रसिद्धिं सम्प्राप्नो नववल्गापस्य रागिणः । आसीद्गुरुत्वकौटुम्बिकदेवज्ञत्वे रतिप्रियः ।
 तिलकं ॥ भट्टारकमठाधीशः साधुर्वैष्णवि शिवोजटी । खुर्खुटाख्याधिकरणे गृहीतनियतव्रतः ।
 अन्धगान्धर्विकान् मर्मनाम्नः स्वार्चनसेवकान् । अवन्तिपुरजं हस्तग्राहकद्विजचेलकं ।
 परिभ्रष्टमुपादत्त लालितत्वेन यं पुरा । स तेन वारिताशस्तं भङ्गासूत्रमयाम्बरः ।
 विसृज्यमानः पुष्पाणि ग्राहयित्वा नृपान्तिकं । मदनो नाम वाचालः प्रपदेऽत्यन्तरङ्गतां ।
 शनैः कौटुम्बिकदुर्गोष्ठोमध्यपातं समाश्रयन् ।
 चतुर्भिः कुलकं । तैश्चान्यैश्च विटैश्चाटुकारैः क्षिप्रविमोहितः । दोषानपि गुणान्मेने कलशः कलुषीकृतः ।
 नर्मद्वेषणकारिवाक्यमुचितं कृत्यं प्रजापीडनं तेजस्विलमलज्जतासरसतागम्याङ्गनासङ्गमः ।
 सारल्यं खलगालिदानसहनं येषां न तत्सन्निधौ किञ्चित्कर्मकुर्मर्मादोष इति यद्विज्ञाय सन्त्यज्यते ।
 राजा चौर्यरतौत्सुक्यात्प्रतिगेहं परिभ्रमन् । स्वदारालिङ्गनैः प्रीतिं क्षणदासु न लब्धवान् ।
 पारतन्त्र्यकृतापारप्रोतिः परबधूरतिः । अभिलाषानलोत्सेके रागभाजां घृताज्जतिः ।
 तान् कुट्टनान् पुरस्कृत्य पञ्चषानेकदा नृपः । जिन्दुराजगृहं प्रायात्स राज्ञौ चौर्यकामुकः ।
 तत्रासीज्जिन्दुराजस्य सुषा परमपुंश्चली । स्वगृहे दत्तसङ्केता नक्तं कलशभूभुजः ।
 प्रविशन्तमधावंस्तं भषङ्गिः सूचितं श्रुतिः । धृतामयो गृहद्वारं चण्डालाश्चैरशङ्किताः ।
 तान् हन्तुमुद्यतान् दृष्ट्वा तं क्षितौ पतितं भयात् । पृष्ठन्यस्तस्वपुषो ररक्षुरनुयायिनः ।
 तेभ्यः समुष्टिपातादि ददद्भ्यः कथमप्यभूत् । मैवं कलशदेवोऽयमित्युक्त्वा त्याजितो निजैः ।
 घ्राणहीनं पुरस्कृत्य नारीमभिससार यत् । तदेव कामिनस्तस्य नूनमासीदमङ्गलं ।
 स निर्यातो गृहात्कान्ताकटालविवशीकृतः । पथिकालीकटालाच्च दैवान्न प्रलभ्यं ययौ ।
 निजचित्तापराधेन कुर्वन्नीतियतिक्रमं । अस्पृशेभ्यः परिभवं भूपालोऽप्युपलब्धवान् ।
 इन्द्रियैरिन्द्रचन्द्राद्या द्वेपिता यैः सुरा अपि । अपरिस्नानमानवं तैर्मर्त्यैरायवा कथं ।
 प्रागुन्मीलति दुर्यशः सुविषमं गर्ह्योऽभिलाषस्ततो धर्मः । पूर्वमुपैति सङ्गमयोऽभ्युदयमयोऽभिमानक्रमः ।

६०

६५

६००

६०५

६१०

६१५

सन्देहं प्रथमं प्रयात्यभिजनं पश्चात्पुनर्जीवितं किन्नाभ्येति विपर्ययं विगलने शीलस्य चिन्तामणेः ।

राजधानीमवाप्तस्य दुःशीलस्य महीपतेः । क्षपायामेव तां वार्तां पितरावधिजग्मतुः ।

तौ रुदित्वा सुतस्तेहलज्जाशोकात्चितौ चिरं । निश्चयं बन्धने तस्य सदोषस्य प्रचक्रतुः ।

सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं नृपुणं वप्यिकात्मजम् । हर्षं राज्ये चिकीर्षू च निन्यतुस्तां निशीथिनीं ।

१२०

आकारितस्ततस्ताभ्यां प्रातः कलशभूपतिः । ऊचे विज्जजयानन्दौ साशङ्कौ जनकाङ्गयं ।

तन्मतेन जयानन्ददत्तहस्तः कथञ्चन । अन्वीयमानो विज्जेन सपित्तोः प्राविशद्गृहं ।

पिता प्रविष्टमात्रन्तं वक्तुं दत्तचपेटकः । अभाग्यभागिन् जहहि चुरिकामित्यथाब्रवीत् ।

एनं त्रासविस्तृताङ्गसन्धिमालम्ब्य पाणिना । सावष्टम्भं स्पृशन् शस्त्रं विज्जो राजानमब्रवीत् ।

राजन्मानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान् कथं । न त्याज्यं मानिनां वेत्ति मानग्रहमहाव्रतं

१२५

गृहीतवेतेनेनायं राजपुत्रेण शस्त्रिणा । सङ्कटेऽस्मिन्मया खामी जीवता त्यज्यते कथं ।

पिता भवानयं पुत्रः क्षणेऽन्यस्मिन्महीपते । मय्यसन्निहितेऽमुष्य यद्योग्यं तद्विधीयतां ।

मुग्धं विमोह्य नृपतिस्त्वचोभिः स्निग्धकर्कशैः । विज्जः स्वामिनमादाय निराक्रामत्तदन्तिकात् ।

विज्जस्यापूजयन्धीरास्तद्वैर्यमतिमानुषं । अनन्तदेवस्याप्यग्रे यदेवं स व्यजृम्भत ।

चण्डी नरपतेः पत्नी भाव्यर्थबलवत्तया । असाध्यजनमौनस्था तस्मिन्नावसरेऽभवत् ।

१२०

सा चेदासिध्यतोद्युक्ता नाभविष्यत्तदेतरत् । नियमात्सर्वनाशाद्वा बन्धनात्कलशस्य वा ।

ततो विज्जेन कलशः सत्तरेण प्रवेशितः । त्रसन् दिङ्माभिधानाया बलभाया निवेशनं ।

शिरोर्त्तिरस्य सञ्जातेत्युक्ता भीतं पतिं व्यधात् । सा प्राज्ञा ज्ञातवृत्तान्ता तैलेनाभ्यक्तमस्तकं ।

व्याजेन तेन सर्वस्य सम्प्रवेशं निषिध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य विज्जं द्वारस्य रक्षणे ।

ततः समाजैर्विरता राज्ञी निर्भर्त्य भूपतिं । कुशलान्वेषणमिषात्तनयस्थान्तिकं ययौ ।

१२५

बन्धुं व्यधामो राजानं तथैव प्रययौ यदा । दत्तप्रवेशो विज्जेन तदेकाक्षेत्रे सोऽभवत् ।

निषेधादनुगन्तृणां ततः क्रुद्धो धराधवः । रुषित्वा विजयक्षेत्रं गन्तुं प्रावर्त्ततोद्धतः ।

तं प्रयातं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुरान्तिकं । अवोचन्नेत्य तत्रस्था विश्वावटादयो द्विजाः ।

अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजन् किमनुत्पश्ये । कृतस्थानुशयो युक्तो न सतो नासतोऽपि वा ।

न च ते दुर्मतेः त्यक्ताः प्रजा एतामयेत्यपि । ध्यात्वा सूनाः समुचिता कर्तुं दुष्टस्य वाच्यता ।

१३०

न यन्त्रपुत्रकस्येव शक्तिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्वा स प्रजानां शुभाशुभैः ।

उज्ज्वन्ति यत्पयोवाहा जलानि तडितोऽथ वा । वनस्पतीनां सदसत्कार्मपाकस्य तत्फलं ।

यच्चापथस्थितं पुत्रं त्यक्तेच्छस्यासितुं सुखं । कोशं त्यक्त्वा प्रस्थितस्य घटते तत्कथं तव ।

धाराधिरूढसामर्थ्यः सदैवः शुचिमानपि । संस्पृश्यते क्षीणकोशः कृपाणद्वयैः पुमान् ।

श्रुत्वैतैश्च नृपो यावत्प्रत्यावृत्तिं विचारवान् । तावत्सपुत्रेणाभ्येत्य सभार्येण प्रसादितः ।

१३५

अथ प्रविश्य नगरं सप्रमादापवर्जितां । अशान्तमन्युरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्ययौ ।

हयायुधतनुत्रादि स्वयं स्वीकृत्य निर्गतः । देवीं प्रतीचमाणोऽस्यात्सरित्पारे ततः क्षणं ।
 नानाप्रकारानारोप्य कोशान्नापु नृपाङ्गनाः । नार्थः शङ्कनपि गृहे निर्यान्त्यः पर्येषयन् ।
 अज्ञातवार्त्तः प्राक् तृष्णीं तत्प्रस्थानेऽभवज्जनः । ज्ञातवार्त्तस्तदा त्वासीदाक्रन्दमुखराननः ।
 प्रतिमोक्तुं पुरे ताभ्यां दत्तपुष्पाञ्जलौ जनः । वाष्पविन्दुमिषादौज्जोद्दीर्घानर्धकणानिव । २५०
 हा मातर्हा पितः केत्यं गच्छतः परिदेवितात् । इत्यस्मादपरः शब्दो मार्गेषु न तदा श्रुतः ।
 मार्गेऽन्तरान्तराक्रन्दविरतौ निर्झरध्वनिः । शैलानां शोकनिश्वासशूत्कारद्वयशुश्रुवे ।
 तथोराक्रन्दितैः शश्वत्पथि सञ्जातसंस्तवौ । कर्णौ शून्येऽप्यष्टणुतामाक्रन्दितमिवासकृत् ।
 पुत्तागसा तादृशौ तौ दृष्ट्वा मार्गे द्रुमौकसां । खगानां शावभरणमपि लोकोव्यगर्हत ।
 तयोः पुत्तानयोत्तप्तचेतसोर्विजयेश्वरः । मनःप्रसादं संदृष्टः स्निग्धवन्धुरिवाकरोत् । २५५
 तत्तत्र भाण्डागाराश्च मृत्याद्यावसथार्पणैः । संविधानक्रियाभिश्च व्यययोरगमद्दिनं ।
 देशे कोशोपकरणपूर्णगोणीगणावृते । आसन्निम्बनगण्डालीच्छन्नरथा द्वापणाः ।
 तन्वङ्गराजतुङ्गादि ज्ञातिपुत्तानृपात्मजाः । तं सूर्यवर्मचन्द्राद्याडामराश्यानुव्रजुः ।
 डामरान् चीरभूपादीन् राजानो नगरादिषु । स्थानेषु खेषु निक्षिप्य रक्षित्वे गुप्तिमानभूत् ।
 विश्रान्तसर्ववित्तस्य श्रीमतोऽनन्तभूपतेः । प्रावर्तन्तात्सर्वैर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे । २६०
 राजपुत्तहयारोहश्चस्त्रिडामरमण्डलैः । कृतैस्त्रैरेव स्थितिर्वद्धा सविधे वृद्धभूभुजः ।
 वत्सरे पञ्चपञ्चाशे ज्यैष्ठे मासि विनिर्गतः । आसाद्य विजयक्षेत्रं स स्वर्गमुखमन्वभूत् ।
 कलशस्तु गते राज्ञि प्राप वीतवसुं महीं । रक्षाहो चलिते यातरत्नां निधिमहीमिव ।
 स्वराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं रिक्तोऽपि विहितोद्यमः । चक्रे सम्पन्नं विज्जाद्यैः सम्मतानधिकारिणः ।
 तेन सर्वधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । द्वारे वराहदेवस्य वितस्तान्तपुरोद्भवः । २६५
 योऽहम्बराधिकार्थोऽसौज्जिन्दुराजस्य कम्पने । राज्ञा विजयमित्रः स कम्पनाधिपतिः कृतः ।
 यथाधिकारमन्याश्च विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे संरम्भः पितृविग्रहे ।
 जयानन्दः पदातीनां चिकीर्षुरथ संग्रहं । यत्नादनुचितेभ्योऽपि धनिकेभ्योऽग्रहीदृणम् ।
 स्वीकृत्य पत्नीन्विज्जादिराजपुत्तगणान्वितः । अथावन्तिपुरं प्राप योद्धुं वृद्धनराधिपम् ।
 अभ्यर्थ्य कारितो वेलं राज्ञा काराविनिर्गतः । शिमिकावर्त्मना योद्धुं जिन्दुराजो विनिर्ययौ । २७०
 तेषामुद्योगमाकर्ण्य क्रुद्धा वृद्धमहीभुजं । स्त्रे डामराश्ववाराद्याः संरम्भादुपतस्थिरे ।
 अजायत न्यस्तगुडक्रीडत्तुरगमण्डला । शस्त्रैः सत्राटवी कृत्स्ना संकटा विजयेश्वरे ।
 ततः सूर्यमती यत्नात्पतिं परमकोपनं । ययाचे पुत्तवात्सल्यादयुद्धं दिवसद्वयम् ।
 अत्याप्तानथ मय्यादीन् द्विजान्निशि विमृज्य सा । तन्मुखेनातिवात्सल्यादिदमूचेरहः सुतम् ।
 विनाशशंस्यं पुत्त कस्ते मतिविपर्ययः । तीव्रशौर्येण पित्राय यदेवं योद्धुमिच्छसि । २७५
 यस्य भूभङ्गमात्रेण दरद्राजादयो हताः । तत्प्रकोपानले कस्मादीहमे शलभायितुं ।

अस्मिंस्तु वीतिमारुढे वीतिहोत्रसमे नृपे । कस्त्यता च त्वदीयानां तृणानामिव शस्त्रिणां ।
 सेनाङ्गैः कतमैः केन शौर्येण कतमैर्धनैः । भवाञ्जान्तिमतां धूर्त्य योद्धुमेनं प्रधावति ।
 दैवात्सन्त्यक्तमेतेन भुञ्ज्य राज्यमखण्डितं । पित्रा तोर्योपविष्टेन किमिवापहतं तव ।
 द्वेधेच्छुभिः पात्यमानो व्यसनेऽस्मिन् सुदारुणे । प्रयास्यसि दिनैरेव रिक्तोऽप्यत्यन्तरिक्तां ।
 नय सेनाः पितुर्भीतिर्जीवन्त्या मयि नास्ति मे । ऋजुमेनं नयस्वार्हं प्रत्युतानुनयोक्तिभिः ।
 इति दूतमुखैर्मूढं पुत्रो मात्रा कृतार्थनः । सर्वाशाभ्योऽनयत्सैन्यं रात्रावेव निजान्तिकं ।
 श्रुत्वापसारं सैन्यानां दूतैश्चैत्यप्रसादितं । उपालेभे पतिं प्रातर्धृष्टा प्रत्युत बलभा ।
 राज्ञ्या मिथस्तयोरेवं शमिताचेपयोरपि । पिशुनप्रेरणत्प्राप कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ।
 वैरस्वरूपमेतद्भिद्भेदं याति मुहुर्मुहुः । सन्धीयमानमपि यत् क्षिन्नाम्बरमिवाशयम् ।
 वाह्यात्पादैः सुतोदन्तं श्रुत्वा तप्ताशयो नृपः । गृहं प्रविष्टो घृष्टस्त्रीभाषितैर्जडतां ययौ ।
 एवं प्रतिदिनं तप्तस्यक्ततापः प्रतिक्षणं । स्वच्छाशयः शरत्तुच्छतडागौपम्यमाययौ ।
 चकार पितृपक्षाणां पुत्रो वेश्मादिनाशनं । पिता तु पुत्रपक्षाणां न किञ्चित् स्त्रीवशीकृतः ।
 पुत्रस्नेहान्धया पत्न्या बाधितश्चानुयायिभिः । रुचोक्तिभिस्ताप्यमानस्तस्यौ दुःस्थः सदा नृपः ।
 राज्यं जिहीर्षुः पुत्रस्य निःशूरं तद्वलं विदन् । ईषत्स जिन्दुराजस्य गणनां पौरुषेऽकरोत् ।
 पुत्राज्जिहीर्षुणा राज्यं तेन तन्वङ्गनन्दनाः । प्रार्थन्ते स्म तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ।
 सम्प्रेष्य तं तदा रात्रौ स्वान्वयाशर्मशङ्किनी । हर्षं देवी नृपं कर्तुं दूतैराहूतवत्यभूत् ।
 स पितामहयोर्दूतैराहूतः साहसोन्मुखः । वाह्यात्यां निर्गतः सज्जैरत्यमाणोऽपि रक्षिभिः ।
 दत्तपार्ष्णिकषाघातः क्षणार्द्धेनोदलङ्घयत् । मनोजवेनाभग्नौजा वाजिना पञ्चयोजनीं ।
 वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । अगच्छन् बहवो मार्गं दीनाः सेनाहयाः श्रमं ।
 प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामहौ । आनन्दासुजलस्यन्दैरभिषेकं प्रचक्रतुः ।
 पुत्रे तन्निकटं प्राप्ते कलशः कम्पिताशयः । अप्रियाचरणात्पित्रोः संधितुः स न्यवर्तत ।
 स तस्य नगरात्पित्रोः पार्श्वं प्राज्ञो व्यसर्जयत् । अकरोद्विभुते राष्ट्रे स्वभेदस्याप्रकाशनं ।
 एवं प्रवर्द्धमानेऽपि वैरे कलशभूपतिः । कञ्चित्कालं मते मातुरवर्त्तिष्ट मनागिव ।
 खशालाः कलशादेशान् यियासोः कम्पनापतेः । तथा प्रावर्त्तितनतेर्भार्गं संत्याजितः पतिः ।
 अत्रान्तरे शमयितुं वैरं देशोपघातकृत् । तावुद्दिश्य पितापुत्रौ द्विजाः प्रायं प्रचक्रिरे ।
 सन्धिवन्धे समुत्पन्ने ततस्तदनुरोधतः । दम्पती सम्प्रविष्टौ तौ सार्द्धं मासद्वयं पुरं ।
 जयानन्दादिबुद्ध्याय बुद्ध्या बन्धोद्यतं सुतं । भूयोऽपि जयतः खेदान्निर्गत्य च जयेश्वरं ।
 तस्याश्वघासकूटानि पुत्रो रात्रावदाहयत् । व्यापादयत् पदातींश्च विषशस्त्राग्नियुक्तिभिः ।
 तथा प्रवर्द्धमानेऽपि विरोधे सत्यरोधयत् । वात्सल्यविवशा राज्ञी भर्तुः प्रतिचिकीर्षितं ।
 लङ्घाभिधाभूत्कैर्वतबन्धकी तद्विधेयधीः । थकडामरनामा च तज्जारः खलतिस्तदा ।

१८५

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

स तन्नामैव दुष्टात्मा कथमानौ समीपगैः । शुश्राव पितरौ नित्यं लीलास्मितसिताननः ।
 ॥ युग्मं ॥ तौ दम्यतीं पुनर्हेमतुलापुरुषयुग्मदौ । चित्राभिर्धनचर्याभिर्धनस्तापममुञ्चतां ।
 यदा पुनस्तयोर्दार्ढ्यामाद्यान् व्यहीयत । तदा सेर्यः सदुष्युक्तो रात्रौ वज्रिमदापयत् ।
 तेनाग्निनोर्व्वरीशस्य सर्वोपकरणैः समं । भस्मावशेषमभवद्विजयेश्वरपत्तनं । ४१०
 सर्वनाशशुचा दीना राज्ञी मर्त्तुं समुद्यता । तन्वज्रपुत्रैश्चक्षुषे कथञ्चिज्ज्वलतो गृहात् ।
 त्यक्तांशुकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितं । निःशेषं राजसैन्यं तदजायत दिगम्बरं ।
 तद्राजधानीसौधायात्पश्यन्कलशभूपतिः । तोषादनृत्यज्ज्वालौघैर्गगनालिङ्गिभिः समं ।
 अतरन्वष्टसर्वस्वः स पारं सरितो नृपः । निममज्ज सजानिस्तु दुस्तरे शोकसागरे ।
 सम्प्राप्य प्रातरनुष्टं रत्नलिङ्गं नृपाङ्गना । व्यकीर्णास्तचसप्तत्या टाकानां पार्श्वमीयुषां । ४१५
 क्रीत्वा तत्प्रददौ पूर्वं मृत्यानां भोजनंशुके । धनेन तेन निर्दग्धान्यपि धामान्यशोधयत् ।
 भस्मकूलतलात्तावस्तब्धं स्वर्णादिभूभुजा । कथापि यावतोहन्त यथयत्यद्य कौतुकं ।
 राजा शून्याटवीभूते पत्तने तत्र सानुगः । नडत्वक्यथितच्छत्रपटलाच्छादितोऽवसत् ।
 तावत्यप्यर्थसामर्थ्यं चिकीर्षीस्तत्पुरं नवम् । विना राजोचितामाज्ञां न सिद्धं वृद्धभूपतेः ।
 अदृष्टाभिभवो मातुरानुकूल्यान्वो नृपः । परितापं पितुस्तैस्तैर्दुःसन्देहैः सदाकरोत् । ४२०
 निर्व्वन्धादथ पुत्रेण पर्णोत्सगमनं पिता । निर्व्वामनोत्सुकेनोक्तः शश्वदूतमुखैर्यदा ।
 प्रभवन्त्या यदा चासीत्पत्न्या तस्यैव वस्तुनः । निष्पत्तये प्रेर्यमाणः साधिचेपं क्षणे क्षणे ।
 तदा जातु रहः कुप्यंस्तन्वज्रे थकने स्थिते । उवाचानुकपूर्वं तामेवं सपरुषं वचः ।
 तिलकम् ॥ अभिमानो यशः शौर्यं राज्यमोजोमतिर्धनं । मया जायाविधेयेन हन्त किं किं न हारितं ।
 मिथोपकरणं नारीर्गणयन्ति नृणाञ्जनाः । परिणामे तु नारीणां क्रीडोपकरणं नराः । ४२५
 द्वेषोन्मेषात्प्रसक्ताभिर्व्विषक्ताभिरसूयया । के नाम नात्र कान्ताभिः कृतान्तस्यातिथीकृताः ।
 रूपं काश्चिदलं काश्चित्प्रज्ञां काश्चिच्च कर्मणैः । पुंस्त्वं काश्चिदसूनुं काश्चिद्भर्तृणां जहुरङ्गनाः ।
 हरन्ति यावभिरिव क्ष्मां पुत्रैरन्यगोत्रजैः । मत्ताः पयोधरौनत्यात्तरङ्गिण्य द्वाङ्गनाः ।
 पर्यन्ते वेतनमिमे किञ्चीर्णैरौदृशेरिति । पोषयन्ति सुतान् भर्तृन् शोषयन्ति तु योषितः ।
 सर्वकालं विदित्वापि दोषान्योषित्तानमृतम् । प्रतिपत्त्यनुरोधेन मयेयं नावधीरिता । ४३०
 प्रभविष्णुर्निहत्येयमैहिकीः सुखसम्पदः । परलोकसुखस्थाशामयि हन्तुं ममोद्यता ।
 बलीपलितयुक्तस्य नेदीयोमरणावधेः । विहाय विजयचेत्रं कुत्र गन्तुं ममोचितं ।
 क्षपाकरकलामैलेः किञ्चिषक्षपनक्षमा । द्वारेऽपकण्ठसंसेवोत्कण्ठाकुण्ठीभवेत्कथम् ।
 पुत्रो लोकद्वयत्राता कस्यान्यस्येदृशो भवेत् । तीर्थात्प्रस्थापयन्मां यत् कुपये मृतमिच्छति ।
 प्रतिभात्यवगीतोऽयं प्रवादे मेऽद्य चेतसि । अनयान्यकुलोन्मूतो यदयं सम्प्रवेशितः । ४३५
 विसम्वादिनमाकारचारैर्व्वन्धुविरोधिनम् । पुत्रं पितुरसंस्त्रिग्धं जानीयादन्यरेतसम् ।

सुचिराविष्कृताकृतां त्यक्त्वा प्राणाय यन्त्रणम् । एवं वदन् पतिस्तस्याश्चक्रे मर्मसु ताडनम् ।
 गोत्रजस्य पुरः पुत्रोत्पत्तिगुह्ये प्रकाशिते । आम्बुविप्रियालापा साभूदधिकलज्जिता ।
 महत्तमस्य पुत्रो हि प्रशस्ताख्यस्य सोऽभवत् । विपन्नापत्ययायात्स्तथेत्यासोज्जनश्रुतिः ।
 उत्सिक्तभाषितं भर्तुर्योषितो जितभर्तृकाः । जानन्यान्त्याद्विसम्बृत्तशिरस्ताडनसन्निभम् । ४४०
 अतः सा सुदृढं प्रौढिसंस्कारपरुषं वचः । प्राकृतप्रमदेवोच्चैरित्युवाच रूषा पतिम् ।
 गतश्रीस्तापसो मन्दो जातभाग्यविपर्ययः । वृथा वृद्धः क्व किं वाच्यमिति मूढो न वेत्ययम् ।
 स्नातोत्थितस्य यस्यास्य नाभूत्प्रावरणं पुरा । लोको जानात्ययं किं न तेन मां प्राप्य हारितम् ।
 स्वकुलस्त्रीसमुचितं यत्किञ्चिन्मामभाषथाः । क्रियते किं न कालोऽयं यत्रायश्चित्तसेवने ।
 अकर्मणो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः । पत्न्यापि त्यक्तइत्यस्मात्परिवादान् हि मे भयम् । ४४५
 कुलदोषादिवृत्तान्तगर्भोपालम्भनिर्भरैः । वचोभिर्व्यथितस्तस्यास्तस्यौ तृष्णीं यदा नृपः ।
 तदा तस्यासनप्रान्तनिःसृतः प्रसरन्वहिः । निर्विकाराकृतैर्व्यक्तं ददृशे रक्तनिर्झरः ।
 सम्भ्रान्तायां ततो राज्यामपश्यत्यक्नोरुदन् । अस्मिन्नेन गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेशिताम् ।
 ततोऽतिधीरो राजैव तं लज्जाचकितोऽन्वशात् । राज्ञो रक्तातिसरणं जातमित्युच्यतां वहिः ।
 विधेया नारीणां तनयनिहिताशेषविभवाः कृतस्नानौ मृत्ये पुनरुदितविस्मयभरभसाः ।
 नयन्तो गण्यत्वं प्रसभमभियोगं लघुमरिं नयत्यक्ताः क्षापाः प्रलयमुपगच्छन्ति न चिरात् । ४५०
 नृपतिर्विहितहयः शारदातपखेदितः । तृथ्यन्निपीय धान्याम्बुच्युतासृक् जात इत्यभूत् ।
 गम्भीरैराजपुरुषैस्तथा वार्ता प्रवर्तिता । यथा नाबुद्ध वृत्तान्तमेतं कोऽपि वहिर्जनः ।
 ॥ युग्मम् ॥ वत्सरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कार्तिके । विजयेशायतो राजा जीवितेन व्ययुज्यत ।
 पत्न्याः पुत्रस्य चोद्देशैस्त्यक्तो राजा सुखोचितः । प्रसार्थं पादौ निहालुं प्राप सोऽवसरं चिरात् ।
 चुकोपासौ न कस्मैचिच्चुकोपासौ न कश्चन । चक्रे सुखी विमन्युश्च मरणेन महामनाः । ४५५
 सङ्ग्रामराजदायादो न कस्यचिदिव प्रियः । श्रृङ्गकाञ्चादितो भूमावनाथइव सोऽस्वपत् ।
 न प्रियाक्रन्दितैः स्निह्यन्नकुप्यन्न प्रियोक्तिभिः । सर्वेत्यागो ययौ राजा दोर्घनिहारसज्जतां ।
 दाक्षिण्योत्सङ्गनप्रायश्चित्तायेव त्यजन्नसून् । कृतज्ञया पतिः पत्न्या ततो निन्ये सनाथतां ।
 आराजपुत्रचण्डालं देयं प्रत्याह वेतनम् । ददौ स्वयेव मृत्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम् ।
 गृहीतवेतना मृत्याः कोशं सर्वे तथा स्वयं । पुरस्ताद्विजयेशस्य नप्तुः क्षेमाय पायिताः । ४६०
 पादन्यस्तशिराः पौत्रो रुदन्नर्पितकोशया । मूर्ध्न्याग्राय कथितो मा पितुर्विश्वसीरिति ।
 उत्थितैव ततो भूत्वा स्वयमाकुलिता सती । प्रातिहार्यं व्यधाद्भर्तुः कारयन्त्यन्तमण्डनां ।
 सादिनां शतमादिश्य नप्तुस्तत्रैव रक्षणे । सा पुनः शिविकारूढमथ प्रास्थापयत्पतिं ।
 क्षपाभेकान्दिनार्द्धञ्च स्थितैवं पतिदेवता । प्रणम्य विजयेशानं युग्यारूढा विनिर्धयौ ।
 निर्यान्तौ वोच्य तौ प्रेतद्वयकलोलमिश्रितैः । लोकस्याक्रन्दतुमुलैर्भग्ना इव दिशोऽभवन् । ४६५

विमानस्योत्पताकस्य परिष्कारेषु विम्बिताः । प्रजा राज्ञोऽन्तिके रेजुरनुगन्तुमिवोद्यताः ।
 राज्ञां वितीर्णस्कन्धानां मरुत्सोलाः शिरोरुहाः । विमानस्य नृपतेरवहंशामरश्रियं ।
 पश्यन्ती पश्चिमां सेवां सैन्यानां नृपतिप्रिया । अस्ताभिलाषिणि दिने प्रपेदे पितृकाननं ।
 दुःखजासुतवात्सल्याद्यदा केनापि हेतुना । सा बभूव चणे तस्मिंस्तनयालोकनोत्सुका ।
 जानन्ती पवनोद्भूतं रजः सेनासमुत्थितं । चकितोत्कण्ठिता साभूत्कलशागमनाश्रया ।
 तस्मिन् चणे जनाः केचिदायाता नगराध्वना । अङ्ग किं कलशः प्राप्त इति पृष्ठस्तथा स्वयं ।
 स तु पुत्रः चणे तस्मिन् धियासुभ्रातुरन्तिकं । दत्त्वा विभीषिकास्तास्ता निरुद्धे दैधकारिभिः ।
 ततो गृहीतनैराश्या राज्ञी पुत्रावलोकने । सा प्रार्थयित्वा वैतस्तं वारि श्लोकमथापठत् ।
 वैतस्तेन तु तोयेन जठरस्थेन ये मृताः । मोक्षं च्छन्त्यसन्देहं ते यथा ब्रह्मवादिनः ।
 उपनीतं वितस्ताम्बुपीतोपस्पृश्य चाथ सा । एवं शशाप पिशुनान् स्नेहसङ्गशकारिणः ।
 जनितं प्राणद्वैरं यैः पुत्रेण सहावयोः । सान्त्वयानां क्षयस्तेषां भूयात्परिमितैर्दिनैः ।
 तस्यास्तेनोपतप्तायाः शापेनाव्यभिचारिणा । क्षिप्रमेव जयानन्दजिन्दुराजादयो मृताः ।
 चक्रे हलधराप्तवजातकौलीनशान्तये । परलोकं पणीकृत्य युक्त्वा च शपथं सती ।
 एवं विशुद्धशीलत्वं सम्प्रकाश्य शुचिस्मिता । कर्षीरथाददाज्जम्बां ज्वलिते जातवेदसि ।
 अजायत नभोवह्निज्वालाबलयमीलितं । तदागमोत्सवे दत्तमिन्दूरमिव निर्जरैः ।
 साक्रन्दैर्न चटत्कारी दुःखोत्तपैर्नचोन्नतः । परमालेख्यलिखित इव जज्ञे शिखी जनैः ।
 गङ्गाधरष्टकिबुद्धो युग्यवाहस्य दण्डकः । तावुद्दानो निकावल्गा चेति दासास्तदान्वयुः ।
 वप्पटोद्भटयोः कुल्यौ सेनटचेमटावुभौ । भूपालबलभावास्तां वैराग्यादिजयेश्वरे ।
 भावा यन्त्रनिसर्गभङ्गुरतरास्तिष्ठन्ति नैते चिरं चेतःकाचघटस्य तस्य घटते दीर्घोऽयमेको गुणः ।
 यत्तिस्मन्निहितप्ररूढि न गलत्यायाति न स्नानतां धत्ते नापचयं चमत्कृतिवचो गोर्वीणगङ्गापयः ।
 एकषष्टिमतिक्रम्य वर्षान् भूपतिरायुषः । सपत्नीकः पुरारातिगौरीसायुज्यमासदत् ।
 अथास्थीनि समादाय चतुर्थे दिवसे तयोः । पुत्रास्तन्वङ्गराजस्य सर्वे गङ्गां प्रतस्थिरे ।
 पैतामहेन कोशेन परिवारेण चान्वितः । पित्रा विरोधं जग्राह हर्षस्तु विजयेश्वरे ।
 आद्ये पिता पुत्रवरे पिता श्रीविजयेश्वरे । तस्मिन् पुत्रस्तु तत्रासीत्पिता तु नगरान्तिके ।
 ततोऽतिथयिनं पुत्रं दरिद्रो नीतिमान् पिता । अभ्यर्थानर्थभीतश्च सन्धिं दूतैरयाचत ।
 स तैरसकृदायातैरुत्तिको युक्तवादिभिः । राजपुत्रः समं पित्रा सन्धिं निन्ये कथञ्चन ।
 रक्षां पैतामहे कोशे शरीरे चात्मजन्मने । प्रतिशुश्राव जनकः कृतप्रत्यहवेतनः ।
 नृपतेः पुत्रमानेतुं विशतो विजयेश्वरं । दृष्टिः सुष्टैर्दृष्टैर्दग्धा श्रुतिश्च जनगर्हया ।
 स पीतकोशः सङ्गृह्य तनयं प्राविशत्पुरं । कोशं चास्थापयन्मुद्रां दत्त्वा तदभिधाङ्कितां ।
 अचान्तरे तस्य राज्ञो धार्मिकी धीरजायत । दारिद्र्यच्छेदिनी धर्म्या धनबुद्धिश्च सर्वतः ।

४७०

४७५

४८०

४८५

४९०

तनयो नयनाख्यस्य कल्पः सेल्यपुरौकसः । कुटुम्बिनो जयकाख्यः क्रमाङ्गामरतामगात् । ४८५
 स्थलोत्पत्तिः स दिग्देशविक्रीतान्तोवणिज्यया । सम्भृतार्थः शनैर्लुब्धो धनेशस्यर्धितां दधे ।
 सार्द्धं क्रोशं खनित्वा स नित्यं दीन्नारराशिभिः । पूरितायाः चित्तेः पृष्ठे बहन्त्रीहीनवापयत् ।
 दीन्नारन्यसनं भृत्यैः कारयित्वा प्रतिचयं । बहवो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः ।
 सा भाङ्गिलं लभुमिच्छन् वलेऽकस्मात्पलायिते । द्राक्षालतानिरुद्धाश्चो हतः केनापि पत्तिना ।
 तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात् । पर्याप्तेनात्यजद्राजा यावदायुर्दरिद्रतां । ४९०
 समृत्सु चाल्यमानेषु तदीन्नारेष्वहर्निशं । कलषाम्भा बहन्मासान्वितस्ता समपद्यत ।
 दानोपभोगरहिताः काले क्लेशेन भूयसा । अन्यार्थमर्थान् रचन्ति चित्रं लुब्धा महाशयाः ।
 प्राणान् धारयते निपीय मरुतः श्वेते तमोन्धे विले सभोगे परदत्तमिच्छति पटं नग्नस्वपाशान्तये ।
 विस्तार्येति कदर्यतामहिरवत्यन्यस्य हेतोर्निधीन्नान्यः कोऽपि परम्परोपकृतिषु प्रौढोऽस्ति लुब्धं विना ।
 अन्येषु बज्रभिर्मागैर्नद्यः सिन्धुमिवाविशन् । नानार्थसम्पदस्तास्ता भाग्यभाजं महीभुजं ।
 अर्थाभाग्योदये जन्तुं विशन्ति शतशः स्वयं । दिग्भ्योऽभ्युपेत्य सर्वाभ्यः सायं तरुमिवाण्डजाः । ४९५
 स्त्रोतांसि प्रवल्लभमेत्य वसुधां मूलेषु पुष्पान्यधो व्योम्नोऽम्भः पतति त्यजन्ति हरितो वारि प्रणालीमुखैः ।
 इत्थं शुष्कसरः पयोदसमये सम्पूर्यते सर्वतो भाग्यानामुदये विशन्ति शतशो द्वारैर्न कैः सम्पदः ।
 जनरचणदाक्षिण्ये ततः पितुरिवान्वहं । कुशला कलशस्यासीत्प्रजापुण्योदयैर्मतिः ।
 स्वयं वणिगिवार्थानां गणनाकुशलोऽपि सः । विवेक्ता सत्पयत्यागे मुक्तहस्तः सदाभवत् ।
 उपस्थितौ भाविनौ च पश्यन्नायय्यौ स्वयं । अन्तिकान्नात्यजदूर्जखटिकादि नियोगिवत् ।
 तस्य स्वरूपमूलेन रत्नादि क्रीणतः स्वयं । नाशकचञ्चनं कर्तुं कोऽपि विक्रयकारिणः । ५००
 त्रिवर्गं सेवमानः स विभज्य समयं सुखी । मध्याह्नादूर्ध्वमभवददृश्यः सर्वकार्थिणः ।
 तस्य स्त्रेण परेषाञ्च कृत्यमन्विष्यतश्चरैः । अज्ञातः स्वप्रवृत्तान्तः प्रजानामभवद्यदि ।
 स्ववेश्मेव गृहस्थस्य ध्यायतश्चास्य मण्डलं । जनो जनपदे जातु न कश्चिदैन्यमस्पृशत् ।
 कौलीनचकितो राजा कुर्वन्कण्टकशोधनं । प्रकटं नात्यजदृष्टं चौरैर्भ्योऽपि स जातुचित् ।
 न तस्यार्थः कोऽपि नष्टो मन्त्रिणो यमयोजयन् । मन्त्रिणां स पुनश्चक्रे नष्टस्यार्थस्य योजनं । ५०५
 विवाहयज्ञयात्रादिमहोत्सवशताकुलः । नित्यप्रदृष्टो निर्देन्यस्तद्राज्ये ददृशे जनैः ।
 तेन नीतिविदाक्रान्ताः क्षामुजः चित्यनन्तराः । आहाराचरणेऽप्यासंस्तदध्यक्षान् विना चमाः ।
 तन्वज्रस्थस्यकनादींस्तीनायातान्दिगन्तरात् । व्यथितैकानुजान्मत्स्यप्रमुखान् गुडुजानपि ।
 अग्रीणयदन्धुभृत्यान् स भव्याभिर्विभूतिभिः । कलाभिरमृतार्द्राभिः सोमः सुरपितृनिव ।
 ॥ युग्मं ॥ अवाप्तपरिपाकोऽपि दैःशील्येन न भूपतिः । कुदैशिकोपदिष्टेन दुष्टाचारेण चोज्झिताः । ५१०
 टक्केन वृक्षियाख्येन कन्यकाः समुपाहृताः । क्रीडास्तस्य तुरुष्केभ्यो नानादिग्देशसम्भवाः ।
 स तत्रभिः परदारैश्च लोभरूपादुपाहृतैः । श्वरेऽधुरन्त्रीणां दासप्रतिमढौकयत् ।

बद्धोः कामयमानस्य घोषितः प्रतिवासरं । मत्स्यशूपादिभिर्वृथैर्नास्य पुष्टिरहोयत ।

महासमयपूजासु व्ययः स गुरुभिः समं । महाचरुणामाहारं नीतिमुत्सृज्य चाकरोत् ।

एवं शवलकृत्येन पुरं तेन नवीकृतं । निर्दग्धे विजयचेचे शिलावेश्म न शूलिनः ।

विजयेशशिलावेश्म मौलावातपवारणं । नृपोऽम्बरशिरशुभ्रिजाम्बूनदमयं व्यधात् ।

व्ययस्थितिं चानपायां व्यधत् त्रिपुरेश्वरे । पिनाकिनस्य प्रासादं स स्वर्णमलसारकं ।

ततः सत्कर्म्मकुशलश्चकार कलशेश्वरं । निःसङ्ख्यहाटकघटोपटलाङ्कशिलागृहं ।

कलशेशोपरिच्छत्रं विकीर्षोः काञ्चनाञ्चितं । तुरुष्कदेशजः शिल्पो राज्ञोऽभ्यर्णमुपाययौ ।

सहस्रैर्भूरिभिर्हैनश्चक्रसिद्धिं वदन् कलां । स च्छादयन्निजां ताम्रे काञ्चनारोपणं विदन् ।

कानिचिद्विवसान्यासीत्प्राप्नुवन्नृपसत्क्रियां । ततोऽपि तीक्ष्णप्रज्ञेन नोनकाख्येन मन्त्रिणा ।

अभ्यूह्य शिञ्चितकलो विलक्षोऽगाद्यथागतं । तच्च च्छत्रं ययौ सिद्धिमत्यल्पैरेव काञ्चनैः ।

अनन्तेशाभिधं वाणलिङ्गमन्याश्च भूपतिः । प्रतिष्ठाविविधाश्चक्रे स शक्राधिकवैभवः ।

नृपे सहजपालाख्ये शान्तिं यातेऽभ्यषिच्यत । ततः संग्रामपालाख्यो राजपुत्र्या तदात्मजः ।

राज्यं जिहीषुर्बालस्य पितृव्यस्तस्य भूपतेः । भेजे मदनपालाख्यो बलीयानुद्यमं मदात् ।

तद्भयाच्छरणं प्रायानृपं साहायकार्थिनी । स्वसा संग्रामपालस्य जस्मराजश्च ठक्कुरः ।

कृतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पञ्चाज्जयानन्दं शूरैर्विज्जादिभिः समं ।

तत्र विद्रावितामित्रसम्पूज्जत्क्रान्तमण्डलः । संग्रामपालामात्यानां कार्य्यान्ते शक्यतां ययौ ।

काङ्क्षन्तो गमनं तस्य दत्त्वा तास्ता विभीषिकाः । ते चासमैच्छन्नाधातुं स वीरो न लकम्पत ।

मतिं राजपुरीयाणामसावेतामदादिति । शङ्कमानेन तेनाथ विज्जे मन्युरुपाहृतः ।

तैस्तत्र दत्तद्रविणैः प्रार्थितोऽथ महामतिः । रक्षापदेशात्कं सैन्यं स्थापयित्वा न्यवर्त्तत ।

एवं राजपुरीं तस्मिन् स्त्रीकृत्यान्तिकमागते । तुतोष कार्य्यमर्भञ्जः प्राज्ञः कलशभूपतिः ।

क्रमाद्राजायमानेषु विज्जादिष्वथ पस्पृशे । आमयेन जयानन्दो देवात्प्रमयहेतुना ।

स्वास्थ्यवार्त्तापलम्भाय भूपतिं गृहमागतं । वाच्यमस्ति रहःकिञ्चिदित्यूचे स कथान्तरे ।

निर्धातेष्वथ सर्वेषु किञ्चिन्नैवाब्रवीद्यदा । तदा ताम्बूलतित्यचाथाजादिज्जो विनिर्ययौ ।

आप्तेनोक्तोऽपि निर्गच्छत्किम्प्रयासीति भूभुजा । मन्त्रिणा चैत्य स प्राज्ञो वहिरेव व्यलम्बत ।

जयानन्दोऽभ्यधाद्भूपमुक्त्वा राजपुरीकथां । व्यक्तं नाख्येव ते राज्यं विज्जे वृद्धिमुपागते ।

आदीयमानाद्विज्जेन कार्य्येभ्यो वेतनादपि । दर्शयामास गणनां बद्धमूल्यां महीभुजे ।

प्राप्तः कलुषतां राजा प्रयातः स्वगृहांस्ततः । याचितो गमनानुज्ञां विज्जेनेज्जितवेदिना ।

निषेधन्निव दाक्षिण्यलेशान्निर्व्वन्धकारिणः । तस्यानुज्ञां ददौ गन्तुं सान्तस्तोषो महीपतिः ।

लब्धादेशो गृहान् गत्वा सर्वोपकरणैः समं । प्रस्थाप्य सोऽयतो भ्रातृनाप्रष्टुं नृपतिं ययौ ।

राजधर्म्मगभीरत्वक्रूरयोः स्वामिभृतयोः । काचिदेव क्षणे तस्मिंश्चेष्टाभूदद्भुतावहा ।

न यत्प्रभुः प्रियं भृत्यं गमनात् न्यवर्त्तयत् । उपालेभे समन्युश्च न यद्भृत्यः प्रियं प्रभुं ।
 सहोत्थितेन कतिचित्पदानि सह भूभुजा । चिरं कृत्वा कथां नोचैर्हसन् विज्जो विनिर्ययो ।
 जिन्दुराजं हलधरो मुमूर्षुर्दूषयन् यथा । तथा विज्जञ्जयानन्दः स व्यवरोपयत्पदात् ।
 तल्लक्ष्मीमात्रशेषां क्ष्मां कृत्वा गच्छन्विधीयतां । कृतार्थो विज्ज इत्युक्तिं नाग्रहीन्मन्त्रिणां नृपः ।
 निवर्त्तयिष्यति क्षामृन्नियतं गमनादमुं । इत्याशयान्वगाद्विज्जं राजवर्जञ्जनोऽखिलः ।
 आस्कन्दं शङ्कमानोऽस्याद्विज्जाद्राजा बलोर्जितात् । दण्डस्यन्देऽपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनीः ।
 तस्मिन् शूरपुराद्याते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तशङ्कस्तां शङ्कां प्रादुश्रुके स मन्त्रिणां ।
 ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं विज्जार्थहरणेऽब्रुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्यन्त नयज्ञतां ।
 विज्जादयस्तु निर्द्रोहा यं यं देशमग्निश्रयन् । तत्र तत्रैव पूज्यत्वं रत्नानीव प्रपदिरे ।
 विज्जोऽधिकं प्रवृद्धेऽपि दैवतस्यैव भक्तिमान् । पद्भ्यां कलशदेवस्य सत्यंकारः सदाभवत् ।
 एवं निर्व्यास्य विज्जादीनचिरावाप्तवैभवः । क्षिप्रं सूर्यमतीशापाञ्जयानन्दः क्षयं ययौ ।
 राज्ञो विरोधकृदक्तं शापस्याव्यभिचारतां । प्रमयञ्जिन्दुराजोऽपि तस्मिन्नेव क्षणे ययौ ।
 तेऽपि विज्जादयः क्षिप्रमचिरावाप्तसम्पदः । प्रापुः शापोचितं सर्वे प्रमयं गौडमण्डले ।
 आकस्मिकेऽथ प्रमये विज्जः प्रमयमाययौ । सुदीर्घबन्धनक्लेशं प्रापुस्तदनुजा अपि ।
 पलायितेषु कारायास्तेषु व्याघ्रेण पाजकः । हतस्तदनुजाः शेषा भुक्तक्लेशाः क्षयं ययुः ।
 दिवास्तद्वैधकाराणां नानश्यन्मदनादयः । अदीर्घेणैव कालेन दुरन्तैर्यैर्भविष्यते ।
 जयानन्दसहायोऽथ तत्पुत्रान् परिपालयन् । सर्वाधिकारी भूपेन वामनाख्यो व्यधीयत ।
 यस्य तास्ताव्यवहृतीर्नीतिज्ञस्याद्भुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गोष्ठीष्वद्यापि धीमतां ।
 ग्रामानवन्तिस्त्राम्यादिभोग्यानाहृत्य लुब्धधीः । राजा कलशगञ्जाख्यं कर्मस्थानं विनिर्ममे ।
 मन्त्रिणे नोनकायासौ धनोत्पादविधेऽप्यदात् । कौर्त्यवस्तो न पादायं जनरक्षणेदक्षिणः ।
 मन्त्रिणे राजकलशापत्यान्यत्यन्तरङ्गतां । लेभिरे क्षामुजः पार्श्वे प्रशस्तकलशादयः ।
 सुताः स्वाच्छन्द्यविवशाश्चैराः सन्ध्यादिसंश्रयाः । युक्त्वा निदधिरे राज्ञा निबद्धस्त्राधिकारिणः ।
 पुनर्भदनपालेन क्रान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय व्यसृजत्सेनान्यं वण्टं नृपः ।
 प्रतापैर्भूपतेस्तेन भृत्यांशेनापि निर्जितः । बद्धा मदनपालोऽपि कश्मीरान् सम्प्रवेष्टितः ।
 भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतोद्दाराधिपो वीरो विदधे डामरक्षयं ।
 बभूव जिन्दुराजात्स शिचितो नयविक्रमौ । भूयनन्तरसामन्तमुकुटसृष्टशासनः ।
 स राजपुत्र्यादिजयी द्वारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेऽत्यजद्राज्ञा प्रसाद्य ग्राहितः स्वयं ।
 मदनः क्षितिपालेन प्रापितः कम्पनेशतां । लब्धप्रकर्षान्वोपादीन् डामरान्वज्जशोऽवधीत् ।
 सेवावशीकृतः श्येनपालं स नगराधिपं । चक्रे विजयासिंहाख्यं हताशेषमलिस्तुचं ।
 कन्दर्पोदर्यासिंहाद्यैः प्रहिते लोहरे सक्तत् । राजा भुवनराजस्य दूरं निस्सारणं व्यधात् ।

कीर्त्तिराजस्य तनयां स च नीलपुरप्रभोः । लब्ध्वा भुवनमत्याख्यां रिपोऽश्विन्नामयोऽभवत् ।
 कार्यप्रतिग्रहे कर्तुं प्रवृत्तिं ग्राहितोऽभवत् । हत्वा विजयसिंहादयो नृपेण नगरेऽगतां ।
 गुह्यात्मजः स मल्लोऽथ तेन द्वारपतिः कृतः । राज्ञां मौलिमणिस्थाने स्वप्रतापमरोपयत् ।
 ॥ युग्मं ॥ शौर्यं निष्परिवारस्य पार्थस्योत्तरगोयहे । उरसा सम्प्रवेशे वा द्रुतं मल्लस्य मानिनः ।
 पञ्चाशैस्तुरगैर्यत्स कृत्वा तीर्त्वा व्यपाहरत् । राज्यं वाजिप्रजैस्तार्द्धमभयाख्यस्य भूभुजः ।
 एवं वशीकृतभुवो भूपतेर्नयवेदिनः । सममेवाष्टभूपालास्त्रिषष्टेऽब्देऽविशन् पुरं ।
 कीर्त्तिन्यर्च्यपुराधीशश्चाम्येयोभूमृदासटः । तुक्कात्मजस्तु कलशो वल्लापुनरेश्वरः ।
 राजा संयामपालाख्यः स च राजपुरीपतिः । उत्कर्षोलोहरोर्वीर्भदौर्वशो मुङ्गजो नृपः ।
 गाम्भीरसोहः कान्देशः काष्ठवाटधराधिपः । श्रीमानुत्तमराजोऽपि राजानमुपतस्थिरे ।
 ॥ तिलकं ॥ राजलोकाः प्रवृद्धेऽपि घने जनपदेऽभवत् । दुर्लभ्यो वार्षिकसरित्पूरो वारिनिधाविव ।
 तस्मिन् चणे शिलोभूतवितस्तासलिले नृपैः । शीतचण्डेऽपि सङ्कोचं सुखं तैरनभूयत ।
 मनसापि हि भूपाला यत्ने किञ्चिदचिन्तयन् । प्राप्तमेव पुरे पश्य वामनेन तदाहृतं ।
 कौशलं मन्त्रिणस्तस्य रराजेतरदुर्लभं । निमित्तं तदसम्भ्रान्तो नित्यवद्यो न्यवाहयत् ।
 पार्थिवेष्वथ यातेषु मल्ले कार्यपराङ्मुखे । क्षितिपालेन कन्दर्पो द्वारं स्वीकारितः पुनः ।
 अभिमानधनो मन्त्री कृतारब्धिर्निर्जैर्धनैः । दुर्गं स स्वापिकं नाम युत्वा दुर्गहमग्रहीत् ।
 स प्रविष्टोऽपि नगरं खिन्नः केनापि हेतुना । पार्थिवाभ्यर्थमानोऽपि कार्यं नैवाग्रहीददा ।
 तदा प्रशस्तकलशं नित्यं दूत्यं समाचरन् । तदुत्सिकोक्तिसन्तप्तः संस्पृशन्नभिमानितां ।
 निजश्रियातिभूयस्या भूरीन् सङ्गृह्य शस्त्रिणः । तत्पदे रत्नकलशं स्वभ्रातरमकारयत् ।
 सोऽर्थैः क्रीतप्रयोऽप्यासीन्न कन्दर्पः समः कश्चित् । किञ्चिन्नोत्तिष्ठितः सिंहः सत्यसिंहक्रियां स्पृशेत् ।
 ततः क्रमेण भूभर्त्रा मृत्युरत्नं कथञ्चन । राजस्थानाधिकारं स नगरे ग्राहितः पुनः ।
 अतिताडनतश्चारे विपन्नेऽथ कृपाकुलः । त्यक्त्वा तमप्यधिकारं विषलो जाह्नवीमगात् ।
 पटान्तकृतसंरोधस्ताडयित्वा करं प्रभोः । कोपाद्देशान्तरं यातस्तं प्रत्यास्ते स्म मन्यमान् ।
 अत्यन्तखेदितोऽप्यासीदानीतस्थान्तिकं पुनः । दर्पं हतुं नृपस्तस्य सन्नद्धो नतु जीवितं ।
 इत्थं पुरुषसिंहानां प्रौढदार्ढ्यो विमोढवान् । आरोहमवरोहञ्च सन्तरङ्गः क्षमापतिः ।
 उपाङ्गगीतव्यसनं नर्तकीसङ्गहादरः । देशान्तरोचितं राज्ञा तेनैवेह प्रवर्तितं ।
 ततो जयवनोपान्ते निरन्तरमहागृहं । स्वनामाङ्कं पुरं कर्तुं प्रावर्त्तत विशाम्पतिः ।
 मठाग्रहारप्रासादमहागृहपरम्पराः । सतोयोपवनास्तत्र ययुः सिद्धिं सहस्रधा ।
 अत्रान्तरे राजसूनुर्हर्षः सोत्कर्षपौरुषः । गुणैर्लभे प्रकाशत्वमन्यभूपालदुर्लभैः ।
 सोऽशेषदेशभाषाज्ञः सर्वभाषासु सत्कविः । कृत्स्नविद्यानिधिः प्राप ख्यातिं देशान्तरेऽपि ।
 लुब्धेन पित्रा सन्यक्ता जना नानादिगागताः । गुणशौर्याज्ज्वलस्तेन गृहीताः कृतवेतेनाः ।

अपर्याप्ते पितृकृते वेतने व्ययशालिनः । एकाहान्तरितं तस्य भोजनं त्यागिनोऽभवत् ।
 पितरं गायनं द्वयं गीतैः स रञ्जयन् । भर्तव्यभरणं चक्रे तद्वत्तैः पारितोषिकैः ।
 उद्गायति पुरस्तस्मिन् कदाचिदथ पार्थिवः । सभ्येषु प्रीयमाणेषु शौचायोत्याय निर्धयौ ।
 तेन प्रसङ्गभङ्गेन जाततेजोबधः सुधीः । क्षुभ्यन्तैलक्ष्यकोपाभ्यां कुमारः चित्तिमैवत ।
 प्रभुर्वीतचान्तिः सुहृदतिष्ठतः स्त्री परुषवाक् सुतो गर्भान्नद्धः परिजनउदात्तप्रतिवचाः ।
 इयान् सोढुं शक्यो ननु हृदयदाही परिकरो नतु श्रोतावज्ञालुलितनयनान्तं परिभवन् ।
 पितुरेव तदा मृत्यो विश्वावद्वाभिधो विटः । शाधि राज्यं निहत्येवं नर्मण्येवेत्युवाच तं ।
 अधिचिपन्स तं रोषान्नानेनोक्तमसांप्रतं । इत्यासन्नेन हसता धम्मटेनाप्यकथ्यत ।
 अग्रे भोगेच्छवश्चन्नाः कुमाराननुगान् पितुः । स्नेहं प्रदर्श्य स्त्रीकुर्युर्वेश्याः कामिसखीरिव ।
 पुनः सभां सम्प्रविष्टस्त्वं पिता पर्यतोषयत् । प्रीतिदायैस्ततस्तैः साधुवादैश्च मानिनां ।
 अन्येषु पितुः पार्श्वे भुक्त्वा स्वगृहान् गतः । अभ्येत्य विश्वावद्वेन तदेव जगदे रहः ।
 उपपन्नं तत्तदुक्त्वा तेनाभीक्ष्णं निषेधता । निर्बन्धनपि हस्तेन सोऽथ कोपादताड्यत ।
 लग्नाभिघातं रुधिरं वमन्तं घ्राणवर्त्मना । तं वीक्ष्य सोऽभिजातोऽभूत्सदाक्षिणो नृपात्मजः ।
 मृत्यैः प्रचालयन्नसं तस्येदृक् पाप्मनो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन् स्मिता वासांस्तदापयत् ।
 अनिच्छेरपि तस्येच्छा दानात्तेनान्वमीयत । दुःशीलेनान्यकामिन्याः स्मितमात्रादिव स्पृहा ।
 असकृत्कृतयन्नः स ततः कालेन भूयसा । तं प्रैरयत्तत्र कृत्य मध्ये स्त्रीकृत्य धम्मटं ।
 स रोहद्वोहसङ्कल्पजन्मना पाप्मना श्रितः । संमथ्य पितरं हन्तुं तोत्तान् प्रायुङ्क्त सर्वतः ।
 शश्वत्स गोचरीभूतस्तेषां स्नेहलवस्पृशा । न घातितः स्रुनुना च वर्जिता नच तत्कथा ।
 आप्तत्वं तोत्तवर्गेऽथ प्रतिभेदभयाद्गते । तां विश्वावद्वराणां वाचां राज्ञे न्यवेदयत् ।
 बुद्धवाचाजपुत्रस्तत्तस्मिन्नहनि जातभीः । भोक्तुं नागात्पितुः पार्श्वमपि दूतैः कृतार्थनः ।
 सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्रार्थे शान्तसंशयः । दिने तत्र मनस्तापान्नाभुङ्क्त सपरिच्छदः ।
 सभ्रातृकस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं यत्कनस्याङ्गे शिरो विन्यस्य सोऽहदत् ।
 उक्त्वा च दम्भटोदन्तं बद्ध्वा तस्य समर्पणं । विधेहीत्यभ्यधान्नापि तं भङ्गोभणितिक्रमैः ।
 न कृताधिगमावावां कृत्यस्यास्तेत्युदीर्य तं । अभाषेतां भ्रातुरर्थे पुनस्तन्वङ्गनन्दनौ ।
 तत्प्रसादबलाद्राजन्नापन्नत्राणदीक्षितौ । यावावां तत्प्रवेशार्थं व्यक्तद्वारं निशास्त्रपि ।
 कथं नु पृथिवीपाल प्राप्ते प्राणात्ययक्षणे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां सन्त्यज्यतेऽनुजः ।
 ॥ युगलकं ॥ स्वामिद्रोहापवादश्च भवेत्तद्रक्षणाद्भुवं । देशत्यागं तदुत्सृज्य शरणं नान्यदावयोः ।
 इत्यादि सम्भाव्य तयोः पादन्यस्तोत्तमाङ्गयोः । हृदि त्वागमनानुज्ञां कथञ्चित्पार्थिवो ददौ ।
 पथिकश्चेदमुं हन्यान्मध्योक्त्येति दम्भटं । तौ विनिर्जग्मतुर्देशात्ततः सबलवाहनौ ।
 तन्वङ्गजेषु यातेषु विविक्तोक्तमन्दिरः । सुतमानीय नृपतिः सान्वयन्निदमब्रवीत् ।

११५

११०

११५

११०

११५

११०

आसंसारं जगत्स्मिन् सर्वतः स्थातकीर्तिना । जनकेनैव जन्यस्य जप्तिरुत्पाद्यते जनैः ।
 पुत्रशीतांशुनेवात्रिं दिक्दीपस्थातकीर्तिना । भवता तु सुपुत्रेण माञ्जानात्यखिलोजनः ।
 स त्वं गुणवतामयो निरर्गलयशाभवन् । असाधुमेधमध्वानं वद कस्मान्निसेवसे ।
 पैतामहं निजञ्चार्यं यन्न तुभ्यं समर्पयं । तत्र हेतुमनाकर्ण्य नासृथां कर्तुमर्हसि ।
 रिक्तः स्वेभ्यः परेभ्यश्च प्राप्नोत्यभिभवं नृपः । इति निर्धाय हि मया क्रियते कोशरक्षणं ।
 पुरप्रतिष्ठां निष्पाद्य चिन्त्वा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि नन्दिचेनेऽथ वा पुनः ।
 तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभूषुर्न चिराद्भवान् । अतितात्पर्यतः कस्मादनार्थोचितमीहसे ।
 सम्भाव्यते त्वयि न तद्यन्ममावेदितं खलैः । यथार्थकथनात्तस्मात्कौलीनं विनिवार्यतां ।
 विशुद्धये करोत्वेष स्वकृतस्याप्रतिश्रवं । स्नेहादितोच्छंस्तद्राजा साभिप्रायं वचोऽभ्यधात् ।
 अपलापवचोमात्रं निनीषुस्तस्य हेतुतां । जनप्रत्यायने सोऽभूद्यस्मात्त्वान्तिसमुत्सुकः ।
 हर्षस्तु साधुवादैस्तत्पितुः संपूज्य भाषितं । वक्ष्याम्याप्तमुखे तत्त्वमित्युक्त्वा निर्ययौ वहिः ।
 सामान्यप्रेरणार्थं चिकीर्षाभूदिति ब्रुवन् । स पितृप्रहितं दूतं भीतः सावसथं ययौ ।
 दूतं स्नानाननं वीक्ष्य पाणिभ्यां ताडयञ्ज्गिरः । हा पुत्रेति वदन् राजा तस्यास्कन्दमदापयत् ।
 हतेऽस्मिन् स्वशिरश्चिन्द्यामिति प्रोक्तवतः प्रभोः । निदेशाद्देष्टव्यमेव तस्युक्तदेशं शस्त्रिणः ।
 तीक्ष्णस्तु पिहितद्वाराः परिवार्य नृपात्मजं । ऊचुः सुपुरुषां वाचमेवं निश्चितमृत्यवः ।
 अस्मान् घृणी प्रमादी च विरुद्धं चक्षुः कारयन् । घातयित्वा दुराचारकं जीवन् स्थातुमिच्छसि ।
 रक्षिष्यति सुतं स त्वा स पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्ति वयमेव हताः पुनः ।
 युध्यस्व मध्यगोऽस्माकं त्वां निहन्मोऽन्यथा वयं । एवं सर्वप्रकारं ते व्यक्तं नास्त्येव जीवितं ।
 तां वार्त्तां भूपतेः श्रुत्वा व्याकुलस्याग्रतः स्थितः । हर्षान्तिकं दण्डकाव्यः प्रायान्निजमहत्तरः ।
 तीक्ष्णैर्निजतया दत्तप्रवेशः स नृपात्मजं । प्रसृत्योवाच मतिमानेवं सर्वान् विमोहयन् ।
 क्षत्रियापुत्र जीवित्वा कल्पानल्पेतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमान्नियतेर्ब्रह्मं ।
 तदेतस्मिन् समासन्ने मरणे व्यभिचारिणि । यदर्थं गृह्यते शस्त्रं समानः पाल्यतां त्वया ।
 कृतश्रुतस्थातयशा युवा सुक्षत्रियो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्यं किमिव पश्यसि ।
 एतेषु सुसहायेषु मयि चायेसरेऽधुना । विपत्तिर्विजयो वापि प्रतार्पिस्तव शोभते ।
 उत्तिष्ठ नखकेशादियोजनं कारय द्रुतं । वीरपट्टं बधानापि स्वःस्त्रीपरिणयसज्जं ।
 इत्युक्त्वा क्षुरकर्म्मार्थं राजपुत्रं सनापितं । प्रावेशयत्पूज्यमानस्तीक्ष्णैराभ्यन्तरं गृहं ।
 न्यस्तासिधेनुर्हर्षेण दत्तस्यः क्षणात्स्वर्धं । पश्चात्प्रविश्य तद्देशं चक्रे सुनिहितार्गलं ।
 ततः स राजस्थानीयं तमारादब्रवीदचः । रक्षितो राजपुत्रोऽयं क्रियतां स्त्रोचितं त्वया ।
 भूतग्रहादिभवमोषधिभिर्विरोधिजातं बलैः प्रहरणप्रभवं तनुचैः ।
 निर्व्याप्यते प्रतिभयं पृथिवीपतीनां सार्वत्रिकन्तु रभसाहुवि बुद्धिवृद्धैः ।

नदन्तस्तुमुलं योधास्ततो राजसुतास्यदे । आरोढुमाययुर्व्वप्रहर्षादि प्रविविचवः ।
 तीक्ष्णादृढद्वारगृहस्थितं त्यक्त्वा नृपात्मजं । यावन्निर्गन्तुमिच्छन्ति हन्यमाना युयुत्सवः ।
 द्वित्राः प्रसङ्गसान्निध्यान्मध्यपातं समाश्रिताः । तावद्विनिर्घयुर्व्वीरा निर्द्रोहा अभिमानिनः ।
 ते निर्याताः सूर्यमतीगौरीशाश्रयिणो गृहात् । सदाशिवान्तिकं प्रापुर्नन्तो युधि विरोधिनः ।
 रक्ष्यमाणोऽपि भूभर्तुर्गिरा ज्ञातेयशालिनः । राजज्ञातिहतस्तेषु प्रथमं सहजाभिधः ।
 द्विजस्त्रिव्याभिधो वीरः पण्डितः शौर्य्यमण्डितः । रामदेवश्च केशो च कर्णाटोऽरिभटैर्हतः ।
 केचित्त्यजन्तः शस्त्राणि स्वं घ्नन्तः केऽपि च स्वयं । लेभिरे बधवन्धादि पापाः कापुरुषोचितं ।
 सितषड्यां सहस्रस्य चतुष्पष्टे स वत्सरे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ विप्रवः कारितो विटैः ।
 हठत्यागासक्तिः प्रिययुवतिसम्प्रेरणवचः खलसङ्गः पूर्व्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
 अमात्येन भ्रात्रा सममपरमात्राथ कलहः कुमारारो बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ।
 एवं स खलसङ्गत्या कुमारे लब्धलाघवः । बन्धं कारागृहे प्रापदसुखानि सुखोचितः ।
 राज्ञी भुवनमत्यस्मिन् बद्धे माध्यस्थसंविदि । स्थापिता मानिनी कण्ठच्छेदं कृत्वा जहावसून् ।
 रक्षिणो मन्त्रिणामाप्तांस्तस्य विन्यस्य भूपतिः । प्राहिणोद्भुवि तान् भोगान् सुतन्त्रेहादिने दिने ।
 चक्रिकायामशक्तोऽयमिति सञ्चिन्त्य भूभुजा । मृत्युः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वान्न वारितः ।
 नोनको हर्षमुद्दिश्य स्वेनान्यैश्च महोभुजं । जीवितं लोचने वास्य कथ्येतामित्यभाषत ।
 नृपः स श्रीलवैकल्ये पशुतुल्ये द्वियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चक्रमे कतिचित्प्रियाः ।
 तासु श्वशुरवाल्मीक्यमवाप्य सुगलाभिधा । बभूव तुक्कभूभर्तुर्नृभर्तव्यवार्थिनी ।
 सम्मच्च नोनकः सा च द्वा सुदावशनान्तरे । रसं प्रदातुं हर्षस्य पापं प्रैरयतां ततः ।
 अन्यसुदमुखाद्वार्तां प्रयागस्तामवाप्तवान् । प्रभुं तदाप्यमानान्नपरिहारमकारयत् ।
 तेनान्नेन परीक्षार्थं दापितेनापजीवितौ । हर्षः श्वानौ निशम्याभून्निराशो निजजीविते ।
 प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स तां विदन् । ततः सर्व्वाणि भोज्यानि स्पृष्ट्वैवौज्ज्योदिने दिने ।
 प्रयागोपहृतेनासीत्परं वा स्वेन सर्व्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्व्वञ्जीवितधारणं ।
 अन्नस्याभोजनं श्रुत्वा राजा सुदैर्निवेदितं । ततः प्रयागमानीय तत्र पप्रच्छ कारणं ।
 प्रयोजकौ च सुदैौ च सोपलभ्य न्यवदेयत् । रसार्पणकथां कृत्स्नां तज्ज्ञानं च स्वयं प्रभोः ।
 अथान्येष्वपि सुदेषु पित्रा दत्तेषु शङ्कितः । राजसूनुर्न बुभुजे प्रयागोपहतं विना ।
 स सर्व्वेषु विरुद्धेषु यद्यत्तत्रात्यवाहयत् । मेने तत्तद्दिनं लब्धं शेषेष्वास्थापराङ्मुखः ।
 अत्रान्तरे समुदभूदकस्मान्नाशसूचकः । अदृष्टपूर्व्वो भूभर्तुः सदाचारविपर्य्ययः ।
 उत्पाद्य ताम्रस्त्राम्याख्यं पूर्व्वं ताम्रमयं रविं । स रीतिप्रतिमाः खैरं विहारेभ्योऽयपाहरत् ।
 धनानि निरपत्यानामाहर्तुं व्यवसायिना । न्यवार्य्यतार्य्यमर्थ्यादा क्रौर्याक्रान्तेन भूभुजा ।
 ततोऽभिशापसन्तापव्यञ्जकेनाञ्जसामभवत् । अतिसमोगजातेन धातुचैष्टेन सोऽर्दितः ।

कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं चिकीर्षोर्हरमन्दिरे । तस्यापतन्महाकालकुम्भनासापुटादसृक् । ७००
 आकस्मिकं दुर्निमित्तं तत्प्रतीकारसन्विदा । न मनागप्यगाच्छान्तिं प्रवृद्धिं प्रत्युताययौ ।
 असुसुत्यनुबन्धेन तेन ग्लपितसौष्ठवः । शनैः शय्याप्रणयितामन्तः सम्प्रत्यपद्यत ।
 बलमांसकृतचैष्यमग्निमान्द्याद्युपद्रवैः । कलाशेषेण शशिना तदपुः साम्यमाययौ ।
 राज्यं स दित्सुर्हर्षाय दृष्ट्वा मात्यान् पराङ्मुखान् । ततोऽभिषेकमौत्कर्षमानिन्ये लोहराचलात् ।
 उच्चावचास्तेन सर्वं संविभक्तामुमूर्षुणा । परमोर्थाविधेयेन न शुद्धान्तबधूजनः । ७०५
 कृत्वा धनार्पणं कुर्याद्देशादस्य प्रवासनं । इत्युक्त्वा हर्षमानेतुं तेनाप्रार्थन्त मन्त्रिणः ।
 ते तु गोप्तृनिवार्याद्यांश्चक्रुरांल्लोहराश्रितान् । विन्यस्य रक्षिभवे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन् ।
 स नाश्रमण्डपात्तेन निष्कृष्टः चामविग्रहः । निवेशितश्चतुःस्तम्भे बद्धा बान्धववर्जितः ।
 अथोज्जिगमिषून् प्राणान्निःसामर्थ्याऽविदन्तुपः । मुमूर्षुरभवत्तीर्थप्रस्थानाय कृतवरः ।
 स जानन्दैवतक्रोधं ताम्रस्वामिविपाटनात् । द्रव्येण शरणं कर्तुं मार्तण्डं प्राणलब्धये । ७१०
 सन्त्यज्य विजयचेत्रमतएवापवर्गदं । महीश्वरोऽपि प्रययौ तत्र त्रासवशंवदः ।
 अधिकारप्राप्त्या त्वणमिव विदन्विश्वमखिलं निधोगो जातार्तिर्नमति गृहदासीरपि रुदन् ।
 नदन्मुखी ज्ञानी बह्मदुरुपदेशाधिगतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव च किं किं न विगुणं ।
 तादृश्या कृपणप्रायसेयया क्लैव्यसन्विदा । गुरुपदेशाहङ्कारस्तस्य हास्यत्वमाययौ ।
 शुक्लायां मार्गशीर्षस्य तृतीयस्यां निशामुखे । तलादेवाश्रितो युगं भूभृन्मर्तुं विनिर्ययौ ।
 स भेरीद्वयनिर्घोषैर्जनाक्रन्दं तिरोदधत् । सामात्यान्तःपुरे नौभिः प्रतस्थे जलवर्त्मना । ७१५
 यामशेषे दिनेऽन्यस्मिन् प्राप्तस्य चरणान्तिके । मार्तण्डस्य स्वजीवाप्त्यै सौवर्णीं प्रतिमां व्यधात् ।
 मृत्यैरगणिताञ्जस्य दिदृक्षोर्ज्येष्ठमात्मजं । उतसुखेनारतिस्तस्य व्यथितस्याधिकाभवत् ।
 वहिर्हर्षकृतं गीतं गायनानां स गायतां । विवृतद्वारविवरः शृणोति स्म विनिःश्वसन् ।
 प्राणावसानसमये परिसङ्कुचन्ती स्वप्नप्रसङ्गद्वय धावनशक्तिराज्ञा ।
 प्राचुर्यदा खलु रुजो मरणोद्भवाया मर्मव्यथां प्रथयते पृथिवीपतीनां ।
 प्रजाज्येष्ठं तनूजञ्च संविभक्तुं कृतार्थनः । उत्कर्षं ग्राहयन् शिलां बद्धजिह्वोऽभवत्ततः । ७२०
 अव्यक्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनःपुनः । निज्ज्ञातुं नोनको भावं तस्यादर्शमदौकयत् ।
 स तन्निवार्य विहसन्दष्टैः कम्पयन् शिरः । जपन्किमपि सार्धेऽन्दे बद्धवाग्भवद्दिने ।
 आसन्नप्राणनिर्याणः संज्ञयाह्वय मन्त्रिणः । ततः स्वन्तैरसमूढैर्मार्तण्डाग्रमनाययत् ।
 वर्षानेकान्नपञ्चाशद्भुक्तवान् स सितेऽहनि । मार्गस्य पञ्चषष्ठेऽन्दे षष्ठां निष्ठामथासदत् ।
 सप्त मम्मनिकामुख्या देव्यः परिणयाहताः । अवरुद्धापि जयमत्यभिधाना तमन्वगुः । ७२५
 प्रसादवित्तया तस्य पुनः कथ्याभिधानया । अवरुद्धिकथा कृत्स्ना स्त्रीजातिरपविचिता ।
 सर्व्ववरोधप्राधान्यप्रदानं नास्मरद्यदि । मास्मार्षान्नाम भर्तुस्तदनुचाभिजनोद्भवा ।

मंश्रित्य विजयचेत्रं क्रमाद्रामनियोगिनः । भेजे यत्नवरुद्धात्मतो दुःखाकरोति नः ।
 भूपालभोग्यं स्वपुः सा भोगाभ्यासभासुरं । निनाय ग्राम्यभोगित्वं धिक् नारीर्नीचचेतसः ।
 उत्कर्षस्याभिषेकाय व्यग्रेष्वखिलमन्त्रिषु । अन्येष्टिमकरोद्राज्ञः कृतज्ञो वामनः परं ।
 घोषोऽभिषेकतृर्थाणामेकतोगीतमङ्गलः । साक्रन्दाः प्रेततृर्थाणां नादोऽन्यत्र समुद्ययौ ।
 जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कलशभूभुजा । ततो विजयमल्लाख्यो भ्रातुर्वैमत्यमादधे ।
 यददाद्धर्षदेवस्य पिता प्रत्यह्वेतनं । प्रतिशुश्राव तस्मै स तदैवोत्कर्षभूपतिः ।
 आश्वासाय च मध्यस्थान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कथ्यात्मजस्य चक्रे च जयराजस्य वेतनं ।
 अन्विष्यन्ति रुदत्यएव तरला गत्यन्तरं योषितो योगचेमकथाञ्चितान्तिकगता एवात्मजाः कुर्वते ।
 अन्येषां शतशोऽवसानसमये चर्चां विचार्येदृशीं स्त्रीपुत्रादिहते कुकर्म्मभिरहो सञ्चिन्तेऽर्थं जडाः ।
 प्रविवेश ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नवः । नतु हर्षादयाकाङ्क्षि हृदयं नगरौकसां ।
 तद्राज्यलाभदिवसो जनस्याभोगदूषितः । सन्नपि प्रत्यभान्नैव सरोगार्तरिवोत्सवः ।
 हर्षदेवस्तु पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नववद्वश्चतुःस्तम्भे न तस्मिन्नङ्गि भुक्तवान् ।
 सायभ्रष्टमिवाध्वन्यमन्यस्मिन्नङ्गि ठकुराः । ते शोकमूकं सम्प्रार्थ्य कथञ्चित्तमभोजयन् ।
 राज्यं दातुं तिजे देशे चक्रुः स्य प्रतिश्रवं । राज्यदयं नायमर्हत्येकएवेति वादिनः ।
 एवं मिलितचित्तैस्त्वैर्विपत्तिं श्रुतवान् पितुः । कृतोपवसाः सोऽन्येद्युः शुश्रावोत्कर्षमागतं ।
 वाय्वैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्व्याय सलिलाञ्जलीन् । तं दूतैरनुजो राजा स्नातुं प्रार्थयताथ सः ।
 तस्य स्नानक्षये राज्ञि सज्जे राज्याभिषेचने । घोषोऽभिषेकतृर्थाणामुदभूत्सजयध्वनिः ।
 स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने निमित्तवित् । विद्युद्योतेन जीमूतगर्जामिव नृपश्रियं ।
 ततः प्रभृत्यनुस्रुता सुनिमित्तैरगच्छत् । तस्यात्यासन्नराज्यस्य मृत्यैरिव दिने दिने ।
 स भोजनं कारयितुं दूतान् भ्रात्रा विसर्जितान् । देशान्निर्वासयतु मां राज्यात्सन्त्यज्य बन्धनात् ।
 स्थातुमप्रत्यवस्थित्या विदध्यां कोशसम्बिद् । म्रियेऽन्यथा निरशनैः सन्दिश्येति व्यसर्जयत् ।
 स तन्निश्चा प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतकोशं सान्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ।
 नित्यञ्च श्वो विधास्येतदर्थमान इति ब्रुवन् । कालापहारं कुर्वाणः शङ्कां तस्योदपादयत् ।
 विश्वासाय स्वताडङ्कपाणिङ्कुला प्रयागकं । पार्श्वं विजयमल्लस्य सोऽथ गूढं व्यसर्जयत् ।
 तदैवोक्ता तमूचे स त्वां ब्रूते दुःस्थितोऽयजः । कुमारे त्वयि राज्येऽस्मिन् शुच्यामो बन्धने वयं ।
 सङ्क्रान्तदुःखः सञ्चिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं मद्गिरा नीतिमान्नृपः ।
 तथाप्यस्मिन् यथाशक्ति यतिये त्वदिमोक्षणे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितं ।
 तं पार्श्वं हर्षदेवस्य सन्दिश्येति व्यसर्जयत् । उपायांश्चिन्तयन्नामोत्तस्य कार्यस्य सिद्धये ।
 उत्कर्षः प्राप्त्यराज्यसु दैवतैरिव मोहितः । नादधे किञ्चिदरभं व्यवस्थाग्रथनचमं ।
 समर्पिताधिकारोऽपि कन्दर्पादोन् स मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न प्रच्छ विदधे स च न स्वयं ।

७२०

७२५

७४०

७४५

७४०

७४५

परिमातुं परीमाणं कोशसञ्चयवीचणे । परं चमापतेस्तस्य दिनकृत्यमजायत ।
 कर्मणा निर्व्ययेणास्य चिन्त्यमानस्य येन वा । सुदीर्घदर्शी लोकोऽभूत्तेन लुब्धत्वनिश्चयो ।
 सा तस्य लुब्धताख्यातिः समुद्रान्नप्रदायिनः । भूभर्तुः पितृपत्नीभिः स्त्रैरिणीभिः प्रवर्धिता ।
 स श्रोत्रिय इवोत्कम्पो व्यवहारमिताश्रयः । महाहृदयभोग्यानां प्रजानां नाभवत्प्रियः ।
 ततो नियमितां वृत्तिं तस्मात्तद्भादनाप्रवान् । कुर्वन् विजयमसौऽभूद्देशान् गन्तुं कृतोद्यमः ।
 खं रचितुं स मध्यस्थाननुव्रज्याकृतेऽखिलान् । प्रार्थयामास तेनापि सज्जास्तमनुव्रजुः ।
 लवणोत्से निशामेकां पुरान्निर्गत्य तस्युषः । मध्यस्थसैन्यास्तस्यैव योधाः पक्षमशिश्रयन् ।
 हर्षे बद्धे त्वयि गते कृतकृत्यो भवेन्नृपः । तत्तं निष्कृष्य काराया गमनं तव साम्प्रतं ।
 इति तैः प्रेर्यमाणः स राजसूनुर्दुदायुधैः । विनिवृत्त्याकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ।
 श्रुत्वा चिकीर्षितं तस्य व्यावृत्तस्य तथाविधं । सहायाः समपश्यन्त कतिचित् डामरा अपि ।
 अकरोन्मधुरावट्टो हयसेनापतिः सुतं । राजसूनुर्यियासुयं मध्यस्थाननुयात्रिकं ।
 नागाङ्गयो द्रोहहीनो राजपक्षमसन्धयन् । कैश्चित्सह हयारोहैः सपद्मपुरवर्त्मना ।
 आगच्छन्नन्तिकं राज्ञो दुर्निमित्तहतवरः । न यावन्नगरं प्राप क्षिप्रकारी नृपात्मजः ।
 शकुनैराहितोत्साहः शालाघोदीपिताग्निभिः । सैन्यैर्गृहान्दहंस्तावद्राजधानीमवेष्टयत् ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ समयाय विनिर्यातं त्यक्तोत्कर्षं महीभुजं । तत्पक्षं जयराजोऽपि राजसूनुरशिश्रयत् ।
 हस्तस्थितौ राजपुत्रौ तस्याचिन्तयतां गतिं । नवौ कवी व्यवहतिं सिद्धवाचः कवेरिव ।
 हर्षदेवे परित्यक्ते यास्याम इति वादिनः । स हस्ति महिषादीनां शालाः सैन्यैरदाहयत् ।
 त्यागप्रलयजीमूतो हर्षदेवाभिषिच्यतां । लुब्धः खशोवणिकप्राये राज्यादेश निवार्यतां ।
 एवं वदन्तः सन्तोऽपि हर्षमेत्य पुरौकसः । पुण्यैः प्राच्छादयन् बद्धं तमेरिविवरार्पितैः ।
 उत्पिञ्चे तत्र सज्जाते भग्नसैन्यस्य भूपतेः । सम्प्रेष्य ठकुरान् हर्षस्तटस्थं तद्वलं व्यधात् ।
 इत्थं बद्धोऽपि तत्कृत्वा वैरिकानविरोधिनः । सन्देहवेषमानाङ्गस्ततस्तानेवमब्रवीत् ।
 वर्तेऽद्य सङ्कटे दुष्टे तन्मां मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाशु महोपालादनिष्टं नियमाङ्गवेत् ।
 इत्युच्यमानास्ते यावद्विमृषन्ति स्म तन्मुञ्जः । पादप्रहारान्यपतंस्तावद्धारगृहादहिः ।
 उच्चचार स किं द्रोहः प्रकान्तोऽयं दुराश्रयैः । रे ठकुरा विवृणुत द्वारमित्युच्चकैर्चः ।
 ठकुरेष्वथ भोतेषु धैर्यादगणयन् भयं । अकारयद्धर्षदेव एव द्वारमपावृतं ।
 नेत्रमात्रस्थितप्राणो ददर्श विशतस्ततः । लोहरान् शस्त्रिणो हन्तुं प्राप्तान् षोडशवारिकान् ।
 ते हि च्छित्त्वोज्झिते हर्षशीर्षे सर्वमिदं क्षणात् । शाम्येदिह भयं मन्त्रं नोनकस्येति जल्पतः ।
 उत्कर्षेणासक्तृक्त्वा तं निहन्तुं विमर्जिताः । विमृष्य चोक्ता गच्छन्तः कार्यशेषं विमुञ्चता ।
 कदाचित्तेन कृत्यं स्यादहतेनेति तत्क्षणं । निवार्य ठकुरान्क्षयो हन्तव्यश्च यदोर्मिकां ।
 इमां दद्यामभिज्ञानं यदा चेयं विमृज्यते । तदात्तबन्धनात्त्याज्य इत्युदीर्याङ्गुलीयकं ।

७६०

७६५

७७०

७७५

७८०

७८५

पाणौ दर्शयता चेत्ता विलम्बालम्बनं यतः । निवार्यं ठकुरास्तस्मिन् चिप्रं न प्राहरंस्ततः ।
 ॥ कुलकं ॥ स तु प्रत्येकमाह्वय नामग्रहणपूर्वकं । अजियहत्तांस्ताम्बूलमप्युपावेशयत्पुरः ।
 जज्ञस्ते कृतसत्कारास्ताम्बूलग्रहणक्षणे । द्वीताः करायाच्छस्त्राणि प्रजिहीर्षाञ्च मानसात् ।
 धत्ते श्रियं सृजति कीर्तिमघं लुनीते मित्रत्वमानयति हन्त विरोधिनाऽपि ।
 यात्यध्वभिः प्रतिपदं सुमनोऽनुकूलैर्गोः कामधुक्कमिव नापहरत्यनर्थं ।
 राजपुत्रः स तानूचे किं द्वीता इव तिष्ठथ । निर्दोषाः सर्वथा प्रेष्ट्याः स्वाम्यादेशानुपालने ।
 विलम्बयतां तथाप्यत्र द्रष्टव्यं महदद्भुतं । यथोदेषत्यवस्थानामन्यथात्वं क्षणे क्षणे ।
 द्विपद्दीपिकव्यादुरगतुरगादिभ्रमकृतो यथास्यां भिद्यन्ते दिवि किल तएवाम्बुदलवाः ।
 तथा सौम्यक्रूरक्रमविकृतिभाजस्तनुधृतां क्षणानां नानात्वान्ननु हृदि विकारोर्मयइमाः ।
 क्षणानुवृत्तिं कुर्वन्नास्तद्यथात्र स्थिता वयं । तथा सन्तु भवन्तोऽपि कार्यान्तरदिदृक्षवः ।
 अपि चैवंविधा एव वितन्वन्तो रसान्तरं । आसन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंशयाः ।
 ग्रीष्मस्योष्मा व्रजति घनतां नूनमासन्नदृष्टैर्नैशं गाढीभवति तिमिरं सन्निकृष्टप्रभातं ।
 जनोरेवं प्रसभविभवस्फारमस्रत्प्रचारान्निष्क्रामन्ती वियदुपचितोपद्रवोद्रेकमेति ।
 प्राणचारेण शकुनं निश्चित्येति वदन्सतां । आचचचे शुभोदकाः खेदन्तसदृशीः कथाः ।
 कालं चेत्तुमुपन्यस्तशुद्धिव्यक्तीभवद्रसां । तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राश्रयां कथां ।
 तद्रञ्जने स्वरचायां वाह्यवार्तागवेषणे । व्यापृतत्वं गभीरस्य न तस्य समलक्ष्यत ।
 अत्रान्तरे तमुद्दिश्य मते जाते नवे नवे । राजश्रियश्च काल्याश्च शतशोऽभूद्भृङ्गतागतं ।
 उत्कर्षो भूमिपस्तस्य परित्यागं ह्यमन्यत । आदिदेशानुगांस्तांस्तान्भूरिशश्च प्रमापणे ।
 अभिज्ञानोर्ध्विकादानवधादेशे तु नास्मरत् । तेनोक्तिं तस्य दूतानामन्वतिष्ठन्त रक्षिणः ।
 स तान् बन्ध्याश्रमात्वीक्ष्य स्रत्वाभिज्ञानसंविदं । सत्वात्मजं राजपुत्रं गूराख्यं व्यसृजन्ततः ।
 अभिज्ञानं वितरतस्तत्कारे तस्य मुह्यतः । दैवयोगात्क्षणे तस्मिन्नुर्मिकाव्यत्ययोऽभवत् ।
 यः पातार्थमुपार्जितोऽन्यशिरसस्तेनैव सिन्धुप्रभुर्दृष्ट्वा चेन्नधराधवः स्वशिरसः पातं वरेणाचभूत् ।
 दिव्या स्त्रैव गदा सुतायुधनृपं हन्ताबधीदाहवे यत्प्राणाय विगण्यते विधिवशात्तेनैव नाशो भवेत् ।
 तथाचैकस्य विस्मृत्या व्यत्ययेन परस्य च । अभिज्ञानस्य स नृपो नाशं प्रत्युत लब्धवान् ।
 अभिजन्येन हर्षस्य ते क्षणादेव रक्षिणः । प्रपेदिरे हितैषिलमुत्कर्षाज्ञाविरोधिनः ।
 द्वारमाक्रान्तमुत्क्रोधा बधायायमुपागतः । इति निर्धाय ते गूरुं हन्तुमैच्छन्नुदायुधाः ।
 उद्धाटिताररिपुटा दृष्ट्वा तस्योर्ध्विकां करे । तेनैव साकं नृत्यन्तो हर्षं समुपतस्थिरे ।
 पादन्यस्तोत्तमाङ्गैर्निर्गच्छन् प्रार्थितस्ततः । अविश्वसन्नाजस्रनुः क्षणमासीत्स चिन्तयन् ।
 तस्मिन् क्षणे हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः । क्रुध्यन्विजयमसौऽभूदधिकोद्विक्तपौरुषः ।
 तन्दग्धुमद्यतं राजधानीं जीवति तेऽनुजः । अभिधायेति रुद्धुः कथंचित्पार्थिवानुगाः ।

प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षवधूर्द्धतं । गृहीतभर्तृताडङ्गसुगला प्रैथतान्तिकं ।
 तां विलोक्यैव विरते वन्निदाहान्नृपात्मजे । राजाभयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्यत ।
 गत्वामात्याः स्वयं नोनप्रशस्तकलशादयः । हर्षं निर्निगडं कृत्वा कारागारात्ततोऽत्यजन् ।
 मन्त्रः स तेषां शोकेन वक्तात्कृतगतागतः । अन्यक्षणे श्वास इव प्रससार वहिश्चरन् ।
 हर्षः प्रच्छाद्यमानस्तु पौराणां पुष्पवृष्टिभिः । हयमारुह्य सामात्यो रणस्थं नृपमासदत् ।
 अभिनन्द्यानुजो राजा तमूचे भ्रातरं रणात् । निवार्यागम्यतां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वयं ।
 तथेति प्रस्थिते तस्मिंस्त्यक्त्वा तत्स रणजिरं । प्राविशन्मन्त्रिभिः सार्द्धं कोशं हेमादिभ्यश्च ।
 उत्तीर्णं महतः कच्छार्द्धदेवमुपस्थितं । दृष्ट्वा विजयमल्लोऽभूत्प्रहर्षान्निश्क्रियः क्षणं ।
 ततो ववन्दे तत्पादौ स चोत्क्राम्यालिलिङ्ग तं । तास्ताः कथास्तयोरासन्नुपकर्तुपकार्ययोः ।
 व्यापादयैनमेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृपः । निष्कण्डकोऽपि भवितेत्याप्तसोपांशु जल्पतः ।
 ततो विजयमल्लेन नाद्रेहेणादृतं वचः । ज्ञात्वेङ्गितज्ञो हर्षस्तत्ततस्तु चकितः क्षणं ।
 ॥ युग्मं ॥ स्वदेहमामिषीभूतं स भ्रात्रोः श्येनयोरिव । निष्पन्नपक्षप्रतिभो ररचार्वगतश्चरन् ।
 आसन्नाभ्रजलस्य दावविगमे विद्युद्भयं शाखिनो नक्रास्याद्गलतश्च मज्जनमयी शङ्का भवेदारिधौ ।
 भोक्तव्यस्य विधिः शुभस्य रभसात्स्वादुलनिष्पत्तये जन्तोः सन्तनुते निराकृतभियो भीत्यन्तरोत्पादनं ।
 तं हयभ्रमणव्याजाद्रक्षितुं निजजीवितं । ज्ञातवार्तानिजाः केचित्पत्तयः पथ्यवारयन् ।
 साकं विजयमल्लेन ततः संमध्य स क्षणात् । चचाल विस्त्रवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ।
 अयं तद्देशिनः प्राप्तं विनिर्यान्तं नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहस्तं सम्प्रवेशाद्यवारयत् ।
 ऊचे च मरणात्तीर्णो मर्तुं विशमि किं पुनः । निष्प्रज्ञ गत्वोपविश त्यक्तशङ्कं नृपासने ।
 एवमुक्तवतस्तस्य भृत्यैः कोशादुपाहते । सिंहासने हर्षदेवस्तत्स्वर्णमुपाविशत् ।
 वैजात्यच्छादितानन्तप्रातिकूल्यात्तदन्तिके । उपाविशच सुगला महादेवोत्सिद्धये ।
 तस्याभिषेकशब्देन समघव्यन्त सर्व्वतः । रसितेनाम्बुवाहस्य चातकादिव मन्त्रिणः ।
 तद्वार्ताश्रवणेनान्तमुत्कर्षं मन्दिरात्ततः । धूर्तो विजयसिंहोऽपि कृष्टान्यमनयद्गृहं ।
 आस्थानस्यस्य भूभर्तुरग्रेण समितानुगः । नष्टश्रीर्दृष्ट्वा गच्छन् स्थिराः कस्य विभूतयः ।
 तस्य वेश्मप्रतिष्ठस्य वहिर्व्विन्यस्य रक्षिणः । राज्ञो विजयसिंहस्तत्कृतं कार्य्यं न्यवेदयत् ।
 कारायां संस्तुतान्नाजपार्श्वमानीय ठक्कुरान् । तत्सैन्येऽग्रे स्थितोऽत्याचीक्ष्यं विजयमल्लतः ।
 सोऽप्यग्रजं प्राप्तराज्यं श्रुत्वा तत्सविधं व्रजन् । निन्ये सम्मान्य तद्दूतैः स्वामेव वसतिं क्षणात् ।
 तत्सैन्यं स्वान्तिकं प्राप्तमद्य वीक्ष्य क्षमापतिः । आनिनाय तमभ्यर्णं क्षणमात्रेण नीतिवित् ।
 मच्चं प्राणाश्च राज्यञ्च त्वया दत्तमिति ब्रुवन् । स प्राञ्जलिस्तमकरोत् क्लेशसफलयदायिनं ।
 तस्य दैवानुकूल्येन नीत्यैवं सुप्रयुक्तया । तत्कालमेव तद्राज्यशय्यायां समुपाविशत् ।
 कारागृहान्तः संवीतान्येव वासांसि धारयन् । सिंहासनेन शुशुभे श्रीसान्निध्यान्भवो नृपः ।

तादृक्साहसंरम्भपरिश्रान्तो दिनात्यये । कृतारोहोऽथ शय्यायां त्यक्तभारदवापतत् ।
 पश्यन्निवसतामेव सर्वतो विशरारुतां । न स निद्रासुखं तत्र मीलिताक्षोऽपि लब्धवान् ।
 उत्कर्षो युधि बद्धस्तु मन्त्रं पृच्छन् स्वमन्त्रिणः । आक्षिप्यान्यदक्षो रुचं नोनकेनेत्यकथ्यत ।
 प्रातः प्रोक्तोऽसि यन्मन्त्रं तन्नाकार्षीन्महीपते । पतितामनयादस्माद्भाविनीं शृणु संविदं ।
 अध्याक्षिपो बन्धनस्थं त्वं तमुच्छिष्टभोजिनां । श्वः श्वमांसार्पिणं हस्ते स तु त्वामर्पयिष्यति ।
 शरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन् क्षणेऽस्ति किं । त्यक्ताहवानामस्माकं तदप्यप्राप्यतां गतं ।
 अविस्त्रादफलाखादकालेऽत्यन्तमरुनुदं । यदोपालम्भपाण्डित्यं न विपक्षेषु शोभते ।
 त्वयापायमनालोच्य य उपायः प्रवर्त्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुहूर्त्तेनैव हारितं ।
 संस्थाप्यमानो दुर्नीत्या सूच्येव जरठः पटः । प्रत्युतोपद्रवोऽप्योऽपि शतदारः प्रजायते ।
 एवं श्रुत्वा स तन्मथान्निर्गत्याभ्यन्तरं गृहं । अवरुद्धिकया सार्द्धं विवेश सहजाख्यया ।
 तत्र सन्ध्यासमाधिस्थस्तिष्ठामीत्यभिधाय तां । क्षणं तिरस्करिष्यन्तरेकार्थेवाकरोत्स्थितिं ।
 निःशस्त्रेण गले चिन्ना पटच्छेदनकर्तरी । नाद्यः प्राणहरास्तेन च्छिन्नाः खिन्नात्मना ततः ।
 फणत्कारेण कर्त्तर्या च्युता या भुवि शङ्किता । अपश्यत्सहजारतं च्योतज्जवनिकान्तरात् ।
 सोऽथ लम्बशिरोनिर्व्यसार्द्रास्त्रुग्दृष्टे तथा । वज्रावभग्नशृङ्गान्तःस्थोतद्वातुरिवाचलः ।
 तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्व्यूढं येन योषितां । भर्तृप्रसादमात्राणामद्याप्युच्चैस्तरां शिरः ।
 व्रजति रजनी त्यक्ता कापि क्षये क्षणदाकरम्पदमुपगतस्यास्तं सन्ध्या रवेरनुगच्छति ।
 इति परिणतौ प्रेमणुच्चावचे परिचिन्तिते कचन नियमान्निन्द्या वन्द्या नवा सुधियां स्त्रियः ।
 कुलाचारपतिप्रेमसादृश्येऽप्यभवत्तदा । कथ्यासहजयोर्यस्मान्निन्द्या वन्द्या च पद्धतिः ।
 ॥ युग्मं ॥ सापि हि द्युषदे वेश्म नर्तकी नाख्यमण्डपे । दृष्ट्वा तेनावरुद्धात्वं निन्द्ये राजबधूः पुरा ।
 कान्तास्त्रैरिकास्यन्दकृतसान्द्राङ्गरागया । प्रेम्नोहेच्च द्वौज्ज्वल्यं प्रविश्याग्निं तथार्पितं ।
 हर्षदेवस्यापि पूर्वं वेश्यात्वे साभवत्प्रिया । अतस्तेनार्थमानापि मरणाच्च न्यवर्तत ।
 चतुर्विंशब्ददेशीयो दिनद्वाविंशतौ नृपः । मृतस्तिष्ठन्निशामेकां प्रातः सोऽक्रियताम्रिसात् ।
 तस्यावरोधलोलाक्ष्या लोहराद्रिस्थिता अपि । कृशानुवर्त्मना काश्चित्पदवीं द्रुतमन्वयुः ।
 शस्त्रं सन्ध्याज्यमानेषु तन्मन्त्रिषु नृपानुगैः । मुमूर्षुर्नोनकः शस्त्रं न तत्याज क्षणं तदा ।
 विनास्मान्मन्त्रदोराज्ञः कोऽन्यः स्वाद्यद्दिनैरसौ । मोक्षत्यस्मांस्ततः प्राणान्नोपेक्षिष्याविचारयन् ।
 स्वयूथ्य एवेति वचः प्रशस्तकलशो वदन् । तदा सन्ध्याजयामास स्वयं तच्च समर्पितं ।
 ॥ तिलकं ॥ नोनसिंहारभट्टारप्रशस्तकलशादयः । बद्धाय हर्षदेवेन कारागारं प्रवेशिताः ।
 इत्येवमेकेनैवाक्ता तादृयाजविपर्ययः । कृतश्च हर्षदेवेन दैवेनेव महाद्भुतः ।
 यथाकथञ्चिद्भुत्क्रान्ता बहवः पृथिवीमृतः । प्रतीतिविषमो मार्गः कष्टमापतितोऽधुना ।
 सर्वैवात्साहोदकचेत्रं सर्वानुस्मासदूतिका । सर्वव्यवस्थाजननी सर्वनीतिव्यपोहकत् ।

८४५

८४६

८४७

८४८

८४९

८५०

उद्रिक्तशासनस्फूर्तिरुद्रिताज्ञाचयचितिः । उद्रिक्तत्यागसम्पत्तिरुद्रितहरणग्रहा ।
 कारुण्योत्सेकसुभगा हिंसोत्सेकभयङ्करी । सत्कर्मोत्सेकललिता पापोत्सेककलङ्किता ।
 स्पृहणीया च कर्ष्या च वन्द्या निन्द्या च सर्व्वतः । निश्चोद्या चोपहास्या च काम्या शोच्या च धीमतां ।
 अशास्या चापकीर्त्या च स्मार्त्या त्याज्या च मानसात् । हर्षराजाश्रया चर्चाकथा व्यावर्ण्यिष्यते ।
 ॥ कुलकं ॥ नूनं स तैजसैरेव ससृजे परमाणुभिः । कुतोऽन्यथाभूत्प्रसवे दुष्प्रेक्ष्यो महतामपि ।
 न मर्त्येषु न देवेषु तदेषो दृश्यते क्वचित् । दानवेन्द्रेषु स प्राज्ञैः परमुपेक्ष्यते यदि ।
 प्रतिमार्कपरीमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उत्तुङ्गमुकुटानद्भुविकटोष्णीषमण्डलः ।
 प्रसन्नसिंहविप्रेक्षी नीचशशुच्छटाञ्चितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोहितविग्रहः ।
 व्यूढवचाः क्षाममध्ये मेघघोषगभीरवाक् । सोऽमानुषाणामपि यत्प्रतिभाभङ्गकार्य्यभूत् ।
 ॥ तिलकं ॥ सिंहद्वारे महाघण्टाश्चतुर्दिक्कमवन्धयत् । ज्ञातुं विज्ञप्तिकामान् स प्राप्तांस्तदायसंज्ञया ।
 आर्त्ताञ्च वाचमाकर्ण्य तेषां तृष्णानिवारणं । प्रावृषेण्यः पथोवाहस्यातकानामिवाकरोत् ।
 अचिचवस्त्रो निर्हमभूषणोऽल्पपरिच्छदः । ददृशे विगतोत्तपे न कश्चिद्राजमन्दिरे ।
 सिंहद्वारे नरपतेर्नानाजनसमाश्रिते । सर्व्वदेशश्रियोऽग्रान्तमासन्नाशीकृतादव ।
 अपेतसंख्याः सौवर्ण्यशृङ्खलाकटकान्विताः । भ्रेमुर्मन्त्रिप्रतीहारमुख्याः क्षापतिमन्दिरे ।
 एवं स्फूर्जन्स नृपतिर्नवसाम्राज्यसुन्दरः । अभूद्विजयमल्लय गुरोरिव मते स्थितः ।
 आदीयमानवचसः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्येव सेवकैः सङ्कटा सभा ।
 स्वसेवकाननादृत्य रचन् संस्थाव्यतिक्रमं । पिब्येभ्यएव मन्त्रिभ्यः सोऽधिकारान् समर्पयत् ।
 द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कम्पने । अन्यान्विजयसिंहादीन् कर्त्तव्ये च निजे निजे ।
 तेन प्रशस्तकलसप्रमुखाः शान्तमन्युना । बन्धात्सन्त्यज्य कार्य्येषु निजेष्वेव नियोजिताः ।
 स्मृत्वापकारान् स बह्वनमात्यो नोनकः परं । धात्रेयेण समं भ्रात्रा कोपाच्छूले विपादितः ।
 काले काले तु कार्य्येषु सङ्कटेषु महामतिं । संस्मरन् स्वामिभक्तं तं पश्चात्तपेन पस्पृशे ।
 योग्यः कृतापकारोऽपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदाहोऽग्निः शरणभ्याज्यसिद्धये ।
 सन्दर्श्याये स्वभार्यायाः कर्णेनासावकर्त्तनं । विशाभट्टैराजभृत्यैः शूलैर्नैव विपादितः ।
 उदये संविभेजे स भृत्यान् काराविनिर्गतान् । मधौ प्रफुल्लः शाखीव भृङ्गान्भूविवरोत्थितान् ।
 रात्रौ चेमस्य यः पौत्तो वज्रजः स महीभुजा । सर्व्वामात्यप्रधानत्वं निन्ये सुन्नः सहानुजः ।
 राज्ञो यात्रादिसमये प्रेक्षकाणां पदे पदे । एक एवाभवन्मन्त्री महीपालभ्रमप्रदः ।
 सर्व्वप्रतीहारघटामूर्धानमधिरोपितः । याथराजोऽनुजस्तस्य जीवितादधिकोऽभवत् ।
 जाह्नवीयात्रया भ्रात्रेरानृशंस्यादिचक्षणः । धम्मटः सोऽपि तान्वज्रैर्भ्रातृपुत्रैः सहाययौ ।
 संमान्य तं नरपतिः स्वकृते हारिताम्रजं । सभ्रातृपुत्रमद्राचीत्स्वाविशेषेण सर्व्वदा ।
 विभज्य भुञ्जतो राज्यं तस्यैवं प्रेरितः खलैः । क्रमाद्विजयमल्लोऽयं दुद्रुक्षुर्विर्कान्तिं दधे ।

८७४

८८०

८८५

८९०

८९५

९००

राज्यं प्रादाः किमन्यसौ जितेत्युक्तः स दुर्जनैः । तस्मिन्पुर्मन्त्रयामास बधं प्रथमजन्मनः ।
 विजने मन्दिरे हन्यामिति सन्नय भूपतिः । यागं विधाय व्याजेन तेनागन्तुं निमन्त्रितः ।
 मन्त्रे श्रुतिङ्गते राज्ञः सोऽथास्कन्दविशङ्कितः । आदिदेश स्वभैरव्यानां द्रुतं सन्नहनोद्यतं ।
 सन्नद्धे राजसैन्येऽथ द्रुतं निर्गत्य भूपतेः । हता विजयमन्त्रेण मन्दुराभ्यसुरङ्गमाः ।
 संहरंस्तुरगान्वीक्ष्य प्रहरन्पतेर्व्वलं । कुर्वन्महाहवं वीरो निर्गन्तुं तलरे पुरात् ।
 आस्थित्य पृष्ठं तिष्ठन्त्या जायया सहितो व्रजन् । स चकार तुरङ्गस्थः सङ्ग्राममतिमानुषं ।
 धारासारैः क्षणे तस्मिन्नकालजलदोज्झितैः । विपर्य्यस्तैव पृथिवी सर्व्वतः समलक्ष्यत ।
 भाङ्गारमारुतारब्धभूरिभेरीरवे रणे । आसारेण शरैश्चासीच्छाद्यमानो नृपात्मजः ।
 तं क्षीयमाणपृतनं यान्तं हन्तुं समुद्यताः । कर्माणि प्राकृतानीव न चण्डकसुता जङ्गः ।
 भग्नमेतुं पयोवेगैर्व्वितस्तासिन्धुसङ्गमं । सजानिरतरद्वाभ्यामवतीर्य्य स वाजिनः ।
 सत्त्वानकरोत्पत्न्या मज्जनं रिपुसङ्कटे । सिन्धुं प्रवृद्धामुत्तीर्य्य तुरङ्गेऽपि तमन्वगात् ।
 द्विषां दृग्गोचराद्यातः स तमारुह्य वाजिनं । दरद्देशेन्मुखो वीरः प्रायास्तहरवर्त्मना ।
 कन्दर्पद्वारपतिना सर्व्वतो रुद्धपट्टतिः । गिरीन्नुल्लङ्घ्य चाविचङ्गिरिगुप्तां दरत्पुरीं ।
 दरदाभ्यर्चितं तत्र श्रीविद्याधरदेहिना । केचिन्निजाः परिजनाः शनकैस्तं प्रपेदिरे ।
 श्रुत्वा स्त्रीकार्य्यमाणञ्च संरम्भं डामरादिभिः । प्रायुक्तं हर्षपृथ्वीभृदुपायांश्चकितोऽन्वहं ।
 तेषु बन्धेषु शीतन्तु सोऽतिवाह्य दरत्पुरे । डामरैः प्रहितालापाश्चैत्रे यात्रामदान्मदात् ।
 उत्तीर्य्य सङ्कटांस्तिष्ठन्मार्गान्तःपटमण्डपे । अकस्मादभवन्मानो हिमानी हतजीवितः ।
 यदुल्लासाय संरम्भो धोरैर्व्विस्तार्य्यते महान् । कृत्यं हिनस्ति तद्देवमत्यल्पेनैव वस्तुना ।

उन्मीलनं तिग्मरुचिः प्रयत्नाद्येषां सहस्रेण करैः करोति ।

उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो द्विपेन ।

दैराज्यशङ्कया कञ्चित्कालं संकुचितन्ततः । भूयः प्रभयतो लग्नं राज्यं हर्षमहीभुजः ।
 राजशब्दस्तदा मेहे न कुत्राप्यधिरेपणं । अत्युदयतया तस्मिन्नुत्प्रेनेनान्यराजसु ।
 स शोभादायिनीर्भङ्गीः प्रावर्तयत मण्डले । निर्मत्सरो नरपतिः पुष्पतुरिव कानने ।
 मुक्तकेशानिरुष्णोषा निष्कलाभरणाः पुरा । सन्त्यज्यैकं महीपालमभवन्निह देहिनः ।
 धम्मिल्लग्रथनाद्यत्र मदनः कम्पनापतिः । जयानन्दोऽप्यमात्याश्विचार्धोरुकधारणात् ।
 अन्वभूत्यार्थिवक्रोधमविशेषेण मण्डले । तेन राज्योचितो वेषस्तत्र राज्ञा प्रवर्तितः ।
 ॥ युग्मं ॥ स केषाञ्चिदमात्यानामाकल्पोल्लासशोभिनां । निर्मत्सरः स्वदासीभिरारत्रिकमकारयत् ।
 दाक्षिणात्याभवद्भङ्गिः प्रिया तस्य विलासिनः । कर्णाटानुगुणष्टङ्कस्ततस्तेन प्रवर्तितः ।
 लडत्तालीदलाः स्थूलचन्दनस्थासुन्दराः । रेजुर्जनास्तदास्थाने स्नाद्यदीर्घासिधेनवः ।
 स्वर्णकेतकपत्राङ्गजूटलम्बोर्जितस्रजः । चटुलास्तिलकास्त्रिष्टविलोतिलकाङ्कुराः ।

अपाङ्गश्रोत्रयोर्बद्धसन्धयोऽञ्जनरेखया । निर्मरङ्गिककेशान्तबद्धहेमोपवीतकाः ।
 अधराम्बरपुच्छान्तैर्लम्बैशुम्बितभूतलाः । प्रच्छादितार्धदोर्लेखकञ्चुकाङ्गपयोधराः ।
 कर्पूरोद्भूलनस्रोराभ्रमन्थस्तरलभ्रुवः । वधुराश्रितपुम्बेशा झषाङ्गच्छलदङ्कतां ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ अन्योपजीव्यतां प्रापुस्तथार्थित्वेन मार्गणाः । विश्वाप्यायकतां मेघाः प्रणयेनेव वारिधेः ।
 प्रसादैस्त्यागिनस्तस्य राज्ञः कनकवर्षिणः । समस्ता गायकगणाः पार्थिवस्पर्धितां ययुः ।
 विद्वच्चूडामणिभूभृत्पण्डितान्नमण्डितान् । चकार युग्यतुरगच्छत्रादिप्रक्रियाभृतः ।
 कश्मीरेभ्यो विनिर्यान्तं राज्ये कलशभूपतेः । विद्यापतिं यङ्कण्टक्युक्ते पर्माडिभूपतिः ।
 प्रसर्पतः करटिभिः कर्णाटकटकान्तरे । राज्ञोऽप्ये ददृशे तुङ्गं यस्यैवातपवारणं ।
 त्यागिनं हर्षदेवं स श्रुत्वा सुगविबान्धवं । रिहणो वञ्चनां मेने विभूतिं तावतीमपि ।
 सौवर्णमलसाराढ्याराजधान्यो धरापतेः । सुवक्त्रेऽभ्रलिहगृहा भ्रेजिरे भुवनाद्भुताः ।
 तदीये नन्दनवने द्रुमेभ्यो न व्यधुः स्थितिं । त्यागिना निर्जितास्तेन केवलं कल्पपादपाः ।
 विविधाभिरग्रह्याम्बु विहङ्गमृगजातिभिः । तेन व्याप्तदिगाभोगं चक्रे पम्पाभिधं सरः ।
 सोऽज्ञासीद्यावतीर्विद्यास्तासां नामापि निश्चितं । वक्तुं नाख्येव सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ।
 गीतमाकर्ष्यतेऽद्यापि तस्य वाग्गेयकारिणः । विपचैरपि पद्मायलुठद्वाप्यादविन्दुभिः ।
 स्वपतो दिनयामौ द्वौ सर्वकालं विलासिनः । दत्तस्थानस्य तस्यासीद्यामिनीषु प्रजागरः ।
 तस्य दीपसहस्राङ्के स्थितस्यास्थानमण्डपे । विद्वद्भोगीतनृत्यप्रस्तावेन चपा ययुः ।
 कथान्ते शुश्रुवे तत्र न पर्णचर्वजः परं । कान्ताधम्मिलशेफालीनुटिजन्मा च मर्मरः ।
 वितानैः सपयोदेव साग्निवप्रेव दीपकैः । रुक्मदण्डैः समर्पेव सधूमेवासिमण्डलैः ।
 साप्सराद्वय कान्ताभिः सनचत्रेव मन्त्रिभिः । सर्पिषाञ्चैव विबुधैः सगन्धर्वैव गायनैः ।
 नित्यसङ्केतवसतिर्धनदस्य यमस्य च । एकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ।
 चपास्थानस्थितिस्तस्य राज्ञः शक्राधिकश्रियः । कस्य वाचस्पतेर्व्याचा वक्तुं कार्त्तुर्न शक्यते ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ रौक्मैश्च राजतैश्चासीद्भवहारस्तदा घनः । मण्डले विरलोऽमुष्मिन्दीनारैस्ताम्रजैः पुनः ।
 दण्डनायकतां प्राप्य सुन्नः सर्वोन्नतिं भजन् । तस्मिन् काले त्वभृल्लोभान्नीचे मुष्टिपचः परं ।
 निजाजयवने सूर्या मूलके विजयेश्वरे । आख्यान्ति यस्य लुब्धवं निर्ययस्थितयो मठाः ।
 क्षुधितव्याधितानाथदीनाद्यार्तिनिवारणं । सुस्पष्टं प्राप पदस्य राज्यलक्ष्मीः कृतार्थतां ।
 नन्दिचेत्रे व्ययोकृत्य प्रत्यब्दं सप्त वासरान् । चम्पकः सफलां चक्रे सर्वकालार्जितां श्रियं ।
 कृष्णाजिनोभयमुखी मुखैर्दानैः क्षमाभुजा । अदरिद्रोक्तता विप्रा निःशेषार्तिच्छिदार्थिनां ।
 राज्ञो वसन्तलेखाख्या शाहिवंशप्रियाकरोत् । मठाग्रहारान्नगरे पूज्ये च त्रिपुरेश्वरे ।
 माहेश्वर्यमयो काचदित्यं ज्वालेव सोद्ययौ । उदारव्यवहारन्तु न तद्राज्यं प्रचक्षते ।
 अथ प्रवृद्धिं सप्राप्तः शनैर्नवमन्त्रिणः । पूर्वामात्यद्विषोराज्ञोमतिमोहं प्रचक्रिरे ।

६३०

६३५

६४०

६४५

६५०

६५५

कुष्ठार्ताद्वियुगः शिखी वज्रपदं गृह्णाति धावन्नहिं भानुः पादसहस्रभाक् प्रतिपदं सञ्चार्यतेऽनूहणा ।
वञ्चयन्ते बलिनेऽपि यत्नघुबलैः सामर्थ्यहीनैश्च यद्भाम्यन्ते परिपूर्णवृत्तय इदं देवस्य लीलायितं ।
स सर्वशास्त्राधिगमप्रोढः परिवृढो विशां । यन्मोहितमतिशुक्ले वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ।
विपन्नस्य पितुर्वैरप्रतिकारविधितस्या । स राजधानीनामाङ्गमठादिभिरलोठयत् ।
त्यागी तत्कोशसम्भारं व्ययीकुर्वन्नितस्ततः । लुब्धस्य चाभिधान्तस्य पायसेन इति व्यधात् ।
शुद्धान्ते शुद्धशीलानां ढैकितं मूढचेतसा । स्पष्टं पश्यदिकं दाज्ञा स्त्रीणां तेन शतत्रयं ।
यादृशीस्तादृशीस्तत्र नाडोर्विन्यस्तानिश्च । नागद्वयान्त परं डाम्भजनंगमकुलाङ्गनाः ।
अत्रान्तरे पुर्यमाणो गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुवनराजोऽभृल्लहरालम्बिलुब्धधीः ।
मदर्पितपुरं प्राप्तः कन्दर्पद्वारनायकं । श्रुत्वा योद्धुं विनिर्यान्तं ययौ भूयोऽप्यदृश्यतां ।
तस्मिन् प्रसङ्गेऽपि नृपोदृष्यन्नाजपुरीपतिः । सङ्ग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां ययौ ।
कन्दर्पे कोटभृत्यानां भिन्नानां सङ्ग्रहोद्यते । क्रुध्यन्नाजपुरीं राजा व्यसृजदण्डनायकं ।
स महद्भिः समं सैन्यैर्गच्छेत्सोहरवर्त्मना । अधीरः कोटकच्छेषु सार्द्धं मासं व्यलम्बत ।
प्रत्यासन्नाच्छुचेर्मासात्प्रतापाच्च विरोधिनां । चस्यतस्तस्य यात्रायां न सङ्कल्पेऽप्यराजत ।
अविशेषज्ञभावेन भर्तुस्तिष्ठन्निरुद्यमः । ततो जगाम कन्दर्प एवोपालभमात्रतां ।
कृतप्रतिज्ञोऽनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्बार्दितः सोऽथ निःसामर्थ्योऽप्यत्राचलत् ।
निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्याद्रिगङ्गरे । षष्ठेऽह्यभद्राजपुरीयोजनेऽभ्यधिके स्थिता ।
अव्याहतः सोऽरिबलाद्विषच्छस्त्राणि पातयन् । कदलीपल्लवान्मृदून् वनं सिंहदवाविशत् ।
दण्डनायकसैन्येभ्यः परमेकस्तमन्वगात् । सेनानीः कुलराजाख्यो बुद्धराजकुलोद्भवः ।
ते वाह्याख्या राजपुर्याहता संख्याहितं द्विषः । निहत्य शुक्लच्छत्राङ्गं कन्दर्पं मेनिरे हतं ।
मध्याह्ने स तु कन्दर्पः स्वयं सम्प्राविशदली । राजधानीं राजपुर्याविंशत्रिंशैः समं भटैः ।
द्विषां त्रिंशत्सहस्राणि बोधानामनिर्वर्तिनां । रुरोध राजपुर्यये तत्पदातिशतत्रयं ।
काश्मीरकाणां निहतं रणे तत्र शतद्वयं । चत्वारि तु शतान्युर्वीं खशानामप्यशेरत ।
भग्नैरिपुबले दूरमसंख्येयैश्चिताग्निभिः । संकुर्वन्निर्हताश्चाशीवणोमृत्योर्महानसः ।
तेनैवं स्वाम्युपालम्भवेतला रभसार्पितः । रणशशने वीरेण शमितो मांसशोणितैः ।
याममात्रावशेषेऽङ्गि पुनरेवाय संहताः । द्विषः परिभवोत्तप्ताः कन्दर्पं योद्धुमाययुः ।
ततस्तानथ नाराचान्निचिन्नेप स संयुगे । लिप्तानैषधितैलेन विद्धा यैः प्राज्वलन्दिशः ।
आग्नेयं वेत्तसावस्त्रमिति मूढा विशङ्किताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमं ।
प्रगल्भभावः प्रतिभानमोजः प्रयोगचातुर्यमसम्भ्रमश्च । महाशयानामतिसङ्कटेषु धैर्योपनद्धा न धियं जहाति ।
राजधानीं प्रविष्टस्स भानास्ताभिलाषिणि । भूयोऽप्यपश्यत्स च्छत्रां वाह्यालीं वहलैर्बलैः ।
योद्धुं यियासुः शुश्राव प्राप्तं तं दण्डनायकं । घोरं रणाटवीं दृष्ट्वा भयात्स्थगितसैनिकं ।

६९०

६९५

६९०

६९५

६९०

६९५

स्त्रीयैर्दृष्टैः चतैः कैश्चिदृष्यन्त्यधिकमाहवे । परकीयैस्तस्यन्त्ये कोऽन्तरं वेत्ति देहिनां । ८८०
 आनीतोऽथ विनिर्गत्य तेनैव सभये ब्रडन् । स्पृष्टमानो यथाम्भोधा मज्जन् हंसेन वायसः ।
 रक्तप्रजम्बितसैन्यमभिन्नं बज्रकोशवत् । परराष्ट्रं विशेदेवं स्ववीर्यैरेव कोऽपरः ।
 प्रणनात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः स भुवमाययौ ।
 प्रत्युद्गमादिसत्कारैः कृतपूजा महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलावहोऽभवत् ।
 परिहासपुरे पारिपाल्यं कुर्वन् कठोरधीः । वातगण्डाख्यया ख्यातिं निन्ये यत्तत्र पर्षदा । ८८५
 प्रभूतोत्कोचसम्प्रीतसचिवप्रेरणसृष्टा । अपास्य वासनं राज्ञा पादायादौ नियोजितः ।
 आनन्दः स क्षणे तस्मिन्निच्छन्दाराधिकारितां । कन्दर्पद्वेषिणामासीन्मन्त्रिणामतिसम्मतः ।
 तत्प्रेरितस्ततः पातुं लहरं विभ्रुताहितं । मण्डलेश्वरतां दत्वा कन्दर्पं प्राहिणोन्नृपः ।
 मन्त्रविक्रमसम्पन्नः कुम्भत्यैः खोदयेषुभिः । युक्त्वा तथा राजपशोः समीपात्सेऽतिवाहितः ।
 दूत्याहोयमिति प्रहाय निकटाद्देशान्तरं वाग्मिनं सूरिं बन्धुवियोगकृतनुवचोऽमुष्येति सन्त्यज्य च ।
 शूरं राज्यमसौ हरेदिति तथा हित्वा विचारोऽग्नितो धूर्त्तप्रेरणया बुधे नृपपङ्क्त्यायाति नाशश्चिरात् । ९०००
 अदर्शनात्स्वबद्धापि कन्दर्पप्रीतिराश्रयात् । राज्ञो जगाल कालेन सा मुष्टेरिव वालुका ।
 उत्कर्षपुत्तावादाय चिकीर्षुर्लोहरेणतां । कन्दर्पो वर्तत इति क्षितिपं मन्त्रिणोऽवदन् ।
 तथेति नृपतिर्गृह्णन् बन्धुं हन्तुमयाशु तं । सैन्यं व्यसृज्यपट्टं टङ्कं चासिधराभिधं ।
 तयोः सम्प्राप्तयोर्व्यातीं तां लेख्यव्यत्ययादिदन् । विमुखश्चकितात्मा च कन्दर्पोऽभूद्यया मुहुः ।
 कलिद्यूतक्षणे हस्तं मृदूत्सेवकवत्पुरः । आसीदसिधरस्तस्य बन्धुमभ्युद्यतस्तदा । ९००५
 ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोऽङ्गुष्ठेण तत्करं । अमृदाद्येन निस्तथ्यं क्लिन्नः पक्षीव सोऽगमत् ।
 अनन्तराजो भूभृच्च तेनात्मा च नृपाश्रितः । विगच्छते स्म स्विन्नेन पटुश्चैवमकथ्यत ।
 नेयाशयो नरपतिः कुटुम्बं प्राहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रयास्यामि दिगन्तरं ।
 आनीय दत्तांस्तैर्ज्ञातीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोऽथ मन्त्री वाराणसीं ययौ ।
 हत्वा गयायां सामन्तमेकमन्यं निवेश्य च । काशीरकाणां चक्रे स आङ्गुष्कनिवारणं । ९०१०
 स हत्वा चौरसेनान्यं सैन्यं दुर्गमेऽध्वनि । पूर्वाशामध्वनीनां स व्यधानिर्धूतकण्टकं ।
 व्याघ्रं निहत्योगसत्त्वं वाराणस्यां निरस्यता । पूर्वा दिक् भूषिता तेन मठैः सुकृतकर्म्मठैः ।
 ते तन्निर्वासनादेव लब्धलब्ध्याः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यासूयया जगुरप्यकार्याणि भूभुजः ।
 खैराहारोदितगुरुमदाः शृङ्गकण्डूतिशान्त्यै दुर्वारेभ्यः कलुषमतयो यत्र दुर्मन्त्रिमेषाः ।
 घ्नन्त्यन्योन्यं भवति गणितैर्व्यासैरेव कश्चिन्मध्यस्थाणेरिव नरपतेस्तत्र सर्वाङ्गभङ्गः ।
 अतिक्रामति कालेऽथ पार्थिवं हन्तुमुद्यमं । दुद्रुक्षुर्जातराज्येच्छस्तान्चङ्गिर्धम्मटोऽभजत् । ९०१५
 द्रोहापवादभागेषु भवेद्राज्यमिदं पुनः । मासेव वेश्यापुत्रत्वादनर्होऽस्मिन्नुपेयति ।
 इति सम्मच्च सुचिरं निहन्तुं पृथिवीभुजं । प्रेरितो जयराजोऽभूत्तेनासरलचेतसा ।

॥ युग्मं ॥ विलावग्रामजान् चिन्ना तीक्ष्णं द्रोहाय भूपतेः । सावरोधबधूदित्रा विदधे मध्यपातिनीः ।
 क्रमात्सिद्धुन्मुखे तस्मिन् कार्ये राजपुरीं नृपः । दूत्याय व्यसृजज्जातु बद्धमानेन धम्मतं ।
 सहस्रमङ्गलगृहे सुदिनापेक्षया स्थितिं । तं सिद्धिभङ्गचकितो जयराजः समाययौ । १०२०
 तमर्थं मण्डपे गूढं तयोर्मन्त्रायमाणयोः । प्रयागानुचरः कश्चिद्भित्तिव्यवहितोऽगृह्णोत् ।
 तदवेदिततदार्तात्प्रयागात्तत्कथां ततः । बुद्ध्या निवर्त्तयामास धम्मतं गमनान्नृपः ।
 कुलचयभयान्तिष्ठंस्तत्प्रतीकारमन्थरः । स्वमेव केवलं रत्ननाभोत्स चकितोऽन्वहं ।
 असिद्धिं जयराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वसम्मुखौ । शमालडामरौ वोरौ नागपाजाभिधौ व्यधात् ।
 स्वभृत्यैर्मन्दनिर्यातैर्यथासुप्तं निवेदितं । श्रुत्वा चपायां चितिभृद्भिर्चु चित्तेप रक्षिणः । १०२५
 व्याजाद्यात्रां वदन् सज्जः प्रातस्तान्वज्जिरेव तं । चतुष्कं पूजने धूर्तो जयराजमुपानयत् ।
 राज्ञोदत्तार्गले धान्नि स्थितस्य स्थानमण्डपं । सत्रासौ भ्रातृपुत्रेण धम्मतं ततोऽविशत् ।
 रक्षिणोऽथ वहिर्न्यस्य प्रयागः पार्थिवाज्ञया । जयराजं बधानेति नीचैर्धम्मतमभ्यधात् ।
 धम्मतं विश्वसन् शस्त्रं जयराजस्यजेद्भुवं । निदेशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातञ्च धम्मतः ।
 द्वयोरेकस्य वा युद्धे तयोर्मृत्यौ हितञ्च नः । व्यक्तीकृतैक्ययोर्वापि बधो लोकेऽप्यगर्हितः । १०३०
 इति निर्धायतः शश्वदविरोधेन वेधसः । प्रज्ञास्य प्रत्यभाद्राज्ञो मन्त्रो युक्ततमस्तथा ।
 ॥ तिलकं ॥ नाबुद्ध मां भ्रुवं राजा तान्वज्जिरिति विश्वसन् । जयराजमुपागत्य ततोऽधार्ष्ट्यादौऽब्रवीत् ।
 अप्रसन्नस्त्वपि नृपो यद्यद्द्रोहोऽसि निश्चयात् । तत्तयाऽऽविशुद्ध्यर्थमसिधेनुः समर्थतां ।
 दैवेन वा मोहितः स तदिश्वसेन वात्यजन् । आचिष्यमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्यवत् ।
 वैक्लव्यदर्शनात्स्वैर्यस्ततः स परुषां गिरं । तन्वज्जपौत्तद्युक्ताख्यस्तं जगादाज्जकात्मजः । १०३५
 न त्वं निःसत्त्वकय्याया जातः कलशभृभुजा । आसीज्जनयिता नूनं क्लीवो यः कश्चिदेव ते ।
 निष्ठायां धैर्यचर्याणां परिणाममजानता । तेनेत्युक्तः स शीताम्बुसिक्तसुप्तोपमोऽभवत् ।
 ॥ युगलकं ॥ द्रोहोदन्तं प्रच्छमानोधीरस्तन्मध्यपातिनं । यातनाक्लेशितोऽप्युचे स्वमेव नतु धम्मतं ।
 विषममन्त्रवीर्येण मोघीकृतविषाशनः । रज्ज्वा निपीड्य ग्रीवाग्रं ततो निशि विपादितः ।
 जयकेन प्रतीहर्त्रा शिरश्चित्त्वोज्झितं ययौ । भट्टारनङ्गलातोये तदपुर्भक्त्यभोज्यतां । १०४०
 तमेकसप्तते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । बधं गभीरहृदयो धम्मतस्याप्यचिन्तयत् ।
 आदिदेशाय तस्मिन् रक्षः शस्त्रभृतां वरं । शूरं कलशराजाख्यं ठक्कुरं लोहराश्रयं ।
 प्रहिणेति यदा दूतं प्रयागस्ते तदा त्वया । सम्पाद्यमेतदित्यूचे तं चोपचितसत्क्रियं ।
 असिद्धिभीत्या स्वं दूतं स प्रहिण्वन् प्रयागकः । सम्पद्य क्रियतामेतदित्यूचे कुपितो नृपः ।
 राज्ञि मन्त्रीयमाणेऽथ पञ्चानीयाथमन्त्रिणः । वामनः सार्गले द्वारे त्यक्तदेहेऽब्रवीद्वचः । १०४५
 मन्त्रश्च मन्त्रिणश्चैते न यावन्निःसृता वहिः । तावत्क्रियेत चेदेतन्न भद्राणि दरिद्रति ।
 राजाज्ञया प्रयागेण ततो दूते विसर्जिते । तीक्ष्णः कलशराजाख्यस्तनयाभ्यां सहाययौ ।

तस्मिन् प्रसङ्गे तान्वज्जिः श्येनस्य दददातपं । राजधान्यन्तरेवासीद्विचैरनुचरैः समं ।
 पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्चाच्च तत्सुतौ । यावत्सशङ्कमाचख्यौ तावद्भृत्यैर्निजैर्जहे ।
 शक्तोऽपि धम्माटः क्रष्टुं कृपाणीमिति वादिनं । हन्तुं कलशराजन्तु यावच्छस्त्रे व्यधात्करं । १०५०
 तावत्तेनाग्रतः पश्चात्तत्पुत्राभ्यां कृताहतिः । आसनादुच्चलन्नेव चिप्रं प्राणैरमुच्यत ।
 मुमूर्षुणा क्षतस्तेन ज्यायान् कलशराजजः । चित्रमायुधवैगुण्यान्नाभीन्प्राणितोऽभवत् ।
 तस्य ह्यभाग्ययोगेन तेवैवाहःसु शस्त्रिणः । निजा कृपाणी तु चोट तेनाभद्रायुधोऽभवत् ।
 निहत्य पातितः पृष्टात्स तैर्व्याधैरिवाण्डजः । शूनां यासाय सक्तः श्वपाकैः पार्थिवान्नया ।
 राज्ञा तन्वज्जनप्तारौ स्वयं रिहणसङ्गणौ । आगत्य प्राङ्गने त्यक्तकृपाणी परिरचितौ । १०५५
 दत्तास्कन्दास्तु दुःखाद्याः संरम्भेण युयुत्सवः । माययोदयसिंहेन दाम्भिकेनैव वञ्चिताः ।
 यूयं पुत्रा ममेत्युक्तवतस्ते धार्मिकस्य यत् । प्रत्ययात्तस्य शस्त्राणि तत्तजुर्जीवितेच्छवः ।
 राज्ञो विशुद्धिः क्रियतां पार्श्वमेत्येति तद्वचः । तैः समागत्य जगृहे मार्गो राजगृहान् प्रति ।
 तन्वज्जगृहोच्छिष्टैर्व्याल एव विवर्धितः । दुःखान्ततो विहस्यैव स्वच्छत्रग्राहकोऽवदत् ।
 तन्वज्जनप्रार्थतूर्णं जयराजमभाषथाः । न त्वं निःसत्त्वकयाया इति तद्विस्मृतं तव । १०६०
 स ते तादृशएवायं वर्तते सङ्कटक्षणः । किं धैर्यावसरे मूढ वैक्लव्यमवलम्बसे ।
 तस्माज्जातोऽसि नियतं मत्पित्रोच्छिष्टमुष्टिना । अहन्तु तेन वीरेण त्वत्पित्रा कीर्त्तिभागिना ।
 इत्युक्त्वा मरणे गच्छन् खड्गधाराचलज्जलं । पपात जन्ममालिन्यं मानी प्रचालयन्निव ।
 नृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः । दुःखादीन्वाजपुङ्गवाः कारागारे निचिचिपुः ।
 ते यौवनभरोन्मत्ता द्रुमा वासन्तिका इव । प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः क्षमाभुजः । १०६५
 टक्कस्तु विम्बियोनाम पापः सम्प्रेक्ष्य भूभुजं । न्यजियहत्तान् ग्रीवासु निशि पाशान्निवेशयन् ।
 गुह्योविजयराजश्च वृहोगुह्यश्च तेऽलुठन् । तलङ्गपौत्राश्चत्वारो हता बध्यमहीतले ।
 हतानामपि सौन्दर्यं तेषामद्यापि वर्ण्यते । कथान्तरे वयोवृद्धैर्वद्धाश्रुस्यन्ददुर्दिनैः ।
 सतताभ्यस्तताम्बूलैः स्तलेस्तद्वशनाङ्कुरैः । कोर्णगोणाश्ममालेव सुचिरं बध्यभूरभूत् ।
 वृद्धिमानीतयोरान्नाप्युत्कर्षापत्ययोस्तयोः । ज्यायान् प्रसिध्दौ डोम्बाख्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा । १०७०
 स्फुलिङ्गमिव सम्भाव्य तेजोविस्फूर्जितं शिशुं । जघान जयमल्लश्च तद्विजयमल्लजं ।
 गोभृतं स्वगोत्रजान् हत्वा भोक्तुमेकस्य कस्यचित् । कुर्वन्ति दैवोपहता राज्यं निष्कण्टकं नृपाः ।
 संरूढं मधुगोलमुच्चविटपव्यूहावलीगङ्गरे मूढः । कर्तुमक्षच्छहार्थमभितः कस्यापि भव्यात्मनः ।
 दैवप्रेरणया प्रकम्पविवशः पत्रप्रहारैर्दृढं तद्गोप्तृन्मधुपान्निहत्य शमयत्यश्वत्थपृश्नोरुहः ।
 ज्ञातिद्रोहमहापापनष्टधीरथ पार्थिवः । डिम्बानामप्यसम्भाव्यामभजद्विभोज्यतां ।
 वामनस्यात्मजः क्षेमस्तज्ज्ञानन् जनकदिपं । प्रैरयत्कलशेशश्चक्षत्रहेमनिर्वहणे । १०७५
 तामिच्छामच्छिनत्तस्य भक्तो युक्ता प्रयागकः । धावतां श्वभ्रपातेच्छां धीरोयं ते वदन्ति नः ।

अनिशन्नष्टचेष्टानां भवानाभिव भूभुजां । अन्तःप्रवेशकुशलो यो वेताल इवाभवत् ।
 नप्ता हलधरस्याथ विटो लोष्ठधराभिधः । जगाद निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ।
 ॥ युग्मं ॥ द्वियतां ग्रामहेमादि कलेश्वरसंश्रयं । तत्प्रसादाश्रमिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ।
 आलेख्यं गगने लिखामि विभिनीं सूत्रैर्व्याम्यम्बरं स्वप्नालोकितमानयामि कनकं यथापि वप्रं हिमैः ।
 इत्याद्युक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जानाति सत्यं नृपो यस्तादृक् चपया न वक्ति सगतप्रौढिः परम्वञ्चयते ।
 निषिषेध चिकीर्षान्तु प्रयागस्तामपि प्रभोः । सदुपस्थाधिकोऽपथ्याभ्यर्थनामिव रोगिणः ।
 अथ लोष्ठधरो हास्यावसरे जातु भूपतिं । बद्धस्य मोक्षो देहस्य क्रियतामित्यभाषत ।
 स्मिता किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपत् । तदभुण्डपुरे भीमश्चाहिरण्यमभूत्पुरा ।
 विरोधात्परिपत्यानां तत्कृतो भीमकेशवः । राज्ये कलशदेवस्य बद्धद्वारोऽभवच्चिरं ।
 तैः शान्तवैरैर्विदधे यदाथ विष्टताररिः । चौरापहृतदुर्वर्णकवचो ददृशे तदा ।
 भूयोऽपि चक्रे तद्गीत्या कोशसामग्र्यभागिति । ततः प्रभृत्यद्य यावद्बद्धद्वाराररिः स्फुटं ।
 आदीयतां तदीयस्तत्कोशचौरभयावहः । सोऽपि बन्धादिमुक्तोऽस्तु पुष्पदीपादिभोगभाक् ।
 इति सम्प्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशन्तदा प्रपदे च मणिस्वर्णादिनिर्भरं ।
 अचिन्तयच्च यत्रेदृग्वस्तु गूढ्यसुरास्यदे । कौटुकं तत्रापरेषु स्वादाब्जेषु सुरवेशसु ।
 कृतप्रायः स तत्रत्यैः पारिषद्यैस्ततो नृपः । निष्क्रयं रुढभारोढिवारणेन प्रदापितः ।
 क्रमेण सेनानानाङ्गव्ययवसनशालिनः । सुराकुहरणे रुढा धीःसम्भावनया तथा ।
 पूर्वराजार्पितान् कोशांस्ततः स भुवनाद्भुतान् । सर्वगोर्वाणवेशभ्यो लुब्धबुद्धिरपाहरत् ।
 हतेषु कोशेष्वानेतुं देवानां प्रतिमा अपि । चकारोदयराजाख्यं देवोत्पाटननायकं ।
 वदनेषु सनम्राडैः शीर्षध्राणाङ्घ्रिपाणिभिः । मूर्तिनाशाय देवानां शक्यन्मूत्राद्यपातयत् ।
 स्वर्णरूप्यादिघटिता गोर्वाणाकृतयोऽलुठन् । अध्वस्त्रिन्धनगण्डाल्य इव सावस्करेष्वपि ।
 विबुधप्रतिमाश्चक्रुराकृष्टा गुल्फदामभिः । धूत्कारकुसुमच्छन्ना रुग्णनम्राटकादयः ।
 ग्रामे पुरेऽथ नगरे प्रासादो न च कश्चन । हर्षराजतुरुष्केन न योनिश्चरतिमीकृतः ।
 तस्य देवावष्टुभ्यौ द्वौ परमास्तां प्रभाविणौ । नगरे श्रीरणस्वामी मार्ताण्डापत्तनेष्विव ।
 द्वौ सहा प्रतिमामध्यादुद्धुविम्बावरचतां । दानप्रसङ्गे तं जातु याचित्वा त्यागिनं नृपं ।
 परिहासपुरे जन्म मेदिन्यां कनकाभिधः । गायनः कुशलश्रीश्च श्रमणो नगरान्तरे ।
 अधिगतवतां लोके विश्वाद्भुतामपि सम्पदं न खलु विरतिर्दुष्कर्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणां ।
 किमपि कमलावाप्त्यै पद्माकरेऽद्वृतिपातकं भजति कमला लीलावासो भवन्नपि हि द्विपः ।
 पैतामहेन पित्रेण तथा राज्यचिकीर्षया । लोहरादाहृतार्थस्य कोशेनोत्कर्षभूपतिः ।
 युक्तोऽपि पूर्वराजार्थं दिवौकेभ्यो जहार यः । ऐच्छद्भुनार्जनं हा धिक् सोऽपि वास्तव्यपीडया ।
 ॥ युग्मं ॥ तदाज्ञामाचमादाय सचिवैरथ पापिभिः । ते ते नवनवायासनामाङ्गा नायकाः कृताः ।

१०८०

१०८५

१०९०

१०९५

११००

११०५

कालानुवृत्तिपरतां धिग्धियाजोपजीविनां । यत्र मन्त्री वयस्यः सन्सदाचारोऽपि गौरवः ।
 सर्वदेवगृहग्रामसर्वस्वापहृतिव्रतं । स्त्रीचकाराज्ञया भर्तुरर्थनायकतामपि ।
 ॥ युग्मं ॥ पार्षदः समरस्वामिदेवागारे च हेलकः । आप्तोविजयमल्लस्य यो राज्ञो देव्यतां ययौ ।
 द्विगुणोत्पत्तिदानेन सोऽर्थनायकतां गतः । लब्धावकाशे राजाये क्रमेणासीन्नहत्तमः ।
 किमन्यद्भरता तेन सर्वार्थान् सर्वनायकैः । व्यधीयत धनवाप्त्यै पुरीशस्यापि नायकः ।
 श्रीगर्भपदपर्यायच्छन्नजाद्यप्रभावतः । तथार्जितस्य कोशस्य सोऽनुरूपव्ययोऽभवत् ।

१११०

मृगोदृशां दुर्लभतां हयानां श्वासान्विटानां कुवचःसहलं ।
 वैतालिकानाञ्च विकत्यनलं क्रेतुं क्षितीशः क्षपयन्ति लक्ष्मीं ।
 कोपप्रसादैर्दयिताजनस्य हयादिवृत्तान्तगवेषणेन ।
 भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकथाभोराज्ञां शिशूनामिव याति कालः ।
 विलासहासासनपानदानयानाश्रनाद्या असतीः सतीर्वा ।
 च्छायेव चेष्टाः क्षितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्वाः ।
 अमानुषत्वं पुरुषाधिराजा विटस्तवैः स्वस्य विचिन्त्य सत्यं ।
 तृतीयमस्यभ्यधिकं भुजौ वा ममेति मत्वा न विदन्ति मृत्युं ।
 निशासु येषां प्रभवन्ति दारादिमेवमात्या नियताधिकाराः ।
 अहो भ्रमः स्वस्य यदत्र तेऽपि विदन्ति भूपाः प्रभविष्णुभावं ।
 स्वादूचितं स्वादुतयेव भुंक्ते यूक्त्य मुञ्चत्यपि यूक्तानि ।
 वित्रासितस्वासमुपेत्यकस्माद्भूच वालश्च समानभावः ।

१११५

जाद्यमित्यादि यत्किञ्चित्क्षितिपानां कटाक्षितं । तत्सर्वं हर्षदेवस्य जाद्येन लघुतां ययौ ।
 तुष्टः पटहवाद्येन हृद्यतोद्यविदे ददौ । भीमनायकनाम्ने स करिणं करिणीसखं ।
 स्वश्रियस्तेन तस्यासीद्गायनः कनकोऽथ सः । चम्पकावरजः खेदाद्भोताभ्यासकृतोद्यमः ।
 प्रसादीकृतमस्त्रै च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन काञ्चनदीनारलचमचतचेतसा ।
 कर्णाटभर्तुः पर्माण्डेः सुन्दरीं चन्दलाभिधां । आलेख्यलिखितां वीक्ष्य सोऽभूत्पुष्पायुधक्षतः ।
 उन्तेजयन्ति सङ्घर्षे हास्ये जडमतीन्विटाः । सारमेयानिवाजसं प्रोत्साह्य प्राकृताश्रयाः ।
 सविटोद्रेचितो वीतत्रपश्चक्रे सभान्तरे । प्रतिज्ञां चन्दलावाप्त्यै पर्माण्डे च विलोडने ।
 कृता पत्तिमकर्पूरपरित्यागं प्रतिज्ञया । तच्च स्तुतिमिषादेवं जहसुः कविचारणाः ।
 भाषावेषविशेषतः परिगतस्वन्दाक्षिणात्योऽध्वगो गन्धादप्यवधारितं यदुत ते कर्पूरकोलङ्करे ।
 पक्वञ्चेदिदमङ्ग हर्षनृपतेस्तत्कल्पयोपायनं नोचेत्तिष्ठतु नारिकेलकुहरे सम्प्रत्यमुष्मिन्यतः ।
 आकर्णाटवसुन्धराधववधादाचन्दलालिङ्गनादाकल्याणपुरप्रवेशनविधेरपि मलादर्शनात् ।

११२०

११२५

आराजाश्रयकाननान्तवसुधापारद्विकौतुहलादेवेन प्रतिषिद्धमिद्धमहसा पोताससच्चर्धेन।

विटः प्रसादनृपतिर्मदनः कम्पनापतिः। महत्तरत्वं जग्राह तस्यास्त्रिचापिताकृतेः।

वस्त्रालङ्कारनिर्वाहकृतेऽमुष्याश्च वेतनम्। नित्यमादत्त भूपालादायमीर्याशमाय च।

विटले निस्त्रपले च मदनस्य कथाक्रमः। मौग्धे पारिल्लवले च नृपस्य निकषोऽभवत्। ११२०

मातेयं विद्धि कम्पाकात्तवानीतेति वादिभिः। सन्दर्श्य जरतीं नारीं मुषितः सोऽपरैर्विटैः।

दासीश्च देवता एता इत्युक्तान्यैः प्रवेशिताः। उन्नतिश्च श्रियं चैज्जत्प्रणमन् जहसे जनैः।

दास्यो मदनसंलापमन्त्राद्युल्लेखकारिभिः। अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे।

ताभ्यः काभिरपि क्षाम्यत्सुरतं समयोचितं। वाञ्छन्तीभिः कृतः स्वाङ्गस्पर्शाङ्गाग्याशयोज्जितः।

आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे। आयुर्वर्षशतान्यस्मै ता मूढमतये ददुः। ११२५

डोवेन पिण्डसिद्धयर्थी केनाप्येतद्रसायनं। पिण्डविद्धिद्विदित्युक्ता पेयं किमपि पायितः।

किं तस्य कथितैरन्यैर्मौग्धैर्यथायाचितो विटैः। विद्यमानादिव धनादायुषोऽपि व्ययं व्यधात्।

बलरूपेक्षुरपरानुपायान् ध्यानसेवत। कथयेत्कः सदाचारस्तानतोऽपि चपावहान्।

स एवमन्धतामिस्ते निक्षिप्तः शाश्वतीः समाः। मुग्धबुद्धिः स्वजनेन दुर्जातश्च कुमन्त्रिभिः।

मेघवाहनमुख्यानां कृत्ये लोकोत्तरे यथा। सन्त्यद्याल्पधियः केचिन्सन्देहान्देलिताश्रयाः। ११३०

तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्ण्यमानेऽहुतावहे। भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्ययो जनः।

राज्ये वज्रच्छले तादृक् दुर्नीत्योपहतोऽप्यभूत्। आयुःशेषेण न वशे स रभ्राणेषिणां द्विषां।

नर्तकीः शिचयन्नाचावुत्थायाभिनयं स्वयं। तिष्ठन्दीपोज्ज्वले धाम्नि दूरात्केनापि शत्रुणा।

क्षिप्रैषुरपि नाभूद्यन्निहतो जनितोऽथ वा। फलं तस्यायुःशेषस्य प्रजानां कुकृतस्य वा।

कश्चिदेवाथ शुद्धान्ते पातदूतो महीपतेः। सर्वशुद्धिनिधेः प्राभून्नारीचारित्रविश्ववः। ११३५

ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो यौवनोन्मदाः। नाशाय हर्षदेवस्य तस्मिन्नेवाभवन् क्षणे।

निगृहीतास्तेन रोषात्स राजा काश्चन स्त्रियः। काश्चित्त्वाकृत्य शुद्धान्ताज्जारैर्नीता दिगन्तरम्।

स्तेन दौःशील्यदोषेण सर्वेऽप्येव विशङ्किताः। भृत्यास्तस्याशुभान्येच्छन्त्यतन्त च शान्तये।

तस्यापि शीलकैवल्यं तावत्सर्वत्र पप्रथे। यावत्कलशभूपालात्सञ्जातस्योपपद्यते।

शैशवे वर्धितो याभिरङ्गमारुह्य मातृभिः। सोऽङ्गमारोप्य ताएव चुम्बन्संभुजेऽनिशम्। ११४०

सम्भोगमग्निनीवर्गे कुर्वता दुर्वचो रूषा। निगृहीता च भुक्ता च नागा पुत्नी पितृस्त्रसुः।

स तुरुष्कशताधीशाननिशं पोषयन् धनैः। निधनावधि दुर्बुद्धिर्बुभुजे ग्राम्यशूकरान्।

अथ सेवाभिसारेण कदापि कुपितो नृपः। स मन्दबुद्धिरास्कन्दमदाद्राजपुरीं प्रति।

विलोक्य सैन्यसामिग्रीमनन्यसदृशीं पथि। त्रैलोक्याक्रान्तिसामर्थ्यं पार्थिवैस्तस्य शङ्कितं।

स तु पृथ्वीं गिरिं दुर्गं दृष्ट्वा तद्गहणेद्यतः। अप्रविष्टो राजपुरीं तन्मूले समुपाविशत्। ११४५

मासमभ्यधिकं तेन तस्युषा परिपोडिताः। प्रचीणान्नादिसंभारा बभूवुर्दुर्गरक्षिणः।

चातुं सङ्ग्रामपालस्तानूरीचके धरापतिः । कियन्तं न करभीतः कियतीर्नच संविदाः ।
 उपोढदार्ढ्यं नृपतौ स तदप्रतिगृह्णति । लुब्धमुत्कोचदानेन स्त्रीचके दण्डनायकम् ।
 प्रमथ्यमाने नृपतौ व्यावृत्तिं प्रेरिता रहः । प्रवासवेतनं भूरि मार्गितुं तेन शस्त्रिणः ।
 तैः प्राये प्राकृतप्रायैः कृते सोल्लुण्ठभाषितैः । राज्ञो दूरस्थकोशस्य कटकः चोभमाययौ । ११६०
 स तत्समर्थनां यावच्चके तावदिभीषिकाम् । तुरुष्कास्त्रन्दजामन्यां प्रददौ दण्डनायकः ।
 अथाल्पधैर्यं नृपतिरुत्थाय कटकं ययौ । कृत्स्नाच्च कोशसामिग्रीं तत्याजाध्वसु साध्वसात् ।
 अपरीक्ष्यादृतोभृत्यः स्वामिनामतिसङ्कटे । करोति व्यसनापातमजित्याऽसिरिवाहवो ।
 तेन स्वयमयेग्येन योग्यानन्याननिच्छता । कलङ्किता नरेन्द्रश्रीः चुहाश्वेनेव मन्दुरा ।
 ततः प्रभृति निर्व्याणप्रतापस्य महीपतेः । प्रतापचक्रवन्थाख्या सर्वतोच्चा निमाययौ । ११६५
 स्नानाननोन यत्सिद्धं स्नेन भृत्यैस्तथाखिलैः । तत्कर्म्म कृतवन्तं स कन्दर्पं वङ्गमन्यत ।
 आनिनीषोश्च तं तस्य जडस्याकृत भूपतेः । दण्डनायक एवेच्छाच्छेदं पैण्डुकर्मणा ।
 ज्ञातद्रेक्षोऽथ नृपतिरवभ्रादण्डनायकम् । प्रातिपत्यानुरोधेन न क्रुधा न्यग्रहीत्युनः ।
 दुग्धे संदिग्धजोवोऽपि निवसन् सञ्चिकाय सः । लब्धस्त्रामूलवस्त्रादि प्रहितं भृत्यवान्धवेः ।
 आत्मनः सर्वनाशाय सञ्जातं देवमोहितः । बधार्हं प्रत्युत पुनर्निन्ये तं स्वपदं नृपः । ११७०
 तं विटाश्चाटुभिर्भूयोराजानमुदतेजयन् । घोषयात्राजितं स्तोत्रैः कर्णाद्या इव कौरवम् ।
 वादो वादपराजितः प्रतिभटङ्गालीभिरत्याक्षिपन् योषिन्नष्टसतीव्रता कुकलहैरद्वेजयन्ती पतिम् ।
 कायस्थश्च हताखिलार्थमहिमा कच्छे नृपं पातयन् स्वस्यासन्नपराभवस्य कुरुते भूयः समुत्तमनम् ।
 भुक्तदेयधनोविभ्यत्तं सहेलमहत्तमः । उर्वीपतिं दुर्व्यसने प्रेरयन् स्वार्थपण्डितः ।
 बन्धुमन्विष्य दरदं लवन् यैस्सहलाहरैः । दुर्गघाताभिधं दुर्गं ग्रहीतुं तमचूचुदत् ।
 तद्वि लकनचन्द्राख्ये पुरा गोप्तरि डामरे । जनकद्वारपतिना हतेऽनन्तनृपाज्ञया ।
 प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम् । कलशस्त्राभुजाकृतोपेक्षं प्राप दरनृपः । ११७५
 तद्वलाद्वारदैः क्रान्तानन्तग्रामेऽत्र मण्डले । राजा च मन्त्रिणा चाथ बभूव खोक्तोद्यमः ।
 निर्झादे तत्र गोप्तरां वृत्तये स भृतं हिमम् । अवग्रहेण तत्तस्मिन् क्षणे निःशेषतां ययौ ।
 चारैस्तद्रभ्रमालक्ष्य तद्गहाय महत्तमः । अभीक्ष्णं प्रेरयत् क्षापं स च तत्रोद्यमं व्यधात् ।
 वातगण्डस्तदुद्योगे प्रतिष्ठासुं नृपाज्ञया । चम्पको द्वारकार्यस्थमभिसन्धातुमैहत ।
 द्वारं निर्वार्य भूपेन प्रापितो मण्डलेश्वरा । सर्वैः सहाभजद्वारं स हि द्वाराधिकारिभिः । ११८०
 विसृजिता च कटके तेन द्वारपतिस्ततः । तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं सैन्यैर्दुर्गमवेष्टयत् ।
 समस्तानपि सामन्तान् प्रहिण्वन् सर्वतः स्वयं । एकः प्रयाणान्तरितः कोटेऽपि न्यवसन्नृपः ।
 त्यजद्विर्गण्डशैलादिदुर्गसंश्रयदुर्जयैः । काशीरकाः सहदरत्नैर्निकैः समरं व्यधुः ।
 विदधे प्राजिमठिका नाम्नाघातपदे वसन् । सपुत्रो गङ्गजो मल्लः सन्भ्रमानतिदुःसहान् ।

तत्पुत्रो दैवविप्रोक्तो राज्यप्राप्तो तदिच्छया । मानं व्यर्धिषातां यौ वीरावुचलसुखौ ।

११८५

अत्युद्दामस्तयोर्ज्यायान् द्विषन्नपि नृपासनं । आसीद्भाव्यर्थमाहात्म्याद्यात्रायान्तव निर्गतः ।

अवग्रहेण भूपालप्रतापेन च शोषिताः । यथाकथञ्चित्तद्गुणं ररचुर्द्वारदा भटाः ।

अथाज्ञेव विधेर्हर्षप्रतापपरिपन्थिनी । पपात महती वृष्टिरकोकतजलस्थला ।

दुर्गष्टङ्गं हिमैः कृत्स्नं दुर्भेदैः पर्यवार्यत । अनुकूलेन विधिना सन्नाहैर्निहितैरिव ।

उत्थाने पातयन् कांश्चित्पतने कांश्चिदुत्तिपन् । वेधाः कन्दलयेव कन्दुककोडितभ्रमं ।

११८६

ततः स्रुत्वा गृहान् वृष्टिदुःस्वास्ते दुष्टमन्त्रिणः । चक्रिरे पूर्ववद्राज्ञः स्कन्दावारे विस्त्रवणं ।

ऊर्ध्वस्रोतोनुसारीव तिभिः शैलहताननः । ततोऽपि चक्रे व्यावृत्तिं राजा जयपराङ्मुखः ।

मुक्तापणः शीर्णकोशः त्यक्तश्रीकञ्चुतायुधः । कटकः सर्व्व एवाभूत्पलायनपरायणः ।

धावतः पथिभिल्लैस्सैस्साक्रन्दान्नाजसैनिकान् । पृष्ठलग्नरिपून्दीर्घा मार्गेऽयमिच्छतापगा ।

शैभैः सहस्रमालेव साजषण्डेव खेटकैः । सशैवलेव खड्गैर्धैः सशिलेव तुरङ्गमैः ।

११८७

शैवर्णैः सरथाङ्गेव राजतैर्भाजनैरपि । सफेणैव जनत्यक्तैरासीन्मधुमती सरित् ।

नीतानाञ्च हतानाञ्च दरदैः प्रसृतोदयैः । अभून्नदीहतानाञ्च सङ्ख्या काचिन्न देहिना ।

अनाथवत्तथा भूतं सैन्यं चातुं कृतोद्यमः । एकस्तु सानुजो मानी नाचलन्मालिरुचलः ।

दरदलाम्बुधिधावन् स विश्वाक्रमणेद्यतः । ताभ्यां वेलागिरीन्द्राभ्यामिव संस्तम्भितोऽखिलः ।

तौ रचित्वा बलं प्राप्ता प्रसिद्धिमतुलां गतौ । पतिम्बरेव राजश्रीर्भेजे लक्ष्येण तेजसा ।

११८८

ततः प्रभृति लोकस्य सर्व्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्हो मानिनावैतौ क्लृप्तोऽयं नतु भूपतिः ।

तथा कृत्वापि यद्राज्ञे दर्शनं परिजहृत्तुः । तौ प्रीतिदायविमुखौ बवन्धास्या ततो जनः ।

अथ शान्तरिपुत्तासोनगरं प्राविशदृष्टुः । प्रतापस्तु दिशः प्रायान्मल्लराजतनूजयोः ।

तौ रामलक्ष्मणवेताविति सर्व्वस्तदाब्रवीत् । रावणप्रतिमे राज्ञि भाव्यर्थानुगुणं वचः ।

राजा तु गतलज्जस्तु नित्यकृत्यापमं जडः । कर्तुं प्रारभताखिन्नः पुनर्मण्डलपीडनं ।

११८९

अल्पापकारमपि पार्श्वगतं निहन्ति नीचो न दूरमसमागसमथरातिं ।

आ निर्दशत्युपलमन्तिकमापतन्ते तत्थागिनं नतु विदूरगमुद्यदोषः ।

ततः प्रविष्टः सम्प्रीतः सेवया दत्तकम्पनं । मदनं सोऽष्टरणैस्त्वेवं शंसन्तं तत्पराभवं ।

तद्रोषेण जिघांसुस्तमागोजग्राह सोऽपरं । तस्य देवो विस्मृष्टाज्ञा लेखोत्तङ्गनलक्षणं ।

प्राप्ता मडवराज्यात्स क्षामुजा दत्तदर्शनः । भीतो लक्ष्मीधरस्यागाम्निन्दिरं झक्कमन्त्रिणः ।

राजा प्रसाद्यमानोऽपि तत्कृतोऽन्येन मन्त्रिणा । सन्धितं वोचितं सैन्यैस्तं स पुत्रमघातयत् ।

११९०

कोपस्मितं नरपतेरकालकुसुमं तरोः । वेतालस्याट्टहसितं नैवमेव प्रशाम्यति ।

ये सम्प्रहृष्टविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीश्वरनिषेवणमाचरन्ति ।

मन्त्रानुषङ्गरभसाहुजगेन्द्रसख्यं प्रख्यापायन्तद्वा ते प्रलयं प्रयान्ति ।

कर्णेजपकुले तावन्मदनप्रलयावधिः । शपः सूर्यमती देव्याः प्रसारितभुजोऽभवत् ।
 विक्रमालोकनोत्कम्पी निचिच्छेप क्षमापतिः । बद्धा कलशराजं तं लक्ष्मीधरनिवेशने ।
 विरुद्धं तस्य बद्धस्य शिचापेक्षामिषान्नृपः । तेजोबधाय सविधमुदयाग्नं व्यसर्जयत् । १९१५
 लक्ष्म्या जाञ्जल्यमानं तं वीक्ष्य प्रज्वलितः क्रुधा । लब्धसिधेयः कस्माच्चिन्मनस्वी सहसाबधीत् ।
 तद्भृत्यैरधमं क्रुद्धैर्निपत्य स विपादितः । दुर्बुद्धेस्तस्य भूभर्तुरेवं भृत्या विपेदिरे ।
 मण्डले राजदण्डेन क्षतेनेव परिक्षते । चारपातोपमान्यापि प्राङ्मुदुःखपरम्परा ।
 अहारि काञ्चनस्थाली यैः पार्थिवगृहादपि । असत्यहस्कोरे जघ्नुस्तस्करास्तादृशा विश्रः ।
 प्रवर्द्धमाने मरके क्रन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्घोषः प्रेतवाद्यानां न व्यरंसीद्विवानिशम् । १९२०
 उदीयक्राडितग्रामे वत्सरे पञ्चसप्तते । अखण्डं सर्वभाण्डानां दुर्भिक्षमुदजृम्भत ।
 दीनाराणां धान्यखारिः प्राप्याभूत्पञ्चभिः शतैः । दीनारेणभवत्क्षयं मार्द्दीकस्य पलद्वयं ।
 ऊर्णपलस्य दीनारैः क्रयः षड्विरजायत । लवणेषणहिंवादेरभिधाप्यास्त दुर्लभा ।
 शर्वैर्नद्योऽभवन्ममः संसेकोच्छूनविग्रहैः । क्वन्तोया गिरिप्रस्यैश्चिन्नदास्वनैरिव ।
 एतद्व्यवहृता राजधानी दूरान्न दृश्यते । ध्यालेति सर्वतोराजा द्रुमाणां च्छेदमादिशत् । १९२५
 सप्रसूनफला वृक्षा गृहस्था इव पातिताः । कुटुम्बैरिव रोलम्बैरशोचन्त पदे पदे ।
 प्राणापहं महादण्डं तथान्तेऽपि जने नृपः । हलावस्त्रे वृद्धे च गण्डशैलमिवाक्षिपत् ।
 निपीड्य लोकं कायस्थैर्महादण्डव्यवस्थया । पुरयामादिषु कापि नाभून्मृदवशेषिता ।
 अथोल्लणलं सम्प्राप्तान्निहन्तुं सर्वडामरान् । स दण्डमृदिव क्रुध्यन्नादिचन्मण्डलेश्वरम् ।
 पूर्वं मडवराज्येऽर्था लोहरान्तः स डामरान् । दत्तास्कन्देऽवधीत्तास्तान् कुलाये विहगानिव । १९३०
 घृता लवन्यानुन्नद्धकुन्तलोविकटाकृतिं । जीवन्मडवराज्यान्तस्तेन विप्रोऽपि नोविज्ञतः ।
 लावन्यबुद्ध्या शूलानि पार्थैरप्यथ रोपितैः । भीमरूपाभवद्भूमिर्भैरवस्य महानसः ।
 शूले लवन्यस्यैकस्य क्रूराभिन्यस्यतोबधूम् । ययुः सर्वे दिशो भीता लवन्यामण्डलेश्वरात् ।
 केचिदुभुजिरे तेषां गोमांसं स्नेच्छभूमिषु । अरघदुधरदादिकृष्टाः केचिदवादयन् ।
 प्राहिणोत्प्राभृतं भूरि भैरवाय महीभुजे । लवन्यमुण्डमालालीखण्डामण्डलेश्वरः । १९३५
 तोरणवल्लयोरराजद्वारेऽदृश्यन्त सर्वतः । डामराणां करोटीभिर्घटीभिरिव निर्भराः ।
 द्वारे कङ्कणवस्त्रादि लम्बमानं नृपौकसः । नेता डामरमुण्डस्य यः कोऽपि स किलासदत् ।
 भोक्तुं डामरमुण्डानि व्याप्ता विस्तीर्णतोरेणाः । विदधुर्गृहकङ्काद्या राजद्वारोपसेवनं ।
 यत्र यत्रास्तभूपालास्तत्र तत्र व्यधुर्जनाः । लवन्यमुण्डैश्चण्डैर्विस्तीर्णस्तोरणस्रजः ।
 गन्धेनाशुचिना घ्राणं कर्णे भीमैः शिवारुतैः । अखिद्यत शवाकीर्णेऽश्वशानदव मण्डले । १९४०
 वलेरकप्रपाप्रान्ताल्लोकपुण्यावधि व्यधात् । एकश्रेणीं मण्डलेशो डामरैः शूलकीलितैः ।
 एवं मडवराज्यं स हृत्वा निर्नष्टडामरम् । अधावत्क्रमराज्यार्वीं कर्तुं तामिव पद्धतिम् ।

अवश्यं न भविष्याम इति निश्चित्य डामराः । चक्रिरे क्रमराज्यस्या लौलाहे सैन्यविग्रहं ।
 तैः सर्वैर्दत्तसङ्ग्रामैः कुर्वन्निः कदनं महत् । आसे स तत्र सुचिरं निरुद्धो मण्डलेश्वरः ।
 किमन्यद्राक्षसः कश्चित्पुरतीर्थर्षिपूजितं । निहन्तुं मण्डलमिदं हर्षव्याजादवातरत् । १२४५
 उल्लासो रात्रिषु दिने स्वापः कौट्यमुदग्रता । अत्राङ्गयत्वं कर्त्तव्ये दक्षिणे शोचिते रतिः ।
 इत्यादयस्तस्य केचिद्वर्मानक्तश्चरोचिताः । तथापि तत्कालभयैः प्रियाः प्राज्ञैः प्रकीर्तिताः ।
 अत्रान्तरे मल्लसुनुः कनीयान् धावेनाम्नदः । लक्ष्मीधरस्य गेहिन्याहृदयाह्लादकोऽभवत् ।
 सा हि राजसुते तस्मिन्संस्कारा प्रातिवेशिके । नारज्यत निजे पत्न्या वानरप्रतिमाकृतौ ।
 ज्ञातीनगणान्दत्तान्यान्कस्माद्राज्याहलक्षणे । नाबधोरुद्धतावेतौ राजन्नुच्चलसुस्तलौ । १२४६
 इति लक्ष्मीधरेणैवरोषादुक्तोऽपि भूपतिः । नच क्रोधानुतापार्तिं पूर्वज्ञातिबधाद्गतः ।
 स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्ततोऽसकृत् । तेषां घाते तदैद्धृत्य ध्यात्वा साध्वसमादधे ।
 ज्ञातिप्रीत्यनुवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । सम्मन्त्र्य मन्त्रिभिः सार्धं दध्रे तदधनिश्चयः ।
 आसन्नवारवनिता यक्षनाख्या तु तं व्यधात् । भूभर्तुर्दुरभिप्रायं तयोः कर्णपथातिथिं ।
 सख्या दर्शनपालेन तत्रार्थे च्छिन्नसंशयौ । निरगातां निशोयिन्या द्वित्रैस्तावनुगैः समं । १२४७
 षट्सप्ततोऽब्दे नगरान्मार्गशीर्षोऽथ निर्गता । तत्रासवसतेः प्राप्तौ डामरस्योपवेशनं ।
 प्रशस्तराजो दुधुचुः शिखराजं निजानुजं । सोऽभिसन्धाय तौ निन्ये लवण्या मण्डलान्तरं ।
 ततो राजपरीं ज्यायान् प्रायात्कह्लस्य भूपतेः । कनीयान् प्रययौ पार्श्वकलिञ्जरधरेशितुः ।
 तयोर्निर्गतयोराज्यं न कश्चिच्छ्रद्धधीयत । निमित्तज्ञेन राजैव दुर्निमित्तैस्त्वशङ्कत ।
 लक्ष्मीधरमुखेनैव प्रार्थनां हन्तुमुच्चलं । चक्रे सङ्ग्रामपालस्य सोऽङ्गीकृत्य धनं ततः । १२४८
 स त्वन्तिकागतस्त्रेष्मन्मल्लसूनाः कृतादरः । तथा विशङ्कया शनैरासीदधिकगौरवः ।
 आसन्नाभ्युदयं शत्रुदेष्टैव विधिचेदितः । शङ्काविष्करणल्लोके नयेत्सम्भावनाभुवं ।
 राजपूर्याः प्रकृत्यैव काश्मीरानर्थकाङ्क्षिताः । प्रभविष्यै रिरौ प्राप्ते चक्रिकायां किमुच्यतां ।
 कांश्चिन्निकृतिप्रायान् पार्श्वयातानयोच्चलः । गमागमान् कृतोद्योगो डामराणामकारयत् । १२४९
 डामरास्तु महोत्साहास्तमानेतुं व्यसर्जयन् । राज्ञा विप्रकृता दूतान्वितीर्णपायनान्वहन् ।
 तं सूर्यवर्मचन्द्रस्य तनयो जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं मायादूतैर्विसर्जितैः ।
 वीक्ष्य डामरदूतांस्तान् जहता राजतोभयं । व्यक्तं सङ्ग्रामपालेन निन्ये माहात्म्यमुच्चलः ।
 स कार्यगौरवात्प्रकृष्टो मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णनं । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विस्मृत्युमैहत ।
 तावत्कलशराजाख्यस्तद्देशे मुख्यठक्कुरः । हर्षदेवार्पितोत्कोचस्तमेत्य विजनेऽब्रवीत् ।
 राज्ञः प्रसादनं त्यक्त्वा तवोच्चल हितैषिणः । कामधेनुं विनिर्धूय द्वागकण्डग्रहे ग्रहः । १२५०
 कोऽयं काश्मीरभूपानां कास्य शक्तिस्तपस्विनः । आराधनेन तद्राज्ञो विधेहि स्वमसाध्वसं ।
 अयं राजगिरौ दुर्गे स्थापितां पार्थिवस्ततः । स्यान्मनीषितवर्षाव त्रामान्निन्नञ्चसर्वदा ।

तेनेति प्रभुराख्यातः खशानां शमिताशयः । तद्गीतः स्वार्थलुध्वस्य तथेति प्रत्यपद्यत ।
 तमभ्यधाच्च नो बन्धुं शक्तोऽहममुमुद्यतं । तथैव बध्यतामेव मिषतः प्रेषितोऽन्तिकं ।
 इत्युक्त्वा तं स्ववर्षातं विमृज्यावददुचलं । प्रातः कलशराजस्य त्वया गन्तव्यमन्तिकं ।
 इह प्रधानामात्योऽसौ तेन ते स्यादनत्ययः । ततो विपक्षोच्छित्यै त्वां प्रतिमोक्ष्यामि सानुगं । १२८५
 अथ तदसतिं गन्तुं चलितोऽन्येद्युरुचलः । प्राक् दुर्निमित्तैस्तत्कृत्यमात्रैरथ विबोधितः ।
 मन्त्रे भिन्ने निवृत्तं तं श्रुत्वा खशनृपान्तिकं । कुप्यन् कलशराजोऽथ सज्जसैन्यैः समाययौ ।
 तमास्कन्दाय सम्प्राप्तं जानन् शस्त्रभृताम्बरः । ऐच्छद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैस्सहोच्चलः ।
 लोभे सम्प्रसुते तं स सान्त्वयित्वा खशाधिपः । तिष्ठन् कलशराजेन सहानिन्ये निजां सभां ।
 निषेधाधायिनो भृत्यान्स विधूयौजसां निधिः । सज्जं खशसमाजं तं कोपकम्प्राधरोऽविशत् । १२८६
 द्रष्टुं तन्नाशकत्कश्चित्कल्पान्तात्किमिवोत्त्वणं । क्रुद्धं कलशराजोवा राजा वा तेजसां निधिं ।
 स विविक्तीकृतो धाम्नि खशाधीशं समन्त्रिणं । सान्त्वयन्तं महातेजाः कोपरुचाचरोऽब्रवीत् ।
 पूर्वं दार्व्याभिसारेऽभृद्भारद्वाजो नरो नृपः । नरवाहननामास्य स्रुतः फुल्लमजीजनत् ।
 स सार्थवाहनं तस्माच्चन्दनोऽभृत्सुतासुतौ । गोपालसिंहराजास्यौ चन्दुराजोऽप्यवाप्तवान् ।
 बद्धात्मजः सिंहराजो दिद्वास्यां तनयान्ददौ । क्षामुजे चेमगुप्ताय सा वीरा भ्रातृनन्दनं । १२८७
 राज्ये सङ्ग्रामराजाख्यं व्यधादुदयराजजं । भ्रातापि कान्तिराजोऽस्या जस्सुराजमजीजनत् ।
 पितानन्तस्य सङ्ग्रामो जस्सस्तन्वङ्गुञ्जयोः । अनन्तः कलशक्षामभृद्भुजान्मलोऽप्यजायत ।
 कलशादूर्ध्वदेवाद्या जाता मल्लान्तथा वयं । कोऽयमित्यादि तन्मन्दैः क्रमेऽस्मिन् कथ्यते कथं ।
 पृथिव्यां वीरभोज्यायां क्रमेवा कोपजायते । वीरस्य च सहायोऽस्तु कः स्ववाज्जदयात्परः ।
 दिव्या तदनुकम्प्यानां मूर्ध्नि हस्तमिवास्पृशन् । काश्मीरकाणां भूपानां नाभूवं कुलपांसनः । १२८८
 तस्माद्द्रव्यं मे शक्तिमित्युक्त्वा निर्गतस्ततः । विजयाय स पत्तीनां श्रतेनानुगतोऽचलत् ।
 निहतं शशमादाय तस्याये कश्चिदाययौ । स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने रिपुश्रियं ।
 अरघट्टघरट्टादि कृष्टिमुत्सृज्य निर्गतः । डामरावाट्टदेवाद्यास्तं यान्तमुपतस्थिरे ।
 कटकस्थस्य संग्रामपालस्याथातमन्तिकात् । तद्देव्या राजपुर्थ्यन्तः खिन्नं निन्युः प्रसन्नतां ।
 भुक्त्वा तदसतेर्गच्छन् स्वावासं स दिनात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य दत्तास्कन्दोऽभवद्वहिः । १२८९
 राज्ञीभिर्निर्गमात्तस्मिन्दारं सम्बध्य वारिते । तदीयाः सैनिका युद्धे लोष्टावट्टादयो हताः ।
 मध्यं प्रविश्य शमिते प्रधानैस्तत्र संयुगे । सोऽल्पसैन्योऽपि सम्बृत्तः सुतरामल्पसैनिकः ।
 चैवस्य पौर्णमास्यन्तः कृच्छ्रमप्यनुभूतवान् । वैशाखासितपञ्चम्यां यात्रामत्रस्तधीर्व्यधात् ।
 विमृज्य वट्टदेवादीन्विश्रवाय स्ववर्त्मभिः । आललम्ब प्रवेशेच्छां क्रमराज्याध्वना स्वयं । १२९०
 यं राजोदयसीहान्ते कपिलं चेमजात्मजं । अस्थापयस्रोहरोर्यां स विशन्तं मुमोच तं ।
 स्वयमग्रे समग्राणां खड्गचर्मधरोव्रजन् । पलायने पूर्वश्रित्यात्पणैस्ते तद्गतान् व्यधात् ।

बद्धा निःशङ्कमासीनं दारेण सुज्जकाभिधं । कश्चोरानामिषाकाङ्क्षी चिप्रं श्येव द्वापतन् ।
 तं डामराश्च कतिचित् खाशिकाश्चाद्रिसंश्रयाः । राजद्विषः प्राप्तमात्रं सर्वतः पर्यवारयन् ।
 तमाकाशादिव स्वस्तं भुवोगर्भादिवोत्थितं । निशम्यातर्कितं प्राप्तं चकम्पे हर्षभूपतिः । १४१५
 माभूदसौ बद्धमूलः क्रमराज्यान्तरस्थितिं । मावधीमण्डलेशश्च ध्यायन्नित्याकुलोऽथ सः ।
 विलम्बमाने सन्नद्धसैनिके दण्डनायके । त्वरितं प्राहिणोत् पट्टं वितीर्णासङ्गनायकं ।
 दैवोपहतवीर्यो वा क्रान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यमित्रीणतां त्यक्त्वा स तु मार्गे व्यलम्बत ।
 अन्याश्च यान्यास्तिलकराजादीन् व्यसृजन्नृपः । ते ते पट्टं समासाद्य नाकुर्वन्मयनिर्गमं ।
 दण्डनायकमुख्येऽपि लोके राज्ञा विसर्जिते । याते विमूढतां प्राप बद्धमूलत्वमुच्चलः । १४२०
 वराहमूलं प्रविशन्नागतां द्विषताम्बलात् । अश्वां सुलक्ष्णोपेतां राजलक्ष्मीमिवासदत् ।
 महावराहमौलिस्तस्य मूर्ध्नि पपात च । तदंशस्थितया पृथ्वया वरणार्थमिवापिता ।
 काकाद्यवैद्यकुलजैर्योधैस्संरुद्धपट्टतिः । स ऊष्कपुरमुत्सृज्य क्रमराज्योन्मुखो ययौ ।
 अत्रान्तरे तमायान्तमाकर्ण्यैकमागतैः । विद्रवोन्मुखतां निन्ये डामरैर्मण्डलेश्वरः ।
 तैर्हि प्रागेव भङ्गं स नीतो हत्वा महाभटान् । यशोराजमुखानूरीन् ययौ मन्दप्रतापतां । १४२५
 शनैरपसरन् सोऽथ तारमूलकमासदत् । उच्चलाधिष्ठितास्तेऽपि विद्विषन्तस्तमन्वयुः ।
 समेता नतु सैन्येन तेन तत्र चिरं धृतः । उच्चलप्रलयाभ्रस्य पौरस्थानिलविभ्रमः ।
 सैन्ययोर्हभयोस्तत्र जयश्रीकरिणीकृते । बभूव तुल्यसंघर्षस्तेर्यथोरिव दन्तिनोः ।
 आनन्दनामाप्युत्पिञ्जोत्थानमुच्चलमातुलः । चक्रे मण्डवराज्येऽथ निविडोक्तडामरः ।
 तद्विष्वे डामरौघादिग्देषेभ्यः सहस्रशः । उन्ममज्जुर्हिमापाये रन्नेभ्यद्वय षट्पदाः । १४३०
 तत्क्षणे क्षीणभाग्यस्य यथा द्वारपतिस्तथा । कार्यस्थः कम्पने राज्ञः सहलोभूमहत्तमः ।
 आनन्देन कृतास्कन्दे बज्रशो विहिताहवः । औज्ज्वीत् मण्डवराज्यं स नयत्तद्वक्त्रभृत्तदा ।
 अथाद्भुतप्रतापेन वेष्टयित्वा महाचमूं । उच्चलेनाहवे बद्धस्सैन्यो मण्डलेश्वरः ।
 न विश्वः किं तदा वृत्तं योधानां यत्किलाविदन् । ते सखद्वाः ससन्नाहा बद्धावयमिति स्फुटं ।
 तथा बद्धोऽपि निर्दधौ स भव्यः प्रभवे हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्येति पर्यन्तेऽपि न मानिनां । १४३५
 तृणं पुरप्रवेशाय सोऽथ प्रैरयदुच्चलं । विश्वास्य नेदृगन्योऽस्ति क्षण इत्यसकृद्भुवनं ।
 विश्रुतस्तस्य चानेकैः पुरग्रामाद्यलुण्ठयत् । कर्मणानेन कौलीनमस्यास्त्विति विचिन्तयन् ।
 परिहासपुरे तेन सततः सम्प्रवेशितः । श्वभ्राम्बुविषमाद्यस्मान्निगमोऽत्यन्तदुर्गमः ।
 तत्रोच्चलं चतुःशाले स्वस्व दग्धुमचूचदत् । निजान् स निशि ते तत्तु न चक्रुस्तद्वितैषिणः । १४४०
 यथा चित्तं तथास्य स्यात्कायश्चेत्साहसचमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिद्धेन्मनीषितं ।
 क्लीवश्चन्द्रवपुस्त्वचा सह वसत्यच्छेद्यया कच्छपो निर्व्वर्मा रणकर्मसाहसमहोत्साहस्य सिंहः सदा ।
 धिक् प्रादुष्कृतपक्षपातरभसो नीचेषु मुग्धोविधिर्वीराणां कुरुते शरीरमभितो वैकल्यग्रत्याहतं ।

सन्दिदेशाय स क्षापमाकृष्याय मयायतः । शृगाल इव ते क्षिप्रः क्षिप्रं निर्गत्य बध्यतां ।
 ततः समस्तसामन्तसैन्यसन्तिसंयुतः । अद्य मृत्युर्जयोवेति निश्चित्य निरगान्नृपः ।
 स प्राणसंशये सर्वथासप्रशममादिशत् । पटहोद्घोषणेनासीत्परैरनुगतोऽखिलैः । १२४५
 प्राप्तं भरतसेत्वयं व्रन्तः सैन्यं विरोधिनं । आजानैयराजभृत्याः क्षणान्मार्गमलङ्घयन् ।
 क्षुभितेऽन्नाविवाधाते राजसैन्ये द्विषद्वलं । मण्डलेश्वरएवान्तः प्रविष्टो निरनाशयत् ।
 अयोचलबले भग्ने विदुद्रुः केऽपि जाद्विकाः । आन्ता राजविहारश्च प्राविशन् केऽपि डामराः ।
 त्रिलसेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं डामरं परे । उच्चलोऽसाविति भ्रान्त्या विहारं तमदाहयन् ।
 सोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे क्षिरं । कुर्वन्दर्शनपालस्य पितृव्येन सहाह्वं । १२४६
 यत्नाञ्जनकचन्द्राद्यैर्भानी व्यावर्तितो रणात् । परिहासपुरात्रायान्मृत्युवक्त्रादिवोचलः ।
 वितस्तां गौरिकावालग्रामान्तीर्त्वा हयान्वितः । स डामरैः सह पुनः प्रययौ तारमूलकं ।
 जयेन तावन्मात्रेण कितवोऽल्पद्वन्द्वदः । राजा प्रशंसन्नानन्दं राजधानीं न्यवर्तत ।
 जीवन्तमपरिं श्रुत्वा न पश्चादलगत्स यत् । आसन्नच्छसितास्तेन भङ्गभाजोऽपि डामराः ।
 यातान् पलाय्य तान् ज्येष्ठामूलीये मांसि सर्वतः । भूयोऽपि सङ्घटयितुं स्थिरधीरैश्चदुचलः । १२४७
 खेदोर्मात्रसहायस्य परायत्तस्य मानिनः । दुर्भिक्षान्तर्म्होद्योगः स तस्य विषमोऽभवत् ।
 तन्मध्येऽतिदरिद्रोऽपि सम्प्राप्तं स ररच्च यत् । तमुत्पाव्यानयद्वाजा श्रीपरोहासकेशवं ।
 तस्मिन्निघटिते पांसुः कपोतच्छदधूसरः । रोदसीच्छादनं हर्षशीर्षच्छेदावधि व्यधात् ।
 प्रागन्धकारदेशेऽस्मिन्दिवसेऽपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवसालोक इति यत्प्रथये जने ।
 निवेशिते परोहासकेशवे प्रशशाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः सार्द्धं मासमजृम्भत । १२४८
 किञ्चिदुच्छसिते राज्ञि मन्दोद्रेकतया रिपोः । दिशा शूरपुरस्याथ सुस्मलः प्रत्यदृश्यत ।
 अवनहे सहि वसन्नुपालम्भपरैः पितुः । सन्देशैः शंसतो ज्येष्ठमौदासीन्यादपाहतः ।
 दत्तान् कल्पक्षितीशेन कांश्चिदादाय वाजिनः । क्षिरेण राजदाक्षिण्यमौज्ज्वलीत्तेन व्यलम्भत ।
 आरम्भादुदयान्तश्च तिष्ठन्वैरेऽपि निष्ठुरे । साम प्रयुयुजे मोहावहस्मायानिधीरिपोः ।
 जित्वा माणिक्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि शूरपुराद्रङ्गाज्जयश्रीः श्रीश्च भूयसी । १२४९
 तस्याभ्युदयपात्रस्य तथा सम्प्राप्तया श्रिया । आरब्धिसमयः कृत्स्नः स विभूत्यद्भुतोऽभवत् ।
 मण्डलेश्वरपट्टादीनविचिन्त्योच्चलन्ततः । प्राहिणोन्नृपतिर्योद्धुं सुस्मलं क्षिप्रकारिणं ।
 तेन शूरपुरे भग्नास्तद्योधाः शौर्यशालिना । भूयांसः प्रलयम्प्रापुर्मग्ना वैतरणोजले ।
 तत्र दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहकृतो वपुः । विक्रामतो न संस्पृष्टं खिन्नयेव जयश्रिया ।
 राजसैन्यं तदन्येद्युर्हतशेषं पलायितं । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्थान्तिकं ययौ । १२५०
 सुस्मलापातकल्पान्तं विशङ्क्यापि सहेलकः । तैस्तैर्भैर्बलैः शाकं नगरं प्राविशत्ततः ।
 एवमभ्येत्यनृपतौ सुस्मलेन विस्मृत्रिते । अवाप तारमूलस्यः प्रतिष्ठां पुनरुचलः ।

विभ्यस्त्रिस्तुरगानोकान्पत्तिप्रायैः स डामरैः । आनित्ये शैलदुर्गेण भूयो लहरवर्त्मना ।
 राजाण्यदयराजाख्यं कृत्वा द्वारपतिं पुनः । प्राहिणोदुचलं जेतुं लहरं मण्डलेश्वरम् ।
 ततः पद्मपुरं प्राप्ते मातुले मल्लजन्मनोः । न कोऽपि कम्पनं भूपान्मन्त्री त्रासातुरोऽग्रहीत् ।
 कोमेऽस्तीति विनिश्चयं वदतोऽथ महीपतेः । अधिकारस्रजं हस्ताचन्द्रराजः समाददे ।
 अनाशीः शयने मृत्युर्येषां तेषां संवञ्जः । श्रीजिन्दुराजमुख्यानामौचित्यं प्रत्यपद्यत ।
 स द्रौणिरिव निर्नेष्टे काले सेनापतिः कृतः । निर्गत्य तत्पद्मपुरादरिष्येन्यवारयत् ।
 विपक्षः कम्पनेशः स तेन स्त्र्या क्रमता शनैः । नवम्यां शुक्लनभसो हतोऽवन्तिपुरान्तरे ।
 स हि गोबर्द्धनधरोपान्ते कुर्वद्भिराहवं । स्वसैन्यैर्वर्जितो गीतं शृण्वन्परिमितानुगः ।
 प्रविश्यारिहयारोहैर्वितस्तातीरवर्त्मना । प्राप्तोऽकस्मादधं लेभे प्रमत्तानां शुभं कुतः ।
 प्रहितं चन्द्रराजेन क्षापतिर्वीक्ष्य तच्छिरः । भूयोजयाशामकरोदानुकूल्यं विदन्विधेः ।
 वैमुख्येन व्रजन् कुर्यात्सामुत्थैरन्तरा विधिः । प्रत्यागमभ्रमं सिंह इव व्यावृत्त्य वीक्षितैः ।
 अथ लब्धबलश्चन्द्रराजोमन्दोद्यमोऽविशत् । विजयचेत्रमाकर्षन् कटकं दशधाष्टधा ।
 तुलाधर इव स्रष्टा स्वाम्यभङ्गं न चञ्चे । तदा द्वयोः कटकयोस्तुलायाः पुटयोरिव ।
 प्राप्ते यतस्तृतीयेऽस्मिन्दिवसे मण्डलेशितुः । अकालवृष्टिविवशं लहरे व्यद्रवदलम् ।
 शीतवातहता योधा मग्नाः केदारकर्दमे । तुरगासितनुवादि द्राक्षिर्यश्च इवामुचन् ।
 उच्चलेन ततोर्क्ष्यमाणमप्यार्द्रचेतसा । प्राप्तं जनकचन्द्राद्या निजघ्नमण्डलेश्वरं ।
 हर्षभूभृद्भृत्यवर्गे द्रोहशङ्काङ्किते परं । कलेवरव्ययात्कीर्तिः क्रीता तेनैव मन्त्रिणा ।
 भ्रुवं संस्पर्धतो वन्द्या देवशर्मादयोऽस्य ते । न चेत्कोऽपि विपर्यये दोषमुद्घोषयेज्जनः ।
 लवण्योन्मूलनारातिव्यूहव्यामोहनादयः । विध्यधोने फले ध्याते सुत्याः कस्य न तत्क्रियाः ।
 किं पातालतमो न हन्ति हिमगुः किं नो विषं भीतये पानीयं गिलतः किमान्तरशिखिध्वलेन धान्वन्तरिः ।
 सर्वत्रैकपदे प्रयात्यफलतां वाच्यो जडो नाम्बुधिः सिद्धेर्देवविधेयतां विमृषतां सुत्यैव वसुजता ।
 स्वामिदृष्टोद्यमस्तुत्यमूर्त्तिषु स्त्रीषु पूज्यतां । राज्ञा तज्जननी स्वस्य नमस्तन्यविशचितां ।
 सा हसे साहितनये यत्र तत्र महीभुजा । प्रहीयमाणे तं स्नेहमोहिताहम्भभूजं ।
 अनन्यसन्ततेरेकं सुतमेतं प्रभोर्मम । मा निचुक्था यत्र तत्र कार्ये सन्देहितासुनि ।
 स तामकथयन्मातर्यथा तेऽनन्यसन्ततेः । तथा मेऽनन्यभृत्यस्य स्वयमेकोऽवलम्बनं ।
 स्वसम्भविष्यतोभर्तुर्भक्तिसम्भावनामधौ । प्राप्तप्रतिष्ठानिष्ठायां मेने मानवतो सती ।
 उच्चलस्य क्षणे तस्मिन्निहण्यपुरमीयुषः । राज्याभिषेकं सम्भूय तत्रत्या ब्राह्मणा ददुः ।
 नृपमत्यन्तविवशं प्रसङ्गे तत्र मन्त्रिणः । भूयांसः सन्ति तैः सार्द्धं व्रज तस्मोहराचलं ।
 प्रजा एव ततः शान्तोत्कण्ठा नवनृपं प्रति । त्वामानेय्यन्ति नचिराद्दिनैर्वा स्वयमेव्यसि ।
 सोऽभ्यधादवरोधस्त्रोकोशसिंहासनाद्यहं । असामान्यं परित्यज्य गन्तुं सपदि नोत्सहे ।

११७५

११८०

११८५

११८९

११९५

१४००

पुनस्तेऽकथयन्नाप्तौ यान्तोऽध्याह्न्य बाजिनः । पृष्ठे विन्यस्य नेथन्ति कोशान्तःपुरयोषितः ।
 श्वपाकीकामुकोऽप्यासीद्यस्मिंस्तदपरोऽपि चेत् । सिंहासनं समारोहेत्काभिमानचतित्ततः ।
 आस्तामेतत्परं ब्रूय मन्त्रमित्यथ चोदिताः । ते पार्थिवेन भूयोऽपि संरक्षं बभाषिरे ।
 चत्रधर्मं पुरस्कृत्य शासतां क्ष्मां क्षमाभुजां । कौ सैन्यस्यावकाशः स्यादाशीर्येषां मृधे बधः । १४४
 अनुद्योगश्च लज्जा च भयं द्वैधश्च मन्त्रिणां । भूभुजां व्यसनोत्सासे शत्रवो नतु गोत्रिणः ।
 कार्यं न पश्येदलसः स्वयं यो भृत्येषु विन्यस्तसमस्तकृत्यः । यथाश्रयस्तेव विनष्टदृष्टेः पदे पदे तस्य किलोपघातः ।
 लज्जेऽहमस्य स्वयमात्तशस्त्रः स्वल्पस्य शत्रोः कलयन्नवक्षां । एवं किलादीर्घमतिर्ददाति स्वयं प्रवृद्धिं त्रपया विमुग्धः ।
 कालेन याति किमिंतां महेन्द्रेमहेन्द्रभावं किमिरप्युपैति । अयं प्रयोधानयमप्रतिष्ठ इत्येष निष्ठानुचितोऽभिमानः ।
 पराभवाधायि भयं जिगोषोस्सर्व्याङ्गवैकल्यवता हि तेन । येनाभियुक्तः स समस्तसम्पत्पूर्णोऽपि वैकल्पहतत्वमेति । १४५
 लब्धस्थितिः स्फीतविभूतिपात्रं दीनोऽभियोक्ता परपिण्डवृत्तिः । आद्ये कथं नाम पराभवः स्याद्भयं भवेच्चैह न तत्प्राभावः ।
 अमात्यवैमत्यवशेन निष्ठा दृष्टा न कार्यस्य तनीयसोऽपि । वैशाखरज्जारिव कर्षकाभ्यां पथ्यायथेगेन कृते विकर्षे ।
 समयशक्तेरेकेनाप्याशाक्रान्तस्य भूपतेः । वैरी सर्व्याङ्गहीनोऽपि राज्यमायुश्च कर्षति ।
 यत्र दिषस्तत्र याहि क्रान्तां क्रान्ताञ्च मेदिनीं । पातार्थी न चिरादेवं पुनर्जयमवाप्स्यसि ।
 विधुरोऽपि विधौ शूद्रसहस्रपरिवारितैः । पतद्गिराहवे भूपैः ख्यात्याभिख्योपलभ्यते । १४६
 नृत्यच्छिन्नशिरोधरोद्गुरनटोज्ज्वलावुवीणागुणप्रकाणिन्युह यच्छिवौ मुखशिखिज्वालाप्रदोपाङ्कुरे ।
 धन्यः कोऽप्युपलभ्य वीरशयने शान्ताभिमानज्वरोत्साघस्राक्षशरीरता सफलितस्निग्धाशिषः शेरते ।
 उदात्तमित्यं तत्कृत्यं सञ्चिन्त्य कितवाद्भव । राज्ये भजन्ते दीयन्तः चत्रियास्त्रासहीनतां ।
 मन्त्रान्तरानुयाक्तारं तदप्युत्सृज्य मन्त्रिवं । पुरुषं प्राप्तकालञ्च ते निःश्वस्य तमब्रुवन् ।
 उत्कर्षवदसंस्तुतुमपि शक्नोषि सङ्कटे । अन्यथानुचितं किञ्चित्प्राप्यस्यहितचिन्तितं ।
 स तानुवाच स्वं हन्तुं न शक्नोऽहं ततोमयि । भवद्भिरेव विषमे प्रहर्तव्यमुपस्थिते । १४७
 गिरं कापुरुषस्येव क्लैव्यग्रस्तस्य तां प्रभोः । सवाप्यास्तेऽनुशोचन्तः पुनरेवं बभाषिरे ।
 प्रतीकाराय नः शक्तिर्न चेद्देवहतौजसां । प्रत्युतैवम्बिधे कृत्ये प्रसरेयुः कराः कथम् ।
 पशून् पुरुषरूपान् स नूनं भूभृत्युपोष तान् । दुःखेनादाय नस्तस्य ये तादृग्दैन्यमोयुषः ।
 युगान्तानपि जीवित्वा कायः सापाय एव वः । तत्त्यागमात्रमाधेऽर्थे धिग्दैन्यमनजीविनां ।
 योषितोऽपि विशन्यग्निं यं ध्यात्वा विस्मृतिं व्रजेत् । भर्तृस्त्रेहं स पुंसोऽपि यस्य कोऽन्यस्ततोऽधमः । १४८
 शैलूषस्येव ये शोकमयैदन्याद्यविक्रियाः । भर्तुः पश्यन्ति तैरेषा भूस्तुतीर्याप्पपावनी ।
 चुत्त्वामस्तनयोवधूः परगृहप्रेष्यावसन्नः सुहृद्गुग्धा गौरशनाद्यभावविवशा हम्बारवोद्गारिणी ।
 निष्पथ्यौ पितरावदूरमरणौ स्वामी दिषन्निर्जितो दृष्टो येन परं न तस्य निरये भोक्तव्यमस्यप्रियं ।
 भूयोऽपि मानुषपशून् स तान्नृपतिरब्रवीत् । तदात्तकृत्योऽप्याविश्य भूतैरिव विमोहितः ।
 एतस्मिन् पश्चिमे काले भुक्तं राज्यं यथा मया । जाने विशलेच्छतया तथान्यो नापभोक्ष्यते ।

यमः कुबेरश्चाष्टाये राज्ञां तिष्ठत इत्यसौ । मदेकशरणैवाभूत्ख्यातिरस्मिन् कलौ युगे । १४३०
रुद्रोपेक्षमहेन्द्राद्याः प्रयातारो यदध्वना । उपस्थितायां नियतौ तस्य मर्त्येय काः शुचः ।
किन्तु दूये यदेषा भूर्भुवा कुलबधूरिव । मद्दोषाद्बद्धचेटीव प्राप्ता प्रसभभोग्यतां ।
इतः प्रभृति यः कश्चिद्राज्यस्यास्य गतौजसः । चक्रिकामात्रसाध्यत्वं जानन्नाशां करिष्यति ।
अलौकिके कृते यद्यत्तदीक्ष्य फलबन्धतां । प्राप्तोदयैरल्पसत्त्वैर्दर्पान्नूनं हसिष्यते ।
कार्यारम्भः फलोत्सासमालोक्य प्रायशो जनैः । अनानुगुण्यगणनां कुर्वाणैर्न विगर्ह्यते । १४३५
पक्षान्तकोरिरवलम्बनभूस्नेहं दुग्धेन यस्य मरणन्धिधि कैरिवेत्यं ।
पारङ्गते मथनकर्मणि मन्दराद्रेर्दोषोऽप्यंते विगुणहेतुपरीक्षणेन ।
शास्त्रसन्दर्भवित्त्वेऽपि श्रीगर्भवमदर्शयं । जनेपजीवनार्थं यत्तज्जातं जाद्यसिद्धये ।
उचलेनापि सत्कृत्ये हस्तायोऽक्षयचेतसा । दर्शितस्यामदर्शनं करिष्यन्ते विडम्बनाः ।
ततोऽवमानान्न त्रासात्सम्प्राप्तोच्चविहस्ततां । स मन्थनेच्छुर्वाञ्छामि मृत्युमोदुग्रमण्यहं ।
खैरेव महतो नोचेत्कस्तस्मादसुधां हरेत् । लब्धं रचितुमिच्छामि ख्यातिभेतेन हेतुना । १४४०
मुक्ता पीडा पुरा राजा ज्वलित्वा मूर्ध्नि भूभुजां । कार्पण्यप्रलयं प्राप लब्धरन्ध्रे विरोधिभिः ।
स ह्युत्तरापथे नानापथस्थगितसैनिकः । मितानुगो हितैरुद्धमार्गोऽभूदुर्गमेऽध्वनि ।
तं शल्यो नाम सामग्र्यवैरल्यविवंशं नृपः । बद्धं प्रतिज्ञामकरोदाजिलचैर्हतोऽष्टभिः ।
स सामप्रमुखोपायापायध्यानावसन्नधीः । भवखाम्यभिधं कृत्यमपृच्छन्मुख्यमन्त्रिणं ।
असाध्योऽपि निर्धाय विनिपातप्रतिक्रियां । न्याये निश्चित्य नैयत्यं कर्त्तव्ये प्रत्युवाच तम् । १४४५
उपाययुक्तिप्रत्युक्ते कृत्ये कीर्त्यभिमानिनां । निःसम्भवेव प्रतिभा लोभेनालोभिते हृदि ।
कृत्यं कृत्यविदे लब्धप्रसिद्धिपरिरक्षणं । साम्राज्योपाजर्जनमुखो व्यापारस्त्वानुषङ्गिकः ।
गच्छन् शरीरविच्छेदादपि भस्मावशेषतां । कर्पूरः सौरभेणैव जन्तुः ख्यात्यानुमीयते ।
शान्त्योर्जीवितस्थानं दयमत्यद्भुतं दयोः । अनङ्गस्याङ्गनापाङ्गः स्तोदजिह्वा यशस्विनः ।
ख्यातिभंरणं नाम जन्तोः कल्पान्तरस्थितिः । वर्त्तने कीर्त्तिकायस्य सम्पूर्णाः परमाणवः । १४५०
धीरैर्विधस्य निर्धायो विरोधिष्ववधानवान् । यस्तेषामुन्नतिधनध्वंसाय यततेऽन्वहं ।
तुङ्गावपातनहठव्यसनी विधाता स्त्रोत्पत्तिपद्मकुलजेऽपि सरोजषण्डे ।
सङ्कोचिनि द्विजपतावपि शुद्धिवन्धे मातङ्गहस्तपतनैः कुरुतेऽवमानं ।
ये हठापातिनो धातुरियं ख्यातिनिपातने । रचितुं समुपेक्षन्ते तैः किं नाम न रचितं ।
जातिः क्षामभृति वंशजाश्रयतया ख्यातिप्रतिष्ठामिमामुद्दीप्यानलमुज्झितस्त्ववपुषः केऽप्यत्र वेत्ताङ्कुराः ।
चातुं हन्त विशन्ति येन विधिना क्रुद्धेन पृथ्वीभृता द्वारि द्वाः स्वकर्तृगतागतखलीकाराणि सम्प्रापिताः ।
भोगान्निर्वाणभूयिष्ठानिष्ठान् प्राप्तानवेत्य तत् । प्रतिष्ठासौष्टवत्राणे संरोद्धुं देव साम्प्रतं । १४५५
दण्डकालसकाख्यस्य तद्गोत्रस्याशुकारिणः । पार्थिवाकस्मिकोत्थानं निषादन्यः प्रकाशयतां ।

श्वावक्तास्यथ कर्त्तव्यं व्यापत्रचपणचमं । उक्तेति स महामात्या निर्गत्य स्वगृहानगात् ।
 दण्डकालसकं दण्डधरोयञ्जन्मिषात्ततः । अधीर इव चक्रन्द लुठन्निष्पन्दलोचनः ।
 खेदसम्वाहनखेदवमनाद्यैरुपक्रमैः । निःशैथिल्यव्यथं तेन मुमूर्षुं तं जनोऽवदत् ।
 ततो निश्चितमृत्युत्वं पत्युः कथयता कृतः । वक्त्रिप्रवेशोऽमात्येन कृतज्ञत्वनिवेदकः ।
 कर्त्तव्यशेषं दाक्षिण्यादनाचचाणमग्रतः । युक्त्योक्तानिष्ठुराचारमन्तस्तुष्टाव तं नृपः ।
 अप्रौढः सोढुमुद्दामां व्यथामस्मोति वादिना । राज्ञायनलसादेहं ततश्चक्रोऽभिमानीना ।
 तेन प्राणानुपेक्ष्यैवमन्यख्यातेर्भनखिना । ऊर्ध्वाधिरोहे सोपानं कृतं न निजकीर्तनात् ।
 एवं दैवोपनीतानामख्यातीनां चिकीर्षितं । स्वधियामात्यबुद्ध्या वा पारमेति मनस्विनां ।
 इत्युक्त्वा विरतो वंशवीजरचार्यमात्मजः । भोजो विस्मज्यतां कोटमेवमूचेऽथ मन्त्रिभिः ।
 तं राजपुत्रं प्रस्थानमङ्गलान्ते विनिर्गतं । पुनर्व्यावर्त्तयामास दण्डनायकमोहितः ।
 सा धीः स साहसारभस्तदवैकल्यमापदि । नष्टमेकपदे तस्य नाशकाले ह्युपस्थिते ।
 लक्ष्मीस्तडिल्लताकीर्तिवलाकाशैर्यगर्जितं । प्रतापशक्रचापश्च भागधेयाम्बुदानुगं ।
 धी शैर्यादिगुणेन भाग्यसमये प्रागेव एको नृपः शक्रस्याक्रमणं क्रियेत न कुतोऽनेनेति सन्भाव्यते ।
 मौग्ध्यं पङ्कुजडान्धवच्च स ततो गच्छन्भाग्योदये दत्तोऽनेन पदक्रमो भुवि कथं नामेति सञ्चिन्त्यते ।
 विरोधिप्रतिबोधाय तन्त्रिसैन्यं विस्मर्जितं । नगरस्थमपि क्षापत्रवासधनमादधे ।
 दायादाश्रयणं राजभृत्याः सर्वेऽपि चक्रिरे । ये केचित्त्वसन् गेहे तदैहैरेव केवलं ।
 पराश्रयपरं द्वित्रा न सङ्कल्पमपि व्यधुः । किं वा स्तुतैस्तैर्ये स्त्रीवदमुञ्चदचिरादसूनु ।
 यां काणश्रावती नर्तक्यन्वये कापि नर्तकी । पुत्तीचक्रे कापि जातां जयमत्यभिधाय सा ।
 भूत्वा गृहीतकौमारा तरुणुचलरागिणी । धनलुब्धावरुद्धालमभजन्मण्डलेशितुः ।
 तस्मिन् हते तदैवास्तापत्रपोचलमाययौ । तथैव दैवयोगेन पट्टदेव्या भविष्यते ।
 आवद्धपंक्तयश्चामुचलाश्रयिणीं व्यधुः । भूपालदर्शनेऽप्यस्तभीतयो राजसेवकाः ।
 वेतनस्वीकृतैः सर्वैः शिचाधायो पुरस्कृतः । लोभावमानाबुद्धोय योधश्रद्धा हरन् युधि ।
 मन्दप्रतापतावाप्तो नर्मोक्त्वा मर्षभेदकृत् । आहारादिक्षणे कर्त्ता प्रक्रियार्थनया क्रलेः ।
 अतीव प्रभुदानादिमाहात्म्याख्यानकोविदः । एकएकोऽकरोद्योधः पृतनानां विस्मृचणं ।
 श्रीलेखाभ्रातृसूनोर्यस्तनयोर्यङ्गमङ्गलः । मल्लज्ञातीयकोपेन स राज्ञास्कन्द्य घातितः ।
 मातुलस्यात्मजा मल्लापत्ययोस्तस्य गेहिनी । श्वश्रवा समं स्ववसतीरादीप्य दहने मृता ।
 मौनव्रतातिनियमकृन्त्रकैर्यन्तकोपमः । करोत्यभ्यन्तरान् भिन्नान्मल्लः परमदाक्षिकः ।
 तदेष पुत्तराज्यच्छुर्व्वधतां निर्भयं रिपुः । शाहिपुत्तीभिरित्यूचे तस्मिन्नसरे नृपः ।
 स्वयं प्रादात्समास्कन्दं द्वारि स्थितवता पुरः । तस्य प्राणार्थिनो वाञ्छापूर्य्ये मल्लश्च निर्ययौ ।
 सहि द्वैराज्यसंज्ञाभ्यां पुत्ताभ्यां प्रार्थितोऽपि सन् । मुनिव्रतः सदाचारानुरोधान्नात्यजन्नपं ।

विश्वासाय परं राज्ञो भ्रातृन् राज्ञोर्भविष्यतोः । दैमातुरान् सहणादीन्वीर्विं दत्तावसद्गदे ।
 आभेदुषे मुनिदशमाजन्मप्रीणिताग्रये । तदा स तस्मै चुक्रोध प्रत्यासन्नबधो नृपः ।
 स सुराभ्यर्चनं कुर्वन्नाहतः परिपन्थिभिः । रेजे तनैव वेशेन समराय विनिर्गतः ।
 उपवीत्यक्षत्राङ्गपाणिदभोज्ज्वलाङ्गुलिः । भस्मस्मेरललाटाङ्को जामदग्न्य द्वापरः ।
 स्नानार्द्रधवलश्यामलोलधम्मिललीलया । देहत्यागे प्रयागाम्बु धारयन्निव मूर्ध्नि ।
 उष्णीशी वीरपट्टेन खेटकेनोष्णवारणी । सोऽसिधारातीर्थपान्थो दण्डी खण्डेन दिद्युते ।
 भोगे पुरस्कृताः केचित्तद्भृत्याः पूर्वनिर्गताः । अमर्त्यनारोभोगेऽपि तस्यासन्नगभागिनः ।
 दौ रथावट्टविजयौ द्विजौ पौरोगवास्तथा । कोष्टकः सज्जकाख्यश्च योधा युद्धे हता बभुः ।
 चतोऽप्युदयरजाख्यः चतायुः शेषसत्तया । प्राणैर्नियोगभागजौ नाज्जकोऽपि व्ययुज्यत ।
 विरोधियोधैर्नीरभ्रं दारमालोक्य सर्वतः । त्यक्तकार्यौ ददौ क्षम्यं स तेषामेव मूर्ध्नि ।
 शैवलेखिव खड्गेषु खेटकेष्वम्बुजेखिव । जरसा धवलभ्राम्यन्नाजहंसद्वावभौ ।
 क्षणाच्च ददृशे श्रातशरशंकुशताचितः । प्रवीरो वीरशयने सुप्तो भीम इवापरः ।
 श्राच्यङ्गतायुषो राज्ञः किं नाभूत्तस्य तादृशः । चिच्छेद यः शिरः पृष्ठे हयश्च भ्रमयन् स्मयात् ।
 राज्ञी कुसुमलेखाख्या मल्लस्थालापवत्सभा । गृहस्वजुङ्गं वीतिहोत्रे गात्राणि सम्भृते ।
 राजावकल्पयोः पत्न्यौ वाले सल्लणरहयोः । सुषे मल्लस्थाप्रसती सहजा चाग्निसाद्रते ।
 सर्वोपभोगभागिन्यस्तदन्तःपुरयोषितां । परिवाराङ्गना वक्रौ षट् चात्रैव विपेदिरे ।
 महागृहाग्नितापेन शोकोष्णैश्च जलासुभिः । तप्तान्मसो वितस्तायास्तीरे वामे बभूव तत् ।
 प्रवर्द्धितायाः स्तन्येन द्रष्टुमक्षमया पथः । दास्यमानं निवापेषु पुढ्याश्चान्द्राख्यया समं ।
 धाव्या परस्मिन् वैतस्मिंस्तीरे स्नान्तःपुरे स्थिता । माता भविष्यतो राज्ञो नन्दानिन्दकुलोद्भवा ।
 महानसाग्निधूमेन संलक्ष्या वीक्ष्य पुत्रयोः । सोत्कण्ठङ्कटकौ सौधादुदग्दक्षिणदिक्स्थयोः ।
 क्रियता दिवसैरेव पुत्रौ शत्रेः पितृद्विषः । जामदग्न्याधितं वंशे शप्तेति नृपतिं सती ।
 अनिषेव दीप्ताग्नौ गृहे स्वं निरदाहयत् । प्रनृत्यन्तीभिरालीभिरिव ज्वालाभिरावृता ।
 बधं दर्शनपालसु नृपे प्राप्ते प्रतिक्षणं । अत्यहुतैरन्तरायैरायुःशेषेण रचितः ।
 वर्षमात्रावशेषायुर्थदा द्रेह्येण रचितः । सोऽवमानस्य पूयस्य रोगजस्य च भुक्तये ।
 कृष्णभाद्रनवम्यां तं बधं श्रुतवतः पितुः । मल्लात्मजन्मनोः शोकः कोपेन निरधीयत ।
 आवह्निपुरकयामान् प्रज्वलन् क्रोधवह्निना । अधावदिजयचेत्रं सोऽन्येद्युरथ सुस्मृतः ।
 योद्धुमस्थापतन्तन्तं चन्द्रराजोऽथ निर्गतः । पटुदर्शनपालाचैः ससैन्यैः पर्यवर्ज्यत ।
 निजैरुपेक्षितश्चक्रे स चिरं तत्र दुष्करं । स्वल्पसैन्योऽपि सङ्ग्रामं भूरिसेन्येन शत्रुणा ।
 अचोटमल्लः समरे तत्र मल्लश्च चाचरिः । अगातां राजगृह्यौ दौ स्वर्गस्त्रीभोगभागितां ।
 रजोन्धकारे च्छेन्दुद्योतिन्यालिङ्गितो हतः । चन्द्रराजः सुरस्त्रीभिरिन्दुराजोऽस्य चानुगः ।

तस्मिन्नपि हते वीरे चक्रे हर्षमहीभुजः । आशारविन्दिनीमूलकन्दनिर्दलनं विधिः ।
 पट्टादयः प्रविश्याथ विटवेशाङ्गनं भयात् । प्रविष्टे सुस्सले देशं दारं दत्तार्गलं व्यधुः ।
 आस्थानीयः परं पद्मनामा युद्धाहतो बहिः । लक्ष्मीधरोमर्तुनिष्कुर्व्वद्धा नीतः स डामरैः ।
 विजयेश्वरगञ्जाग्रसौधारूढोऽथ सुस्सलः । अधो ददर्श तान् सर्वान् पशूनिव भयाकुलान् ।
 धूर्त्तः स दत्तमध्यस्थो हसन्नानीतवान् पुनः । पट्टदर्शनपालौ द्वौ तेषां पूर्व्वं निजान्तिकं ।
 निःश्रेण्णभावादारोढुमच्चमौ सुस्सलानुगैः । तौ मृताविव निर्व्वद्धपाणौ रज्ज्वाधिरोपितौ ।
 तयोर्व्विदेशगमनं ब्रीडादर्थायमानयोः । प्रतिश्रुत्याकरोद्भीमान् सुस्सलोच्चानिमाज्जनं ।
 स्त्रिगोत्था मृष्टमांसादिभोगैस्तस्यायतस्तयोः । तस्मिन्नेवाङ्गि मन्दत्वन्विदेशैस्तुक्कमाययौ ।
 केनाप्यधिष्ठितश्चक्रे परेद्युत्स सुस्सलः । जाने विश्वसृजोऽप्यङ्गं रोमाञ्चयति तत्स्मृतिः ।
 जासटो नृपतिर्हर्षभूभर्तुर्मातुलात्मजः । उमाधरमुखाश्चान्ये राजानो यत्र च त्रयः ।
 राजपुत्रहयारोहतन्त्रिसामन्तसन्ततेः । न यत्र गणनाः काश्चित्सेन्येष्वष्टादशस्रभूत् ।
 विजयेशाङ्गनस्थानां दारमुत्पाद्य सोऽविशत् । एकाक्येवान्तरं तेषां सासिराक्षेपरुचवाक् ।
 स तत्र साक्षिणं कृत्वा क्षमावान्विजयेश्वरं । प्रतिश्रुत्याभयं तेभ्यः प्रणतेभ्यो विनिर्ययौ ।
 पुनः सौधायमारूढस्तान् सर्व्वानर्पितायुधान् । रज्जुबद्धकरान् मृत्यैरानिनाय ततोऽन्तिकं ।
 स्वर्णरूप्यत्सहस्रेणपूर्णयुधपरिष्कृता । कोर्णपुष्पापकारेव सुस्सलास्थानभूरभूत् ।
 विन्यस्य पशुपालानां पशूनिव स तान् करे । संरक्षितं डामराणां ग्रहं तत्राकरोत् स्थितिं ।
 ततः सुवर्णसानूरग्रामं संप्राप्य बन्धनात् । पट्टदर्शनपालो द्वावौज्झीदेशान्तरोन्मुखौ ।
 पट्टः शूरपुरं प्राप्नो भार्य्याया गतया गृहान् । संसृष्टमानोऽप्यस्मार्षीदत्तसत्त्वोदिगन्तरं ।
 यावन्मात्रापौचित्यं सा विदेशैरनुख्यलक्षणा । द्रोघुदर्शनपालस्य पट्टमैत्र्याविसृजिता ।
 अहंपूर्व्विकया राज्यञ्जिघृक्षुरथ सुस्सलः । नगरासादनादैच्छदभिसन्धातुमग्रजं ।
 समानप्रियवयसोः सर्व्वदोहामयोरभूत् । यस्माज्ज्येष्ठं कनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तयोः ।
 द्वित्रेवहस्तु यातेषु क्रामंस्तान्तां भुवं बली । उदतिष्ठद्राजधान्याः सविधादेव सुस्सलः ।
 निर्दग्धं कलशाख्यं तत्प्रस्तुतं भूपतेः सुतः । वुष्यापराभिधो भोजदेवो योद्धुं विनिर्ययौ ।
 आत्मवच्छङ्क्रमनेन कुमारानां प्रदुष्टां । योभाव्यर्थबलात्पित्रा हतौजा विदधे सदा ।
 कृतो गत्यन्तराभावात्तदानीन्तु निरङ्कुशः । केषु केषु न युद्धेषु योधानामग्रणीरभूत् ।
 प्रपितामहतुल्यः स स्थाचेत्प्रागेव बर्द्धितः । कुर्यादुत्साहसंपन्ना निर्दायादान किं दिशः ।
 नानीतिविन्नाम कश्चित्प्रयोगस्तु विहीयते । अस्त्वविक्षभ्यते सर्व्वा विषयज्ञस्तु दुर्लभः ।
 स राजसूनुर्दहामविक्रमस्य रिपोरभूत् । अत्युद्दामोऽधिकं जातस्तिमेरिव तिमिङ्गिलः ।
 कृतघ्नभावं पितरि प्रपन्नं विगर्हणं नार्हति तत्प्रसूतिः ।
 शक्नी भवेच्चेत्तिलमुद्ग्यते किं तैलेन दत्तः कुसुमाधिवासः ।

१४२०

१४२५

१४२६

१४२७

१४२८

देवेश्वरात्मजः पितृः पार्थिवेनाधिगौरवं । वद्धितोऽप्यभजत् पापः प्रतिपन्नसमाश्रयं ।
ततस्तदात्मजो मल्लः प्रस्थिते सुसुलाहवे । नृपेणार्थायमानश्च खेदात्सावज्ञदीक्षितः ।
ज्ञास्यस्यद्यान्तरं राजन्ममेत्युक्ता विनिर्गतः । खड्गधाराजलैर्मानी स्नानिमच्चालयद्रेणे ।
सर्वनाशादभूदुःखं तथा न हृदि भूपतेः । तदन्तरापरिज्ञानात्कृतज्ञस्य यथाधिकं ।
विभवैर्नित्यसंमूढा जानते तन्तरं नृपाः । तदा शक्या यदा तेषां प्रलापैरेव सत्क्रिया ।
भोजेन निर्जितानीको विद्रुतसुसुलो रणात् । लवणोत्सम्पन्नायागादुर्दशितगतागतः ।
प्रत्यावृत्तस्ततो भोजस्तीव्रातपकदर्थितः । उद्यानान्तस्तनुं तल्पे पित्रा सह मुञ्जर्जहौ ।
अथोत्तरेणेदतिष्ठन्नादः पारान्नृपौकसः । ज्यायान्मल्लात्मजः प्राप्तः सेतुराच्छिद्यतामिति ।
सुसुलेन हतं राज्यं नाद्यायासि द्रुतं यदि । स दण्डनायकेनाभूत्सन्दिष्टदति पापिना ।
अतो जवेन चाविचित्रयमञ्चावधोन्मथे । नरेन्द्रेस्वरदेवायवर्त्तिनं देवनायकं ।
अथोज्जगाम स्थामस्थः सह व्यूहेन सादिनां । नगराधिकृतो नागस्तस्याग्राङ्गूरिसैनिकः ।
यत्रास्थां पार्थिवोऽवध्नात् प्रधानपृतनान्विते । वभार नोचलाशङ्कां सुसुलाहवनिर्गतः ।
अल्पसैन्यो मल्लसुनुर्यावत्तस्मादशङ्कत । अपनीतशिरस्त्राणस्तावत्स तमवन्दत ।
मण्डलेश्वरवत्तंसप्रियं शत्रोरविश्वसन् । दुम्बे स्ववेश्म याहीति स च पापस्तथाकरोत् ।
तस्य द्रोहफलं दृष्टमेतस्मिन्नेव जन्मनि । मण्डले यदनन्यस्मिन्निचितं जीवितं जहौ ।
ततो राजा सरित्तीरं प्राप्तः प्रैक्षत डामरान् । सेतुये श्यामविकृतान्दावदग्धान् द्रुमानिव ।
वलचवारवाणस्य तेषां मध्ये वपुर्बभौ । परं जनकचन्द्रस्य शुक्रस्येव तमोन्तरे ।
महासेतुः स घटितो राज्ञा नैभिः स्वसिद्धये । पर्यवसन् विधिवशाच्छूणां सिद्धये पुनः ।
अथारुरुजरादाय वज्रिं हर्म्यचतुष्किं । शतदारे मर्तुकामा देव्याः शाहिसुतादिकाः ।
लोके विरक्तः सेतुये दायादैस्सह सङ्गरं । ददर्शाश्वयुजीनाग्रिमिव निर्व्विक्रियः प्रभोः ।
विजये सावेशोऽसौ वज्रिदानोद्यताः प्रियाः । अनिशं वारयन्नाजा सेतुये रणमग्रहोत् ।
अथ विन्यस्तवर्म्माणं राजसेनागजं शरैः । सेतोर्जनकचन्द्राद्याः प्रमुखस्यमताडयन् ।
स विद्वेममर्मसु शरैः पुष्कारोद्गारकृद्भजः । स्वचमूमेव चरणैरमृद्वादिमुखीकृतः ।
विधिनेव विरुद्धेन सिन्धुरेण कदर्थिता । भ्रश्यत्पत्तिहयारोहा समपद्यत वाहिनी ।
सेतुं तीर्णस्ततो वैरिसैनिकैर्व्विमुखीकृतः । शतदाराङ्गनं चस्तः साश्वारोहोऽविशन्नृपः ।
तदा तु वेशरहितो रहोऽपि ददृशे न यः । भुञ्जानस्यापि यस्यास्य मुद्रा नैव व्यभाव्यत ।
सभयद्विगुणाकांशुखेदप्रखिन्नविग्रहः । पुनः पुनः क्षिप्यमाणस्तवस्मांसंयोनैर्नजैः ।
अनवस्थितपाष्ण्यन्ताघातप्रचलितं हयं । निरोद्धुम्बज्जशः कर्षन्नष्टवल्गायहं करं ।
खल्वाठशीर्षपर्यन्तलम्बिनी कुन्तलच्छटा । प्रापयन् श्रवणोपान्तं करेण गलितासिना ।
लडप्रलंनिर्भूषश्रेत्रपालिलताच्छलात् । कालाहिनेव मूर्तेन वेष्टितोऽकुष्ककन्दरः ।

निस्तम्बलतयोच्छुक्ता जतुपीताविवासकृत् । श्रीष्टावुत्तिप्रकच्छेण विह्वलो जिह्वया लिहन् । १४७१
 कनोनिकासक्तेरेणुलामधूसरमाननं । उत्तानीकृत्य वृष्ट्याः पश्यन्दीनमनाः प्रियाः । १४७२
 परिभ्रमन्नङ्गनान्तः सस्तः स ददृशे जनैः । वज्रिदानोद्यतास्ताश्च वारयन् करसंज्ञया । १४७३
 मल्लराजस्य वेश्माभूद्राजधान्यन्तिकेऽपि यत् । तीर्त्वा जनकचन्द्रेण तत्र वज्रिरदीयत । १४७४
 राजधान्यनुमुखं दृष्ट्वा ज्वलन्तं वज्रिमागतं । भेजे पलायनं भोजो राज्यं निश्चित्य हारितं । १४७५
 स गृहैर्विदिषां भीमैर्नडैरिव तिरोहितं । द्वारं भित्त्वा तुरङ्गस्थः प्राङ्गनान्निर्घयो वहिः । १४७६
 पञ्चषैः सादिभिः साङ्गैः लोहरौमुख्यमाश्रितः । प्रतस्थे सेतुमुत्तीर्य सिंहराजमठाग्रं । १४७७
 या तस्य दृक्पथात्सूनीः सासुरालोकयन्दिशं । राजाश्ववारैः सहितो वेश्मनां वहिरभ्रमोत् । १४७८
 अत्रान्तरे मर्तुकामास्वातुं काञ्चिन्नृपाङ्गनाः । अश्वभिस्तत्परिजनैरभज्यत चतुष्किता । १४७९
 शाहिपुत्रस्तदा ज्ञात्वा शत्रवः पतिता इति । मत्वा चतुष्किताष्टङ्गे ततोऽग्निमुददोपयन् । १४८०
 वास्तव्या डामराश्चाथ घ्नन्तोऽन्येन्यमुदायुधाः । ज्वलतः क्षापतिगृहोद्भाण्डागाराद्यलुण्ठयन् । १४८१
 केचित्तत्र बधं प्रापुर्विषदं केच नात्यजन् । अदृष्टवस्तुसम्प्राप्तिः केषाञ्चिद्भास्यदाभवत् । १४८२
 सितेयं शर्करेत्येकः कर्पूरं वदनेऽचिपत् । ततः सरिति तद्भाण्डं निर्देग्धवदनोव्यधात् । १४८३
 पामरैः स्वर्णचित्राणि कैश्चित्स्वर्णग्रहेच्छया । विनिर्देग्धानि वासांसि विचित्रं भस्म सादरात् । १४८४
 अविद्धमौक्तिकस्तोमसिततण्डुलविभ्रमात् । कचित्पामरनारीभिर्घरद्वेषु विचूर्णितः । १४८५
 वसत्यदृश्ये देशेऽस्मिन् खलीकारेण तादृशा । एवं विडम्बिता लक्ष्मीर्न पुनः कापि दृश्यते । १४८६
 विद्याधरीरिवौदात्तवेशाः क्षापतिसुन्दरीः । हरन्तो डामराः क्रूरा दृश्यन्ते स्म पदे पदे । १४८७
 वसन्तलेखाप्रमुखाः सस्रुषास्तत्र चक्रिरे । निर्घातशेषाः स्वान्देहान्वाञ्छः सप्तादशाग्निसात् । १४८८
 गृहाणां दह्यमानानामश्रूयत चटत्क्षतिः । गाढीशकथमानाभ्रसिन्धुघोषप्रतीतिहत् । १४८९
 ओपद्यश्रोप्रपापार्श्वस्थितस्तदीत्य पार्थिवः । आर्षं श्लोकमिमं शोकात्सृत्वापाठीत्युनःपुनः । १४९०
 प्रजापीडनसन्तापात्समुद्भूतो ज्ञताशनः । राज्ञः कुलं श्रियं प्राणान्नादग्ध्वा विनिवर्त्तते । १४९१
 दग्धाय राजधानीत्यमुच्चलोडामरान्वितः । अत्यक्तसैन्यं वीक्ष्यारिं पारमवातरत्युनः । १४९२
 ततो युद्धा मर्तुमिच्छन्नित्ये राजा कुलात्मतां । उच्चावचैर्मतिद्वैधैः पदातीनां चणे चणे । १४९३
 गच्छन्ननन्तपालादिराजपुत्रधिया मृधं । दण्डनायकवाक्येन न्यविध्यत पदे पदे । १४९४
 युध्यस्व लोहरं वापि याहीत्यूचे च चम्पकः । प्रयागस्थोत्तरः पक्षः प्रत्यभान्नायिमः पुनः । १४९५
 वार्त्तामबुद्धा पुत्रस्व नृपतिर्याकुलीभवन् । पदवीं भोजदेवस्य याहीत्याह स्म चम्पकं । १४९६
 प्रयागमात्रानुचरो राजन् संपत्यसि क्षणात् । तस्मान्मामपि मा त्याघोरित्यूचे तं स निःश्वसन् । १४९७
 सोऽन्तर्वाप्यस्तं बभाषे निर्द्रोहोऽसीति कथ्यते । त्वयाप्यस्मिन् चणे कस्मात्तस्मादुल्लङ्घ्यते वचः । १४९८
 विना पुत्रं न पश्यामि सार्केऽपि दिवसे दिशः । त्वं तस्मिन्बद्धसम्बद्धे न मयि कर्तुमर्हसि । १४९९
 अश्वानिमित्तं कलहस्तेष्वेव दिवसेष्वभूत् । मन्त्रिणा राजपुत्रेण तेन तस्याभिमानिना । १५००

गिरा प्रमोदपालव्यस्तदा गूरुणगर्भया । स लज्जानम्रवदनो राजपुत्रानुसार्थगात् । १६०५
 पञ्चाशताश्ववारैः स भ्रातृभृत्यादिभिः समं । उत्तीर्णः सरितः पारमात्मना पञ्चमोऽभवत् ।
 भ्रातृद्वारेऽश्ववारैः च शेषा राजात्मजे पथि । हताश्वे पतिते सोऽभूद्भनकेनान्वितोभ्रमन् ।
 अनाश्रुवन्नाजसूनोर्व्यतीता वा वर्त्मनाप्यटन् । गलितेऽहनि सम्प्राप वितस्तामिन्दुसङ्गमं ।
 एवमाप्तान् परान् पुत्रमन्वेष्टुं प्राहिणोन्नृपः । अन्येऽपि तन्मिषं लब्ध्वा तस्य पार्श्वदवाचलन् ।
 उत्काचदायिना क्रुद्धं राजपुत्र्यादिविग्रहे । योग्या न संहता भृत्याग्निसारः कटकः कृतः । १६१०
 लोहरप्रस्थितो विघ्नं राजपुत्रस्य कारितः । प्रवेशितः पुरं वैरी राजन्यन्याहवाकुले ।
 सर्वस्वध्वंसिना येन स एव नृपतेरभूत् । तदापुचितकतर्थं निषङ्गादण्डनायकः ।
 राज्ञः कृत्स्नावसन्नस्य गृह्णतो बह्वमन्वितं । नैकत्र रुढिकर्तव्ये काप्यधीरधियोऽभवन् ।
 सर्वैर्यथा निखिलरभ्रमुखेन वंशः संपूरितो न खलु शब्दमपाकरोति ।
 तैस्तैस्तथा बह्वपथप्रचयेन मन्त्रः सङ्कल्पितः किल न निश्चयमभ्युपैति ।
 भाग्यक्षयस्यैतदेव लक्षणं प्राकृतोऽपि यत् । अपृष्टः कथयेद्भार्यान्मन्त्रं स्वहृदयोचितं ।
 त्रैलोक्यमात्रा सूतेन शंसता दण्डनायकं । निरोध्य कल्गामित्यूचे भूयः क्षामद्गुणोन्मुखः । १६१५
 एकाङ्गैः साश्ववारैः प्राक् जिगाय तत्पितामहः । तद्गच्छामोऽक्षपटलोपान्तात्तसंग्रहेच्छया ।
 पदातिप्रायसैन्यास्तान्निहन्मः संहताश्विपून् । पश्चान्निपत्य तैः साकं श्येनादव विहङ्गमान् ।
 ततश्चिलिषावेव राज्ञि तत्कटको दिशः । सट्टश्चमुह्यतो रङ्गप्रचिलोकदवागमत् ।
 पारेवितस्तां प्राप्तेभ्यः पाथेयायात्मजन्मनः । सशय्य राजजन्मभ्या रत्नगैवेयकाद्यदात् ।
 आरामिकैस्तैः सम्प्राप्ते राजचिह्ने चणादिव । तेजःस्फारोर्जितो राजा गतश्रीर्दृष्टे जनैः । १६२०
 पदे पदे भ्रम्यमानः सैन्याऽक्षपटलादिषु । स्थानेषु चाभ्रमोत्कश्चिन्नं च तस्य पदान्तिकं ।
 संशयार्थं बभ्राम सायं वेष्मनि मन्त्रिणं । प्रवेशं प्रददौ चास्य न कोऽपि द्वारि तस्युषः ।
 प्रायोपवेशकुशलाः शक्तास्त्वेन कुत्रचित् । मिथ्यासम्भावनाभूमिर्भूतानां ब्रह्मबन्धवः ।
 ये केऽपि देशे सन्त्यस्मिंस्तद्देहेष्वास्थया भ्रमन् । प्रविचिर्गृहान् प्राप कपिलाख्यस्य मन्त्रिणः ।
 तस्मिंल्लोहरकोटस्थे तत्पत्न्या स्थातुमर्थितः । नौभिश्च कोटं गन्तुं न प्राविचद्वैवमोहितः । १६२५
 आर्तस्य तस्य तत्पुत्रैः पितृवद्रोहकारिभिः । क्षणिकैरुत्तमर्णस्य स्वं निःस्त्रैरिव गोपितः ।
 सदेवोऽस्मीति सोऽज्ञासीत् खयं गृह्णन्निगर्हणं । तदैव गोपिताशेषकृत्यो दुर्मन्त्रिभिः पुरा ।
 गृहीतसर्वनैराश्याः पार्श्वस्थेष्वप्यविश्वसन् । अभूत्प्रद्युम्नमुत्तीर्णो नितरां विरलानुगः ।
 प्रथ्यापयन्तः सम्भूतिं षट्त्रिंशतिकुलेषु च । तेजस्विनो भास्वतोऽपि सहन्ते नोचकैः स्थितिं ।
 तेऽप्यन्तेऽनन्तपालाद्या राजपुत्रास्तमत्यजन् । सार्द्रतां दधति ध्वान्ते स्थगिताश्वाः पदे पदे । १६३०
 बाहनाज्जोहिलमठोपान्तं प्राप्यावतीर्णवान् । सदण्डनायकेनापि तत्यजे सोऽनुजन्मना ।
 इहास्मच्छूरावासस्तत्र वसुमिदं निजं । वीक्ष्यते स्थानमेयामोत्युक्ता व्यजेन सोऽचलत् ।

यियासोरनुजं तस्य पाथेयार्थं प्रयागकः । यथाचेऽङ्गदमस्यै स प्रादात्सकून्न तत् पुनः ।
 एकांशुकावशेषश्रीस्ततो वा शेषजीवितः । प्रयागशेषानुचरो नृपतिः समपद्यत ।
 सुदृश्यकभृत्यस्य जेलकाख्यस्य तद्दणं । मुक्तो नामान्तिकं प्राप्नोन्नृपेतराप्ततामगात् । १५२४
 उदीपविहितैः खातैरग्रे दुःसञ्चरा वितिः । भ्रास्यतस्तानुवाचेति नारी काचिद्गुहान्नरात् ।
 ततस्तीरे वितस्ताया निषण्णेऽस्मिन् प्रयागकः । गन्तुं जयपुरं कोट्टमाजुहाव स नाविकान् ।
 स हि प्राक्संविदं चक्रे तत्रत्यैः सह शस्त्रिभिः । नृपं प्रेयाश्रयं नेतुं भीमोदवस्य मन्दिरं ।
 उच्चलाश्रयिणाप्यूचे भीमादेवेन येन सः । राज्ञोऽनुगो गमिष्यामि प्रविष्टेष्टापवेशनं ।
 नौचरैराहतां नावमारुरोह न भूपतिः । नाशोन्मुखः समासन्नदृष्टिपातभयाकुलः । १५४५
 पर्यापतत्कालकरस्यभोगिसन्दर्शनेनेव भतिप्रदीपः ।
 लिपं प्रशान्त्युन्मुखतामुपैति विनाशकालेषु शरीरभानां ।
 तस्मिन्नेहसुभिचेऽपि यस्य मानवतः परं । अनन्यालोकिनो दृष्टिर्भजे कुलबधूव्रतं ।
 नीलाश्वीयः स विम्बाख्या डामरामिलितो हितैः । तदापि प्रयथै राज्ञो विसृतिं संश्रयार्थिनः ।
 युगलकं ॥ ततः प्रावर्त्तत त्यक्तुं वारि वारिमुचां गणः । क्षमामिव चालयितुं द्रोहस्यर्धेन दूषितां ।
 भूर्निर्जना दृष्टिपाततमिस्रा दुःसहायिता । वैरिभीतिरिति प्राभूत्किङ्किं तस्य न दुःखदं । १५४६
 इति वृत्तानुरोधेन धिक् दुःस्वर्णविधायिनां । अस्मार्तव्यमपि व्यक्तं नाम ग्राह्यतेऽधुना ।
 सोमानन्दाभिधानस्य पूज्याः सिद्धस्य देवताः । सोमेश्वराभिधाः सन्ति काश्चित्पितृवनान्तरे ।
 तस्माज्जिक्तांगना तुङ्गतरुप्रच्छन्नवाटिका । अभृच्छिन्नाभिधानस्य कुटी क्षुद्रतपस्विनः ।
 वारस्तिया सविरहभुजङ्गीति प्रसिद्धया । भिश्चाख्यया संमंभेजे चेष्टितं कुट्टिनोचितं ।
 तस्य प्रतापगौरीश देवागारान्तिकस्थिते । कुण्डो मुक्तेन तां निन्ये क्षामृदसुं सतां क्षमं । १५४७
 मुक्तमालम्ब्य नृपतिस्तमालम्ब्य प्रयागकः । यान्ति स्म विद्युद्योतेन क्ष्मां पश्यन्तोऽन्तरान्तराः ।
 निरुष्णीषोऽङ्गसंसक्तस्यूतवासाः स्वलन्नृपः । सतां प्रयागमुक्ताभ्यां कथञ्चित्प्रापितः कुटीं ।
 तदा कुमन्विनिष्कृत्य सव्यापहारणक्षमं । शोचन् सस्मार कन्दर्पेरुद्रं दैत्यमिवोत्पलः ।
 प्राकारमूर्ध्ना मुक्तेन प्रविष्टेन हतार्गलां । नृपः कुटीप्राङ्गनोर्वीं विवेशास्थिततापसां । १५४८
 विशतोऽश्मक्षतः पादस्तस्यासृग्दक्षिणोऽत्यजत् । मेने तेनानिमित्तेन स मृत्युं समुपस्थितं ।
 कुक्ष्यामर्गलरुद्धायां निषण्णस्याङ्गने यथै । रात्रिर्भीतिमतो भीमा तस्य घोराभ्रमालिनी ।
 पङ्कोपलिप्तः पङ्काङ्गस्यण्डिलस्योनिनाय तां । दासकम्बलिकाच्छन्नगात्रोदृष्ट्युत्तरां निशां ।
 विसस्मारान्तरा दुःखमासीनप्रचलायितैः । निर्निद्रस्वभवच्छाङ्गस्यनिव समाकुलः ।
 कोऽहं केनाभिभूतोऽद्य क्व वर्ते कोऽनुगोऽधुना । किङ्कृत्यमिति निर्धाय मुज्जम्भुज्जरकम्पत ।
 हतं राज्यं प्रिया दग्धा भ्रष्टा सूनुरवान्धवः । जातोऽस्येकाक्यपाथेयोलुठन् भिक्षाभुजोऽङ्गने । १५४९
 इत्येकैकञ्च निर्धाय दुःखं नैचिष्ट सोऽपरं । प्राप्तावसानं शोचन्तमात्मतुल्यं कथास्वपि ।

युग्मं ॥ भोजस्तु वार्जभिर्दिवैरवशिष्टैः समं व्रजन् । हस्तिकर्णान्तरं प्राप निर्गत्य नगरान्तरात् ।

व्रजतस्तस्य धीरासीन्नियतं पञ्चषैर्दिनैः । पुनः सम्प्राप्नुयां राज्यं यदीन्द्रोऽपि भवेद्विपुः ।

गर्भवास इव पौरुषे स्फुरन् किञ्च कर्म पुरुषश्चिकीर्षति ।

कर्म वायुरिव संस्पृशन् हठान्मूढमेव कुरुते तु तं विधिः ।

मातृभिर्दत्तपाथेयं भृत्यं नागेश्वराभिधं । प्रतीक्षमाणश्चक्रे स रङ्गवाटान्तरस्थितिं । १६१५

शून्ये देवगृहे तत्र तिष्ठन् श्रुत्वा तमागतं । स निर्ययौ तेन तस्मिन्निःशङ्कं प्रवृत्तं पुनः ।

तत्र प्रादुष्युतद्रोहे चतुर्धर्मादविच्युतः । राजपुत्रः स यच्चक्रे न तत्कस्याद्भुतावहं ।

स सिंहद्वयं संहारं कृत्वा युधि विरोधिना । अस्त्राङ्गरागलिप्राज्ञो वीरशय्यामभूषयत् ।

भ्रातास्य मातुलापत्यं विपेदे पद्मकाभिधः । खेलोलालितवचैव सङ्क्षेपसङ्क्षयपराक्रमः ।

मठं सूर्यमतीदेव्याः शर्व्वर्यामुच्चलोऽविशत् । भ्राताप्यस्य रणश्रान्तो लवणोत्साहमाययौ । १६१६

हतं भोजं श्रुतवतोर्ध्वमात्रे स्थिते तयोः । मनस्युत्खातशूलेऽश्रिरेवैका पर्य्यशिश्रत ।

प्राप्तमप्राप्तवद्राज्यं तथापि प्रत्यभात्तयोः । प्रवासे विस्तृते राज्यं सुखे लभे च कुत्रचित् ।

प्राहे कुतश्चिदानीतो मुक्तेनाविश्य तापसः । प्रणम्य नृपतिं चक्रे खकुटीं तां निरर्गलां ।

तां दंशमशकाकीर्णामास्तीर्णतृणविष्टरां । कृतान्मुभेकां मुक्तेन नृपतिः प्राविशत्कुटीं ।

यद्गिरा बद्धमानोऽभूच्छ्रुतया भूभुजामपि । स भूभुजादुकारित्वं भीतोभिचाभुजोऽप्यगात् । १६१७

भिचाकस्योचितोयास्यमनुदातुं त्रपावहं । आलापव्यवहाराभ्यां तस्य शृण्वन् स विव्यथे ।

स भिचाकः प्रयागेण विक्रियायाधरांशुकं । निजन्दत्वा त्रिसृज्जे विपणिं भोज्यसिद्धये ।

कदुक्तिः कटुवाग्ये पराचं भेदभोतिहृत् । कुतापसो दौश्यहेतुर्नृपस्थारिथ्यायभूत् ।

मथ्याङ्गे स्तब्धविन्यस्तभोज्यभाण्डकरण्डिका । तपस्विन्यायथानिन्ये तेन लुद्रतर्पस्विना ।

भृत्यभिचाकयोः पूर्वं स्त्रिया अयथ पार्थिवः । खं वीक्ष्य गोचरीभूतं निराशो जीवितेऽभवत् । १६१८

तेन प्रयागोपहतं भोज्यं तदनुरोधतः । स्पृष्टमेव न भुङ्क्तु तीव्रदुःखाल्पणात्मना ।

का वार्त्तेति प्रयागेण प्राङ्गनस्थेन पृष्ठया । तापस्या ग्राम्यया मुक्तो व्यक्तभोजो बधस्ततः ।

मिथ्यैतदिति तेनाङ्ककथ्यमानोऽपि पार्थिवः । श्रुतिं तामङ्गशकुनं परीक्ष्याबुद्धं नान्यथा ।

नारोहति गिरं शचोरप्रियाख्यायिनोऽपि यत् । तस्य सम्बृते दुःखं निमग्नस्य तदापदि ।

स शोचन्नात्मजं बाल्ये नीत्यै यां यन्त्रणां व्यधात् । आजन्मदुःखदायित्वं मेने तस्यात्मनस्तया । १६१९

हतः स समरे वृत्त्या प्रवीरस्पृहणीयया । यज्ञे तेनातिवात्सल्यादङ्गशायीव घातितः ।

गात्रेषु हारान् पुत्रस्य यौवनव्यूढवचसि । पश्यन्नात्मनि सङ्कल्पैर्विक्कलः भोऽकृताशिषः ।

रक्षणीयो हता बालो वृद्धस्त्वेवं स्वजीवितं । रक्षाम्यनुचिताचारैर्जिह्वायेति स चिन्तयन् ।

एवं स पुत्रशोकेन धृतावाच्यव्यथोव्ययन् । निनाय तापसावासे द्वितीयामपि यागिनीं ।

कृतार्थनः प्रयागेण प्रयातुं भगवन्मठं । शोकहारितधीरा नैव न सङ्कल्पमपि व्यधात् । १६२०

लम्बेन्दुवदनं सान्द्रावश्याथोभोसुवर्षिणी । रथाङ्गाक्रन्दिनी रात्रिः सशोकेवाथ सागमत् ।
 क्षुम्पिपासापरिचामं प्रभुं वोक्ष्य स तापसः । प्रार्थ्यते स्म प्रयागेण प्रातर्भोक्तव्यसिद्धये ।
 उपनिन्ये विनिर्गत्य प्रविष्टस्तापसस्तयोः । सव्यजनान्नपूर्णे द्वे पात्रे तदीक्षणात्पुनः ।
 कस्यापि गृहिणी यागोत्सवादेते मया हते । तस्मिन्नित्युक्तवत्युचे विनिश्चयः प्रयागकः ।
 राजन् स्वामिवियोगोऽस्मिन् पश्य लोकस्य सुखतां । स तां जगाद विहसन् किं मूढ इव भाषसे । १६८५
 योगतो गतएवासौ तत्तत्तया नापरः क्षतः । सर्वो निजसुखापेक्षी न किञ्चित्कोऽपि शोचति ।
 लोकैकचक्षुषि गते परलोकमर्के लोकः स्वपितृखिलएव सुखं गृहेषु ।
 कोऽन्यो विचिन्तयितुमर्हति विश्रमेत तिष्ठेन्मया विरहमेत्य कथं किलेति ।
 पुत्रस्य स्नेहविश्वासः पूर्वमाप्तचये श्रुते । यथैकः प्रभवेन्नायुस्तथा स्नेहोऽपि देहिनः ।
 अहमेव हतं पुत्रं श्रुत्वा जीवितजीवितं । तिष्ठामि स्वस्ववयत्र तत्रान्यो निन्द्यतां कथं ।
 इत्युक्त्वा विरते राज्ञि पुनर्गूढं प्रयागकः । प्रेरयत्तापसं भोज्यं कर्तुं ते भाजने त्यजन् । १७००
 क्षान्तनव्ययशिष्टं मे पर्याप्तं नास्ति वेतनं । यते तथापीत्युक्त्वा स सखेदइव निर्वयै ।
 गोप्यं रहस्यभणितमत्यल्पहृदयातिथि । अमृतं पारतमिव नाल्पसत्त्वैस्सुदुर्जरं ।
 कुल्यो मनोरथो नाम विप्रस्य वनवासिनः । सुहृत्तपस्विनस्तस्य तां कथामुपलब्धवान् ।
 राज्ञः सन्दर्श्य दायादं भवावो भूतिभाजनं । इत्युक्त्वा तेन निन्ये स दोग्धृतां क्षुद्रतापसः ।
 जज्ञे भृत्येन गर्ह्येण जातः सोऽन्येन केनचित् । सदृशं यत्सदसतोऽज्ञापकं जन्मकर्मणोः । १७०५
 इक्ष्वाराजस्य प्रवृत्तिं बुद्ध्वा ताभ्यां न्यवेदयत् । उच्चलाय समादिक्षत्कार्यं तत्र तमेव सः ।
 केचित्तु भूरि भिश्चाख्यमिक्ष्वाराजोपसर्पणे । कायस्य कारणं प्राङ्मुखोऽस्तापसविप्रयोः ।
 वार्त्ता चेदवगीतेयं सुवज्रश्रेष्ठसङ्कुले । काले तद्भृत्यपादस्य तस्यैव द्रोहमुख्यता ।
 श्वपाकस्तन्ममाखण्डे लब्ध्वा तास्ता विमाननाः । विप्रेदे यत्सकारायां युक्तं तत्तस्य कर्मणः ।
 क्षुत्तप्तो हर्षदेवस्तु प्रयागेणार्थितोऽसकत् । प्रत्यये पुत्रशोकोऽपि भोजनायाकरोन्मनः । १७१०
 गृहीतभोजनं जानन् प्राप्तं प्राप्तं स तापसं । तमेरेव हि रैचिष्ट नोडाक्षिः शुश्रुवाण्डजः ।
 अपश्यच्च कुटीं कृत्वा वेष्टितामेत्य शस्त्रिभिः । शुश्राव चाङ्गनद्वारादार्यमाणार्गलाङ्घ्रिनि ।
 जातं जातं ततो द्रोहमङ्गनात्तापसाधमं । सशस्त्रिणं मुक्तमेहीत्याकलयन्तं व्यलोकयत् ।
 मुक्तं विमृज्य कृत्वा च द्वारमुद्घाटिताररिः । त्यक्तभीरादधे लब्ध्वा क्षुरिकामन्तिकस्थितां ।
 एकस्तत्सविधं क्रूरस्माहसाहंक्रियोन्मदः । आरुरोहाय कृष्टासिधनुः कवचितो भटः । १७१५
 तं राजा सङ्कटिकुटीं रुद्ध्वायाभोऽप्यपातयत् । क्षितौ व्यायामकुशलो नाबधोत्कृपया पुनः ।
 पतितेन हतेनार्था वराकेणामुना न मे । इत्युचे दुरहङ्कारग्रस्तस्तस्मिन्नपि क्षणे ।
 नोभ्रमुत्पाद्य निपतन्नेकोऽन्याऽप्युत्पतन् भटः । भयाङ्गमौ न्यपततां तं विलोक्योद्यतायुधं ।
 पृष्ठे पूर्वं प्रविष्टस्य तिष्ठन् स्थानकनिष्ठुरः । स हराविव चामुण्डा रजे दण्डाकृतिः क्षणं ।

॥ सप्तमस्तरङ्गः ॥

१५७

न सिंहनादैर्नो भेरोत्तर्यधौर्नवोन्मदैः । शस्त्रशब्दैः स शुशुभे भूपस्थान्तचणे रणः ।
 आखोर्भाण्डप्रवेशस्य विडाला इव डामराः । परं प्रवेशितास्तस्य निःशब्दं शस्त्रिणः कुटीं ।
 अथान्यो नीध्रमार्गेण सम्प्रविष्टः प्रयागकं । हत्वा दोष्णि च शीर्षे च राजानं समुपाद्रवत् ।
 राज्ञः प्रहरतः शस्त्रं वञ्चयित्वा स शस्त्रभृत् । वचसि चुरिकाघातदयं प्रादात्कृतवरः ।
 वर्णान्महेश्वरेत्येतान् दिवक्ता गतजीवितः । पपात निहतो भूमौ च्छिन्नमूल इव द्रुमः ।
 पलाप्य संप्रविशतो योग्यशौरस्य यादृशः । चक्रवर्त्यपि स प्राप बधं वेश्मनि तादृशं ।
 नान्यः सद्व कालेऽस्मिन्दृशे भूतिमान्नृपः । गर्ह्यनिर्हरणत्वञ्च तस्यैवान्यस्य नेचितं ।
 यदैकेनैव संग्रामवैमुख्येनोन्नतात्मनः । सर्वप्रकारं सुभगं माहात्म्यं तस्य खण्डितं ।
 नेयबुद्धित्वमेवासीदथ तातस्य दूषणम् । सर्वक्लेशावहा दोषाः कृत्स्नास्तन्मन्त्रिणां पुनः ।
 द्वाचत्वारिंशतः साष्टमासा यस्य वयः समाः । स शुक्लभाद्रपक्षस्यां हतोऽब्दे सप्तसप्तते ।
 राजा दुर्योधनइव स्ववंशच्छेदमिच्छता । सोऽभूज्जातकयोगेन कारितः स्वकुलचयं ।
 तस्यासीत् क्षार्कजौ जीवबुधौ शुक्रोष्णगू शशी । तनयामित्रजामित्रखेषु कर्कटजन्मनः ।
 चन्द्रदैत्यज्यपापेषु स्वमदात्मजगेषु यत् । आज्ञः सुसंहिताकाराः कौरवादीन् कुलान्तकान् ।
 निर्भ्रष्टाण्यजनः कृत्स्नो देशेऽस्मिन् वेरिणोऽन्तिकं । दस्योरिव शिरश्चित्वा स्वामिनोऽपि निनाय तत् ।
 तस्योत्तमाङ्गे भूभर्तुश्चिद्यमाने ससागरा । चकमे भूर्निरभ्रापि द्यौर्दृष्टिं महतीं जहौ ।
 तन्मुण्डे लगुडारूढे यदयुक्तं जनोव्यधात् । अभूत्तेनाभिशापेन सोऽग्रे दीर्घोपसर्गभाक् ।
 मण्डले देवविम्बानां यथामुग्निं विपाटनं । तथा नवं प्रवृत्ते भूपतेर्मुण्डखण्डनं ।
 नैचिष्ट तच्छिरः प्राप्तमौचित्यादुच्चलो नृपः । भूत्वा चिरमुदयस्तु कारयामास वज्रिसात् ।
 धिक्कष्टं तस्करस्येव तादृशश्चक्रवर्त्तिनः । नोच्चलाज्ञां विना प्राप्ता शरीरेणान्तसत्त्विका ।
 भृत्यत्यक्तोनष्टवंशो गौरकाख्येन केनचित् । स काष्ठागारिणा चक्रे नम्रो नाथ इवाग्निसात् ।
 दीर्घो हर्षनृपोदन्तः सोऽयं कोऽप्यहुतावहः । रामायणस्य नियतं प्रकारो भारतस्य वा ।
 भाग्याम्बुवाहनडितस्तरलाः श्रियस्तास्तच्चावसानविरसं प्रसभोन्नतत्वं ।
 तत्रापि नैष वत मोहहताशयानां शान्तिं प्रयाति विभवानुभवाभिमानः ।
 तावत्यप्यवरोधिकापरिकरे नैकापि चक्रन्द तं तावत्यप्यनुगेऽधुनानुसृतवान् कोप्यास्त तीर्थेन वा ।
 लोकस्य स्वसुखोपलिप्तमनसो वोच्येति निःस्नेहतां निर्व्वेदं समुपेत्य नाश्रयति धिक् स्वान्तं वनान्ते रतिं ।
 नादौ किञ्चिद्भवति नियतं यच्च पश्चान्न किञ्चिन्मथे कस्मात्सपदि घटयन्दौस्थ्यदौस्थानुरोधं ।
 निःशीर्षाङ्घ्रिर्नष्ट इव मुहुः कोऽपि जन्तुर्नष्टित्वा नो जानीमो भवजवनिकान्तर्हितः क प्रयाति ।
 श्रीसातवाहनकुले कृतकान्तराजवंशे त्यजन्त्युदयराजकुले प्रतिष्ठां ।
 शृङ्गं सुरैर्व्विरहितं जहतो हिमाद्रेर्दिव्ये तटे सुरगिरेरिव वासरश्रीः ।

इति श्रीकाशीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कव्यस्य कवेः कृतौ राजतरङ्गिण्यां सप्तमस्तरङ्गः समाप्तः ॥

समाष्ट नवतावस्या व्यहोनायां महीभुजः । षड्भेदयराजस्य वंशे जाताः प्रकीर्तिताः ।

राजानः ॥ ६ ॥ श्लोकाः ॥ १७३२ ॥

॥ अष्टमस्तरङ्गः ॥

प्राढाः कञ्चुकिनो जरङ्गवट्टः कुजसुषारद्युतिर्नित्यात्तोऽपि वहिष्कृतः पारिकरसोऽयं समस्तोऽप्यहो ।
 अर्धाद्यदसतीकृताङ्गवता चारित्र्यचर्याविदा सा भिन्धादुरितं चराचरगुरोरन्तःपुरं पार्वती ।
 कन्नकोपप्रसादोऽभूत्कञ्चित्कालं नवो नृपः । प्राञ्जल्यादिव पाथोधिरयञ्जितविषादतः ।
 सोदरो डामरौघश्च तस्याभूतां भृशोन्मदः । मेघोखव पुरा वातावयद्वा स्फूर्तिहारिणौ ।
 यत्किञ्चनविधायासीद्भ्राता यद्यैवोन्मदः । राज्ञो दुष्प्रक्रिया दौःस्थ्यकरी वात्सल्यशालिनः ।
 सोऽनिशं हि गजारूढो विकोषासिः परिभ्रमन् । आत्तसारं महीं पीतरसां रविरिवाकरोत् ।
 एकीभूतानमूच्यमानं डामरान्निर्देहाग्निना । द्रव्यं तेन नोर्वीभृत्सलैकायोवचोऽग्रहीत् ।
 दस्यवो मन्त्रिसामन्ताद्वैराज्येच्छुः सहोदरः । भूर्निष्कोषेत्यभूत्किं न भूपतेस्तस्य सङ्कटं ।
 अधिराज्याभिषेकेण सत्कृत्य भ्रातरं ततः । पातुं लोहरसंबद्धं प्राहिणोन्मण्डलान्तरं ।
 द्विरदायुधपत्त्यश्वकोषामात्यादि स ब्रजन् । निनाय सर्वं वात्सल्यादनिषिद्धोऽयजन्मना ।
 आशङ्क्य कोटभृत्येभ्यः प्रवेशे प्रत्यवस्थितिं । तत्कर्षजं प्रतापाख्यं सह निन्येऽप्रवीच तान् ।
 कुर्याममुं नृपमहं प्रातिहार्यं समाचरन् । नम्राः स्वभृत्यवत्तस्युर्भूजो भूम्यनन्तराः ।
 दिनानि सप्त संरुद्धे मार्गे तदनुयायिनां । गायनः कनकोलभ्रान्तरोदेशान्तरं ययौ ।
 वाराणस्यां विजयता निर्वेशात्तेन जीवितं । हर्षभूभर्तृभृत्येषु यत्नं निन्ये कृतज्ञतां ।
 ऊर्ध्वाधिरोहं दाक्षिणादसूनामुच्चलः पुनः । सेवासूत्या सुधीः सेहे चन्दनो भोगिनामिव ।
 तथा जनकचन्द्रेण दर्पाद्यवदन्तं तदा । राजान्ये डामराश्चासन् पथा नष्टप्रभा इव ।
 अभयस्योरसा भर्तुस्तनयायामजीजनत् । राज्ञां विभवमत्यां यं भोजो हर्षनृपात्मजः ।
 जातं मृतद्वित्रिपुत्तानन्तरं गुरुभिः शिशुः । आयुष्कामैस्तमावद्धाभव्यभिचाचराभिधं ।
 ह्यब्दमप्यरिसन्तानतन्तुलेनाप्रियोचितं । ररच तद्गिरा राजा राज्याश्वाङ्गे समर्पयत् ।
 तिलकं ॥ तमादाय स्वयं वासौ यावद्राज्येऽकरोन्मनः । तावदभारेऽजितज्ञो नीतिकौटिल्यमुच्चलः ।

१०

१५

तुल्योत्साहासहिष्णुतादसौ कुप्यत डामराः । एष एवातिस्त्काराद्यदास्तुविशदाशयः । ९०
 इति सञ्चित्य स द्वारदित्सां तस्योदघोषयत् । यथाविकारं प्रथयुर्भीमादेवादयोऽखिलाः ।
 तेषां तस्य च मात्सर्यं यदापर्याप्तिमाययौ । तदान्योन्याश्रिता भृत्याः पणं चतुर्थयत्सवः ।
 दिदृक्षुः क्षापतिस्तेषां सेतुपृष्ठे रणं मिथः । वार्यमाणोऽपि सचिवैराहरोह चतुष्किंकां ।
 इन्द्रयुद्धे प्रवृत्ते तु डामरैरुभयाश्रितैः । अथ प्रारभताकस्मात्सरभ्यैर्दारुणै रणः ।
 सेतुतयाध्वना युद्धे लगे राज्ञि सरित्तटात् । योधा जनकचन्द्रस्य शरवर्षमवाकिरन् । ९५
 यान्तः शराः ससीत्कारास्ते स्पृष्टनृपविग्रहाः । मग्नस्तम्भेष्वदृश्यन्त कोपेनेव प्रकम्पिनः ।
 आकृष्य दोर्भ्यां भूपालं बलादिव ततोऽनुगाः । प्रविष्टं मण्डपद्वारं चकिरे निहतागलं ।
 शस्त्रञ्जनकचन्द्राद्या भीमादेवादयोऽपि ते । चतुष्किंकायां चक्षुस्ततोऽन्योन्यं जिघांसवः ।
 तुमुले तत्र शस्त्राङ्गं भीमादेवानुगोऽभिनत् । तीक्ष्णेण जनकचन्द्रस्य कालपाशात्मजोऽर्जुनः ।
 स वीक्ष्य स्वं चतं द्रोहं प्रयुक्तं भूभुजा विदन् । पादप्रहारादिदधे क्रोधाद्धारि नृपौकसः । १००
 अभग्रे तत्र संचासात् स्थानद्रेण्युत्तरं गतं । अधावत्कृष्टशस्त्रीको भीमादेवो जिघांसया ।
 स्तम्भच्छन्नस्तद्विलोक्य तद्देहगणनापतिः । मथ्यं जनकचन्द्रस्य कृपाणेन द्विधा व्यधात् ।
 तस्मिन् हते तदनुजौ गगसङ्घौ प्रधावितौ । सख्यं करवालेनालक्षितोऽकृतं विचिंतौ ।
 अवभज्य तं वज्रः सुचिरं नावतिष्ठते । उदयकर्मा च पुमान्विहत्यात्युन्नतं रिपुं ।
 स हि द्विभाद्रे तत्राब्दे हर्षोत्ताहादनन्तरं । अन्यूनानतिरिक्तैर्यस्त्रिभिः पचैरहन्यत । १०५
 यदोपकर्तुरप्येष द्रोहं यत्स्वामिनो व्यधात् । आत्कंवात्पाप्मानस्तस्य चिप्रमेव चयं ययौ ।
 सान्तस्तोषे कोपशोकावाविष्कुर्वति कलिमौ । भीमादेवः पलायिष्ट गगसु व्यश्वमीनृपे ।
 प्रहिते लोहरं गगोऽच्छमुक्ताघयितुं चतं । चस्तासेन व्यसृज्यन्त स्वाव्यैरन्येऽपि डामराः ।
 उपयापकृतैः प्राप्तं राज्यं दस्युभिरुज्जितं । एवं शनैरवष्टम्भं भेजे भूपतिरुचलः ।
 तेनाथ लब्धस्त्वैर्येण दिनैरेव जिगीषुणा । त्याजिताः क्रमराज्यान्तहयसैन्यादिडामराः । ११०
 ततो मडवराज्यं स प्रस्थितो विप्रियप्रियान् । डामरान् कालियमुखान् बद्धा गूले व्यपादयन् ।
 इलाराजोऽपि बलवांस्तेन क्रान्तचितिः क्रमात् । बलैर्नगर एवोद्यैरवस्कन्देन घातितः ।
 प्राग्जन्मप्रेमसंस्कारादन्तरज्ञतयाथवा । तस्य पुत्र इव प्रीतिर्गग। एव व्यवर्द्धत ।
 न सेहे नाममात्रं यः कण्टकानां प्रियप्रजाः । नृपोगम्याय चुक्रोध सापराधं न कुत्रचित् ।
 राज्यारम्भेऽनुयुक्तेन भीमादेवेन धीमता । उक्ते गूभावेहे शिखे दे स मन्त्रवदस्मरत् । ११५
 एकया लोकवार्त्तायै प्राह्यत्प्रभृति निर्गतः । वहिरुद्दिश्य वाह्यालीरचारीदादिनक्षयं ।
 अन्यायोत्थानशीलेन श्रुत्वा नामापि वैरिणः । अर्धरात्रेऽपि यात्राभिस्तेनाच्छिद्यत विश्वः ।
 तस्यैवालुप्तधैर्यस्य राज्ञा मध्ये मनस्विनः । कर्मण्योपहतं वृत्तं न प्राभूदमलीमसं ।
 अद्योच्चल सदाचारजाह्नवीजलमञ्जना । कुनृपोदोरणेद्भूतो गिरः पाप्मापनेथते ।

तेनानुपचिताङ्गेन प्रायशो विनिवारिताः । अनूत्नेव सदृष्टिध्वंसिनो ध्वान्तसञ्चयाः ।
 प्रायोपविष्टप्रमये देहत्यागप्रतिज्ञया । निर्बद्धया प्रत्यवेचां धर्माध्यक्षानकारयत् ।
 निशम्य कृपणस्यान्तं क्रन्दितं तदनिष्टकृत् । बभूव तस्य स्वात्मापि नानिग्राह्यो महात्मनः ।
 कार्थिणो यस्य वा दोषादृत्ताक्रन्दितमुद्ययौ । तस्य स्वबान्धवाक्रन्दैस्तस्मिन् क्रुद्धे शशाम तत् ।
 अबलानुग्रहव्यग्रे तस्मिन् राजनि सर्वतः । वास्तव्यावलिनस्तस्युरबलास्त्वधिकारिणः ।
 सोऽश्वेनैकश्चरन् राजेत्यज्ञात्वा कथितं जनैः । यं यं स्वदोषमश्रीषीत्तं तं त्वरितमत्यजत् ।
 येन केनापि सम्प्राप्तः प्राप्नुपायेन पार्थिवः । अमोघदर्शनः सोऽभूत्कल्पवृक्ष इवार्थिनां ।
 स्वधावर्षी प्रियालापप्रोतिदायजनप्रियः । नाशकत्वेवकांस्त्यक्तुं विस्मभभवनेष्वपि ।
 स्नायः अमैः प्रतिकलं तस्य सेवाविधाधिभिः । प्राप्तन्ति चतुरान् वारान् चणदास्वपि दर्शनं ।
 सेव्यमानः सदाक्षिणः क्षणेनैव फलप्रदः । कस्यैन्द्रजालिकैरुतः शाखीव न बभूव सः ।
 वास्तव्यानां निशम्यार्तिं नेन दैन्यनिवारणं । चक्रे पित्रेव पुत्राणां सन्यक्तेतरकर्माणां ।
 स्वसञ्चितानि स्वर्णानि विक्रोणानोऽल्पवेतनैः । दुर्भिक्षमुद्रतावेव जघान जनवत्सलः ।
 निवार्य चौर्याचरणात्कृपाद्रस्तस्करानपि । कोशाध्यक्षान् स विदधच्चकारागर्हजोविकान् ।
 कस्मिन्निभाग्यः क्षेत्तव्या विपदः कस्य मण्डले । इतोऽन्विष्यन् सदैकैकं चारैश्चिन्तापरोऽभवत् ।
 तस्य काऽप्यर्थनैस्पृह्यं नाम कोऽपि महान् गुणः । अनुपक्तो गुणैस्सैस्तराज्ञः पक्षवितोऽभवत् ।
 स स्थित्यै दण्डयन्दण्डानघाशेषभयाद्भूतं । तेषां नादत्त सत्कर्माशुद्धये तांस्त्वकारयत् ।
 प्रसूतस्थार्थिने दातुं वस्तु तस्यैकसङ्ख्याया । सहस्रसङ्ख्याया दानश्रद्धागात्पूर्णतां यदि ।
 श्रूयतेऽर्थी यथा मङ्गं देहि देहीति गां वदन् । तथास्मै देहि देहीति वदन् दाता स शुश्रुवे ।
 अनुदातुं क्षिप्रकालं क्षोणसङ्ख्यां न सत्कृतं । नेत्यदूतादिनीताङ्गं न तद्वत्तमदृश्यत ।
 उत्सवे दैन्यविज्ञप्तौ रञ्जने कार्यसाधने । आलेख्यलीनशाखीव नासौ लभ्यफलोऽभवत् ।
 उत्सवे शिवरात्र्यादौ जनतां सोऽसिचङ्कनैः । ग्रहयोगे पयःपूरैर्महेन्द्रदिव मेदिनीं ।
 ताम्बूलदानव्यसनं परार्थात्सवता तथा । नाभूद्धर्षनृपस्यापि तादृक् तस्यास्त यादृशी ।
 षोष्ठमाचावशेषेऽपि लब्धे नृपपदे व्यधात् । स दानविभ्रमांस्तान् ये धनदेनापि दुष्कराः ।
 निर्माणलोठनैर्धाम्नामजस्रं वाजिनां क्रथैः । काश्मीरकोऽपि चक्रे स न मृत्तस्करसाद्भूतं ।
 अध्वन्यध्वनि योगेन प्राणविन्यासनैस्तथा । बभूव सर्वकृत्यज्ञः सोऽन्तरात्मेव देहिनां ।
 भोगाच्चाजोचितान् विप्रा भैषज्यं व्याधिपीडिताः । वेतनं वृत्तिहीनाश्च तस्मात्समुपलेभिरे ।
 पित्रोपरागकेलादि दुर्निमित्तोपमार्तिषु । गोसहस्राश्वहेमादिसम्भवैः सोऽभजद्विजान् ।
 नन्दिक्षेत्रे पुरं कृत्स्नं दग्धमुत्पातवर्जिता । पूर्वाधिकगुणं तेन नवं राज्ये व्यधीयत ।
 श्रीचक्रधारयोगेशस्वयम्भूत्यानयोजनं । जीर्णोद्भूतिव्यसनिना कृतं तेन सुकर्माणां ।
 हर्षदेवेन यो निन्ये श्रीपरीक्षासकेशवः । परिहासपुरे तं स नवं नरपतिव्यधात्

प्राग्वर्णितशुकावल्या भूषितो हर्षनीतया । तेन त्रिभुवनस्वामी निर्लोभो न महोभुजा ।
 जयापीडाद्धतं हर्षोत्पाटने सुष्टमग्निना । सिंहासनं नवं चक्रे स्वराज्यककुदं नृपः ।
 लब्ध्वा तदर्द्धाध्यारोहं भर्तुः प्रेम्णातिदुर्लभं । सामान्ययापि देवोत्वं जयमत्या न दूषितं ।
 सा ह्यानृशंस्यमाधुर्यत्यागसन्प्रियतानयैः । अस्तम्भा तु परित्राणमुख्यैर्भव्यभवनैः ।
 लब्धभूपालबालभ्या नार्यः क्रोधात्प्रजास्वयं । राक्षस्यद्वय भङ्गाय लावण्यललिता अपि ।
 प्रियप्रजस्यायमन्यो गुणः सर्वगुणाग्रणीः । उच्चलक्ष्मापतेरासीदर्थनैस्पृह्यशालिनः ।
 जिघांसवः पापकामाः परस्वादायिनश्च ताः । रक्षास्यधिकता नाम तेभ्यो रक्षेदिमाः प्रजाः ।
 तेनेतिहासिनीं नीतिं श्रद्धधानेन सर्वदा । येन सम्पठता स्त्रोकं कायस्थोद्वर्जनं कृतं ।
 यत्ते विषूचिकाशूलसंन्यासेभ्यः किलेतरे । घ्नन्त्याशुकारिणे विश्वं प्रजा रोगानियोगिनः ।
 पितरं कर्कटो हन्ति मातरं हन्ति पुत्रिका । हन्ति सर्वन्तु कायस्थः कृतघ्नः प्राप्तसम्भवः ।
 गुणान् समर्थं स्फुरता येनैवोत्पाद्यते शठः । वेताल इव कायस्थस्तमेवाहन्ति हेलया ।
 विषवृक्षो नियोगी च यदेवाश्रित्य वर्द्धते । चित्रं करोति तथैव स्थानस्थानतिगम्यतां ।
 नेन ते क्षमाभुजा मानक्षतिकार्यनिवारणैः । काराप्रवेशैश्च खलाः शमं नीताः पदे पदे ।
 कार्यनिवार्य बज्रशः सहेलस्याप्यहेतुमान् । भङ्गासूत्रमयं वासः कारायां पर्यधापयत् ।
 सकार्यवेषं हास्याय सभायां वरणोचितं । अकारयद्भूतिभिश्च धावनं डोम्भयोधवत् ।
 स प्राग्पूर्वेष्टितश्मश्रुषणीषेणोत्फालन् पुनः । शूलहस्तः सजानूरुः केषामासीन्न हास्यकृत् ।
 स शीर्षदशनं साम्यवादवेश्या विटान्वितं । प्रियवेश्यं कञ्चिदयेऽनृतवंद्यमकारयत् ।
 बद्धान्यं शकटे नम्रं चुरलूनाद्धमस्तकं । अकारयत्सटान्यस्तचोऽनपिष्टकटाङ्कितं ।
 ते कुम्भवादनेर्मुण्डमण्डनैश्चाङ्किताभिधाः । नियोगिनो भग्नमानाः सर्वतः ख्यातिमाययुः ।
 कायभ्रष्टाअन्नक्षिन्नक्षीणवस्त्रावगुण्डनाः । सर्वार्थिनो व्यभाव्यन्त केऽप्यटन्तः प्रतिचयं ।
 वृथावृद्धासुखप्राप्यं पाण्डित्यं भूर्जवत्परं । मत्वा बाला इवाचार्यगृहे प्रारेभिरे श्रुतं ।
 केऽप्युच्चैरट्टभिचाकाः सादरं स्तोत्रपाठिनः । कृतानुपाठाः स्वापत्यैः प्राप्ते लोकमहासयन् ।
 माता स्वसा सुता भार्या स्वापि कैरप्यकार्यत । सामजं सेवने कार्यप्राप्तैः सुरतसेवया ।
 जातकस्वप्नशक्तेन खलचणनिरीक्षणं । कारयद्भिः शुभैरन्यैर्गणकाः परिखेदिताः ।
 पिशाचा इव शुष्कास्त्रा रुक्षश्मश्रुकचाः कृशाः । बद्धाः परैर्यभाव्यन्त गृह्णन्तु मुखराङ्गयः ।
 नृपेण कार्यिणा दर्पलिङ्गनाशे विपाटिते । अत्र्णोर्ज्योतिःपरिज्ञानक्षमत्वं समजायत ।
 भारतस्तवराजादिस्तोत्रपाठमश्रितयन् । ते दुर्गोत्तारिणीविद्याजपंश्चादस्त्रलोचनः ।
 इत्थं दैःस्थ्यादये दीर्घं मज्जन्तो नित्यदुर्जनाः । तस्मिन्नाजनि कायस्थायलोक्यन्त पदे पदे ।
 भिन्नसन्धानभूर्यर्थदानभोज्यादिद्वैकनैः । नहि मोहयितुं शक्ताः प्राज्ञं तं तेन राजवत् ।
 ताम् प्रजाकण्डकान् पुष्टान् कृतधीरकृतानिधिं । तैलैः शुचिभिरध्यचैः सविशामीश्वरोऽवशान् ।

भूतेशस्य यथा पुरी ऊतवहस्रुष्टा तदाज्ञाबलाद्भूयः स्वां श्रियमाससाद सहसा तद्वत्समस्तामिमां ।
 त्वं कायस्थकुटुम्बिकृत्तमचिवप्रायाञ्च पञ्चाननीलोढामुच्चलदेवनिर्वृत्तिसुखस्थित्या पुरीं स्वां क्रियां ।
 शिवराव्युत्सवे श्लोकममुं शिवरथाभिधः । विद्वान् पठंस्तेन हठात्सर्वाध्यक्षो व्यधीयत ।
 व्यवहारानभिज्ञोऽपि कञ्चित्कालमदीदृशत् । शुचिलादार्यभाजः स क्रमन् कृतयुगस्थितिं ।
 श्रीघटदण्डत्वमुच्चण्डतेजसस्तस्य भूपतेः । क्रूरानुद्दिश्य कायस्थान् धीमर्द्घवैरुह्यन्त्यतः ।
 नहि क्षुद्रस्वकायस्थपिशाचाविष्टवैरिणां । शंसन्त्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः ।
 चिरेण दण्डितास्ते कुर्युर्दण्डधराद्भुवं । लब्धान्तराः प्राणहरं कृच्छ्रं किञ्चित्प्रशास्यतः ।
 दण्डानान्दण्डमानानां पुत्रस्त्रीमित्रबान्धवाः । राज्ञां विचारशेलेन न तेनोपद्रुताः क्वचित् ।
 कर्णेजपंल्लोष्टधरप्रमुखास्तेन दुःखदैः । कर्मभिः क्लिप्तताद्यापि पैशुन्यस्य खिलीकृताः ।
 विस्मृतिं लब्धराज्यानां पूर्वसङ्कल्पवासनाः । प्रयान्ति प्राप्तजनुषां गर्भवासस्युहा इव ।
 प्रायाज्याधिगमात्किञ्चित्सदसद्यश्चिन्तयत् । राज्ये तत्र विसम्भार जातिस्ररद्वोचलः ।
 ददर्श शनोरद्रोहान् यान् द्रोघधून् वा पुरानुगात् । कर्त्तव्यानुगुणं तेषां प्रतिपत्तिमदर्शयत् ।
 स्मरेन्नोपपतिः पूर्वपतिद्रोहं कुयोषितः । पूर्वस्वाम्यरितां चाद्य कुभृत्यस्योद्धरो जडः ।
 शेषाहिदेहान्मेदिन्या समं प्रज्ञापि राज्यभृत् । तस्मिन् परिणता नूनं कृत्याकृत्यविवेकरि ।
 तथाह्येकस्य वणिजो व्यवहर्त्तुश्च सोऽभवत् । विवादे संशयं च्छिन्दन्नेवं स्वेयाद्यगोचरे ।
 सौहृदारूढसद्भावे व्यापदौपयिके धनी । न्यासीचकार दीनारलक्षं कोऽपि वणिग्गृहे ।
 तेनोपयुज्यमाना च व्ययेषु वणिजः करात् । कियत्यपि गृहीताभूदनुमात्रान्तरान्तरा ।
 त्रिंशद्विंशत्सु यातासु समासु न्यासधारिणं । गृहीतशेषं दातुं स धनं प्रार्थयताथ तं ।
 वणिक् तु कुकृती तस्य न्यासग्रासाय मोद्यमः । कालापहारमकरोत्तैस्तैः कलुषधीर्मिषैः ।
 स्रोतोभिर्व्यस्तमम्भोधौ लभ्यं मेघमुखैः पथः । प्राप्तिर्भूयास्तु नाख्येव वणिक्कास्तस्य वस्तुनः ।
 तैलस्निग्धमुखः स्तन्पालोपाट्टदाकृतिर्भवन् । न्यासग्रासविवादोयो वणिक् व्याघ्रादिशिष्यते ।
 विवादे श्रेष्ठिना शायं स्मितैः प्राक् सख्यदर्शनैः । सुखं सुखं ज्ञायमानं प्राणान्तेऽपि न मुख्यते ।
 निसर्गवञ्चका वेश्याः कायस्थोऽपि वरो वणिक् । गुरुपदेशोपस्कारैर्विशिष्टाः सविषाशिषोः ।
 चन्दनाङ्गालिके श्वेतांशुके धूपाधिवासिनि । विश्वस्तः स्थात्किराटेयो विप्रकृष्टेखनापदः ।
 ललाटदृक्क्षेत्रश्रोत्रद्वन्द्वद्वन्द्वस्तचन्दनः । षड्विन्दुष्टयिक इव क्षणात्प्राणान्तकदणिक ।
 पाण्डुश्यामोऽग्निधूमार्द्रः सूच्यास्यो गहनोदरः । तुम्बीफलोपमः श्रेष्ठो रक्तं मांसञ्च कर्षति ।
 साऽथ निःशेषितमिषः क्रुद्धो निर्वन्धकारिणः । गणनापत्रिकां तस्याः सभ्रूभङ्गमदर्शयत् ।
 यदादौ श्रेयस इति न्यस्तमश्रेयसे पदं । आतरेखत्यये सेतोर्गृहीता षट्सुधीलया ।
 च्छिन्नापानत्कशाबन्धे शतं चर्मकृतोऽर्पितं । विपादिका कृते दास्या नीतं पञ्चाशतोघृतं ।
 स्फोटने भाण्डमारस्य क्रन्दत्याः कृपयार्पितं । कुलाल्या वज्रशः पश्य भूर्जे लग्नं शतत्रयं ।

११०

११५

११०

११५

११०

११५

शिशुभ्याऽस्य विडालस्य क्रोताः पोषाय मूषिकाः । त्वया शतेन वात्सल्यात्पट्टान्मत्सरसस्तथा ।
 चरणोदत्तनं सर्पिः शालिचूर्णञ्च सप्तभिः । क्रोतं शतैः आद्रूपचक्षुषां च घृतमाक्षिकं ।
 नोतं चोद्गार्द्रकं का सा या साया दर्भकेण ते । सोऽव्यक्तजिह्वः किं वेत्ति वक्तुं लग्नं शतं ततः ।
 मृषणोत्पाटको भिक्षाचरस्ते इव याचकः । यो वारितो युद्धपट्टस्तस्मै दत्तं शतत्रयं ।
 आनीते भट्टपादानां मध्यं सर्व्वव्यथोपरि । शतं शतद्वयं धूपशब्दामूलपलाण्डुषु ।
 इत्याद्यचिन्तता युक्ता परिहार्य्य व्यथानसा । तस्यैकीकृत्य गणनां लाभेऽपि शनैर्व्यधात् ।
 वर्षमासग्रहतिथिप्रत्यावृत्तिः पुनः पुनः । संसारमेव तस्यान्ते न ययौ नर्त्तिताङ्गुलेः ।
 समूलग्रहणं पिण्डीकृत्याथ सकलान्तरं । प्रसारितौष्ठस्तन्नेत्रे मीलयन्नभ्यधान्मृदु ।
 शल्यमुद्धरन्निचेपं नयोज्ञासधनन्विदं । विस्मयदत्तं निर्दम्भं दीयतां सकलान्तरं ।
 तत्स धर्म्यम्बोजानन् चणमुच्छसितोऽभवत् । क्षुरं चोद्गोपलिप्तन्तु ध्यात्वा पश्चादतप्यत ।
 युक्तापङ्कतसर्व्वस्वं कौर्यान्ार्थमथार्थकः । विवादे नाशकञ्जेतुं नापि स्त्रिया विचारकाः ।
 स्त्रियैरनिश्चितन्यायं पुरान्यस्तं ततो नृपाः । तदित्यमिति निश्चित्य वणिजं तमभाषत ।
 अद्यापि न्यासदीनाराः सन्ति चेत्तत्प्रदर्शयतां । अंशः कियानपि ततस्ततो वच्मि यथोचितं ।
 तथाकृते तेन वीक्ष्य दीनारान्मन्त्रिणोऽब्रवीत् । राजाभिर्भाविनां राज्ञां नाम्ना टङ्कः क्रियेत किं ।
 न चेत्कलशभृपालकालीन्यासीकृतेष्वमो । दीनारेष्वकुतष्टङ्कामन्त्रामाङ्गा अपि स्थिताः ।
 निक्षिप्तेनैष लक्षणे वणिक् तस्मात् व्यवहरत् । वणिजोऽद्रविणेनायमप्यातेनान्तरान्तरा ।
 तस्माद्यदा यदेतेन गृहीतं दीयतां ततः । तदा प्रभृत्ययथावत्ताभोऽस्मै वणिजोऽर्थिनः ।
 न्यसनानेहसशेष प्रभृत्यस्मै प्रयच्छतु । लक्षादस्त्रिंशतालाभं किम्वाच्यं लौलिके धने ।
 अवधारयितुं शक्यं मादृशैस्सघृणैरियत् । श्रीयशस्करवद्रौ त्वमीदृक्षेपु त्वयुज्यत ।
 विवादे सन्दिहानस्य युक्तं चान्यनुशासनं । भाव्यं दण्डपराचारैः प्रयुक्तं कुसृतेः पुनः ।
 अनिहार्य्येषु शल्येषु महामर्मगतेष्विव । सविवादेषु चोपेक्षां कालापेक्षी व्यधानृपः ।
 पप्रथे पार्थिवस्तेत्यं निश्चेद्यं तस्य पालनं । प्रजास्वजागरूकस्य मनोरिव मनस्विनः ।
 सख्यं कारणनिर्व्यपेक्षमिनताहङ्कारहीना सती भावोवीतजनापवाद उचितोत्थितं समस्तप्रियं ।
 विदत्ताविभवान्विता तरुणिमा पारिव्रजलोऽज्झितो राजवं विकलं कमत्र चरमे काले किलेत्यन्यथा ।
 स तादृशोऽपि राजेन्द्रचन्द्रणः स किलाभवत् । मात्सर्याविष्टवैवश्याद्दोषोत्कावर्षयोषणः ।
 औदार्य्यशौर्य्यधीर्धैर्य्यगुणतारुण्यमत्सरः । बभूव संख्यातीतानां मानप्राणहरो नृणां ।
 मानोन्नतैश्च भूयोऽपि वाक्पारुष्यरूपाहृतैः । लाघवं प्रत्युपालम्भैः पार्थिवोऽप्यनुभावितः ।
 प्रसुप्तानां फणीन्द्राणामिव कोपोद्भवं विना । तेजोविस्फूर्जितं ज्ञेयं नहि नाम शरीरिणा ।
 विविधे भूतसर्गोऽस्मिन्नच कश्चित्स विद्यते । वपुर्वैशचरित्रादि यस्य दोषैर्न दूषितं ।
 जातिः पङ्कुरुहादपुः कपिलता ज्ञातं शिरःखण्डनं प्रभ्रश्यत् शुचिशीलतादिविगुणचारप्रदुष्टं यशः ।

१४०

१४१

१४२

१४३

१४४

१४५

विश्वस्यदुरिति प्रभूतविषयव्याप्तिस्पृशे दुस्सहा दोषा यत्र पुरस्तु तत्र कतमो निर्दोषतोत्सुकभूः ।
 अविचार्येति भूपालः स चकारानुजीवनं । वंशचारित्र्यदेहादिदोषोद्घोषेण मन्वहं ।
 अन्योन्यदोषमुत्पाद्य संख्यातीता महाभटाः । युद्धश्रद्धालुना तेन दन्दयुद्धेषु घातिताः । १७०
 मासाद्धेदिनमाहेन्द्रमहाद्यवसरेषु सः । निनाय योधान् सन्नद्धानन्योन्यं प्रधनैर्धनं ।
 स नाभूदुत्सवः कश्चित्तदा यत्र नृपाङ्गने । भूमिर्न सिक्ता रक्तेन हाहाकारो न चोद्यथा ।
 नृत्यन्तद्वैव निर्याता गृहेभ्यो वंशशोभिनिः । बांधवैर्निन्यिरेयोधालूनाङ्गाः पार्थिवाङ्गनात् ।
 स्निग्धश्यामकचांश्चारुश्रूनाकल्पशोभिनिः । हतान् वीक्ष्य भटान्राजा मुमुदे न च विव्यथे ।
 नार्थ्या राजगृहं गत्वा प्रत्यायातेषु भर्तृषु । मेनिरे दिवसं लब्धमनास्था नित्यमन्यथा । १७५
 भवेत्तद्यदहं कुर्यामित्यहंक्रियया वदन् । साचिव्यमव्याहतवाकैस्तैर्भृत्यैरजिग्रहत् ।
 प्रवर्द्धमानांस्तानेव विदुषः कलुषाश्रयः । हताधिकारान् विदधे बज्रशस्त्र विमानितान् ।
 दंशकः कम्पनाधीशः प्रवृद्धे तत्र सकुधि । विद्रुतो विषलाटायां निपत्य निहतः स्वशैः ।
 तेन स्ववर्द्धितो द्वाराधीश्वरो रक्तकाभिधः । हताधिकारो विदधे विभूतिं वीक्ष्य भूयसी ।
 माणिक्यैर्न्यपतिना दारेऽकस्मान्निवारिते । खिन्नेन विजयचेत्रे चक्रे वृत्तपरिग्रहः । १८०
 कम्पनाद्यधिकारस्थाः प्रवीरास्तिलकादयः । काकवंशादिमन्त्रिते न तत्कोपेन भाविताः ।
 भोगसेनानिरनुगः क्षीणवासोऽभवत्कृतः । तेनातिसेवाप्रीतेन राजस्थानाधिकारभाक् ।
 यस्तेन्द्रदादशोयुद्धे सान्द्रसैन्योऽपि विद्रुतः । लुप्तवङ्गगच्छेऽपि रौद्रमालोक्य विक्रमं ।
 येऽपि सङ्गभिधानस्य पुत्राः सामान्यशस्त्रिणः । तान् सङ्कुञ्च्यङ्गसमन्विणः समपादयत् ।
 पुत्रौ विजयसिंहस्य तत्सेवात्यक्तदुर्देशौ । तिलको जनकश्यास्ताममात्यश्रेणिमध्यगौ । १८५
 यमैलाभायवाणादिमुखा दारादिनायकाः । कस्तान् समर्थः सङ्घातुं तडित्तरलसम्पदः ।
 द्वित्राः प्रशस्तकलशादयः पूर्वे तदन्तरे । प्रापुर्बालदुमान्तस्त्रजोर्णानोकहविभ्रमं ।
 कन्दर्पः क्षाभुजा दूतैः समानीतोऽपि नाददे । तस्यासहनतां वीक्ष्य प्रार्थितोऽप्यधिकारिता ।
 आस्थानाचारसंलापव्यवहारादिमण्डले । नवमेवाभवत् सर्व्वं तस्मिन्नभिनवे नृपे ।
 लक्ष्मीः कार्मणचूर्णाङ्गवेश्यायावेशवर्त्तिनः । धीरानपि विधायेयं करोत्युन्मार्गवर्त्तिनः । १९०
 सपिण्डानामपि व्यक्तशूलवोचणतत्परा । प्रततेव नरेन्द्रश्रीजातिस्त्रेहापकारिणी ।
 समस्तसम्यत्पूर्णाऽपि यस्मात् सुस्मलभूपतिः । दधौ भ्रातुरवस्कन्दं राज्यापहरणोद्यतः ।
 अकस्मादशृणोच्छेनमिव तं शोचपातिनं । स्थानं वराहवार्त्ताख्यमुलंघ्यायातमयजः ।
 क्षिप्रकारी विनिर्गत्य तमप्राप्तपदं ततः । निपत्य सैन्यैर्वज्रलैः सोऽपकारमकारयत् ।
 विद्रुतस्यास्पदे तस्य नानोपकरणैश्च्युतैः । ताम्बूलवेलाकूटैश्च सामिग्यो समभाव्यत । १९५
 कृतकार्य्यः परावृत्त्यासावहृदोऽपि पार्थिवः । प्रत्यावृत्तं तमशृणोदन्येद्युः क्रूरविक्रमं ।
 गगचन्द्रस्तदादेशाङ्गत्वा वद्वलसैनिकः । चक्रे सुस्मलभूपालबलनिर्दलनं ततः ।

असह्यैः सौख्यैर्यौधराहवायामनिस्सहैः । क्लान्तिर्विमानोद्यानेषु युनारोणाममुच्यत ।
 भर्तुः प्रसादस्थानृणं प्राणैर्युधि समर्पितैः । राजपुत्रौ गतौ तत्र सहदेवयुधिष्ठिरौ ।
 वराश्वान् सुस्सलानीकान् गगस्तान् प्राप विद्रुतात् । चक्रे भूरितुरङ्गस्य यैर्भूपस्यापि कौतुकं । २००
 निविष्टकटकं तं स श्रुत्वा सेल्यपुराध्वना । क्रमराज्योन्मुखं यातुं द्रुतमन्वसरन्नृपः ।
 अन्विष्यमाणसरणिः प्रयत्नादयजन्मना । प्रविवेश दरद्वेशं परिमेयपरिच्छदः ।
 दत्तमार्गं तस्य राजा डामरं लोष्टकाभिधं । स सेल्यपुरजं हत्वा नगरं प्राविशत्ततः ।
 तस्मिन् दूरं गते वैरे कलुषोऽपि स नाददे । भ्रातस्त्रैहैरसंरम्भं ग्रहीतुं लोहरं गिरिं ।
 कङ्कः कालिन्दराधोशो दौहित्रीं पुत्रवदृही । यामवर्द्धयत् स्नेहादपुत्रः पितृवर्जितां । २०५
 राज्ञो विजयपालस्य सुतां सुस्सलभूपतिः । उपयेमे स तां श्रोमाननघां मेघमञ्जरीं ।
 तस्य प्रभावाधिष्ठानाच्छिशिरेऽपि न लोहरे । शक्तिरासीत् विरुद्धानामपि बाधाय वैरिणां ।
 धीरः सुस्सलदेवोऽपि मार्गैर्निर्गत्य दुर्गमैः । आसदङ्गूरिभिर्मासैः स्त्रोर्वीं दुर्गिरिवर्त्मना ।
 प्रशान्ते व्यसने तस्मिन् धीरस्योच्चलभूपतेः । अन्येऽपि व्यसनाभासा उत्पन्नध्वंसिनोऽभवन् ।
 भीमादेवः समुत्थाय भोजङ्गलशदेवजं । साहायकार्यमानिन्ये दरद्राजं जगद्वलं । २१०
 सहोहर्षमहीभर्तुरवरुद्धात्मजोऽभवत् । भ्राता दर्शनपालस्य सञ्जपालस्तु तद्वलं ।
 नीतिज्ञेन ततो राज्ञा सान्नैव दरदीश्वरः । आचेषात् पारितप्रायात्प्रत्यावृत्त्य निजां भुवं ।
 सहस्रमन्वनाच्छन्नं भोजोऽविच्छिन्नमण्डलं । भोजे सुस्सलदेवभ्या सञ्जपालानुजीवितां ।
 गृहीतार्थेन मृत्येन निजेनैव प्रदर्शितः । भोजः क्षिप्रं नृपात्प्राप निग्रहं तस्करोचितं ।
 देवेश्वरात्मजः पितृकोऽपि द्वैराज्यलालसः । डामरानाश्रिते राज्ञि निर्धाते व्यद्रवद्दिशः । २१५
 विचारपरिहारेण धावन्तः सर्वतो जङ्घाः । तिर्यञ्च इव हास्याय प्रमिद्धशरणा जनाः ।
 मलस्य रामलाख्योऽहं स्रुनुरासं दिगन्तरे । अर्द्धसूदः कश्चिदेवं चक्रिकाचतुरो वदन् ।
 निन्ये प्रवृद्धिं व्यामूढैर्वज्रभिर्विष्ववप्रैः । धनमानादिदानेन भूमिपैर्भूम्यनन्तरः ।
 ग्रीष्मे प्रविष्टः कश्मीरानेकाकी घर्मपीडितः । व्यधीयत च्छिन्ननासः परिज्ञाय नृपानुगैः ।
 कटके पर्यटन्नाज्ञः स एव ददृशे पुनः । खजात्युचितभक्ष्यादिविक्रयी सस्मितं जनैः । २२०
 मिथैव नीतिकौटिल्यैः क्रियतेऽभ्युदयश्रमः । शक्यतेऽपरथा कर्तुं न दैवस्य मनीषितं ।
 शान्तापि ज्वलति कापि क्वचिद्दोषापि शाम्यति । देववातवशाच्छक्तिः पुंसः कक्षाग्निसन्निभा ।
 पलायने नापयाति निश्चला भवितव्यता । देहिनां पुच्छसंलीना वह्निज्वालेव पक्षिणः ।
 नाच्छिन्नवह्निविषयस्तशरप्रयोगैर्न श्वभ्रपातरभसेन नचाभिचारैः ।
 शक्ता निहन्तुमसवो विधुरैरकाण्डे भोक्तव्यभागनियतोच्छसितस्य जन्तोः । २२५
 भिलाचरः समादिष्टबधो जयमतीयहात् । नक्तं बध्यभुवं निन्ये बधकैः पार्थिवाज्ञया ।
 ग्रावि प्रस्फोत्थ निक्षिप्तो वितस्तायां समीरणैः । क्षिप्तस्तटान्तरे स्थन्दमानवृचे कृपालुना ।

द्विजेनैकेन सम्प्राप्तश्रिया दुर्गतचेतनः । आसमत्यभिधानायाः ज्ञातिर्द्वेति गौरवात् ।

सा हि पुत्नीति स्तुत्यायादत्तश्चतुरथा तथा । नीतो देशान्तरं गूढं वट्टधे दक्षिणापथे ।

स कृतप्रत्यभिज्ञोऽथ पुत्रवन्नरवर्धना । मालवेन्द्रेण शास्त्रास्त्रविद्याभ्यासमकार्यत ।

अन्यदीयं घातयित्वा तत्तुल्यवयसं शिशुं । रक्षितो जयमत्येव स किलेत्यपरेऽब्रुवन् ।

देशान्तरागतादृतात्तदार्त्तामुपलभवान् । अतएवाभवत्तस्मां भूभृदिरलितादरः ।

बहिरप्रतिभिन्दंस्तत्स धोरो मार्गवर्त्तिभिः । चक्रे तदप्रवशाय सम्बन्धं पार्थिवैः समं ।

ईर्ष्यामगोपयन्नार्याः शङ्कामाच्छादयन्निपोः । स्वयमन्याभिगम्यत्वं करोति हि जडो जनः ।

भिन्नाचरे हते वालं कश्चिदादाय तत्समं । तन्नाम्ना ख्यातिमनयद्द्विद्वेत्त्यपरेऽब्रुवन् ।

तथैषोऽस्तु मिथ्या वा प्रतिष्ठां तां तथाप्तवान् । यथा लघुत्वमानेतुं न देवेनाप्यशक्यत ।

स्वप्नेन्द्रजालमायानामपि निर्विषया इमाः । कर्मवैचित्र्यजनिताः काश्चिदाश्चर्यविप्रुषः ।

सराजबीजी नाशाय विशां गूढं व्यवर्द्धत । पुरग्रामादिदाहाय कचान्तद्वयपावकः ।

रोहत्यन्निकसोमनि प्रतिविषा वीरुदिषन्मारुहः काले प्राट्टुपद्रुताच्छसलिले मूर्च्छत्यगस्त्योदयः ।

सर्गच्छेदविधिचमानुदयतो दृष्ट्वा किलोपद्रवान् सम्बन्धे प्रतिकारकल्पनमहो दीर्घावलोको विधिः ।

अजायत विपन्नज्जगदुद्धरणक्षमः । तस्मिन्नेव क्षणे यस्मात्सुखलक्ष्मापतेः सुतः ।

तज्जन्मकालादारभ्य सर्वतो जयमर्जयन् । नामान्वयं नृपस्तस्य जयसिंह इति व्यधात् ।

शास्तुः सर्वार्थसिद्धाख्यां यथा सर्वार्थसिद्धिभिः । तथा तस्याभिधान्वया नात्यजदूढिशब्दतां ।

मुद्रां तां कुङ्कुमस्याङ्गेस्तदीयस्याभ्युपागतां । विलोक्योच्चलदेवोऽभूद्विमन्युर्भ्रातरं प्रति ।

बालस्यैवाङ्घ्रिमुद्रास्य वैरं पितृपितृव्ययोः । निवारयन्तो विदधे सुस्थितं मण्डलदयं ।

स स्वर्गिणः पितुर्नाम्ना ततः सुकृतसिद्धये । चकारोच्चलभूपालः पैतृके स्थण्डिले मठं ।

गोभूमिहेमवस्त्रान्नदाता तस्मिन्महोत्सवे । आश्चर्य्यकल्पवृक्षत्वं त्यागी सर्वार्थिनामगात् ।

प्रसादैः प्रहितैस्तेन महार्थैः स्नाय्यसम्पदा । महान्तोऽपि दिगन्तेषु पार्थिवा विस्मयं ययुः ।

भर्तुः प्रसादाधिगतां श्रियं नेतुं परार्थतां । विहारं समठं देवी जयमत्यपि निर्ममे ।

केषाञ्चित्पूर्वपुण्यानां विरहेण महोभुजः । सुताभीष्टाभिधानाभून्मठे नवमठाख्यया ।

खलां खसारमुद्दिश्य परस्मिन् स्थण्डिले पितुः । विहारोऽपि कृतस्तेन नोचितां ख्यातिमाययौ ।

मृत्योर्हस्तकपातित्वं तस्याः कलयता किल । न निष्ठा स्वप्रतिष्ठासु सम्प्रपेदे व्ययस्थितिः ।

कदाचित् क्रमराज्यस्थो दृष्टमग्निं स्वयंभुवं । ययौ वर्हणचक्राख्यं गिरिग्रामं स भूपतिः ।

तङ्कम्बलेश्वरग्रामाध्वना यातुमवेष्टयन् । अकस्मादेत्य तत्रत्याश्चैराश्चण्डालशस्त्रिणः ।

प्रजिहोर्षुभरप्याशु तस्मिन्नत्यल्पसैनिके । न तैः प्रहृतमह्योजोवष्टम्भस्तम्भितायुधैः ।

अथ हारितमार्गः स गहने गिरिगङ्गरे । भ्रमन्नल्पानयायेकां क्षणदामत्यवाहयन् ।

उच्चचार क्षणे तस्मिन् स्कन्दावारेषु दुःसहा । न चिरं प्रातर्दुर्वार्ता सर्वतः क्षोभकारिणी ।

कटकाग्निः सृतात्यल्पा वात्येव गिरिगङ्गरात् । सा दुष्प्रवृत्तिदीर्घत्वं पुरेऽरण्यदवासदत् ।
 नगराधिकतस्तस्मिन् चण्डे च्छुड्भाभिधोऽभवत् । शस्त्रिणः कामदेवस्य कुक्ष्योरङ्गादिसोदरः ।
 कृत्वा पुरचोभशान्तिं शस्त्रौघैस्स नृपास्पदे । प्रविश्य भ्रातृभिः सार्द्धं कार्यशेषमचिन्तयत् ।
 नृपं कं कुर्म इत्येवं तान् विचिन्तयतोऽब्रवीत् । सङ्गाभिधोऽपि कायस्थः कुटुम्बिकुटिलाग्रयः ।
 धूयमेव सुहृदन्धुभृत्यवाज्जल्यदुर्जयाः । राज्यं कुरुत सम्प्राप्य राष्ट्रमेवमकण्डकं ।
 तेनैवमुक्तास्ते पापाजातराज्यसृष्टास्ततः । सिंहासनाधिरोहाय क्षिप्रमासन् समुद्यताः ।
 श्रोत्रशस्करदेवस्य वंश्यायत इति श्रुतिः । तदन्वयेऽभूत्सर्वेषां राज्यात्सुखप्रदायिनी ।
 अतएवाभजत्क्रोधं तेषां कुसुहृदुक्तिभिः । सा वासनान्तःसंलोना सदाचारानपेक्षिणा ।
 कथं वः प्रतिभालेषां सङ्गस्यापि कुपद्वतिः । भारिकस्य कुले जातो लवटस्य हि सोऽधमः ।
 क्षेमदेवाभिधानस्य पुत्रोऽप्यल्पनियोगिनः । क्रूराशयत्वमभजन्महासाहसिकोचितं ।
 चैर्येण स्वर्णभृङ्गारं हतवान् भूपतेर्गृहात् । सम्भावितोऽपि गाम्भीर्यान्नाज्ञाय स किलेङ्गितैः ।
 सामिधेनुनिर्दोषे विहसन्नखिलान्स्मयन् । राजपुत्रदवात्यल्पं स त्रैलोक्यमन्यत ।
 तस्य चिन्ता काचिदासीत् सदा दोलायतोऽङ्गुलीः । या राज्यहेतुकूरेण फलेन समभाव्यत ।
 तद्गिरानिजसङ्कल्पादपि ते राज्यलालसाः । नृपं जीवन्तमाकर्ण्य ततोऽभूवन् हतसृष्टाः ।
 न स्फुरन्नच संमोलन्नवा सुप्त इवानिश्च । तेषां चेतसि सङ्कल्पस्तदाप्रभृति सोऽभवत् ।
 असुखिरादरेणाय शनकैः पृथिवीभुजा । निन्यिरे मध्यमां वृत्तिं राजस्थानान्निवार्य ते ।
 प्रकृत्या रुचवाग्राजा सर्वेषामेव सर्वदा । तेषामप्यकरोदचान्तरेर्मर्मास्पृशः कथाः ।
 ते राज्ये हर्षभूभर्तुः पितरि प्रभयं गते । मातुस्तारुण्यमन्ताया विधवाया गृहेऽवसन् ।
 तैर्मर्द्यासत्तको नाम शस्त्रभृत्प्रातिवेशिकः । सुहृद्धतोऽथ विश्वस्तो जननीजारशङ्कया ।
 असतीमपि किं नैते न्यगृहन्निति भूपतिः । विचार्य कोपात्तन्मातुर्नामच्छेदमकारयत् ।
 तां कथां स नृपस्तेषां परोक्षमुदघोषयत् । क पुत्र्याच्छिन्ननासाया वदन्नित्यन्वियेष च ।
 वृहद्गङ्गादिगङ्गेशं कृत्वा कार्याण्यवारयत् । स कायस्थः कृतान्तत्वं भजन् सङ्गमपि प्रभुः ।
 पीडितस्तेन रौद्रेण निजोऽथ गणनापतिः । कोशोत्पत्त्यपहर्तारं तं नृपाय न्यवेदयत् ।
 प्रवेशभागिकपदे हते राज्ञा रुषा ततः । स क्रूररङ्गकुङ्गादीन् प्रेरयत् पूर्वचिन्तिते ।
 जिघांसवस्ते नृपतिं प्रसङ्गप्रेक्षिणः परैः । समगंसत दुष्प्रज्ञैरथ हंसरथादिभिः ।
 प्रजिहीर्षुभिर्वर्षीशं पीतकोशैः समेत्य तैः । चतुष्पञ्चानि वर्षाणि नावाप्यमरः क्वचित् ।
 बज्रभिर्वज्रधा भिन्नैर्वज्रकालं विचिन्तितः । न भेदमगमन्मन्त्रः सचित्तं लोकदुष्कृतः ।
 तवैतां कुरुते शश्वन्नृपो मर्मास्पृशं कथां । इति प्रत्येकमुक्त्वा ते विरागं पार्थिवेऽभजन् ।
 तैरुरःपार्श्वपृष्ठादि गूढैर्मर्माभिग्रायसैः । प्रच्छाद्य पार्थिवोऽजस्रमनुसखे जिघांसुभिः ।
 असहो विरहं सोढुं यां प्रसादयितुं न कां । राजापि सन्दर्धे चेष्टां प्राक् प्राकृतभुजङ्गवत् ।

खभाववैपरीत्येन नाशचिह्नेन स स्थिरां । जयमत्या महाप्रोतिं तदादादत्तरदयं ।
 रक्षां भिक्षाचरस्याज्जनिमित्तं तत्र केचन । केचित्तु विद्युत्सदृशं प्रेम्णां तरलवृत्तितां ।
 अथ वर्तुलभृभर्तु रात्मजा विज्जलाभिधा । कृतपाणिग्रहास्यागादास्तभ्यं वसुधाभुजः । १६०
 सङ्ग्रामपाले नृपतौ तस्मिन्नवसरे मृते । तस्मिन्ः सोमपालाख्यः पिढराज्यं समादधे ।
 राज्यार्हमग्रजं बद्धा सोऽभ्यषिच्यत चाक्रिकैः । इति कोपान्नरेन्द्रेऽभूत् क्रुध्यन् राजपुरीं प्रति ।
 लक्ष्मीसैर्यप्रतिभुवः पुत्र्याः पाणिमजिग्रहत् । तं प्रेष्ठं सर्वलोकानां श्रेष्ठं सर्ववमाभुजं ।
 अर्थिचिन्तामणस्तस्य प्रीणतो निखिलाः प्रजाः । नानाव्ययोजितो रेजे पश्चिमः स महोत्सवः ।
 याते जामातरि क्षमाभूचक्रे निखिलतन्त्रिणः । निर्वृत्तीन् किमपि क्रुध्यन् दुष्टुलं व्यसर्जयत् । १६५
 भोगसेनोऽपि भूपेन काले तस्मिन् समन्युना । निवारितो द्वारकार्यात्सवैरः समपद्यत ।
 विक्रान्तः स हि कार्यस्थोनिर्जितः खिल डामरः । सुस्तलक्ष्मार्पातं जेतुं प्रतस्थे लोहर पुरा ।
 वात्सल्यमिश्रवैरेण वारितोऽयं महीभुजा । तत्परीवादमकरोच्चक्रोधावेत्य तच्च सः ।
 प्रावेशयत् रुडुकडुमुखान् स समया ततः । तमादिसुहृदं वीरं तदा राज्ञा विमानितं ।
 विमानिताविशालेष्वाः संहता हतवृत्तयः । न ते वहिष्कृतास्तेन यमराष्ट्रं जिगीषता । १७०
 तान् भोगसेनविन्यस्तसद्भावान् कुटिलाशयः । सङ्घो निनिन्द वीरत्वात्तज्ज्ञानन् सरलान्तरं ।
 ऊचे चाद्यैव हित्वापि प्राणान् व्यापद्यतां नृपः । भोगसेनोऽन्यथा भेदं कुर्यादगहनाशयः ।
 अन्यथाभून्न सङ्घातं भोगसेने यदब्रवीत् । किञ्चिद्देहेऽस्मि वक्तुं नृपतिं भेदलालसः ।
 स तु किं दक्षिणद्वारं तव दद्यामिति ब्रुवन् । दुष्टुलपक्षप्रणयं निन्ये तमवमानयन् ।
 प्रबोधाधायिनो देष्टि नियतिप्रणयी भवन् । तापात्ययाहनिद्रान्तद्वज्जन्तुर्गतस्यतिः । १७५
 तन्त्रिणो यामिका भूत्वा खस्मिन्वारे ततोऽविशन् । ते राजधानीं सन्नद्धैः स्वसैन्यैः सह संहताः ।
 यामिन्यां यं वयं हन्मस्तं हतेत्यभिधाय च । प्रावेशयन् न्यस्तचिह्नाश्चण्डालान्मण्डपान्तरं ।
 भुक्तोत्तरं स्थिते राज्ञि ते वाचे मण्डपे स्थिताः । सरोषनृपदत्युक्ता सेवकोसारणं व्यधुः ।
 राजा च विज्जलावेश्म यियासुर्मण्डपान्तरात् । दीपिकाभिः कृतालोको निर्ययौ मदनालसः ।
 मध्यमं मण्डपं तस्मिन् प्राप्ते खल्लैः सहानुगैः । तत्पक्षं मण्डपं सङ्घो रुद्धान्यानरुणाञ्जनान् । १८०
 अन्यैरप्ययिमे द्वारे निरुद्धे सर्वएव ते । जिघांसवः समुत्थाय नृपतिं पर्यवारयन् ।
 विज्जतिदम्भादेकेन रुद्धमये निषेदुषा । तं द्विजोदोर्ध्वसत्तेजाः शस्त्रा कृष्टकचोऽभिनत् ।
 ततः काञ्चनगौराणि तस्याङ्गान्यसिधेनवः । वक्त्र्यः सुमेरुशृङ्गाणि महोरग्यद्वाविशन् ।
 स द्रोहो द्रोहदत्युक्ता केशान् कृष्टान्विमोचयन् । क्रोडाशस्त्रा कषां रुद्धमुष्टिं दन्तैर्यपाटयत् ।
 सुजनाकरनामा हि भृत्यः कट्टारकं वहन् । तस्यान्तिकात्पलायिष्ठ प्रहरत्सु विरोधिषु । १८५
 अतो वालोचितां लब्धीं क्षुरिकां स चकर्ष तां । मुष्टावर्गलिता कोलात् सा कृच्छ्रेण विनिर्ययौ ।

निर्धातान्तः शत्रुभिस्तैस्त्यक्तकेशो बबन्ध तं । धम्मिल्लमथ तां शस्त्रीं जानुद्वन्द्वान्तरपथम् ।
 न हित्वा प्रहरंस्तेजस्तादृग्वीर्योऽपि सोऽभवत् । येन क्षितौ निपतितः सर्वमर्मस्त्रिवाहतः ।
 अभिनच्च ततो रङ्गं प्रहरन्तश्च पृथक् । नदन् सिंह इव व्यङ्गं परिव्यङ्ग्य व्यदारयत् ।
 अन्यच्च शस्त्रिणं कञ्चित्सर्वमाणमपातयत् । विवेष्टमानो यः प्राणैरचिरेण व्ययुज्यत । ४२०
 लब्धान्तरे प्रवासाय तस्मिन्भावति मण्डपः । रत्निभिर्भूमिपालोऽयमित्यवद्धा कपाटितः ।
 द्वारमन्यत् प्रसर्पन् स क प्रयासीति जल्पता । च्छुड्नेन रुद्धमार्गेण खड्गपातैरहन्यत ।
 भोगसेनं ततोऽपश्यत् द्वारस्थान्ते समुत्थितं । दारुतलिकया भित्तिमालिखन्तं पराङ्मुखं ।
 भोगसेने क्षमे कस्मादमुं त्वमिति वादिनं । सोऽयं किमपि ह्रीतः प्रधावन्तं जगाद तं ।
 रय्यावद्वाभिधो दोषधरस्तिष्ठन्निरायुधः । अयोदोपिकयारभ्ययुद्धस्तैर्विचिंतोऽपतत् । ४२५
 चाम्येयः सोमपालाख्यराजपुत्रः क्षताहितः । प्रहारैः प्राप्तवैक्लव्यो न ग्राह्याचारतामगात् ।
 पुत्रः श्रीशूरपालस्य राजकापत्यमज्जकः । विदद्रे श्वे संच्छाद्य शस्त्रीं पुच्छच्छटोपमां ।
 ततः प्रधावन् प्रगीवमारुरुक्षुः क्षितौ श्वरः । निवृत्तजानुशृङ्खलैरालिलिङ्ग वसुध्वरां ।
 तत्पृष्ठे खं क्षिपन्देहं प्रहारैर्जर्जरीकृतः । शृङ्गारनामा कायस्थो निर्दोहो वारितोऽरिभिः ।
 पुनरुत्थातुकामस्य सर्वं शस्त्रावलीर्द्विषः । न्यपातयन्तस्य काल्या नीलाजवरणस्रजं । ४३०
 तिष्ठेत्कदाचिद्धूर्तोऽयमविपन्नो विपन्नवत् । कन्धरामधमः सङ्कलयेति स्वयमच्छिनत् ।
 कृतं पदापहरणं यस्य सोऽहमिति ब्रुवन् । च्छित्वाङ्गुलीश्वकर्षापि रत्नाङ्गामुर्धिकावलीं ।
 एकपादस्थितोपानतस्त्रस्तमात्रैः शिरोरुहैः । च्छन्नवक्त्राः स ददृशे सुप्तोदीर्घभुजः क्षितौ ।
 पर्याप्तयास्य पर्यन्ते वीरवृत्त्या महौजसः । निर्दोषतामीषदगान्निस्त्रिंशत्वं जनान् प्रति ।
 सेवकः शूरजेनाम पूकुर्वन् द्रेहमुच्चकैः । निर्गत्य भोगसेनेन वहिः क्रोधान्निपातितः । ४३५
 प्रस्थितो दधितावासं स दिङ्मोहवशादिव । पन्थानं पृथिवीनाथः काल्या जग्राह वेश्मनि ।
 राज्याद्याने नृपतिमधुपा भोगकिञ्चल्लोलाश्वेतोनानावसनकुसुमश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
 हा धिगैवानिलतरलया पात्यमाना नियत्या वक्ष्येवैते किमपि सहसा दृष्टनष्टा भवन्ति ।
 तिर्यग्भ्यस्त्रिजगज्जयी परिभवं लङ्केश्वरो लब्धवान् प्रापोषणनृपोत्तमः कुरूपतिः पादादतिं मूर्द्धनि ।
 इत्थं ते वज्रमानहृत्परिभवः सर्वस्य सामान्यवत्तत्को नाम भवेन्महानहमिति ध्यायन् धृताहङ्गियः ।
 परासुसहितैस्त्यक्तं तमनाथमिव प्रभुं । नम्रं ऊताशसात्कर्तुं स्वच्छव्याहिणोऽनयन् ।
 भुजौ कण्ठे गृहीत्वैकः कराभ्यां चरणौ परः । तं भुग्गीवमालोलकुन्तलं रुधिरोक्षितं । ४४०
 सयूत्कारव्रणं नम्रमनाथमिव पार्थिवं । राजधान्याविनिष्कृष्टं न्यधत्तां पितृकानने ।
 महासरिद्धितस्ताम्रः सभेद्दोषभूतले । अज्ञाय वक्त्रिस्संस्कारं ते भूतास्तस्य चक्रिरे ।
 न हतो नापि निर्दग्धः स के नापि व्यलोक्यत । उड्डीयेव गतस्त्राणु नेत्रनिर्विषयोऽभवत् ।
 व्यतीतेन सवर्षेकचत्वारिंशत्मायुषा । सप्ताशीत्यब्दे पौषस्य शुक्लाषष्ठां व्ययुज्यत ।

चक्रेऽथ साभिकवचोरङ्गः शोणितमंडितः । श्मशानाश्रमि वेतालद्वयं सिंहासने पदं । २४५
तस्यावरोहतः सिंहासनाद्योद्धुं पुरोयुधि । विक्रामन्तो बन्धुभृत्या युद्धभूमिमभूषयन् ।
तन्निषौ बटपट्टाख्यौ युद्धा तद्वान्धवौ चिरं । योधाश्च कट्टसूर्याद्याः सिंहदारेऽपतन् हताः ।
रणरङ्गनटोनृत्यन्निव राजा गृहाङ्गने । सखजाखेटकोरङ्गः खंडयन्नहितान् बभौ ।
दिशन् विजयसन्देहमहितानां क्षणे क्षणे । प्रहारैः सुबद्धन् भित्त्वा स चिरेणापतद्रणे ।
राजद्रोहोचितं तस्य निहतस्यापि निग्रहं । वैश्वसत्यक्तमर्थ्यादेो गर्गः कोपादकारयत् । २४६
दिदामठान्तिकोव्यङ्गः पौरैर्भस्माश्रवर्षिभिः । अवस्करप्रणालान्तर्मग्नवक्त्रो न्यपात्यत ।
ते गुल्फदामभिः कृष्टाः स्थाने स्थाने प्रभुद्रुहः । तत्त्वणं लोकयूत्कारपूजाकृत्योचितं दधुः ।
पलाय्य प्रययुः कापि सङ्ग्रहं सरथादयः । मरणाभ्यधिकां कञ्चित्कालं सोढुं विपद्भ्यां ।
दृष्टं पराजितं गर्गं नष्टे तदनुजे विदन् । भोगसेनाऽथ तां वार्त्तामण्डणोत्पलयोपमां ।
व्यावृत्य प्रत्यवस्थातुकामः पश्यन् पलायिनः । योधान् स्वैः सहितः कैश्चित्ततः कापि भयादगात् । २४७
इत्थं निहतविध्वस्तनायका द्रोघसंहतिः । स्वदेर्मात्रसहायेन गर्गचन्द्रेण सा कृता ।
सत्वं साहससिद्धिञ्च नेतिहासेष्वपि क्वचित् । अश्रौषन्तादृशं यादृक्तस्यास्ते स्म प्रतापिनः ।
निशाम्यहरमङ्गश्च राज्यं कृत्वा स लब्धवान् । द्रोहकृच्छं खराजाख्यां गतिं कुकृतिनामगात् ।
यशस्करकुले जन्म द्रोघभित्तैः प्रमाणितं । क्षणभङ्ग्यभजद्राज्यं यस्माद्वर्ण्टदेववत् ।
दावोद्दीपनकूटयन्त्रघटनैः सिंहादिसंहारिणो यान्थाकस्मिकगण्डशैलपतनैरन्तं किरातावने ।
एकेनैव ननु प्रधावति जनः सर्वोऽपि मृत्योः पथा हन्ता हन्ति हतोऽयमेष तु वृथा कालस्य भेदग्रहः । २४८
स्वादाहे ललनौघमङ्गलरवो येहर्षुलैः श्रूयते दीनैस्तैर्दयिताविलाप उदयन्नाकर्ण्यते तु क्षणे ।
योऽपि घ्नन्नहितं प्रहस्यति परः स्वं घ्नन्तमन्ते मुदोद्धृत्तं सोऽप्यवलोकयत्यहह धिक्त्रोहोऽयमान्ध्यावहः ।
सायं विचिन्तितो रात्रौ फलितोऽन्यत्र वासरे । दुर्विपाकप्रदाताभूद्रोघघृणां साहसद्रुमः ।
अथ सिंहासनस्यान्तः कार्यान्ते त्यक्तविग्रहः । गर्गः प्रचालितामर्षश्चक्रन्द स्वामिनं चिरं ।
तस्मिन् रुदति सर्वोऽपि पौरलोकोभयोज्झितः । संप्राप्तावसरो भूपं व्यलापोल्लोकवत्सलं ।
कारुण्यात्पत्तये दत्वा कोशं जीवितकामया । जयमत्या तदावादि गर्गः कपटशीलया । २४९
कुरु मे सन्निदं भ्रातरिति सत्वभयस्तु सः । तत्प्रक्रियावचो ज्ञात्वा चिन्तितस्याप्यकल्पयत् ।
चिकुरनिचये यत्कौटिल्यं विलोचनेयाश्च या । तरलतरता यत्काठिन्यन्तथा कुचकुक्षयोः ।
वसति हृदि तद्यासां पिण्डोभवन्ननु ता दमा । गहनहृदया विज्ञायन्ते न कैश्चन योषितः ।
दौःशील्यमप्याचरन्त्यो घातयन्त्योऽपि बल्लभान् । हेलया प्रविशन्त्याग्रं न स्त्रीषु मृत्ययः क्वचित् ।
युग्याधिरूढा सा यान्ती थावन्मार्गे व्यलम्बत । अग्रतो विज्जला तावन्निर्गत्य प्राविशच्चितां ।
अथ तस्याश्चितारोहं कुर्वन्त्या भूषणार्थिभिः । लुण्ठकैर्लुब्धमानाया व्यथा गात्रेषु पप्रथे । २५०
सच्छत्रचामरे राज्ञो दह्यमाने विलोकयन् । लोकः सर्वोऽपि साक्रन्दो दग्धदृष्टिरिवाभवत् ।

श्रौचित्यं तेन च तदा निन्येऽत्यन्तपवित्रतां । सर्वैर्यदर्थ्यमानोऽपि नोपाविचनृपासने ।
 सुतमुच्चलदेवस्य वालमङ्गे निधित्सता । राज्येऽभिषेक्तुं ते केचित्तेनान्विद्यन्त यत्नतः ।
 लोकोद्येव्यद्य केषाञ्चित्तत्त्वमालोक्य सस्मितः । भिक्षामप्यटितुं जाने नैष जानाति योग्यतां ।
 राज्यांश्चेताभिधानायां मल्लराजस्य ये सुताः । सहणाद्यास्तयोऽभूवन् मध्येमे प्राक् चयं गते ।
 हन्तुं ज्येष्ठकनिष्ठौ द्वौ श्रेष्ठौ सहणलोठनौ । अन्विष्टौ शंखराजेन भयान्नवमठङ्गता ।
 निर्लेजैर्निहतान् द्रोणधृन् विज्ञाथ मिलितैः पुनः । तन्व्यश्वारोहसचिवैरानीतः कृतचाक्रिकैः ।
 दृष्ट्वा राज्याहंसप्राप्यं कञ्चिज्ज्यायांस्तयोस्तदा । गर्गेण राज्ये संरम्भादभ्यषिच्यत सहणः ।
 हा धिक् चतुर्णां यामानामन्तरेण पतिचयो । अहस्त्वियामे तत्रासीदृश्या या पुरुषायुषैः ।
 ये सायमुच्चलनृपं प्राप्ते रङ्गे सिधेविरे । मध्याङ्गे सहणं प्रापुर्दुष्टास्ते राजसेवकाः ।
 अथ लोहरकोदास्यः सार्द्धेऽङ्गि गलिते नृपः । सुस्सलो भ्रातृमरणं श्रुत्वा तद्वान्तमानसः ।
 गर्गेण प्रहितो दूतः सक्रन्दं स्वं चिपन् चितौ । ततस्तं वीतसन्देहं चकारार्त्तप्रलापिनं ।
 आद्यात्सहणवृत्तान्तपर्याप्तां नाश्टणेत् कथां । गर्गदूताद्वातवधं स्वस्याङ्गानञ्च केवलं ।
 अश्रद्धधानस्तं शीघ्रमरिच्छेदं सुदुष्करं । तदाङ्गानाय गर्गायं प्राहिणेत्तच्चलन् गृहात् ।
 आक्रन्दमुखरो भूत्वा तां रात्रिमरुणोदये । कश्मीराभिमुखां यात्रामसमृतबलोऽप्यधात् ।
 अन्योऽथ गर्गदूतस्तं पथि संगदितोऽभ्यधात् । कृत्स्नमावेद्य वृत्तान्तं नागन्तव्यमिति ध्रुवं ।
 क्षिप्रं हतेषु द्रोहेषु त्वयसन्निहितेऽनुजः । कृतस्तु सहणोराजा कृत्यमागमनेन किं ।
 श्रुत्वेति गर्गसन्देहं कोपादसहनो नृपः । अप्रयाणैषिणेभृत्यान् विहस्यैवं वचोऽब्रवीत् ।
 नास्माकं पैतृकं राज्यं यदि रिक्तहरोऽनुजः । मञ्ज्यायसा मया चैतद्भुजाभ्यामर्जितं पुनः ।
 राज्यं खोकुर्व्वितोरन्यो नादाताभूत्तदावयोः । येनाह्नतमिदं पूर्वं स क्रमः कगतोऽध्वनः ।
 इत्युक्त्वा विरतैरेव वहन्नासीत्प्राणकैः । दूतांश्च पार्श्वं गर्गस्य स्वीकृत्यै प्राहिणोदङ्गन् ।
 स काष्ठवाटं सम्प्राप सहणस्य हितैषिणा । निर्गत्य गर्गचन्द्रेण चक्रे ऊष्कपुरे पदं ।
 प्रवृत्तायां विभावय्यां दूतैः कृतगतागतैः । तस्याङ्गीकृतसामापि गर्गा द्रोणधाभ्यधीयत ।
 कार्यमध्यगतो राजा तथापि प्राहिणोत्तदा । धात्रेयं भ्रातरं गर्गाभ्यर्णं हितहिताभिधं ।
 भोगसेनः क्षणे तस्मिन्नायथैा दैवमोहितः । खाशकान् विल्ववनजान्मथ्येकृत्य नृपान्तिकं ।
 सोऽभ्यर्णं कर्णभृत्यास्त्यमश्वारोहं महीपतेः । विसृज्य गर्गं जेथ्यामीत्युक्त्वाभूत्सोभनोद्यतः ।
 कालापेक्षामपि त्यक्त्वा हन्तुं भ्रातृद्रुहं स तं । योग्यं प्रसङ्गमन्विष्यञ्चजे लोकैरसज्जनः ।
 यस्य भ्रातृद्रुहः पार्श्वे स त्वमाश्रीयसे कथं । गर्गोऽपि तमुपालेभे दूतैरित्वादि संदिग्धन् ।
 स तु मार्गात्पलाय्यायन्ममसीति विलम्बकृत् । दत्तास्कन्दः चपापाये तं सानुगमघातयत् ।
 पतत्रणं कर्णभूतिर्वीरवृत्त्या व्यरोचत । तस्य दैमातुरो भ्राता तेजःसेनोऽप्यनूनया ।
 तेजःसेनस्तु शूलायेनृपादेशाव्यवेक्ष्यत । मरिचो लवराज्यस्य तनूजोऽश्वपतेरपि ।

२७५

२८०

२८५

२८९

२९४

२९९

अवष्टेभेन भूपोऽभून्नियहावयहत्तमः । नयेनासितुमस्वस्थं तावदासीन् तदलं ।
पुरोगोऽपि कृतः पश्चाद्योऽतीतेऽङ्गि महीभुजा । स सञ्जपालस्तत्पार्श्वमथादायाययौ हयान् ।
तेष्वायातेष्ववष्टमं यातं किञ्चिच्च तदलं । प्राप्तश्च गर्गसेनानीस्तुवाप्योऽनल्पसैनिकः ।
दुधुक्षून् वीक्ष्य तानात्रैर्नृपोऽश्वमधिरोपितः । उत्सेकशठधोर्वर्मं कृच्छ्राच्च परिधापितः ।
गगणं शलभच्छन्नमिव कुर्वन्मथापतत् । शरासारोरिपोर्विलान् सर्वतोऽङ्किन्नसन्ततिः ।
श्रींकारं शरशूत्कारैः कृत्वा द्रोहस्य दुःसहाः । प्राहरन्नाजकटके सर्वान्सर्वायुधैर्द्विषः ।
हतविचतविध्वस्तसैन्यः साहसिको नृपः । वेगादपससारैको मध्यान्निर्गत्य वैरिणाम् ।
गर्जन्निम्बुरयाश्रान्तनत्युन्नतिरलङ्घयत् । सवाजिना तेन सेतुर्नोत्तङ्गः पत्रिणामपि ।
सञ्जपालादयोद्विषाः शेकुस्तमनुवर्त्तितुं । पृष्ठलग्नानिरुन्धन्तः स्थाने स्थानेऽवरोधिनः ।
वीरानकाभिधम्बीरः स खशानान्निवेशनं । त्रिंशद्विंशैः समं भृत्यैः प्रविष्टस्तत्यजेऽरिभिः ।
निरम्बरैर्निराहारैस्तिष्ठन् कतिपयैः समं । स तत्र चित्रमाक्रम्य निर्भयोदण्डयन् खशान् ।
क्रमेण च हिमापातदुर्लङ्घ्याध्वनि सङ्कटे । अविपन्नोभाग्ययोगात्प्रययौ लोहरम्युनः ।
पदे पदे प्राप्तमृत्युरायुःशेषेण रक्षितः । तथाप्यासीत्स कश्मीरप्राप्तिमेव विचिन्तयन् ।
वराकं द्वारसेलयाद्गौहितहितं क्रुधा । विरुद्धधीर्वितस्तायां वद्धपाण्ड्विर्मन्त्रिपत् ।
तस्मिन् प्रक्षिप्यमाणेषु चेमास्थः खड्गिपन् पुरः । दासोऽस्योच्चैःपदारोहमधःपातेऽपि लब्धवान् ।
राज्यप्रदः क्षतारिश्च गर्गः प्राप्तोऽन्तिकन्ततः । प्राप सत्तदणराजस्य सविशेषमधीशतां ।
स भूभृन्नन्निविक्रान्तिहीनो राज्यमवाप्तवान् । चक्रभ्रममिवापश्यत्सर्वतो भ्रान्तमानसः ।
न मन्त्रो न च विक्रान्तिर्न कौटिल्यं न चार्जवं । न दातृता न लुब्धत्वं तस्योद्विक्तं किमप्यभूत् ।
तद्राज्ये राजधान्यन्तर्भध्याङ्गेऽपि मलिच्छुचः । लोकं मुमुषुरन्याध्वसञ्चारस्य कथैव का ।
पङ्कुरप्यङ्गनाकालं क्रान्धा यत्रात्यवाहयत् । पुमानप्यभवत्तत्र साध्वसाध्वस्तधीरसौ ।
यामद्य सत्तदणोऽन्यद्युर्भजे तां लोठनः श्रियं । साधारण्यं गतो राज्यभागद्वत्यभवत्तयोः ।
पुरुषान्तरविज्ञानविहीनस्य प्रमाद्यतः । सर्वोऽपि तस्य तन्वज्ञैर्यवहारो व्यहस्यत ।
श्वशूरोलोठनस्योजःसूर्यस्तेन व्यधीयत । द्वारे तापसगोष्ठीषु योग्यो विक्रमनिष्ठुरे ।
यः सुस्मलभयोच्छिदमङ्गीकुर्वन्तदागमे । स्वमन्त्रलक्षजापेन सिद्धिं मन्त्रक्षणेऽभ्यधात् ।
जिह्वा गर्गाक्षया राजा तदप्रियमपातयत् । बद्धाश्वानं वितस्तायां विम्बं नीलाश्वडामरं ।
राजानुग्राहको गर्गस्तास्तान् व्यापादयन् रिपून् । हालाहां डामरान् भूरीन् दत्तभोज्यानघातयत् ।
राज्यकिञ्चित्करे गर्गायत्तजीवितमृत्यवः । वहिश्चाभ्यन्तरे चासन्नत्ये वा पृथवोऽपि वा ।
कदाचिल्लोहराद्गर्गे प्रविष्टेऽथ नृपान्तिकं । चुचोभ नगरे लोकः सर्व एव भयाकुलः ।
तदा ह्युदचरदार्ता शूलान्यारोप्य नौषु यत् । क्रुध्यन् गर्गाऽयमायातो हन्तुं सर्वान्नृपाश्रितान् ।
गर्भिणोर्गर्भपातिन्या तादृशा भयवार्त्तया । द्वित्राण्यहान्यन्वभावि जनैर्ज्वरदवाखिलैः ।

४०५

४१०

४१५

४२०

४२५

४२०

ततस्तिलकसिंहाद्यैरुद्रकोट्टागदीयत । अनवेक्ष्य नृपादेशमास्कन्दो गर्गमन्दिरं ।
 देशश्चात्युत्पन्नः कृत्स्नो धावति स्म धृतायुधः । प्रत्यग्रहीत्तानखिलान् गर्गचन्द्रसु विह्वलः ।
 निर्लेज्जा दिग्भट्टारलक्षकाद्यास्तुरङ्गमैः । भ्रास्यन्तस्तत्रादृश्यन्त गर्गावसथवीथिषु ।
 निषिधेध न तावज्जा प्रत्युतास्कन्ददायिनां । लोठनं कुण्डशक्तीनान्तेषां स्फूर्त्यै व्यसर्जयत् । ४२५
 तेनापि योर्धैर्गर्गस्य रुद्धमार्गेण मन्दिरं । न रुद्धं नापि निर्दग्धं पारितं दत्तवक्त्रिणा ।
 धानुष्कैश्चोनाम मठोशीलोठिकामठे । अबाधतैव नाराचैस्तद्योधान् घातयन् परं ।
 प्रकाशेन समं राजलोके विरलतां गते । सायं सानुचरो गर्गो हयारूढो विनिर्यया ।
 समरैरप्रतिहतो निनाय लोहरं व्रजन् । बद्धौजःसूर्यमस्रस्यमासीनं त्रिपुरेश्वरे ।
 तापसेन किमेतेनेत्युक्त्वा न्येद्युर्मोच तं । तं सुस्मलेऽपि विधुरे नृपतिं नोदपाटयत् । ४२६
 क्षणे क्षणेऽभवद्देशस्ततः प्रभृति सर्वतः । गर्गागमनमन्तस्तपारार्गलितमन्दिरः ।
 अथार्त्तस्य महीभर्तुर्गर्गसन्धानमिच्छतः । महत्तमः सहेलोऽभूत्लोहरे दूत्यमाचरन् ।
 तेनाङ्गीकारितो गर्गः कथंचित्कन्यकार्पणं । भृत्यास्तु तेन सम्बन्धं नैच्छन् भूतस्य भूपतेः ।
 ततः सुस्मलदेवेन सह सन्धिं निबद्धवान् । पश्चात्सम्प्रार्थमानोऽपि सम्बन्धं न व्यधत्त सः । ४२७
 मण्डले विशराकृतमेवं याति नृपोऽब्रवीत् । सङ्गं हंसरथं नोनरयश्चासादितांश्वरैः ।
 तानग्निकणसूच्यादिप्रवेशैरिह दुर्जनः । अत्यक्तानसुभिर्घोरामवस्थामन्ववीभवत् ।
 भोगसेनाङ्गनामस्त्रामनुमेने स्वयं नृपः । अनुसर्तुं पतिं च्छन्नं वसन्तीं साधु तद्वधात् ।
 तादृग्दृष्ट्वापि वैक्लव्यं शङ्कितेन तदन्तरे । प्रमिष्ये दिग्भट्टारो रसदानेन भूभुजा ।
 न राजबोजी नोच्चण्डविक्रमो वा बभूव सः । शमितो गूढदण्डेन यत्तथा तेन पापिना ।
 तं या निनिन्दानिष्पण्णैरूपं तत्त्वसुस्तदा । तस्या वक्त्रिप्रवेशेन सिद्धं मानवतीव्रतं । ४२८
 सोऽप्योऽपि राज्यकालोऽभूदेवमातङ्गदुस्सहः । दीर्घचपादृश्यमानदीर्घदुःखप्रसन्निभः ।
 कालवित् सुस्मलो गर्गादङ्गसन्धिरपि भ्रमन् । न्ययुक्ताये सञ्जपालं काशीरौन्मुख्यभाक्तः ।
 द्वारेण सह दत्तार्थो लक्षकः सहभूभुजा । बराहमूलं सम्प्राप कथञ्चित्प्रस्थितं भजन् ।
 गर्गः स्मरन्वस्कन्दं पश्चादभ्येत्य नाशयन् । वराहमूलेन समं तस्य सैन्यमलुण्ठयत् ।
 विदद्रौ स तु तद्योर्धैर्हतैश्च परिषव्यजे । अदिव्यैर्भेदिनी दिव्यैर्देहेस्वसुरसां गणः । ४२९
 नायकैर्गलितैः शुद्धवृत्तैः सदंशजैर्मही । पतितैरुष्णचूडाद्यैर्भूषिता मौक्तिकैरिव ।
 आगच्छता च्छिन्नभीति सञ्जपालेन लक्षकः । निराश्रयः सम्प्रपेदे पार्थ सुस्मलभूपतेः ।
 सोऽथ भूभुत्सञ्जपाले दूरं कान्तरिपौ गते । आजगामान्तिकं प्राप्तेः प्रेरितः पौरडामरैः ।
 सन्धिं तव विधास्यामि सार्द्धं सुस्मलभूभुजा । इत्युक्त्वा सहणं प्रायात्तदभ्यर्णं सहेलकः ।
 काञ्चनाभ्युदयं पौरैश्चातकैरिव वारिदं । अग्निश्रिबन्नाजवर्यं सर्वं एवोच्चलानुजं । ४३०
 गर्गस्य गृहिणी कुड्माभिधानाया तदन्तिकं । कन्यकादयमादाय परिणेतुमुपाययौ ।

उपयेमे स्वयं राजा राजलक्ष्म्यभिधा तयोः । गुणलेखां क्षुपात्वेन स्त्रोचक्रे तद्यवीयसी ।
 सल्लहे सानुजेऽभ्येत्य सञ्जपालेन वेष्टिते । राजापि राजसदसः सिंहद्वारं समासदत् ।
 साक्षादिरोधिभृत्येन द्वारमेकेन पातितं । अभून्मोघं तमप्राप्य सार्द्धं वैरिमनोरथैः ।
 ससैन्ये गलितद्वारराजवेश्मस्थिते रिपौ । गर्गास्कन्दविशङ्काभीचकितं सौस्मलं बलं ।
 गर्गं वितीर्णकन्येऽपि राजसैन्यमविश्वसत् । तस्यैव स्यात्तथ्यमित्येव तणस्पन्देऽपि शङ्कितं ।
 अस्ताभिलाषिणि दिने तादृक्तासद्वते बले । सेहाददहति क्षापे दुर्भेदौकस्थितान्विपून् ।
 प्रविश्य ग्रामनिर्भग्नकवाटेन तमोरिणा । द्वारं विवृत्याङ्गनस्यैः सञ्जपालोऽग्रहीद्रेण ।
 तस्य निश्चित्य पातङ्गीं वृत्तिं भूयस्वरित्रजे । अनुप्रवेशं विदधे पदा तिलककाभिधः ।
 दरदानयने काष्ठवाटसङ्कटविक्रमे । यस्तस्य सदृशो योधः प्रतिविम्ब इवाभवत् ।
 स केशवश्च स मठाधीशस्तमनुसस्तुः । शैनेयमारुतो पार्थमिव प्रार्थितसैन्धवं ।
 तिर्गत्य मण्डपास्तमप्रहारैस्तैः कथञ्चन । विवृते प्राङ्गनद्वारे धीरो राजाविशत् स्वयं ।
 निर्विभागे वर्तमाने सङ्गरे सैन्ययोर्दयोः । प्राङ्गने प्रमथं प्रापुर्भूयांसस्तत्र शस्त्रिणः ।
 सचिवः सल्लहराजस्य पतंगग्रामजो द्विजः । आजौ प्रापाज्जको नाम स्वस्तीसमोगभागितां ।
 कायस्थेनापि रुद्रेण लब्ध्वा गञ्जाधिकारितां । स्वामिप्रसादः साफल्यं निन्ये त्यक्त्वा तनुरणे ।
 सायं वनस्पतिर्लीनैः स्वगैर्वाचालितो यथा । ग्राणि प्रविष्टे प्रोङ्गोमनिःशब्दविहगोऽभवत् ।
 आयोधनोर्वी वाचाला चक्रे चित्रार्पितेव सा । तथा सुस्मलभूपेन तुरङ्गस्थेन तर्जिता ।
 अनारूढेऽङ्गनान्तःस्थे तस्मिन् सिंहासने ध्वनिः । सुस्मलो जयतीत्येव ठक्कावाद्यञ्च श्रुश्रुवे ।
 मल्लराजगृहे तादृङ्गान्यस्याप्युदपद्यत । अगातां तत्र वैक्तव्यं यादृक् सल्लहणलोठनौ ।
 आवद्धकवचावश्चारूढावालिङ्ग्य सुस्मलः । बालौ युवामिति वदन् धूर्त्तोऽत्याजयदायुधं ।
 आदिश्य मण्डपेऽन्यस्मिन् बद्धयोश्च स्थितिं तयोः । प्राप्तराज्यस्ततो राजा विवेशास्थानमण्डपं ।
 व्यहानांश्चतुरोमासान् भुक्तराज्यं बबन्ध तं । सितस्य सोऽष्टाशोतेऽन्दे राधस्य त्रितयेऽहनि ।
 तेन विंहासने क्रान्ते भास्वतेव नभस्तले । चणदेवाखिलो लोकः चोभमभिरिवात्यजत् ।
 विकोशशस्त्रसन्द्वाहावेक्षणचोभतः सदा । व्याधलोके व्यात्तवक्त्रो मृगराजइवाभवत् ।
 भ्रातृद्रुहः कुल ह्येदमन्विथान्विथ कुर्वता । न तेन नीतिनिष्ठेन रिपवोऽप्यवशेषिताः ।
 जनस्य वीक्ष्य दौर्जन्यमधृष्टाकारतां वहन् । स कार्यापेक्षयाऽप्यासीन्न कायाहितमार्दवः ।
 वस्तुतस्त्वाद्विदयः क्रूरन्दमयितुं जनं । अवास्तवं तद्भोमत्वाङ्गिति व्यालदवादधे ।
 कालवित्स मलत्यागी प्रगल्भः प्रतिभाववान् । इङ्गितञ्चो दीर्घदृष्टिः सरवान्यो न कोऽप्यभूत् ।
 अधिकः कोऽपि कोऽप्यूनः कोऽपि तस्य समोगुणः । दोषोऽथ वा पूर्वजस्य स्वभावैक्येऽप्यदृश्यत ।
 अन्वकारि समानेऽपि कोऽपि तत्पूर्वजन्मनः । कौपेन विषमालकैतदीयेन तु सारधं ।
 न बभूव स वेदादौ सास्त्रयोऽनुचितं पुनः । स्थितिभेदभयात्सेहे नेत्येकमनुजीविना ।

४६५

४७०

४७५

४८०

४८५

४९०

नैच्छत्स दन्दयुद्धादि सन्धानैर्मानिनां बधं । तस्मिन् प्रमादानिव्यूढे त्वदीयत कृपाकुलः ।
 वाक्पारुष्यं नृपस्यासीदाद्यस्यातङ्कदुःसहं । तस्य तु प्रणयप्रायं हिंसाद्याबाधवर्जितं ।
 तस्यार्थगृहोत्पादो भूयानास्ते स्म सम्पदाः । त्यागो विषयकालादिनैयत्यानुमितो ऽभवत् ।
 नवकर्माश्वबाजल्यप्रिये तस्मिन् दरिद्रतां । तत्यजुः कारवो वाजिविकेतारश्च दैशिकाः ।
 दुःसहव्यसनोत्पत्तौ जिगोषोः प्रशमैषिणः । तस्यासीदपरित्याज्यं न किञ्चिदसुवर्षिणः ।
 तस्येन्द्रदादशीभूरिपराङ्माण्डुकदायिनः । यथा नृपस्य शुशुभे तथा नान्यस्य कस्यचित् ।
 यथा प्रागुच्चलो राजा सुप्रापः प्रियसेवकः । स तथा सेवकैरासीद्भूत्वा दुर्लभदर्शनः ।
 नोच्चलादपरस्यासीद्भ्रमनं हयवाहने । नान्यस्य सुस्सलनृपाद्राज्यं तत्र च पप्रथे ।
 शममुत्पन्नमुत्पन्नं नित्ये दुर्भिक्षमुच्चलः । राज्ये सुस्सलदेवस्य न तत् स्वप्नेऽप्यदृश्यत ।
 किमन्यदखिलैः सोऽभूदयज्ञादधिको गुणैः । त्यक्त्वा त्यागार्थनैसृक्षसुप्रापत्वानि केवलं ।
 औच्चलेः पालको गर्गो यं राज्ये कर्तुमैहत । सहस्रमङ्गलस्तेन निरावास्यत स क्रुधा ।
 तस्मिन् भद्रावकाशस्ये प्रासनामा तदात्मजः । काञ्चनोत्कोचदशके डामरैः सह चाक्रिकं ।
 असन्त्यजन्नुच्चलजं पितृव्येणार्थितं शिशुं । प्रसङ्गे तत्र गर्गोऽपि प्रातिकूल्यमदर्शयत् ।
 प्रहितानां नरेन्द्रेण तृणानामिव शस्त्रिणां । गर्गदावाग्निदग्धानां निःसंख्यानामभूत् क्षयः ।
 गर्गश्यालोऽपि विजयः स देवसरसोद्भवः । प्रातिलोभ्येन नृपतिसेन्यानां कदनं व्यधात् ।
 राज्यप्राप्तेर्मासमात्रे दिनैरभ्यधिके गते । तेनोत्पिञ्जेन राज्ञोऽभूदधीरस्त्राकुलं मनः ।
 सुरैश्वर्यमरेशोर्वीवितस्तामिन्भुसङ्गमाः । गर्गेण राजसेन्यानां कृताः कदनकाञ्चिणः ।
 संग्रामे तुमुलेऽमात्यौ शृङ्गारकपिलौ हतौ । कर्णशूद्रकनामानौ तन्त्रिणा च सहोदरौ ।
 निहतानन्तसुतसमूहान्तरलक्षितान् । तादृशानपि निष्कण्ठं नासीत्कस्यापि पाटवं ।
 हर्षमित्रः कम्पनेशो भूभर्तुर्मातुलात्मजः । विजयेन हतानेको विदधे विजयेश्वरे ।
 पुत्रो मङ्गलराजस्य तिल्लो राजन्यवंशजः । तत्र तिब्दाकरमुखास्तन्त्रिणश्च प्रमिम्बिरे ।
 राजानीके सञ्जपालः प्रवीरप्रवरोऽभवत् । भूरिसेन्येन गर्गेण नाल्पसेन्याऽपि योजितः ।
 सस्तम्भ विजयक्षेत्रे लङ्काकाद्यैर्विजितैः । धीरो राजा बलं भग्नं स्वयं गर्गोन्मुखं ययौ ।
 सोऽन्विष्य गर्गेण हतान् याधानाशीकृतान् वहन् । निरदाहयदन्येद्युरसह्यैश्चिताग्निभिः ।
 बलिना भूभुजा गर्गः पीड्यमानः शनैः शनैः । ततः स्ववसतीर्दग्ध्वा फलाहाभिमुखोऽभवत् ।
 स तत्र रत्नवर्षाख्यं गिरिदुर्गं समाश्रितः । हताश्वोऽनुचरैस्स्युक्ता नृपेणारादवेक्ष्यत ।
 अन्वारूढेन तत्रापि सञ्जपालेन वेष्टितः । चरणौ शरणीचक्रे राज्ञो दलोच्चलात्मजं ।
 अन्तिकस्थे नृपे कर्णकोष्ठजं मलकोष्ठकं । विरुद्धं रुद्धवत्याशु गर्गोविश्वासमाचयौ ।
 गृहीतप्रणतिस्तस्य नेष्टेषु विजयादिषु । शर्मितोपस्रवो राजा विवेश नगरं शनैः ।
 गत्वाथ लोहरेऽन्यस्य बद्धा सत्त्वणलोठनौ । स कत्त्वसोमपालौद्येरम संसेवितो नृपैः ।

४८५

४८७

४८८

४९०

४९५

४९०

भूयः प्रविष्टः कश्मीरान्सेव्यः सर्व्वतिशाचिभिः । गर्गं प्रसादैरनयत्प्रवृद्धिमधिकाधिकैः ।
 योभार्कप्रतिमं तस्मिन् ह्वादिनावनुचक्रतुः । महादेवी कुमारश्च द्रुमच्छायावनानिलौ ।
 डामरौ देवसरसोद्भवौ विजयगोत्रिणौ । वृहद्विक्रस्तथा सूक्ष्मटिको वेलं प्रचक्रतुः ।
 सानाथकाङ्क्षिणौ पार्थिवेऽस्य प्रविशतः पुरः । लोकपुण्ये तस्थतुस्तौ क्रन्दद्भिः स्नानुगैः समं । ४२५
 विजये गर्गसम्बन्धात्सदाक्षिणो महीपतिः । सदाचारं परित्यज्य वेत्तिभिस्तावताडयत् ।
 तौ मानिनश्च तद्भृत्याः कृष्टशस्त्रास्ततोव्यधुः । साहसं सुमहत्सैन्यं प्रहरन्तो महीपतेः ।
 श्वपाके भोगदेवाख्यः कृपाण्या प्राहरन्नृपं । धीरो गज्जकनामा च करवालेन पृष्ठतः ।
 सावशेषतया भूपस्यायुषोमोघतां ययुः । द्विषत्प्रहृतयोवाहतुरगी तु व्यपद्यत ।
 तृपस्यान्तरयैदरिप्रहृतिं वाणवंशजः । निहतस्तत्र शृङ्गारसिंहः सादी सशयकः । ४२६
 सैनिकैस्तैर्वृहद्विक्रभोगदेवादयो हताः । सूक्ष्मटिकसु निस्तीर्णौ हेतुभाविनि विज्ञवे ।
 शूले व्यापादिता गज्जकादयो द्रोहसंश्रिताः । सन्देहितासुरित्यासीद्राजा गर्गानुकूलभाक् ।
 न भवेत्परिपातेऽपि प्रमथः समयं विना । प्रसूनमण्यसूनुहन्ति जन्तोः प्राप्तावधेः पुनः ।
 ज्वालाभिरैर्व्वदहनस्य पयोधिमध्ये न स्नानतामपि हि यानि मुहुः स्पृशन्ति ।
 तान्येव यान्ति विलयं किल मौक्तिकानि कान्ताकुचेषु युवभावभुवोष्णपि ।
 प्राक्खेवामपि विस्मृत्य परेऽस्त्रेकासहिष्णुना । मण्डलात्सञ्जपालाद्या निरावास्यन्त भूभुजा । ४२७
 सम्बन्धी काकवंश्यानां यशोराजाभिधस्ततः । सहस्रमङ्गलाभ्यर्णं राज्ञा निर्वासितो ययौ ।
 तमन्यांश्च विनिर्घ्यातान् देशाङ्गुलसमृद्धिमान् । ऐच्छन्त्यप्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगितां ।
 तत्पुत्रः कान्दमार्गेण विविचुः क्षापसैनिकैः । यशोराजे क्षते प्रासः प्रत्यावृत्त्य ययौ भयात् ।
 अथान्येष्वपि भृत्येषु राज्ञा निर्वासितेषु सः । मिलितेषु प्रथां यावत् यथावदुपलब्धवान् ।
 उपरागे नवे सज्जे पर्व्वतीयास्तथोन्नृपाः । चाम्पेयो जासटोवज्रधरो वल्लापुराधिपः । ४२८
 राजा सहजपालश्च वर्तुलानामधोश्वरः । युवराजौ त्रिगर्तोर्विबल्लापुनरेन्द्रयोः ।
 कङ्क आनन्दराजश्च पञ्च सङ्घटिताः कचित् । प्रस्थानार्थं कृतपणाः कुरुक्षेत्रमुपागताः ।
 आसमत्याद्धतं तावदभ्येत्य नरवर्म्मणः । प्रापुर्भिलाचरन्तेन दत्तपाथेयकाञ्चनं ।
 कुलकं ॥ स जासटेन सम्बन्धिलेहादिहितसत्कृतिः । नोतोऽन्यश्च प्रथां भूपैर्व्वल्लापुर्मथाययौ ।
 देशादिनिर्गतैर्व्विष्वप्रमुखैर्व्वर्द्धितप्रथे । तस्मिन् प्राप्ते सहस्रस्य प्रतिष्ठा लघुतामगात् । ४२९
 आज्ञेयं हर्षदेवस्य क एते राज्य इत्यथ । उक्त्वा त्यक्त्वा सहस्रादींस्तमेवाग्निश्रियञ्जनाः ।
 कृतज्ञभावमुत्सृज्य सम्बन्धिलेहमोहितः । दर्पको राजपुत्रस्तं राज्ञा निर्वासितोऽप्यगात् ।
 पुत्रः कुमारपालश्च तत्पुत्रुर्मातुलस्य सः । वृद्धिं सुस्मलदेवेन पुरा निन्ये हि पुत्रवत् ।
 प्रेरितो युवराजेन जासटेन च कन्यकं । बल्लापुःशः प्रदधौ भिल्लवेऽथ सपद्मकः ।
 तद्देशठकुरो भूपान् सङ्घटय्याखिलांस्ततः । तमैच्छद्भयपालाख्यः कर्तुं पैतामहे पदे । ४३०

तां वार्तां श्रुतवान्राजा बावदासोत्समाकुलः । गयपालो हतस्तावद्वाचजैश्चक्षुना बली ।
 पद्मके तान् प्रतिगतो योद्धुं प्रधानमध्यगः । भिक्षाचरचमूधुर्यो दर्पकोऽपि व्यपद्यत ।
 तेन प्रधाननाशेन ततो भिक्षाचरो ययौ । अकिञ्चित्करतां मेघदवावयहवारितः ।
 आसमत्यां प्रयातायां क्षणे पाथेयकाञ्चने । श्वशुरोऽपि ययौ तस्य शनैर्मन्दोपचारिता ।
 चतुःपञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन् जासटमन्दिरं । यासाच्छादनमात्रं स ततः क्लेशात् समासदत् ।
 ठकुरो देङ्गपालोऽथ चन्द्रभागातटाश्रयः । दत्त्वा सुतां धम्मिकास्यां तं निनाय निजान्तिकं ।
 प्राप्तसौख्यो वसन्तत्र कञ्चित्कालं भयोऽज्झितः । स राजवोजो दैन्येन शैशवेन च तत्यजे ।
 तदन्तरे साहसिकः प्रासः साहसिहन्मदः । गतागतानि कुर्वाणः संरम्भमनयन्नृपं ।
 स सिद्धपथमार्गेण विविचुर्विष्वोन्मुखः । तैरेव भृत्यैर्भूभर्तुर्वद्वा पापैः समर्पितः ।
 तत्रोत्पिञ्जे परं सत्वं सञ्जपालस्य पप्रथे । स्त्रिनोऽपि द्रोहविमुखो यस्य देशान्तरं ययौ ।
 तस्मिन् शूरे कुलीने च किं वाच्यं स दिगन्तरे । शैर्येण च यशोराजः पप्रथे यत्तदद्भुतं ।
 अथ राजा निवास्याद्यान्सहीलादीन्महत्तमान् । सर्वधिकारे विदधे कायस्थं गौरकाभिधं ।
 स तापसस्य सम्बन्धी कथञ्चिद्विजयेश्वरे । सेवया लोहरस्थस्य तस्य वाक्त्रभ्यमाययौ ।
 शमिते पूर्वकायस्थवर्गे तेन ततः क्रमात् । नीतः सर्वधिकारित्वं सोऽन्यामेव स्थितिं व्यधात् ।
 अशेषकर्मस्थानेभ्यो वृत्तिं राजोपजीविनां । निर्वादकोशे भरणं तेनाकार्यनिशं प्रभोः ।
 स्रदिन्ना पापिनस्तस्य नाज्ञायि क्रूरता जनैः । मधुरिम्णो विषयेव शक्तिः प्राणापहारिणी ।
 न्यधात्कृपणवित्तं स पूर्वसञ्चितनाशकत् । विशुद्धे नृपतिः कोशे हिमे हिममिवाम्बुदः ।
 कोशः कृपणवित्तेन प्रविष्टेन हि दूषितः । भुज्यते भूमिपालानां तस्करैरथवारिभिः ।
 लोभाभ्यासेन भूपोऽपि सञ्चितं कोशमन्वहं । आस्ते स्म लोहरगिरौ प्रहिण्वत्सर्वसंपदः ।
 गौरकाश्रयिभिर्वद्वपञ्चकाद्यैर्नियोगिभिः । विधीयते स्म निःसारा महोत्पातैरिव क्षितिः ।
 उच्चलक्ष्मापैतौ शान्ते मूर्डारूढशिलोपदे । अधावंस्तं पुनर्लोकं व्याधादव नियोगिनः ।
 प्रशस्तकलशस्थान्ते तद्भाटतनयः परं । कायस्थकनकोनाम स्वाध्यामकृत सम्पदं ।
 नानादिगन्तरायातो दुर्भिक्षपतितो जनः । येनाविच्छिन्नसूत्रेण शान्तव्यापद्वाधीयत ।
 सञ्जातमुच्चलस्थान्ते येषां तलपरीक्षणं । त एव चक्रिरे राज्ञा प्रमत्तेनाधिकारिणः ।
 दारे तिलकसिंहस्य तादृक्तेन व्यधीयत । राजस्थाने च जनकः कणस्तस्य सहोदरः ।
 प्रतापैर्नृपतेस्तोत्तैः करमाक्रान्तमण्डलः । जितात् द्वाराधिपः सोऽपि स्त्रीचकार रसाधिपात ।
 काकवंश्यस्तु तिलकः क्षामुजा दत्तकम्पनः । निन्ये प्रकम्पमहितान् प्रकम्पनद्वन्द्वमान् ।
 याम्यशस्त्रभृता श्रेष्ठराजस्थानाधिकारिणा । नृपाः प्रतापैरहिताः सज्जकेनापि निजिताः ।
 काकवंशाश्रयाश्चापराजद्वारेण धीमता । अट्टभेलकमृत्येनाप्यवापिष्टेन मन्त्रिताः ।
 एवं स्वाहङ्गियां त्यक्त्वा गुणापेक्षेण मन्त्रिणः । कुर्वतोच्चाचचांस्तेन कश्चित्कालोऽत्यवाह्यत ।

वितस्तापुलिने सोऽथ कर्तुं प्रारभेतान्नतं । स्वस्य श्वशुराः स्वपत्न्याश्च नान्ना सुरगृहत्रयं ।
उत्पातवर्जिता दग्धो निःसंख्यधनदायिना । तेन दिहाविहारोऽपि नूतनत्वमनीयत ।
पुरीमट्टिलिकां जातु स प्रयातोऽन्तिकस्थिते । आग्नेः प्रैर्यत कल्पाद्यैर्गर्गो चेदराय भूपतिः ।
गार्गिः कल्याणचन्द्राख्यस्तानतिक्रम्य हि स्फुरन् । मृगयादिक्षणे तेषामसूयामुदपादयत् ।
सर्वाभ्यधिकसामर्थ्यं तन्निग्राह्यं निवेद्य ते । नित्योपजपनैर्गर्गो विक्रियामनयन्नृपं ।
बद्धा त्वां लोहरे भृष्टदिच्छति चेप्सुमित्यथ । गर्गः शशङ्के भृत्येन राज्ञा चैकेन बोधितः ।
ततः स समुत्सन्न पलाय्य स्वभुवं ययौ । दिनैर्भूपोऽपि संप्राप्तः प्रविवेश स्वमण्डलं ।
अन्यान्यशङ्कया भेदं यातयोराजगर्गयोः । चाक्रिकैः कृतसञ्चारैर्वैरं प्रौढिमनीयत ।
श्यालं गर्गस्य विजयं स्नेहशेषवशंवदः । समीपात्संत्यजन्नाजा पश्चात्तापेन पस्पृशे ।
कारायां गर्गश्चतुर्यस्तेन पूर्वं न्यधीयत । स मल्लकोष्टकस्तस्मिन् कालेऽमुच्यत बन्धनात् ।
निबन्धे येन सोऽबद्ध डामरैरपरैः समं । तङ्कारयित्वा सामर्थ्यं निनाय व लतां नृपः ।
शनैर्युद्धेषु निर्धाते राजसैन्येऽथ पूर्ववत् । गर्गेण कदनं चक्रे योधानाममरेश्वरे ।
तत्र सर्वातिशयिन्या वीरवृत्त्या नृपाश्रितः । शमालोडामरः प्राप प्रथां पृथ्वीहरः परां ।
रणे द्वारपतेर्गर्गनिर्जितस्य पलायने । शैथिल्यं तिलकसिंहस्य प्राप सर्वोपहास्यतां ।
हतशेषाः क्षताः शस्त्रवस्त्रादि त्याजिता भटाः । तदीया गर्गचन्द्रेण कारुण्यात् केऽपि रक्षिताः ।
वर्जितसत्क्रियमाणेषु वीरदेहेषु सर्वतः । राजसैन्ये चिताग्नीनां गणना कापि नाभवत् ।
कृष्टमैन्येन राज्ञाय गर्गो निर्दग्धमन्दिरः । सन्त्यज्य लोहरं प्रायाद्विरिचूडावनाभिधं ।
गिरिमूलोपविष्टस्य भूपतेः सैनिकैः समं । तेषु तेव्वकरोन्नित्यं गिरिमार्गेषु सङ्गरं ।
कूटयुद्धैर्नृपानीकं प्रतिरात्युपतापयन् । रणे त्रैलोक्यराजादिप्रमुखास्तन्निष्णोऽबधीत् ।
फाल्गुणे हिमसम्भारभोमे परिमितानुगः । स धीरो राज्यपि रिपौ न धैर्येण व्ययुज्यत ।
धैर्यवान्काकवंश्यस्तु तिलकः कल्पनापतिः । परं शिखरिष्टङ्गस्य शक्तोऽभूत्तं प्रधावितु ।
पोडितस्तेन सम्प्रेत्य स्वभार्यां तनयान्तिकं । नित्येऽनुकूलतां भूपं प्रसादाच्छादितक्रुधं ।
गूढमन्युर्नृपः सन्धिं बद्धा प्रचलितस्ततः । तं मल्लकोष्टकं वृद्धिं निनाय न पुनः शमं ।
सेहेऽथ लोहरे द्विचान्मासानविशदे नृपे । स मल्लकोटकासहस्रधां नोचविमाननां ।
तन्मध्ये नृपतिर्गूढं विभेदं तद्वलं नयन् । तदीयानकरोद्धृत्यान् कर्णाशीनहितावहान् ।
स खिन्नो नोचदायादसमशीर्षिकयाय तैः । प्रेरितः पार्थिवार्थं सदारतनयोऽविशत् ।
स्नानप्रवृत्तः पार्श्वस्थस्नानशौण्डिपरिस्थितः । अथैकदा तमाचिप्राशस्तमत्याजयन्नृपः ।
कुर्यादास्यामवष्टभे कोऽन्यः पौरुषगर्वितः । आचेषसमये सोऽपि यत् क्लृप्तं भीरुवद्ययौ ।
उत्खातरोपितनृपः क्व नु सोऽभिमानः कार्पण्यभागितरलोकसमा क्व वृत्तिः ।
यदा वशं नटयति प्रकटं विधातुरिच्छेव यन्त्रगुणपंक्तिरिवात्र जन्तुं ।

४८५

४८०

४८५

४००

४०४

अशकन् युधि ये द्रष्टुमपि तं नास्यते शठाः । केऽपि राजप्रिया वाङ्मयवद्भौ तथा व्यधुः । ६१
 श्रीसङ्ग्राममठाभ्यर्णमन्दिरस्था नृपे स्वयं । सङ्ग्रामोपस्थिते युद्धात्कल्याणाद्या व्यरंसिषुः ।
 जीवन्तं पितरं श्रुत्वा विदेहो गर्गनन्दनः । सान्त्वमानः स्वयं राज्ञा कृच्छ्राच्छस्त्रं समर्पयत् ।
 गर्गः सदारतनयो राजौकसेव भूभुजा । उपाचर्यत दाक्षिण्याद्वद्भोभोगैर्निजोचितैः ।
 गार्गिः पलाय्य यातोऽपि चतुष्कं निजमन्दिरात् । अवर्णभाजा कर्णेन दृष्ट्वा राज्ञः समर्पितः ।
 हृदच्छन्नप्रकोपस्य प्रसादस्य महोभुजः । अतः शुद्धिविहीनस्य हीनस्येव न निश्चयः । ६२
 दरद्राज्ये मणिधरे दिदृक्षावागते नृपः । उत्संगमाय निर्धातो गर्गं भृत्यैरघातयत् ।
 दित्रान्मासान् सोऽनुभूतकारागारस्थितिर्निशि । सत्वात्त्रिभिः सुतैः कण्ठवद्भूरज्जुन्यपात्यत ।
 निष्ठां विम्बमुखोनित्ये यथैव स नृपानुगैः । तथैव कण्ठवद्भूता सपुत्रोऽक्षिप्यताम्भसि ।
 तं चतुर्नवते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । सुखेकुः प्रत्युत प्राप दुःखमुद्धृतविश्रवः ।
 कङ्केकालिञ्जराधोशे महादेव्याश्च मातरि । मत्ताभिधायां शान्तायां स ततोऽभूत्सुदुःखितः । ६३
 तन्मध्ये नागपालाख्यः सोमपालस्य सोदरः । तेन प्रतापपालाख्ये हते दैमातुरेऽग्रजे ।
 शङ्कितस्तन्निहन्तारं हत्वा मात्यं पलायितः । त्यक्तस्वदेशः शरणं ययौ सुस्मलभूभुजं ।
 क्रुद्धः स कारणान्तस्मात्प्रणयं वशवर्तिनः । अगृह्णन्सोमपालस्य निश्चिकायाभिवेणनं ।
 निश्चित्य सर्वोपायानामसाध्यं विधुरं नृपं । स भिक्षाचरमानित्ये तस्य वत्सापुरादिपुं ।
 निशम्य नीतदायादं तं प्रकोपाकुलो नृपः । दत्तास्कन्दोऽविशन्तीव्रतेजा राजपुरीं ततः । ६४
 दत्त्वा राज्ये नागपालं सोमपाले पलायिते । सप्त मासान्स तत्रासीत्तांस्तान् संवासयन्निपून् ।
 राज्ञां वज्रधरादीनां राजा वज्रधरोपमः । सेवावसरदानेन प्रसादविशोऽभवत् ।
 भ्रमतां चन्द्रभागादिसरित्तीरेषु सर्वतः । तान् सैन्यानां मुखमपि द्रष्टुं श्रेकुर्न वैरिणः ।
 अग्रग्राम्यभवत्तस्य तिलकः कम्पनापतिः । पृथ्वीहरो डामरश्च मार्गरेचणदीचितः ।
 धार्मिको नृपतिर्ब्रह्मपुरीं देवगृहं सः । मण्डलं द्विषतो रचन् प्रपदे मौलिके फलं । ६५
 तस्यैव विभवस्यान्यत्सामर्थ्यं वर्ण्यते कियत् । आचयावश्वघातोऽपि सैन्यस्य स्वमण्डलात् ।
 तत्र प्रसङ्गी तत्राप्तीभवत्स्वजनवर्द्धनः । दूरस्थस्थानयद्रूढिं गौरकस्योपरि क्रुधं ।
 राष्ट्रगुप्त्यै स्वयं राज्ञा स्थापितः स स्वमण्डले । अज्ञायि पैशुनाशुद्रबुद्धिना निखिलार्थदत् ।
 तत्सम्बन्धेन तिलकं स निन्दन् नगराधिपं । मनस्तिलकसिंहस्य तद्वातुदवेजयत् ।
 हत्वाधिकारं स्वस्याथ क्रुद्धा पर्णोत्ससंभवं । अनन्ताधिपमानन्दाभिधं द्वाराधिपं व्यधात् । ६६
 सोमपालादयः स्नाष्टास्तदा प्रकृतयोऽभवन् । राज्ञस्तथास्थितस्यापि न याः सविधमाययुः ।
 स पञ्चनवते वर्षे वैशाखेऽथ स्वमण्डलं । प्राविशन्नागपालोऽपि राज्यभ्रष्टस्तमन्वगात् ।
 दुःसहातङ्कदूतेन लोभेन क्षोभतस्ततः । अदण्डयच्च वास्तव्याननयचाल्पतां व्यथं ।
 निवार्य गौरकं कार्यात्कार्यिणस्तत्समाश्रितान् । तस्य दण्डयतः सर्वे विरागं मन्त्रिणो ययुः ।

अकाण्डव्यवहारेषु स विपर्यासितेष्वभूत् । अवसन्नधनो गाढमप्राञ्ज्यान्नवमन्त्रिणं । १४५
 सौवर्णोरिष्टिकाः कृत्वा प्राहिणेत् लोहरान्तरे । काञ्चनाद्रिप्रतोकाशान् स्वर्णराशीनढोकयत् ।
 अथ दण्डयितुं गर्गभृत्यान् दण्डाधिकारिणं । लहरेऽकृत गर्गस्य मन्त्रिणं गजकाभिधं ।
 तं दण्डभीतैर्गर्गस्य सेवकैराश्रितस्ततः । विश्वस्तमवधीत् क्रुध्यन् च्छन्ना मल्लकोष्टकः ।
 लहरे विभ्रुते राजा दैमातुरमथाग्रजं । मल्लकोष्टस्यार्जुनाख्यं बबन्ध सविधस्थितं ।
 हस्तस्य सङ्घचन्द्रस्य पुत्रं गोत्रिणमप्यभौ । बद्धा व्यधाद्विन्दकाख्यं तस्य तद्भ्रातरं हितं । १४६
 पूर्ववैरं स्मरन् सूर्य्यं सपुत्रं तं परास्तथा । बबन्धानन्दचन्द्रादीनीत्युल्लङ्घनमाचरन् ।
 निर्गते लहरं मल्लकोष्टके विदुते ततः । आरोप्यार्जुनकोष्ठं तं शूले कोपाद्वाग्ददयत् ।
 निवेश्य सैन्यं तत्राथ प्रविष्टस्य पुरं ययुः । डामरा निखिलास्तस्य वैरं विश्वस्तघातिनः ।
 क्रुध्यन् पृथ्वीहरायापि कृतसेवाय मन्त्रिभिः । आदिष्टैः कम्पनेशायैरवस्कन्दमदापयत् ।
 कथञ्चित्स तु निस्तीर्णो जयन्तीविषयैकसः । बन्धोः क्षीरामिधानस्य प्रविवेशोपवेशनं । १४७
 दिनेऽवन्तिपुरादीनां पुराणामन्तरेण तं । व्रजन्तं विधुरं केचिन्नाशकन् बाधितुं द्विषः ।
 तद्वैधुर्यविधानं तत्प्रजामंहारकार्यभूत् । प्रमादाद्भूपतेः क्रुद्धवेतालोत्थापनोपमं ।
 क्षीरोऽथ तोत्त्रणधीर्द्वद्वः सह पृथ्वीहरेण सः । अढोकयच्छमागासान्तरेऽष्टादश डामरान् ।
 अभेद्यसङ्घांस्तान् जेतुं निर्यतो विजयेश्वरं । न्ययुक्त्वा भृष्टसंभ्रान्तस्तिलकं कम्पनापतिं ।
 संग्रामैः खण्डशः कुर्वन् स तानतुलविक्रमः । विद्रावयामास रथैः पुरोवायुरिवाम्बुदान् । १४८
 संमानावसरे तस्य जित्वा यातस्य डामरान् । प्रवेशं प्रत्युत नृपो न प्रादादवमानकृत् ।
 स भग्नमानो नगरं प्रविष्टे नृपतौ ततः । खिन्नः स्ववेशन्यवसनं स्वामिकार्यं निरुद्यमः ।
 सम्प्राप्ताः समशीर्विकां विसदृशैस्तुल्यैर्निर्द्वेष्टादया वैरे विद्विषतां कृता धुरि पदं सन्धौ वहिः स्थापिताः ।
 कार्यान्तेऽद्भुतकर्मकौशलकृतावज्ञाविरागस्पृशः । सर्पाकीर्णमिवाशु वेश्म गृहिणो भृत्यास्त्यजन्ति प्रभुं ।
 त्यक्तकार्यानुसन्धाने तस्मिन् सर्वत्र डामराः । सम्भृतिं विक्रिथां निन्युः कृषिं लयधनादव ।
 आतङ्कोद्देजितैर्विप्रैः कृतप्रायैः पुरे पुरे । वक्रौ जताग्निभिर्घौरा कुकीर्तिरुदपद्यत । १४९
 उपसर्गेण तुरगाः करभाश्च लयं गताः । न्यवेदयन्मण्डलस्य प्रत्यासन्नमहाभयं ।
 प्रत्यासन्नाशुभा कम्पं भयेन जनता दधे । आसन्नवज्रपतना वातेनेव द्रुमावलिः ।
 अथ षण्णवताब्दस्य प्रारम्भे डामरावलिः । उग्रसृष्टा हिमानीव बभूवापतनोन्मुखी ।
 प्रथमं देवसरसाद्विस्मयप्रसरस्ततः । मुख्यं व्यथावहोगण्ड इव पाकं व्यदर्शयत् ।
 एककार्यत्वमानीय टिक्कादीन् गोत्रजान् बली । स्थामस्यं विजयोऽन्येत्य राजानीकमवेष्टयत् । १५०
 तत्र कायस्यपुत्रोऽपि स्थामस्थानीकनायकः । संरम्भं नागवद्वाख्यस्तेहे तस्य चिरं युधि ।
 कथञ्चिदथ भूपेन प्रार्थितः कम्पनापतिः । निर्ययौ स्वामिदैर्बल्यासंसृतिस्तथैवाष्टवः ।
 विजयेन समं तस्य बद्धमूलेन संयुगे । सन्देहं प्राणवृत्तिस्य जयश्रीश्चासकृद्ययौ ।

प्रवृद्धिं मल्लकोष्ठेऽपि प्रयाते लहरान्तरे । वैशाखे निर्यया राजा ग्रामं यन्धोरकाभिधं ।
 सैनिकाः शत्रुभिस्तस्य भ्रामितास्तत्र राशिषु । अरातिं निन्द्यै धैरैः स्वप्नैरिव मुमूर्षवः । १७५
 बाहुमात्रमहायेन सर्वशक्तिमतां वरः । येन हर्षनरेन्द्रेऽपि विधुरेणोदपाव्यत ।
 भूरीर्षया जितवतो विक्रमेण महोमिमां । साहसानां न सङ्ख्यास्ति जामदग्न्यस्य यस्य वा ।
 स सङ्कुचितविक्रान्तिः कालस्य बलवत्तया । तत्र भग्नबलोऽकस्माद्भययुज्यत जयश्रिया ।
 ततः पलायिते तस्मिन्नकस्मादेत्य सज्जकं । हामिग्रामस्थितो वीरं भङ्गं पृथ्वीहरोऽनयत् ।
 पलायितस्यानुसरंस्तस्य पृष्ठं स निष्ठुरः । प्रतापी नगराभ्यर्णे दग्ध्वा नागमठं ययौ । १८०
 स चान्ये च ततः क्रूरा डामराः सर्वतोऽनयन् । राक्षो राजाश्रितानाञ्च चरकेभ्यस्तुरङ्गमान् ।
 निस्त्रिंशतां तीव्रकोपस्ततो भूपः समाश्रयन् । अभाग्यभागिनां योग्यामाललम्बे कुपद्धति ।
 नीची पृथ्वीहरस्याथ हता डामरमन्तिकं । पृष्ठन्यस्तविषं भोज्यमिव रात्रौ व्यसर्जयत् ।
 विस्मज्य भ्रातरं हर्षं विन्दकस्य तथैव सः । अन्येषां प्राहिणोत्पार्श्वं भ्रातृन् पुत्राञ्च विभुतः ।
 मातरं जयकाख्यस्य शिफिन्नाग्रामवासिनः । विच्छिन्नकर्णघ्राणाञ्च कृत्वाभ्यर्णं व्यसर्जयत् । १८५
 सपुत्रं सूर्यकं शूलेऽधिरोप्य नगरे परान् । भूरीन् बन्धानबन्धाञ्च क्रोधाक्रान्तो न्यपातयत् ।
 कालस्येवोल्बणस्याथ तस्य सर्वेऽपि शङ्किताः । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च विरागं प्रतिपेदिरे ।
 येनैवानीतिमार्गेण हारितं हर्षभूभुजा । निन्दन्त्यादधे तं स राज्ये व्यवहरन् स्वयं ।
 प्रविष्टानां युद्धे गहनकरिकर्मप्रणयिनां । प्रसक्तानां द्यूते नरपतिधुरायां विहरतां ।
 तटस्थत्वे वक्तुं स्खलितमसकृत्सोऽर्हति परं । प्रयोगे वैकल्यं स्वयमविकेलायो न भजते ।
 तीव्रप्रयत्नो नृपतिस्तत्रापि विहितोद्यमः । निनाय मल्लकोष्ठादीन् किञ्चिन्मन्दप्रतापतां । १९०
 अथानिनाय विजयो विषलाण्डाध्वना शनैः । नप्तारं हर्षदेवस्य तं भिक्षाचरमन्तिकं ।
 विविचन्देवसरसं कम्पनापतिना ततः । विद्राव्यमाणः श्वभ्रायात्प्रधावन्सोऽपतत् क्षितौ ।
 परिज्ञाय हतस्याथ स तस्य विजयी शिरः । विसर्जयन्तिकं राज्ञः फलं जयतरोरिव ।
 तदप्यत्यङ्गुतं कर्म भजन्भूभृत्कृतव्रतां । न तस्य तुष्टस्तुष्टाव न चकार च सत्क्रियां ।
 अवजानञ्चघानाभुं श्वभ्राख्यः कम्पनापतिः । तत्र कस्मात्तवोत्सेक इति तं सन्दिदेश च । १९५
 सर्वप्रकारं तिलकः कृतघ्नं नृपतिं विदन् । अथ जातविरागः स द्रोहोन्मुख्यं समादधे ।
 सतां स्यादनुपालभ्योभजेद्दैमुल्यमेव चेत् । द्रोहेच्छया स निर्याय यथावयाह्वनामतां ।
 नेयाशयित्वमथवोचितकृत्यकृत्यं नीतिप्रियाः । प्रतिपदं समुदाहरन्तु ।
 मानोन्नतास्तु विहितस्तुतयः कृतज्ञैस्त्यक्ताप्यसूनुपरहितं घटयन्ति सन्तः ।
 पटं वक्रिस्पर्शज्वलितमहिदृष्टान्वचमरेः । अतिं यातं मन्त्रं पतननिरतां जोषं वसतिं ।
 असेवाज्ञं भूपं व्यसनविमुखं स्निग्धमजहन्न धीरोऽप्युत्थानोपहतमहिमा शर्म लभते ।
 इत्युपायं परित्यज्य न्याय्यं ये प्रभवे क्रुधि । द्रोग्धारः कथितास्तेभ्यः केऽन्ये पाप्रीयसां धुरि । २००

जन्मन्येकोपकारित्वं पित्रोः सर्वत्र च प्रभोः । अधिकाः पितृघातिभ्यः पापिनः स्वप्रभुद्रुहः ।

निहते विजय शान्तप्रभावेऽप्यपरेऽपि । नाज्ञाय कस्यचित्त्वास्थं तलजेनान्तरात्मना ।

कञ्चित् क्षणं सोऽपसृतः प्रत्युतोयोपतापकृत् । विप्रवप्रसरोज्ञातः सर्वैर्जुहो इवोन्मदः ।

अनिनोषुस्तोमस्तकोष्टमिच्छाचरं पुनः । विषलाष्टन्तस्य पार्श्वे निजं सैन्यं व्यसर्जयत् ।

कम्पनेऽस्तमायान्तं द्रोघायावेदयस्ततः । राज्ञा न्यषेधि तद्रोषादेवञ्च समदिश्यत ।

एनं वर्त्मन्यनुद्वाते ज्यज हन्यामहं ततः । पुरोगतं मृगव्यान्तः प्रहृगालमिव वाजिभिः ।

दैराज्यकार्यमभ्यज्ञभावेऽपि विधिचोदितः । कर्त्तव्ये तत्र श्राव्यं स नृपतिः प्रत्यपद्यत ।

मर्मराजमुखानेवं लब्ध्वा द्रोघाया डामरान् । तिलकोऽकारयच्छैलमार्गेभिन्नाचरानुगान् ।

स्थाने स्थाने ततः प्राप ततः कर्णापकर्णिका । जनानां या स्थातिहेतुभिर्चोराज्ञस्तु भीतिदा ।

नासंस्कृतं वक्ति शिला भिनत्येकेषुणा दश । अश्रान्तोयोजनशतं यात्यायाति च सञ्चरन् ।

इत्यादि तादृक् माहात्म्यं भिक्षुस्तुत्यानयज्जनः । निखिलान्पलितश्चेतलम्बकूर्चोऽपि कौतुकं ।

भविष्यन्निव साम्राज्यस्यैक एकोऽर्थभारभाक् । वार्तामयवहर्तापि भिन्नोरुचेऽन्विषे च ।

सरित्तानगृहे स्नानो वृद्धाः क्षीणनियोगिनः । राजवेश्मन्यगणिता नाममात्रं नृपात्मजाः ।

स्वभावदुर्जनाः केचिद्योधाश्चोच्चाश्चकाक्षिणः । कारयन्तोऽप्युपाख्यायाः शिथ्यान् स्फिक्कषणं नखैः ।

वृद्धाः सुराको नर्त्तक्यो देवप्रासादपालकाः । वणिजोभुक्तनिक्षेपाः पुस्तकश्रुतितत्पराः ।

प्रायोपवेशकुशलाः पारिषद्यदिजातयः । शस्त्रिणः कार्ष्णिकप्राधानगरोपान्तडामराः ।

सुखयन्तः स्वमन्याश्च किमप्युत्पिञ्जवार्तया । एते प्रथेण देशेऽस्मिन् पार्थिवोपस्रवप्रियाः ।

॥ कुलकं ॥ प्रवर्द्धमानया भिन्नाचरागमनवार्तया । वेपमानोऽभवत्कोको रथौ चिन्ताञ्च भूपतिः ।

पृथ्वीहरस्तदृच्छन्ने गिरिकच्छे वसन्नय । राजानीकं बभञ्जाजौ निर्गत्यातुलविक्रमः ।

अनन्तकाकयोर्विश्यावानन्दद्वारनायकौ । चक्रे तिलकसिंहञ्च मन्त्रिणस्त्रीन् पलायिनः ।

निहते विजये ज्येष्ठे शुक्लवर्ष्या पराभवं । तमाषाढस्य नृपतिः प्राप्याभूद्विश्वः पुनः ।

तट्टीकिते गवां वृक्षमूर्द्ध्वरोहेण भोगिनां । पिपीलककुलस्याण्डोपसंक्रान्त्येव वर्षिणं ।

प्रतासन्नं स राजाय दुर्निमित्तैरुपद्रवं । अचिन्त्य यातमुचितं कर्त्तव्यं प्रत्यपद्यत ।

द्वितीयेऽङ्कि शुभेः शुक्ले ततः प्राप्यापयत्सु । देवीमन्यकुटुम्बञ्च सकोटं लहरं पटुः ।

ताननुव्रजतस्तस्य भेतुभङ्गात्परिच्युताः । लोष्टदिजातयो विप्रा वितस्तायां प्रपेदिरे ।

स तेन दुर्निमित्तेन खिन्नोऽङ्कपुरान्तिकं । अनुगम्याथ तान् द्विवैदिनैर्भूयोऽविशत्पुरं ।

विना पुत्रेण देव्या च स ततः प्रत्यपद्यत । प्रतापेन च लक्ष्म्या च परित्यक्तदवान्यतां ।

स मन्त्राव्यापदि शुभः प्रत्यभात्तस्य तदृशात् । अभ्यन्तरप्रक्रमोऽपि सर्वाभ्युदयभगभूत् ।

स्वयमुत्थापितानर्थः सोऽपि हर्षनरेन्द्रवत् । अद्यापि सान्वयोनीत्या तथा साम्राज्यभोगभाक् ।

आवणे लाहुरैर्योधैरानीय बलशालिनां । भिक्षुर्मण्डवराज्यानां डामराणामथार्थतः ।

तेऽपि जन्या इव वरं श्वशुरालयसन्निभं । प्रावेशयत्तं लहरमनुयान्तः ससैनिकाः ।
 सभाजयित्वा तान्मल्लकोष्ठमुखा निजाम्भुवं । व्यसर्जयन् कम्पनेन प्रमाथायायुषे श्रियः ।
 सर्वतः परचक्रेऽथ पर्यापतति पार्थिवः । संगृह्योतुं प्रवृत्ते पदातीनतुल्ययः ।
 तस्मिन्दुर्धसने राज्ञि वसुवर्षिणि सर्वतः । अकारि शस्त्रग्रहणं शिल्पिणा कटिकैरपि ।
 नगरे सैन्यपतयः प्रतिमार्गमकारयन् । तुरगाग्र्यस्तसन्नाहान् व्यायाममरोन्मुखाः ।
 मयग्रामस्थिते भिन्नावमरेश्वरवासिभिः । राजसैन्यैः समं युद्धमगृह्णेत्य लाहराः ।
 तैर्हरिण्यपुरोपान्ते प्रबन्धारम्भसङ्ग्रैः । श्रीविनायकदेवाद्या राजसेनाधिपा हताः ।
 आद्य एव रणे यातां राजानीकादिरोधिनः । लब्ध्वा वराश्चामायाताममयन्त नृपश्रियं ।
 राजधान्यन्तिके चिप्रिकाख्यायाः सरितस्तटे । पृथ्वीहरश्चकाराजवशेषमुभट्चयं ।
 तिलके विजयेऽस्येऽयमगृह्णेत्य डामराः । महत्सरित्तटे युद्धं स्वङ्गाचीहोलडौकसः ।
 ते रुद्धनगरा दाहं क्वापि क्वापि च लुण्ठनं । वास्तव्यानां विदधिरे विनदन्तो दिवानिशं ।
 निर्यत्सतुर्धृतनाः प्रविशन्स्त्वविचिताः । क्रन्दद्भुतात्मनिवहाः प्रधावद्भग्नसैनिकाः ।
 प्रसरत्यचिनिवहा वहदाग्रगुगुतारिकाः । संचार्थमाणसन्नाहाः कृष्यमाणतुरङ्गमाः ।
 आसन्नशतसंमर्दप्रसरत्यासवोऽनिशं । दिने दिने राजपथा उपस्रवविष्टङ्गजाः ।
 प्रतिप्रत्यूषमायात्सु सर्वारम्भेण वैरिषु । अद्य ध्रुवं जितो राजेत्यज्ञायि प्रतिवासरं ।
 धीरः कः सुस्मृतादन्या न यः प्रत्यभियोगिनां । कृच्छ्रेणापि स्वरद्रेण कुष्टं दर्पादुपाय्यत ।
 अणपयश्चनं श्रयोद्धारं यदा धनार्पणं । शस्त्रचतानां सततं कारयन् स व्यलोक्यत ।
 प्रवासवेतनप्रोतिदायभेषज्यदत्तिभिः । शश्वलोके नरपतेर्निःसङ्ख्योऽभूद्धनव्ययः ।
 युद्ध एव विपन्नानां चतानाश्च स्वशेषसु । नित्यं नरतुरङ्गानां सदस्त्राणि चयं ययुः ।
 तुरङ्गवहलैर्हन्यमानानृपबलेस्ततः । लाहरा मल्लकोष्टाद्या मन्दोद्रेकत्वमाययुः ।
 भिन्नैराभ्यन्तरैरेव दत्तमन्त्राः सुरेश्वरी । ते निर्युभिचुमत्पेत तन्मार्गेण युयुत्सवः ।
 सेतुना स्वल्पपार्श्वेन धन्विप्रायैः सरोन्तरे । अवापि तैर्जयोऽमोभिर्नाजिभ्यश्च भयं रणे ।
 द्रोणघाथ कम्पनेन शस्त्रं निवसन्विजयेश्वरे । वलितान् डामराच्चिन्ये मन्दोद्रेकं स्फुरन्ने ।
 लवन्यलोको माञ्जारीदशक्तिं मेऽथ गच्छतः । पृष्ठे निपत्य माकार्षीद्वृथा चेति विचिन्तयन् ।
 स प्रभावं दर्शयितुं प्राप्तस्य विजयेश्वरं । अजरराजस्य सेनायां व्यावृत्य प्रस्थितोऽभवत् ।
 सार्द्धं शतद्वयं तस्य योधानां हतवानपि । संत्यज्य विजयचेतनं द्रोहकृन्नगरं ययौ ।
 पथि नान्वसरन् भीत्या भयान्तं डामराः वचित् । नदन्तोऽद्रिशिरोरूढामार्गान् सञ्चाय्य तत्यजुः ।
 त्यक्त्वा मण्डचराज्यं स प्रविष्टो व्यसनान्तरं । पूर्वचेष्टः स्मरन्मूप जहास कृतसत्क्रियं ।
 इतरामात्यवत् स्थामस्थितोऽथाजोनिजोचितं । रणे प्रादर्शयत्किञ्चित्साविभूतइव स्थितः ।
 ततो मण्डवराज्यं ते समस्ता एव डामराः । अभ्येत्य प्रत्यपद्यन्त तां महासरितस्तटीं ।

उपायाः सामभेदाद्या रिपुचक्रे प्रयोजिताः । राज्ञो विफलतां जग्मुर्वहिराग्निः प्रकाशिताः ।
क्रान्ततत्तन्महीपालमण्डलस्यापि भूपतेः । फलं दोर्विक्रमस्याग्रमासीन्नगररक्षणं ।
अमरेशे द्वारपतिः सार्द्धं तस्यै नृपात्मजैः । राजानवाटिकोपान्ते राजस्थानीयमन्त्रिणः ।
दूरद्वीपान्तरगता इव स्त्रीचक्रिरे नृपात् । ते प्रपासदनभूरि नचायुध्यन्त कुत्रचित् ।
कटका विदिषां सर्वे पर्यायेण जयाजयौ । लेभिरे विजयादन्यत्रतु पृथ्वीहरः कचित् । ७९०
मधुमत्तेन तेनाजौ वेतालेनैव वल्गुना । प्रायोवरावरास्सर्वे यस्ता नृपचमूभटाः ।
उदयस्येच्छतिकुलोद्भूतस्यैकस्य पप्रथे । युवदेश्यस्यापि शैव्यमेकस्मिंस्तु तदाहवे ।
पृथ्वीहरस्यापजह्रे दन्दयुद्धाभिमानिना । प्रहृत्य कष्टकूर्चेन कराद्येनासिवल्लरी ।
युद्धे पुरोपकण्ठेषु वर्तमाने शराहताः । स्त्रीबालाद्या अपि बधं प्रमादात्प्रतिपेदिरे ।
एवं जनक्षये घारे बद्धमाने किमप्यभूत् । अनुत्साहान्नृपोव्यूहादपि निर्गन्तुमक्षमः । ७९५
तस्मिन्निहृदसञ्चारे सोमपालस्तदन्तरे । अलुण्ठयचाटलिकां लब्धरंभ्रोददाह च ।
सिंहे गजाहव्यये तद्गुहायपरिग्रहे । समयोगामगोमायोः पौरुषस्य पुरोऽस्तु कः ।
राष्ट्रद्वयोपमर्देन राजा निःसदृशेन सः । तेन त्रपाविधेयोऽभूत्स्वमपि द्रष्टुमक्षमः ।
सर्वानौचित्यबहलः सर्वव्यसनदुःसहः । सर्वदुःखमयः कालस्तस्यावर्तत कोऽपि सः ।
तथाप्यस्त्वलिते तस्मिन् हितव्याजाद्धितापहः । राजानवाटिकाविप्रैः प्रायश्चक्रे विरागिभिः । ७९९
प्रार्थयन्ते स्म ते युद्धे तटस्थास्तव मन्त्रिणः । गृहीत्वा नीविरेतेभ्यो लोहरादौ विसृज्यतां ।
न चेद्वाप्यद्वैतस्मिन् व्यसने स्थायिताङ्गते । कोदध्यान् परैर्नीतं प्रत्यासन्नं शरत्फलं ।
न प्रत्यभैत्सीत्ताटस्थं यत्कालापेक्षया नृपः । तस्मिन्लैर्दर्शिते शङ्कां निखिला मन्त्रिणो दधुः ।
शक्तिस्तृणं कुञ्जयितुं न यस्य स तदार्यभिः । विसृज्यव्यवहारं नित्ये राजा शठद्विजैः ।
कर्मस्थानोपजीव्युग्रपारिषद्यादिसङ्कुला । तत्पार्श्वे प्रययौ वृद्धिमन्या सेनेव वैरिणां । ८०५
तत्सान्वनक्षणे तैस्तैः प्रमादैरुत्थितैरगात् । देशेभ्यः कुलतां कृच्छ्रं लुण्ठिष्याद्यतोत्कटा ।
अदृष्टपार्थिवास्थानैः शठैरव्यवहारिभिः । ऊचे तैः सान्वयन् राजा दुःस्थितस्तत्तदप्रियं ।
लवण्यविस्रवाद्राज्ञा सोऽधिकोविज्ञोऽभवत् । गलरोगः पादरोगादिव तीव्रव्यावहः ।
काञ्चनोत्कोचदानेन तन्मध्येऽधिकचक्रिकां । काञ्चित् स्त्रीकृत्य स प्रायं कथंचिद्विषयविवरत् ।
विजयोवर्णसोमादिशस्त्रिवंश्याहठात्पुरं । प्रविशन् भिक्षुसेनानीरश्वारोहैरहन्यत । ८१०
तेनातिरभसात् स्थानं भित्त्वा प्रविशता पुरं । प्रायशः कृत एवाभूत्तदा राज्यविपर्ययः ।
ईषन्मन्दप्रतापेन नचान्येष्वपि भूपतेः । पृथ्वीहरेण सन्धित्वा भेदेच्छोः सम्प्रकाशिता ।
तस्मिन् धुर्ये जिगीषूणां सन्धित्वा भूभुजा समा । द्वयेऽपि सैनिकाश्चान्तं तममन्यन्त विस्रवं ।
राज्ञा नागमठोपान्तमानितुं प्रहितास्ततः । त्रीनमात्यान् स्वविश्वस्तानागच्छन् कृद्गनावधीत् ।
धात्रेयो मम्मको गङ्गा द्विजोरामश्च वारिकः । तेषां तिलकसिंहस्य पार्श्वे मृत्यास्त्वयोहताः । ८१५

नीविन्दते गौरकस्तु हतोभूतपतिं स्मरन् । दृष्टे त्वाक्रन्दिनि परैः प्रहृतं करुणोज्झितैः ।

तद्वैशसं श्रुतवतो देशः सर्वो विरागकृत् । राजधान्यन्तरे राज्ञो दुरुक्तिमुखरोऽभवत् ।

द्वेषे शुक्लचतुर्दश्यां तद्विपर्यस्तमण्डलं । अतिवार्हयितुं कष्टं दिनमासीन्महीपतेः ।

अथ सञ्जातवैक्लव्यो नेदमस्तीति चिन्तयन् । किङ्कृत्यमित्यसदृशानपि पप्रच्छ भूपतिः ।

विषमे वर्त्तमानस्य तस्य कश्चित्स नाभवत् । अन्तर्जहास योनान्तर्वहिर्योनं तुतोष वा ।

तमतिव्यसनापातं तस्यासोढवत्स्तनः । अभजन्त क्रमाद्भुत्याः प्रतिपक्षमाश्रयं ।

कम्पनेशस्य विम्बाख्यो भ्राता दैमातुरो हि तान् । समाश्रयद्वारकाख्यं तद्वत्तं प्रत्यपद्य ।

गूढं जनकसिंहेन दूतान् प्रेषयतानिश्च । भिक्षवे भ्रातृतनया वाग्दत्ता निरवर्त्तत ।

असिवाजितनुवादि हत्वा भिक्षाचरान्तिकं । अश्ववाराख्यभाष्यन्तं प्रयान्तः प्रतिवासरं ।

किमन्यद्भयमेवाङ्गि येऽवमन् पार्थिवान्तिके । अलक्ष्यन्ताग्रतो भिक्षोस्ते निशायां गतत्रपाः ।

यतो याति ततश्चैति लोकोव्यक्रमतन्वितः । इति राजर्नि कुण्डाज्ञे कोऽप्यजृम्भत विस्मयः ।

डामरैः शरदुत्पत्तौ नीतायां सर्वतस्ततः । कान्दिशीकोऽभवत्क्षोकः कृत्स्नो धनजनोज्झितः ।

प्रयाते सुस्मलनृपे स्वर्णपूर्णमिमं महीं । भिक्षुः कुर्यादिति मृषा लोकस्यासीदिनिश्चयः ।

क दृष्टा त्यागिता भिक्षोः कुतोवा तस्य सन्पदः । पराममर्षणमेति गतानुगतिकोजनः ।

सन्दृश्यते परिवृता चिरमम्बरेण रेखा स्वयं न खलु या शशिनी नवस्य ।

तस्यां जनः प्रकुरुते नतिमम्बरार्थी धिक्लुब्धतामपसरत्सदसदिचारां ।

विजये राजवर्षाणां भुग्गयोवद्वाभवत् । भिक्षुपक्षजये लोको ह्वयन्नासीदिष्टद्वलः ।

द्विजकौलेयकन्याया राजडामरसङ्गयोः । ततोऽन्यान्यभयभ्रश्यदैरयो रूदजृम्भत ।

राजाभ्यन्तरभेदेन राजस्यैर्येण चारयः । ऐच्छन् पलायितुं भीता अज्ञातान्यान्यनिश्चयाः ।

बान्धवानपि दुधूचूनविश्वसो विदन्नृपः । स्थितौ पलायने वापि श्रद्धे न स्वजीवितं ।

तं महाव्यसने वासःस्वर्णरत्नादिर्वर्षिणं । नाभ्यनन्दन् गृहीतार्थानिनिन्दुः शस्त्रिणः परं ।

नष्टोऽयन्नैष भवितेत्यभीतेर्जल्पतो जनात् । वचोरोगी भिषक्त्यक्त इव गृण्वन्स विव्यथे ।

अप्ययोपस्थितं किञ्चित्तदादेशेन ढाकयन् । सविलासं सर्वगञ्च तमैचिष्टानुगव्रजः ।

सैन्यएवाभवत्तस्मिन् क्षणे साहसिकोऽप्यहो । खगटहादपि निर्गन्तुं नाशकचङ्गयाकुलः ।

यावदैच्छन् सङ्गभेदाच्चलितुं डामरव्रजाः । खैरेव शस्त्रिभिः सर्वैर्निन्ये भूभृदिसूत्रतां ।

ते कृष्टशस्त्राद्वाराणि रुन्धतो नृपमन्दिरे । प्रवासवित्ते लब्धये प्रायं चक्रुः पदे पदे ।

ददद्भनं धनेशश्रीर्देयादप्यधिकं नृपः । तेषामभिर्मता नाभूदवमानाभिलाषिणा ।

मर्त्तुं चिचलिषुस्तीर्थं सृणिकैरिव सामयः । स रुद्धा निखिलैर्देयं दापितोऽथ गतत्रपैः ।

स्थानपौलैरपि प्रायकृद्भिराक्रम्य दापितः । धनं सुवर्णभाण्डादि चूर्णीकृत्य विष्टद्वलैः ।

सदृद्धवालं नगरं ततः क्षुभ्यत् क्षणे क्षणे । सोऽभूदभिमिवोदृत्तं न संस्थापयितुं क्षमः ।

एकदा प्रातरेवान्यैरुद्धदारः स शस्त्रिभिः । सर्वतः चोभमागच्छन्गरं स व्यलोकयत् । ८१५
 ततः चोभं शर्मयितुं जनकं नगराधिप । पुरभ्रमार्थमादिश्य चलितुं क्षणमैवत ।
 कथञ्चिद्धानमानाभ्यां तानावर्ज्यापि शस्त्रिणः । सावरोधः स सन्नद्धो राजधान्याविनिर्ययौ ।
 अङ्गनात्तुरगारूढो वहिर्यावन्न निर्ययौ । राजधान्यन्तरे लुण्ठितावप्यारम्भि तस्करैः ।
 अददन् केऽपि केऽप्युच्चैरनदन् केऽप्यलुण्ठयन् । तद्भृत्याचाज्यमुत्सृज्य तस्मिन् व्रजति शस्त्रिणः ।
 विष्टङ्खलस्तपाकोपशङ्काभिः शस्त्रिणां नृपः । सहस्रैः पञ्चषैरासौ द्वजन्ननुगतोऽध्वनि । ८२०
 वर्षे षण्णवते कृष्णषष्ठां मार्गे विनिर्गतः । याममात्रावशेषेऽस्मि सभृत्योद्रोहविह्वलः ।
 निजैर्हरद्विरश्वादि त्यज्यमानः पदे पदे । स प्रतापपुरं प्राप क्षपायामल्पसैनिकः ।
 तिलकस्य पुरोगत्वा प्राप्तस्याग्रञ्च विश्वसन् । तत्र बन्धारिवाश्रूणि चिरं दुःखाल्बणोऽमुचत् ।
 द्रोहं न कुर्यादेवं मे चिन्तयित्वेति सत्वरं । वेश्म ऊस्कपुरेऽन्येद्युस्तस्य च प्राविशत्स्वयं ।
 तद्गौरवेण स्नानादि कृतैश्चैस्सैन्यसंग्रहं । प्राविशत् क्रमराज्यं स कर्तुं भूयोजनोत्सुकः । ८२५
 गृहं युयुत्सुकल्याणवाद्यादीनय डामरान् । आनीय स पुरस्तस्य धैर्यभ्रंशमकारयत् ।
 गृहात्तेन तथा युक्त्वा निष्कृष्टः स ततो ययौ । स्त्रोकुर्वन् स्वर्णदानेन दस्युन्मार्गविरोधिनः ।
 प्रयान्तं ततएवौज्झीत्तिलकस्तत्सहोदरः । प्रयाणमेकमानन्दो दाक्षिण्यादन्वगात्तु तां ।
 भृत्यत्यक्तः स दानेन विक्रमेण च तस्करान् । अगान्मार्गेण शमयन्नायुः शेषेण रक्षितः ।
 चाणं सिंहनखाद्रुमाद्रिगहनस्यारादरण्यस्य ये तेषां बालगलाश्रयादपि भवेत्कालातिवाहः क्रमात् ।
 ये दन्ताः करिणां रणप्रहरणं तेऽथाप्नुयुर्दीव्यतां क्रोडायां करताडनानि न दृढा शौर्यस्य रुढिः क्वचित् । ८३०
 जन्तूनां विक्रमत्यागयशःप्रज्ञादयो गुणाः । भवे चित्रस्वभावेऽस्मिन्न भवेयुरभङ्गुराः ।
 भास्वानयौग्यमृदुतां भिन्नावस्थां दिने दिने । तां तामायाति जन्तूनां कः प्रभावेषु निश्चयः ।
 अशक्नुवन्नङ्गलिकामरिषुष्टां निरीक्षितुं । मन्युनिःशब्दसैन्योऽद्रिमारुरोह स लोहरं ।
 खङ्गलत्रमपि द्रष्टुं तत्रातित्रपयाक्षमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तथते स्म दिवानिशं ।
 दत्तदीपादनिर्गच्छन्नन्तर्गहाद्दिनेष्वपि । दाक्षिण्यादर्शनं प्रादाद्भृत्यानां भोजनक्षणे । ८३५
 विलेपनानि नास्याचोन्नारुरोह तुरङ्गमान् । गोतनृत्यादि नैक्षिष्ट सुखगोष्ठीर्न चादधे ।
 ताम्यंस्ताटस्थमौख्यैर्तैर्हृत्प्रदोहादिदशितं । एकेनैकेन च स्मृत्वा स्मृत्वा देव्यै न्यवेदयत् ।
 अन्वगात्स्वां भुवं त्यक्त्वा मामेतेऽन्वगुरित्यपि । निन्ये वृद्धिं परार्थश्रीः स दाक्षिण्याद्धनार्पणैः ।
 कक्षीरेषु गते तस्मिंस्तदैवाखिलमन्त्रिणः । पुराणि राजधान्यग्रे ससैन्याः समगंघत ।
 मन्त्र्यश्वारोहसामन्ततन्त्रिपौरादिसम्मतः । तेषां जनकसिंहोऽभूद्यणीर्नगराधिपः । ८४०
 स भिचोर्भक्षकोष्टाद्यैराग्नैः कृतगतागतैः । विश्वासाय सुतभ्रातृसुतौ नोविम्व्रदायितः ।
 प्रावर्त्तत भयभ्रणतस्त्रीबालाद्यावृते पुरे । अराजकाय रजनी सर्वभूतभयावहा ।
 निहताः केऽपि मुषिताः केऽपि केऽप्यरिभिः पुरे । दग्धगेहा व्यधीयन्त दुर्वलाराजवर्जिते ।

सैन्यैरन्येद्युर्नादैर्निर्द्धाखिलदिक्पथः । सिन्दूरारुणपुण्ड्राश्रसादिमण्डलमध्यगः ।
 विकोशशस्तकदलीषण्डदुर्लभ्यविग्रहः । मृगेन्द्र इव लोकस्य भयकौतूहलावहः । ८४१
 वीरपट्टाञ्जलसिष्टैर्यैवनोद्रेचितैः कचैः । अबद्धैः शोभितः पृष्ठे जयश्रीबन्धशृङ्खलैः ।
 कुण्डलयोतिना स्निग्धधवलायतदृष्टिना । प्रत्यग्रश्रुणा चारु चन्दनोच्छेखशोभिना ।
 ताम्राधरेण वक्त्रेण श्रीसान्निध्याधिकलिषा । पक्षपाति विपक्षानामपि सम्पादयन्मनः ।
 असेर्विकोशस्थान्तःस्थां श्रियमश्वेन वलाता । केसरच्छटया चापि चामरेणैव वीजयन् ।
 पदे पदे निवृत्ताश्वः सामन्तैरुपपादिता । स्त्रीकुर्वन्वर्णं भिक्षुः प्राविशन्नगरं ततः । ८४२
 कुलकं ॥ तस्यार्भकस्य धात्रीव पृष्ठस्थोमल्लकोष्टकः । प्रययावप्रगल्भस्य सर्वकार्योपदेष्टुतां ।
 अयं पितुः प्रियस्तेऽभूत्त्वमस्याङ्गे विवद्वितः । राज्यस्थायं मूलमिति प्रत्येकं समदर्शयत् ।
 गृहं जनकसिंहस्य प्राक्कन्यावाप्तयेऽविशत् । राजलक्ष्मीं स सम्प्राप्तुं राजधानीं ततः परं ।
 दूरनष्टे कुले तेन पुनरुद्रेचिते यथा । बद्धास्योर्गर्भकेऽपत्ये स्त्रीजनोनवहास्यतां ।
 दृष्टेन तादृशा भिक्षोरिति वृत्तेन शत्रुषु । चित्रस्थेऽपि साशङ्कानोपहास्या जिगीषवः । ८४३
 प्रावर्त्तन्त धनाघीशश्रियः सुस्मलभूपतेः । कोषेण नीतशेषेण विलासा नवभूपतेः ।
 वाजिवर्मासिभूयिष्ठां राजलक्ष्मीं विभेजिरे । राजडामरलुण्ठाकमन्त्रिणो यन्त्रणोऽप्लिताः ।
 पुरे स्वर्ग इवास्वादं भोगानामुपलेभिरे । दस्यवो ग्रामभोगार्हाः पिशाचा इव गत्वराः ।
 आस्थानेन बभौ भूभृद्गामीणैः सर्वतो वसन् । प्रलम्बकम्बलप्रायविलासावरणैः समं ।
 भिक्षाचरस्यासम्भाव्यप्रादुर्भावतया प्रथां । डामरा अवतारोऽयमित्यन्यां निन्द्यिरे प्रथां । ८४४
 राज्यस्थानन्यदृष्टस्य कर्त्तव्येषु मुमोह सः । अदृष्टकर्मैव भिषग्वैष्यस्य पदे पदे ।
 शनैर्जनकसिंहेन हतभ्रातृसुतार्पणं । कम्पनाधिपतिर्दत्तकन्याऽपि तमशिश्रियत् ।
 जङ्गेराजपुरीयस्य राज्ञः कटकवारिकः । पादायाधिकृतोऽद्राक्षोत् स्वार्थमर्थं नतु प्रभुः ।
 सर्वधिकारिणं राजलक्ष्मीर्विम्बमशिश्रियत् । राजशब्दस्यैव पात्रमभूद्भिक्षाचरः परं । ८४५
 वेश्यायत्तीकृतैश्चर्यैः प्राकृताचारभागपि । अन्तरङ्गः सदसतां किञ्चिद्विम्बस्तदाभवत् ।
 दैमातुरो दय्यकस्य भ्राता साश्चर्य्यैश्चर्य्यभूतः । नृपान्तरङ्गज्येष्ठत्वं ज्येष्ठपालोऽप्यशिश्रियत् ।
 मन्त्रिणो भूतविश्वाद्यास्तस्य पैतामहाऽपि । लक्ष्मीसरोजिनीभृङ्गा बहवोऽन्ये जजृम्भिरे ।
 मुग्धे राज्ञि प्रमत्तेषु मन्त्रिषूषु दस्युषु । उत्थानोपहतं राज्यं नवत्वेऽपि बभूव तत् ।
 स्त्रीभिर्नवनवाभिश्च भोज्यैः प्राज्यैश्च रञ्जितः । भिक्षुर्नैचिष्ट कर्त्तव्यं सुखानुभवमोहितः ।
 स सुखानुभवप्राट्षिद्रान्धो विजयोद्यमे । स्वैः प्रेरितः सभामध्ये स्वप्तुमैच्छन्मदालसः । ८४६
 दर्पेण सचिवे वाचं कथयत्यनुकम्पिकां । न स चुक्रोध मुग्धस्तु पितरीवान्वरज्यत ।
 निष्प्रतिष्ठैः सेव्यमोजो वेश्याकृष्टैरशिश्रियत् । अद्धा चेटाचिताश्चेष्टा विटैः प्रैर्येत सेवितुं ।
 पानीयरेखाप्रतिमस्यैर्यस्याखिलवस्तुषु । तस्याप्रमाणवचसः सेवाम्प्रणयिनोजङ्गः ।

यदूचुः सचिवास्तत्तानन्ववोचत भूभृतः । वचः सुषिरगर्भस्य तस्य किञ्चित्समुद्ययो ।
 सचिवैः स्वगृहान्नीत्वा दत्तभोज्यः स मुग्धधीः । धनी विपन्नपितृकदव प्रमुषितो विटैः ।
 आहारमुष्टिं विम्बस्य गृहे विम्बनितम्बिनी । तस्याश्वस्येव वडवा रागिणोऽयगताहरत् ।
 वञ्चयित्वा दूशो पत्युर्दुर्गतैः स्मेरया तथा । कुचकचकटाक्षैः स लुप्तधैर्यव्यधोयत ।
 पृथ्वीहरोमल्लकोष्ठश्चान्योन्योद्धूतमत्सरौ । चोभं व्यधत्ता संरक्षौ राजधान्याः क्षणे क्षणे ।
 स्वयं राज्ञा सुतोदाहं गृहान् गत्वापि कारितौ । तावन्त्येवमुपेक्षतां न मन्युं विक्रमोन्मदा ।
 अथ पृथ्वीहरगृहान् कृतोदाहः स्वयं नृपः । जातामर्षेण सुखं मल्लकोष्ठेन तत्यजे ।
 दुहन् जनककाणोऽपि सम्बन्धापेक्षयोजितः । विरागभोजानन्दादीन् निन्ये ब्राह्मणमन्त्रिणः ।
 तटस्थोऽगृधुर्दुर्बुद्धिप्रायश्चयविधेयधोः । विस्तृतव्यवहारत्वं निन्द्य वञ्चयथै नृपः ।
 डामरस्वामिके लोके प्रभवेत्कोन विज्ञवः । ब्राह्मणोऽधर्षणं यत्र श्वपाकेभ्योऽपि लेभिरे ।
 अराजकेऽथवा भूरिराजके मण्डले तदा । समस्तव्यवहाराणां स्फुटं तुत्रोट पट्टतिः ।
 दीनाराभैश्च राज्ञे निष्पचाराः पुरातनाः । तच्छेतेन तु नयानामशीतेरभवत् क्रयः ।
 राजपुण्यध्वना विम्बं ससैन्यमथ पार्थिवः । लोहरं प्राहिणोत्कर्तुं सुसुजास्कन्दमुन्मदः ।
 तुरुष्कभैर्यमानिन्ये सोमपालेन सोऽन्वितः । साहायकाय सत्कारे विस्मये मित्रतां गते ।
 सन्दर्श्य पाशमेतेन बद्धाकट्यामि सुखं । इत्येककोऽश्वरोहसुखैः समकथ्यत ।
 कश्मीरकखण्डेच्छयोधयतिकरोऽभवत् । न केषां नाम सम्भायो विश्वोत्पाटन गटवः ।
 भिचाचरः प्रयाते तु विम्बे विगलिताङ्गुशः । न कासामव्यवस्थानां मूढः स्थानमजायत ।
 स निमज्ज निजं नीतो गृहं विम्बवरुद्धया । भोगसम्भोगदानेन धर्षणा पर्यतोय्यत ।
 कार्यपेक्षापि तस्यासौ न मन्त्रिस्त्रीसमागमे । कौलीनभीतेरासन्ननिपातस्य कथैव का ।
 आद्यूनानुगुणं भोज्यं कुम्भकांस्थादिवादने । तत्र प्राकृतकर्मेव न स जिह्वाय शीलयन् ।
 शनैः शनैस्ततो नष्टावष्टम्भस्य महीपतेः । काले भोज्यमपि प्राप्य नासीद्गलितसम्पदः ।
 तादृक् प्रलोभकौर्त्यादिक्रान्ता यः प्रागगर्ह्यत । स सुसुलोहि लोकानामभिनन्द्यवमाययो ।
 धनमानादिनाशं या विरक्तास्तस्य चक्रिरे । काङ्क्षन्ति स्म च सौत्कण्ठास्तारवागमनं प्रजाः ।
 प्रत्यक्षदर्शिनीऽद्यापि साश्चर्यावयमस्य यत् । ताः प्रजाः कोपिताः केन केन भयः प्रसादिताः ।
 क्षणादेमुख्यमायान्ति सामुख्यं यान्ति च क्षणात् । न हेतुं कश्चिदोक्तं पशुप्रायाः पृथग्जनाः ।
 ते मल्लकोष्ठजनकादयोऽदूतैर्विर्षर्जितैः । त्यक्तराज्यं पुनर्भूषं जयोद्यममजिग्रहन् ।
 अक्षोसुवायहारेऽयं लोकैष्टिकस्य लुण्ठितः । तत्रत्या ब्राह्मणाः प्रायं नृपमुद्दिश्य चक्रिरे ।
 तैश्चान्यैश्चायहारेऽयं संश्रितैर्विजयेश्वरे । राजानवाटिकाप्राणैः नगरेऽपि न्यविक्षत ।
 भोजानन्दादिभिर्भुज्यद्विजैस्तेजितास्ततः । गोकुलेऽपि व्यधुः प्रायं त्रिदशालयपार्षदः ।
 युग्यार्पितैः सितच्छत्रवस्त्रचामरशोभिभिः । विबुधप्रतिमावृन्दैः सर्वतश्चादिताङ्गनः ।

काहलाकास्यतालादिवाद्योभितदिङ्मुखः । अदृष्टपूर्वो ददृशे पारिषद्यसमागमः ।
 ते सान्त्वमाना भूभर्तुर्दूतैरुत्सेकवादिनः । न विना लम्बकूर्चं नो गतिरित्यब्रुवन्वचः । २०५
 ते हेलया लम्बकूर्चाख्यया सुस्सलभृपतिं । तं निर्दिशन्तोऽमन्यन्त क्रोडापुत्तकसन्निभं ।
 प्रायम्प्रेक्षितुमायतैः पौरैः सह दिने दिने । अमन्त्रयत काङ्क्षा न व्यवस्थां पार्षदां गणः ।
 नृपापातभयात् क्षोभं मुज्जमुज्जरूपागतैः । पारिषद्यैश्च पौरैश्च योद्धुमाखीयतौद्धतं ।
 ततो जनकसिंहस्य नगरं तन्मतेन तत् । सज्जं सुस्सलदेवस्य कृत्स्नमानयनेऽभवत् ।
 प्रायाद्वारयितुं पूर्वमग्रहारद्विजान्नृपः । प्रययौ विजयक्षेत्रं तत्रासीच्च हतोद्यमः । २१०
 तन्मध्ये निखिलांस्तत्र डामरांस्तिलकोऽब्रवीत् । व्यापादयेति तं तच्च सत्कैकायो न सोऽग्रहीत् ।
 राज्ञएव मुखाद्बद्धा लवण्यास्तद्विश्वसुः । तस्मिन् पृथ्वीहरमुखास्तत्र सुस्तिलकात्पुनः ।
 भागिनेयं प्रयागस्य क्षत्तारं लक्षकाभिधं । बन्धुमैच्छन्नृपोऽस्त्रिगुणं प्रययौ स तु सुस्सलं ।
 ततः प्रविश्य नगरं स निपत्याखिलं जनं । अकारणविरक्तानां पौराणां प्रददौ सभां ।
 युक्तमयुक्तवांस्तत्र हतोक्तिः शट्बुद्धिभिः । पौरैः स चक्रे नाख्येव भेषजं विश्ववसृशां । २१५
 अत्रान्तरे सोमपालविम्बाद्या लहरे स्थिताः । योद्धुं सुस्सलभृपं ते सर्वे पर्णोत्समाययुः ।
 तच्च पद्मरथो नाम राजा का लञ्जरेश्वरः । मैत्रीं संसृज्य कक्षाद्यैराययौ तत्कुलोद्भवः ।
 सोऽथ शुक्लत्रयोदश्या वैशाखे बलिभिः समं । तैर्मानो सुस्सलो राजा सङ्ग्रामं प्रत्यपद्यत ।
 प्रेक्षकैर्वर्ण्यतेऽद्यापि स पर्णोत्सान्तिके रणः । तस्याद्भुतोऽवमानाग्निचालनप्रथमचणः ।
 कुतोऽप्येत्य निजस्फारस्ततःप्रभृति भूपतिं । तमशूत्रं पुनश्चक्रे मृगेन्द्र इव काननं । २२०
 भयस्त्रुलितपाशानां कालपाशैः समागमं । स चकार तुरुष्काणां क्षणात्पुष्कलविक्रमः ।
 मातुस्वं सोमपालस्य निन्ये कवलतां बली । रणे तत्कोपवेतालो वितोलासरितस्तटे ।
 किमन्यदल्पसैन्यस्तु बह्वनपि स तान् व्यधात् । हतविद्रुतविध्वस्तयथात्मपरिपन्थिनः ।
 कश्मीरकाणामैचित्यं किं नाभूत् स्वामिनो ददुः । एकस्य ये रणं नष्टाः कुकीर्तिमपरस्य च ।
 तुरुष्कैः सह यातेऽथ सोमपाले गतत्रपाः । विभं काश्मीरकास्यक्षा राजान्तिकमग्निश्रियन् । २२५
 ह्याधनूंषि शिरास्यद्य नमयन्तोऽद्भुताशयाः । कुलप्रभोः पुरः स्पष्टं न ते धृष्टा ललज्जिरे ।
 आगच्छद्भिस्ततः पौरैर्डामरैश्च समं नृपः । प्रतस्थे दिवसैर्दित्रैः कश्मीराभिमुखः पुनः ।
 राजपुत्तः साहदेविः कल्हणे विशतः प्रभोः । डामरान् क्रमराज्यस्थान् संगृह्णायेसरेऽभवत् ।
 यएव प्रथमं राजा सैन्याद्भिर्बुधमग्निश्रियत् । सएव विम्बो राजानं तमुत्सृज्य समाययौ ।
 अन्ये जनकसिंहस्य सम्मता मन्त्रितन्त्रिणः । प्रत्युच्यन्तो व्यलोक्यन्त नृपतिं निरपत्रपाः । २३०
 काण्डिलेत्राभिध ग्रामजन्मा शस्त्री सुलक्षणः । भाङ्गिले कश्चिदभवच्छूये क्रान्तोपवेशनः ।
 भिक्षुर्वितोर्णमार्गं तं सुस्सलान्तिकगामिनः । लोकस्थान्तरे जेतुं सहपृथ्वीहरो ययौ ।
 जितवांस्तं बबन्धेच्छां निहन्तुं सुस्सलोन्मुखं । क्रोधाज्जनकसिंहश्च वार्त्तां तां च विवेद सः ।

नगरस्थेन तेनाथ पौराश्वारोहतन्निष्णः । सङ्घटय्याखिलान् भिक्षोः प्रातिपक्ष्यमगृह्यत ।
जानंस्तेनावृतं राज्यं ततोभिचाचरोनृपः । पृथ्वीहरेणानुयातो नगरं सहसाविशत् । ६८५
सेतौ सदाशिवाग्रस्थे तत्सैन्यैः सह सङ्गरं । दृष्टं जनकसिंहोऽथ सान्त्वमानोऽपि सोऽग्रहीत् ।
द्रष्टुं जनकसिंहस्य योधानां वल्गतां मदात् । अविशक्यपराभूतिं मूर्ध्नि समजायत ।
अलकेन समं पृथ्वीहरस्तद्वाहसुनुना । अन्येन सेतुना तीर्त्वा तस्य सैन्यमनाश्रयत् ।
तच्चश्वारोहपौरेषु विद्रुतेषु सबान्धवः । नक्तं जनकसिंहोऽथ पलाय्य लहरं ययौ ।
भिक्षुपृथ्वीहरौ प्रातस्तत्पृष्ठग्रहणौद्यतौ । तत्पश्चात्तेऽश्ववाराद्याः पृष्टा भूयोऽप्यग्निप्रियन् । ६९०
क्षिप्वा क्षिप्रं स्वकचान्तर्विबुधप्रतिमाभयात् । ते पारिषद्यविप्राद्याः प्रायमुत्सृज्य विद्रुताः ।
भूत्यानि सुरयुग्यानि रचन्तः केऽपि भिक्षुणा । प्रायान्निवृत्ता वयं मृत्युक्त्वन्तो न बाधिताः ।
ह्योजानके भैक्षवेऽद्य बलान्तुङ्गतुरङ्गमान् । दृष्टवन्तो वयं सैन्यैः सादिनोऽद्यापि साह्वताः ।
भिक्षुराजप्रदीपेन द्योतितः क्षणभङ्गिना । पिष्टवित्ताधिकारेण श्यालस्तिलकसिंहजः ।
गते जनकसिंहोऽथ प्रतिपचानुसारिणाम् । विधातुं वेश्मभङ्गादि लभ्यं भिक्षुमहीभुजा । ६९५
अत्रान्तरे ऊष्कपुरे नोतेषु तिलकादिषु । भङ्गं सुल्हणसिम्बाद्यैस्समेतानन्तसैनिकैः ।
अग्रायातैर्मल्लकोष्ठजनकाद्यैः ससैनिकैः । अपरैरपि सामन्तैर्बलवाज्जल्यशालिभिः ।
अन्वीयमानो दिवसैर्द्विचैराक्रान्तमण्डलः । विशङ्कहरमार्गेण विपचापेक्षितोऽपतत् ।
नगरापणवीथ्यन्तहयारोहमुखात्पुरः । द्रोहयोधानुपायातांस्तान् वीज्योऽजितसाध्वसः ।
चेष्टितो लम्बकूर्चैर्न वक्त्रेण भृकुटीभृता । कोपकम्पिततारेण फुल्लनासापुटसृष्टा । ७००
कांक्षित्सन्तर्जयन् भिन्दन्नन्यान् भग्नांस्तथापरान् । तीव्रातपश्यामवपुस्ताम्यत्कालदवोल्बणः ।
आग्नीर्दोषकृतां पुष्पवर्षिणां पुरवासिनां । पूर्वापकारिणां श्रेणिष्ववज्ञान्यस्तलोचनः ।
स्कन्धमात्रोपरिन्यस्तं कवचं हेलया दधत् । केशानन्तशिरस्त्रान्तनिःसृतान् धूलिधूसरान् ।
पक्ष्ममालाञ्च विभ्राणः संकोशासिस्तुरङ्गिणां । आकृष्टखड्गमालानामन्तर्बलान्तुरङ्गमः ।
स सिंहनादैरुद्दामैर्भरीभाङ्गारनिर्भरैः । बलैर्भरितदिक्कोशः सुसलः प्राविशत्पुरं । ७०५
कुलकं ॥ षड्भिः सदादशदिनैर्मासैर्ज्यैष्ठे सितेऽहनि । स सप्तनवताब्दस्य तृतीये पुनराययौ ।
राजधानीमप्रविष्टो भिक्षुं पूर्वपलायितं । अन्विष्यन् क्षिप्रिकातीरे सलवन्योव्यलोकयत् ।
सरित्पारं रिपौ प्राप्ते स सपृथ्वीहरो गतः । मार्गे लवन्यैर्मिलितैरन्यैः शाकं न्यवर्त्तत ।
तम्बिद्राव्य रणे राजा बद्धा प्रहतिविचरन् । सिंहं पृथ्वीहरश्चातिं राजधानीमथाविशत् ।
उपभोगैः सपत्नस्य तत्कालनिःसृतस्य सा । अङ्किता मानिनस्तस्य वेश्येवोद्देगदाभवत् । ७१०
भिक्षुः सन्त्यज्य कश्मीरान् सह पृथ्वीहरादिभिः । ग्रामं पुष्पाणनाडाख्यं सोमपालाश्रयं ययौ ।
प्रस्थितो डामरान् सर्वान् राजा स्वीकृत्य तु व्यधात् । खेय्या वट्पात्रजं मल्लं हर्षमित्रञ्च कम्पने ।
पूर्वापकारं स्मरतो देशकालानपेक्षिणः । पूर्वविदेषिणस्तस्य न कृपां प्रति पेदिरे ।

भिक्षुसम्पत्कजं गन्धमपि मोक्षमशक्तुवन् । मृत्युभ्यः खण्डयः कृत्वा द्वेषासिंहासनं ददौ ।
 अनयोपार्जितां त्यक्तुमनीशा डामराः श्रियं । समन्योश्च नृपाङ्गीता नात्यजन्विषोद्यमं । ८१५
 भिक्षुस्तु राज्यविभ्रष्टः सुहृदो विषये वसन् । उत्साहं सोमपालस्य दानमानैः पुनर्ययौ ।
 बिम्बः साहायकप्रार्थी विस्मयस्थान्तिकं गतः । तस्मिन्विरोधिभिर्बद्धोरणे धीरस्तनुं जहा ।
 भिक्षाचरो बिम्बशून्यो भजन् सुनयपात्रतां । अनैषोदवहृद्वा यत्तपिथां तां गतवपः ।
 निपत्य स्वल्पसैन्योऽपि ततः शूरपुरे बली । जिता पृथ्वीहरो वद्वात्मजं व्यद्रावयदृणात् ।
 तस्मिन् पलायिते भिक्षुं पुनरानीय सोऽविशत् । भुवं मण्डवराज्यानां दसूनां स्वचिकीर्षया । ८१६
 तत्रत्यैर्मङ्गल्यज्याद्यैर्डामरैः स्वकृतैः समैः । जगाम विजयचेत्रं विजेतुं कल्पतार्पातं ।
 जितस्तेनाहवे हर्षमित्रोविहतसैनिकः । विजयेश्वरमुत्सृज्य भीतोऽवन्तिपुरे ययौ ।
 विजयचेत्रजास्तत्तत्पुरयामोद्भवा अपि । जना भयेन प्राविचित्रय चक्रधरान्तिकं ।
 येषि किंशुपशुश्रीहिधनोपेतैरपूर्यत । स्थानं तत्तैश्च राज्ञश्च येषैः सायुधवाजिभिः ।
 अम्बारुढैरथ स्पृष्टं लोकोत्प्लुष्टनलालसैः । तैर्भैरवैरेष्टन्त कटकैर्याप्तदिकटैः । ८१७
 तान्दारुमयवप्रौघदारगुप्ते सुरौकसः । अङ्गने तिष्ठतो हन्तुं बद्धुं वा नाशकन् दिषः ।
 तदन्तरस्थितं दग्धं कर्पूराख्यं स्ववैरिणं । कश्चित्कतिस्थलीयामजन्मा निर्गूढडामरः ।
 पापो जनकराजाख्यस्तत्राग्निमुददीदिपत् । मूढस्तादृगपथ्यन्तजन्तुसंहारनिघ्नः ।
 तमापतन्तं ज्वलितं ज्वलनं वीक्ष्य सर्वतः । भूतयामस्य सुप्तहान् हाहाकारः समुद्ययौ ।
 विशङ्कतान्तवाहारिभिरेव किन्नवन्धनैः । अथैव सचोसञ्चारा भ्रमद्भिर्जगन्निरे जनाः । ८१८
 प्राच्छाद्यत बलज्ज्वालैः करालैर्धूमराग्निभिः । व्योम पिङ्गकचश्मश्रूजालैर्नक्तञ्चरैरिव ।
 निर्धूमस्य विसारिण्यो ज्वाला हव्यभुजो दधुः । सन्तापद्रुतहेमाभ्रसुवर्णलहरीभ्रमं ।
 सन्तापविद्रुतव्यामचारिमौलिपरिच्युताः । रक्तोष्मोषादवभ्रमुर्जालाभङ्गान् भोज्जने ।
 दीर्घदारुग्रन्थिभङ्गजन्मा चटचटारवः । तापप्रकाथ्यमानाभ्रगङ्गाघोषद्वोद्ययौ । ८१९
 स्फुलिङ्गैः श्लेषवित्रस्तजन्तुजीवितसन्निभैः । अग्राहि गहनव्याममार्गभ्रमणसम्भ्रमः ।
 शकुनैः श्रावसञ्चारकोशादाक्रन्दिभिर्नभः । मानुषैर्द्वयमानैश्च भूमिर्मुखरिताभवत् ।
 भ्रातृन् भर्तृन् पित्रन् पुत्रानालिङ्ग्याक्रन्दनिर्भराः । भोमीलितदृशानार्थो निरदह्यन्त वक्रिणा ।
 तदन्तरात्साहसिका ये केचिन्निरयासिषुः । बहिस्ते निहताः क्रूरैर्डामरैर्मृत्युवोदितैः ।
 तावन्तो जन्तवस्तत्र व्यपद्यन्त तदा क्षणात् । स्विन्ना एव न ये दग्धास्तावतापि दृशानुना ।
 अन्तःशान्तेषु सर्वेषु बहिःशान्तेषु हर्षेषु । क्षणादेव प्रदेशः स निःशब्दः समजायत । ८२०
 वक्रैः कदकहाशब्दैः द्रुस्रोभूतार्चिषः परं । स्विद्यतश्च श्रौण्यतश्च श्रुतः सिमसिमाध्वनिः ।
 विलीनासृग्वसामेदोनिःस्यन्दाः सरणीभूतैः । प्रससुर्विस्मगन्धश्च योजनानि वह्न्यगात् ।
 एकः सुश्रवसः कोपात् द्वितीयोदस्युविश्रवात् । ईदृग्धुतवहाबाधो घोरश्चक्रधरोऽभवत् ।

भूतग्रामादिमंहारः सम्बर्त्तय वक्त्रिणा । तादृक् त्रिपुरदाहे वा खाण्डवे तत्र वाभवत् ।
 पुण्येऽस्ति शुक्लदादश्यां नभसः कुक्षतं महत् । तद्भिच्छुः कृतवान्नाज्यलक्ष्या भाग्यैश्च तत्त्यजे ।
 सकुटुम्बेषु दग्धेषु तदानीं गृहमेधिषु । पुरग्राममहस्तेषु गृहाः शून्यत्वमाययुः ।
 मङ्गलाख्योडामरश्चिन्वन् शवान्नन्नागरोद्भवः । प्रीतिं प्राप्तस्तदीयार्थैः कापालिकद्वययौ ।
 अवरोद्धाय विजयचेन्नं भिक्षाचरस्ततः । लब्ध्वा नागेश्वरं पापं यातनाभिरमीमरत् ।
 गर्ह्यं पैतामहे देशे किं नासीत्तस्य चेष्टितं । पितृदुहः स तु बधः सर्वप्रोतिकरोऽभवत् ।
 गृहिणी हर्षमित्रस्य पत्यौ त्यक्त्वा पलायिते । पृथ्वीहरेण सम्प्राप्ता विजयेशाङ्गनान्तरात् ।
 निमित्तभूतमेतादृक्प्रजः संहारवैशसं । खं निन्दन् सुसुतो राजा ततो योद्धुं विनिर्य्येयौ ।
 संवेगात्पाप्मनः शीघ्रं निरयक्तेशुभुक्तये । प्राप्तेजनकराजेन बधोऽवन्तिपुरान्तिके ।
 यत्कृते क्रियते कर्म लोकान्तरसुखान्तकं । स मूढैः सुलभापायः कायश्चिन्नं न गण्यते ।
 कम्पनाधिपतिं सिम्बं कृत्वा डामरमण्डलं । चर्चव विजयचेन्नादन्यतोऽपि ततो नृपः ।
 शमालां प्रययौ पृथ्वीहरो मडवराज्यतः । विजित्य मल्लकोष्ठेन त्याजितो निजमण्डलं ।
 क्षिप्ताः केचिद्वितस्तायां केचिच्चक्रधराङ्गने । अक्रियन्ताग्निमात् क्रष्टुमशक्या बहवः शवाः ।
 क्रमराज्येऽथ कन्याणवागदीन् रिह्णोऽजयत् । आनन्देऽनन्तजस्तत्र ततोदाराधिपोऽभवत् ।
 शूले प्रमापितं सिंहं नयन् पृथ्वीहरो बली । सार्द्धं जनकसिंहाद्यैरयुध्यत् क्षितिकातटे ।
 तीर्थं प्रस्थाप्यमानेषु विपन्नास्थिखिहास्यहः । भाद्रे मास्येकमवलाकृन्दिताक्रान्तदिक्पथं ।
 हतवीराबलाक्रान्तमुखे नगरान्तरे । पृथ्वीहराहवे सर्वैर्दिवसैरन्वकारितत् ।
 ॥ युग्मं ॥ अथ यातो यशोराजश्यालः शूरोदिगन्तरात् । ओवको विदधे राज्ञा खेरोकार्याधिकारभाक् ।
 अप्रियं स लवन्यानां तेऽपि वा तस्य नाचरन् । कालन्तु गूढगौहादैरन्योन्यस्य न्यवीवहन् ।
 पुनराश्वयुजे राजा शमालान्निर्गतस्ततः । परैर्मनीमुषग्रामे युधि भङ्गमनीयत ।
 नित्याभ्यासेन युद्धानां लब्धोत्कर्षान्यदर्शयन् । सर्ववीराग्रणीर्भिक्षुस्तत्पूर्वं तत्र विक्रमं ।
 तुक्कदिजादयो मुख्या भिक्षुपृथ्वीहरादिभिः । आसारापातविवशा निहताः सौस्तुले बले ।
 प्रधानवीरभृष्टे सैन्यदन्दे न कोऽप्यभूत् । स वीरश्चरतः सङ्घे भिक्षोरक्षिप्रियोन्मुखः ।
 पृथ्वीहरस्य भिक्षोश्च संग्रामे भूरिवार्षिके । कादम्बरोपताकाख्ये दे अश्वे पीतपाण्डुरे ।
 आस्तामत्यहुते याभ्यामनेकतुरगचये । न विपन्नं प्रहृतिभिर्नान्वभाव्यथवा क्लमः ।
 सैन्यानां सङ्कटे त्राणमश्रान्तिरविकथनः । अभूत् क्लेशसहोवीरो नान्योभिक्षाचरात् कश्चित् ।
 योधानां सौस्तुले सैन्ये विह्वेषु न कश्चन । त्राणं बभूव तेनैते बहवो बद्धधा हताः ।
 नवेषु डामरानीकाः केचिद्भङ्गेषु सैनिकाः । भिक्षाचरगजेन्द्रेण कलभा इव पालिताः ।
 नान्योत्थानदीनत्वं दृष्टं पृथ्वीहरान्तदा । स्वयं यो भैक्षवे दारे जजागार प्रतिचपं ।
 ततः प्रमत्त्यभूद्गोप्ता पुरः पश्चाच्च सर्वदा । विश्वेदेवा इव आद्वे युद्धे भिक्षुर्नृपहाभटः ।

८८५

१०००

१००५

१०१०

१०१५

१०२०

आहवे साहसं कुर्वन् सर्वतः सोऽभ्यधात्रिजान् । एवमस्वलितस्त्रैर्यमुपपत्तिमसंत्यजन् ।
 न मे राज्याय येनाऽयं पर्याप्तं दुर्यशः पुनः । कृत्यं प्रसक्तं पूर्वेषां व्यवसायं व्यपोहितुं । १०२४
 अनाथा इव ते नाथा विंश व्यापादनक्षणे । ज्ञात्वा नष्टं कुलं नाथवद्भ्या नूनं स्पृहां दधुः ।
 इति मत्वा सोढकष्टेष्टे सुदृढनिश्चयः । दूयमानोऽस्मि दायाददुःखदायी दिने दिने ।
 नास्त्येवाप्राप्तकालस्य विपत्तिरिति जानतः । कस्य साहसवैमुख्यमुत्पद्येत यशोर्थिनः ।
 किं कार्यगतिर्कौटिल्यैरुत्थैस्तान्यथ वा कथं । न वदामः प्रतिज्ञाय स्वयमार्षेऽध्वनि स्थितिं ।
 सोत्कर्षपौरुषाद्विचोरशङ्किषत डामराः । ततोदायादविच्छेदं नास्याकृषत जातु चित् । १०२५
 प्राग्राज्याधिगमाद्राज्ञामन्येषां राजवीजिनः । चिन्तयन्तो व्यवहृतिं व्युत्पद्यन्ते शनैः शनैः ।
 पितुः पितामहस्याथ न दृष्टं तेन किञ्चन । अतएवाभजन्मोहं राज्यं सम्प्राप्तवान् पुरा ।
 तत् स भूयोऽपि चेदीक्षेत् कैव वार्त्ता विपाटने । सापेक्षं वीक्षितुं जाने न दैवेनाप्यशक्यत ।
 जानन् लवन्धकौटिल्यं प्रमादात् स हितेऽहितं । प्राप्नुयां राज्यमित्याशां बद्धाहान्यत्यवाहयत् ।
 दसूनां सुसूलो राजा मेने तत्सहितं मतं । जिगीषोर्नीतिविक्रान्त्योः प्रयत्ना लिप्यनन्तरः । १०२६
 युद्धे खान् स स्मरन्वैरं नापासीत्तेन तेऽभजन् । नास्मिन् विश्वासमेतस्माद्धेतोर्नास्याभवज्जयः ।
 इत्थं नानामतैः पक्षैः प्रतिपक्षैरुपेक्षितं । राष्ट्रं निखिलमेवागात् सर्वतः शोचनीयतां ।
 यत्सम्बन्धाद्विदितपिनिवहैर्निग्रहव्यग्रवन्धव्याधप्रत्तानलपरिभवः कोऽपि नन्वन्वभावि ।
 हाधिगधात्रा विघटनपरः सोऽपि मान्द्यादमोषां लभ्यं श्रेयोविधिविधुरितैर्नान्यतो न स्वतोऽपि ।
 द्वैराज्ये प्रभवत्येवमकाण्डापतितैर्हिमैः । विवशं सुसूलक्ष्माभृदजयद्वैचवं बलं ।
 पुष्पाणनाडभूयोऽपि भित्तुपृथ्वीहरौ गतौ । अन्यैर्लवन्धैर्भूभर्तुर्नर्तदत्तकरैः कृता । १०२७
 सिम्बोऽपि कम्पनाधोशो व्यधाद्विजितडामरः । सर्वां मडवराज्योर्वीं वीरः शमितविश्रवां ।
 तावत्यापि विपक्षाणां शान्त्या शीतलतां गतः । पूर्व्ववरं स्वपक्षाणां प्रादुश्यके स भूपतिः ।
 जिघांसुकथिते राजन्युल्लेखेन पलायितः । मल्लकोष्टः सोऽपि कोपाद्राज्ञा राद्रात् प्रवासितः ।
 अनन्तात्मजमानन्दं बद्धा दाराधिकारिणं । व्यधत्त सैन्यवं प्रज्जिनामानं राजवीजिनं ।
 गतोऽथ विजयक्षेत्रं सिम्बेन सहितोऽविशत् । नगरं तच्च विश्रुत् बद्धा कारागृहेऽक्षिपत् । १०२८
 अनुसृतिमहावात्याप्रेरितोऽमर्षपावकः । आचक्षाम क्षमावारि तस्य मृत्यान् दिधक्षतः ।
 सिंहयक्त्रसिंहाभ्यामनुजाभ्यां सहाबधीत् । शूलेऽधरोप्य सिम्बं सरोषावेशविलुप्तधीः ।
 कम्पने श्रीवकं चक्रे सुज्जिं प्रज्जेः सहोदरं । बद्धा जनकसिंहञ्च राजस्थाने न्ययोजयत् ।
 आप्ताश्च मन्त्रिणश्चासंस्तस्य वैदेशिकास्ततः । स्वदेशजस्तु सोऽभूद्यो लोहरस्थं तमन्वगात् ।
 अथ सर्वेऽपि साशङ्कास्तं त्यक्त्वाशिश्रियन्निपून् । शतैकीयः कश्चिदासीद्राजधान्यां नृपाश्रितः । १०२९
 तेनाप्रतिसमाधेयोभूयश्चान्तेऽप्युपद्रवे । इत्थमुत्थापितोऽनर्थो न पुनर्यः शमं ययौ ।
 एकाक्षेपे परेऽपि सूर्यत्र मृत्या विशङ्किताः । तत्रापराधे प्राज्ञस्य राज्ञोऽवज्ञैव शस्यते ।

माघेऽथ मल्लकोष्टाद्याऽद्भुताः पुनराययुः । ते गूराः पुरमार्गेण भिक्षुपृथ्वीहरादयः ।
 वितस्तापरिखाचिन्ता भूरगम्या द्विषामिभ्यं । इति प्रायान्नवमठं त्यक्त्वा राजगृहं नृपः ।
 वर्षेऽष्टानवते चैत्रे डामरेषु रुरुत्सु । अभ्येत्य मल्लकोष्टेन प्रागेवाग्राहि सङ्गरः ।
 सोऽश्ववारैः सह रणं चकार नगरान्तरे । नृपावरोधैः सौधाग्रादालोकितमथाकुलैः ।
 भिक्षुणा चिन्तिकातीरे स्कन्धावारो न्यबद्धत । रामेण वानरी सेना यथा पाथोनिधेस्तटे ।
 नृपोद्यानाद्गुमान् निन्युरिन्धनाय महानसे । दूर्वाङ्कुरान्मन्दुराभ्या वाहभाज्याय डामराः ।
 पृथ्वीहरस्तु संगृह्णन् दस्युन् मडवराज्यजान् । चकार विजयचेत्रे यावत्कटकसंग्रहं ।
 तावत्प्रज्जिमुखान् मल्लकोष्टयुद्धाय भूपतिः । आदिश्यादाववस्कन्दं वैशाखे साहसोन्मुखः ।
 अकस्मात् पतिते तस्मिन् हतावष्टभविचिताः । प्रययुः सेतुमुल्लङ्घ्य जीवश्वस्ताः कथञ्चन ।
 नगरं मल्लकोष्टाजिह्वये प्रज्जावथाविशत् । पृथ्वीहरानुजः सुज्जिं निर्जित्य मनुजेश्वरः ।
 परं पारं वितस्तायाः सेतुच्छेदादनाप्रुवन् । अर्वाचि तीरे स गृहान्दग्ध्वागात्क्षिप्तिकान्ततः ।
 लवणैर्नगरं प्राप्तं मत्वा सुस्तुलभूपतिः । आययौ विजयचेत्रात् सैन्यमुत्थाप्य बिह्वलः ।
 अहंपूर्विकयारातिसंक्रान्तैश्च निजैर्बलैः । पीडितस्तस्य गम्भीरः सिन्धुसेतुरभज्यत ।
 स कृष्णषष्ठ्या ज्येष्ठस्य तस्यासङ्ख्यसमूचयः । यथाग्निना चक्रधरे तथा तत्राश्रसा मृतः ।
 भुजावद्यस्य शमयन् सैन्यानां समग्रं नृपः । त्रैलोक्यैस्तथा पृष्ठे पतितः सरिदन्तरे ।
 अनभ्यस्ताम्बुतरैरास्त्रिभ्य ब्रुडितोऽसकृत् । तरसा युद्धविद्धाङ्गः स निस्तीर्णः कथञ्चन ।
 अनुत्तीर्णं त्वलं त्यक्त्वा पारे सामन्तसंकुलं । सहस्रांशेन सैन्यस्य तीर्णेनानुगतो ययौ ।
 सन्त्यक्तानन्तसैन्योऽपि सोऽवष्टम्भमेया ययौ । प्रविश्य नगरं मल्लकोष्टमुत्थावणेऽग्रहोत् ।
 विजयस्थाय जननी मिह्नाख्या स्वामिनोर्जितं । निनाय देवसरसं सैन्यं तद्विजयेश्वरात् ।
 साथ पृथ्वीहरेणेत्य हता तत्रोपवेशने । टिक्कश्च दत्तो भूपालसैन्यं विद्रावितञ्च तत् ।
 परं व्यायामविद्याविद्विद्रुते निखिले बले । दिजः कल्याणराजाख्यः समरेऽभिमुखोहतः ।
 मन्त्रिडामरसामन्तसङ्कुलात् सौस्तुलादलात् । पृथ्वीहरेणागृह्यन्त बद्धा वृन्दानि शस्त्रिणां ।
 अन्वगात् स वितस्तान्तर्यावत्तान्विद्रुतान् बलात् । ओजानन्ददिजादींश्च बद्धा गूढे व्यपादयत् ।
 मन्त्रिणा जनकश्रीवकाद्या राजात्मजास्तथा । तीर्त्वाद्रिं विषलाटायां शरणं प्रययुः स्वशान् ।
 इत्थं पृथ्वीहरोलब्धजयः संगृह्य डामरान् । जिगीषुर्भिक्षुणा साकं नगरोपान्तमाययौ ।
 भूयोऽपि मानुषाश्चैघसंहर्त्ता सर्वतस्ततः । रणः प्रवृत्ते प्राग्वत्पुरे रुद्धस्य भूपतेः ।
 निन्निरोधः पथानेन नृपावसथ इत्युभूत् । सैन्ये मडवराज्यानां स्वयं पृथ्वीहरोऽग्रणीः ।
 तत्तत्सामन्तकुलजैर्वरैः काश्मीरकैर्भटैः । समेतं डामरकुलं दुर्जयं सर्वताऽभधत् ।
 काश्मीरकाः शोभकाद्याः काकवंश्याः सहस्रशः । प्रख्याता भैक्षवे पक्षे रत्नाद्याश्चापरेऽस्फुरन् ।
 नदतः खल्लादाद्यं तुमुलं शृण्वता मिषात् । पृथ्वीहरेणागृह्यन्त वाद्यभाण्डानि कौतुकात् ।

हित्वा भूर्यथ तूर्यादि परिच्छेत्तुं स कौतुकी । श्रपाकदुन्दभीभाण्डशतानि द्वादशाशकत् ।
 तथा विनष्टैर्न्याऽपि त्रिंशद्विंशैर्नपात्मजैः । मितैः स्वदेशजैश्चारोन् प्रतिजयाह सुस्तजः ।
 राजन्याविच्छिष्टकुलोद्भूतावुदयधान्यकौ । चम्पावल्गापुराधोशावुदयब्रह्मजज्जलौ ।
 तेजःसल्लहणहंसानां धुर्योहरिहडौकसः । चत्रिकाभिञ्जिकास्थानसव्यराजादयस्तथा ।
 विडालपुत्तानीलाद्याभावुकान्वयसम्भवाः । रामपालः साहजिको युवा तस्य च नन्दनः ।
 नानावंश्याः परेऽप्युयसंग्रामव्यग्रताजुषः । पुरोपरोधसंनद्धानरुन्धन् सर्वतो रिपून् ।
 तनूजनिर्विशेषेण रिल्लहणेन महीभुजः । रणाग्रेसरतायाहि विजयाद्यैश्च सादिभिः ।
 स्वयमुद्यमिना राज्ञा वर्मणैव निजौ भुजौ । सुजिप्रज्जो पाल्यमानावभूतां रणकर्षणौ ।
 ताभ्यां साधारणीं कुर्वन्नाज्योत्पत्तिं महीपतिः । स महाव्यसने तस्मिन् सम्यगुदधुरोऽभवत् ।
 तत्पक्षाभागिकशरङ्गासिमुष्मुनिमुद्गटाः । कलशाद्याश्च कुशला विपक्षलोभणेऽभवन् ।
 भूभर्तुष्टक्कविषये लवराजस्य नन्दनः । आसीत् कमलध्वजास्य संग्रामाग्रेसरः प्रभोः ।
 प्रहारं बलिनस्तस्य चामरध्वजशोभिनः । प्रभिन्नस्येव नागस्य हयारोहा न सेहिरे ।
 अनुजः सङ्गिकः पृथ्वीपालोभ्रातुः सुतोऽस्य च । पाञ्चालौ फाल्गुनस्येव पार्श्वरचित्वमाययुः ।
 सतावर्द्धिर्द्व्यैराद्रेऽपि कुपिते ऽजयत् । भूरिस्वर्णार्पणोपात्तैर्वाजिभिश्च महीपतिः ।
 तत्र तत्राहवे सोऽपि बभ्रामासम्भ्रमो नृपः । उत्सवे गृहमेधोव मण्डपे मण्डपे स्वयं ।
 तस्य हि व्यसनं त्रासहेतुः प्राभूदुपक्रमे । प्रवृद्धिप्राप्तमभवद्वैर्यादाय्यथ धीमतः ।
 क्लैव्यरुद्धयमापाते मध्यपातेन तादृशं । कारुषिणं यथा शीतं मज्जनेन तथा पथः ।
 वैरिसैन्यतमोयत्र यत्र ज्योत्स्नेव निर्यया । सितासिता च भूभर्तुस्तत्र तत्रास्य वाहिनी ।
 एकदा कृतसङ्केतास्तुल्यमाहवमेतके । महासरितमुत्तीर्य डामरा नगरेऽपतन् ।
 असीमनगरस्थानविभक्तकटकोनृपः । परिमेयाश्चगरस्तान् विशतः स्वयमाहवत् ।
 नाभजत् डामरानीकस्तेन विद्राविनोर्धृतिं । हेमन्तमरुताकीर्णपर्णराशिरिवेरितः ।
 आनन्दः काककुलजोलोष्टशाखनलाङ्गयः । अन्ये च डामरानीके ख्याता भूभृङ्गटैर्हताः ।
 लम्बाभिधाना नानीता राज्ञः क्रूरस्य दृक्पथं । बह्वन्निजभुञ्ज्वाण्डाला द्वव राजोपजीविनः ।
 भयाङ्गोपाद्रिमाहूढाश्चापरे भैरवास्ततः । आसन्नमृत्यवोऽभवन् कटकैर्विष्टितादिशं ।
 योमार्गो दुर्गमः पत्तिणोऽपि चातुन्ततः स तान् । तत्र व्यापारयामास भित्तुर्मानो तुरङ्गमान् ।
 कथञ्चित्पत्तिणा विद्वृषीवस्तथाग्रहीन्मुञ्जः । पार्श्वे पृथ्वीहरो रुढिं दित्राश्चान्ये महाभटाः ।
 वेलाद्रिभिरिवोदृतैः मिन्धौ तैर्दिषतां बले । रुद्धे गोपाचले त्यक्त्वा तेऽन्यानासरुज्जर्गिरीन् ।
 अथोदतिष्ठत् सुस्तेन राजानीकस्य वाहिनी । मल्लकोष्ठस्य पत्त्यश्च लोभिताशेषदिक्कटा ।
 अरिपष्टग्रहव्यग्रैस्तिष्ठन् स्वैर्वर्जितो बलैः । तदाज्ञायखिलैरेव हतो राजेत्यसंग्रयं ।
 आपातं सुस्मलो राजा यावत्तस्याविमोढवान् । तावत् सावरजप्रज्जिराजगाम रणाङ्गनं ।

१०८५

१०८६

१०८७

११०

११०४

१११०

आषाढवज्रलाष्टम्यां सहचारोहमेलकः । निजशस्त्रध्वनिप्रत्तसाधुवादे महानभूत् ।
 ताभ्यां स शमितो युद्धे सस्रनुः समोरणः । दावानभोनभस्याभ्यामिव प्रापाम्बुष्टिभिः ।
 सङ्ग्रामवज्रले काले तादृगन्यो न कोऽप्यभूत् । यादृक् स दिवसेवीर्यशैटीर्यनिकषोपलः ।
 अनीकिनी लाहरी सा विलम्बेनाययावति । तेषामुत्पाटनेच्छूनां नाभवद्वस्त्रमेलकः ।
 अन्योन्यस्य परिज्ञाता दिवसे तत्र सङ्कटे । भिक्षोर्भूमिभृता शक्तिर्भूमिभर्तुश्च भिक्षुणा ।
 ततोमडवराजांस्तान् योद्धुं तत्रैव निर्दिशन् । क्षिप्रकारोधसा युद्धमेत्य पृथ्वीहरोऽग्रहीत् ।
 दिगन्तरादथायातोयश्वराजो महीभुजा । मण्डलेश्वरतां निन्ये रिपून् प्रति जिहीषुणा ।
 खेरीकार्ये पुरा तस्य लवण्या दृष्टविक्रमाः । रणेषु मुखमालोक्य शतशः प्रचकम्पिरे ।
 कुङ्कुमालेपनच्छत्रहयादिप्रतिपत्तिदः । सर्वेषामभिनन्द्य तं राजा स्वमिवानयत् ।
 दीर्घोपस्रवयाणेषु दुःस्थितः स्वास्थ्यलिप्तया । जनो बबन्ध तत्रास्यां नववैद्यदवातुरः ।
 ज्यायांसं पञ्चचन्द्राख्यं शेषाणां गर्गजन्मनां । नृपतिर्भक्तकोष्टस्य प्रातिपक्ष्ये न्ययोजयत् ।
 शिशुश्चकुङ्कुमाख्यया मात्रा पालितः स शनैः शनैः । आश्रीयमाणोऽनुचरैः पित्रैः किञ्चित् प्रयां ययौ
 यश्वराजानुयातेन राज्ञा जन्येषु निर्जिताः । केचित्तत्पक्षमभजन् भग्नाः केचित् डामराः ।
 सभिक्षुः प्रययौ पृथ्वीहरः स्वमुपवेशनं । मल्लकोष्टेऽन्मुखो राजा निर्जगामामरेश्वरं ।
 अत्रान्तरे मल्लकोष्टो विमृज्य निशि तस्करान् । सदाशिवान्तिके गूह्या राजधानीमदाहृतः ।
 पृथ्वीहरेण भूयोऽपि योद्धुमागच्छतासकृत् । प्रज्जिसुज्जिमुखा युद्धमकुर्वन् क्षिप्रिकातटे ।
 वारेवारं लवण्यः स नगरे निर्देहन् गृहान् । प्रायः गूह्यत्वमनयदितस्तातीरमुत्तमं ।
 तत्र तत्र रणान् कुर्वन् प्राणसन्देहदायिनः । आचक्रामाथ नृपतिर्लहरं वहलं बलैः ।
 सिन्धुं तरन्तो निःसृतं दृतिभङ्गादयुर्जले । मन्दिरं कन्दराजाद्यास्तदीयाः समवर्तिनः ।
 दरद्वेशं ययौ मल्लकोष्टो राज्ञा निराकृतः । सपुत्राप्यभजच्छुद्धा प्रारोहं लहरान्तरे ।
 आनिन्यिरे जय्यकेन लवण्येन नृपान्तिकं । विषलाटान्तरात्तेऽथ जनकश्रीवकादयः ।
 लहरारभ्यतिक्रान्तनिदाघः शरदागमे । शमालां निर्धयौ राजा यश्वराजान्वितस्ततः ।
 भग्नं पृथ्वीहरत्रासात् सैन्यं रचन् मुनीमुषे । आजौ सज्जात्मजो डम्भनामा राजसुतो हतः
 युद्धं सुवर्णसानूरग्रामशूरपुरादिषु । कुर्वन् शश्वन्नृपः प्राप पर्यायेण जयाजयौ ।
 श्रीकल्याणपुराङ्गं नीते पृथ्वीहरादिभिः । श्रीवके नागवद्वाद्या युधि प्रापुः प्रमापणं ।
 पौषे सुवर्णसानूरान्निहन्तुं मातुरन्तिकं । टिकं स देवसरसं व्यसृजद्गर्गवल्गुभां ।
 स्वेन राज्ञश्च सैन्येन सहिता सा जिताहिता । अकस्मात्तत्र टिकेन निपत्य निहता युधि ।
 स स्त्रीबधं व्यधात् पापी द्वितीयमपि निर्धृणः । विशेषः कोऽथवा तिर्यङ्क्षे कृतस्कररचसां ।
 अबलां स्वामिनीं हन्यमानां त्यक्त्वा पलायिताः । चित्रं पशूपमाः शलं स्त्रीचक्रुर्लाहराः पुनः ।
 द्रुपद्प्रागागतं शय्यां भूयश्चोत्प्लवणं नृपः । ज्ञात्वा मडरराज्यं स प्रययौ विजयेश्वरं ।

१११५

१११६

१११७

१११८

१११९

११२०

मल्लराजतनूजानां निजा जिह्वैव दुर्जना । बभूव प्रभविष्णुत्वे व्यापदापातदूतिका ।
 प्रायश्चाद्यतने काले मृत्यास्तित उवृत्तयः । दर्शयन्ति समुसार्य सारं दोषतुषयहं ।
 आवाल्यात् संस्तुतः शीलवचःपक्षमपितैः । निर्गौरवैर्योगराजो रात्रि तस्मिन् व्यरज्यत । ११४५
 स दुर्ज्जातिर्महासैन्ययुतोऽवन्तिपुरस्थितः । अभजत्ततउत्थाय प्रतिपक्षसमाश्रयं ।
 वैरिपक्षगते तस्मिन् बलैः सर्वोत्तमैः समं । विह्वलो विजयकेचात् पलायिष्ट महीपतिः ।
 धियाज्यं ददत्तः सोऽपि सेहे प्राणाविरचिषुः । मुष्णद्भिश्चैरचण्डालप्रायैः परिभवं पथि ।
 माघे पलाय्य नगरं प्रविष्टस्तथाभिधे । मृत्ये द्रोमधर्यगङ्गिष्ठ खेषामपि तनूरुहं ।
 काश्मीरि के जने श्रेष्ठे निराशे नितरान्ततः । अङ्गन्य लोत्तमाङ्गेऽभूत् प्रज्जिपचे चमापतिः । ११४६
 मुद्रिता रुद्रपालादिपूर्वराजात्मजप्रथा । प्रज्जिना विक्रमत्यागनया द्रोहादिभिर्गुणैः ।
 तेनैव वर्द्धितामुत्र देशे विशदकीर्तिना । कालदौरात्म्यनुठिता प्रतिष्ठा शस्त्रशास्त्रयोः ।
 अमन्त्रयत सङ्गम्य यशोराजस्तु भिक्षुणा । नेहन्ति डामरा राज्यं तव विक्रमशङ्किताः ।
 उत्पाद्य पुनरुत्पिञ्जं साधिष्ठानबलावयं । राज्यं स्वयं गृह्णीयाभो यास्यामो वा दिगन्तरं ।
 इति तैर्मन्त्रिते च्छुङ्गां हतां श्रुत्वा दरतपुरात् । आगत्य मल्लकोष्ठोऽपि प्राविशत् खोपवेशनं । ११४७
 वर्षोऽथ दुस्तरः ख्यातएकान्नगतसङ्ख्याया । सर्वभूतान्तकलोके प्रावर्त्तत सुदारुणः ।
 वसन्ते डामराः सर्वे प्राग्वागैर्निर्गैर्निजैः । आगत्य भूयोभूपालं नगरस्थमवेष्टयन् ।
 धीरः सुस्सुतदेवाऽपि पुनरासीद्विजानिमं । निःसीमसमरस्तामारभधंरभभाजनं ।
 दाहलुण्ठनसंयामकर्म्मशौण्डैः स डामरैः । प्राग्विष्वेभ्योऽप्यधिको विप्रतः पर्यवर्द्धत ।
 महासरित्पथे निर्निरोधे तस्युर्विविचयः । नगरन्ते यशोराजभिक्षुपृथ्वीहरादयः । ११४८
 ततः कतिपुचिद्युद्धाहेषु यातेषु सङ्गरे । निजेनैव यशोराजः परकीयभ्रमात् हतः ।
 कथ्यात्मजेन हि समं विजयाख्येन सादिना । सास्सलेन तु सङ्ग्रामे परावृत्तीः प्रदर्शयन् ।
 विप्रलम्बैः सुवर्णश्वकचचिचोनिजैः । शूलायुधिभिर्हृद्भिः शूलाघातैरहन्यत ।
 भिक्षोराज्यं समर्थोऽयं दातुं हन्तुं ततश्च नः । भीत्या तैर्डामरैरेव स घातित इति श्रुतिः ।
 यथैव तेन विश्वस्तः स्वाभिद्रेहेण वञ्चितः । तथैव प्राप विश्वस्तः क्षिपमेव बधं मृत्रे । ११४९
 पृथ्वीहरस्तत्र तत्र योधयित्वाथ डामरान् । क्षिप्रकारोधसा भूयोऽभ्येत्य सङ्ग्राममयदीन् ।
 तत्राधिष्ठानयोधानां भिक्षुचोपजीविनां । पौरुषं स्वपरोत्कर्षं परिभावि व्यभाव्यत ।
 वक्रिदानमहायोधसंहाराद्यैरुपह्वैः । एकमेकमहत्तत्रानीहस्यासीद्भयावहं ।
 अतपत्तरणिस्तीक्ष्णमभोक्ष्यं भूरकम्पत । ववुर्दुमादीन् भञ्जन्तो महोत्पातप्रभञ्जनाः ।
 पवनोत्थापितैः पाण्डुकूटैर्दर्भैर्मुदोद्धतैः । व्योम्नि प्रात्तम्भनस्तम्भभङ्गनिर्घातदारिते । ११५०
 ज्यैष्ठ्य शुक्लैकादश्यां प्रवृत्तेऽथ महारणे । काष्ठीले डामरा वक्रिमेकस्मिन् प्रदुर्गुहे ।
 सोऽग्निर्वा मास्तोद्धूतः प्रसरन्वैद्युतोऽयवा । जज्वालैकपदे हतं नगरं निरवयहः ।

दृष्टस्तदानीमेतावद्गजव्यूहदवापतत् । सल्लिकखामिनो धूमोदहत्सेतौ यदुत्थितः ।
 अथेन्द्रदेवी भवनविहारं सहसागमत् । ततो नगरमुज्ज्वालं क्षणात् सर्वमदृश्यत् ।
 न भूमिर्न दिशो न द्यौर्धूमध्वान्ते व्यभास्यत । ऊडुकामुखचर्माभो दृश्यादृश्योऽभवद्रविः ।
 धूमान्धकारसंक्कन्नास्ततः प्रज्वलिताग्निना । अपुनर्दर्शनायैव मुज्जराविष्कृता गृहाः ।
 वितस्तादृश्यतो ज्ज्वालेश्चाक्षिप्ततटदया । रक्ताकोभयधारेव कृतान्तस्यासिवलरी ।
 ब्रह्माण्डोर्द्ध्वकवाटान्तसंस्पर्शात् पतितोन्नतैः । ज्वालाकलापैः संवृद्धैर्धूमच्छवनायिभिः ।
 उच्चावचैर्यतो ज्वालागृहैर्हेमाद्रिसन्निभः । वर्जिधूमच्छलान्मूर्ध्नि वभाराम्बुधरावलिं ।
 आविर्भवन्तो ज्वालाभ्यो गृहाश्चकुर्मुज्जुर्मुज्जुः । अदग्धायत इत्याशां विमुग्धगृहमेधिनां ।
 ज्वलितैस्तपितजला वितस्ता पतितैर्गृहैः । श्रौत्वा श्वेदनाक्लेशं विवेद सरितां प्रभोः ।
 दीपपत्रैः खगैः साकं ज्वलितावलपक्षवाः । उद्यानकुम्भण्डानां व्योमो ज्वयनमाचयुः ।
 सुधासिताः सुरगृहा ज्वालाम्बलिता व्यधुः । चयसम्यासमाक्षिप्तहिमाद्रिशिखरभ्रमं ।
 मज्जनावाघनैरेतुकदम्बैः श्लेषशङ्कया । अपास्तेर्नगरस्यान्तर्यपुर्नद्योऽपि शून्यतां ।
 किमन्यन्मठदेवोको गृहादिविवर्जितं । नगरङ्गणमात्रेण दग्धारण्यमजायत ।
 लोष्टावशेषे नगरे धूमश्यामोनिरास्यदः । उच्चैरेको दृढदुद्धोदृष्टोदग्धुमेपमः ।
 सैन्येषु ज्वलितावासत्राणाय चलितेष्वथ । शतमात्रेण योधानां युतो भूभृदजायत ।
 पारंगन्तुं वितस्तायाश्चित्रसेतुं तमचनं । लम्बरभ्रादिवोऽनन्ता निहन्तुं पथ्यवारयन् ।
 पुरन्दग्धं स्वमत्यन्तं प्रजा नष्टाश्च चिन्तयन् । आसन्नं मरणं राजा निर्विषो वक्त्रमन्यत ।
 प्रस्थाक्षुमथ तं प्रत्यङ्मुखमाशङ्क्य विद्रुतं । संज्ञितोऽन्यैः कमलयः कद्रवेत्यत्रबोद्धवः ।
 शरम्भस्मितविद्योतिचन्दनोलेखमाननं । परिवर्त्य निरुद्धाश्चो धीरः स तमभाषत ।
 तदन्यं करवै भूमेः कृते हं मोरसंगरे । चकार राजाभिज्ञोऽसौऽभिमानो पितामहः ।
 कुतस्त्वोऽप्येष दायादोयद्वातास्माकमस्मि वा । स हर्षदेवोऽप्रश्यन्नः कार्यशेषं पलायितः ।
 कोनाम मानिनां पङ्क्तौ प्रविष्टोऽन्ते निजां भुवं । असिक्तां स्वाङ्गरक्ताकां व्यालः कृत्तिमिषोऽसृति ।
 इत्युक्तोदञ्चयन्वला मुत्तिप्रायमुखं हयं । सम्प्रद्युमिच्छुः प्राणिभ्यां कृपाणमुदनामयत् ।
 ततो निगृह्य वलायां वाजिनं लवराजजः । ऊचे मृथेषु सत्त्वये प्रवेशादानभूभुजः ।
 प्रहारविक्रवस्तिष्ठन् गृहादेकोऽभ्युपायेश । सङ्कटे तत्र भूभर्तुः पृथ्वीपालोऽन्तिकं परं ।
 कैलपुत्रं सुतंस्तस्य वात्सल्यादेष भूपतिः । स्वस्यान्तनिष्क्रयां मेने सेवाविष्कृत्युपक्रियां ।
 अथ स्थितास्त्रिभिर्व्यूहैरहितास्तेऽकिरन् शरान् । हन्तुं वामेन ते योधाः सर्वे वाहनदुर्गदाः ।
 स प्रेरयन् तुरगं देवान्तस्य च तादृशः । सहस्राण्यपि भूरोणि व्यधोयन्त विरोधिनां ।
 अल्पसैन्यादिषत्खड्गमण्डलप्रतिविम्बितः । नृपः साहायकायातविश्वरूपदवावभौ ।
 कलविङ्कानिव श्येनः कुरङ्गानिव केशरी । एकोऽव्यद्रावयद्गूरीनरीन् सुखलभूपतिः ।

निपत्य पत्नीन् हन्धानान् खुरायाण्यपि वाजिनो । प्राहरंस्ते हयारोहा ब्यूहव्याहतरहंसः ।
 विम्बितज्वलनज्वालाः सर्वेऽव महाभटाः । हन्तव्याश्च हताश्चासन्नस्रोतोऽरुणादव ।
 स दिषां कदनं कृत्वा दिनस्यान्ते न्यवर्त्तत । वाष्पायमाणस्तोकाग्रं हव्याग्नेनोर्जितं पुरं ।
 तादृशेऽप्यजिते तस्मिन् जयाशागौरवं दिषः । स चैज्ज्योद्गमणोयस्य विनाशाज्जीवितादरं ।
 जायत्स्वपंश्चलंस्तिष्ठन् सन्नश्नन्नथ सोऽरिभिः । निर्गच्छन्त्यमाहृतोऽनेकैरुदाप्यमोचितः ।
 वज्रनिर्द्दग्धसर्वान्नसम्भारे मण्डलेऽखिले । दुःसहं सहसैवाथ घोरं दुर्भिक्षमाययौ ।
 दीर्घविश्वसंचोणसञ्चया डामरैर्विहिः । तत्तु क्वात्पत्तयोरुद्धसञ्चारादग्धमन्दिराः ।
 अनाप्तुवन्तोविधुरे राज्ञि राजकुलाद्धनं । दुर्भिक्षे तत्र सामन्ता अपि क्षिप्रं प्रपेदिरे ।
 वज्रनिष्ठूतशेषाणि वेश्मान्यन्नाभिलाषिभिः । वुभुक्षार्त्तैर्जनैर्दत्ता ददाह्यग्निर्दिने दिने ।
 सरितां सेतवो वारिभंसेकोच्छूनविग्रहैः । दुर्गन्धाः कुणपैरुद्धघ्राणैस्तीर्णस्तदा जनैः ।
 निर्भासनरकङ्कालकपालशकलाकुला । उवाह सर्वतः श्वेता चित्तिः कापालिकव्रतं ।
 कच्छसञ्चारिणोऽर्कांशुः श्यानचामोच्चविग्रहाः । व्यभाव्यन्त वुभुक्षार्त्तादग्धस्याणुनिभा जनाः ।
 अथ प्रबन्धयुदेन दिनैः कापीषुणा चतः । पृथ्वीहरोऽमृतदति श्रुतिर्निश्चयैव पप्रथे ।
 गाढप्रहारविवशे तस्मिन् प्रकादिते जनैः । तां वार्त्तां श्रुतवान्राजा ननन्दायुङ्क्त चोद्धतं ।
 धीरेव पुंश्चली व्याजैस्तुक्त्यसन्दर्शनेन तं । जयश्रीर्लोभयन्त्यासीन्नतु भजे समुत्सुकं ।
 एकान्तवामहृदयो विधिरानुकूल्यं मिथ्या प्रदर्शय विशिनञ्चनुबन्धि दुःखं ।
 अन्धो करोति भ्रममभ्रमं ज्वलन्तं भास्वन्महौषधिभिदे प्रकटय वज्रं ।
 दीर्घदुःखानुभूत्यन्ते यदीयागमनोत्सवं । तपःफलमिव क्षामृत्काङ्क्षन्नासीन्ननोरथैः ।
 वात्सल्येनान्वितं प्रेम गौरवेण प्रियं वचः । श्रोत्रित्येन च दाक्षिण्यं सापत्यमिव या दधे ।
 तस्यापकरणीभूतविभूतिर्गृहिणी प्रिया । तस्मिन् काले महादेवो विपेदे मेघमञ्जरी ।
 विनोदशून्यनिर्विषलोकयात्रं जगदिदन् । प्राणैराज्येन वा कृत्यं न स किञ्चिन्निरैक्षत ।
 सा भर्त्तुर्धनोदन्तैः कृशा काश्मीरसमुखी । श्रौत्सुक्त्यादत्तयात्रासीच्छ्रान्ता फलपुरान्तिके ।
 पूर्वं तद्दर्शनाग्राया दुर्वार्त्तायास्ततोऽतिथिः । भवन्तोऽधिकं राजा दुःखावेगेन पस्पृशे ।
 राज्ञीमज्ञातपारुष्यतया दृषितभक्तयः । अनुससुप्तस्तस्मात् परिवारवरस्त्रियः ।
 अप्रत्यक्षे लयेऽप्यस्या भक्त्युत्कृष्टत्वमत्यजन् । तेजोनामाभवत्सूदोवन्द्योऽस्त्यान्तरेऽधिकं ।
 स ह्यसन्निहितोऽन्यस्मिन्नज्ञायातो निजं शिरः । तच्चितोपान्तरूढेन भक्त्या ग्राव्णाविशन्नदीं ।
 आहवाङ्मानसंरम्भैः शोकविस्मृतिकारिणः । राज्ञो दिषः कार्यवशादुपकारित्वमाययुः ।
 स राज्यमथ निचेष्टुकामो निर्विषमानसः । व्युत्क्रान्तशैशवं पुत्रमानिन्ये लोहराचलात् ।
 मण्डलेश्वरतां प्रज्जेन्नाह्वयं भागिकाभिधं । नीला च गुप्तिमकरोल्लोहरे कोषदेशयोः ।
 वराहमूलं सम्प्राप्तमग्रायातः प्रियं सुतं । आश्लिष्य विषये राजा बभूवानन्दशोकयोः ।

१९१

१९२

१९३

१९४

१९५

१९६

राजसूनुस्त्रिभिर्वैषैः प्रत्यायातः स्वमण्डलं । स पश्यन् पितरञ्चान्तरसुस्थितमतपथत् ।
 खेदनमननोलोष्टावशेषं सोऽविशत् पुरं । अम्बुलम्बोऽम्बुदो दावनिर्दग्धमिव काननं ।
 राज्येऽभ्यषिञ्चदाषाढस्याद्येऽङ्गि जनकोऽथ तं । अवादीद्राज्यतन्त्रञ्च कृत्स्नमुक्ताश्रुगद्गदः ।
 आन्ताः पितृपितृव्यास्ते न यां वोढुमशक्तुवन् । धुरमुदह तां वारं लयि भारोऽयमर्पितः । १२९५
 साम्राज्यप्रक्रियामात्रपात्रं पुत्रं नृपो व्यधात् । नत्वापिपदधोकारं तस्मिन्दैवविमोहितः ।
 अभिषेकविधावेव राजसूनोः शमं ययुः । पुरोपरोधावगाहव्याधौ चौराद्युपद्रवाः ।
 सम्पन्नशस्या च तथा देवो संवदते मही । दुर्भिक्षं श्रावणे मासि यथावत् प्रशमं ययौ ।
 अत्रान्तरे सिंहदेवोरणे कुर्वन्नरिचयं । कर्णेजपैर्जनयितुर्द्रोघायमिति सूचितः ।
 कोपादविमृष्टं स्तवं सवन्धुन्तं व्यसजयत् । कथ्यात्मजं राजसूनुस्ततः प्रागेव बुद्धवान् । १२९६
 कोपस्मितोत्कटस्याग्रे स तस्याप्रतिभोऽभवत् । निनाय रक्षामात्रेण पार्थिवाज्ञाममोघतां ।
 अभुक्तवान् मनस्तापात् प्रत्ययोत्पत्तये पितुः । साकं तेन सुतोऽन्येद्युर्गन्तुं प्रावर्त्ततान्तिकं ।
 आक्षेप्तुं शङ्कितोऽशक्य इति मत्वा स मन्त्रिभिः । मार्गाव्यवर्त्तयत् तं पिता मिथ्या प्रसादयन् ।
 अन्तस्तु निश्चिकायेति प्रविश्य तर्कितागमः । बद्धेन स्थापयिष्यामि कारायामिति सोऽनिशं ।
 धियाज्यं यत्कृते पुत्राः पितरश्चेतरेतरं । शङ्कमाना न कुत्रापि सुखं रात्रिषु शेरते । १२९७
 पुत्रपत्नीसु हृद्भृत्या येषां शङ्कानिकेतनं । विश्रम्भभूर्भूपतीनां क्लेषामिति वेत्ति कः ।
 साह्याभिधानप्रख्यातकुग्रामोपान्तवासिनः । खलपालस्य तनयः स्थानकाख्यस्य कस्यचित् ।
 शैशवे पाशुपाल्येन बर्द्धितोऽमरोद्भवैः । गृहीतशस्त्रं तन्नित्यं क्रमाद्विक्कस्य लब्धवान् ।
 प्रथमाब्दान् प्रभृत्यात्तदूत्यो भूभर्तुराप्ततां । प्रययावुत्पलो नाम वैरिविच्छेदमिच्छतः ।
 स हि भिक्षाचरं टिक्कमथ व्यापादयेत्यमुं । जगादाङ्गीकृतैश्वर्यदानटिक्कोपवेशने । १२९८
 कृतप्रतिश्रवन्तस्मिन्नर्थे तच्च महर्द्धिभिः । दानैरुपाचरद्भञ्जपतिनाम्नाप्ययोजयत् ।
 भोगलोभप्रभुद्रोहचिन्तादोलायमानधीः । स कार्यं परिहार्यं वा न कृत्यं निश्चिकाय तत् ।
 प्राप्ताष्टापत्यमन्त्रान्तस्तदधूः कार्यतो नृपः । ततश्च प्राहिणोत्तस्यै पितेव प्रसवोचितं ।
 सा तस्यात्युपचारस्य कारणं परिशङ्किता । पतिं पप्रच्छ निर्वन्धात् सोऽपि तस्यै व्यवर्णयत् ।
 न कार्यः स्वामिनो द्रोहः कृते वास्मिन् स सुस्मलः । तामेव शनकैर्हत्याद्द्रोघायमिति चिन्तयन् । १२९९
 वरं स एव विश्वास्य व्यापाद्यस्तत्र चेदुधः । भवेत्ते स्वामिपुत्रादिकुटुम्बं स्याद्विभूतिभाक् ।
 भार्ययेति प्रर्थ्यमाणः स निश्चयविपर्यये । टिक्कं विहितवृत्तान्तं कृत्वा बद्धोद्यमः कृतः ।
 गतागतानि कुर्वाने दुधुचावथ पार्थिवः । स पुत्र इव विश्वासं ययौ दैवविमोहितः ।
 विपर्यस्ता मतिः पुत्रे विश्वासोवैरिसंश्रिते । जायते क्षीणभाग्यानां कोनाम न विपर्ययः ।
 वैधेयैः स्वार्थलोभान्धैर्दानर्थसमागमः । सरघोपद्रवः चोद्रलुब्धैरिव न चिन्त्यते । १३००
 तं पीडितं प्रज्जिना च राज्ञा चावनतं ततः । उत्पलोऽकारयटिक्कं नीवीञ्चादापयत्सुतं ।

राजाथ देवसरसं जितं सन्ध्याय कार्तिके । वायुकाव्यमगाद्गामं खेरोविषयवर्त्तनं ।
 सकल्याणपुराभरणै रणैस्तैस्त्विलक्षतां । भिक्षुकोष्ठेश्वरमुखानपि निन्ये महाभटान् ।
 मध्याह्निचाचरादीनां सुज्जिं काककुलोद्भवं । जीवग्राहं महावीरं युधि जग्राह शोभकं ।
 भवकीयस्य कृत्यादौ विजयस्य पराभवं । भूभुजा तद्गृहा दग्धाः कल्याणपुरवर्त्तिनः । १२६५
 दग्धे वडौसके भिक्षाचरो नष्टाश्रयो व्यधात् । त्यक्त्वा तां क्षमाशमालायां ग्रामे काकरुहे स्थितिं ।
 अनुजो भवकीयस्य विजयस्य भयान्नृपं । संश्रितस्तेन तूयेण बद्धा कारागृहेऽपिर्तः ।
 भूरिभैरवानुगं शूरपुरे विन्यस्य रिह्णं । आस्कन्दाशङ्किनीं राजा चक्रे राजपुरीमपि ।
 इत्थमुद्दण्डया वृत्त्या खण्डिताश्चण्डडामराः । स्तोकावशेषं सोऽपश्यत् कर्त्तव्यमरिनिर्जयं ।
 भिक्षाचरोलवन्याश्च शक्तिचयमुपागताः । विदेशगमनं भोत्या रिपौ बलिनि मेनिरे । १२७०
 किमप्यभागावतारैर्भिक्षुपक्षजुषां यतः । जीवतामप्यनुष्ठासान्निर्जीवलमिवाययौ ।
 स सोमपालकौटिल्यं स्मरन् कुर्व्यां हिमात्यये । स्मशानोर्वीं राजपुरीमिति ध्यायन्वर्त्तत ।
 शान्तप्रायस्त्वदेशोर्वीविश्वस्य महीपतेः । तस्याण्वान्तक्रमणप्रतीतिः समभाव्यत ।
 शतैकीयो योऽवशिष्टोविश्ववचयिते जने । वर्षं वर्षं स तद्राज्ये युगदीर्घन्वमन्यत ।
 असुखत्रासदारिद्र्यप्रियनादादिवैशैः । स राज्यकालः सर्वस्य परितापावहो ह्यभूत् । १२७५
 नरः पौरुषनैष्ठुर्यशठत्वेन करोति किं । विधातृवित्तिवैचित्र्यपराधीनासु सिद्धिषु ।
 पुरोभूतं कञ्चित्परिहरति राशिनन्तमद्वयतीते कस्मिंश्चित् हरिरिव विवृत्यास्यति दृशं ।
 समुल्लङ्घयामन्नं कचन नृपतिं ददुरद्वय क्रमेत्स्वष्टुर्दृष्टः स्फुटमिति गतीनामनियमः ।
 विश्वासनिहतान्निन्दन्नुच्चलादीन् पुरावसत् । नित्यं विकोशशस्त्रैः पुराविज्ञो निश्मय च ।
 विदूरथादिवृत्तान्तं नादात्केलिचणे ब्रुवन् । स्त्रीषु सम्भुज्यमानः स विश्वासविशदां दृशं । १२८०
 संबन्धाविव निर्वन्धादिश्वास यदुत्पले । तत्र सम्भाव्यते केन दैवादयो विमोहकतः ।
 ढिक्कादयोभूमिपतेः सुज्जेर्वात्यतमे हते । त्वां तुल्यकार्यकर्त्तारं विद्म इत्युच्यतेत्पलं ।
 सुज्जिर्न व्यश्वसीत्तस्मिन् स जिघांसुस्तु भूभुजं । तत्र तत्राभवत् सज्जः प्रसङ्गं नासदत्पुनः ।
 प्रतिश्रुतिविलम्बेन समन्योरथ भूपतेः । प्रत्ययोत्पत्तये देवसरसान्नोविमात्मजं ।
 व्याघ्रप्रशस्तराजादींस्तीक्ष्णाश्चात्मसरान् परान् । आदाय कार्यमेतैर्मे भिद्येदित्युक्तवान्नृपं ।
 उचित्योचित्य सेनाभ्यो गृहीतैः साहसचमैः । शतैः स मन्त्रिचतुरैः पत्तोनामेकदा ययौ । १२८५
 समयान्वेषिणो हन्तुस्तस्यामन्नस्य सर्वदा । प्रियाहारादिदानेन हन्तातः प्रतिकार्यभूत् ।
 तुरङ्गं मन्दुराचक्रवर्त्याख्यं नगरस्थितं । अस्वस्यमुल्लाघयितुन्तुरङ्गव्यघने नृपः ।
 स लक्ष्मकप्रतोहारकथात्मजमुखान् निजान् । पार्श्वदिष्टृवानासोत् चणे तस्मिन् मितानुगः ।
 शृङ्गारो लक्ष्मकापत्यं निश्मयात्तैर्निवेदितं । व्यधाच्छ्रुतिपथे राजस्तदुत्पलचिकीर्षितं ।
 विरुद्धे बन्धुधीदृष्टाहंसारभोऽपि सम्भवेत् । आसन्नजीवितान्तस्य जन्तोः सूना पशोरिव । १२९०

स शापः सन्धार्यस्तदपि सरूपोभाषितमृषेस्तदुत्पातश्चक्षुः स्वमपि तदभौमं प्रकटयन् ।
 कुलान्तं तत्त्राणाक्षममकृत वैकुण्ठमपि तद्विदन्नप्यन्यत्वं कदव भवितव्यस्य कुरुतां ।
 मिथैतदित्यधिचिप्य चितिपालः प्रदर्शयन् । तमङ्गुल्योत्पलादींस्तानग्रस्थानेवमब्रवीत् ।
 द्रोणधुः सुतोऽभवद्योगादनिच्छन् स्वास्थ्यमेष मे । तां दुष्टमुत्पलाचष्टे खेनान्यैर्वाथचोदितः ।
 ते च्छादयन्तः स्मेरास्या धार्ष्ट्येन भयवैकृतं । वक्ति देवोयदस्माभिर्वाच्यमित्येवमूचिरे ।
 निर्यातेष्वथ तेष्वीषत्साशङ्कदव निश्चलान् । दास्येनाकारयद्विज्ञानन्तिकोमुख्यशस्त्रिणः ।
 उन्मनाश्च किमप्यासीद्विनिःश्वस्य स चिन्तयन् । साश्रुश्च न रतिं लेभे नृत्यगीतादिदर्शने ।
 मेने वैदेशिकप्रायानाप्तानपि धृतभ्रमः । पुण्यचयेऽपि पतिषु वैमानिकद्वाम्बरात् ।
 राजान्तरङ्गः साशङ्कः प्रभौ शाव्येन मोहिते । पूत्कारमैच्छन्दातारमन्यं केचिदचेतनाः ।
 अयमेव स कालस्य बलात्कवलनग्रहः । विदन्तोऽपि यदायान्ति जन्तवः कृत्यमूढतां ।
 सर्वान्तरक्षेष्वास्तचक्षुषोदिवसदयं । उत्पलाद्याश्च साशङ्काः कथमप्यत्यवाहयन् ।
 रहःक्षणेप्रार्थिनस्तांस्तृतीयेऽङ्गप्रब्रवीन्नृपः । स्नात्वा प्रत्यूषे तद्युधं भोक्तुं यात मुज्जगृहं ।
 देवतार्चनपर्यन्तमवसायाङ्गिकं विधिं । आजुहावोत्पलं दूतैर्मध्याह्नेऽथ रहःस्थितः ।
 कार्यसिद्धिं श्रद्धधानो वैजयन्ताद्राजसन्नः । राज्ञोऽभ्यर्णं स साशङ्कदास्यद्वानुगोऽविशत् ।
 प्रावेशयद्वारि रुद्धं व्याघ्रं तदनुजं नृपः । शेषाणामपि श्रयानामादिदेश वहिः स्थितिं ।
 विलम्बमानेष्वाप्तेषु केषुचित्सरूपोवचः । सत्यं तस्योत्पलावांस्तं सोऽत्र द्रोणधा य इत्यपि ।
 ताम्बूलदायिकप्रौढवयस्तेनावशेषितः । सान्धिविग्रहिको विद्वान्नाहिलश्चान्तिके परं ।
 दूतौ टिक्कस्थाघदेवनिष्ठवैश्याभिधाबुभौ । तत्र प्रसङ्गादासातामज्ञातोत्पलसम्बिदै ।
 वाङ्मासः सुखराजाख्योढामरोभिर्लुप्तमतः । प्रयास्यति प्रभोर्दृष्ट्वा पादौ तत्कार्यसिद्धये ।
 इत्युक्तवांस्तेष्वहःसु तं नृपं नातिदूरगं । ससैन्यं ढामरं चक्रे स्वस्य त्राणार्थमुत्पलः ।
 तथाचैनं तस्थिवांसं कृत्यमस्त्यमुनेति च । उक्त्वा प्रशस्तराजन्तं पार्श्वं प्रावेशयत् द्रुतं ।
 प्रविष्टानिर्जनं वाह्यमाकलय्यास्य मण्डपं । अलक्षमाणव्यापारोद्धारमर्गलितं व्यधात् ।
 स्नानार्द्रकेशं श्रोतालुतया प्रावारवेष्टितं । कृत्वा कृत्स्नं वपुः कृष्टशस्त्रीकं विष्टरोपरि ।
 आसीनं वीक्ष्य नृपतिं प्रसङ्गोनेदृशोभवेत् । विज्ञप्तिं कुरु भूभर्तुरित्यूचे व्याघ्रउत्पलं ।
 स तथा संज्ञया व्याघ्रः पादप्रणतिकैतवात् । राज्ञोऽयमेत्य तच्छस्त्रीं विष्टरस्थामपाहरत् ।
 विकोशां चाकरोत् पश्यंस्तं तथोद्धान्तलोचनः । प्राह स हा धिक्किं द्रोहदति यावद्वचो नृपः ।
 प्राहरत् प्रथमं तावत् सव्ये पार्श्वे तथैव सः । तस्य प्रशस्तराजेन मूर्द्धनि प्रहृतं ततः ।
 व्याघ्रेणाथ चतुर्वक्ष्साभ्यमेवासकृत्तदा । प्रहृतं तत्र स पुनः प्राहरन्न द्विरुत्पलः ।
 पूर्वथैव प्रहृत्या हि च्छिन्नपार्श्वस्थिमालया । मेने कृष्टान्ततन्त्रीकं स तं प्रेषितजीवितं ।
 गत्वा तमेरिपुं कर्तुमिच्छन् व्याघ्रेण राहिलः । पृष्ठे कृताहतिर्द्विजानालिकानोज्झितोऽसुभिः ।

१२८५

१२९०

१२९५

१२९७

१२९५

ताम्बूलदायिकस्यक्ता कङ्कालाद्यज्जकोव्रजन् । दीनोनिजेभ्यः कारुण्यादुत्पलेनैव रक्षितः । १२२०
 अन्तःसमुत्थिते चोभे वाह्यमण्डपवर्तिभिः । टिक्काद्यैः कृता लुण्ठित्वा हृष्टैरुदायुधैः ।
 उत्पलोनिहतोराज्ञेत्यवेत्य कटकस्थितैः । वह्निःस्थान् हन्यमानान् स्थान् समाश्रयस्यितुं ततः ।
 रक्ताग्रस्तं सन्दर्श्य तोमरैर्वपुस्त्यलः । ऊचे मया हतो राजा न त्याज्यातश्चमूरिति ।
 तच्छ्रुत्वा दुःश्रवं राजभृत्याः कापि भयाद्ययुः । द्रोहानुगास्त्रङ्गनान्तर्लब्धास्त्रासा व्यधुः स्थितिं ।
 निर्यान्तोमण्डपात्तोत्तन्निजधुर्नागकाभिधं । द्वारात्प्रविष्टं निष्कृष्टकपाणीकं नृपानुगं । १२२४
 भूपालशाक्यपालस्य त्रैलोक्याख्यस्य सेवकः । निन्दन् द्रोहं टिक्काद्यैर्दास्यैश्चैकोव्यपादितः ।
 उत्कृष्टं नष्टसत्त्वानां मध्ये राजानुजोविनां । सखेटकासिं धावन्तं भावुकान्वयभूषणं ।
 दृष्ट्वा सहजपालाख्यं पार्श्वदारेण निर्ययुः । तीक्ष्णः स त्वपतद्भूमौ तद्भृत्यप्रहृतिचतः ।
 जाते कुकीर्त्तिकालुष्यपात्रे राजात्मजव्रजे । वैलक्ष्यचालनं सिद्धं तस्य स्वचतजैः परं ।
 हतदैशिकसम्वादिदेहेराजात्मजभ्रमात् । विद्वान् द्विजन्मनोनाख्यस्तीक्ष्णपक्षैः पुरोगतः । १२२८
 अचतान् व्रजतो वीक्ष्य तोत्तान् ग्रामान्तरोन्मुखान् । चित्रार्पितादव क्रोधान्नाधावन् केऽपि शस्त्रिणः ।
 राजवंश्यामहीपालप्रीतिपात्रप्रथां ययुः । स्थगयन्तोऽङ्गनं स्थूलकाया जनविवर्जितं ।
 तौस्तान् कापुरुषान् हर्षदेवोदत्तात्प्रभृत्यलं । स्मृत्वा च कीर्त्तयित्वा च कृतभारग्रहादव ।
 जातदुष्कृतसंस्पर्शात् खेदात् कर्त्तुं न शक्नुमः । पापात् पापीयसां येषां नामग्रहणसाहसं ।
 अङ्गनान्मण्डपाखण्डिं मन्वानाः पौरुषं महत् । पापिनः केऽपि तन्मुख्या ददृशुः स्वामिनं हतं । १२३४
 अधरेणास्रसंस्कारलेशवेशप्रकम्पिना । वदन्तं दन्तदष्टेन स्वान्तस्थान्तेऽनुतप्ततां ।
 वञ्चिता कथमेषोऽहमिति नामेति चिन्तया । निस्पन्दे जीवितान्तेऽपि तथैव ददतं दृशौ ।
 श्यामायमानं वाष्पेण व्रणवक्त्रैरुदञ्चता । अन्तःप्रशान्तामर्षाग्निशेषधूमलतालिषा ।
 आननस्य स्फुटोभूतचन्दनोत्पलकुङ्कुमं । सक्तया लिखितस्येव घनचतजलाचया ।
 आश्यानास्त्रजटीभूतकेशं नग्नं भुवि व्युतं । पर्यस्तपाणिचरणं स्कन्धागालम्बिकन्दरं । १२४०
 तं वीक्ष्य नोचितं किञ्चिदाचेरुस्ते नराधमाः । वैजन्यस्य फलं भुङ्क्तेत्यावेगादधिचिन्तिपुः ।
 बद्धा तुरङ्गे युगे वा न तैर्नीतश्चिताग्निसात् । कर्त्तुं न वा पारितः स प्राणत्राणाय धावितैः ।
 आस्ता विलम्बसाध्यं वा कर्मैतद्वाद्वादरुसात् । सज्जाम्नि चाग्निसादेहमपि कश्चन नाकरोत् ।
 राजवाजिनभैकैकं तेऽध्यारुह्य पलायिताः । निर्लुण्ठितस्तु कटको व्रजन् ग्रामेषु डामरैः ।
 न पुत्रः पितरं पुत्रं पिता वा प्रत्यपालयत् । मृतं हतं लुण्ठितं वा प्रचलन् स हिमेऽध्वनि । १२४४
 न केऽपि शस्त्रभृत् सोऽभूत् स्मृत्वा मानोन्नतिं पथि । परैराक्षिप्यमाणो यः शस्त्रं वस्त्रञ्च नात्यजत् ।
 लवराजयशोराजद्विजौ व्यायामवेदिनौ । कान्दश्च राजा निहता वीरवृत्त्या त्रयः परं ।
 अदूरादुत्पलाद्यास्तु कटकं वीक्ष्य विद्रुतं । प्रविष्टावायुकां च्छित्वा शिरो निन्युर्महोपतेः ।
 गतेषु देवसरसं तेषु च्छिन्नशिरो नृपः । हतश्चौरद्वयं प्राप ग्राम्याणां प्रेक्षणीयतां ।

एवं द्रोहैस्तृतीयाब्दामावास्यायां स फाल्गुणे । पञ्चपञ्चाशतं वर्षानायुषोऽतीतवान् हतः ।

१९४९

विलासशयनस्थस्य सिंहदेवस्य सा अतौ । प्रेमाख्येनैव दुर्वान्ता धात्रीयेन व्यधोयत ।

सम्भाव्यते योऽनुभावः सशस्त्रस्याप्रियश्रुतौ । हतशस्त्रोऽपि तं प्राप स तदा पितृवत्सलः ।

मोहलुप्तस्यतिः स्रत्वा चिरादुद्गतचेतनः । तत्तद्दुःखाहतधृतिर्विललाप स्फुटास्फुटं ।

मदर्थं कुर्वता राज्यं प्रयत्नादपकण्डकं । अधमे किं महाराज त्वयात्मा परिभाविताः ।

अहेतेः पश्यतः शत्रूनन्ते वैरविशुद्धये । अपि ते मानिनोऽगच्छंस्तात सम्भावनाभुवं ।

१९५४

त्वया निषेधिते वैरे पिता भ्राता च ते दिवि । निर्भन्युः सम्प्रति त्वन्तु वर्त्तसे मन्युदुःस्थितः ।

अनरप्यकपट्रेणजामदग्न्यादिषु स्पृहां । कुल्यचालितवैरेषु मा कार्षीः काञ्चनचणं ।

श्रेयस्त्वदाश्रयोमन्युरहं शोधयिता नृप । दूये न तत्र यातं यत्तैलोक्यमभियोज्यतां ।

वात्सल्योत्पलकस्रोतं स्निग्धोक्तिमधुरं मुखं । मद्दर्शने यदासीत्ते तन्मे पुरदवाधुना ।

इति चान्यच्च विलपन् गाम्भीर्यालक्ष्यवैकृतः । ह्रीगोकभयमूकान् स ददर्शात्तान् पितुः पुरः ।

१९६०

अशिक्षयत यन्मन्युर्दाक्षिण्यं निरुरोध तत् । तथाप्येवं स तानूचे किञ्चिदाक्षेपकर्कशं ।

कोशैः सदंशतां वोढ्य कुरुतां सक्तियागताः । धिग्भवन्तश्च शस्त्रञ्च तातस्थान्ते विपर्ययं ।

यन्मत्पितृव्ये निहते कृतमुच्छिष्टजीविभिः । मान्यानां भवतां सिद्धिं हा धिक् तदपि नाधुना ।

इत्युपालम्भमानस्तान् द्विवैरन्तिकमागतैः । द्विवैरमात्यैः कर्त्तव्ये श्रुतएव हितः कृतः ।

प्रस्थानं लोहरे केचिदूचुः सन्त्यज्य मण्डलं । त्वराञ्च तत्र रात्र्यन्ते वदन्तो भैक्षवं भयं ।

१९६५

गर्गात्मजं पञ्चचन्द्रमालमय लहरस्थितं । द्वैराज्याचरणायान्ये धीरप्राया वभाषिरे ।

नहि स्वगृहवद्विचोर्विचोर्नगरान्तरं । अज्ञायि प्रत्यवस्थानं केनाप्यसति सुसुप्ते ।

आत्मन्यसम्भावनया तादृशां मन्त्रिणां नृपः । सान्तःखेदं श्वो विधेयं द्रक्ष्येत्यब्रवीदचः ।

कालापेक्षापरिव्यक्तपितृव्यापत्तिदुःस्थितः । स कोशादिस्वयार्दिचद्रक्षिणस्त्राणदीक्षितान् ।

हतश्चेतश्च वभ्रम्यमाणैः पाण्डूतपुताम्बरं । अन्योन्याख्यायिभिर्लोकैः पुरं मुखरतामगात् ।

१९७०

मत्तवेतालमालेव कालरात्र्याकुलेव च । वभ्रुव सा यामवती सर्वभूतभयावहा ।

दीपैर्निर्वातनिष्क्रमैश्चिन्तास्पन्दैश्च मन्त्रिभिः । तिष्ठन् परिहृतो राजा तन्तरेवमचिन्तयत् ।

निर्द्वारे स तमस्यग्रमारुते शून्यवेश्मनि । तातोऽपि निहतः शून्ये मयि जीवत्यनाथवत् ।

कष्टमेतादृशासह्यवैशसचालनावधि । कथं गोष्ठीषु श्रद्धामि द्रष्टुं मानवतां मुखं ।

विरोधिष्ववर्त्तिभ्यो देशेभ्यः सैन्यनायकः । स हिमैरेव दुर्लभैः कथमेष्यन्ति वर्त्मभिः ।

१९७५

इत्थं विमृष्टतस्तस्य तत्तत्तोत्राभिषङ्गिनः । ययौ भीतिमतोभीमा कथञ्चित् सा निशीथिनो ।

प्रातश्चतुष्किं पौरसमाश्रयाय निर्गतः । नष्टं कटकमन्वेष्टुं सोऽश्वारूढान् व्यसर्जयत् ।

मार्गानसृचोषञ्चारैस्तुषारैर्विवरोऽग्नितान् । आस्निष्टवसुधामेघाः कर्त्तुं प्रारेभिरे ततः ।

नामाप्यलम्बा सैन्यस्य मोघसैन्येषु दूरतः । निवृत्तेषु नियुक्तेषु विमृश्यन्नृपतिः क्षणं ।

यद्यद्येनाहतं तत्तत्परित्यक्तं मयाधुना । दत्तञ्चारीन् श्रितवतामभयं सागसामपि । १९८०
 इत्याज्ञां भ्रमयामास पटहोदोषणैः पुरे । साशीर्षोषास्ततः पौरास्तत्रारज्यन्त सर्वतः ।
 अनन्तरं नृपाचारवैधर्म्योद्धारकल्पया । तथा सोऽनघया वृत्त्या फलं सद्योऽनुभावितः ।
 अतादयूनसङ्घैर्यः स्थितवाननुगैः समं । अनुरागहृतैर्लोकैस्तत्कालं पर्यवर्त्यत ।
 प्रियोऽप्य वेदने प्रीतिदायोपायः प्रभोः पुरः । भजंल्लोकस्याग्रमन्त्रिपदवो लक्ष्मकोऽग्रहीत् ।
 राज्यं शय्यो नयत्वेवं प्राज्ञे राज्ञि नयक्रमैः । याति मध्यन्दिने भिक्षुर्व्विचुः पुरमाययौ । १९८५
 तस्य डामरपौराश्चवारलुण्ठाकसङ्कुलः । अदृष्टपूर्व्वे ददृशे सैन्ययतिकरस्तदा ।
 हतं श्रुत्वा रिपुं राज्ञोत्सुकः स नगरं व्रजन् । राजा काकात्मजेनेति तिलकेनाभ्यधोयत ।
 हतः समस्तविदेव्यः स दैवाद्यदि सुस्मृतः । कथं प्रकृतयो जह्युर्गुणवन्तं तदात्मजं ।
 पुरप्रवेशका राजंस्तस्मादेकमहस्वरा । एहि पद्मपुरं यामोमार्गं रोद्धुं विरोधिनां ।
 आगच्छन्तो नष्टसैन्याः सुज्जिमुख्या महाभटाः । निहता यदि वा रुद्धास्तत्र सायुधबाहनाः । १९९०
 प्रविष्टोऽसि ततोऽन्यस्तशस्त्रो द्वित्रैर्दिनैर्भुवं । नगरं नगरौकोभिः स्वयमभ्यर्त्थितागमः ।
 अलमेतैर्ज्वरन्मन्त्रैर्व्वदन्त इति चक्रिरे । स च कोटेश्वराद्याश्च स्मेरास्तस्यावधोरणा ।
 राज्यं विदद्भिः सम्प्राप्तांस्तान् शासनपट्टकान् । द्रुतमर्थयमानैश्च विलम्बं कारितोनिजैः ।
 अतोबहुहिमापातविवशाशेषसैनिकः । आसदन्नगरोपान्तं समयेन स तावता ।
 एतस्मिन्नन्तरे लब्धे निःसैन्यस्य ससैनिकः । गर्गात्मजः पञ्चचन्द्रो नृपतेः पार्श्वमाययौ । १९९५
 हतस्त्वामिपरित्यागमन्युत्तालनकांचिभिः । राजपुत्रैः समं सोऽय वीरोयोद्धुं विनिर्ययौ ।
 असम्भावनसंग्रामान्वीक्ष्य तान् भिक्षुसैनिकाः । यावत्पारेभिरे योद्धुं तावत् किमपि सर्व्वतः ।
 क्षणेनैव ययुर्भङ्गं तांस्तान् वीक्ष्य हताब्जिजान् । न संस्तम्भयितुं श्रेकुः स्वचमूश्च पलायिनीः ।
 सेनानाथाश्च ये मुख्या भिक्षुपृथ्वीहरादयः । अदृष्टपूर्व्वे सन्नासं तेऽपि शस्त्रिवदाययुः ।
 विद्रवन्तोऽनुयाताः स्युस्ते चेदूरं नृपानुगैः । तन्नूनमवशिष्येत क्षणादेव न किञ्चन । १९९९
 वैमुख्यं तेषु यातेषु चिरात्सामुख्यसाययौ । नवभूम्भ्रमाभावेण नगरे विधुरे विधिः ।
 अन्यथा कलितो लोकैरन्यथा देवयोगतः । इत्थं राज्ञोर्दयोरासीद्विजयावजयक्रमः ।
 कञ्चिन्निपातयति बद्धपदं क्षणेन कञ्चित्परं पिपतिषुं नयति प्रहृष्टिं ।
 सङ्कल्पनिर्व्विषयचित्रतरानुभावश्रोत्रोऽक्षसामिव तटं पुरुषं विधाता ।
 अथ तत्तद्गटस्थानशान्तः सुज्जिर्दिनात्यये । दावयाप्ताद्रिनिष्क्रान्तो निस्सहोऽहिरिवाययौ ।
 मेधाचक्रं पुरयामस्थितः श्रुत्वा हतं नृपं । सहि सेमन्त्र्य रात्र्यन्तर्न्नात्तस्याववसत्परं । १९९५
 रिह्णादीन् स्थितान् गूरपुरादौ सैन्यनायकान् । प्रतीक्ष्यमाणस्तैः साकं निर्व्विधं नगरेऽविशत् ।
 तमिस्त्रायां प्रत्यभिज्ञाकृते तेषामनश्वरान् । स्वावासपृष्ठे ज्वलतोदीपानस्थापयत्ततः ।
 वैसत्यान्ते तु पत्नीनां विद्रुतानो पृथक् पृथक् । निशि कापि परिभ्रष्टा न तत्कटकमाययुः ।

प्रत्यूषे प्रचलन्तैस्तैः पृष्ठलग्नैः स डामरैः । न मुहूर्त्तमपि त्यक्तः प्रहरङ्गिरितस्ततः ।
 वृद्धस्त्रीवालभृयिष्ठान् सहप्रस्थायिनोजनान् । ययौ रचन् पुरस्कृत्य पशुपालः पशूनिव १४१०
 पञ्चशत्या हयारोहैः सह व्यावृत्त्य तिष्ठता । कञ्चित्त्वणन्तेन रक्षा तेषां कर्तुमशक्यत ।
 द्राक्षाषण्डद्रुमव्यूहसम्बाधेऽध्वन्यसाध्वसैः । बाध्यमानोऽरिभिर्लोकं सोऽत्याचीत्तु पदे पदे ।
 हतस्य स्वामिनः स्वामिस्तेनोश्च व्यसनस्थितेः । आनृण्यकाङ्क्षिणा तेन तत्र ह्यात्मैव रक्षितः ।
 येषां प्राणपरित्यागे निश्चय बध्नतामपि । न योग्यकालापेक्षास्ति किन्तैर्हिंस्रपशूपमैः ।
 हन्तुं तन्मष्टमायान्तं रुद्धा पद्मपुरान्तिकं । अवसन् डामराः क्रूराः खण्डूवीविषयौकसः । १४१५
 खेरीतलालसायामादुत्याय पृथुसैनिकः । व्रजनन्वाययौ तत्र प्रसङ्गे श्रीवकः प्रया ।
 तमनुष्ठानुगं सुज्जिरसाविति विशङ्किताः । निपत्य ते विदधिरे हतलुण्ठितसैनिकं ।
 मेरुस्य सज्जनश्चाश्ववारौ तत्राहवे हतौ । क्षतोवद्वात्मजोमल्लो दिवसैर्यथा व्यपद्यत ।
 उदीपविहतश्चभ्रवहत्सलिलसङ्कटं । उदीपपुरवालाखस्थानन्तत्र क्षणेऽभवत् ।
 युद्धा युद्धा प्रचलतस्तत्र पद्मपुरादहिः । रुद्धसैन्यस्य विशिखाः श्रीवकस्याविशन् गलं । १४२०
 प्रहारविवशो नासौ सुज्जिर्ज्ञातेति डामरैः । स निर्लुण्ठिपरित्यक्तः पूर्वमैत्यनुरोधतः ।
 लुण्ठितः श्रीवकोऽनीकशेकभारग्रहानतैः । तैः कैश्चिच्चलितैरासीत् सुज्जेर्भागीऽनुपद्रवः ।
 प्रस्थिते पथिकेऽकस्मात् यन्त्रेषूत्सादयन्वने । आयुःशेषो मृगेन्द्रस्य विदध्यादध्वशोधनं ।
 निःशब्दसैन्योनिर्यातः सुज्जिः पद्मपुरान्तरे । उदीपश्चभ्रसविधं सम्प्राप्तोऽज्ञायि डामरैः ।
 पदातिकोशशस्त्रादि मुष्णतः सोऽनवेक्ष्य तान् । तीर्त्वा श्वभ्रं वाजिगम्या साश्ववारो भुवं ययौ । १४२५
 ततः पुरं प्रशान्तारिभयं दूरादिरोधिनः । भूभङ्गतर्जनीकम्पुरुचालापैरतर्जयत् ।
 सन्तस्त्रैश्चक्रमात्रं तैस्त्यक्तमादाय च द्रुतं । प्रविश्य नगरं साश्रु नृपतेः पार्श्वमाययौ ।
 ज्यायसि भ्रातरीवायं तस्मिन् प्राप्तिं जहौ नृपः । दुःखेणैरश्रुभिः सार्द्धं वैरिव्यापातसाध्वसं ।
 महत्तमोऽनन्तसुनुरानन्दस्तत्र वासरे । लोचनोद्धारकग्रामे डामरैः प्रचलन् हतः ।
 तत्तु मङ्गल्यदण्डादिदुःसहायासकारणात् । स विपत्यतितो नाभूत् कस्यापि करुणावहः । १४३०
 भासाभिधः सुज्जिभृत्योलोकपुण्यात्पलायितः । आन्तोऽर्वान्तिपुरेऽविचदवन्तिस्वामिनोऽङ्गनं ।
 कम्पनोद्ग्राहकः चेमानन्दः स च तदन्तरे । अमर्षणैरवेष्टेतां डामरैर्हौलडोद्भवैः ।
 इन्दुराजोऽपि सेनानीः कुलराजकुलोद्भवः । टिकं तदेष्टितोऽध्यानोद्धारं व्याजादशिश्रियत् ।
 पिञ्चदेवादयोऽन्येऽपि वहवः सैन्यनायकाः । अत्यजन् क्रमराज्यं तड्डामरैः कृतवेष्टनाः ।
 पाते वनस्पतेः शावाद्भव तन्नीडविच्युताः । इत्थं हताः क्षताश्चासंस्तत्र तत्र नृपानुगाः । १४३५
 निष्पादत्रा हिमसुष्टचरणा नग्नविग्रहाः । चुत्तामावहवोऽभूवन् मार्गेषु गलितासवः ।
 न व्यलोक्यत मार्गेषु तदा नगरगामिषु । पलालच्छन्नदेहेभ्यो मानुषेभ्यः परः कश्चित् ।
 घासं विलासवासार्थं तेऽपि चित्ररथादयः । निन्युर्थैरचिरेणैव महामात्यैर्भविष्यते ।

द्वितीयेऽपि दिने रुद्रसञ्चाराः पत्रिणामपि । तुषारवर्षिणेमेघा न मुह्यन्ति व्यरंभिषुः ।
 वनपूर्वाभिधग्रामस्थितस्य कटकान् निजान् । भिचोर्निजिष्य धन्योऽयं सिंहदेवमग्निश्रियत् । १४४०
 निशम्य कृतसत्कारं नृपं तदनुयायिनं । सर्वेऽपि भैक्षवास्तस्युः सैनिका नगरोन्मुखाः ।
 मन्दप्रतापे दायादे संप्राप्तावसरास्ततः । राक्षस्यतस्तेराजानमनुमर्त्तुमिनिर्ययुः ।
 परापातभयच्छिन्नायाताश्च विवशैर्जनैः । न तानेतुमशक्यन्त दूरस्थं पिढकाननं ।
 चक्रिरे स्कन्दभावेनोपान्ते देहांस्थिताग्निमात् । ते सत्वरन्तस्तस्मादूरे राजसङ्घनः ।
 राज्ञी चम्पोद्भवा देवलेखा तरललेखया । श्वश्रू सहविशदङ्गिं रूपोलेखावधिर्विधेः । १४४५
 गुणोज्ज्वला ज्ज्वला सा मृता वल्गापुरोद्भवा । गर्गात्मजा राजलक्ष्मीरपि वक्त्रे व्यलीयत ।
 मत्वा हिमर्त्तूपायातं राज्यं तस्य निजप्रभोः । डामरानभूभर्त्तुर्हिमराजाभिधां व्यधुः ।
 ददर्श सौख्यलं मुण्डमथ भिक्षुरुपागतं । गाढामर्षाग्निसन्दीपैर्दृक्पातैर्निर्देहनिव ।
 कोटेश्वरज्येष्ठपालादयस्तत्सत्क्रियेद्यताः । असह्यसन्नतां वैराड्जता तेन वारिताः ।
 नगरं हिमवृक्षान्ते स यियासुर्युत्सया । ताटेस्थेनाहिताकृष्टान् मृत्यान् ज्ञात्वाव्रवीदचः । १४५०
 प्रसङ्गं प्रपुण्यां राज्यमिति पृथ्वीहरे रति । हते तु तस्मिन्दायादे विपन्नः स्यात्पतिर्भुवः ।
 इति चिन्तयतस्तत्तु देवात् सञ्जातमन्यथा । राज्यस्याशापि विरता हते प्रत्युत यद्रिपौ ।
 किं राज्येनाथ वा कृत्यं भोगमात्रोपयोगिना । जिगाषोर्हृचितं कस्य मम वान्य य मेत्यति ।
 मुण्डं न्यपातयद्भूमौ यः पूर्वेषां पुरा मम । सिंहद्वारे मदीयेऽद्य तन्मुण्डं वर्त्तते लुठत् ।
 दशमासाम्मदाद्यानां मुखच्छेदं व्यधत्त यः । तत्तु दुःखं स तु मया दशाब्दाननुभावितः । १४५५
 एवं निर्व्यूढकर्त्तव्यतया नेष्याम्यबन्ध्यतां । उपशान्तमनस्तापः सुस्थितः शेषमायुषः ।
 इत्याद्युक्ता गतष्टिकाभ्यर्णन्तं प्रणतं व्यधात् । प्रीत्या सहमेघटिकाश्वेतच्छत्रादिभाजनं ।
 तद्विश्रम्भेण राज्याशापिशाच्यादितया पुनः । गृहीतोऽभ्येत्य शीतार्त्तस्तस्यावन्तर्विचिन्तयन् ।
 अत्यन्तानुचितं चान्यस्त्रयैः संविधितुमिह । रचितं रत्निणान्यस्य हतस्त्राभृत्कलेवरं ।
 विपचाश्रयणेऽप्यस्मिन् स्वामिनोऽन्ते किमीदृशी । दशा शरीरेस्त्यन्तः कृतज्ञत्वेन चिन्तयन् । १४६०
 दिदृक्षाव्याजतः सज्जकाख्यानगरशस्तभृत् । आयातो वायुकां गोप्तृन् युद्धैर्जित्वाग्निमाद्भधात् ।
 स चतुर्नवतादर्षादारभ्यासादितच्छलैः । भूतैरधिष्ठितस्तिष्ठन् प्रजासंहारकार्यभूत् ।
 देवताधिष्ठिताविष्टदेहिवाक्यादिति श्रुतिः । भावितदधसंवादजनितप्रत्ययो ययौ ।
 तदीयानन्यथात्वेन च्छेत्ता भ्रमयिता च यः । तन्मुण्डस्यास्य स पुमांस्तम्भः सुप्तो मृतस्तथा ।
 भक्षुः कापुरुषाचारहतौचित्यो व्यसर्जयत् । प्राचण्ड्याख्यातये मुण्डमथ राजपुरीं रिपोः । १४६५
 उच्चलात्मजया तत्र देव्यासौभाग्यलेखया । नेहन् पितृव्यमुण्डस्य जिघांसन्त्या निजानुगैः ।
 राजपुर्ण्यामाकुलत्वं नीतायामाससाद तत् । तद्भर्त्तुः सोमपालस्य दूरस्थस्यान्तिकच्चिरात् ।
 आदीनास्य मधुलैवग्राम्यधर्मादिकर्मसु । तिरश्चद्व शोच्यस्य नेयबुद्धेः खण्डप्रभोः ।

सम्यक्त्वावचं तत्र कर्त्तव्यं परिवर्तितं । स्त्रोचितं व्यञ्जयौचित्यानौचित्यं निरवयहे ।
 नागपालस्तु भौम्रात्रं लब्ध्वा भातुः स्थितोऽन्तिके । सेहे मुण्डावशेषस्य नोपकर्त्तुर्विमाननं । १४००
 सुदीर्घदर्शिनोऽप्यन्ते काशीरेभ्यः पराभवं । विशङ्खेचुसर्वथेदं सत्कार्यं वः शिरः प्रभोः ।
 क्रियते येन नियतेरन्यथात्वं सनाथतां । विनिहस्य हरेर्दृष्टाः कुर्वन्तो यत्र जम्बुकाः ।
 तद्गोपालपुरे कालागुरुचन्दनदारुभिः । काष्ठैर्निष्ठां शिरो निन्ये वीतिहोत्रेऽथ शत्रुभिः ।
 यथा प्राप्तिभ्रंशा धरणिपतिभावस्य विविधा यथा ह्यसोक्तासा अपि समरसीमासु वज्रशः ।
 यथा तत्तद्दीर्घयसनविनिपातानुभवनं तथा दृष्टस्तस्य प्रमयसमयोऽप्यद्भुततरः ।
 कस्यापरस्य तस्येव लेभिरे बह्विषत्क्रियां । एकचेतरगात्राणि मुण्डमन्यत्र मण्डले । १४०५
 टिक्कादयोऽथ नगरं यान्तोऽवन्तिपुराध्वना । तत्र हन्तुं व्यलम्बन्त भासादीन् पूर्ववेष्टितान् ।
 युद्धान्युद्दीपनयावप्रहारच्छेदकारिभिः । न ते जेतुमशक्यन्त तैः प्रयत्नैः परैरपि ।
 स्थितैर्महाश्वप्राकारगुप्ते सुरगृहाङ्गने । तैर्हन्यमानास्ते स्थातुं गन्तुं वा नाभवन् चमाः ।
 एवं प्राप्तविलम्बेषु तेषु लब्धान्तरः सुधीः । स्त्रीचकार प्रदानेन खण्डूवीडामरान्नृपः ।
 गृहीतनीविना तेषां सुज्जिः प्रायोजि सत्वरं । तेन भासादिमोक्षाय पञ्चचन्द्रादिभिः समं । १४१०
 प्रापावन्तिपुरं यावन्न स तावत्तदयगान् । कथ्यात्मजादीनालोक्य भङ्गं टिक्कादयो ययुः ।
 देवागारादिनिर्धाता भासाद्यास्ते च विदिषां । भग्नानामनुगान् हत्वा सुज्जेरन्तिकमाययुः ।
 लब्धप्रतापे नगरं प्रविष्टे कम्पनापतौ । आथयाविन्दुराजोऽपि टिक्कं सन्त्यज्य सानुगः ।
 चक्रे चित्रयश्रीवभासादीनपि भूषतिः । पादाग्रदारखेय्यादिकार्यं स्थानाधिकारिणः ।
 यथा पूर्वमधीकारान् न जहत् सुज्जिरणभूत् । प्रतीहारमुखप्रेक्षी का कथेतरमन्त्रिणां । १४१५
 प्रतीहारेऽपि निःसीमडामरयामसम्मतः । तद्भेदचक्रिकां कुर्वन्नगाद्राज्ञः प्रतीक्ष्यतां ।
 स नासीदसुहृद्भूहे कोऽपि तत्प्रेरणेन यः । नाशिश्रियन्नृपं नोवा बभूवाश्रयणोन्मुखः ।
 निष्कृतेऽश्विषदृशस्फूर्तिर्धूर्त्तैर्महीपतिः । आहारमयनासाद्य तन्मते न न्यसेवत ।
 इत्थं नगरमात्रान्तर्लब्धपादप्रसारिकः । सोऽवर्त्तिष्ट समासन्नफलं कन्दलयन्नयं ।
 सङ्घटय्याखिलान् भिक्षून् डामरान्विजयेश्वरे । अथातिष्ठदधिष्ठानं जिघृक्षुः शिशिरात्यये । १४२०
 अदृष्टपूर्वं स्वचमूचक्रैक्यं वीक्ष्य डामराः । भिक्षोर्हस्तगतं राज्यं मत्वाशङ्किषताथ ते ।
 एकैकस्यैषधीशैर्यमित्रामित्रादि दृष्टवान् । नोत्तिष्ठेत् प्राप्तं राज्यः किमास्केन्द्रेषु गृहान्तरं ।
 इति संमन्य ते राज्यं सीमपालाय दित्सवः । दूतान्निगूढं प्राहिण्वन् सोऽपि दूतं व्यसर्जयत् ।
 आकारचारवैक्त्यैः पशुतुल्यस्य तस्य तैः । राज्यभोगाश्च भङ्गानोभविष्यन्तीत्यचिन्त्यत ।
 भोगलोभार्जितौचित्यदसुसङ्घचिकीर्षितं । देशेऽत्र पापात् पापीये दैवान्न समपादि तत् । १४२५
 दास्येऽप्ययोग्यो योराज्ये सदभ्यासे त्रपान्वितः । शक्येत पातुं देशोऽयं किमीषदर्पितादुश ।
 शालीन् पलालपुरुषोऽवति यः कृन्नानुदग्धाननश्चटकपेटकभीतिदानैः ।

चातुं स काननतरुनिहितो विदध्यात् किन्तु भञ्जनकृतां वनकुञ्जराणां ।
 भिचोर्नानिष्टतां दिष्टद्विज्याजान्ततोभजन् । तदूतोडामरान् गूढं नीविदानोद्यतान् व्यधात् ।
 वैशाखेऽथ कृतारम्भस्तदा संभावितवरः । निर्गत्य नगरात् सुज्जिर्गम्भीरातीरमाययौ ।
 तस्यापि योगः स्नायोऽभूदोद्भूतं यत्समवायिनः । एकाकी तावतो वीरानुरीकृत्य स निर्धयो । १५००
 अन्तःपाते साहसानां नाहुतं तदिधेर्वशात् । जीयते लक्ष्मेकेण लक्ष्मेकोऽथ वा युधि ।
 पारं तरीतुं निःसेतोः सरितोऽपारयन्नसौ । पारे परस्मिन्नहितानपश्यच्छरवर्षिणः ।
 दित्रा निशाः स ते चासंस्तुताः सिन्धोस्तटद्वयै । रुद्धाः सन्नाहिनोऽन्योन्यरभ्रवेक्षणदीक्षिताः ।
 अथावन्निपुरान्नैभिरानीताभिरबन्धयत् । सेतुं साश्वेऽतरत् सुज्जिरारुह्य तरणीं स्वयं ।
 तरन्तमेव तं दृष्ट्वा योधैः कतिपयैः समं । दिषच्चमूर्खलोला द्रुमालीवाभवच्चला । १५०५
 द्रष्टुं मुहूर्तमेतावदारूढः स च यत्तटं । बद्धश्च सेतुस्तीर्णाश्च योधाभग्राश्च विदिषः ।
 न खड्गी न हयारोहो नापि शूली न चापभृत् । व्यावृत्य प्रेक्षितुं कश्चिदग्नकदिद्रुतादलात् ।
 निबद्धवध्रैथिल्यालोलपल्ययने हये । कोष्टेश्वरस्याश्ववारा व्यलम्बन्तातरे क्षणं ।
 निर्धत्य तेऽपि पर्याणं सुज्जौ पश्चात्प्रधाविते । वातोद्भूतं रजश्चक्रमिव क्षिप्रं तिरोदधुः ।
 हतलुण्ठितविध्वस्तध्वजिनीका विरोधिनः । ध्यानोद्भारादिषु ग्रामेष्वमिलन् खण्डशो गताः । १५१०
 विजयेशायगन्तोर्वा वितस्तासेतुमगगः । भासाऽपि दस्युन्विदधे पलायनपरायणान् ।
 उषित्वा विजयक्षेत्रे तदान्येद्युरपागते । कम्पनेन ययुस्त्वक्ता ध्यानोद्भारं विरोधिनः ।
 तत्र स्थित्वा दिनैः कैश्चित् स देवसरसेन्मुखः । शिश्रिये भेदनिर्धनैरेत्य टिक्कस्य गोत्रिभिः ।
 जयराजयशोराजौ तन्मुखौ भोजकात्मजौ । प्रविश्य देवसरसं व्यधाद्विक्रोपवेशने ।
 ययुर्विनष्टसङ्गातास्तस्मिन् पश्चात् प्रधाविते । भिक्षादयः शूरपुरं खोर्वीं कोष्टेश्वरादयः । १५१५
 गह्वरं महाभये सोमपालदूतः पलायितः । दास्याः सुतेन प्रहितः कुत्रास्मीति प्रभोर्व्यधात् ।
 सहि तादृङ्गहारमक्षोभसाध्योन्नतो च्छुतां । तस्य सिंहीसृहाक्रान्तगोमायुवदमन्यत ।
 प्रसादात् स्वामिनो राज्यं क्षिरं नष्टं मितैर्दिनैः । सुज्जिः प्रसाद्य प्रददावेवं स स्वामिसूनुवे ।
 शमालादीनपि व्यूढान् दानोपायेन डामरान् । पौरांश्च भिक्षाश्रयिणो राजाभ्येतुं प्रचक्रमे ।
 राज्ञः परीक्ष्य सामर्थ्यमथ कुर्वीत यथोचितं । इति सर्व्वभिसारेण तं संमन्य रणं दधुः । १५२०
 रजोजवनिकालक्ष्यभटौ घनटताण्डवः । दामोदरेऽभूत् संग्रामः स वीरग्रामघस्मरः ।
 कोष्टेश्वरवशं यातं रक्षता पितरं क्षतं । लब्धाः सहजपालेन स्नाघाः प्रकृतिभिः समं ।
 अमस्तत्राविशेषोऽभूद्राज्ञो भिक्षाचरस्य च । भिक्षुस्त्वहन्यसंवेद्यं विवेदात्मपराजयं ।
 ततः प्रभृति यः प्रातः स न सायमदृश्यत । याऽथ वा न परेद्युः स सैनिको भैक्षवे बले ।
 एवं त्यक्त्वा परान् पौरडामरेषु नृपान्तिकं । प्रयात्सु लाभसत्कारानुचितान् प्राप्नुवत्सु च । १५२५
 काण्वहंपूर्व्विकोत्तस्यौ मनुजेश्वरकोष्ठयोः । प्रयातुं पार्थिवाभरणं लाभसौख्याभिलाषिणोः ।

ज्ञात्वाथ तत्काकरुहाद्गृहीतस्य परिच्छदः । देशान्तरोन्मुखोभितुराषाढे मास्यवाचलत् ।
 अनुयाङ्गिः सदाक्षिणशेषादिहितसान्वनैः । तदाद्यैर्दामरैः क्रुध्यन्न निरोद्धुमपार्थ्यत ।
 अकरोत् स्वरिणीसुनतया शीलवहिष्कृतः । अतिरूपेषु दारेषु तस्य कोष्टेश्वरः स्पृहां ।
 सटां हरेः फणारत्नमहेर्ज्वालां हविर्भुजः । वालाञ्च तस्य संस्पृष्टुं कोऽप्रशान्तस्य शक्नुयात् । २४२०
 समं सौस्सलिना बद्धसन्धिराश्रयकाङ्क्षिणः । सोमपालः स्वविषये नादात्तस्य प्रतिश्रयं ।
 तद्विजेतुः प्राणहरैः प्रयत्नैस्तस्य सर्व्वतः । तद्देशदुर्गममहोसीमान्तं सुल्हरीं ययौ ।
 त्रिगर्तेषु दया शीलं चम्पायां मद्रमण्डले । त्यागोदाब्ध्याभिसारेषु मैत्रोणं मर्त्यधर्मिणां ।
 पीडयेत्तत्तभीर्भूम्हदूरस्थे त्वयि डामरान् । त्वामेवाभ्यर्थ्य राजानं ततः कुर्युः क्रमेण ते ।
 क्षान्तप्रजाः सोऽर्थयितुं साम्प्रतं नरवर्मणः । मन्त्रिभिर्युक्तमित्युक्तमपि मन्त्रं न चाग्रहीत् । २४२५
 वात्सल्यपरिवारोऽस्मद्गृहदत्यथ गच्छतः । श्वशुरप्रार्थनां तस्य भृत्याः पार्श्वदवाचलन् ।
 प्रावर्त्यताथ नगरे विशङ्खिर्विभवोज्ज्वलैः । सुलग्नसुलभे काले वरयात्रेव डामरैः ।
 वीक्ष्याश्चक्षुश्चतुरगैरेकैकपार्थिवाधिकं । सुस्सलक्ष्मापतेर्धैर्य्यं नैष्ठुर्य्यं तुष्टुवुर्जनाः ।
 औदार्याकारतारुण्यवेशसौन्दर्य्यमन्दिरं । कोष्टेश्वरोऽधिकं स्त्रीणां प्रययौ प्रेक्षणीयतां ।
 प्रशान्तविस्मये देशे यथावत्सवश्यतां । विशङ्खुरिलवन्ध्याघट्टय्यघोषादिकोऽनिशं । २४३०
 चीराद्या लक्ष्मकेणापि सर्व्वे मण्डवराज्यतः । आनीताः पार्थिवाभ्यर्णं सैन्यार्णवभयङ्कराः ।
 अपि भूपालवाक्त्रभ्यादभूद्राजोपजीविनां । प्रतीहारगृहद्वारप्रवेशो वज्रमानकत् ।
 लवन्त्यलुण्ठितयामतया दुर्भिचदुःसहः । व्यथोत्तरङ्गकालोऽभूत् स राज्ञो धनदश्रियः ।
 डामरेभ्यो नृपः पौरान्संगृह्णन् कृतवेतनः । निनायाभ्यन्तरं वृद्धिं वाञ्छं चापचयं जनं ।
 तिष्यवैश्यार्धदेवाद्या ज्ञातयो जनकद्रुहां । राजद्रोहोचितां राज्ञा विपत्तिमनुभाविताः । २४३५
 मसैश्चतुर्भिः स पितृप्रमथाहादनन्तरं । अनन्यशासनं राङ्गस्वमेव समपादयत् ।
 निवासनगरं पौराः सर्व्वसामर्थ्यवर्जिताः । अनन्तैराद्रमाकीर्णं डामरैः पार्थिवोपमैः ।
 बद्धमूला नातिदूरे सर्व्वभारसहो रिपुः । सवाह्याभ्यन्तरामन्त्रिसामन्तावैरिसंश्रिताः ।
 मत्तोपदेशवृद्धस्य नैकस्यापि नृपास्पदे । अधर्मवज्रलाः सर्व्वे भृत्या द्रोहैकवृत्तयः ।
 राज्यारम्भे बभूवेयं या सामिश्रस्य भूपतेः । सा स्मर्त्तव्यान्तराज्ञातुं प्रत्युदन्तविवेकृभिः । २४४०
 प्राप्तप्रसङ्गात्तदिदं गुणरामोपवर्णनं । वक्ष्यमाणं सुवज्रशोऽप्यत्र लेखात् प्रदर्श्यते ।
 पूर्वापरानुसन्धानवन्धैर्दृष्टान्तवत् कथाः । नावुद्धातिगभीराणां शक्या रसयितुं गुणाः ।
 प्रत्यक्षस्य गुणाच्चाज्ञोविचिन्वन्तोयथास्थितान् । अनीर्थस्य भविष्यामो विवेकस्यानृणावयं ।
 स्थितस्य तत्त्वविज्ञाने नान्यस्य हि पटुर्जनः । अमानुषानुभावस्य राज्ञः किं पुनरीदृशः ।
 हितानां दाराणां सदृशसुखदुःखस्य सुहृदः कवेः सेलिखस्य प्रियसकललोकस्य नृपतेः ।
 स्थितानां कोऽप्यत्र व्यवहितविवेकः स्वकुतैरसामान्यं ज्ञातुं सुभगमनुभावं न कुशलः । २४४५

भवेत्प्राप्तप्रसरणा परिणामेऽथ वा मतिः । कथं सर्वस्य भूतायां निष्ठायां गुणदोषयोः ।
 सन्धेवास्यापि विषमाः स्वभावा दोषतां जनः । येषां विपाकभयत्वमजानन् गणयत्यर्थं ।
 विकाशः केषाञ्चिन्नयनविषमैर्विद्युदुदैयः परेषामुद्भूतिः श्रवणकटुभिर्दीर्घरसितैः ।
 न चेष्टा कायन्योपकृतिपरिहीना जलमुचो जडो वर्षादन्यं गणयति गुणं नास्य तु जनः ।
 गुणांशोकोत्तरान् शृण्वन्नस्थानुभवगोचरान् । भविता पूर्वभूपालकृते सप्रत्ययोजनः ।
 अनुचलन्नपि स्थानात् भूभङ्गेन चकार सः । विलोलांशोमकम्पेन दिङ्नागद्वय भूधरान् । १५६
 विरुधदाहिनीवृन्दा गूढं यद्भयसम्भवं । वहन्ति तापं भूपालाश्चैर्वाग्निमिव सिन्धवः ।
 भूमिदृङ्गास्वतस्तस्य तेजसाप्यायितो गतः । पूर्वराज्यशस्त्रेभुवनेष्वप्रकाशतां ।
 योयस्तं पश्यति स्वात्मसंमुखं स स सर्वतः । जानाति वक्तोऽखितं देवविम्बमिवेश्वरं ।
 स्थिरप्रसादोदत्ते यत्तदादत्ते न स कश्चित् । भयं पुनः प्रणमतां दत्तं हरति विदिषां ।
 कृष्टासेः प्रतिविम्बं स्वं हित्वा नान्योऽस्य संमुखः । नापरः प्रतिशब्दश्च गर्जतः प्रतिगर्जति । १५७
 तस्य नातिशितं कोपे प्रसादे निशितं पुनः । धत्ते तीक्ष्णैकधारस्य तरवालेस्तुलां वचः ।
 तस्याकुजन्मनो नित्यास्त्रानलक्ष्मीविकाशिनः । प्रभवन्त्याग्निताः कल्पशाखिनः पल्लवा इव ।
 राज्ञि गाम्भीर्यदुर्लभ्यमाहात्म्यप्रभविष्णुतां । विवेद मन्त्रिणां लोकस्मिधेवे तांश्च सर्वतः ।
 प्ररूढस्तु प्रतीहरो नो विमेहेऽन्यमन्त्रिणां । पार्श्वद्रुमाणमेषाख्यौषधिसम्भद्रवोद्भाति ।
 तस्योत्पाटयतः सर्वान्स्तृणानीवावहेलया । स्फूर्जन् जनकसिंहोऽभूदश्वयोन्मूलनः परं । १५८
 आवाल्यात् संस्तुतो राज्ञः स कृत्स्नव्यवहारवित् । अधृयस्तरणीभूततनयो हस्तसर्वतः ।
 अद्वैधं यौनसम्बन्धादिच्छतस्तत्सुतो मदात् । कुड्मभिधस्तस्य ततः कृतावज्जोऽतनोत्तपां ।
 रश्मिन्नेषी स तद्रोषादुपजापैः क्षणे क्षणे । ससृनौ जनके यन्नाचृपोदेषमजिग्रहत् ।
 राजस्तुल्यवयःस्यौ हि जननोगाढसस्तवात् । राज्यकाले हि सोऽस्मेकावास्तां तदवकाशदौ ।
 तुरङ्गयोग्यापस्कारस्नानाहारादि राजवत् । अकालज्ञावकुरुतां राजधान्यन्तरे च तौ । १५९
 सह खट्वद्वैः समशीर्षिका प्रभोर्न युज्यते प्राप्तसमुन्नतेः कश्चित् ।
 श्रितोन्नतेर्दुर्दुरवृन्दलङ्घनं सरोजषण्डस्य महाविडम्बना ।
 तद्भित्तिलाभसंरूढपैशुनालेख्यकम्पनाः । तदग्रेऽप्यखिले चक्रुस्तद्विषः कलुषं नृपं ।
 अथ राजा विजयिनं सत्कर्तुं कम्पनापतिं । कृतज्ञः आवणे मासि जगाम विजयेश्वरं ।
 अचान्तरे पिञ्चेदेवादागच्छन् गिरिगङ्गरे । प्राप शूरपुरद्रङ्गाधीश्वरादुत्पलोबधं ।
 पुष्पाणनाडादुत्पिञ्जकृतये पुनरागतः । द्रङ्गाधिपेनागुढिकान्वेषिणा स ह्यवाप्यत । १६०
 क्षितौ निपतितः पार्श्वप्राप्तमेकं दिषद्भटं । मुमूर्षुर्विशिखाविड्जानुमर्मापि सोऽबधोत् ।
 प्रत्यावृत्तस्य सत्कृत्य कम्पनेन महीपतेः । दार्यवन्तिपुरस्थस्य द्रङ्गे शूरे शिरो व्यधात् ।
 स दृढद्राटिकामुष्टिरसुहृन्मुण्डमुद्गरः । चक्रे तस्य दृढामर्षशोकशङ्कुविपादनं ।

आद्यायामेव यात्रायां जातारातिचयो जनैः । स निःशेषयिताशेषकण्ठकानामगण्यत ।
तस्मिन् प्रविष्टे नगरं विद्रुताः केऽपि सागसः । प्रापुर्जनकसिंहाद्याः केऽपि कारागृहस्थिति । १४८५
कैश्चित्पलायितैः शङ्का ग्राहिताः पृथिवीपते । ततः कोष्टेश्वरमुखाः प्रातिलोम्यं प्रपेरिरे ।
शमालां निर्गतः श्रीमान् कार्तिकेऽथ कृती नृपः । तत्र तत्रासु हृद्ग्रामं संग्रामोयमबाधत ।
यत्र सुखलभूपाद्याः प्रापुर्भग्नप्रतापतां । तं हाडियाममदहत् सुज्जिह्वर्जितविक्रमः ।
महीभुजा पोद्ग्रमानैराहृतः कोष्टकादिभिः । अथ भिन्नाचरोराज्यगृध्रभूयोऽप्युपाययौ ।
एकेनाङ्गा योजनानि प्रोक्तव्यं दश पञ्च च । शिल्पिकाकोष्टनामानं गिरियाममवाप सः । १४९०
क्षुत्पिपासाकृमारातिभीतिमार्गभ्रमोद्भवं । क्लेशं नाजीगणमौनो धावितः स गिगीषया ।
कार्यमायाति वैमुख्यं जिगीषोर्विधुरे विधौ । प्रस्थितस्य पुरोवर्ते रथस्यैव ध्वजांशुकं ।

आरम्भमात्रमपि कस्यचिदेव सिद्धौ कश्चित्प्रयत्नपरमोऽप्यफलप्रयासः ।
मन्याद्रिणामृतमवाणुदधेर्भुङ्क्षतात्सक्तिश्चिरादिदधता न हिमाद्रिजेन ।
भ्रष्टा सरित् स्ववसतेर्जलधिप्रवेशे वेलोर्भिवेक्षणवशेन विवर्त्तमाना ।
मिथैव यच्छति धियं पुनरुद्गतेति नेत्यानमस्ति तु विधिव्यपरोपितानां
तस्य तावन्महायत्नकठोरस्योदयचण्डे । सिद्धेर्विबुद्धे विधिना विधुरेण व्यधोयत । १४९५
आयातं तमबुद्धा तु तस्मिन्नेव चण्डेऽश्रयत् । पृथ्वीहरानुजः प्राप्तभङ्गः कृत्ताङ्गुलिर्नृपं ।
कोष्टेश्वरः स चावेत्य सम्प्राप्तं तमतिष्ठतां । कृत्याचमौ हतौ सर्पाविव मन्त्रनियन्वितौ ।
ताभ्यां स्थानेऽथ सोऽन्यस्मिंस्त्याजितोऽध्वपरिश्रमं । कार्कोटद्रुममार्गेण निर्गतः सुहृदीं ययौ ।
आसीच्च तत्र प्रोचण्डदर्पकण्डूलदोर्द्धुमः । उन्नायमाणः कश्मोराक्रान्तिसन्ततचिन्तया ।
उदापसलिलस्येव तस्य रभ्रगवेषिणः । पुरं प्रविष्टो राजातिप्रतीकारमचिन्तयत् । १५००
अद्वितीयस्त्वमात्येषु प्रतीहारोमदोगतां । सुज्जेरसहमानोऽभूच्छलान्वेषणतत्परः ।
आययावथ विश्रभावष्टभं क्लृप्तः प्रभोः । धन्यायजः पूतमूर्त्तिर्जाह्नवीजलमज्जनात् ।
तदाद्याः संस्तुता राजश्विरं सम्भावितास्ततः । अनाप्रुवन्तोऽधीकारान् पर्येतयन्त चिन्तया ।
कुर्व्वाणे कार्यतस्तस्मिन् भरं पितृषु मन्त्रिषु । कालप्रतीचाचमतां मुञ्जसे गहनाशयाः ।
प्रतीहारस्तु दुर्लभ्यसुज्जिनिर्लीठनोद्यतः । अप्रियानपि तान् प्रीत्या जयाहोयोपयोगिनः । १५०५
व्यतीतेष्वथ मासेषु केषुचिद्वैवयोगतः । अकस्मादभवद्भूम्भूत् स्त्रीतलूतामयातुरः ।
विस्फोटशोफातीसारवर्जितमान्द्याद्युपद्रवैः । सन्दिग्धाभ्युदये तस्मिन् देशः पर्याकुलोऽभवत् ।
इत्थं स्थितः कुलेऽस्यैकभर्तुः स्वामी बलो रिपुः । तत्पचा डामरा राष्ट्रं दुष्टमेव व्यचिन्तयन् ।
आयत्याञ्च तदाले च हितकृत्यं विचारयन् । राज्ञ्याः श्रीगुणलेखाया जातमेकं सुतं शिशुं ।
पञ्चाब्ददेश्यं पर्माङ्गिं सुज्जिर्भूमिपतिं तदा । चिकीर्षुर्मन्त्रयामास मातुलेनास्य गर्गिणा । १५१०
इत्थं भूतस्य दुष्टुः सस्रुः सुज्जिरद्य ते । पञ्चचन्द्रादिभिः सार्द्धं युत्वा मन्त्रयतेऽनिशं ।

लब्धरत्नः प्रतीहारो धन्याद्याश्च उदीरिताः । इत्युच्यते ततो भूपं स तथेत्यग्रहीच तत् ।

पूर्वप्रजास्रजदवाङ्मुतवस्तुतव्यावर्णेन कुतुकं जनयन्ति तज्ज्ञाः ।

वालादवात्पमतिहार्थधियश्च सन्ति प्रायेण नृपानियमशून्यमनोनुभावाः ।

शोचस्थाने कृतवसतिभिः स्त्रीव्यायालये वा निःशस्त्रोयच्छलनकुशलैर्मानवं सम्प्रविश्य ।

नीतोभूतैरिव विवशतां निर्भरं गर्भेचेष्टैर्भद्रं भूपात्कथमितरतः स्यादवष्टब्धचेष्टात् ।

निर्हेतु प्रहसन्विटः प्रविशति क्षौणीपतेरन्तिकं प्रत्युत्फुल्लदृगेष किं किमिति तं पृच्छत्यनच्छाशयं ।

भूते किञ्चिदसौ कदाप्यथ कषत्सर्वकषं मानिनां मानप्राणगुणेषु यत्सरभसं दम्बोलिपातायते ।

१६१४

सविभ्रमगतागतः किमपि भाव्यमाणः श्रुतौ प्रभुर्व्यलितलोचनं जगदवज्ञयालोकयन् ।

निजस्य मुखविक्रियाप्रणयिताडनाद्यैर्विदन्ननुग्रहमिवाहितं नृपतिवत्तमो दुःसहः ।

अपि जातु स दृश्येत निःसङ्गोभमतिर्नृपः । योयन्तपुत्रक इव व्यक्तं धूर्तैर्न नर्त्यते ।

यतोभृत्यान्तराज्ञानाज्जातः सर्वस्वसंचयः । तत्रजादुष्कृतैराज्ञां हा धिङ्गाद्यापि शाम्यति ।

सुज्जिरारोग्यमन्त्रेष्टुमागच्छन् पूर्ववत् प्रभोः । विन्यस्तारक्षिणः पश्यन्नविश्वासमखिद्यत ।

दाक्षिण्यं वामतां यातमाशये प्रतिविम्बितं । दर्पणस्यैव राज्ञः स विभाव्याभूत्पराङ्मुखः ।

१६१५

तस्मिन्नाजगृहे खेदान्मन्दोक्तगतागते । नृपतेस्तद्वतां प्रीतिं निःशेषां जग्निरेऽखिलाः ।

मृत्युः सुज्जिस्त्रिचरयोऽप्यास्थानदिज्जभूः शठः । प्रातिलोभ्यावहैर्भर्तुर्मन्त्रैरासीच्छ्रियोऽन्तकृत् ।

नीरोगे राज्ञि दृष्टः स शिष्टवृद्धौ नृपास्पदे । वसुवर्षी विनिर्याय प्रार्थनार्थी गृहान् ययौ ।

न तं प्रासादयद्राजा विशालबलवाहनः । आक्रम्यासौ कथं न स्यादित्युपायं विचिन्तयन् ।

त्यज्येत हतकार्योऽसौ निराशैरनुजीविभिः । मत्वेति तदधीकारानन्येभ्यस्तूर्णमार्पयत् ।

१६१६

राजस्थानात्स्रजं धान्यमुदयं कम्पनादपि । अजिग्रहन्नरपतिः खेरीकार्यञ्च रिच्छन् ।

हिताधिकारे प्रव्यक्तवैकते नृपतौ ततः । अल्पावशेषानुचरः सुज्जिरासीद्विशङ्कितः ।

विमानितः पुराङ्गजायाचामुद्दिश्य मानवान् । सोऽथ सुसलभभर्तुरस्थीन्यादाय निर्वयौ ।

आत्सुक्यात् प्रार्थनाकाङ्क्षी राजधान्यन्तिकेन सः । निर्गच्छन्नाजपुरुषैर्न राज्ञा वान्वरुध्यत ।

तन्निर्वासनगर्वस्थ स्थापनायानुयात्रिके । प्रतीहारस्तस्य गुप्त्यै कोषादेः स्वात्मजं व्यधात् ।

१६१७

निग्रहानुग्रहावस्मदायत्ताविति रक्षिणं । पुत्रं प्रादाल्लक्ष्मकोऽथ इति ध्यायन् स विव्यथे ।

निवृत्तो लक्ष्मको द्वागात् पर्णोत्सं शनैर्गतः । अवरोपयद्रोहोभागिकं लोहराचलात् ।

प्रतीहारविस्मृताय धात्रीयाय महीभुजः । प्रेमाभिधाय तत्कोट्टाधीकारञ्च समर्पयत् ।

उत्खाय लोहरत्यागाच्छङ्काशङ्कुं महीपतेः । स ग्रीष्मविषमं कालं राजा पुर्यामलङ्घयत् ।

अमात्यकन्दुकत्रातपातनोत्पातनक्षमः । आयत्तडामरः प्राप प्रथां क मपि लक्ष्मकः ।

१६१८

द्वारेऽथाकारयत् सुज्जिप्रतिमल्लविधित्सया । कृत्यमाणे राजवंशपौरुषं राजमङ्गलं ।

अनन्यदेशजः सुज्जिः शूरो मत्कोशपोषितः । कीर्त्तिमेष हरेद्व्यावितीर्याकलुषो हि सः ।

खड्गग्राहिसहायः स क्षुणः पर्यटितुं पथि । निःसुखश्चोपहास्यश्च तेन कार्यार्पणात् कृतः ।
कर्तुं पदव्यां योग्यानामयोग्यात्प्रभवेन्न कः । तेषां गुणैस्तान् संयोक्तुं न शक्यं कारणैरपि ।
पदे श्रीखण्डस्यानुचितमुचिते वर्ध्मणि निजे वृषाङ्कः प्रचेष्टुं प्रभवति चिताभस्म रभसात् ।
न तत्स्वेच्छायत्तत्रिजगदुदयापायघटनोऽप्यसौ तद्गन्धेन स्फुटमिह पटुः सङ्घटयितुं ।
तस्मिन् सुज्जिप्रतिसर्द्धामप्रौढां वोढुमक्षमे । दूतानसृजदानेतुं सञ्जपालं दिगन्तरात् ।
निर्वोरे मण्डले द्वेष्टोऽप्यवापत्कार्यगोरवात् । कोष्टेश्वरो नरपतेर्नितरामन्तरङ्गतां ।
प्रीतिदायैस्तोष्यमाणैस्तैस्तुष्टेन भूभुजा । विश्रब्धेनगरे तस्थौ सोऽपि लूतामयातुरः ।
एवं दमकदम्बैक्यं राज्ञि कुर्वति कार्यतः । चालकैः सोमपालाद्यैः सुज्जिर्विन्येऽथ वैकृतं ।
प्रतिज्ञाय लतामात्रसाध्यं कश्मोरनिर्जयं । सोमपालाय तद्राज्यं सोऽङ्गीचक्रेऽवमानितः ।
प्रतिशुश्राव तस्मै च भागिनेयीं स कन्यकां । धीमानत्रान्तरे सामदाने प्रयुयुजे नृपः ।
द्वौ तावत्पाश्र्वा राजकन्ययोः स्त्रीक्रियान्तदा । रभसाद्यावकुर्वाणावदातामन्तरं दिषां ।
उपायैर्जयसिंहस्य शकुनैश्च निरीक्षितैः । प्रेरितः सोमपालोऽथ सुज्जेर्मन्दादरोऽभवत् ।
स्वयमेत्य प्रतीहारस्तत्र राजपुरीपतिं । सोमान्तभुवमानिन्ये कन्यकोदाहसिद्धये ।
जातां कल्पनिकाख्यायां महादेव्यां महोपतेः । उपयेमे नृपसुतां सोमोऽम्बापुत्रिकाभिधां ।
जाते तस्मिन् कृतोदाहे नागलेखाभिधां सुधीः । तत्त्वस्वैरीं प्रतीहारे भूभुजे प्रत्यपादयत् ।
इत्थं राष्ट्रद्वये बद्धसन्धौ निरवकाशतां । प्राप्तः प्रतस्थे हेमन्ते सुज्जिस्त्रिपथगोन्मुखः ।
जालन्धरे सङ्घटितो ज्येष्ठपालो निनाय तं । गाढावमाननिर्नष्टसौष्ठवं भिक्षुपक्षतां ।
त्वयि भिक्षाचरे चैकैयन्यायकतां गते । नोपेन्द्रो वा महोद्रेवा समर्थौ प्रत्यवस्थितौ ।
राज्यप्रदस्य ते यस्य चक्रे राजा विमाननां । तस्युषो यस्य विषये प्रतिकुर्मस्तयोर्द्वयोः ।
इति सम्प्रेरितस्तेन देङ्गपालान्तिकस्थितः । यियासुः सोऽन्तिकं भिक्षोर्भागिकेन न्यपिध्यत ।
अनिक्षिप्तवतोऽस्थीनि स्वामिनो जाह्नवीजले । न युक्तमेतत्ते कृत्यमित्यावेगादशासि च ।
स्नात्वा द्युनद्यामेथ्यामि पार्श्वं व इति निश्चयं । स पीतकोशः कृत्वास्य यथौ प्रस्तुतसिद्धये ।
प्रतीहारकरन्यस्तसर्वभारस्तु भूपतिः । मन्दाक्रान्ततया राज्यमस्त्रस्थितममन्यत ।
यो यो हि व्यग्रहीतं तं सन्धाय सविधस्थितः । तमन्वहं प्रतीहारः सानुग्रहमिवैक्षत ।
प्रगल्भमाने शास्त्रेवमुदयः कम्पनापतिः । अवधोच्छ्रान्ना दृष्टं प्रकटं कालियात्मजं ।
अविश्वासेल्लणान् सर्वलावन्यानथ लक्षकः । निर्मर्यादान् कम्पनेशमीषत् सान्त्वमजिग्रहत् ।
स्नात्वाभ्येक्षति गङ्गायां यावत् सुज्जिर्विस्मृतां । यावन् कथं मया नेयः काश्मीरइति चिन्तयेत् ।
तावन्मात्रान्तरव्याप्या राज्ञो विज्ञाय डामरान् । भिन्नान् भिक्षाचरोऽविचिद्विषलाटां हिमागमे ।
मण्डलस्थान्तरे तस्य विविक्षाहृद्भुडामरः । प्रतीहारो हि मन्तुश्च निषेद्धा समपद्यत ।
स टिकेन पितृद्वेहादेकान्तद्वेषिणा रिपोः । आनीतः समतैर्दत्ताप्यायः सर्वैश्च डामरैः ।

प्रतीक्षमाणो राज्याग्निहेतुं सुज्जिसमागमं । निर्भयष्टिक्रजामातुर्भागिकस्य खशप्रभोः ।
 वाणशालाभिधे दुर्गे वसन्नख्योच्छितावपि । दूतैर्विभेदमनयत्सर्वडामरमण्डलं ।
 प्रभेदं सुहृदां त्रामं दिषाञ्च विमृजन् पुरः । व्यावर्त्तताथ गङ्गायाः सुज्जिर्विहितमज्जनः ।
 पूर्वविप्रकृते भिक्षावसिंश्वाभेदमागते । यथामुष्य महीभर्तुस्तथास्माकं भयं भवेत् । १६०
 ध्यावेति हिंहेदेवेन प्रार्थितो व्याजमादधे । सुज्जिस्त्रीकरणेद्योगे सोमपालोभयाकुलः ।
 सुज्जिर्जालन्धरं प्राप्तः प्रातर्भिक्षाचरान्तिकं । यावद्यास्यति तं सायं तदूतस्तावदासदत् ।
 प्रेरितो ज्येष्ठपालेन निषिद्धो भागिकेन च । विरराम स तस्यात्मा विपक्षाश्रयणग्रहात् ।
 क्षणे देशान्तरोपात्तं तव भूपोऽपनेष्यति । खञ्ज दास्यत्यधीकारं मन्मुखप्रदितार्थनः ।
 इति दूतमुखेनाक्तः सोमपालेन चान्वहं । विपक्षैस्तु कथमुत्सार्य तद्देशाभिमुखाययौ । १६०५
 उदयः कम्पनाधीशो वैशाखे तीर्णसङ्कटः । खशान्वितेन संयामं प्रत्यपद्यन् भिक्षुणा ।
 प्राक्तन्युत्पत्तने जाते पृथुबले ततः । तस्मिन् कोटान्तरं भिक्षुः प्राविशन् प्राप्तवेष्टनः ।
 राजाय विजयचेत्रं निर्यातः प्रत्यपूरयत् । कम्पनेशस्य कटकं तास्तास्तेष्वैषयचमूः ।
 यन्त्रोपलशरासारविविधायुधवर्षिणी । दुर्गस्थितैर्नृपचमूः प्रतियोध्यस्वर्षिभिः ।
 पतत्स्वशसु भिक्षोश्च नामलक्षसु पत्तिषु । गृहीतुं दुर्गजाजसेना दीर्घापि नाशकत् ।
 दिनैरभ्यधिके मासमाने याते ऽग्रहीततः । विहार्यमूलं दुर्गस्य धान्यखाताम्बुसमृतं ।
 दुर्गभाजोऽवलासख्याराज्यपायपरे धियं । जाततदैरिवाधेच्छां धनलुब्धामदर्शयत् ।
 विससर्ज प्रतीहारमथ तद्वस्तुसिद्धये । राज्ञो डामरसामन्तमन्विराजात्मजैः समं ।
 कोष्टेश्वरत्रिलकाद्याः कृत्स्नस्य विमोक्षणं । करिष्यामो वयं भिक्षोरिति बुद्ध्या तमन्वयुः ।
 पश्यन् सङ्कटशैलायादयः कोटं मितोन्नति । जितं मेने प्रतीहारो वीक्ष्यानन्ताः स्ववादिनोः । १६०५
 पूर्वस्थितैः प्रतीहारानुगैश्चान्यत्र वासरे । अयोधि सर्वैसन्यस्य बलात्कोटं जिघृक्षुभिः ।
 ते तावन्तोऽप्यश्मदृष्ट्या तथा तैः प्रतिचक्रिरे । नास्तीदं विक्रमेणेति यथागृह्णन्निश्चयं ।
 वीरदेहदुर्मागेभ्यो न्यपतन्नशमभिर्हताः । निर्यदस्त्राघसरघाः शीर्षभ्रमरगोलकाः ।
 कोष्टेश्वरस्य मूढत्वं निर्व्यूढं तत्र किञ्चन । खस्य भिक्षोर्लवण्यानामयेषाञ्च विनाशकत् ।
 नास्त्यत्र मत्सो वीर इत्येतावत्प्रसिद्धये । स ह्ययुद्धोद्धतेर्भिक्षोर्धत्त्राणक्षयकार्यभूत् । १६०५
 दुष्प्रचूणां खशानां स सङ्कटे धैर्यमादधे । कोष्टेश्वरोऽस्मि चाभिन्नस्तदृश्याडामराः परे ।
 यदेतदृश्यते भूरि सैन्यमस्मद्विनापतत् । पर्यवसेदिति वदन् समभाव्यन्यथा च तत् ।
 विश्रम्भभूरमुष्यानिर्धत्त कोष्टेश्वरोऽप्यसौ । अन्येषु तत्र केवासेत्यथ ते निश्चयं दधुः ।
 भूमृत्पितृद्रुहः कार्यवशेन खोपवेशने । अङ्गीकृताधिकारस्तु धीमांष्टिकस्य लक्षकः ।
 यशाधीशं महाग्रामखर्णादित्यागसंश्रयात् । स्त्रीकृत्य भिक्षुदुष्पुत्रवद्रुक्कचमकारयत् । १६०५
 श्रानन्दाख्यः खशाधीशश्चालः कृतगतागतः । नीत्वा टिक्कं प्रतीहाराभरणं भूयोऽप्यरोपयत् ।

प्रतीहारस्य टिक्केन सहैव वीक्ष्य डामरैः । निःसंशयं हतोऽज्ञायि भिक्षुः कोष्टेश्वरादिभिः ।
 संरन्धास्तद्विभोचाय प्राहिण्वंसे खशान्तिकं । दूतानूरीकृतखर्णदाना भूरिधनैः समं ।
 खशस्तु दद्यादुक्कोचं गृहीत्वास्माभिरुज्जितः । जानाति रचितान् प्राणान् भिक्षुः कोष्टेश्वरादिभिः ।
 समन्युः प्राप्तराज्याऽथ देङ्गपालोऽथ दूरगः । हन्यान्मां जयसिंहस्तद्रथः पक्षः प्रयत्नतः । १०००
 मत्वेति तेन प्रत्युक्ता भिक्षुशौचं स्थितं गृह्यात् । विपाक्यातः फलहकं निर्गच्छेत्युचिरेऽपि ते ।
 स त्वमेधोपलिप्ताङ्गः श्रेवावस्करवर्त्मना । यातद्व्ययशोलोके ध्यायन्मानो न निर्ययौ ।
 कोष्टेश्वरोव्यक्तकृत्यसैन्यचोभेच्छया चिपन् । रुचं कालविदा प्राप्तेऽपि प्रतीहारेण सान्वितः ।
 नीवौ खशाद्यैर्दत्तायामाप्रत्यूषादगृह्यत । व्यवसायः प्रतीहारमुख्यैर्भिक्षुप्रमाणे ।
 गच्छद्भिरागच्छद्भिश्च राजा दूतैः प्रतिक्षणं । अन्विष्यन्विजयचेत्रे वार्त्ता पर्याकुलोऽभवत् । १००५
 तावद्भिराहवैस्तेः साहसाद्गच्छ वत्सरान् । कृतयन्त्रस्य साधोऽभून्नयो वृद्धमहीभुजः ।
 डिम्बा राजा तु गाण्डोवास्तस्य भिक्षोः प्रमाणं । साध्यमेते हि मन्यन्ते हन्त किंकेन सङ्गतं ।
 विहस्य नोयते वित्तं खशैरेत्य चणादमी । भग्ना नूनं प्रयास्यन्ति मुषिताश्चाखिलाः परैः ।
 पृथग्भूतः कोष्टकोऽयं त्रिस्तकस्यैव वान्धवः । एते भिक्षाचरोऽष्टिपुष्टा अभ्यन्तरा अपि ।
 को नूतनोऽत्र सम्प्राप्तो धोराज्ञः साधयेद्वित्तं । सामग्री नूनमायाता सेयमस्यैव सिद्धये । १०१०
 इत्युचुः शिविरे यावज्जनास्तावदेव्यत । कटकैर्मन्त्रिणां दुर्गं विकोशायुधवाहिभिः ।
 एकाकी चिरसंक्षिप्तो हन्तव्यस्तत्कृतेऽखिलैः । हा धिक् परिकरे बद्धो निर्लेजैः सर्वशस्त्रिभिः ।
 तएवेत्युचुरासीच्च कषच्छ्लोर्मिनिर्मलः । स्फुरद्योधाक्षिफरोनिःशब्दः सैन्यसागरः ।
 व्योम्नोद्भूयेत वा सैन्यं लङ्घयेद्वा मृगमुते । दुष्टाभ्रवृष्टिरिव वा निखिलांस्ताडयेत् समं ।
 साध्यर्थ्यैर्गैर्यः पर्यन्ते स्त्रीकुर्वन् भिक्षुरायुधं । सम्भ्रान्तश्चकितश्चासीदित्यन्तश्चिन्तयन् जनः । १०१५
 एतावन्मन्त्रिणां सिद्धमथ प्रत्यूहसम्भवः । तच्छान्तिः कार्यसिद्धिश्च प्रतापैर्नृपतेरभूत् ।
 सैन्ये भिक्षाचरायातं पश्यत्यूर्ध्वार्पितेक्षणे । कोट्टानिष्कृष्टशस्त्रिकः पुमानेको विनिर्ययौ ।
 रुदतीभिः परोतस्य नारीभिस्तस्य चिचिपुः । पृष्ठे केऽपि वपुर्लोलकौसुमाधरवाससः ।
 बद्धः पलायमानोऽत्र सोऽयं भिक्षुरिति ब्रुवन् । तन्मुखात् स जनोऽश्रौषीद्विक्रमं तमथ निर्गतम् ।
 सह भिक्षोः कृतद्रोहतुमुले प्रस्तुतोबधं । तस्माद्राजानुगेभ्योवा स्वस्याशङ्क्य विनिर्ययौ । १०२०
 अद्रोहोऽस्मीति लोकस्य प्रत्ययाय चकर्ष च । कृपाणोमुदरं हन्तुं रक्ष्यमाणो निजानुगैः ।
 सानुगस्त्यक्तमार्गा स विलङ्घ्य नृपवाहिनीं । अद्रिप्रखण्डोपान्ते नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ।
 उच्छ्वसंश्चिरसम्प्राप्तैरभोभिर्दुर्गनिर्गतः । मायां प्रयोक्तुं प्रारंभे प्रेरितः सैन्यडामरैः ।
 सञ्जातं लम्बमानार्कमहस्तद्रथतां क्षणं । भिक्षुः क्षपायामास्कन्दमपनेष्यन्ति डामराः ।
 इति तदाचिकात्तीक्ष्णान्नीविभिर्मन्त्रिणां समं । खशैस्त्यजद्भिर्द्विषदोन्यरुह्यन्तारुचवः । १०२५
 ततः किलकिलारावमुखरैः करतालिकां । यौधेयैर्दद्विस्तचिवा व्यगृह्यन्ताकुलाशयाः ।

मुक्तास्वामिद्रुहः कृच्छ्रगता राज्यं प्रसाधितुं । द्विषतो मन्त्रिभिः स्वार्थादत्तार्थान् को नु साधितः ।
 राजकार्ये च भानौ च लम्बमानेऽथ लक्षकः । किमेतदिति तं नीविं खण्ड्यालमभाषत ।
 सोऽभ्यधात्कुम्भदास्यापि रोद्धुं शक्यं चिकीर्षितं । खण्डानां प्रत्यवस्थाता कथं तत्रास्य सन्निधिः ।
 स हन्तुं वैपरीत्यन्तं खण्डानां त्वं ब्रजेत्यथ । उक्त्वा व्यसृजदानन्दं जहमे चान्यमन्त्रिभिः । १७२०
 सुदूरदर्शना राज्ञा विषलाटावपाततः । देङ्गपालगृहादस्मादारम्भः समभाव्यत ।
 अतः प्रधानकोट्टेश्यालः स समगृह्यत । प्रगेवार्थरेतदर्थं यथ्यता दीर्घवागुरां ।
 संक्षोभावतरे चत्ता ततो निस्सम्भ्रमोऽभवत् । शिचितं पक्षिणमिव त्यक्तं प्राप्यं विवेद तं ।
 स तानूचे न हास्यं मे नष्टे कार्येऽत्र साहसं । सर्वनाशे हतेऽमुस्मिन् खण्ड्यालेऽपि किं भवेत् ।
 अकुण्ठया भाग्यशक्त्या राज्ञः श्यालः खण्डस्य सः । सर्वान्नियज्य दुर्गायान्तीन्नादीनाजुहाव तान् । १७२५
 दस्यूनामसवः कण्ठे सन्दहं मन्त्रिणां धियः । स्वस्तीणां प्रीतयः काष्ठां तीक्ष्णाश्चारुज्जगिरिं ।
 स चर्मकौपोनपढीबद्धस्तत्स्वाभिधाङ्कितैः । द्रुपुभिः स्वामिवत्सस्य स्थापनं सर्वतोयुधि ।
 स ताम्बूलधरः सक्तिस्सुकेशश्श्रुयोजने । याभूदनुमूर्षूणां भिचुराजोपजीविनां ।
 निश्चितान्ते ततस्तस्मिन् स तेषामन्ववर्तत । कोट्टेश्वरादिशिविरं त्वर्णं शरणमीयुषां ।
 एकैकशो लक्षकेण युक्ताश्चैः प्रेरितैर्मटैः । टिक्कः खं वीक्ष्य बलितं निचकर्त्ताङ्गुलिं भयात् । १७३०
 स्वशैरस्मिन्ववसरे सपलायनशङ्किभिः । रक्ष्यमाणस्तेष्वहसु मनस्तापादभुक्तवान् ।
 वीरस्ताम्यन्विलम्बेन तीक्ष्णानामाहवोत्सुकः । तस्यै भिचाचर स्वान्तमचवत्या विनोदयन् ।
 हर्म्यप्राङ्गनमायाते तीक्ष्णलोके युयुत्सया । उत्तिष्ठता तेन दायः स्तोक्शेषः समाप्यत ।
 दीव्यतः कान्तया साकं कामिनः सुहृदागमे । प्रत्युत्थास्तेरिव चोभेनान्तस्तत्र व्यजृम्भत ।
 किमद्यापि बधेन स्यादङ्गनामिति चिन्तयन् । स विहाय शरं चापं साभिधेनुर्विनिर्धयौ । १७३५
 स्वदर्धचिन्ता गलिता यामश्यामलिभिः कचैः । चञ्चच्चित्रपताकाङ्कमिव चौरपटाञ्चलैः ।
 गण्डताण्डविना च्छिद्रशङ्खताटङ्करोचिषा । चन्दनेलेखकान्या च द्योतिताहंक्रियास्मितं ।
 वितीर्णं चित्रचर्यन्ते विपर्यस्ताङ्गिताडनं । द्योतयन्तमिवालातैः स्वस्तीनेत्राधराङ्गुलैः ।
 कौसुमाधरवासोग्रवद्धधौताम्बराञ्चलैः । लोलैर्वीरहरिं बद्धसटाटोपमिवांसयोः ।
 दृङ्मनःपाणिपादैक्यचारुप्रचुरवारिभिः । चरन्तं मण्डलैश्चित्रैर्लघुचित्रस्थिरक्रमैः । १७४०
 श्रौचित्यस्योचितां चर्यामलङ्कारमहंकोतः । अभिमानविभूतीनां नित्योत्सेकमनत्ययं ।
 अलक्षितचिप्रयातं स सर्वेऽप्यनुखोजनः । विचरन्तं तमैश्चिष्ट भिक्षुमये विरोधिनां ।
 राजवीजी मधेर्नष्टा तं प्रवीरः कुमारियः । भ्राताप्यज्येष्ठपालस्य निर्धातोरक्तिकोऽन्वगान् ।
 हर्म्येन्निम्बान्नतैस्तैर्विशतः परिपन्थिनः । रुरोधैकः शरासारैर्गार्गिको भिक्षुसंश्रितः ।
 ते धावन्तो न्यभाव्यन्त शरैस्तचापनिर्गतैः । वर्षापलैः पुरोवातप्रेरितैरिव दन्तिनः । १७४५
 स रोद्धा प्रतियोधानां पापैः क्षिप्ताश्वभिः खण्डैः । चत्ताङ्गेभ्यश्चापश्च चिरेण विमुखीकृतः ।

तस्मिन् प्रचलिते मार्गेः प्रविश्योच्चावचैर्भटाः । ते च भिचाचरादीनां सर्वे गोचरमाययुः ।

भिचोरेकं क्षणालक्ष्यधैर्यं पार्श्वधृतायुधं । अधावत्तूर्णमादाय गूलमेकोद्वहद्भटः ।

तस्य प्रहरतः शूलं भिचुराश्रितवत्सलः । क्षिप्तापहस्तेनावेगात् केशान् जयाह धावितः ।

प्रजहार कृपाण्या च निर्धन्वाणे पतिष्यति । तस्मिन् प्रहरतां भूयस्तौ कुमारियरक्तिकौ ।

निर्विभागैर्हते तस्मिन्निविधायुधवाहिभिः । विरोधियोधैस्सन्नद्धैस्त्वयो युयुधिरेऽथ ते ।

अजायन्त विविक्ताश्च शस्त्रसन्नासिताहिताः । कोटराजगरापास्तसरघौघादव द्रुमाः ।

अशक्नुवन्तस्तान् हन्तुं खड्गशूलादिभिर्दिषः । अपसृत्य शरासारैस्ततो दूरादवाकिरन् ।

भिचाचरमृगेन्द्रस्य भञ्जतः शरपञ्जरान् । ततो हर्म्यात् खगैर्मृताः पुष्टाः पाषाणवृष्टयः ।

धावतस्तस्य घोराश्ववृष्टिकुट्टितवर्णः । निममज्ज यक्षत्पिण्डं भञ्जन् पार्श्वे शिलीमुखः ।

क्रान्त्वा त्रीणि पदान्याशु स पपात दिशन् चितेः । ततश्चिरप्ररुढन्तु कम्पं विद्विषतां हरन् ।

कुमारियोऽपि वाणेन विद्वंक्ष्णवर्त्मना । व्रणितोऽप्यपतद्भर्तुः पादोपान्तोपजीवितः ।

रक्तिकस्तु शरेणैव विद्धो मर्मणि विह्वलः । सजीवितोऽपि निर्जीवदव भूमावुपाविशत् ।

महाकुलीनैस्सहितोहतोभिचुरशोभत । वज्रावभग्नशिखरी पुष्पितैरिव पादपैः ।

द्वयताराजचक्रस्य मध्ये हर्षनृपात्मजः । नावमानस्य मानस्य त्वभृद्भिचोः परं पदं ।

विधाता नित्यविधुरस्तेजोधैर्याभिमानितः । अकुण्ठेन भ्रुवं चक्रे गृहीतोत्सपराजयः ।

कोवरः कोमहर्द्धीनां सोऽप्ये पूर्वमहीभृता । उदात्तेनात्तकृत्येन ते त्वस्याये न किञ्चन ।

आहोपुरुषिकायस्तेरारोहद्भिर्दिषद्भटैः । तदवस्थस्तदात्तोऽपि शस्यायुद्ध कुमारियः ।

स्फुरन् योद्धव्यमित्येव स प्रहारावशस्तथा । विज्ञाततत्त्वैरिभिर्वितत्य बज्रशोहतः ।

विपन्नेऽस्मिन्नलं मूढाः प्रहारैरिति निन्दिताः । खगैः प्रजह्वंजशोहते भिचौ द्विषद्भटः ।

अविधेयायुधस्त्रीव्रत्रणवेदनयादमैः । कैश्चिन्निर्जीवितप्रायोरक्तिकः शस्त्रिभिर्हतः ।

वयसस्त्रिंशतिं वर्षान्नव मासांश्च भुक्तवान् । स षष्ठाब्दासितज्यैष्ठदशम्यां नृपतिर्हतः ।

निदानं विश्वे दोर्घे सर्वनाशेऽपि कारणं । येषां बभूव तेऽप्येवं तुष्टुवुः सत्वविस्मिताः ।

नेत्रस्यन्दं भ्रुवाः कम्पं स्मेरास्यत्वञ्च नामुचत् । सजीवमिव तन्मुण्डं कियतीरपि नालिकाः ।

एकं व्योम्नयविशच्चित्रभानुं भूमौ पुनः परं । तद्देहमप्युरस्रङ्गं धाराम्बु च चिराज्जडं ।

सचिवा विजयचेत्रस्थितस्याये महीपतेः । तेषां त्रयाणां मुण्डानि ततोऽन्येद्युरपाहरन् ।

श्रीसुधारद्वन्द्वश्चशशाङ्कादिप्रकाशने । दृष्टचित्रस्वभावोऽभिर्यथायं पार्थिवस्तथा ।

तत्र तत्राद्भुतं भावं दर्शयन् भुवनाद्भुतं । परिच्छेद्यानुभावत्वं न केषामपि गच्छति ।

नादृष्यन्निहतोऽसाध्यः पितुर्मै योऽप्यभूदिति । न जहर्ष विनष्टोऽयं राजकण्टकद्वयपि ।

नाक्रुध्यत् स पितुर्मुण्डमेष भ्रमितवानिति । वीक्ष्य भिचोः शिरोव्याजभावादायस्त्वचिन्तयत् ।

आकारस्यास्य सम्भाव्यं सत्त्वं न द्वेषवैकृतं । वैषद्यं स्फटिकस्येव नार्कालोकोपतप्ततां ।

उत्कर्षात् प्रभृति व्यक्तममुं यावन्महीभुजं । हा धिक् च मृत्युना दृष्टं नेह देहविसर्जनं ।
 प्रसादविन्ना येऽप्यासन् पूर्वमस्योर्वराभुजः । तटस्था इव वीक्ष्यन्ते तेऽद्य मुण्डावशेषतां ।
 इति क्षितीशोऽसामान्यसौजन्यान्तर्विचारयन् । आदिदेश रिपोः शीघ्रं तादृशस्यान्तःसत्क्रियां ।
 निद्राच्छेदे च निशि च ध्यायंस्तस्यादयात्यया । भवस्वभाववैचित्र्यं मुज्जमुज्जरचिन्तयत् । १७६०
 अपि वर्षसहस्रेण देशे दायाददुस्थितिः । नूनं न भविता भूय इति लोकोऽप्यमन्यत ।
 दग्ध्वा त्वणं तनुघनं प्रतनोति शस्यं वृष्टिं सृजत्युपचितोऽग्निं प्रदर्शय ।
 वैचित्र्यसंस्पृशि विधेर्नियमेन तेन क प्रत्ययः कचन चञ्चलनिश्चयस्य ।
 कृत्यं निर्वृत्य विश्रान्त्यै धीरस्यावधतो मनः । विधिर्विधत्ते दीर्घान्यकार्यभारसमर्पणं ।
 आरोढुं प्रथमस्य दीर्घमदनप्रत्युक्तमस्याग्निना नो सन्त्यज्यत एव पादकटकोयावद्वितीयोऽखिलः ।
 वाहस्यासनरक्षिणः कलयतोभारावनारान् सुखात्यारोहेण परेण तावदसहाधिष्ठोयते पृष्ठभूः ।
 एवमेव क्षपामात्रं राज्ये निःशत्रुतां गते । शोकमूकोनृपस्यायं प्राविश्लेखहारकः । १७६५
 पृष्ठः सभ्यैः स सम्भ्रान्तैर्यस्मिन्नेवाङ्गि भूपतेः । यातोभिचाचरः शान्तिमरातिर्दत्तदुस्थितिः ।
 भ्रातरौ लोहरगिरौ बद्धौ दैमातुरौ पुरा । न्यस्तौ सुस्मलभूपेन यौ तौ सल्लोलोठनौ ।
 ज्येष्ठे मृते कोट्टमृत्यैः कनिष्ठं लोठनं हठात् । तमिहाद्य त्रियामायामभिषिक्तमभाषत ।
 सुतभ्रातृसुतैर्दृष्टैराज्याहैस्सह पञ्चभिः । निर्यातं बन्धनादूचे कोशेषु स तभीश्वरं ।
 दूयेत मुञ्चेदाक्रन्देत् प्रसारितभुजः पतेत् । स्वयादिसूत्रेनिःस्यन्ददृक्तां गच्छेदथ ध्रुवं । १७७०
 दीर्घदैः स्थगमचिप्रमृदूकृतमना नृपः । असौ तत्कालनिपतदुर्व्वार्त्तावज्जचूर्णितः ।
 इति सम्भाव्य दिक्पालैरपि साकूतमीक्षितः । नाकाराचारचेष्टाभिः प्रागवस्थां जहौ नृपः ।
 नक्षानन्याभिभूतेन सर्वतोऽसञ्चवर्त्तिना । तादृशा वैशर्मे नान्यः सृष्टपूर्व्वो हि भूपतिः ।
 पित्रास्य यद्वलान्नष्टं राज्यं भूयः प्रसाधितं । अनेनापि हतारातिविहितं पैतृकं पदं ।
 हारितौ दुर्गकोशौ तौ नष्टनामापि दारकः । दायादशेषो यत्रैको निधनो वीतबान्धवः । १७७५
 धनमानान्तकङ्कूरिवर्धान् व्यसनमादधे । उपस्रवाप्रिये देशे तत्रैकस्मिन् हते हिते ।
 मित्रदुर्गार्थसम्पन्नाः प्रोद्धृताः षड्विरोधिनः । भिन्नप्रकृतिकं केशशून्यमेतच्च मण्डलं ।
 तादृङ्गिकषनिस्तीर्णमाहात्म्यस्य महीपतेः । धैर्य्येण स्पर्धितुं जाने राघवोऽपि सलाघवः ।
 प्राक्पोषितं हि साम्राज्यदाने निर्व्वामने च तं । तुल्यानुभावमस्मार्षीत्पितैर्गणयन् गुणान् ।
 आहूतस्याभिषेकाय विस्मृत्य वनाय वा । न मया ललितस्तस्य खल्लोऽप्याकारविश्रवः । १७८०
 कान्तेषु काननान्तेषु सकान्तं सानुजञ्च तं । भूयः श्रियं प्रतिश्रुत्य स्थातुं सावधि सोऽभ्यधात ।
 एकक्षणानुभूतेऽस्मिन् सङ्घट्टे सुखदुःखयोः । ईदृक्तत्तद्दशाभेदादनयोरन्तरं महत् ।
 नियतं निरुपादानां शक्तिं दर्शयितुं जने । नानोपकरणयामं सन्नद्धोऽस्याच्छिन्नदिधिः ।
 अत्यहुतानि कृत्यानि वक्ष्यमाणानि भूपतेः । कोऽमुष्य वज्र मन्येत सामर्थ्ये सति सम्पदां ।

धैर्याभिना कार्यशेषं ज्ञातुं राज्ञा सविस्तरं । पृष्टोऽथ कोट्टवृत्तान्तमाचखौ लेखहारकः । १८१५
 उत्सृज्य भागिके कोट्टं प्रयाते मण्डलेश्वरः । लुप्तोद्योगोऽभवदुप्तौ प्रेमा संपन्नमत्तधोः ।
 मण्डनाभवहारस्त्रीभोगैकाग्रो मदोद्यया । स वृत्त्या भृत्यैमुखाधाव्या भव्यं व्यवहरत् ।
 कुल्यानुकम्पिना दृष्टुत्पाटनाद्यैः स वारितः । दैवेन नादादद्धानां काञ्चिद्रचाचमाक्रियां ।
 मायाभुदयनो नाम कायस्थः स्थूलवाञ्छितः । माजिकश्च प्रतीहारो बद्धमूलस्य मन्त्रिणः ।
 पुत्त्रोभीमाकरसेन्द्राकरश्चात्रान्तरे समं । दुधुचवस्तु तत्र बधं प्रेम्नोव्यचिन्तयत् । १८२०
 अलम्बोहन्तुमप्राप्तावसरैस्तैः कदाचन । कोट्टादद्वालिकां कार्यवशादवहरोह सः ।
 कश्मीरेभ्यो नृपेणात्पावशेषप्राणवृत्तिना । प्रैषि शासनमतादृगिति प्रत्ययसिद्धये ।
 कोट्टैकसामशेषाणां गूढलेखान्विधाय ते । निबद्धसन्निधः पूर्वमभिषेच्य स्य भार्यया ।
 दृष्ट्वा दुर्गान्निर्विडं कृत्वा च निशि लोठनं । सिंहं राजस्वामिविष्णुप्रासादायेऽभ्यषेचयत् ।
 शरदाख्या बधूरेका कापि सुस्सलभूपतेः । तत्र स्थिताभवत् चुद्रा तेषामनुमतप्रदा । १८२५
 तदर्पितैरयोयन्त्रभञ्जनेरगलानि तैः । कोशान्निवार्य पर्याप्तं कोशरत्नादि जह्निरे ।
 स भृत्यैः सप्तभिस्तदत् साहसं सुमहत् कृतं । दानेन त्याजितायामा चण्डालैः प्रतिकूलता ।
 भेरीतृथादिनिर्घोषैर्निर्निद्राः कोट्टवाग्निनः । कृता राजोचिताकल्पमपश्यन्त्य लोठनं ।
 अदृष्टपूर्वतादृचोदात्तवेशः स विस्मयं । निन्ये जनानृपामात्ययोगदोषैः प्रकाशितः ।
 प्रेम्नः पार्श्वस्थितस्ताभ्यामानयद्वारकोऽन्तिकं । समैन्यौ स्वभुवश्चर्मपाशिकाख्यौ च ठकुरौ । १८३०
 तदास्यया हितास्कन्दभङ्गशेषामशेषतः । रात्रिशेषश्च चन्द्रांशुसर्गपाण्डुरशीर्यत ।
 प्रातः प्रेमाथ दुर्वार्त्ताश्रवणेनोष्णदाहणः । सन्ताप्यमानश्चाष्णांशुकुरैरोद्धुमुपाययौ ।
 तं प्रतोलीतलप्राप्तं निर्धत्तैर्वैरिभैरिभैः । पराङ्मुखीकृतं वीक्ष्य चलितोऽस्त्यन्तिकं प्रभोः ।
 श्रुतेति भृष्टत्वरया ललं लोहरमन्त्रिणं । विससर्जौदयद्वारपतिमानन्दवर्द्धनं ।
 भूमिज्ञा तौ हि कोट्टस्य विवेदानन्यदेशजौ । सोऽस्त्योन्नतादिरन्त्राणां लक्षणद्वहणचमौ । १८३५
 प्रविष्टश्च पुरं दृष्ट्वा प्रीतिदायार्थिभिः शिरः । भ्राम्यमाणं भटैर्भिन्नोराचिष्येतानदाहयत् ।
 राजादेशादसंरुद्धैस्त्रोभूयिष्ठैरसौ जनैः । नप्ता पैतामहे देशे दह्यमानोऽन्वशोच्यत ।
 काले योभोदयोदित्तभानौ स्वविषये नृपः । सिद्धिमश्रुदधानोऽपि प्रहिणोति स्म रिच्छणं ।
 सगौर्यस्वामिभक्त्यर्थनैसृद्धादिगुणोज्ज्वलः । तेन ह्यमोघप्रारम्भः समभावि जिगीषुणा ।
 भवितव्यतया दत्तयामोहः प्रेरितोऽथवा । शठामात्यैरभूद्भूतस्य व्यक्तायुक्तमन्त्रितः । १८४०
 हीनोऽर्थदुर्गामात्यैर्विन्निर्वैक्त्यस्य वैरिणः । अनुमेने कृतारब्धो न भृत्यान् योभोन्वणेचणे ।
 उदयः कम्पनाधीशो राज्ञोऽग्रे पर्यगृथित । सर्वामात्यप्रतीहारमन्त्रगच्छत्पुनः परं ।
 राजात्मजहयारोहडामरामात्यमिश्रया । दैर्घ्यं तस्मिन्वावापि सर्वसामय्युदयया
 समेष्टयन्नद्वलिकानिविष्टकटकोदिशः । संग्रहीतुं प्रवृत्ते सर्वोपायविरोधिनः ।

ललादयः फुलपुरे कोटोपान्ताश्रये स्थिताः । भयभेदाहवययान् प्रकम्पमनयचिपून् । १८४
 सुस्तलक्ष्मापतिर्वद्वेलोठने तत्सुतामदात् । यस्मै प्राक्पद्मलेखायां बद्धस्थलधराभुजे ।
 साहायकाय प्राप्तस्य तस्य सैन्यैर्द्विषचमूः । शूराभिधस्य युद्धेषु प्रत्यगाहि प्रतिचणं ।
 तेषूपरुद्धराष्ट्रेषु भयदोलायमानधीः । अङ्गीचक्रे नरपतेर्नतिं दण्डञ्च लोठनः ।
 एतावत्सिद्धमफलारब्धोनामत्र दुस्सहे । काले व्यावृत्तिरस्माकमुचितास्मिन्नलाघवः ।
 शरदारम्भमुभगे क्रमात् काले बलोर्जिताः । अथारम्भे विधास्यामः सर्वारम्भेण शोभनं । १८५
 प्रत्यन्वहं लक्ष्मकेण प्रहितं नादधे नृपः । अन्ये च मन्त्रिणोमन्त्रं शाव्यादभ्यर्चयन्ति नः ।
 सर्वाधिकार्युदयनः प्रतिश्रुत्य धनं बद्ध । साहायकार्यमानिन्ये सोमपालमपि प्रभोः ।
 अपांक्तेयः स सम्बन्धवद्वेऽपि धनलुब्धधीः । द्रुह्यते स्म महाव्यापन्नमग्राय महीभुजे ।
 वद्धर्थदेलोठनश्चेत् किं मे सम्बन्धपेक्षया । अन्यथा भवतामस्मीत्यन्यान् वक्ष्यामि कैतवात् ।
 दम्भमित्यभिसन्धाय सोमपालोऽभ्युपाययौ । समर्थने हेतुरासीत् सुज्जेर्यजे कियानपि । १८६
 स हि भित्ताचरौन्मुख्यान्निवार्यानायितो यदा । सोमपालमुखेनोर्व्वभुजा राजविसर्जितः ।
 दूतः प्रार्थयमानस्य तानर्थान् प्राक् प्रतिश्रुतान् । चणिकस्योत्तमर्णेभ्यः प्रदातुमनुबध्नतः ।
 तदा भित्ताचरं जानन् हतकल्पमनेन नः । व्यसनप्रश्ने कोऽर्थ इत्यवज्ञां प्रकाशयन् ।
 मदेन न ददौ किञ्चित्सोऽथ भित्ताचरं हतं । श्रुत्वा निरूपयोगं खं राज्ञोज्ञात्वा सशोकतां ।
 यावदेकाहमभजल्लोहरव्यसने भयं । तावन्निशस्य सम्प्राप्नोत्सेको भूयोऽपि मन्युभाक् । १८७
 लोठनं बद्धसन्धिं वः करिष्यामिति भूभुजः । उक्त्वा दूतं लोठनेन द्रापयिष्यामि काञ्चनं ।
 युष्मभ्यं कथयित्वेति सोमपालश्चिकीर्षितुं । बलितामवलतञ्च सर्वेषां स्वार्थसिद्धये ।
 समं सोमेन तत्सैन्यमन्यप्रस्थितिलक्षितैः । मितैरनुगतो मृत्यैर्धैरमूलकमासदत् ।
 कुलकं ॥ यदा नौचित्यदुष्यांशुवर्षदूषितकीर्तिना । भोगलुब्धतया तेन हता विततसत्त्वता ।
 तुषारशर्कराशुक्लजलपानाददुर्जरं । त्यक्तुं भोज्यं मृदु स्निग्धं काश्मीरं न शशाक सः । १८८
 सतुषं शुष्कशक्तादि वह्निर्भाक्तुमपारयन् । यैस्तैरुपायैः काश्मीरान् प्रविविचुरतोऽभवत् ।
 काश्मीरकाः कार्यशेषमदृष्ट्वा ग्रीष्मशेषिताः । आकर्ण्य च तदायातमाकुलत्वमग्निश्रियन् ।
 भुञ्जानैर्भृष्टमांसानि पिवद्भिः पुष्पगन्धि च । प्रतीहारायतो हारि मार्द्विकं लघु शीतलं ।
 आनेष्यामो यवात् सुज्जिमाकृत्य शस्रु भंयुगे । इत्थं विकृत्यनैस्त्रैराहोपुरुषिकाः कृताः ।
 काश्मीरकैर्भितैर्युक्तं खगैः सैन्धवकैरपि । अभिषेणयितुं शक्नुनं तऽप्युद्यमिनोऽपि तं । १८९
 भ्रातृव्याय च मुख्याय भूभुजा च करार्षणं । विदध्यां जयसिंहाय वरमित्यभिमानिनां ।
 बद्धर्थमर्थमानेन लोठनेन तिरस्कृतः । सोमपालः प्रियं किञ्चिद्राजपत्ने न्यदर्शयत् ।
 मयि श्वशुरसैन्यानां व्यग्राणां वैरविग्रहे । सुज्जेर्हिताय त्वं रम्भमन्विष्यसि किमाश्रितः ।
 इति निर्भस्मितस्तेन सुज्जिः स्वाहंक्रियोचितः । सर्वानुलङ्घ्य सन्नद्धो राजसन्धयहेऽभवत् ।

जरदाषाढसंजातशीतज्वरमहाभयः । बरुथिनीमथोत्थाप्य विदद्रे निशि लक्ष्मकः । १८०५
 विस्मृष्टदूताः कटकं नष्टं वक्तुं प्रभोर्द्रुतं । केचिदन्वसरन् सुज्जिं सैनिकांस्ते जिघांसवः ।
 पारेणैकेन भूपालसैन्यमन्येन वैरिणा । वर्त्मनः श्वभ्रदुर्गस्य तुल्यमेव प्रतस्थिरे ।
 शारम्बरपथं वैरिवश्यं त्यक्त्वा यियासवः । स्वाव्यीं कालेननाख्येन सङ्कटेन तदनिके ।
 तस्मिन्नहन्यस्त्रलिते वनिकावासनामभि । ग्रामे सैन्यान्यवैद्यन्त लोकैरुच्चावचैस्समं ।
 अनुप्रस्थायिनोऽभ्यर्णग्रामकेष्वपि दुद्रुवुः । भुक्त्वा पीत्वाथ ते निन्युर्निशार्द्धमकुतोभयाः । १८०६
 अथायातं विद्विषद्भिः स्वस्य आवयितुं द्रुतं । क्षोभभृत् सुज्जिरभेत्य त्वर्यघोषमकारयत् ।
 क्षणदाशेषएवाशु पलायाञ्चक्रिरे ततः । तैस्तैः शैलपथैः सेना निरवष्टम्भनायकाः ।
 चित्राम्बराणि मुष्णाद्भिः प्राक्तेऽत्यज्यन्त मन्त्रिणः । भूप्रकल्पैर्गण्डशैलानानाधातुद्रवैरिव ।
 लुण्ठमानश्चमूखातुं नादधे कश्चिदायुधं । तदान्वयेन वा तेन स्वात्मनान्यसु रक्षितः ।
 उत्सृत्य लघयन्तोऽद्रीन् केऽपि शोणाधरांशुकाः । रक्तस्त्रिजो गतौ प्रापुर्मर्कटादव पाटवं । १८०७
 केऽप्यम्बरपरित्यागविकसद्गौरविग्रहाः । हरितालशिलाखण्डादव वातेरिता ययुः ।
 शूलवेणुवनाकीर्णैः शैलैरक्षविग्रहाः । केऽपि श्वासोर्द्धपुत्काराः करिपोता इवाव्रजन् ।
 किं नामोदीरणैर्मन्त्रो स नासीत्तत्र कश्चन । तिरश्चेव विपर्यस्तधैर्यैर्यैर्न पलायितं ।
 भृत्यस्कन्धाधिरुढोऽथ गच्छन् मूढः प्रधावितुं । प्रतीहारेद्विषयोधैर्दूरात् कैश्चिद्विलोक्यत ।
 निरंशुकः ससूयैःशुकचत्केयूरकुण्डलः । प्रतिज्ञायानुससे तैः सर्वप्राणप्रधावितैः । १८०८
 अस्माद्धतेन भृत्येन त्यक्तः स्कन्धाद्विषत्ततः । स निष्पन्दरवस्तिष्ठंस्त्रैरग्राहि महाजवैः ।
 नववन्धनशोकार्त्तशारिकाक्षविग्रहः । स गल्लालिग्वि व्यञ्जद्विषः सङ्कुचितेक्षणः ।
 बद्धस्य मे मानधनप्रहर्तुर्वैश्रमन्तरं । इतोऽधिकं ध्रुवं सुज्जिर्विदध्यादिति चिन्तयन् ।
 स्कन्धेऽधिरोष्य निश्चेष्टीकृतप्रावारभूषणः । नदद्भिः सोपहासन्तैः सुज्जेरयं व्यमीयत ।
 प्रच्छाद्य सत्वान् वक्तुं सोऽंशुकैर्नैष नोऽर्चितः । वृहद्राजदेवत्युक्त्वा तस्मै स्वान्यंशुकान्यदात् । १८०९
 प्रावारिताम्बरं कृत्वा हयारूढश्च तं पुनः । धैर्य्यणयोजयत् स्त्रिगैर्वैचाभिः परिसान्वयन् ।
 निर्लुण्ठिततुरङ्गासिकोशैः परिवृतः खशैः । ततो गृहीत्वा तं श्रीमान् सोमपालान्तिकं ययौ ।
 इमाव्योमाङ्गनाक्रीडत्तडित्तरलविभ्रमाः । भाग्यमेघानुयायिन्यः स्थायिन्यः कस्य सम्पदः ।
 आराधनधिया स्वरं यस्याग्रेऽभोजि भृत्यवत् । गात्राणि कुङ्कुमालेपैरुपाचर्यन्त च स्वयं ।
 सोमपालादिभिः प्रद्वैः स मासैरेव पञ्चषैः । तेषामग्रे तथाभूतस्तिष्ठंलोकैर्यभायत । १८१०
 लोऽपि पलितश्चेतोपान्तश्यामानजः परैः । बनौकादव बद्धोऽभूत्कोकमूकोवनान्तरे ।
 अर्पितं सुज्जिना सोमपालः स्त्रीकृत्य लक्ष्मकं । जानन् गृहीतान् कश्मोराब्जिजराष्ट्रं न्यवर्त्तत ।
 लोठनस्थान्तिकादेत्य स शूरैर्भ्राजिकादिभिः । प्रतिश्रुत्य प्रभूताच्चैः प्रतीहारमया च्यत ।
 कश्मोरादिप्रतीहारशिचापचानुयायिभिः । तदा न कैरमन्यन्त सम्प्राप्याडामराण्डजैः ।

लब्धेनापि प्रतीहारायत्तं राष्ट्रं जिघृक्षुणा । भूरि चादिक्षुणा वित्तं राज्ञोऽकारि न तेन तत् ।

१८१५

भग्नमानेष्वमात्येषु प्राप्तेषु नगरं नृपः । हारिते च प्रतीहारे न धैर्यात् पर्यहोयत ।

धैर्यसैन्यसारैर्देराज्यं पुरा भित्ताचरोऽकरोत् । यैश्चाप्युत्पुपिते राष्ट्रे वृद्धावर्त्तिष्ट सुस्तुतः ।

भृशता संगृहीतानां शीतज्वररुजा ततः । तेषां दशसहस्राणि बाधानां निधनं ययुः ।

विरराम तदा देशे न मुहूर्त्तमपि क्वचित् । वान्धवाक्रन्दतुमुलं प्रेतवाद्यमहर्निशं ।

घोरघर्षघृणिश्रान्ताशेषव्यवहृतिस्थितिः । सोऽनुत्साहहतः कालो नष्टराज्यदवाभवत् ।

१८१६

नानादिगन्तरायातैः प्राप्तैः काश्मीरकैरपि । लोहरेऽथ प्रवृद्धिर्द्वि राजदारमजायत ।

काकतालीयसम्प्राप्तलोलोत्तरनृपश्रियः । अकुण्ठा लोठनयासीत् स्फूर्तिर्वित्तपतेरिव ।

तस्याकारपरिक्षेपवैश्याभिन्नवृत्तयः । भोगेष्ववाह्याभ्रातव्यभृत्यपुत्रादयोऽभवन् ।

नास्थानवर्षी स्थाने वा बद्धमुष्टिर्विभूतिमान् । सवयःपाकनिष्कर्मव्यहारीव्यभाष्यत ।

कायानिरङ्कुशगतिः स्वयमातपस्तु कायान्वितः शतशएव निजप्रसङ्गं ।

दुःखं सुखेन पृथगेवमनन्तदुःखपीडानुबोधविधुरात्तमुखस्य वृत्तिः ।

१८१७

तादृगभ्युदयावाप्तेर्भासं न्यूनेऽधिके गते । एकस्मिन्तोः सुतो दिव्हे लोठनस्य व्यपद्यत ।

तमेकपुत्रा शोचन्तो शोकशङ्कुहताशया । ततः प्रपदे प्रलयं मल्ला लोठनवल्लभा ।

पत्न्यामभिन्नभावायां गुणज्येष्ठे तथात्मजे । विपन्ने स तथा लक्ष्म्या न कृत्यं किञ्चिदैवत ।

निखेहलस्य भूपालसुलभस्य विजृम्भितं । मोहनो वा श्रियः शक्तिर्यदज्ञासीत् पुनः सुखं ।

अकारयन्निर्धनोऽपि तथा वृद्धस्य कालवित् । लवैः षट्त्रिंशता मोचं लक्ष्मकस्य चमापतिः ।

१८१८

दृष्टवृद्धिपरिचिन्तपुष्पवृष्टौ जनैः पथि । तस्मिन् प्राप्ते न कोऽज्ञासीद् राज्ञा प्रत्याहतां श्रियं ।

स लक्ष्मीमहिमचिप्रविस्तृताभिभवप्रथः । प्रभवन् पुनरेवासीन्नियहानुग्रहचमः ।

धनप्रलोभोनिर्नष्टसर्ववष्टम्भपाटवः । सुजिः साचिव्यमव्याजं भेजे लोठनभूपतेः ।

दत्तवान् भागिकसुतामविश्वासमपाहरत् । स तस्याद्यप्रियापायदुःस्थितिव्यथया समं ।

अभ्यर्थं पार्थिवं पद्मरथञ्जानातवान् कृतो । तस्य सोमलदेव्याख्यामुदाहाय तदात्मजां ।

१८१९

एवंप्रधानसम्बद्धैर्बद्धमूलं विधाय तं । सोऽव्याहतस्य साचिव्यहस्यानृण्यमाययौ ।

अचिन्तयच्च कश्मीरप्रवेशं डाभरादिभिः । वज्रशः प्रार्थमानेन प्रेरितो नवभूभुजा ।

इत्थं भूतं कृतैश्च समं सीमान्तभूमिपैः । अथ च्छलयितुं शत्रुं नीतिं प्रायुक्त सौख्यलिः ।

तत्रोदयदारपतिस्तुत्यारभे गभीरधीः । अलुप्तसलः सुत्यवं सारेतरविदामगात् ।

तत्रत्यः स हि निर्नष्टसर्वस्वोऽप्यर्थितो हि तैः । दानमानादिभिः स्वामिक्त्ये नित्यादितोऽभवत् ।

१८२०

वनप्रस्थाभिधे स्थाने लोहरादूरगे स्थितः । अखिनेऽक्लिन्नसङ्गामैर्भेदं निन्ये दिषद्वलं ।

कटाक्षनाभिप्रायेऽस्मिन् मिथ्या तथ्येन वा दधुः । भयं लोठनभूपालात् माजिकेदारकादयः ।

हन्तव्यांश्चाक्रिकानस्मान् सुज्यौ न्यस्ताशयानृपः । वेत्ति तत्रेरणेनासौ तदाशङ्किष्यतेति ते ।

सञ्जातं सहजाख्यायां राज्यां सुसलभपतेः । कुर्मामल्लार्जुनं भूपं लोहरेऽस्मिन् हिताय वः ।
तत्रेमाणमिवाकस्मादभिसन्धत्त लोठनं । सन्दिदेशाय तान् धीरो जयसिंहोमहीपतिः । १८२५
व्याजेन राज्ञा संदिष्टं तत्कोटं स्त्रीचिकीर्षुणा । प्रतिश्रुतमविश्वस्तैस्तस्मिन् तथैव तत् ।
मल्लार्जुनं लोठनोऽयं ज्ञात्वा प्रारब्धचाक्रिकं । तदाद्यान् भ्रातृसूनुस्तान्वाक्रिकानप्यवधत् ।
अवरुद्धतनूजेन शङ्कां सौस्तुलिना भजन् । परं विग्रहराजेन प्रतिहार्यमजिग्रहत् ।
राजा व्याजात् पितृव्येण बद्धसन्धिरुपायवित् । तत्तरे हारितं राज्यं तैस्तैः स्त्रीकर्तुमुद्यमैः ।
विस्मज्य शूरं निष्कम्पराज्यः सुज्जेः परिश्रमात् । मासान् कांश्चिदसङ्गेभोवृत्त्यावर्त्तिष्ट लोठनः । १८४०
सुज्जिः पद्मरथापत्यं प्राक्कन्यामानिनाय यं । अनूढाया विवाहाय तस्या मातरमागतां ।
आकर्ष्यत जलादीनां प्रभङ्गेऽस्मिन् सगौरवां । सामान्योदर्पितपुरं कृतप्रत्युद्गतो ययौ ।
माजिकाद्यैरथ प्राप्तैर्निर्गत्य बन्धनात् । मल्लार्जुनः कोष्टराज्ये संहतैरभ्युच्यत ।
ठकुरैः प्राग्बदानीतैः प्रतोलीतलमागतान् । मृत्यांस्ते सिंहभूभर्तुः प्रविविचूयवारयत् ।
षष्ठे ऽब्दे लोठनः शुक्लत्रयोदश्यां स फाल्गुणे । यथायुज्यत राज्येन तथैवाशु व्ययुज्यत । १८४५
अनूढां कन्यकां मूढः सम्पदञ्चाव्ययीकृतं । प्राप्तां परस्य भोग्यत्वं भाग्यहीनः शुशोच सः ।
अटित्वाट्टालिकादिभ्योदेशेभ्यो नष्टशक्तिना । तेन सुज्जिबलात्कोशशेषः कश्चिदवाप्यत ।
पूर्वार्द्धतान् सिंहभूभर्तुः शत्रुव्यक्रुत्य माजिकः । निनायाप्रतिमल्लत्वं मल्लार्जुनमहीभुजं ।
तेनातिव्ययता नव्यवयसा भूभुजा कृतं । मौक्तिकैः पूगविच्छेदे ताम्बूलार्पणमेकदा ।
वर्षतोविषयैस्तुक्याट्टाटकं कुट्टनादिषु । त्यागितं तस्य तत्त्वज्ञैः सदोषमुदघोष्यत । १८५०
प्रजोपतापोपचितः कोशः सुसलभपतेः । तेनातिव्ययता खैरमनुरूपव्ययः कृतः ।
गणकाचारणद्वेगधृविटचेटादिपेटकं । साधून् विधूय सौऽपुष्पाङ्गुलीः कुमतिर्यतः ।
सपत्नसादहितसाद्यदि वा बन्धिसाङ्गवेत् । द्रविणं क्षौणिपालानां जनतोपर्वार्जितं ।
प्रजापीडनजं वित्तं जयापीडमहीभुजः । दास्याः पुत्रैरुत्पलाद्यैर्विभुषं नष्टुरन्तकैः ।
लोकसंक्षोभनोद्धूतशोकः शङ्करवस्मर्णः । प्रभाकरादिभिः खैरं जायाजारैरभुज्यत । १८५५
अनङ्गवशगा पङ्कजनाट्टजिनार्जितं । दधुः सुगन्धादित्याय धनं सभोगभागिने ।
राज्ञोयशस्करस्यार्थान् व्यथीचक्रेऽतिसञ्चितान् । अङ्गनानङ्गवैवश्यादालिङ्गनजनङ्गमा ।
पूर्वरारजार्जितं पार्व्वगुप्तिः प्राप्तधनं मृतः । दाता जायौपपत्येन तुङ्गादीनामजायत ।
सङ्ग्रामराजश्रीलेखामुखाजमधुपैर्धनी । मुषितोव्यङ्ग्यहाद्यैर्निविडोपार्जनसृहः ।
अप्रत्यवेचाक्षपितप्रजस्र जगदूर्जिता । अन्तेऽनन्तमहीभर्तुर्विभूतिर्भस्मसादभूत् । १८६०
पुत्रेणापात्रसान्नाय्यां जारसात्तरसा कृतः । कुकलः कोशलोद्धूतः कोषः कलशभूपतेः ।
सह गेहेः समं स्त्रीभिः सत्रापुत्रैरभूद्धनं । अश्रान्तार्जनतर्षस्य हर्षदेवस्य बन्धिसात् ।
चन्द्रापीडोच्चलावन्तिवर्माद्यैर्धर्मनिष्ठुरैः । निष्ठा न्याय्यस्य कोशस्य नवाप्यानुचिता कचित् ।

चौरचाक्रिकसीमान्तभूमिदेश्याविटादयः । लुण्ठिम्पारेभिरे पुष्टां नवे मल्लार्जुनोदये ।
 वञ्चयित्वाप्यरीन् भूमिन्ताम्यन्विघटितेक्षितः । अथ चित्ररथं तूष्णमास्कन्दाय व्यसर्जयत् ।
 द्वारपादाययोस्तुल्याधीकारेण प्रवर्द्धितः । सोऽनन्तसामन्तयुतः पदं फुल्लपुरे व्यधात् । १८६५
 उत्सेहिरे न वितता अपि दुर्गसमाश्रयात् । मल्लार्जुनचमूर्जन्ये जेतुं तदनुजीविनः ।
 भेदाय कोट्टमारूढस्तद्भृत्यो राजसम्मतः । मल्लार्जुनानुगैरात्रौ हतः सम्बर्द्धनाभिधः ।
 युद्धासाध्येऽपि तिष्ठन्तः कोट्टे भयविधेयतां । कोट्टेश्वरेऽन्वगायाते तत्रामित्राः प्रपेदिरे ।
 प्रतिश्रुततरो बद्धसन्धिः स व्यसृजन्ततः । सभाजनाय जननीं तेषां मल्लार्जुनोऽन्तिकं ।
 सा वैधव्यं विविक्तेन वेशेनैश्वर्यशोभिना । कोट्टेश्वरादीन् सोत्कण्ठांश्चक्रे चपलचेतसः । १८७०
 तस्यां गृहीतविश्रम्भं व्यावृत्तायां तदन्तिकात् । द्वारोपाय ददावूरीकृतं मल्लार्जुनः करं ।
 आकृष्टो राजजननीचचूरागेण कोष्टकः । दिदृचाकपटात् कोट्टमारुरोह मितानुगः ।
 अर्द्धरूढेन सहितस्तेन चित्ररथस्ततः । सम्भूतप्राभृतोभूमिभर्तुः सविधमायधौ ।
 राजा तु सम्मन्त्र्य ततः प्रायुङ्क्त हतिशालिना । उदयद्वारपतिना नीतिं जेतुमरीन् पुनः ।
 वीतास्केन्देलोठनऽपि गते पद्मरथान्तिकं । लेभेऽभिनवभूपालः किञ्चित्पादप्रसारिकां । १८७५
 तदूढवान् सोमलाख्यां तां पद्मरथकन्यकां । उपयमे धृतायामो नागपालात्मजामपि ।
 तस्मादहंक्रियामृढालेभिरे गूढकैतवाः । भूभुजः सोमपालाद्याभृत्यभावेन वेतनं ।
 कविगायनजल्पाकयोधचारणचेष्टितैः । वहवो मुमुषुर्धूर्तास्तेऽपि तं राजवीजिनः ।
 सवाल्लानिष्परीपाकप्रज्ञो दृष्टो रटन् बज्ज । जज्ञे वाक्प्रौढिमात्रेण वालिशोऽकुशलाश्रयः ।
 केतोः रिवाभद्रहेतोः प्रदीप्तं वदनं विना । अनिष्टुराकृतोर्दृष्टं तस्यान्यत्र न सौष्ठवं । १८८०
 अत्रान्तरे नृपः सुज्जिं सञ्जयाहोयविक्रमं । माभून्मल्लार्जुनेनापि श्रितोऽसाविति चिन्तयन् ।
 निर्व्यासने प्रवेशे च प्रभुः सुज्जितोऽधिकं । तात्कालिकीं प्रतीहारशक्तिं काञ्चिददर्शयत् ।
 स कम्पनाद्यधीकारस्वजं राजविसर्जितां । वितरन् सुज्जये राजस्थानकार्यस्वजं विना ।
 निस्तोषाय गृहायातसोमपालानुरोधतः । प्रसीदन् वामहस्तेन निजजूटस्वजं मदात् ।
 आकृष्य प्रददौ तस्य तत्प्राप्तिपरितोषिणः । आप्याय सान्द्रया दृष्ट्या यत्सम्पदीरुधोव्यधात् । १८८५
 भर्त्रे हिताय सौहार्दं विधूयोदयधन्ययोः । अभजद्विल्लहः सुज्जैः प्रवेशे प्रतिलोमतां ।
 प्रत्युद्गमेन सम्मान्य सुज्जिं प्रावेशयन्नृपः । देशान्निरस्याद्वन्वादीन् मानसान्नतु तद्गिरा ।
 कृतागाः क्षापतालब्धः चणे तीक्ष्णैर्जिघांसति । कोट्टेश्वरः पलायिष्ट ज्ञातोदन्तस्तदन्तिकात् ।
 आस्कन्दमागते राज्ञि गृहीतमनुजेश्वरे । सपत्न्यभेदोपहतः सोऽयं देशान्तरं ययौ ।
 लोठनस्तु निजयाह काञ्चिदालम्ब्य ठक्कुरान् । वयनीलाभिधे स्थाने वसन् मल्लार्जुनं बलात् । १८९०
 तत्र दृष्टमसम्भाव्यमेवास्य खलु पौरुषं । परिभ्रष्टोऽपि यद्वद्वपदं तमजयत् सदा ।
 जहार तुरगं लुण्ठिं चकाराट्टालिकापणे । मार्गद्रङ्गादिभङ्गञ्च तदा सर्वत्र सोऽकरोत् ।

राजराजाभिधानेन डामरेणार्थितस्ततः । कश्मीरराज्यसम्प्राप्त्यै क्रमराज्यमगाहत ।
तदवेत्य समीपस्थे हते चित्ररथेन सः । तस्मिंस्तव्ये प्रययौ वयनीलभुवं पुनः ।
तस्मिन्नास्कन्दमसकृद्दत्तकालिकामपि । अवरोद्धुमशक्तोऽभूत् कोट्टे मल्लार्जुनोऽवसत् । १८८५
भ्रातृव्येण पितृव्यस्य दापयित्वा धनं वज्र । ततः कोट्टेश्वरो यात्रासज्जः सन्धिं न्यबन्धयत् ।
लोहरे विहितस्थैर्ये गृहीत्वा लोठनं ततः । कश्मीरोर्यौ पपातासौ विजिघृक्षुः क्षमाभुजा ।
गिरीनुल्लङ्घय काकौटद्रुके विहितवान् पदं । निपत्य मार्गेऽनुद्धाते यावदन्यैश्च डामरैः ।
नावाप योगं निर्गत्य क्षिप्रकारी क्षमापतिः । सर्वोद्योगेन तं तावदुत्थानोपहतं व्यधात् ।
अत्रान्तरे प्रतीहारः प्रापास्तमपपीडया । न सम्पत्स्वल्पपुण्यानामनपायित्वमायुषः । १९००
उत्सारणाप्रियतया परिरुद्धसर्व्वदारे गृहे निरनुरोधतया वसन्तः ।
सम्प्लघूकतधियोऽप्रतिघप्रवृत्तेर्धिग्जानते न रभसान्नियतेर्निपातं ।
कुर्वाणोत्सारणं तस्य गृहजा सततं नृणां । नाज्ञासीत् सुखसुप्तस्य पृष्ठे पतितमन्तकं ।
ज्वरितः स हि निष्ठूतज्वरः स्तपिति विज्वरः । विदित्वेति न विज्ञातः स्वपन्नेव मृतस्तदा ।
सलोठने कोट्टकेऽथ प्रयोत नृपतिः पुनः । न स मल्लार्जुनो नापि कोट्टको न स लोठनः ।
क्षुन्नोदयनं पार्श्वस्थितं मल्लार्जुनोऽवधीत् । तस्मै चुक्रोध मध्यस्थे स्थापितस्तेन कोट्टकः । १९०५
अनुनिन्ये न तं खिन्नं स सम्भृतबलस्ततः । अभिषेणयितुं क्रोधादधावत् सह लोठनं ।
कोट्टकोमल्लकोट्टाद्यैर्मितैर्युक्तोऽपि सादिभिः । तीर्त्वा परोष्णीं तस्मेनां निर्धमाथाप्रमाथिनीं ।
हतेषु तेषु संग्रामे खण्डसैन्धवकादिषु । बधे प्राप्तः सिंहभूमत् देवान्न स नृपोहतः ।
आरूढः कोट्टमूर्द्धानं मानमूर्धः परिच्युतः । भग्नप्रतापोभूयोऽपि समधत्त स कोट्टकं ।
विमृज्य लोठनं तिष्ठन् निर्व्वैरमगमत्युनः । अनिर्व्वहितदेयेन तेन द्वैधं सडामरः । १९१०
बद्धाधिकारिणः शुल्कां गृह्णताकारि राजवत् । तेन खनाम्ना भाण्डेषु द्रुके सिन्धुरमुद्रणा ।
जतुसंहतयोः काचकलशोदलयोरिव । क्षणे क्षणे सन्धिभङ्गलयोः समुदपद्यत ।
निर्व्यूढिगून्धैर्व्याघ्रैर्व्विरागं लोहरेश्वरः । निन्ये लवन्धं सोऽप्येनं सार्द्धाबन्धैरनङ्गुशैः ।
डामरेण ततो दत्त्वास्कन्दं तत्कटकान्तरं । परार्द्धायुधधुर्याश्चहरणात् सुस्थिरं कृतं ।
दत्त्वाभयं तैरायत्यो विषमैर्हठपौरुषैः । एवं तं कोट्टकोमूढः सुखाच्छेदं व्यधाद्विषां । १९१५
तनयादानसम्बन्धात् श्वशुरं मुख्यमन्त्रिणं । अत्रान्तरे नृपोद्धतुं माजिकं स व्यचिन्तयत् ।
आसीत्कठोरतारुण्यतरङ्गितमनोभवः । सुव्यक्तं स हि तन्मातुरौपपत्येन सम्मतः ।
आहारावसरे तीक्ष्णाः कृतसंज्ञाः क्षमाभुजा । दत्तप्रहरणाः प्राणैर्भुञ्जानन्तं व्ययाजयन् ।
धुन्वन्निपटं बद्धवीरपट्टारटन् वज्र । निर्लुण्ठयन् स तस्मेनां तां तामारभटीं व्यधात् ।
अवाशिष्यत न द्रोहमथ्याद्दिहाकरोऽप्यहो । राज्ञा विषमितस्तेन रसदानेन स स्वयं । १९२०
दैवेनोत्सारितारातिस्ततः सिंहमहीपतिः । स ददे कोट्टकं सुज्जिं प्राहिणेद्विजयाय च ।

सुज्जिचित्ररथाभ्यान्तं रुद्धचेष्टेन भूभुजा । अविमृष्टप्रवेशाञ्च दूतैर्महार्जुनोऽभजत् ।
 तन्निमित्तं स केनापि सामन्तेन सहाध्वनि । सञ्जातकलहे शस्त्रचतो लक्ष्या व्ययुज्यत ।
 तथाभूतमपि खणं भूर्युरीकृत्य नाशकत् । यत्तन्महार्जुनो नेतुं कार्यज्ञैस्तदपूज्यत । २०५०
 सोऽस्वतन्त्रेण राज्ञा च सौजन्याद्रिहणेन च । दूतैः प्रच्छन्नमाहूतोरभसादाययौ ततः ।
 न न्यघ्नन्नत्र चेत् हन्युर्माममुत्रेति चिन्तयन् । अमित्रविषमे मार्गे पुरं साहसिकोऽविशत् ।
 स कान्यकुब्जगोडादिमण्डलेषु महीभुजा । सङ्ख्या लब्धसत्कारो भूपतेर्यस्त्रियन्त्रिता ।
 अनवाप्य निजदेशे सत्क्रिया दुःखितोऽभवत् । राजधान्यन्तिकैः पारैः प्रसृतासु व्यलोक्यत ।
 भूपालो गणयित्वाऽथ मन्त्रिणा दत्तदर्शनः । भेजे स्वहस्तताम्बूलदानप्रक्रिययैव तं । २०५५
 निष्क्रिञ्चनोऽपि सन् ख्यातिमात्रेणानुगतो जनैः । यातायातं नृपगृहे कुर्वन् शत्रूनकम्पयत् ।
 व्याहारव्यवहारादि व्यालोक्यालौकिकाकृतेः । पुरुषान्तरवित् सुज्जिस्तस्य खैरमवेपत ।
 दधौ सोऽथ भ्रुवं राष्ट्रे खर्वसर्वकषक्रियं । नैवमेवाहुतं भूतमेतादृक् शान्तिमेथति ।
 तांस्तान् देशान्तरे वीरानुत्सिक्तान् दृष्टवान् स च । तं पर्थालोच्य विश्रान्तिसेत्सेकानाममन्यत ।
 भवितव्यतया दर्पेणाय नोतः स्वतन्त्रतां । परिवादावहं सुज्जिस्तोयत्तद्वाहरत् । २०६०
 खानुगैर्लुण्ठितं रुद्धमाचक्षाणं रुषा द्विजं । प्रसैर्मण्डवराज्यस्थः स शृगालमिवावधीत् ।
 वाह्ये कुकर्मणा तेन विस्त्राय जनमागतं । तं प्रत्युग्रक्रियं लोको विरागं नगरेऽप्यगात् ।
 अत्रान्तरे बन्धुमेकं व्यधुः कमलियादयः । अगण्यप्रायमुत्सेकादुत्तमप्रक्रियासदं ।
 मयि सत्यपरोऽपि स्यात्किमनुग्राहकः स्मयात् । अर्कारिचारणप्रायस्तादृकोऽपीति सुज्जिना ।
 सञ्जातयौनसम्बन्धबन्धः कमलियादिभिः । अथास्याचिगतोऽत्यर्थं सामर्थ्याद्रिहणेऽप्यभूत् । २०६५
 अल्पेन हेतुनोद्भूतं दैतं तेषाञ्च तस्य च । खलपैशुनमेकैस्तत् प्रापाशु शतशाखतां ।
 प्रकृत्योत्सिक्तमुत्सेकावहैः समुददीपिपत् । दुर्मेनैर्विग्रहैश्चाप्ये साहदेविस्तमुल्हणः ।
 आसमानां सहास्राभिः चमते समशीर्षिकां । कृतघ्नोऽयमिति खैरं मन्युं राज्यपि सोऽग्रहीत् ।
 विभृत्तु भूपतिस्तस्माद्रिहणं वा ह्यभ्युद्यत । मन्त्रखैरकथाद्येषु विश्रम्भेषु व्यवर्जयत् ।
 स तु धूर्तत्वदुर्लभ्यतादृक् स्वामिवैकतः । खेषां धैर्यं परेषान्तु सन्नासं माययातनोत् । २०७०
 समयशक्तिराकाङ्क्षप्रसस्तवः पक्षयोर्द्वयोः । तस्य तु प्रययौ सञ्जपालो दानेन मित्रतां ।
 सन्नद्धयोः प्रविशितोरन्यान्यसङ्ख्या तयोः । क्षणे क्षणे राजधानी ययौ सध्रुमलोलतां ।
 सुज्जिः स भूपानाचेष्टुं प्रतिपचान् युयुत्सया । महीमानोत्सवास्थाने संवेभमुदपादयत् ।
 कृकाटिकान्यस्तहस्ता दाःस्थाने वेदितो हि सः । तं निर्भक्ष्य शिलाचेपं क्रोधरुक्माचरोऽकरोत् ।
 लिखितैरिव तान् सर्वैः सोढुं रक्षणमोग्धितुः । मिथ्यातथ्यमिवादीर्य संग्रह्यद्भिः समर्थतां । २०७५
 उपावेशयदभ्यर्णे भूपतिः परिसान्त्वय तं । सत्यस्मिन्नास्ति नः किञ्चिदित्यन्तस्तु व्यचिन्तयत् ।
 चक्रे मण्डवराज्यखैरथ प्रायोद्विजातिभिः । न सुज्जेः कम्पनेश्वलमिहामदति वादिभिः ।

अन्विष्य विदिषः शङ्कां मन्त्रवित् निशि रिहणः । सन्नद्धसैन्यमानिन्ये पञ्चचन्द्रं तदप्रियं ।
 शङ्के सञ्जपालाच्च तस्माच्च वज्रसैनिकात् । सुज्जिरन्यानगणयन्न बुद्धास्य च तद्रिपुः ।
 आस्कन्दभीत्या निर्गत्य हयारोहैः समं गृह्णात् । व्यूढानीको निरुद्धाश्चो जजागाराय सोऽध्वनि । २०८०
 भूपतिः प्रातिलोभ्येन वर्त्तमानस्तदाभवत् । कोष्टेश्वरोऽपि सन्नद्धसुज्जिना बद्धसौहृदः ।
 स्थितमप्रातिलोभ्येन सोऽवधोन्मनुजेश्वरं । इति देव्योऽपि नितरां देव्यतां नृपतेरगात् ।
 तथा स्थिते निशीथिन्यामाचख्युस्तस्य विदिषः । दुधुचाहेतुतां राज्ञा स्वगुणै तेन या कृता ।
 अतथे तथ्यवदस्तु तथ्यम्बातथ्यवन्नृपः । यः पश्येन्मूढवत् सोऽर्थैस्त्वक्तोऽनर्थैः कदर्थ्यते ।
 रत्नज्योतिर्जितवहधिया त्यज्यते दृष्टिपातः श्यावाचाणामितरविषयः स्वस्य सम्भाविते च ।
 वस्त्रैकैकं यदिह न मृषा तन्मृषा यन्मृषा तत्तथ्येनेत्यं किमवनजनैर्दृश्यते तत्त्वपून्त्यैः । २०८१
 राजा यत्प्रधनादन्यदजानन् दौस्थ्यभेषजं । न्ययुक्तं तस्य तीक्ष्णले सञ्जपालं महौजसः ।
 स कापुरुषवदीरः प्रहर्तुं कृद्मना चमः । काङ्क्षिणाक्षिप्य तं हन्तुं तत्र तत्रैतत्त चणं ।
 मायाप्रयोगानन्योन्यमुद्दिश्य स्पृशतोर्देयोः । चणे चणेऽभजद्राष्ट्रं त्रसोत्सासविलोलातां ।
 प्रत्याशङ्कोदयं रात्रौ सुज्जौ जायति पूर्ववत् । अथययामिकयामं राजधामायजायत ।
 राट्प्राञ्चिर्वासने रिहणस्य सुज्जेरभीषिते । पार्थिवोऽप्यनुमन्ताभूदनीशः प्रत्यवस्थितौ । २०८२
 सनिर्धियासुरामच्य तत्वेदात् क्षुभिताः प्रजाः । सन्दर्श्य द्वारपतिना राज्ञो युक्त्या समर्थितः ।
 संमच्य नृपतिं मैत्रीप्रार्थिना सुज्जिना समं । पीत्वा कोशं सञ्जपालः प्राप्नो राज्ञोव्यजिज्ञपत् ।
 प्रेरणादुल्लणादीनां स्वात्सेकाच्चैष वर्त्तते । राजन् सुज्जेरभिप्रायस्यर्द्धिनोऽन्याननिच्छतः ।
 निर्द्वैहस्यापकर्तुंश्च सुते स्याद्यदि मे नृपः । निर्वाण्य रिहणं चित्ररथं बद्धा महाधनं ।
 लोहरारम्भिर्निर्गृह्णान्श्चान् कोशश्च भूपतेः । नयेयं संभृतोहन्तां दुष्टं तमपि कोष्टकं । २०८३
 कार्योपरोधानिर्वन्धः सम्बन्धेष्वेव नास्ति मे । दाक्षिण्यं स्वामिनः कृत्ये यस्य प्राणास्तृणोपमाः ।
 मध्येऽथ प्रतिराजादिनिर्जयस्वीकृतोद्यमे । युवा विश्रान्तचित्तोऽयं नृपश्रीभोगभागभवेत् ।
 साहायकाय द्वारेशमुल्लणं रिहणाश्रये । कार्यव्रते च मामीशमाकारयितुमिच्छति ।
 ब्रूते च मामुल्लणश्च त्वं चाहं चाविभेदिनः । मिलिता यत्र तत्रास्ति गणः कोऽनु नृपास्यदे ।
 इहस्थानवदायादमेकमानीय कञ्चन । निदध्मोऽस्य पदे राज्ञो नानुतिष्ठेदिदं यदि । २०८४
 गुणान् प्रसरणत्रासादन्वायेव गिरा सृजन् । द्विजांश्च भृङ्गा राजाय विनिश्चस्याब्रवीद्वचः ।
 यथाह स तथैवैतन्नाट्रोहो नासमर्थता । नौदासीन्यमथैतस्मिन् सम्भाव्यमभिमानिनि ।
 निष्प्रतिद्वन्द्वभावोऽस्य दुरुक्केदोभवेदिति । इयमप्यन्यतस्तावदस्त्वपायधियः कथा ।
 किन्तु दूये य आकोपप्राथम्यात्तथ्यताऽपि वा । निर्द्वैहस्य बधो ध्यातो योऽस्यासौ कार्यैव तत् ।
 अर्थोऽयमल्पमत्त्वानामयेऽस्माभिर्हि मन्त्रितः । नूनन्तेनोपलभ्येत तानावर्जयता धनैः । २०८५
 पुण्यैरपरिहार्यैः स्वैर्जायैर्वा मादृशाममी । जानतामपि जायन्ते निर्गुणभोगभागिनः ।

वालिशान् गृह्णतां प्रायश्चित्तमेतन्महीभुजां । तन्मौख्यस्य फलं मूढैरेतैर्यदनुभूयते ।
 दुर्गमोभूमिभृन्मार्गाविटैर्हृदयैरिव । कस नीतिज्ञविज्ञेयः कच ते खलबुद्धयः ।
 तन्वाना व्रतैवमुख्यं रसनालौल्यशालिनः । परपिण्डापहर्तारः खलाः कालेयका अपि ।
 इत्थं खलोपतापेन प्रयुक्तं तद्भयात् पुनः । असंहार्यं कुकर्मेदं पश्चात्तापाय नोभवेत् । २११०
 इत्युदीर्य नृपः सुज्जेः सज्जोव्यापादसिद्धये । तमजागारयच्छश्चजागरं चाग्रहीत् स्वयं ।
 विभ्रन्मन्त्रस्तुतेः शङ्का जिघांसुः सुज्जिरित्यपि । तथं भृत्यवचोजानंस्तस्यौ दौःस्थेन पार्थिवः ।
 गत्वा स्वयं गृहान् ध्यानसम्बन्धं कुरुतां युवां । इत्युक्त्वा रिद्धेनाथ स सुज्जिं समयोजयत् ।
 विश्वास्यापि तथा हन्तुं तं प्रसङ्गमनाप्रवन् । उदताम्यद्विवारांश्च तत्प्राप्यवशं लुठन् ।
 सञ्चपाले गृहादन्धुनाशदुःखिन्यनागते । आशङ्क्य साहससिद्धिमधिकं पर्थ्यतप्यत । २११५
 निपत्य वीरश्रयने सुस्तुलम्भापसत्क्रियां । भ्रातरो यस्य कल्याणराजाद्याव्यसरन् युधि ।
 सेनानीः कुलराजः स ख्यातोव्यायामविद्यया । प्राणैरानृणमिच्छंस्तमपृच्छच्छोककारणं ।
 स संस्थापयितुं हन्तुं वाप्यशक्यं न्येवदयत् । तस्याप्रतिसमाधेयं कम्पनाधीश्वराङ्गयं ।
 कियदेतन्निजप्राणमात्रं लभ्यं महीभुजां । इत्याभास्य स जग्राह साहसाध्यवसायतां ।
 दिनद्वयमनायातो गृहेभ्यः कम्पनापतिः । न प्रातिभास्यमभजत्तस्य मृत्योः श्रियोऽयवा । २१२०
 विश्रम्भभृत्यः शृङ्गारनामा चाप्यब्रवीत् प्रभोः । तं दृष्ट्वांस्तृतीयेऽहि श्रयनेऽवगणं स्थितं ।
 शोभोऽपि योगिनो भर्तुर्नित्यं सततसेवकः । कर्तुं साहससात्त्विकं विदा तेन न पार्थिवे ।
 करे पिनाकोमकराङ्गशत्रोः शोभाविशेषाय सदानुषक्तः ।
 पुराहवे कार्भुककर्म तस्य तत्कालमाप्तेन तु मन्दरेण ।
 ताम्बूलहारकव्याजात्ततोराजा व्यसजयत् । कुलराजन्तमव्याजधैर्यासंलक्ष्यविक्रियं ।
 भुवं मृत्युः पुनर्नाहमागन्ता तत्ततोऽस्य कः । आरब्धेति स निन्ये न ताम्बूलं खर्णभाजने । २१२५
 व्यसनप्रशमं राज्ञः स्वदेहत्यागतोऽन्वगाः । एवं कर्तुं यतन्तोऽन्ये निर्यूढौ सुसलिताः पुनः ।
 मगणोऽवगणोवास्तु निहतो नियतं मया । जागर्त्तवः परं देवइत्युदीर्य विनिर्ययो ।
 गतस्य साहससिद्धौ शक्यं शङ्क्यं पलायनं । इति चिन्तयतस्तस्य मन आसीद्विशृङ्खलं ।
 व्रजन् स्वामिहितं कृत्वा पुनः पश्चान्निनाथ सः । शस्त्रिणा दौ मिषाच्छस्त्रैरा बन्धस्थाने परामृषन् ।
 स्वयं गृहीत्वा ताम्बूलं राज्ञा प्रहित इत्यथ । दास्येनावेशितः सुज्जेः पार्श्वं रुद्रानुगोऽविशत् । २१३०
 ददर्शोच्चैस्त्वञ्च मितैः परिजनैर्युतं । यूथनाथमिवात्यल्पैर्द्विपैररहितान्तिकं ।
 गृहीतवन्दितस्वामिताम्बूलसंमितं स तं । दृष्ट्वा कृत्यादि नृपतेः सत्कृत्य व्यसृजत् चणात् ।
 जनप्रवेशाशङ्की स त्वरमाणस्तमब्रवीत् । कृतागाः कोऽपि कैवर्त्तः शस्त्रभृन्मत्समाश्रितः ।
 तस्याचेपपरान् भृत्यान् स्वान्निवार्याधुना तव । सम्मान्या वयमित्यग्रेऽलक्षयन् प्रकृतिचरणं ।
 सोत्सेकामिव तां वाचं सदर्पादवधोरयन् । तस्य रुक्माचरं नाहं कुर्यामित्यब्रवीद्वचः । २१३५

सरोषादिव निर्गच्छन् मान्योऽसाविति वादिभिः । तं सान्वयित्वा तद्भृत्यैरुद्धा व्यावर्त्तितः पुनः ।
 तेनावदि ततः कर्त्तुं विज्ञप्तिं वस्तुनोऽमुतः । सज्जयोरदिशद्द्वारप्रवेशं सत्ययोर्मम ।
 अवशेनेव तेनाथ वीक्ष्य तौ सम्प्रवेशितौ । सहायलाभाद्बुधुः प्रजिहोर्धुरवर्त्तत ।
 याताद्य कुर्यात् प्रातर्वा विधेयमिति तान् वदन् । दत्तपृष्ठोविनिद्रासुस्तल्पे सुज्जिर्जहौ वपुः ।
 गत्वाथ किञ्चिद्वाटतो निष्कृष्टचुरिको जवात् । प्राहरत्कुलराजोऽस्य वामे पार्श्वे कृतवरः । २१४०
 तस्य धिक्कुर्वतोद्रोहमधावन् चुरिकां प्रति । यावत्पाणिः प्रहरणं तावत् सर्वेऽपि ते व्यधुः ।
 विमर्षः पश्यतां यावदाशङ्के तत्र नोद्यथौ । स तावदेव सुचिरापेतश्चासद्वामभवत् ।
 भयत्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुजीविषु । चकर्ष शस्त्रं तत्रैकः पिञ्चदेवः परं तदा ।
 प्रहरंस्तेस्त्रिभिस्तुल्यप्रतिप्रहतिभिः क्षतः । भ्राम्यन् सुतासुक्तस्मात् स मण्डपान्निरवास्यत ।
 स्थितान्दत्तागले धास्त्रि रुद्धद्वारतमोरयः । जिघांसवः सुज्जिभृत्यास्ततस्तान् पर्यवारयन् । २१४१
 तमोरिप्रतिकुर्वाणाभज्यमानेऽरिभिर्यधुः । ते द्वारे लूलशय्यान्तां प्रोत्सार्य शवमुद्धृतं ।
 खड्गेषुशूलपरशुचुरिकाश्चाभिर्वर्षणः । तान् स सम्भ्रमयन् मार्गैरनेकैस्ते विविचवः ।
 नैराश्यहेतोर्विशतां तेषां सङ्कटवर्त्तिभिः । पृष्ठाच्छित्वा शिरः सुजेरङ्गनेऽचिप्यताथ तैः ।
 अश्रुनिःसरणाभीक्ष्ण्यशुक्लेक्षणपुटश्रुतिः । उत्तरैष्ठकचक्रन्नसन्नप्राणपुटदयं ।
 अह्णेऽर्धभ्रम्यमाणस्य लोकस्य प्रतिविम्बकैः । सन्भाव्यमानसंस्पन्दस्तोकप्रयत्नतारकं । २१४२
 स्फुटस्याक्रमच्छेदाङ्गलमांसस्य सन्निधुः । हरिद्रार्द्रैरिवाश्यानभेदायन्त्रिभिरुत्पणं ।
 धूलिध्वस्तकचश्रु तदेतदिति निश्चयं । परं भालतलस्थेन ददत्कुङ्कुमविन्दुना ।
 तदीक्ष्य तिर्यक् पतनव्यक्तसन्ध्यन्तरदिजं । उच्चलन्तुमुलाक्रन्दा स्रुत्याः कापि विदुद्रुवुः ।
 कुलकं ॥ तीक्ष्णान् प्रयुज्य क्षापस्तु तिष्ठन् व्याकुलधीस्तदा । वहिर्वीक्ष्य जनबोभं साहसं निश्चिकाय तं ।
 सुज्जौ हते चते वापि कार्यमेतदिति श्रुतं । सन्नद्ध सैन्यस्यादिवस तन्मन्दिरवेष्टनं । २१४३
 मिथैव सुज्जिनिस्तीर्ण इति श्रुतवता जनात् । स्वयमग्राहि भूपेन ततः समरसम्भ्रमः ।
 निस्संशयं हतं ज्ञात्वा सुज्जिं राजोपजीविनः । तत्र स्थितं शिवरथं सर्वदेव्यमवन्धयन् ।
 हिलात्मजन्मनः सुज्जिभ्रातृश्यालस्य कौशलं । कलशस्याद्य निर्वर्ण्य वाणीयं पुण्यभागिनी ।
 आक्षिप्यमाणैर्भिस्त्राद्यैरन्ते वीरोचितं कृतं । तेन त्वसंशयस्थेन सदाचारान्न विच्युतं ।
 राजौकस्येव तां वार्त्तां श्रुत्वा सन्नपलायितः । हतस्य स्वामिनोऽभ्यर्णं जिह्वासुर्जीवितं ययौ । २१४४
 द्वारं पदप्रहतिभिर्भञ्जन्तं राजसैनिकाः । अपसार्य कथञ्चित्तं तीक्ष्णाः कच्छादरचिषुः ।
 प्रविष्टेऽस्मिन्न निर्व्यूढपीडिते मण्डपान्तरं । लब्धः प्राणनृपाभ्यर्णं कुलराजादयोययुः ।
 हठप्रविष्टो हतवान् स तत्रैकं महाभटं । शरैरेव हतो दूरात् कथञ्चित् परिपन्थिभिः ।
 आयातं क्षुभिते देशे सज्जपालं महीपतिः । रिच्छणं चोल्हणं हन्तुं प्राहिणोदिहितवरः ।
 यातो मार्गात् पलाय्यायं परिशङ्कोति रिच्छणः । चिन्तिकातटपर्यन्तमडित्वा यावदाययौ । २१४५

पूर्वायातः सञ्जपालो गृहद्वारादिनिर्गतः । उल्हणस्य पथोरुन्धन् सुवहन् प्रहरवणे ।
तावदेकस्य खड्गेन निवृत्ते दोष्णि दक्षिणे । त्वन्नात्रशेषे च्छिन्नास्थिस्त्रायुगन्धिरजायत ।
अगण्यप्रायतां प्राप्ते वंशे यत्कौशलादसौ । दिगन्तरेषु स्वस्मिंश्च देशे प्राप प्रथां पुनः ।
फलकाले समासन्ने शौर्यप्रतिभुवाभजत् । स तेन दोष्णा वैकल्यं धिगिच्छां विधुरां विधेः ।
स प्राग्वदुदयावाप्तौ भवेदविकलोद्यदि । फलेन तस्य जानीयादिच्छां लोकोऽयमद्भुतां ।

२१७०

पीतामृतस्य चतविग्रहत्वं न प्राग्भवित्यद्यदि नाम राहोः ।

अज्ञास्यदिच्छान्तदमुष्य लोकः सामर्थ्यभाजः सुचिरप्रहृष्टां ।

दृष्टः शोलाभिधो वृद्धः पितृव्यः सहदेविना । सस्पृहं निहतः साधु सम्यग्जातव्रणार्तिना ।
तस्यार्त्या विशतो वेश्म जज्जलाख्योऽयगोहतः । मान्योऽनुगो भटो दौ च यामिकश्च जनङ्गमः ।
बालं तनयमालोक्य निवृत्तस्याङ्गनस्थितेः । तस्य निर्गच्छतो गेहे रिह्णोऽग्निमदापयत् ।
आनीयमानो धूमान्यो बद्धा मुखैः समैनिकैः । गृहद्वारे हतः कैश्चित् प्राक्ततैर्ब्रणविक्रवः ।
तस्य प्रधानप्रकृतिचयहेतार्भहोपतिः । मुण्डमण्यवलोक्यासीदशान्तक्रोधविक्रियः ।
व्यापाद्यमानः साकोपं भूपतिप्रेरितैर्भटैः । उच्चावचाः सुज्जिभृत्याः कृत्यं सलोचितं व्यधुः ।
अनुजो लक्षकः सुज्जेर्बद्धा नीतः स विक्रियां । नृपं वोच्यादयैः कैश्चिद्राजधान्यङ्गने हतः ।
भ्राता पितृव्यजस्तस्य सङ्गटाख्यो नृपाङ्गने । खुटन्नटद्वय प्राणानौचित्येनामुचत् कृती ।
प्रविष्टः शरणं वाणवंशैः पापैः प्रमापितः । उन्मत्तो मुमुनिस्तस्य भ्राता कैश्चित् स्वमन्दिरे ।
सुज्जिभृत्यास्तु गृह्णारवृत्त्या भङ्गुरया हतः । महाकुलीनोविचरन्नौचित्येन च चित्रियः ।
सङ्गिकाख्यः प्रतीहारी ब्रणितः शनैर्हृतः । अन्येऽपि संश्रिताः सुज्जेस्तत्र तत्र प्रमिथिरे ।
जात्या वाजिजवप्राप्तप्राणाः कोष्टेश्वरान्तिकं । आसाद्य वीरपालाद्या द्वित्रामृत्युभयं जङ्गः ।
व्रजन् शरदि यो दुष्टोत्थानरुद्धतुरङ्गमः । प्रपेदे सङ्गटभ्राता बन्धनं सुभटामठे ।
सूनुश्च सज्जलः सुज्जेः श्वेतिकश्चायजात्मजः । उल्हणस्य तनूजश्च कारागारं प्रपेदिरे ।
इत्थं राजन्यमात्ये च प्राप्ते पिशुनवश्यतां । नवमेऽब्दे शुचेः शुक्लपञ्चम्यां विप्रोऽभवत् ।
कार्यं क्वापि विपर्यस्तसत्त्वं संसृत्य मन्त्रिणं । तमद्यापि नृपस्तादृक् भृत्योपेतोऽनुतप्यते ।
वेतालोत्थापनाच्छ्रमलङ्घनादिषचर्चणात् । व्यालाक्षेपाच्च विषमं सत्यं राजोपसेवनं ।
अनात्मायत्तनिस्तीर्णगुणानां चक्रवर्त्तिनां । शकटानामिवायस्थो विश्वस्तः कोऽनुभज्यते ।
अयुक्तं नृपतिः सुज्जिबधं मेने प्रजाः पुनः । युक्तं ज्ञात्वा तमुद्रितशक्तितां विविदुः प्रजाः ।
भेजे राजा सञ्जपालं कम्पनाधिपतिं ददत् । कुलराजे च नगराधीकारित्वं समर्पयत् ।
त्यक्त्वा मल्लार्जुनो धन्योदयो नगरमागतौ । प्राग्वत्पुनर्जन्मभाते प्रियो विश्वभराभुजः ।
इतराश्रयविच्छेदा वीतपारिष्वस्थितिः । श्रीः सर्वकारमकरोत् स्थिरं चित्ररथे पदं ।
अद्भुतैश्वर्यधुर्योऽपि राष्ट्रं दण्डेन पीडयन् । शमं नेतुमशक्योऽभूत्स भूपस्यायनकुशः ।

२१७५

२१८०

२१८५

२१९०

गन्धर्वानाभिधे ग्रामे टिक्कं हत्वा व्यसर्जयत् । पारं विशोकं कोट्टेशसच्चिरः पार्थिवान्तिकं । ११८५
 निसर्गद्वेषिणा प्राप्तप्रतापे नितरां नृपे । तदानीं तप्यमानेन दूतेनाप्यायिताऽसकृत् ।
 कोट्टेश्वरेण रभसादल्यैः परिजनैर्युतः । निशि लोठनदेवः स हाडियामं ततोऽविशत् ।
 महाकथितकन्योऽन्यैः सरब्धे रात्रि सर्वतः । बद्धसन्धिलवन्यस्तं विसर्जं यथागतं ।
 उच्चलादिवशादात्तं राज्यं सरभसं भजन् । निर्व्यूढिशून्यदार्ढ्याऽगान्मूढो लोकस्य हास्यतां ।
 तीक्ष्णप्रयुक्तिभिः सैन्यभेदैरन्येषु कोष्टकं । उपायैर्नृपतिसौख्येस्ततो हन्तुं व्यचिन्तयत् । ११९०
 प्रतिदन्दीव तीक्ष्णानां पाटिताक्षः क्षमाभुजा । न संप्रसादयन् क्रुद्धः प्रतियोद्धुं त्वचिन्तयत् ।
 स्वैः स्वैः प्रदेशैरादिश्य प्रवेष्टुं पृतनापतीन् । स्वयमुच्चावचैः सैन्यैरवचस्कन्द तां पुनः ।
 स भूपं रभसायातं ज्ञात्वाप्यपृतनं बली । प्राप्तम्वलियितुं तस्यै प्रतापैः परिहारितः ।
 लग्ने रणे चित्ररथः पृथुसैन्योऽपि देवतः । तस्य सैन्यैकदेशेन निन्ये जयविपर्ययं ।
 अङ्गनामङ्गलौहकारकल्पेन किल तेन सः । ततः प्रभृत्यभूद्वयदवष्टम्भोदिने दिने । ११९५
 रिङ्गणादीन् योधयित्वा व्यूढव्यस्ताखिलानुगः । लवन्योन्यपतत् सायं कम्पनाधिपतेर्व्वली ।
 जनैः शतादपि भटैर्युतोविगतसैनिकः । सह तत्सैन्यरोषं स गजचोभमिवाचलः ।
 किं वाच्यः स नरव्याघ्रः प्रवृद्धिं याति सङ्गरे । निजवर्त्मननुचादि यस्य मानि न वर्ध्मणि ।
 मन्दीकृतारिसंरम्भमवष्टम्भेन तादृशा । तन्निष्ककादयः प्रापुर्लवन्याः सैन्यशालिनः ।
 तैः सजातीयदाक्षिणात्तटस्यैरपि सङ्कटे । तत्प्रेषदुपयोगोऽभूत् स्ववीर्यापास्तविद्वेषः । १२००
 काले सन्नहनं रात्रिं जायतः सामतोबलैः । समये ग्रहणात्यागततत्तद्युक्तिविकल्पनं ।
 लब्धभूत्या परित्यागो जिगीषोरीदृग्गैर्गुणैः । चलेयुररयोऽप्यस्य का धैर्याक्रमणे स्तुतिः ।
 अविश्वसन् भिन्नभृत्यस्तादृक् संरम्भपीडितः । पलायनोन्मुखः शैलात् कोष्टकोऽथ व्यगाहत ।
 मार्गेष्वकालप्रालेयपातरुद्धेषु वाजिनां । गन्तुं तस्याद्यमं जघ्नुः पृथुलघ्नाविरोधिनः ।
 अवमानोपतप्तोऽथ परिभेयपरिच्छदः । स यद्यै जाह्नवीं स्नातुं राज्ञा राज्ञादपाकृतः । १२०५
 सोमपालोऽथ भूपालनाम्ना पुत्रेण खेदितः । दीर्घदैराज्यदुःखार्त्तः शरणं नृपतिं ययौ ।
 पुत्रौ दत्तवतो नीविं नागपालस्य तस्य च । अभयं प्रतिशुश्राव भूम्यदश्रितवत्सलः ।
 वृद्धराज्यस्य जिह्वोऽयं दौस्थ्यहेतुरभूदिति । स तदापि नास्मावीदव्याजौदार्यधुर्यधोः ।
 साहायकाय स्वं सैन्यं दत्तवांस्तं महीपतिः । भूयः प्रतिष्ठामनयदर्पप्रशमनाद्विधा ।
 ज्ञात्वा द्युनद्यां व्यावृत्तः कोष्टकोऽत्रान्तरे पुनः । मल्लार्जुनं गृहीत्वाभूत् दैराज्योत्थापनोद्यतः । १२१०
 अर्कोपरागे प्राप्तः स कुरुचेत्रमवाप तं । लवन्यं कार्यतस्त्यक्तपूर्व्ववैरो नृपात्मजः ।
 आहूतो लोठनः पूर्व्वमायातस्तेन डामरं । निशम्य तं सङ्कटितुं खिन्नः प्रायाद्यथागतं ।
 विजयेषायतः पीतकोशोऽपि नृपतिद्विषः । प्रविविचूनुपैच्छिष्ट सोमपालो दुराशयः ।
 आराधनाय भूभर्तुस्तत्पुत्रः कोष्टकं पुनः । प्राप्तं स्वविषयैस्सौष्ठवकुरैर्निरलुप्ययत् । १२१५

अत्रान्तरे चित्ररथं संवृद्धायासदुर्गहं । अनिच्छन्तोऽवन्तिपुरे प्रायं चक्रुर्दिजातयः । १२२५
उपेक्ष्यमाणस्ते दर्पात्तेनागणितभृभुजा । ज्वलिते ज्वलने देहान् वहवो जुहुवुः शुचा । १२२६
चरके धर्मधेनूनामुत्तञ्जेऽपि तदाश्रितैः । वङ्गि गोपालकोऽप्येकः कारुण्यप्रवणोऽबिश्रुत् । १२२७
भट्टस्त्रोद्धटवंशस्य पृथ्वीराजस्य नन्दनः । युवा विजयराजाख्यः सानुजोगाढदुर्गतः । १२२८
देशान्तरं जिगमिषुर्विधमं वीक्ष्य तत्र तत् । व्याजहारानुजन्मानं कारुण्यासुकणान् किरन् । १२२९
उपेक्ष्यमाणा दाक्षिण्यस्तमितेन महीभुजा । विश्वः सचिवपात्रेण विवशाः पश्य नाशिताः । १२३०
हन्दानुवृत्त्यामात्यानां यत्र क्षामदुपेक्षते । कस्तत्रान्यसु दीनानामापच्छमयिता विशां । १२३१
यदा न्यायोऽयमन्योन्यस्यर्द्धया यदुपसृतं । शमिता दण्डयेच्छाम्यं शमितारं परोऽथवा । १२३२
विष्टङ्गलं नये च्छाम्यं दार्ढ्यसारं विघट्टनैः । कदाचिल्लोहमश्मानमश्मा लोहं कदाचन । १२३३
दोषेणैकेन न द्वेष्टो राजा सर्वगुणोज्ज्वलः । बधाच्चित्ररथस्यान्यद्विधेयं नावभाति मे । १२३४
धर्मः सर्वोपकार्येकलुद्रक्षपणमुच्यते । जघानाजगरं सोऽपि जन्तूनामन्तकं जिनः । १२३५
दुष्टं तत्तदहसनेऽस्माभिः कृते तेजस्विनोजनात् । भूयोऽप्यधिकृतो विभन्न कश्चित् पीडयेत् प्रजाः । १२३६
कायस्यास्य परित्यागादनन्ता जन्तवो यदि । सुखिनः स्युरसौ भ्रातर्वर्णिज्या ज्ञायसी न किं । १२३७
संश्रुवांसं स तथेत्यथ कङ्कोशपीथिनं । विधायानुससारैत्य हन्तुं चित्ररथं तदा । १२३८
कालेऽस्मिन् धर्मदौर्बल्यकलुषेऽपि कलेः किल । प्रभावोभूमिदेवानां द्योतते ऽद्याप्यभङ्गुरः । १२३९
ब्राह्मणैरपरिचीणपूर्णपुण्यो न कश्चन । धैर्यमारभते भ्रष्टदुष्टोत्पाटनपाटवैः । १२४०
द्विजानुदेजयन् सुजिर्दिजादेवासदृशं । विप्रेणैव हतश्चित्ररथोविप्रावमानकृत् । १२४१
द्विजोत्थापितया क्रान्तचित्तोऽसौ कृत्यया भुवं । दध्या तस्य बधं प्राणान्विना कारणमुत्सृजन् । १२४२
हृशानुसादकृषत विप्रा देहान् यदैव ते । तद्वेषस्तुल्यसङ्घर्षं तदैवासीत् हतानुगः । १२४३
अनासादयतश्चित्ररथं पृथुबलान्वितं । गणरात्रमभूद्वन्तुर्दिवाराचं प्रजागरः । १२४४
स ह्यपर्यन्तसामन्तसीमन्तितपथो व्रजन् । अभूददृश्यो दृश्यश्च जनसम्बाधमध्यगः । १२४५
तेन साश्चर्यनैश्चल्यनिष्ठुरेणैकदा जवात् । सोऽनुसखे व्यतिक्रान्तनिःश्रेणिर्नृपवेश्मनि । १२४६
विलुण्ठितस्य स्तम्भागे कृपाण्यमूर्द्धगथास्य सः । सामन्तमध्यगस्यैव प्राहरत्तीव्रसाहसः । १२४७
मुमूर्षोरिव तत्रास्य वैक्लव्यगलितस्यतेः । उद्भ्रान्तचक्षुषोवर्चस्त्रयनं समपद्यत । १२४८
प्रमापितोऽयं राज्ञेति ज्ञात्वा सत्त्ववहिकृताः । विचस्तास्तं तथाभूतमत्यजन्ननुजीविनः । १२४९
तं वीतजीवितं ज्ञात्वा न तीक्ष्णं प्राहरत् पुनः । प्राप्तं द्वितीयनिःश्रेण्या भ्रातरं निषिषेध च । १२५०
न पलायिष्ट निर्विघ्नसर्वमार्गोऽपि घातितः । राज्ञा चित्ररथः शशदित्युच्चैः प्रोच्चकार सः । १२५१
प्रनष्टं भ्रष्टमांसदिराज्यभोगपुरःसरैः । सर्वैः कापुरुषैस्त्रासादय चित्ररथानुगैः । १२५२
ज्याथंल्लोठरथस्तस्य भ्राता भोत्या पलायितः । शरणं नर्त्तकीमेकां ययौ वक्तापितस्तनः । १२५३
तादृक् प्रवेशितश्चित्ररथोऽभ्यर्णं महीभुजा । मा भेषीः प्राहरत्कस्त्वामित्युक्ताश्चाशितः स्वयं । १२५४

- नृपाज्ञया को निहन्ता दारेशस्येति वादिभिः । तोत्त्रोऽन्विष्टोभटैः सोऽहमित्युक्ता खं न्यदर्शयत् । १२४५
- धीरो योधान् स्वधैर्यान्तु लङ्घनस्त्राद्यविक्रमः । त्रिंशद्विंशान् स हत्वाथ प्रहृत्य चरणे हतः ।
- परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृतां । धर्मसंस्थापनार्थाय सन्भवामि युगे युगे ।
- लब्ध्वा लिखिततत्त्वकारणा पत्रिका करात् । तस्यान्तसमयाशंसा श्लोकेनानेन पावनो ।
- अरुच्यन्माददीनत्वयुतश्चित्ररथस्ततः । रुढव्रणेऽपि लालाटसन्धिवेधादजायत ।
- स मासान् पञ्चषान् याप्य निराप्यायकशक्तितः । विवेष्टमानोऽवर्त्तिष्ट शयनीयतलेऽन्वहं । १२४६
- मल्लार्जुनं पुरस्कृत्य कोष्टकोविश्वोन्मुखः । तन्मध्ये तरुसंवाधं गिरिदुर्गमगाहत ।
- मा मामभ्रमयं भ्राम्यन् स्वयूथग्रसनोद्यमात् । अविस्मृतापदं लोकं पुनर्देराज्यशङ्किनं ।
- अकाण्डाम्बुदजाद्येन पीडिताङ्गदवाभजत् । परचक्रोदयेनाशु लोकः शिथिलशक्तितां ।
- तरुदुर्गं तदक्षक्रेषवाय्यथ सर्वतः । व्याप्तोपान्तवनगामैः सचिवैः स न्यरोधयत् ।
- सञ्जपाले यवनकैः स्कन्धावारं निवपति । अनुचक्रुर्दिषोऽस्यन्दान्निवातस्त्रिमितांस्तरुन् । १२४७
- धन्यकोशिलकाकोष्टपर्यस्तकटकोऽभवत् । गन्धर्वेषु गजरिपुः सिन्धुरस्येव वैरिणः ।
- आवासितबलो राज्ञा गोवासे रिह्णोऽकरोत् । अटवीं पर्यटन् यूकानिवाकोत्कण्ठितानरीन् ।
- तीव्रशक्तेर्नृपस्यैवमारम्भैः स्तम्भितोऽभजत् । कोष्टेश्वरस्त्रिचतुरान् मासान् सञ्चारशून्यतां ।
- क्लिष्टोद्देशान्तरे राष्ट्रानन्तरैर्निकृतो नृपैः । भिन्नस्ववर्गेभूभर्तृभृत्यश्रयार्थोक्तोद्यमः ।
- वालिशत्वादकुशलो ज्ञातुं वृत्तिं महीभुजां । सविस्मृतागः सन्धातुमैच्छच्छिन्नपदोनृपं । १२४८
- उज्जिह्वीर्षोः प्रभोर्धन्यं वाच्यं तदञ्चनादिदन् । भक्त्येकाग्रः सञ्जपालस्तत्प्रेक्षां ताम्पूरयत् ।
- तथात्तोऽपि रिपुं राज्ञः सन्धितुर्न्यग्रहीन्न सः । पृथ्वीहरप्रभृतानां निर्दोहत्वं न कौतुकं ।
- तेन प्रहिण्वता राजवैरिणं स्वकराङ्गुलिं । च्छिन्दतापि महीभर्तुर्धन्यं च्छेत्तुं न पारितः ।
- कण्ठवद्धशिरःश्राटः शीर्षेणोपानहं वहन् । भुक्तवेलोऽपि भूपालं कर्त्तुं नाशकदक्रुधं ।
- अस्त्रीकृतदित्रभूभृल्लाञ्छनः स हि राजवत् । तत्तत्प्रयुक्तभूपाज्ञः सर्वं गर्व्यान् व्यवहरत् । १२४९
- शुश्राव बद्धं तन्मध्ये यातं मल्लार्जुनं नृपः । अनुवप्राति भव्यानामुदयेऽभ्युदयान्तरं ।
- नियमानः स हि स्कन्धमधिरोष्यानुजीविभिः । अजाङ्घ्रिकतया मार्गोलङ्घनाय स निःसहः ।
- ततस्ततोभयस्थानान्निस्तोर्णो लोहरार्चितं । सावर्णिकाभिधं ग्रामं प्राप्नो विन्यस्तरक्षिणा ।
- निरुद्धोजगिकाख्येन ठक्कुरेण महीपतिः । प्रियंकरं तच्च मृत्युं शुश्रावान्तिकमागतं ।
- बद्धप्रायोऽरिणा दुर्गान्निर्गतः स कथञ्चन । बद्धस्तेन पुनः शक्तिः कस्य भावार्थलङ्घने । १२५०
- गङ्गाद्युमार्गलुठिता जठरात्कथञ्चिदेकस्य संहतवतो निस्तृता मर्हर्षः ।
- ग्रस्तापरेण कृतसागरगर्त्तपूर्तिः शक्ता न कोऽपि भवितव्यविलङ्घनायां ।
- जगिके बद्धसंप्राप्तिपर्यन्तोपान्तरक्षिणि । राज्ञोदयद्वारपतिः प्रायोजि प्राज्यबुद्धिना ।
- तं विना धैर्यगाम्भीर्यशैथिल्यं महाधियं । सङ्कटेन ह्यवष्टम्भा राज्ञाज्ञायनिमन्त्रिणा ।

स ह्यतिक्रम्य सावाधान् मार्गानुभवेत नैः । तमोरिस्थितमद्राक्षीत् क्षमापतिविद्विषं ।
निष्ठाग्रन्येन धैर्येण शौर्यसम्भावनावहः । सुवन् स तं बहिः प्राप्तं तत्तदुक्ताब्रवीत् पुनः । २२८
सर्वतो ज्यायसीं भर्तृभक्तिं यो बज्ज मन्यते । भवान्भूर्योमतिमतामाह्नोलोडनान्तरैः ।
कृता रक्षामणिसमं सहायं त्वादृशं विना । हानिर्मे दुर्नरेन्द्रस्य वाल्ये राज्ये बज्जच्छलेः ।
दुष्प्रेक्ष्याणां भवत्येव नियमाद्राजभास्वतां । भाग्यान्तहेमन्तदिने जननेत्रविलङ्घयता ।
शोभते रुधिराताम्रमण्डलाग्रो यथोदये । तथा योऽस्तमये भास्वानिव बन्धः स भूपतिः ।
धन्योऽवतारो यस्यासीत् क्षुभ्यत्पौराङ्गनाजनः । उदयेऽस्तमयेऽप्युद्ये रागव्यघासुरोगणः । २२९
पदे प्रयोगं लब्ध्वा किञ्चित् कृत्वा कुलीनवत् । अहं कविरिव प्रौढः प्राप्ते निर्व्यूढमूढतां ।
सत्यंकारोऽधुना भूत्वा विधत्तां स्वान्तसुस्थितिं । साध्यत्वा न भिद्यते न वरेणैकेन सोभवान् ।
इत्युक्त्वा प्रत्ययोत्पत्यै संस्पृष्टुं स्फाटिकं ततः । सपीठं पुरतोद्वारपतेर्लिङ्गमुपानयत् ।
अच्छलाहवसंमर्दप्रासपूलेषुवर्षिणः । योधान् योद्धुं वरं सायं मानवान्नूनमिच्छति ।
इति सम्भाव्य संस्पृष्टशिवलिङ्गः स वाञ्छितं । वर तस्योररीचके स च भूयो जगाद तं । २३०
आकृष्टदृष्टिरहतः क्षामुजोऽन्तिकमक्षतः । यथेदृगेव प्राप्नोषि तथा त्वामर्थयेऽधुना ।
कार्पश्यापहतं तस्य वचः श्रुत्वा त्रपाजडाः । सर्वेऽप्युर्वीमुखास्तस्युष्ट्रद्वाराः पल्लवा इव ।
अन्ये चणस्ततो भिक्षाः स्मर्यमाणः सचेतसां । विकाशहेतुतां प्राप स्वस्थस्य मनसः पुनः ।
मनुष्यबाह्यमारूढः पत्रं निन्ये स निस्त्रपः । तेन स्वपालितां लोकानपि पश्यन्नविक्रियं ।
अहोनाहारनिद्रादिवैवश्यः पश्यत्यथि । कथ्यमाणः स केनापि न विकल्पेन पश्यति । २३१
पश्यन्नानीयमानन्तं गोपृभिस्तादृशं जनाः । दयार्द्रहृदयश्चासीन्नाभ्यनन्द च भूभुजं ।
उवाच चानुकम्पेऽस्मिञ्चान्मज्येष्ठस्य भूपतेः । नैतावद्भाति नैर्घृण्य मनुजे पितृवर्जिते ।
आशेचनकमेतस्य मेचकाजदृशो वपुः । क्लेशगर्ह्यमनिस्त्रिंशचेताः कः कर्तुमर्हति ।
पूर्वापरानुसन्धानबन्धस्तं दृष्ट्वांस्तदा । विस्मृतागा नृपं तत्तदित्युपालभताध्वनिं ।
गनणा काथ वा बालवालिशादौ विधीयते । न चित्तवृत्तेरैकाग्र्यं महतामपि सर्वदा । २३२
आह्वणं द्यूतपाञ्चालीकेशकृष्णादि शृण्वतां । पाण्डवेभ्योऽधिकः क्रोधाधार्तराष्ट्रेषु जायते ।
कुरुणां क्षतजापाने भग्नोरोर्मूर्द्धताडने । श्रुते पाण्डवविद्वेषलक्षामेव च दृश्यते ।
परावरज्ञः कार्य्याणां न कश्चिन्मध्यमं विना । ततस्तेऽनुभवाभेदस्तत्र तत्र कथं भवेत् ।
स पौरात्रोदयक्षेत्रे च्छिन्नाङ्गुल्यङ्गमुद्वहन् । युग्याधिरूढो मृत्पात्रं सायं नगरमासदत् ।
न्यधत्ताश्चयुजा शुक्लपञ्चदश्यां महीपतिः । एकादशेऽब्दे तं रक्षियुतं नवमठान्तरे । २३३
त्यक्ताहारस्य च निशाः पञ्चषास्तस्य ताम्यतः । पार्श्वं जगाम कारुण्याच्चरणस्पर्शनार्थिनः ।
अवाहदर्थितं तस्मै प्रतिशुश्रुवुषे भयं । द्रोहावेकान्ततो बध्यौ सचित्ररथकोष्ठकौ ।
राजा निर्जग्मुषः स्त्रीर्षीं कोष्ठकस्याथ बन्धनं । विधित्सुः पञ्चषानाप्तान्निह्णणादीनचूचुदत् ।

सर्वेषु गलितौजसु स्वयं राज्यमसृष्टि । अथ तं रिह्णो दोर्भां झषं ग्राहदवाग्रहीत् ।
 हतशस्त्रः स वलिनस्तस्य दोष्यञ्जरान्तरे । तस्यावचेष्टा निद्रान्धा भूतेनैवालसीकृतः । २२१५
 भ्रातृव्यो भिः खराजास्यः कुलराजस्य कोपनः । भृभृङ्गत्वा कृपाण्यास्य निर्विभेद कृकाटिकां
 परश्वधेन मूर्ध्नि न पृथ्वीपालस्य ताडयन् । राजवीजी स च क्रोधाग्रविध्यत महीभुजा ।
 कृकाटिकास्थिसञ्जातमर्भवेधोपचेष्टितः । विवेष्टमानोऽवर्त्तिष्ट चित्तो स रुधिरोचितः ।
 महाबलैः कमलियप्रमुखैस्तस्य सोदरः । चतुष्कः पातितोऽप्युर्ध्वं गण्डशैल इव दिपैः ।
 विलोक्य वैकल्यहतौ बद्धौ तौ स्वामिनौ तथा । कृष्टासिधेनुस्तस्यौ दिजन्मा मल्लक्राभिधः । २२२०
 उच्चावचेषु प्रहरन् स भूपालोपजोविषु । अतर्क्यमाणस्तुमुलं रात्रौवालद्यत्नपतन् ।
 नृपान्तिकादापततस्तांस्तान् प्रन्तं महाभटान् । अधावत् सासिधेनुस्तं कुलराजो महौजसः ।
 प्रतिप्रहतिषु चिप्रापतत्याणिमपारयन् । निहन्तुं संरुरोधेव भित्तौ व्यायामवित् स तं ।
 अपयातुमवस्थातुं प्रहर्तुं वाप्यशक्नुवन् । तस्यौ च बद्धसन्धानः संस्तभ्येनमविचत ।
 चरणास्फालनेनात्फालदोः शब्दमुखरोऽन्तिकं । धाविते पद्मराजोऽय मल्लकोऽक्षिपदीचणं । २२२५
 प्राहरत् कुलराजोऽस्य लम्बरभ्रौऽय वचसि । प्रहृत्य गच्छतः पाणेः स तस्याङ्गुष्ठमक्षिणोत् ।
 तौ विज्जराजो दर्पोष्णनिविडे प्रहरत्युभौ । तस्मिन् प्रतिप्रहरति चिप्रं प्राहरतां ततः ।
 स चीनप्यभियोक्तृस्तांस्त्यक्त्वा दृक्पथमागतं । चतुष्किंकादारगतं राजानं समुपाद्रवत् ।
 लक्ष्योभूते नृपे शीघ्रमनुधावन् समम्भ्रमं । चकार कुलराजस्तं स्निग्धस्थितिनिर्जवं ।
 ततः सर्वैर्दृष्टो योधैः क्लीवाक्रीवान् स सत्वरं । हत्वाभजदोरशय्यां रक्तस्यन्दोत्तरच्छदं । २२३०
 जीवद्वापद्गतस्वामिवोचितः श्लाघ्यविक्रमः । स एवास्पृहणीयान्तर्गणे वीरेष्वगण्यत ।
 वह्निःकोष्टकभृत्येषु विद्रुतेषु दरिद्रतां । परं जनकचन्द्राख्यो धैर्येणोवाह डामरः ।
 निराशुधो राजभृत्याङ्गुलैकस्मात् परश्वधं । स ह्ययुद्धायदूतत्वं नयन् भूरोन् यमान्तिके ।
 यियासोस्तस्य चण्डांशुमण्डलं परशुः करे । सुषुम्नासंविभागार्थी शशिखण्डदवाविशत् ।
 नाद्राक्ष नाश्रौष वापि बद्धे भर्त्तरि यत्तदा । कोष्टकस्य बधूरन्वतिष्ठन् मानवती सती । २२३५
 जीवन् भूयोऽपि लभ्येत त्वया स पतिरित्यसौ । बन्धूनामबधोर्ध्यां किं प्राविशद्यद्गुताशनं ।
 सप्तर्वियोषिदाक्षेपतर्धकिल्विषदूषितः । तस्याः सतीलोकगायाः पादाभ्यां पावितोऽनलः ।
 वसन्तस्य सुताधन्योदयभ्रातुः पुपोष सा । शुचिवंशाभिमानेन न डामरवधूव्रतं ।
 लवन्यललनाः कुर्युर्वैधव्येऽपि धनेच्छया । यासकादिक्षुटुग्म्यादीन्नितम्बाभोगभागिनः ।
 मतिव्यामोहनिर्व्यूढवैक्लव्यस्याभिमानिनः । तयानुगाभ्याश्च कृतं कोष्टकयोश्चक्रे शिरः । २२४०
 रूढव्रणोऽपि किमिसाङ्गूतः कैरपि किल्विषैः । निष्प्राणो गणरात्रेण कारायां कोष्टकोऽभवत् ।
 अथ चित्ररथः शेषकृशः कलुषितं नृपं । श्रुत्वा मल्लार्जुनेनाभूद्भयादत्यन्तदुःस्थितः ।
 पत्नी तस्यैकभार्य्यस्य प्रियासूयमती सती । परलोकातिथिः पूर्वं विभ्रप्रतिभूरभूत् ।

देहे थाप्यहताप्याये गेहे गतपरिग्रहे । पत्न्या वैमत्यकुलुषे नेषदप्येष पिप्रिये ।
 तीर्थस्थितस्य न स्थान्ने सागसेऽप्यप्रियं नृपात् । इति सञ्चिन्त्य स प्राथान्निषान्मर्त्तुं सुरेश्वरीं । २३४५
 अथ नानार्थभूयिष्ठा धनाधीशाधिकश्रियः । स्थानात्तत्तस्तस्तस्य पार्थिवोऽपाहरच्छ्रियं ।
 कनकांशुकमन्त्राहवाजिरत्नायुधादिभिः । स्वा स्वा प्रकाशिता लक्ष्मीः स्रद्धयेवाधिकाधिका ।
 लोहरेद्रेहघर्भाशेषोषितोराजपादपः । तल्लक्ष्मीशैलतटिनीमेकेनाप्यायितोऽभवत् ।
 विस्मये चिरनष्टेऽपि श्रीकल्याणपुरं न यः । वनवासोचितत्रासः सालूरोऽभ्युमिवात्यजत् ।
 श्वेतच्छत्राशुपुङ्गेव चिन्तापाण्डुरवर्त्तत । वन्दीकृता नरेन्द्रश्रीर्निर्निद्रा यस्य मन्दिरे । २३४६
 राज्ञा प्रयुक्तं विज्ञाय विजयः स भयोद्भवः । तीक्ष्णमानन्दनामानमवधोत्तेन चावधि ।
 इत्थं स पप्रथे तादृक्प्रजापालनशालिनः । सर्वोत्साहमयोऽनेहा जयसिंहमहीभुजः ।
 तीर्थस्थिते चित्ररथे पादाग्रग्रहणैषिणौ । शृङ्गारजनकावासां तद्भृत्यौ व्यक्तचाक्रिकौ ।
 प्रचुरोत्कोचदानेन स्वीकृत्य नृपतिं ययौ । शृङ्गारोभग्नजनकः स्वामिश्रोभोगभागिता ।
 चिरप्रचलितं द्वारमुदये निदधे पुनः । मेघकालः सरित्पूरं प्रतीरदव पार्थिवः । २३४७
 अवश्यभोग्यदुष्कर्मदत्तमर्मयथश्चिरं । कथाशेषोऽभवच्चित्ररथोमासैरथाष्टभिः ।
 हास्यावहेऽप्यविकृतो विकृतोऽनपासोदुर्गन्धिरयतिजडोऽपि गृहीतवाक्यः ।
 पूर्वानुभावजयिनोभवति प्रभावाद्यस्य सुमस्तमतिशतवमप्रतर्क्यं ।
 निन्दैराद्यूननादैर्यथेष्टितैः प्रागभीष्टतो । वाल्ये दुर्ललितस्यागाद्भुभर्त्तुश्चित्रचेतसः ।
 विस्मज्यमानः सम्प्राप्तसाक्षाज्येन दिवानिशं । कृमात् स्वीकृत्य ताम्बूलं तेन चित्ररथान्तिकं ।
 दूत्यैः कृत्यान्तराज्ञत्वं प्राप्तवानाप्ततां गतः । तदन्ते घटयसाञ्जस्तद्भृत्यान् कोशदर्शकान् । २३४८
 तदा सर्वोन्नताशेषमन्त्रिगुण्ये नृपास्पदे । सञ्चकस्यात्मजः प्राप शृङ्गारोन्मुख्यमन्त्रितां ।
 तस्य वैधेयताभ्यस्तकुट्टरेपि दुष्कृतां । नातः पात्रार्पणात्तुच्छत्यागित्वनापि सम्पदः ।
 योषित्कशिपुभोग्येन धन्यमन्योऽपि सोऽभवत् । धान्यदानवदान्यत्वं गुरुणामाजगाम यत् ।
 षोडशैकतवतो रूप्यं संयोज्य रजतैर्निजैः । विद्यमानं सुरेश्वर्यां सायुज्यं तस्य युज्यते ।
 उर्वीशैरपि नार्वाभिर्योऽनुगन्तुमशक्यत । आषाढ्यामाढ्यसम्भारोनिविडद्रविणव्ययः । २३४९
 नन्दिचेत्रे स तत्राद्यैः प्रणीतश्चम्पकादिभिः । तेन कालानुसारेण पोषितः पञ्चषाः समाः ।
 नर्माङ्गतायां निःसरो ज्ञातोयः सोऽधिकारभाक् । अचिन्त्यकृत्यकार्योसीत् स्वामिस्नेहप्रभावतः ।
 कैलोमज्जैर्युवतिकरजैः कण्ठभूषादशायां यस्याज्ञाधि व्रुटनमसकृत् क्षाधरेष्वासकृष्टौ ।
 सोऽप्यादिष्टस्त्रिपुररिपुणा प्राप भङ्गं न भोगी शक्त्याधायी कचन न परो भर्त्तुराज्ञाप्रभावात् ।
 तच्च रिह्णधन्यो च समाश्रित्येतरेतरं । कार्यं जनकशृङ्गारावुत्कोचेनापजहत्तुः ।
 कदाचिज्जनकं बद्धा सार्द्धं भूषणमौक्तिकैः । सपुत्रदारं शृङ्गारं वाप्यविन्दूनमोचयत् । २३५०
 स तच्च जातु निर्विद्य मानहीनमकारयत् । रुचरचार्यितोत्कोचधनाभ्यर्थितमैथुनः ।

अङ्गुष्ठनखनिर्घर्षनर्तितानामिकोर्भिकः । वदन् वामोत्तराष्ट्राद्योदञ्चनैः कुरुते चणः ।
 भ्रूभङ्गाद्वेक्षितवलीनिन्नोन्नतललाटभूः । पुनरेकस्त्योर्लभ्यकार्यलोकमहासयत् ।
 अथक्ताचरवागौक्ष्यमीलिताचो रटन् षड् । हसन् सकरतालञ्च सम्पद्यन्व्यवभाव्यत ।
 सोल्लेखप्रतिभोन्नीतलरां संहस्यवस्तुनि । कथाशरीरं पर्याप्तं न दृशां किमचेतसां । २४०।
 सर्वस्मिन्वस्तुतो वाचि काले विगतयोग्यते । जाने त्वणनृणां तुल्ये शुद्धारोहत्वगर्ह्यतां ।
 यः सर्वैकधनिष्कम्पश्रेमुषीकः क्षमापतिः । धुर्यतां धर्मचर्याभिर्गतः सुकृतशालिनः ।
 लब्धवो धिरिवारैर्यश्चक्रे व्यापद्युपक्रियां । दावप्रदस्य दग्धाङ्गोत्साधवमिव चन्दनः ।
 गुह्यसूरिदिजानाथप्रभृत्युचितयापि यः । प्रतिपत्त्या संविभेजे संविभाग्यकुटुम्बकं ।
 प्रासादान्विजयेणादिदेवव्रातस्य शुद्धधीः । सुधादानेन निन्ये च धन्यः कैलासतुल्यतां । २४००
 मठदेवगृह्यारामद्वदकुल्यादियोजने । जीर्णोद्भूतिव्यसनितस्तस्य चिन्ता निरन्तरा ।
 सकृद्दर्शितविदेषकार्यसम्ब्रह्मचारिणा । सक्रैर्यधामपर्याप्तमीदृग्युच्यते जडैः ।
 विश्वाप्यायनसप्तसिन्धुभरणब्रह्मादिसम्प्रीणनप्रायं कृत्यमुदात्तमेकसमयोपात्तेन दुष्कर्मणा ।
 स्वःसिन्धोर्लघुतां गतं सुरगजश्रेणीचितास्पर्शनात् जाता येन जनाः श्मशानमिव सा योग्या किलास्यां स्थिता ।
 तदन्तरं शिवरथो द्विजः प्रचुरचाक्रिकः । कायस्थपाशः पाशेन गलम्बद्धा व्यपद्यत ।
 इत्थं पृथ्वीपतिः कृत्वा तत्तत्कण्टकपाटनं । अपेतविघ्नं सौजन्यनिम्नो व्यधित मण्डलं । २४०१
 विपक्षावरणापायप्रायेण पृथिवीभुजः । तैल्लमायान्ति जीमूतमुक्ताविकरादिव ।
 परिणाममनोज्ञत्वं राजरत्नं त्वयं नृपः । माधुर्याधिक्यमुत्पाको द्राक्षाद्रुमद्वययौ ।
 प्रावर्त्तयत सातत्यात्कृत्वा विततदक्षिणान् । विवाहतीर्थयाचादीन् महितांश्च महोत्सवान् ।
 संविभेजे स्वसम्भारैः स क्रियाधर्मचारिणा । तेजोभिः कुलशैलानामोषधीरिव चन्द्रमाः ।
 प्रतिज्ञातं सुतोदाहप्रतिष्ठादौ पुरौकसां । तेनौपथिकसामग्रीदानमव्यग्रचेतसा । २४०२
 दारुणामाकराः कोशवृद्धये ये धराभुजा । नवोचक्रे पुरं सर्वं स्वाधीनान् स विधाय तान् ।
 मञ्जतोराजकार्येषु तत्त्वविद्भिर्हर्षार्चने । विस्मितैर्वीक्ष्यते तस्य निष्ठा काष्ठा मुनेरिव ।
 प्राह्लादारभ्य सायाह्नपर्यन्तं चास्य दृश्यते । न तत्कृत्यं गता यत्र नाध्यक्षत्वं विचक्षणाः ।
 अविचारान्वतमसे विद्या व्यद्योततान्तरा । जयापीडादिमेघश्रीसौदामन्या विलोलया ।
 तेन श्रियन्तु विश्राण्य स्यास्यं रत्नप्रभामिव । गुणवैचित्र्यचित्रस्य प्रकाशो नश्वरः कृतः । २४०३
 सूरयोयेन संग्रामे विवृतचेचसम्पदां । ग्रामाणामाग्रहाः कर्म सान्वयाः स्वामिनः कृताः ।
 विदुषां विततोत्सेधसौधास्तद्विहिता गृहाः । व्याप्ताः सप्तर्षिभिर्द्रष्टुमुत्कर्षमिव मूर्द्धसु ।
 प्रतिभाप्रभवे प्रज्ञो यज्ञे च पथि पान्थता । सार्थवाहन्तमालम्बनिर्दोषा विदुषां स्थिता ।
 आसीद्यथार्थराजस्य शयानस्याप्यतिश्रियः । कामं लिङ्गाभिषेकान् सङ्गेभप्रभवोध्वनिः ।
 निद्राणस्य तथा वेणुवीणादिपरिहारिणः । दयितं तस्य निर्देषवदज्जल्पविकल्पनं । २४०४

कालं श्रीललितादित्यावन्तिवर्मादिभूभुजा । सिद्धं न यत्प्रतिष्ठादि निष्ठां तदधुना गतं ।
मठदेवगृहेष्वेव स्वकालप्रभवेषु यत् । सर्वेष्वेव कृता तेन निर्यपाया व्यवस्थितिः ।
रत्नादेव्यादृढारूढभर्तृबलभताभुवः । सर्वप्रतिष्ठाप्रष्टवविहारः प्रथमं गतः ।
रिह्णोऽथ गुणग्रामवान्धो धर्मपद्धतौ । बभूव पूर्वपथिकः समस्तामात्यसन्ततेः ।
तपोधनांस्त्ववर्णान्धर्मवृद्धांश्च शुद्धधोः । विश्रम्भभवनस्योऽपि शक्तं त्यक्तुं न यः क्वचित् । २४०५
कृष्णाजिनाभयमखदानमुखैः सुकर्मभिः । धर्मकन्याविवाहैश्च यस्याशून्यत्वमायुषः ।
सर्वेषामाहिताग्नीनां निष्प्रत्यूहा महात्मना । सर्वयोगोपकरणैर्येन विश्राणितैः क्रियाः ।
भोगान् बुभुजिरे भव्यान् सत्रे सूत्रितविस्मये । यस्य वर्णाश्चतुःषष्टिः कुटुम्बस्युष्टचेतसः ।
अग्रहारगुणोदयैर्विततैर्मठसेतुभिः । पुरे परिष्कृते येन द्वयोः प्रवरसेनयोः ।
आद्ये प्रवरभूभर्तुः पत्तने प्रत्तविस्मयः । प्राप्तः प्रतिष्ठाप्रष्टवं यत्कृतो रिह्णेऽश्वरः । २४१०
लोकान्तरगतां कान्तां कृतिनोद्दिश्य सुस्सलां । भिक्षोरेकप्रपास्थाने विहारस्तेन कारितः ।
मार्जार्यास्तिर्य्यगुचितचेहविस्मत्यपोहितः । मृतामनुमृतायास्तन्नाम्ना यः ख्यातिमागतः ।
तद्भर्तुं रीर्याकालुष्ये तस्यादूरायगा पुरः । प्रदेशे मानुषीवासीत प्रिया क्रोडाविडालिका ।
तीर्थप्रस्थानदिवसादारभ्यास्याविराविणी । उत्सृजन्त्या दूतं भोज्यं सा शुचा जीवितं जहौ ।
आरोहति परां काष्ठां प्रतिष्ठाविबिधाधुना । दिहा नृपतिपत्नीषु मन्त्रिस्त्रीषु तु सुस्सला । २४१५
ओचङ्कुणविहारं या यातं नामावशेषतां । अश्वप्रासादेवैष्णादिकर्मणा निर्ममेऽधुना ।
अरघटप्रबन्धान्धुक्कात्रशालादिकर्मभिः । तस्याः सम्पूर्णतां पुण्यप्रकारानिखिलागतः ।
पूर्वराजकुलाखण्डस्थण्डिलव्यापिनाखिलं । तद्दिहारेण नगरं नीतं नेत्राभिरामतां ।
प्रापि प्रतिष्ठयेवाशु यक्षचपितया तया । विपत्तिः श्रीसुरेश्वर्यां प्राज्यसायुज्यदूतिका ।
मठाग्रहाराधन्येन बल्लभाभिधया कृताः । नाभीष्टं लेभिरे नाम ख्यातिः पुण्यैर्विना कुतः । २४२०
अग्रहारमठांस्तदुदयः कम्पनापतिः । कृत्वापि स्वाभिधामेव तत्सम्बद्धां सदाशृणोत् ।
उदयदारपतिना सह ब्रह्मपुरोगणैः । कृते प्रष्टे मठे शोभां लेभे पद्मसरस्तटः ।
शृङ्गारतन्त्रपतिना श्रीदारेऽप्यथ्यजन्मना । प्रत्यष्टापि मठोद्यानदीर्घिका येन चात्मना ।
स्नानकोष्टमठब्रह्मपुरीसेवादिकर्मणा । सोऽलङ्कारालङ्कारोऽष्टद्वज्जाधिपोधरां ।
बुधः सदैषधीशान्तिहेतोर्जातः कलावतः । यः कविर्दानवत्वञ्च ख्यातस्योगेन योऽजयत् । २४२५
नृसिंहसेवी निर्हंसहिरण्यकशिपुच्छिदः । वराहसमये दत्तोगाश्च योऽपूर्ववैष्णवः ।
भट्टारकमठाभ्यर्णे पूर्णवार्धाविव प्रहिः । मठः शृङ्गारभट्टस्य ख्यात्यानौचित्ययोजितः ।
सान्धिविग्रहिकोदाव्वाभिसारोर्वीभुजोऽकरोत् । अष्टमूर्तेर्जट्टनामा प्रतिष्ठां पुण्यकर्मठः ।
पुष्पाकरप्रणयभूः सुभगा विभूतिरेकस्य हन्त करवीरतेरार्द्रुमेषु ।
पुष्पाणि यस्य सफलीकुरुते स्वयं तत्रादुर्भवत् किमपि लिङ्गमनङ्गशत्रोः ।

विभूत्या संविभेकेषु भूभुजाखिलमन्त्रिषु । उत्कटकोटिं भुङ्गाख्यः परं जहानुजोऽर्हति । १४२०
 स्वयम्भूः प्रकटोभूय पूजां स्वीकुरुते स्वयं । ज्येष्ठरुद्रोवशिष्टस्य यस्य वा बालकेश्वरः ।
 स विहारमठोदयवेषाभिः कलषोऽजितः । तेन तत्र कृतं भुङ्गपुराख्यं पुटभेदनं ।
 नगरेऽपि हरः प्रत्यष्टापि भुङ्गेश्वराभिधः । सरस्व मडवग्रामे धर्मविभ्रमदर्पणः ।
 नीत्वा प्रतिष्ठां वैकुण्ठमठादिस्वविहारभूः । रत्नादेव्या दृढं चक्रे स्वार्थयथनसुखिरा ।
 रत्नापुरे बज्रदारमहार्घं निरघोमठः । धत्ते सुकृतहंसस्य स्त्रीतवीतं सविभ्रमं । १४२५
 मृत्युञ्जयोराराजतेऽस्याः सुधाधौतान् भजन् गृहान् । जनस्थानित्यतोऽच्छित्ये श्वेतदीपं सृजन्निव ।
 गोकुलानां विधातारो गोकुले विहिते तथा । गणिताः शूरवर्माद्याः सटणाभ्यवहारिणः ।
 गवामव्याहतस्त्रैरसञ्चारचरकाञ्चिते । तत्र वैतस्ततोयाद्ये यदपोढामयं वपुः ।
 मुकुन्दस्तत्र साश्चर्यसौन्दर्यौदार्यमन्दिरं । अश्वागोवर्द्धनधरः सिद्धैर्नाविश्वकर्माणः ।
 मठप्रतिष्ठां कृत्वा सा नन्दिचेत्रेऽकरोत् स्थितिं । विहारान् यवनाद्येषु स्थानेषु च मनोरमान् । १४३०
 दार्वागारेष्वप्यूर्वाशसुन्दरौदार्यमन्दिरं । स्वनामाङ्कपुरं चक्रे तथा शक्रपुरापमं ।
 उद्दिश्योपरतान्मान्यमहत्तरमुखानपि । प्रतिष्ठाविविधाश्चक्रे सा राज्याश्रितवत्सला ।
 एवं सर्वाङ्गमामुक्तालङ्कृतेरथ स चित्तेः । विशेषकामं भूभर्तृवृषा स्वमकरोन्मठं ।
 अनुत्सिक्तेन योऽदत्त भूरियामोमहोभुजा । तज्जैरारोपितः ख्यातिं मुख्यः सिंहपुराख्यया ।
 व्यधात् कारपथेशस्य दौहित्रः सिन्धुजान्निजान् । निविडान्द्रविडांश्चात्र प्राक्सिद्धच्छत्रमध्यगान् । १४३५
 किम्वा मठादिनिर्माणसुत्या तस्य व्यधत्त यः । भूयः सङ्ग्रामनगरं कृत्स्नं कश्मीरमण्डलं ।
 जीर्णारण्यसधर्मायं कालदौरात्म्यतो भवन् । देशोधनजनावासैस्तेन भूयोऽपि योजितः ।
 श्रारम्भात्प्रभृति क्षापे दीक्षितेऽभीष्टदत्तिषु । शिल्पिप्रायैरपि प्रायोमठदेवगृहाः कृताः ।
 सत्कोशांशुकरनादैः निरस्येन भूभुजा । साधारणीकृते पौरांस्तंस्तंश्चक्रुर्महोत्सवान् ।
 अकाण्डतुहिनापातोद्दीपाद्यैरप्युपद्रवैः । नष्टेषु शालिष्वचीणं सुभिधं तत्र न चणे । १४४०
 अद्भुतं चाभवद्वाचः श्रुता यन्निशि रचसां । केलाद्युत्पातजातञ्च दृष्टं नष्टाश्च न प्रजाः ।
 कौन्धेश्वरानुजच्छुङ्गनामा विहितविश्वः । आहवैर्गूढदण्डैश्च राज्ञा निन्येऽन्तकान्तिकं ।
 चक्रे विक्रमराजादीन्भूपानुन्मथ्य पार्थिवः । प्ररोहं गुह्यणादीनां राज्ञा वल्गापुरादिषु ।
 प्रजेशः कान्यकुब्जादावजर्थेण नृपार्थमा । स व्यधाद्भयभूभोगवैभवानपि मानिनः ।
 विद्योतमाने निश्चोद्यैर्भन्तैस्तत्रैवमेकदा । भेजे जीवितदारिद्र्यं दरद्राजोयशोधरः । १४४५
 स भूम्यनन्तरोऽप्यन्तरज्जाराज्ञोऽतिशेवया । विपत्तौ प्रकृतिकान्तसन्तानश्चिन्त्यतामगात् ।
 निकृत्यास्य निजामात्याविडुसिंहाभिधोयतः । सम्भुज्य दायितां राज्यमप्रौढतनयेऽग्रहीत् ।
 वशीकृत्य शनैर्देशं नाममात्रशिंशुं नृपं । उच्छेत्तुमैच्छद्यावत्तं स जिघृक्षुः स्वयं चितिं ।
 अन्येऽमात्यः पुरस्कृत्य यशोधरसुतं परं । तावत्तेन समं भेजे पर्युकाख्याविपर्ययं ।

कश्मीरान् पृष्ठतः कृत्वा देराज्यं तत्र कुर्वन्ति । उत्सृज्य सञ्जपालादीन् सर्वकार्यभरक्षमान् ।
 हेवाकप्रतिपत्त्याभिमौग्ध्यनिर्द्वधीः । सर्वाधिकाराद्यारोपान् मन्यमानोऽभिमानिता ।
 पर्युकाजय्यतः सुज्जेरप्रौढमनुजं निजं । प्रहिण्वानोऽनुमन्त्रितं मन्त्रज्ञोऽप्यभवन्नृपः ।
 अपूर्वमण्डलारध्वा वाटोपाद्गामशालिनः । क सर्वद्वेषनिष्कम्पप्रतिभाः कार्यवेदिनः ।
 क बालवालिप्रप्रायेणव्यवहृतिर्जनः । धिक् परोपाकविषमं स्वाङ्कन्यं मेदिनीभुजा ।
 कार्योपेक्षविपक्षैरिच्छन्त्युद्रिक्तताच्छिदा । सैन्यद्व्यादुर्गकोषादेर्न शंसन्त्यन्तरज्ञतां ।
 प्रक्रियामात्रतो मन्त्रं गृह्णन्ति चित्यनन्तराः । कृतसाहायकैरेव चित्राचित्रमुखाद्विषः ।
 युक्त्यारब्धविधा तत्र वैरिसाहायकगहे । क वैधेयान् वक्रप्रायान् कार्यसन्दर्भवेदिनः ।
 दरद्राजद्रुमोऽन्यान्यं भेदकूलक्षयाच्युतः । क्रष्टुं नाशक्यताप्रौढैः स्तोत्राभिरिव मध्यगः ।
 पर्युकात्सङ्कटे कार्यं तन्तमुक्तेचमिच्छतः । स दुग्धघातुमादातुमयासीदलसक्रमः ।
 पर्युकेण समं विडुसिंहः सन्धिं निबद्धवान् । यथागतं गते सुज्जौ कश्मीरेन्द्रेऽग्रहोदुषं ।
 सर्वाधिकारप्रवहाचिरसञ्चारभूरुहः । प्रसङ्गे तत्र शृङ्गारोऽमृत्युमौहृत्यकार्यभूत् ।
 आलक्षकान्तात्सर्वाधिकारोऽस्याद्वितीयया । वृत्त्या ततस्तु शतधा निर्झराम्भवाभवत् ।
 अन्येऽप्यमात्याः साम्राज्याङ्गत्तुर्माहात्म्यभागिनः । प्रमथं समये तस्मिन्दैवात्किमपि लेभिरे ।
 प्रशंसा सा नृशंसस्य विदधेन धराभुजः । मृतामात्यार्भकापत्यं निधत्ते यः पितुः पदे ।
 प्रवर्त्तिता त्वमात्यानां भृत्यैः पद्धतिरद्भुता । निर्वैलक्ष्याः प्रभोर्लक्ष्मीं जङ्गः खगृहिणीमिव ।
 भूभर्तुः प्रामृतीकृत्य मृतस्य स्वामिनः श्रियं । सन्तानस्य विभूत्यर्थं कृत्वा कार्यं हितेऽहरन् ।
 गञ्जाधिपे विश्वनाम्नि विपन्ने रक्षितापरं । एकेन सहजाख्येन सहायानां महार्घता ।
 नाध्याह्नरोहाधिकारं पार्थिवेनार्थितोऽपि यः । स्वामिस्त्वनोष्टिष्टनाम्नो वृद्धौ साहायकं व्यधात् ।
 निष्ठायामप्रतिष्ठत्वं दृष्ट्वापि प्रभविष्णुभिः । धिक् परस्परया मृत्याः प्रवर्द्धन्तेऽधिकाधिकं ।
 आशीदाचमनोपयोगि कलशे खट्वुर्जगत्तन्नान्ताद्विक्तमहार्थयासुररिपोस्त्वैस्त्रोतसं यत्पयः ।
 शम्भुस्त्रिदधे स्वमूर्द्धनि जडेऽप्येकप्रयुक्तादृतौ स्युः सर्वेऽप्यवशा गतानुगतया गाढादराः स्वामिनः ।
 सुज्जिर्निर्वासनप्राप्तप्ररोहोदुर्णयद्रुमः । साज्जिजाड्यकृताप्यायः क्रमेणासीत् फलोन्मुखः ।
 द्वित्राः समाः समन्युः स विडुसिंहस्ततोऽभवत् । अकुण्ठराजाद्युत्कण्ठं द्यूतैरकत लोठनं ।
 दूरादाखण्डितोत्थानः शूरमाश्रित्य भूपतिं । जीवत्काषिण्यज्यादिकर्मणा स सबान्धवः ।
 दरदं मन्त्रिणां जातज्ञातेयैरभियोगभाक् । चक्रेऽलङ्कारचक्राद्यैर्दामरैः सह चक्रिकां ।
 सायद्रिदुर्गस्वाम्यस्य प्रथमप्रस्थितौ सुहृत् । क्षुद्रो जनकभद्राख्यः पार्श्वं लिप्थोऽर्थपद्यत ।
 कर्णाटकादावभवत् स्थाने स्थाने विलोक्यतां । प्रस्थितं कस्यचिद्देहे बुद्धिः कस्यापि साधुता ।
 तं तथा विपुलारम्भमपि शाय्यादसम्भ्रमं । प्रविविचुमुपैचिष्ट कौसीद्यानुद्यमो नृपः ।
 पोषिते प्रेषितश्रीकैरुत्पिञ्जे विश्ववैषिभिः । अथोदयद्वारपतिः प्रेषि विश्वभराभुजा ।

२४६०

२४६५

२४७०

२४७५

२४८०

२४८५

संगृह्यता च मूर्तेन पुरे शङ्करवर्माणः । प्राप्नोऽलङ्कारचक्रस्य पार्श्वमश्रावि लोठनः ।
 अपि विग्रहराजाख्यः स्रुतः सुस्सलभूपतेः । भोजः सुहृणजन्मा च श्रुतौ तेन सहागतौ । २४६०
 अथोपचितउत्थान एव तेषां स सत्वरः । मार्गं बज्रदिनोलङ्घ्यमेकेनाङ्गा व्यलङ्घयत् ।
 सयूथकन्याग्रथनासिद्धेर्यातो विधेयतां । तदास्कन्दहतस्यन्दः स पलायिष्ट डामरः ।
 सिन्धोर्मधुमतीमुक्ताश्रियमन्तस्थितं ततः । शिरःशिलाभिधं कोट्वमथ तैरधिशिथिष्ये ।
 गहने ब्रुडितः कोट्वे स्थितः किं वा स इत्यसौ । न निश्चिकाय द्वारेणो भ्राम्यन् दीर्घासु भूमिषु ।
 अथोपालब्धतद्वर्गारोहणेऽस्मिन्नशङ्कत । दैवेनापि न भूभर्तुः प्रभावो निष्पराभवः । २४६५
 उत्थानोन्मुखतां सर्वेऽप्युत्पिञ्चे तत्र दस्यवः । पालालास्तिमयोवर्षप्रयक्कृत द्वाभवन ।
 तैस्त्रिस्तकादिभिर्गूढवैकृतैरथ लोठनः । पालहारिः पुनश्चक्रे मायाचतुरचाक्रिकैः ।
 पुरयामादिदग्धारमसाध्यमथ धावतां । पदे पदे कृच्छ्रगतं स्वपचास्तमरचिषुः ।
 धिक् चक्रे नियतेर्भ्राम्यन् दृश्यादृश्यः स सर्वतः । कल्पात्ययोदयो ब्रह्मपुत्रः केतुरिवाभवत् ।
 आनैरमात्यैर्निर्व्वन्धे सन्ध्या कालानुरोधतः । मेने मडवराज्योर्व्वहारितेवाखिला जनैः । २४७०
 असम्बृत्तप्रतीकारतयारोहत्सु वैरिषु । तदन्तरेऽथ सप्तम्य धन्यं प्रास्थापयन्नृपः ।
 तत्स्कन्धारोपिते कार्ये ब्रीडां गच्छेत्तटस्थतां । विपर्यासमथ दाराधीश इत्यभ्यधाञ्जनः ।
 भिक्षुर्मन्त्राञ्जुनस्वाभीदेक एव त्रयस्त्वमी । संहतार्थ्यन्तदुःसाधादध्युष्येत्यखिलाः प्रजाः ।
 दाराधिपस्त्वहेवाकव्यवहारो महीपतेः । सिद्धिं स्वस्थाप्रसिद्धापि वाञ्छन् हृद्योद्यमोऽभवत् ।
 एकाकी यः किल न भजते मूढतां भर्तृकार्ये नौदासीन्यं अयति च रूपा बज्रधीने च तस्मिन् ।
 निर्हेवाकव्यवहृतितया साध्यसिद्धिं किलेच्छंस्तदृक् मन्त्रो प्रभवति परं नाल्पपुण्यस्य राज्ञः । २४७५
 पञ्चचन्द्रे मृते तस्यानुजं राजोपवेशने । न्यधाद्यं षष्ठचन्द्राख्यं सोऽप्यारब्धौ विनिर्धये ।
 दिवाङ्गकादयोमुख्याश्चारणैः सह गायकैः । धन्यमेवान्वयुर्व्व्याह्याश्चान्ये राजोपजीविनः ।
 धन्यादिषु तिलग्रामं कोटिसिन्धुतटाग्रथं । अथत्सवगच्छद्वारेणोद्गम्यः पृष्ठपट्टतिः ।
 हठप्रवेशाद्योग्याजिमुख्यहेवाकवर्जितः । शोषयन् द्विषतोर्ध्वगम्भीरं स व्याहरत् ।
 कुठारिकादिभिः कारुवन्दैर्मन्दिरपट्टतोः । धन्यो मधुमतीतीरे नगरसार्धिनोर्थधात् । २४८०
 निध्वान्तं द्रुमसम्बाधं सनिकेतावनस्थलीः । कटकं सर्वभोगाढ्यं शक्तः परिवृढोऽकरोत् ।
 देशे भूरितुषारोग्रहिमर्त्तौ भाग्यसम्पदा । भूभर्तुरभियोग्यैव भूरभूद्भानुभूषिता ।
 भुवनाद्भुतसम्भारप्रेषणं दिग्जयैषिणः । द्वैराज्यं मीलितान्नेऽपि काले राज्ञो न खण्डितं ।
 उत्थानएवोपहतभये यास्यत्यगात्परं । भारोढिपोडितग्राम्याक्रन्दं चान्तिचमूपमं ।
 दीर्घप्रवासनिर्व्वेदाश्चलितां दर्शयन्नुषं । स्थास्त्रं तोषयन्दायैः स्वैर्यं निन्ये नृपश्चमूः । २४८५
 इत्थं त्रिचतुरान्मासांस्तिष्ठन्नभिनिष्ठुरैः । नैवादातुमशक्यन्त कटकैः कोट्वसंशयाः ।
 तेषां हि वीवधासारनिरोधादीनि दृष्यतां । अप्रियाणि न जातानि दैन्यदायीनि कानि चित् ।

२६२०

२६२५

२६२०

२६२५

२६४७

२६४५

भूत्वा कठोरोऽप्यारम्भानिष्ठानिस्तौष्ठवा ध्रुवं । क्रियातिपत्त्युपलभैर्धास्यामोऽसंशयं विशां ।

नात्यचद्वर्षदेवसेत् सप्ताहान्यद्यमं ततः । दुग्धप्रवाहं प्राप्स्यन् स श्रुतेत्यन्योऽपि तप्यते ।

प्राप्तव्यं प्राप्तवान् सर्वोनिजैः कृत्यैः शुभाशुभैः । क्रियातिपत्तिर्लोकेऽपि त्रैलोक्यं तु मुखेऽर्थते ।

पादेषु पक्षेषु च सत्सु नोर्था न व्योम्नि वा पक्षपिपीलकस्य ।

पङ्क्त्यवचङ्क्रमणं तु गर्भे किं सम्पदा स्थानियमे गतीनां ।

सहस्रपादस्य गते निमित्तमनूरुभावेऽप्यरुणः प्रजातः ।

तस्याभविष्यद्यदि पादयुग्मं ततोऽधिकं तत् किमिवाकरिष्यत् ।

२४५०

उपेत्य साचितां तस्मात् कृत्स्नं कोट्यं विवेक्ष्यतां । प्रयातु तत्रैवास्माकं तेषां च पुरुषायुषं ।

अविश्रान्तो वातोदहनद्वय संयोजनयति प्रसक्तिं सातत्यादलयति कुलाद्रीनपि जलं ।

प्रसूते कृत्येषु व्यवसितिरनिर्युद्धसुदृढा फलावाप्तिं लोके प्रतिकलमसम्भाव्यविभवां ।

क्रूरा नरपते राज्ञां श्रुत्वा धन्यादयस्ततः । कोट्यप्रतोलिं कूलन्तं त्यक्त्वाप्यारुरुज्जर्जवात् ।

कथं युद्धं विधास्यन्ति कथं स्यास्यन्ति वेति तान् । शरान् किरन्तः कोट्यस्यायावप्रीत्यन्त कौतुकात् ।

अधः सोऽप्यूर्ध्वगान् युद्धैर्निष्पीड्य निविडैर्व्यधात् । धन्यः प्रदेशं तावत्तं निकेतैः पत्तनोपमं ।

२४५५

अविश्रान्तैस्ततः सङ्घैरसंख्येयसमूहयः । प्रतिक्षणं प्रवृत्ते सैन्ययोरुभयोरपि ।

परिद्युः सारदां दृष्ट्वा सम्प्राप्तो गर्गनन्दनः । संक्रन्दनपुरीपौरयोधैर्वृद्धिं हतैर्व्यधात् ।

अलङ्काराभिधोवाह्यराजस्थानाधिकारभाक् । अधृष्यामानुषैर्युद्धैर्विरुद्धान्वज्रधात्रधीत् ।

क्व भूधरचरैः स्पर्धां वसुधातलचारिणां । तथापि पृथनायन्तानन्त्यं चिन्त्यमचिन्त्यकृत् ।

अल्पीयांसः कोट्यनिष्ठा भूयिष्ठाः कटकाश्रयाः । अतः पूर्वोऽवरुन्धन्तोऽप्यासन् कृत्याख्यश चताः ।

२४६०

स्त्रिष्टदाराररिपटं द्वित्रैः पीडितमाहवैः । मीलिताचमिव त्रामात्ततोदुर्गमजायत ।

गोप्तृभेदान्तरदैधमुखच्छिद्रानुसारिणः । धन्यादीन्वीक्ष्य विश्वासं कोट्यस्था नोपलेभिरे ।

निद्राच्छेदार्थमन्योन्यं क्रोशन्तेनास्वपन्निशि । स्वपन्तोऽङ्गि तु निःशब्दगूढं कोट्यमदीदृशन् ।

निशासु तत्तत्पृतनायामतृथ्यैरवैरपि । चटकाः कोटरगताभेघशब्दैरिवात्रसन् ।

अहर्निशं भ्रमन्तीभिर्नौभिः संरुद्धपायसः । तान् समभ्रमयन् सर्वप्रकारं राजपैनिकाः ।

२४६५

ते रूद्धपायसस्तर्षदेवं कंचिद्विषेहिरे । निःसञ्चारास्तु सङ्गीणे भोक्तव्ये क्लेशमाययुः ।

बुभुक्षुवः क्षापयोग्यान् भोग्यान् भाग्योर्जितांस्ततः । कदन्नैर्नृपदायादा अशनाशंसनैर्व्यधुः ।

दूरे स्पृष्ट्वास्तु निस्तोर्णाः क्षुधितास्तेऽधिकं व्यधुः । भूभर्तुर्भोगभागिभ्योमृत्योभ्योऽप्यन्वहं स्पृहां ।

व्यूहैर्व्यस्मासु पर्याप्तमकार्यमिति भाषिणं । भोजं व्यधाम्मध्यगृहे दुर्गस्थाय स तं पृथक् ।

एकस्य वार्द्धकादेश्यापुल्लवादपरस्य च । जानन्नयोग्यतां मेने द्वैराज्यार्हत्वमेव सः ।

२४७०

विनामुं चानयोः सम्यक्संरम्भैरन्तवैविणः । इति मिथ्या प्रथां निन्ये तद्विनिःसरणं वहिः ।

कान्तालङ्कारचक्रस्य काङ्क्षन्ती चयमिलरी । चक्षुरागात् षष्ठचन्द्रे सान्द्रस्नेहार्द्रतां गता ।

वहिराभ्यन्तरं भेदं नयन्ती मन्त्रमायया । साल्हाणेः कर्णसरणिं सर्वमन्विष्यतोऽन्वहं ।
 रागध्वान्तान्वितधियः प्रतिभेदभयेन सः । तस्य प्रकाशयन्नेनां गन्तुं तु प्रार्थनं व्यधात् ।
 चमावान् शिञ्जितोपेक्षो मैत्रीस्त्रैर्य मुदं भजन् । नागस्त्रागस्यपि दधे वोधिसत्त्वद्वयं क्रुधं ।
 प्रियामन्युः सरागेण मृत्युहेतुर्भजानपि । हृदि विस्मर्यते पृष्ठे श्रमभेदेन वारणः ।
 अथ प्रस्थापितो भोजः सुप्रारिणिविरान्तरात् । यातप्रायोऽप्यलङ्कारतनयेनानुयायिना ।
 द्रोहेच्छया भयादापि ध्वस्तस्त्रेण सत्तरं । व्यावृत्त्यारोपितो भूयः कोट्यस्थान्तिकं पितुः ।
 निर्भर्त्य पुत्रं गन्तामि श्वो निशीत्यभिधाय तं । च्छन्नमस्यापयसोऽस्ति यातद्वयखिलान् वदन् ।
 प्रोचल्लानिश्चयादेकः प्रायाद्वै श्वः प्रयास्यतः । बोधितैरथ धन्याद्यैरजागार्यखिलैर्निशि ।
 प्रस्थास्तुः स निशीयेऽथ कोट्यादालाञ्जलोकयत् । जायतः कटके सर्वान् परितोदीपितानले ।
 प्रकाश्य वज्रिना दुर्गं प्रतोलीनिर्गतो यथा । पिपीलकोऽप्यलङ्क्यं नोन्मुखानां दिषां व्रजेत् ।
 ज्वालाप्रकाशं चाञ्चल्यदिलोलादव रचिताः । न्यषेधन्मूर्द्धकम्पेन साल्हाणिं साहसद्गुहाः ।
 तद्गन्तुमक्षमः क्षिप्रं क्षपाप्राप्ते स डामरः । अधोवातोतरच्छ्रमालिङ्गितवटाकरं ।
 चेमराजाभिधानेन डामरेशेन सोऽन्वितः । शिलां वितर्दितातुल्यमध्यास्त श्वभ्रमध्यगां ।
 आरुह्यासनमात्रे तां पर्याप्तां पातभोतितः । निर्बिद्रौ पञ्चरात्रोस्तावत्यवाहयतामुभौ ।
 निर्वर्त्तितप्राणयात्रौ करस्त्रैः शक्तुपिण्डकैः । ततएव व्यजहतां विष्टां नोडादिवाण्डजैः ।
 अव्यक्तव्याकृती चित्रासूचिता विवृतौ स्थितौ । वीक्ष्यारिकटके लक्ष्मीं पृष्टादिस्रयमीयतुः ।
 तयोराश्रीयत स्फोतशीतविस्फृतिकारिणा । जयसिंहप्रतापाग्निसन्तापेनोपकारिता ।
 षष्ठेऽस्ति तत्र निःशेषीभूतभोक्तव्ययोरथ । क्षतचारद्वारम्भि तुषारं वर्षितुं घनैः ।
 अष्टह्यतोचिते दत्तवीणावाद्योद्यमे तथा । शीतासादितसादेन पाणिपादेन सुप्तता ।
 तावचिन्तयतामद्य चुच्छीताभिहतौ ध्रुवं । पतिव्यावोऽरिकटके पाशवद्धाविवाण्डजौ ।
 कं पूकुर्वः कस्य वावां विदितौ यो विनिर्हरेत् । ततः पङ्कान्तरामग्नौ यूथपः कलभावित्र ।
 विषमस्यावथेत्यं तौ नक्तमभ्यर्थ्य डामरः । आरोप्य रज्ज्वासथे गूढे स्थापयति स्म सः ।
 कृतशीतप्रतीकारौ पललानलसेवनैः । दुःखं व्यसरतां तत्र निद्रया चिरलब्धया ।
 ततोऽप्यभ्यधिका व्यापङ्गेजे लोठनविग्रहौ । अचक्षुषौ जनान् स्निग्धौ गिरमप्यापतुर्न यौ ।
 यवकोद्रवपूपादि तयोः सतुषमश्रुताः । गात्रैर्वस्त्रैश्च वैवर्ण्यं प्रद्विवन्ध्यतथा दधे ।
 धन्याऽलङ्कारचक्रस्य क्षीणभोजस्य सर्वतः । स्त्रीचकारान्नदानेन तुल्यौ होलयशस्करौ ।
 ततः स दूतैर्विक्रेतुमङ्गीचक्रे नृपदिषः । वुभुक्षाक्षुभितोमृत्युभेदभोतश्च डामरः ।
 दुस्तरव्यापदुद्रेकद्रुतसलतयात्यजत् । पापोपलिप्ततच्चित्तमधर्माकीर्त्तिसाध्वसं ।
 भूपतेर्विदिषच्छेषस्थापनात् स्वस्य रक्षणं । ख्यातिशुद्धौ चिकीर्षुश्च कुशकाशावलम्बनं ।
 मृत्युस्योदयनाख्यस्य धिया प्रच्छादितं तथा । ररक्ष साल्हाणिं भोजं दैव तु दातुं स सत्तरे ।

२६७५

२६८०

२६८५

२६९०

२६९५

२७००

तं विना च तयोर्भूपादण्डं जानन्न साम्प्रतं । अवाधं स्वयं चाशेषकृत्यं युक्तममन्यत ।
 भोज्यभावकृतां तस्य व्यापदं तच्च मन्वितां । तदनाज्ञासिषुर्धन्यादयः सन्धिं विधित्सवः ।
 मिषाच्चिलिषा तेषां कस्माच्चिदभवत्ततः । किं पुनस्तेन दायाददधे दातुं प्रतिश्रुते । २७०
 देयविश्राणनानीकोत्यानादिपणसिद्धये । भ्रातृव्यमनयदन्यः कल्याणमवकल्पतां ।
 प्रबन्धं निर्वधन्नरिमुपचरच्छादितरूपं महाहिंसं गृह्णन्नयकुटिलचेष्टं व्यवहरन् ।
 स भूमिः सिद्धीनां दधदुचितकर्त्तव्यपरतां भवेद्योनिर्व्यूढावपि सुदृढसंरम्भरभसः ।
 दुःखैर्दीर्घप्रवासोत्थैरपसारितसौष्ठवाः । तदा संरम्भशैथिल्यं भृष्टद्वयाः प्रपेदिरे ।
 स सत्यं सचिवोऽप्राणः संगृहीतुं प्रगल्भते । कथाशरीरमिव योनिर्व्यूढौ कार्यमाकुलं ।
 सन्धिं निबद्धं विज्ञात् सैनिकाः खगटद्वान्मुखाः । उपेत्य स्वामिदाक्षिण्यं क्षणदेव प्रतस्थिरे । २७१
 तद्विक्रीतमवाप्यान्नं लवण्यः कार्यमन्यतः । धन्याद्याः स्वल्पसैन्यत्वादासन् कच्छागतासवः ।
 प्रतोलीकेलितदृशः प्रार्थितागमनाश्रया । तदहः सोऽभियोक्तृस्तानददत्तावतापयत् ।
 रथाङ्गक्रन्दिनी रात्रिस्तेषां कच्छेण सागमत् । विना जीवितसैन्यासमन्यत् कार्यमपश्यतां ।
 प्रयत्नसंभृते कृत्ये नष्टे मन्दतया धियः । अस्मत्सम्भावनादूरीकृतवाक्यादरं प्रभुं ।
 नष्टानुशोचनव्याजात्तत्तद्युक्त्युपहसिनः । सदयं नो ध्रुवं दुस्वीकरिष्यन्त्यन्यमन्विणः । २७२
 सद्योयात्रातारुतम्यात्ताम्यन्तो नक्षत्रपार्षणं । कार्यनिष्ठामपश्यन्तः कुर्युर्वत्यपरेऽब्रुवन् ।
 मायामेतां विहितवांसैः संमन्य नृपाहितैः । सिद्धसाधोऽधुना दस्युर्हसन्नस्मान् ध्रुवं स्थितः ।
 अत्येतरांस्तु संकल्पानिवं तेषां वितन्वतां । दत्तानन्ततनुज्यानिः प्रभाता सा विभावरी ।
 कुलकं ॥ प्राङ्हेऽयं राजस्थानीयोऽलङ्कारः साहसोत्सुकः । डामरं कोट्टमारुह्य निन्ये नयभयैर्वशं ।
 एकाहं गमने सोढविलम्बस्तत्र वासरे । लोठने क्षीणदाक्षिण्यः स गच्छेत्यब्रवीत् स्फुटं । २७३
 उपन्यस्यंस्ततस्तस्य स्नानिप्रचालनक्षमं । मानिनः केऽपि कर्त्तव्यं कीर्त्तिव्ययनिवर्हणं ।
 कालः सोऽयं सकलजनतालोचनध्वान्तदायी नित्यालोकप्रकटनपटुः किन्तु सत्त्वत्रियाणां ।
 अभ्यश्यामाद्भुतमसिलतास्त्वर्ध्वसंगतापि व्यक्तं सक्तिं दिशति रभसान्मण्डलेनोष्णभानोः ।
 संप्राप्नुवन्ति ननु मण्डलमेकमेव क्षापाजये समरसीन्नि वपुस्तु हित्वा ।
 चण्डांशुमण्डलमथाभिमता निक्तामं प्रेमाद्रिर्निर्जरबधूकुचमण्डलानि ।
 नास्मिन् सन्ततवेष्टनोत्पलैस्तल्पैरुदेति व्यथां यन्त्रिभ्यश्चलितैर्न चालमसुभिर्मर्षव्यथा जन्यते ।
 क्रन्ददन्धजनात्तनादचकितस्त्रान्तं नवा स्थीयते नन्वेतन्मरणं सुखस्य सुभगाकाम्येव संप्राप्तिभूः ।
 मार्गैः खड्गलतावितानगहनैर्यातः पिता ते दिवं भ्रातृभ्यामसिधेनुकण्डकवने भ्रान्तार्जिता सङ्गतिः ।
 वंशक्षुण्णमिमं निषेव्य रभसादध्वानमुन्नद्धया वृत्त्या व्योम्नि विशार्कमण्डलमिह स्वान्तश्च तेजस्विनां । २७४
 साम्राज्यं विधिनेपनीतमसकृत् क्लेशेन यद्धारितं तत्रापि प्रशमोचिते वयसि यत् सञ्चेष्टितं बालवत् ।
 प्रायश्चित्तममुष्य लब्धमधुना तद्वेधसापादितं माभूद्राज्यमिवैतदप्यसुलभं कर्त्तव्यमूकस्य ते ।

राज्यं प्राप्तमपि प्रनष्टमसमोच्छिष्टाशनेर्यापितः कालः सर्वजनक्षयस्य विषये याता स्थितिर्हेतुता ।
 इत्यासीत्किमिवोचितं प्रभवतो भिन्नाचरन्नापतेनिर्व्यूढं तु तदस्य देहविरतौ येनैष सर्वान्नतः ।
 स तथोत्तेजितोऽप्योजोनाददे तेजसोज्झितः । न ज्वलत्यग्निसङ्गेऽपि निर्व्वीर्य्यं वा नवेन्धनं ।
 शान्ताहन्तस्तु सम्बृत्तनिद्राभङ्ग इवार्भकः । ऐच्छदुद्यद्भयोद्देगोरोदितुं प्रसृताधरं ।
 डामरेणार्पितं नेतुं प्रवृत्तास्तनृपाश्रिताः । तादृशं वीक्ष्य कारुण्याद्वैर्याधानार्थमभ्ययुः ।
 मा विषोद न दैवस्य दयाचन्द्रेदयोऽञ्जले । हृदि प्ररोहति खैरं विकारतिमिरान्धता ।
 स सौजन्यसुधासिन्धुः स स्थिरत्वसुराक्षलः । स प्रपन्नार्त्तिसन्तापच्छेदचन्दनपादपः ।
 पुण्यां शुद्धाञ्च संलक्ष्य शरदीव द्युवाहिनीं । मूर्त्तिं तस्योत्प्लवं चेतः समाधास्यतएव ते ।
 निष्कलङ्कैर्वैशंपूर्वैर्निर्व्विशेषं सभाजयन् । चारित्रं लाघवभुवोऽप्रियस्त्वां सोऽपनेष्यति ।
 अपकर्तुं विपन्नग्रान्दयमानः परानपि । क्षमापरोक्षहेतुत्वात्स वेत्ति ह्युपकारिणः ।
 उक्तेति हृष्टस्तैर्लोलस्यूलकूर्चो गृह्णात्ततः । व्यालम्बकम्बलोगोष्ठादृद्धोच्चदिव निर्व्ययौ ।
 निर्भूषणं स्नानजीर्णवस्त्रशस्त्रं निरीक्ष्य तं । युग्याधिरूढमाथान्तं धन्याद्वीरभ्रतं दधे ।
 दीर्घास्यन्देक्षणं रुक्षघनकूर्चं सविग्रहं । व्यलोकयद्योलूकमिव नष्टं गुह्यगृहात् ।
 रेजे शैलश्चलद्भिस्तैः शिविरोद्दीपितानलः । भूपप्रतापस्वर्णस्य कषाश्लमिवागतः ।
 श्कन्धावारे गते वर्षत्तुषारं प्रसभं नभः । अमर्त्यभावे भूभर्तुर्विशाञ्चिच्छेद संशयं ।
 प्राञ्चत्यतेद्विमं तार्वन्मयेरन् वृद्धिताः क्षणात् । पिष्टातकान्तर्गत्ताटाः प्रविष्टादिव सैनिकाः ।
 एवमेकोनविंशेऽब्दे दशम्यां शुक्लफाल्गुने । न्यूनाब्दषष्टिदेशीयो निवद्धो लोठनः पुनः ।
 दीर्घप्रवासादायातं सत्कर्तुं कटकं पुनः । निर्ममो हर्म्यमुत्तुङ्गमारुरोह महीपतिः ।
 यथोदितं दानमानसम्भाषणविलोकनैः । सन्ताप्य व्यसृजत् सैन्यं धन्यादीन् प्रैक्षतामतान् ।
 तेषां पुनश्च दोर्दण्डमूले क्षिप्तकरं भटैः । न्यस्तेनानासिकं वासःप्रान्तेनाच्छादिताननं ।
 निर्भूषणश्रेत्रपालिप्रविष्टैः श्मश्रुलोमभिः । बलचरुचैः प्रयत्नकार्श्यक्लेशं कपोलयोः ।
 उच्चावचोक्तिमुखरे पौरलोकेऽन्तरान्तरा । व्यापारयन्तं नेत्रान्तौ दीनस्तिमिततारकौ ।
 कातर्य्यदैर्न्यभीक्तान्निक्षुदलक्ष्मीकटाक्षितं । वेपमानविनिद्राङ्गं गां शीतेनादितामिव ।
 भ्रान्तामिव क्ष्मां पथ्यस्तानिवाद्दीन्यतितामिव । विदन्तश्च दिवं शोषवज्रशुष्करदच्छदं ।
 दैविकोवान्तराथोऽस्तु ध्वान्तम्बोयं प्रवर्त्ततां । राजौकोभ्यर्णतां यातं वातावा जरयन्त्विदं ।
 सर्वपापकारकद्राक्षः स्थास्याभि पुरतः कथं । पदानि सन्निहन्धानं निर्धायेति पदे पदे ॥ अन्तर्धुगलं ॥
 बज्जलोकावृततया स्तोत्रसंलक्ष्यमैवत । प्रतीहारैरथावेद्यमानं लोठनमङ्गने ॥ कुलकं ॥
 भ्रूसंज्ञया वितीर्णाज्ञो राज्ञा तामारुरोह सः । सभां पारिप्लवां भोजामिव प्रेक्षकलोचनैः ।
 दृष्ट्या निर्दिष्टपार्श्वोर्वास्थितिः पृथ्वीभुजस्ततः । अस्याचीत् चितिनिक्षिप्तजानुर्मूर्द्धाङ्घ्रिपङ्कजे ।
 हस्ताम्बुजाभ्यामालम्ब्य ललाटतटमानतं । सघ्राट् सभमनसस्तस्योदनमयच्छिरः ।

२७२९

२७३५

२७४१

२७४५

२७५०

२७५५

रत्नौषधोजुषोः स्पर्शः पाण्यास्तापं स चेतसः । दौर्भाग्यमहरद्देहस्यास्य श्रीखण्डशीतलः ।
पुण्यानुभावात् कारुण्यभाजोभूभर्तुरञ्जना । विश्रम्भसम्भावनाया स क्षणात्पस्येद्दृदि ।
मा भैषीरिति दृष्टोक्तिः सुखं सम्प्राप्यसीति वाक् । अगाभीर्येण भग्नैव मन्युना त्वयि साधुना ।
इत्युक्ते पूर्ववैराणां भवेदुद्घाटनं कृतं । वान्धवो न स्वमित्यस्मिन्परोहासद्वय क्षणे ।

क्षिष्टोऽसीति स्वप्रतापप्रभावभाषणं भवेत् । ध्यालेति भूभृद्दृष्ट्या नाप्यायन्तु गिराकरोत् ॥ तिलकं ॥

२७६०

अभयार्थनया पादौ स्पृष्टुं नमयतः शिरः । संस्पर्शं मौलिषु पुनर्विग्रहस्याग्निणाकरोत् ।
का योग्यता सत्क्रियायां ममेति वदता बलात् । अजिग्रत्पितृव्येण ताम्बूलं स्वकरार्पितं ।
नम्रं द्वारेशमूचेऽभूच्छ्रमोवदति सस्मितं । धन्यं षष्ठञ्च पश्यन् प्रष्टुं सव्येन वाङ्मना ।
दाक्ष्यदाक्षिण्यगाम्भीर्यविनयाद्यैर्विभाव्य तं । भूभृद्गुणैः परीतं खं लोठनोऽमन्यतावरं ।
आदिश्य सान्त्वनं धन्यं मुखेनाथ चपानतं । पितृव्यं प्राहिणोद्देश्य भ्राजिष्णुविनयाञ्जलिः ।
अभियोगे य एवास्य नीतौ विन्यस्तौ दृशं । मुखरागः सखाभूत्फलावाप्तावविभुतः ।

२७६५

नायाति वाडवशिखिकथनेन तापं शैत्यं हिमाद्रिपयसा विश्रता न चाब्धिः ।

कश्चिद्भूभरमनसां सततं विषादकाले प्रमोदसमये च समोऽनुभावः ।

प्रीतिस्त्रैव्यज्ञातियोग्यैश्चोपचारैरकृत्रिमः । क्रमाद्राजाहरत्नज्ञां पौरुषभंशजीवयोः ।
दायादोऽष्टदयादेव रात्रे कृष्टेऽपि मन्त्रवित् । भोजनोत्पिञ्जसर्पस्य दन्तं सोऽन्तरचिन्तयत् ।

२७७०

प्रवासायासभीत्या खैस्त्र्यक्तसंरम्भसम्भ्रमैः । जिगोषुर्विदिषकैषैश्चक्रे यन्निष्प्रजागरः ।
सल्लङ्घः स तु विस्तीर्णः श्वभ्राच्छून्यगृहे वसन् । पितृव्यवियद्देदत्तमुपलेभे न कञ्चन ।

राजा गृहे त्वलङ्कारं डामरान्तिकमागतं । पृष्टादोऽप्याभवद्देहद्वेष्टेहसम्भावनस्तदा ।

ददर्श च क्रमाद्दूरतया दुर्लभ्यविस्मृतिः । स्कन्धावारं बद्धमालं मार्गं नगरगामिनि ।

अज्ञातेन विदुरत्वात्पितृव्येणाश्रितं ततः । युग्यञ्चासौ धन्यषष्ठयुग्ययोरन्तरैक्षत ।

अचिन्तयच्च कोहेतुः कटकप्रस्थितेऽन्वितः । युग्यारूढश्च कोऽयं स्यात्तृतीयोऽधन्यषष्ठयोः ।

२७७५

पृष्टसेनावदत्कश्चित्पामरोऽयं प्रमोदभाक् । सन्धिर्निबद्धो नगरं गतौ लोठनवियद्देह ।

सन्देशोऽद्य हतद्रोहोभयमुन्मुखतां व्रजत् । ज्ञातिस्त्रेहेन तस्यासीन्मुहूर्तमपहसितं ।

सैन्ये गते शून्यतया मिलितैर्विहगैः सरित् । रुवद्भिस्तेन तौ नोतौ क्रन्दतीव व्यकल्पत ।

लवन्यएव मे दद्यात् ध्यालेहस्यमेवेत्य ते । पुनर्नयेयुर्धन्याद्याः क्रमाद्दध्यावयेति सः ।

खं नेतुं पार्थिवचमूं प्रत्यावृत्तां निनादिनीं । श्रुतेऽन्तरान्तरा घोषे निर्झराणामशङ्कत ।

२७८०

अथाजायत जीमूतवितीर्णतिमिरं जगत् । बद्धं मध्यन्दिनेनेव निशोयययितश्रिया ।

राधमासावधि दधुस्ततः प्रभृति वारिदाः । दीक्षां क्षौण्यां तुषारौघसन्नास्रवणकर्माणि ।

विश्रम्भघात्यभयोऽहं निर्ब्रह्मण्याद्वियोज्झितः । मिन्दन् स्वमिति भोजाये ततोदस्यरूपाविशत् ।

समयापेक्षयाचोभामन्युं संस्तभ्य साल्लङ्घिः । सान्त्वयन्निव नास्यागस्तवाचेति जगाद तं ।

ऊचे च संश्रितापत्यज्ञाताद्यापद्गतं तया । चातुमेतत्कृतं तत्र गहीं नार्हसि कस्यचित् ।
तव द्रोहस्पृहा स्याच्चेन्नानृणं भवेन्मयि । परवृत्ताभवत्तस्मादियं कालानुरोधतः ।
राज्ञश्च हर्षभूभर्तृवंश्यादिव न वा वयं । उच्छेद्याः किन्तु संयम्या राजधर्मानुरोधिनः ।
स्वस्याख्यातिस्तयोर्वाधा राज्ञश्च मार्गगमिता । स्वां सभां रक्षता हन्त निषिद्धा धीमता तया ।
इत्युक्तवन्तं तन्यक्तलज्जाभारद्वावदत् । साची तमेव सर्वत्र ममेति सततं सुवन् ।
क्षणेन च प्रहिणु मामधुनेत्यभिधायिनं । तमेव हिमवृक्षान्ते कर्त्तास्मोत्युक्तवान् ययौ ।
त्वयि दस्युन् विपर्ययेन्मन्युं जानन्न भोजनं । भोजस्तत्रेति केनापि कथितोव्यधिताशनं ।
स्पृशंश्चान्नं चिरात्प्राप्तमिदं विक्रीयतामिति । ध्यायं ज्ञात्योर्दहमांसं तयोर्भुक्तमन्यत ।
दस्युस्तु हिमवृक्षान्ते त्वां प्रहेष्यामि निश्चयात् । श्वावाद्य वेति कथयन् द्वौ मासौ न मुमोच तं ।
मां ज्ञात्वेह स्थितं राज्ञा कृतारब्धे हिमात्यये । विक्रीणान्येष मत्वेति भोजोऽधाद्रमने त्वरां ।
मिषं यं यं निषेधाय गमनायोदपादयत् । दस्युस्तं तं समुच्छेद्य सापराधं व्यधत्त तं ।
अजिनामोवलहरात्सञ्जातं भाद्रमातुरः । अभ्यधाद्वात्यमाशस्य लम्बकम्बलकावृतः ।
तेजोविस्फूर्जितास्तत्तदीरोत्कर्षकषोपले । द्वैराज्ये सौस्तुले सैन्ये पंक्तिपावनतां गतः ।
पितुराप्ततया राज्ञा वधितस्तदनन्तरं । एवेनकादिविषयाधीकारित्वं क्रमाद्गजन् ।
विमुखे राज्ञि नागेन खूयाश्रमभुवा कृते । तं राजवदनो नाम विजिघृक्षुररक्ष तं ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥
आनृणं मृत्युभावादलवन्यतयास्य च । प्रत्यवस्थित्यसामर्थ्यं राज्ञि सर्वे शशङ्किरे ।
अतोऽलङ्कारचक्रेण कुर्वतात्यर्थमर्थनां । द्वैराज्ये च्छैराज्यजी तदा न स समर्थत ॥ युगलकं ॥
नीतः प्रत्यक्षतां दूरस्थितेऽप्युदयने स तं । विमृष्टवति दुभ्रुक्षुस्तु कुमेनं न सोऽशकत् ।
राज्ञा कर्त्तुं विनियमं भोजस्य प्रहितो धनैः । प्राप्य द्रङ्गामलङ्कारो विषयाधिकृतस्ततः ।
तत्पार्श्वमुद्यतं गन्तुं मासमुत्सृज्य यासि चेत् । त्यज्यामि तदस्त्रं नेवमूचे भोजस्तु डामरं ।
अस्त्रं प्रभाते द्रक्ष्यामीत्येतावत्तत्र जल्पति । कोट्टादनुत्तैव निशस्तुर्ययामे विनिर्यये ।
घनवर्षेऽप्यपेक्ष्येण मार्गान्वेषी गवेषणं । यावच्चक्रे क्षपान्ते तं तावच्छुश्राव निर्गतं ।
असाध्यप्रतिषेधोऽथ तमङ्गयनुजगाम सः । प्रस्थितं शारदादेवीस्थानं यावन्मितानुगः ।
एकसार्थगतौ ज्ञाती विना तौ ज्ञातियोषितां । दाक्षिण्यादक्षमः स्थातुमये सागाभवन्निव ।
प्रवयाः पञ्चषान्वारान् व्यधादारब्धिमेष तु । युवापि कल्पः कौलीनमिति स्वस्य च चिन्तयन् ।
दुराण्डगमने खण्डितेच्छः संश्रित्य दारदान् । संयुयुत्सुर्मधुमतीरोधसा मार्गमग्रहीत् ॥ तिलकं ॥
क्वापि श्यानाशस्य च श्रिमृत्युदंष्ट्रान् दुरुत्कटान् । कचिद्रुद्धप्रकाशाभ्रकालपाशान्धकारितान् ।
प्रभ्रश्यद्विमसङ्घातगजव्यूहोत्प्लवनान् कचित् । क्वापि निर्झरफुत्कारनाराचक्षतवियद्धान् ।
कचित्सुस्रग्पवनस्य दृष्टुददृग्धरान् । क्वाप्यातपक्षतहिमज्योतिर्निहितदृक्पथान् ।
दूरावरोहे प्रसृते स्फुटमप्रसृते विदन् । ऊर्द्धावरोहमसकृन्मन्यमानोऽप्यधोगतेः ।

२७८५

२७८७

२७८५

२८०७

२८०५

२८१०

तुषारकालविषमान् षट्सप्तान् पथि वासरान् । उल्लङ्घ्य स दरद्राक्षसीमान्तग्राममासदत् ॥ कुलकं ॥

९८१५

गूढार्पितात्मसामग्री हता किं चार्थलाघवं । तं दुग्धघाटकोटेशः प्रणम्यानयदर्थतां ।

दूरस्थितो विडुसिंहस्तदूतोक्ततदागमः । प्रक्रियां प्राहिणोच्छ्रवादित्राद्यान्नुपोचितान् ।

आदिष्टदिष्टवृद्धिश्च राष्ट्रे कोट्याधिपेन सः । अवारयत् स्वकोशस्य स्वामित्वं राजवीजिनः ।

राजायमानो भोजोऽथ राजवासगतोचितं । आनिन्ये राजवदनापत्येनाभ्येत्य पक्षतां ।

स पित्रैकान्ततोराज्ञो भिन्नेन प्रहितोऽन्तिकं । तेनाज्ञाय्यरिनीत्युग्रपाशायस्थापनोपमः ।

९८२०

कार्यगौरवविश्वासाभावव्यतिकरोचितं । सन्दिश्य प्राहिणोत्तं स न स्वीकुर्वन्न चोत्सृजन् ।

किमाप्नोऽहं किमेकान्तभिन्नो राज्ञः शनैरिति । मां ज्ञास्यसीति तं दूतैः स राजवदनोऽवदत् ।

तस्यादार्ढ्यं दर्शयितुं गोत्रवैरिमिषान्नृपे । ब्रुवाणेऽथ विदोषत्वं नागाद्यैरग्रहीदृणे ।

सामग्री नः शनैः स्थैर्यं ततः साम्यमथ क्रमात् । आधिक्यं चादधे तेषां विग्रहैर्धैर्यनिष्ठुरः ।

तथा प्रतिष्ठां स प्राप तस्यापूर्वस्य भूमिजाः । दास्यमेत्य यथा ब्रीडां नागुर्नागस्य वान्धवाः ।

९८२५

स हि त्यागचमास्तंभालोभादिगुणभूषितं । अभिगम्योऽभवन्नित्याभ्यस्तभूतिरिवोन्मिषन् ।

स्थैर्यं पृथ्वीहरादीनां साश्रयाणां न कौतुकं । आडम्बरो निरालम्बस्यास्य स्तुत्यस्तु विस्तृतः ।

ग्रन्थयन् पृथुलान् व्यूहंश्चौराटविकधोषिकैः । क्रान्तग्रामोऽथ तस्यौ स भोजादीन् प्रतिपालयन् ।

जङ्गरन्यान्यसङ्घर्षसर्षामात्यमतेन वः । ततोऽलुण्ठिप्रियत्वादा नीतिमन्येऽपि डामराः ।

उद्धातध्वंसितां विप्लवेच्छां लोठनबन्धने । याधान्तेषां तदानीं सा जगाम शतशाखतां ।

९८३०

त्रिल्लको जयराजश्च राज्ञा सम्बद्धितावपि । अकार्षां नैव तपसा विवशौ चक्रमीलनात् ।

यो यूकानामिव श्वभ्रमामयानामिव चयः । दैत्यानामिव पातालं यादसामिव सागरः ।

आश्रयः सर्वदस्यूनां त्रिल्लको मायथोल्लवणः । स देवसराधीशं सम्बद्धन्विप्लवं व्यधात् ॥ युगं ॥

काङ्क्षन्तोऽथ तदोत्पेपं चौणीत्राणार्थिनो द्विजाः । प्रायं नृपतिमुद्दिश्य चक्रिरे विजयेश्वरे ।

अकालदस्युन्मिथं जानतेऽभ्यर्थनां न ते । राज्ञो गृहंस्ततः सोऽभूद्वाचिष्यात्तत्सभानुगः ।

९८३५

प्रस्थातुं पार्थिवे सज्जे ज्यायान् योविभुतेष्वभूत् । स जातोत्पातपिटको जयराजो व्यपद्यत ।

भाग्यवानेकतो जातदस्युवैवित्थमोशिता । ततो मडवराज्यं स विप्रप्रीत्यै विनिर्धेयौ ।

अमात्यदत्तवैमत्यैः स्वशास्यं मठरैरथ । द्विजैर्निषिद्धोऽलङ्कारो मन्त्री राज्ञोज्जितोऽन्तिकात् ।

स व्यवस्थापने दुःस्यदस्यूनां सोद्यमः रुदा । सेव्याणां प्रत्यभान्तेषां तदोषपरिपोषकः ।

त्रिल्लकोन्मूलनं कुर्यात् कृत्वा दैराज्यभञ्जनं । प्रतिज्ञायेति नृपतिर्विप्रान् प्रायान्नवीवरत् ।

९८४०

चस्तोऽथ त्रिल्लकसैस्तैरप्रियैरुदवेजयत् । अनुद्भिन्नमुखो गूढामथो रोगान् रैरिव ।

जयराजानुजं राज्ञा यशोराजं निवेशितं । तन्मतेनावचस्कन्द भ्रातृव्यं राजकाभिधः ।

त्रातुं तं देवसरसं दृप्तारात्याश्रितंगतः । सञ्जपालोऽल्पसैन्यत्वात्सन्दिग्धविजयोऽभवत् ।

ज्ञातोदन्तस्ततोऽभ्येत्य रिह्णोरणमुल्लवणं । जयलक्ष्मोकटाक्षाणां प्रथमातिथितामगात् ।

मन्दरेणाय तेनारिवारिराशौ विलोडिते । कल्योऽभूत्सञ्जपालाब्धिसुच्छारातिजलाहता ।

२८४५

जितेऽपि राजके खोब्या विनानुयाहकं चमः । न वभूव यशोराजः शून्ये वाल द्वाषितुं ।

प्रतीक्ष्यमाणो द्वैराज्यपर्याप्तिं क्षामुजेऽकरोत् । त्रिलोकः कालहरणं तैस्त्रैर्मायानतिक्रमैः ।

यथाकालं ततो गूढोऽपोढान्मण्डलकण्डकान् । स्वपक्षस्य चोविशिखान् दिक्षु श्वाविदिवाक्षिपत् ।

अथ पांतीहरिर्योऽभूच्चतुष्कः कोष्ठकानुजः । राज्ञा भ्रात्रा समं बद्धः कारागारात्पलायितः ।

स तेन निजजामात्रा रक्षितः स्त्रोपवेशने । असङ्ख्यडामरयुतः शमालं सम्प्रवेशितः ॥ युग्मं ॥

२८४६

आकर्ण्य कुररस्येव निनादं तस्य भेजिरे । व्यक्ततां दस्योगूढा इदस्याः शफरा द्व ।

दृष्टन्तं राजवदनं षष्ठचन्द्रेऽथ गर्गजः । रुरोध प्रलयोद्धतं वेलाद्रिरिव वारिधिं ।

वर्द्धमानचीयमाणसंहती तौ तज्जायतां । घर्मे सजम्बालहिमतुषाराद्रितटाविव ।

षष्ठस्य जयचन्द्रश्च श्रीचन्द्रश्चानुजस्ततः । दूरविप्रकृतौ राजमन्दिरावाप्तवेतनौ ।

ज्ञातनिवृत्त्यपर्याप्ती धुर्य्यकार्यवशप्रियात् । प्रतीक्ष्यादयजद्राज्ञः शङ्कितावशुभागमं ।

२८४७

कटकादिद्रुतौ राजवदनान्तिकमागतौ । श्वशुर्यावपि भूभर्तुरागतौ प्रतियोग्यतां ।

शैलप्रस्थानपथिकैरसङ्ख्यैरथ खाशकैः । स पूर्वराजकोशार्थी भूतेश्वरमलुण्ठयत् ।

तस्कराक्रान्तशरणं बलवन्निहताबलं । अराजकमिवाशेषं राष्ट्रं कष्टं दशमगात् ।

उदयं कम्पनाधीशरिल्हणञ्च ततो नृपः । चतुष्कयुद्धमादिश्य नगरं विवशोऽविशत् ।

पांतीहरिस्तु दुस्साध्ये महाव्याधिरिवौषधैः । स्तम्भितोऽभूत्तयोः सैन्यैः संहन्तुं न त्वशक्यम् ।

२८४८

कालापेक्षां स्वपक्षाणां दुर्बुद्धिं वानुहन्तः । आसीन्मन्दप्रतापत्वं रिल्हणस्यापि तत्क्षणं ।

विद्धुर्बिहस्तु विज्ञातभोजोदन्तो व्यसर्जयत् । दूतान्मनेतुमुर्वीशान् सुवह्नुत्तरापथे ।

अपि वित्तेश्वरनितारेहवैद्यात्यवेदिभिः । अपि किं मानुषपुरोगोतोद्गारिदरीगृहैः ।

अथौष्ण्यादालुकाभोधेः शीतावेदिभिरेकतः । अपि प्रहृष्टानिलैः प्रीतान् कुर्व्वाणैरुत्तरान् कुरुन ।

हिमाद्रिकच्छे स्नेच्छेशाः प्रधावन्तोऽधिगिश्रियुः । दिशस्तुरङ्गैरुन्धन्तः स्कन्धावारं दरत्पतेः ॥ तिलकं ॥

२८४९

राज्ञा सङ्घटनं यावद्वाधादेवं दरन्तुपः । दिग्भ्येभिजान्तिकं तावत्तत्सामन्ताः प्रपेदरे ।

स पिप्रिये तानज्ञातालापान वीक्ष्य गिरिव्रजात् । प्रीतिप्ररूढप्रणयानवरूढान् करोनिव ।

जयचन्द्रादयो राजवदनप्रदिता अपि । कीराः काश्मीरिकाः पार्श्वमभजन्नाजवीजिनः ।

अभ्यर्णस्थान् बलहरप्रमुखाश्च विदूरगान् । अपुष्पात् साल्लृणिः स्वर्णैः परां कोशेशतां भजन् ।

ततः सुजनितोत्पिञ्चतया निश्चोद्यचाक्रिकः । भोजेन राजवदनः समगंस्तपसाध्वसं ।

२८५०

तयोरकृतकर्तव्यविशेषेणेतरेतरं । जातसौष्ठवयोः क्षिप्रमविश्वासो व्यशीर्यत ।

अभ्यमित्रिणतां तस्यानिच्छतोदरदं विना । मदात्साहायकायै च्छन्मिदानेव स तान् हयान् ।

सुश्रेत् सोढाग्रिमाटेपाः कटकस्यास्य नो द्विषः । तत्साम्यमुन्निवेद्यदा भङ्गोभूयोऽपि योगमित् ।

तस्मात्सर्व्वाभिसारेण रणभेकं ममेच्छतः । विजयावजयावाप्तिरेकाहान्तरिता मता ।

व्याजहारेति यद्वाजस्तदेषोऽथ हसन् स्मयात् । निन्ये तद्दारदं सैन्यमुपेत्यागमिनीश्वरः ॥ तिलकं ॥ २८७५
 सङ्कटान्ते वितीर्णानुयात्रस्तोषा प्रसर्पतां । स राजवीजी शुश्राव दरद्राजमथागतं ।
 तत्सङ्गमाय व्यावृत्ते तस्मिन् कोटान्तिकं पुनः । प्रावेशयदलहरोमादग्रामं स तदलं ।
 दिशस्ततोवोक्ष्य वाहैर्भ्रान्तवातमृगा इव । निमग्नधीरधीर्गार्गर्गं धैर्यात्पर्यहीयत ।
 तस्य सर्वेऽपि नीलाश्वडामराः स्त्रे च सैनिकाः । विपक्षैः सह बद्धैक्याः सैन्यान् दुधुक्ष्वो ययुः ।
 स तथा विषमस्थोऽपि प्रस्थित्यै प्रार्थितो निजैः । स्नानाननः प्रभुं द्रष्टुं न क्षमोऽस्मोत्यभाषत । २८७६
 स सूर्यवर्मा चन्द्रस्य न जातः कैश्चिदन्वये । उपयोगाय योनागान्मन्त्राभिजनजन्मनां ।
 भोजं सभाजयित्वाथ विजृम्भितः सपार्थिवः । सारैस्समं ससामन्तैर्विजयाय व्यसर्जयत् ।
 ततोस्तेच्छगणाकीर्णाव्रजन् संवाहयंश्चमूः । प्रयाणमात्रान्तरितः पृष्ठे तस्य वभूव च ।
 प्रादुष्कृतजगत्क्षोभे बले तत्रानुयायिनि । उत्साहात् साल्हाणिर्मेने कृत्स्नं हस्तगतां महीं ।
 वाजिभिस्तर्जितोस्तेच्छराजैश्च बलमूर्जितं । स्थाने समुद्रधाराख्ये निर्व्वन्धाय तत्पदं । २८७७
 स राजवदनस्तादृग्दुर्ज्याय बलोज्ज्वलः । मृत्युदत्तान्तरे दिष्टं षष्ठचन्द्रममन्यत ।
 ततः प्रावृट्पयोवाहकतोद्दीपपरिभुता । सञ्जायते स्म वसुधा समीभूतजलस्थला ।
 धरित्रीपानपात्रेऽस्मःश्रीधुपूर्णे दधुर्दुमाः । मग्नालक्ष्यशिखामात्रावलनीलोत्पलोपमां ।
 षष्ठस्य सङ्कटं जानन् भूम्भच्छेषैर्बलैस्समं । श्रयोदयदारपतिं तच्च धन्यं व्यसर्जयत् ।
 वाहिनीरुद्धमार्गी तौ पदवीमनुसखतुः । मार्गी धनञ्जयस्यैव शौण्डेयपवनात्मजौ । २८७८
 लम्बाम्बुदेऽम्बरे दूरं वारिपूर्णे च भूतले । स्यूतेव विद्युद्दृष्टे भिन्नद्योतननिःखना ।
 शोभामात्रोदितागर्हपरिवर्हावहिष्कृतः । तत्राविभक्तकटकः पार्थिवः समजायत ।
 अनास्थिराजवदने सत्त्वावष्टम्भयोः पुरा । अत्रापरो न निक्षेप्यो राजवीजीति दारदान् ।
 त्रिभक्तः सन्दिग्धन् दूतैर्दृष्टिं पांक्तीहरिं नयन । तयोरेकस्य सामर्थ्यमैच्छन्तं हस्तपातिनं ॥ युग्मं ॥
 अभित्तिलिखितालेखकल्पं बलहरस्य तत् । तादृग्विलोक्य सामर्थ्यमथ राज्ञश्च सर्वतः । २८७९
 विभक्ताशेषसैन्यस्य तत्र तत्रारिसङ्कटे । ज्वाला प्रतिसमाधेयच्छिद्रमुन्मुद्रदुर्नयः ।
 अक्षय्याविदाचारश्चिरं स्वाङ्गैः सगोपितं । वहिर्दुर्धर्ममत्याचोद्वितीयमपि कण्टकं ॥ तिलकं ॥
 ध्वान्तेऽम्बुधरजालान्धमहावाते रजोभरः । स्वपक्षेभदयोर्ज्ञातकर्णेजपमहोद्यमः ।
 कुलच्छेदकतो राजस्तत्र तत्रातिसङ्कटे । अग्रान्तजागरोत्यर्थमनर्थपरिपोषकः ।
 सोऽथ गुरुरग्रेऽकस्मादज्जभिः सह डामरैः । तेन सम्पूरितः पृथ्वीहरजोलोठकोऽपतत् ॥ तिलकं ॥ २८८०
 तस्य सङ्कटतः कथां प्रयातं वैकृतं चिरात् । पालिभङ्गे तटस्थेव प्रावृट्पूर्णस्य लक्ष्यतां ।
 निद्राणोपेन्द्रजठरप्रसादनिसृतं जगत् । समेतमिव तत्सैन्यं प्रत्यभाज्जलदागमे ।
 यावद्भिः प्रार्थ्यते नेदृक् सङ्घातुमपि तदलं । भक्त्यकल्पैः सुखल्पयोधमध्यगतैरपि ।
 तावद्भिरनुगैः पिञ्चदेवद्रङ्गाधिपोयुधि । तद्योधान् याम्यहरितः सरितश्चातिथीन् व्यधात् ॥ युग्मं ॥

ततोऽज्वलैश्चिताचक्रैर्विम्बितैस्तटिनीजले । मृतानामपि संस्कारः क्रियमाण इवाभवत् । २८०५
इति विस्मृतमृत्युः स कुर्वन्नेकाहमाह्वं । कथञ्चिदाप्तरन्येद्युर्भग्नसारोऽपसारितः ।
पुरे स शून्ये सैन्यानि संगृह्णन् सर्वतः । द्वित्रैरहोभिर्नगरं सुखयाह्वमन्यत ।
इच्छा पद्मपुरास्कन्दे मन्दवं त्रिस्तकोऽनयत् । पृष्ठस्थयोर्यशोराजकम्पनाधीशयोर्भयात् ।
न भृत्यैस्तद्विधस्त्रिस्तकोऽस्त्रैकस्मिन्न समते । विधेयान्यलवन्यस्य डामरे होलरौकसि ।
दैराज्ये सुस्तलस्थापि नैवादृश्यत तादृशः । अनेया यादृगुत्तस्यौ तत्सुतस्य समं ततः । २८१०
चतुष्कमवधीर्यथा राज्ञा पादगदोपमं । रिच्छन्प्रेषितं योवागण्डतुल्यं व्यषोहितुं ।
प्रस्थितस्तत्प्रमायाय शमालैस्तोऽन्वबध्यत । ब्रजन् प्राग्ज्योतिषं हन्तुं पार्थः संशप्तकैरिव ।
अधावचाभ्यामित्रीणस्तान् व्यावृत्त्य निपातयन् । पद्माकरोन्मुखः पृष्ठलम्बान् भृङ्गानिव द्विपः ।
रणश्रान्तेन गमिता त्रियामा तेन रामशे । गर्जन् कुल्यापितारातिपृतनानादसंस्क्रिये ।
तत्कल्याणपुरं प्राप्ते विशन्तं सोऽग्रमागतः । हरोधाभ्येत्य भूयोऽपि बलैर्भरितदिङ्मुखः । २८१५
आपतन्नेव चारातिपदातीन् समुखागतान् । दृष्टनष्टान् व्यधाच्छागानिवागेऽजगलोगिलन् ।
उदृत्तमारुतस्येव तस्यापाते पदातिभिः । तत्यजे रिच्छन्ः पर्णेर्हमन्त इव पादपः ।
पश्यतस्तस्य ते विद्रवन्तो जिह्वा न जिह्रियुः । देहस्पृहापारमित्यै कस्योचित्यमनत्ययं ।
आप्तरथापमृत्यु खैरर्थितोरिच्छन्ोऽब्रवीत् । नयन् प्रजासृजा साम्यं स्वामिभक्तिसृतेः स्मितं ।
ह्रीप्रभावाविशेषेऽपि जेतोर्जन्तोर्द्यदीशिता । भृत्यभावेऽपि योलुप्तकृत्योर्धक्तस्य जीवितं । २८२०
जातं वक्त्रसरः श्मश्रुराजिनीलाजभोज्ज्वलं । जराकैरवगौरश्च राज्ञः पादान् प्रपद्य यान् ।
स्नायत्सु तेषु भ्रूभङ्गभृङ्गभ्राजिष्णुभिर्भवेत् । कथं लक्ष्मीविलासैस्तदाषण्डैरविडम्बितं ॥ युग्मं ॥
एषा कारुषामेव्या धीराणां नैव पद्धतिः । यदायासलवत्रासात्साख्यवैमुख्यभागिता ।
बस्तापासन एव शीतजनितस्त्रासोऽथ तीर्थाम्बुभिः स्नाने ह्लादसुखोपलब्धिरसमप्रह्वानुभावोपमा ।
वैक्लवं समरे वपुर्विजहतामेवं किलोपक्रमे वैकल्याण्यसुखोपलम्भपरमा पश्चात्पुनर्निर्वृतिः ।
एवमुक्त्वा परानीकमेकाकी स व्यगाहत । गृह्णन् शरान् हरिप्रोथश्वाससन्दिग्धभूतान् । २८२५
स्वर्णत्सरप्रभाजालहरितालोऽज्ज्वलोऽभजत् । खड्गपट्टनटस्तस्य रणरङ्गोत्तरङ्गतां ।
तत्खड्गस्य घ्नतः खड्गान् जीवैर्जालच्छलाद्भुवं । उत्थाय लग्नं शत्रूणां तणैस्तृणमणेरिव ।
आजौ तमनुजगमुस्ते यैरगण्यन्त वैरिणः । तिर्यञ्चे लक्ष्यतां यातास्तेषां प्राणास्तृणान्यपि ।
सम्प्रविष्टो मुखान्मृत्योः कैश्चिन्मार्गैः स निर्गतः । तिमिस्सम्मीलितास्यस्य आचरन्नेरिवोदकं ।
शश्वत्कुर्वन् परावृत्तीः श्रमशान्यै विनिर्गतः । प्रचीणभृयिष्ठबलो लब्धोऽस्तेको रिपावभूत् । २८३०
पृष्ठतोऽथ पपाताथ चतुष्कः पुष्कलैर्बलेः । साहायकागतं प्राक्ख यं खं कञ्चिदमन्यत ।
तस्योभयमुखसारिसैन्यस्याहेरिवेवणात् । न संरम्भे शिखण्डीव परं ताण्डवितो भवेत् ।
तौ व्यूहावथ पर्यायैर्मुखपृष्ठं प्रदर्शयन् । सोऽचिणोद्युधि मन्थाद्रिर्भयनेऽभितटाविव ।

कीर्त्तनिश्चलयोर्भ्रातृसद्वदन्तरे द्वयोः । कुविन्द इव पूरण्योस्तुरङ्गमजवान्वितः ।
 भासः प्रत्यग्रहीतस्य तमेकपृतना रथं । एकतोऽभोभरं द्वीपखेव कूलविलोद्गमः । २८९५
 तेन वैरिचमूश्रुके लुलितायुधकुण्डला । क्रीडता चण्डवेगेन पुरुषायितुमचमा ।
 चासपाण्डून् द्विषां वक्तुकुम्भान् स्नेदाम्भसाचितान् । स कुर्वन् भूभुजं जाने भूयोरारज्येऽभ्यषेचयत् ।
 स च पाङ्गुनीहरिश्चास्तामन्यान्यस्य चपाचणे । सज्जैः मान्त्रिकवेतालाविव रभ्रगवेषिणौ ।
 साहायकागतान् साचीकृतञ्चापतिसैनिकान् । अन्येद्युः सोऽकरोच्छत्रं वनमार्गावगाहिनं ।
 पर्यस्तशैशान् सञ्चिन्त्य त्रिलकादीनथाययौ । सञ्जपालस्तृतीयस्मिन्दिवसे रिह्णान्तिकं । २८९६
 नृपप्रतापम्लपितः स ताभ्यां पर्यशोष्यत । वनान्तः प्रुचिप्रुक्ताभ्यां घुण्णीण इव द्रुमः ।
 चितानलदवासारैर्युद्धैः शममनाश्रितः । उदयेन शनैर्निन्ये चतुष्कोऽपि मितोन्नता ।
 दारदं तदलं दृष्यद्वेमसन्नाहवाहिमिः । हयैरवररोहाद्रिकुहरादाहवान्मुखं ।
 तुरुष्कलोकेनाक्रान्तान्देशोस्त्वदशमीयुषः । शङ्कमानैर्जनैर्ज्ञाता कृत्वा स्नेच्छावृतेव भूः ।
 प्रयाणमात्रान्तरिते धन्ये द्वारपतावपि । साहसं निःसहायस्य तत्खड्गैरयतोऽभवत् । २८९७
 ज्वलत्कनकसन्नाहं तत्सैन्यं स द्विषोऽरुधत् । कचज्ज्वालाबलिं दावं सनिर्झरद्वाचलः ।
 विधूय जयचन्द्रादीनयप्रस्थानरोधिनः । बलवाज्जल्यदीप्तास्ते व्यगाहन्ताहवाविनि ।
 तेषां हयसहस्राणि त्रिंशद्विंशत्तुरङ्गमैः । रंहसा प्रतिजयाह निजयाह च गर्गजः ।
 तस्यासुहृद्भिर्ददृशे पौरुषं तदमानुषं । एकैकस्यायतो यत्स वैश्वरूप्यमिवादधे ।
 अश्ववल्गायविन्यस्तवक्तास्ते विद्रुताः क्षणात् । जगाहिरे कापुरुषा गिरीन् किंपुरुषादिव । २८९८
 अभूमिज्ञतया शाय्याश्चैष जातः पराभवः । श्वस्तदस्मान् पुरस्कृत्य जयं प्रत्याहरिष्यथ ।
 इत्युक्त्वा राजवदनजयचन्द्रादिभिर्निशि । तथेति मिथ्याकथयन् दारदा विद्रवोन्मुखाः ॥ युग्मं ॥
 प्रवेश्य धन्यद्वारेशौ दूरं बलहरो बली । ऐच्छत् सन्नभिसन्नातुं रुद्धा पाश्चात्यपद्धतोः ।
 स्कन्धावारेण सार्द्धञ्च दरदां राजवीजिनां । विधातुं विदधे बुद्धिं तं ततस्तारमूलके ।
 चिकीर्षति ततस्तस्मिन् मत्तेष्वन्धेषु दस्युषु । उत्सेहे सान्द्राणिः कृतं राज्यं निश्चितनिर्जितं । २८९९
 जयाभावेऽप्यनन्तेदृक् सामन्तसहितांस्ततः । भव्योऽस्मि भवितेत्येवं विचिन्त्योत्सिषिचे च सः ।
 पद्मोन्माथाद्विरदरदनैरप्रियैः पद्मवन्धारिन्दौ स्पृष्टुं नुदयति वपुः खण्डशः स्वं भ्रियेत ।
 तापस्यज्येत च रुचिरमाभागिभिः सूर्यकान्तैर्भद्राभद्रं व्यसनसमये सम्भवेदप्रतर्क्य ।
 घोडामरतया भिचोः शश्वत्कृच्छ्रेऽप्युपेक्षणं । टिक्कादीनाञ्च कैटुम्याङ्गुभर्तुर्दोग्धमूर्द्धनि ।
 अलवन्यतयानन्यसामान्याश्चर्यवर्द्धनात् । ततः कृच्छ्रेपयोगाश्च विश्वासखेव मूर्द्धनि ।
 तौ नागराजवदनौ व्यसनावसरे तदा । चित्रं स्वकार्यतात्पर्यादद्भुतादरतां गतौ ॥ लितकं ॥ २९००
 स्वयं विधेयं नागोऽन्यकृतं तं वीक्ष्य विस्मयं । अदूरमर्थमन्येन कृतं कविरिवाशुचत् ।
 क्षाम्यद्विपचं स्वं पचीकर्तुं कृताननं ततः । सन्त्यज्य राजवदनं मां भजसेत्यभाषत ।

सम्प्राप्तं वः प्रतीक्ष्यं तेजोबलहरात्मजं । युग्याधिरूढं किं नाडीमिव खां यामिको यथा ।
 इति ते सन्दिशन्तश्च व्यहसन् संविहाय तं । कामधेनुसमं नागं च्छागाक्षेपो विधिर्न यत् ।
 सर्वः स्वकार्यतात्पर्यात् प्रवर्त्तत प्रियाप्रिये । स्नेहं वतान्यदोषे तु न किञ्चिदधिगच्छति । २५६
 ज्योतिर्लज्जितकान्ति दन्तयुगलं बाध्यं सुधादोधितेर्दानास्वादधिया प्रिया मधुलिहां कुम्भस्थली कुम्भिनः ।
 सूरस्यैष विरोधभाक् सरसिजस्येत्यत्र नेन्दौ रतिस्तस्याप्यायकृतो हितोऽयमिति नायस्य द्विरेकाद्विषः ।
 प्रतिष्ठा लोठनं कर्तुं ततो बलहरस्य सा । आजन्मवैरं संरेभे तेन भूभृद्धितेच्छया ।
 स तथा दारदान् भग्नान्नभिन्नोभूभुजैष वः । सभोजान्नाजवदनोहत्यादित्यभधान्नजैः ।
 दरद्राजानकानीतनेतारौ कम्पनापतो । प्रख्यातचेमवदनमधुभद्राभिधावुभो ।
 त्रस्यन्नोजसनामा च कोट्टेशो मन्त्रितं रहः । ब्रुवाणास्तद्ब्रह्मन्त भोजेनान्तरवेदिना । २५७
 स्फाटिकेनेव सैन्येन तेनाये रूढमप्यथ । दिधुचु राजार्कमहोविडुस्यैर्ध्वनेऽपतत् ।
 पार्थिवानर्थदुश्चिन्तामययक्षपरिचतः । स यत्कृष्णचपाक्षीणसोमसाम्यं समाययौ ।
 रोगयस्ते रणप्रष्टे पृष्ठगोप्तरि भर्त्तरि । तथाभियोज्ये स्थाने च भयजर्जरतां गते ।
 आहारस्य बलहरं विहाय निखिलास्ततः । पलायितास्ततोऽन्येयुर्विगाह्य हरिभिर्गिरीन् ॥ युग्मं ॥
 दृष्ट्वा बद्धमतं प्रातरागन्तारः पुनर्व्ययं । कथयित्वेति सम्प्रार्थं साहृणिं सह तेऽनयन् । २५८
 प्राक् पीतकोशो वैवश्यात् तेषामनुगोऽभवत् । भ्रष्टकार्यसु वैकल्यं श्वभ्रे मज्जन्निवाददे ।
 वपुः सर्वशिरःहृत्तरक्तपूर्णमिवोदहन । अवरोहदनच्छाम्बुसोपानाश्रमिभं मुहुः ।
 ज्ञातेन पतितेनेव मुहुर्थोन्मा महीसमं । व्रजतस्तस्य वैलक्ष्यादलक्ष्याचमभून्मुखं ।
 दधौ च धिक् नो ये शश्वत्प्रभावं वयमोदृशं । राज्ञो दृष्ट्वायनात्मज्ञा जानीमोमर्त्यधर्मतां ।
 प्रतिभाप्रौढनिर्भाततत्त्वानां नान्यथा शिरः । महाकवीनामेतादृक्प्रतापानलवर्णने । २५९
 राज्ञः प्रतापशिखिनः काणाः चेणै न सन्ति चेत् । तत्कस्मादयमायाताः पदन्यासेऽप्यधीरतां ।
 अनेकशोऽङ्गैर्वीराणां पीतधाराम्बुडम्बरे । शेषः प्रादुष्कृतो न स्यात्तज्ज्वालासंज्वरं विना ।
 किमन्तरेण तद्भूमसालान्ध्यं प्रोन्मिषदृशः । मार्गोमार्गविभागस्य परिज्ञाने विमूढता ।
 मधुमत्यास्तटेऽन्यस्मिन् विवर्ज्य दरदः स्थितान् । वीचीजवनिकाच्छन्नः सोऽवाप्याथ तटेऽवसत् ।
 क्रमादुत्खातखेदैस्तैर्नीत्वा स्वशिविरान्तरं । तत्रैव्यतेति सन्धातुं रोहद्रेहः स्पृहातुरैः । २६०
 नृपन्तेषां ह्यगण्यार्थवर्षिणं नयनैपुणात् । उपजोवितुमिच्छाभूत्तद्रक्षणवणिज्यया ।
 नानेहाविद्यदस्यायं प्रत्यासन्नोहिमागमः । मधुमासि विधास्यामः पुनरारब्धिमुत्तमां ।
 कालक्षेपे चमत्वं चेद्द्वुराध्वनाधुना । त्वान्तर्निदधौ बलिनस्त्रिकस्योपवेशने ।
 राजानं राजवदनः श्रितस्तैरित्यसावतः । उक्तैर्यतः स्वराद्रान्तर्युक्त्या बन्धुं नराधिपः ॥ तिलकं ॥
 अपि राजपुरीयाणाङ्गौटिल्यनैर्हि जीयते । दैर्घ्यं निदाघदक्षाणां वियोगदिवसैरिव । २६१
 तथायातमुपालेभे दूतैर्बलहरोऽथ तं । प्रहौ निहितवांस्वस्मीतिचोटितवटाकरः ।

उत्साहादाहवस्योऽपि स तथा गागिर्मयिमं । आयान्तञ्च नृपानोकं दृष्ट्वापि न व्यचिन्तयत् ।
 अकस्माद्विद्रुतदरद्राजभोजादिवार्त्तया । न व्यदीर्यत यद्वैर्यपर्याप्तेस्तत्किलाङ्गनं ।
 अडम्बरालम्बनस्य भेदेऽप्यच्छिन्नविग्रहः । यदयोद्भेदृतं मिद्धोत्तत्कस्यामानुषम्बिना ।
 कालानुरोधात्सन्धितू धन्यद्वाराधिपावथ । सोऽयोजयदिलम्बेन भोजप्रत्यागमाश्रया । २६४
 ततोऽलङ्कारचक्रः स नेतुं सल्लङ्घिमाययौ । ज्ञातेयाद्वारदवेत्य प्रार्थितापरिपन्थिनः ।
 बद्धा तदनुबन्धेऽपि द्रोहनिर्वन्धिनीः सभाः । अग्रहीन्मार्गसेतये निधनाञ्चवसायितां ।
 भृत्यैः सह युवप्राचैर्विच्य तं मर्त्तुमुद्यतं । दरातुरन्दरद्राजसैन्यं तदैन्यमाययौ ।
 व्यपोहन्ती बलहरी बाहुभिः कलहं सरित् । कल्लोलास्फालनोत्सापैर्निनिन्देव दरदलं ।
 द्वेपितः स्वावरोधैश्च सेर्यैश्च स्नेच्छपार्थिवैः । सैन्यैः कदा न भोतैश्च विडुसिंहोऽथ तं जहौ । २६५
 पुरःसरैर्भग्नसेतुपालैः पारं परं ततः । विद्रावितानि स प्राप भिन्दंस्तुर्यैर्वैर्दिशः ।
 असामर्थ्यैर्वह्निन्या स्वस्य चार्थितसन्धिना । आनीतोविडुसिंहेन दूतः प्रोक्तोऽथ भूपते ।
 अमानुषानुभावेन तावत्तत्त्वामिना भवेत् । प्रातिसीमिकसामन्तबुद्ध्या स्पृष्ट्वा सु धीवरः ।
 अश्रद्धेयानुसन्धान एव यान्तौ यमान्तिकं । जयराजोऽस्मि वामुष्य प्रभावावेदकौ दिवि ।
 तेन दिव्यानुभावेन निर्जयोऽपि जयो मम । पान्यस्य कूलविभंशात्तीर्थे पतनमुन्नतिः । २६६
 अथायातः पुरे स्थित्वा कञ्चित्कालं निजेऽविशत् । यमराष्ट्रमसत्कीर्त्तिलसदन्दनमालिकां ।
 अबुद्धा भोजमायान्तं सन्धिं तत्रैव वासरे । सार्द्धं द्वारेण धन्याभ्यां स राजवदनोऽप्यगात् ।
 अश्वागतं तं व्यावृत्य षष्ठं प्रष्टुं मनस्विनां । आदाय तावताभ्यर्णं प्राविचातां क्षमापतेः ।
 अहङ्कारादिमोहादा विमर्षेण वहिष्कृतौ । उपेक्षामचते भोजे भजते राजबीजिनि ।
 आहतस्तु दृढोत्कण्ठाभाजापि प्रभुणासकृत् । अनिशेषोक्ततारातिर्न व्यावर्त्तत रिह्णः । २६७
 प्रभोः पुरस्तात्कार्यान्ते तेने स्थातुमशक्यत । प्रसादाकाङ्क्षिणा सुदेनेव भोक्तुं नहि कश्चित् ।
 द्विधा कृता येन युद्धे पृथ्वीहरसुतद्वयो । मगधेन्द्राकृतिर्भीमेनेव कार्याक्षमाभवत् ।
 मातृकुचिमिव स्त्राव्यौ तेनाजौ लोष्टकः कृतः । खाण्डवे खण्डितः सर्पद्वय गाण्डीविनाविशत् ।
 भजंश्चतुष्कः सङ्कोचं दुर्भेदं त्रिलोकालयं । स्वकायकर्परं दर्पोज्झितः कूर्मद्वयाविशत् ।
 निःशेषोक्तकार्यः स शौर्यैरेव महीपतेः । पार्श्वं पादनखज्योतिः पट्टबन्धान्नये ययौ । २६८
 प्रतापैर्नृपतेरित्थं विस्मयः शोषितोऽप्यभूत् । अमात्यमतिदोषेण भूयः प्रादुष्कृताङ्कुरः ।
 दण्डार्हेऽराजवदनोदानेनाप्यायितो यतः । निर्भयं भोजमायान्तं प्रतिजग्राह तं पुनः ।
 उत्काचपरिणामान्तं सोऽथ स्थापयति स्म तं । दिन्नाग्रामाभिधे स्थाने खाशकानां निवेशने ।
 दृष्टेनमब्रवीच्छेदायास्यो नानुगामिनः । मितानुयायिद्वारेणः प्रायास्यद्वेचरान् मम ।
 सोत्कम्पः साहसस्रोतःपातेऽनीयत नैरिव । त्रिलोकेनापि सैर्यैर्नीतिरञ्जुप्रसारणात् । २६९
 व्यसनोत्सासवैवश्यं विशाम्यत्युच्यन्तयत् । येनाव्यवस्थाप्रायस्यं स जाल्मः पुनरग्रहीत् ।

अलङ्कारादिभिः स्वास्थे स्थाप्यमानोऽपि मन्त्रिभिः । अत्यजनेव कौटिल्यमजितात्मैव दुर्यहं ।
 गदं वैद्य द्वापाकं तमवज्ञाय पार्थिवः । पक्वगण्डानिवारेभे रिपून् पाटयितुं परान् ।
 आगन्तव्यं त्वया पश्चाद्यत्स्वस्मासु प्रकम्पतां । भोजमुक्तेत्यलङ्कारचक्रोऽगादिस्रवोद्यतः ।
 तं जयानन्दवाराख्योदस्युरानन्दवारजः । अन्वयुर्विक्रमोदयाः परेऽपि क्रमराज्यकाः । २०२५
 अग्रस्थितो राजगृहोऽलङ्कारः स्वल्पसैनिकः । वालुकासेतुकल्पस्तु जज्ञे मिन्धुरथैरिव ।
 स तु शत्रुभिराद्याजिचोभसम्भावनां विशां । उदपादयदेकाकी कुर्वन् वज्रभिराहवं ।
 आपानरभसक्षुभ्रद्रक्षःसम्भ्रमदक्षिणं । रणे जगाम गञ्जात्वमञ्जसास्त्रपरिष्कृतः ।
 स त्वलकूटमिव तत्कटकं विकटं दिवा । किमन्यत्रैरयत् कापि प्रभञ्जनदवाञ्जसा ।
 यासाय गृध्रकङ्कादि पातिव्रातस्य तत्त्यजे । आनन्दवारस्तुः स हत्वा तेनेषुणा रणे । २०२६
 भोजस्थोत्थातुकामस्य जिघृक्षोः क्षामुजश्च तत् । पङ्कप्रधावत्करव्याधन्यायोव्यवर्द्धत ।
 अनुड्वयनसामर्थ्यः आस्यति क्रकरो यथा । धावन् पङ्के पतन् व्याधोऽप्यनुधावन् यथान्वहं ।
 प्रसङ्गे साहसस्यैवं भोजः क्लैव्यमगात् सदा । तत्प्राप्तुमिच्छुर्भूयोऽपि मतिमोहं मुज्जर्मुज्ज ॥ युग्मं ॥
 दिन्नाग्रामस्थिते भोजे स राजवदनोऽप्यगात् । पुनः किञ्चैरचण्डालाः श्रेयसोत्पत्तिमीशितुः ।
 डामरा भग्नसङ्घाताभ्यः पूर्वाधिकां ततः । कन्यान्ते ग्रन्थयामासुर्मुज्जर्थां शैर्यशालिनः । २०२७
 ते द्वारपतिमायातं सोढुं शेकुर्न केवलं । अशक्यैराहवैर्यावत्तात्पर्यादुद्वेजयन् ।
 तेषां त्राणार्थमन्येषामुक्तानर्थमथाययौ । कृष्टोऽलङ्कारचक्रेण नीविन्दत्वा स साल्हाणिः ।
 तेषां परेद्युः पार्श्वं स चियासुरसकृद्यदा । हायाश्रमं आन्तसेन्या द्वारेशोऽबुद्ध तं तदा ।
 अजानन्निव तेषां स व्याजसन्धिं निबद्धवान् । मिषात्कुतोऽप्यगात्तिर्यक् स्थितं सन्तारमूलकं ।
 तस्मिंस्तत्र स्थिते दूरात् कुतस्त्यामपि पुत्कतिं । श्रुत्वा भोजोऽवदत् साधं किमपि व्याकुलोभवन् । २०२८
 निजैर्विहस्यमानोऽपि त्रासात्तस्मादहेतुकात् । व्यरंसोत्सभ्रमान्नासौ चक्रे सज्जांस्तु वादिनः ।
 चस्तोऽलङ्कारचक्रोऽथ दशग्राम्यगोद्रुतं । क राजपुत्रदत्येवं कथयित्वा पलायितः ।
 उदतिष्ठत्तोग्राममध्यात्तूर्यध्वनिर्भहान् । आस्कन्दवेदकः सेनानिनादश्च क्षपामुखे ।
 अलक्षितो ध्वान्तमध्ये भेजे भोजः पलायनं । श्वः कर्त्तव्येखलङ्कारचक्रोयुद्धाय सन्दधे ।
 दत्तोद्वाराधिपेनाग्निर्गिरिवर्त्म प्रकाशयन् । ध्वान्तध्वस्तात्मना तेषां तदाभूदुपकारकः । २०२९
 द्वाराधिपस्य क्षाम्यन्तः सन्धिं भोजप्रतीक्षया । श्रुत्वा तनय वृत्तान्तं भङ्गं ते डामरा ययुः ।
 असन्त्यजन्नपत्यादिबन्धं धीरोच्चलाश्रयात् । आर्जिं स भोजोऽलङ्कारचक्रेणामङ्गलावहं ।
 संरम्भात्कर्त्तुमारेभे सामर्थ्यान्न च चक्षमे । भोजस्तत्राप्यभूत्तर्षान्नाहारादिसुखान्वितः ।
 वाणाग्निजस्त्रिपुरनिर्द्दहने प्रतापः पाथोनिधेः प्रमथने वडवाग्निजन्मा ।
 आसाद्य मन्दरनगेन समागमं हि न कापि पन्नगपतेः सुखसौख्यमासीत् ।
 क्षुत्पिपासाश्रमं हन्तुं प्राप्तः स्वविषयावनौ । अलङ्कारात्मजैर्भूयोबन्धुं भोजोऽभ्यलभ्यत । २०३०

पितुर्मतेन बुद्ध्या वा स्वया तत्तद्विधितः । सोऽभिसन्धाय निर्यातः प्रापाथ विषयान्तरं ।
 ततो बलहरैरेव कृत्यं निश्चित्य कार्यवित् । अनास्थाऽन्यालवन्धेषु दिनाग्रामं पुनर्ययौ ।
 दाराधिपो हितोद्धारधीरोऽप्यत्रान्तरे क्षमः । चतुरागेण भग्नाभियोगोऽस्माद्वधीयत ।
 भोजाय दातुमैच्छद्यो डामरस्ते सुते ददौ । पर्माडये गुल्फणाय राजजाय च निर्जितः ।
 रोगश्चण्डतया दण्डप्रयोगावसरे कृते । तत्र साम प्रयुज्यैव दारेशो विवशोऽविशत् । २०४
 अभियोगक्षणे तस्मिन् ययौ भारसहः क्षयं । दुर्नामकामयक्षामः षष्ठश्चन्द्रोऽपि गर्गजः ।
 तत्रामया विन्येवात्तौ द्वौ तमनुजं निजं । चक्राते वसुधां दुस्सामास्कन्दौ चैरुपद्रवैः ।
 त्रिस्तकः प्रबलैरन्यैः सहाभेदं प्रवर्द्धयन् । नाग्रहीदियहैकाग्रः सान्वनामपि भूपतेः ।
 षष्ठे निष्ठां गते रोगमग्ने द्वारपतावपि । नियुक्तः क्षामुजा धन्ये निरगान्तारमूलकं ।
 भोजश्च्युतोमतोऽन्येषां बलिनां गोचरोऽपतत् । प्राप्तप्रतिष्ठो निस्तीर्णो देशादा साध्यतां व्रजेत् । २०५
 इति सञ्चिन्त्य सामद्यैरुपायैस्तं जिघृक्षुणा । क्षामुजा मर्मसंरम्भा विदधे सोऽभियोगभाक् ॥ सुगं ॥
 अज्ञातोदकवैषम्यादुर्नीतिः सा महीभुजा । व्यावृत्त्यावाधताच्छिन्नपुच्छाकृष्टेव पन्नगी ।
 बलिनं राजवदनं नृपं चावेत्य निर्व्वलं । आभ्यन्तराश्च वाह्याश्च विक्रिधां यत्क्रमाद्ययुः ।
 च्छिद्रान्तराणि सुलभानि सदैव हन्त पातालरश्मसरणेरिव दण्डनीतेः ।
 वक्त्रोभयन् प्रसरमन्तरसम्प्रविष्टो यात्यप्रतर्क्यनियमात्पतनं भजेदा ।
 भोजत्यागोऽर्थितो राज्ञा क्षीणार्थोऽसौ व्रजेदितः । उक्तेत्यमुं बलहरस्तस्य वृत्तिमकारयत् । २०६
 तां लब्धप्रसरां मायां राजपत्ने विलोक्य सः । युक्त्यान्तराणि संलेभे प्रयोक्तुं नीतिकौशलात् ।
 सन्धिं पदे पदे बद्धा सार्द्धं बलहरादिभिः । कुर्वन् गतागतं धन्यो जनस्थावाप हास्यतां ।
 शशङ्कावर्त्तमानस्य राजकार्यस्य नावधिं । अरघदृघटोयन्त्रगुणखेवासमाद सः ।
 तस्य चक्रद्वोद्धान्ते कर्त्तव्ये तैर्ज्ञभागपि । भेत्तुं प्ररोढुं वाप्यासीन्नयो वाण इवाक्षमः ।
 नीतराजदये व्यग्रः शेषस्यैकस्य विग्रहे । चतुरङ्गद्वयं क्रीडन् विवशोऽभूद्विशं पतिः । २०७
 बद्धलक्ष्यः प्रदानार्थं ततश्च च्छद्मना परान् । भञ्जतो वाजिपत्यादि नाप्यासीन्नाप्यजीगणत् ।
 दस्युषु द्यूतसङ्गेषु शीतापायप्रतीक्षिषु । नागादलहरः खेषामुन्मूलनमशङ्कत ।
 सामर्थ्याश्रितिलामिन्नभावे सूचितविप्रिये । तस्मिन्नावति धन्ये च शश्वत्सोऽपेताकुलः ।
 सन्नद्य सार्द्धं भोजेन धन्यं समदिशत्ततः । बद्धार्पयत नागं मे भोजं दास्यामि वसुतः ।
 भूरिकार्यकृतं स्वस्य बन्धनार्थावहं रिपोः । धन्यो व्यसनवैवश्याद्वियं नाबुद्ध तस्य तां । २०८
 पार्थिवाः स्वार्थसंसिद्धिर्लराविरतसत्त्वया । धिया विशुद्धं यत्किञ्चित्कुर्वन्तीति न नूतनं ।
 वाक्कुतस्तोऽपि प्रियाप्रार्थी व्यग्रः सुगीवसंग्रहे । वीरोऽविधेयं स्वार्थान्ध्यादधं व्यधित वालिनः ।
 संचित्य सत्यनित्यत्वं राज्यगर्व्वाविशुद्धधीः । आचार्यं पाण्डवो राजा धर्मनिम्नोऽप्यघातयत् ।
 आभिचु विग्रहान्वित्यद्रोगधुर्नागस्य विग्रहः । स्वार्थापेक्षो तटस्थस्य तत्कालं न विगर्हितः ।

अग्रहीत्वा तु भूभर्त्रा कञ्चिज्ज्ञेजार्पणे पणं । सोऽवष्टभ्योत्तमस्मिन्मनुष्यमतिमतां मनाक् । २०८०
यथा तत्कृत्यमायया हितं जातं तथैव चेत् । विचार्याकारि राज्ञा चेच्छ्रेयसीयमानुषो ।
विभिन्नद्वय भोजस्तु नागं समदिशयथा । दित्सुर्वलहरे राज्ञे त्वदर्पणपणेन मां ।
बन्धमश्रद्धधानोऽस्य राज्ञस्त्वासादसौ अयेत् । स विदन्नय माध्यस्थ्यमिति तं हि तयावदत् ।
षष्ठचन्द्रे गते निष्ठां जयचन्द्रेण पार्थिवः । सङ्गृहीतेन तं नागं पार्श्वं प्रवेशयत्ततः ।
पक्षीकृतः क्षमाभुजायं हन्यामस्माद्भयादिति । चलन्तमपि तं भोजस्तन्मन्त्रिणमरोधयत् । २०८५
तथेति जानन्नपि तं कष्टोऽस्मीत्येतैरनीशतां । यातः किमपि हन्तेति दूतैर्नागोऽप्यभाषत ।
नियतं नियतिस्रोतोगर्भे जन्तोर्निमज्जतः । कथमानं तटस्थेन श्रोतुं न श्रवणे क्षमे ।
नागे बद्धे तत्कुटुम्बैर्भोतैरेत्य समाश्रितः । मायाशाली बलहरो दुर्दर्शः समपद्यत ।
भोजानिष्क्रयविक्रेयं तमादाय ययौ ततः । रिच्छेन समं धन्यो धावन् बलहरान्ति कं ।
सान्त्वाहोसोमोहयन्तः प्राक् नागं दत्त मे ततः । भोजं दास्यामि व इति ब्रुवन् भ्रमयति स्म सः । २०९०
बद्धमूलतया दूरं दुर्दर्शोऽद्भुतमागतं । सर्वं तच्च तयोस्सैन्यं निन्ये कृत्यविधेयतां ।
वर्षयुद्धापकर्षादिसङ्घिनैः तौ ततोऽभ्यधात् । इतोऽपस्तयोः कुर्यां युवयोर्मतमित्यसौ ।
एकप्रयाणान्तरिते स्थितयोः पथि चाकरोत् । कार्यान्तःपातवैवश्ये तयोर्मतिविमोहनं ।
काचिदलहरस्यासीत्पर्याप्तिर्धैर्यसत्त्वयोः । निश्चयाद्यतने काले वीराणां विरलैव या ।
तथा हारितमार्गाथ साहसात्पार्श्वमीयुषे । द्रुह्यति स्म न धन्याय लोभाद्भोजाय नापि यः । २०९५
मतेर्विमोहे नागं चेद्दुर्मे सचिवास्ततः । कुर्यात्तं स्वपदेऽभ्यर्थ्य चकारेति च चेनसि ।
नागासान्निध्यलब्धिर्दार्ढ्याय गूढवैकृतः । भ्रातृव्योऽपातयन्नागं धन्याद्यैर्ज्ञेयकाभिधः ।
सचिवैर्निहते नागे निर्हेतुहितमोहितैः । दुर्मन्त्रितं नरपतेः स्वैः परैश्च व्यगच्छत ।
स्वजातीयबधक्रोधविरुद्धैः सर्व्वडामरैः । नागानुगैश्चाश्रितोऽभूत्ततो बलहरो बली ।
देहिनोव्यसनापातवैवश्याद्भ्रमतः पथि । अकार्यं कुर्व्वतः कार्यं सिद्धः संसाधयेद्विधिः । २१००
उद्यद्दुःसहवित्ततानवतया बद्धावधाने मनस्युन्मार्गभ्रमणेऽवश्यं रभसात् श्वभ्रे परिभ्राम्यतः ।
अन्योपाहितकोशपृष्ठलुठनात् सन्दर्शिताङ्गवतेर्जनोर्हन्त तनोति दुर्गतिशमं रम्यानुलोभ्याविधिः ।
तथा निरनुसन्धानं नागन्धीसचिवैर्हतं । नाबुद्ध भोजः सञ्जातत्रासत्त्वं व्यकल्पयत् ।
लम्बवर्णस्य नावर्णावहं कर्मेदमीशितुः । अलुब्धपणबन्धस्य वाञ्छिताप्त्यै विशङ्कते ।
यश्च युद्धमिति व्यग्रं हर्षादाद्यामवापि यः । भोजमन्यकरस्योऽयमशक्त्यो ह्यन्यथा मम ।
उक्तेति मोहयन् धन्यमुख्यान्मुग्धाऽस्मि सन्दिशेत् । इति मां राजवदनः स्थितस्तन्नूनमन्यथा ॥ युग्मं ॥ २१०५
आभिक्षुविश्रवाट्टेहसुभिचस्थानुबन्धिनः । किं राजवदनोऽप्येष लोभात्सम्भाव्यते न भूः ।
अथाविशङ्किनस्त्रासव्युदासायास्य खाशकाः । रक्ताद्रिक्कत्तिस्त्राङ्घ्रि कोशपानं प्रचक्रिरे ।
प्रादुष्कृतभयः क्षिप्ररक्षिणोऽमुष्य तिष्ठतः । विश्वासाय बलहरो विरलः पार्श्वमाययौ ।

अमात्यमतिजाद्येन नष्टे कृत्येऽथ कृत्यवित् । स्वयमुत्तमनं नीतः संरेभेऽसम्भ्रमो नृपः ।
 चैत्रः पादपमण्डलस्य तटिनीतोयस्य वर्षागमः सत्कारोगुणगौरवस्य नयनप्रेक्षाऽन्तिकासेवनं ।
 ऐश्वर्यस्य महेद्यमो जयविधेर्गाढो विषादग्रहः कर्त्तव्यस्य च सिंहदेवनृपतिस्त्वनौ न तत्तावद्दः । २११०
 प्रवाहेणैव कृत्यस्य हठेन हरतोऽन्तरे । प्रातिलोम्यं श्रितवता पारङ्गन्तं न पार्थ्यते ।
 श्रुतोधूर्त्तानृपोमुग्ध इति ज्ञातोऽरिभिर्मुधा । मौग्ध्यं प्रदर्शयंस्तेषां यतते स्माभिसन्धये ।
 स हि यत्तत्प्रदानेन भजन् भोजान्तिकस्थितीन् । तस्याविश्वासपात्रत्वं मन्त्रस्तस्याभितोऽनयत् ।
 गन्धेन वासितोत्सङ्गाः कुरङ्गार्याङ्गजन्मना । प्रज्वलन्त्योविभाव्यन्ते तटिन्योऽपि कवाटिभिः ।
 नीडस्थान्तःसरन्ध्रस्य सर्वतो हि भयं स्पृशन् । जाले दारायबद्धे च निर्गमे पतनं विदन् । २११५
 ताम्येद्यथा खगोभोजस्तथान्तःखेखविश्वसन् । वह्निर्भूतेन रुद्धाध्वा प्रस्थानेऽप्यभजद्भयं ॥ युग्मं ॥
 तदा स दौस्थ्यतिथितां प्राप्तः प्रैक्षत न क्षणं । मनोविनोदनं किञ्चित् कृत्यं लोकदयोचितं ।
 उद्याभिषङ्गमनुषङ्गि परस्य दुःखं हन्तास्त्रयं व्यथयति प्रसभार्द्रभावं ।
 बद्धः सरोजकुहरे विरहार्त्तनादैश्चक्राभिधस्य मधुपोऽधिकमेति दैन्यं ।
 रणे पूर्णव्रणाश्यानभोणितोलूनकुन्तलः । फेणाङ्गार्याननः क्रन्दस्तेनैकः प्रैक्ष्यत दिजः ।
 स पृष्टो विभ्रुतैर्नीतं सर्वस्वं विक्षतं तथा । खं डामरैर्निवेद्यं निनिन्द चातुमन्त्रमं । २१२०
 खदौस्थ्यार्त्तं मनस्तस्य दुःखेन व्यथितोऽन्वहं । घटितार्द्रव्रणद्वयं प्राह स्मेति स सान्वयन् ।
 गर्हाहोऽस्मि न ते ब्रह्मन् योऽनुग्राह्योऽहमीदृशः । विषमे वर्त्तमानश्चेत्यथ सोऽपि तमब्रवीत् ।
 दुर्यहेणामुना ब्रूहि कोऽर्थः पार्थिवपुत्र ते । सारासारविदोयूनः कुले जातस्य मानिनः ।
 प्राणान्सन्देहभारोप्य प्रणम्य प्राकृताशयान् । पीडयित्वा विशः क्षौशैः कार्यं किमिव पश्यसि ।
 यश्च ते प्रतिभात्येव जेतव्यो विदितो न किं । अग्निशैचः स सारङ्गः परशौर्याग्निमज्जने । २१२५
 यत्र शस्त्रशलाकापि विकला तद्विधीयते । इन्दीवरदलद्रोण्याघटनां स्फाटिकाश्मनः ।
 पृथ्वीहरावतारादिप्रत्यनीकिजितः परे । के नामास्य न सङ्घर्षे क्षुद्रप्राया दरिद्रति ।
 किं दृष्य एव बुद्धापि कृत्यं द्वैराज्यजीविनां । भृत्याशयाः फणिग्राहिगृहीतादव भोगिनः ।
 जातैः क्षावलयोदहे फणिकुलैः धिग्मेगिडिस्त्रैर्मुधा व्यालग्राहिविकासितस्य कुहरैर्ग्रामस्य हा गृह्यते ।
 एतान्निक्षयितुं नतु प्रययितुं ते जीविकायै जनत्रासार्थं ननु कारयन्ति हि ऋतेर्निर्मज्जनोन्मज्जनं ।
 इत्युक्तवन्तं तं सान्वयित्वा भोजो व्यसर्जयत् । तदेव चाशु व्यकोशविवेकः समपद्यत । २१३०
 भव्यात्मत्वं प्रशममहिमोक्तासने हन्त हेतुभावानान्तु ध्रुवमपरथा मार्दवं क्रूरता वा ।
 स्पृष्टं पादैरमृतमहसः स्यात् कठोरं हिमांशोर्यार्ति ग्रावाप्यहह रभसादार्द्रतां चन्द्रकान्तः ।
 राजन्याभिजने जातोऽप्यलज्जलमशिक्षितः । सोऽन्तरं स्वस्य राज्ञश्च मुहुर्महदचिन्तयत् ।
 गुणैः शौर्यनयत्यागसत्यसत्वादिभिः प्रभोः । पूर्वोऽप्युर्वीभुजः खर्व्वाः क्षुद्राः स्पर्द्धासु के वयं ।
 तस्य प्रभावदीप्तेऽपि समये चान्तिशीतलः । शक्तिर्जयजडलेऽपि मुग्धानां नेमदोभता ।

स्वेडाग्नितापनिविडोरगसङ्गमेऽपि तुङ्गस्य चन्दनतरोरपि शीतलत्वं ।
 काले हिमर्तुपरिपिञ्जरसंज्वरेऽपि निम्नस्य कूपकुहरस्य महोन्नयोगः । २१२५
 कुतोऽपि पर्ययात्कार्यं सुप्तं नृपममुं विना । प्राप्य कस्य पुनः प्राप्यमप्यशुद्ध्या न बाधितुं ।
 भ्रष्टं निर्झरवारि शुभ्रमचलैः स्त्रोथेन भूयः क्वचित् लभ्यं लभ्यमथाभ्रतः कलुषतादुष्टं प्रकष्टं न तत् ।
 निर्यन्निर्भरनिम्नगाम्बुनभसा प्राप्येत नित्यं दधत्प्रालेयत्वमुपेत्य शुद्धिमधिकां नार्द्रैर्हिमार्द्रैर्नगैः ।
 तदर्थमेव यथितोयोऽनर्थोऽयथितात्मनः । स तेन स्वस्थतां नेतुमर्थितो न स्पृशेद्दुषं ।
 श्लोषाय योऽस्य दववक्त्रिमदादमुग्निन् स्वस्थे स तेन शिखिना ग्लपितः समीपं ।
 अभ्येति चन्दनतरोर्दववक्त्रिदाहशान्त्यै यदि प्रियकृदेष न तस्य किं स्यात् ।
 समयोदुर्गतावर्हदपकर्त्तैव भूपतिं । लोकनाथं तमुद्धृत्तुं धीरं धन्यः पुनः पुनः । २१२६
 राजप्रसादनोपायान्वेषी बलहरान्तिकं । राजदूतमथायान्तमेकमेकं व्यलोकयत् ।
 दरद्वेशं व्रजन् दृष्ट्वाक् प्राक् प्रज्ञातुमन्तिकं । स नमन्तं तमानीय ततः स्मेरदवाव्रवीत् ।
 राज्ञः किमन्यसन्धानैः सन्धिं बध्नात्वसौ मया । प्राज्ञैर्हि भिषजा भोज्यमातुराय समर्प्यते ।
 तत्तस्याश्रद्धानस्य नर्भस्मेरस्य जानतः । प्रत्ययोत्पादनं तैस्तेरालापैः किञ्चन व्यधात् ।
 निर्दम्भभाषितैरुडविश्रम्भः स कथान्तरे । अथाभिगम्य राजानं स्तुवन् भोजमभाषत । २१२७
 राजपुत्राभिजातस्य पादच्छायास्य लभ्यते । स्वर्णाद्रेरिव कल्याणप्रकृतेः पुण्यभागिभिः ।
 अनवृत्त्यातिमृद्वापि तस्यापोह्यत वैकृतं । ज्योत्स्नयेव शरद्भानुपरितापौष्ण्यमम्भसः ।
 अपि स्मरसि चारुत्वे नियुक्तोऽस्मि महोभुज । विशतस्ते दरदेशमभूवं पुरतः पुरा ।
 ततोनिवृत्तावृत्तान्तं मुख्यमाख्याय तावकं । कालं चेष्टुं कथादैर्ध्यं नयन् मध्ये तमभ्यधात् ।
 क्षुत्तृडध्वक्लमश्रान्तान्देव तानवलोक्य मां । निन्दतः स्वानुगान् भोजं निर्भर्त्यैवन्तदाव्रवीत् । २१२८
 स दैवतमिवास्माकं कुलालङ्करणं प्रभोः । वयं त्वसुकृतो यस्य नाग्रुमः पादसेवनं ।
 गण्टाः पर्यन्त निःशरास्तत्सम्बन्धादिमे वयं । चन्दनभ्रान्तिकत्काष्ठं यत् स्यात्तद्गन्धवासितं ।
 तच्छ्रुत्वाैव दयार्द्रत्वं त्वयितातः स ललितः । पृच्छन् पितेव किं गर्भरूपो वक्तोति मां पुनः ।
 तन्निश्चयेव भोजस्य द्रवोभूतमभून्ननः । सोऽन्तर्वाप्योऽप्यपश्यत्तं सान्त्वयन्तमिवाग्रतः ।
 सुव्यक्तमात्रासम्बोधमुग्धत्वेन विहीयते । तत्त्ववित्कारणज्ञानादन्तःकरणवेदना । २१२९
 अश्रद्धानस्तामिच्छां भोजस्याहच्छवर्त्तिनः । प्रतिदूतोक्तते तस्मिन् धन्यो न प्रत्ययं दधे ।
 देविताभूद्यथा नागवृत्तान्तेन भवेत्तथा । महोभुजं मोहयितुं मायया दीयते मया ।
 मा भूद्भिन्नोऽयमित्येवमुक्त्वा बलहरं रहः । व्याजार्जवेन भोजस्तु सन्धिवन्धाय तत्वेर ॥ युग्मं ॥
 तत्कालयोग्यसाचिव्यश्चक्रिकाचतुरस्तथा । तेनाशु दैशिकापत्यमेकोदूत्येऽत्ययोज्यत ।
 स बालकतया नित्यस्वतन्त्रश्चक्रिकां स्वयं । आचरेदिति नाशङ्कां भोजे बलहरोऽभजत् । २१३०
 पार्थिवः प्रार्थितः सन्धिदूतमात्रं प्रतीक्षते । प्रत्यागतेन तेनेति ततोभोजोऽभ्यधीयत ।

तत्रासन्निहितान्यासः स्त्रीत्वादप्रतिभामपि । धार्त्रीं नोनाभिधानां स्वां राज्ञोऽभ्यर्णं व्यसर्जयत् ।
 मृतेन पित्रा मात्रा च हीने तमनुयातया । मातृकृत्यं यथात्रासीच्छैशवे माननीयया ।
 पत्युः प्रीत्यै विसन्धानध्वंसाकल्पादिकल्पनात् । सखीकृत्यं सपत्नीनां यथा शान्तेर्यया कृतं ।
 द्वासेल्लासेहि कार्याणां योग्यकृत्याप्तनिश्चयात् । न यां सुचरित्रां क्षाम्यत्सम्भ्रान्तां जातु वीचते । १११५
 श्वशुरेण प्रजाभिश्च कृतं राज्ञोऽभिषेचने । आशास्यं वा महादेवी पट्टबन्धं समादधे ।
 अपत्यप्रियतभागलोभभर्तृप्रसादनैः । प्रेर्यमाणायकार्येषु बुद्धिर्धस्यात्र धावति ।
 अत्रान्यत्र च सन्धाने जाते भर्तुरभिन्नधीः । भाग्योदयेष्वनुत्सिक्ता या चाखण्डितसद्गता ।
 आवाल्याङ्गावविद्धर्तुः कुसृत्यनुसृतौ न सा । कार्यमध्यं विगाहेत मानाभिजनरक्षिणी ।
 इति कल्हणिकादेव्या माध्यस्थ्ये स धियं व्यधात् । प्रस्थानपदयात्रां सा सीमन्ताप्रापणावधि ॥ कुलकं ॥ १११६
 गुप्तैः लग्नकवित्तादिपरार्थं मध्यपातिनं । पाथेयार्थं पृथुखर्णभाजिकोशादि चात्मनः ।
 प्रापयामास किञ्चाष्टौ प्रकृष्टाभिजनोद्भवान् । पालनार्थं राजपुत्रान् देवोवत् सर्वसम्बिद् ॥ युगलकं ॥
 वाचकन्तद्वृहीत्वा तामागमत् पार्थिवेन सः । धार्त्रीं स कारयन् धन्यावद्वेच्छासिद्धिनिश्चयां ।
 विहितप्रत्ययस्तस्याः सद्यः स्थातु महीपतिः । रागधर्मस्य च वसन्नासीद्दोलाकुलाश्रयः ।
 स हि दध्या निर्विरोधो वैराग्येनाथ मायया । सङ्कटान्मोचितयासौ यायात्कालेन विक्रियां । १११७
 अनिशेषितजीमूतजालमाविर्भवन्निविः । अनूनलेशशेषश्च विवेकेन स्फुरेच्चिरं ।
 भुग्धानिरनुसन्धाननागवाधादेवत्य नः । स्वार्थस्य सिद्धये माया तेनेयं निरमायि वा ।
 लब्धलक्षे परिचीणे शक्नो यूनि गणाश्रिते । चत्रधर्मस्थितेनेदृग्विवेकः कापि लक्ष्यते ।
 अवल्लिकुङ्कुमं पुष्पमपुष्पं क्षीरिणः फलं । अकालपर्ययापेक्षं वैराग्यं वा महात्मनां ।
 न त्याज्या राजपुत्रोऽसावेवं मायानिधिर्यदि । एवं विवर्त्तयेत्तस्मिन्नदृष्टे किं दुःशाः फलं । १११८
 राज्ञी राजात्मजाश्चैते प्रतिष्ठाभङ्गशंसिनः । च्छजुप्रभावात्सुस्पष्टमन्यत् कार्यं न मन्यते ।
 अटन्ती कुटिलं स्पष्टं सरित्सर्व्वैर्न लक्ष्यते । कान्ताकुन्तलनिख्यन्दी तोयविन्दोरिव क्रमः ।
 इति ध्यात्वा राजधर्मं सत्यप्रज्ञाचितं व्यधात् । धन्यरिहृणयोः कार्यं श्रुतावन्यान् विसर्जयन् ।
 स्वसैवार्थस्य दार्ढ्याय साल्हणिसां दिदृक्षते । समागमायेत्युक्ताथ धन्योदृतैरनीयत ।
 मा भैषीरेष सन्धितुः सैन्यादिति मितानुगः । अवर्त्तिष्ट तटिन्यास्तु द्वीपान्तस्तत्प्रतीक्षया । १११९
 सरित्सा जानुदग्नान्मा भूत्वा चर्मद्रुते हिमे । गगणालिङ्गिभिर्भीमा तरङ्गैः समपद्यत ।
 अवाप्ता चैर्ययालङ्घ्यभावं यान्यपि दन्तिनां । रुद्धः सिन्ध्यावभूत् सोऽथ द्विषां रन्ध्रैर्विषां वशे ।
 सिन्धोरुभयतस्तोयैर्याप्ततीरभुवोऽन्तरे । ते द्विण्डीरोपमां प्रापुः पिण्डिताः पाण्डुवाससः ।
 खशकानां सद्यश्चाणि भोजस्य पतिते बले । स्थितवन्ति निहन्तुं तं तया स्थितमचिन्तयत् ।
 दृग्भ्यां सन्मदीनाभ्यामघशान्त्यै स्पृशन्निव । कर्णे साल्हणसूनुस्तान् सन्तज्य वृजिनोऽब्रवीत् । ११२०
 निर्दम्भस्य विश्रम्भाद्भावतो विहिते विधेः । निरत्ययो निपातः स्यान्नियतं निरये पुनः ।

हतेऽस्मिन् वज्रभृत्यस्य न च शक्तिचयः प्रभेः । नैकपचचये तार्क्ष्यरंहः संहारमर्हति ।
 अपिवा वाच्यता राज्ञामेवं विश्रम्भबोधनात् । तुल्यसुखेन कर्त्तव्यं किमनुध्याय बध्यते ।
 यथायं वृत्तयेऽनन्यकर्मा रूपं निषेवते । तथा ममापि यत्नोऽयं तस्मैवासादने यतः ।
 युक्तमित्यादि तेनोक्ता अपि निश्चलनिश्चयाः । ते न्यविध्यन्त निर्व्वन्धात् प्रतिज्ञायात्मनो बधं । ११८५
 रात्रौ तथैवादारिद्राच्छिद्रं तद्रचितुं गतः । कारिताः कोशपानं ते तमर्थं सोऽपि बोधितः ।
 तेनावेदितनिर्व्विजतया धीरो महीपतिः । अनुध्यायाय सन्दिग्धं सन्धिसिद्धिममुग्धधीः ।
 अज्ञातनिश्चयः सिद्धेर्व्विनान्तःकरणं परैः । अथ प्रास्थः पयदेवीं सामान्यां तारमूत्रकं ।
 राजधर्मविधेयत्वादवार्यकूरशङ्किनी । प्रस्थानप्रार्थनां भर्त्तुः सा स्वीकृत्य ततोऽब्रवीत् ।
 असामान्येष्वमात्येषु कुसृत्यालोकनात्सकृत् । आर्य्यपुत्र विचार्य्योऽसि विश्रम्भः किं विरोधिनां । ११८६
 यदा निर्भ्रानुषोन्माषां सेमुषो त्वं विगाहितुं । प्रयते नु कयङ्कारं मूर्त्तं वं मर्त्यधर्मिणं ।
 देहोपकरणत्वं ते प्राणैर्मम विचिन्त्यते । सतीधर्मस्तु सहने राजधर्मस्य नोचितं ।
 व्यञ्जितास्य सदाचारं कलिहृत्यं दिषि त्वयि । प्रारब्धेदेव भोजेन हिमार्हो हिमविक्रयः ।
 न गृह्णाति समं वेत्ति स्वस्थान्यस्य न चान्तरं । निर्व्वृद्धमददेवोऽयं प्रयेण प्राकृतो जनः ।
 पुत्रमन्त्रविरोधादिबुद्धशुद्धा प्रधावति । साध्याचारोऽपि भूपालः क्रुध्यन् विश्रम्भबाधने । ११८७
 समयालङ्घनामोघगिरा देवेन पीयते । लोकत्रैकपात्रेऽस्मिन् यशोनूनं मया सह ।
 चातव्यं सङ्गयोपेक्ष्यप्राणायामस्वयदाश्रयः । ममेवास्वादयन्त्याददात्मभरिपुरास्थितिः ।
 इत्युक्त्वा विरतां सत्यसन्धः साध्वीं धरापतिः । शान्तशङ्कामकृत्वा तां माता मच्चान्यथोजयत् ।
 भङ्गं सर्व्वानयं चातुं प्रेयाक्तुं वेतनं नृपः । संरम्भे किमयं ध्यायत्यन्तः सर्व्वेऽयं चिन्तयत् ।
 उपायेषु प्रयुक्तेषु देवीसम्प्रेषणावधि । नान्यदस्य प्रेयाक्तव्यं यदेवाश्रित्यत क्वचित् । ११८८
 सपचभेदाद्भर्त्तुः सबलत्वाबलत्वयोः । परीचकत्वाद्ये केचिन्माध्यस्थेनावसन् क्वचित् ।
 तेऽप्यल्पे वा महान्ता वा क्षीणदाक्षिण्यशृङ्खलाः । भोजगृह्यैः सहाबध्नन् कन्यां सर्व्वेऽपि डमराः ।
 ते च्छिन्नतटस्थत्वाद्वैराज्येऽस्माभिरीदृशः । भोज सञ्जातइत्याशु माध्यस्थ्यं परिजहिरे ।
 त्रिलोको भोजसविधन्तनूजं प्राहिणोद्भुतं । प्रावेशयच्छमालाञ्च चतुष्कं पुष्कलैर्भलेः ।
 ये भिक्षुविस्रवेऽप्यासन्नाजदाक्षिण्यरक्षिणः । विरोधिसविधं प्रापुतेऽपि नोलाश्वडामराः । ११८९
 लहरादेवसरसात् होलरातश्च डामराः । त्रयोनीलाश्वतश्चैका डामरी पथ्यश्रित्यत ।
 न व्यरंभीत् हिमं तत्तल्लवने साल्लहे बले । पतन्नावृट्प्रमत्तौघवोषोऽन्धोधाविवोद्धतः ।
 भोजस्तु दीवीमायातः श्रुत्वा बलहरस्ततः । भ्रुवं सन्धिसया बद्ध इति सुयकमभ्यधात् ।
 एतावन्ति दिनान्यासीत् पुंसो भ्रमयिता पुमान् । सम्बन्धिनोनां माध्यस्थे स्वकुल्यात्कोऽन्यथा भवेत् ।
 कुलचूडामणिः प्रेम्णा स यत्रैवं प्रवर्त्तते । किं स्यादगण्यप्रायाणां कार्कश्यं तत्र मादृशां । ११९०
 यच्च मायामिमां ब्रूय तत्तथास्त्वस्मि वञ्चितः । विश्वास्त्यैव भविष्यामि नाकीर्त्तनां निकेतनं ।

मा च भृद्विजयाशा वः समेतानिखिला दति । अद्राक्ष्य चेदृशं व्यूहमवरोक्ष्यामि वीर्यतेः ।
 युक्तियुक्तमिदं चान्यचोक्तवान् बद्ध निश्चयात् । नाशयितान्यथा कर्तुं भोजो बलहरादिभिः ।
 द्विचाहान्तरिते मित्रप्रमाथेऽपरथा कथं । फलकालेऽसि सम्बृत्तदति तच्चावदन्तुपः ।
 तारमूलस्थिते राज्ञि ससैन्यौ धन्यरिहृणौ । राजपुत्रैः सह ततः पाञ्चियाममवापतुः । २२२५
 प्राप्तववेत्य तौ नद्यास्तीरेऽवाचि कृतस्थितौ । परस्मिन् कूलगहने भोजोऽप्येतावुपाविशत् ।
 अश्रुतं विप्रतोदिकमुखेभ्यस्तत्कटकं भटान् । पश्यन्तः केऽपि सन्धिं न श्रद्धुर्नृपतेर्वले ।
 हठप्रविष्टान्निर्यातुमचमानल्पभैनिकान् । धन्यादोन् राजवदनो हन्तुं शश्वदचिन्तयत् ।
 कृत्वा सूर्यपुरास्तेतुं राज्ञः सैन्यं जिघांसवः । महापद्मगोनैषु निभृतं केचनावसन् ।
 अन्ये तत्साहसोदन्तान्नेषिणः पतनोन्मुखाः । स्रैः स्रैर्भोगैस्तत्र तस्युर्भृदंसमताः । २२२६
 आस्कन्दं भाङ्गिलेयाद्याः पुरे शङ्करवर्मणः । शमालाचिप्रिकावाप्तिं डामराः समचिन्तयन् ।
 प्राप्य महामरित्कूलं त्रिल्लकाद्यैरगण्यत । नीलाश्वडामरैरीर्या कार्या च नगरान्तरे ।
 किमन्यद्राजगृह्याणां समं सर्व्वं जिघांसवः । कारण्डवानान्तोयान्तर्व्वेष्टितानामिवाभवन ।
 सन्दिग्धशिचितं कार्य्यं सर्व्वतः समतां तदा । प्राप वृष्टेरवयाहयहयोगान्तरस्थितेः । २२२७
 पदे पदे राजचमूपय योत्थानमिच्छतः । किन्दन् बलहरस्येकं भोजोव्यग्रत्वमग्रहीत् ।
 क्षणे क्षणे विमन्वानध्यायिना तेन कश्चन । बद्धमानस्वान्तरायः सन्निधासु व्यधीर्यत ।
 घटनामुद्ययौ योयो विरोधः कटकदयात् । सत्त्वैकाग्रः स्वयं भोजस्तं तं त्वरितमक्किनत् ।
 दूत्ये च कल्पकले वा येऽरुवचाजरञ्जकाः । भयेन प्रययुस्ते यदैकल्यं कार्य्यसङ्कटे ।
 कर्णे तत्कथयन्ति दुन्दुभिरवैराष्ट्रे यदुद्योषितं तन्नम्राङ्गतया वदन्ति कस्यं यस्मात् त्रपावान् भवेत् ।
 स्नाघन्ते तदुदीयते यदरिणाण्युपेण मर्मान्तकथे केचिन्ननु श्राव्यभोग्ध्यनिधयस्ते भूभृता रञ्जकाः ।
 भाण्डस्ताण्डवमण्डपे कटुकथावीचीषु कन्या कविर्गोष्ठ्यां श्वा खगटहाङ्गने शिखरिभूगर्भे खटाकुः स्फुटं । २२२८
 पिण्डीशूरतया विटश्च पटुतां भूभृद्गृहे गाहते गच्छन्ति हृदकष्टकच्छपतुलां चित्रन्ततोऽन्यत्र ते ।
 सूरौद्रेकविपर्य्यासाच्छान्तोष्मा क्षाम्भृतस्ततः । वासरः शरणीचके तुङ्गलोत्तुङ्गमञ्जसा ।
 भानुर्दत्तपदोऽनरोभ्रातुर्गोबलयान्तरे । क्षाम्भृच्छिरोऽर्पितको रक्तमण्डलतां दधे ।
 अर्हस्त्रियामामुखयोरपि मध्यस्थया दधे । सन्ध्यया बन्दनीयत्वं जनस्य व्यञ्जिताञ्जलेः ।
 कवाटिदनैर्व्विस्फाटाश्चक्रकान्तैः शिरोद्गमः । श्वयथुः पयसां पत्या दधे रात्र्युदयोन्मुखे । २२२९
 सदैव्येव्वरविन्देषु हीनदन्तोपजीवनैः । कवाटिनां घटेष्वेव षट्पदैर्घटितं पदं ।
 अदृष्टकार्य्यपर्य्यन्तास्ततस्ते विषमस्थिताः । सरित्तटे सकटकाः पर्य्यतप्यन्त मन्त्रिणः ।
 न किञ्चित्प्रत्यभात स्वं लघु भ्रान्तश्च जानतां । श्रेधेन द्वियमाणानामिवैवामवलम्बनं ।
 तीरे परस्मिन् सरितोवसन् बलहरः पुनः । रुद्धः कन्दलितास्कन्दबुद्धिः साल्दृणिना सक्तः ।
 कार्य्यातिपातादायातं मन्त्रिणां तन्मित्रं बलं । तस्य प्रवर्द्धमानस्य सुखोच्छेदं बभूव यत् ।

वितस्तासिन्धुसम्भेदयात्रायां नगरे यथा । तथा तथापतद्रौत्रालोकः श्रान्तोऽवर्त्तत । १२६०
 लेखैर्डाभरसंहारखण्डनाय विसर्जितैः । सान्तरैर्यथितावाहैर्नागायैराजवीजिनः ।
 शाक्यान्वितैरनुसरैस्तुमुलोत्पादनैरपि । धीरो धैर्यान्निश्चयाद्वा स्त्रैः स क्रयुं न पारितः ।
 सामन्तानामागतानामविश्रम्भादसम्भ्रमं । न्यकृतोऽयं निपत्याऽऽ कुर्यादत्याहितं रूपा ।
 कृते च कदनौङ्कारेऽनेन सर्वं समुन्मिषेत् । द्विजानामिव दस्यूनां समूहत्वेन सर्वतः ।
 इति निर्धाय दुधुचुरिव भोजः क्षमात्यये । कुर्मः साहसमित्युक्ता निन्ये बलहरं समं ॥ तिलकं ॥ १२६५
 तेषां तदर्थयातानां सामन्तानामभोजने । दाक्षिण्यादिति नाभोजि तेनाप्यभिजनस्पृशा ।
 तथास मत्या वैमत्यं तमज्ञात्वा तु मन्त्रिणः । निष्पत्ययास्तेन आतममन्यन्त नयात्ययं ।
 पक्षिपक्षस्फुटास्फालशफरस्फुरितेऽप्यधात् । तेषामासविधास्कन्दं प्रधावदहितभ्रमं ।
 कूले परस्मिन् कूलिन्याः स्वाभिसन्धाननिवृत्तैः । समभाव्यत तैर्नान्यो रथाङ्गेभ्योऽभिषङ्गभाक् ।
 सरत् काकुत्स्थदूतस्य कपेस्तीर्णाम्बुधेः पिता । ततान तेषां दूतानां सरित्पारगतौ बलं । १२६०
 कीर्णकर्णज्वरांश्चारीन् पीत्वतैस्तीरभूरुहां । आश्रित्योन्निद्रकेणेत्यं निन्युस्ते तां निशीथिनो ।
 चपान्ते क्षाधरोत्तंसहेमतामरसम्भ्रमं । उद्गच्छतो रवेर्यावच्चिच्छिदुर्न करच्छटाः ।
 चक्राक्कविरहालोकमशोकानामिवागलत् । कुक्षलाक्षिपुटाद्यावन्नैशं नामश्व वीरुधां ।
 मितपत्तियुतस्तावत्तत्तच्छादिनिर्गतः । स वीरस्त्वरयन् युद्धवाहान्मूर्ध्निगङ्गिणासृशत् ।
 रौद्रुकामा डामरीयान् वीरान् दृष्टेर्विलोकितैः । सर्वतोधावतः कुर्वन् योधान् प्रतिहतौजसः । १२६५
 पारखधी चारुवेषायुवा सम्मुखमापतन् । रुग्णाधिरुढस्तैः प्रैक्षि सम्प्राप्तः सरितस्तटं ॥ कुलकं ॥
 अदृष्टपूर्वं तं दृष्ट्वा श्रीखण्डोल्लिखितालकं । कुङ्कुमालेपिनं चैते भोजोऽयमिति मेनिरे ।
 अतिवाह्य निशां राजवदनं तं विमोहयन् । प्रातश्च तरसामच्य स तथा सम्मुखो ह्यभूत् ।
 प्रविष्टयुग्यं तोयान्तः पाराद्वावितवाजिनः । धन्यादयस्तमभ्येत्य मुदिताः पर्यवारयन् ।
 उदभृत्तुमुलः शब्दस्ततः कटकयोर्द्वयोः । एकत्राक्रान्तिमुखरः परचानन्दनिर्भरः । १२७०
 नादमाकर्ण्य संग्रामबुद्ध्या दिग्भ्यः प्रधावितैः । तं परैर्मलितं वोच्य मूर्ध्निगता इत डामरैः ।
 तस्याभिनन्दनालापप्रमुखापक्रियाभवत् । अदैन्येऽऽद्रुधन्यादिष्वनुजिज्ञतनिजक्रमा ।
 श्रवमानं मनोहर्षं वेगात् संस्तभ्य सर्वतः । अथेत्यं सुवता तत्तत्स धन्येनाभ्यधीयत ।
 राजपुत्र पवित्रेयं पृथिवी स्त्रैर्यशालिना । त्वया धाम्ना सुमनसा मेरुणा वा महीभृता ।
 गर्व्यान् जयति सर्वासां निर्विकारतया वसन् । विक्रियोपहतं गौस्ते चीरं तं चीरवारिधेः । १२७५
 कस्य पुंस्कोकिलखेव त्वां विनाधममध्यतः । निर्गत्य निजकुल्यानां सिद्धं मध्यावगाहन ।
 सदाचारस्य भवता प्रथमं प्रहते पथि । न तच्चित्रं सञ्चरामश्चरमं चेत्ततोऽधिकं ।
 इत्यादिप्रसृतालापदत्तोक्तापोऽधिहृद्य सः । जयोत्तरङ्गं तुरगं सुवह्निसैरनीयत ।
 क्षावत्याः कतिचित् क्रोशादिक्रोशन्तस्तदा ययुः । स्वकुल्यैर्नीयमानन्तं काकादव पिकान्तिकं ।

स एवमेकविंशेऽब्दे ज्येष्ठस्य दशमेऽर्हनि । त्रयस्त्रिंशद्वर्षदेश्यः समगृह्यत भूभुजा । १९८०
 राज्ञी कृतप्रणामं तं प्रियं पुत्रमिवागतं । अभ्यनन्दच्छान्तभृत्यमस्याहारमकल्पयत् ।
 इन्द्रवंशाविसम्बादिगुणग्राममवेक्ष्य तं । प्रागदृष्टवती मेने वञ्चते सा विलोचने ।
 गुणैरशान्यदाक्षिण्यमाधुर्याद्यैरकृत्रिभैः । तस्याविशदशीलं स क्षमापतिममन्यत ।
 मुखरागमनोवृत्तेर्द्वारोज्ज्वलं गृहश्रियः । भर्तृस्वभावस्याचारोयोषितामनुमापकः ।
 दिनचययश्चिताध्वक्तमं प्रस्थातुमुत्सुकं । राज्ञोऽभ्यर्णं विशत्वेनं दाक्षिण्यात्कोऽपि नाब्रवीत् । १९८५
 कथञ्चिदुद्धमाध्यस्थवैमत्यैः सचिवैरथ । सत्वादिचूर्नरपतिरशान्तेभ्योऽभ्यधीयत ।
 राज्ञोऽभ्यर्णं विशत्युक्तेरुपोद्घातोपमं वचः । तत्तस्य श्रोत्रशङ्कुत्वां तदाशङ्कुक्रियां व्यधात् ।
 निरताद्यत मर्मेव समाश्रायैच्छताथ सः । मध्यस्थानां स्थितं स्थैर्यं दाक्षिण्यादोष्ठयोः परं ।
 प्राणान्मुचोस्ते हृत्तभाषिणस्तस्य सान्त्वनैः । मन्दत्वं विक्रियां तिन्युर्विनयानतमौलयः ।
 आचारं चैनमस्त्रिगुणमपि न्याय्यं वचस्त्रिनं । न कोऽपि प्रतिशब्देन शक्यं जेतुममन्यत । १९८०
 अथ खान्तस्थितस्वामिवैवश्यं दर्शयन्निव । दशनांऽऽवनेर्धन्यो दीरः स्त्रिगुणमभाषत ।
 पट्टतीराजधर्माणां सदाचारे स्थितिञ्च ते । जानतोऽपिकथं मोहः क्रमायातेषु वस्तुषु ।
 किं सन्धिः सोऽभिधीयेत यत्र सन्धेयदर्शनं । अकृत्वा गम्यतइति प्राक्नो कथमजीगणः ।
 अनद्यतनभूभर्तृसुलभे भूभुजां तव । ज्ञात्वा सत्वोज्ज्वलं ज्ञातिधर्मजातप्रवर्त्तनं ।
 नास्य दम्भस्त्रयस्तम्भप्रोतिस्त्रैर्यखलोक्तया । आदरादर्शवैषये निश्वासस्यापि काः श्रियः । १९८५
 अस्यापि जीवनाद्या श्रीः साक्षाज्यासादनाच्च सा । प्रकाशोविम्बितो योऽर्काद्दोषात्स्याज्ज्वलतः स किं ।
 निर्वाणगोष्ठीनिष्ठत्वं शमिनामाश्रयेषु यत् । तत्पर्वत्यस्य राजर्षेर्जनान् वृन्दानुबन्धिनः ।
 एवं खगद्वहसम्प्राप्यप्रायोनिःश्रेयसस्य ते । स्थानैः श्रियः समाप्याथ किं स्यादन्यैर्महोदरैः ।
 मुग्धा न केचन परे गणिताः फणिभ्यः कालानुकूलनिजकुण्डजलत्यजोये ।
 स्थिथन्ति चन्दनतरुन् गिरिरात्रिदाघे माघेऽप्यशीतमनवं विवरं विशन्ति ।
 प्राणोपकरणं राज्ञोराज्ञी राजात्मजाश्च ये । तद्धिते यदनौचित्यं तेषामौचित्यमेव तत् । १९८०
 त्यक्तोभवेकतं पाथ इव कथितशीतलं । अनुतापेन ते कृत्यं भूयोवैरस्यमेव्यति ।
 तथा समर्थासामर्थ्यान् प्रत्यख्याय भारतीं । कुण्डगात्रजवस्तस्यै प्रस्थानार्थं समन्यतः ।
 पथि सङ्गृथितस्तोत्रान् वास्तव्यान् वीक्ष्य सर्व्वतः । अजायताथ संहृदुक्त्यमाधुत्वदार्ढ्यधीः ।
 पदातिचरणकुण्डरेणुव्याजाददृश्यत । वसुन्धरातलं बद्धमन्धोव नभसा समं ।
 दध्ना विज्ञतरोभोजः कञ्चित्संप्राप्नुयां नृपं । कश्चिदमुख्य विज्ञेयत दर्शनं विप्रलम्भकैः । १९८५
 आराधयन् प्रभुं धाम्नि नान्तरान्तरितोविटः । स्वामिनां कदवाप्रोति गुणविक्रणचरणं ।
 शीतोपचारकरणाद्वितोभवेयमैर्वादिता जलधेः प्रसृतं धियेति ।
 स्तोतोहिमाद्रिपयसोविनिपातएव ग्रासीकृतं तिमिभिराहतमेव तत स्यात् ।

इत्यादिचिन्तास्तैमित्यात् पुरचोभाद्यलक्षयन् । सैन्यस्य रुद्धाश्वतथाबुद्धासन्ननृपास्यहं ।
 नातिप्रांशुं नातिकृशं सूर्यांशुश्यामलाननं । सरोजकर्णिकागौरं शिथिलक्षयविग्रहं ।
 ककुद्भक्तकुदोत्सोधिस्कन्धमायतवचसं । शश्रुणानतिदीर्घेण व्यक्तगण्डगलान्नतिं ।
 उन्नसं पक्वविम्वैष्टं विस्तीर्णानुल्लणाङ्गकं । तिर्यग्भिप्रेक्ष्यमाणस्य धीरं मन्यरगामिनं ।
 समाहितांशुकोष्णीषमौलिं श्रीखण्डवर्द्धनं । सीमन्तस्थानचुम्बिन्या रेखया चन्द्रगौरया ।
 अश्वावरुढं हर्म्यस्यसचिवैः परिवारितं । अनङ्गतुल्यमायान्तं तमवैचत पार्थिवः ॥ कुलकं ॥
 प्रीतिरिस्फारितदृशा राज्ञा पृष्टस्ततः सभां । सोऽध्याह्नरोह सम्बाधां कौतुकोत्कन्धरैर्जनैः ।
 स्पृष्टा पादौ निषण्णोऽग्रे नृपस्थानीय पाणिना । खड्गधेनुं पाणिवद्धामासनाग्रे समार्पयत् ।
 पाणिं सफणिवल्लीकं विवृतायाङ्गुलिद्वयं । ततोऽस्य चिबुकोपान्ते विन्यस्यन् पार्थिवोऽब्रवीत् ।
 न विग्रह्य गृहीतोऽसि नाधुनापि न बध्यसे । तदङ्ग कस्माद्गृहीतः शस्त्रमेतत्त्वयार्पितं ।
 व्यजिज्ञपत्स भूपाल देव शस्त्रस्य धारणं । स्वामिसंरक्षणं स्वस्य परित्राणस्य कारणं ।
 देवे निजप्रतापाग्निगुप्तसप्तसरित्पतौ । सेवावकाशेविरलः स्वशस्त्रस्यापि दृश्यते ।
 लोकान्तरेऽपि शरणं चरणश्रयणं प्रभोः । तत्रात्र लोके किं कार्यं त्राणेपकरणैः परैः ।
 राजा जगाद तं सत्त्वस्यर्द्धावन्धेऽधुना भवन् । निर्युद्धकृत्यो वादीव कृत्यं नो वर्त्तते परं ।
 भोजो वभाषे दाक्षिण्यजननायाधुना प्रभोः । सृष्टादृते मया किञ्चिन्नोपचारार्थमुच्यते ।
 किन्तेन चिन्तितं दृष्टं किं किं न कृतमप्रियं । यदसिद्धं न तद्व्यक्तिमगादित्यवधार्यतां ।
 किन्न मल्लान्वये कश्चित्कारणेषूदितो भवान् । विद्मः स्नाननुकूलं प्राग्यं वयं चर्मचक्षुषः ।
 यदा यदा देव वाञ्छामकार्म भवदप्रिये । भूमिस्तदा तदा भूता पात्रं कल्पस्य भूयसः ।
 यावत्कवीनां निर्भाति प्रतिभानेन भासुरः । देवाभवन्नः प्रत्यक्षः प्रतापस्तादृशस्तव ।
 न शेखरे न प्रदरे न दरेऽप्युज्जिते मया । प्रालये भूमतः कुञ्जे संज्वरस्वत्प्रापजः ।
 ततः प्रभृत्यवनतिप्रणयः शरणैर्विणः । सिद्धः सन्ध्याधिवन्ध्यत्वादेव दूरस्थितेन मे ।
 अथाभेदाभिलाषेण पापाद्यत्किञ्च चेष्टितं । स्फुरत्तामात्रकयत्तै नतु तद्विग्रहायहात् ।
 तत्सम्बन्धादिमे दिक्षु प्रतीक्ष्याः क्षामुजा वयं । सङ्गाङ्गाभसः काचकुम्भसम्भावना भुवि ।
 अद्यापि द्योतते शङ्खेवाङ्गयेन दिगन्तरे । तत्सन्तानभवोऽनन्तः समूहः चत्रजन्मनां ।
 त्वय्यर्पिते पार्वतीयभूमृत्सङ्गोऽन्यदादिनः । कदन्नाशनदुर्भोगासुखैः खेदोन्मुखैरभूत् ।
 इतीदृशीभिः स्तुतिभिः प्रमाणमथवा प्रभुः । इत्युक्त्वा भूपतेर्मूर्ध्ना सोऽगृह्णाच्चरणैः पुनः ।
 प्रणामसंभ्रमस्तोष्णीषशीर्षं ततो नृपः । तस्योत्थितस्य स्वशिरोवाससा समवस्तयत् ।
 शान्तां च शस्त्रीं तत्र्यस्तामुत्सङ्गे सान्वयन् व्यधात् । तस्यासङ्कोभगासीद्यत्तमूवे च निषेधिनं ।
 दत्तां मया विभृहि वा त्वमेतां पूजयाथ वा । न शस्त्रग्रहवैमुख्यं कार्यं मच्छासनं त्वया ।
 अबन्ध्यशासनोमानोत्यनुवर्त्तिनि तां न्यधात् । शस्त्रीं राजानुगम्यैव वन्दित्वा कामकालवित ।

२२१०

२२१५

२२२०

२२२५

२२२९

२२३५

ततो निर्यन्त्रणत्वस्य नर्मणः सान्त्वनस्य च । चिरसेवीव तत्कालं राज्ञोऽजायत भाजनं ।
 अन्यत्र विष्टो धन्यो वा स्वार्चाममलयन् हतो । हतप्रणामो भूपाल लङ्गुणाकर्णनं विना ।
 न प्राणा द्रविणं नाद्य गण्यं निर्विक्रिया पुनः । सत्क्रिया स्वामिनोऽप्यर्थे तस्मात् पार्थिव चिन्त्यतां । २२४०
 अथापि कथ्यमानन्तन्न स्यात् सम्भावना भुवि । यदास्मिन् चिन्त्यतेऽस्माभिरिति भूयो व्यभाषत ।
 क्षणमुच्चावचां चर्चां विरचय्य विशाम्यति । भोजेन सार्द्धं शुद्धान्तं रङ्गादेव्यास्ततो ययौ ।
 हतप्रणामस्तां वोढ्य सौजन्यादिगुणोज्ज्वलां । स राजपारिजातं तं मेने कल्पलतायुतं ।
 मान्योऽयं देवि सौजन्यज्ञातेयात्त्वामिहागतः । विशिष्यतेऽसौ पुत्रेषु क्षाम्येद्योषेत्यभाषत ।
 सभाजनाय सौजन्यनिधिर्भोजान्वितस्ततः । उदूढकार्यभाराणां दाराणामप्यगादृहान् । २२४५
 अभाणीन्निपुणा राज्ञी भोजं राज्ञा सहागतं । अधुनैव नृपस्थाप्तः समृत्तोऽस्मीति सस्मितं ।
 लज्जास्मितमुखी पत्युः प्रणत्या स्वागतोऽर्थिषु । ददत्येवोत्तरं भोजं निर्दिशन्त्यभाषत ।
 आर्यपुत्र न विस्मय्यं प्रत्याख्याताप्तमन्त्रितं । मानैकशरणस्यास्य ज्ञातिप्रीतिप्रवर्त्तनं ।
 पूर्वोपकर्तृसलिलं वृद्धावस्पृशतोऽन्वहं । पद्मान् खलुलपद्मानां युक्तं जेतुं भवादृशां ।
 कार्य्यकृच्छ्रेऽवसन्नानाममुष्यागमनं विना । सिद्धेदौ न्नत्यसंरक्षा नेह प्रत्यागमश्च नः । २२५०
 उदीपे रक्षतस्तीरं शरीराश्रयिणीभवेत् । भ्रुवं वनस्पतेर्वीरुत्तन्निपातानुपातिनी ।
 पतिगत्यनुगामित्वं प्राणानां परिचिन्तितं । तथा कार्य्यं यथा न स्यात्तातव्यस्थान्यथात्मनः ।
 राजा जगाद तां देवि सर्व्वकर्त्तव्यसाक्षिणी । अन्यथा प्रतिपत्यं मे त्वमप्यस्य न मन्यसे ।
 निगृहीतवतो दुष्टौ सुज्जिमस्त्रार्जुनावपि । निस्तपं मम नाद्यापि प्राप्तानुश्रयमाश्रये ।
 अथ राज्ञार्थितः स्यातु परार्थधानि सानुगः । भोजेनामन्यतान्त्र राजधान्या स्थिरा स्थितिः । २२५५
 विदूराश्रयनिर्गोपृभावाप्रचुरदर्शनैः । आराधनं धराभर्त्तुरसाध्यं ध्यातवान् हि सः ।
 रक्षितृनयहीत् क्षापान् स्थिरञ्च समकल्पयत् । अनयात्तं नृपं कार्य्या न सुराराधनागमे ।
 विज्ञाय भावं प्रीतेन राज्ञा दत्तं ततो गृहं । सर्व्वोपकरणपूर्णं राजधान्यन्तरेऽभजत् ।
 राजापि ममतास्कीर्तप्रीतिभिः स्त्रैः परैस्तथा । उपासितस्तत्र रतिं चिराश्रितदवाययौ । २२६०
 भोगवेलाचिताश्चर्य्यदर्शनादौ नृपोऽपि तं । प्रियं पुत्रमिवास्मार्षीदूतैः पार्श्वं निनाय च ।
 जयाह दक्षिणे पार्श्वे भुञ्जानं ज्ञातिगौरवात् । स्पर्शास्त्रादितभोज्यादिदानेनैव व्यसर्ज्जयत् ।
 अकृत्रिमन्तथा स्नेहमुवाह जनकोयथा । लडितं ज्ञातिवत्तस्मिंस्तदलापत्यैकैः समं ।
 तमेवालम्बत व्यक्तिं सोऽपि वृत्तिं यथा यथा । राजा सपरिवर्हेऽपि विश्रम्भमविगर्हितं ।
 आसन्नाभ्यन्तराभिन्ना ये द्वेधे तानदर्शयत् । राज्ञां विरक्तिं स्वस्वार्तिवाङ्मलञ्च व्यसर्ज्जयत् । २२६५
 अकृत्रिमात्मसाधानात् करणानां सभान्तरे । न प्रत्यभाज्जडो नापि घृष्टो नापि वक्रव्रतः ।
 प्रमादस्त्वलिते हीनातिरिक्तत्वे च भूपतेः । कार्य्येणावदधे क्षुद्रः कवितेव महाकवेः ।
 न विक्रमकथासत्रदानाद्यैः स्वं व्यक्त्यत । प्राग्वृत्तमन्तरा पृष्टः सोपस्कारञ्च नाभ्यधात् ।

विचारकाग्रभोः साम्यसकुल्यत्वादिचाटुभिः । धीरोष्ट्रैर्दृष्टिपातैरपुनर्भाषिणोव्यधात् ।

तथा स्पृष्टोऽप्यनुत्तानाशयोऽभूदवगाहितुं । न श्रेकुस्तं यथा जाल्मनर्म्भविप्पिशुनादयः ।

चणैस्त्ववसितालोकचोभादिविशराहृषु । प्राप्नोऽस्यावसथं गच्छञ्छङ्कां कामपि नातनोत् ।

यथा यथास्य विश्रम्भाद्भूपोऽभूच्छिथिलाग्रहः । तथा तथैव सिद्धोऽश्वदव नाधावदुद्धतं ।

सदैवाघेसरोऽन्यत्र पश्चाद्दुद्धपदोऽभवत् । अनिषिद्धोऽपि शुद्धान्तमन्त्रागारावगाहने ।

विज्ञप्यौपयिकावाप्तिप्रार्थनः स दरत्स्वथं । दूरीचक्रे परापेक्षां शश्वत्संशयिताशया ।

अनाप्तसमये तस्य न ययुः पथि रक्षिणः । न खप्रवृत्तमप्यासीदनावेद्यं महीभुजे ।

मन्त्रान्तःपुरिकादीनां परस्परविगर्हणं । नावर्णयद्विस्मृतिश्च दुष्टस्वप्नमिवानयत् ।

सचेतनोऽपि दुर्नेर्मगोष्ठीस्वनुरणन् वचः । अवदत् स्फुरदप्यन्तर्विटानां नाम लाघवं ।

एवं शुद्धानुभावस्य तस्य कृत्येन कृत्यवित् । पुत्त्रेभ्योऽप्यधिकां प्रीतिं खिञ्चन् भेजे क्रमानृपः ।

कलिकालमहीपालदुस्तरः सिंहभूभुजा । सोऽयं गोत्रपरित्राणे नवः सेतुः प्रवर्तितः ।

इत्थं विद्राविताशेषोपद्रवस्त्रिस्तकस्ततः । अग्निप्रोषमपि स्वास्थ्यहेतुं भूभृदचिन्तयत् ।

असौ हि निर्हिमोर्वीमृन्मार्गं काले पलायनं । शायं सत्त्वस्य दुःसाध्यं बद्धं ध्यायन् व्यलम्बत ।

अतः सुमेधायात्रायां यावत् चणमपैक्षत । सञ्जपालेनाविचारात्तावत् प्रारम्भि धावनं ।

अल्पाधिष्ठानसुभटः स देवसरसोद्भटैः । बद्धभिः सहितः सैन्यैर्मार्ताण्डे विदधे पदं ।

निर्निरोधप्रवेशः स प्रदेशः परिपन्थिना । बाह्याश्च योधा निस्सारादर्पान्नेत विवेद सः ।

त्रिस्तकानुचरा युद्धमसन्निहितसायकाः । तेन सार्द्धं विदधिरे नचाहीयन्त पौरुषं ।

निःसीमसैन्यसहितो लवण्योऽन्यत्र डामरे । तत्र सर्वाभिसारेण धावतो युयुधे क्रुधा ।

लुण्ठितद्रविणापूर्णोस्ते देवसरसौकसः । सर्वे ततः सञ्जपालं विद्रुताः परिजग्निरे ।

द्विषत्सम्बर्त्तवर्षाद्याः सर्वत्र क्रुडितेऽभवन् । अधिष्ठाने भटा एव कुलशैलाद्वोद्धृताः ।

ते तीक्ष्णतीक्ष्णतरणौ सोढारातिरुषश्चिरं । बह्वन्निहतवन्तोऽन्यास्तत्र तत्राहवे हताः ।

हतेषु युधि सर्वेषु विन्दानैर्मण्डलं निजैः । गूरेषु तत्र मार्त्ताण्डोऽप्यासीदविरलव्रणः ।

रराजाजौ साञ्जपालिर्गयापालोहतेषु यः । त्रिषु वाजिस्वचातुर्यात् पदातिर्नोपलक्षितः ।

तत्प्राथम्योपलब्धाजिर्जस्तदनुजः शिशुः । निनाय विस्मयं वीरान् दृष्टासङ्ख्यमहाहवान् ।

दक्षिणं दोर्नतञ्चक्रे यद्वामङ्कम्पनापतेः । महेभांस्तापयत्यर्कः कुर्याद्भग्नरदान्विदुः ।

स धावन् वाजिनाराजदेकदोः स्फुरितायुधः । सधूमदण्डो दावाग्निः सपत्नेऽद्राविव स्थितः ।

तं वैरितुमुले वाणं व्रणभङ्गेव्यसौ पुनः । पृष्ठादलोठयद्वाजी तदन्वाबद्धपङ्कतिः ।

वर्म्भगौरवभृष्टकाठिन्याघातपोडितः । स विसङ्गे द्विषन्मध्यात्तनयाभ्यां विनिर्हृतः ।

कटके सर्वतो नष्टे मार्त्तण्डप्राङ्गनान्तरे । विरोध्यसाक्षिं चिप्रा तं तावपासरतां ततः ।

तत्रस्थं कम्पनाक्ष्माभृत् प्रस्थितः पृथुलैर्बलैः । तावद्भिः प्राप्यमप्याशु डामरं पिण्डितं व्यधात् ।

क्षापाले विजयचेवं प्राप्ते चोटितवेश्मनः । सञ्जपालो लवण्यस्य वसतीर्निरदाहयत् ।
 स तादृगपि भूपाले क्रुद्धे वक्रोक्तभ्रुवि । अदरिद्रो गिरिद्रोणोऽपि भूमुलभाशनः ।
 संवृत्तोनिःसहायश्च परिग्रहवर्हिष्कृतः । आपत्सुलभपाण्डित्यमृत्योपालम्भभाजनं । २४००
 निवृत्तकरशाखोऽथ क्षापकोपकपेर्व्यधात् । निरालम्बतया तस्य स स्वशीर्षफलार्थनां ।
 रज्जुदेवीतनूजानां ज्यायांसं गुल्हणाभिधं । श्रीमल्लोहरराज्येऽथ क्षावृषा सोऽभ्यषेचयत् ।
 षट्सप्तहायनो राजतनयः स वयोधिकान् । चूताङ्कुरोजीर्णतर्हनिवेशानजयङ्गुणैः ।
 अभिषेक्तुं सुतं देव्या यातायाः क्षाभुजोव्यधुः । शिरःशोणाश्रकिरैश्चरणौ यावकारुणौ ।
 तत्राभिषिक्ते वसुधामुगावयहशेषितां । देवीभावाभिषेकार्थमिवासिञ्चन् पयोमुचः । २४०५
 भूयोऽपि राजवदनो विल्लोत्पादनोत्सुकः । अमन्दमवचत्कन्द जयचन्द्रं नृपाज्ञया ।
 नागभ्रातृव्यसहितागार्गेरनुप्रवेशिनः । पश्चात्प्रसर्पिणीः सेनाः सोऽबधीत्सङ्कटेऽध्वनि ।
 गार्गिः परिभवन्नानानस्तिष्ठन्दिनैस्ततः । नागभ्रातृसुतायण्यमवध्रासोऽष्टकं मृधे ।
 दुर्गमत्वादनाक्रान्तमन्यैर्व्येगात् प्रविश्य च । दग्ध्वा सदिन्नायामं स निरगाल्लघुविक्रमः ।
 तथापि राजवदनो न शौर्यात् पर्यहीयत । न सन्दधे न चुक्रोध शक्यमस्य विनिर्गतं । २४१०
 अहन्यहनि सेनाभिर्हीनाभिर्न्यपतन्नृपे । जयचन्द्रमुखाच्छश्वदमुखान्यवधीभवत् ।
 क्षानायकोऽथ निस्सीमनखबाहुप्रसारणः । रणान्तरेव तं तीक्ष्णैर्गुण्डन्यस्तैरघातयत् ।
 तन्मुण्डगण्डलेखेन लुठता खण्डशः कृतः । झटिति त्रुटितः स्वास्थ्यविवारं कुरेणान्मुखः ।
 पृथ्वीहरकुलच्छेदस्वच्छा मेदिनीपतिः । अबधील्लोठनमपि च्चदण्डप्रयुक्तिभिः ।
 एकवारं वेष्टितोऽपि रक्षितस्त्रिलोकेन सः । भूमिभृन्नोतिपाशस्य निपातेनाभ्यर्त्तत । २४१५
 मल्लकोष्ठचरज्यमङ्गुचन्द्रादयोऽभवन् । जीवन्मृताश्च शान्ताश्च दारिद्र्योपस्रवादिताः ।
 अविचिन्त्योच्चलैर्लोणिभृतः प्राणान्विनश्वरान् । ऐश्वर्यरूढिमूढत्वादनिर्यूढव्यवस्थितौ ।
 मठेऽनुमितकोशत्वं तत्तद्राजाश्रयाङ्गते । कुलोद्देशे विहितवार्त्तिहृदेवोद्यत्स्थितं ॥ युग्मं ॥
 सुल्लाविहारमैतद्व्यं पितुर्देवमृहचयं । तच्चाद्धुमिद्धं प्रासादं परिपूर्णं व्यधानृपः ।
 स एव यामसामग्रीमहापणसमर्पणैः । निर्दोषपारिषद्यादिहृद्यान्निशेद्यधीर्व्यधात् । २४२०
 अवरोधेन्दुवदनां मृतामुद्दिश्य चन्द्रलां । प्रत्यष्टापि मठेऽनूनश्रीदारेऽवारितातिथिः ।
 पृष्टेनगरनिर्भीहः सोऽपि सूर्यमतीमठः । पूर्वार्धकोपगर्भेण तेनैव निरमीयत ।
 सञ्जाते सञ्जपालस्य ततो लोकान्तराश्रये । कम्पने निदधे राजा गयापालस्तदात्मजः ।
 विपाकसुकुमारोऽपि दुःसहः सूनुनाभवत् । विस्मारितः स सोऽप्येन शरङ्गानुरिवेन्दुना ।
 ग्रीष्मोद्देशविषमेऽपि विशेषवृत्तेर्भेद्योदये तटतरोस्तटिनीप्रवाहः ।
 शंसत्यकाण्डतडिदापतनेन नाशं नाशं प्रति स्वसलिलस्य विभूतिलाभं । २४२५
 आभिलुप्तपणाङ्गो जभञ्जनादपि भूभुजः । विधुरे कार्यभाराणां योऽभूदूढधरः परं ।

तस्य तस्मिन्नुपरते चीणप्रचीणकण्टके । स धन्यो नान्यसामान्यप्रेमा प्रमथमायया ।
 ताम्बूलमायात्रिकां नीत्वासूनामयानिव । आर्षिपन्मधुराबद्धं जीवं यस्य निजः सुतः ।
 स जगज्जीवितेनापि रक्षणीयः क्षमापतिः । पदे पदे विपन्मग्नो प्रजोद्धरणधीरधीः ।
 व्याधितस्य विनिद्रोऽपि संसङ्गान्मङ्गलेच्छुभिः । नान्तक्षणे तस्य पार्श्वेत्कृतज्ञो वाचलनृपः । २४२०
 प्रियप्रजस्यामात्यस्य स्वरूपविपरीतता । तस्य कश्चित्क्षणे जाता जनजीवितदा भवे ।
 भूभुजामपि मान्धातुमुखानां निधनेन याः । दुःखं ययुः प्रजास्तासां समभावि तदा सुखं ।
 द्वैराज्योपसृते राष्ट्रे नवस्य नृपतेरभूत् । अव्याहतं यत्साचिव्यं तस्य सर्व्वाभिषङ्गजित् ।
 कालो बली व्यवहृतेनैनु तद्वशेन पूर्वपराचरणविस्मरणेन कस्य ।
 शक्तिः चित्तेर्वहनकर्माणि योग्यतायां निर्माणे मुरजिदस्तु वराहतायां ।
 नगराधिकृतो भूत्वा सुज्जेर्निर्व्वापिते पुरा । चिरप्ररुढां यो देशस्याव्यवस्थां न्यवारयत् । २४२५
 भयः क्रयेषु दीनारव्यवहारो व्यवस्थया । निगृह्य तं भ्रंशकार्यनिर्व्वितण्डः प्रवर्त्तते ।
 परिणीताङ्गनाशीलभ्रंशे गृहपतेरभूत् । दण्डप्रवृत्तिर्था तेन सा विचार्य निवारिता ।
 एकान्ततो हितो भूत्वा विश्रामेवं पुनर्व्यधात् । नगराधिक्रियां लब्ध्वा स एव परिपीडयन् ।
 बद्धाभिर्नैर्त्तकोभिश्च परिवीतगृहस्थितौ । सम्प्रयुक्तान् कथमानान् दृढेनादण्डयद्वहन् ।
 किं वोभवेदलेशानां तुषाणामिव चिन्तनैः । अद्रोहालोभयोर्भूमिर्न तादृगपरोऽभवत् । २४३०
 भिचुमल्लार्जुनौ कालानुवृत्त्या श्रुतवानपि । नासौ जहौ स्वामिहतं नतौ तावपि नावधीत् ।
 अचीणत्यागहीनस्य विभूतिसमयेऽप्यभूत् । संस्कारौपयिकन्नास्य पर्याप्तं निधने धनं ।
 कृतज्ञताया राज्ञोऽन्यत्पर्याप्तं किमुदीर्यतां । योजीवितद्वानोतान् संविभेजेऽनुजीविनः ।
 लोकान्तरातिथिं विज्जाभिधामुद्दिश्य बल्लभा । धन्यस्य विज्जनामाख्यविहारारम्भकारिणः ।
 परलोकं प्रयातस्य निर्व्वाणप्रतिपूरणं । स्थितं व्यवस्थितेः कञ्च विनियोगञ्चकार सः ॥ युग्मं ॥ २४३५
 भूभृद्भार्मिकतावाप्तसुकृतोत्सेकवासवैः । युद्धैकवृत्तिभिरपि प्रवृत्ते पुण्यकर्माणि ।
 विपचाणां सुभिच्छेण तुरुष्कविषयाश्रयात् । जन्मभूमेर्दृष्टये यैः कौर्यादन्यन्न शिचितं ।
 येऽपि वृत्तिं विरोध्याजिव्यये सुखलभूभुज । कलहावमरेष्वेव कस्मीरेषु प्रपेदिरे ।
 गोत्रे तेषां चत्रियाणां जातः कमलियानुजः । राजवीजी सङ्गियाख्यः प्रतिष्ठां स्वाख्ययाकरोत् ।
 वितस्तापुलिने वाणलिङ्गे तेन निवेशिते । जायते खर्धुनीरोधःसम्प्ररुढविमुक्तधीः । २४४०
 तदीयञ्च मठञ्चैव तपोधनविभूषितं । दृष्ट्वा निवर्त्तते रुद्रलोका लोकनैकातुकं ।
 लोठनेऽन्यप्रतिष्ठानामधन्यद्रविणार्पणे । न तेनाद्यतने काले संरम्भे शुद्धबुद्धिना ।
 उदयस्य प्रिया चिन्ताभिधाना कम्पनापतेः । पुलिनोर्वीं वितस्ताया विहारेण व्यभूषयत् ।
 प्रासादपञ्चकव्याजात्तद्विहारस्थितः करः । उदस्त इव धर्मेण प्रोत्तुङ्गाङ्गुलिपञ्चकः ।
 सान्धिविग्रहिकोमङ्गकाख्योऽलङ्कारसोदरः । स मठस्याभवत्प्रष्टः श्रीकण्ठस्य प्रतिष्ठया । २४४५

मठाग्रहारदेवैको जीर्णोद्वारादिकर्मभिः । अनुजा सुमनानाम रिह्णस्यासदत्तुलो ।
भूतेश्वरे मठं कृत्वा त्रिगाम्यमप्यपातयत् । तोयं कनकवाहिन्या वितस्तायाश्च यः पितृन ।
प्रदेश्य कश्यपागाराभिधाने नीलभूः सरित् । जिगीषयेऽजाह्वया यत्र पूर्वा दिशं गता ।
उत्ताराय गवादीनां यः सेतुं तत्र बन्धयन् । निर्ममे निर्मलं कर्म संसारोत्तरणक्षमं ।

नगरेऽपि खनामाङ्कवृषाङ्कागारकारिणा । मठो येन कृतोभ्रष्टजटाधरघटाश्रयः । २४६०

ममेश्वरं स सौवर्णमलसारं चकार यः । सोमतीर्थं तथा तोयोद्यानमुद्योतितान्तिकं ।

अत्र क्षाभूभुजा वंशे वंशैर्नृत्यधनादिषु । सासूयत्वममात्यानां धनप्राणाधिहारिणः ।

क्रुध्यन्नवासनाध्यासासूयया वासवोऽपि वा । प्राभंशयद्विवो देवो मान्धातारं धराभुजं ।

अविश्रुतमतिर्भृत्यान् कृत्यान्नत्यवेतोऽन्वहं । दृष्ट्वा ध्यातस्वमाहात्म्यवृद्धिस्तु प्रीतये नृपः ।

कलशक्ष्मापतिः प्राज्ञोपज्ञं भृत्योऽस्य रिह्णः । कुर्वन् स्वर्णतपत्राणां प्रतिष्ठाप्रीतिकार्यभूत् २४६५

स्वर्णपत्रां सुरेश्वर्यां शिवयोः समवेतयोः । सदीपारात्रिकामत्र मैत्रीमेति सघण्टिका ।

बन्धोर्हिमाद्रेर्दयितः सुताजामातरौ शिवौ । स्वर्णच्छत्रच्छलान्मेरुमूर्द्धां प्रातुमुपागतः ।

उद्दिश्य यद्विरुधदुद्यममात्मयोनिर्दग्धोमयाङ्गघटनं दयितेन गार्थ्याः ।

सिद्धं तदत्र करुणामुमर्येति हेमच्छत्रच्छलाद्वरदृशश्चलितोऽग्निरुद्धं ।

छत्रं तत्र च रिह्णेन विहितं रौक्मं महद्रुक्लिणोप्रेयोमन्दिरमूर्ध्नि नद्धमधुनादभ्यपरिभ्राजते ।

क्षेत्रेण चतजावपानजनुषा नष्टं ततः स्वामिना प्राप्तं चक्रमवेक्षितुं स्वर्चिरं भास्वानिवाभ्यागतः ।

तीर्थे मन्मथजित्स्वगध्वजदृढाज्योर्जिताचार्यके साधारणभरणं क्रियापरिणतिस्वर्णतपत्रं प्रभोः ।

भात्येकस्य शिखादिफूत्कतिबलद्वज्जाजरेणूपमं केशान्तस्थितमेघपाशैर्गतडित्पि ज्ञाभमन्यस्य च । २४७०

सौवर्णद्रुहिणाण्डकर्पूरपुरे संस्त्रिताच्छत्रकथाकोशस्य समुद्रकप्रतिष्ठिता दोर्घार्धितर्धे घने ।

सङ्गेनेन्दुकिरीटकैटभरिपुश्यामासितालङ्किया सद्रत्नाकरयोः पिधानकरणिं स्वर्णतपत्रं गते ।

तं लोहरमहीपालमन्वजायन्त भूभुजः । रड्वादेव्यागुणैदाराश्चत्वारश्चतुरास्तुताः ।

गुह्णेनापरादित्यो राघवेणैव लक्ष्मणः । अभिन्नभावः संवृद्धिं वर्त्तते लोहरे अयन् ।

ललितादित्यदेवेन जयापोडोहि दारकः । भरतेनेव शत्रुघ्नः पात्यमानः प्रवर्त्तते ।

पार्थिवाहस्कराश्चारुनमस्काराद्यशस्करः । पञ्चमः चितिभृद्भूम्यावालातपद्वोदितः । २४७५

चपलैः शैशवाच्छ्रद्धानुभावत्वात् ससौष्ठवैः । लडितैर्ललितादित्योचितीरप्याद्रियत्यहो ।

दत्तरत्नाञ्जनं ताम्राधरं गौरं तदाननं । सवालातपभङ्गाङ्गस्वर्णपङ्केरुहायते ।

आलापास्तस्य माहात्म्यगर्भावालास्फुटा अपि । अमृतप्रभवश्रद्धा मथ्यमानस्य वारिधेः ।

महाभिजनसञ्जातो राजसूनुः सशैशवे । अभिधत्तेऽनुभावेन भयेनागामि जृम्भितं ।

अत्यर्थमण्डनशिखण्डिशिखोऽपि तोयस्पर्शासहाच्चितकलापिकलापभङ्गा ।

वापीनिपीतसलिलोवलितं प्रयाति चेष्टोक्तभावमहिमावरवर्णभावः । २४८०

चतस्रोमेनिला राजलक्ष्मीः पद्मश्रिया समं । सञ्जाता कमला चास्य कन्याः सङ्गत्यवृत्तयः ।

विनोदलीलोद्यानैस्तैर्नित्यकान्तैरपत्यकैः । द्योतितावनवद्यौ तौ प्रावृट्पुष्पाकराविव ।

तीर्थायतनपूतेऽस्मिन्मण्डले खण्डितैर्ययैः । रङ्गादेव्या एव याता भाग्यभावं विभूतयः ।

कृतानुयात्रा सा दैवयात्रासु चितिपाङ्गना । राजलक्ष्मीरिवाभाति राजसामन्तमन्त्रिभिः ।

सतीदेशे तीर्थसार्थास्त्यजन्त्यस्यानिमज्जने । स्नानासक्तसतीमूर्त्तस्पर्शेनौत्सुक्यमञ्जसा ।

चित्रे कालेऽत्र यात्रासु द्रष्टुं वृष्टुत्तरैः सदा । यत्प्रावृट्ठिव तैश्चैवं जोमूतैरनुगम्यते ।

स पार्थिवेषु तीर्थेषु स्नानाय प्रस्थिताध्रुवं । दिव्यैर्वर्षमिषात्तीर्थैः प्रादृश्येत तदीर्थया ।

अभ्रंलिहान्नच गिरीन्नच कूलङ्गणानदीः । मृदङ्गी दुर्गमामार्गे तीर्थौत्सुक्येन वेत्यसौ ।

सुवक्त्रोभिः प्रतिष्ठाभिर्जीर्णैर्द्वारैश्च धीरया । तथा चित्रं चतुरया पङ्गुर्दिदा विलङ्घिता ।

अद्यापि विचरत्चीरणवकान्तिच्छटाच्छलात् । यो भातीव सुधासूतिसितश्वेताश्मनिर्गतः ।

उपमन्योरुदन्याया दारिद्र्योपद्रवापहः । रुद्रोरुद्रेश्चरो नाम्ना श्रीमान् कश्मीरभूषणं ।

जगत्सौन्दर्यसारं स सख्यार्णामलसारकः । शान्तावसादप्रासादोद्धारश्च विहितस्तथा ।

सत्त्वानामिव भृत्यानां कोपौर्व्विकृते नृपे । उदन्वतीव शरणं सिन्धुर्हमवतीव सा ।

स्थिरप्रसादे भूपाले निग्रहानुग्रहौ क्षणात् । भूभुजामपि सम्बृत्तावविच्छिन्नस्तदिच्छया ।

सोमपालात्मजो भूभूङ्गपालः प्राकृतस्तथा । मानिन्यामेनिलादेव्या विवाहेन महार्हतां ।

उत्पत्तिभूमिसुलभानुभवो न भूम्ना कस्याप्यहो व्यभिचरत्यनुभावभावः ।

तेजस्तमोविलुठनव्रतमुष्णभानोऽश्वेदं तदुत्थमकरोत्तमसोऽपि चक्रं ।

भुवनाद्भुतसाम्राज्यमार्जनोभूभुजाभवत् । प्रातिभावं दृढं रत्नाक्रान्तसन्मण्डलावनिः ।

रूढायां मेनिलादेव्यां परिणेतुरभूदपि । पिता वैमत्यमुत्सृज्य निर्याजं राज्यदायकः ।

राज्ञा प्राजिधरस्याजौ तरसा भूभुजोऽनुजः । वैरिभिर्निहतस्याये वैरसंशोधनोद्यतः ।

रङ्गां शरणमेत्यौचैर्मनोत्कथ्यौ धटोत्कचः । भेजे राज्यश्रियं प्राप्य चित्रं राज्यश्रियं परां ॥ कुलकं ॥

कृतसाहायकोऽमात्यैराज्ञः सप्रज्जिमङ्गदं । राज्यं प्राभ्रंशयद्गाढद्रुहं पञ्चवटो नृपं ।

अलङ्घ्यत्तत्प्रभावात् स्फारदानाम्बुनिर्भरात् । सरितं खड्गवल्लीञ्च कृष्णां विद्वेषिगोचरां ।

द्वितीयस्योरगाभर्तुरकीर्त्तिर्निजयासृजत् । देवप्रभावाद्योधाग्रमत्युग्रपुरमयहीत् ।

शीतोष्णवारणशशिद्योतकलोलितास्ततः । बहवो वाहिनीनाथाः प्रथामित्थं प्रपेदिरे ।

समाद्वाविंशतीराज्यावोन्नतः प्राग्भूभुजा गताः । तावत्येवाप्तराज्यस्य पञ्चविंशतिवत्सरे ।

इयदृष्टमनन्यत्र प्रजापुण्यैर्महीभुजः । परिपाकमनोज्ञत्वं स्वेयाः कल्पातिगाः समाः ।

असौऽपि प्रवहत्स्वभावमश्वनैराश्यानमश्नायते यावान्मः स्वति द्रवत्वमुदितोद्रेकेषु चावेयुषः ।

कालस्यास्वलितप्रभावरभसश्चाति प्रभुत्वेऽद्भुते कस्यामुत्र विधादशक्तिघटिते मार्गे निर्गमं स्थिरः ।

प्रधाते अधिकेऽप्यर्द्धसमाषट्कशते कलेः । कश्मीरेष्वास्तु गोनर्दः पार्थानां सेवया नृपः ।
 स्रुर्दामोदरोऽस्याथ तस्य पत्नी यशोमती । गोनर्दोऽन्यस्तत्सुतोऽपि ततोऽतीत्य महीपतीन् ।
 पञ्चत्रिंशतमज्ञातानुग्रहाभिजनाभिधान् । राजाभवत्सो नाम स्रुस्तस्य कुशेश्वरः ।
 द्वा खगेन्द्रसुरेन्द्राख्यौ पुत्रपौत्रावमुग्र तु । गोधरोवान्यकुलजः सुवर्णाख्यस्तदात्मजः ।
 तज्जन्मा जनकोऽप्यासीत्सुतः शच्याः शचीनरः । अथाशोकोऽभवद्भूद्राज्ञोऽस्य प्रपितृव्यजः ।
 तज्जो जलौकाः सन्दिग्धवंशे दामोदरस्ततः । तुल्यं चयोऽथ ऊष्काद्यासुरक्षाभिजनोद्भवाः ।
 अभिमन्युस्तृतीयश्च गोनर्दोऽथ विभीषणः । ताविन्द्रजिद्रावणश्च पितापुत्रौ क्रमानुपौ ।
 अन्यो विभीषणः सिद्ध उत्पलाक्षश्च तत्सुतः । पश्चात्ततो हिरण्याक्षो हिरण्यकुलकस्ततः ।
 राजा वसुकुलस्तस्य स्रुः ख्यातस्त्रिकोटिहा । श्रीमिहिरकुलो राजा वकाख्यस्तदनन्तरं ।
 चित्तिनन्दस्ततो राजा वसुनन्दस्तदात्मजः । नरोऽन्योऽचस्ततो गोपादित्यगोकर्णकौ क्रमात् ।
 तस्मान्नरेन्द्रादित्योऽभूत्तत्पुत्रोऽभ्युधिष्ठिरः । तस्य प्रभंशितो भृत्यैरन्याभिजनसम्भवः ।
 भूपः प्रतापादित्योऽभूच्चलौकोऽपि तदात्मजः । तुञ्जीनोऽन्यसुतस्तज्जो विजयोऽन्यकुलोद्भवः ।
 जयेन्द्रस्तत्सुतोऽपुत्रः सचिवः सन्धिमानभूत् । युधिष्ठिरस्य पौत्रेण भूपादित्यात्मजन्मना ।
 श्रीमेघवाहनेनाथ गोनर्दोऽभ्युदितं कुले । ततः प्रवरसेनोऽभूद्भूपः काश्मीरमण्डले ।
 तत्सुतश्च हिरण्योऽभूत् पालयन् चित्तिमण्डलं । मातृगुप्तोऽभवद्दत्तराज्यसेन शकारिणा ।
 ततः प्रवरसेनोऽन्यस्तोरमाणात्मजः चित्ति । लेभे हिरण्यभ्रातृव्यस्तस्य पुत्रो युधिष्ठिरः ।
 ततो नरेन्द्रादित्यश्च रणादित्यश्च भूपतिः । क्रमाद्भूतां तत्पुत्रो विक्रमादित्यभूपतिः ।
 वालादित्यश्चोदभवद्विक्रमादित्यनन्दनः । वालादित्यस्य जामाता ततो दुर्लभवर्द्धनः ।
 स्रुर्दुर्लभकस्तस्य चन्द्रापीडोऽभवत्ततः । तारापीडोऽनुजन्मास्य मुक्तापीडोऽस्य चानुजः ।
 भूपावास्तां कुवल्यापीडोऽद्वैमातुरोऽस्य च । वज्रादित्यः सुतो राज्ञो मुक्तापीडस्य तत्सुतौ ।
 पृथिव्यापीडसङ्ग्रामापीडावास्तां महीभुजौ । जयापीडोऽस्य मन्त्री च जज्जः पुत्रावपि क्रमात् ।
 ललितापीडसङ्ग्रामापीडौ ज्येष्ठात्मजस्ततः । श्रीचिंथटजयापीडः कल्पपालुद्भवाऽभवत् ।
 अभिचारेण तं हत्वा साम्राज्यादितरेतरं । उत्पलाक्षैरसम्प्राप्तं राज्यं स्तन्मातुलैः कृतः ।
 भ्रातुः पुत्रोऽजितापीडो जयापीडस्य तत्पदे । अनङ्गापीडनामा च सङ्ग्रामापीडजस्ततः ।
 तमुत्पाव्योत्पलापीडोऽस्याजितापीडनन्दनः । अवन्तिवर्मा शूरेण तन्निवार्यथाय मन्त्रिणा ।
 नष्टोत्पलस्य विदधे साम्राज्ये सुखवर्माजः । शूरः शङ्करवर्मा स गोपालस्तस्य चात्मजः ।
 रथ्यागृहीतः प्राभूच्च तद्भाता सङ्कटाभिधः । सुगन्धाख्या तयोर्माता तां विनाश्याथ भूभुजः ।
 शूरवर्मा प्रणष्टारं पङ्क्तं तन्निपदातयः । चक्रुर्निर्जितवर्माणं ततः पाथस्ततः क्रमात् ।
 चक्रवर्मा शूरवर्मा चेति निर्जितवर्माजः । चक्रवर्मापुत्रीतेऽथ पापी पार्थात्मजः क्रमात् ।
 उन्मत्तावन्तिवर्मासीत्तत्पुत्रे शूरवर्माणे । राज्याद्भुष्टे दिजैश्चक्रे राज्ये मन्त्री यशस्करः ।

३५२०

३५२५

३५२०

३५२५

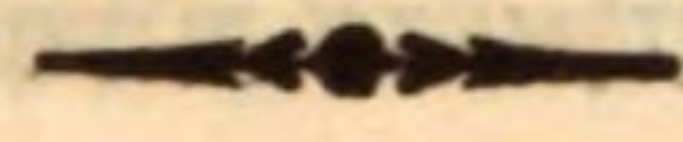
३५२०

३५२५

प्रपितृव्यात्मजस्तस्य वर्णस्तनयोऽनु तं । राज्ये वक्राङ्घ्रिसङ्ग्रामस्तस्यौ निष्पाद्य तं ततः ।
 अमात्यः पर्वगुप्ताख्यो राज्यं द्रोहेण लब्धवान् । चेमगुप्तः सुतोऽस्यासीदभिमन्यौ तदात्मजे ।
 शान्ते मात्रा पाल्यमाने नन्दगुप्ते च तत्सुते । ततस्त्रिभुवने भीमगुप्ते च क्रूरचेष्टया ।
 पौत्रे तथैव निहिते स्वयं दिदाख्यया कृते । राज्ये सङ्ग्रामदेवोऽपि भ्रातृव्योऽन्ते नृपः कृतः ।
 हरिराजानन्तदेवावास्तां तस्यात्मजौ ततः । कलशोऽनन्ततनयः क्रमाङ्गौ तदात्मजौ ।
 उभावुत्कर्षर्षाख्यावपि निष्पाद्य भूपतिं । हर्षदेवं तमुद्दामविक्रमोऽनन्यवंशजः ।
 भ्रातुः पुत्रस्य दिदाया जस्तराजस्य नमृतः । मल्लाभिधानादुद्भूतो भूपतामुचलोऽभजत् ।
 द्रोहेण तं हतवतां मृत्यानामग्रतस्ततः । शङ्कराजान्यनामाभूद्रुद्राख्यः क्षणिको नृपः ।
 गर्गेण निहते तस्मिन् मल्लोदैमातुरोऽप्यभूत् । तस्योच्चलमहीभर्तुर्भ्राता निर्व्वध्य तं वञ्ची ।
 सुस्सलाख्योऽयदीद्राज्यं मास्त्रिचलसोदरः । विरक्तैः पाटिते तस्मिन् राज्याङ्गुत्थैर्नृपः कृतः ।
 षण्मासान्दर्षभूभर्तृनप्ता भिचाचराभिधः । पुनर्निर्व्वास्य तं प्राप्त्यराज्ये सुस्सलभूभृति ।
 क्रमास्तवन्त्यैर्विश्वस्तैर्देराज्योदेजिते हते । लवण्यान्निखिलांस्तांश्च हत्वा भिचाचरं नृपं ।
 सुतः सुस्सलभूभर्तुः सम्प्रत्यप्रतिमचमः । नन्दयन्नेदिनीमास्ते जयसिंहे महीपतिः ।
 गोदावरी सरिदिवोत्तुमुलैस्तरङ्गैर्व्वक्रैः स्फुटं सपदि सप्तभिरापतन्ती ।
 श्रीकान्तराजविपुलाभिजनाभिमध्यं विश्रान्तये विशति राजतरङ्गिणीयं ।
 इति श्रीमहाकविश्रीकल्हणकृतायां राजतरङ्गिण्यामष्टमस्तोत्रम् ।
 कृतिः श्रीमहामात्यचम्पकप्रभुसूनुर्भहाकवेः कल्हणस्य ।

समाप्तेयं राजतरङ्गिणी ।

॥ अथ जौनराजकृता द्वितीया राजतरङ्गिणी ॥

सिद्धे यत्र सति त्रपाकुलमिव स्रद्धाभिलाषाहतेरन्तर्द्धिं वहति त्रिलोकमहितं शेषं निजार्द्धदयं ।
 स्नेहैकीभवदाशयदयजयाकाङ्क्षीव गाढं मिलहेहाद्धदयमस्तु तद्गवतोः सद्भावसम्पत्तये ।
 दातुं भक्ताय कल्याणं गर्भं विभ्रदिवान्वहं । तुन्दिभोगणराजः स विघ्नशान्तिं करोतु वः ।
 श्रीगोनर्दमुखैर्धर्मसम्मुखैराकलेः किल । कश्मीरकाश्यपो भूपैरपालि गुणशालिभिः ।
 तेषामभाग्यहेमन्तनिशातमसि तिष्ठति । नैव कश्चिदपश्यत्तां काव्याकानुदयाचिरं ।
 रसमय्या गिरा वृद्धा नित्यतारुण्यमापिपत् । अथ श्रीजयसिंहान्तां तत्कीर्तिं कल्हणदिजः ।
 ततोदेशादिदोषेण तदभाग्यैरथापि वा । कविवाक्सुधया कश्चिन्नाजिजीवत् परानृपान् ।
 श्रीजैनोक्ताभदेने क्ष्मां सम्प्रत्यचति रचति । जौनराजाभिधस्तेषामुद्यतो वृत्तवर्णने ।
 दर्पस्लानिभवां राजपान्यानां तापसन्ततिं । हन्तुं संरोपितः काव्यद्रुमोभाविफलोदयः ।
 तपस्काररसं चित्रा विनयामृतशीतलैः । सज्जनैर्ध्वनोयोऽयमपि यत्नेन भूयसा ।
 मग्नान् विस्मृतिपाथोधावतीतानृपतीनिमान् । श्रीजैनोक्ताभदेनस्य कारुण्यादुज्जिहीर्षतः ।
 सर्वधर्माधिकारेषु नियुक्तस्य दयावतः । मुखाच्छीर्षिर्ग्रन्थस्य प्राप्याज्ञामनवज्ञया ।
 राजावलिं पूरयितुं सम्प्रति प्रतिभा मम । कविनामाभिलाषेण नतु यस्मान्ममोद्यमः ।
 क्व शुण्डीजलवन्मदाक् क्व च काव्यतरङ्गितं । क्वायामात्रानुकारेण किं नडं पुण्ड्रकायते ।
 अन्तःशून्यां लघुम्प्रज्ञानुस्वीमिव वहन्नहं । पारं राजतरङ्गिण्यागन्तुं हन्ताद्यमङ्गतः ।
 पृथ्वीनाथगुणाध्याने चापलं मे न दूषणं । अलङ्कारैरहङ्कारात्कुरुपापि हि वल्गति ।
 कवीनामुपयोग्या वा मदाक् खान्तरशुद्धये । गङ्गाजलं जलं तेषां यैर्न पीतं जलान्तरं ।
 राजोदन्तकथासूत्रपातमात्रं कृतं मया । कुर्वन्तु रचनामत्र चतुराः कविशिल्पिनः ।
 मणीनां घर्षणायैव महाशाणस्य नैपुणं । कान्तिप्रणयने तेषां मुखसारमणेषु तत् ।
 विनैव प्रार्थनां काव्यं कवेः पश्यन्ति साधवः । किमर्थितः शशी विश्वं सुधासारेण सिञ्चति ।

अनुनीतोऽपि कालुष्यं खलः काव्ये न मुञ्चति । सुधाधौतोऽपि नाङ्गारः शुभ्रतामेति जातुचित् । २०
 पश्यन्तु मत्कार्यामिति चिरं दूरं गता कवेः । अन्तः परमुखप्रेक्षिभावदैन्यकदत्यना ।
 समः स्यादप्रवीणानां गीतसंस्कृतयोरसः । वानरा युञ्जते गुञ्जान् शीते वज्रिकणभ्रमात् ।
 काव्यं श्रुतमपि प्रीत्य नाबोधोपहतात्मनां । हीनदन्तबलस्येक्षुर्मुखे न्यस्तः करोति किं ।
 पदार्थसुन्दरे काव्ये दर्शिते निर्मलात्मनां । दुर्वारं गुणिरत्नानां मत्सरप्रतिविम्बनं ।
 लक्षणा दूषयन्निन्दुं बुधं मत्सरयक्षणा । विधाता वाच्यतामेति परोद्रेकासहायणीः । २५
 मद्वाक्कल्हणकाव्यान्तः प्रवेशादेतु चर्वणं । नङ्गलाम्बु सरित्तोये पतितम्पीयते न किं ।
 जगदानन्दनोदेवद्विजातिकृतवन्दनः । चितिसंकन्दनः श्रीमानासीत्सुसलनन्दनः ।
 गजराजैकवाहत्वप्रसिद्धिर्मपि विभ्रति । जयसिंहाभिधाने श्रीशिवं यस्मिन् सदावसत् ।
 वाग्देव्या लालिते मावा श्रियोभोक्तारि भूपतौ । तयोः श्वश्रुषुषालेन नैवादृशि विरोधिता ।
 त्रिगर्त्ताधिपतेर्विश्वं मल्लं जातु सुशर्मणः । वैरनिर्व्वसितं प्राप्तं वृत्तिकामं नृपोऽयहीत् । ३०
 सर्वत्रौषधयस्तृणानि मणयो यावाण एवाखिलैर्मन्यन्ते गुणिनोदिगन्त रगतास्तावज्जनाः प्राकृताः ।
 यावन्नैव नयन्ति कर्मभिरभिधेयप्रकर्षप्रथैश्चित्रप्रायदशैश्च निर्मलमतिस्फारं जनं रञ्जनं ।
 वसुधावासवे याते जेतुं यवनभेदिनीं । सैन्यस्य बल्लभो मल्लः शौर्य्योद्रेकादयाभवत् ।
 हतशेषं तुरुष्केशसैन्यं तुल्यितुं निशि । शिविरं मल्लचन्द्रोऽगाद्रिपूणां साहसोर्जितः ।
 यत्र न प्राविशद्वायुर्भीत्यैव सुभटैर्वृते । ध्रुवं मन्त्रौषधिवलात् प्रविश्याच्च बलान्तरे ।
 सुप्तद्रेहाहसो भीतेरनिघ्नन् यवनेश्वरं । उपानहैः खनामाङ्के निनाथास्य शिरस्वतां । ३५
 उपानहैः परिज्ञाय गृहीत्वा चाय भोऽप्यरिः । भूपतेः शिविरं यातः श्रियं कीर्त्तिमिवादित ।
 द्वे मूर्त्ती तपनानलावय तथा शम्भोः शशाङ्काम्भसी नेता हन्त मियो गतानुगतिको लोकस्तुलां तां द्वयीं ।
 सूर्याचन्द्रमसोर्यथा स्वमुपलैः कान्तैर्विशेषं परं तेषां तत्प्रतियोग्यसम्भविगुणैर्लब्धा जनोरोचकी ।
 त्रिशेऽब्दे फाल्गुणे कृष्णद्वादश्यां भूमिवल्लभः । स्वसौभाग्येन दिव्यस्त्रीदृशमप्रीणयत्तरां ।
 अथाभ्यषेचि तत्पुत्रो जडैः स परमाणुकः । अणीयः पत्रविस्फारैः कुन्दोमाघदिनैरिव ।
 अवधूय प्रजात्राणमवधीर्य्य च दिग्जयं । कर्त्तुम्प्रारभताखिलं राजा कोशस्य सञ्चयं । ४०
 दातुं भोक्तुमनीशस्य श्रोत्रियस्येव सम्पदं । प्रयागजनकौ धूर्त्तौ राज्ञो मुमुषतुः श्रियं ।
 तौ हि स्वभृत्यैर्निःसत्यौ कारितैरावसाकृतिं । तमत्रासयतां राजौ राजौ चित्रेण कर्मणा ।
 मिथ्यात्मनीनतां तस्य नाटयन्तौ कुमन्त्रिणौ । रचास्रनिति तौ वित्तं त्याजयामासतुनृपं ।
 स्थाने भिषायकस्यैतावासिच्य खानुजोविनं । तणच्छन्नं महारत्नैश्चैत्र्या पूजयतः स्म तौ ।
 स पुनः कृतसङ्केतः पश्यत्सुथ जनेश्वरो । राज्ञः कृत्वाशिवं राजौ सालङ्कारो ययौ वनं ।
 भिषायको बलिं यत्ते गृहीत्वा व्यधिताग्निषः । निर्व्विघ्नं भावि तद्राज्यमिति तौ भूपमूचतुः ।
 एवं कदीश्वरस्यास्य बालस्येव विभीषिकाः । सन्दर्श्य कोशं निःशेषं लुण्ठयाच्चक्रतुर्व्विदौ । ४५

राजा सार्द्धाश्ववाब्दान्स क्त्वा भुक्ता दिवसान्दश । चत्वारिंशब्दनाभस्यसिताष्टम्यां लयं ययौ ॥
वर्त्तिदेवाभिधस्सप्तचत्वारिंशेऽथ वत्सरे । भाद्रपदशुक्लदशम्यां स तस्य पुत्रोऽप्यपद्यत ॥
वोष्यदेवाभिधः पौरैर्योग्यालाभान्नृपः कृतः । प्रापितो घासरचितः पूजामिव भिषायकः ॥
कृष्टा स्थूलशिलाहृष्टोमूढः सोऽथ स्वमन्त्रिणः । आदिशत् स्तन्यपानेन बद्धन्तामितरा इति ॥
श्रुत्वा तत्स्थानमाहात्म्यं वालिशोमन्त्रिभिः सह । आगात् सुरेश्वरीचेचं नौपथेन स जातुचित् ॥
अपु स्वप्रतिविम्बेऽस्य कुर्वतो मुखवैकृतं । हृषा चपेटां ददतोऽन्यपतन्मणिमुद्रिका ॥
राज्ञः क मणिमुद्रेति पृच्छतः सोऽभ्यधादिति । पतिता सा जले रेखां तत्राभिज्ञानमाचरं ॥
एवं निदर्शनीभूय मूर्खाणां नाम राजतां । नवाब्दाश्चतुरोमासान् सार्द्धं दे च दिने व्यधात् ॥
तस्यानुजोऽथ भूभारमनिच्छन्नपि जस्तकः । खट्वद्विकामैरत्यज्ञो लवणैरभ्यषिच्यत ॥
बध्यन्ते न शुकाद्वेदितवचःसंवादिनो वायसा भूमिः । शर्करिलोर्वरेव भजते नो घर्षणबोदनं ॥
अश्वा सैन्धववन्न जातु गमितोनिष्पिब्य चूर्णीकृतिं । केषाञ्चिदुणवदुणाय महते दोषोऽपि सञ्जायते ॥
सोदरौ चुचभीमाख्यौ द्विजौ तस्य महीभुजः । धूर्त्तत्वेन प्रियावाज्ञामचिरादुदल्यतां ॥
समर्थावतिसामर्थ्या स कथं नौ सहियते । भूपं मत्वापि सामर्थ्यं नान्य वव्रतुरित्यमू ॥
स्वयं यच्च न संभेजे तथोरेको नृपश्रियं । लवण्योत्सुकताहेतुर्नैव नौचित्यशङ्किता ॥
यान्यङ्गसङ्गममनङ्गुशमङ्गयन्ति रागं प्रदर्श्य हृदि कम्पमुदञ्चयन्ति ॥
व्यापादयन्ति विषवेदनया विशेषादिश्वस्य दुष्टपिटिका युवतिश्च हा धिक् ॥
वार्द्धकक्षोणशक्तित्वादिरक्ता स्वधूरपि । हत्वा चुचं विषेणाशु भीमं भोगमकारयत् ॥
सा देवरस्य सङ्गेन श्वित्रसञ्चिता सती । दानेन माधवादीनां स्वपापं पर्यणीनमत् ॥
सोऽष्टादशाब्दान् क्त्वा भुक्ता सत्रयोदशवासरान् । युगागाङ्गाब्दमाघान्यदशम्यां प्रलयं ययौ ॥
ततः श्रोजगदेवस्तत्तनयो विनयोर्जितः । ततान जनताहर्षं मधुमासदवाधिकं ॥
परस्परविरुद्धानां भृत्यानां तुल्यवृत्तिता । तत्राभूदुत्पलाङ्गानामिव सन्ध्याचणागमे ॥
उज्जहार महीनाथः पृथुविज्ञानकौशलः । भूतले दुर्यवस्थानं शल्यं शल्यहरो यथा ॥
मनःशल्यायमानः स निःसामान्यगुणो नृपः । कुचक्रिकाबलाद्देशान्मन्त्रिभिर्निरवास्यत ॥
नियहानुग्रहाधायिमन्त्रं गुणराजलं । स प्रापत्सचिवं मित्रं कपीन्द्रमिव राघवः ॥
उदयप्राप्तिलोभेन स्वरदिजपती समं । अगातामथ कश्मोरदेशन्तौ विस्मयावहौ ॥
चिरं भुक्ता श्रियं त्यक्तुमनीशास्समरोद्यताः । तन्मन्त्रैर्जोऽज्ञताशान्तः प्रापुः शलभतां द्विषः ॥
जित्वा क्त्वा बुभुजे भूपञ्चचामरहासिनीं । लक्ष्मीमराजलक्ष्मा तु श्रीगुणाकरराजलः ॥
राजा रज्जुपुरेऽराजद्राजतच्छत्रधारिणं । हर्षेश्वरस्य प्रासादं निर्ममे निर्ममेहितः ॥
वाल्मिथ्याद्वारपतितां पद्मेनाप्तवता ततः । दुरात्मनावधि च्छन्नविषदानेन भूपतिः ॥
रचित्वा चितिमब्दान् स सत्रयुतैश्चतुर्दश । नन्दाष्टाङ्गाब्दचैवान्यचतुर्दश्यां लयं ययौ ॥

तत्पुत्रो राजदेवोऽथ काष्ठवाटं मयाङ्गतः । अनित्ये वामपार्श्वेऽर्धरेणस्य विरोधिभिः ।
 तं सल्लणाख्यदुर्गान्तःप्रविष्टं द्रुष्टचेष्टितः । अवेष्टयदलैः पद्मो मण्डलैरिव पद्मगं ।
 उपायनोक्ततापूर्वपादुकाशोककौतुकात् । प्रसन्नं कोऽपि चाण्डालो दारिद्र्यमवधीद्रेणे ।
 अभिषिक्तस्ततोभट्टैः समेरोशङ्कानिःखनं । प्रणतानन्तसामन्तः सेवकानन्वेजियहत् ।
 असामान्यो लवनेन्द्रान् स वास्तव्यकुटुम्बितान् । नित्ये चौलीपरिवृढो रुढभारोऽढिमादिशन् ।
 मल्लैर्बलाढ्यचन्द्रस्य बलिनो लहरेणितुः । हरतः श्रीनगर्यर्द्धस्वाम्यं न प्राभवत्तु सः ।
 पुण्यं राशीभवन्मूर्त्तिमिवाथ स्वाभिधाङ्कितं । बलाढ्यचन्द्रः सान्द्राजा नगरान्तर्मठं व्यधात् ।
 कोऽयं खशो मृदुः कश्चिदस्माभिरभिषिच्यते । अमन्त्रयन्निदं भट्टा राज्ञावगणिताश्चिरात् ।
 न भट्टोऽहं न भट्टोऽहं न भट्टोऽहमिदं वचः । अश्रूयतापि भट्टेभ्यो निर्दिष्टे भट्टलुण्ठने ।
 तदैव विमलाचार्यः शाके खेषुनवाङ्किते । षडङ्गिनन्दमासस्य मलभ्रममवारयत् ।
 निर्ममे निर्ममो राजपुरीं राजोत्सवं तथा । राजदेवः स राजेन्द्रराजन्मार्जितमङ्गलः ।
 अहानि सप्तविंशानि त्रयोविंशस्य वत्सरान् । मासत्रयीञ्च राजा स क्ष्मां रचित्वा चयं ययौ ।
 सङ्ग्रामदेवस्तत्पुत्रो गोत्रासूत्रामतां भजन् । त्रासमासत्रयद्राजसिंहः शात्रवदन्तिनां ।
 विश्रम्भात् सूर्यमनुजं चक्रे प्रतिनिधिं स्वयं । कुचक्रिकः स भोगेभ्यो लुभ्यन् द्रोहमचिन्तयत् ।
 श्रुतद्रोहो महीभक्ता भीतः स लहरेणितुः । चन्द्रस्य मण्डलं सूर्यः प्राविशदुदये च्छया ।
 दारुणेऽरुणकाले स सूर्यं चन्द्रान्वितं तदा । स्वर्भानुरिव भूभानुश्चित्रं समममीमिलत् ।
 शमालाधिपतिस्तुङ्गः सूर्यं पार्श्वं नयन्मदात् । क्षतयार्त्रेण राजाऽथ नोत्तभावमनोयत् ।
 मार्गेऽनिरिन्दुरविभिश्चैरवद्रजनौ भ्रमन् । विटत्यक्तस्ततः सूर्या बद्धा राज्ञा व्यपाद्यत ।
 खलक्ष्मीं रचितुं साक्षात्तस्मिन्नान्तचणे प्रभौ । अकारयन्निहिभयं स्तौनाः कल्हणनन्दनाः ।
 गोत्रजेषु बलिष्ठेषु नष्टाशः सोऽयं भूपतिः । शिष्टमिष्टञ्च शरणमगाद्राजपुरीपतिं ।
 तस्मिन् दण्डधरे दूरं याते डामरपौरवाः । अन्त्याण्यपि विश्रामाशुर्निःश्रेयं रक्तपाचिनः ।
 राज्ञा सुमनसा त्यक्तं द्विजैश्च स्पर्धदूषितं । भोज्यं डामरडोम्बानां तद्राज्यान्ममभूखिरं ।
 स्वमण्डले विशीर्णेऽथ परमण्डलमाविशन् । न कैरनुमतो राजा प्रत्यासन्ननवोदयः ।
 प्रत्यक्षतो राजपुत्र्याः स रिपून् समरे जयन् । ब्राह्मण्यात्कल्हणीन् रचन् राज्यं पुण्यञ्च लब्धवान् ।
 एकविंशतिशालं स श्रीविशालं विश्राम्यति । गोद्विजानां निवासाय चकार विजयेश्वरे ।
 कल्हणप्रणिधीनां स द्विषां लुण्ठनकाङ्क्षिणां । चौराणाञ्चिव दीपोऽभूद्दृषणीयो महीपतिः ।
 शाखाक्रान्तदिगन्तः स सदुराशैर्दुराग्रैः । कविकल्पद्रुमो राजा विच्छिन्नः कल्हणात्मजैः ।
 नायकीकृत्य तं भूपं कविः पण्डितयः शकः । स्तौतिहारस्ततां विद्वत्कण्ठभूषात्वमानवत् ।
 षोडशाब्दान्दशाहानि स भुक्त्वा क्ष्मां व्यपद्यत । जगद्भट्टेऽथ पञ्चस्यां भाट्टेऽष्टाविंशवत्सरे ।
 राजदेवोऽथ तत्पुत्रो हत्वा स्वपितृघातकान् । पृथ्वीराजे प्रजाभारं सर्वमेव समर्पयत् ।

लेदर्यादक्षिणे पारे सल्लरे स महीपतिः । खनामाङ्कं व्यधात् कोटं यशोराशिमिवापरं ।
 प्रमादाद्भङ्गमानीतः शमालाविजयोद्यमे । तेनोत्पलपुरे विष्णाः प्रासादोनूतनीकृतः ।
 पुष्पं चन्दनवृक्षस्य फलं चम्पकभूरुहः । अपत्यं तस्य राज्ञश्च हन्त नाकारि वेधसा ।
 भिषायकपुरस्थस्य कस्यचिद्वाह्मणस्य सः । पुत्रं लक्षणनामानं पुत्रीयामास भूपतिः ।
 अकृत्रिमपितापुत्रप्रीतिं प्रीतिः प्रयोयसी । वस्त्रबोचितमालेखं तयोरतुल्यतरां ।
 श्रीसमुद्राभिधा देवी विमुद्रितसमुद्रजा । वितस्तायां खनामाङ्कं नगरान्तर्मठं व्यधात् ।
 त्रयोदशदिनं मासं वत्सराश्चैकविंशतिं । क्ष्मां भुङ्क्ते कानपञ्चांशे वर्षे स द्यामगात् स्वयं ।
 कथञ्चिन्नक्षत्रदेवोऽथ पायमानाङ्गविह्वलः । नानाकण्टकिनीं बलीमिव चौणीं बभार सः ।
 सन्नोक्तोऽपि नामुञ्चत्स्वधर्मं द्विजभूपतिः । न माणिक्यश्रियं धत्ते रञ्जितोऽस्मापि जातुचित् ।
 वितस्तायास्तटे श्वश्रुमठोपानो मठं नवं । निष्पङ्का निजनामाङ्कं महिला महिषी व्यधात् ।
 कज्जलेन तुरुष्केण बहिरेत्याय मण्डले । मलिनेन प्रजादृष्टिरुत्पाद्यास्ववता हता ।
 त्रयोदशाब्दान् मासांस्त्रयोन् द्वादशाहश्च भूपतिः । भुङ्क्ता द्वाषष्टवर्षेऽथ पौषान्ते स व्यपद्यत ।
 कज्जलापद्रवात्तस्मात्तेदरोमात्रनायकः । सिंहदेवोऽथ संग्रामचन्द्रेणाक्षोभि भूपतिः ।
 नगरान्तर्मठं कृत्वा लहरेन्द्रे मृते सति । सिंहदेवो नृसिंहोऽथ क्ष्मां ररच त्रयाकुलां ।
 सिंहदेवो नृसिंहस्य सिंहेन गुरुणाश्रितः । प्रतिष्ठां सिंहलम्बेऽथ ध्यानोद्भुरेऽकरोत् कृती ।
 कर्त्ता कार्यञ्च लग्नञ्च गुरुः सिंहश्च कोविदः । पतितेयं भवे तस्य व्रते सिंहपरम्परा ।
 स निष्कलचक्रोत्तरीरेण विजयेश्वरं । एकाहएव स्वपयन् व्रतशुद्धिं ययौ नृपः ।
 राज्ञा श्रीशङ्करस्वामी गुरुर्मन्त्रा पदेशकृत् । योऽष्टादशमठैश्चर्यदक्षिणाभिरपूज्यत ।
 परलोकजयोपायं वाग्देवीप्राप्तं नृपः । आत्मापन्नमिमं श्लोकं श्रय्यात्पायं सदापठत् ।
 पावकनिर्मलदृष्टिं विबुधगणैरर्च्यमानपादमहं । शशिशकलादर्शयुतं गौरीशं शङ्करं वन्दे ।
 दुहितुर्दुश्चरित्रेण योऽभूद्दण्डः पितुः पतन् । दडागल्यार्थिता राजा नर्त्तक्या तं न्यवारयत ।
 स दुर्जनपरिष्वङ्गादास्तिकप्रज्ञेयाज्जितः । धात्रीपुत्र्यां स्मरादर्शं स्वात्मानं प्रत्यविम्बयत् ।
 दर्यास्थो भगिनीस्वामी कामसूहापटुंहितः । तं विरक्तप्रजं मुक्तविनयं च्छन्नावधीत् ।
 चतुर्दशाब्दान् षण्मासांस्त्रयहन्वनान् महीपतिः । भुङ्क्ता शुचौ दिवमगात्स वर्षे सप्तसप्तते ।
 तद्वाता सूहदेवोऽथ कामसूहापटुंहितः । जडोऽपि सकलामेव कश्मीरक्ष्मां वशे व्यधात् ।
 दिगन्तरादुपागत्य बहवो वृत्तिलिप्सया । तमाश्रयन् महीपालं पुष्पद्रुममिवालयः ।
 पार्थोऽन्यद्वय पार्थोऽभूत्पञ्चगङ्गरसीमनि । योगभरपुरं चक्रे तत्पुत्रोवभ्रुवाहनः ।
 तदंशयः कुरुशाहोऽभूच्चदाहृदयपर्वते । ज्याकिणच्छन्ना भजे यमः शुभ्रत्वं निशा ।
 काश्मीरः पर्वतस्तत्र राजा ज्ञेयो हरंशजः । इत्येतत्प्रत्ययाथैव यस्यासीच्चतुषां त्रयं ।
 काश्मीरेषु हि साक्षाज्जं कुरुशाहस्य सन्ततिः । शंभुदेनमुखीमुख्याः ख्यातकीर्त्तिः करिष्यति ।

११०

११०

११५

११०

११५

ताहराजोऽजनिष्टास्माद्यस्य चापलताश्रिता । मुहुर्मुहुर्हो मौर्वी श्रुत्यन्तमगमत्तरां ।
 ग्रहमेरः स्ववीर्याग्रयोभोभानुस्ततोऽजनि । यस्य वैरिवधूवाप्यैः प्रतापाग्निरदीप्यत ।
 वने विहरतस्तस्य शङ्कोरस्य कदाचन । मृगया प्रथमं दृष्टिं पश्चान्निद्रा व्यलोभयत् ।
 राज्यमासन्तेर्भावि कश्मीरेषु तवेति सः । स्वप्ने वाक्सुधया तत्र महादेव्याभ्यषि च्यत ।
 पञ्चान्यर्कमिते शाके नवाष्टाङ्कितवत्सरे । ततः सपरिवारः स कश्मीरानविशच्छनैः ।
 सकुटुम्बं तमायान्तं वृत्तिदानेन भूपतिः । अनुजग्राह सोत्कर्षं चूतद्रुमदवालिनं ।
 उलचाख्यः कर्मसेनचक्रवर्त्तिचमूपतिः । कश्मीरान् स तदैवागात् सिंहो मृगगुहामिव ।
 षष्टियामसहस्रेषु स्वाम्यं दातुमिवात्र सः । तावत्सहस्रसहस्राणि स्वमेन्ये सादिनोऽवहत् ।
 उत्तमं धनप्रयोगेण निविवर्त्तयिषुर्नृपः । सर्वेषामेव वर्णानां दुर्वर्णो दण्डमक्षिपत् ।
 प्राणाङ्गत्या प्रभोः कोपे तत्प्रतिग्रहसाहसः । प्रायस्या बाह्याणां प्रायश्चित्तीयाञ्चकुरक्रमं ।
 तदैव कालमान्याख्येर्भौर्ध्वद्वितवैरिभिः । सबन्धुगोत्रजो व्याजादकतन्या न्यहन्यत ।
 मान्योऽसामान्यधीः कालमान्यवंशदवानलः । अवाशिष्यत तत्पुत्रो दैवादेकः स रिञ्चणः ।
 ब्यालटक्कमुखैर्मन्त्रसूत्रसंयोजितैरथ । बद्धा संहतिकन्यां स तान् जडान् जेतुमिष्टवान् ।
 निपात्यमानकोशं मां मृत्यवे वृणुतेति सः । तान् प्रत्यश्रावयद्भूतमुखेन स्वाततायिनः ।
 नृसिंहः स नदीतीरे सिकताख्यगितायुधः । तान् प्रत्यैचत रत्नस्य नतु कोशस्य पीतये ।
 ब्यालदैरागतास्तत्र कालमान्या निरायुधाः । सिकतान्तर्निविष्टस्य परश्वप्रेक्षणीकृताः ।
 प्रचाख्य वैरिरक्तेन पिढ्रेद्रोहरजोमलं । शेषानेकारिभोभ्योऽगात् कश्मीरान् बन्धुभिः सह ।
 पूर्णस्य रामचन्द्रस्य रुचिहान्ये धराय्यमा । नीलाशाम्ने रिञ्चराहोहृदयं सोऽयं सोढवान् ।
 हेतिभिस्तापयत्याशा उलचे कृष्णवर्त्मनि । काश्मीरिकैर्जनैः सर्वैः शूलभलमलभ्यत ।
 रुद्रयोर्द्वैरिञ्चाभ्यां प्राच्युदीच्यावर्जजर्जः । वसतेः पश्चिमामाशां प्राग्यमाशामयागमत ।
 अधोऽल्लाम्बुपुराङ्गीर्गिरौ रिञ्चनमास्तात् । छायायुषां फलाब्धानां पुत्रागानामभूत्तदा ।
 पक्षिणावमिव स्थानच्युतं चिल्लोत्सद्रया । बलश्रीरैञ्चनो लोकं काश्मीरिकमपाहरत् ।
 धनाम्बु प्राप्य भोद्वेभ्यः काश्मीरजनविक्रयात् । गर्जन्नाशाः पृथात्सर्व्यास्तदा रिञ्चनवारिदः ।
 नाशिताशेषदेवोऽयं स्फोटशीतभयाकुलः । उत्तः कश्मीरतस्तारबलमार्गेण निर्य्यथा ।
 जनाः काश्मीरिकादुर्गविलेभ्यो मूषिकादिव । उलचेऽतो गते वन्दोक्तशेषा विनिर्य्ययुः ।
 नालम्ब पितरं पुत्रः पिता तच्च न कञ्चन । भ्रातृश्च भ्रातरो उत्तराचसोपप्लवात्यये ।
 मितलोकाखिलचेत्रा निर्भोज्या दर्भनिर्भरा । सर्गारम्भद्वय प्रायस्तदा काश्मीरभूरभूत् ।
 समर्थोऽयमहीत उत्तः रिञ्चनः प्राभवत् पुनः । विश्वमन्वयति ध्वान्तं सुखभोजोऽभिसारिकाः ।
 उत्तराङ्गविनिर्भक्तं राजानं तुङ्गिमसृशा । अरुत्सवः प्रदृष्टे रिञ्चनास्ताचलस्ततः ।
 दृष्ट्वा गगणगिर्य्यये भाखन्तं रिञ्चनं स्थितं । अशङ्कत न कैराज्ञः प्रत्यासन्नोऽस्तसंस्तवः ।

१४०

१४५

१५०

१५५

१६०

१६५

रिञ्चनश्चेनराजस्य जिहीर्वीर्नगरामिषं । कुलचन्द्रो रामचन्द्रे विभ्रं चक्रे पदे पदे ।
 भौट्टांलहरकोटान्तःपट्टविक्रयकौतुकात् । प्रत्यहं वञ्चनोद्योगो रिञ्चनोऽयं विस्मृतवान् ।
 तथैव लहरस्यान्तर्भुट्टलोके प्रवेशिते । अपिप्यद्रामचन्द्रासं मधुशस्त्राणि रिञ्चनः ।
 रामचन्द्रकुलोद्यानकल्हवल्लीं स रिञ्चनः । वक्तुःस्थले महाबाहुः कोटादेवोमरोपयत् ।
 श्रीरिञ्चनभयाद्राजा नगरं त्यक्त्वास्ततः । विप्रशापामिदग्धानां कुतः स्यादुदयाङ्कुरः । १७०
 प्रमण्डलगुहं राजजम्बुभीतोऽविशत्ततः । पापस्य तादृशो मृत्युः समुखस्य रणे कथं ।
 वैरिधाराधरश्चित्रं रणे राजास्ववर्षणैः । दण्डदानां दिजातीनां चक्रे नेत्रेष्ववग्रहं ।
 पञ्चाहोनांश्चतुर्मासान् वर्षांश्चैकोनविंशतिं । स राजराजसेरचाव्याजात् क्षैणीमभचयत् ।
 श्रीरिञ्चनसुरत्राणोभुजवातायने महीं । व्यशिश्रमदथ आन्ता दौःस्थ्यात् दुःस्थितिर्विभवैः ।
 पूर्वदृष्टमिवाशेषं तिमिरापगमे पुमान् । कश्मीरमण्डलः पूर्वराजसौख्यं तदैवत । १७५
 दीपैरिव प्रतिस्थानं यैर्लवणैः स्थिरं स्थितं । अकम्पन्त प्रभातस्य ते राज्ञोबलवायुना ।
 मन्त्रशुद्ध्या कृते भेदे वाणसूत्रे प्रवेशिनि । अभूत्तन्त्रकन्यायाश्चित्रं विस्मयता तदा ।
 वने कण्टकिनीवाङ्मनोज्ञेयचाकुलोऽभवत् । तत्रैव व्योम्नि पत्रोव देशे समचरन्मृगः ।
 तस्य दाक्षिण्यदक्षस्य प्रजानां हितहेतुना । पुत्रे मन्त्रिणि मित्रे वा दुष्टे नालक्ष्यत चमा ।
 केदं यच्छन्नतुच्छानां वैरिणामुच्छलङ्घितां । आच्छेदनमगच्छस्य च्छत्रशाली कदाचन । १८०
 टुक्कभ्राता तिमिर्नाम मार्गे सन्ताप्यखेदितः । गोपाल्याः कुत्रचित् ग्रामे चीरं निष्पीतवान् हठात् ।
 राज्ञा विज्ञापितेनाथ सद्यो गोपालयोषिता । अनुयुक्तस्तिमिर्भीत्या व्यधात् सर्वस्य निःश्वसं ।
 असत्ये भाविता गोपी यदा धैर्यान् ससुखलत् । पानाशयन्तिमेरेव स सत्यैवो व्यहारयत् ।
 तस्य पानाशयादीर्णान्निर्यान्त्या चीरधारया । राज्ञः कीर्त्तिर्मुखश्रोश्च गोप्या प्रापत्प्रसन्नतां ।
 वानबाले निवसतोरसुवतां कयोश्चन । अथे किशोरकौ तुल्यौ कस्मिन्नपि वनान्तरे । १८५
 सिंहसंचयितापत्या तयोरन्यतमा वने । अश्वसादृश्यवात्सल्यादपुपुत्लीयिषत् परं ।
 मदीयोऽयं मदीयोऽयमित्यसञ्जातनिश्चयौ । वडवाधिपती चोभाद्राजान्तिकमगच्छतां ।
 स विवादं तयोः श्रुत्वा स्वान्तिकं स्वीयमानुषैः । वडवे च किशोरश्च राजाभ्यानाययत्ततः ।
 तस्मिन् किशोरके बाह्यादूरं धावति लीलया । माता धात्री च नितरामस्त्रिह्यचाप्यदेवयत् ।
 सभ्येष्वनेलमूकेषु वादिनोः चोभसज्जयोः । अथे नावानयन्मध्येवितस्तं सकिशोरके । १९०
 बालाश्वं पातितं नद्यां नावो राज्ञा महाधिया । हठादन्वपतन्माता परा परमहेषयत् ।
 सन्दिग्धव्यवहाराणामिव निश्चयकर्त्तरि । तस्मिन् राज्ञि जनोऽमंस्त कृतं युगमिवागतं ।
 श्रीदेवस्वामिनं शैवीं दीक्षां याचन्नराधिपः । नान्वयाहि स भौट्टत्वात्तेनापात्रत्वशङ्कया ।
 अनुजस्तनुजो बन्धुर्मन्त्री सहचरः सखा । व्यालराजो नृपस्याभूत्सत्यैकव्रतनिष्ठया ।
 जहौ व्यालः कृतं राज्ञा न स व्यालकृतं पुनः । मनो हि कार्थिकं हन्ति तत्कृतं न वपुः पुनः । १९५

कलानिधौ रसमये ब्याले भूलोकभास्वतः । मूर्च्छिता रुचिरच्छैत्सीदच्छेद्यं जगतां तमः ।
 श्रीमानुद्यानदेवोऽथ रत्नप्रहरणोद्यतः । समादिक्षत टुक्कादीन् गान्धारस्योभयादिति ।
 जीवतामेव गन्तव्यं जाने तन्नगरान्तरं । यत्सेव्यते विशेषज्ञः श्यामी संमानलिप्सया ।
 भुङ्क्ते ब्यालः श्रियं प्राणपणैर्युष्माभिरर्जितां । करौ साधयतो यन्नाद्रसना भोगभागिनी ।
 ईश्वरो भूतलिप्ताङ्गेव्यालं हठीचिकीर्षति । अनास्थां तु सुवर्णेषु युष्मासु विदधाति सः २००
 लीरमात्रैकपायित्वं निमित्तीकृत्य भूपतिः । युष्मच्छैर्याभिगङ्गित्वात्तिमिं तिमिमिवावधीत् ।
 एवं सन्देशनिभिन्नाः टुक्काद्याः शुक्ललङ्किताः । विंशप्रस्ये कदाचित्ते प्रजङ्जरथ भूभुजं ।
 तत्खड्गधारासम्पातैर्यालसेषा हृदन्तरात् । स्वैश्वर्यतापमनुदद्राजामूर्च्छन्तु केवलं ।
 तेऽथ लब्धजयमन्यास्तदधापोढमन्यवः । नगरान्तर्ययूराज्यग्रहणार्थमहङ्कृताः ।
 क्षणं मृतद्वय स्थिता भूयो घातभयान्नृपः । दूरं गतान् रिपून् दृष्ट्वा राज्ये राजोदतिष्ठत । २०५
 आरुचन् राजधानीं ते यावत्तावन्नराधिपं । अपेतमूर्च्छमायान्तमद्राक्षुः क्षुद्रबुद्धयः ।
 त्वया किं न त्वया किं न हतो राजेत्यनीतयः । परस्परविवादान्ते तत्कालं चुचुभुजडाः ।
 सान्यान्यमन्यवोऽन्यान्यलोठनाद्राजसन्ननः । कर्त्तव्यं मरणं राज्ञा व्यधुः स्वस्य स्वयं जडाः ।
 शेषान् राजाय दुःशीलान् शूलारोपेण केवलं । उच्चैस्तामनयन्मानी सर्वथाधिगतिं पुनः ।
 सगर्भवैरिकोटस्त्रीरोषवान् स व्यदीदरत् । असिभिर्भूपतिर्गर्भशालिशिखीर्नखैरिव । २१०
 तट्टोहरोषजा पीडा राजस्तत्कुलमारणात् । चित्ते शान्तिमगात् खड्गघातोत्था नतु मूर्द्धनि ।
 दुःखप्रमिव तदृष्ट्वा टुक्कादिचरितं क्षणात् । प्रबुद्धेव पुनः प्रापदभयेन सुखं मही ।
 अट्टोहमध्यगे राजा शहमेरे प्रसन्नधीः । सकोटामाढकं दृष्ट्वा स्वपुत्रं हैदरं ददौ ।
 बद्धितः कोटया देव्या प्रावृषेव महीरुहः । सच्छायत्वं स्फुरत्पत्रः शहमेरो न्यषेवत ।
 परिखाच्छलतोऽकीर्त्या स्वपराजयजातया । परितोबलितं राजा स्वनामाङ्कं पुरं व्यधात् । २१५
 पौषदुर्दिनमार्त्तण्डसन्निभोधरणीपतिः । मासांश्च कतिचिद्भूयः प्रकाशमकरोद्भुवः ।
 हेमन्ते शैत्यपारुध्यदोषेण धरणीपतेः । मरुत्कोपेन नैविद्यं शिरःपीडाग्रहीत्तरां ।
 सदानेकोत्तमाङ्गानां पीडाहरगुणश्रियः । भूपतेरुत्तमाङ्गस्य पीडा कष्टमवर्द्धत ।
 एकादश्यां ततः पौषे नवनन्दाङ्गवत्सरे । निरस्ता मृत्युवैद्येन भूपतेर्मृत्युवेदना ।
 एकादशदिनैरुनौ मासौ त्रीन् बत्सरानपि । क्षमां संरक्ष्य स स्वर्गं ययौ रिञ्चनभूपतिः । २२०
 पुत्रं हैदरनामानं वाव्यादनभिषिक्तवान् । अतथाविधशक्तिलाद्राज्यं स्वनायसंवहन् ।
 लवन्यैः कुलनाथत्वाद्विञ्चने प्रतिघादपि । अव्याहतप्रवेशाग्रे मतिमान् शहमेरकः ।
 समं श्रीकोटया देव्या मूर्त्तयेव जयश्रिया । तदोदयनदेवन्तं कश्मीरक्षामलम्भयत् ।
 राज्यलक्ष्मीमहादेला गुणबद्धा गरीयसी । रिञ्चनोच्चैः पदं गत्वा राजाधःपदमाश्रयत् ।
 राजा शङ्करपुत्रौ तौ ज्येष्ठराजेश्वरौ तदा । क्रमराज्यादिदेशानां स्वाम्यदानादरञ्जयत् । २२५

धीरिवासीत्तदा कोटा देवी सर्वाधिकारिणी । राजा देहदवात्यर्थं तदादिष्टं समाचरत् ।
 तेजसापिहितान्यासन् यानि रिञ्चनभास्ततः । लवन्यज्योतिषां राजप्रदोषेऽभूत्तदोदयः ।
 यस्याक्रम्यत सौम्यस्य गृहिण्या कोटया गृहं । विषयाक्रमणं तस्य लवन्यैः किञ्चु शोच्यते ।
 लवन्यदेशचण्डालगृहस्यैविवर्जकः । स श्रोत्रियद्वानैषीत् कालं स्नानतपोजयैः ।
 आस्तिकत्वं कियत्तस्य वर्ण्यते वर्णधारिणः । क्रिमिमर्दभयाद्वृष्टां योऽबध्नादाजिनो गले ।
 तावद्भूविणतामेव कोशालङ्करणं दधत् । कण्ठभूषां समौलिं स चक्रिणेऽदित काञ्चनीं ।
 अथ मुग्धपुरस्वामिदत्तानीकिन्यहङ्कृतः । कश्मीरानचलोऽविचदलात् उल्लसद्वापरः ।
 स्वपक्षैराक्षिपत्याशाबलेनाक्रम्य मेदिनीं । नाचले गोत्रभित्तं स कर्तुमैष्ट महीदृषा ।
 प्राप्ते भीमानकं तस्मिन् ससैन्ये दैन्यमाश्रितः । भौट्टदेशमगात्तूर्णमुर्वीपरिवृढो भयात् ।
 निवर्त्तय चमूमन्यां किं मिथ्यादेशपीडया । अराजकास्त्वया पात्याः कश्मीराः कुलनाथवत् ।
 इति श्रीकोटयामात्यैः प्रेरितैर्लेखधारिभिः । आसारसैन्यमचलः प्रत्यमुञ्चद्विमोहितः ।
 प्रतिमुक्तनिजासारः सारहीनोऽचलः स तैः । मार्गात्सवच्छलात् कञ्चित् कालं मार्गे विलम्बितः ।
 तावच्छ्रीकोटया देव्या तदा पालयितुं प्रजाः । भौट्टः खे रिञ्चनो नाम राजभावे न्ययुज्यत ।
 प्रमीतभर्तृकोत्पन्नमृतापत्येव सा तदा । अदूयत निजैः सर्वैश्चिरस्थाचलशेमुषी ।
 तुषारलिङ्गपूजाभिः कृतार्थीकृत्य वासरान् । भौट्टदेशान्निजं देशमगच्छदोतभीर्नृपः ।
 उदयाद्रिभुवा पूर्णः शशीवाय स कोटया । खे रिञ्चनतमेनाशी शिरसाधारि सादरं ।
 यं कोट्यादूतजट्टाख्यं मिच्छणाख्यस्य मन्त्रिणः । वद्वेनायात्मजं राजा स तं भृत्यमिवादित ।
 शहमेरुः स वीरोऽथ परिपालितरैश्चनिः । अचक्षुष्यः क्षमाभर्तुः पुत्रप्रेमभरादभूत् ।
 देव्यास्तु समदृष्टित्वात्पुत्रयोस्त्वभयोरपि । राज्ञो देव्याऽपि शङ्करो नाभयेन स पस्युशे ।
 अचलोपस्रवातङ्के भयालोकैः समाश्रितः । शङ्करोऽथ स राजानं न दृष्ट्वायाप्यजीगणत् ।
 शङ्करो ह्यैदरश्रेणं दर्शयित्वा मुहुर्मुहुः । अभाययत्तरां राजपक्षिणं तं दिवानिशं ।
 रत्नस्तटस्थानुदेगरहितो जलवर्जितः । अलेश्वराम्बुपूरः स प्रजाश्चिन्मतारयत् ।
 शिरःशाटकहिंदाख्यौ समभूयिषतामुभौ । चन्द्रार्काविव तस्याशां भूरो पौत्रौ गुणोच्छ्रितौ ।
 द्वारैश्चर्यात् स्फुरद्दुर्पो राजाज्ञालङ्घनोद्यतः । शङ्करोऽथ विपद्द्वारमभूद्भूपतिसेविनां ।
 सोऽलेश्वरसुतां दत्वा लुप्तस्य तदधीशितुः । श्रीशङ्करपुरं जित्वा राज्ञः शङ्कामवर्द्धयत् ।
 वज्रतैलाकभूरोऽस्य भाङ्गिलैश्चर्यभाजनं । ज्येष्ठस्य सुतां हस्ते कृत्य कृत्यविदोऽभवत् ।
 वज्ररूपजयी लक्ष्मीनिधिरच्युततापदं । शमालां स नृसिंहोऽथ दैत्यश्रियमिवादुनोत् ।
 मकरालयगाभीर्यः करालस्त्रो जयश्रियः । कराले स करालौजाः करमालम्बयज्जनान् ।
 असिस्मरन् स्मेरयशादह्यमानमितस्ततः । राज्ञः कलसदेवस्य विजयेऽपुनरुत्ततः ।
 स्थित्यै प्रकल्प्य चक्रस्य स्वस्य चक्रधराचलं । शङ्करोऽचलकार्याणि जनस्य समदर्शयत् ।

२२०

२२५

२४०

२४५

२४०

२४५

कम्पनेश्वरलक्ष्यस्य लक्ष्मीसर्वस्वतां ददत् । चित्रं स लब्धवान् शुद्धं सुदायमिव सद्यः ।
 नरेन्द्ररङ्गशैलूषं कोटरराजमथाग्रहीत् । शङ्खोरस्तनयारत्नग्रहणोन्मानकेन सः ।
 सान्नः केचित्परे भेदाहानादन्ये परे भयात् । मान्यतामनयन् धन्या लवण्यास्तस्य शासनं ।
 लवण्यलोकस्तत्पुत्रीर्मालादिव बभार ताः । नाजानाहुजगीर्धरविषाः प्राणहरोः पुनः ।
 राजवीजिविधेयत्वान्मन्त्रादिक्रमतश्च नः । कः शङ्खोरहरेर्नाभूस्त्वन्यद्विरदो वशे । २६
 शहमेरागुपूरेण कामलोक्तासशालिना । आक्रान्तः परितो राजा मृदाश्लिष्टद्रुमोपमः ।
 पुरमात्राधिपत्योत्थलज्जयेव महीपतेः । जीवितं दूरमगमच्छुद्धेन यशसा समं ।
 शिवरात्रित्रयोदश्यां वर्षे राजा चतुर्दशे । क्षमावान् स क्षमामौज्ज्वाली चङ्खोरस्यर्शदूषितां ।
 अथ शङ्खोरभीत्या श्रीकोटा चत्वार्यहानि सा । गूढेक्षितानयदुष्टिं भूपालप्रमथादिकं ।
 शङ्खोरो मत्सुतद्वारा साम्राज्यं स्वीकरोतु मा । इति ज्यायांसमुत्सृज्य बालत्वाच्च परं सुतं । २७
 पुत्रस्तेहेन वृद्धलदोषेण च विमोहिता । अवहृद्धमनिच्छन्ती श्रीकोटा महिषी ततः ।
 स्त्रीभावाद्बन्धुभावाच्च लवण्यरूपवृद्धिता । असान्वयत् स्वयं भूमिं विधवां स्वां सखीमिव ।
 पूर्वापकारस्मरणाच्छहमेरादयोऽखिलाः । तां प्राणमन्नमात्याः स्वां चान्द्रीमिव नवां कलां ।
 शमयन्त्या रजः सर्वं तापापहतिदक्षया । तथा निदाघवृष्ट्येव लताः सम्बर्द्धिताः प्रजाः ।
 शङ्खोरात् खोदयभ्रंशशङ्किनी भट्टभिच्छणं । तदुद्रेकविनाशार्थं मानं देवी निनाय सा । २८
 दुस्तरेषु महाभीतिजलपूरेषु सा ततः । तत्प्रज्ञानावमारुह्य कार्यपारं परं ययौ ।
 अन्तः सेहे न शङ्खोरस्तद्वत्तं भिच्छणोदयं । मानवन्तः सहन्ते हि च्छायासाम्यं कथञ्चन ।
 वर्तते धूमतापादि लक्षणं जातवेदसः । धीमतोऽस्य न किञ्चित्तु रोषलिङ्गमलक्ष्यत ।
 कलाभिनीतरोगेण शहमेरेण धीमता । प्रत्यासन्नविनाशत्वमात्मनः समकथ्यत ।
 तस्याथ प्रत्यवेचार्यमवतारादिभिः सह । व्यसर्जि कोटया देव्या स श्रीमान् भट्टभिच्छणः । २९
 खेदः कुपितपित्तस्य हितो नोवेति वादिभिः । सम्प्रवेशाद्यपि ध्यन्त दाः स्यैस्तदनुयायिनः ।
 तौ भिच्छणावतारौ दौ तत्समीपमविचितां । सङ्ख्यादिव तत्प्राणरक्षिण्यो देवता नतु ।
 अनुयुक्तामयोदन्तः स कालेन तयोर्निजैः । गात्रे न्यखानयच्छस्त्रीराधीन् स्वस्यादखानयत् ।
 शिराभिः शोणितं वाष्पं दृशङ्गैः सकलैरसून् । तौ ढावमुचतां सद्यस्तद्वेषं स च चेतसा ।
 तदेव व्रणदीपाङ्गपूर्णपात्रार्द्धतच्छिरः । रोगमोक्षोचितं स्नानं स तयोः शोणितैर्यथात् । ३०
 भवन्नन्दनसंरक्षापरावेतावुभावपि । तयोरन्यतमं दारीकृत्यान्यमहरद्विधिः ।
 प्रमीतद्विजशोकोत्थतापशान्त्यै जडः परं । परप्राणान् रोषवक्त्रौ प्रदीपे जुहुयादिति ।
 शङ्खोरं रोद्धुकामान्तां समर्थामपि दुर्धियः । कोटादेवीममात्याः स्नानेयवुद्धिं न्यवारयन् ।
 केदारमिव कुल्या सा पानीयेन महर्द्धिना । लोकमाप्याययामास साम्राज्योत्पलचन्द्रिका ।
 आज्ञाव्यतिक्रमाज्जातु कम्पनाधिपतिं प्रति । युयुत्सुरकरोद्यात्राममित्राञ्जशशिप्रभा । ३१

३६

स पञ्च वासरान् भुक्त्वा चीनब्दान्नेदिनीपतिः । अष्टादशेऽब्दे राकायामाषाढ्यां स व्यपद्यत । ११५
 अथ प्रथमसामन्तैः सम्मताञ्चः स जंसरः । सतीसरः क्षितेरक्षामक्षामश्रीरटङ्कयत् । ११६
 राज्यतोरणसम्बाहस्तम्भाभ्यां धरणीपतेः । अनुजोबलबुद्धिभ्यामगमच्छङ्कनोयतां । ११७
 नैव दानं न चादानं नियहं नाप्यनुग्रहं । विहारं न नचाहारं राज्ञो न्यूनं स हि व्यधात् । ११८
 प्राग्वद्विश्वाससम्पत्तिमकुर्वति महीभुजि । युवराजो मनाक् चक्रे निकटस्थैर्विरक्तधीः । ११९
 तदैमनस्थवृत्तान्तश्रवणच्छिद्रलाभतः । युवराजे ततो राजस्थानीयाः प्राङ्गरञ्जसा । १२०
 आगते विग्रहे व्यक्तिं राजस्थानीयसंश्रयात् । सोऽगादवन्तिनगरं तन्मूलस्थानमुद्धतः । १२१
 अथोत्पलपुरं राजा भटैः सह रणोद्भटैः । अशिश्रियदिदं भ्रातुर्व्याचि कञ्च विस्मृतवान् । १२२
 दुर्जनप्रेरणालक्ष्मन्मत्तहं नाभ्यजीगणः । लोकापवादज्वरतः कथं कम्पो न जायते । १२३
 अन्येन्यपालनायाज्ञां राज्ञस्त्रिदिवगामिनः । पालनीयामनुध्याय प्रत्यानय दयां मयि । १२४
 इति सन्दिश्य दूतञ्च व्यसृजत् स नरेश्वरः । कम्पनाधिपतिं हन्तुं व्यसृजच्च निजात्मजं । १२५
 मृगयां युवराजोऽगादिति दूतं निरोधयन् । भ्रातृपुत्रं निहन्तुञ्च श्रुतद्रोहोऽगमच्च सः । १२६
 दूतः किमिति नायातः कालो हि सुचिरं गतः । इति चिन्ताकुलोलक्ष्मभट्टो राजान्तिकं ययौ । १२७
 ऊचे च जाने स द्रोहं लक्षयित्वा तवानुजः । त्वत्पुत्रमारणयागाद्यदूतस्य चिरागमः । १२८
 स्थाति भुङ्क्ते स्वपत्येव युवराजइति च्छलात् । तदुद्योगनिषेधाय नूनं रुद्धो वचोहरः । १२९
 तदवन्तिपुरं तस्मिन् श्रीदेवसरसङ्गते । सद्योनिःस्वामिकं हन्मोजयोऽस्माकं ततोभ्रुकः । १३०
 अथावन्तिपुरं गत्वा मत्वातिशयशालिना । राज्ञा रुद्धं तथाकारि तद्भटैरुद्भटैः समं । १३१
 अक्षेश्वराय भृत्यानां बधे नूनं निवेदितुं । वितस्ता श्वरुद्धौघा प्रतोपमगमद्यथा । १३२
 भ्रातृपुत्रं पराभूय तावदक्षेश्वरे द्रुतं । व्यावृत्ते रणखेदान्तः प्रपलायत जंसरः । १३३
 अनयोर्नैव कर्त्तव्यः कलिर्भीषदधीमिति । राज्ञा समं विदाञ्चके धीमानक्षेश्वरस्ततः । १३४
 प्रतिमुच्य निजान् योधानवन्तिपुरमुत्सृजन् । अथ क्षीरोपथेनासावक्षेशोऽगमदीचिकां । १३५
 नगरी रक्षितान्यस्य सय्यराजे स्वमन्त्रिणि । क्रमराज्यं विराजच्छोर्जसरश्चागमत्तदा । १३६
 दानमानौ प्रतिश्रुत्य सय्यराजं विभिन्दता । युवराजेन नगरी खीकृता मन्त्रयुक्तिभिः । १३७
 नाम राजतया दुःखं भुक्त्वा कश्मीरमण्डले । मासदयोनौ द्वौ वर्षाववसानमगानृपः । १३८
 जानन्नलावदेनोऽथ तं कालं कलहाक्षमं । द्वारैश्चर्यं ददौ भ्रातुः सद्यो विघ्ननिवृत्तये । १३९
 सलिलोत्तरणोपायमेतुं सुय्यपुरे व्यधात् । विपत्सन्तरणोपायं न पुनर्जंसरोऽस्मरत् । १४०
 पथिकानां निवासाय तेन पर्वतसीमनि । कक्ष्याविभागसहितः स्वनाम्ना रचितः सरः । १४१
 एवं विभ्रमनीतिभ्यां देशं शोधयतो निजं । श्रीशिवस्वामिको राज्ञा द्वारैश्चर्यमवाप्तवान् । १४२
 राजपुत्रः स वाक्पुष्टाटवीं लीलारसादटन् । योगिनीचक्रमद्राक्षीत् कदाचिद्भिरिगङ्गरे । १४३
 उदयश्रीस्तथा चन्द्रडामरश्चास्य बल्लभौ । अपश्यतां न किं तेषां महतामनुयानतः । १४४

अचलल्लाडनादण्डघण्टानाञ्चण्डांकृतं । मनांसि न पुनस्तेषां वीराणां साहससृष्टां ।
मान्तर्धासिधुरेवैताः प्रष्टुं द्रष्टुञ्च काङ्क्षिताः । इति तेऽश्वादवारोहन् प्रवीरा नतु तद्भयात् ।
शनैः शनैस्ततो यान्तो मौनपूर्वं महाशयाः । योगिनीनिकटं प्रापुर्विकटप्रकटौजसः ।
योगिनीनायको दूरात् परिज्ञाय नृपात्मजं । साश्विषं शीधुचषकं प्राहिणोन्मन्त्रितं ततः ।
चन्द्रस्तदमृतं तस्मिन् राजा राजावशेषितं । उदयश्रीमुखापेक्षी न सन्तृप्तिमेषयत् ।
भवितव्यबलादश्वपालं सपदि विस्मरन् । उदयश्रीरशेषन्तत्योत्वा तस्मिन् परामगात् ।
आश्चर्य्यतस्मिन्नेषु तेषु तस्मिन्नेषु योगिनी । निमित्तज्ञावदद्राजपुत्रं बद्धाञ्जलिं ततः ।
अखण्डं भावि ते राज्यं चन्द्रस्वदिभवांशभाक् । आजीवमुदयश्रीश्च मण्डितोऽखण्डया श्रिया ।
अश्वपालस्त्वसावस्मदनुग्रहविवर्जितः । अचिरेणैव कालेन नूनं प्राणैर्वियुज्येत ।
भविष्यत् सूचयित्वैवं योगिनीभिः समन्विता । सान्तर्दधे पुरः प्राणाः पश्चात्तुरगपालिनः ।
अविचारतमोग्रान् जन्तूनुद्धर्तुमीश्वराः । सम्भवन्ति प्रजापुण्यैः प्रकाशोत्कर्षहेतवः ।
श्वशूराङ्गर्तृभागं यदवीरा पुंश्चली बधूः । हरन्त्यासीत् स तं राजा दुराचारं न्यवारयत् ।
जयापीडपुरे कृत्वा राजधानीं महामतिः । श्रीरिञ्चनपुरे चक्रे बोद्धा बुद्धगिराभिधं ।
एकोनविंशे वर्षेऽथ दुष्कृतोद्भवमद्भुतं । दुर्भिक्षं चोभयामास लोकं शोकाकुलं महत् ।
मासानष्टौ द्वादशाब्दांस्तथोदश दिनानि च । क्ष्मां भुक्त्वा त्रिंशर्वर्षेऽथ चैत्रे राजा व्यपद्यत ।
मन्दराजकथाख्यानाञ्जलिमा वाचि संस्तुतः । तीक्ष्णप्रतापशहावदीनाख्यानाञ्जनश्रुत ।
राज्ञि शाहावदीनेऽथ स्मरणं चितिरत्यजत् । ललितादित्यसम्पत्तिविपत्तिसुखदुःखयोः ।
यीष्मार्कं द्यौरिवान्यर्तून् राज्ञोऽतीत्य बह्वन्मही । ध्रुवमापञ्जयापीडमेतं न तु स किञ्चिषी ।
पूर्वे परे च भूपाला नायकेनेव भूषिताः । क्ष्मानायकेन तेनायामुक्तागुणलसच्छ्रिया ।
तदीयो जयलक्ष्मीभिः प्रविष्टाभिः पदे पदे । न प्रतापानलोऽदृष्यत् सरिद्धिरिव सागरः ।
जयं विना गणयतः क्षणमात्रं दृष्ट्वा गतं । दृष्ट्वा तदणीवाभूद्यात्रा तस्यातिबलभा ।
न मृगाक्षी न वा शीधुपानलीला न चन्द्रिका । यात्रैव केवलं तस्य भूमिभर्तुर्मनोऽहरत् ।
न तापो न हिमन्तस्य न सन्ध्या न निशा तथा । न क्षुन्न वा पिपासा च राज्ञो यात्रामविघ्नयत् ।
न सरिद्धस्तरतरा दुरारोहो न पर्वतः । दुर्लभ्यो न मरुत्वाभूद्यात्रायां मानिनः प्रभोः ।
अजितां पूर्वभूपालैः पारसीककुलाकुलां । उत्तराशां विजेतुं स प्रस्थानं प्रथमं व्यधात् ।
जगतां विजयी कामो मधुशीधुबधूरिव । चन्द्रलौलकशूरान् स सहायलेऽदृष्टोत्प्रभुः ।
सैन्यचेतांसि सत्त्वेन तमसा स्वविरोधिनः । अपूरयत् स रजसा दिगन्तानुद्धतान्तकः ।
प्रविष्टं तस्य गोविन्दखानपालनशालिनि । उदभाण्डपुरे पूर्वं वाणैस्तदनु सैनिकैः ।
शैलशृङ्गं नृपानीके प्राप्ते तस्य विरोधिभिः । भयातुरैरवारोहः शृङ्गान्तुङ्गाञ्जघीयत ।
सदृशं प्राभृतं दातुमसमर्थोऽस्य सिन्धुपः । उपधीकृतवान् कन्यारत्नमादाय भूपतेः ।

राजसु गौरवं वाहै गान्धाराणां भुवोढया । चित्रन्तु लाघवं तेषां भये भारानुषङ्गतः ।
 भङ्गस्तुङ्गस्य शृङ्गस्य खङ्गानां नैव भूभुजा । शिङ्गानामपि देशेऽस्मिन्विहितः शौर्यशालिना ।
 आकर्ष्य राजसिंहस्य सिंहनादमयीं चमूं । मदन्त्याज चख्खाल विभाय गजिनो पुरी ।
 श्रोत्रियचत्रियैरग्नगरेऽरोदि शाम्यतोः । तरुणाग्निप्रतापान्योर्धूमेनैव भयातुरैः ।
 यशसा सह सम्पत्तिं तस्मिंस्तुष्टयति प्रभौ । प्रापत्पुरुषवोराख्यदेशाख्या रुढिशब्दतां ।
 दत्तवाष्पनिवापाभोनगराग्रहरस्त्रियः । जीवतः स्वस्य पत्युश्च पिण्डास्तेननिभाद्दुः ।
 अश्वपालेषु गच्छत्सु घोषधातुतटच्छलात् । उदक्पतितिरस्कारप्रशस्तिं स व्यधात् प्रभुः ।
 ततो व्यावृत्त्य गच्छन्स दक्षिणाशां स्ववाजिनां । मार्गखेदोचितं तापं शतद्रुवारिणाहनत् ।
 ढिलीमुल्लुप्य तत्कालमुदक्पतिमुपागतं । मार्गरोधेन नृपतिर्नितान्तमुदवेजयत् ।
 तुरङ्गवस्त्रदानेन स तान् सामान्यभूपतिः । स्वदेशं प्राहिणेत्कीर्तिराश्रीन्मूर्त्तान्वहन्निव ।
 सुशर्मपुरराजेन तस्मात् स्वाशर्मशङ्किना । दुर्गाहङ्कारमुत्सृज्य देव्यैव शरणीकृता ।
 स्वयं नत्या नठनत्या भौटानामस्य भूपतेः । अर्च्यतां पर्वतारोहदोहदोविनिवारितः ।
 दुस्तरत्वान्तटस्थस्य देवताभिस्तनूकृतः । सिन्धोघो नृपतेरेवं पूर्वैभ्यः श्रुतमद्भुतं ।
 एवं नित्यजयोद्योगात् स्वदेशः परदेशवत् । परदेशस्तु तस्यासौत् स्वदेशदिव भूपतेः ।
 प्रतापेनेति सम्पाद्य दिङ्मुखे तिलकश्रियं । व्यधात् प्रविश्य कश्मीरान् स पौरानयनोत्सवं ।
 तस्य वर्णयतां शौर्यं प्रसङ्गादतिमानुषं । अस्माकं चाटुकारित्वं ज्ञास्यते भाविभिर्जनैः ।
 यात्रायातः कदाचित् स दूरदेशे महीपतिः । अस्मरःसदृशीं काञ्चिच्छ्रुतवान् हरिणेक्षणां ।
 निजानुगान् वञ्चयित्वा राजा युक्त्या कथाचन । अथैकाकी स तं देशमविशङ्कोगलालसः ।
 नर्म्माणा मोहयित्वा तां द्वितीयदिव मन्मथः । मनोरथानसिञ्चत स तदोष्ठाभ्युत्पानतः ।
 अपश्यन्तस्तमाशङ्क्य हतं केनापि वैरिणा । अथ कोपभ्रमावेशमुद्गटास्तद्गटाययुः ।
 अन्विष्यद्विस्तदश्वेन निबद्धेनाङ्गनादहिः । समभाव्यत तैराज्ञो वैरिभिर्निर्जयः कृतः ।
 शौर्यस्वाम्यनुगाभ्यान्तु विधातुं युद्धमुद्गटैः । तद्गटैः सदनं रुद्धमबद्धकवचान्तरैः ।
 अत्रसद्भिश्च तत्सिंहनादपूर्णान्ततः पुरा । चित्तैः प्रीत्या मुखैर्भीत्या नीत्या मुर्द्धभिरानतं ।
 एवं स स्वजयस्तम्भयूपान् गुणमुखान् बहन् । हतवैरिपशून्शक्रे सुप्रतापानलार्चिषः ।
 स्वदेशे मन्त्रिणोस्तस्य कोटभट्टोदयश्रियोः । समरेषु भरस्वासीचन्द्रडामरलौलयोः ।
 देवशर्मान्वयोदन्वचन्द्रेराज्ञार्पितं मुहुः । वैरागादिभवं त्यक्त्वा कोटशर्मा वनं ययौ ।
 तस्य दर्शयितुं राज्ञः स्वबलाधिकतां ध्रुवं । कदाचित्तत्रजा दैवी व्यापङ्गाढमपीडयत् ।
 पुरीकैरविणीस्ररः शूररः पादपर्विदिषां । षट्त्रिंशेऽब्दे जलापूरः क्रूरोव्यस्रवत प्रजाः ।
 नगरब्रुडनादसु मुञ्चन्तोनिर्झरच्छलात् । तस्योद्दीपस्य महतः पर्वतास्तटतामगुः ।
 न स वृक्षो न सा सीमा न स सेतुर्न तद्गृहं । तटस्थमपि यन्नैव जलपूरो व्यनाशयत् ।

२७५

२७६

२७७

२७८

२७९

२८०

नाद्रिदुर्गाण्यपश्यत्स जातुचिदैरिभीतितः । अम्बुपूरभयात्तेषु राजा समचरत्तरां । ४०५
 पीते तत्तेजसेवाम्बुपूरे शान्ते मितैर्दिनैः । भयस्तद्विज्ञवाशङ्की सोऽचिकीर्षद्भिरौ पुरीं ।
 नाम्ना लक्ष्म्या महिष्या च प्रसिद्धां नगरीं व्यधात् । खोदार्यानुगुणं राजा निर्माणमविलोकयन् ।
 शारिकां शैलराजस्य मूले पुण्यजनाश्रितां । यामद्राचीत्तरां लोकः सुमेरोरलकामिव ।
 वितस्तासिन्धुसम्भेदे खनाम्ना स पुरीं व्यधात् । प्रतिविम्बच्छलात्तोये चपया खिन्निमज्जति ।
 सौधात्सेधमयीं राशोभृतां कीर्त्तिमिवाचलां । अलोलश्रीः पुरीं लोलडामरः स्वाभिधां व्यधात् । ४१०
 आजन्मलोलता मध्याः स्वरसाम्याय वर्द्धिता । निवृन्ति च्छायया तस्याद्युमणिसर्गजं सुखं ।
 या लक्ष्म्या भागिनेयीत्वादालापालि निजान्तिके । लासाख्या सा समाक्रामनृपतेश्चिन्तदर्पणे ।
 यश्चानुरोधतन्तुस्तं चिरं लक्ष्म्या निबद्धवान् । स च्छिन्नो रागवेगेन लासासौन्दर्यजन्मना ।
 बलिजिन्मूर्त्तिना तेन वसन्त्या वचसि श्रिया । प्रतिवेशकितो नीता लासा सौभाग्यभागिनी ।
 च्छाया तद्रचितोदयापि दिवसशोभोगमातन्वतः । सूर्यात्ममुखतां जहाति वहति श्रेयोहरिं कालतां ।
 स्त्रीणामस्ति चतुर्गुणा मतिरिति स्थानेन हन्त श्रुतिर्यदा दुर्विधिपङ्कमाकलयितुं शक्नो न कश्चिद्वुवं । ४१५
 प्राकृतस्यावताराख्या भलस्यापि सुता सती । लक्ष्मीर्जासानुरक्तेऽधादय रोषं महोपतौ ।
 रोषास्सिन्धुपतेर्देशसम्बन्धित्वाद्गतां नृपः । प्रत्यानयत्तपोद्रेकात् पुनः खेदगौरवात् ।
 अपनीय तापखेदं मरुकरिणी पद्मिनीतोयैः । तत्पद्मशैवलाभोनिर्माये कर्मठीभवति ।
 लक्ष्म्या मातृस्वसुः सर्वमातृकृत्यकृतोऽभवत् । राजप्रियाय राकेव लासा पञ्चवयोयता ।
 सत्कर्मपाकसमयोऽस्य न चेद्विकाशशोभां न किं परिहरेत् कुमुदाकरस्य ।
 विश्वप्रबोधहरणप्रवणक्षणेन कुली निशा च सहस्रैव निशाकरेण ।
 चिन्तासूचकनिश्वाससन्नानौष्ठाभं कदाचन । अवाचेद्भोगिनी वेति लासाख्या भोगिनी नृपः ।
 न चेद्विकाशयेद्वास्वान् पद्मिनीं स्वरुचा स्फुटं । तस्याश्वेदाय शैवालबद्ध्यादव यतेत कः ।
 पतनीं प्रेमभाराद्रां मयि दृष्टिं तवासहा । मां निहन्तुमुपायेन कुरुते महिषी तव ।
 अभिचारे दुराचारमुपचारप्रियङ्करं । सा चाराचो मयि देषादुदयश्रियमैरयत् ।
 देव देषपरे तस्मिन्निभारविनिर्णीतः । असम्भवेति तां राजा प्रत्युवाच विचक्षणः । ४२५
 निर्व्वन्धेनोपजल्पन्तीं तदेव वचनं ततः । तां प्रत्याययितुं देवोमुदयश्रियमब्रवीत् ।
 व्यथित्वातिशयेनाहो कोशोरिक्तलमागतः । प्रार्थयन्ते जना राज्ञः सर्वं कल्पतरुनिव ।
 द्रविणोत्पत्तये तस्मादुपायः प्रतिभात्ययं । प्रतिमा श्रीजयेश्वर्यायास्ति रीतिमयी पृथुः ।
 तां खण्डयित्वा विहितैष्टकैर्मन्त्रामचिह्नितैः । व्ययनिर्व्वहणं कीर्त्तिस्थिरत्वञ्चोपजायते ।
 साध्वेतत् किन्तु तन्मूर्त्तिर्लक्ष्मी किं प्रभवित्यति । दृढदुद्वेन मुद्रास्तु लुप्तं सचिवोऽभ्यधात् ।
 भरोपकरणं सञ्जीकृत्यान्यद्युत्पागतं । राज्ञीं प्रत्यय्य भूपालोर्होमन्त्रिणमब्रवीत् ।
 प्राः पूर्व्वैर्निरमोयन्त यशःसुकृतलभये । अङ्गीकर्त्तासि ता देवप्रतिमा भङ्गुमञ्जसा ।

अमरप्रतिमा विधाय केचित्परिपूज्याथ परे प्रसिद्धिमाप्ताः ।

परिपाल्य यथोचितं तथान्ये विदलय्याहमहो महदुरन्तं ।

निर्माणाञ्जलधेः कृतेश्च सरितां कौमारशोकावधि प्रख्यातः सगरोभगीरथनृपोगङ्गावताराच्च सः ।

दुष्मन्तः स च विश्वविश्वविजयाज्जिष्णोर्भयान्यावहन् रामोहन्त दशाननेन विहितास्तीतापहारात्पुनः ।

राजा शाहावदीनाख्यः सुरमूर्त्तीरलोठयत् । सा दुर्वार्त्ता यमत्युयाचकम्पद्गाविनो जनान् ।

उदयश्रीर्नतशिरा राज्ञीत्युक्तवति स्वयं । महीरभ्रमिवैच्छिष्ट द्रागधोगतिवाञ्छया ।

भास्करोद्युपरीरम्भरसासादितकौतुकः । स्वपुत्रशनिमुख्यानां ग्रहाणां हानिमिच्छति ।

रागी तद्दोषवादिन्या तथा देव्या प्रबोधितः । व्यवासयत् स्वदेशात् स राजपुत्रान् परानिव ।

कार्येष्वतिमनुष्येषु साहायकविधायिभिः । योगिनीपुरनाथस्य तैर्व्यक्तो विक्रमः कृतः ।

श्रौदार्यादुत्तृत्तीन् स हिन्दुकानेव बोधितः । स्नेच्छान् श्रेकम्भरमुखान् राजद्रोहकृतोऽवधीत् ।

पिशुनैर्जनिताशङ्कः शूरोमदनलाविकः । राजा विश्वसज्जोऽपि सेनयास्य निवारितः ।

राजा जातवरां यात्रां व्यसनेनाभ्यषेणयत् । नैसेतुकौतुकं सिन्धेः परिखायाद्वाहरत् ।

शूरः खड्गनगर्यां स पर्यटन् मृगयारसात् । सिंहमभ्यद्रवद्राजा सिंहसंहतसाहसः ।

गच्छंश्चिद्राधिकं राजा वाजिना वेगराजिना । अन्वगादतिभक्तेन मदनेनैव केवलं ।

एकाकिनं चिरं बद्धयुद्धमुद्धतकेशरः । तमधःकृतवान् राजसिंहं सिंहोऽतिसाहसं ।

उत्सृत्य वाजिनस्वर्णं शूरोमदनलाविकः । निपातितनृपं सिंहं कृपाया सहसावधीत् ।

प्राणरक्षोपकारेण प्रसन्नः पिशुनाञ्जनात् । युक्त्या मारणमेतस्य शङ्कमानो नरेश्वरः ।

स विवाहच्छलादत्वा द्रविणं करुणामयः । मदनं व्यसृजत् डिङ्गीपतेर्निकटमञ्जसा ।

उत्पन्नचम्पकं दीप्या कुर्वतीं व्याम जातुचित् । खेप्रे शर्करस्रहाख्योदृष्टवान् काञ्चनों पुरीं ।

वेश्म वेश्म विशंस्तत्र गृह्यं पश्यन्नयं ततः । राजधान्या स्त्रियं काञ्चिदपश्यत्कान्तिदन्तुरां ।

अपृच्छन्न तमेकैव हन्तेर्याति महापुरे । व्याप्तीव शशिलेखा किं चित्रं तिष्ठसि निर्भया ।

कस्येयं नगरी कस्माच्छून्या सर्वत्र वर्त्तते । अत्रेदं पतितं कस्य वर्त्तते च कलेवरं ।

सा तं जगाद गन्धर्व्वराजस्यासौ महापुरी । सुन्दरी पतिहीनेव विधुहीनेव शर्व्वरी ।

स चामात्यैः समं सर्वैः पातुं कश्मोरमेदिनीं । अवतीर्णः परिस्थाप्य निजमत्र कलेवरं ।

शाहावदीनदति यः प्रथितोऽस्ति जगत्त्रये । तत्कलेवररक्षार्थमत्र तिष्ठामि केवला ।

स च निष्पादिताशेषकार्यो मासत्रयान्तरे । स्वामिमां नगरीमेव भुवं रक्षितुमेव्यति ।

प्रबुद्धेऽभ्याधिकाश्चर्य्यशोकचिन्तारसान्तरे । मञ्जन्नवर्णयद्राज्ञे स्वप्रवृत्तिमखण्डितां ।

असत्ये किं भयं स्वप्ने सत्ये तैश्चर्य्यमेव मे । इत्यन्तर्ध्वम्भृषन् राजा न तथा पस्पृशे शुचा ।

मदन्तिकमुपागम्यमिति भूमिपतिस्ततः । दूरस्थितानां पुत्राणां सद्योलेखान्विदृष्टवान् ।

ततोमुमूर्धुर्भूपालो हिन्दुकानां निजे पदे । अप्राप्ततनयो धीमानभ्यविञ्चत् स्वयं ततः ।

ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यां तानाङ्गेऽन्दे महीपतिः । आलिङ्ग्य नाकवनितास्तनौन्नत्यमपीफलत् ।
कुम्भदीननरेन्द्रेऽथ मौलावाज्ञां महीभुजां । चित्ते सुखं मुखे हर्षं स्तुतिं वाचि न्यधात्ततः ।
नातितीव्रो न वा मन्दः सर्वस्यैव महीपतिः । चित्तमादित लोकस्य वैषुवोभानुमानिव ।
लोहरप्रत्यवेचार्यं याज्यधात् पूर्वभूपतिः । लोहराधिपतेर्भीत्या ते पलाय्य गतास्ततः ।
ग्राम्यन्यौषधयः सर्वाः शशिन्यस्तं गते सति । दृष्टो हि सूर्यकान्तानां रवौ याति द्युतिचयः ।
लोहरं प्रतिसन्धातुं कुम्भदीनमहीपतिः । शौर्यशालिनमादिचत्पुरोडामरलोलकं ।
अवेष्टयत्ततो गत्वा लोहराद्रिं स सर्वतः । प्राणा हि स्वामिभक्तानां तृणायन्ते महात्मनां ।
असामर्थ्यान्निजं दुर्गं दुर्गेन्द्रेऽर्पयितुं ततः । ब्राह्मणान् व्यसृजद्भूतान् डामराधिपतिं प्रति ।
द्विजलिङ्गान् स तान् मत्वा सारङ्गद्युमुपागतान् । न्ययहीदियहादुयात् द्विजानव्ययमानसः ।
द्विजदेवतमप्येतं श्रुत्वा तदपकारिणं । लोहरेन्द्रे न कोटाशां जीवाशाञ्च विद्वष्टवान् ।
पश्यन्तोमरणं स्वस्य युद्धे वाथ पलायने । क्षत्रियाणां निजं धर्ममयहीषुस्ततो रणं ।
शरासारशिलावैर्षेर्दुर्दर्शान्दुर्घनादिव । लोहराद्रेरवारोहन्नरोराहंस्तु यशांसि ते ।
विप्रकीर्णैः स पाषाणैरैलडामरनायकः । अन्तर्हितः समं कीर्त्या भावि को नाम लङ्घति ।
शत्रुकीर्णशिलाराशिच्छन्नोडामरलोलकः । यवनप्रेतसंस्कारान्न विपद्ययहीयत ।
शाहावदीनभूपालो निर्व्यासापि सुतान्निजान् । आकारयत् स्वयं लेखेर्निजवर्णपरिष्कृतैः ।
गुणैश्च वयसा तेषां ज्येष्ठामाहेन्द्रमण्डलं । हस्तनो राजपुत्रः स प्राप तावदनङ्कुशं ।
स नेत्रशुक्तिमुक्ताभिर्मुक्ताभिर्वाष्पवीचिभिः । श्रुत्वा तत्र पितुर्भृत्यं निवापाञ्जलिमार्पयत् ।
व्यावृत्त्य गमनेच्छायाः स्वच्छाश्रयममुं ततः । न्यवारयत् पितृव्यस्य लेखः कश्मीरभूपतेः ।
शक्रादिसौख्यलोभेन भृत्यानस्मानुपेक्ष्य सः । समस्कुर्वत शाहावदीनभूमिपतिर्दिवं ।
स्वःस्त्रीभोगरसेनेव गमनाय त्वरावतः । तस्यास्माभिर्भवत्कार्यमशेषं निरपद्यत ।
क्षारचालक्षणाभाज्ञां विचक्षणशिरोमणेः । तन्मन्त्रमालितां मौलिमूले मालां विदग्धहे ।
प्रवासागमनाभ्यां त्वं स्वपितुः पालिताज्ञया । श्रीरामद्वय भूलोकं यशोभिः स्वमपूपुरः ।
भूतो भावी च सम्मानो यद्यपि स्वगुणैस्तव । यौवराज्ययहाद्भारं लघुकुर्यास्तथापि मे ।
स्वधैर्यं सभ्यसंयोगोनानाबन्धुसमागमः । तव रक्षाधिकारश्च दौर्मेनस्यं विलुप्यते ।
यशसेव प्रमीतानां परदेशनिवासिनां । महतां नहि जातः स्यादिभवेन सुखोद्गमः ।
स्वरूपप्रतिविम्बेन भवता स्वर्गवासिनः । तदुत्कण्ठाभरोऽस्माकं दर्शनेन निवार्यतां ।
पुनः शाहावदीनस्य सेऽयमित्यन्यमण्डले । अङ्गुलीमुखनिर्देशः प्राकृतस्यैव मास्तु ते ।
राज्ञां मदनुकम्प्यानां मुखप्रेक्षी भवन् भवान् । कश्मीरैश्वर्यमतुलं मानैषोरत्यक्तं स्वयं ।
विभज्य भवति क्षौणीभारं मेरुगिराविव । सुखं सत्यन्तिमतुलामनन्तद्युतिराप्नुयां ।
येन मानेन मामन्वयहीत् स वसुधाधिपः । त्वं सञ्चरस्व तेनैव मयि पालयति प्रजाः ।

उदयश्रीमुखामात्यमतानुष्ठानशालिनी । स्वप्रार्थनानिषेधेन लक्ष्मोमेव वृथा हृथाः ।
 अजानन् लोककर्णत्वं राजेन्द्रकरिणामथ । पन्थानं लेखवाची स काश्मीराणामगाहत ।
 पर्जन्यैः सम्मुखायतैश्चाकाररवधारिभिः । न्यवार्यतेव कश्मीरप्रवेशाद्राजनन्दनः ।
 स विशन्नथ कश्मीरसरणीमुदजिज्वलत् । अमलोमसयद्राज्ञः श्रुतिन्तु खलचोदना ।
 नक्राः समुद्रमिव केचिदुदेतुकामा वातालतान्तमिव केचन दर्पवृत्त्या ।
 दुर्मन्त्रिणाभुवनकाननचक्रवालद्वयाशनानरपतिं प्रविलोलयन्ति ।
 अथ प्रविष्टे कश्मीरान् हस्सने राजनन्दने । कुम्भदीनमहोपालः पिशुनैरित्यकथ्यत ।
 सर्वासाभेव बुद्धीनामुपरोश्वरबुद्धयः । तथापि सचिवैर्वाच्यो हिताहितविनिर्णयः ।
 पुरन्दरादिलोकेशतेजोऽशाश्रयशालिनां । स्ववंशेभ्यो महोन्द्राणामन्तराथो विलोक्यते ।
 स्पर्शनाशितया ख्याताद्वाढरूपाद्विजिह्वागात् । कृष्णवर्पादिवास्त्रिष्टात्कष्टं दूरो न कस्यचित् ।
 विभवैस्तर्प्यमाणोऽयं न च स्त्रीभविता तव । स्नेहेन सिच्यमानोऽग्निः शोतलत्वं किमुच्छति ।
 न चिन्त्यं स्वयमेकाकी राज्ञो मे किं करिष्यति । हरेः पुरः सयूयोऽपि कतमो वारणेश्वरः ।
 मदुद्धा विक्रमस्तस्य हन्यतामिति नोञ्ज्वलं । बुद्धिमानुदयश्रीसं स्वामिभक्त्या हि रक्षति ।
 आद्ये दर्पादयः पक्षे दोषोद्रेकः परे यतः । नानुयाह्यो न चोत्सृज्यस्तत्र राजेन्द्र हस्सनः ।
 नैवैवंप्रायतावृत्तिं तेजस्वी स चामिष्यते । यस्मिन्दहति नामोर्ध्वं स क्षणेवाडवस्य कः ।
 अतस्तस्य निरोधेन निरुत्पिञ्चसुखाः प्रजाः । कुण्डयन्तुतरां पूर्वभूपालोत्कण्ठितां चिरं ।
 प्रविष्टैरिति दुर्व्याप्यार्नगताद्भिरिव ह्रदः । वैरस्यमभरद्राजा खलवाक्यैः स हस्सने ।
 पश्यन् शृण्वन्ननुभवंस्तस्याप्युत्सेकविक्रियां । भ्रातुः पुत्र इति स्नेहान्न तं राजा न्यरोधयत् ।
 उदयश्रीरथालक्ष्य विरक्तं हस्सने नृपं । लोलडामरभार्या तद्वाचीं समदिशत्ततः ।
 स्वामिरागमिवारूढो नाकं डामरलोलकः । अहारयद्यशो न खं कुस्वामिमुखवीक्षणैः ।
 अस्मादुर्मनसोराज्ञो विभवाशास्तु दूरतः । वर्द्धितस्य त्वया प्राणसंशयोहस्सनस्य तु ।
 तस्मात्त्वया निजार्थानां ग्रहणार्थं महीपतिः । प्रार्थनीयो यथाभ्येति लङ्गहानेव लुब्धधीः ।
 तत्रागतं महीपालं हनिष्यामो वयं बलात् । बन्नीमो वा ततो राजपुत्रोद्विद्धिमुपेयति ।
 अथ दैवाद्गते तस्मिन् मन्त्रे भेदं महीपतेः । उदयश्रीस्ततो भीतः पलाययत हस्सनं ।
 आत्मनो व्रतबन्धे वा चोदयन्नपरान् जनान् । रसेन्द्र इव लोकेऽस्मिन् स्नाघनीयत्वमश्रुते ।
 कर्मण्यतीक्ष्णतीक्ष्णेऽपि तथा ललितमुद्यतं । चमाशीलः चमापालो नातच्छोदुदयश्रियं ।
 गुणैः संवृत्य रम्भाणि श्रुचितां शीलयन् वहिः । विसवत्कालमनयत्पङ्कवत्सु जलेषु च ।
 तावद्वसति यस्तोये दूरात् सद्यो हिमांशुना । किंलिचैव तदास्त्रिष्टशशियावा स्ववेदिति ।
 उदयश्रीर्गन्तुकामो राजपुत्रान्तिकं ततः । उदयश्रीः श्रुतद्रेहो राज्ञा कारां निवेशितः ।
 परोक्षितुमिवोद्युक्तैर्गुरोस्तस्य च श्रेमुषीं । सुरैरिवार्थितो राजा क्रोधाद्वापादयत् स तं ।

मधुन पद्मं गजो भञ्जन् मरुचन्दनपादपं । निघ्नन् पुरुषरत्नञ्च राजा निन्द्यो जगत्तये । ५२०
वचः पुरुषपुष्पाणां भुवनोद्यानवर्तिनां । सौरभातिशयं स्नायं विचिनोति मनोहरं ।
विनष्टहस्तपादोऽन्धो यथातिचकिताशयः । उदयश्रीचये राजपुत्रोऽभूद्वस्त्रनस्तथा ।
प्रसादप्रोणितैः प्रायः खगराजैर्दुरात्मभिः । राजपुत्रो हस्त्रनः स हन्तुं प्रत्यक्षितः प्रभोः ।
उत्पिञ्चे गलिते शत्रुवर्गेऽप्याशाच्युते सति । मतिः सतेजालोकानामालोकश्रियमाययौ ।
वितस्तायां स्वनामाङ्का पुरी तेनाथ निर्मिता । उच्छ्रितैः कनकच्छत्रैर्धामुद्रसति या श्रिया । ५२५
प्रत्यब्धं जनमालक्ष्य दुर्भिक्षचयितायुषं । मासि भाद्रपदेऽकार्षीत् स सत्रं भूरिदक्षिणं ।
साधुसूक्तिसुधास्त्रानात्कर्णाभ्यर्णतले कचैः । ध्रुवं धवलमापेदे बार्हिके चास्य भूपतेः ।
भूषणं निजवंशस्य पूषणं धरणेरसौ । शत्रुश्रीदूषणं पुत्ररत्नं न च स लब्धवान् ।
योगिनो ब्रह्मनाथस्य कश्मीरादागतस्य सः । प्रसादेन महीपालः सन्ततिं प्राप्तवांश्चिरात् ।
अन्वयाभरणं देवी पितुरानन्दपारणं । तमोहरणमर्थ्यन्धकरणं सुषुप्ते सुतं । ५३०
शृङ्गारमङ्गलावासमवलोक्य वपुः शिशोः । शृङ्गारदति नामास्य व्यधाङ्गलोकवासवः ।
हर्षादादिशति क्षाप्ते बन्धमुक्तिं तदुत्सवे । अन्वभावि तदा चित्रं बन्धो नौ सेतुभिः परं ।
अथ द्वितीयपुत्रं सा देवी हैवतसंज्ञितं । अस्त्रत कान्तिसन्तानतर्ज्यमानमुधाकरं ।
चन्द्रस्यैव कलङ्कोऽभूदयं दोषोमहोभुजः । कुलागतां महीं यत्स सवास्तव्यामपाहरत् ।
भाद्रे कृष्णदितीयायां पञ्चषष्ठे स वत्सरे । अस्तं जगाम राजेन्द्रः कुम्भदीनमहोपतिः । ५३५
राज्ञी शोकातुरा राजपुत्रौ बालाविति प्रजाः । अभूवन्सकिताः सर्वा विनाथवदथाधिकं ।
देव्या वाष्पजले शोकवर्षजाते पृथौ सति । परस्परममात्यानां मात्स्ये न्ययिऽभवद्भुचिः ।
अलं शोकनिवेशेन धैर्यमत्रोचितं यतः । रुन्धते मालिनात्मानः क्षामशूरामराजकां ।
इति प्रबोध्य सुभटां देवीमुद्दकसाहकौ । ज्येष्ठं श्रेकन्धरं पुत्रं महाराज्येऽभ्यषिञ्चतां ।
राज्ञोमतेनोद्दकोऽय साहपुत्रं महम्मदं । खजामातरमप्येष सजानिमदहच्छलात् । ५४०
सूक्ष्मानन्ति तिमिर्महान् खकुलजानन्थानजानन् बन्धं स्वामस्वामपि मल्लिका वत मधुग्राहाङ्गवियदधा ।
लक्ष्मीलोभभरेण मोहितधियः कल्पानलस्योत्थितिं जानन्तोऽतिजडा न किं कुचरितं कुर्वन्ति हा हन्त हा ।
श्रीशोभाया महादेव्याः स्नाय्या लक्ष्मीरभूत्तरां । क्षाम हेमलिङ्गैर्धा पुण्यलिङ्गैर्या खैरमण्डयत् ।
एतद्वन्धुम्रमेषोऽपि मां हनिष्यति निश्चितं । इत्युद्दकोराजपुत्रं विषेणाय व्यपादयत् ।
निजयैव कृपाण्याहं स्वं किन्द्यां कण्ठमेतया । यद्यहं त्वां निरुन्ध्याम्वा हन्यां वेत्यथ संविदा ।
विश्रास्य साहकं वीरमुद्दकोऽय व्यपादयत् । आसन्नविनिपातानां द्रोहादूता हि दुर्विद्यां । ५४५
यथा भ्रातुस्तथा स्वस्य बन्धं सम्भावयन्नृपः । प्रौढीभूतस्तोष्टुर्द्विं स्वं पञ्चं किञ्चिदानयत् ।
भौटान् जित्वा गतो दृष्टोऽसहमानोऽन्यवैभवं । श्रीशोभाभ्रातरं खुड्याराममुद्देऽबधीत्ततः ।
आदिशन् सेवकं स्वं स द्वारोत्पिञ्चानि ममकं । राज्ञोऽपि प्रणयं त्यक्त्वा होलरागममदात् ।

तच्छ्रुत्वा लहराजाद्या भूपतेरनुयायिनः । योद्धुं बद्धोद्यमाः पद्मपुरधन्वनि धन्वनः ।
 प्रत्यासन्नविनाशानां प्रायो मतिमतामपि । पिशाचादिभ्रमो नूनं स्वच्छायास्वपि जायते । ५५०
 उद्दसैन्यैर्यतोयोद्धुं बद्धोद्यममुपागतैः । पारेवितस्तं महिषीष्वश्वभ्रान्त्या पलाय्यत ।
 आवितस्तापुरं रात्रौ तमेनुद्रुत्य भूपतिः । व्यवर्त्तताथ तं बद्धा नगरोत्पिञ्जशङ्कया ।
 तं बध्यमपि कारायां कारुण्यात् नृपोऽक्षिपत् । उद्दकस्तु स विश्वस्तद्रोहपापमलीमसः ।
 शङ्कमानो बधं भूपात् करुणाकोमलादपि । निजयैव कृपाण्याथ स्वगलच्छेदमाचरत् ।
 पत्रिराजद्वय व्यालान् शृगालानिव केशरी । पालान् धरणिपालः स कालान्तिकमथानयत् । ५५१
 राज्यं शौर्यं वपुस्तेजो निर्नियन्त्रणता तथा । तदा तथाभवद्राज्ञः पञ्चाग्नितपसः फलं ।
 हन्त राज्ञां ततं दर्पतिमिरं खण्डयन्नृपः । यात्रामसूत्रयच्चित्रं गोत्रभिद्भयदां ततः ।
 विश्वं रञ्जयता तस्य प्रतापेन प्रथीयसा । राजस्तीनखलक्ष्मश्रीः पाण्डिमानमवापिता ।
 तदैव दीनाभरणामपालकतया युता । स्नेच्छराजो व्यधात् डिङ्गीं विधवामिव लुण्ठयन् ।
 ततः प्रत्याब्रजन् स्नेच्छराजः कश्मीरभूपतेः । शङ्कमानोगजेन्द्रो दावुपायनमचीकरत् । ५५२
 हस्तिद्वयगलहानराजिव्याजात् स्वयं व्यधात् । देशसीमाविभागं स कश्मीराधिपतेः किल ।
 हस्तिद्वये समारूढे हिमाद्रिशिखरश्रिणि । विन्ध्यवृद्धिभ्रमाद्विन्ध्यनियन्ता कोपमागमत् ।
 नागौ कोपमगातानौ वितस्तातरणक्षणे । प्रतिविम्बं निजं दृष्ट्वा प्रतिहस्तिभ्रमं गतौ ।
 राजस्तीस्तनसौन्दर्यैर्चार्यकारिकटौत्कटौ । तौ गजौ भूमिपालेन वारीकारां प्रवेशितौ ।
 वदान्येन नरन्द्रेण सुवर्णपरिपूरिताः । नैवार्थिनः परं देशोनिजोऽपि प्रव्यधीयत । ५५३
 यथाकामार्पणप्रीतयाचकस्तुतिलज्जया । विनमन् संकुचन् हस्तस्तस्य दानक्षणेऽभवत् ।
 दानं वर्णयितुं तस्य शक्यते नैव केनचित् । पाणिरूपमधः पद्मं यत्रोपरि जलं सदा ।
 सदा दानाम्मुसेकाद्यन्न प्रारोहयवः करे । खड्गत्सरुविमर्दानां मन्ये तत्र निमित्ततां ।
 प्रजापापविपाकेन ततोयवनदर्शने । बालस्येव मृदि क्षौणिपतेरुचिरवर्द्धत ।
 अनेके यवनादानप्रसिद्धन्तमथाश्रयन् । विद्यायाप्रभूपालान् पुष्पाणीवालयो द्विपं । ५५४
 दीप्तेन्दुरिव च्छायां तेषां बालोऽपि विद्यया । यवनानामभूज्येष्ठामेरेदेशं महम्मदः ।
 अनमङ्गुत्यवच्छिन्नां शिष्यवन्नित्यमग्रहीत् । दासवच्च पुरो नीत्या राजा तत्र न्यविक्षत ।
 मरुद्गिरिव वृक्षाणां शालीनां शलभैरिव । कश्मीरदेशाचाराणां ध्वंसोऽथ यवनैः कृतः ।
 स्वामिनोदानमानाभ्यां वैशद्या गुणवृत्तया । कश्मीरान्विशन् स्नेच्छाः सुचेत्रं शलभाद्वय ।
 उदभाण्डपुराधीशं तप्तो जातु जयन्नृपः । श्रीमेरान्तस्तुतां प्राप मूर्त्तामिव जयश्रियं । ५५५
 श्रवातरच्छाहिकुले नूनं सा कापि देवता । योजयिष्यति तत्पुत्रः कश्मीरान् स्नेच्छनाशितान् ।
 श्रीजैनेस्त्वाभदीनाख्योमूर्त्तीधर्मः कलावपि । राजापि योगिराजोऽयं राजचूडामणेः प्रियः ।
 केनापि रससिद्धे न दत्तसोकरसोनृपं । रससिद्धिं वदन्धूर्त्तमहादेवाभिधोऽभ्यधात् ।

सदा राज्ञि महीभारोदहनादनुरोधवान् । अदोन्मोहार्हादेवरूपेण द्रविणं वज्र ।
 रससिद्धिप्रसादोऽथ महादेवस्य हीनतां । अगमन्नतु कश्मीरनिवासविषये मनाक् । ४८०
 रससिद्धिभ्रमार्थं स कृत्वा दृग्बन्धमौषधैः । हेमेव मूषिकामध्ये चिरमासीत् किरन् किल ।
 प्रज्ञानज्ञापितो राज्ञा तच्छ्रद्धा खयमेकदा । अकीर्त्तिश्रवणाद्भीतोमहादेवोऽजहादसून् ।
 लहराजोऽगदङ्कारशङ्करो भट्टसूहृदः । मन्त्रिणश्चान्तरङ्गाश्च सर्वदैवाभवन् प्रभोः ।
 मेरखानः शाहिखानखानो मह्यददत्यपि । यैः सञ्ज्ञा अभ्यभूषन्त गङ्गाघैर्विष्टपादव ।
 प्रत्यक्षादव धर्मार्थकामाः काममनोरमाः । मेरदेव्यास्तयः पुत्ताराज्यास्तस्योदपत्सत । ४८५
 कृत्रिमत्वान्निरस्तानां शोभादेव्यात्मजन्मनां । पुत्तं पिण्डनामानं न निरासत् पुरान्नृपः ।
 अलकासदृशीं राजा मानसप्रतिविम्बितां । पुरीं पुण्यजनाकीर्णां प्रद्युम्नाद्रितटे व्यधात् ।
 अथन्नप्राप्तवित्तानां यवनानां महीपतेः । वराटके च कोटौ च दृष्टिरासीत्समा तदा ।
 कश्मीरमण्डले स्नेच्छदुराचारेऽतिदूषिते । महिमा ब्राह्मणैर्मन्त्रैर्देवैश्च स्वः समुज्झितः ।
 प्रभावतेजो यैर्देवैः सततं प्रकटीकृतं । खद्योतैरिव तैरेव देशदोषाद्विनिर्मुक्तं । ४९०
 प्रत्याहते ततस्तेजोविशेषे त्रिदशैरभूत् । प्रतिमानां शिलाभावोमन्त्राणां वर्णमात्रता ।
 पुण्यक्षयेण कर्तृणां कलिदोषेण चोज्झिताः । गीर्वाणैः प्रतिमाः सर्वा निर्मोका भुजगैरिव ।
 रक्ते रागं शूचौ शैल्यं मलिने मलिनां स्थितिं । संक्रान्ते सति गाहन्ते स्फटिकानीव भूभुजः ।
 स्वयं ब्राह्म्यक्रियादेषी स्नेच्छैश्च प्रतिबोधितः । सूहृदः प्रभुं जातु देवभङ्गार्थमैरयत् ।
 विहाय राजकार्याणि प्रजाभाग्यविपर्ययात् । देवानां प्रतिमाभङ्गे राजारज्यदर्हनिर्गमं । ४९५
 पापिनां पापमूलाऽभूद्भूयतामनयद्रुमः । हर्षदेवतुल्योऽभूद्यस्य प्रागङ्कुरायितः ।
 पत्रायितोलवन्यानामुत्पिञ्चो दारुणोऽभवत् । उलचोस्नेच्छराजोऽभूद्यस्य पुष्पायितः सदा ।
 देवानां मूर्त्तिभङ्गेच्छा यस्यासीत्तस्य भूभुजः । स्नेच्छप्रेरणया नित्यं विस्मयः स फलायितः ।
 मार्त्तण्डविषयेशानचक्रमृत्तिपुरेश्वराः । भग्ना येनास्य कोविद्रः शेषभङ्गेन कथ्यते ।
 सुरेश्वरीवराहादिप्रतिमाभङ्गकर्मणि । अकम्पत भियेवोर्वी नास्य सर्वङ्कषा तु धीः । ५००
 न पुरं पत्तनं नापि न ग्रामो न च तदनं । यत्र सूहृदुरुक्केण सुरागारमश्रेयत ।
 कथाशेषीकृते सर्वगीर्वाणप्रतिमागणे । व्याधिमुक्तदवानन्दं सूहृदोऽभजत्ततः ।
 अपथ्याशीव बालः स सामन्तसहितस्ततः । जनानां जातिविध्वंसे सूहृदः कृतोद्यमः ।
 जातिध्वंसे मरिष्यामो दिजेऽस्त्विति वदत्स्वयं । जातिरक्षानिमित्तं स तान्दुर्दण्डमजिग्रहत् । ५०५
 प्रसादप्राप्तिलोभेन भूपतेरुपजीविषु । ब्राह्मणत्वाधिकां जातिं त्यजत्स्वयं विलम्बितं ।
 श्रीसिंहभट्टकस्थूटो वणिजौ स्नायतां गतौ । श्रीनिर्मलाचार्यवर्यस्त्रिजगत्स्नायताङ्गतः ।
 त्यक्त्वा जातिग्रहं यत्तावन्यदर्शनसेविनौ । शूङ्कं तुरुष्कदण्डञ्च विन्यवारयतां यतः ।
 निर्मलाचार्यवर्यः स सर्वस्वं तणवत् चणात् । त्यजन् राजप्रसादेन न जातिं स्नामदूषयत् ।

स्वामी मृत्यापराधेन दण्डनीय इति स्थिते । सहभट्टापराधेन कालोभूषेऽकरोत् क्रुधं ।
 ज्यायांसमभिषिच्याय पुत्रं शेकन्धरोनृपः । नन्दाष्टाब्दे ततो ज्यैष्ठकृष्णाष्टम्यां व्यपद्यत । ६१०
 अलिशाहः स वसुधासुधांशुर्जगतस्तमः । प्रदोषारम्भमच्छेत्सीत् भास्वतोऽस्ते पितुस्ततः ।
 अदर्पकचितं बालं प्रौढा लक्ष्मीर्मुज्जर्मुज्जः । कुलजालिङ्गदङ्गैस्तं राजानं नतिशालिभिः ।
 पूर्वोर्व्वरेश्वरालमपि तं भूभुजोऽनमन् । अहिदष्टोहि दामापि क्रमितुं न प्रगल्भते ।
 निजबुद्धिबलाद्देवहितत्वेनोपसंहितात् । सहभट्टेन मुख्यत्वं सचिवानामवाप्यत ।
 विश्वासन्यस्तशस्त्रं स लङ्कामार्गपतिं बलात् । बद्धवान् सह तत्पुत्रैर्व्वर्जयित्वा महम्मदं । ६१५
 महम्मदो मार्गपतेर्व्वन्धं श्रुत्वैव शौर्यवान् । भाङ्गिलाचलमार्गेण मार्गाभिज्ञः पलायितः ।
 निरुध्यमानं निःशङ्कमगदङ्कारशङ्करं । अप्रयुक्तातितीक्ष्णापि शस्त्रिधीश्च व्यडम्बयत् ।
 अपश्यदर्पतः कश्चित् सिंहो विशतु वागुरां । चित्रन्तु तदिशेत्यादं दूरदृश्यापि यः खगः ।
 एकाहेनैव तच्छ्रुत्वा मद्भादः प्राप्तिचिन्तया । कन्ययेव दरिद्रः स नक्तं दिवमदूयत ।
 दुर्दण्डदेशे गोविन्दनाम्ना मित्रस्य वेश्मनि । विश्वस्तः प्राविशत्तावदिश्रमार्थं महम्मदः । ६२०
 वक्त्रे धूमविर्वर्द्धितः शमयति ज्वालाभरं वारिदो वृक्षोदभेवा वनानि नयति चिप्रं कृशानुः चयं ।
 दाहं जन्मभुवोदिशेदिषतरुर्व्वैरस्य दोषावहं द्रुह्यन्त्यत्युपकारिणोऽपि नितरां लोभाभिभूताजनाः ।
 प्राप्ते महम्मदे मार्गपतौ विश्वासतो गृह्णान् । स गोविन्दखशश्चित्ते क्षणमेवमचिन्तयत् ।
 मन्त्रिणा सहभट्टेन राज्योपद्रवरक्षिणा । द्वैराज्यकारी दुर्व्वुद्धिरित्यवारि महम्मदः ।
 राज्योद्गोहाद्यतः पापी निःसामर्थ्योभयादयं । मम देशं प्रविष्टोऽद्य रक्षणीयो न युज्यते ।
 तावच्छ्रोसहभट्टेन विमृष्टाः श्रेष्ठबुद्धयः । अन्वेषका गृहं प्राप्ता गोविन्दस्य खशेशितुः । ६२५
 मैत्रीमुल्लङ्घ्य निर्व्वृढामाश्रितस्य च रक्षणं । महम्मदं निजं मित्रमर्पयामास दुर्मतिः ।
 सुप्तं हरिमिव व्याधो यदा बद्धाक्षिपत् खशः । पशुवत्तं तदा तेऽथ कक्षीरानानयद्भुतं ।
 मन्त्रार्दितस्य फणिनः स्रवगाश्चपेटैर्व्याधाः सटाविघटनान्निरसोर्हरेश्च ।
 बद्धस्य कातरतया बलिनोऽवमानैर्निन्दाविना किमिव नाम परं लभन्ते ।
 मान्यं कृतावमानन्तं शङ्कमानः पलायनं । वज्ररूपे महादुर्गे सहकारमवीविशत् ।
 विद्युद्योतभरैर्निशि प्रवसतः पान्थाक्षवो वारिदः पञ्चास्योव नवाभिनो मृगगणान् व्यावृत्त्य विप्रोक्षतैः ।
 गत्या वक्रगतैर्दिनेशतनयोरशीनजादोन्विधिर्भद्राभासविलोकनैर्दुरिति नो विश्वास्य पर्य्यस्यति । ६३०
 शाहनाम्नयास्ततो दास्या मुखेन प्रतिबोधितः । महम्मदो निजधात्रेयैर्व्वन्धस्थानादकथयत् ।
 स हि खेदाकुलः स्नानं करोमीति स्नरचकान् । भ्रामयित्वा प्रविश्याथ स्नानकोष्ठं ततोऽचलत् ।
 धात्रेयैर्व्वहितं सन्धिभेदस्थानमुपेत्य सः । हंसः क्रौञ्चान्तरमिव निःसृतोऽथ महम्मदः ।
 रोषादिव श्रुतिं हन्तुं निष्पतन्निर्झराम्भसां । भृगोरिव ततो दुर्गाददाडजम्भामकम्पितः ।
 अशक्रुवन्नमुं रोद्धुं पाषाणारक्षिणेन च । निर्झरास्तु तद्विस्त्रिगडध्वनिडम्बरं । ६३५

धात्रेयामहदस्याय भञ्जन्तोनिगडान् दृढान् । सहभट्टममन्यन्त भग्नं साकं स्वबन्धुभिः ।
महम्मदवदेवास्मिन् शङ्कमानः पलायनं । वृद्धं निपोतकोशोऽपि मार्गे समबधौत् दिजः ।
हते मार्गपतौ वृद्धे सहभट्टेन दुर्धिया । अमन्दनिन्दमकन्दन् पितरोवाखिलाजनाः ।
दक्षैः संलक्ष्यन्नाशा विशेषं निशि निश्यथ । पक्षीव नोडभष्टः स सहलोकभयादयात् ।
अहस्तस्य विहस्तस्य रात्रिरासीन्निशादिनं । विपर्येति ध्रुवं सर्वं विधौ विधुरतां गते ।
कारानावं समुल्लङ्घ्य चलितं तं स्मरन्मुक्तः । महम्मदतिमं सहधोवरः शुचमासदत् ।
मन्त्रिणा सहभट्टेन पालितैर्लालितैर्जनैः । ज्ञातोदर्शनमात्रेण स्वर्थातः श्रीशिकन्धरः ।
श्रीशिकन्धरशाहिर्यं शोभादेव्याः स्वमात्मजं । उत्पिञ्जानामभावार्थं स्वदेशान्निरवासयत् ।
उदोचीपतिना राजपुत्रत्वादभिनन्दितं । काश्मीरानाययौ जेतुं तमादायाथ मञ्जदः ।
तुरुष्ककटकैः सार्द्धं श्रुत्वा पिरुजमागतं । व्यसृजत्तन्निरोधाय सहः श्रीलङ्गैरकौ ।
मन्त्रैः श्रीलङ्गराजस्य विक्रमैर्गौरकस्य च । सा तुरुष्कचमूः शान्ता व्याधिर्दानजपैरिव ।
वीतभीतिस्ततो मन्त्री कम्पनाधिपतिं व्यधात् । लङ्गराजं गौरभट्टं क्रमराज्येश्वरं च सः ।
सन्ध्याचण्डोदये सहै रञ्जितभूभृति । नाभूतामुदितौ राजयुवराजौ रवीन्दुवत् ।
श्येनो हन्ति पतत्रिणो मृगपतिर्निष्पातधिष्णुमृगान्भियन्ते मणयोऽपि वज्रमणिना खाता खनित्रैर्मही ।
पुष्पाणीव च भास्वता ग्रहगणाः सूर्येण निर्धूनिताः प्रायेणात्र विलोक्यते परिभवत्रासः सजातीयतः ।
द्विजातिपीडने नेन प्रेरितोऽपि मुहुर्मुहुः । श्रीशिकन्धरभूपालः करुणकोमलाश्रयः ।
यवनाभिमहाबलां यामकार्षीत् कथञ्चन । उल्लङ्घिता द्विजातीनां तेन दण्डस्थितिस्ततः ।
दर्शनान्तरविदेषो प्रदोषस्तमसां निधिः । यागयात्रादि नागानां दुर्वृत्तः स न्यवारयत् ।
शङ्कमानः कृतातङ्कसङ्कोचानां द्विजन्मनां । विदेशगमनाज्जातिरक्षामक्षाममत्सरः ।
मोक्षाचरं विना मार्गो दातव्यो नैव कस्यचित् । इत्यादिशदशेषान् स मार्गरक्षाधिकारिणः ।
ततोमीनानिव व्याधो दत्तबन्धे सरिज्जले । द्विजातीनतिदुर्जातोदेशेऽस्मिन्नग्रहीत्तरां ।
तद्भयानलमन्तापं पापञ्च वह्नौ दिजाः । अग्निज्वालाप्रवेशेन सहसैव न्यवारयन् ।
केचिद्विषेण पाशेन परे तोयेन चापरे । भृगुणा वक्रिणा चान्ये विप्रा भीत्या विपेदिरे ।
राजद्रेहिसहस्रेण रचितुं राजबल्लभः । नैवकमशकन्विप्रमेतस्मिन् देषदूषिते ।
दुर्वहत्वेन निन्दन्स राज्यभारादहं खलः । अस्माघत द्विजाक्रन्दश्रवणानन्दलाभतः ।
मृदाङ्गुल्येव विप्राणां पङ्क्तिर्जात्यभिमानिनी । रुद्धद्वारात्ततोदेशादपमार्गैरपासरत ।
त्यक्तापि पितरं पुत्रस्तं पिता चागमद्विजः । सहान्तके कृताक्षेपे विदेशं परलोकवत् ।
क्षारुक्षाचाममशनं व्याभेदेवेदनामयः । जीवन्नरकता तेषां विदेषोऽगाद्विजन्मनां ।
धाटीफणीन्द्रभीतीव्रतापखल्पाशनातुरैः । मार्गेऽनेकैर्द्विजैर्मृत्युलाभात्सुखमलभ्यत ।
क्व च स्थानं क्व च ध्यानं तपः क्व च जपः क्व च । भिचार्यमटतां ग्रामानगात् कालोद्विजन्मनां ।

द्विजानामुपकारोऽभूदपकारमुखादहे । यत्तन्निर्वासिताः सर्वे पापं तीर्थेष्वनाशयन् । १९५
 विदेशमगताः शुश्रूक्षुः कलत्राणचिन्तया । स्नेहवशा द्विजाः केचित् कश्मोरेष्वेव चाभ्रमन् ।
 विच्छेत्तुमिच्छता विद्यां तेनापहतवृत्तिभिः । लडितं प्रतिवेश्यायं पिण्डोलोभाद्विजैः श्रवत् ।
 तुरुष्कदर्शने भक्त्या न तु द्वेषेण स द्विजान् । व्यस्रावयदतश्चास्मिन् हन्या न प्रजगल्मिरे ।
 इत्याख्यच्च सख्यैषां स तस्य परिहारदः । द्वेषद्योतनशक्तानां कार्याणामेव दर्शनात् ।
 रत्नाकरं यमाश्रित्य ब्राह्मणा जगतीभृतः । पचरचां व्यधुः सोऽभूत्तुदभट्टोऽस्य बल्लभः । १९६
 मलानोद्दीननामानं यवनानां परं गुहं । वैदग्ध्याच्छङ्कमानः स द्रोहीति तमबन्धयत् ।
 यतः प्रभृति स प्रापद्राज्यमच्छत्रचामरं । ततः प्रभृति रोगार्त्तिरिव दर्शनदूषणा ।
 स्वप्नेऽपि नात्यजत् स्रहभट्टं घट्टितवैरिणं । भोगः सदासना चातिशुद्धानां तपसां फलं ।
 तस्यैव फलपूर्णानामृतानामिव मन्त्रिणां । मानस्य हानिसम्पत्ती भास्वतोऽधीनतां गते ।
 एकस्मिन् शाहिखाने स दृष्ट्वा मन्त्रपराक्रमौ । अत्यन्तचिन्ताचकितो निद्रां नापत् कदाचन । १९७
 पश्यन्नेवाविलं स्रहसर्पं सविषया दृशा । शाहिखानप्रदीपोऽभूत्तमः संहर्तुमक्षमः ।
 द्विजातिपीडया शास्त्रनिन्दया द्रोहचिन्तया । चिकित्स्या च तस्यान्दैर्यातन्त्रिचतुरैस्तथा ।
 प्रजापुण्योदयेनेव प्रेरितो दुष्कृतोत्थितः । चयामयोदुश्चिकित्सेयाद्विराजमशेषयत् ।
 अनालोच्यैवेन्दोः रुदयमगमिष्यद्यदि समं समन्तान्नादित्योपलदहनराशियतिकरः ।
 किमद्रक्ष्यन्नायन्तदुदयवशसावितुहिनद्युतिषावाभोभिः कृतधरणितापोपशमनैः ।
 वर्षास्त्रिचतुरानन्यान् जीवेत्तस्य न किं ततः । शाहिखानोदये पश्येदिहैव स्वांस्रसां फलं । १९८
 जीवत्येव ततः स्रहभट्टे भीत्या पलायितं । विश्राम्य लङ्गराजन्द्राक् हंसगौरौ बबन्धतुः ।
 श्रीधेनौ रागिणौ तौ द्वौ मदोदयौ वृषाविव । अन्योन्यशृङ्गभङ्गार्थं प्रावर्त्तते द्विजे मृते ।
 काराया मोचिते लङ्गराजे हंसेन संयति । प्राणांस्थका गौरभट्टः सुरस्त्रीणां मुदं व्यधात् ।
 त्यक्त्वा गत्यन्तराभावात् करिकर्णविलोचतां । पुंश्चल्येव पतिवृद्धेभेजे हंसस्तदा श्रिया ।
 बालोऽपि शाहिखानोऽस्य नेत्रेकं सोढवान् पुनः । शशीव तिमिरस्फारं नहि तेजोवयोऽनुगं । १९९
 ठक्कुरैः सह संमन्य युवराजोऽयं मन्त्रवित् । लङ्गराजं विनिघ्नन्तं हंसभट्टं रणेऽबधोत् ।
 शाहिखानं प्रजारागो निम्नं पयदवागमत् । अमन्दचूतसम्पत्तौ कुन्दं निन्दति षट्पदः ।
 युवराजं जयोदयं परिरम्भुं समुत्सुका । राज्यश्रीः समयालाभाच्चिन्ताकुलमवर्त्तत ।
 स्नेहादिदग्धभावाच्च प्रजारागभरादपि । अधिकारभरं राजा युवराजे समर्पिषत् ।
 मेरकसारसंज्ञस्य तुरुष्कस्याथ दुर्गतेः । द्विपस्येव मदान्धस्य द्विष्टोऽभूत्तदुणाङ्कुशः । २००
 सुचिरं मलिनैराज्ञो मानसं वारिदैरिव । पैशुन्यवर्षिभिर्नितुं मालिन्यं न स्म शक्यते ।
 भक्ते दत्तेऽनुजे स्निग्धाभूमृदाश्रितवत्सलः । अतिप्रेरणया तेषां राज्येऽप्युद्विग्नतामगात् ।
 युवराजं सेवकांश्च रक्षितुं स्वान्महीपतिः । तीर्थानुसरणाकाङ्क्षो त्वमित्येवमवाचत ।

अनर्थितर्पणं वित्तं चित्तमध्यानतर्पणं । अतीर्थसर्पणं देहं पथ्यन्ते शोच्यतां ब्रजेत् ।
 दिग्गजेष्विव युष्मासु भूभारं न्यस्तवानहं । पुरुषोत्तमसेवायै यते शेष इवापरः ।
 साहिखानार्णवः प्रेममन्दरान्दोलितस्ततः । वाणीं सुधाकरकलामीश्वराय नवामदात् ।
 अस्तु सन्देहसन्दोहादूरे तीर्थकदर्थना । द्वारं यशःसुकृतयोः प्रजापालनमस्तु वः ।
 चिरस्य पालितां पितृणां हित्वा निःशरणां महीं । नैर्घृण्येनैव सूरस्त्वमशक्तैवाङ्घ्रिषु ऽखिलैः ।
 देवस्य यदि तीर्थार्थमुत्कण्ठा वर्ततेतरां । आराधकानामस्माकं किमन्यत्कार्यमुच्यतां ।
 व्यक्तमित्युक्तवत्येव युवराजे नरेश्वरः । ईषत्स्मितरुचा चारुं पुनर्व्याचमवोचत ।
 प्रजानुपालनात्पुण्यं केवलात् कियदर्ज्यते । रसायनानामग्र्यं यदेनेकरसचर्वणं ।
 देहात् पृथक् निवसतोमद्भुजयेव ते तव । दृष्ट्वा पराक्रमं शङ्का मदशक्तौ कथं भवेत् ।
 एतावदपि वाक्यं मे यदि नैवानुतिष्ठसि । त्वयि सङ्कल्पिताः शेषास्तदाशाः सन्तु दूरतः ।
 निर्वन्धनेनेति जल्पन्स तीर्थार्थं धरणोपतिः । युवराजं हठाद्राज्यभारमग्राहयच्चिरात् ।
 श्रीजैनेस्त्वाहभदीनाख्यः सुरत्राणोऽभवद्भवान् । चिरं राज्यं क्रियादेवं राजास्याशिषमभ्यधात् ।
 तीर्थदर्शनलोभेन स्वदेशान्निर्गन्तुपः । न पुनर्युवराजस्य चित्तात्प्रेमार्गलाञ्छितात् ।
 कोषमारारुणं रत्नानि वाजिरत्नानि चार्पयन् । भ्रातरं वसतीर्दित्राः सोऽन्वगात् प्रेमगौरवात् ।
 मार्गे क्लेशं प्रयत्नेन भिद्विं तीर्थफलाल्पतां । उक्त्वा मार्गे खला राज्ञस्तीर्थश्रद्धामखण्डयन् ।
 स्वजामातुस्तिरस्कारं मन्यमानेन मानिना । मद्देहेणाय भूपालो हारात्तीर्थान्निवर्त्तितः ।
 प्राप्तायां शरदि श्रेष्ठदशायामिव भूपतिं । मद्रराजस्तमादाय कश्मीरान् प्रत्यगात्ततः ।
 भ्रातुरागमनातुष्ट्या मद्रासारयहाद्रुषा । नवराजः प्रमादे च कालुष्ये च निमग्नवान् ।
 लुप्तेष्वथ समुद्रेषु युवराजो महामतिः । भ्रातुः स्नेहाद्रुषं त्यक्त्वा राज्यत्यागं स्वयं व्यधात् ।
 तत्र्यस्तं दिवसावसानसमये सूर्यस्य तेजो निजं प्रत्यूषे प्रतिपादयन्नतिशयस्नायस्वतेजाभवन् ।
 वक्त्रिर्यज्वकुलैस्ततोऽपि दिवसे श्रद्धानुबन्धाकुलैस्तेजोवृद्धिमुषा नवेन हविषा यज्ञेषु सन्तर्प्यते ।
 ठकुरैरन्वितो राजा पवनः कुसुमैरिव । कश्मीरेभ्यो गतः सर्वैर्देशाधीशैर्नतस्ततः ।
 सुखं तावदगाहिष्ट वीतनक्रां नदोमिव । ठकुरैरुज्जिता मद्रचमूः कश्मीरमेदिनीं ।
 अथ विस्तीर्णमाक्रान्तमालिशहेन भूभुजा । पित्र्यं सिंहासनं तेन नतु सज्जनमानसं ।
 उद्यच्छेत कथं जडयुतिरहो दूरोत्सल्लाङ्घनो गच्छेद्दीप्तकरोन चेद्दिनकरो लोकान्तरं स्वेच्छया ।
 वीरेणात्यवेहलया विरचितोऽपलो जडः कातरः सम्भाव्य स्वपराक्रमेण विजयं विश्वं त्वणं मन्यते ।
 शाखाभङ्गेन सच्छायमुद्यानं प्रवगादव । मण्डलं चोभयामासुस्तुत्स्काराजसेवकाः ।
 कातरान्नाम भूपालादनिष्पन्ननिमन्त्रणः । यवनोमेरकंसरोव्यधानमण्डलविश्वं ।
 अकार्षीन्मलिनो मृङ्गः संकुचन्तीरिवाजिनीः । पौरनारीरनार्यः स हारसम्भोगदूषिताः ।
 महाकरैर्मदेनान्यैः पङ्कसङ्कुलतां भयात् । अचोभि मण्डलं स्वच्छैः सरोमरुगजैरिव ।

६६५

७००

७०५

७१०

७१५

७२०

मन्त्रिमन्त्रैरवार्थाणां दिवसेऽप्यनिर्वर्त्तनां । रत्नसामेव कश्मीरास्तदा हस्तवशङ्कताः ।
 अराजकं वरं राज्यं न स्वामी तादृशः पुनः । अभूषणौ वरं कर्णे न पुनर्लोहकुण्डलं ।
 सद्य तुङ्गं वरोवाजी स्वच्छं वासो मणिर्महान् । खोक्तं यवनैस्तत्तद्यच्छोभावहं प्रभोः ।
 अकार्षीत् पञ्चषान्मासान् राज्यं स जडनायकः । प्रजापापविपाकेन न पुनः स्वेन कर्मणा ।
 मालिन्यं सुमनः प्रथाः प्रथयते दैन्यं निधत्ते दृशः । सूर्यालोकतिरस्त्रतं च कुरुते संहारमाशानयन् ।
 उन्निद्रः कमपद्रवं न तरसा कुर्वीत धूमोद्गमो नोद्योतेततरां शिखी यदि महाज्वालाकलापाकुलः ।
 श्रीशिकन्धरदत्तस्य राज्यस्य क्षणमात्मनः । निवारयितुकामेन खलक्षीफलकाङ्क्षिणा ।
 महेन्द्रदेवपूर्णेन खुःखुरस्वामिना ततः । नवराजोऽर्थितो दूतैर्निजदेशागमं प्रति ।
 नक्रो न चेज्जलनिधेर्वहिरभ्युपेयात् काकस्यजेन्न वरपादपमुन्नतं चेत् ।
 आखुर्न चेद्गहनगर्तगुहाविमुञ्चेत् हन्तव्यतां कथमवाप्नुयुरेव तत्ते ।
 आश्रयो युवराजस्य मद्दिषो दीयते ऽमुना । जस्यथं प्रति भूपालः क्रोधादित्यभ्येषणयत् ।
 स्नेच्छादितमाहात्म्यैरुद्दिग्धैः सचिवैर्निजैः । अनिषिद्धेद्यममतिर्दूतैरुमयेतनैः ।
 युक्त्योपोदलितश्रद्धस्तथा द्वैराज्यजीविभिः । नवराजोदयं लेखमुखेन प्रापयिष्णुभिः ।
 प्रसादलोभाद्यवनैरतिमात्रकृतस्तुतिः । नवराजजयेद्रेकश्रवणभ्रष्टसाहसैः ।
 स्वसैन्यैर्दैन्यचकितैर्निन्द्यमानोद्यमो नृपः । मल्लेकं जस्यथं जेतुं प्रस्थानमकरोत्ततः ।
 अभ्यमित्रोणतां तस्य कश्मीरेन्द्रस्य गच्छतः । आसीन्मित्रस्य सांमुख्यं न मित्राणां महोभुजां ।
 यत्र यत्रागमत् स्नेच्छकटकः स मदोत्कटः । तत्र तत्र रजोव्याजात्तमोमूर्त्तमदृश्यत ।
 पालनीयेषु देशेषु राजपूर्यादिषूद्धताः । परदेशेष्विवाकार्षीत् स लुण्ठनपराभवं ।
 प्राप्तेऽथ मुद्गरव्यालनामस्थानं महीपतौ । सन्देशमित्यमन्दौजाः प्राहिणोन्मद्भूपतिः ।
 पत्तिलोकः ससम्पत्तिर्वाजिनोवेगराजिनः । भटारणोद्भटाः सन्ति कटके तव यद्यपि ।
 तथापि च्छलबन्धेषु प्रसिद्धेषु महीतले । यूयं खुःखुरयुद्धेषु नैव नाम प्रगल्भय ।
 वयमेव तु जानीमः खुःखुराणां रणच्छलं । अहिरेव भुजङ्गस्य पदं जानाति नेतरः ।
 अतोयावदयं प्राप्तास्तत्त्वेषां विधिसिद्धये । भवद्भिस्तावदत्रैव स्थातव्यं पर्वतोपरि ।
 मद्रेशस्य स सन्देशो मन्दैर्यवनपुङ्गवैः । स्वयंशोलभ्ये ज्ञातो मदसंमूढदृष्टिभिः ।
 राज्ञि मूढेऽवहृष्टेऽथ मानादिव महीधरात् । ध्वजैर्व्यायुचलैर्यातं खुःखुरेशबलाद्भिया ।
 धावदश्ववलचोदात्तनीयसि महीतले । हर्षभीरससम्भेदे मज्जति स्म फणीश्वरः ।
 अश्वचुषोऽस्त्रसंसिक्ते भूतले सिक्तशस्त्रिते । वीराः प्राणान् प्रतापाम्ना तत्राजुज्वुराहवे ।
 आलिशाहस्तोराजा सिन्धौ प्रवहणं यथा । अभाग्यदुर्मरुदेगादभज्यत रणार्णवे ।
 विश्वान्धङ्करणान्धकारनिकरग्रस्तस्य सूर्योदयं हेमन्ते हिममारुतैर्हतधृतैः पुष्पाकराभ्यागमं ।
 दुष्टव्यापतितर्जितस्य जगतेऽनिर्दोषलेशं प्रभुं लोकेशोजनघन्यनक्ति नितरां कारुण्यमत्युज्ज्वलं ।

श्रीजैनाल्लभदीनोऽय कश्चो राजप कल्पः । अनुकूलोविधातेव प्राविशद्विजयोर्जितः ।
 सतां सुत्या दिशां भेर्या मुखानि ध्वनयन्नयं । पौराणां प्राक् मनः पश्चाद् राजधानीं नृपेऽविशत् ।
 धीनैर्मल्यं जनस्याहो जातं राजोऽभिषेकतः । प्रतापेवैरिणः शान्तस्तस्मिंश्च वाणि विभ्रति ।
 तन्नीतिः पूर्वराजेषु कुण्ठोत्कण्ठाः प्रजाव्यधात् । गुणातिशयिनी या च शर्करेक्षुरसेखिव ।
 पूर्वराजव्यवस्थाः स विनष्टानवयन्मभूत् । शिशिरोपहता वल्लीर्वसन्तद्वव भूपतिः ।
 परस्परार्थिकं शत्रून् जयद्भिर्दुर्जयानपि । शलैर्मन्त्राजितास्तस्य मन्त्रैः शस्त्राणि च प्रभोः ।
 कान्त्याङ्गं वदनं वाचा श्रियारः क्षमया मनः । श्रितं पश्यन्त्यगादूरं कीर्त्तिरोर्यावशादिव ।
 राज्ञः कलिदशामध्ये धर्म्या साम्राज्यपट्टतिः । अन्तर्देशेव शुशुभे शुभा कृतयुगस्य सा ।
 भोगे सखा नये मन्त्री विवेका शालनिर्णये । श्रीमहम्मदखानोऽभूत् कश्मीरेन्द्रस्य सोदरः ।
 किमन्यद्राज्यमेवासोत् क्वचामरवर्जितं । श्रीमहम्मदखानस्य कश्मीरेन्द्रप्रभावतः ।
 वसन्तद्वव कामस्य भूपतेरभूत् सदा । खुःखुराधिपतिस्तस्य भृत्येष्वभ्यधिकप्रियः ।
 दुर्यवस्थां निवार्याहं देशेऽस्मिन् स्वेच्छनाशिते । इति राज्यपरिप्राप्तिफलं यावदचिन्तयत् ।
 तावद्वेद्वाचितं कर्म द्रोघधरो राजवल्लभैः । अपृष्टैव महीपालं नीता वीतभयैः स्फुटं ।
 यशो दिशि श्रियं साधौ सुखं लोकेषु रोपयन् । व्यधात् प्रक्रमभङ्गं तं यश्चत्रुदमूलयत् ।
 एकान्ता तिग्मता भानोर्गदिमाश्रितः पुनः । सद्योजेतुमिवापुष्यत् तत्संमर्गमयीं श्रियं ।
 अमह्यानत्र सङ्क्षिप्ते तद्गुणान् वर्णयामि किं । शुभालाभां गुहामध्ये कथं हस्तिपतिर्विभेत् ।
 तस्माच्छेलेन्द्रवचित्रे मुकुरे सूर्यविबवत् । न्यस्यामि तद्गुणस्थानमत्र चित्रे त्रिलोकवत् ।
 शीतोष्णधारिवोष्णादौ विषुवेऽहर्निशैरिव । तस्य मनोऽभवत्तुल्यः स्वे परे वापि दर्शने ।
 राजा वणिगिवात्यर्थं तुलायाः पुण्यधारिव । साम्यभङ्गं दर्शनयोर्नाक्षमिष्ट कथञ्चन ।
 शान्ते सिद्धाश्रमे सिंहैर्दृग्गादव न पीडिताः । तुरुष्कैः पुष्कलभयैर्वाह्याः पूर्ववत्तदा ।
 दोषाकरेण सूहेन येषां सङ्कोचिता स्थितिः । व्यक्ताशयततोभाखान् गुणिनस्तान्महीपतिः ।
 रन्ध्ररधोगतिं प्राप्ता कुल्येवोद्धृत्य भृशतः । विद्या प्रवाहिता तेन गुणिना गुणरागिणा ।
 दोषच्छेदकरोराजा क्रमाद्विषगिवानलं । कश्मीरेषु सदाचारमपोपयदुपक्रमैः ।
 अहङ्कारागदङ्कारो राजा प्रकृतिवृद्धये । दर्शनानां सधातुनामिबोल्बणमशीश्रमत् ।
 कर्लधर्मेण बलिना मात्स्यन्यायप्रवर्त्तिनं । अष्टलोके सतेजोशधारणस्यास्य लक्षणं ।
 स सुहृदभट्टसंस्पृष्टदुष्टायाः शुद्धये भुवः । प्रतापार्थं भुवं दीप्तमहाकाशमजिज्वलत् ।
 राज्ञः संचिन्वितामन्त्रप्रपञ्च पञ्चधा स्थितिः । जिगीषयेव तस्यारिवर्गः पञ्चत्वमाश्रयत् ।
 अनित्यवाङ्मविदेषिनर्जयस्तुतिमंलवः । नित्यान्तःस्थारिर्बहर्त्तुस्तस्य प्रत्युत गर्हणा ।
 शक्तोऽपि काश्यपीशक्तः शत्र्यानेवाभ्यवेणयत् । व्योम्नि यात्रां करोत्यर्कः सतारे नतु सोडुपे ।
 नाजिगीषत् स तेजस्वी शत्रून् विभवदृष्टया । हरिर्मासादिलोभेन दिनस्ति न हि हस्तिनः ।

शैलेषु तद्विषोभानुप्रतापाधिदवश्रमैः । प्रायश्चित्तोचितं पञ्च तपस्वध्रुवमाश्रयन् ।
 प्रावर्त्तिष्ट महीष्टोऽपि नेत्ययेन स जातुचित् । राकेन्दुर्न निशारम्भं विना जात्रपुदेति यत् ।
 गर्व प्रवृद्धावास्तथा होना मैव चयं गमन् । इति नीतिविदा राज्ञा तेभ्यो बलिरगृह्यत ।
 वैरिर्कीर्त्तिर्जुहोतु स्वं विक्रमस्य वियोगतः । वताग्निसदृशे राज्ञः प्रतापे सहितत्त्रिया ।
 द्विलोचपीडितं जातु जस्रयं शरणागतं । द्रोणीगुहासु सोऽरक्षत् तमोऽहिरिव भास्करात् ।
 तस्मिन् शमितरि चोणीं विनेतरि दुरात्मनां । जयापीडपुरस्यस्य भूमिदेवस्य कस्यचित् ।
 शस्यग्रामाभिलाषादा विधातुर्वा नियोगतः । तदा चित्वाप्यगाद्रेनुर्मूर्त्तेशाशा सुधाभुजां ।
 गतोमडवराज्यं स तोर्यस्तानाय जातुचित् । स्त्रां परिज्ञातसङ्केतां गां परिज्ञातवान् द्विजः ।
 सनिश्चयो गृहं यान्तीं सायन्तमनुगम्य गां । विवादमकरोदेषमस्त्रामिना सह तत्र सः ।
 तौ लोभनिश्चययस्तावशान्तकलहावुभौ । महीपालसभास्थाने विवादं कर्त्तुमुद्यतौ ।
 तयोरशक्तयोर्जैतुमुपपत्तिं परस्परं । शृङ्गाटानि परोक्षार्थं गोरये व्यकिरन्नुपः ।
 सा वाल्ये यस्यनाभ्यासाच्छीघ्रमाघ्राय सस्पृहा । गौरभुंक्त फलानोव नतु तत्सन्ततिश्चिरं ।
 सभायां राजनैपुण्यं सुवत्यक्तनिश्चयात् । दण्डोवाजियहृद्वण्डं भाण्डं राजा द्विजन्मना ।
 तस्य दालिष्यदक्षस्य प्रजानां हितहेतुना । पुत्रे मन्त्रिणि मित्रे वा दुष्टे वालक्ष्यत चमा ।
 अपराधं विना जायां चोत्रो निघ्नन् प्रियोऽपि सन् । मेरेशाथोऽपि यवनी बध्मं भूपेन लम्बितः ।
 शत्रुपक्षे निकारं स क्षिपन् क्षितिपुगन्दरः । अकरोदादरं नित्यं योगिनां नयशोगितां ।
 पराक्रमस्य नीतिश्च तस्य तेषाञ्च भूभुजां । कर्षणा च विवेकस्य यस्मिन् राजनि राजति ।
 कामोवियोगिवर्गस्य करोत्यपचितिं सदा । निर्व्विकारः स्मरोयोगिवर्गस्यापचितिं व्यधात् ।
 सौम्या भीमगुणा यस्मिन्नवसन्नवम्भम् । कान्यत्र सागरादृष्टा विषामृतजलानलाः ।
 चिरं स्थैर्यपात्ता र्थिप्रत्यर्थिभ्यां धनयहः । तेन धर्मप्रवृत्तेन सदृत्तेन निवारितः ।
 केनापि हेतुना पूर्वं लौलराजद्विजन्मना । भूप्रस्यदशकात्रस्या विक्रोतेलेख्यपूर्व्वकं ।
 बालानां नोनराजादिपुत्राणां तमुदीर्य्य सः । विक्रयाब्दे ब्रह्मभूयं लौलराजोऽगमत्ततः ।
 नोनराजाद्यसामर्थ्यात् प्रस्यग्राहैरभुज्यत । अविक्रोतमपि प्रस्यनवकम्बलिभिस्ततः ।
 एवं कृते दशप्रस्यो भोगे तैर्व्वलिभिश्चिरं । नयभोगाय कपटं कृतं विक्रयपत्रके ।
 विक्रोतं प्रस्यदशकमिति वर्णानलेखयन् । तेऽस्मिन् राज्ञि विचारज्ञे नोनराजस्य नन्दनः ।
 बलाद्धृतां भुवं राजसभायामहमाक्षिपं । प्रत्यर्थिभिरयानीतं तृष्णं राजा ज्ञया नृपः ।
 युक्तिज्ञः सलिलस्थान्तर्वाचयित्वाक्षिपत्ततः ।
 नष्टेषु नववर्णेषु पुराणेषु स्थिरेष्वथ । भूप्रस्यमेकं विक्रोतमिति सभ्यानवाचयत् ।
 राजाकीर्त्तिमहं भूमिं कूटकृद्वण्डमद्भुतं । प्रजाः सुखं खलाभीतिं प्राप्नुवन्तः समन्ततः ।
 हन्देराजभयं कदापि कुरुते कालाकलाः पूरयन् सिञ्चन् सञ्चिनुते तडिन्निपतनोच्चाभतरोर्ध्वारिदः ।

६०७

६०८

६०९

६१०

६११

६१२

वेधाः सत्पुरुषस्य सर्वजगतामाह्लादनाद्यद्यमं कुर्वन्नामयदर्शनेन कुरुते भीतिप्रकर्षं चणं ।

अवाधिष्टतरां कष्टो विषस्फोटः कदाचन । प्रकोष्ठं भूमिपालस्य प्रजानां हृदयञ्च सा ।

माघमासीव पुष्पाणां स्नेच्छप्रालेयबाधया । न लाभोविषवैद्यानां देशेऽस्मिन्नभवत्तदा ।

यज्जा गारुडशास्त्रज्ञः शिवभट्टो नृपानुगैः । अत्रान्वियद्विराप्नोऽथ कूपोऽध्वन्यैर्भराविव ।

चिकित्सायां विदग्धः स स्नेच्छभोत्या व्यलम्बत । स्फुलिङ्गदग्धः पुरुषः स्पृशत्यपि मणिं चिरात् ।

स्वयं दत्ताभयोरारज्ञा प्राप्तस्तमुदमूलयन् । शिवभट्टो विषस्फोटं करोव विषपादपं ।

तस्य कीर्त्तिः सुखं राज्ञः प्रजानां हर्षसन्ततिः । प्रारोहंस्त्रोणि विस्फोटे तत्रैकस्मिन् विपाटिते ।

तुष्टेन भूभुजा दत्ता यथेष्टमपि सम्पदं । नैलिष्ट शिवभट्टः स यतात्मेव वराङ्गना ।

..... त्रयदण्डं निवार्य सः । द्विजानां जातिरक्षार्थं रौप्यमाघमकल्पयत् ।

स्थापितोयामसीमायां ग्रामेभ्यः प्रापितोधनं । अरण्येऽरण्यनाथस्य पान्यस्तेन महीभुजा ।

हामाः श्मशानदेवीनां सहभट्टं प्रतीव तं । प्रतिस्थानं विमानाति प्रेतानामच्युतस्तदा ।

स्नेच्छैरुपद्रुतां चौणोमचौणकरुणो नृपः । उदहार्षीत् क्रमादेवं दानवैरिव केशवः ।

उच्छृङ्गान् स नयन् भङ्गं निम्नानापूरयन्नृपः । स्वकीर्त्तिवोजवापार्थमनुद्वातां महीं व्यधात् ।

भूपतेः परदारेषु निष्कर्त्तिकमयं व्रतं । अभज्यत परं तस्य परश्रोपरिरक्षणे ।

सम्यग्दशदलेनाथ सर्वज्ञेन महीभुजा । सौगतस्त्रिलकाचार्यो महत्तमपदे कृतः ।

सशिवभट्टस्त्रिलकः ससिंहगणनापतिः । सोपानान्यभवन्तश्च पदारोहे द्विजन्मनां ।

मेदिन्याखण्डलस्याभीत् पिकस्येव रसश्रिया । अखण्डं रसपाण्डित्यं ब्रह्मकुण्डलसेवया ।

कर्पूरभट्टोयः श्रीमान् प्राणिरचो महीभुजः । गुणिनां शरणं चक्रे खगुणैः सुरभिं सभां ।

पूर्वाब्दग्रहसञ्चारादुत्तराब्दग्रहस्थितिं । रूप्यभट्टो विदन्नासोदितैव गणितश्रमं ।

श्रीरामानन्दपादानां वाष्पयाख्या चणं चणं । बी .. तेदारदाचौणी ..

गान्धारसिन्धुमद्राद्रिभूभुजस्तस्य भूभुजः । ..

युद्धे जितं ततोबद्धं खःखुरेन्द्रेण भूपतिः । मालदेवं मद्रराजमाज्ञया निरमोचयत् ।

राजा राजपुरीराजा .. । चणाद्रुभङ्गमात्रेण रणसूहमलोठयत् ।

उदभाण्डपुराधीशं सिन्धुराजोपट्टं हतं । सकन्दुकमिवोत्थाप्य मुहुर्मुहुर्जरपातयत् ।

भौट्टभूमौ महीन्द्रेण गोगदेशे कदाचन । वाणगौरखरास्त्रेण गुणैर्लोकाश्च रञ्जिताः ।

समिञ्जिते श्यादेशे क्रूरादेशे महीपतिः । सुवर्णबुद्धप्रतिमां यवनेभ्योररक्ष सः ।

कषाक .. क्वयंस्तस्य निकषोभौट्टतेजसां । अप्रकाशां प्रतापोऽथ स लूतनगरीं व्यधात् ।

केवलं हृदयं गूढ्यं भौट्टानां नाभवत्तदा । भूमिपालभयावेशात् कोषोऽपि चिरसञ्चितः ।

प्रकृतीनां ददद्राजशेषेऽप्यायौयथोचितं । प्रत्यवेचामकार्षीत्स शालोनामिव कर्षकः ।

नासहिष्टेव तच्चापं तुलां शार्ङ्गपिनाकयोः । दूरकार्थार्थसाधिन्या धनुश्चत्ताभ्रुवा पुनः ।

अस्तं यस्तमसां कुलानि बलतो नेतुं सदा वाञ्छति क्षीणं तं वसुनाभिपूर्य्य शशिनं सखद्वयत्यञ्जसा ।

काश्यप्यामवकाशमाचघटनां शाखामुखैरुद्धतो वृक्षादृष्टिभैरय्येऽस्य कतमो भनोस्तुलामर्हति ।

लहराजसुतं राजा नेस्ततं यमवर्द्धयत् । अहन्तद्विणं तं स द्रेहोति निरवासयत् ।

मकदेशागतो जातु पुस्तकाडम्बरं बहन् । सदीलनामा यवनो राजेन्द्रं तमुपागमत् ।

गुणान् विकृत्यमानं तं गुणिरागो नरेश्वरः । उपागच्छ..... ।

स तस्य पटहस्येव राजापयत् क्रमादसौ । अन्तःसारविहोनत्वं परोक्षायां विचक्षणः ।

स्नेच्छमस्करिणि क्षैणिप्राणेशोनिर्गुणेऽपि सः । प्रेमाणं नामुचत् पुत्रे पितेव कर्णार्णवः ।

प्रदोषस्येव तमसां दुर्जनस्येव विद्युतां । दोषाणां बद्धता तस्य प्रजाः समुदवेजयत् ।

तस्मिन्नवसरे कश्चित् योगिराजो जितेन्द्रियः । न्यविचनोन्नते स्तम्भे योगाभ्यासस्य सिद्धये ।

स्तम्भापरि नवाहानि निराहारमपश्यतः । तस्य शिवैव महिषो राज्ञः पुत्रमजोजनत् ।

तपस्यस्तथा तस्य तत्र तन्त्रवमं दिनं । राज्ञस्त्वनमं पुत्रजन्मकालमहोत्सवः ।

अत्यर्थदर्शनदेषान्मदिरामदभोहितः । स स्नेच्छसहितो योगिराजं तमवधोच्छरैः ।

सन्तप्तैर्मलिनैः स्थूलैर्जनानां तदिनोक्तनात् । भूतले पतितं वाष्पैरपवादैश्च राजनि ।

पृथ्वीनाथोऽथ तच्छ्रुत्वा शृङ्गार्थमिव मग्नवान् । भोद्भोगोक्तुं शस्यैव्यक्त्यचिन्तितेषु सः ।

प्रथमोद्भूतपुत्रेऽपि तस्मिन्नङ्गि महीभुजा । नास्त्रायि नाभ्यवाहारि व्यवहारि न नाकथि ।

अन्येद्युर्भूपतिः पृथुस्मृतिज्ञगुरुकोविदः । हन्तुर्दण्डं बधं शृण्वन् कर्णायन्ति नोऽभवत् ।

प्रतीपं खरमारोप्य प्रतिहट्टं परिभ्रमन् । नरमूत्राभिषिक्तस्य कूर्चस्य परिकीर्त्तनं ।

क्षीवनं सर्वलोकाणां प्रेतान्त्वैर्बाहवन्धनं । जीवन्मरणमादिच्छदण्डं तस्य कृपायने ।

राजनि स्नानिहीनानि दिक्क्षौगन्धवहानि च । अपतन्नाकपुष्पाणि पौराणीर्बचनानि च ।

मद्राजदुहित्रोः स चतुरस्तनयान् नृपः । यथा दशरथो राजा जनकान्तानजोजनत् ।

ज्यायानादामखानः स हेज्याखानस्तथा परः । खानेजस्मुरथखानो बहेरामश्च संज्ञितः ।

क्षीराण्यस्य मथनात् परतः सुधादिरत्नानि तान्यनुपभोगनिरर्थकानि ।

योनीतवान् सफलतां किल पात्रदानात्स्तुयः स मन्दरगिरिर्गिरिराजवेगं ।

नदीरवटपातेन नद्याश्चाम्बुविनाफलाः । संयोगात् सफलोक्त्य यशश्चित्रमजोजनत् ।

राज्ञे त्यलपुरक्षै णो कुल्यां प्रापय्य वप्रिणो । तयोर्निरर्थकवेन दूषणा विनिवारिता ।

नन्दैलमरौ कुल्यामवतार्य महीपतिः । अस्मारयच्चक्रधरं सागरान्तर्निवासिनं ।

करालम्भः सतां विभ्रदकरालं सितं यशः । कुल्यथाकारयन्देशं करालाख्यं स्तुतेः पदं ।

साग्रहारा द्विजा यत्र साग्रहाराश्च योषितः । साय जैनपुरी राज्ञा कराले निरमीयत ।

अवन्तिपुरभूना च कान्तोदन्तेन भूभुजा । कुल्यावतारिता तुल्या शालिसम्पत्तिशालिनी ।

गिरिमार्गेण गङ्गायामानसं प्रापिते जले । किं पूतं मानसेनेद्रममुना किमु मानसं ।

॥ जोनराजकृता ॥

३०८

सायाहारा द्विजायत्र सायाहाराश्चोषितः । सायजैनपुरीराज्ञ करालेनिरमीयत ।
 अवन्तिपुरभूमौ च कान्तो दन्तेनभूभुजा । कुल्यावतारिता तु व्याशालिसम्पत्तिशालिनी ।
 गिरिमार्गेण ससगङ्गायामानसं प्रापितेजले । किमुतं मानसे नेदममुना किमुमानसं ।
 व्यडम्बयत् स्वमूर्त्तिर्यथा मानसप्रतिविम्बिता । विधाय तत्तटे तेन नगरी सफलायिता ।
 श्रीमान् सुव्यपुरात् पारेवितस्तं धरणेर्नृपः । संयोज्यं प्रसरत्तापव्यापदं स न्यवारयत् ।
 आप्रद्युन्नगिरिप्रान्तादमरेशपुरावधि । मठायहारहृद्वाङ्मां स जैननगरीं व्यधात् ।
 स्वर्गं जेतुमिवोदस्तादुन्नतैरश्वेभ्यः । सङ्क्रान्ता जैनगङ्गायां फणिलोकस्य यागमतः ।
 जैनगङ्गां रणस्वामिप्रसादं प्रापितां कृती । व्यसिस्मरत् स्मेरयशा हरिपादकुट्टहलं ।
 पारेसुव्यपुरं स्नानगिरिसंज्ञां पुरीं व्यधात् । कैलासाचलतुल्येव प्रासादैरभिभूषिता ।
 सिद्धचेत्रे सुरेश्वर्यां प्रसिद्धेविलसद्यशाः । राजधानीं निषिद्धारिव्यधात् सिद्धिपुरीमसौ ।
 प्रासादशिखरे राजा मार्त्तण्डामरनाथयोः । राजधान्या व्यधात् सौधधौतदूरनभस्तले ।
 सुभितं सुव्यराजेन पूर्वमष्करितं किल । ततः प्रमथ्यतीतेषु बद्धस्वपि च राजसु ।
 प्रजानामल्पपुण्यत्वान्नावर्द्धत मनागपि । तपोबलात् पल्लवितं पुष्पितं फलितं तथा ।
 श्रीजैनोक्ताभदीनेन युगपत्तद्व्यधीयत । तपसामतिशुद्धत्वात् किमिव ज्ञापकं परं ।
 पूर्वपुण्यक्षये राज्यात् पतन्त्ये महोत्तितः । तस्य जन्मान्तरे राज्यप्राप्त्यै राज्यमभूत्प्रभोः ।
 स नदीमातृकाः कृत्वा धरणीर्देवमातृकाः । अयहाराननुत्सापो द्विजेभ्योयददात् सदा ।
 बराहचेत्रनगरविजयेशानकादिषु । सत्रदानेन स चासमपि गोत्रभिदोव्यधात् ।
 भूमिविक्रयभूर्जादिदत्तचिह्नं महोभुजा । निऋवप्रागभावाय धर्माधिकरणं कृतं ।
 योजयापोडदेवेन प्राप्तोनागप्रसादतः । स दण्डमिव तस्यादात् ताघं ताम्बकरोगिरिः ।
 मणीन् खनिभ्यश्चालभ्यांस्तद्राज्ये भूरजीजनत् । ये जैनमणयः ख्याताः पद्मरागमदच्छिदः ।
 सरितां सैकते नीतसिकताभ्रमदं तदा । काञ्चनं काञ्चनच्छायां विभ्रलोकेरचीयत ।
 सरित्सुवर्णात् षष्ठांशो याज्ञो भाविभिरीश्वरैः । ताम्रपट्टेऽलिखद्याच्चावाध्यमेवं नरेश्वरः ।
 नगराधिकृतः काचडामरे दुस्तरे पथि । क्रोशमात्रं व्यधात् सेतुं नगरान्तः शिलामथं ।
 नात्मैव सेतुदानेन तेन पङ्कतः समुद्धृतः । सकलोऽपि जनो मध्येनगरं पुण्यशालिना ।
 विषये विषये चक्रे शिवभेटा मठान् पृथून् । अन्येऽपि सचिवा राज्ञो धर्मशालावह्व्यधुः ।
 पद्माकरस्य मथनाय गजाधिराजावभ्युद्यतौ सततमेव तदम्बुदुप्तौ ।
 तावत्कराकरि रसादिह चातिमत्तौ कृत्वा क्षणादगमतां स्वयमेव नाशं ।
 सयोधशूरैः धात्रेया भूपतेरेकगोत्रजा । दौ रन्ध्रान्वेषिणावास्तामन्योन्यविभवासहै ।
 राज्ञा तौ वारितकौधौ स्नेहदाक्षिण्यशालिनौ । हत्वान्यतरमुत्पिञ्चसज्जावभवतां चिरं ।
 कदाचिद्भूपतेरये पृष्टः शूरेण वाक्शरैः । मषोदठकुरः शस्त्रसंन्यासं समकालयत् ।

न्यस्तशस्त्रः स रजनौ गच्छन्मिदपरिच्छदः । रभं लब्ध्वाथ शूरेण मसोदः ठकुरोहतः ।
 विश्वाद्यैष्ठकुरैस्तस्य भ्रातृभिः ख्यातपौरुषैः । हन्तुमभ्यर्थितः शूरो भूपतेः प्रेमशालिनः । ८९१
 शूरे सानुचरे विन्नठकुरेण हेतु मति । प्रसादमगमत् कीर्त्तिष्ठकुराणाञ्च धीलदा ।
 तथा स योगिनां मानमभूद्लोकवासवः । तेषामग्रे यथामद्रराजाद्यैर्लडितं श्रवत् ।
 सदस्योगिनां भागं यागं तेभ्योऽग्रहीन्नृपः । कुण्डलं हेमपात्राणि दुकूलमपि दत्तवान् ।
 ह्रित्वा पर्वतपक्ष्मीरपि नवाः फेणेन हत्वाप्यहिं कृत्वा यज्ञशतं त्रिलोकविजयो कीर्त्त्या न दृष्टिं गतः ।
 इन्द्रः पीतसितासितारुणहरिद्वर्णं विधत्ते तनुज्योतिर्धूमसमीरनोरघटनामात्रेऽप्यसारे घने ।
 भूतानां भाविनां वापि यदशक्यं महीभुजां । तदिष्टसाहसो राजा कीर्त्तये कर्त्तुमिष्टवान् । ८९०
 कर्त्तव्यं साहसं यद्यदुचितं यदयं नृपः । कालस्थानवधित्वाच्च विपुललेन च चितेः ।
 तत्तत्सम्भाव्य साध्यं स भाविभिर्मेदिनीश्वरैः । दूरादभिरिवायातो रत्नेष्वधिकदीप्तिषु ।
 साहसैवेकमादातुमपि प्राप न निश्चयं । उपचारैर्दरिद्राणां संभोदारमानसः ।
 न तोषितः श्रुतैराज्ञामतोतानाञ्च साहसे । अगम्येष्वपि भूपालः शैलेषु च सरःसु च ।
 शब्देष्वर्थेष्विव कविस्ततः समचरन्नृपः । वर्णिजामिव वाक्यानि व्यवहारसमुत्सुकः । ८९२
 राजा नीलपुराणादीन् पण्डितेभ्यस्ततोऽष्टयेत् । चिन्तान्तराणि संत्यज्य साहसैकसमुत्सुकः ।
 कदाचिद्धरणीपालश्चिरमेवमचिन्तयत् । देहस्येव त्रिलोकस्य मुखवत् चितिमण्डलं ।
 प्रधानं तत्र कश्चोरमण्डलं नयनं यथा । शैलराजश्रिखाः पद्मपुष्पां यत्र बहन्ति ताः ।
 तारामण्डलवत्तत्र महापद्मसरोवरः । महापद्मास्यदं त.....मण्डलसोदरं ।
 तदापूर्य्य कथञ्चिच्छेत्कि.....क्रमात् । निर्माणं शक्यते कर्त्तुं तदा राज्य..... ८९३
 अगाधसलिलच्छन्नक्रोशाष्टाविंशतिप्रमः..... । सरोराजः सहि महानाश्रयो महतामपि ।
 ..सवि स्रष्टुं तत्रोपायं सरोवरं । नावास्तु गतवान् मध्यं योगीवात्मानमात्मना ।
 सदैवोद्धतकलोलमहापद्मसरो महत् । नागाहन्त नृपाः पूर्वं तरणीभङ्गशक्तिनः ।
 तपःप्रभावाद्भैरव्यादा कार्यगौरवतोऽपि वा । स्थलवत् सलिले तत्र स राजान्वसरत्सुखं ।
 यच्चेतसा चिरतरं परिचिन्तमानं चिन्तामणिः किल ददाति तदेव नान्यत् ।
 चिन्तस्य चापि यदगोचरतामुपैति तत्तु प्रत्यक्षतितरां वत बुद्धिरत्नं । ८९४
 तस्य हि चितिपालस्य निरालम्बमतेः सतः । सरसः स्थलतां कर्त्तुमुपायः प्रत्यभादयं ।
 शिलापूर्णप्रवहणैरुपर्य्युपरिपातितैः । शैलशृङ्गैरिवाभ्योधिमेतदापूरयाम्यहं ।
 कृताभिर्लोहनद्वाभिः पट्टीभिर्देवदारुणः । न क्लियन्ते न भिद्यन्ते शिलाप्रवहणादिभिः ।
 ततः प्रत्यागतोराजा वृद्धानावृद्धकौतुकः । अभ्यगात् शरणं तत्र ते चैनं नृपमभ्ययुः ।
 दारिकेव शुभा तस्य पुरी सन्निमतो किल । सुदर्शनेन चक्रेण मनुजानां समाश्रिता । ८९५
 नगर्यादेवता तस्य महापद्मः । मित्रैस्तुर्बुधैर्न पुत्रवत्पर्य्यपालयत् ।

कलिकालबलान्तत्र दुराचारनिषेविणः । . . जनास्तद्देववास्तव्याः प्रापुर्द्विदिनादिनं ।
 अथ कर्मानुसारेण विपर्यासानुबन्धतः । के धं नागपतिर्धातो दूषणादिव सज्जनः ।
 अनुज्झितनिजाचारं कुम्भकारं स कञ्चन । स्वप्ने वदन् दुराचारान् पौरान् मज्जयितास्यहं ।
 नागः प्रजादुराचाग्रजा व्रडयतीति तं । प्रातर्बदन्तमहसन् पौराः पशुमिवाखिलाः । ८१५
 फणाशेतोक्षसद्वारिधाराशब्दभयङ्करः । नागराजोऽथ नगरीं वैरीवावेष्टयज्जलैः ।
 मन्त्रान् पिठत्सु वप्रभु नागेषु प्रणमत्स्यथ । रुदत्स्यपि च बालेषु नास्याभूयमवदरः ।
 भयादालेषु पुच्छेषु कण्ठलम्बेषु योषितः । वाष्पमुक्ताफलैश्चक्रुः पूजां फणितेरेव ।
 पादादङ्गं ततः कण्ठं ततः स्कन्धं ततः शिरः । प्राणादव सुताजग्मुर्मातृणां भयविह्वलाः ।
 सर्व्वाण्यङ्गानि नारीणां शृङ्गारीवानुरागवान् । कम्पमानानि लोलः स जलपूरः समसृष्टत् । ८१६
 द्रुखं दीर्घञ्च सूक्ष्मञ्च स्थूलञ्चाणु महत्तया । अन्धकारद्वाच्छाद्य जलपूरो व्यजृम्भत ।
 अगाधे सलिले तस्मिन् खलस्यर्शासहस्रतः । फणिराजः स्थितिं चक्रे विपिने सज्जनो यथा ।
 कालियः स हि नागेन्द्रः पदाक्रान्तो मुरदिषा । शिरस्युत्पन्नपादत्वान्महापद्माभिधां गताः ।
 नष्टान्याजयितुं भूयः कश्मीरानिच्छतोदरेः । अवतारस्त्वमेतत्ते सिध्यत्येव चिकीर्षितं ।
 राजा श्रुतेति स स्वप्ने क्षणमेवमचिन्तयत् । एवंविधानि कार्याणि सिध्येयुः कथमन्यथा । ८१७
 प्रजाचारविपर्यासात् नाचमिष्ट पुरं फणी । ना निष्टं सहतेऽप्योऽपि तादृशसु महान् कथं ।
 नागराजोचितश्चक्रसगोत्रमहमत्र तु । स्थलम शोरन्नघटिकारम्य भारभे ।
 उल्लोलसरसोमध्ये वर्त्तमाने महास्थले । पवित्रे विजने चात्र सिद्धिं यास्यन्ति साधकाः ।
 चिन्तयित्वेति भूपालः शिलाप्रवहणैर्दृढैः । उल्लोलसरसो मध्यमयगाधमपूरयत् ।
 सरःस . . . सुतस्तस्य स्थलोभूतेऽयं भूपतिः । मध्यदेशे महाराज न लङ्कां विनिर्ममे । ८१८
 अन्ते तस्यैव सरसो राक्षसेन्द्रप्रसादतः । जयापीडमहीपालः स्थलभावमदापयत् ।
 हेमन्ते विमिश्रङ्गाटकवुकोद्वरणादिना । श्रीजयापीडकोटस्य ज्ञायतेऽगाधवर्त्तिता ।
 उल्लोलस्थान्तभागेषु सुखकुण्डलकादयः । दृश्यन्ते बहवो यामा विशालसदनाङ्किताः ।
 गिरयोऽपि निमज्जन्ति यत्र तत्र तु स व्यधात् । जैन . . . कां महाटङ्कां तं निधायाधिकारिणं ।
 हृष्यभाण्डा . . . शिल्पकौशलान्युत्तममतिं । राजधानीमहाद्वारयोधमा . . . योजयत् पुनः । ८१९
 हिमाचलशिखादर्पच्छेदप्रासादमेदुरां । कमराज्ये स्फुरद्राज्यः सुरचाणपुरं व्यधात् ।
 जैनकोटं घटितारिरदृशालि समन्ततः । तत्तत्पट्टपताकान्तकान्तं राजा विनिर्ममे ।
 जीर्णोद्धारेषु सर्वेषु निर्माणेषु नवेषु च । आज्ञाराज्ञोवभौ हेतुहृष्यभाण्डपतेश धीः ।
 महापद्मसरस्तीरे जैनोपपदशालिनः । पुरमण्डयिकाघोषांस्तथा श्रीजैनकुण्डलं ।
 स जैनपत्तनञ्चापि विदधे धरणीपतिः । भूपतेः कोमलकरा मनोज्ञाचरणाञ्चिताः । ८२०

अभिराममहो दन्ताकरुणाबलभाभवत् । अनिघ्नन् करुणानिघ्नो नरेन्द्रोऽमृतस्करान् ।

बन्धयन्निगडैर्गाढं मृत्करान्मारयन् सदा ।

निर्दिशन् यशसा शुभ्रा दिशोनृपतिरादिशत् । अवधं खगमत्स्यानामनेकेषु सरःसु सः ।

अथ जातु हतां चौरैर्गां परिज्ञाय कञ्चन । क्रन्दन्तं भूमिपः पृच्छंश्चैरांश्चाथाप्यटौकयत् ।

वयोलक्षणसम्बादं विना गोभुग्मशृङ्गतां । सभाचोभेण हेतुं स सत्यवाक् ब्राह्मणोऽब्रवीत् ।

तिलकादिव देवास्याः सहजाभुग्मशृङ्गता । राज्ञा पृष्टे वदन्त्येवं चौरै मूका सभाभवत् ।

परीचार्यं तिमिस्त्रेदे राज्ञा गोशृङ्गयोः कृते । कुटिलत्वं व्यपैति स्म प्राक् चौरस्याथ शृङ्गयोः ।

एवं बुद्धिप्रकर्षेण व्यवहारविमर्षतः । अमात्यपर्वदोहर्षचित्तोत्कर्षमजोजनत् ।

प्राङ्निवाकः क्षमाबुद्धियुक्तदण्डवरञ्जकः । राज्ञोवहत्रजाभारं गणनापतिगौरकः ।

यैर्दत्तमुपकारित्वादुत्कोचद्रविणं स्वयं । कालान्तरे कृतघ्नेषु तेव्येवास्यानमण्डपे ।

प्रकाशयत्सुतं भारं कुपितेन महीभुजा । मत्त्वानमत्त्वानासाकस्तेभ्यस्तत्प्रतिदापितः ।

आदौ पादतले तिष्ठन् करालम्बोक्ततस्ततः । अथ चक्षुयतां गच्छन्नुत्तमाङ्गेऽर्द्धवर्त्तितां ।

क्रीतोदर्यावखानोऽथ कृतज्ञेनश्वरेण सः । कलानिधिर्हिमरुचिः कौमुदे हि ततोवहन् ।

दिनपतिर्न रसातलगं तमः शमयितुं यतते यदवेक्ष्य सः ।

अतिलसद्रुचिकालघनावृतेर्हरति तत् प्रतिविम्बमहोजगत् ।

राजा भूभारखिन्नोऽपि खड्गधाराध्वगोऽपि सन् । खदत्तं विभवं यस्य दृष्ट्वा विश्राममाप्तवान् ।

अस्तं मद्भदखानः स कलानिधिरथागमत् । अत्यन्तरमणीयानां सुचिरस्थायिता कुतः ।

प्रत्यब्दं प्रतिहार्याद्यैर्यथावधात् प्रीतिमर्थिनां । सत्यव्रतोदिवमगात् महिमश्रीः स ठक्कुरः ।

तद्गोचरेभ्यः स किलागूढं तस्य बधं व्यधात् । योदृत्यच्छलतो राज्ञा स्वदेशान्निरवास्यत ।

राज्ञः सैन्यवशुल्कादिस्थानेऽसौ भिधे पुरे । प्रत्यागतः सतीर्थाध्वखिन्नो विन्नो दिवं ययौ ।

राज्ञोधर्माधिकारेषु प्रत्यवेचापरः सदा । महाश्रीशिवभट्टोऽपि तस्मिन् काले दिवं ययौ ।

गतेष्वप्येषु धर्मोऽस्य राज्ञो नैवाल्पतां गतः । क्षां दधानस्य शेषस्य दिग्गजाहि परिच्छदः ।

एकाहएव दीनारकोटिरेका महीभुजा । बालेभ्यएव दत्तासीत् जय्यभट्टमुखेन यत् ।

अद्भुतानां पदार्थानां तद्राज्ये संग्रहोऽभवत् । नारायणावतारोयज्जायते कथमन्यथा ।

येषां हिमांशुपीयूषप्रवाहा नित्यभिचवः । इक्षवस्तेन मार्त्तण्डदेशभूमिषु रोपिताः ।

त्यजता योगमाहात्म्यादलोपलितविक्रियां । श्रीजनोत्सामदीनेन विबुधत्वं प्रकाशितं ।

तदीयसत्यसम्पत्तेरुपसवकरीं व्यधात् । ल...दयस्य सिन्धुं भारोसगामिनीं ।

इति श्रीजनराजकृतौ द्वितीया राजतरङ्गिणी सम्पूर्णा ॥

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

प्रथम तरङ्गः ।

शिवायास्तु नमस्तस्मै सचैलोक्यमहीभुजे । अशेषक्लेशनिर्मुक्तनित्यैश्वर्यदशाजुषे ।
 प्रेम्णाद्धं वपुषोविलोक्य मिलितं देव्या समं स्वामिनो मौलौ यस्य निशापतिर्नगसुतावेणोनिशामिश्रितः ।
 आस्ते स्वाम्यनुवर्त्तनार्थमिव तत्कृत्वा वपुः खण्डितं देयाददयभावनां स भगवान् देवोऽर्द्धनारीश्वरः ।
 वन्द्यास्ते राजकवयः पदन्यासमनोहराः । स्थाताये सरसैः शब्दैः चौरनीरविवेकिनः ।
 अनित्यतान्धकारेऽस्मिन् स्वामिशून्ये महोत्तले । काव्यदीपं विना कः स्वाद्भूतवस्तुप्रकाशकः ।
 येषां करोमि वपुरस्थिरमत्र राज्ञां तेषामयं जगति कीर्त्तिमयं शरीरं ।
 आकल्पवर्त्तिं कुरुते किमितीव रोषाद्वाताहरद्भुवमतः कविजोनराजं ।
 श्रीजैनराजविवुधः कुर्वन् राजतरङ्गिणीं । शायकामिमिते वर्षे शिवसायुज्यमासदत् ।
 शिष्योऽस्य जैनराजस्य सोऽहं श्रीवरपण्डितः । राजावलीयन्त्रशेषापूरणं कर्त्तुमुद्यतः ।
 क्व काव्यं मद्गुरोस्तस्य क्व च मन्दमतेर्धम । वर्णमात्रेण मक्कोलं घनसारायते कथं ।
 राजवृत्तानुराधेन न काव्यगुणवाञ्छया । सन्तः शृण्वन्तु मदाचः स्वधिया योजयन्तु च ।
 अथवा नृपवृत्तान्तस्यतिहेतुरयं श्रमः । क्रियते ललितं काव्यं कुर्वन्त्वन्येऽपि पण्डिताः ।
 तत्तद्गुणगणादानात् स्वसम्पत्तिमर्पणात् । पुत्रवद्वर्द्धितोराज्ञा ग्रामहोमाद्यनुग्रहैः ।
 अतो वाञ्छन्नेमेयस्य तत्प्रसादस्य निष्कृतिं । सोऽहं ब्रवीमि तद्वृत्तं तद्गुणाकृष्टमानसः ।
 एकया तद्गुणाख्यानं जिह्वया वर्ण्यते कियत् । रोमवत् कोटिशिखेत् स्युस्तास्तदा मद्भिरः चमाः ।
 सत्यं नृपाम्बरेऽमुष्मिन्विपुले विमलाशये । गुणतारापरिच्छेदे न शक्ता भारती मम ।
 तथापि सकलं चित्रपटान्ते त्रिजगत् यथा । श्रीजेनैस्त्वाभदीनस्य न्यस्यामि गुणवर्णनं ।
 केनापि हेतुना तेन प्रोक्तं मद्गुरुणा न यत् । तच्छेषवर्त्तिनीं वाणीं करिष्यामि यथामति ।
 सात्मजस्य नृपस्यास्य प्राप्यते राज्यवर्णनात् । प्रतिष्ठादानसम्मानविधानगुणनिष्कृतिः ।
 स्वदुग्दृष्टतानेकविपदिभवसंसृतेः । सूते कस्य न वैराग्यं नाम जैनतरङ्गिणी ।

श्रीजेनोत्ताभदीनः स हत्वा शत्रून्दिगन्तरे । आगत्य पैतृके देशे राज्यं रामद्ववासदत् ।
 हतावशिष्टां कोषेभ्यः स्वप्रबन्धोपयोगिनीं । नानापदार्थसामग्रीं राजा कविरिवाचिनोत् । २०
 तद्राज्यमालिशहस्य राज्यकालादनन्तरं । अज्ञायि कैर्न योभान्ते मरौ श्रीखण्डलेपनं ।
 धर्मराजोपमात्तस्मात्तास्ता नरकयातनाः । अपराधानुसारणे यायाः केचिद्विषोऽभजन् ।
 योद्रव्यगुणसत्कर्मसमवायविशेषभृत् । असामान्योऽप्यधाचित्रं नानार्थपरिपूर्णतां ।
 नेत्रोज्ज्वले लसद्भूम्यशब्दाब्धौ कमलार्चिते । यस्य श्रीरवसन्नित्यं वदने सदनेऽपि च ।
 बङ्गालमालवाभेरीगौडकर्णाटदेशगा । यत्कीर्तीरागमालेव बभूवामृतवर्षिणी । २५
 भाखान् राजा सदाचारो बुधः सधिवणो महान् । अधादिश्वयहाख्यातिमासन्नस्य ग्रहोचितां ।
 यं सम्प्राप्य गुणाः सर्वेऽप्यलभन्नधिकां श्रियं । रात्रौ कुमुदवृन्दानि चिन्तामणिमिवोडुपं ।
 षड्दर्शनक्रिया यस्य वृत्तं समन्वरञ्चयन् । सुमनोरञ्जिताह्लादा चतवो नन्दनं यथा ।
 त्रिवर्गं प्रोज्ज्वलं दृष्ट्वा यस्मिंस्तद्रसिका इव । अवसञ्जक्तयस्त्रिस्तः सममेकमताइव । ३०
 भूपेऽर्थैः पूरयत्यर्थिसार्थं पार्थोपमेऽन्वहं । आह्वानार्थमिवैतस्य यशः सर्वदिशोऽगमत् ।
 शिल्पिनो विश्वकर्माणं गोरचं योगिनां गणाः । अवतीर्णं रसज्ञा यं नागार्जुनमिवाविदन् ।
 तस्याग्रे योग्यतादर्शि यैः शिल्पकविकौशलात् । तथा प्रसादमकरोत्तत्परास्ते यथाभवन् ।
 काव्यशास्त्रश्रुतैर्गीतनृत्यतन्त्रीचमत्कृतैः । आजीवमनयत् कालं कार्यानुदिग्रमानसः ।
 न्यायं कुर्वन्ति शास्त्रज्ञाः कार्यभारं सुधीरतः । तेभ्यः चित्रा च स्वे धर्मे तिष्ठतेत्येवमभ्यधात् ।
 अवार्थवेगैः सततमाशुगैर्यस्य ताडिताः । आसन्नदिगन्तेषु मशका इव शत्रवः । ३५
 तस्य स्वपरवृत्तान्तं नित्यमन्विष्य तच्चरैः । केवलं स्वप्रवृत्तान्तो बभूवाविदितो विशाम् ।
 गृहं गृहस्यवृत्तस्य ध्यायतो नीतिशालिनः । अन्यायान्नाशकद्वृत्तं काकिनीमपि कश्चन ।
 आदिश्य कृत्यैर्वास्तव्याङ्कूपचादोन् स तस्करान् । मृत्कर्मकारयद्वृत्तपादायः शृङ्खलान्वलात् ।
 न कः प्रवर्तते चौर्ये नीचो वृत्तिकदर्थितः । इति कारुणिको राजा तेभ्यो वृत्तिमकल्पयत् । ४०
 चक्रादीन् क्रमराज्यस्थान् दुष्टान् ज्ञात्वा स तद्भुवं । हत्वा मडवराज्यान्तर्दत्तवृत्तीन् न्यवेशयत् ।
 तस्करोपद्रवे राज्ञा नीत्येव शमिते सुखं । गृहेष्विवाटवीश्वन्तः पथिकाः शेरते स्म हि ।
 सत्ताप्रकृतिमध्यस्थो नित्यसर्वाङ्गवर्द्धनः । स्वतन्त्रवृत्तिर्भूपालोरेमे नानापुरेषु सः ।
 मन्देहानद्वितान्निवार्य च भजन् पूर्वाचलायोदयं योनित्यं कमलाकरेषु रसिको विभ्रत् प्रतापोच्चयं ।
 सङ्कोचं कुमुद्राशयेषु रचयन् पद्माकरोत्पूजितः शस्यः कस्य न दत्तलोकमहिमा भाखान् यशस्वी विभुः ।
 धात्रेयाष्टकुरारज्ञो विभवश्रीमदोद्धताः । विस्फूर्तिहारिणोऽस्यासन् गजादिव निरङ्कुशाः । ४५
 श्रीमेरठकुरोज्येष्ठः प्राद्विवेकपदोज्ज्वलः । तेषां मुसुलवृद्धोऽपि बभौ ग्रन्थगुणोज्ज्वलः ।
 कष्टेन काष्ठवाटं स प्राप्नोवटपथात्ततः । हिमान्यन्तरदग्धाद्भिर्हिमान्यन्तरमासदत् ।
 स्थित्वा माणिक्यदेवाग्रे समुद्रस्थान्तरे चिरात् । चिकदेशं ततः प्राप किञ्चित्प्राप्तपरिच्छदः ।

तद्देशकालविषमावस्थाशतहतोऽपि सन् । स तत्र प्रेष्यवत् सैदपादशौचं समासदत् ।
उद्गन्धतामयोत्पन्नस्फोटवैकृतशान्तये । वैद्यैर्वैरत्रावद्वैकपादोऽभूज्जीवितावधि ।
तत्रोपायान् बह्वन् कुर्वन् स्वदेशविभवाप्तये । यथाकथञ्चित्तत्रस्थः पञ्चशः सोऽवसत्समाः ।

५०

अतः परं किञ्चिद्व्यचरितं कालवशाच्छिवं ।

स सिन्धुहिन्दुवाडादिदेशान् जित्वा वहिः स्थितान् । प्रतस्थे भुट्टदेशं स जेतुं सकटको नृपः ।
वनमध्ये प्रविश्यैव नरकं कालपञ्चरं । भित्तिस्थदोषमात्रे ते पश्यन्ति स्म सैकौतुकं ।
तपस्तप्त्वा चिरं प्राप्य योगसिद्धिमसौ नृपः । फणीव कञ्चकं पूर्वगुहायामत्यजत्तनुं ।
इत्याज्जर्जानिनेऽन्ये वा ये बुद्धा सत्वमूर्जितं । तेषां प्रामाण्यमकरोत्स राजा च सविस्मयं ।
ध्रुवं महानुभावत्वं विना व्यवहितं नृपः । जानीयात्कथमित्याह विदज्जनउदारधीः । इत्युपोद्घातः ।

५५

अथ राज्यवर्णनं ।

ज्येष्ठमादमखानञ्च हाज्यखानञ्च मध्यमं । वद्ग्रामखानमनुजं पार्थिवोऽजीजनत्सुतान् ।
ज्येष्ठो लावण्यसौभाग्यसुभगैः प्राद्यतैर्गुणैः । जनकं रञ्जयामास चन्द्रमादव वारिधिं ।
प्रत्यहं हाज्यखानः स कर्पूरद्वय सौरभैः । वाललीलायितैस्तैस्तैः स्वमुदात्तमजिज्ञपत् ।
तौ सुतौ सम्मतौ पित्रोरक्षणायाचिपन्नृपः । स्वधात्रेयतया स्वस्योदयोऽक्षुरपक्षयोः ।
स्वपक्षस्थापनादक्षाः परपक्षेष्टखण्डनाः । तार्किकादव तेऽन्योन्यं धात्रेयाऽक्षुरावभुः ।
सौदर्यस्नेहदृष्टस्य मूलच्छेदनकारिणः । तेऽन्योन्यगोत्रजद्वेषात्तयोरासन् समत्सराः ।
राजपुत्रास्तथस्तस्य गुणातिशयसुन्दराः । तत्कृतान्योन्यवैरेण समं दृष्ट्वा समाधयुः ।
देहसमेदेशोऽयं तस्यात्मसमोमहीपालः । तस्मिन्समुखे सुखितो दुःखिनि तस्मिन् सदुःखोऽसौ ।
अन्योन्यं सरूपोराजपुत्रयोर्मन्त्रिदुर्णयात् । अभूज्ज्येष्ठकनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तयोः ।
श्रुत्वाथ पुत्रयोर्वैरमन्योन्यं जातु भूपतिः । आह स्मादमखानं स विदेशगमनत्वरं ।
युक्तमुक्तं न गृह्णासि कुपुत्र यदि मदचः । मानप्राणधनध्वंसी प्रत्यूहसेऽन्यथाब्रवीत् ।
श्रुत्वेति पितृसन्देशं स भृत्यानब्रवीद्वरं । तत्पर्णोत्समथायामः सुखं तत्रैव नः सदा ।
अथोचुस्ते तव भ्राता दाता जातोऽत्युदारधीः । खलुज्जीं भृत्यसात्कर्तुं स क्षमो न भवान्क्वचित् ।
वरं भरणमेवास्तु तदये नोऽद्य सेवया । विक्रमादिगुणैर्हीनं न त्वामेवं भजामहे ।
अग्रजानुजयोराजपुत्रयोः सुखदुःखयोः । विपर्ययं व्यधादध्याः प्रमातेव विभागिनोः ।
अथाशङ्क्य नृपः पापं तद्वधात्कतिचिद्दिनैः । वहिर्निष्काशयामास भुट्टमार्गेण तं सुतं ।
वज्रवाणप्रकारांश्च शिल्पिनः समदर्शयन् । यभ्योऽत्रावि ध्वनिधीरलोकहृत्कम्पकारकः ।
तद्यन्त्रभाण्डभेदांश्च तत्तद्भातुमयान्नवान् । आनीतवाचरपतिः संहतान् शिल्पिनिर्मितान् ।
प्रशस्तिः क्रियतां यन्त्रभाण्डेष्विति नृपाज्ञया । मयैव रचितान्श्लोकान् प्रसङ्गात्कथयाम्यहं ।
यदन्यदहेण राज्ञा समयो लीलाविलासमयः । समयश्च यन्त्रतन्त्रैः स्थिराम्प्रतिष्ठां क्रियात्समयः ।

६०

६५

७०

७५

रसवसुशिखिचन्द्राङ्गे शके नाकेशविश्रुता राजा । श्रीजैनोत्साभदीनः कश्मीरान् पालयन् विजयी ।
 वर्षे शशिवेदाङ्गे निर्मितवान् यन्त्रभाण्डमिदं । तदिति मौसुलभाषाख्यातं लोके च तत्काण्डमिति ।
 दुर्गेषु दुर्गतिपरं हत्स्फोटकरं तुरङ्गदत्तदरं । दूरोन्मुक्ताश्वशरं कटकबलान्यदृष्टचरं ।
 सारं सुरीतिबद्धं घनघोषं शिल्पिकल्पितमहार्घम् । नवमिव नगरं नृपतेः कल्यं स्थायन्त्रभाण्डमिदं ।
 धातुविभक्तिस्फारात्पदप्रवृत्त्या प्रयोजिते शब्दे । अर्थापलब्धिहेतोर्भवत्विदं वृद्धिगुणयुक्ता ।
 इति पद्याङ्किता यन्त्रभाण्डाली व्यरुचन्वा । यदुभौघध्वनिशुक्ले मेघगर्जिततर्जनं ।
 कालेनादमखानेऽथ भुट्टाञ्जित्वा समागते । हाज्यखानोऽकरोत् यात्रां लोहराद्रौ नृपाञ्जया ।
 कथं हि कुरिकायुग्ममेककम्बुनि स्थायते । इति ज्ञात्वा सुतौ राज्ञा कारितौ निर्गमागमं ।
 जनकस्यान्तिके खानपानलीलोत्सवादिकं । आदमखानः सत्राणोविदधेऽनुदिनं ततः ।

दृष्ट्वा सतीसरसियेन सुखस्थितिः सा भीतः स यद्यपि गतो घनकालदोषात् ।

यावन्न नाशमुपयाति किरातघातैस्तावत् कथं तदवमुञ्चति राजहंसः ।

अथाष्टाविंशवर्षेऽपि रावत्रलवलादिभिः । इतीरितोऽकरोत् खानः कश्मीरागमनस्यृङ्गा ।
 स्वामिंस्तदयजीयास्ते कश्मीरसुखभागिनः । क्षिप्र्यामः परदेशेऽत्र वयमेव गृहोऽस्मिताः ।
 राजानकप्रतीहारमार्गेशकुलजादयः । अस्मत्प्रतीक्षिणः सर्वे तत्र वीरा बलोद्धताः ।
 यद्यप्यवचनग्राही भूभुजो निश्चितो भवान् । तावतैव स किं क्रुद्धो हन्यस्मान् करुणापरः ।
 युद्धायादमखानश्च निर्धातः स्वबलान्वितः । तत्तः स नश्यति क्षिप्रं श्येनायादिव पोतकः ।
 अमी राजपुरीयाद्याः सर्वेऽस्मच्छुभकाङ्क्षिणः । तत्तेनैवाधुना यामोन किं सिद्ध्यति साहसात् ।
 मृतेऽरिगप्रतीहारे वीराः के सन्ति तत्पुरे । इति तत्पैतृकपदं हर्तुं गन्तुं तवोचितं ।
 शिष्यास्तेऽमी वयं मृत्यावीरास्तत्पैतृकैः सह । योत्स्यामः कीदृशं शौर्यमेकदा द्रष्टुमर्हसि ।
 तथेत्युक्त्वाथ खानेन पृष्ट्वा तन्मन्त्रिणैः मतं । सफिर्यडामरस्ताजतन्त्रेश्वेत्यवोचतां ।
 देव त्वत्सेवकाः सर्वे स्वगृहोत्कण्ठिताशयाः । देशकालावनालोच्य कथयन्त्यसुखप्रदं ।
 कथमभ्यन्तरं यामः सति राज्ञि बलोर्जिते । प्रदीप्तं व्योम्नि मार्त्तण्डं कुण्डेन पिदधाति कः ।
 यावज्जीवति भूपालस्तावत् कोवाधितुं चमः । मनोऽनुवर्त्तनं कर्त्तुं तद्युक्तं तव साम्प्रतं ।
 प्रसन्ने जनकेऽस्माकं भवेयुः का न सम्पदः । ईश्वरे च गुरौ भक्तिर्जायते पुण्यकर्माणां ।
 अस्य कोपेन यत्सारथ्यं परानुग्रहतोऽनु तत् । दुर्दिने या रवेर्दीप्तिः प्रदीपाज्ज्वलतो न सा ।
 खलोक्तिश्चासमालिख्य सततं नयसेविनः । हृदयादर्शवैषद्योत्सुकं नास्य दृश्यते ।
 निर्व्याणगोष्ठीनिष्ठस्य तद्वच्छास्त्रविवेकिनः । कृपाधेरस्य नो किञ्चित् कृत्यमस्य सुखप्रदं ।
 तद्गुग्धपितृपत्नेऽपि स्वामिभक्तिं न सोऽत्यजत् । तेनैवान्तर्चणः स्वाध्यस्तस्याभूत् जैनभूपवत् ।
 सौहार्दमार्दवोपेता योग्या कार्यविचक्षणा । जाने तेनैव पुण्येन सन्ततितस्य राजते ।
 स पिता त्वं सुतस्तस्य वयं सर्वे स्वसेवकाः । गत्वा चेत् कुर्महे युद्धं जयोऽस्माकं भवेत् कथं ।

हताश्वेत् केऽपि तद्भृत्या वज्रभृत्यस्य का चित्तिः । एकपक्षचये किं स्यात् गरुडस्य जवाल्पता । १०५
 न शिवाशकुनाः सन्ति देशाः पर्वतदुर्गमाः । तत्रापि जनकस्तेऽस्मान्न कालोविग्रहस्य नः ।
 भजत्वभ्यन्तरं राजा वयं वाह्यं भजामहे । तत्प्रसादादिहैवास्मां राज्यं क्वचं विना न किं ।
 ते चेद्युद्धार्थमेत्यन्ति न जेष्यन्त्यस्मदन्तिकात् । वयश्चेदन्तरं यामो न जेष्यामः कदाचन ।
 इति दर्पात् स श्रुत्वापि खानः शूरपुराध्वना । अगाद्राजपुरीं त्यक्त्वा कश्मीरान्पिङ्गुनेरितः ।
 अस्मिन्नवसरे श्रुत्वा स्वपुत्रं सहसागतं । गृहीत्वा स्वबलं त्वणं नगरान्निरगान् नृपः । ११०
 गच्छन् सकटको राजा मरणे कृतनिश्चयः । सदुःखो निश्चयः श्लोकमिममेकमपाठयत् ।
 राज्येऽपि हि महत्कष्टं सन्धिविग्रहचिन्तया । पुत्रादपि भयं यत्र तत्र सौख्यस्य का कथा ।
 अधर्मशङ्का दूरेऽस्तु युद्धे जनकपीडया । वैधेयातिविधेयेन येन स्नेहेऽपि विस्मृतः ।
 त्वयि कुर्वति साम्राज्यं यः खेदाय समागतः । स यातु सबलः शीघ्रं त्वदीर्याग्रिपतङ्गतां ।
 त्वमेवाकण्टकं राज्यं क्रिया धर्मक्रिया भजन् । वैरिणो विमुखा यान्तु रणे लब्धपराभवाः । ११५
 ग्रोमस्वित्यधिकास्तास्ताः शृण्वन्नपदाशिषः । प्रापत् सकटको राजा स सुप्रशमनाभिधं ।
 अथ पक्षशिलास्थाने पितापुत्रबलद्वये । सन्नद्धे नृपतिर्दूतं विप्रमेकं व्यसर्जयत् ।
 स गत्वा नृपसन्देशमब्रवीदिति निर्भयः । किं वक्तीति चणं कुड्मैस्तलत्रैः परिवेष्टितः ।
 राजपुत्र महाबाहो दाक्षिण्यमृतसागर । शृणु पित्रा समादिष्टं यत्तत् सर्वं ब्रवीमि ते ।
 फलं संसारवृक्षस्य लाभोऽमुत्र परत्र च । पित्रोर्नैत्रोत्सवो नित्यं पुत्रः कैर्नाम निन्द्यते । १२०
 सर्वैः सञ्चिनुते सर्वं पुत्रार्थं प्रयतो यतः । वार्द्धके वचनग्राही भवेत् पितृसुखप्रदः ।
 इत्थं लोकद्वयं स्थित्या त्वयि जाते सुते मम । दूरे सर्वसुखाशास्तु चिन्ता प्रत्युत वर्द्धिता ।
 त्वत्कृतो दुर्जनाश्चासोनिःश्चासोयदवान्वहं । मलिनीकुहते शुद्धं मद्राज्यं मुकुरोपमं ।
 जीवनाशोद्यता ये मे लसन्त्युच्छृङ्खलाः खशाः । सुचिरं नैव तिष्ठन्ति सरसस्सारसा इव ।
 मदादेशं विना देशं किमर्थं स्वयमागतः । केन राज्यं बलात् प्राप्तं निजभाग्योदयं विना । १२५
 वाह्यदेशावनिः सर्वा भुज्यते त्वय्यसे न किं । येन मण्डलमात्रं मेऽवशिष्टं हर्तुमागतः ।
 तन्निवर्त्तस्व मा पुत्र पापबुद्धिं वृथा कथा । बलद्वयबधात् पापं तवैतत् परिणेष्यति ।
 इत्युक्तिः पितृकी प्रोक्ता किन्तु सत्यमहं ब्रुवे । नश्यन्ति भूपाः श्रेयनायात् त्वद्गटाश्चटका इव ।
 इति रुचाचरामुक्तिं श्रुत्वा विप्रस्य ते भटाः । क्त्वा कर्णा व्यधूरक्ता दायादेषु विशेषकान् ।
 तं दृष्ट्वा ह्यज्यखानोऽथ सत्रपः पितुरागमत् । अभिमन्युप्रतीहारमुख्यानाख्यदिदं वचः । १३०
 वरं पादप्रणामार्थं पितुर्व्याम्यमुतोबलात् । भूपस्तुष्टोऽथ रुष्टो वा यत् करोतु करोतु तत् ।
 सर्वथा तातपादा मे सेव्या रक्षेत् स नो भुवं । तन्मा कुरुत युद्धेऽस्मिन् संरक्षं चेन्नतं मम ।
 किन्तु स्वप्नेऽपि भूपाय नानिष्टं चिन्तयाम्यहं । योमे देवाधिकः पूज्यलोकद्वयसुखप्रदः ।
 अयजोऽये समायाति रणाययाति नो नृपः । इत्युक्तं तेन संप्राप्ते नाहं पितृबोधयतः ।

श्रुतेति मन्त्रिणस्तजतन्त्रिपत्त्यादयस्ततः । तत्तुरङ्गात्तबलाया निष्ठुरं तेऽब्रुवन्निति । ११५
 यदेतं समयोनायं याम इत्यवधीरितं । आरब्धस्थान्तगमनं तद्युक्तमधुना तव ।
 यूयं चेत् जातसौहार्दा मार्दवानन्दितापराः । वयमेव हताः कष्टं क्लिष्टास्त्वसेवनाशया ।
 भवेत् सन्तप्तयोः सन्निर्नित्यं तैलकटाहयोः । तदन्तः पूरणो चित्रा सेव दन्दद्वये चणात् ।
 भवान् स्वामी वयं दासाः पौरुषं पश्य साम्प्रतं । जयश्चेत्तव राज्याग्निर्नष्टो याहि यथागतं ।
 यावत् युद्धं करिष्यामस्तावेदेव विलम्ब्यतां । हतेष्वस्मासु कर्त्तव्यं यत्पुनस्तत् समाचर । ११७
 अस्मदुक्तं न गृह्णासि यदि त्वं पितृवञ्चितः । त्वयेवानुचितं कृत्वा पुनर्यामोदिगन्तरं ।
 इति निर्भत्सनावाक्यजातभीतिर्नृपात्मजः । ततश्चिन्तार्णवे मग्नो युद्धश्रद्धामगाहत ।
 अचान्तरे दिजं तादृगवस्थं बीज्य भूपतिः । मुरारातिरिव क्रुद्धो युद्धसन्नद्धतां दधे ।
 शूक्रयोगजनामर्चपरीक्षणविचक्षणः । स्वपचरचणं क्षापः पृथीकतरविर्यधात् ।
 राज्ञः पृष्ठगतः सूर्यः खड्गान्तःप्रतिविम्बितः । जयसे भवितेत्येव वक्तुं व्योम्नोऽवतीर्णवान् । ११९
 कियन्तोऽमोति यावत् सोऽचिन्तयन्तावदयतः । अर्कदीप्तिज्वलच्छत्रद्युतियोतितभूतलं ।
 निर्यत्सनाहिसोद्योगपतङ्गटतुरङ्गमं । गणशोणशोधावत् तत्सैन्यं समवैचत ।
 कोऽन्योवीरोऽहाज्यखानाद्योराज्ञा वाग्रजेन वा । गृहीतसर्वसैन्येन धैर्यात् क्रष्टुमशक्यत ।
 तत्र मर्त्ताश्लारङ्गसङ्गतास्तद्गटा नटाः । तद्गदङ्गविहङ्गानां नाय्यभङ्गिमदर्शयन् ।
 ववर्ष शरधाराभिः स भूपकटकाम्बुदः । स्फुरच्छत्रतडिज्योतिस्त्रैर्यगम्भीरगर्जितः । १२०
 अन्योन्यमिलिताः कांस्थघनवत्कठिनाघनाः । अन्योन्याघातसहना नदन्तः संहता बभुः ।
 भटा नयन्ति मां युद्धे मां मा ताडयत द्रुतं । इतीव तारं दध्वान खानस्थानकदुन्दुभिः ।
 पूर्वं मया प्रतीहारमुखा गुरुलघूर्जिताः । रणे फलतया दृष्टा रवेर्दृष्टेर्धना इव ।
 ततोभूपबलात् क्रुद्धो धात्रेयो भूपतेर्हितौ । ठकुरौ निरगातानौ बीरौ हस्सनहोस्सनौ ।
 सुवर्णसीहनयाद्या राजपुत्रा रणाध्वरे । शस्त्रज्वालाबलीलीढे जुहुवुः श्रीफलं वपुः । १२१
 ते बीरभ्रमरास्तत्र रणोद्याने तदाभ्रमन् । स्वामिमाधवसान्निध्याद्यशःकुसुमलम्पटाः ।
 ते बीरमस्तकच्छिन्ना रणभूभाजने स्फुटं । चुत्तप्तस्य कृतान्तस्य कवला इव रेजिरे ।
 रणतूर्यस्वनैस्त्रैर्जनकोलाहलस्तथा । बीराणां सिंहनादैश्च शब्दादैतमजायत ।
 तच्छुद्धये च्छणमिवैच्छ नृपप्रसादं प्राप्ते चणे जहति येनिजजीवितांशं ।
 तत्तद्विहस्तपरिरक्षणधर्मलब्धा धन्यास्तएव कतिचिन्नृपसेवकेभ्यः ।
 राजायादागतास्तीक्ष्णाः शरास्तत्पक्षपातिनः । स्वयं पाहीति भीत्येव स्खलन्तः समचोदयन् । १२२
 ध्वजचेलाञ्चला राजसुतस्याग्रे तु वायुना । सकम्पा रणभीत्येव पश्चाद्भागमग्रिश्रयन् ।
 शस्त्रकृत्स्नुरदीरशिरःकमलनिर्भरा । जीवनाशा चलत्पत्रा नलिनी रणभूरभूत् ।
 शौर्यमत्यद्भुतं दृष्ट्वा स्वनोस्तत्कटकस्य च । पुनर्जातमिवात्मानं रणोत्तीर्णं नृपोऽविदत् ।

कृत्वा सर्वदिनं युद्धं बलाद्भृत्यैर्निवारितः । हाज्यखानः सवित्राणः समरात् स न्यवर्त्तत ।
भग्नं निजानुजं दृष्ट्वा पश्चात्तमो विविग्रधीः । अयजोऽथावधीक्षमान् मग्नास्त्रासार्ववे भटान् ।
किमुच्यते नृशंसलं येन शूरपुरान्तरे । जन्ययात्रागतोमोहान्निहतः पथिकव्रजः ।
यस्यां मन्दप्रभो भास्वान् गणैः सर्वैर्विलोकिताः । दक्षिणस्यादिशस्तस्थाः प्रवासी स नृपोऽभवत् ।

१९५

दुर्योधनार्पितरसा गुरुशल्यविष्टा भीष्मप्रिया परहतिं प्रति दत्तकर्णः ।
ये धर्मजातिविमनस्कतया कृपेच्छास्ते कौरवादव रणे न जयं लभन्ते ।
अन्येद्युर्हतशिष्टास्तान् भृत्यानीय पूर्ववत् । हाज्यखानः सानुतापश्चित्रदेशे स्थितिं व्यधात् ।
खिन्नानाश्वासयन् कंश्चित् सन्निवन्तान् प्रतिपालयन् । अक्षयन् क्षुधया क्षीणान्नगाये सोऽनयन्निशां ।
मा वाधिष्ट सुतं कश्चित् मत्परो वातिविह्वलः । इति कारुणिको राजा न्यवर्त्तत रणात् द्रुतं ।
आसिध्ये सुखितः सुतार्पितभरोबुद्धेति दत्तानिजा राट्टेशावरसेवकाः सतुरगाः सम्बद्धिता ये मया ।
तेऽमी राज्यजिहीषवः सुतरता युद्धाय मय्यागता धिक्का येन नयोज्झितेन घृणयानर्थः स्वयं स्वीकृतः ।
इत्यादि विमृषन् राजा स्वपुरं दुःखितोऽगमत् । विरोधादायिनो निन्दन् सेवकान् विधिकर्मणा ।
सङ्ग्राममृतवीरेन्द्रच्छिन्नमस्तकपङ्क्तिभिः । आनीय राजा नगरे सुखागारमकारयत् ।
इत्थं सेवकपैशुन्यात् पितापुत्रविरोधतः । समरे तत्र तद्वर्षे वीरलोकचयोऽभवत् ।

१९६

१९७

राज्यस्थितिप्रविकसन्नलिनीहिमौघेलोकचयोचितमहाभयधूमकेतुः ।
विघ्नप्रसक्तखलघूकनिशान्धकारः शापः सुखस्य नृपतेः स्वजनैर्विरोधः ।
श्रीमानसिंहनृपते तव नामवर्णाः पञ्चपुपञ्चविविखन्ति नितम्बिनीषु ।
प्राणन्ति बन्धुषु विरोधिषु पाण्डवन्ति देवद्रुमन्ति कविपण्डितमण्डलेषु ।
इति पण्डितश्रीवररचितजैनराजतरङ्गिण्या मल्लशिलायुद्धवर्णनं नाम प्रथमः सर्गः ॥

भूमृतो निर्गता प्रेमसरित् प्रोक्षानुजच्छलात् । प्रत्यावृत्ता कियत् कालं शुद्धायजमग्निश्रियत् ।
यत्नेहभागी सुदशाभिरामोभाति प्रदीपः समुपास्य पात्रं । आशाप्रकाशैकनिधेस्तदारादसन्निधानेन विरोचनस्य ।

१९८

ददावादमखानाय नायकः स चित्तेस्तदा । प्रमेयान् क्रमराज्यस्थाननुजीयान्विरागतः ।
जगद्दे स च वित्तैर्घं गृहयामादिदेवगं । हाज्ये हैधरखानीयं पानीयमिव वाडवः ।
ततः प्रभृति ज्येष्ठस्य कस्मीरान्तर्नृपायगः । यौवराज्ये सुखं तदद्भुते पञ्चशः समाः ।

येषां सुखं वितनुते विधिरन्नवृद्धा दुर्भिचदुःखमपि सन्तनुते स तेषां ।

वृद्धा विवर्द्धयति यानि तृणानि मेघस्तान्येव शोषयति भावि तुषारभारात् ।

सर्वशस्यसमृद्धेऽस्मिन् देशे षट्त्रिंशवत्सरे । अकस्मादभवच्चैत्रे गगणात् पांशुवर्षणं ।

बभूव वर्षः षट्त्रिंशः सर्ववृष्णिकुलक्षयात् । भयकृत् सर्वजन्तूनां भारतादिति विश्रुतं ।

१९९

अभवन् पत्रपुष्पौघाधूलिधूसरतानताः । भाविदुर्भिचपोडान्तजनचिन्तावशादिव ।

भविता वत्सरेऽमुष्मिन् दुर्भिचं पांशुवर्षणात् । इत्याख्यनुत्तरं पृष्ट्वा भूभुजा देववित्तमाः ।

षट्त्रिंशोवत्सरोऽतीतो दुर्भिक्षातिप्रदोऽभवत् । ऐषमस्तादृशः प्राप्तोभीतिरित्युदभूद्बुद्धि ।
 पपात मार्गशीर्षेऽथ मास्युपद्रवदर्शनं । देशेऽत्र विलसच्छालिमाले प्रलियवर्षणं ।
 दुर्भिक्षदुस्स्थितं लोकं कथं पश्यामि साम्प्रतं । इतोव भूरभूच्छन्नमूखी हिमसितांशुकैः ।
 क्वादिताः शालयः पक्का हिमैर्जनमनोहराः । खलमूर्खसभामध्ये पण्डितैः सगुणा इव ।
 कुक्ष्यावेगादुभुत्तार्तः क्षपिताक्षः क्षणे क्षणे । आशु दुर्भिक्षयक्षोऽत्र व्यधात् प्रक्षीणलक्षणं ।
 प्रविश्य रात्रौ गेहान्तः चुल्लचट्रोक्षपोडितः । हिरण्यादि धनं त्यक्त्वा भाण्डेभ्योऽन्नमपाहरत् ।
 सर्वस्मिन् दिवसे रात्रावपि भिक्षुपरम्पराः । शरादवाविशन् देहे गेहे धान्यवहे तदा ।
 धान्यवद्गृहसन्दिष्टकृष्णकम्बुकदम्बकाः । नीरसापूपभोगेनाप्यरक्षन् कोऽपि जीवितं ।
 पालीपालीवताशक्तैश्चट्टकृतभोजनः । चिराचिरास्त्रादरतः कोऽपि कोऽपि हतोऽभवत् ।
 क्षीणा ग्रामेषु वास्तव्याः केचिदन्नामृताप्रये । शाकमूलफलाहारा व्रतनिष्ठा इवाभवन् ।
 चिराजङ्घान्तरे चिक्षा शाकं किमपि तण्डुलं । पक्वाऽन्ये कोऽपि तद्भागादकुर्वन् प्राणधारणं ।
 सर्पिलवणतैलानां तण्डुलेन महार्घता । हता नीचेन साधूनामिव सर्वोपयोगिनां ।
 वज्रधान्यकथानिष्ठो योऽभूत्पूर्वं पुरान्तरे । वज्रधान्यकथानिष्ठस्तत्कालं स व्यलोक्यत ।
 बन्धुजीवस्तदाकन्दे बन्धुजीवइवाभवत् । मन्दान् सन्दारयामास चुधान् योऽन्धस्य विना ।
 धान्यखारः कृतः पूर्वं दीनारारणां शतत्रयं । दुर्भिक्षे तदा सार्द्धं सहस्रेणापि नापि सः ।
 किमन्यत्कुत्रचिद्राष्ट्रे धात्रा निष्किञ्चनेजनः । अभवन्मण्डकुण्डस्य काञ्चिकेनापि वञ्चितः ।
 यत्पूर्वमकरोद्वेलां रसवद्दीहिशालिषु । मन्ये तेनैव शपेन भयमापन्नजदृशं ।
 कर्णकुलितो राजा स्वधान्यैः पुत्रवत् प्रजाः । पोषयामास मासेषु केतुचिद्यावदाकुलाः ।
 तावदस्यैव माहात्म्यात् शस्यसम्पन्नजृम्भत । सत्यव्रतानां भूपानां क्वावकाशश्चिरं शुचं ।
 मन्येऽथ वारिधिर्भूपकारुण्यप्रथनेकया । दौर्भिक्षदौःस्थ्याद्भूलोकं सशोकमकरोत्तदा ।
 पार्थिवोपस्रवे चैराश्रन्धकारेऽभिसारिकाः । दुर्भिक्षे चैव तुष्यन्ति धान्यविक्रयिणोजनाः ।
 अतः चुधामहार्घये पदार्था धान्यविक्रयात् । गृहीतास्तेऽन्यदा पूर्वमूखेन प्रापयन्नृपः ।
 दुर्भिक्षमक्षिताक्षोऽलोकदक्षः क्षितीश्वरः । धिया सरलहृत्तेभ्यस्तैलाकर्षणमादिशत् ।
 तस्मिन्सम्बत्सरे राज्ञा कारुण्याद्भूर्जगामिनो । उत्तमर्णधमर्णानां व्यवस्था विनिवारिता ।
 चतुःषष्टिकलाः शिल्पं विद्या सौभाग्यमेव च । दुर्भिक्षोपस्रवे सर्वं तदाभून्निष्प्रयोजनं ।
 पदवाक्यतर्कनवकाव्यकथावज्रगीतवाद्यसमृत्यकलाः । सुरतप्रपञ्चचतुरा वनिताः चुधितस्य नैव रचयन्ति सुखं ।
 इति जैनतरङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविरचितायां षड्विंशवर्षे दुर्भिक्षवर्णनं नाम द्वितीयः सर्गः ॥
 तुष्टः प्रसादमंतुलं कुरुते चणाक्षः क्रुद्धः प्रजासु कुरुते भयमप्रतर्क्यं ।
 उन्मत्तपार्थिवपतेरिव हन्त घातोर्लीलास्वतन्त्रचरितं भुवि बुध्यते कैः ।
 षड्विंशवर्षदुर्भिक्षदुःखविस्मरणं जनः । न यावदकरोत्तावदष्टात्रिंशोऽपि वत्सरे ।

वृष्ट्या सह रजोवर्षमपतद्गणान्नुवि । उपादीक्षत शाल्युत्थभाविदुर्भिक्षसूचकं ।
 अथाचिरेण गर्जन्तो धृतचापाघनाघनाः । जनानुदेजयामासुः शरासारैरिवारथः ।
 वृष्ट्युपद्रवसन्नद्धा हलर्द्धिहरणाकुलाः । उत्थिता वुदुदव्याजादुष्टा नागफणा इव ।
 उत्पन्नध्वंसिनोभावान् करिष्याम्यहमञ्जसा । इति ज्ञापयितुं मेघो वुदुदानसृजद्भुवं ।
 वृक्षाः सर्वत्र पत्रान्तःपतद्दृष्टिस्वनच्छलात् । असुविन्दूनिवामुञ्चन् रुदन्तो जनचिन्तया । २९०
 वितस्तालेदरोसिन्धुचिप्रिकाद्यास्तदापगाः । अन्योन्यसर्द्धयेवोग्रा ग्रामांस्तीरेष्वमञ्जयन् ।
 सविभ्रमाधृतावर्त्ता वाहिन्युत्थास्रहेषिताः । जवादधावन्तुत्तुङ्गास्तत्तरङ्गतुरङ्गमाः ।
 अत्युचापातकृन्नीचोन्नतिदञ्च निरङ्कुशं । आसीदपथगं सत्यं तदा जलविजृम्भितं ।
 मृदे जलस्य तत्कालेऽद्रिष्टवित्पालिषु । केनोपदिष्टं तत्काले मूलोत्पाटनपाटवं ।
 अयायपशुगोप्राणिगृहधान्यादिहारकाः । भयदोऽभूज्जलापूरः स स्वेच्छेत्पिञ्जसन्निभः । २९५
 तदा मडवराज्यस्था विशोका शोकदा नदी । प्रदर्शयेच्छेवान्तर्विवेश विजयेश्वरं ।
 स्नानात्पापहरी पूर्वप्रवाहोपगता नदी । इतीव तज्जले तूर्णं ममज्जुर्गृहपङ्क्तयः ।
 पुराणेषु प्रसिद्धा या विशोका शोकनाशिनी । तदाभूद्विपरीतार्था प्रजाभाग्यविपर्ययात् ।
 येभ्यः प्रतिष्ठा प्राप्ता तान् दुःस्थान् द्रष्टुमसाम्प्रतं । इतीव तेये तत्कालं ममज्जुर्नगरे गृहहाः ।
 शिलादारुमयो मग्नस्तम्भीभूतचतुर्गृहहा । चतुष्पादिव धर्मोया लोकोत्तरणकृदभौ । ३००
 दारदाग्रामपङ्क्तयश्च दर्शनाय विश्राम्यते । यात्रागतस्य लोकस्य सेतुबन्धद्ववाभवत् ।
 वितस्तायां कृता जैनकदलिः सगृहोज्ज्वला । जलवेशान्तटोन्मग्ना भग्नाद्य नगरान्तरे ।
 पादद्वयावशेषापि स्थापिताग्रे भविष्यतां । पादद्वयं पूरयितुं समस्येव महोभुजां ॥ चतुर्भिः कुलकां ॥
 कमराज्ये तदा कुर्वन् कल्लोलैराकुलं जनं । महानप्यसरोवेगादगादुर्गपुरान्तरं ।
 अन्यः सरोवरः कोऽपि पद्मनागसरोन्तिकं । प्रीत्या किमागतो दूराद्यं दृष्ट्वा विश्रमश्चिरे । ३०५
 स्वयमुत्पाटयत्यस्मान् वृक्षवत् सहसागतः । इतीव तत्र वेष्मानि चिलिपुः खञ्जलान्तरे ।
 दूरे समुद्रो मद्गता कोऽयं हि समुपागतः । इत्थं वितस्ता तत्रैव प्रतीपमगमत्तदा ।
 सीमोज्जिता चलन्मार्गा पङ्कतङ्ककलङ्किता । स्थितिः कलियुगेत्येव भूरभूज्जलपूरिता ।
 तस्मिन्नवसरे धारासारं वर्षति वासवे । नौकामारुह्य भूपालो निरगाज्जलचिन्तया ।
 पश्यन् जलान्तरे मग्नां कृषिं कृशतरः शुचा । जनकारुण्यपुण्यात्मा विचचार पतिः स्थलं । ३१०
 दृष्टानि यानि घोषेषु गहनत्वान्न जातुचित् । स्नानानि तानि भूपालो नौकारुढोऽव्यलोकयत् ।
 प्रतापशिखिनेवाथ शोषितोऽगान्धितैर्दिनैः । शान्तिं क्रूरो जलापूरस्स त्रिसारे समागतः ।
 अथाचिरेण तदर्थं दानोत्कर्षादिव प्रभोः । हर्षमन्वभवन् सर्वे पक्वया शालिसम्पदा ।
 प्रजाचन्द्रकलावृद्धौ कश्मीरेन्द्रपयोनिधिः । तूर्णं पूर्णात्मतां प्राप दयापीयूषभूषणः ।

आत्मेव कश्चित् सुकृतो चितीशः प्रजा प्रियास्य प्रकृतिर्यथैव ।

तस्मात्स्वदृष्ट्या सुखिता यदास्ते तदीयदुःखेन च दुःखयुक्ता ।

२४५

वितस्ताच्चतटे भूपस्तदुपद्रवशङ्कया । पुरं चिकीर्षुर्वभ्राम जयापीडपुरान्तिके ।

अकरोत्तिलकं भूमेरलकादर्पहृत्पुरं । स जैनतिलकं नाम नदीतीरोन्नतस्थले ।

राज्ञोदिदृक्षेवात्र राजधानीरुचिच्छलात् । सौधाभित्तिगता नूनंचन्द्रिकास्ते सुधासिते ।

मूलोत्पाटे दशास्योऽरिर्ममेशेन विवर्द्धितः । इतीव खिन्नः कैलासः सौधव्याजादिवागतः ।

सुधासितगृहा यत्र सन्नागारवसुम्भरं । जयापीडपुरं जीर्णं हसन्तीव रुचिच्छलात् ।

२४६

तलद्वारोत्सुकस्यास्य राज्ञः प्रत्यक्षतां गतं । मयासुरपुरं किम्वा यद्वेष्टेत्यवदन् बुधाः ।

यद्वारि कान्तं सङ्क्रान्तं परितः सरितस्तटात् । द्वारिकां हसतीवास्य द्वारिकान्त्या सुधासितं ।

तत्र राजपुरीयाय जयसिंहाय भूपतिः । प्रददौ राज्यतिलकं निजजन्मदिनोत्सवे ।

तत्रोपविष्टः सन्तुष्टः सेवयास्य महोपतिः । भट्टतन्त्राधिकारञ्च प्रददौ ब्राह्मणप्रियः ।

काश्मीरकाश्यदेशीयसर्वगीताङ्किताङ्गने । तस्मिन् सम्बत्सरे राज्ञा चक्रे कनकवर्षणं ।

२४७

तत्रोपकण्ठे भूपालः स्मृत्यै कण्ठीरवदिषः । हेलालनाम्नो दासस्य हेलालपुरकं व्यधात् ।

शैलपोठं विधायोच्चैर्जयापीडपुरान्तरे । सरस्तीर्ये मनोहारिराजवासं स्त्रकं व्यधात् ।

उदीपज्जुडितं जीर्णं निर्लुण्थोपसरोवरं । महाप्रज्ञानपञ्चके तद्वद्राजगृहावलिं ।

नागयात्रादिने यत्र प्रत्यब्दं दिनपञ्चकं । गणचक्रोत्सवे राजा योगिनोभोगिनोव्यधात् ।

यत्र कादम्बरीक्षीरव्यञ्जनादिप्रपूरितः । कृत्वा पुष्करिणीसुर्वान् स यथेच्छमभोजयत् ।

२४८

यत्र योगिसहस्रात्यशृङ्गनादासकृच्छ्रुतेः । जाने मानसनागोऽपि न्यभीलन्निजचक्षुषी ।

न तदन्नं न तन्मांसं न तत्शस्यं न तत्फलं । न ते भोगा न ये राज्ञा भोजिता भोजनक्षणे ।

योगिनां त्रिविधास्त्रीलं मद्यमत्ततयोदितं । असहिष्टं नृपो भक्त्या यदसह्यं जनैरपि ।

महार्घपरिधानोद्यद्दानमानादिलाङ्कनैः । तेषामधिपतिं यत्र मेरं स्वसदृशं व्यधात् ।

सत्कन्या किन्नरामुद्रादण्डाद्यैर्दादशोदिने । भारिकान् योगिनः कृत्वा प्रत्यमुच्चततो वहिः ।

२४९

वितस्ताजन्मपूजार्थं त्रयोदश्यां ततो नृपः । दीपमालादिद्वन्द्वः स नौकारूढोऽभ्यगात् पुरं ।

सुभाषितानि संशृण्वन् सङ्गीतानि जलान्तरे । समारोहावरोहाभ्यां सपौराग्रिमग्रहीत् ।

पूजार्थं प्रस्फुरत्पौरदत्तदीपबलिच्छलात् । वितस्तान्तरमायाता तीर्थकोटिरिवाद्युतत् ।

पारावारतटप्रत्तादीपमालास्तदा दधुः । अर्चनाप्तसुरोन्मुक्तसुवर्णकुसुमश्रियं ।

वितस्तावलिपूजाप्तनागरीमुखनिर्जितः । लज्जया कम्पतेवेन्दुस्त्रेवाप्तः प्रतिमाच्छलात् ।

२५०

गर्वस्वर्वाङ्कितारातिः सुपर्णद्वय लीलया । सर्व्वा रात्रिं स गान्धर्व्वचर्चणैरनयत् सुखं ।

वन्द्योऽसौ गुणिबान्धवोदिनपतिर्यस्योदयानुग्रहादृष्टा । कुत्र न सर्वदर्शनसुखात् सच्चक्रहर्षस्थितिः ।

निन्द्या तस्य सुतौ पितुर्विशदृशौ लोकव्यथोत्पादकौ यौ कालोऽयमिति प्रथामपगतौ क्रूरग्रहौ निश्चितौ ।

अत्रान्तरेऽनुजेषवशात् कलुषिताशयः । आदामखानोनिःशेषं देशमाक्रामयद्धठात् ।
यत्राश्ववातिकठिनस्तन्वतन्वितयन्त्रिणः । दुर्मन्त्रिणोऽभजन्नास्ति तस्मिन् सोऽपि स्वतन्वतां ।
स्कीते भीतेन कामोत्थे शस्त्रे न रसिकोऽभवत् । केवलं मृगयासक्तश्चमत्कारं श्रुभिर्यधात् । १०५
सरसामन्तरेऽरण्ये यत्र कुत्रापि तिष्ठतः । मृगयारसिकस्यास्य रात्रिं दिनमिवाभवत् ।
किमुच्यतेऽन्यन्नीचत्वं यद्भृत्यैर्व्यवहारिवत् । श्येनसंहतपक्षौघविक्रयानगरे कृतः ।
अथैकदा विभज्यासौ यौवराज्यमदोद्धतः । क्रमराज्यं नखत्याज्यं यथौ प्राज्यपरिच्छदः ।
यत्र यत्रोपविष्टः स पापनिष्ठोऽप्यनिष्टवत् । अभवन् पीडिताग्रामीणाक्रन्दमुखरा दिशः ।
प्रसादमतुलोदयप्रतिग्रहदृढां चितिं । उपग्रहदवात्युगः सञ्चहार पदे पदे । १०६
कचिद्रीत्या कचिद्वीत्या कचिन्नीत्या विलोभयन् । लोभग्रस्तो बलात्कारान्न केषामहरद्धनं ।
स प्राकृतद्वय व्याजमैत्रीं कुर्वन् गृहागतः । लोभादन्यांस्तन्वास्तानन्यान्वितैरवञ्चयत् ।
नीताचारकृताद्युक्त्या सभयास्ताडयन् स्त्रियः । तदुक्त्वा दण्डयत्तस्य ग्रामीणान् सेवकव्रजः ।
तत्तद्विनिग्रहस्थानसावधानमतिस्तदा । स तार्किकदवात्युगोराद्विदैर्दुर्जयोऽभवत् ।
जायास्तुषादुहित्राद्या भव्या येष्वभवन् गृहे । बलात्प्रविश्य सम्भुक्ता निर्लज्जैस्तस्य सेवकैः । १०७
समाण्डमत्स्यं कुण्डैस्ते पीत्वा शुण्डान्तरे मधु । भाण्डाद्वय मदोच्चण्डाः श्वासैर्भाण्डमवादयन् ।
तण्डुलाश्च कुसूत्रेभ्यः शालाभ्यः पीनवत्कराः । वीटिकाभ्यः स्वयं मद्यं भुक्तं तैर्व्वलकारिभिः ।
सैव कानौचितो तस्य कियती वर्ण्यते मया । येऽध्वमूर्द्धनि वास्तव्यान् घृताभ्यङ्गमकारयन् ।
हसन्तीरिव ज्वालाभिस्तैलपूर्णा हसन्तिकाः । तान् कारयित्वा ये दीपान्निशास्त्रज्ज्वलयच्छ्रुताः । १०८
इत्यादि कुत्सिताचारं भारार्त्तद्वय भूपतिः । विज्ञप्योदेजिनोलोकैर्निर्गन्तुं नाशकदृहात् ।
पीडां मा कुरुतेत्यादि राजदूते ब्रुवत्यमी । अवोचन्निति तद्भृत्या राजा क्रन्दतु पीडितः ।
वैरं यो गुरुभिः करोति सततं पुष्पात्यलं दुर्जनोऽस्मात् सञ्चयमातनेत्यनुदिनं तद्दानभोगोऽपि ।
दीनान् ग्राम्यजनांश्च पीडयति यो निर्देहस्तु मत्याचिपंस्तस्यासन्नविनाशिनः । स्वविभवलापाय शापाय वा
कुर्वन् स्वमैत्र्यसामग्रीं कुहदेनपुरे स्थितः । एकदा जैननगरे भूपालं सबलोऽभ्यगात् ।
तद्दिने शङ्कितस्तस्मात् पूर्णकर्णोदुस्तिभिः । स्वमैत्र्यसङ्ग्रहं राजा राजधान्यां गतोऽकरोत् । १०९
वितस्तान्तर्व्वसद्द्वारैश्चैलपूर्णचतुर्गृहं । तरदायामपञ्चश्व दशकं नगरान्तरे ।
सेतुबन्धं व्यधाज्जैनकदलाख्यमयं नृपः । स्वकृतं तं तदाज्ञासौ स्वविघ्नमिव भीतिदं ।
नगरोपप्लवाशङ्की सन्नस्था यत्रमास्थितः । पुरान्निष्कालयामास तं सुतं मन्त्रयुक्तिभिः ।
सन्तापप्रदमुत्तरायणमिहालोच्यापि रम्यं गुणैर्यथावाञ्छ्यथ दक्षिणायणममुं ज्ञात्वा हिमातिप्रदं ।
लोकानामसुखचयार्थमुभयोरार्थं पुनर्थोभजत्यर्थायैव परोपकारनिरतः सूर्याय तस्मै नमः ।
क्रमराज्यान्तरं प्राप्ते तस्मिन् द्वैराज्यशङ्कितः । स्वाचरैर्हाज्यखानं स प्राहैषीत्यत्रमित्यदः । ११०
पुत्रमेवसरोदृष्ट्वा दृक् प्राप्नोदुत्तरः । यत्र मत्प्राणसन्देहे गतिरान्या त्वया विना ।

मत्पत्रावेक्षणे युक्तं शयितस्य तवासनं । आसीनस्य समुत्थानमुत्थितस्य च धावनं ।
 किमन्यत् सत्यमेवोक्ते त्यक्त्वापि श्रुतयन्त्रणं । यद्यागच्छसि तत्तूर्णं पूर्णं प्राप्स्यसि वाञ्छितं ।
 अतिदूरेण न चेत् प्राप्ते मयि जीवति विह्वले । गते मयि मदभरणं पुनरागमनेन किं ।
 तावत् स्वयंपुरं प्राप्तः सोऽभूत्तूर्णे नृपात्मजः । राजानोकैः समं युद्धमुद्धतं सबलोव्यधात् ।
 अथोदतिष्ठन्मुलस्तत्कालं सैन्ययोर्दयोः । उन्नद्धखानसन्नद्धयुद्धेक्षणसुदुस्सहः ।
 अष्टाविंशब्दवदस्मिन् पञ्चात्रिंशेऽपि वत्सरे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ पिशुनैः कारितोबधः ।
 तत्रत्यादरदावान्ये परितः सरितोजले । ममज्जुस्तद्गयाद्येन शवपूर्णमभूत्सरः ।
 हत्वा मृत्युरिवात्युगं तद्दिने नृशतत्रयीं । नैसर्गबन्धमुच्छिद्य नदीपारं समासदत् ।
 धिक्कं यः पैतृके देशे रक्षणीयेऽपि निष्कृपः । परदेशजयं त्यक्त्वा तादृङ्निन्द्यं समाचरत् ।
 पापास्ते शिखजादाद्या गृहीत्वोभयवेतनं । भूपमुद्वेजयामासुः फलं धैर्यनुभूयते ।
 उच्चः सत्फलदोयथायमहमप्येतादृगेतावता स्पृष्ट्वा यावदियेष हन्त जनकेनैकेन मन्दः सुतः ।
 भाखानभ्युदितः स तावदतुलः सर्वप्रकाशोद्यतोयन्माहात्म्यवशेन वक्रगतयोध्वस्ताभवन्ति स्वयं ।
 तद्देशकष्टदैर्दुष्टैः प्रजानां नाशहेतुना । आदमखानोवित्राणोलक्ष्या भागैश्च तत्त्यजे ।
 इत्यातङ्कादिभिर्दुःखैर्वैरं देशेऽत्र जीव्यते । सर्वनाशकरो मासु भूभर्तुर्वैरपत्यता ।
 सा चेत्तेषां स्वभेदोमा भूयादैरात् परस्परं । मा जायेताय वा दुष्टः सुतः कस्यापि दुःखदः ।
 प्रजान्तकारिणौ क्रूरौ राजपुत्रावुभावपि । सूर्यस्येव महीभर्तुः पञ्चकालाविवेदितौ ।
 अपकर्तृन्विपन्नान्दयमानः परानपि । क्षमी दाता गुणयाही स्वामोदुल्लभ्यो कथं ।
 व्यथितोयत्सुतैर्दुष्टैः सोऽस्मद्भाग्यविपर्ययः । शृण्वन् स रुदिताक्रन्दमिति पौरगिरः पथि ।
 पाददाहव्यथार्त्ताऽपि नगरान्निरगान्नृपः ।
 पुत्रोत्पत्तिमवेक्ष्य तुष्यति नृपोवोढा धुरः स्यादिति स्नेहात् सम्पदमस्य यच्छति निजामुल्लङ्घ्य नोतिक्रमं ।
 ज्ञात्वा तं बलवन्तमात्मसदृशं तादृग्भियाशङ्कते येनासन्नसुखो न जातु लभते निद्रां सचिन्ताज्वरः ।
 बद्धा मल्लिकजप्रथेन स यदा राजालिशाहिर्हतेभ्रातृदेषवशाद्भूव कदने काश्मीरिकाणां महत् ।
 तद्वज्जैनमहीभुजोऽस्य तनयदेषात् किमालोक्यते तन्माभूद्दृढसन्ततिर्नृपगृहे देशे विनाशप्रदा ।
 इति मार्गे कथाः शृण्वन् ग्राम्याणां जैनभूपतिः । वधात् कुतनयं निन्दन् प्राप स्वयंपुरान्तरं ।
 तीरद्वये वितस्तायाः पितापुत्रबलद्वयं । न्यवीविशत् समासन्नं परस्परजयोद्यतं ।
 अत्रान्तरे हाज्यखानः पर्षात्सन्तूर्णमागतः । सुपर्णद्वयं सदर्पदेशाभरणं समासदत् ।
 श्रुत्वा वराहमूलान्ते पुत्रं प्राप्तं बलान्वितं । अग्रे वह्नामखानन्तं सत्कर्तुं व्यसृजन्नृपः ।
 कालापेक्षी हाज्यखानः प्रेम्नाश्चिद्य कृतादरः । प्रीतिनिष्ठं कनिष्ठं तं भ्रातरं स्वं समानयत् ।
 अन्येद्युर्मानितं दृष्ट्वा जनकेन निजानुजं । आदमखानो वित्राणस्सुत्रस्तोऽगादिगन्तरं ।
 शाहिभङ्गपथा सिन्धुं समुत्तीर्य बलान्वितः । प्राप सिन्धुपतेर्दृशं तथा कष्टपरिच्छदः ।

२५

२१०

२१५

२१०

२१५

इत्थं त्रिंशमे वर्षे ज्येष्ठं निष्काश्य युक्तिः । हाज्यखानान्वितस्तुष्टो नगरं प्राप भूपतिः ।
 शिशिरसमये योऽभूत्किष्टाश्चरं धुतपक्षतिर्धरणिकुहरेष्वन्तः कालं निनाय शुचाकुलः ।
 कुसुमसमये प्राप्योद्यानं विकाशितोज्ज्वलं किमलयरतः सोऽयं मङ्गः सुखं रमते पुनः ।
 अस्मिन्नवसरे तुष्टाद्वाज्यखानो धृतं चिरात् । यौवराज्यपदं प्रापज्जनकाज्जनकोपमात् ।
 पितुः प्रेममणिं प्राप्य स्वच्छं भक्तिपरायणः । हृदयान्नात्यज्जातु ओमाञ्छाङ्गीव कौस्तुभं ।
 विनयक्षिप्तदेवायजानुसङ्कुचिताकृतिः । हकार इव सदण्णस्त्रिधा सर्वावधिर्बभौ ।
 न तत्तीर्थं न सा यात्रा न सा लीला न चोत्सवः । तदाभून्नेव यत्रागाद्वाज्यखानान्वितो नृपः ।
 यो नित्यं परितोऽवतोगणैरत्यर्थभक्त्युज्ज्वलैः पुत्राभ्यां सहितो हितस्त्रिजगतां नानाविलासान्मजन् ।
 कालो गच्छति यस्य लास्यललितं गीतञ्च यच्छृण्वतः शस्यः कस्य न तन्नमस्यविभवः कैलासवासोभवः ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्या आदमखाननिर्वासनं हाज्यखानसंयोगवर्णनं नाम तृतीयः सर्गः ॥

२२०

अत्रान्तरे मदनबन्धुरयादसन्तः शृङ्गारसारकुमुदाकरोहिणीशः ।

मानान्धकारविनिवारणभानुमूर्तिः स्फूर्जलतालिललनानवयौवनश्रोः ।

२२५

ततश्चैत्रोत्सवे राजा पुष्पलीलाचिकीर्षया । ययौ मडवराज्योर्वीं नौकारूढः सुतान्वितः ।
 तरण्डामण्डली राज्ञोऽवितस्तान्तरगा बभौ । शक्रस्यैव विमानाली क्वायापटविभूषिता ।
 स्वकोयराजवासस्थाराजावन्तिपुराद्गतः । विजयेशादिदेशेषु नाय्यं द्रष्टुमुपाविशत् ।
 हरांश्चभूजं जेतुं यत्र राजसभानिभात् । भवासक्तोऽभवत् कृत्वा बद्धधा खं मनोभवः ।
 सालङ्कारप्रबन्धज्ञाः सिद्धान्तश्रुतविश्रुताः । यत्रान्तःकरणेद्युक्ता द्रष्टारोगायना अपि ।
 नानायामगताश्चारुस्वररागमनोहराः । यत्र गीतारसस्फोतावभुर्युवतयोऽपि च ।
 कलाकलापेवत्तासोऽमानमानसमौख्यभृत् । रङ्गरङ्गद्रुचिलोकोविद्याविद्यातसंशयः ।
 प्रतितालैकतालादिबद्धतालविभूषितं । तत्र तारा च नाराचसंज्ञानं विदधुर्नटाः ।
 उत्सवानामकामास्त्रं गायनी नयनोत्सवा । लास्यताण्डवनृत्यज्ञा न केषां रञ्जिकाभवत् ।
 भावानेकोनपञ्चाशत्सङ्ख्यांस्तानांश्च तावतः । दर्शयन्त्येवमुः पात्र्यस्ता मूर्त्ता इव मूर्च्छनाः ।
 यासां नृत्ये च गीते च तत्तोमोऽस्यधिकं सुखं । इति वादोऽभवच्छ्रोत्रनेत्रयोः प्रेक्षणक्षणे ।
 पात्रीगानपिकध्वाने रङ्गेद्याने तदाद्युतन् । दीपचम्पकमालास्तामधुपैः परितोऽवृताः ।
 राज्ञि राज्येक्षणात्तुष्टैर्नृत्यप्रेक्षागतैः सुरैः । दीपमालाच्छलान्मुक्ता नूनं हेमाम्बुजस्रजः ।
 जलान्तर्विम्बिता कापि दीपाली नागलोकतः । वरुणेन नृपप्रीत्या दापितेवाद्युतत्तदा ।
 ता दीपिता दीपमाला द्विधा रङ्गे चकाशिरे । दिदृक्षागतनागानां फणामणिगणा इव ।
 किं राज्यालोकभावात्तटभुवि मिलिताः पूर्वभूपालजीवाः किं व्यामस्तारकौघः शशधरविमुखः सेवनायावतीर्णः ।
 किम्वा सिद्धाः सुरेन्द्रानिजरुचिरुचिराः प्रेक्षणायोपविष्टाः किम्वा तादोपमाला इति जनमनसामास्त दूरादितर्कः ।
 साक्षादेष पुरन्दरः कविबुधाविद्याधरास्त्रैवका अन्ते देवसभासदः सवपुषं सिद्धा अमी योगिनः ।

२३०

२३५

२४०

एता अमरसोरसोर्जितगुणागन्धर्वकागायनारङ्गाऽयन्त्रिदिवस्थलीति जगदुः सर्वे जनाः प्रेचकाः ।

अङ्गारचारचूर्णादिगन्धकौषधयुक्तिभिः । रागैः शिल्पिकृता लीला क्रीडालोकमरङ्गयन् ।

तथा ह्यौषधसम्पूर्णान्नालादक्लिकणाघनाः । निर्यत्कुसुमसम्पूर्णस्वर्णवल्लीभ्रमं व्यधुः ।

सर्पाकारानलज्वाला निर्गता सलिलान्तरात् । चक्रे प्रेचकलोकानां त्रामाश्चर्यभयोदयं ।

नालकादुत्थिता व्योम्नि ज्वाला गोलकपङ्क्तयः । राजद्राजतरोचिष्का जीवशुक्रोपमां व्यधुः ।

रज्जुबद्धागमदूरं ज्वलन्त्यौषधनालिका । आहृतये तथा नीतास्तादृश्योवहवागताः ।

गतागतानि कुर्वन्त्योदीप्ताउल्काद्वोन्वणाः । प्रेचकाणां प्रिया दृष्टीरहरन्नुतावहाः ।

अत्र पात्रीकरस्यापि ज्वलन्त्यौषधनालिका । द्युलोकोन्मुक्तसद्वर्णस्वर्णपुष्पश्रियं व्यधात् ।

वक्त्रिक्रीडनलीलाया युक्तिज्ञेन महीभुजा । शिचयित्वा हभेभाख्यं तास्ताः सर्वाः प्रदर्शिताः ।

चारस्तदुपयोगोऽत्र दुर्लभो योऽभवत्पुरा । तद्युक्तिशिचया राज्ञा स्वदेशे सुलभः कृतः ।

प्रश्नोत्तरमयी स्त्रोक्तिर्हभेभं प्रति या कृता । पारसीभाषया काव्यं दृष्ट्वाद्य कुरुते न कः ।

ते शिल्पामतिकल्पितास्तु च सदा सङ्गीतवाद्योरसः सलङ्कारविचारचारुधिषणा काव्ये च तत्कौशलं ।

सच्छास्त्रश्रवणादरः स च नवप्रोत्पादनायोद्यमः श्रीमज्जनमहीपतेर्बज्जमतेस्तस्यैव कस्याधुना ।

खुज्याब्देल्कादराख्यस्य शिष्यः सर्वगुणाम्बुधेः । भूभुजश्चित्तमनयद्रागतालादिभिर्मुदं ।

खुरासानागतोमल्लजादकाख्योमहीपतेः । वादनात्कूर्मवीणायाः प्रापातुलमनुग्रहं ।

मल्लज्यमालनामापि स्नेच्छवाग्गेयकारकः । नारदीवासवस्येव राज्ञोऽभूदतिरञ्जकः ।

तुम्बवीणाधरः सोऽहं सर्वगीतविशारदः । उदङ्गन्धवगीताङ्गकौशलं समदर्शयं ।

अन्येऽपि जाफराणाद्या मया सह नृपाग्रगाः । तौहृष्कान्दुष्करान् रागानगायन्तोऽप्यस्य समं ।

गीतं द्वादशरागाङ्कं गायतां नः सभान्तरे । प्रीत्यैवैक्यमिवापन्नास्तन्लोककण्ठेऽत्यिताः स्वराः ।

देशसंस्कृतकाव्यज्ञो राज्ञोऽनिकटवास्यभूत् । पण्डितोऽनेत्यसोमाख्यादेशेन चरित्रकृत् ।

देशभाषाकविर्योधभट्टः शुद्धश्च नाटकं । चक्रे जैनप्रकाशाख्यं राजवृत्तान्तदर्पणं ।

भट्टावतारः शास्त्रामदेशयन्त्याब्धिपारगः । व्यधाज्जैनविलासाख्यं राजोक्तिप्रतिरूपकं ।

वीणातुम्बीरवावाद्याः सर्वास्तुष्टेन भूभुजा । सुवर्णरौप्यरत्नौघैर्घटितस्ताश्चकाशिरे ।

तद्वाचिकाङ्गिकाहार्यसालिकाभिनयोज्ज्वलं । नाय्यं दृष्ट्वा जनः सर्वश्चतुर्मुखमग्नसत् ।

इत्थं त्रिवर्गविद्राजा त्रिजगत्ख्यातपौरुषः । त्रियामास्त्रिविधैर्नृत्यैरनयत् त्रिदेशापमः ।

स्फुरद्विचकिलोत्सासहासं स भवनान्तरं । आसदत्तारकापूर्णं पूर्णचन्द्रद्वाम्बरं ।

ततोविमलकुण्डान्ते पानक्रीडां महीपतिः । कर्तुं प्रचक्रमे तत्र पुत्रमित्रविभूषितः ।

पिष्टप्रेमामृतोत्सितोऽह्यज्यखानोऽथ भक्तिमान् । वसन्तवर्णनोन्मिश्रां चाटूक्तिमवददिभोः ।

सङ्गीतनादनिपुणात्कलकण्ठभृङ्गात्कलानिलं व्रततिलास्यविधानदक्षम् ।

गीतप्रियं नरपते किमु सेवितुं त्वां प्राप्नोवसन्तश्चतुचारणचक्रवर्ती ।

मेघाडम्बरमम्बरं यदि तदा निर्नष्टशोभावयं नित्यं तीक्ष्णकरेण तेन दिवसे तत्राप्यहो बाधिताः ।
 स्वामी नः शशभृल्लयोदयहतोदुःखादितीवागता उद्याने नरदेवसेवनपराः पुष्पच्छलात्तारकाः ।
 पङ्कतङ्ककलङ्किता जलमया ये भोगिदेहार्त्तिदास्त्वदेशे विलसन्तु पात्रविषयाः सन्मार्गविज्ञाद्यताः ।
 ये याताः स्वयमेव देव विलयं श्रीमत्प्रतापोदयादस्मिन् हर्षमये वसन्तसमये प्रालेयपूरा यथा ।
 श्रुतेति भूपतिर्द्विष्टोद्वाज्यखानाय सत्वरं । सौवर्णकर्त्तरीबन्धमप्रमेयं समर्पिषत् ।
 यैर्यैः सेवा कृता तस्य शास्त्रादेशे विचार्य तान् । पुत्तस्त्रेहेन भूपालो घोषराट्वाधिपान् व्यधात् ।
 प्रेक्षाद्याक्षेपसिन्ध्वाघमग्रास्तान् सेवकत्रजान् । प्रवादपट्टपोतेन समुत्तीर्णान् व्यधानृपः ।
 विद्वद्गीताङ्गिभृत्येभ्यस्तस्मिन्नवसरे नृपः । सुताप्यानन्दवाप्याढ्यो व्यधात् कनकवर्षणं ।
 दत्तमार्गापचारार्था राट्प्रिया दर्शनागताः । प्राप्तपट्टपरीधानमानतुष्टा न केऽभवन् ।
 तान्बिलोक्य भवतोपवनादीन् पुष्पपूरपरिपूरितनैकः । खं सुवन्मडवराज्यनिवासान् प्राप जैननृपतिर्नगरं खं ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्या पुष्पलीलावर्णनं नाम चतुर्थः सर्गः ॥

अत्रान्तरे सुतप्राप्या निर्गन्तः सुकृतोद्यतः । कुल्यानवनवाः कर्षन् प्रतिष्ठारसिकोऽभवत् ।
 कविः श्रीजोनराजोऽयं स्वसन्दर्भान्तरेऽब्रवीत् । ग्रन्थविस्तारभीत्या तद्वर्णनं न मया कृतं ।
 एकैवास्वमरावती ननु पुरी साक्षात् निर्माणका तत्राप्यत्र सदा विमानवसतिर्देवादिषु श्रूयते ।
 सोऽभूद्भूमिपुरन्दरः पुरशतं कुर्वन्नवं सर्वतोयत्रैते निवसन्ति मानसहितास्ते भूमिदेवादयः ।
 श्रीजैननगरे पञ्चदशेऽब्दे या कृता पुरा । राजधानी नवात्युक्ता विद्धा देवगहोपरि ।
 तस्याः समीपे नृपतिश्चत्वारिंशेऽय वत्सरे । इष्टिकादारुसम्बद्धं राजवासं नवं व्यधात् ।
 यत्पृष्ठे स्वर्णकलसोभाति भातिमनोहरः । हेमपद्मद्वेन्दुमूकः शक्रेण श्रुतकीर्तिना ।
 यद्द्वारायनियुक्तेभ्यस्तत्तत्कर्म समादिशन् । आजीवं सोऽवसद्राजा राजधान्युग्विस्तृतस्थितिः ।
 यत्र वापीगता हंसागीतशंसां स्वनच्छलात् । कुर्वन्तीव समीपस्था गायद्गीताङ्गिसंस्तुतैः ।
 यत्र खर्वीकृतारातिः सुपर्व्वाधिपतिर्यथा । सर्व्वाहः सुखगन्धर्व्वचर्व्वणैरनयत् सुखं ।
 यदन्तरे सुविस्तीर्णः सर्व्वदर्शनमण्डपः । काचभिर्त्तमयोभाति व्यश्रंसिंहासनोज्ज्वलः ।
 यद्गर्भाद्युपसन्दर्भनिर्भरानृपसंश्रितात् । वातोऽपि सफलोद्यातः प्रातर्घ्राणसुखप्रदः ॥ कुलकं ॥
 कदाचिन्नाहरं दुर्गं यात्रां द्रष्टुं गतो नृपः । राजवासं नवं कृत्वा जीर्णोद्धारमकारयत् ।
 समुद्रकोटादारभ्य यावच्छ्रीद्वारकावधि । तत्तन्वनवनवावासवासवालयसुन्दरान् ।
 जैननामाङ्कितान् ग्रामानकरोन्नगभूषितान् । उपतीरं महापद्मश्रीमत्पन्नगभूषितान् ।
 तदन्नसन्नहृत्पानामर्थिनां त्रिपुरेश्वरे । उदरं भेदुरं चान्नोराजा लम्बोदरः कथं ।
 अन्नसन्ने चितीशनैर्व्वराहचेत्रभूमिषु । अस्तु नद्यशिराः शेषश्चित्रमिन्द्रोऽपि चाभवत् ।
 मत्स्येभ्यो नित्यदत्तेभ्यः सूक्ष्माणामभयं ददौ । मत्स्यानामन्नसन्ने वितस्तासिन्धुसङ्गमे ।
 अर्थिनामतितप्तानां श्रीशङ्करपुरे नृपः । अपेक्ष्य विदधे च्छायां न फलानि मदीरहा ।

अश्रमाया व्यधादन्नसत्रे व्यञ्जनसौरभैः । कथं न कुङ्कुमस्याभूत् गन्धभेदकदर्शनः ।
 अच्छिन्नेनान्नसत्रेण विजेयश्चरवासिना । उदरे मेदुरे सिद्धप्रणामो यज्ञतोविभोः ।
 अन्नसत्रमविच्छिन्नं कृत्वा शूरपुराध्वना । शुल्कस्थाने व्यधाद्राजा भारिकानाभिसारिकान् ।
 गुणी मूर्खोनिराचारः साचारोयवनोद्विजः । नापोषि यस्तदन्नेन कश्मीरेषु स नाभवत् ।
 शम्भुश्रीपतिधातृजङ्गमुनिभिः पूर्वं रवेरन्वये जातेनापि कृतः अमस्त्रिपथगा गङ्गैव जाता नदी ।
 तेषां स्वार्थमभूद्रसोनरपतिः सोऽयं परार्थं पुनर्देशेऽस्मिन् स्वधिया नदीर्नवनवा नाना पथः कृष्टवान् । ४१०
 नवीनोदारकेदारभूम्युत्पन्नप्रतिस्थलं । कूटाधान्यफलैः पुष्टादुष्टाः पर्वतसन्निभाः ।
 धान्यकूटच्छलान्नूनं साभूद्वाच्याः कुचस्थली । प्राप्नोपाया प्रजा यस्यावृद्धिमापद्दिने दिने ।
 दुर्लभोपद्रवानिष्टा यत्र यत्राभवत् क्षितिः । समुद्यद्भव शस्याब्दां तत्र तत्राकरोन्नृपः ।
 न तत्स्थलं न कान्तारो न स देशो न साटवी । यत्र नानीय कुल्याः स्वाः स्वनामाङ्काः पुरीर्यधात् ।
 न सा नदी न तत् क्षेत्रं न स ग्रामो न सा पुरी । न तत्स्थानं न यद्राज्ञा जैननामाङ्कितं कृतं । ४१५
 यत्र यत्राभवन्निम्नाः प्रदेशास्तत्र कुन्धया । व्यधाद्राजा सरः पक्षिविषष्टङ्गाटभूषितं ।
 धन्योवारिधरोधरोपकरणोद्युक्तः सदा जीवनैर्यः सिन्धोः मलिलं निरर्थकतया निन्ये निकथान्वहं ।
 कान्तारेष्वफलेषु केषु रुचिरं मुञ्चन्त्यभीक्ष्णं यतस्तत्सेकोदितसर्वशस्यविभवो लोकः सुखी जायते ।
 लोके उलङ्घति स्थातं यदगाधं सरोवरं । तस्य प्रतिष्ठाप्रस्तावाद्वर्णनं क्रियते मनाक् ।
 आराजधान्या यद्दीर्घं सुरेश्वर्याः सरोवरं । नौकारूढोऽचरन्नित्यं व्योम्नीवेन्दुः सुनिर्मले ।
 अरिचपत्रा यत्रान्तः सोड्डीनाः पटसुन्दराः । पोताद्वारुचन् पोताराज्ञः शाकुनिकान्विताः । ४२०
 तिलप्रस्थागता यत्र तटिनी त्रिपुरेश्वरात् । सङ्गच्छते सटाङ्कां यत्तद्वाङ्मयुमिवोत्सुका ।
 श्रीपर्वतोऽपि षट्कोशस्तीर्थस्नानफलेष्वया । स्वसङ्गातिच्छलायत्र मज्जतीव दिवानिशं ।
 शैवलन्ति द्रुमायत्र कमठन्ति च पर्वताः । पुर्यश्च नागलोकन्ति जलान्तर्गच्छन् विम्बिताः ।
 यच्चलन्तृणभूशालिकुलानि सरसीरूपां । तत्सौगन्ध्यमिवाघ्रातुमानतानीक्षते जनः ।
 यत्तद्वायुगलोत्प्रेक्षास्त्रोदयदयसम्प्रमात् । जाने याति रविः कुर्वन् प्रत्यब्दमयनदयं । ४२५
 यत्र तीरे सुरेश्वर्याः क्षेत्रं भुक्तिविमुक्तिदं । वाराणस्यधिकं भाति तीर्थराजिविराजितं ।
 विहारैरग्रहारैश्च मठैः सुकृतकर्म्मठैः । आश्रमैरश्रमैराजवासैः स्वर्गोपमां व्यधात् ।
 दोर्घैश्चतुष्क्रिकाहसैर्नृत्यन्तद्रव स्रुताः । दृश्यन्ते ये जनैर्दूराद्वेमच्छत्रवरोदराः ॥ मध्ययुगलं ॥
 येषां सिद्धपुरीनाम प्रसिद्धं नृपतेर्गृहं । स्वसिद्धौ कुरुते सिद्धविमानाबलिविभ्रमं ।
 जीर्णादेवालया यत्र राजधान्यन्तरीकृताः । धृत्यान्नत्या निजस्थित्या सत्यार्था भूभुजा कृता । ४३०
 यत्र सर्ववृणक्तेदनिर्भेदोत्पन्नभूस्थली । सञ्चारिण्युर्वरः राज्ञां सफला विहिता धिया ।
 एकत्र देशे यत्रान्तःसत्रं श्रीजैनवाटिका । योगिनां पात्रपूजार्थं कृतं भोगाकृतस्रयं ।
 मध्यपुष्करिणीमध्यसंक्रान्तस्वादलिप्सया । यत्रैति द्विजराजोऽपि योगिचक्रान्तरे ध्रुवं ।

भूर्पतिर्भोजयन् योगिसहस्रं मौलदीक्षणं । निष्कम्पमकरोन्नित्यं किं तप्तया किं समाधिना ।
 आहारमनुतीव्रोद्यत्कीर्त्या रसवती श्रिया । देव्याथ क्रियते यत्र सर्वारसवती प्रजा ।
 पक्वान्नराशयोऽदभ्यायत्राभ्रमुभ्रमप्रदाः । विभ्रत्यभ्रमच्छुभ्रशरदभ्रशिखोपमां ।
 यत्राधर्ममृगं हतुं शृङ्गनादमिषाद्भुवं । समिलत्सारसारावं श्रूयते मृगयारवः ।
 सामोदकामनिर्मितमोदका यत्र योगिनः । अमघर्मोदकाजर्धेजाता राज्ञः प्रमोदकाः ।
 योगिस्फुरत्करक्लिष्टदधिदिग्धासनच्छलात् । योगाच्छशिकलास्त्रावास्तत्र वान्ता इवाद्युतन् ॥ कुलकं ॥
 मारी नाम नदी तस्मादितस्तान्तरमागता । केवलं याभवत्पौरस्नानपानप्रयोजना ।
 हस्तिकर्णाभिधे चेत्रे युत्वा राज्ञा प्रवेशिता । सिन्धुसङ्गमपर्यन्तं निर्मिता शालिनालिनी ।
 मृतानां देहदाहेन स्वर्गदो नगरान्तरे । स मारीसङ्गमः ख्यातो जातः सङ्गादितस्तथा ।
 यत्तेत्रपालाः कालेन किङ्कराः पञ्चवारिकाः । पौरेभ्यः श्रवदाहेत्यमगृह्णन् शुल्कमन्वहं ।
 मत्पितृप्रमथे राजा विज्ञप्तः स मयैकदा । दण्डयित्वा किरातांस्तान् शूलं न्यवारयत् ।
 ततः प्रभृति तत्स्थाने विमाना नगरान्तरे । दहन्ते दर्शनदेषिस्तेच्छानां हृदयैः समं ।
 निरगला वधं जाता इतीव शिविकारकैः । कृत्रहस्तैः प्रनृत्यन्ते । दृश्यन्ते वाद्यनिखनैः ।
 दिगन्तरीयया रीत्या यत्र राज्ञाण्यवारिताः । प्रियानुगमनं नार्थश्चितामारुह्य कुर्वते ।
 अर्थिसङ्घोपकारार्थं पौराणां सुकृती नृपः । विहारं बज्रविस्तारं तत्सङ्गमतटे व्यधात् ।
 स च हाज्ये विहारश्च पारावारे पुरद्वये । गृहश्रेणिमणिम्रातनायकश्रियमापतुः ।
 अन्याः प्रतिष्ठास्तत्कालं राज्ञा स्वस्थेन कारिताः ।
 श्रीहर्षोऽनृपतिर्बभूव कविताराज्ये तदा येऽभवन् सर्वे ते कवयः किमन्यदपि ते सुदाः स्त्रियोभारिकाः ।
 सन्त्यद्यापि कृतानि तैः प्रतिगृहं पद्यानि विद्यानिधोराजा चेद्गुणवान् गुणेषु रसिकोलोकोभवेत्तादृशः ।
 कृत्रशाला विशालास्ता धर्मार्थं गुणशालिना । कृता याभ्यः श्रुतः शब्दस्तर्कव्याकरणोद्भवः ।
 आचार्यपुस्तकावाससहायान्नसमृद्धिभिः । पाठयन् सर्वविद्यानां बद्धयामास मण्डलं ।
 न विद्यासुखयोः सन्निस्तेजस्तिमिरयोरिव । इति व्यर्थं वचश्चक्रे मुनीनामभयप्रदः ।
 सौराज्यसुखिते देशे विद्याभ्यासपरायणे । अकाङ्क्षीत् सर्वदारेण्यं नृपतेः स्वस्य चान्वहं ।
 राज्योत्पत्त्या नृपस्तादृक्तुष्टोऽभून् प्रतिष्ठया । यथा पण्डितसामय्या यामय्यामविदङ्गुणैः ।
 येषां स्वप्नेऽपि पाण्डित्यं नाभूज्जातुचिदन्वये । तेऽपि भूप्रसादेन जाताः पाण्डित्यमण्डिताः ।
 बद्धिता जीवनेपायैर्देवेन फलदाः सदा । याताः सहस्रशाखत्वं विद्याः कल्पलता इव ।
 न सा विद्या न तच्छिल्पं न तत्काव्यं न सा कला । श्रीजैनभूपतेराज्ये नाभूद्या प्रथिता भुवि ।
 विदुषां मान्यतां दृष्ट्वा भूपतेर्गुणिवान्धवात् । काङ्क्षन्ति स्मापि सामन्ताः पाण्डित्यं नित्यमादरात् ।
 निदाघकाले विषमः प्रतापोदहेद्भूरिव्यां तण्णुल्लपूगान् ।
 वन्द्यो न केषां घनकालश्को यो जीवनेस्तान्वितान् करोति ।

श्रेकम्बरधरानाथो यवनैः प्रेरितः पुरा । पुस्तकान् सकलान् सर्वान् सृणान्यग्निरिवादहत् ।
 तस्मिन् काले बुधाः सर्वे मौसुलोपद्रवाज्जवात् । गृहीत्वा पुस्तकान् सर्वान् ययुर्दूरं दिगन्तरं ।
 किमन्यद्विजवद्देशे सर्वे यस्या मनोरमाः । कथावशेषतां याताः पद्मानिव हिमागमे ।
 सुमनोवल्गुभेनात्र राज्ञा भूषयता चितिं । नवीकृताः पुनः सर्वे मधुनेव मधुव्रताः ।
 पुराणतर्कमीमांसाः पुस्तकानपरानपि । दूरादानाय विज्ञेन विद्वज्ज्ञः प्रत्यपादयत् ।
 मोक्षोपायदति स्थातं वाशिष्ठं ब्रह्मदर्शनं । मन्मुखादष्टणोद्राजा श्रीमदाल्मीकिभाषितं ।
 श्रुत्वा शान्तरसेपेतां व्याख्यां स्वप्नेऽपि नो नृपः । अस्मार्षीदभिकाः कान्ताहावभावक्रियादव ।
 यो यद्भाषाप्रवीणोऽस्ति स तद्भाषोपदेशभाक् । लोकेन हि जना नानाभाषालिपिविदोऽखिलाः ।
 इति संस्कृतदेशादिपारसीवाग्विशारदैः । भाषाविपर्ययात्तत्तच्छास्त्रं सर्वमचीकरत् ।
 धातुवादरसग्रन्थकल्पशास्त्रोदितान् गुणान् । यवना अपि जानन्ति स्वभाषाचरवाचनात् ।
 दशावतारपृथ्वीशग्रन्थराजतरङ्गिणीः । संस्कृताः पारसीवाचा वाचनार्हस्त्वकारयत् ।
 स्नेहैर्दृढत्कथासारं हाटकेश्वरसंहिताः । पुराणादि च तद्युक्त्या वाच्यते निजभाषया ।
 कश्चिच्छ्रुत्वा शुचिरुचि चिरं धर्मशास्त्रं पवित्रं धत्ते चित्ते पटदव सितोरञ्जनं तत्क्रियां यः ।
 आकर्षण्ये प्रतिदिनममुं पद्मिनोपचतुल्याः । कुल्याधारा अपि धृतगुणागृह्णते तन्न किञ्चित् ।
 नौबन्धनगिरेर्यत्रामाकर्ष्यादिपुराणतः । तीर्थयात्रोत्सुकं राज्ञः कदाचिदभवन्मनः ।
 एकोनचत्वारिंशेऽब्दे पितृपक्षानुवासरे । यात्रादिदृष्ट्या भूपोजगाम विजयेश्वरं ।
 नानावर्णांशुकच्छन्नैः प्रचकैः परिपूरितं । पुष्पाकोर्णमिवोद्यानमद्राचीद्रुममण्डलं ।
 यत्र वान्दरपालाद्या राजानो वीक्ष्य सदलाः । तदर्थं दर्शनायाता हर्षमन्वभवन्निति ।
 गगनं तारकापूर्णं दीपाद्यं रङ्गमण्डपं । यत्रान्योन्यं तुलाञ्चक्रे रात्रौ कविबुधार्चितं ।
 अमावस्यादिने प्राप्तेर्नानानागरिकामुखैः । शुशुभे शुभदं यत्र शतचन्द्रं भुवस्तलं ।
 दीपवृक्षोनृवाह्येऽपि यत्र रङ्गान्तरे स्फुरन् । दध्रे तारकमथोद्यत्तत्कर्त्तव्योपमां ।
 विजयेशादथात्थाय भूपः पुत्तदयान्वितः । पद्मामुल्लङ्घ्य दुर्भागं प्रपेदे वासरैस्त्रिभिः ।
 दृष्ट्वा क्रमसरोविष्णुपादमुद्राकृतिं प्रभुः । पादप्रणामजनिन्दमविन्दइतिसुन्दरः ।
 ब्रह्माच्युतेशगिरयः पतत्तोयवच्छलात् । अकुर्वन् कुशलप्रश्नं हरं शिजमहोभुजे ।
 कस्तूरीकुसुमश्यामाङ्काष्टागारावनिं गिरेः । दृष्ट्वा तुष्टोनृपश्रेष्ठो योगीवेष्टां हरेस्तनुं ।
 अथ नैकां समारुह्य धीवरैः पञ्चषैर्दृतां । धृत्वा मां सिंहभट्टश्च चचार सरसोऽन्तरे ।
 गीतगोविन्दगीतानि मत्तः श्रुतवतः प्रभोः । गोविन्दभक्तिसंस्तो रसः कोऽप्युदभूतदा ।
 कुञ्जप्रतिश्रुतोमञ्जुगीतनादस्तदावयोः । अनुगीतद्वयान्वयैः किन्नरैराजगौरवात् ।
 क्षणं सरोन्तश्चरतो हिमवृष्टिनिभादिभोः । भक्तिप्रोत्तैरिवोन्मुक्तं देवैः कुसुमवर्षणं ।
 दृष्ट्वा सरोऽन्तरे श्वेताहिमान्योभ्रमणकुलाः । तीर्थस्नानाप्तकैलासशृङ्गभङ्गिभ्रमं व्यधुः ।

सत्यं विण्णवतारस्स येन भक्त्या प्रदर्शितं । चोच्चारानकरोन्नं ज्ञातुं स्वक्रमविक्रमं ।
योऽभूदागमसिद्धार्थो नौबन्धनगिरिस्तदा । प्रत्यक्षतः कृतो राज्ञा बद्धा नौकां यदागतः ।
सुकुमारसरोयावत् सुकुमारः स्मरन् पथि । सुकुमारोऽम्बुपानेन सुखं पुण्यमिवासदत् ।
शृण्वन् स्थानाभिधाः पुण्याः स्पृशन्तीर्थजलं शुभं । पिवन् सतुहिनं तोयं पश्यन्वनतरुश्रियं ।
जिघ्रन्तोषधिपुष्पाणि पञ्चेन्द्रियसुखप्रदा । तीर्थयात्रां विधायेत्यं नगरं प्राप भूपतिः ।
इति जैनराजतरङ्गिण्या क्रमसरोयात्रावर्णनं नाम पञ्चमः सर्गः ॥

ततः क्रमसरस्तुलं राजा पद्मपुरान्तरे । तत्कौतुकापनोदाय चक्रे जैनसरोनवं ।
फुल्लकुङ्कुमपुष्पाघश्यामीभूतस्थलच्छलात् । शरदीवागता प्रीत्या यमुना यत्सरोवरं ।
कुलोद्भरणनागाख्यमण्डिते यत्तटे नवं । राजद्राजमृदं राजा राजराजोपमो व्यधात् ।
उच्चैः पदस्थममलं रुचिरञ्जितां सम्पूर्णमण्डलमखण्डकलाकलापं ।

राजानमीशमवलोक्य हेतोपतापं काङ्क्षन्ति केन नितरामपि दूरसंस्थाः ।
दिगन्तरीया भूपालाः श्रुत्वैतद्गुणगौरवं । नानोपायनवर्षैर्धैर्वर्षुर्नितराममुं ।
वेगेन जितवायुं खं ताजिकाख्यं तुरङ्गमं । उपदं व्यसृजत् सख्यादुचं पञ्चनदप्रभुः ।
किन्नरोऽश्वमुखः ख्यातः कण्ठानृत्यं न वेत्स्यसौ । इतोव नाख्यं योदर्पाद्विराड्ढोऽकरोत्पथि ।
प्रवालहस्तः सद्रश्मिः सुखलीनः सुलक्षणः । यथासावहमित्यन्तु नासहिष्ठास्य ताडनं ।
पादैश्चतुर्भिः शुद्धेयोऽसुखमध्येन चावहत् । कल्याणपञ्चकल्यातिं कल्याणभरणोज्ज्वलः ।
माण्डव्यगौडभूमीशः खलश्लोयोमहीपतिः । अत्रतुषण्डरन्दामनामवस्त्रैरुपाहितैः ।
इतोच्चैर्नृपोभवं काव्यं कृत्वा स्वभाषया । प्राहिणोद्व्यसंयुक्तं सव्यसाच्यग्रजोपमः ।
सोऽप्यनैर्धैः पदार्थैर्न तथा तुष्टोमहीपतेः । सालङ्कारैर्यथा भूपकाव्यस्यातिमनोहरैः ।
वस्त्रं नारीकुञ्जराख्यं कुम्भराजो विसर्जयन् । अहरद्भृदि तच्छेषनारीकुञ्जरकौतुकं ।
राजा तुगरसेहाख्या गोपालपुरवल्गवः । गीततालकलावाद्यनायकलक्षणलक्षितं ।

सङ्गीतचूडामण्डाख्यं श्रीसङ्गीतशिरोमणिं । राज्ञे गीतविनोदार्थं गीतग्रन्थं व्यसर्जयत् ॥ युग्मं ॥
तस्मिन् राज्ञि दिवं याते कीर्त्तिर्निश्चिन्ना महीपतिः । तत्पुत्रः पितृवप्रीतिमरचत् प्रहितोपदः ।
मण्डलोकाधिपोराजा खराट्टनगराधिपः । प्राहिणोन्नपतेः प्रीत्या ललामकमनीयकं ।
चित्रवर्णासत्पल्लव्यशोभान् महीपतेः । पक्षिणोमुचुकुन्दाख्यान् प्राहिणोदक्षिसुन्दरान् ।
जिघांसया चरन् सोऽपि भूपतेः प्राकृतेर्गुणैः । बद्धो हिंस्रोऽपि डिङ्गेशो वल्लुकोरल्लकोपमः ।
कच्चिच्छीराजहंसस्य राजहंसयुगं ददौ । अन्ये हंसा यदुत्पन्ना राजहंसमरञ्जयन् ।
सरस्वन्तर्भ्रमन्तस्ते निर्दाराः पंक्तिपावनाः । तरङ्गतरलोत्फुल्लश्वेतोत्पलतुला दधुः ।
खुरासानमहीपस्य यस्मैवाज्ञा हयप्रभोः । मूर्द्धा मन्दारमालेव ध्रियते दिग्धीश्वरैः ।
यस्यायुधोर्जितकराः किङ्कराः सुभयङ्कराः । यमस्य चार्पितकरा व्यचरन्धरणीतले ।

उत्तराशाधिपोमेर्जाभोसैदः स महीभुजे । उचाश्वेसरीयुक्तं वसुजसोपधिचरं ।
 कतेहोहमग्लातख्यातवस्त्राद्युपायनैः । महम्मदसुरचाणोगूर्जरीशोऽप्यदुषत् ।
 गिलानमेसमक्कादिदेशाधीश हितेच्छया । दुर्लभोपायनैस्तैर्न के भूपमरञ्जयन् ।
 अनल्पाः शिल्पिनः कल्पवृक्षकल्पममं न के । भृङ्गाद्वाययुर्दूराच्छिल्पकल्पितकल्पनाः ।
 काश्मीरिका अथाभ्यस्य तुरीवेमादिचातुरी । कौशेयकं वयन्यद्य वज्रमूल्यं मनोहरं ।
 श्रेष्ठास्त्रोहादयोवस्त्रविशेषादूरदेशजाः । काश्मीरिकाश्च भान्यद्य समर्थास्ते नृपाचिताः ।
 विचित्रवयनोत्पन्नानाचित्रलताकृतोः । दृष्ट्वा चित्रकरा येषु जाताश्चित्रार्पितादिव ।
 अनन्ततन्तुसन्तानवर्णविच्छित्तिसुन्दरः । बभौ कौशेयकख्यातो देशोवेशश्च भूपतेः ।
 नानावर्णविशेषचित्रकटकालङ्कारसारोचितोविद्यामानवराजितोऽतिसुखदः कौशेयताख्यातिमान् ।
 श्रीमान्नित्यमहोज्ज्वलोऽतुलगुणः सत्तन्त्रसम्पत्तिभृद्वाज्ञा तेन विशेषितोनिजधिया वेशोऽपि देशोऽपि वा ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्यां चित्रोपचयशिल्पवर्णनं नाम षष्ठः सर्गः ॥

दाता भवेत् क्षितिपतिर्यदि सादरोऽयं लोकोऽपि दर्शयति तत्त्वकलाकलापं ।
 वर्षासु वर्षति घनो यदि चातकोऽपि नृत्यन्मुदा भवति तज्जनरञ्जनाय ।
 अथोत्तरपथाद्धानख्यातकीर्त्तैर्भोभुजः । रज्जुभ्रमणशिल्पज्ञः कोऽप्यगाद्यनोऽन्तिकं ।
 विंशप्रस्थाभिधे स्थाने कदाचिद्यवनोत्सवे । तं द्रष्टुमगमद्वा परिवारविभूषितः ।
 धनुर्दण्डशतायामान्तरस्थान्दीर्घरज्जुभिः । उच्चान् स्तम्भानवभ्रातस्त्रशिल्पप्रथनोद्यतः ।
 अभवन् कलुषास्ते ये नागा रज्जुपुरादिषु । भाविस्त्रभक्तभूपालदेहानिष्टेचणादिव ।
 अथो भूभागलग्नैकरज्जुमार्गेण निर्भयः । आरोहमकरोत्तत्र पतन्नीव नभोन्तरे ।
 निपातास्त्रुलितां तत्र लोकचिन्तानुरञ्जिकां । कवितामिव शिल्पेज्याचित्रा पदगतिं व्यधात् ।
 अनीचवर्त्तिनस्तस्य ग्रहस्यैव फलप्रदा । सुरशिराशिगम्यालं बभूवास्त्र्यवन्नृणां ।
 कृत्वा सुखं सुरचिरं सुचिरं विधाता दुःखं पुनर्जनपदे जनयत्यसह्यं ।
 वर्षं प्रदर्श्य जलदः कृषिकर्षहेतुं नेतुं फलं वितनुते करकाविकारं ।
 सौराज्यसुखिते देशे नरेशे निरुपद्रवे । अकस्माद्दुःसहान् जातानुत्पातान् ददृशुर्जनाः ।
 इत्यातङ्कागमे सेतुर्हेतुः सर्वजनचये । अथोत्तरदिशा रात्रौ धूमकेतुरदृश्यत ।
 दीर्घपुच्छोच्छलत्कान्तितत्केतुकपटाद्भुवं । कालेन द्रुघणं क्षिप्तं चयायेव महीक्षितां ।
 मासद्वयं स्फुरन्नासीत् स व्योम्नि विमले सदा । सदये हृदये राज्ञश्चित्तौघोऽनिष्टमङ्कया ।
 अदृश्यन्त सदा श्वानो विक्रोशन्तः पुरान्तरे । शुचेव रुदिताक्रन्दा भाविविष्टेचणादिव ।
 एकपक्षेऽभवच्चन्द्रसूर्यग्रहणसंस्थितिः । एकपक्षमिवादातुं राज्यं राजविपर्ययात् ।
 सूर्यमङ्कान्तयः क्रूरदिनेष्वाप्तास्तदा विशां । भाविक्रूरहलोत्पादमादचिन्तनभीतिदाः ।
 मन्निर्माता चयं यास्यत्ययं किमिति दुःखिता । राजधान्यरुदच्छत्रतलोल्कध्वनिच्छलात् ।

दृष्टोऽम्बरे द्वितीयस्यां सुधांशुस्तत्र तैर्जनैः । उत्तानद्वय भूपेशमन्यं सूचयितुं विशां ।
 अत्रान्तरे महाघोरमनादृष्टिकृतं भयं । उदभूदन्यदेशेषु दुर्भिक्षोपद्रवावहं ।
 भिक्षुकानन्यदेशीयान् प्रेतरूपानिवागतान् । दृष्ट्वा पृच्छन्नृपस्ते च वात्ता तस्याब्रुवन्निति ।
 राजन् देशेष्वनेकेषु वृष्ट्यभावात्समन्ततः । सर्वान्तकृत् कालद्वय दुष्कालः समुपस्थितः ।
 दुर्भिक्षेण प्रभवतां मणीनां सा महार्घता । नीता नीचेन साधूनामिव सर्वोपयोगिनां ।
 भुञ्जते श्वादयोऽन्योन्यं पिशितं चुदुपद्रुताः । तत्तच्छून्यगृहान्तःस्थनिःशेषितश्वप्रजाः ।
 स्पृष्टोच्छिद्यतया दृष्टप्रायश्चित्तादिनिष्ठिताः । क्षुधा दिजवरादेवप्रयाताः सर्वभक्ष्यतां ।
 कापि विप्रस्त्रियस्तत्तदभक्ष्यान्वीक्षणचमाः । पक्वान्नं सविषं भुक्त्वा स्वमन्यंश्च व्यसन्नव्यधुः ।
 अष्टाश्व्य वसतिं त्यक्त्वा गते कापि मृते जने । शून्याः केन पुरयामा दृष्टा राजन् पदे पदे ।
 प्रीतिं स्नेहश्च दाक्षिण्यं पत्न्यां पुत्रे पितर्यपि । कुचिभरिः चुदुत्तप्तोविस्मरत्स्वनौ जनः ।
 खुरासानावनोशकं विक्रान्त्या शत्रुभूमिगं । अन्नाभावाद्भवान् मित्रमभिषेणेन निर्गतं ।
 मेजौभेसैदनामानं सुरत्राणं रणान्तरात् । इराकभूपतिर्बद्धावधीत् कोटिवलान्वितं ॥ युग्मं ॥
 तस्य दुर्योधनस्येव बद्धस्य हरणक्षणे । अभूः संख्यानन्तरेऽसह्यतुल्यकृतृपतिवयः ।
 देशेषूद्धतदुष्कालबलाबलविपर्ययात् । अन्योन्यनृपयुद्धेन विघ्नादेव पदे पदे ।
 सुखप्रदं भवद्देशं श्रुत्वात्तदिसमृद्धिभिः । आगतांस्तत्त्वमापाल रचास्मान्विचतान् क्षुधा ।
 श्रुतेति वात्तामात्तान्तां जानन्नित्वा निजां प्रजां । द्रव्यकोटिं ददौ राजा तदर्थं करुणाकुलः ।
 अत्रान्तरे स्वयं सिद्धकृतं स्वयंपुरं महत् । समस्तं वज्रिना दग्धं शून्यारण्यमिवाभवत् ।
 क्रमराज्यस्फुरत्प्राज्यराज्यतन्त्रक्रियाङ्कितं । भूर्जभाण्डादि तत्रस्थं समस्तं भस्मसादभूत् ।
 याज्ञो जैनगिरिचेत्रे सप्तमांशोऽत्र भाविभिः । इति तासमये पट्टे कल्पं यस्यां व्यधानृपः ।
 श्रीमाञ्चैनोत्ताभदीनोयवाचे सर्वान् भूपान् भाविनो जैनगिर्या ।
 कथोत्पाप्य स्वैर्धनैर्भूर्जयात्र तस्या याज्ञः सप्तमांशो भवद्भिः ।
 जलावतरणं कृत्वा गिरीनुलङ्घय मत्कृतः । पुण्यकेतुरयं सेतुर्वैर्द्वनीयः शुभेच्छया ।
 इत्थं तासमये पट्टे श्रीवकाशोऽनिर्दिता । प्रशस्तिरासीत्तां राजधानीवज्जीररच च ।
 प्रदीप्तः सुकृतोत्कर्षदवास्तैव महीपतेः । अरबद्राजधानीं तां मध्यस्थामपि पावकः ।
 श्रुत्वा दग्धं पुरं राजा शुचा दग्धा विदग्धधीः । अचोकरन्नवं तूर्णं चारु दारुमयैर्महैः ।
 राजा वराहमूलीयां राजधानीं पुरा कृतां । आनीय विदधे तत्र राजवासं नवं महत् ।
 तत्रायकनृपागारं सेतुमत्तोऽस्मितं नवं । क्रमराज्यश्रियो हारं सारं स्वयंपुरं व्यधात् ।
 सेतुमत्तोऽस्मिते तत्र गृहश्रेणिमणित्रजे । राजधानी स्फुरच्छ्वा धत्ते मध्यमणिश्रियं ।
 मानुष्यकं नववसन्तमिवाप्य ह्ययं लोका लताद्वय लसन्ति नवे वनेऽस्मिन् ।
 तद्द्वान्ववारुचिकराद्वय पुष्पपूगाः स्थिला दिनानि कतिचिच्चतुरं प्रयान्ति ।

४४५

४४०

४४५

४४०

४४५

४४०

विहगेष्विव जातपक्ष्मणः पुरुषेषु प्रभवेत्कुटुम्बवर्गः ।

सुखगत्युचितोऽपि तत्प्रतिष्ठो न चिरन्तिष्ठति कायकष्टदायी ।

अत्रान्तरे दिवं याता सावोधाखतोनाभिधा । श्रीमत्सैदान्वयोदन्वचन्द्रिका नृपतिप्रिया ।

यत्संयोगसुखं प्राप्य येऽज्ञासीत्सफलम्बयः । तदियोगादिदग्धाङ्गः सर्वं शून्यमिवाविदत् ।

न्यस्तोराजेन्दुना सिन्धुदेशे योगुणसुन्दरः । स्वराणेन सुरराणपदे प्राणाधिकप्रियः ।

श्रीक्यामदेनं सिन्धुवीथं भागिनेयं सुतोपमं । एवरादिमनाम्ना तं हतं युद्धेऽष्टेणानृपः ।

परमाश्वासनोपायः सुखे दुःखे च योऽभवत् । तदा तन्मरणं राजा भुजच्छेदमिवाविदत् ।

दद्यावखानादिमृतौ याभून्मन्त्रिसभा नवा । लीलामित्रैः समं सर्वा सा यया स्मरणीयतां ।

लसन्मदे विभुप्राप्तकार्योत्पादितसौहृदः । तत्कालं प्रमथं यातोदाता भेरखुशाक्षदः ।

दुर्वार्त्तामन्त्रं शृण्वन्नार्त्ता जानन्नजिज्ञां प्रजां । स्वसुतान्येन्यधैरेण चिन्तातप्तोऽभवत् ।

अतीतान् बान्धवान् मृत्यान् सखीन् प्राणसमान् स्मरन् । स्वात्मानमविदद्राजा यूथभ्रष्टमिव दिपं ।

अत्रान्तरे राजसूनेर्हाज्यखानस्य रक्तजं । अस्वास्थ्यमुदभून्नित्यं मद्यपानातिसेवनात् ।

शौर्यैर्दार्यनिधेः सूनेरतिप्रियतया तथा । राज्यसौख्यलता राजहृदुद्याने फलाचिता ।

तदाभून्नोरसप्राया तदस्वास्थ्यदवाग्निना । अयानीयान्तिकं दृष्ट्वा सविकारं भृशं कथं ।

स्नेहादित्यब्रवीद्राजा पुत्रं मन्त्रिसभान्तरे । अहो पुत्रफलं लभ्यं दोषासक्तेन पानजं ।

येनेदृशी दशा प्राप्ता चन्द्रेणैव चषावहा । स्वार्थपिची हितः कोऽपि मृत्युले नास्ति रक्तः ।

पानव्यसनसंसक्तं यस्त्वामुपदिशत्यलं । कियन्तोऽद्यतना भोगाश्चमत्कारकरास्तव ।

किमेकेन भवान् यस्तो विषयेण पतङ्गवत् । अस्मिञ्जन्मनि सामग्री येयं प्राप्तान्यदुर्लभा ।

प्राप्ता नैवेदृशी भूयायदि दुर्व्यसनो भवान् । किं चिरन्तनवृत्तान्तैर्दृष्ट्यादीनां समीरितैः ।

मद्येनातनु भूपाला दृष्टनष्टा विचार्यतां । तथाहि सबलारातिगणतुलसमीरणः ।

मल्लैकजस्रया योऽभून्मद्राज्याग्निनिधानभूः । तेनापि दृष्टं दुष्टं प्राङ् सोऽत्याचीलत्सुवच्चक्रः ।

तस्य पुत्रोऽभवच्छादिमसोदः प्रमथे पितुः । सर्वं हारितवान् जीवः कुर्वन्मर्म तु चेष्टितं ।

सप्त प्रकृतिधात्वाढ्यं तन्मल्लैकपुरं महत् । कुपुत्र व्यसनाद्यातं देहवत् स्मरणीयतां ।

मद्यं यल्लोहितं वर्णं विभर्त्ति चषकान्तरे । जाने पापप्रवृत्तानां हृदयमिव जायते ।

न मद्येनामुना तुल्यः शत्रुरस्ति हि देहिनां । सेवितोहितकृच्छ्रमर्थं हन्यतिसेवितं ।

मैरेयमदमत्ता यां कुर्वन्त्यनुचितां क्रियां । उन्मत्तोऽपि न तां कुर्याद्यत्स तस्मात्पलायते ।

मद्यरूपेण वेतालः प्रविश्य हृदयं चणात् । न केषां हरते प्राणान् सहासरुदितक्रियं ।

विषेण वामुना पुत्र पीतेनाग्नेदृशी दशा । पाहि स्वं त्यज सावधं मद्यमद्यप्रभृत्यतः ।

न चेत्यजसि मूढस्त्वं व्यसनार्पितमानसः । अचिरादञ्चितो लक्ष्म्या प्रचीणायुर्भविष्यसि ।

श्रुत्वेति राजपुत्रस्तु स्वपितुः सम्यतागिरः । तदाज्ञां न विना मद्यं पिबामीत्युत्तरं व्यधात् ।

दीप्युज्झतं चीणदशं मन्दमस्त्रेहभाजनं । सुतं दीपमिवैक्ष्याभूद्रूपोभोहतमोहतः ।

उपदेशगिरः प्रियाः श्रुतौ गतभाग्येषु भवन्ति जन्तुषु । विपदभ्युदये पुनः स्मृता न मयाश्रावि किमित्यस्तुदाः ।
 अथ स्वावसथं गत्वा सोऽपि वधन्विताऽपि सन् । विषवद्व्यसनान्धानामुपदेशो निरर्थकः ।
 तावता खेहमाशङ्क्य राजपुत्रेति मन्त्रिणः । आदमखानमानिन्युर्गूढलेखैर्दिगन्तरात् ।
 अनुजागमनत्रासाद्यथा यातोऽयजः पुरा । तथायजागमत्रासादनुजो याति देशतः । १०५
 एतत्कलहनिश्चिन्तः प्राग्वत्यां निजमण्डले । इति बुद्ध्या प्रवेशेऽस्य कृतोपेक्षो नृपोऽभवत् ।
 हाज्यखानात्मजः श्रुत्वा तं पितृव्यं समागतं । युयुत्सुः प्राप पर्णोत्सन्ध्यात् राजपुरीं ततः ।
 आर्द्राढकोटमाश्रित्य भ्रातृपुत्रपितृव्ययोः । कश्मीरागमनदेषादभवद्युद्धमुद्धतं ।
 दृष्टं हसनखानस्य क्षमिलं बलशालिनः । विना पैतामहीमात्रां नागादेशोत्सुकोऽपि सन् ।
 अयजेऽभ्यन्तरं प्राप्ते द्वारस्थे ललिते पितुः । हाज्यखानोऽनुजयुतो युक्त्या साम प्रयुक्तवान् । ११०
 दिव्यं मौसुलदेवेन ते कृत्वापि परस्परं । नात्यजन् हृदयैर्द्वरं कार्णव्यमौर्णादवांशुकाः ।
 अहो गुहायामेकस्यां प्राप्ता भिंहचतुष्टयी । एतदन्योन्यैरोत्थानाशोऽयं समुपस्थितः ।
 राज्ञोदेशस्य खानानां परिवारस्य मण्डले । सर्वान्स्नान् मिलितान्दृष्ट्वा प्रोवाच सकलो जनः ॥ युग्मं ॥
 अत्रान्तरे द्वयोर्द्विष्टं कनिष्ठं श्रेष्ठमात्मजं । विचार्यानीय वदामखानं सविजनेऽब्रवीत् ।
 वदाम ज्येष्ठोभ्रातायं द्विष्टोदुश्चेष्टितैः कृतः । स्मृतपूर्वमपकारोऽयं हितो जातु न ते भवेत् । ११५
 अन्यं यं सेवसे भक्त्या दुराशायस्तमानसः । स कथं खं सुतं त्यक्त्वा कार्यं त्वां समपेक्षते ।
 तस्मात्तं पैशुनाचारं मा कृथा भाविदुःखदं । मदेकशरणो भूत्वा कालं नय ततोऽचिरात् ।
 प्राप्स्यन्ति सम्पदः सर्वा न्यायमार्गस्थितस्य ते । अन्यथा तैलतप्रायः कटाहफरणीनिभः ।
 तदैरानलमध्यस्थो मुग्धदग्धो भविष्यसि । श्रुत्वेति स पितुर्वाक्यं मुग्धधीरब्रवीदिदं ।
 देव मे पितृवत्त्वेहं हाज्यखानः करोत्यलं । सेव्यः स एव मे भाति तं त्यजे नैव जातुचित् । १२०
 रक्षिष्यति स मां काले कोऽन्योऽस्मादधुना बली । श्रुत्वेति भूपः प्रोवाच क्रुद्धस्तं कृतनिश्चयं ।
 हा धिक्तां मां परित्यज्य पितान्योऽङ्गीकृतस्त्वया । दृष्टिर्या विहिता मूढ प्रोक्तव्यं वचनं मम ।
 तस्यानाशोऽचिरेणैव भविष्यति न संशयः । इत्युक्त्वा प्रतिमुच्यामुं खान्तरेवमचिन्तयत् ।
 अहो प्रदीप्तान्मत्तोऽमी जाता विसदृशाः सुताः । त्रयोऽमी दहनागारादिव हा भस्ममुष्टयः ।
 अयोग्या दीप्तिरहिता काष्ठाः कृष्टावर्णिष्टाः । कदाचिदिजने राजा सुतानिष्टाविशङ्कितः । १२५
 अधुना करणीयं किं मयेति व्यक्तमब्रवीत् । तत्समं बुधा येऽपि तत्प्रसङ्गादभाषिरे ।
 राजन्नुत्साद्यते देशोराज्यलुब्धैः सुतैस्तव । एकस्यैव निजं राज्यं किं नार्पयसि योहितः ।
 व्याकुलत्वं विशां येन तव न स्याच्च भूपते । तत्रापि माणिक्यदेवः श्रुत्वामुं प्रबलं श्रिया ।
 वैरी स्याद्येन देशस्य सर्वनाशोऽचिराद्भवेत् । इति श्रुत्वाब्रवीत् पुत्रस्वभावेक्षणदक्षधीः ।
 ज्येष्ठः श्रेष्ठोऽस्ति किन्त्वस्य कार्यं येन सेवकाः । न सन्ति तादृशा येषां राज्यं दार्ढ्यमवाप्नुयात् । १३०
 मध्यमोऽतीव दातास्य प्रद्युम्नाचलसन्निभं । द्युम्नं चेत् स्याद्भयान्नास्य कर्षमात्रोऽवशिष्यते ।

कनिष्ठोदुष्टधीः पापनिष्ठोऽस्मादचिरात् सभा । नष्टा स्यात्तत्सुतं श्रेष्ठं जानी कमपि नोचितं ।
 मया तावत् स्वयं राज्यं कस्मात् अपि न दीयते । गते मयि बलं यस्य स प्राप्नोत्विति मे मतं ।
 बहवो न मरिष्यन्ति यदि तन्मम को गुणान् । गणयति यतः स्थित्या दयोर्भेदे हि लभ्यते ॥ कुलकं ॥
 ध्वान्तं पतेद्यदि न दिक्षु जनस्य दृष्टिर्नश्येन्न चेद्यदि मुषन्ति न तस्कराद्याः ।
 सङ्कोचमेति गुणवान् यदि नाम नासौ जानाति यो दिनमणिं परलोकयासं ।
 स्ववीर्येणार्जितं राज्यं योजितं स्वधिया मया । कुपुत्रैर्नाशितं सर्वं परस्परविरोधिभिः ।
 सप्ताङ्गन्धातुसम्बद्धं राज्यं देहमिवोर्जितं । दोषैरिवैतैः पुत्रैर्मे त्रिभिस्संदूषितं नु यत् ।
 तत्स्वास्थ्यमासादयितुं शक्ताः पथ्यचिकित्साया । सन्मन्त्रिणोऽगदङ्कारा न सन्त्यद्यतने चणे ।
 भुक्ता भोगाश्चिरं शास्त्रगीतकाव्यविनोदनैः । वयः सफलतां नीतं कार्यं किमपि नास्ति मे ।
 देशस्य यावत्युत्पत्तिर्नवा तत्तिगुणा मया । सम्पादिता प्रजास्त्रेहात्कुल्याकर्षणयुक्तिभिः ।
 सर्वदर्शनरक्षायै पात्राण्यालोच्य सर्वतः । प्रतिपद्य शुभे काले भूर्नवा धर्मसात्त्वता ।
 सच्छिद्रमधुना राज्यं वदने रदनोपमं । तुदति प्रत्यहं तस्मात्तत्त्यागेन सुखं मम ।
 चौराणामिव दीपोऽहं येषामचिगतोऽस्यहं । अचिरात् सगुणस्थित्या ते स्युरनुशयादिताः ।
 शान्त्यन्ति न चिरं तेऽपि मद्द्विष्टा ये सुतादयः । सकलाः प्रलयं यान्ति भुक्ता धान्यफलं न किं ।
 युक्त्या निर्याणमेवास्य जीवस्येच्छामि साम्प्रतं । येन सर्वे भविष्यन्ति पुत्राः पूर्णमनोरथाः ।
 श्रुत्वैत्युक्तिं सदुःखस्य नृपतेस्तेऽब्रुवन्पुनः । देवेदं चेन्मतं तत्किं कोषोऽयं रक्ष्यते महान् ।
 परलोकस्य पाथेयं कुरु जीवन्ममं व्ययं । तदाकर्ण्योब्रवीद्राजा युक्तमुक्तमिदं वचः ।
 किन्तु शृण्वन्तु मे हेतुं यत्कोषोऽयं धृतोभूतः । मयि प्रमीते मद्राज्यं मत्पुत्रः कोऽपि चेन्नभेत् ।
 मत्सञ्चयेन तप्तः स प्रजायाः स्वन्वर्जयति । पुत्राधिका प्रजेयं मे रक्षणीया विभाति या ।
 तस्याः पीडां भविष्यन्तीं हरिष्ये सञ्चयादतः ।
 पूर्णविलासान् कुरुते प्रजेशोरिक्तः प्रजापीडनमातनोति । तप्तो मृगेन्द्रारमते गुहान्तं भुङ्क्ते चुधान्तो वनजन्तुवर्गं ।
 मत्सञ्चयोपकारेण भाविभिः पीडनोद्भिस्तैः । आयतिञ्च वदद्भिर्मां करिष्यन्ते न गर्हणाः ।
 पूर्णाद्राजगृहादन्ये पूर्णाः स्युरूपकारकाः । नयन्त्यभ्यर्चनं चेत्तायं भूमौ वर्षन्ति किं घनाः ।
 इयं या सामग्री भवति नृपतेः सर्वरुचिरा धनेनैकेनैव प्रभवति चिरं सा प्रभवता ।
 फलं पत्रं पुष्पं समदयति यद्यद्विटपिनो धरण्यन्तर्भूतो जनयति तदेको रसगुणः ।
 स दीर्घदर्शिनोवाक्यं श्रुत्वेति पृथिवीपतेः । आसंस्तु चोद्यकर्त्तारस्तदये ते निरुत्तराः ।
 राजवेश्मनि पयोनिधौ च या वह्निर्नोभृति पदार्थपूर्णता । जीवनाप्रजनया च काचिता सैव तस्य सुषमा समाहिता ।
 यद्यद्युक्तं नरेन्द्रेण स्मृत्वा तत्तत्फलचणात् । न कः शंसति शोकार्त्तस्तदीयां दीर्घदर्शिता ।
 सचिवाः सेवकाः पुत्रमित्रसम्बन्धिवान्भवाः । दुःखापनोदं कुर्वाणाः केऽपि नासन्महीभुजे ।
 राजा गर्भगृहान्तस्थः शृण्वन् पुत्रस्थितिं मयः । कृतकप्रेमवैराद्यां न वह्निर्निरयाद्भिया ।

संसारदुःखशान्तर्यं मनोव्याख्यानवेदिनः । अष्टौण्डणरात्रं स श्रीमोक्षोपायसंहिता ।
स्वकण्ठस्वरभङ्गाहमुदुत्तपरिवर्त्तनैः । व्याख्यामकरवं येन निःशोकोऽभूत्तद्वयं नृपः ।
भ्रमस्य जायतस्तस्य जातस्याकाशवर्णवत् । अपुनःस्मरणं साधोर्मन्ये विस्मरणं वरं ।
दीर्घस्वप्नोपमं विद्धि दीर्घं वा प्रियदर्शनं । दीर्घं वापि मनोराज्यं संसारं रघुनन्दन ।

यदि जन्म जरा मरणं न भवेद्यदि वेष्टवियोगभयं न भवेत् ।

यदि सर्वमनित्यमिदं न भवेदिह जन्मनि कस्य रतिर्न भवेत् ।

यतोयतोनिवर्त्तत ततस्ततोविमुच्यते । निवर्त्तनाद्धि सर्वतो न वेत्ति सुखमण्डपि ।

मद्वाख्याश्रवणाभ्यस्तान् स्वावस्थासु चकान्वहन् । इत्यादिकान् स्वयं श्लोकानपठत्स महीपतिः ।

मोक्षोपाये श्रुते मत्तस्तत्तत्पदार्थभावनात् । अथैकदाप्रवीद्राजा विबुधानन्तिकस्थितान् ।

किमर्थं स्वसुतस्नेहं करोत्येकोन ते हितः । इत्येव वक्ति मे नूनं कर्णोपान्तागतोजनः ।

अस्थिदन्तादिभिर्भुक्ता मांसं मांसेन भुज्यते । रक्तबीजमये भोगे भ्रमोऽयं न व्यपैति मे ।

अहो मयि मृदौ सर्वसुखदे च्छिद्रकारिणः । नाशायामो सुताजाताराङ्गवे किमयोयथा ।

यैस्समं स्वययोनीतं तेऽवशिष्टा न केचन । आजीवनं चलत्येषा तद्वियोगविषयथा ।

देहोऽजमिदं जीर्णं केशदण्डगणवृत्तं । सच्छिद्रं रोचते नाद्य दुर्दिने मन्मनोमुनेः ।

भुजगैरिव दद्यानि राज्याङ्गानि सुतैर्मम । तत्त्यागोपायैवैकोयुक्तोमे नान्यथा सुखं ।

इत्यादि चिन्तयन्नाजा पारसीभाषया व्यधात् । काव्यं शीकायताख्यं स सर्वगर्हार्थचर्चणं ।

राज्ञोधात्रेयपुत्राद्याः प्रमेयैरपि सत्कृताः । भूपपत्तं परित्यज्य हाज्यखानमुपागमन् ।

किमन्यद्भक्तमेवाङ्गि ये दृष्ट्वा नृपसन्निधौ । अलङ्घ्यन्तु निशि खैरं ते खानाग्रे गतत्रपाः ।

ताटस्थेन स्थिते राज्ञि तद्भृत्यानां परस्परं । तत्तदाक्षेपतो देशे कोऽप्यजृम्भत विस्मयः ।

भविष्यन्निव साम्राज्यसार्द्धभागी न कस्तदा । तत्पुत्रेषु नु रक्तोऽभून्नतु राज्ञि सुखस्थिते ।

इत्थं स्वभृत्यसञ्चारदुराचारविचारणात् । परिवारान्निजान् सर्वान्निर्विषोऽभून्महीपतिः ।

अद्य ये स्वान्तिके दृष्टाः प्रातः खानान्तिके श्रुताः । दाढ्यं कुत्रापि नो प्रापुः सारसाद्वैव सेवकाः ।

हृद्गदो वर्ण्यते यस्यै तादृगाश्चासमाजनं । तत्कालं सेवको भक्तो दृष्टः कोऽपि न भूभुजा ।

यन्नेतत्तं यच्च नो दृष्टं यच्छ्रुतं वा कदाचन । निर्यन्त्रणो जनः प्रोचे प्रत्यहं राजमन्दिरे ।

स्वभ्रातृकलैहकायस्तत्तत्पैशुन्यकर्मणा । बह्नामखानोऽनर्थानां कर्णौ मूलमिवाभवत् ।

स्निग्धोऽयमित्यवगते यदि काष्ठखण्डे दण्डे प्रदीपपदवोपरिदीपिताग्ने ।

किं स ज्वलन्नपि करोति चिरं प्रकाशं दीपं न कं वितनुते निजकज्जलौघैः ।

प्राप्तस्त्वाणाय राज्ञोऽसावित्याशा र्यान्निवेशिता । अभूदादमखानः स वित्राणोऽप्यात्मरक्षणे ।

भ्रात्रा समं जिघांसुं मां बह्नामेदैधनिष्ठुरः । अहमेकोऽवलस्तन्मे गतिः कान्या लया विना ।

नास्त्यस्मान्मे स्वजीवाशा तत्स्वात्मा रक्ष्यतां विभो । त्वयि जीवति राज्यस्थे भयं मम न विद्यते ।

कुर्वन्त्यन्ये तदास्कन्दमद्यान्योन्यरणोद्यताः । इत्यादि वार्त्तां शृण्वन्स वभूव भयविक्लवः ।
 इत्यमादमखानेन कदाचित् ज्ञापितो नृपः । ऊचे तं नास्ति मे लोभो राज्ये वा निजजीविते ।
 गच्छ कापुरुषाव खं विप्रार्थं किमिहागतः । इत्थं निर्भर्त्सितः पित्रा कुशदीनपुरीं गतः ।
 अनुजास्कन्दभीतोऽभूत् स्वरचणकतचणः ।
 लुब्धेऽमुष्मिन् भवति हि सुखं सर्वदैवेति बुद्ध्या यः संहर्त्तुं रिपुकृतभियोरचणोयोऽवभाति ।
 तत्तन्वस्थायदि भवति स स्वात्मरक्षास्वशक्तोभाण्डवासादिव तुरगतः प्रत्युतोपद्रवः स्यात् ।
 पित्रास्मदर्थमानीतो ज्येष्ठोद्दिष्टो भयाय नौ । इति क्रुद्धौ सुतौ श्रुत्वा चकितः स नृपोऽभवत् ।
 राजा च राजपुत्रश्च तदमात्यपुरोगमाः । अन्योन्याशङ्किताः सर्वे न निद्रामुपलेभिरे ।
 भोगोपचारं सन्धय्य तत्कालनेषु सेवकः । यत्तज्जिकोपकारेणारञ्जयन् स्वामिनो निजान् ।
 कर्त्तव्यमादिशत्किञ्चित् यत् स मृत्यान् चणान्तरे । अवोचत्कृतकर्त्तव्यान् किमुक्तं न स्मराम्यहं ।
 स्वहस्ताक्षरसम्पन्नां त्यक्त्वा रीतिं पुरातनीं । ज्ञात्वा प्रकृतिवैगुण्यञ्चक्रे तन्त्रं स मन्त्रिषात् ।
 यैरस्मात्सदनोत्तिष्ठः सोऽयं वैरानलः खलैः । तच्छमाय कृतोपेक्षा तैस्तैरुभयवतेनैः ।
 मदद्विंतास्ते नश्यन्तु मन्त्रिणस्तनयाश्च मे । ये मन्त्राग्नेन तुर्यान्ति राज्यलुब्धा जिघांसवः ।
 इत्युद्दिग्धो महीपालः श्वसञ्जपपरायणः । प्राप्तदुःखोऽशपत् सर्वं यास्यति स्मृतिशेषतां ।
 स्वामी विरक्तस्तपुत्ता मिथेवैरपरायणाः । किमुज्जीवविधेयं नः कष्टमापतितं महत् ।
 इत्थं पौरजनः सर्वशुक्रोऽशातितरां तदा । यवनव्रतमासाप्तौ त्यक्तमांसाशनो नृपः ।
 सन्दध्या च कुपुत्तोऽयं यैरानीतो दिगन्तरात् । तैः स्वात्मरक्षिभिस्सर्वैः राज्यं मे वत नाशितं ।
 एकतः सबलौ पुत्रौ नगरे मिलितौ मिथः । एकतः पुत्रएकाकी तन्निष्ठामन्त्रिणः शठाः ।
 पुत्रायुद्धं करिष्यन्ति कष्टमापतितं महत् । किन्तु दूये पुरी सेयं पाल्या कुलबधूरिव ।
 मयि जीवति नश्येच्चैत्किं कार्यं जीवितेन मे । भक्ताः शक्ता गता मृत्याः किं पृच्छामि करोमि किं ।
 इत्यादिचिन्तासन्तापजाताधिव्याधिबाधितः । किमुक्तराज्यनिर्वन्धः सनिस्सन्द इवाभवत् ।
 सबालवृद्धं नगरं क्षुब्धतत्तत्कुवार्त्तया । सोऽभूदभिर्मिवोद्भूतं समास्थापयितुं क्षमः ।
 भोक्तव्यं यन्मया भुक्तं किं भोक्ष्येऽद्य नय द्रुतं । आनीतभोज्यमन्येद्युः शिवभट्टं क्रुधाब्रवीत् ।
 अतिचिन्ताकुलो राजा ह्यायायामप्यविश्वसन् । दुधुचून् सचिवान् श्रुत्वा अदधे न स्वजीवितं ।
 गतमंविदिव स्थित्वा दिनानि कतिचिन्निजैः । स पृष्टोऽप्युत्तरं राजा न कस्मादप्युदैरयत् ।
 पृष्टः प्रकृतिभिः कार्यं सम्भाष्यानर्थकं वचः । रुजार्त्तद्वयं शय्यायां स सुष्वपैकदालसः ।
 नाविदंस्तद्रुजोद्देतुं लक्षणं वा चिकित्सकाः । जाने वाच्यां शूचं हर्त्तुं बभूवानशनव्रती ।
 अत्युन्नतान् सुफलदान्वितोच्चशाखान् ख्यातान् द्विजप्रियतया शूभमार्गसंस्थान् ।
 धाता निपातयति सर्वजनेोपयोग्यान् पृथ्वीधरांस्तत्त्ववरानिव दुष्टवातः ।
 अत्रान्तरे त्रयः पुत्रा दोषाद्वयं महोत्पन्नाः । धातुवद्दूषयामासुर्देशे प्रकृतिसप्तकं ।

६९०

६९५

७००

७०५

७१०

मूकप्रायं नृपं तादृगवस्थं द्रष्टुमन्वहं । सशङ्कास्तमुपाजग्मुराजपुत्रा भटोल्लणाः ।
गजांसुरङ्गास्तत्पुत्रभोत्यै तादृग्दशनृपं । दाराये स्थापयामासुः सर्वदर्शनदित्तया ।
स्वस्तिवादध्वनिं श्रुत्वा सवाह्याभ्यन्तरा जनाः । द्वितीयेन्दुमिवाद्राक्षुः सानन्दा दर्शनागताः ।
श्रुत्वा बह्ममखानोऽथ चकितोऽन्तिकमागतः । गत्वरं लक्ष्मैर्ज्ञात्वा दूरं भ्रात्रेऽब्रवीदिति ।
जीवत्यस्मत्पिता नैव मिथ्यैवोत्थाप्यते विटैः । दारायात्पतितो भूमौ मूकप्रायो विचेतनः ।
तदुत्तिष्ठ वयं यामः ससन्नाहानृपाङ्गनं । हरामस्तत्तुरङ्गादि बद्धा दुष्टांश्च मन्त्रिणः ।
नैसेतुबन्धं केत्यामस्तेन नश्यति तेऽयजः । श्रुत्वेति सोऽभ्यधात्वेवं वक्तुं युक्तं ममाग्रतः ।
स्वप्नेऽप्यनिष्टं यस्याहं नेच्छामि स्वामिनः पितुः । तच्छ्रुत्वा निशां यावत्तदग्रे सोऽनयच्छुचा ।
तावन्मुमूर्षुं तं श्रुत्वा पितराज्यजिह्वीर्षया । आदमखानः श्रीजैननगरं सबलोऽभ्यगात् ।
भटसन्नाहसामग्रीं प्रापथ्य पथि गोपिता । अवसत्स्वनिशामेकां राजधान्यन्तरालये ।
तावद्भस्मनकोषेशः स्वार्थान्धोमोहयन् परान् । गृहीतदिव्यः श्रीहाज्यखानपत्वं समाश्रयन् ।
अथ निष्काशितेऽन्येद्युः सचिवैः सबलोऽग्रजः । कुम्भदीनपुरीं गत्वा धिया भाग्यश्रियोऽञ्जितः ।

७१५

७२०

७२५

ज्येष्ठोऽप्यभूत्कुशलधीरपि भृत्ययुक्तः । शूरोऽप्यनन्यसदृशोद्यमधैर्ययुक्तः ।

प्राप्ते क्षणे किमपि बाधु न कर्म कुर्यात्पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ।
स चेत्तन्निशि हलैकमहरित्यत्तुरङ्गमान् । अभिलथ्य वरं राज्यं बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।
अत्रान्तरे हाज्यखानः कोषेशानुजचोदितः । राजधान्यङ्गनं गत्वा तुरङ्गाद्यहरत्पितुः ।
यदार्त्तया विनिर्धेय्या येऽभवन् सुतसेवकाः । विविग्नुस्ते ससन्नाहाः समदाः कालपर्ययात् ।
अभिमन्युप्रतीहारमुखानिन्द्यं यदब्रुवन् । तदुत्पिञ्जे तत्फलनैरचिरेणानुभूयते ।
तद्दिने हाज्यखानः स सबलोवहिरास्थितः । नाशकज्जनकं द्रष्टुं सोत्कोऽपि द्रोहशङ्कया ।
तदार्त्ताकर्णनाङ्गीतो निराशः सपरिच्छदः । आदमखानोवित्राणे विपुलाटाध्वना यथै ।
स तारबलमार्गेण गच्छन्निजजनावृतः । अन्वागतानुजभ्रातृवीरलोकचयं व्यधात् ।
अभिमन्युप्रतीहारमुख्याः शौर्यममानुषं । दृष्ट्वैवादमखानस्य सान्वर्याभिधमूचिरे ।
यावान् स्वय्यपुरे तेन कृतोलोकचयः क्रुधा । तावानेव कृतस्तत्र सङ्कटो गिरिगङ्गरे ।
तावद्भस्मनखानोऽपि राजपुत्रोऽगुणोज्ज्वलः । त्वर्णं पर्णोत्समुल्लङ्घ्य कश्मीरान्तरमाययौ ।

७२९

७३५

ग्रीष्मोष्मशोषिततनुर्विरसस्त्रिरं यश्चायोऽञ्जितो मरुतरुः पथिकैर्निरस्तः ।

वर्षाप्रसेकमहिमा जनतापशान्त्यै सेव्यः स एव वत पुष्पविचित्रशोभः ।
सदृशैवावहन्मध्ये या दयोस्तटयोरिव । एकपार्श्वगता सर्वा तदाभूद्राज्यनिम्बगा ।
इत्थं भ्रातृद्वयस्थित्या विजयावजयक्रमः । अन्यथा कल्पितः सर्वैरन्यथाभूदिधेर्वशात् ।
पुत्रः स्यान्न कदेति शोचति पिता जातेति हर्षाकुलस्तदृष्टौ यततेऽन्वहं विधिगतैश्चिन्तास्तदोयावहन् ।
वृद्धेविप्रमिव स्वकं स्वजनकं जानाति लोभान्वितस्तद्वित्ताग्निधिया मरिष्यति कदेत्यन्तः सदाचिन्तयन् ।

७४०

अस्मिन्नवसरे राजा कियद्भिः सेवकैर्दृतः । श्रुतमश्रुतवत्कर्तुं स निश्चिन्तद्वाभवत् ।
 दर्शितास्वास्थ्यवाम्बन्धस्त्यक्तपेद्याद्युपक्रमः । नृपेन्द्रे विरुचिः क्षीणकालचन्द्रदवाभवत् ।
 प्रजाभाग्यविपर्ययासात् सर्वायासाय विच्छविः । कल्पान्तरविवत्सेलं गन्तुं प्रावर्ततातुरः ।
 कम्पितौष्ठपुटज्ञातमन्त्रपाठः कर्वेर्दने । द्वादश्या ज्येष्ठमासस्य मध्याह्ने जीवितं जहौ ।
 प्राणप्रयाणसमये नृपतिः स मर्येक्षितः । सर्वाङ्गनिर्घत्साभाग्यभाग्यावृतमुखच्छविः ।
 जाने तद्वदनं लक्ष्मीसदनं खेदसन्ततिः । निर्घङ्गाग्यतरङ्गिण्याः प्रवाहद्वयदिद्युते ।
 तज्जीवरत्नहरणाज्जातभोतिरिव ध्रुवं । प्राणवायुर्हरन्नायुः क्षणं तूर्णगतिं व्यधात् ।
 प्राणान्ते विगलसूर्यसोमनेत्रजलच्छलात् । निरगान्नरदेवस्य प्रजास्नेहरसोध्रुवं ।
 द्वापञ्चाशतमब्दान् स राज्यं कृत्वा सुखप्रदं । षट्चत्वारिंशद्वर्षेऽगादिवं श्रौजेनभूपतिः ।
 कर्णैरथश्वप्रोद्यच्छत्रचामरकैतवात् । शुचेव पतितौ नूनं सूर्याचन्द्रमसौ दिवः ।
 तत्कालं मन्त्रिणामृत्यादासाजनपदाश्च ये । रुदितासुसुतिथ्याजान्निवापाञ्जलिमक्षिपन् ।
 राज्यं पश्यते वर्षे ज्येष्ठे मास्यग्रहीनृपः । उत्तरायणकालान्तस्तेनैवान्तरमासदत् ।
 अतीतगणितैकोनसप्तत्यब्दायुषं नृपं । वदनावगतप्रोद्यत्क्षणाकूर्चकचच्छटं ।
 श्रवीभूतं श्रिवीभूतं श्रिविकायां श्रवाजिरं । रुदन्तोमन्त्रिणोनिन्युच्छत्रचामरराजितं ।
 यत्र सुप्ताद्वैकत्र भान्ति पूर्वे महोभुजः । भर्तृप्रेम्णा धरण्येव निहिता हृदयान्तरे ।
 रुदत्पौरजनप्रोद्यत्तारोरोदननिःखनैः । वभ्रुवस्तच्छुचेवारं साक्रन्दमुखरादिशः ।
 का प्रयासि प्रजास्यक्ता हा देव नरजीवित । इत्यस्मादपरः शब्देनाश्रावि नगरान्तरे ।
 तत्तदाक्रन्दितैः शश्वत्कर्णसञ्जातसंस्तवाः । प्रुन्येऽप्यष्टएवलोकानामाक्रन्दितमयासकृत् ।
 कर्णैरथादयोत्क्षिप्य पितुः पार्श्वे नरेश्वरं । कृत्वा पटैकसंवोतं भूगर्भाभ्यन्तरे न्यधुः ।
 नेत्रनालखवदाभ्यधाराः स्वाचारकारणात् । मुखावलोकनं कृत्वा सर्वे मृन्मुष्टिकाजङ्गः ।
 भूपतिर्भविता नान्यस्त्वत्समोभूरियं गता । इतीव भावनां चक्रुर्मृन्मुष्टिग्रहणच्छलात् ।
 जित्वारीन् प्रबलान् रणे चितिमिमं कृत्वा धनैः सर्वतो दत्वा कोषमशेषदेशविदिताः कृत्वा पुरीः स्वाभिधाः ।
 सप्ताङ्गोर्जितभङ्गिसङ्गिसुभगं कृत्वापि राज्यं चिरं हित्वा सर्वमहो पटैकरचनामन्ते लभन्ते नृपाः ।
 स वैरराज्यदावाग्निमन्तप्रदव शीतलं । तद्गृहान्तरमासाद्य सुखनिद्रामिवाभजत् ।
 मुखं निद्रावृतस्येव दृष्ट्वा सौभाग्यसुन्दरं । हाज्यखानोऽकरोत्पित्रे मस्तकं स्वप्ररात्रिकां ।
 अपराद्धं मया तात वज्रशः पापबुद्धिना । मन्ये तेनैव रुष्टस्त्वमसहायोगतोदिवं ।
 श्रेकन्धरनृपोधन्यायस्त्वं पश्यति नाकगः । धिङ्मा योवञ्चितोराजन्दर्शनामृतवर्षणैः ।
 विद्धतं कापि नो तात मां विना सोत्सवच्छणे । वदाद्य कथमेकाको भजसे स्वर्गसम्पदः ।
 यस्त्वं कोमलशय्यासु नागानिद्रां गणावृतः । स कथं भूगणस्यान्तस्तिष्ठत्येकः सशर्करे ।
 प्रतिमुच्य भवन्तं मे प्राप्तस्य स्वगृहं न कः । अग्रपन्मासु मे लापोभूयोवाभितिकोपितः ।

अन्निद्रं कारितोऽस्माभिः कुपुत्रैः सततं भवान् । अथैवावसरं प्राप्य दीर्घनिद्रां करोषि किं ।
 ज्वलिताभूतनुर्बित्तं सततोदितया यया । साद्य किं चलिता राजंश्चिन्ता ते मानसान्तरं ।
 चित्रे वाप्यथ सङ्कल्पे पश्यामि वदनाम्बुजं । शृणोमि ताः कथाः कुत्र तात ते वज्रपातकी ।
 राज्यं विपद्दिनं रात्रिः स्रद्यानं पितृकाननं । जीवनं मरणं नाथ त्वं विना मम साम्प्रतं ।
 कुपितोवा प्रसन्नोवा कुतोऽप्यागत्य तात मे । दर्शनं देहि नो सोढुं चमोविरहवैशमं ।
 विहाय क नु मां तात गतः पादैकशेवकं । द्युतिं न लभते पद्मकोरकोभास्करं विना ।
 किं ह्योऽसि महीपते त्वमधुना दासोऽस्मि सेवापरो मानं मा भज देहि वाक्यमधुनाप्येकं ममात्यादरात् ।
 नो जीवामि विना त्वयेति विलपन् कुर्वन् भुजारात्रिकां साक्रन्दं रुदितं चकार सुचिरं दृष्ट्वा मुखं भूपतेः ॥
 इति प्रलापमुखरं हाज्यखानं श्रुत्वा चर्चितं । राजधानीं ततोऽनिर्युर्दिनान्ते मन्त्रिणा बलात् ।
 पितुर्लोकान्तरस्थस्य प्रीत्यर्थं तत्क्षणं सुतः । सालोरयाममात्मीयं न्यधात्तत्र शवाजिरे ।
 यौमपानीयदानेन तत्प्रयत्नं तत्पराधिनां । बहूनां प्रददौ चोणीमहाय्या धर्मसात्कृतां ।
 राज्ञानेन विना शून्यं नास्मिन् क्षामोचितं चमः । इतीव दुःखान्तत्कालं स्वमथौ रविरक्षिपत् ।
 सन्ध्याभ्रशटीमुत्सृज्य रोदनार्थमिवेशितुः । शुचेव विस्तृतं चक्रे तमः कचचयं चितिः ।
 आशाप्रकाशकैर्वन्द्यदर्शने गुणिवाञ्छेव । परलोकं गते तस्मिन् मण्डले प्रोदभूतमः ।
 तद्दिने रन्धनाभावाद्बृहधूमविवर्जिता । शोकमूका निरुच्छासा निर्जीवेवाभवत्पुरी ।
 शवागारोपरि शिलां स्फाटिकीं रचनो ज्ज्वला । दीर्घा सर्वैरुन्नतां राज्ञोमूर्तिं परिणतामिव ।
 घनोत्कण्ठदिदृक्षातद्दलोकाश्रुविन्दुभिः । यत्र मुक्ताफलैः पूजा लसतीवोपरि प्रभोः ।
 पौराः शुक्रदिने भान्ति यत्रान्तःप्रतिविम्बिताः । राज्ञेव निकटं नीताः कुतूहलतयात्मनः ।
 कवाटविकटं वक्षोमुखं पूर्णन्दुसुन्दरं । शुकवद्दीर्घनासायं नेत्रे कमलकोमले ।
 भूलेखे लोमशे भालं प्रभालम्बितलक्षणं । सा बुद्धिस्ते गुणास्तस्य राज्यकार्यवधानताः ।
 स्मारं स्मारं जनः सर्वैराज्ञः पुरद्वय स्थितः । पर्यन्तनोरसासारं संसारं निन्दते न कः ।
 ज्योत्स्नापूर्णसुधाकरस्य कुसुमोत्कर्षोवसन्तस्य यत् सौभाग्यं शरदि प्रसन्नभसेनार्थ्या नवं धौवनं ।
 राज्ये चैव विवेकिनो नरपतेर्यत्सर्वसौख्यप्रदं धाता तत्कुहते स्थिरं यदि जने स्वर्गार्जने न स्पृहा ।
 बाल्ये पित्रा विद्योगावरसचिवभिद्योभ्रातृभृत्यैर्विरोधः प्राप्ते राज्ये प्रवासोवहिरथ समरोऽप्यग्रजेनातिकथः ।
 धात्रेयेभ्योऽथ चिन्ता तदनु निजसुतैर्यावदायुश्च वाधा संसारे सर्वदासुसुतिकृति भविनां नित्यदुःखा स्थितिं धिक् ।
 नूनं जातकयोगेन पुत्रेभ्यो दुःखमन्वभूत् । अभूदस्य सुतस्थाने भौमोयत्पापवीचितः ।
 पण्डिताः कवयस्तस्य वाचाला येऽभवन्सदा । तएव ते विना दृष्ट्वाः पौषे मूकाः पिका द्वय ।
 याम्भृत्सरस्वती नेत्रनिभाविकसिता सदा । ग्रन्था संकुचिता साभूदधुपुस्तकसन्ततिः ।
 तर्कव्याकरणादीनां शास्त्राणां ये अमं व्यधुः । ते राजरञ्जनायालं देशभाषाश्रमं व्यधुः ।
 राज्ञा ये वज्र मानिता गृहसुखश्रीमण्डिताः पण्डिताः शास्त्राभ्यासमहर्निशं प्रविदधुर्ग्रन्थार्जनाद्युत्तुकाः ।

पृष्टाः किं पठतेति ते प्रतिजगुः श्रीजैनभूषे गते कुत्र व्याकरणं क तर्ककलहः कुत्रापि काव्यश्रमः ।
 योऽभूत् सर्वकलानिधिः शुभविधिर्दाताभिगम्यो गुणो काव्यज्ञो वज्रभाषया गुणिरतः कारुण्यपुण्याकुलः ।
 सोऽयं हन्त समीक्ष्यतेऽवनितले धिक् पापिनोऽस्माञ्छठान् ये जीवन्ति शुचा न यान्ति विपिनं संसारदण्डाजिताः ।
 हारेणैव विनाङ्गनाकुचतटी शास्त्रेण हीनेव धीः सूर्येणैव विना प्रफुल्लनलिनी तारुण्यहीना तनुः ।
 चन्द्रेणैव विना यथैव रजनी पत्या विना भामिनी येनैकेन विना नृपेण न बभौ कश्मीरराज्यस्थितिः ।
 श्रीमत्तर्कादिविद्याभ्यसनरसलसद्गर्वसर्वप्रवीणप्रेक्षोद्यद्दानमानोचितविचितयशोभूषिताशेषदेहः ।
 श्रीजैनोत्तमभेदोनरपतितिलकः सर्वशास्त्रप्रवीणः कश्मीरान् योजयित्वा दिवमपि स गतोयोजनायेव नष्टः ।
 इत्यादि सन्ततं सन्तोषदन्तोऽत्यन्तचिन्तया । नितान्ततान्त्रहृदयाविश्रान्तिं नाभजन्त ते ।
 दृष्टारम्यश्चिरमुपवने वैशवाटोजनैर्यथानानावर्णैर्नववहणगणैर्भूषितोभूरिपत्रः ।
 तत्रान्योन्यस्वजनहननात्तादृगभ्युत्थितोऽग्निर्येनैकान्तादुपवनगतं सर्वमेव प्रनष्टं ।
 या कारकसभा भव्याऽभवच्छ्रीजैनभूपतेः । वर्षेणैकेन तच्छापात्सखा स्वप्नापमाभवत् ।
 क्षुब्धे राज्यमहामोघो भूप्रमयवायुना । तत्तत्सेवकरनौघः शतैको योऽवशिष्यते ।
 प्रभवत उत यावत्सुप्रभुः सौख्यदाता विदधति खलु तावत्सेवकास्तस्य मानं ।
 इह वसति वसन्तोयावदेव खनन्तोमधुकरपिकभेकास्तावदेवाद्विद्यन्ते ।
 केचिदप्यवशिष्टाये सेवकास्तस्य भूपतेः । तेऽयनन्तरविज्ञानात्तृणतुल्योपमां गताः ।
 इति पण्डितश्रीवरविरचितायां जैनराजतरङ्गिण्यां जैनशाहिवर्णनं नाम प्रथमस्तरङ्गः ।

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

द्वितीयस्तरङ्गः ॥

वन्दे विश्वमयं देवं सर्ववाङ्मन्त्रनायकं । यदंशवर्णनस्तुत्या तत्पूजाफलभाङ्गकः ।
 पादोदक्षिण एष यच्छति पदं यत्रैव नाय्येच्छया तत्रैवेच्छति नाम वामचरणः सञ्चारसंस्कारतः ।
 इत्थं मण्डलमण्डितं समपदं चारी नरोनर्त्ति यः सन्ध्यायां स सदा ददातु सुखितां देवोऽर्द्धनारीश्वरः ।
 अथ हैदरशाहास्यां ख्यापयन्मुद्रिकार्पणैः । हाज्यखानोऽयहीराज्यं स ज्यैष्ठ्यप्रतिपदिने ।
 अय्यार्चोदक्षिणानन्दी तत्तत्सुकृतसूचकः । बभार्यजिजनानन्दो स राज्यग्रहणोत्सवः ।
 शुद्धांशुकचितैराजबलभैः सुखशालिभिः । बभौ शेकन्धरपुरी पूर्णा द्यौरिव तारकैः ।
 राजधान्यङ्गने हैमं सिंहासनमशिश्रयत् । अतितीक्ष्णो नवोराजा मेरोस्तटमिवांशुमान् ।
 बभतुर्भूपतेरये स्थितौ तस्थानुजात्मजौ । इन्दोः पुरस्तादुद्यन्ताविव शुक्लद्वयस्यती ।
 राज्ञोऽस्मिन्कोषेशस्तद्राज्यतिलकं ददौ । सौवर्णं पुष्पपूजाढ्यं यदृच्छाविहितव्ययः ।
 स हाज्यहैदरनृपोऽघनकालोर्जितप्रभः । धाराधरद्वयधरां दधार धरणीधरः ।
 सोऽनुजं स्वसमं भूमिनायकः सुचितेरसात् । बह्नामखानं नाग्रामदेशे तं स्वामिनं व्यधात् ।
 चिरान्निजसुतप्राप्या यौवराज्यसुखादपि । पितृशोकहतोऽप्यन्तर्बिभ्रान्तिमभजन्नृपः ।
 तस्माद्विहितमेवास्तु देशाधीश्वरराजिताः । प्रसादमतुलं प्रापूरावचलवकादयः ।
 अन्येऽप्युच्चावचान् ग्रामान् सेवकानवभूपतेः । पूर्वसेवानुसारेण प्रसादं प्रतिपेदिरे ।
 राजा राजपुरीसिन्धुपत्यादीन्दर्शनागतान् । प्रत्यमुच्चदलङ्कृत्य पार्थिवोचितया श्रिया ।
 सौवर्णकर्त्तरीबन्धसुन्दरानृपमन्दिरे । ननन्दुर्भन्तिसामन्तेसेनापतिपुरोगमाः ।
 पितृशोकार्पितानर्घपट्टांशुकविभूषणाः । विचेरुस्सेवकास्तस्य तदन्तिकगताः सदा ।

आसीद्राजा च सततं प्रकामन्दोषनिष्क्रियः । स्वपक्षपालने सक्तः सन्ध्याक्षणद्वोदुपः ।
 पक्षपातोक्षणापत्यप्रतिपालनतत्परः । लोभक्रोधविरक्तात्मा मोहान्धक्षणाक्षमः ।
 सैदनासिरपुत्रायः स मेजाहस्सनाभिधः । अहो तत्पितृवत् पूज्यो बहुरूपादिराष्ट्रभाक् ।
 उत्सवादिसदाचारसत्कारेषु सभान्तरे । तत्रैव प्रथमं मान्यास्तद्राज्ये सर्वदाभवन् ।
 एतान् पक्षाश्रयान्मदद्वाव्ययं बलवानिति । मेजाहस्सनपुत्र्याः स पाणिं पुत्रमजिग्रहत् ।
 हत्वा ज्यंसरमार्गेशात्मज्यहाङ्गिरमार्गपे । वाङ्मिलं प्रददौ राजा तद्गुणकृष्टमानसः ।
 चक्रे कृतापकाराणामप्यनुग्रहमेव सः । प्रणम्य सिंहः पूर्वं हि हन्ति दन्तिगणन्ततः ।
 गूढभावोमहीपालस्तत्तच्छेष्टाश्चरैर्विदन् । तदा हस्सनकोषेभ्यं सम्मान्याधिकृतं व्यधात् ।
 प्रतापतापितारतिश्चक्रकोपोमहीपतिः । भस्मान्तरगतो बहिरिवासीत्यरमृत्युदः ।
 कांश्चित्सन्नभयान् कांश्चित्सन्धाय प्रतिपालयन् । कांश्चिदुन्मीलयन्नीत्या नानावृत्तिरभून्नृपः ।
 प्रसादकृत्स मृत्यानामभूदश्रवणोपमः । मनागप्यपराधेन बभूवान्तः कसन्निभः ।
 पयःपितृकृतामात्यफिथ्यडामरकादयः । विचार्यासहनं कोपं बभूवुर्दृढयन्त्रणाः ।
 चौराजाराश्च रिपवोभृत्यादुर्णयकारिणः । अज्ञोऽव जम्बुकाश्चेरुस्तद्राज्ये भयविक्रताः ।
 श्रीजैननृपतौ शान्ते मूर्द्धगूढशिलोपमे । अवाधन्त पुनर्लोकं व्यालोदव नियोगिनः ।

विशुद्धपक्षोरुचिरं जिताशः कलाकलापोविबुधोपजीव्यः ।

पूर्णेन्दुनानेन समोऽस्ति कोऽन्यः कलङ्क एको यदि नास्ति दोषः ।

श्रुत्वास्मदूषणाः सोऽयं सर्वान् हन्तीति कद्विया । अकथं परप्रवेशार्थं मिथस्तदूषका व्यधुः ।
 कुकृत्यप्रेरकः पापश्चान्यायोत्कोचहारकः । प्रियोऽभवद्दिवाकीर्त्तीराज्ञोरिकेतराभिधः ।
 कामीव व्यसनं नित्यमुपालभ्येऽपि भूभुजा । यं त्यक्तुं नाशकद्राजा संस्तवाद्दृढयङ्गमं ।
 सच्चितार्थः प्रजायासैर्मुद्रादानादिकर्मभिः । आसीत् स्वकार्यकुशलः ख्यातोधूर्तः स नापितः ।
 रुद्धं चित्तेन काठिन्यं माधुर्यं जिह्वया धृतं । शठस्य यस्य सततं लोकोद्वेजनकारकं ।
 येनाधिकाराद्देशेऽस्मिन् प्रजाः कुकर्मभिः कृताः । दुःखिता रचिताः पूर्वं पुत्रवच्छ्रीमहीभुजा ।
 मेरभोखारनामापि बुद्धिमान् प्रथितो भुवि । नितरामपकोपाग्रेराज्ञः साचिव्यमादधे ।
 वात्सल्याद्विहितोराज्ञा मचुर्यागणनापतिः । समस्तकार्यस्थानेभ्योभुङ्क्ते राजोपजीविकां ।

योवर्षणैकनिरतः शिखिहर्षहेतुः सन्दर्शितातुलफलः कृतकर्षणेषु ।

जातोऽपि यः प्रतिदिनं हतसर्वतापः सोऽयं घनस्तुदति दुःसहवज्रपातैः ।

दुर्मन्त्रिप्रेरितोराजा व्यधान्मदविचेतनः । प्रजाभाग्यविपर्ययासादिवेकविगुणाः क्रियाः ।
 श्रेकन्धरपुरीपार्श्वसन्निर्माणचिकोषया । अमृतोपवने प्रांशुतरुच्छेदनमादिशत् ।
 क्लिन्नास्तान् पुष्पितान् वृक्षान् समीक्ष्यैतत्समुत्थिताः । तच्छुचैव व्यधुस्तत्र रोलम्बारोदनध्वनिं ।
 तन्निर्माणग्रहेऽन्येषां न केषां प्रत्यभाद्बुद्धिः । अग्रे दिनपतेर्दीप्रप्रकाशनरसोपमः ।

तद्रूमः शीव एवैष करोतीति विनिश्चितं । स्वाहितापि क्रिया हेतोः पूर्णितं तं नृपं व्यधात् ।
 बह्वनामथ लोकानां नापितोऽवयवच्छिदां । भूपालादाप्तनिर्देशः शीवतोऽपि तथाकरोत् ।
 नापितोनिर्घृणः पापी क्रोधो ककचपाटितान् । पैतृकांश्चकुरादींश्च कारयामास भूपते ।
 चलितानग्रजभ्रातुः स्वावनायान्तिकं पथि । रुद्धा शूलेऽधिरोष्यान्धान्यञ्चषानयघातयन् ।
 जीवन्तो गणराजन्ते स्वकुटुम्बोक्तवेदनाः । पौरैः सासुजलैर्दृष्टाः शूलपृष्ठे पुरान्तरे ।
 वैदूर्यभिषजं ज्ञात्वा दूषकं परपचगं । अमुञ्चदन्वनात्क्षत्तभुजनासोष्ठपल्लवं ।
 तथैव नोनदेवादीन् शिखजादादिसंयुतान् । पञ्चषानकरोत् क्षत्तजिह्वानासैकहस्तकान् ।
 विरुद्धावयवच्छेदशूलारोपणकर्मणा । स पूर्णनापितः पापी बभूव नरशैलिकः ।
 आचार्यपुत्राजय्याख्यस्तथा भीमाभिधोद्विजः । किन्नाङ्गा स्वं यथाशक्तौ वितस्तायां समौज्जतां ।
 मध्यलीलाव्यसमतस्तद्राज्यं वाह्यदेशवत् । आसीन्मार्दीकवद्गौडीदेशेऽत्र प्रचुरा सुरा ।
 तन्मध्यरसिके राज्ञि सर्वभोगपराङ्मुखे । खण्डादीक्षुविकारास्ते सुलभान् गुडोऽभवत् ।
 खुज्याब्देस्कादिर्यस्थान्नेवासी गीतगुणामुधैः । मल्लार्द्धादकनामासीत्तन्नीवाद्यगुरुर्नृपे ।
 कूर्मवीणादिवाद्यानां प्राप्यास्मद्गीतकौशलं । आजोर्वचनमप्यासीन्न तन्नीवादनं विना ।
 तन्नीवादविशेषज्ञो राजा व्यञ्जनधातुभिः । स्वयं वादननिष्णातो वैष्णिकानप्यशिक्षयत् ।
 रवाववाद्यरचनैर्वह्नीलाद्यैश्च गायनैः । राज्ञः प्रसादात् किं नाप्तं तत्तत्कनकवर्षिणः ।

शौचालयस्थैः सुरतालयस्थैर्भूतैरिवान्तश्चलनप्रवीणैः ।

वशीकृतोयः पिशुनैर्नरैश्चोविभेति तस्मान्ननु कोनु मर्त्यः ।

रहः स्थितं नृपं जातु पिशुनः पूर्णनापितः । अपृच्छत्पेरितोऽमात्यैश्चिकीर्षां पूर्वमन्त्रिषु ।
 भवत्पक्षविनाशेयैः कृतस्त्वत्पितृमन्त्रिभिः । प्राप्तराज्येन भवता तएव प्रबलीकृताः ।
 अभी हस्सनकोपेशमुत्थास्वदनुजादृताः । सोऽपि धूर्त्ताधिया तत्तदशीकारसमुद्यतः ।
 असमर्थशरीरस्त्वं भ्रात्रर्पितभरस्सदा । तस्ते सपुत्रभृत्यस्य न नाशो भविता चिरात् ।
 श्रुत्वेत्येवाचन्मत्पुत्रः सत्यं मदनुजाप्रियः । किन्तु ब्रवीमि येनायं रक्ष्यते कुटिलाशयः ।
 उग्रो मदनुजस्तीक्ष्णमत्पदाक्रान्तिस्त्वयतः । अनेन क्रष्टुमिच्छामि कण्टकेनेव कण्टकं ।
 कार्यपेक्षावशादेतं रक्षामि न तु गौरवात् । श्रुत्वेति द्विवान्महतोद्यधाञ्जातचिकीर्षितान् ।
 अत्रान्तरेऽयजो राज्ञामद्रदेशादलान्वितः । भ्रातराज्यजिहीर्षायै पर्णोत्सं प्राप दर्पितः ।
 तच्छ्रुत्वा नृपतिः क्रुद्धस्तान् समानीय पैतृकान् । अवोचत् किं नु कर्त्तव्यं ते तमित्यूचुरुत्तरं ।
 तटिकासेतुबन्धन्तच्छेत्तुं यामोऽस्य तिष्ठतः । अन्यथा दुःसहः प्राप्तस्तदाज्ञा दीयतां विभो ।
 श्रुत्वेति कातरं वाक्यं तेषां दुर्लक्ष्यचेष्टितः । तत्पक्षपातिनो ज्ञात्वा तथेति प्रत्यपद्यत ।
 प्रतिमुच्य नृपस्तान् स रात्रावित्यब्रवीन्निजान् । आनीय फिर्व्यङ्गारादीन्मन्त्रिणः कार्यनिष्ठुरान् ।
 इयं हस्सनकोपेशचक्रिका यत्समागतः । एतद्वधेन नष्टः स्यादन्यथाभ्यन्तरे विशेत् ।

तत्रातरेते हन्तव्या युक्त्यानीयेति तान्नृपः । कुत्रकोपः सेवकान् खानकरोत्कृतसन्निदः ।
 राज्ञा प्रातः समाह्वय विमृष्टानुचरा गृह्यात् । सर्वे हस्मनकोपेशमुख्यास्तूर्णं समाययुः ।
 कम्पते तुरगत्रस्तो ज्ञातवृत्त इवाचलः । ताडनैर्बहुशः सास्रः प्राप कष्टान्नृपाङ्गनं ।
 महाहंस्तरणस्यास्तान् राजकर्त्तव्यताकुलान् । कोपेशहस्मनमेरकाकादीन् पञ्चषान्नृपः ।
 भृत्यैर्ज्येष्ठमेराधैराज्ञैर्मण्डपान्तरे । कलादिश्वासमुत्पाद्य राजधान्यन्तरेऽवधीत् ।
 किं द्रोहइति यावत्स कोपेशोऽभ्युत्थितोऽज्जीत् । द्रुघणैकप्रहारेण तावत्प्राणैर्ययुज्यत ।
 शस्त्राघातैर्मुमूर्षुः सन्नुत्थितो मेरकाककः । राज्ञश्चाश्विषः कुर्वन् पुनः परशूना हतः ।
 लिखन्नह्मदमेराख्यः स विद्याव्यसनी गुणी । हतो जनमनःकान्तो ययौ कस्य न शोच्यतां ।
 जीवतां मनसा चैक्यं तेषां नित्यमभ्युद्यथा । शस्त्रकृत्ततनूङ्गच्छेऽणितैक्यमभूत्तथा ।
 वर्णकम्बलपृष्ठस्थजीवन्तस्ते यथाभवन् । निद्राणादव ते तत्र मृता अपि तथेक्षिताः ।
 क्षणमात्रात्तथा शस्त्रैर्मरणं राजवेश्मनि । अनन्यसुलभं तत्र तेषां स्नाघार्हतामगात् ।
 न वित्तं न च दारास्ते न मृत्या न शवाजिरं । तेषां तथा प्रमीतानां यथावन्तोपकारिताः ।
 निजपरिभवभीत्या बन्धवो यान्ति दूरं त्यजति च निजपत्नी का कथा सेवकानां ।
 प्रतिदिनमृण्हेतोस्ताडनं बन्धनं वा भवति हि यमभङ्गाद्राजभङ्गोऽतिकष्टः ।
 स्फुलिङ्गालिङ्गनात् क्रुद्धकृष्णसर्पोपसर्पणात् । मकराकरपाताच्च कष्टं नृपतिसेवनं ।
 प्रद्युम्नगिरिपादान्ते चण्डालैर्निश्यनाथवत् । द्रष्टुकाभिस्ततो नीत्वा भूगर्तेषु निवेशिताः ।
 कुर्वन्ति मौसुलजनाः स्वशवाजिरार्थं यत्नं सदैव बद्धकारुषु दत्तवित्ताः ।
 नो चिन्तयन्ति परमेश्वरमन्तरेण जानाति को मम कदा मरणं कथं स्यात् ।
 यः स्वायुषोऽवधि भवेति स्वदेहनिष्ठां यस्यान्तको भवति मित्रतथातिवश्यः ।
 युज्येत तं प्रति शवाजिरकर्म्म कर्तुं चेच्छेषु दुर्व्यसनमात्रमिदं मतं मे ।
 ते वैश्रवणभट्टाद्याः कृत्वापि स्वशवाजिरं । अन्ते यत्र मृता यामे भुवि तत्रैव शायिताः ।
 एक एको भुवो हस्तगतमात्रावृत्तौ रतः । पराप्रवेशदोयत्नात्प्राकृतोलज्जते न किं ।
 श्रुतं यच्छास्त्रतः सूक्ष्मशिलाश्चेच्छवभूतले । स्थाप्यन्ते तत्सुखं तस्मिन् परलोकगते भवेत् ।
 अहो लोमस्य माहात्म्यं जीवद्वन्द्वता अपि । शवाजिरापदेशेन कुर्वन्त्यावरणं भुवः ।
 महान्तो हन्त कुर्वन्तः कृतयत्नाः शवाजिरं । तन्निर्माणेन जीवन्ति कियन्तोऽपि बुभुक्षिताः ।
 वन्द्योऽन्यदर्शनाचारो हस्तमात्रे भुवस्तले । दग्धा यत्कोटिशोनित्यं सावकाशं तथैव तत् ।
 इत्याद्यनुचिता निन्दा प्रस्तावाद्विदिता यत् । हन्तव्या मौसुलैर्धस्मात् कविवाचो निरर्गलाः ।
 ये राजवैभवमवाप्य निपीड्य लोकं कुर्वन्ति सञ्चयमतो न च दानभोगौ ।
 अत्युत्कटाघभरतत्फललुब्धदुःखास्ते कोषरक्षणनिभादितरन्ति राज्ञः ।
 द्रव्यं गृह्णातु रक्षादि तेषां तद्वाजसादगात् । तत्कुटुम्बैर्निरालम्बैर्नाप्राथेका वराटिका ।

७५

८०

८५

८०

८५

कोपेक्षसञ्चितं स्वर्णपूर्णं रूपकभाजनं । दृष्ट्वा धिक्कृत्य कपणं युत्कारं नृपतिर्विधात् ।
 तत्पचान्वहारागादीन् हतसर्वस्वसञ्चयान् । कारायामक्षिपद्राजा मुक्तैकं सैदहोस्सनं ।
 अन्ये पित्रपराधेन तस्माद्भृगुसुतोपमान् । क्षत्रियादव ते सर्वे नाशं प्रापुः पुरातनाः ।
 यासीत् पितुः सभायोग्या तत्तकार्यविशारदा । स्युतपूर्वपापकारेण तेन सर्व्वावसादिता ।
 अन्तरङ्गान् हभेभादीन् पञ्चषानधिकादरैः । अरक्षत् प्राक्तनं स्युत्वा प्रेम सेवाञ्च पैतृकीं ।
 आदमखानः पर्णेति श्रुत्वा कोपेक्षनाशनं । खनामान्वर्थतां विभ्रययौ भीतो यथागतं ।
 बह्नामखानोविभ्राणस्तदधाच्छङ्कितोऽभूत् । गृहमेत्य नृपेणाश्रयितः कार्याबलोकिना ।
 अस्मिन्नवसरे मद्रमण्डले सुभटचयः । अभून्माणिक्यदेवस्य तुल्यैः सह संयुगे ।
 मातुलेन समं यातोयोद्धुं तत्रैव सङ्गरे । आदमखानः स प्रापच्छरभिन्नमुखः क्षयं ।
 केऽप्युचुः स निजैरेव हतस्तत्र भयाश्रितैः । केऽपि व्रणशलाकायाकृष्टिमर्म्मविदारणात् ।
 श्रुततन्मरणराजा दूतैरत्यन्तदुःखितः । तद्देशाच्छवमानीय जननीसन्निधा न्यधात् ।
 ज्येष्ठोऽपि शौर्यनिलयोऽपि बलान्वितोऽपि प्राप्नोऽपि जन्मभुवमाप्तधनप्रपञ्चः ।
 नैवाप राज्यमुचितं स कृतप्रयत्नोभाग्यैर्विना नहि भवन्ति समीहितार्थाः ।
 अथवा पितृशापस्तु तस्यापि फलितोऽभवत् । यदाप्नोऽपि निजं देशं परदेशे क्षयं गतः ।
 अत्रान्तरे महेत्पातादिव्यभौमान्तरीक्षगाः । अहंपूर्विकयेवापुनर्पतेर्जनकम्पदा ।
 तथा हि प्रथमं राज्ञि पुष्पलीलाचिकीर्षया । गते मडवराज्योर्वीं भूमिकम्पोऽभवन्महान् ।
 अस्मत्कर्तृजनः कोऽपि सुखो नैवाधुना स्थितः । इतोव देशे तत्कालं चकम्पुर्जनवद्गुहाः ।
 उदभूत् पूर्वदिक्पुच्छः केतुर्नभसि विस्तृतः । पूर्ववद्दामखानेन दृष्टोऽरिष्टस्य सूचकः ।
 स दूरविस्तृतः पुच्छः कालकुन्तोपमोदिने । स्फुरन् प्रतीचीं प्रत्याशान्तस्यैव ददृशे जनैः ।
 युग्मसर्व्वडवाराजमन्दुरान्तर्गताभवत् । देशात् क्रष्टुं ददौ राजा यां भिया यवनक्षये ।
 भिन्नादयोदिने चेरुर्व्याः श्रीनगरान्तरे । विडालपोतं सुपुत्रे शुनो च प्रसवक्षणे ।
 निष्फलोयः सदानन्दो तरुः स सफलोऽभवत् । उपराजगृहं मूलाद्वाडिमोक्षुसुमोद्गमः ।
 सुमनोवाटशाटान्तर्भवं शोणितवर्षणं । इति दृष्ट्वा जनः सर्व्वः क्षते चारमिवान्वभूत् ।
 अत्रान्तरे वसन्सैदखानागाहादिपीडनं । हिन्दुका विदधुः पूर्णनापितोदलितक्रुधा ।
 तच्छ्रुत्वा यवनाः सर्व्वे गत्वा क्रुद्धा नृपान्तिकं । चुक्रुशुर्ध्वेन राजापि द्विजपीडनमादिशत् ।
 अजरामरबुद्धादीन् ब्राह्मणस्विकानपि । तत्कोपेनाकरोद्राजा निहन्तभुजनासिकान् ।
 त्यक्तस्वजातिवेशास्त्रिनेषु ब्राह्मणादयः । न भद्रोऽहं न भद्रोऽहमित्यूचुर्भटलुण्ठने ।
 बज्रखादकमुख्या ये पुरे सन्तीष्टदेवताः । तन्मूर्त्तिलोठनं राजा स्नेच्छप्रेरणयादिशत् ।
 दत्ता भूर्जैनभूपेन येषां गुणपरीक्षया । तेभ्यस्तां निर्निमित्तेनाप्यहरन्नधिकारिणः ।
 समाहिसफरोमासः प्रसिद्धोऽस्त्रेच्छदर्शने । सर्व्वदर्शनविघ्नाय न केषां भयकार्य्यभूत् ।

१००

१०५

११०

११५

१२०

१२५

भूपं नित्यमदोन्मत्तं सतन्त्रं मन्त्रिमण्डलं । उत्कोचहारिणः सर्वानन्तरङ्गां सरङ्गितान् ।

दर्शिताबलपीडार्त्तिपण्डितानवलोक्य च । स्मृतश्रीजैनभूपालगुणमालस्तदा जनः ।

१३०

देशे सरुदिताक्रन्दं शृणोचात्यन्तदुःखितः । सर्ववृद्धश्चिरारूढोयस्तोदिष्टपराभवः ।

सर्वकार्यान्तरज्ञोऽयं क्षयं याति कदा नृपः । इति येऽप्यवदन् दुष्टास्तत्सुताविभवार्यिनः ।

पारसीभाषया काव्ये यदूचे दूषणा विशां । स भ्रापः फलितो देशे श्रीमज्जैनमहोपतेः ।

सेवकाः कितवप्राया भुक्तप्रेष्या नियोगिनः । तच्छापादिव कालेन प्राप्तात्यन्तनिपीडनाः ।

किमस्मद्भक्तोदैवहतोवृद्धोमहोपतिः । इत्यादि सास्त्रसाक्रन्दाः शृणुचुस्तोऽपि पार्यिवं ।

१३५

स्वल्पोऽपि राज्यकालोऽभून्नवायामैः सुदुःसहः । निदाघरात्रिसन्दृष्टदीर्घदुःखप्रसन्निभः ।

लोचराशिगृहद्रव्यहरणैः परपीडनैः । तुतुषु स्तस्य भृत्यौघाः कौशिकास्तिमिरैरिव ।

शय्यारूढोमधुक्षीवः प्रजाकार्यपराङ्मुखः । सर्वं दिनं निनायान्तः स्वपार्श्वपरिवर्त्तनैः ।

कुलालगायनोद्गीतं गीतं शृण्वन्दिवानिशं । गुणिभ्योराजयोग्येभ्योनादाद्दर्शनमात्रकं ।

शाहाभदेनराज्ये या सम्पन्नातिमनोहरा । लक्ष्मीपुरे राजधानी तां पुष्पोषोदितः शिखी ।

१४०

या बलाढ्यमठस्थाने वेश्माली विपुलाभवत् । सापि दग्धा समं तत्र तत्तत्पौरजनश्रिया ।

इत्याद्युपद्रवान्देशे दृष्ट्वा वास्तव्यनाशकान् । एतन्नाशाद्भवेदिप्रशान्तिरित्यवदज्जनः ।

राजा पञ्चगृहावासं स्वं ज्वलन्तं समीक्ष्य च । हर्म्यमारुह्य सन्तुष्टः पानलीलां व्यगाहत ।

अस्मिन्नवसरे नेयधिषणः पिशुनेरितः । यात्रार्थं सबलं पुत्रं वहिर्देशे व्यसर्जयत् ।

यत्सैन्यं वीक्ष्य दैन्यन्ते ययुर्वाङ्महोभुजः । प्रदोषं रविरस्योषं दिवसे तारकादिव ।

१४५

पूर्वं राजपुरीराजो जयार्थं संहानृपात्मजं । स्वसारञ्च स्वसारञ्च दत्त्वा तोषयति स्म तं ।

कालीधारामसिलतामिव वीक्ष्य तदाश्रितां । कम्पं के नात्र वेशस्थाः प्राप्तास्तद्भयतोजनाः ।

सेनादीन्नारकोटीयाः शिश्रियुक्तां भयच्छिदः । बलिभिर्मङ्गला देवीभिवोन्नतभुवि स्थितां ।

मद्रगक्खरचित्तेशा राजहंसास्तमाययुः । सरोवरमिव प्रोद्यच्छुक्लपद्माविनिर्मलं ।

राजवृत्तान्तरोधेन स्वपदार्थापपादकैः । मातुलैरपि तस्याग्रे सुहृणैः कङ्कणायितं ।

१५०

कौमारोद्धंसिकं वीक्ष्य कटकालङ्कृता अपि । अभूवन्धैर्यरहिता माहिला महिलादिव ।

बद्धपङ्क्तिस्तरन्ती सा ज्वलमेस्तन्नदीतटात् । तत्सेना रामबद्धाभिसेतुकौतुकमातनोत् ।

कुटीपाटीश्वरीप्राप्तं तत्सैन्यं दैन्यवर्जितं । नारायणोदरोद्गच्छद्विश्वलोकभ्रमं व्यधात् ।

संस्तुष्टे भोगपालानां पुरे मद्राचितान्यपि । सुचिरं धूमितान्यासन् गृहाणि हृदयाणि च ।

उन्नादद्भदसंभङ्गतत्तुरङ्गततरङ्गिता । वाल्मेश्वरगिरेः पादमूलं प्रापास्य वाहिनी ।

१५५

तदीयकटकोदीपस्तत्तुरङ्गततरङ्गितः । तं तमेव नतं चक्रे येन येन पथावहत ।

निस्तूणं भूतलं तत्तु निष्पानीयाजलाश्रयाः । निरिन्धनान्यरण्यानि तत्सैन्ये चलितेऽभवन् ।

क्षोऽहं सम्मान्य राजासौ दत्तस्तत्समयोऽन्वह । कुर्वन् वृहत्कथाख्यानमभुवं धृतपुङ्खकः ।

करदीप्ततभूपालः स षण्मासकृतस्थितिः । अभवचैत्रमासान्ते कश्मीरागमनोत्सुकः ।
 तावदभ्राम वद्भामखानोदामनिरर्गलः । आक्रान्तमन्त्रिसामन्तोज्ञात्वा व्यसनं नृपं । १६०
 अथ सन्ततपानेन क्षीणदेहबलच्छविः । स वातशोणितव्याधिबाधितोऽभून्महीपतिः ।
 प्राप्नोहस्मनखानस्स पूर्णचन्द्रवोदितः । तान्दुष्टमन्त्रिणः पद्मानिव संकुचितान् व्यधात् ।
 किं नैतेन समानीतो वद्भापि रुजगखराः । इति रोषं सुते राजा पिशुनप्रेरितोऽग्रहीत् ।
 पश्चिमाशागतं श्रुत्वा तमपूर्वादिसन्निभं । वद्भामखानोऽसन्देहोमन्देह इव सोऽभवत् ।
 प्राप्ते सुतेऽधिकं सोऽभून्न तदत्यधिकादरः । प्रत्यासन्नविनाशानां धोर्भीत्येव पलायते । १६५
 अन्याभ्यर्थनया मन्त्रिसामन्तानां महोपतिः । यात्रागताय पुत्राय ददौ दर्शनमात्रकं ।
 नूनं खानुजभीतोऽभूत्तत्कालं सोऽन्यथा कथं । परिधानादिसत्कारं नूनमेवाकरोत्सुते ।
 वद्भामोबाधते नूनं मत्पुत्रमिति शङ्कितः । स तस्मिंश्चक्रकोपाग्निः शमीतरिवाभवत् ।
 पानार्थं राजधान्ययं तस्मिन्नवसरे नृपः । अरुरोह समं भृत्यैर्हृत्युनेव प्रचोदितः ।
 तत्र पुष्करसौधान्तर्लीलया काचमण्डपे । धावन्पपात नासायस्त्रवदश्रुविषंष्टुलः । १७०
 कक्षाक्षिप्तभुजैर्भृत्यैर्नीतः शयनमण्डपं । ध्वस्तच्छायदवादृशः संमूर्च्छन् शयनेऽपतत् ।
 भिषजोऽस्त्रावमन्याप्तान् कोऽपि योगी चिकित्सतः । विषोत्कटौषधस्तस्य यतते स्म कृतव्ययः ।
 तस्यौषधप्रयोगेन प्राप्तदाहो दिवानिभं । काङ्क्षति स्म स्वमरणं क्षणमात्रं न जीवनं ।
 राजधान्यन्तरे राजसुतः खजनकान्तिके । आयुक्ताह्वययुक्तस्तद्दिनेषु स्थितिं व्यधात् ।
 मुमूर्षौ पितरि ज्ञात्वा महतो दर्शनागतान् । तन्निर्गमनिरोधाय द्वारधान्यां भटान् व्यधात् । १७५
 खालयस्थोऽनुजोराज्ञाभयहर्षाप्तसम्भ्रमः । करानिव रविस्तीक्ष्णंश्चारान् सञ्चारयन्नभूत् ।
 तत्कालं राज्यलक्ष्मीः सा पितृव्यभ्रातृपुत्रयोः । द्वयोरासीत् समारूढा चित्ते संशयधीरिव ।
 अत्रान्तरेह्वादायुक्तस्समन्वय सचिवैः सह । वद्भामखानमागत्य युक्तमित्यब्रवीद्वचः ।
 स्वामिहैधरशाहेऽद्य समर्प्य स्ववयस्त्वयि । सुगृहीताभिधो भ्राता प्रयातः कीर्त्तिशेवतां ।
 ज्येष्ठोऽधुनावशिष्टस्तद्भवान् भज नृपासनं । स्वयं हस्मनखानाय धौवराज्यं प्रदोयतां । १८०
 तत्पित्रा महतोयत्नाद्रचिता चकिता सती । सेयं त्वयाद्य नगरी पात्या कुलबधूरिव ।
 किमन्यत्पुर्लुण्ढाकाः काकादिव बलिप्रियाः । यथागतं प्रयान्तेते कुशब्दा मलिनत्विषः ।
 श्रुत्वेति भाषितं तस्य कोपरुचाक्षरोऽब्रवीत् । सुखिधोजनकस्त्यक्तस्तदृक्कल्पद्रुमोपमः ।
 सदैवादमखानस्स बाधितस्तदुपाधिभिः । परलोकमनालोच्य स्वार्थं सन्त्यज्य दूरतः ।
 अखस्तस्य यथा भ्राता सेवितस्ततं मया । जानात्येवं न कोराज्यं यथा तस्य मयार्जितं । १८५
 कोऽयं मद्भातृपुत्रोऽद्य वद कैवास्य योग्यता । अस्मिन् मत्पैतृके राज्ये योग्यो मदपरस्तु कः ।
 स कनीयानहं ज्येष्ठोवयसा च गुणेन च । पृथिव्यां वीरभोग्यायां सान्नः कोऽवसरोऽधुना ।

इत्याद्यनुचितं यत्तच्चोक्ता तं प्रत्यमोचयत् । यैः संगथितकन्याऽभूद्राज्यार्थं कृतभावनैः ।
 अप्राप्येतांस्तदा मत्वा निराशस्त्वमपद्यत ।
 प्रत्यासन्ने नाशे रुद्धजलोचस्य बद्धमूलस्य । कुपयात्प्रसरत्यादौ धृतिरिव सेतौ मतिर्जनौ । १८०
 युक्तमयुक्तवाक्ये चेदग्रहीयन्नयान्वितः । तुरगाद्यर्जितं सर्वमदास्यचेत् स्वयं गतः ।
 अथवाप्तं तमेकचेदहनिष्यदलोन्नतः । कोषं हर्तुमयास्यचेत् स्थितं पितृपुरान्तरे ।
 अथवा वाह्यदेशेदगमिष्यत्तदध्वना । निवृत्तक्रमराज्ये चेदाकमिष्यच्छनैर्महो ।
 क्रमाप्तसकलस्यास्य किमु नश्येद्विलम्बतः । बालवालिशमृत्योक्तायुक्तवाक्याविनिश्चयात् ।
 अनभिज्ञतया तेन वत किं किं न हारितं । नास्मत् कोऽपि चिरं भोक्ष्यत्यतितोत्तृतया धिया । १८५
 वरमज्ञे सुते राज्ञा राज्यं दत्त्वास्ति न सुखं । इत्येकमेवं सम्बोध्य बलिनं नृपबल्लभं ।
 आयुक्ताह्वदमल्लेकस्त्वमच्य सचिवैः सह । चक्रे सम्भावनां राज्यनिश्चये राजसूत्रवे ।
 गत्वास्कन्दं प्रदास्यामि वद्भाममिति दर्पतः । अभिमन्युप्रतीहारोनिश्चिकायाभिषेणनं ।
 अथ स्वच्छन्दवार्त्तां स श्रुत्वा त्वणं सुतान्वितः । वद्भामखानो विव्राणो निरगान्नगरान्तरात् ।
 दृष्ट्वा महार्घमणिमौक्तिकविद्रुमौघावृत्ताकरं अथति लुब्धमतिस्सुरकः ।
 तत्तन्महाभयकरान्मकरांस्तदीयान् वीर्येण यः श्रमयितुं गतभीक्ष्णमर्थः ।
 श्रुत्वा स्वभ्रातृपुत्रस्य चरितं चित्रमत्र सः । विव्रासितबलः पुत्रयुतोध्वाराध्वनाचलत् ।
 यथैवादमखानस्य निष्काशनमर्थं व्यधात् । तथैवास्याभवद्रात्रौ न चिरेण फलत्यघः ।
 राज्यञ्च दशमासाब्दे कृत्वा मासि च माधवे । वर्षेऽष्टचत्वारिंशेऽगादिवं श्रोपञ्चमोदिने ।
 वेतालोऽवसदुद्दण्डस्तम्भमण्डितमण्डपे । तेनैवोच्चण्डकोपेन खण्डितोऽक्रियया नृपः । १९०
 इत्युचुः केऽपि केऽप्युचुर्गुणिनोऽगस्तहस्ततः । न्यस्तोत्कटौषधेर्ध्वस्तश्चिरस्तमगानृपः ।
 केचिद्वात्रैव दुष्टेन कैवल्यात् सुतवर्जिते । भूपतेर्दुश्चिकित्सार्थे कारिताभिषजस्तरां ।
 दिव्यं मौसुलवेदेन कृत्वा श्वस्ततया तया । वह्निः सौटालदेशादौ हत्वा द्रोहेण पार्थिवान् ।
 येभ्यश्च राज्यतिलकं सिंहासनगतोऽग्रहीत् । पितृव्यंस्तान् सचिवान्दत्त्वा प्रमीतइति केचन ।
 नूनं स पितृश्रापेन तत्तत्प्रापेन दूषितः । हिमौघद्वय तापेन विलयं प्रापदञ्च सा । १९५
 निष्कण्टकं पुरं ज्ञात्वा निःशङ्कोनृपनन्दनः । जनकं शिविकारूढं स निनाय श्रवाजिरं ।
 सञ्जुषिकान्तरानीत्वा तं पटैकावृत्तं शवं । पितुः पादतले तत्र भृगुर्भाभ्यन्तरेऽबिपत् ।
 सर्व्वे मृन्मुष्टिकामात्रमेतदेवेति शंसिनः । मुखावलोकनं कृत्वा तस्मिन्मृन्मुष्टिकां जडः ।
 गर्तं तत्र समापूर्य्य शिलां मथ्योन्नतां न्यधुः । कठिनोऽयमभूद्युद्धे जनानित्येव सूचितं ।
 अरुदन्सेवकास्तस्य कृतवचोवदारणाः । स्मृत्वा स्वामिप्रसादानां मुखरीकृतदिङ्मुखाः । २००
 तद्राज्यं स्वल्पकालीनं प्रसादसुभगोर्जितं । अविन्दन्सेवकास्तस्य स्वप्नस्वर्गाप्तिर्वन्निभं ।
 पारिमीभाषया हिन्दुस्थानवाचा च भूपतिः । काव्यं गीतं व्यधाद्येन प्रशंसन्ति न कीजनाः ।

पुराणधर्मशास्त्राणि मोक्षोपायादिर्गहताः । शृण्वतोभूपतेरासीद्यामिनीषु प्रजागरः ।
 दोषाकुलाः परमृहाशुभपाकदा ये घृकादयो दिनपतेरुदयं दिषन्ति ।
 तस्मिन् समुद्यति महारुचिरप्रकाशे निष्ठाभ्रमन्ति विपिनेषु गुहाप्रदुःखाः ।
 दुष्टान् भेरेप्रकारादीन् ज्ञात्वा निष्ठान्निग्रिष्टधीः । खानोऽन्येषुः सदुःखोऽपि कारागारान्तरे न्यधात् ।
 निर्वृत्यान्यक्रियां सर्व्यां स पितुर्व्ययशालिनीं । राज्याभिवेकसम्भारं चक्रे षोडशभिर्दिनेः ।
 घृकादयो नभसि सन्ति पराप्रशस्तास्तावत्प्रदोषसमयाप्तसुखप्रचारः ।
 आशाप्रकाशविषदोविलसत्प्रकाशोभास्त्रान्न यावदुदयं कुरुते सुचण्डः ।
 इति जैनराजतरङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविरचितायां हाज्यदेहराज्यवृत्तान्तवर्णननाम द्वितीयस्तरङ्गः ॥

॥ अथ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

॥ तृतीयस्तरङ्गः ॥

शिवायास्तु नमस्तस्मै वैलोक्यैकमहीभुजे । अशेषकेशनिर्मुक्तनित्यैश्वर्यदशाजुषे ।
भूतं यद्राज्यवृत्तान्तं वर्त्तमानं करोत्यलं । स्ववाग्योग्यप्रकारेण वन्द्योयोगीश्वरः कविः ।
प्रतिग्रहानुग्रहाप्ता भुक्ता यन्नृपजीविका । तद्वृत्तं स्वस्य निष्कृत्यै वन्द्ये श्रीवरपण्डितः ।
स्वदृग्दृष्टस्तत्क्षामद्विपदिभवैकतैः । सेयं कस्य न वैराग्यं सूते राजतरङ्गिणी ।
राज्यवृत्तानुरोधेन न कायगुणचर्चया । सन्तः शृण्वन्तु मदाचः स्वधिया योजयन्त्वपि ।
कायस्योक्तिवदेवेयं कृता सूतैर्भविष्यतां । दृष्टेदं ललितं काव्यं कुर्वन्त्वन्येऽव पण्डिताः ।
ततः श्रीहस्सनोराजा व्यसनोऽस्मिन्तवासनः । श्रेकम्बरपुरीं त्यक्त्वा पित्र्या प्राशस्त्यमुन्दरं ।
अगमज्जैननगरं पितामहविनिर्मितं ।
सिंहासनोपविष्टस्तु निर्मलाम्बरभूषणः । बभौ कुवलयानन्दी शशीवोदयपर्वते ।
मल्लिकोऽथाह्लादायुक्तोविधाय तिलकं स्वयं । सौवर्णकुसुमैः पूजामकरोन्नवभूपतेः ।
रौप्यासनसमुद्गन्तः कृत्वा कृत्रपिधानकं । एकशेषतयेव श्रीररक्षदंशभूषणं ।
चित्रं नवनृपस्यास्य मुखचन्द्रावलोकनात् । नगराननपद्मानां विकाशः समपद्यत ।
अभिषेकक्रियारब्धहोमधूममिषाद्भुवः । हर्षणेवोद्गतोराज्ञोमुखोच्छासद्वावभौ ।
वाद्यमानोद्यतातोद्यतोद्यप्रतिरवच्छलात् । सुप्रसन्नास्तदेवास्त्य प्रोचुः पूर्णाग्निषो दिशः ।
ध्वजमालाबभुर्दीर्घस्फुरद्रक्तपटाञ्चलाः । ज्वाला द्वय प्रतापाग्नेर्निर्गता नवभूपतेः ।
ह्यायाकुसुमकार्यास्तावभुः श्वेताः प्रविस्तृताः । चिरात्तरुणराज्याप्या हर्षहासादव श्रियः ।
कौशेयकोज्ज्वलास्तुर्वै सेवका नवभूपतेः । स्फुरद्भाग्यतरङ्गस्य तरङ्गादव तेऽरुचन् ।
कार्पासकपरीधानं यत्र यत्राभवत् पुरा । तत्र तत्रास्त तद्राज्ये कौशेयकव्ययोमहान् ।
राज्यलाभे वसन्ताभे सूर्यस्यैव महीपतेः । प्रत्यापहारकास्तुर्वै दुष्टमेघालयं ययुः ।

रविः प्रदीप्तः कुरुते प्रकाशं विभाति चास्मिन् सति सूर्यकान्तः ।

तस्मात् समुत्पत्सु च पावकोऽन्यस्त्वमोपहः किं न करोति कार्यं ।

आसन्पितृपितृव्याद्या यत्कृते विफलश्रमाः । पौत्रेण हेलया प्राप्तं तद्राज्यं गतकण्टकं ।

पितुः पितामहस्यापि पितृव्यस्य च सम्पदः । भाग्यभाजं नृपं प्राप्सुर्वाः सिन्धुमिवापगाः ।

षड्दर्शनपरिचयं सोऽग्रहीत् मत्सरोऽजितः । षड्दर्शनक्रिया यस्मिन्नैकमत्यमिवाययुः ।

भूपतेरह्मदायुक्तोऽनियुक्तस्त्वर्कर्मसु । साचिव्यं पुत्रसंयुक्तः पुण्यायुक्तस्तदाकरोत् ।

अथ प्रथममेवाह्मदायुक्तं मल्लिकं नृपः । सग्रामग्रामनायामप्रमेयस्वामिनं व्यधात् ।

पुत्रोऽस्य नैरुजा युक्तो द्वारपालादिकार्यभाक् । इक्षिकामभजद्राष्ट्रं सग्रामविभवोर्जितः ।

पानलीलान्तरे तत्र प्रसादामृतवर्षिणा । येन दारिद्र्यदावाग्निः केषां न क्षपितः क्षणात् ।

वह्निर्देशस्थिते रात्रि बाल्ये यस्त्वैवकोऽभवत् । स ताजिभट्टो मल्लिकमतः प्रापान्तरङ्गतां ।

नियहानुग्रहव्ययः समये राज्यविग्रहे । दत्तदूत्याधिकारेण राज्ञोजिह्वेव सोऽभवत् ।

अधिकारनदी पूर्वं स्फुरन्ती शतधाभवत् । तदा द्वितीयया वृत्त्या तस्मिन् कृतपदा बभौ ।

अन्येऽप्युच्चावचान् ग्रामान् जेनराजानकादयः । पूर्वसेवानुसारेण प्रसादं प्रापुरञ्जसा ।

श्रीमल्लिकाह्मदस्त्वर्ककार्यं यां स्थितिमब्रवीत् । तां नेदलभयद्राजा बेलां सिन्धुरिवोल्बणः ।

पित्र्याः पैतामहावापि विरुद्धा बन्धनेऽवसन् । भुट्टदेशं धिया तस्य तेषां निष्काशनं व्यधात् ।

सर्वदर्शनसंयुक्तो नृपो मन्त्रिविधेयधीः । पितामहसमाचारं प्रावर्त्तयत मण्डले ।

स्वामी क्षमी कृतज्ञश्च मन्त्री भक्तः स्रयोज्जितः । संयोगोऽयं प्रजापुण्यैः सुचिरेण निरीक्षितः ।

उच्चासनेषु मार्गेशठकुरादीन्निवेशयन् । तद्वृत्तद्वयं राजाग्रे स निषण्णोऽभवत्तदा ।

हितं प्राणपणेनापि प्रभोस्त्वम्यादयन्नयं । मेहेश्वरवदेतस्मिन्नाभवद्भक्तिखण्डितः ।

मठाग्रहारसदननिर्माणातिथिपूजनैः । नृपोपचारैस्त्वाफल्यमनैषीत् सर्वसम्पदः ।

कमलममलं दृष्ट्वा श्रीमत्स्वकोषविभूषितं मथयितुमथ प्राप्तोयावन्मदान्मदवारणः ।

प्रकृतिमलिनस्तावन्मग्नस्तु पङ्कसरोवरे श्रवणचपलोबद्धो याति चयं मधुपैस्सह ।

अत्रान्तरे स वह्नामखानः पिशुनमोहितः । देशान्तरोद्यमं त्यक्त्वा युद्धायागान्मदोद्धतः ।

तद्वलान्तरमेव्यामोवयन्तव रणक्षणे । इति लेखैर्धृताशन्तमकुर्वन्नाजपूरुषाः ।

कर्णाभ्यन्तरतः शैलानुलङ्घ्य कटकोत्कटः । क्रमराज्यपुरं प्राप्तः क्रमराज्यजिहीर्षया ।

तावन्मन्त्रियुतोरजा स्थितोऽवन्तिपुरान्तरे । तत्प्रत्यावृत्तिवार्त्तां तां श्रुत्वा तर्णं न्यवर्त्तत ।

राजा स्वयंपुरं प्राप्तः पितृव्यागमविह्वलः । आनोय सचिवान् सर्वान् सभान्तरिदमब्रवीत् ।

पितुः क्रमागतं राज्यं पुत्रस्येत्युचितं मम । कोऽयं पितृव्योज्ज्वलोऽपि कनिष्ठो निर्मितोद्यमः ।

अथवा वीरभोग्यायां भुवि कोऽयं नयोद्ययोः । युद्धेन विजयी यः साद्राज्यभाक् सोऽस्तु मण्डले ।

श्रुत्वेति नृपतेर्वाक्यं प्रत्युर्चुर्भन्तिनायकाः । ये तेऽप्यादमखानाद्यास्त्वदर्थं विधिना हताः ।

कोऽयमल्पबलस्त स्याद्याद्वा स्थानपरिच्युतः । किन्त्वद्यावद्वेराणास्ति समित्युभयवेतनाः ।
 अमुमेव मिलन्त्येते यदि किं क्रियते पुनः । तद्धृत्वा कोशसामयोमितो गत्वा वहिस्ततः ।
 देशमाक्रम्य नः कार्यं सिध्यत्येवाचिरादिभे । श्रुत्वेति मल्लिकः प्राह भूपं तत्र सभान्तरे ।
 तिष्ठत्वत्र भवांस्तावन्मौनं मन्त्रिसभान्वितः । स्वकीयादमखानीयां जेतुं तं विष्टजामहे ।
 ते चेज्जिता वयं यामः पुनस्सर्वबलान्विताः । कोऽयं तत्सम्भमः कस्य सहायः किं करोत्यसौ ।
 श्रुत्वेत्यादि मतं तेषां विविधं निश्चयोज्झितं । मल्लिकाह्लादमन्त्रेण कर्त्तव्ये प्रत्यपद्यत ।
 पितुः पितामहस्याथ सैन्यं वृत्वा निजान्तिके । पैतृव्यान् सेवकान् स्वांश्च दत्वा तत्तदलान्वितान् ।
 सफिर्यडामरांस्ताजिभट्टादीन् व्यसृजन्नृपः । योद्धुं बह्ममखानाय मावरीदेशवासिने ।
 अथ स्वल्पबलानेतान् जेष्यामीति त्वराकुलः । तावद्बह्ममखानस्स प्राप दुलपुरान्तरं ।
 अनागतैः कृताश्चासैरपि राजमहत्तमैः । स्वात्मानं बद्धितं मेने तन्निराशो नृपात्मजः ।
 तद्दिने राज्यलक्ष्मीस्मा पितृव्यभ्रातृपुत्रयोः । द्वयोरासीत् समारूढा कोऽस्योस्मन्देहधोरिव ।
 चौराद्वान्धकारौघे दैराज्योपस्रवप्रियाः । तुतुपुश्चक्रभावाद्यास्तं श्रुत्वा क्रमराज्यजाः ।
 अथ जैनगिरिं यावदाययौ तद्रणकुलः । दूतस्तावत्समागत्य भूपतेरिदमब्रवीत् ।
 देव बह्ममखानस्स तनयोनयविच्युतः । युयुत्सुस्मरं बद्धः करीव मदनिर्भरः ।
 पतिते तद्रणोद्योगे त्वदलोद्धतमानसे । तत्तज्जोऽनुचरैः खानः पौषे पर्णैरिव द्रुमः ।
 ततस्सञ्चरमेराद्यागर्जन्तस्सैन्यनायकाः । दुष्टमेघाद्वायाताश्चक्रुस्तच्छरवर्षणं ।
 धन्यास्ते स्नाद्यमरणास्तरणाः स्वामिनः पुरः । स्मृत्यामितप्रसादानां जीवं यत्तृणवज्जङ्घः ।
 तच्छुद्धये ऋणमवेक्ष्य मितप्रसादं प्राप्ते क्षणे जहति ये निजजीवरत्नं ।
 शस्त्राणि पुष्पनिकरानिव संविदन्तो धन्यास्त एव कतिचित् प्रभुसेवकेभ्यः ।
 अथो देवस्य माहात्म्यं यत्तस्यैव रणे भटाः । शिरालमार्गपाद्या ये तद्धृत्याः प्रलयं ययुः ।
 इदं चित्रतरं यन्नः कटके कोऽपि नो मृतः । किन्त्वस्मद्भटनिर्मुक्तशराग्रफलसन्धिजात् ।
 निष्कण्ठं नाशकत्कोष्ठात् खट्वां खानो रणोद्यतः । तेनाफलायुधः खानोदीनस्वद्वटवेष्टितः ।
 चितानलद्वासारैर्मिथोष्मा समपद्यत । यावत्समेत्य हन्तुं तं प्रारभन् कृपया द्रुतं ।
 तं फिर्यडामरस्तावदरचदाजपञ्चरे । भूः पङ्क्तिरातिवृष्टिश्च द्विजोऽग्रे निस्सहायता ।
 मृत्युभीतिरिति प्राभूत् किं किन्तस्य न दुःखदं । शीतवातभयोद्विग्ना मग्नाः केदारकर्दमे ।
 त्यक्त्वा तं तद्भटा नग्ना गर्त्ताटादिव तेऽचलन् । अजितां सर्वसामर्थ्यं पामरैः परिलुण्ठितां ।
 साक्रन्दञ्च सुतं पश्यन्नश्यद्वैर्यस्य विव्यथे । दधौ चक्र च मे भ्राता क मृत्याः क गृहादिकं ।
 ससुतः शत्रुभिर्वद्धः कं पृच्छामि करोमि किं । वरं मरणमेवास्तु मा मास्तु मम जीवनं ।
 फलितं वचनं मेऽद्य यदुक्तं जनकेन तत् । धिक्पाञ्चिन्तामणिं त्यक्त्वा येन काचमणिः श्रितः ।
 इत्यादि निन्दन् स्वात्मानं पश्चात्तापहताश्रयः । जीवनमरणसम्पन्नः खानस्सम्प्रति वर्त्तते ।
 पौषे तद्विवोन्नमः फलपत्रविवर्जितः ॥ कुलकं ॥

राज्यं तव क्रमायातं दत्तं देवेन भुज्यतां । फलितो धर्मविजयः सोऽयं भाग्यैर्महीपते ।
 किमन्यत्तस्य कर्त्तव्यं यत्तु त्वर्णं समादिश । श्रुतेति नृपतिस्तुष्टो दत्तास्मै पारितोषिकं ।
 जयवाद्यनिनादौ घैस्सुखं बलमतोषयत् । अन्यद्युस्तद्भट्टाजैनगिर्या कटकवेष्टितं ।
 बह्ममखानमानिन्युस्सुतं भूपतेः पुरः । संग्रामविजयोऽस्मिन् सत्कर्त्तुं स्वभटव्रजं ।
 सहर्षा राजधानीं तामाहरोह नरेश्वरः । उच्चावचोक्तिमुखरपौरान्तरगतं नतं ।
 भूमेरभ्रमिवेक्षन्तं लज्जया च भयेन च । रणक्षणे भटन्यस्तहस्तध्वस्तविभूषणं ।
 दयालुनीचदत्तात्मजोर्णवस्तावगुण्डितं । मुखलग्नेषु भेदोद्यद्रक्ताक्तधृतवेष्टनं ।
 अलक्ष्मीवीक्षितं दूरात् पितृव्यं क्षणमैव च । भाग्योजितस्य भूभर्तुरग्रे बद्धस्समात्मजः ।
 दीनात्मा ददृशे पौरैः स्थिराः कस्य विभूतयः ।
 लोभाक्रान्तधियो विवेकमुचितं मुञ्चन्ति यन्माहिताभुक्ता या मनसापि दर्पकचितास्त्वक्तुं न शक्याः स्वयं ।
 सन्तापाय भवन्ति सन्ततमलं नीताः परैश्चेदलान्मा मा सन्तु भवेऽत्र हन्त चपला वेश्याद्वैताः श्रियः ।
 उपेक्षितः पिता तादृगस्त्रास्थे स्वार्यलिप्सया । ज्येष्ठोऽप्यादमखानस्स वाधितोपाययुक्तिभिः ।
 दुराशयापरोभ्राता श्रियोऽसाध्यामयेक्षणात् । राज्यलोभाद्वाहसुते तास्ताद्रोहधियः कृताः ।
 अद्यैतेन फलं प्राप्तं तदधर्मविनिश्चयात् । दृष्ट्वा बद्धं तमानीतं खानमित्यवदज्जनतः ।
 केऽप्युचुस्स पितुः शपाद्धिमूढस्समपद्यत । तथाहि तं पिता जातु पितृद्वेधे रहोऽब्रवीत् ।
 राज्यं त्वदयजाभ्यां मे नाशितं वैरतो मिथः । तत्राप्यनिष्टो दावेव मम चिन्ताज्वरप्रदौ ।
 तदेतौ विनिवार्य्याहं युक्त्वा देशसुखाशया । त्वामेव बद्धं यिथ्यामि त्वं मदेकाश्रयो भव ।
 श्रुतेति प्राह तं नाहं जातु चेद्वातरं त्यजे । यतो ज्येष्ठोऽस्ति मे त्विष्टो दयोः किं स करिष्यति ।
 श्रुत्येताद्वाग्रजं हन्तुं त्वयेच्छुस्त्वं स रक्ष्यति । प्राप्तप्राप्तुणहस्तेन भुजङ्गमिव वेश्मगं ।
 सिद्धकार्यस्सपुत्रस्स वाधते यदि का गतिः । तच्छ्रुत्वा संस्कृतज्ञस्स श्लोकेनेत्युत्तरं ददौ ।
 विद्यातीर्थे श्रुतपरिचितास्साधवस्सत्यतीर्थे गङ्गातीर्थे सकलमुनयो योगिनोऽध्याम्यतीर्थे ।
 लज्जातीर्थे कुलयुवतयो दानतीर्थे वदान्या धारातीर्थे धरणिपतयः किल्बिषं चालयन्ति ।
 तदाकर्णो ब्रवीद्राजा सक्रोधं तं दुराशयं । बद्ध्वा युद्धदृष्टोऽसि नाहं यत्रास्मि तत्त्वमः ।
 वराकः खड्गधारार्थी तत्र त्वमपि दर्पितः । किं वक्ष्यत्याटने योग्ये नेत्रे पश्यामि दुर्धियः ।
 तदेकएव नष्टस्त्वं भवेस्सामुद्रोऽचिरात् । इत्युक्तमस्मिन् पित्रा यत्तदद्य फलितं वचः ।
 तमीक्षेति कथा लोकः सशोकोऽप्यकरोन्मिथः । इति बह्ममखानपराजयः ॥
 यथोचितैर्दानमानैस्तोषयित्वा निजं बलं । तस्मिन्नेव दिने राजा तुष्टो नगरमाययौ ।
 बद्धं रिपुं समादाय नौकारूढं सुतान्वितं । श्रीजैननगरे राजवासे स्त्रे बन्धने व्यधात् ।
 जननी नृपतेः प्रीता दर्शनामृतहर्षणा । अमन्यत रणोत्तीर्णं पुनर्जातमिवात्मजं ।
 शङ्किता यौनसम्बन्धाद्भूपतिः कतिचिद्दिनैः । रूपावतारसीहादीन् कारागारान्तरे व्यधात् ।

पापोमल्लिकटाजस्य पञ्चगङ्गरदेशजः । पुनश्चाटुकतन्त्रेण तत्तदायासकार्यभूत् ।
 उल्काचमुद्रादानादिप्रपञ्चाञ्चितवञ्चनः । सुसञ्चयकता येन देशेऽशेषो विलुण्ठितः ।
 अभिमन्युप्रतीहारः स्वतन्त्रोमन्त्रिमण्डले । स देवसरसि स्वाम्यमभजदलदर्पितः ।
 लोत्रप्रतिगृहचेचदत्तरुद्धिः पदे पदे । लुब्धस्य निजमात्मानमनाशीर्भाजनं व्यधात् ।
 शङ्कोराजगृहासन्नः पितृव्योबन्धनस्थितः । लब्धयत्र स्थिते कोऽपि नीला दैराज्यमाचरेत् ।
 इत्यादि प्रेरितोऽनेन नेयबुद्धिर्नरेश्वरः । क्रुद्धोबद्धामखानाय नेत्रोत्पाटनमादिशत् ।
 तस्य त्वलाचिते नेत्रद्वये तप्ता शलाकिका । जैनराजानकोलौहीं दृष्ट्वाशार्थमदापयत् ।
 नैर्गुणादचिहन्तुर्त्यक्छात्रस्य च या व्यथा । द्वयं न शक्यते वक्तुं यथार्थं मादृशां गिरा ।
 दुर्णातिमवदन् केचित् केचिदीश्वरजृम्भितं । प्राक्कर्मपाकमपरे नीचसङ्गमथापरे ।
 केचिदिभवेवैशस्य कातरत्वमथापरे । तदन्धकरणं श्रुत्वा कोऽप्यवाच्यगिरोऽब्रवीत् ।
 मानुष्यं मास्तु तच्चेत्यादरं प्राकृतवैशानि । राजगेहेऽस्तु मा जन्म कस्यापीति न कोऽवदत् ।
 स्फूर्जद्भाग्यसमुद्भवन्नवनवप्रोक्तासम्पत्सुखः । प्रयावेत्ति विभुर्विनोदकलया कालं विशालं क्षणं ।
 दौर्भाग्योदितदुर्गतेः सतिनिजप्राच्यप्रकर्षान्नतेस्तस्य प्राप्तमहाभयस्य स भवेत् स्वप्नोऽपि कस्योपमः ।
 अयःशृङ्खलबद्धाङ्घ्रिस्तोऽन्धस्तत्रैव बन्धनैः । स्मरन्निभसामग्रीमनयच्छेषमायुषः ।
 नायं गीतैर्विना जातु वर्त्तते स्म गृहान्तरे । इत्येव तस्य सारादासिद्ध्याजागरणं व्यधुः ।
 योऽभूच्छ्रय्यागृहे नित्यं सर्वज्ञे भवकैर्दृतः । अभूवन् केवलं तस्य मृत्याश्चटकमत्कुणाः ।
 वितानावलयोयस्य बभूवुर्दुर्लभाः सुरैः । दृष्टास्तएव तद्देहे लूतातन्तुविनिर्मिताः ।
 यदपुः कोमलं पट्टलशय्यामभूषयत् । तदा तत्तस्य भूषणैश्चयिष्ठादृष्टविष्टरं ।
 दीयतां दीयतां तस्य वाणी या त्यागिनः श्रुता । विपत्त्येनैव सैवाभूत्तत्तदस्त्वप्याचने ।
 गतं स्वाम्यं हता मृत्याः प्राप्तः परिभवो नवः । बन्धनं शृङ्खलाबन्धैर्नेत्रोत्पाटनतो व्यथा ।
 इत्येवैकः स्मरन् दुःखं सोऽन्धोराजसुतश्चरन् । नाज्ञासीत् स्वात्मनस्तुल्यमपरं प्राक्कथास्वपि ।
 कोषोज्ज्वलं कमलमैक्ष्य नवं समन्तादस्मिन् रमेऽहमिति तुष्यति चञ्चरीकः ।
 दोषानुषङ्गमधिगम्य निबद्धमूर्त्तिस्तत्रैव नाशमुपयाति विधौ विरुद्धे ।
 राजवासःस्वलीलार्थं निर्मितस्तेन यः स्वयं । सएव बन्धनायाभूत् को वेत्ति भवितव्यतां ।
 इत्थं वर्षत्रयं तावदनुभूतमहाव्यथः । अस्थिशेषतनुक्लेशात्तस्मिन्नेव क्षयं ययौ ।
 देशकालमनालोच्य वैरं यः कुरुतेऽरिभिः । स नश्यत्यचिरैर्नैव शौर्यश्रीमण्डितोऽपि सन् ।
 अभिमन्युप्रतीहारस्तत्तच्छैर्यमहोद्धतः । अयुक्तपक्षं प्रबलं नासहिष्ट स निष्ठुरः ।
 स्वातन्त्र्येण स्फुरत्प्राग्वत् स्फुरद्वाक्करताडनं । दर्पादायुक्तपक्षस्य सूचोवाचिगतोऽभवत् ।
 उपायान् कुर्वन्तस्त्रांस्तोऽङ्गकोपेन मन्त्रिणा । बन्धुं तं मल्लिकेनात्र नावाप्यवसरः क्वचित् ।
 एकदा तद्गृहं गत्वा श्वस्तं श्रीविजयेश्वरे । तद्विद्या नृपतीराज्यधान्यन्तस्तमबन्धयत् ।

१०५

११०

११५

१२०

१२५

१२०

अभिमन्युः स्वयं ख्यातः पाण्डवाद्याश्च तत्सुताः । शृगालवत्तदाभूवन्निगिच्छां विविधां विधेः ।
यस्याहवे मुखमवेक्ष्य महागजेन्द्रा दूरं प्रयान्ति बलिनस्सशिलीमुखौघाः ।
दर्पादिशेद्यदि न निर्मितकूटयन्त्रं कस्तं निरोद्धुमलमुत्सहते मृगेन्द्रं ।
सपुत्रं हतसर्वस्वं बद्धा नौकान्तरे ततः । ताजिभट्टः समानीय कारागारान्तरेऽबिपत् ।
यादृग्वद्भामखानाय कारयन्नृपतेरसौ । वर्षैकेन तादृचं नेत्रोत्पाटनमन्वभूत् ।
यादृग्वद्भामखानस्य व्यथाभूदतिदुस्सहा । अविन्दत्तादृशीं सोऽपि वक्तुं नान्येन शक्यते । १४५
यस्मिन्नेव दिने यस्मिन्मासे विप्रियमातनोत् । तस्मिन्नेव दिने तस्मिन्मासे सोऽपि समासदत् ।
सोऽपि वर्षद्वयं भुक्त्वा सपुत्रो नरकव्याया । बद्धामखानवद्विषयनान्तर्ध्वजप्रद्यत ।
अद्यैव महेशो धन्ये व्याभ्यां मत्कुलवैरिणः । सर्वस्वहरणं दृष्टं मरणं जैनभूपतेः ।
इत्युचे निष्ठुरं यत्स दुष्टात्मा कृतलुण्ठनः । तदुक्तिफलमापासौ तयोर्नाशोऽभवत् फलं ।
चिन्तितं जैनभूपेन सम्पन्नं नैव यत्पुरा । हेलयास्याद्य पौत्रेण कृतमित्यवदज्जनः । १४६
यत्कर्तुमिच्छति परापचयं मनुष्यस्तेनैव तस्य नियमेन भवेदिनाशः ।
शृङ्गं विभर्त्ति हरिणः पररन्ध्रबुद्ध्या शार्ङ्गीकृतं तदिषुर्निहरते तमेव ।
दृष्टोरम्यश्चिरमुपवने वंशवाटो जनैर्यो नानावैर्लृणगणगुणैर्भूषितो भूरिपत्रः ।
तत्रान्यान्याहननजननात्तादृगभ्युत्थितोऽपि र्थ्यैकान्तादुपवनगतं सर्वमेव प्रनष्टं ।
या कारकसभा रम्याभवन्मालमहीभुजा । अचिरेणैव कालेन सर्वा स्वप्नोपमाभवत् ।
क्रष्टुं मल्लिकजादोऽयमन्धजं खानमिच्छति । राज्यार्थमिति केनापि राज्ञोऽप्ये पैशुने कृते ।
सर्वस्वहरणं कृत्वा कारायां बन्धुमादिशत् । श्रुतेन तेन यद्विष्टो न कः सौख्यं समासदत् । १४७
आचैपैरर्जिता यदत्तेन श्रीन्यायवर्जिता । तददाचेपतस्तस्मान्नीता राजाधिकारिभिः ।
उत्कोचमुद्रादानादितत्तदायासकारणात् । स विपत्यतितो नाभूत् कथापि कष्टावहः ।
कदर्यहस्तेक्षणसौख्यनिष्ठं विशत्यशृङ्गं प्रसभं धनं यत् । कष्टेन निर्धाति तदेव कष्टं शुभीभगे लिङ्गमिव प्रविष्टं ।
एकैकं सञ्चितं वस्तु क्रष्टुं कष्टेन तत्करात् । निर्युक्तैः पीडनं कृत्वा विलान्तर्गतसर्पवत् ।
पूर्णनापितमल्लिकजादाद्या हतसञ्चयाः । बन्धनस्थाश्चिरं भूत्वा ते सर्वे प्रमथं ययुः । १४८
तत्तद्राज्यहिताकाङ्क्षिकुले तस्य व्यावधिः । शापः श्रीजैनभूपस्य प्रसारितभुजाऽभवत् ।
मन्त्रैराज्यविवर्द्धनं कुरुत भोस्सत्यं ब्रुवे मन्त्रिणो नाशं स्वामिनि कुर्वतां नहि सुखं स्यादः परत्रेह च ।
यैर्यैर्जैनमहोपतावपकृतं पुत्रैर्न मृत्यैर्न वा तैर्लब्धं फलमीदृशं तदहिता मात्सर्यधीस्त्यज्यतां ।
अन्येषु चावचास्तस्य सेवका ये तदाभवन् । तदनिष्टकरास्सर्वे तदत्तेऽपि प्रमिथिरे ।
यावद्वसति वसन्तस्तावद्विलसन्ति सन्ततं भङ्गाः । तस्मिन्निष्टे नष्टे भ्रष्टाया नु चेष्टन्ते ।
पूर्वं जैननृपसैदनासीरादीन् समागतान् । पैगम्बरान्वये जातान् पूज्यान् ज्ञात्वा महागुणान् । १४९
प्रोच्चासनकरस्पर्शदर्शितातुलसत्कृतीन् । स्वसुतादानमानेन यास्तान् राजाधिपान् व्यधात् ।

तेभ्यस्सैदज्यमालादीन् राजा ज्ञात्वा तरङ्गितान् । प्रत्यमुच्चतदा देशान्तस्त्रयमवच्चयत् ।
 स सैदनासिरो धन्यो गण्यो युधि मनोविण्णः । योविचार्यायतिं राज्ञि सति देशान्तरं ययौ ।
 सुतोपनयनाद्राजसुचिरं यैर्नृपायितं । बज्ररूपाधिराध्याधिपत्यनित्यसुखोज्ज्वलैः ।
 इतस्ततोभ्रमन्तस्ते केचिद्विहोपुरं ययुः । केचिद्विभवलोभेन पुनर्निष्काशिता अपि ।
 नारमन्त वहिर्देशे माघे मधुकरा इव ।
 प्राप्ता ये परदेशजाः कणभुजा देशेऽत्र सम्पद्युता गर्भोत्थादिव विस्मृतात्मचरिताः कुर्युः प्रजापीडनं ।
 ते तत्पापभरेण नष्टविभवा निष्काशिताः स्वामिना गच्छन्ति हृदकष्टमस्यतुलनां तज्जोवनाशाकुलाः ।
 राजानकैष्ठकुरैश्च तर्मागपतिभिस्सह । निबद्धैरानसम्बन्धकृतैक्योमल्लिकोऽभवत् ।
 सर्वतन्त्राधिकारेण राजतन्त्रमखण्डितं । ताजिभट्टाय मल्लिको मुष्टिवन्धमिवाकरोत् ।
 पुत्लीकृतोऽयं मदंश्यः सदाकस्मात् स्फुरत्यलं । इति तस्याक्षमिष्टादौ मल्लिकः स्फूर्जितं न कं ।
 स्वसारं वीक्षते स्वल्पं मार्गेशोऽपि ज्यहंगिरः । स्वसारं सैदनिर्मुक्तिदत्तपत्राङ्कितां व्यधात् ।
 तन्मार्गेशायजं राजा नमते न प्रसन्नधीः । अभ्यर्थ्य ताजिभट्टाय मल्लिकस्तामदापयत् ।
 ज्यहङ्गिरोऽपि मार्गेशः क्षितिपालानुरोधतः । स्वाग्रजार्पणमेतस्मै चक्षमे नयदक्षधीः ।
 चञ्चरीका इवोद्यानं कुल्या इव महोदधिं । भाग्यभाजं समायान्ति कलत्राणि च सम्पदः ।
 तां मार्गेशकुलोद्यानकल्पवल्लीं फलप्रदां । तैस्सम्पूर्णगुणैः पूर्णा भट्टोलक्ष्मीमिवासदत् ।
 सैदनिष्काशनं नैव सम्पन्नं जैनभूपतेः । हेलयैवास्य पौत्रेण कृतमित्यवदज्जनः ।
 कृते निष्कण्डके देशे मल्लिकाह्लादसन्ततः । प्रतिष्ठारसिको राजा तत्सभा च तदाभवत् ।
 विवाहेत्सवसद्वेश्मनाय्यात्रादिमङ्गलान् । नापरामगहीचिन्तां सौराज्यसुखितोजनः ।
 पञ्चाशद्वत्सरे राजा निर्म्ममे निर्म्ममेहितः । दिङ्मामठे नदीप्रान्ते राजधानीं मनोहरां ।
 धन्याहमन्या किं शून्या इत्येवाम्बुनि विम्बिता । स्फुरच्चतुष्जिका हस्तैर्नृत्यतीव दिवानिशं ।
 मदंशेन कृता केनापीदृशीति दिदृक्षया । स्वर्णच्छत्रच्छलाद्यस्याः प्राप्तो व्योम्नो दिवाकरः ।
 यत्कारुक्षिप्रकोणस्थदारुगारुडमूर्तिभिः । त्रस्ताश्चरन्तेनानायान्ति पक्षिणस्तन्मोधना ।
 गोलुखातोनाभिधा राज्ञी माता दिदेव देवता । विशाला धर्मशालां सायकरोन्मद्रसाख्यया ।
 यत्प्रवेशे नृपस्तुष्टो मातामहसमागतः । पक्षमेकं व्यधाद्भूरिव्ययशालिमहोत्सवं ।
 प्रतिष्ठामर्द्धनिष्पन्नां निर्लोच्यानुचितां नृपः । नगरे पितृपुण्यार्थं खानगार्ह निर्निर्ममे ।
 कुलोद्धरणनागस्य तटभूमौ महीपतिः । वज्रिदग्धं नवं चक्रे राजवाधं मनोरमं ।
 विजयेशनदीप्रान्ते राजवेक्ष्य नवीकृतं । भाति भातिशयान्मध्यरत्नं हारावलेखिव ।
 क्वचं यत्र स्फुरत्यत्र वितस्ताम्बुनि विम्बितं । प्रेक्ष्य तुष्टैस्सुरैर्मुक्तमिव सौवर्णपङ्कजं ।
 भाति सुव्यपुरे राजधानी राजविनिर्मिता । पुरातनीं पराकीर्णां हसतीव सुधासिता ।
 राज्ञा कृतैरल्पकाचे सोद्याने राजवेश्मभिः । यद्दर्शनादनेकाचोनूनं स्वमभिनिन्दति ।

१.६०

१.६५

१.७१

१.७५

१.८०

प्रतिष्ठा विहिता राज्ञा नवा या निजमण्डले । अन्यास्ता वर्णिता नात्र ग्रन्थगौरवतो मया ।
 दिदामठेऽहदायुक्तः कृतातुल्यदहावलिः । मसोदाहजिरोदारशिलाभित्तिविराजितं ।
 खानगाहेति विख्यातं धर्मवासं विनिर्म्ममे । येन नानादिगायाततत्तत्पथिकशालिना ।
 दिदामठपुरं सर्वं यथै नैत्राभिरामतां । प्रवेशे नृपमानोय षष्ठिलक्षकृतव्ययं ।
 दत्त्वा सतिपुत्रग्रामं सचं यत्रावतारितं । शाहाभिधास्य भार्यापि मठं सुकृतकर्मठं ।
 खेरीविषयमार्गान्तर्निर्म्ममे सप्रतिग्रहं । तत्पुत्री बौरजायुक्तः कृत्वा धर्ममठं नवं ।
 नगरात् क्षिप्तिकां यावच्छैलसेतुं नवं व्यधात् । तद्वीपे सति यो हन्ति सर्वेषां पुरवासिनां ।
 स्तम्भनिर्मितदीर्घाश्लेसेतुबन्धवुद्धहलं । भ्रातरावपि तौ धन्यावन्या रिचकनूयकौ ।
 व्यधातां क्रमराज्यान्तर्म्मठौ सौधमनोहरौ । ताजिभट्टेऽपि भूपालवाल्मविविभोजितः ।
 करालविषये जैनपुरीमध्ये मठं व्यधात् । कुशदीनपुरीमध्ये चक्रेऽस्मरचना नवा ।
 इन्द्रेऽपीचेत तत्सोऽपि भवेत् कर्मकुठहली । एदराजानकोराजवल्लभाधिकारभाक् ।
 खानगाहं स निर्व्वर्त्य बलाढ्यमठकान्तरे । नवः पितृविहारान्ते निजजन्मभुवोऽन्तरे ।
 येन लोकार्त्तिहृच्चक्रे विहारः स्वगृहोज्ज्वलः । मठाग्रहारमस्जेदाविहारगृहपंक्तिभिः ।
 त्रिंशद्दिशाप्रतिष्ठातामण्डले येन कारिताः । सर्वदर्शनसम्पन्नप्रतिपादितदक्षिणे ।
 प्रतिहार्यक्षणे येन कोटिरेका व्यथीकृता । स फिर्थडामरोजैननगरे मन्त्रसुन्दरं ।
 मसोदाहजिरोदारं खानगाहं विनिर्म्ममे । हयातखातोना राजवल्लभा विभवोज्ज्वला ।
 मृगवाटाभिधे स्थाने मठं दग्धं नवं व्यधात् । मोमारखातोना राजमहिषी स्वधनैर्नवं ।
 राजधान्यन्तिके जैननगरे स्वमठं व्यधात् । जयरालाभिधा राजपुत्री राजान्वयोदिता ।
 श्रेकन्धरपुरप्रान्ते खानगाहं नवं व्यधात् । श्रीजैननगरीयस्य मसोदाहजिरादयः ।
 भान्ति प्रतिष्ठा यत्रैताः पुण्यकीर्त्तिमनोहराः । कर्ममत्यधिकारस्थो नापितः फेरठकुरः ।
 विजयेश्वरदीपारे मठं चारुतरं व्यधात् । सय्यभाण्डपतिश्चक्रे विहारो विजयेश्वरे ।
 योधर्मसङ्गाद्युपकृत्योधमार्गद्वैवावभौ । प्रासादं लक्ष्मभेराद्या भ्रातरोऽस्य वणिग्वराः ।
 भोमस्वामिगणेशस्य व्यधुः शैलमयं नवं । तद्गणेशालयं दृष्ट्वेवान्नतं सुधया सितं ।
 द्वेषात् स्नेच्छमुखं चिद्यं भवत्येवासितं नतं । अन्येऽप्युच्चावचा वेशप्रतिष्ठा विविधा व्यधुः
 याभिः स्वर्गोपमं भाति मण्डलं वेशमण्डितं ।
 देशेऽस्मिन्विभवोऽभवन् कति न ते धैः सञ्चयार्थं वयस्सुनीतो न ततोमृतेरुपहृताप्येकाकिनी काकिनी ।
 सोऽहं लब्धपदः करोमि यदि नो धर्मं प्रतिष्ठादिभोरिक्तो यस्य सुतोऽचिरादिति मतिः पुण्यात्मनो जायते ।
 केपोद्दीपे नरेन्द्रस्य वेगादपि समुत्थिते । द्विषामधोगतर्जिता नतु तद्देशनां कर्चत् ।
 योऽभद्राजविरुद्धानां दण्डस्तद्वृद्धलोठनं । तद्राज्ये प्रभविष्णूनां तद्विकल्पागलद्भुदः ।
 किमन्यदेशनिर्माणव्यसने शाख्युपद्रवात् । जाता वनभुवः शून्या दिवा वसतयो यथा ।

१८५

१८६

१८७

१८८

१८९

१९०

श्रीतोरमाणदीनारान्निष्प्रचारानवेत्य च । द्वितीनारीनागमयो न वा तेन प्रवर्त्तिता ।

पञ्चविंशतिकोयोऽभ्युत्पराणस्तान्निर्मितः । किञ्चिदूनीकृतश्चाभूद्भ्याप्राचुरलक्षणात् ।

मुक्तामणिं नृपतिमौलिषु योग्यमूर्त्तिं या वद्ध्वत्युपनतेन पयोधरेण ।

सा पावनी शुचिरुचिर्जननी सुमुख्या सङ्गच्छते न चिरकालमनेन साकमिति पाठः ।

सा शुक्तिकास्य जननी जननीतचित्ता साध्वीव तिष्ठति चिरं वरभुक्तिकामा ।

२१५

शैशवे स्वयोदत्ता राजा सम्बर्द्धितो यथा । गोलखातोनास्य जननी साकम्मात्तिदिवं गता ।

का पौर्व्वविक्रतेराज्ञस्तरङ्गतरलात्मनः । सततं प्रतिबन्धाय सिन्धेर्ज्वलेव याभवत् ।

तां हिन्दुकसमाचारशतपत्रविप्रभा । स्रुत्वा स्रुदिताक्रन्दं शुश्रोच सकलोजनः ।

तथा वियुक्तस्तत्कालं राजा कृष्णाम्बरास्तरः । दिनश्रियेव पद्माऽभूदुःखसङ्कुचिताननः ।

ग्राहयित्वाशुकं शुद्धं व्यतीते दिनसप्तके । सव्ययं मल्लिको राज्ञोव्याधादुःखनिवारणं ।

२१०

शाहाभदीनपुर्व्वन्तैर्नैवेतुं विपुलं नवं । तद्वनेनादिशत्कूर्त्तुं तत्पुण्यं महीपतिः ।

अभूत्सैदान्वये जाता वल्लभा या महीपतेः । हयातखातोना राज्ञी प्रेमाश्यासविलासभूः ।

पदार्थान् घोषभूषादिपरिवारसमन्वितान् । अन्यरसिको राजा तस्यै सर्वं समापयत् ।

तथैकथैव राजेन्दुः स सुन्दरगुणश्रिया । अविन्दत् परमानन्दं मालत्येव मधुव्रतः ।

विभवे सति भवति भवे कस्यचिदेवोऽपि नोलाभः । वर्षति मेघे कृषिकृत्कोऽपि मणिं मौक्तिकं लभते ।

२१५

महाराज्यां महीभर्तुरस्यां राजसुतोऽजनि । यस्य मद्वादखानाख्यामकरोन्मौसुलोचिता ।

ततः पूर्वाधिकप्रोते ताजिभट्टे स भूपतिः । स्वसुतं रक्षणायादात् सिन्धुरिन्दुमिवेश्वरे ।

चतुःपञ्चाशवर्षेऽथ वैशाखे नरनायकः । पुत्रजन्मोत्सवानन्दमभजद्वायसुन्दरं ।

विदग्धचर्चरीपालनर्त्तकीनटगायनान् । उद्दिश्य त्यागरसिकैर्न कैर्वैश्रवणाघितं ।

पट्टकौशेयवस्त्रातीराज्ये श्रीजैनभूपतेः । सामन्तसचिवादीनामासीत् सत्कारसिद्धये ।

२१०

तद्राज्ये विभवेदारव्यये सा प्राकृतालयात् । उत्सवे चर्चरीपालनटाद्यैः प्रापि तैरपि ।

स्फोटराजश्रिया प्रोतो नृपतिर्नवयौवनः । आनीतगीतविन्दर्यः सङ्गीतरसिकोऽभवत् ।

सङ्गीतज्ञज्यहङ्गेरमार्गेशाद्याः सुखोचिताः । तारकादव चन्द्राये व्यसृजन्त सभासदः ।

कृष्टचन्द्रावलीराजनूपाभिनयनैपुणात् । राज्ञि वरनटा नाट्यात्तद्दर्शनकुतूहलं ।

प्रलम्बकृतकाशश्रुदन्तभ्रूविक्रियाञ्चलैः । तारानुसारितद्वावनाय्यहास्यकथाक्रमैः ।

२१५

अनीकमुख्यवाद्यैश्च प्राणिभाषानुकारकैः । भण्डिमापण्डितोभण्डोमूर्त्तिहासरसोऽभवत् ।

मल्लाहस्सननामापि पितुरभ्यधिकोगुणी । प्रथमं दशतन्त्रीकोमोदवीणामकारयत् ।

भाषाभिगीतसामग्रीं पारसीगीतकौशलं । तुम्बवीणाधरः सोऽहं नृपाज्ञोऽप्यदर्शयं ।

गाथागीतप्रियो राजा स्वयं संस्कृतपद्यवित् । नादशंसामयं श्लोकं रागालयेदमब्रवीत् ।

शुष्का येन समुल्लसन्ति तरवो वक्ष्याभवेयुर्मृगाः । प्रचे चावतरन्ति दैवतगणा जल्पन्त्यदृष्टा अपि ।

२४०

योदुःखे च सुखे च मूर्खविदुषोर्वालस्य दृढस्य । वा प्रायः प्रीतिकरो ममास्तु सततं श्रीनादनामा रसः ।
 अव्यकण्ठे नृपो गीत्वा रागैकालतितोवहन् । रागान् स सेचगीतांश्च साश्चर्यान्सदाकरोत् ।
 अथ गायनवृन्दान्तं प्रवेशय ममायतः । गीताङ्गाधिपतेराज्ञामदान्मे नृपनाथकः ।
 आनीय स्थापिताः सर्वे नामग्राहं निवेद्य च । ते ते वहावदेनाद्याः सर्वाद्या वृन्दनाथकाः ।
 निर्दोषकण्ठसञ्जातमञ्जुलध्वनिरञ्जकाः । अधीतगीतवद्धातुमातुन्द्रव्यकमट्टकाः ।
 शिवाकारादयः पञ्च स्वप्रपञ्चातिचञ्चलाः । अमुञ्चल्यञ्चमयाजात्यञ्चेषुरससञ्चयं ।
 सङ्गीतज्ञं नृपन्तन्ते अलैव तत्समुत्सुकाः । गोते शब्दगुणाः पञ्चदशसंख्यास्थितिं व्यधुः ।
 केदारगौडगान्धारदेशभङ्गालमालवाः । कर्णाटगायना राज्ञो रागाश्चायस्फुरन् पुरः ।
 मदनोद्दीपितारात्रौ नयभाव्यदशोज्ज्वलाः । अशोभन्तानुगाराज्ञो लासिका दीपिका अपि ।
 रत्नमाला दीपमाला नृपमालाङ्किताभिधाः । अकुर्वन् लासिकालास्यं हावभावमनोहरं ।
 झम्पाकम्पाकुलाग्रप्रसरसरसताधारसर्वाङ्गहारप्रारध्याशाखलस्थान्तरतरलसद्भावभावानुभावा ।
 उत्कण्ठाकारिकण्ठेऽद्भुतसतततस्म्योतगीतप्रपञ्चा पात्रीयं रम्यगात्री लसति सतिलका कीदृशी रत्नमाला ।
 गुणिमददणधात्री प्रेक्षकानन्दधात्री नवकरणविधात्री रूपलावण्यधात्री ।
 कलितललितगात्री शुद्धसङ्गीतगात्री गुणगणमणिपात्री रूपमालैव पात्री ।
 यस्या मुखं हिमर्वाचं सृजता विधात्रा सम्पूर्णसर्वमवेशतयात्र मुक्तः ।
 आश्यानतामुपगतोऽस्य रुचायमास्ते नासायमौक्तिकमिषादमृतस्य विन्दुः ।
 आसां कर्णालिकप्रोतलम्बिमुक्ताफलच्छलात् । मुखेन्देर्निर्गतानूनं लावण्यामृतविन्दवः ।
 इत्यादिशंसां कुर्व्वाणोनृपतिर्नवयौवनः । लीलामित्रैः समं ताभ्यो मद्यपात्रमगाहत ।
 तत्तत्कलापरिचये कविवाक्प्रपञ्चे पञ्चेषुसञ्चयनिभासु वराङ्गनासु ।
 सङ्गीतचर्चणविधौ वसुधानुभोगे धन्या नृपाः प्रतिदिनं व्यसनं भजन्ते ।
 अत्रा दिगन्तरात्कीर्त्तिं राज्ञः कर्णामृतप्रदं । गीतकाव्यकलाख्यातः पवारकदनोऽभ्यगात् ।
 गायतः सोऽनुगीतानि खल्लतानि सभान्तरे । तुष्टोमहीपतिस्तस्मै व्यधात् कनकवर्षणं ।
 प्रबन्धगीतचतुरः कदाचित्स नृपाग्रगः । अगायत्स च लीलास्यं प्रबन्धं देशभावया ।
 अनभिज्ञतया राज्ञः पृष्टोऽहन्तस्य लक्षणं । तर्हि भरतशास्त्रादेस्सादाहरणमब्रवं ।
 पदपाठस्वरैस्तेस्तु तालरागैर्मनोहरं । अत्रा षडङ्गं तं मत्तो राजाभूदुदिताग्रयः ।
 उद्गीतस्याण्डवैक्लव्यं ज्ञात्वा मामब्रवीदिदं । गीतदर्पभृता वादं कुर्वन्नेन सभान्तरे ।
 तथेत्युक्ते महाराजोदयोर्वादमकारयत् । सभायां विहिते वादे गीतयस्यावलोकनात् ।
 अत्रा प्रबन्धान्मत्तस्स साश्चर्यागदनोऽभवत् । अहो काशीरिकोऽपोदृक् चतुरः सर्वशास्त्रवित् ।
 इत्युक्त्वालिङ्ग्य मां मे त्वं गुरुरित्यब्रवीत् स्फुटं । कौशीयकपरीधानप्रसादानन्दिताग्रयं ।
 अकरोन्मां नृपस्तूणं तदादजयरञ्जितः ।

घोषास्त्रोत्पत्तितोषागतिगुणचतुराः पीवराङ्गासुरङ्गाः स्त्रीतं यज्ञोपवीतं कनकमणिचितं द्रव्यमन्यच्च भयं ।
 वस्त्रोद्योताश्च पोता निजवपुषि धृतावस्त्रयोगाः सभागाराज्ञा श्रीहस्सनेन प्रसभमिह मयि श्रीवरे किं न दत्त ।
 नयज्ञः शंसदेनोऽभून्मन्त्रोवालाभदेनकः । वीरः शाहाभदेनः स कुददेनो विवेचकः ।
 श्रीशेकन्धरशाहोऽपि यवनेन्द्रमतिप्रियः । आलिशाहोऽभवद्दाता श्रीमाञ्चैनमहीपतिः ।
 सर्वशास्त्रप्रियः सर्वभाषाकाव्यविचक्षणः । राजा हैधरशाहस्य तन्त्रीवाद्यविशारदः ।
 सङ्गीतनिपुणः सोऽयं हस्सनेन्द्रो नरेश्वरः । एकैकगुणवाङ्मयात्प्रसिद्धा नृपमण्डली ।
 मण्डलेऽस्मिञ्जनैर्दृष्ट्यवोचनृपतेः सदा । श्रुत्वा राज्ञोमहागीतं रागालम्बिनोहरं ।
 श्रीज्यह्वाङ्गिरमार्गेशमुख्याः पादौ ववन्दिरे ।
 देशेऽस्मिन् परवच्चनात् प्रकुरुते लोको यदा सच्चयं तत्तद्वर्त्मविपर्ययेण च भजन् स्वाचारनिःसारतां ।
 उत्पातैर्विविधैस्तदा समुदिताः स्वपीडयन्ति प्रजा दुर्व्यात्यानलदाहदुर्हिममहाशैत्यस्त्रभेदामयाः ।
 कदाचित्पारवणिजोगोबधं नगरान्तरे । आजन्महिन्दुकाचारास्रकुर्मौसुलवत्तमाः ।
 यत्र गावोहता भुङ्क्ते तन्मांसैस्तैर्दुराशयैः । सविहारः सनगरः शुद्धेवाग्नौ स्वमचिपत् ।
 अथ नैर्घतदिग्वातोजातोत्पातशताचितः । अकस्मादुदभूद्देशे प्रत्यूहापातदुःमहः ।
 आरम्भएव कोऽप्येतं श्लोकं स्रजुर्विपश्चितः । गणरात्रं समालोच्य दुर्व्यातन्तं महाहुतं ।
 खरवर्णेन मेघेन चन्द्रवर्णेन भानुना । नैर्घतेनातिवातेन हा प्रजे क्व गमिष्यसि ।
 वत्सरे पञ्चपञ्चाशे प्रवरेषुपुरान्तरे । गोसैनिकापणोपान्तादकस्मादुदभूच्छिखी ।
 मारो तथैकपार्श्वस्था गुलिकावाढिकावधि । क्षणाश्रगरभूर्दाहाद्धारण्यमिवाभवत् ।
 भूर्जत्वमायुनोद्धूता ज्वलन्ती सजवागता । दृढन्मसजेदाच्छत्रान्तः पपातोत्पातदूतिका ।
 प्रसारिता चतुर्दिक्षु यत्र नित्यसुधासिता । श्रीशेकन्धरभूभर्तुर्मूर्त्ता कीर्तिरिवाभवत् ।
 व्यधाद्यदन्तर्जनताप्रणीता पुनरुत्थिता । त्वत्सङ्गरोवरोत्तुङ्गतरङ्गावलिभङ्गितां ।
 मन्त्रपाठोद्यतं यत्र यवनानां कदम्बकं । गुञ्जन्मधुपगर्भाञ्जसहस्रमिव राजते ।
 चतुर्दिग्दारनिर्गच्छकुक्कुवारगता जनाः । कुर्वन्ति भूगतस्त्रेच्छतदहर्निर्गमभ्रमं ।
 यन्मध्योच्चचतुस्तम्भदम्भादिधिदिदृक्षया । चतुष्पादिव तद्वर्त्मः प्राप्नोभात्युज्ज्वितस्थितिः ।
 स्वर्णच्छत्रच्छलाद्यत्र मायाकर्णेनैकातुकात् । कर्णे दातुमिवाभ्यर्णं भजन् भाति दिवाकरः ।
 तन्महासदनं व्याप्तगगनं रचनाहुतं । स्त्रेच्छदर्शनराजार्थारचादुर्गश्रियं ददत् ।
 कुर्वन् कल्पाम्निनिर्दग्धविश्वज्वालावलिभ्रमं । क्षणमात्रात्तदायत्तं भित्तिमात्रावशेषतां ।
 निमित्तजाविधा यस्या स्त्रेच्छाः कुर्वन्ति भक्तिः । रधामहोत्सवाद्येषु गणशोभिलितास्तदा ।
 अभूद्दहामखानीयपञ्चावासादिभिर्गृहैः । सताण्डवचटत्कारं तैः खाण्डववनायितं ।
 ज्वलद्भूर्जलचोयातवितस्तासलिलान्तरं । दग्धा जलगता नावः श्रेकुः शमयितुं न याः ।
 सुरपत्तनघोषेषु तदुपस्रववायुना । सहस्रसङ्ख्यावैश्याघास्तद्दिने जज्वलुर्न के ।

२७०

२७१

२७२

२७३

२७४

उत्पातवातजातोर्ध्वमहापद्मसरोन्तरे । शतसङ्ख्या दिने तस्मिन् किराताः प्रलयं ययुः ।
वर्णाचारविपर्ययासस्समासः कुजवत्सरः । पुरश्चरविहितोदासे निवासचयकार्यभृत् ।
अथवा पूर्वकर्तृणां जाते पुण्यक्षये सति । नवीनकर्तृनिर्माणकोत्थं कुरुते विधिः ।
निर्मिता तादृशी राज्ञा सा महासदनस्थितिः । पुण्यश्रिरिव या स्कीता विभाति नगरान्तरे । २८५
अचिरात् सा पुरी दग्धा नवीकृतगृहा बभौ । भूपं तरुणमेवैव्य विहिता तरुणी प्रिया ।
भूपालदुर्व्यसनजाः प्रभवन्ति दोषा नाशाय यद्यपि हिमाध्वनि मण्डलेऽस्मिन् ।
अन्योन्यमन्त्रिवरवैरसमुत्पदोषोराज्यं समस्तमपि नाशयति क्षणेन ।
शक्तिस्कीतं समुदयलसत्सप्तधातुभङ्गं दत्ते नित्यं यदपि सुभगं सर्वकार्यक्षमत्वं ।
देषावातादयदव महामन्त्रिणाऽन्योन्यदुष्टा यत्रैते स्युर्गलति नचिराद्देहवत्तत्र राज्यं ।
अत्रस्थैः सर्वदा रक्ष्यः स्वभेदः प्रभविष्णुभिः । चार्वाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः ।
ललितादित्यदेवोक्तामिति नीतिं विलङ्घ्य ये । मिथोवैरं प्रकुर्वन्ति ते नश्यन्तीह मन्त्रिणः । २८६
मलाएसाकदर्यावखानादीनां विरोधतः । स्वभेदजर्जरं राज्यं दृष्टं श्रीजैनभूपतेः ।
तदा प्रभृति तेनैव दृष्टे नाशेऽत्र मण्डले । मन्त्रिणैर्नैव कस्यापि मत्सरोविरमत्ययं ।
अहो द्वेषपिशाचोऽयं रुढोराजसभाशये । केनापि मन्त्रिणा नैव जीयते सर्वनाशकः ।
रोगोहतप्रयोगोव्यालोवा धृतमहार्विषज्वालः । नाग्निस्तादृग्ययत्नत् प्रकृतिविरोधोयथा देशे ।
अत्रान्तरेऽह्मदायुक्तोयुक्तोऽपि नयसम्पदा । अधीरदव नाशाय नेयबुद्धिर्लभ्यहीत् । २८७
एकदा पितरं पुत्रा विजने नौरुजादयः । इत्युचुर्दूषणां ताजिभट्टीयां विभवासहाः ।
नियहानुग्रहेकायाः समये मन्त्रिमण्डले । उद्योभट्टः प्रजायासैर्देशनाशाय वर्द्धितः ।
तत्रापि दग्धपितृता राजस्त्रनुर्नृपास्पदे । अग्रे ययौ समायोगः सोऽयं दाहाय दुःसहः ।
राज्ञी राजावदच्छास्त्रे सेनानीरयमेव हि । प्रबलं वाधते क्षस्मान् यदि नायं प्रणश्यते ।
इत्याकर्ण्य सुतैरुक्तवैगुण्यादवलोक्य च । पुत्रोक्तोऽपि मल्लिकताजिभट्टे व्यरज्यत । २८८
राज्याङ्गानि समस्तानि योऽरुचत् समया दृशा । प्राक्पुण्यसङ्ख्यात् सोऽपि शनैरासीत् स्वलन्मतिः ।
स्वार्थं परित्यज्य विभोर्हितं ये कुर्वन्ति तत्कार्यकृतावधानाः ।
विनाशकाले समुपस्थिते ते भवन्त्यकस्माद्विपरीतचेष्टाः ।
इति चिन्ताकुलस्तांस्तानुपायान् मल्लिकोऽकरोत् । अथैकदाब्रवीद्राज्ञः सभायां मल्लिकः क्रुधा ।
राज्येनाग्नेन किं राजन्नाक्रान्ता वाह्यभूः परैः । चिन्ता कस्यापि नैवास्ति यावत् सर्वं प्रणश्यति ।
वैरं खैरमहं यामि तदाज्ञा दीयतां विभो । इति श्रुत्वाब्रवीत्ताजिभट्टस्त्वं साहसोत्सुकः । २८९
यात्रायै दीयतां राज्ञा सेनानीर्मत्परोऽधिकः । तच्छ्रुत्वा सर्वसामर्थीं दत्वा मल्लिकचोदितः ।
राजा तं कटकोपेतं वाह्यदेशं व्यसर्जयत् । भीत्या प्रीत्या च नीत्या च जग्मुस्तमनुसेवकाः ।

मधुपादव गर्जन्तोद्यातुं मधुकरेश्वरं । राजप्रक्रियया रम्यं दृष्ट्वा तं व्ययशालिनं ।
 नृपा राजपुरे याद्या बभूवुर्विस्मिताश्रयाः । अन्येऽप्यत्याभदेवाद्याः समस्ता मद्रमण्डले ।
 तत्तारखानमुत्सृज्य तुष्टास्तमुपतस्थिरे । तदपोदलिता मद्राः चुद्राविद्रावितारयः । ११०
 देशे तत्तारखानीयं सोपद्रवमचीकरत् । दहन् शृगालकोटादौ मरुजेदां खाननिर्मितां ।
 सामान्यकुलजोऽप्येष निःसारेऽनुमितोजनैः । अचिन्त्यकृतकार्यासीत् स्वामिस्त्रेहे प्रभावतः ।
 पुरपत्तनघोषादीननयत् स्मृतिशेषतां । प्रतापस्तस्य तत्कालं तीक्ष्णशोरिव दुःसहः ।
 तत्तद्विस्त्यादिदेशस्थगजोलोकभयं व्यधात् । करदोक्तस्य सामन्तास्तत्तत्साहसनिष्ठुरः ।
 स्वदेशं प्रत्यगात्तूर्णं पूर्णस्तरगसम्पदा । स्वामिकार्यवशान्मन्त्रोपुत्तं पश्यति शत्रुवत् । ११५
 शत्रुमप्यति वैराहं पुत्रवत् परिरचति । इत्यादि नीतिमुल्लङ्घ्य मल्लिकोदैवमोहितः ।
 तदुत्कर्षासहस्तस्य दर्पनाशोद्यतोऽभवत् । सबलो बाधते सर्वान् वाक्त्रभ्यादिति शङ्कितः ।
 मल्लिकस्तं प्रति क्रुद्धो भूपं देवमजिग्रहत् । अत्रान्तरे सुतोराज्ञः कनीथान् होस्तनाभिधः ।
 पयोदानाय मल्लिकनौरुजाय समर्पितः । तेन श्रुतेन तद्भूपविधेयत्वविस्मृतिः ।
 आगच्छन् कटके भट्टे ययौ मन्दप्रतापतां । तस्य सेनागतस्याय नेयबुद्धिर्नृपेश्वरः । १२०
 सत्कारञ्चोदितं तस्मै नाकरोदिरसीकृतः । अयं तस्यापकारार्थं मल्लिकः स्वयमवमः ।
 दध्रे गतानां सैदानां पुनरागमने मतिं । यदीयास्तनयाराजंस्तव पुत्रवतीं प्रियां ।
 रक्ष्यः श्वशुरपक्षः स कथं नानीयते त्वया । इत्यादिप्रेरणद्राज्ञोराजाराधनतत्परः ।
 सोपधीन् व्यसृजस्तेखान् सैदाण्डिलीशमण्डले ।
 तस्यैवेति प्रभवति जनोदुर्णयैर्दूषणाद्यैरेतद्बुद्ध्वा नयति न वयः स्वं कथं गाढमूढः ।
 सर्वां पृथ्वीं जयति न कथं तन्त्रमन्त्रोर्जितोऽसावित्याशङ्को भवति पुरुषोभाग्यभाग्यावदास्ते ।
 अपकृत्य पुनः सैदान् यदानयति मल्लिकः । तेन स्यात् सर्वनाशोऽस्येत्यवदन्तीक्ष्णधीर्जनः । १२५
 सैदानयनवृत्तान्तं बुद्ध्वा श्रीफिर्जडाभरः । गृहं गत्वाह्वादायुक्तं युक्तमित्यब्रवीद्वचः ।
 ताजिभट्टोविधेयोऽयं मृत्यवदन्ते त्वयि । तदेतं रच युक्त्यास्य विधाय मदशातनं ।
 मा प्रवेशय सैदांस्त्वं दुर्धरान्देशकण्टकान् । तुरुष्कपुष्कराश्चासान् यन्नात्रिष्काशितानपि ।
 एकनाशार्थमिच्छा चेत् सर्वनाशस्तदागते । पोतैकहेतोःस्येत्यस्य ज्वलनं किं समर्थते ।
 नूनं सपुत्रभृत्यस्य नाशो न भविता चिरात् । यत्सैदानयने बुद्धिर्जाता भाग्यविपर्ययात् । १३०
 कृतापकारान् सैदांस्तानानिनीषुर्भवान् यदि । विषमुष्टिं क्षिप स्यात्स्यां सान्नायां तत्स्वमृत्यवे ।
 मद्वेचोऽगच्छते सत्यं ज्ञमन्येन त्वया न तत् । विपत्तौ स्मरणीयं स्थान्मयि लोकान्तरं गते ।
 श्रुतेति मल्लिकः प्राह किं कुर्वन्ति मयि स्थिते । एकदाज्ञातसामर्थ्याच्चाटुकारा भवन्ति नः ।
 तथेत्युक्त्वा गते तस्मिन् ज्ञमन्यत्वादृणादृते । सैदानयनसङ्कल्पान्न मनाम्विरराम सः ।

ज्ञात्वा यतित्वादुपदिष्टमिष्टैर्गृह्णाति वाक्यं न हि नष्टचेष्टः ।

कष्टे निविष्टः सहि वक्ति शोकाद्धिक्कामतिष्ठं न हितोपदेशे ।

२५०

ततो लेखान् समालोच्य तस्योत्कण्ठितमानसाः । हंसाद्वाययुः सैदाः कृतपक्षपरिग्रहाः ।

अथ प्रथममेवेह स मेयाहस्तेनोऽग्रणीः । अग्न्याप्तनौरुजायुक्तयुक्तोभूपायमाययौ ।

विहितान्योन्यकं शंसन् मल्लिकोऽस्मै प्रसन्नधीः । खोयाश्रमं प्रदेशन्तत् स्वकोयं स समर्पितं ।

यत्सैदहस्तेनापि सिद्धादेशाधिकारिता । तस्य तेनैव नाशायं सिद्धादेशाधिकारिता ।

क्रमात् समागतैः सैदैराक्रान्ते मण्डले बलैः । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च काशीरास्तत्रसुर्जनाः ।

२५५

सैदास्तरङ्गितान् दृष्ट्वा तुरङ्गाङ्गुपतेर्मतात् । नृपोजायाविधेयत्वान्तदिधेयक्रमागतः ।

सपुत्रः सोऽह्मदायुक्तो बभूवानुशयाकुलः ।

पश्चाद्भवेद्या मनुजेषु बुद्धिः कार्ये कृते सा प्रथमं यदि स्यात् ।

मित्रार्पितश्रीः परिभूतशत्रुर्न कोभवेत् सन्ततसौख्यभागी ।

अथ सैदाः स्वतन्त्रास्ते कलत्रहरणेच्छया । बन्धनं ताजिभट्टाय कर्तुमैच्छन्कलैषिणः ।

एकदानिष्टमाकर्ण्य स्वात्मनः सैदचिन्तितं । मल्लिकमदनं प्रायात्ताजिभट्टोभयाकुलः ।

सैदविस्फूर्जितं दृष्ट्वा साशङ्कः सोऽभवद्यदा । स फिथ्यडामरोट्टस्तत्कालं प्रमथं ययौ ।

२६०

प्रातिहिर्द्यादिसुकृतैरिह वा परदुर्लभं । य एकः सकलः स्नायामलब्धान्यक्षणे क्रियां ।

तच्छ्रुत्वा नृपतिस्तूष्णं क्रुद्धः सैदप्रतारितः । रोद्धुन्तद्व्यसृजजैनराजानकमुखान् भटान् ।

स्वगृहे स्थाप्यतां बद्धोद्धतस्त्रोदत्तरक्षकः । इत्युक्तो मल्लिकस्ताजिभट्टं तेभ्यः समर्पितं ।

तथैव स्थापितो बद्धः पुण्यशेषतयात्मनः । कालं वृत्त्याकृताप्यायः सकुटुम्बोऽत्यवाहयत् ।

भूर्यर्थव्ययपुण्यः स बद्धोऽपि स्वगृहान्तरे । सकुटुम्बः सुखं तस्यै मरालद्वय मानसे ।

२६५

विभवे दानभागं यः करोति सुकृतेच्छया । एतद्भूयः समाप्नोति भूयस्तत्ताजिभट्टवत् ।

एवं मल्लिकाह्मदेन परोद्रेकासहिष्णुना । ध्वस्तप्राया व्यधीयन्त सर्वे ते प्रभविष्णवः ।

कृतापकारिसैदेभ्योभागिनेयप्रणशनात् । ज्यह्वाङ्गिराऽपि मार्गेशो मल्लिके शङ्कितोऽभवत् ।

सर्व्याधिकारसामग्री स्वपक्षस्य समर्पिता । प्रतीहारादिवोरेन्द्राः स्वार्थबुद्ध्या विनाशिताः ।

इत्यादिदूषणे राजा मल्लिके विरसोऽभवत् । रक्षत्युत्था स्वमात्मनं कदाचित्कृतदर्शनः ।

२७०

नैकत्रावस्थितिस्तिष्ठन् स्वराद्रान्तःस्थितिं व्यधात् । अथागात् कुसुमक्रीडां कर्तुं सैदसमन्वितः ।

भवनेोपवनं राजा शक्रश्चैत्रयं यथा । विधाय लीलां पुष्पाणां नौकायातो महोपतिः ।

मार्गेशनौरुजायुक्तः पानलीलां व्यगाहत ।

सर्वे परस्परचीवास्तत्तदाचानुबन्धिनः । ते वृष्णयद्वान्योन्यं चक्रुर्वाक्कुरताडनं ।

चोभे प्रवृद्धे क्रुद्धोऽथ त्यक्तमस्तकवेष्टनः । अगात्कर्तुमुपालम्भं नृपो मल्लिकमन्दिरं ।

प्रसादितोऽपि स प्राप राजधानीं क्रुधान्वितः । पुत्रदुर्लभजः शोको मल्लिके च मानसं ।

२७५

अन्येदूरहितास्तस्य राजा विरलमानसः । रक्ष्योनायुक्तपक्षेमे युक्तमित्यब्रवीदहः ।
 अवश्यमेव किद्रं तं समासाद्य विरोधिनः । अपकाराय सन्नद्धा देहे दोषाद्वाभवन् ।
 राज्ये योसोभखानञ्चेत कुर्युः किं क्रियते त्वया । एभ्यानीत्वा तदन्यस्मै देहेन रक्षणाय भोः ।
 तथेत्युक्त्वा नृपोऽन्येद्युर्जानराजानके द्रुतं । विन्यस्य रक्षणे युक्त्वा मल्लिकात् खानमग्रहीत् ।
 पुत्रं विन्यस्य भूपाये तद्दिने खगटहस्थितः । अपकर्त्तास्मि शत्रूणां प्रातरित्यब्रवीत् प्रियां ।
 अत्रान्तरे मार्गपतिर्नृपाहृतो बलान्वितः । खराद्वात् साहसोद्युक्तो नगरे तर्णमाययौ ।
 प्रातः श्रुत्वाथ मल्लिकः सबलोऽगान्नृपान्तिकं । रुषा निवृत्तोऽपि चिल्लया दक्षिणस्थया ।
 पादाभ्यां ताडयन् वचोगच्छतोऽस्य तुरङ्गमः । भविष्यत्स्वामिविरहाच्छुचेवाश्रुमुखोऽभवत् ।
 तत्कालोदितसूर्यार्चिःसंक्रान्तिज्वलितायुधः । नृपाङ्गोऽपि मार्गेशः ससैन्योऽविशदङ्गनं ।
 अन्योन्यस्पर्द्धया तत्र द्वयोः प्रविशतोस्तदा । सन्नद्धयोराजधानी ययौ सभ्रमलोलतां ।
 सशस्त्रोऽयं प्रविष्टः किमित्यायुक्तः स भाङ्गिलं । अदापयत् ज्येष्ठराय मार्गेशाय नृपः क्रुधा ।
 तावन्निर्गत्य भीतेन राज्ञा स प्रेरितस्ततः । पुरान्तर्गन्धनां कृत्वा ससैदः पुनराययौ ।
 निर्मुच्य बन्धनात्ताजिभट्टं राजानकान्वितः । राजधान्यङ्गनास्कन्दं ददौ जिष्णुर्ज्यहाङ्गिरः ।
 प्रेरितास्ताजिभट्टेन तद्गटास्समरोद्यताः । पश्चिमद्वारधानीं तां राजधान्यामदाहयत् ।
 सोऽग्निर्हस्तेनराजानकावासान्तं क्षणान्तरात् । सोचागारां गृहश्रेणीं दग्धारण्यमिवाकरोत् ।
 इन्द्रवाभोपमा वेश्मरचना ज्वलिता श्रुता । दूरस्थितानामप्यन्तस्सन्तोषमुदपादयत् ।
 उद्धमस्तोमसङ्घट्टज्वालाजालगतोष्मणा । सर्वेऽन्तस्थाः कटाहान्तर्जीवन्मस्योपमां दधुः ।
 अङ्गनेऽग्निं समालोक्य ज्वलन्तं राजसद्यनि । सभीतिर्नृपतिर्भीतोविह्वलः समपद्यत ।
 उष्णायमानमार्गेषु स्फुरन्तोऽपि युयुत्सवः । न केऽपि श्रेकुस्तान् योद्धुं तद्भाग्यैर्यन्वितादव ।
 स्वभृत्याञ्जलितान्दृष्ट्वा पुत्रोत्सेवावशेषितः । बभूव मल्लिकस्तत्र किंकर्त्तव्यतयाकुलः ।
 पुत्राः कुर्वन्तु मा युद्धं राज्यं नश्यति भूपतेः । अयं राजास्य देशस्तु रक्षितोदशवत्सरान् ।
 तत्कथं नाश्यते युद्धादस्मिन् विषमविग्रहे । तत्रापि ज्येष्ठः पुत्रो मे तटस्थोऽरिष्ठमध्यगः ।
 अनिष्टं नौरुजाद्योमे लभन्तेऽस्माद्रक्षणैः । वरं ममैव नाशोऽस्तु नाकीर्त्तिं वार्द्धके सहे ।
 इति ध्यात्वाब्रवीत्पुत्रान्न योद्धव्यमिहासत । इत्युक्त्वा गलितोत्साहो नृपं शरणमाययौ ।
 मण्डपे राजधान्यां स राजा विन्यस्य रक्षिणः । स्नेहादरक्षदायुक्तान् पूर्वसेवामनुस्मरन् ।
 आयुक्तनर्थकाद्यास्ते ज्ञात्वा भूपं तदाश्रितं । युद्धाशक्ताश्च निर्गत्य भुद्रुदेशान्तरं ययुः ।
 अथोत्तरदिशा द्वारधान्या मान्या जयोद्यताः । ज्यहाङ्गिराद्या गर्जन्तः प्राविशन्त नृपाङ्गनं ।
 रणदुन्दुभिनिःस्वानप्रतिश्रुत्यारवच्छलात् । अहसद्राजधानीं व तुष्टा तत्साहसक्रमात् ।
 राजदर्शनतुष्टानामुत्कृष्टानां जयार्जनात् । प्रापुः प्रसादं तत्कालं मनांसि च वपूंसि च ।
 प्रातः सपुत्रं मल्लिकं तत्तत्सेवकसंयुतं । क्रुद्धैस्तेषादितो राजा कारागारान्तरेऽबिपत् ।

१८०

१८५

१८०

१८५

१८०

१८५

आयाता युक्तसदनाद्भीतेवातिव्यादिभिः । अकरोदाजलक्ष्मीः सा स्वगृहे सुखसुप्तिका ।
तेषां राजविरुद्धानां दासकायस्थपीडनात् । सञ्चितं रौप्यकुप्पादि सर्वं तद्राजसादगात् ।
यन्मन्त्रात् सभयात् सजैननृपतिः श्रीहाज्यशोभाऽभवद्यज्ञोत्था दशवत्सरी गतभयः पुत्रेऽस्य राज्यं व्यधात् ।
यातास्ते स्मृतिशेषतां यदमता वह्नामखानादयः सोऽपि व्याकुलतामगादिपुमये धिग्वैभवं स्वाभिनां ।

आतङ्कपङ्ककलुषाः प्रभवन्ति चेऽर्थाः सन्मार्गविघ्नकरणाष्टतजाद्यदोषाः ।

तत्तद्गिरिद्रजनपीडनहेतुभूतास्तिष्ठन्ति ते न सुचिरं हिमपूरतुल्याः ।

तद्भृत्यैः फेरवट्टाद्यैरित्यादिजनपीडया । यदानीय धनं दत्तं तत्सर्वं राजसादगात् ।

४१०

वह्निर्देशात्समानोतांस्तुरङ्गांस्तान्मनोहरान् । स्वांशुकानचितांश्चापि निवेपमिव दत्तवान् ।

भूपालवन्महेच्छत्वात्स जन्मदिवसादिषु । यदत्तं यच्च भुक्तं स्वं तदेवास्याभवद्वनं ।

हे मर्त्या नृपविभवाप्तभूरिवित्ताश्चित्तात्तौ कुरुत यथार्थदानभोगौ ।

संसारे जलधितरङ्गभङ्गुरेऽस्मिन् सामग्री न पुनरियं सदैव लभ्या ।

राज्ञः प्रियोऽस्मि विभवप्रथितप्रभोवा हे सेवकास्त्यजत मानमिदं स्निग्धं ।

गन्धर्वनिर्मितपुरे च कुसुम्भरागे वेश्यारसे नरपतौ च कुतः स्थिराशा ।

प्राप्ता पूर्णा सपदि पदवी शत्रुवर्गोजितो यः कोशेऽशेषो मम सदनगे मृत्युवर्गः समर्गः ।

इत्थं यावत् कलयति नरोवैभोस्तिक्तचित्तस्तावत् सर्वं क्षपयति विधिः स्वप्रवृत्तिदिरुद्धः ।

४१५

एकदा जुगभट्टस्तं बन्धने प्रष्टुमभ्यगात् । अन्यत् किमस्ति ते स्वर्णं त्वर्णं राज्ये समर्थतां ।

क्रुद्धस्तमब्रवीद् व्यकोटिसंख्यं दत्तं मम । एतावतापि नो त्वस्तिः प्रभोर्लुब्धस्य विद्यते ।

किं ब्रूमी राज्यरक्षार्थं स्वपक्षोनाशितोऽखिलः । शक्तेनापि न युद्धाय सोढं तत्तुमुलेऽन्तरे ।

कान्दिशीकाः समानीय सैदाः सम्बद्धिता मया । द्रोघधारस्तेऽपि मे जाताः कृतघ्नेऽस्मिन् महीपतौ ।

सर्वं मद्योजितं राज्यं सन्धिन्तावत् करोत्वसौ । पुनश्चेद्भुज्यतां राज्यं मन्नाशान्मुदितस्तु सः ।

४१६

दशवत्सरपर्यन्ते राज्यतन्त्रनियन्त्रणा । मदीयासीद्भवे दग्धे यदोदृश्यपि तदिभुः ।

तुल्यत्वस्मत्प्रणशेन मयि लोकान्तरं गते । इत्याद्युक्ता नृपाये स स्वविज्ञप्तिं व्यसर्जयत् ।

धिङ्मा येन गृहीतं न वचनं दीर्घदर्शिनः । श्रीफिर्यडामरेशस्य निनिन्दात्मानमन्वहं ।

यद्यहं सुविशुद्धोऽस्मि तन्मद्गोहकराअमी । मार्गेशताजिभट्टश्च लभन्त्वल्पदिनैः फलं ।

इत्यादिदुःखदग्धः स बन्धनस्थो यदब्रवीत् । अचिरात्तत्फलं दृष्ट्वा साश्चर्योभविता जनः ।

४१७

इत्थं निम्नोदृष्टोऽस्मिन् सपुत्रे मल्लिकाक्षदे । नाशितेऽन्ये व्यजृम्भन्त खलप्राया नृपास्तदे ।

ताजिभट्टादयो लुब्धास्सैदानामधिकारिणः । प्रमेयान् पीडयामासुर्दुष्टादेहमिवामयाः ।

आनन्दपुष्पदीनारखण्डप्राप्यादि नामभिः । सैदाधिकारिणश्चक्रुः प्रजायासैर्धनार्जनं ।

श्रीज्यहाङ्गिरमार्गेशेनोसराजानकादयः । मधार्विष द्रुमाश्चित्रपत्रास्ते शिश्रियुः श्रियः ।

मल्लिकपदवीं मल्लां श्रीमेयाहमनोऽभजत् । नायामग्रामराष्ट्रादि तदीयं तददयहोत् ।

४१८

समृत्यपुत्रवर्गेभ्यः प्रमेयान्भिजन्वान् । स मेयामहदायार्द्धधनराष्ट्रं समर्पयत् ।
 स्वायत्तीकृतभूपास्ते सैदा जयविशृङ्खलाः । दूतान्विमृज्य चतुरमार्गिन्युः सैदनासिरं ।
 प्राप्ते पाञ्चालदेवायं तस्मिंश्चूरपुराध्वना । ज्वरस्तद्वदयं पूर्वं पश्चात्स पुरमाविशत् ।
 पौत्रीजामातृसम्बन्धिवान्धवाः सर्वमन्त्रिणः । अपुनःसङ्गमाएव सर्वेषां दर्शनं दधौ ।
 तदर्थमिव संप्राप्तोमृतकल्पो दिनद्वयं । अतिवाह्य ज्वराक्रान्तः खगृहे पञ्चतां ययौ ।
 मल्लिकोबन्धनस्यस्तु चस्तः पुत्रप्रवासनात् । तत्तच्छोकामयग्रस्तस्योऽप्यस्वस्था व्यपद्यत ।
 बद्धस्यापि मृतिं तस्य श्रुत्वा मन्त्रिशिरोमणेः । देशे सरुदिताक्रन्दं शृणोच सकलोजनः ।

सत्कार्यभाजां महतां वियोगाद्भवन्ति नीचाः पदवीषु योग्याः ।

प्रकाशकेऽस्मिन् द्युमणौ प्रयाते भवन्ति दीपाः शरणं प्रजानां ।

दुहित्रभाग्यसौभाग्यसंप्राप्तविभवोर्जिताः । सैदाः काश्मोरिकान् सर्वान् न तृणायाप्यजोगणन् ।

यामृतं सैदमुखादाज्ञा निर्यान्ती स्तार्थलिप्सया । राज्ञस्तदर्थनिष्ठस्य प्रतिश्रुतोव साभवत् ।

सैदेषु दैधनिष्ठेषु चान्तिशीले महीपते । प्रबलासु च नारीषु कोऽप्यजृम्भत विप्रवः ।

उत्कोचग्रहणं धर्मः प्रजापीडा च कौशलं । स्त्रीषु च व्यसनं सौख्यममन्यन्ताधिकारिणः ।

प्रातिबन्धिकनिर्वृत्त्या स्वाच्छन्द्याप्राप्तिदर्पितः । स मेयाहसनः सर्वतन्त्रेभ्यो यन्त्रणां व्यधात् ।

प्रवर्द्धमानो राज्ञस्स शनैराक्रान्तमण्डलः । यद्वाधिपत्यं सर्वेषां राज्ञश्चायामिवाकरोत् ।

अथ सूक्ष्मवृद्धदृष्टं देशान् सैदा जिगीषया । श्रीज्यहाङ्गिरनासेरा यात्रायै द्वौ व्यसर्जयन् ।

उभावेकत्र गच्छावोयद्यावां कर्म मेत्यति । इति मार्गपतेर्वाक्यं सैदौ नैवान्वतिष्ठतां ।

तयोर्देशं विजित्यैकः सयशाः प्राविशत् पुरं । अन्योविशङ्कितोबद्धो युक्त्यात्मानमरक्षत ।

निपत्य पश्चाद्भुङ्क्षुर्धत् सेनायाः कदनं कृतं । कालापेक्षानुरोधेन न मनाग्वर्णनं कृतं ।

बद्धारागादयस्तस्य सेवका वृद्धभूभुजः । केचित्स्थानभुङ्गाजिवज्जैः शलभतां गताः ।

पूर्वपकारस्मरणसैदास्ते रभ्रलम्बिताः । नास्तराजानकं रुद्धदर्शनं तं न्यवारयन् ।

तेभ्यः स्वानिष्टमाशङ्क्य निजरक्षणदक्षधीः । युक्त्या तद्दर्शनोराजोराष्ट्रं मार्गपतिर्ययौ ।

ततः सैदेषु नष्टेषु प्रजानाशनकारिषु । आशङ्क्यानिष्टमात्मीयं युक्त्या राजायमाययौ ।

एकदा रहसि क्षापमब्रवीत् स ज्यहाङ्गिरः । राजन् सैदा यदानीता अमी निष्काशिता अपि ।

सोऽयं निष्कण्टके देशे सुस्नानर्थः स्वयं कृतः । यथैव राज्ययोग्यस्त्वं पौत्रः श्रीजैनभूपतेः ।

दौहित्रोऽपि तथैवास्व प्राप्तोमेयामहम्नदः । सैदास्ते सर्वदाशङ्क्यासुख्काश्वत्तमानसाः ।

गृध्राद्वामिषे राज्ये ये लुब्धाः सन्ति सन्ततं । न युक्तैकप्रियासक्तिर्बहुभावस्य ते विभो ।

एकवल्लीरतोमृङ्गः सततं केन शस्यते । यदि जायाविधेयत्वं न स्यात्तव महीपते ।

सर्वं सिध्यति कार्यं तत् स्वीजितो मा भव प्रभो । मया त्वराज्यरक्षार्थं स्वरक्षार्थञ्च गम्यते ।

वर्हिर्देशोदतः स्वात्मा रक्षणीयो यथा तथा । इति श्रुत्वा तथेत्युक्त्वा राजा राज्ञौ प्रियान्तिके ।

तदुक्तमब्रवीत् सर्व्वं स्नेहमोहवशीकृतः । तेन मार्गपतेः क्रुद्धा भोगिनीव भयावहा ।

अनिष्टं चिन्तयन्त्यासीत् पितृपक्षमतादृता ।

पुरुषानवधीर्य्य यत्र नारी प्रभवत्येव जितप्रिया स्वतन्त्रा ।

कुपितेव तदीक्षणादिशिष्टा न चिरन्तिष्ठति तत्र राज्यलक्ष्मीः ।

अमुञ्चदक्षभापाश्च तत्पक्षानुग्रहग्रहः । मल्लेकाद्वादवद्राज्यं तदायत्तं ततोऽकरोत् ।

सैदेभ्योऽनिष्टमाशङ्क्य तस्मात् राज्ञा विरुद्धया । कार्कोटद्रङ्गमार्गेण मार्गेशः सबलो ययौ ।

सर्व्वीं कुटुम्बसामग्रीं भाङ्गिलान्तरतो नयन् । गच्छन् दुर्गममार्गेण न स धैर्याद्भययुज्यत ।

तद्राज्यसिन्धुर्विपुलः समृद्ध्या व्यलक्षि यस्मिन्मृतवाहिनीकः ।

परस्परामात्यविरोधवात्याविचोभितोऽभूत् स विकीर्णरत्नः ।

साम्ना दैन्यमुदारदानविधिना वित्तप्रकर्षक्रियाभेदात्पैशुनकर्म मर्मदलनं युद्धेन नाशो विशां ।

इत्यालोच्य विरोधिषु प्रतिदिने वर्द्धत्स्वशक्ते प्रभौ देशत्यागमुपायमेकमुचितं कोऽप्युत्तमो गाहते ।

अयुक्तपक्षनाशेन पश्चात्तापाहतो नृपः । मार्गपत्यादिनाशेन क्षते चारमिवान्वभूत् ।

मार्गेशाद्यैर्विना राजा सर्व्वसैदान्वितोऽपि सन् । स्वात्मानं गणयामास यूथभ्रष्टमिव द्विपं ।

मार्गपत्यन्वये जाताः प्रतीहारान्वये च ये । ठक्कुरान्वयजाः कोशाध्यक्षजा अपरे च ये ।

स्वस्वपक्षोर्जिताः पूर्वे येऽभवन् विजयोर्जिताः । नष्टमन्त्रविरोधेन शतैकीयोऽवशिष्यते ।

तस्मिन् याते वहिर्वर्षतुषारं प्रसभं नभः । भाग्याधिकोऽयं सर्व्वेभ्यो विशां चिच्छेद संशयं ।

हिमानीपातभारेण येऽवसन्नत्र मण्डले । ययुर्निष्कायतां वृक्षा भग्नशाखाजनादव ।

प्राक्चेत्पतेद्विमं तावद्वियेरन् व्रुडिताः क्षणात् । पिष्टराभ्यन्तगर्त्ताद्वाः प्रविष्टादव तद्भटाः ।

तेनैकेन विना सर्व्वहृदयाह्लाददायिना । नाशोभवत् सभा राज्ञश्चन्द्रेणैव कुमुदती ।

तटस्थोभृत्यकार्य्येषु सैदभार्याविधेयधीः । विमूत्रव्यवहारत्वं निन्द्यलज्जागमनृपः ।

स्वराज्यरक्षणाचारलक्षणाक्षमशासनः । निन्दन्दाढ्यं सदैवासीत् प्रियेक्षणकृतक्षणः ।

नियहानुग्रहव्यग्राः सोत्कोचग्रहतत्पराः । अन्तरङ्गास्त्रियोऽभूवन्न मन्त्रो न च सेवकः ।

भोगलोभोजिज्ञतौचित्या अमी विन्दन्ति साम्प्रतं । तुरुष्कपुष्कलाश्चासाः स्वार्थमर्थं न च प्रभोः ।

अनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति शिशुनायकाः । स्त्रीनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति वज्रनायकाः ।

स्त्रीविधेयं समालोच्य राज्यं तस्य महीपतेः । इति श्लोकं पठंलोकः सशोकः समदृश्यत ।

ध्यायतोमार्गपत्यादींस्तत्प्रत्यानयनक्षमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तप्यते स दिवानिशं ।

तत्रान्तरे स मार्गेशलोहरान्तरसंश्रयः । स्वामिचिन्ताकुलोलेखिशिखामित्यं व्यसर्जयत् ।

राजन् पुंरत्न कोशस्ते योऽभूत् सर्व्वार्थसाधकः । उत्पाद्योत्सारितः सैदैर्यद्धारित्र्यं सुदुःसहं ।

निसर्गगुरवोनान्यसङ्गमिच्छन्ति चञ्चलाः । अमी परस्परभिन्नाः पारदस्य कणादव ।

हरिचन्दनवद्राजन् सर्व्वसौख्यप्रदो भवान् । किन्तु फोत्कारकारिण्या भोगिन्या वेष्टितो ह्यसि ।

यस्मिन् स्फूर्जद्विषज्वाला व्यालाः सन्ति परासदाः । निधानमिव तद्राज्यं त्याज्यं कस्य न सम्भते ।
 प्रदीप्तापि न या स्पृश्या दृश्यापि भयकारिणी । श्मशानाग्निशिखेवासौ लक्ष्मीः सा केन सेव्यते ।
 स मेयाहस्मन्स्तत्तदुर्गहयस्तवासनः । आग्नेरुक्तोऽपि सन्मार्गे न तिष्ठतोव रावणः ।
 मेराख्या ताडकेवात्र सेत्कोचामिषभञ्जिणी । पौलस्त्यस्येव ते सर्वनाशार्थं निकटे स्थिता ।
 तिष्ठन्त्वभ्यन्तरे सैदा यदीष्टा भवदन्तिके । तुरुष्ककरवीन्देशमिहस्थः साधयाम्यहं ।
 राजद्रोही न कोऽप्यस्मत्कुलेऽभृङ्गुक्तिवर्जितः । त्वदेकशरणः सोऽहं स्थामस्योदाख्यवदधे ।
 वयमेव सदाचारा विचारविशरारथः । उन्मार्गे यदि गच्छामः कोऽप्यस्मासु न विश्वसेत् ।
 कल्पान्तमपि जीवित्वा कृत्वापि धनसञ्चयं । हत्वाप्यरीन् कोऽप्यत्र भवे भवति सुस्थिरः ।
 नष्टेऽन्यस्मिन् भवांस्त्राता त्वयि नष्टे परोऽस्ति कः । इति लेखं नृपस्याग्रे बुद्ध्या मार्गपतेर्द्रुतं ।
 स मेयाहस्मन्ः क्रोधाच्छमन्नहिरिवाव्रवीत् । सोऽयं स्थानच्युतस्तत्र स्वजीवनविवर्जितः ।
 नूनमस्मत्प्रतापेन शूयतीवाञ्जघण्डवत् । ग्रीष्मोष्मणा विशुष्कस्य पङ्कमात्रावशेषिणः ।
 मृत्यास्तस्य न तिष्ठन्ति तडागस्येव पक्षिणः । किं करोतु स्थितस्तत्र तत्रत्यैर्विहितादरः ।
 मदीयदासमात्रोऽपि तं जेतुं क्षमते युधि । अथवाहं स्वयं यामि तं निष्काशयितुं ततः ।
 स तुरष्कैः समं तत्र यथनं कुरुतेऽन्यथा । अथो चे सैदहसनः पूर्वमैत्रोमनुस्मरन् ।
 किं नस्तेन हतं राष्ट्रं दीयतामानयाम्यहं । अयुक्तोपक्षेपे पूर्वं कृतदिव्याः परस्परं ।
 अनिष्टं चिन्तयामसेत्तत् कथं सहते विधिः । तच्छ्रुत्वा नृपतेरग्रे तद्वैरैकाग्रमानसः ।
 त्वर्णे डौलतयानं स्वं नौशङ्कराधिपं व्यधात् । बाह्यस्थः साधयत्येष कांश्चि सङ्घतकाग्रणीः ।
 द्रव्यकोटिं ददामोऽस्मै सैन्यसङ्ग्रहमिद्वये । इत्युक्त्वा प्रतिमुक्तन्तमेधराजानकम्पथः ।
 द्रुतं निवर्त्तयामास दत्तद्रव्यमपि स्वयं । श्रुत्वा परशुरामाद्या मद्राः कश्मीरदेशतः ।
 स्वानिष्टशङ्कया गन्तुं सार्द्धं तेभ्यो यथोचिरे । ऊचुस्तान् प्रति मुञ्चामो युष्मान् पाथेयमयुताः ।
 कियद्दिनानि तिष्ठन्ध्वं तद्युधं दत्तवेतनाः । तेषु स्ववसतिं यासु सैदास्तेऽन्योन्यमब्रुवन् ।
 निष्काश्याः सर्वथैतेन तुरुष्कैकविरोधिनः । अत्रान्तरे नरेन्द्र यत्तत्तद्भृत्यादिचिन्तनात् ।
 जाताधिवाधितं वक्त्रं पौषे पद्ममिवाभवत् । मृगयारसिकाः सैदा निन्यस्तं तादृशं नृपं ।
 माघे विषयराष्ट्रादिगतान् हन्तुं मृगव्रजान् । यत्र यत्रावसद्रात्रौ ससैदकटकोत्कटः ।
 पीड्यमानजनाक्रन्दमुखरास्तद्दिशोऽभवन् ।

पङ्कतीः प्रसार्य परितोऽद्रिषु तदिभागं यत्रोपवेशमकरोत्कटकोनृपस्य ।

तत्रोदतिष्ठदतिनिष्ठुरवाग्जनानां द्राक्षालताच्छिदि शुचा रुदितस्वनौघः ।

गिरयोऽत्युन्नतास्तत्र सुखदाः सान्त्वनिभराः । आक्रान्ताः कटकैर्हिस्त्रैर्दुर्जनैरिव साधवः ।

प्रालेयपूरमग्राङ्गाः कुरङ्गा गिरिशृङ्गतः । श्रुत्वा कोलाहलं वस्ताः सकुटुम्बाः समाययुः ।

कृष्टजिह्वान् स्फुरद्रक्तसिक्तास्यांश्च गणावृतान् । तांस्तत्रागतान्दृष्ट्वा सैदास्ते तुतुपुर्भृशं ।

हरास्मान् पीवरानेतान् पोतान्मा हर दुर्वलान् । इतीव वक्तुं भूपग्रे प्रापुस्ते सार्भकामृगाः ।
सिद्धाद्युषितशृङ्गस्य त्रस्तैर्णवधदर्शनात् । क्रुद्धाः स्युर्देवताराजन्मा कृथा मृगयामिमां ।
इत्याद्युक्तोऽपि वज्रशस्त्रतैस्सकलैर्जनैः । शृङ्गारीवाङ्गनासङ्गान्न व्यरंसीन्मृगयहात् ।
आस्थानमृगगोपेयं नान्यथा क्रियते त्वया । मुनिर्वैश्रवणोऽद्रिस्थानृपमेत्याब्रवीदिति ।
साक्रन्दमाहता हत्वा मृगीस्ता रुचिरोक्षिताः । तद्गर्भनिर्भरां भूमिं सैदाश्चकुर्दशोज्झिताः ।
अतस्तदधात् कृत्वा निर्मृगास्तान् गिरींश्चरान् । सायं आन्तः सघोषौघान्वसतीरादिशन्नृपः ।

५९५

भया क्षुपास्य तनया तरुणी च जाया कादम्बरं प्रसरके पञ्चवक्ष्य मोनाः ।

तिष्ठाम्यमुष्य सनेऽहमिहैव रात्रौ ध्यात्वेति कोऽपि न्यविशद्यमकिङ्कराभः ।

५९६

धानुष्कपुष्कलबलावलिनस्तुरुष्काः षड्गर्भधर्म्मनिरताश्चगृहोपविष्टाः ।

तद्गाण्डपकहतकुक्कुटमांसभक्षा यच्चाद्वात्र विदधुर्धुपानलीलां ।

पशुतण्डुलमद्यादि हत्वा वास्तव्यलोकतः । लुब्धास्तस्मिन्काः कोऽपि खगृहे भरणं व्यधुः ।

मान्यदागमनं भूयाद्युष्माकं जनपीडया । इत्यादि चर्म्मिषः शृण्वन्नशक्तो विव्यथे नृपः ।

मृगयाव्यसनं राज्ञो धिक् फलं भुज्यते न यैः । मृगापदेशास्त्रोकानामेव सा क्रियते स्फुटं ।

पशुवच्छतशो बद्धा मृगौघो यत्र सार्थ्यते । मृगया सा विनोदाय यदि शौनिककर्म किं ।

५९७

अमस्त्वयं चले लक्ष्ये स्पृहणीयोऽस्ति सादिना । कोऽयं बद्धे मृगे स्नायः शराभ्यासो धनुस्ततां ।

चत्विर्धैर्मृगया कार्या निरवद्यदण्डाशनात् । नैकान्तव्यसनं युक्तं ह्यति सर्वत्र गर्हितं ।

महापद्मसरस्तीरगिरिगांश्च मृगव्रजान् । आगतो नृपतिस्तदग्निः शेषानकरोदधात् ।

इत्याद्यनुचितं किञ्चिन्मृगयादूषणं कृतं । विलोक्य यद्भवेद्भीतिभाविनां मृगयायुषां ।

आखेटिकां नृपः कृत्वा राजधानीं समागतः । अस्वास्थ्यमवहद्देहे ग्रहणीगदसम्भवं ।

५९८

केऽप्युचुर्मृगयादोषात्कुपिता देवतास्ततः । अतीसारगदारभास्तत्रैवास्य विलोकिताः ।

केऽपि प्रच्छन्नराज्येच्छाः सैदाः स्वातन्त्र्यकाङ्क्षिणः । व्यधुः किमपि भूपाले तुरुष्कादृतमानसाः ।

केऽपि मन्त्रिवियोगात्प्रचिन्तासन्तापितात्मजं । रुजमाज्जनं तद्वाधेर्निश्चयः कस्य चिदभूत् ।

भूपस्तादृगवस्थः स नववर्षादिवासरे । ययौ सर्जप्रदेशन्तद्व्ययया शकुनीच्छया ।

तद्दिने गच्छतस्तस्य राज्ञोनौकान्तरस्थितेः । जैनवाटविहारायात् सर्पस्तुत्रोऽट पद्धतिं ।

५९९

तदुर्निमित्तमिष्टानैव हत्वा तं शायकैर्नृपः । अहरद्भृदयाशङ्कां न शरीराद्रुजं पुनः ।

किमर्थं निर्गतोवासि चिरं त्वं सुकृतं कुरु । इतीवाद्यागतो वायुस्त्वैगन्तं न्यरुध्यत ।

अस्मिन् गते प्रजापीडा भविष्यत्यत्र मण्डले । अकम्पत शुचेवोद्यत्तरङ्गतलं सरः ।

तत्र सर्ज्जात्सवे भुक्त्वा सैदमन्त्रिसमावृतः । अपुनर्दर्शनायेव सर्वेषां दर्शनं ददौ ।

नौकारूढस्ततस्त्रुणं समृत्यः सदिनावधि । उत्कण्ठाखण्डनायैव श्येनैः पञ्चबधं व्यधात् ।

६००

अद्यैवेमं विनोदं नः करोति न पुनः प्रभुः । इत्येव श्येनाः पञ्चालीं गृहीत्वोपायनं व्यधुः ।

प्रत्यावृत्तस्ततो राजा सैदांस्तान् प्रतिमुच्य च । नाहं स्वस्थाऽस्मि तत्पस्था देवीं ज्ञातरुजं व्यधात् ।
 तत्पथपरिचारिण्या स्वयं देव्या दृतो नृपः । दिवसेन्दुरिव क्षीणरुचिं विच्छायतामगात् ।
 कवाटविकटं वक्षः श्यामगौरं तदाननं । कथूजानुपादाश्च पीनाः पद्मदलोपमाः ।
 सुन्दरं नयनद्वन्द्वं ललाटं भ्रूमनोहरं । तद्रुजा नृपतेः सर्वं विवर्णं समपद्यत ।
 एकदा सोऽवदद्राजा तं मेयाहसनं रहः । नाहं जीवामि राज्यार्हान् सुताः शिशवो मम ।
 बद्धा वद्धामखानीयोन पाति मम बालकान् । वरमादमखानीयं युक्त्यानीयाभिषिच्यतां ।
 अथवेयं भवत्कन्या यद्वक्ष्यति करोतु तत् । श्रुत्वा भव धीरस्ते स्वास्थं स्यादिति सोऽब्रवीत् ।
 केवलं सैदहसनोरोध मृशदुःखितः । ॥ कुलकं ॥
 अथ राज्यवदत्पित्रे रहोमेरमुखादिदं । सन्देहितासुराजायं राज्ये किं क्रियतेऽधुना ।
 वरं वद्धामखानीयोयुवायमभिषिच्यतां । यौवराज्ये च ज्येष्ठोऽयं दौहित्रः स्थाप्यतामिति ।
 द्वित्राद्विष्टाच्च बध्यन्तां सर्वे स्युरविनश्वराः । श्रुत्वा मेयाहसनः सक्रोधस्तामभर्षयत् ।
 तच्छ्रेयः प्राप्तिरसंकल्पकल्पितद्रव्यसञ्चयान् । भौसुलेभ्योददुः सैदा द्विजभक्तिविवर्जिताः ।
 प्रभुं द्रष्टुं न यच्छन्ति गच्छन्त्यभ्यन्तरं स्त्रियः । मन्त्रपाठं निषेधन्ति तत्तद्गारुडिकोचितं ।
 चिकित्सां वैद्यकोक्तान्तामन्यथा रचयन्ति च । तत्रापि गुलिकां भोक्तुं रचयन्ति स्वसाधितां ।
 किमप्यनिष्टं कर्मेति कृतमित्यादिवादिनः । वर्चोविवर्णं पश्यन्तोऽप्यन्तरङ्गा महीपतेः ।
 वैद्योगारुडिकश्चाहं दृष्टकर्मेति कथयन् । तथाभूदूयभट्टः स स्त्रीवैद्यककृतार्थनः ।
 मुमूर्षुः सेवकैः पृष्टः कारुः किञ्चेचसे विभो । मण्डोनिवार्यतामग्रादित्यूचे तान्महीपतिः ।
 कृतान्तमहिषोदृष्टो दिव्यमथैव यात्ययं । इत्युक्त्वा शुशुचुः सर्वे साक्रन्दं साश्रुलोचनाः ।
 संरुद्धवसनः साश्रु घूर्णयन् दृष्टिमण्डले । तस्यामेव रजन्यां स मुमूर्षुरभवन्नृपः ।
 वर्षे षष्ठितमे कृष्णनवम्यां मासि माधवे । पञ्चाहं द्वादशाब्दांश्च राज्यं कृत्वा दिवं ययौ ।
 आक्रन्दमुखरा रात्रिः सर्वा सा जनताप्यभूत् । प्रातर्यानं समारोप्य च्चत्रचामरसंयुतं ।
 सैदाः ससेवकाः सर्वे निन्युः पितृशवाजिरं । श्रीजैनभूप्रमये दुःखिता नाभवत् प्रजा ।
 तादृशी यादृशी तस्य मरणे शरणोज्झिता । तद्गुहाश्रमनि बस्त्राढ्ये तस्य मस्तकवेष्टनं ।
 तदन्धरचनं दुष्पिकोज्ज्वलं मन्त्रिणोव्यधुः । तदालोक्य जनः सर्वोदर्शनोत्कण्ठिताशयः ।
 स्मारं स्मारं नृपं मेने निषण्णमिव मध्यगं । प्रातः प्रातः समागत्य सैदाः सप्तदिनावधि ।
 स्ववेदाध्ययनं चक्रुर्मिश्रितं रुदितैः स्वनैः ।

विहितरतयोदृष्टा येऽन्यैर्महाविभवोज्ज्वलास्तरुणवयसोवालालीलाविलासमदालसाः ।
 कतिपयदिनैस्तेऽमी रिक्ता व्रजन्ति शुचान्विताविरसमनसोरज्यदेश्यागृहादिव कामुकाः ।
 देशो मेऽयं रचितरचना राजधानी ममेयं कोशो मेऽयं युवतिरपि मे मे सुता मे च भृत्याः ।
 इत्येवान्तः कलयति नृपो यावदेत्यान्तकस्तं त्यक्त्वा सर्वं व्रजति सुशिरः पुण्यपापैकभागी ।

सप्ताङ्गसुभगं राज्यं ममेदमिति योऽब्रवीत् । तदीयो नाभवत्तस्य स्वदेहान्ते पृथक्स्थिते ।
 इत्थं शवाजिरे लोकः शुशोच नृपसंहतिं । अश्वैकरचनामात्रावशिष्टां तत्र संस्थितां ।
 राज्यदानाय राज्ञी सा खेच्छसम्पर्ककेशं । वज्रामखानजं पुत्रं दुःखोदकमर्कयत् ।
 इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्या पण्डितश्रीवरविरचितायां हस्सनशाहिराज्यवृत्तान्तवर्णनं नाम तृतीयतरङ्गः ।
 इति हस्सनशाहिस्वर्थाणं ॥

५७०

॥ श्रीवरपण्डितकृता तृतीया जैनराजतरङ्गिणी ॥

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

तृतीयेऽहनि सैदास्ते मिथः संमन्त्र्य सत्वरः । व्यधुर्महदखानाय राज्यदानाय निश्चयं ।
 प्रतीक्षाचममालोक्य कालं सैदास्वरकुलाः । राज्याभिषेकदानेच्छामकुर्वन्पुनर्वे ।
 अथ राज्ये व्यधोयन्त तत्सुतं सप्तवार्षिकं । कृत्वा महदशाहाख्यं गानर्दमिव सुन्दरं ।
 तस्य सिंहासनस्थान्ते स्थापिता वस्तुसन्ततिः । त्यक्त्वा भोजनसामग्रीं पूर्वं शार्ङ्गेऽपतत्करः ।
 एतद्राज्ये सदा युद्धं भविता मण्डलान्तरे । दृष्ट्वा शकुनविज्ञाः केऽप्युचुस्तत्रान्तिकस्थिताः ।
 रौप्यसिंहासने कृत्रो विबभौ बालभूपतिः । दत्तानन्दः पयःपूरैर्वीलेन्दुरिव सुन्दरः ।
 सैदाः शुभ्रांशुकन्यस्तकुङ्कुमालोहितलिषः । भाविद्रोहरुजोद्गच्छद्रक्तसिक्ताद्वावभुः ।
 भ्राता होस्मनखानोऽस्य कनोयान् रुचिराकृतिः । बभौ बालनृपस्याग्रे शुक्रसेव वृहस्पतिः ।
 शोकहर्षान्वितोलोकस्तद्दिने पितृपुत्रयोः । दधौ तमःप्रकाशाढ्यां लोकालोकाचलश्रियं ।
 दौहित्राभ्युदये सैदाश्चेरुरानन्दसुन्दराः । सुगन्धिमकरन्दाब्धौ मधौ मधुकरादव ।
 वाद्यमानोत्सवातोद्यप्रोद्यत्प्रतिरवच्छलात् । अकुर्वन्निव वृद्धार्थं राज्ञस्तस्याशिषोदिशः ।
 राजधान्यङ्गने सैदाः परिधानप्रसाधनैः । अतोषयन्नुत्सवान्तः सर्वं नृपपरिक्रदं ।
 एकस्मिन् कीर्त्तिशेषेऽन्या दिग्दयाद्वस्सनदयो । तादृशे ददृशे पौरैः स्फूर्जत्सादिशतावृता ।
 राज्यसम्पत्सप्तपद्मा तद्गृहे समलक्ष्यत । तत्कन्यादेजितेवाप्ता वक्तुं रिपुपराभवं ।
 राज्ञः सेवकसामन्ताः प्राप्नुवन्तस्तदन्तिकं । प्रवेशं लेभिरे नान्तर्लुठन्तः कुकुरादव ।
 देशसंस्कृतशास्त्रज्ञविद्वत्कृतविडम्बनाः । गृहे स्त्रीषु वहिः श्येनलीलासु व्यसनं दधुः ।
 विगुणव्यवहारेषु क्रूराचारेषु दर्पिषु । दुःसहान्तकदूतेन लोभेन बोभितेषु च ।
 दौःशील्यानभिगम्येषु प्रसरन्मत्सरेषु च । विरागतेषु सैदेषु सप्रजाः सेवकाययुः ।
 क्षितानामपि सैदानां केचिद्भूपालसेवकाः । नाभ्यनन्दन्परिचयं काकानामिव कौकिलाः ।
 द्विजस्थितिः सुखं यासीत् सतीसरसि निश्चला । तेषां श्येनैश्च भृत्यैश्च भ्रामिता चपलाशया ।

स्त्रीतगीतोत्सवनादा येऽभवन् वृन्दगायनाः । शोकमूकाद्वाभ्यर्णे माघे भृङ्गाद्वाभवन् ।
 अथ प्रथममेवैते गृहीत्वा नवभूपतिं । शकुनापेक्षिणो नावा वितस्तातटमभ्यगुः ।
 स्वपत्न्यावर्जकास्तत्र पृष्टभोज्यान्नसम्पदः । स्वातन्त्र्यप्राप्तिदर्पान्धाः काश्मीरा नादरं व्यधुः ।
 अपुनर्गमनायेव विधाय शकुनिचयं । एकदा स्त्रीयसंयुक्ता व्यधुः किमपि मन्त्रणं ।
 तेषां तत्केवलतया श्रुत्वा षाडुष्यमन्त्रणं । काश्मीरिकाश्च मद्राश्च शङ्किता नगरेऽभवन् ।
 ततः परशुरामाद्यैस्तद्विष्टैः सह तद्दिने । मिलिताः पञ्चशस्तीन्तः सैदा द्रोहमचिन्तयन् ।
 जिघांसतामथैतेषां वैजन्यावसरेक्षिणं । न भेदमगमन्मन्त्रागुप्तस्तदुष्कृतैरिव ।
 एकदा तत्सुताभीष्टा मेराख्या मेरहस्सनं । मूर्त्तैव दुर्दशा गेहमागत्येयव्रीहः ।
 राज्ञः कापि क्रिया साध्या तर्णमागम्यतां प्रभो । इत्युक्तानिष्टमयेन सा निनाय गृहान्तरात् ।
 द्रोहस्ते सूर्यवारे स्थान गन्तव्यो नृपालयः । पित्रेत्युक्ताऽपि स खप्ते ययौ दैवविमोहितः ।
 तावत्स सैदहसनाऽप्याययौ स्वगृहाद्गतं । पादोच्छेदोऽस्ति ते द्रोहान्मा पलायनमारुह ।
 इत्येव पादकटकच्छिन्नोऽश्वादपतद्भुवि । प्रतोल्यां सैदसाद्यश्चखुरोत्कीर्णरजोमिषात् ।
 नैते पुनर्विशन्तीति शुचेवोच्छासमचिपन् । तत्तारखानलेखेन तदनर्थादिहेतवे ।
 प्राप्तेनाद्य भिद्योमन्त्रं विधाय कृतनिश्चयाः । आक्रान्तमण्डलाः सैदायुगच्छेष्टविशङ्किताः ।
 प्रातर्वर्ध्नान्त वस्तस्मादुपायः कोऽपि चिन्तयतां । मिथ्येति बोधिता मद्रा जोनराजानकादिभिः ।
 हन्मस्त न्वयमेवादौ सम्मच्यति समाययुः । सर्वानमृतवाञ्छन्तः समेतानवगम्य तान् ।
 अन्तः परशुरामाद्या विविष्टः शस्त्रधारिणः । रक्षोदारस्त्वया तैरित्युक्ताद्वारेशताजकः ।
 मन्त्रे प्रवृत्तिरित्युक्ता सैदमृत्याव्यवारयत् । कुर्वन्ति भोजने लुण्ठं तद्भृत्यादति तद्गिरा ।
 सैदाः सशस्त्रान् स्वान्भृत्यान् स्वसमीपाव्यवारयन् । जोनराजानकस्तावत्पथान्येनागमद्भुतं ।
 गृहीत्वा राजभृत्यौघं जिघांसुर्वाटिकान्तरात् । ताजदौवारिकोऽप्यश्वमारुह्याप्ते नृपाग्रगं ।
 वभ्रामाभ्यन्तरेऽन्यत्र तन्मतेन जिघांसया ।
 वाटिकान्तश्चतुष्खण्डमण्डपोपरि संस्थिताः । सैदा मद्रान्समालोक्य साशङ्काद्भव तस्थिरे ।
 किं न गच्छत देशं स्व प्रतिमुक्ताः किमागताः । इत्यागतांस्तान् दृष्ट्वैव खेपं सिंहद्विजोऽभ्यधात् ।
 मार्गमुक्ताचरोनाप्तस्त्वत्तोयामः कथं वयं । अद्य वः प्रतिमोक्ष्यामस्तत्कार्यमिति तेऽभ्यधुः ।
 वैजन्यमेव्य पाथेययाज्जादन्मादुपाजतः । परशुसिंहभट्टन्तं न्यवधीत् प्रथमं रूषा ।
 चतुष्खण्डपिकाप्रान्ते प्रचरन्त्यतजोचितः । सिंहोऽपि वितटश्चालः गृहगालद्वय सोऽपतत् ।
 किं द्रोहो द्रोह इत्युक्ता यावद्भीताः समुत्थिताः । तावत् खड्गप्रहारैस्ताञ्जघ्नुर्मद्राः समेत्य ते ।
 निर्यातः प्रस्फुरन्नेदा दाराये सैदहस्सनः । हतो मुष्ट्यायुधस्तत्तत्प्रहारश्चतविक्कलः ।
 तं दृष्ट्वा मेयहसनं सभयं विद्रुतं द्रुतं । प्राकारारूढमवधीत् कोऽपि किन्नपदद्वयं ।
 गदयामीनयासीममल्लायास्तदन्तिके । त्रिंशन्मात्रा हतास्तत्र पुत्तमित्रसमन्विताः ।

२५

२०

२५

४०

४५

वदन्तोहालहालेति रक्तसिक्ताक्तपाणयः । चेरुस्ते तदधोद्युक्ताः कृतान्तस्येव किङ्कराः । ५०
 गृहेषु गोवधात्तेषां पापभीर्नाभवद्यथा । तथा तत्र घृतां सैदान्मद्राणां नाभवद्वृणा ।
 मृगयान्ते कुरङ्गादींश्चिन्नाङ्गान् व्यदधुर्यथा । तथा सैदाः कृता मद्रैः चुदैस्तदाटिकान्तरे ।
 द्विषद्वृतांशुका नग्ना महार्हशयनोचिताः । अनाथादव लोकस्य प्रयतुः प्रेक्षणीयतां ।
 केचिद्वैभतखानाद्या निष्कृष्टचुरिकास्ततः । तर्णं प्राकारमुल्लङ्घ्य गृहीत्वाश्वान् पलायिताः ।
 तदृष्ट्वा तुमुले जाते वहिस्तदनुजीविना । कस्यापि निश्चयोनाभूदन्तरे के हतादिति । ५१
 भयत्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुजीविषु । चकर्ष शस्त्रं तन्मध्यात् कोऽपि नैवाङ्गनान्तरे ।
 मल्लजादात्मजाहतास्तावन्मेयामहम्नदः । गृहादेत्य द्रुतं प्रादादास्कन्दं राजमन्दिरे ।
 प्रतोलीपालकः सोऽयं द्रोहीत्ययागतं द्रुतं । राजमार्गान्तरे क्रुद्धो नेरोस्त्राहमघातयत् ।
 बद्धाररिपुटां दृष्ट्वा राजधानीं नवीकृतां । ज्ञात्वान्तस्थान् रिपून् प्राग्वत् चेभिनाग्निमदापयत् ।
 न शक्तोपद्रवं द्रष्टुं स्वर्गं मद्रचको गतः । शुचेवेति द्वारधान्या जुञ्जवे ज्वलने वपुः । ५२
 सौधप्राप्तलसद्भूमस्तोमव्याजान्पश्रियः । क मां खला नयन्तीति निःश्वासौघादवास्फुरन् ।
 अत्रान्तरेऽग्निमालोक्य द्रोघधरो धारितायुधाः । राजधान्यङ्गनं प्रापुर्निर्गता वाटिकान्तरात् ।
 जोनराजानकोऽगच्छत् क्रुद्धः केनापि पत्तिना । वीरः खड्गप्रहारेण द्वित्रांस्तत्राङ्गनेऽवधीत् ।
 समारुह्याथ राजाश्वान् सर्वे मद्रसमन्विताः । मुक्तामूलकनागान्ते प्राप्ताः प्रोचुः क्षणं मिथः ।
 वरमत्रैव तिष्ठामः सैदैर्युद्धं विदमहे । खल्यावशिष्टैः शत्रूणां न शेषः परिरक्ष्यते । ५३
 ज्यलालठक्कुरः श्रुत्वा तानूचे नयकोविदः । न युद्धसमयोऽस्तीह गत्वानेन पथा द्रुतं ।
 वितस्तापारमासाद्य तिष्ठामः सपरिच्छदाः । तत्रोपायान्विधास्यामो येन नश्यन्त्यमो स्वयं ।
 अभिनन्देति तद्वाक्यं सर्वसाहसशालिनः । जुहिलामठमार्गेण वितस्तापारमासदन् ।
 अत्रान्तरेऽन्तरं प्राप्तः क्रुद्धो मेयामहम्नदः । अबधोद्घातरौ ताजपाजकौ द्वारपालकौ ।
 राजधान्यङ्गनात्कष्टौ श्वपचैर्गुल्फदामभिः । अमेध्यमध्यमग्राङ्गौ ययतुस्तौ श्वभोज्यतां । ५४
 आजन्मरूपणयाम्यपीडोक्तोचार्जितश्रियौ । प्राणदानक्षणे तस्मिन् गतौ सर्वस्वदादतां
 सञ्चितं ग्राम्यपीडाभिर्लुब्धैर्यत्परवच्चनैः । तेषां सद्रूपकुप्यादि सर्वं तद्राजसादगात् ।
 रूपणस्य गृहं विशन्ति येऽर्था न वहिः क्रष्टुमतो जनाः चमन्ते ।
 विलमध्यगतादव डिजिङ्गा यदि निर्यान्त्यसुभिः सहैव सर्वे ।
 भिक्षोः प्रसूतिमात्रं येन दत्तं तद्गृहान्तरात् । शतं तण्डुलखारीणामिच्छाद्यैरेव तद्गृतं ।
 गोधूमपिष्टं पूषैकपर्याप्तं नाप्तमर्थिभिः । यत्तत्पुण्ड्रपतच्चूर्णैर्हिमपातायितं पथि ।
 अत्रान्तरे गृहादाप्तोऽप्यालिखानोभटोद्भटः । प्राग्वालिकाप्रतोलीन्तामदहत्तज्जिहीर्षया ।
 एदराजानकाद्याश्च तावद्वह्नामखानजं । उन्मुच्य बन्धनान्तूर्णमपमार्गेण निर्ययुः ।
 अग्रे दृष्ट्वारिसैन्यञ्च पश्चादपि ऊताशनं । चमोयातुं न च स्थातुं मृगशावद्वाभवत् ।

कृष्टोऽरिष्टाय सोऽयं नो विरुद्धैरिति तं विदन् । आलिखानः समाश्रास्य सिंहोऽमृगमिवावधीत् ।

महाराजैव कृष्टोऽयं पाजभट्टमतस्थया । राज्यार्थमिति सैदास्तं चुक्रुशुः केचनावदन् ।

उपायो बन्धनात् क्रष्टुं चिन्तितस्तस्य योऽपरैः । अपायः प्रत्युतास्याभूद्देवं केन विलङ्घ्यते ।

तस्य मीरादयो मृत्याः पापास्तेन प्रचोदिताः । प्रहारविवशं चक्रुः शशकं शवरादिव ।

राजपुत्रबधोत्पातविवशं पृष्ठपातिनं । अवधीत्पाजभट्टन्तं स्वपक्षमिव राक्षसः ।

भुक्तं किमपि नो राज्यान्निर्हेतुं किमयं हतः । शुचेवारोदि तदृष्ट्वा वृचैः पिकरवच्छलात् ।

मा मा बधीरिभं खानं सुचिरादन्धनोद्धतं । रुदुस्तच्छुचेवेत्यं मरुता कम्पिता लताः ।

केऽमी तुरुष्का दुष्कार्यकराः पुष्कलपातकाः । इत्येव तरवः कम्पमापुर्व्यायुविघट्टिताः ।

चतुर्विंशतिवर्षायन्मात्रा प्राप्तश्चिराच्छवः । अहं रुद्धान्तिके स्नेहात् कृतोऽन्यक्रियया ततः ।

यवान्भक्षिणी तस्य जननी विधवा सती । सोवाणदेवी साजीवमवसत्तच्छवाजिरे ।

राजसैदद्विजानेतान् हतान्नीचाम्यहं कथं । इतीव तक्रुधा रक्तः सूर्यलोकान्तरं ययौ ।

परितो राजधान्यास्तान् दृष्ट्वा नग्नान्महत्तरान् । न श्रेकुः केऽपि वस्त्रैकखण्डं दातुं त्रपाहते ।

सरस्तीरगता भेका अविच्छिन्नरवच्छलात् । साक्रन्दाः सर्वरात्रन्ते तच्छुचेवाभवंस्तदा ।

ये राजवेश्म विविशुः सुभगाः सुवेश्मास्त्वङ्गत्तुरङ्गखुरधूलिकृतान्धकाराः ।

ते द्वित्रिवोढशिविकाधृतजीर्णवस्त्रा निष्काशिता नृपगृहात् सुतरक्तधाराः ।

इत्थं षष्ठितमे वर्षे भाव्युपद्रवकारणं । वैशाखस्य चतुर्दश्यां सैदानां विज्ञोऽभवत् ।

नूनं हसननाम्ना स मृत्यानां तत्र वत्सरे । अन्तकः सन्निविष्टोऽभूद्येनैते प्रलयं गताः ।

सामान्यवेश्मनि वरं जनिरस्तु पुंसां मा मास्तु राजनिलये बद्धदुःखकर्त्री ।

ते शेरतेऽत्यरुचिरेऽल्पपटैकमध्ये नोमाति राजयुगलं विपुले खदेशे ।

अथालिखानमेयाद्याः क्रुद्धाः पश्चादवालगन् । नदीपारगतान् श्रुत्वा द्रोहिणस्तान्निरोधिनः ।

नौसेतुबन्धानुच्छिद्य माद्रैः काश्मीरिकैः समं । ज्यलालठकुराद्यास्ते मतं चक्रुर्जिगीषया ।

विंशप्रस्थान्तरे सैदाः प्राप्तसन्नाहवाहनाः । तत्तत्पटकुटोषण्डमण्डिताः शिविरं व्यधुः ।

पुरमात्रावशिष्टास्ते सैदा द्वैधान्निवर्त्तिनः । वाजिवर्मासिभूयिष्ठा राज्यलक्ष्मीं विभेजिरे ।

येषां वराटिकैकापि नाभूत् करगता कचित् । स्वर्णरूपकहस्ताङ्गाश्चेरुस्ते वेशभूषिताः ।

तेऽप्युत्तुङ्गतरङ्गेषु सर्वतोवसुवर्षिषु । अकारि शस्त्रग्रहणं शिल्पिशाकटिकैरपि ।

मन्दुरासुन्दरा येऽश्वा राज्ञोऽभूवन्महागुणाः । तानारुह्याधमाश्चेरुस्तद्भृत्या नित्यदुर्लभान् ।

ततोहस्तनराजानकाद्यैरन्यैश्च संयुताः । पाङ्गुणं विदधुः सैदाः काश्मीरिकजिगीषवः ।

ते मेयामत्तनाराचमुख्यानां यन्त्रणोज्झिताः । स्वसेवकानां विदधुरधिकारसमर्पणं ।

अत्रान्तरे पारगताष्टकुराद्या महाधियः । सैन्यानां सङ्ग्रहं चक्रुस्ते जालद्रगरान्तरे ।

श्रुत्वेति साहसोदात्तं नगरे मद्रनिर्मितं । आययुः सर्वराष्ट्रेभ्यो लोकास्ते शस्त्रधारिणः ।

प्रवृत्ते च पुरलोभे पुरे ग्रामे च पत्तने । अत्युल्लणजनः सर्वो धावति स्म धृतायुधः ।
 शमालावांगिलीयाद्याः क्रमराज्यगताश्च ये । स्थामार्थं क्षत्रिकातीरे शिविरं समकल्पयन् ।
 दरङ्गिश्चक्रवाकाद्यैर्दरङ्गिः सुभटैः समं । वैदूर्यभट्टः स्थामस्थो युद्धसन्नद्धतां दधौ ।
 नीलाश्वलोकं सङ्गृह्य पद्मराजानकादयः । दुग्धाश्रमान्तिके सिन्धोः पारं स्थामार्थमासदन् । ११०
 सर्वतोधान्यसम्भारानानीयानीय नाविकैः । प्रवासवेतनं कोशाभावात् काश्मीरिका व्यधुः ।
 कच्चिपुष्टिं कच्चिद्वाहं परदेशद्वारा ते । पारावारगताश्चकुर्नदीं तीर्त्वा पुरदये ।
 धनुर्यन्त्रशरैर्मुक्तैः प्रतितोरं पुरदये । पञ्चसप्तमृता युद्धे प्रत्यहं कटकदये ।
 खशाश्वोपान्तसामन्ता क्षीणप्रेष्या गृहोर्विज्ञताः । नामावशेषाः खानाश्च शूरादारिद्र्यपीडिताः ।
 चौराः कृतप्रमोषाश्च चिरबन्धनयन्त्रिताः । तत्तद्राजविरुद्धाश्च पिशुनाश्च श्ववृत्तयः । ११५
 हताधिकारास्तत्कार्यन्यायप्रत्यायनचमाः । एते चान्ये च तुतुषुर्देशेऽस्मिन्सदुपद्रवे ।
 नैसेतुबन्धान्नावश्य सर्वामडवराज्यतः । आनीय वामतीरस्था विदधुः स्त्रोपयोगिनीः ।
 देवाभिधः शाकुनिको नाविकाधिपतां भजन् । प्रतीर्य नौकायुद्धेन विदधे सुभटचर्यं ।
 सैदा दुल्लभरस्तीरस्थितान् शाकुनिकान्नवान् । सपोतान् व्यसृजन् योद्धुं तत्तन्नन्दपुरस्थितान् ।
 मेयावहाकनामापि पुररक्षाधिकारभाक् । विचार्य चौरास्तत्काले द्वित्रान् शूले न्यरोपयन् । १२०
 आसमुद्रमठाज्जननगरान्तं सडिण्डिमं । तस्मिन् स्फुरति पौराणां न भीक्ष्वारकताभवत् ।
 क्षिन्नेषु सेतुबन्धेषु तत्तन्नौपुरकादिषु । पूर्वर्गचनेवाभूद्गुर्गमा तदिरोधिनां ।
 आस्कन्दं स्कन्दभवनादाशङ्कोपगृह्णाज्जनं । पञ्चहस्तमितां सैदाः परिखां समकल्पयन् ।
 द्वारधानीसमीपेऽपि रुद्धराजानकान्तिके । तादृशीं परिखामन्यां चक्रुर्नैरिभयकिदे ।
 विरुद्धवेश्मलुठनं कुर्वन्तो हततद्धनाः । सैदभृत्या भयं चक्रुः प्रजानां गोबधादिना । १२५
 विरुद्धमुत्तलुठितगृहदारुसमाप्तिः । दिदामठो रुद्रवनवासेन्धनकृतोऽभवत् ।
 अनभिज्ञतयात्पानां तद्विरुद्धगृहश्रियः । व्यथीचक्रुर्दृष्ट्वा सैदागावोहत्वा शूनामिव ।
 निःकृष्टशस्त्राः सन्नाहममुच्चन्तो दिने दिने । राजधान्यङ्गने साश्वास्तद्धृत्याः प्राविशन्मदात् ।
 मल्लामीनग्रहंश्चुन्दकायस्थसदनानि च । राजानको हस्तनस्स ददाह स्वगृहं क्रुधा ।
 काकतालीयकन्यायः सैदकाश्मीरसैन्ययोः । परस्परभयभ्रश्यद्वैर्यथारभवत्तदा । १३०
 पारावारगता वीरास्तीर्त्वा साहसिनो द्रुतं । हत्वा तांस्तंज्जिरश्चिक्त्वा तीरे दण्डे न्यरोपयन् ।
 लोलाश्वा रोहिणि हते तीर्त्वा सैदभट्टदये । लुण्ठिं पर्वजखानाद्याश्चक्रुः पद्मपुरान्तरे ।
 जोनराजानकाद्यास्तच्छ्रुत्वा तीर्णा भटोद्गताः । उवाणादिषु तद्द्रोषादुत्पिञ्जं चक्रुरञ्जसा ।
 तेन सैदा अपि ग्रामे जन्मभूमौ गृहावले । जोनराजानकस्यैव क्रोधादग्निमदापयन् ।
 तच्छ्रुत्वा स तदीयस्य वडवीविषयान्तरे । ताजिभट्टस्य सदने तददग्निमदापयत् । १३५
 गृहान् पदातिमात्रः स दग्ध्वा लहरमध्यगः । दुग्धाश्रमादिस्थामस्थान् पलायनपरान् व्यधात् ।

अथ लोहरकोटस्थं श्रीमार्गेश्वरहंगिरं । ज्यलालठकुराद्यास्तेलेखमित्यं व्यसर्जयन् ।
यत्प्रमादभिया देशात् सकुटुम्बोगतो भवान् । स मद्रैर्विहितोऽस्माभिर्युक्ता तदधसाहसः ।
मेयामहम्मादाद्यैस्तत्पुत्रैरस्मज्जिगीषुभिः । वैतलो दक्षिणे वामोभागोऽस्माभिः समाश्रितः ।
जिगीषवोवयं सर्वे क्रान्तकश्मीरमण्डलाः । पुरमात्रावशिष्टास्ते सैदास्तिष्ठन्ति वेष्टिताः । १४०
तद्विलम्बधियं त्यक्त्वा तूर्णमागम्यतां यतः । प्राप्ते त्वयि जयोऽस्माकं तव स्युः कीर्त्तिसम्पदः ।
राजभक्ताश्च शक्ताश्च यूयमेवात्र मण्डले । तदनागमनात् कीर्त्तिं मा कार्षीः स्वां कलङ्कितां ।
बद्धे रणादालिशाहे पूर्व्वं मल्लैकजः स्थात् । राज्यरत्नां व्यधादत्र यथा मार्गेशमहम्मादः ।
तद्वत्प्राणं त्वया रक्ष्यं तूर्णमागत्य साम्प्रतं । अन्यथास्य शिशोराज्ये स्थापयन्ति न सैदजाः ।
इति लेखं विचार्याशु स्वदेशोत्कण्ठिताश्रयः । तूर्णं पौर्णात्समार्गेण स मार्गपतिराययौ । १४१
प्राप्ते तस्मिन् दिनेर्द्वित्रैः कुङ्गदीनपुरान्तरं । चक्रमुः शिविरे सैदाः प्रदीपाद्वा वायुना ।
अथ सम्पद्य सैदास्ते भयात् सन्धातुमिच्छवः । इत्थं शिखण्डावादीस्तेखहस्तान् व्यसर्जयन् ।
प्रधानपुरुषास्सन्तः कृतसैदबधाः कथं । भवन्तोऽवत कुर्वन्ति कार्यलोकविगर्हितं ।
दैवाद्यदि मृतोभूत्सत्सुतस्तत्पदे कृतः । कस्य किं वो हतं येन सर्व्वे ह्येदार्थमुद्यताः ।
न सर्व्वे द्रोहिणः सन्ति यूयं काश्मीरिका जनाः । वैदेशिकैर्हतायैस्ते दिवास्तान्नः प्रयच्छत । १४२
अथवा परदेशात्तान्निष्काशय सपरिच्छदान् । यूयमेवात्र देशे स्थ मुख्या मन्त्रिषु पूर्व्ववत् ।
या यस्य पदवी पूर्व्वमासीत् सा तस्य तिष्ठतु । संभूय सर्व्वे भुञ्जामो नास्माकं विग्रहे ग्रहः ।
मरणं नियतं जन्तोर्यथैव विधिकल्पितं । तथैवावश्यभावीति के निवर्त्तयितुं चमाः ।
इति लेखार्थमालोच्य मार्गेशाद्या महत्तमाः । यवनाचरसंबद्धमिति लेखं व्यसर्जयन् ।
रचारत्नं नृपस्तादृशचितो न दुराशया । किमर्थं स हतो राजपुत्रो बह्ममखानजः । १४३
नेरोलोहादिबधतः कस्याश्चोसा भवत्विह । तत्राप्यस्य शिशोराज्ञः सर्व्वःकोशोविलुण्ठितः ।
लौहीसा घटिकैवैका द्वारि तिष्ठति भूपतेः । सैदैः शिष्टाहमेवेति ब्रुवन्तोऽव ध्वनिच्छलात् ।
गच्छन्त्वनिष्टा मद्रास्ते वह्निर्युक्ता निवारिताः । सन्तोषवृत्त्या तिष्ठन्तो यूयं पैतामहे पदे ।
इत्यादि श्रुत्वा सैदैस्स समाङ्गतोऽप्यनागतः । तदग्रं व्यसृजद्वृतं स च प्राप्तोऽब्रवीदिदं ।
स्थापयन्तु धनं कोशे यद्वृतं बालभूपतेः । शस्त्रं त्यजन्तु मन्त्रादौ तिष्ठन्तु भयवर्जिताः । १४४
अत्रत्या एव कुर्वन्तु राज्यकार्याणि पूर्व्ववत् । किञ्चिन्नश्यति नोदेशे दोषाः शान्तिं व्रजन्ति च ।
यद्गतं गतमेवात्र मृता जीवन्ति नो पुनः । अन्योन्यशुद्धिर्वैरस्य जातान्योन्यकृतादधत् ।
इत्यादि युक्तमुक्तं तदाक्यं श्रुत्वा मदोद्धताः । सैदास्तदुक्तिजनितक्रोधदग्धाद्वाभवन् ।
नृपः कोशश्च शस्त्रञ्च युद्धदत्तास्तथा भटाः । सर्व्वमित्यस्मदायत्तं किं कुर्वन्ति विरोधिनः ।
इति हेमतखानोक्ता युद्धसन्नद्धबुद्धयः । अभूवन्ते कृतोद्योगाः कौरवाः पाण्डवेष्विव । १४५
अथैकदा सैफदारजोनराजानकादयः । पुरे नौसेतुमुत्तीर्य्य सैदयुद्धार्थमाययुः ।

उपायैः सर्वदा जेयास्तुमयो न रणख वः । इति मार्गपतेर्वाक्यं नागृहंस्ते रणोद्यताः ।
 दावोदनामा मार्गेषुपुत्रो धामाकरोद्भुतं । प्रतीहारादिभिर्धुक्तो नगरान्तरमासदत् ।
 समुद्रमठमार्गेण प्रविष्टा पृतनाय सा । प्रापल्लोष्टविहारान्तं कर्तुं सैदभटचयं ।
 रणं सन्ध्याय डोम्बाद्यायेऽन्ये लुब्धा महाभटाः । सर्वस्वहरणव्याग्रा बभूवुर्नगरान्तरे । १००
 डोम्बाद्याः सुभटाश्चान्ये घ्नन्तोऽन्योन्यमुहायुधाः । प्रसिद्धपौरवेश्मभ्यो भाण्डागाराद्यलुण्ठयन् ।
 भूमौ निखन्य यद्यस्तं पौरैर्गुप्तं गृहे धनं । क्षिप्त्वा प्रतिपदं शङ्कुर्नीतं तत्तैरिवापितं ।
 मद्राहते भटे दृष्ट्वा सैदा दिक्पतितं शिरः । नाद्यास्माकं जयोऽस्तीति त्वर्णं जग्मुर्धथागतं ।
 अथ सैदचमूः श्रुत्वा ताग्रविष्टान्पुरान्तरे । अये जगाम युद्धाय सायकायुधवर्षिणी ।
 अयागतं पद्मभटं हत्वा स्वशिविरान्तरे । तद्रक्ततिलकं चक्रुः सैदाः स्वायुधसिद्धये । १०५
 आलिखानः स तत्रस्थस्वस्तः श्रुत्वागतां चमू । लब्धभद्रविहारेऽग्निं मार्गरोधार्थमर्पयत् ।
 ज्वालाजटाकुले मार्गे प्राप्तो दावोदमार्गपः । सहोसनप्रतीहारः स वीरोरणमग्रहीत् ।
 सेतुसङ्कटमार्गेण पतितः परिरखान्तरं । स मार्गपतिदावोदो युध्यन् प्राणैर्व्ययुज्यत ।
 तत्राह्वदप्रतीहारमुखा वीरा रणाङ्गने । ययुः शौर्यं दर्शयन्तो दिव्यस्त्रीसुखभागितां ।
 रूपं तस्य मृतस्यार्पि स्मृत्वा पौराङ्गनाः पुरे । वदन्ति नैव पश्यामस्तादृशं सुभगं कचित् । ११०
 सुरूपो मानुषो योग्यो नायं तन्नीयते दिवं । इतीव देवताभिः किं मृतं तत्र न्यधोयत ।
 तावद्वैभतखानाद्यैः पश्चादन्यपथागतैः । विदधे खानगाहाये तत्तत्सुभटसंचयः ।
 भूताविष्टैरिव प्राप्तविजयैरुद्धतायुधैः । रणप्रेक्षागताः पौरास्तद्दिने कोपितैर्दृताः ।
 किमन्यत्परदेशीया दूता विप्रगृहे स्थिताः । एते मरा इति प्रोक्ता लोभाद्भिन्ना निरातिताः ।
 विमुच्य बन्धनस्थान् खान् युध्यन्सैदभटैः सह । स सैफडामरः पौरान् सैदांश्चोत्पात्रकान् व्यधात् । ११५
 अस्मदैरिहितः सोऽयमिति सैदभटारूपा । जगुर्गृहस्थितं वैद्यपण्डितं यवनेश्वरं ।
 अत्यन्तानुचितं सैदाश्चक्रुर्वत्तस्य मस्तकं । क्षित्वा चन्दनलिप्ताङ्गं न्यधूराजपयान्तरे ।
 प्रविष्टाराक्षसाः केऽपि तद्दिने ते पुरान्तरे । अविचार्य चयं चक्रुः सर्वेषां यत्कपोज्झिताः ।
 तस्य चन्दनलिप्ताङ्गं मस्तकं वोढ्य नागराः । न के निन्दां व्यधुः सैददुष्कर्माधमं निश्चयात् । १२०
 आमल्लेकपुरालोष्टविहारान्तं पुरान्तरे । शवा इन्धनगण्डाल्य इवासन्निहिताः पयि ।
 आसन् येषु वपूंषि तलशयनन्यस्तोपधानोद्गतस्यर्शात्कर्षसुखावमर्शविलसच्छृङ्गारसाराण्यलं ।
 नग्रास्ते भुवि काककुकुरवृकैः सम्भक्षिता लक्षिता भेदोमांसवसावमर्शक्रिमिलसन्निष्पन्ददुर्गन्धिनः ।
 जयेन तावन्मात्रेण तुष्टाः सैदाः परस्परं । विप्रप्रस्थान्तरे चक्रुर्वाद्यैस्ते विजयोत्सवं ।
 हतावशिष्टान्नष्टांस्तद्दिने चलितान् बहून् । पश्चाच्चैदलगिथ्यन्त सर्वसंहरणं भवेत् ।
 किन्तु प्राक् लुठिता देवा ज्वलिताः केऽपि देशगाः । तां बुद्धिं विजयायैषामदास्यन् कुपिताः कथं ।
 अहंपूर्विकया याततरङ्गटभरासहः । नैसेतुबन्धस्तुत्रोट तावच्छीनगरान्तरे । १२५

सन्नाहभारमग्राङ्गाः सेतुभङ्गात्परिच्युताः । शतसङ्ख्यादिने तस्मिन् वितस्तायां विपेदिरे ।
नूनं सा शारदा देवी वितस्तारूपधारिणी । तदधर्मक्रुधा ग्रामं विदधे कटकद्वये ।
प्रेचागताहताः पौरादिति निन्दानिवृत्तये । तत्त्वणोत्कृष्टशिरसां सैदैराशिः कृतोऽयतः ।
तत्तत्कील्यर्पितमुखैस्त्वितस्तातटान्तरात् । काष्ठमेकं न्यधुः सैदा भोत्यै दीपधरोपमं ।
वितस्तायां शवाः केचित् सलिलोच्छूनविग्रहाः । विमसुर्विस्मयगन्धाद्या महापद्मसरोन्तरे ।
अत्रान्तरे समानीयावशिष्टान्परितोभटान् । काश्मीरिकाः पुनश्चक्रुः पूर्ववत् सैन्यसंग्रहं ।
श्रीज्यहाङ्गिरज्यलालसैफडामरकादयः । मुखान् सैदान् पुनर्जितुं रणोपायं व्यचिन्तयन् ।
सैफडामरः प्राप्तसिद्धदेशपदस्ततः । उच्चावचेषु व्यभजद्विषयान् सप्त विंशतिं ।
काष्ठागता लसत्पचास्तीक्ष्णाश्च सफलीकृताः । यत्रेष्वश्वयोधाश्चाघटंस्तेषु दिने दिने ।
क्षुब्धद्वैतस्ततीरद्वयजयघटनारभ्यन्तेषु युधत्क्रुध्यदोरेक्षणाप्रचुरपुरजनस्नानसंक्रान्तशौर्व्यं ।
धावत्सन्नाहिताश्चोत्कटसुभटघटाघातजाताग्निवर्षं चक्रुः क्रोधात् पुनस्ते प्रवरपुरवरे युद्धमत्युद्धतं तत् ।
यामदुन्दुभिवाद्यानां ध्वनिः सर्वैस्तदा श्रुतः । पूर्वं राजगृहे पश्चात् सैदकाश्मीरसैन्ययोः ।
अवतीर्णा जलार्थं याः पारावारपुराङ्गनाः । यन्त्रेषुभिर्विदोर्णाङ्गावक्त्रस्तत्र विपेदिरे ।
स नासीद्विषेयत्र दित्रा वीराः पतत्रिभिः । विद्धा मुमुर्षवस्तोरान्न नीताः खगृहान्प्रति ।
वज्रिदानस्फुरद्योधसंहाराद्यैरुपद्रवैः । एकमेकं दिनं तत्रानेहस्त्राभूययावहं ।
अस्त्रीलालापिनोऽन्योन्यं रहस्याद्वाटनोद्यताः । तटद्वये भटाः क्रूरा अवाच्यमपि तेऽब्रुवन् ।
राजसैददिजद्रेहरोहत्पापादिवादिनः । मियोगालीं वदन्तस्ते किं नावाच्यं बभाषिरे ।
प्राप्ता दौलतसीहायाः कष्टवाटादिदेशतः । शिष्टाः सल्लङ्घनंसाश्च शाहिभङ्गनृपाद्वजाः ।
पञ्चगङ्गरजाः केचित् सिन्धुपत्यन्वयोदिताः । खशास्त्रेष्वास्तथान्येऽपि रुरुधुः सर्वतो दिशः ।
काश्मीरिकाः स्वभेदेन बलप्राप्ता तथापरे । यद्युक्तासविस्त्रतलमज्ञातान्योन्यनिश्चयाः ।
अत्रान्तरे नभस्युक्ता सायं दीप्तोदभूत् स्फुटं । उदीच्या दक्षिणां याता प्रज्वलद्भ्रमस्तका ।
दृष्ट्वा तामद्भुतां सर्वे सैन्ययोरुभयोरपि । सङ्ग्रामाशङ्कितानिष्ठावभूवुर्भयविह्वलाः ।
अत्रान्तरे सैदलेखैः प्रेरितोदेशलिप्तया । तत्तारखानोव्यसृजतौरुष्कं पुष्कलं बलं ।
प्राप्ताः शस्त्रगलस्थानं तुरुष्कास्ते सुदुष्कराः । हभभोडनराजाद्यैः प्रालेयैः शलभादिव ।
कालीधारापदेशेन काली भगवतो क्रुधा । व्यधात्तद्भ्रमणं नूनं सतीदेशहितेच्छया ।
आदामखानजस्तसै विस्मज्य इति चेदितः । निवर्त्य तं तुरुष्कः स खान्तिके समरक्षत ।
तदीयाश्चपदार्यौघप्राप्ता तद्देशवासिभिः । अनन्यसुलभां प्राप्य श्रियं वैश्रवणायितं ।
अथ काश्मीरिकाः श्रुत्वा तदधं वाद्यवादनं । चक्रुर्ध्वनाभवन् सैदा विच्छाद्यवदनाः श्रुतेः ।
गतावशिष्टा दुर्निष्टदुष्टतत्कटकान्तरात् । सङ्कलितधी तत्र शवानां निहिताभवन् ।
विशुद्धपार्ष्णिस्न्यक्तभयाः प्राप्तबलोद्धताः । काश्मीरिका मतश्चक्रूरणार्थं दृष्टमानसाः ।

१००

१०५

११०

११५

१२०

मध्ये सैन्यास्तिष्ठन्तु मार्गेशाद्याः पुरान्तरे । राजानकाद्या मदाश्च स्थामस्था यान्तु दिग्दयम् । २२५
 एकतश्चेज्जिताः सर्वे नश्यन्त्यल्पबलाः पुनः । इत्येवमतनिष्ठास्ते सम्मन्त्र्य कृतनिश्चयाः ।
 स्थामार्थमादिशंस्त्राकं स्वप्रदेशादुपर्यधः । नावा सिन्धुं प्रतीर्यथ जौनराजानकोद्भूतम् ।
 स्थामस्थान् पञ्चषान् हत्वा पलायनपरान् व्यधात् । वस्त्रवाजितनुत्रादि हत्वा सैदबलान्तरात् ।
 काश्मीरिकाव्यभायन्त प्रयाताः प्रतिवासरं । किमन्यत् स्फुटमेवाङ्गि येऽवसन् सैदमन्विधौ ।
 निर्लेज्जास्ते व्यलक्ष्यन्त काश्मीरिकबलान्तरे । इतोयाति ततश्चेति लोकोविगतयन्त्रणः । २३०
 वाले राजनि मन्दाज्ञे कोऽप्यजृम्भत विस्मयः । गृहेषु लुण्ठ्यमानेषु विटैर्विहितपेटकैः ।
 निरुद्धमार्गसञ्चारोदेशोऽभूद्भयविक्कलः । मासद्वये व्यतीतेऽपि पारावाररणोद्यमैः ।
 जिगीषां नात्यजंस्तत्र सैदाः काश्मीरिका अपि । पूर्वमङ्कुरितः सैदबधे पल्लवितः क्रमात् ।
 परस्परं वैरतरुस्तदागाच्छतशाखतां । दक्षिणे राजकोशादि वामे सेनाद्यवेक्ष्य च ।
 बलद्वयेऽपि विजयः सन्दिग्धः प्रत्यभादिशां । पुंसां निरुद्धे सञ्चारे नावा नद्यस्तटद्वये । २३५
 स्त्रियएव तदाकुर्वन् पारावारगतागतं । पारानेत्य विटैर्लुब्धैर्मुषिते पथिकव्रजे ।
 अधिष्ठानादिदेशेषु मार्गः प्रचलितोऽभवत् । पारावारगतान् कांश्चिदन्यान्वच्छलनोद्यता न ।
 निरुद्धः प्रत्यहं द्वित्राः क्रोधाच्छूलेऽभ्यरोपयन् । अवोचन्नेकदा सैदा भटाः काश्मीरमन्त्रिणः ।
 आयान्तु यदि शक्तिर्व्यायुध्यन्तु पुनरप्यलम् । सीमा वा दीयतां तावत् प्रतीक्षामो रणं प्रति ।
 नित्यं जनबधे लोका उद्दिग्धाः श्रवणैः । भजतां विभवं सोऽत्र विधिर्यस्यै प्रयच्छति । २४०
 निश्चयेति पुरप्रान्ते सीमार्थं वामपार्श्वगैः । चिच्छिदुः सन्धिं तां रज्जुं तूर्णं सैदभटास्तटात् ।
 तितीर्षुर्वैरिणो ज्ञात्वा सैदाः काष्ठीलतस्ततः । न्यधुर्हसनराजानकादीन् स्थामार्थमाकुलाः ।
 छिन्नेषु सेतुबन्धेषु सैदैर्नौपुरकादिषु । नगरं दुर्गमां दुर्गतुल्यां चक्रुर्दिषद्भयात् ।
 अथ काश्मीरिकाः प्रोचुः सैदां स्तीरान्तिकस्थितान् । नौसेतुबन्धरज्जुर्ग्रहत्तश्चित्रोभयेन नः ।
 पुरमात्रावशिष्टत्वादुत्तिष्ठध्वं कियच्चिरं । पर्याप्तं भुज्यते धान्यं किं कुरुध्वं पुनः पुरे । २४५
 श्रुत्वेति सैदास्तारमूचुरित्यं स्वसेवकैः । अन्नाभावादुभुक्तान्ता न चलामो भयादितः ।
 का जुगुप्सा तुरुष्केषु सर्वमांसभुजो वयम् । यावत् पुंशुगोमांसपर्याप्तिस्त्वावदास्यते ।
 पुनश्चेद्भूम्यतेऽस्मान् कः शक्नोतिराहुं त्वदन्तरात् । श्रुत्वेत्युत्पलकास्तीरे ज्यलालमल्लिकादयः ।
 एकत्रमिलिताः सर्वे चक्रुः सम्मन्त्र्य निश्चयम् । सैन्यं स्थामविभागेन विभज्य पथिभिस्त्रिभिः ।
 उत्तीर्य यामः शीर्यन्ति सैदाः कटकभेदतः । अन्यथैकत्र सन्नद्धा दुर्जेयाः सैदपक्षगाः । २५०
 एकतश्चेज्जिताः सर्वान् जेष्यामोऽल्पबलानमून् । अस्माकं प्रबलं सर्वं न विलम्बोऽधुनाचितः ।
 श्रुत्वेति मद्रसंयुक्ता जौनराजानकादयः । मृत्युर्व्वा नोजयो वेति युद्धसन्नद्धतां दधुः ।
 अथैकं मतमाश्रित्य स्थामस्थाः सैन्यनायकाः । पुराणतत्त्वकस्थानात्तीर्त्वा पर्वतमासदन् ।
 प्रौलभ्यादयो हस्तवालिकाख्यप्रदेशतः । नौभिस्तीर्णाष्टतोत्साहाः सोत्सेकान् स्वभटान् व्यधुः ।

दृष्ट्वा धैर्यं द्विजस्थापि रणयेसरतः क्षणात् । गङ्गादयोभटाः सर्वे शशंसुर्वीरमानिनः । २५५
 अन्योन्यप्रवृत्तिर्माभूदिति काश्मीरिकाभटाः । पत्रशाखान्यधुर्मूर्ध्नि हर्तुं निजपरभ्रमं ।
 सैफडारादिवीरेषु शक्तयः करगा वभुः । निर्गतास्तान् रिपून् हन्तुं मूर्तिमत्यद्वान्तरात् ।
 तानुत्तीर्णान्समाकर्ण्य सैदाशक्तिमानसाः । हाशिसं व्यसृजंस्त्रुणं प्राग्जयोद्धतमानसं ।
 सम्प्राप्तोऽभिवनायुर्थमठन्तीराध्वना व्रजन् । गिरिष्टङ्गगतैर्दृष्टसैः शिलाभिरवार्यत ।
 तच्छिलावर्षणचस्तस्तरङ्गात्पतितः क्षितौ । पदातिः स चलन् कृच्छ्रान्निस्तीर्णैरणसङ्कटात् । २६०
 तदीयं तुरगं बद्धखड्गं सन्नाहभूषितं । काश्मीरिकाः करगतं मूर्त्तं जयमिवासदन् ।
 तं पराभूतमालोक्य तद्युद्धार्थं भटान्वितान् । सैदाः पिरुजखानादीन् रात्रावेव व्यसर्जयन् ।
 दुग्धाश्रमागतामेयाभोकराद्याश्च तत्क्षणात् । वर्षीघादिव गर्जन्तः प्रापुः पूषामठान्तिकं ।
 तावन्मद्रप्रतीहारडामराद्यामहाभटाः । सन्नद्धाः सुमनोवाटप्रदेशान्तं समासदन् ।
 सैदखानादयः सैदहोस्सनादिसमन्विताः । सैदानां सुभठाश्चान्ये प्रापुस्तत्रैव ते प्रगे । २६५
 करवालाः स्फुरज्ज्वाला वभुः श्यामलकान्तयः । भूपीडनादिव व्यालाः पातालविवरोद्धताः ।
 अथोदतिष्ठत्तुमुलः समरः सैन्ययोर्दयोः । सखङ्गफलकचुद्रमद्रयूहसुदुस्सहः ।
 भोवीरास्समयेऽत्र युध्यत मुदा मा यात पश्चादमो जेतारो यदि तद्वरन्ति सकलं सैदाः क्रुधा निर्घृणाः ।
 प्राप्तश्चेद्विजयः सुखं स्वविभवात् स्वर्गेऽपि तच्चेन्मृता युद्धादाविति मद्रपः सपरशुः काश्मीरिकानब्रवीत् ।
 पूर्वं पिरुजखानोऽग्रे निर्धेया रणगर्वितः । तं पिरुजप्रतीहारो रामोराममिवाभ्यगात् ।
 अनभिज्ञतया युद्धे स्फुरन्तं वोच्य तं द्रुतं । खभटान् प्रैरयन्मद्रास्तत्तुरङ्गखुरच्छिदे । २७०
 खङ्गकत्तखुराश्चोद्यत्क्षुतिनष्टरणक्रियं । गङ्गाद्याः प्राहरन्सर्वे शक्त्या शक्तिसमन्वितं ।
 तद्भृत्याः शाहिभङ्गीया भ्रमरादिव सारवाः । ददंशुः कटकं क्रुद्धाः स्फुरन्तः खङ्गकण्टकैः ।
 पतितं सम्मुखं दृष्ट्वा तं काश्मीरारणाङ्गने । जयोऽद्य वर्त्ततेऽस्माकमित्युक्त्वोत्साहमादधुः ।
 व्याहन्यमानाः काश्मीरैः भटैर्मद्रसमन्वितैः । भृत्यास्ते शाहिभङ्गीयाः कृत्यं सत्त्वोचितं दधुः ।
 रहि तिष्ठात्र युध्यस्व क्व गच्छस्यधुना मम । इत्यन्योन्यं भटास्तत्रातर्जयन् रणगर्जितैः । २७५
 काश्मीरपृष्ठगः सूर्यः खङ्गान्तप्रतिविम्बितः । जयोऽद्य युष्मास्वित्येव वक्तुं व्योम्नोऽवतीर्णवान् ।
 अहमूर्त्तिकया सर्वे ते वीरभ्रमरास्तदा । रणोद्याने स्फुटञ्चेर्यशःकुसुमलम्पटाः ।
 तद्रणाङ्गनरङ्गान्तःसङ्गतास्ते भटानटाः । त्वङ्गदङ्गविभङ्गाद्या नाव्यभङ्गिमदर्शयन् ।
 ज्यहाङ्गिराद्यास्तद्भृत्याः प्रविष्टाः सम्मुखे रणे । विधाय युद्धं सन्नद्धावीरवृत्त्या विचक्रिरे ।
 ववर्ष शरधारार्भिः ससैन्यकटकाम्बुदः । स्फुरच्छस्त्रतडिज्ज्योतिर्युक्तोगम्भीरगर्जितः । २८०
 सैदेषु भाकरस्तत्र सम्मुखस्त्रिविभाकरः । शौर्यशोभाकरः प्रापदग्रे भाःकरवालभृत् ।
 त्वङ्गत्तुङ्गतुरङ्गस्योरणरङ्गान्तरे स्फुरन् । सोऽङ्गहारसमासङ्गेनाव्यभङ्गिमदर्शयत् ।
 प्रहारविचित्रं सर्वे मिलित्वापि रणान्तरे । श्रेकुस्तन्नाहिताश्वस्यं चिरात् पातयितुं क्षितौ ।

द्वित्रान् हत्वा भटानीरो वीचितः स्नायविक्रमः । अभजदीरशय्या स रक्तस्यन्दोत्तरच्छदा ।
 येषां प्राणपरित्यागे निर्णयं वधतामपि । रणयोग्येक्षणेपेक्षा नास्ति किनैः पशूपमैः ।
 सैदहोसनमुख्याये काश्मीरास्त्रैदपक्षगाः । भाकरादीन् हतान् दृष्ट्वा रणं त्यक्त्वा पलायिताः ।
 ततः काश्मीरसेनान्या वात्ययेव तटद्रुमाः । भग्नास्तन्नीडनिःसृता मृत्याः शवाद्वाहताः ।
 न खड्गी न हयारोहो न चापी न च शक्तिमान् । व्यावृत्त्य प्रेक्षितुं कश्चिन्नाशकदिद्रुतान् बलान् ।
 हठलुण्ठितविष्वक्तास्त्रमस्तास्ते विरोधिनः । वृक्षारूढानपि घ्नन्तः प्रापुस्ते नगरान्तरं ।
 आसमुद्रमठात्पूर्वाधिष्ठानान्तं निरम्बराः । मार्गेऽन्विनगण्डौघाद्वासन्निहताः शवाः ।
 केचित् कुल्यान्तरे मग्ना भग्नाः केऽपि रणान्तरे । केचित् प्रमुषितानग्नाभयोद्विग्नादिशोऽचलन् ।
 तदीरावयवैः कृत्तैः पूरिता विपुलैर्मही । तद्भासार्थं प्रवृत्तस्य मृत्योरिव महानसः ।

ये सुन्दराविपुलभोगपुरन्दराभासैरुर्नरेणविभवप्रथितप्रपञ्चाः ।

नग्नान् विलोक्य भुवि तान् धृतदुष्टगन्धान् कस्यापि श्राम्यति न देहभवोऽभिमानः ।
 वरं मरणमेवास्तु रणे स्वर्गसुखप्रदं । न सहेऽद्यतनस्त्रामिष्टत्तियाज्जाकदर्थनाः ।
 इत्युक्त्वा प्रविशन् युद्धे धीराश्चस्योऽप्यकातरः । हभेभमेरः शस्त्रेण स स्नायमरणोऽभवत् ।
 अन्यान् प्रचलितान् दृष्ट्वापीक्षितायात्रवैरिणः । पलायनेच्छा नैवाभूद्युयुत्सोऽर्थस्य मानसे ।
 किन्नाङ्गुलिकरोऽप्यश्वमारुह्य स्वसभान्वितः । अकरोत् क्षणमात्रं यः शस्त्रप्रहरणं रणे ।
 स्थामस्थितः पुरस्थान्ते स राजानकहस्तनः । हतस्तेराङ्गमेराद्यैर्भारो कुल्यातटान्तगः ।
 प्रच्छिन्नाङ्गुलिहस्तेन सममस्य शिरोभटैः । नीत्वा न्यदर्शं हर्षार्थं मार्गेशादिसभान्तरे ।
 किमाकारनिकारेण कुर्वन्त्वस्थान्त्यर्षात्क्रियां । इत्युक्त्वास्मै स मार्गेशः श्रवमुक्तिमकारयत् ।

योऽभृच्चिरं नृपगृहेऽखिलमन्त्रिवर्योऽधूर्यः पदेषु विभवोचितदानमानः ।

शोच्यां दशामितरवत् स गतः किलान्ते धिग्वासनां भविषु श्राम्यति या न भोगैः ।
 स चेत्प्राप्तखलीकारस्तिष्ठेत् स सदने शमी । सर्वोमन्त्रिगणस्तस्य भवेच्चाटुपरोन किं ।
 पुनर्विभवलोभेन सैदपक्षं समाश्रयन् । आगामिकम्पनेशाधिकारितां प्रार्थयन्नृजां ।
 अज्ञातदेववृत्तान्तोययौ लोकेषु हास्यतां । अथवा नाशकाले स्यादुद्धिः कुपयगामिनी ।

कुर्वन्ति ये परशरीरनिकारमाजौ दर्पांश्चोचनयुगाः स्वविचारवाच्याः ।

ते प्राप्नुवन्ति बधमाशु तथा यथामी लोकावदन्ति नरकोचितएष मर्त्याः ।
 धिग्धिगैभतखानन्तं वीरं मन्योऽपि धोरणात् । निर्गत्य सभयः प्राप्तः फखुवाविषयान्तरं ।
 त्यक्तोत्तुङ्गतुरङ्गः स निःशस्त्रिर्भूतकोज्जितः । तत्र प्राकृतवेशेन जुगोप स्वं भयादटन् ।
 क्रुद्धैर्देवादमार्गेशवधात् मार्गपतेर्भटैः । स चौरद्वयवाच्यन्तर्हतोऽयात्तशिरोऽभवत् ।
 हित्वात्तमाङ्गन्तस्थाशु निन्युर्मन्युनिवृत्तये । मृतमार्गेशपुत्रस्य शवारात्रिकतां भटाः ।
 स चेत् पलायितः सैदशिविरं प्राप्नुयान्निशि । तद्वत्तज्जीवरक्षा स्यात् सुबुद्धिः पापिनां कुतः ।

तद्भृत्यैर्लुण्ठितोदेशो गोवधोद्यत्पुरे कृतः । जाने भृत्यापरोधेन प्राप्तास्ते तादृशीं दशां ।
 दौहित्रोऽपि महीभर्तुर्जीतो वीरकुलादपि । तत्पापेनाभवत्तस्य चित्तं वीररसेज्जितं ।
 विप्राराजसुताः सैदाः काश्मीरा अपरेऽपि ये । सहस्रसङ्ख्याः समरे तद्दिने प्रलयं ययुः ।
 निहतानीकसुभटसमूहान्तरलक्षितान् । भूमिदाहाय निष्क्रुष्टं नाभूत् कस्यापि पौरुषं ।
 ये सर्वचङ्गाः पीनाङ्गा भोगैर्भण्डलवर्द्धिताः । यातार्घ्येभ्यस्तदुर्गन्धस्ते श्वायसभोज्यतां ।
 रक्ताक्तकर्तरो शक्तिमुद्गरद्रुघनादिभिः । शाल्मलिद्रुमवत् पुष्पैर्वभुर्युद्धगताभटाः ।
 स्रुत्वा रुद्रविहाराम्निदाहं सैदकृतं क्रुधा । अलाभपुरदाहाय मार्गपोऽग्निमदापयत् ।
 ज्वालाजालकरालोऽभावमिर्विशेषाद्गदारुणः । अलाभदीननगरं दग्धारण्यमिवाकरोत् ।
 श्रीमत्सैदहमादानखानगाहोदितानलः । राजप्रजापचारोत्थतत्क्रोधाग्निरिवाद्युतत् ।
 हतेषु भाकराद्येषु पलाय्यायेषु यात्स्वपि । विदधुर्नगरे लुण्ठं तद्भृत्याः श्वपचादयः ।
 आसन् जन्मदरिद्रा ये ते महाव्यालमाययुः । सदैवाद्यादरिद्रत्वमुत्पिञ्जापञ्चवे तदा ।
 केचिच्छ्वान्विचिन्वन्तायत्र कुत्रापि तिष्ठतः । प्रीतिं प्राप्तैस्तदोयार्थैर्ययुः कापालिकादिव ।
 विरुद्धसञ्चयापूर्णगृहलुण्ठिविधायिनां । अभूत् परस्परं युद्धं समासास्य शुनामिव ।
 आदावेकेन यन्नीतं तस्मादन्येन तद्भृतं । तस्मादप्यपरेणेत्यं मात्स्यान्यायद्वोत्थितः ।
 द्विधा जयप्रवाहोयस्तदाहिन्यारभूत् पुरा । एकपार्श्वगमात् सोऽत्र शाख्यन्मूलनमातनोत् ।
 आद्यान् द्विजवणिकप्रायान् पौरान्नित्यसुखोर्जितान् । मुष्णन्तस्तद्भटाश्चक्रुर्दरिद्रान् दुःखभागिनः ।
 दारुणोऽभ्ययान्तत्तदस्तुनाशचितान्यपि । पौराणां समदहन्त सदनानि मनांसि च ।
 नगरान्तः कुलीनानां पुण्याः कन्याश्च येषितः । विटाः केऽप्यधमाश्चक्रुर्दृष्टसंभोगदूषिताः ।
 व्यधायि यत्र निर्माणं कल्पान्तस्थिरताश्रया । कोटिकोटिधनं दत्त्वा दग्धं मृद्भस्मसादगात् ।
 आसदन् केऽपि केऽप्युच्चैरनदन् केऽप्यलुण्ठयन् । दस्यवोदक्षिणे पारे चीवादिव जयोद्धताः ।
 न शोधुचषकोऽप्यास्त येषामुत्सवतर्पणे । सहस्रसङ्ख्याः कुम्भानामभोवन्नगराद्धृताः ।
 केचिदभ्युवियोगार्त्ताः केचित् सञ्चयवञ्चिताः । विरुद्धलक्ष्मणाचेपाजितरुद्धभुवः परे ।
 वहवो दुःखिताश्चेरुः शतैकीयोऽभवत् सुखी । तत्तद्रणविपन्नैश्च चतैः प्रेतैः स्ववेश्मनि ।
 उच्चावचैर्जनैः सार्द्धं सहस्रद्वितयी मृताः ।
 इत्थं षष्ठितमे वर्षे आवणप्रतिपद्दिने । एकान्तविजयान्तेषां तत्तल्लोकचयोऽभवत् ।
 पूर्वमङ्कुरितः सैदबधात् पल्लवितः क्रमात् । परस्परं वैरतरुस्तद्दिने फलितोऽभवत् ।
 पौराणां वीरवर्गः प्रतिदिनमहरत् सञ्चयं वञ्चयित्वा दुःखावस्थः समस्तः कृषिफलहतिभागास्त वास्तव्यलोकः ।
 उच्छेदस्थादृवाटावनिसफलतरुखिन्धनार्थं दुरन्तः सैदैधधात् समुत्थः प्रवरवरपुरोपप्लवोऽभूत् समन्तात् ।
 अत्रान्तरे बधं श्रुत्वा सैदाः काश्मीरि कैर्जिताः । आलिखानमुखास्तस्युर्दासमात्रावशेषिणः ।
 द्वित्रान्निहत्य नगरे निवृत्तः सेत्वभावतः । मेयामहम्मदः प्रापत्तावत्सुशिविरान्तरं ।

२१५

२२०

२२५

२२०

२२५

भाकरादीन् हतान् श्रुत्वा सैदाभीता अपि व्यधुः । दित्रानिहत्य नगरे पुनर्युद्धाय निश्चयं ।
पश्चात् प्रतीर्य मार्गेशोहन्यान्नस्तद्रणोऽस्त्वह । इत्युक्त्वा ताजभट्टस्तान्निन्ये चासविस्त्रतां ।
अस्मिन्नवसरे पारादागतोयुक्तिपूर्वकं । सैदानादाय रावत्रः खालयन्तान्यसर्जयत् ।
कृत्वा वालनृपे मन्त्रं सैदाभ्रपटलोऽज्झितं । पौरानानन्दयामासुस्मान्निणोमरुतोयथा ।

दुर्योधनैकशरणाः कृतशल्ययोगाथे धर्मजातिविरसाः कलिदत्तकर्णाः ।

अन्याथवृत्तिधृतराष्ट्रकृतावसादास्ते कौरवा इव रणे न जयं लभन्ते ।

राजधानीं समानीय नवां पद्मपुरान्तरात् । खानगाहं नवीचक्रुर्दग्धं श्रीनगरान्तरे ।

भाभसैदहमादामखानगाहोनदीतटे । पूर्णस्तत्पुण्यसम्भारस्तदाकारद्वोत्थितः ।

सर्वस्वमपहृत्याथ सैदास्ते सकुटुम्बकाः । मण्डलादालिखानाद्यानिरवास्थन्त मन्त्रिभिः ।

एकमत्येवमात्येषु काशीरेष्वविशङ्किताः । ययुः परशुरामाद्याः स्वदेशं प्राप्तसत्क्रियाः ।

शिशौ दत्त्वा राज्यं वयमिह भजामः सुखमिति व्यधुः स्वार्थं शिष्टागलितमतयः सैदपतयः ।

हतेष्वेवं तेषु प्रसभमभजन् मन्त्रिपदवीं परे तत्तज्जुष्टं विधिरिह वलीयान् पुरुषः ।

मेयाहस्सनसामग्रीं नाग्रामादिप्रमेयजां । ज्यल्लाठकुरोऽगृह्णात्तत्पुत्रो लहरादिकं ।

गृहीत्वा वाङ्मिलं राष्ट्रं स्वकं मार्गेशमागतः । मखूयादिप्रमेयांश्चाभजत् श्रीमान् ज्यहाङ्गिरः ।

माचाश्रमादिराष्ट्रेषु स्वाम्यभूतैफडामरः । अन्याश्च ग्रामसामग्रीं सोदरेषु यथोचितां ।

परिहासपुराधोशोजोनराजानोऽभवत् । सैन्याधिकारनिर्दैन्यस्वातन्त्र्योऽज्झितयन्त्रणः ।

एभ्राहिमश्च मार्गेशोद्वारपालाधिकारभाक् । चक्रे सैदादिमृत्यानां रक्षामक्षामपौरुषः ।

राज्ञोऽधिकारसामग्रीं भूमेर्द्रव्यावलीमिव । महाभूताद्वामात्याः सम्भूय व्यदधुर्नवां ।

एकोमार्गपतेः पक्षकुरोडामरोऽपरः । राजानकीयोदीप्तास्ते सर्वेभ्यद्वद्युतन् ।

आत्मिव निश्क्रियः साक्षिमात्रं वालनृपोऽभवत् । सर्वं प्रकृतिनिष्पन्नं राज्यतन्त्रमभूत्तदा ।

विभजन्तोभुवं सर्वां यथेच्छं खेषु केवलं । अलेखयन्नृपं पत्रे साङ्गीकाराक्षरत्रयीं ।

कष्टप्रदाः प्रजानिष्ठादुष्टमृत्युविचेष्टिताः । यथेष्टं समचेष्टन्त दृष्टास्तेऽरिष्टचेष्टया ।

स्वपक्षरक्षणे दत्ताः परपक्षेष्टखण्डनाः । तार्किका इव ते तस्युर्व्वितण्डावादशिक्षिताः ।

मण्डलं तापयन्ति स्म सर्वे तीर्णकरानके । कल्पान्तकाले भुवनं द्वादशार्काद्वोदिताः ।

श्वाक्रन्दितोल्कादाहैश्च भूरिभूकम्पसम्पदा । वेपमानोजेनोजेन प्रत्यावृत्तमुपद्रवं ।

शिशौ नृपे व्यधुः पीडां विशाञ्चैतन्नियोगिनः । आमयाद्वदेहानां वार्द्धके शक्तिवर्जिते ।

नृपतेर्यदि मत्सरात् सहाया रचयन्ति प्रबला मियो विरोधं ।

कुपिता इव धातवः शरीरं क्षपयन्ति प्रसभं महर्द्धिं राज्यं ।

ये सर्वैकण्डकास्तीक्ष्णाः परेषां क्रिद्रकारिणः । करभाणामिवैतेषां ते तेऽप्यासन्नतिप्रियाः ।

पैशुनोपायनाद्भेदं नयद्भिः प्रतिवासरं । चाक्रिकैः कृतसञ्चारैर्वैरं प्रौढिमनोयत ।

उक्तं यन्नैव केनापि स्वबुद्ध्या परिकल्पितं । तेषां तद्भृत्यपैशुन्यं हृद्यं काव्यमिवाभवत् ।
इत्थं मन्त्रिहृदादर्शवैशद्यान्योन्यविस्मिताः । तद्भृत्यपैशुनाश्चामैर्मालिन्यमभजन्त ते ।
अथ मार्गपते रुच्यपदवीं प्राक् क्रमागतं । नासहन्तापरे रस्यां चक्राकाद्वेन्दवीं ।
इहास्माभिर्हताः सदैयज्ञीत्या विद्रुतोऽप्ययं । नृपस्यास्य सभाज्येष्ठः स्थापितः कुरुते मर्दं ।
इत्यादि शृण्वस्तद्भृत्यवर्गान्मार्गपतिस्ततः । ताटस्थं राजकार्येषु विरक्तः सोऽभजद्रुषा ।
वह्नामखाननयनोत्पाटनेन निजं वपुः । विशामनाशिषां पात्रं जेनराजानकोऽनयत् ।
शस्त्राधिपत्यानौचित्यनिग्रहानुग्रहक्रमैः । ग्रहाणामिव तेषां स क्रूराराड्रिवाभवत् ।
कुन्दानकादिदेशस्थयास्याणामनियन्त्रणः । लोद्रभूस्यपहारेण तद्देशेऽपि सोऽभवत् ।
सैद्दैधान्तरे लब्धैः सर्वत्र मुषितप्रजः । तत्पदार्थैर्गृहे पूर्णो कोष्ठागारावलीं व्यधात् ।
यत्कष्टेनार्जितं लोकैर्बलात्कारहृतं धृतं । स्वं ब्रह्मदेयमिति यत्परस्वं वेत्ति लुब्धधीः ।
सङ्गृह्य वाहिनीः सर्वास्तदीयाहृतजीवनैः । और्वाग्निरिव तप्तोऽधौ न बभूव कदाचन ।
द्वेषान्निरर्थकाक्षेपे ग्रामे वा नगरान्तरे । नाशकद्रुचितुं कश्चिद्वलिना तेन पीडितं ।
यदि धर्मधिया कश्चित् प्रवृत्तोदीनरक्षणे । स तन्महत्तरैराजसदस्याप खलीकृतिं ।
स्वप्रमेयेषु वास्तव्यालुब्धान्निरपराधिनः । अन्येऽपि पीडयामास्तुगादव नियोगिनः ।

२७०

२७५

राजा शिशुर्गतवयावहवस्सहायायत्रातिमत्सरभताश्च मिथः स्वतन्त्राः ।

राज्याङ्गभङ्गमसमं नृपतेर्दिशन्तस्तत्राचिरात् समुदयन्ति न के ह्यनर्थाः ।

२८०

अत्रान्तरे वाह्यदेशे यात्रार्थं यौ विसर्जितौ । एदराजानकष्टकुराह्मदस्यापतुः पुरं ।
तद्दर्शनापदेशेन श्रुत्वा किमपि मन्त्रिणां । नगरे नागमदूतैर्मागैः शङ्कितोभृशं ।
ससैफडामरेणाशु गत्वा स चकितोगृहे । वैदेशिकभटाङ्कानात्साशङ्कः सोऽनयन्निशां ।
शङ्केषु सदनप्रेषु प्रातस्तन्मतमास्थितः । अह्मदष्टकुरेजानराजानकमथावधीत् ।
शस्त्रत्रणमुखोद्गच्छद्रक्तसंस्मितमण्डपं । तद्गृहे तं शवं दृष्ट्वा न कोरोमाञ्चितोऽभवत् ।
दत्तकन्यमयं जन्यमवधीदृहमागतं । दिव्यं कृत्वापि साश्वस्तं धिग्भोगाभ्यासवासनां ।
मिथोऽसहिष्णुवोभेदान् मन्त्रिणः प्रभविष्णवः । विनश्यन्त्यचिरेणैवं द्रेहिणेत्यपि केचन ।
केऽप्युचुः स यथा सैदानवधीन्मद्रपैः सह । वर्षैकेन तत्पापात्तद्व्यापादितोऽरिभिः ।
मृत्यावृथैव रक्षन्ते पोषिताये सहस्रशः । नैकोऽपि तेभ्यस्तस्यान्ने प्राणत्राणचमोऽभवत् ।
अर्जितं यद्यथैवाशु तत्तथैव हृतं परैः । न तिष्ठन्ति चिरं गेहेष्वन्यायोपार्जिताः श्रियः ।
पापं पुण्यं बलं दाह्यं परं स्वं दूषणं स्तुतिं । नो वेत्ति राजपुरुषः कदाचिद्विधुरे विधौ ।
वैदेशिकभटैः किं नस्त्याज्या सैन्याधिकारिता । इत्युक्तोऽपि स पुत्रेण नाग्रहीद्भाग्यवर्जितः ।
विपरीता मतिः पुत्रे विश्वासः परसेवके । जायते गतभाग्यानां विनाशे प्रत्युपस्थिते ।
वैदेशिकभटान्मेने यत्सजातीनिवान्वहं । अत्रत्यान् शस्त्रिणो वीरान्मेने भोरुन् परानिव ।

२८५

२९०

स सैफडामरोवीरवरस्तच्छौर्यशङ्कितः । भीतः समर्पिषच्छस्त्रं वीरवृत्तेर्न निश्चयः । ४८५
 ज्यलालठकुरस्तावदाजधान्यङ्गनस्थितः । बद्धोऽन्तः खेद्वारपालैर्गतिः क विधुरे विधौ ।
 भाखानापि प्रतिदिनं मृदुतौष्याभन्नतां तां विभर्त्ति गगनान्तरगोऽप्यवस्थां ।
 नित्याकुलस्य मनुजस्य बलप्रभावे कोनिश्चयो भवति तत्र विचित्रवृत्तौ ।
 मसोदडामराद्यास्ते किन्ननौसेतुबन्धनाः । प्राग्वत्ते जालद्रुगडे विदधुः सैन्यसङ्ग्रहं ।
 शृङ्गारसीफनिकटं ययुः गूरपुराध्वना । ठकुरास्सालियाद्यास्ते ऽप्यसक्ताः स्वयमागताः ।
 कारागारान्तरं प्रापुः कस्य स्युः सम्पदः स्थिराः ।
 जेराकनामा तद्भृत्यः साहसी नगरान्तरात् । ठकुराह्लादतुरगान् हवा राजपुरीं ययौ । ४९०
 इत्थं तत्सैन्यबधतेजोनराजबधोऽधिकः । पाददाहादिवासह्योगलरोगोयथावहः ।
 यावच्चरस्यजतिकार्यकृदेकचिन्तां चिन्तान्तरं सृजति तावदमुष्य धाता ।
 याते क्रशन्नि शशिनः किल पूर्णमासौ संजायते द्युतिहरोयदणप्रचारः ।
 निष्प्रतिदन्दि निश्चिन्त्यं मार्गेशोयावदाप सः । तावच्छुश्राव सम्प्राप्तं पुत्रमादमखानजं ।
 स यथाभ्यन्तरं प्राप्नोयथा राज्यं गृहीतवान् । वाख्यात्प्रभृति वृत्तान्तं तत्खानस्य ब्रवीम्यहं ।
 पितुः श्रीजैननृपतेः प्रमथे निर्गतोवहिः । आदमखानोविचरणः प्रपदे मद्रमण्डलं । ४९५
 भावीश्वरांशतैश्चर्यप्राप्तिसूचकपर्वणि । शिवरात्र्यन्तरे तस्य तत्रस्थस्य सुतोऽजनि ।
 जनकेऽस्य दिवं याते तुरुष्कसमरान्तरे । मातामहगृहे चन्द्रेववृधेऽम्बुनिधाविव ।
 काले तात्तारखानेन रक्षितः स गतः स्वयं । जालन्धरमहोपीठे निनाय कतिचित् समाः ।
 ज्यहंगिरोऽस्य मार्गेशः सैदभीत्या गतोवहिः । सोपधिं व्यसृजेल्लेखं धर्तुं पैतामहं पदं ।
 तात्तारखानप्रमथे ततः खानमिमं पुनः । सुतोहस्सनखानोऽस्य कञ्चित्कालमपालयत् । ५००
 तुरुष्कान् वञ्चयित्वाथ विहितोत्साहसाहसः । खानोऽमितपरीवारः प्रापद्गहणमण्डलं ।
 इतः काश्मीरिकादूतामार्गेशेन विसर्जिताः । शृङ्गारसीहेनानीतस्तावदाजपुरीम्प्रति ।
 ततोराजपुरीनाथोमार्गेशद्वेषनिष्ठितः । फताहखानमानिन्ये खान्तिकं स्वाश्रये च्छया ।
 जोनराजानकबधात् कश्मीरेभ्योविनिर्गतैः । डामरैरेधराजानठकुरदौलतादिभिः ।
 तत्रस्थैः शिश्रिये खानस्तुस्मधुकरैरिव । प्रथां निन्ये यथा पूर्वं वुष्येदेवात्मजोऽभवत् । ५०५
 यौनसम्बन्धबद्धोऽपि मार्गेशाधिकारभाक् । मसोदनायकः सोऽपि ख नपचं समाश्रयत् ।
 दीनोयाम्यजगोदुष्टवज्जनायकतार्दितः । तदागमनवार्त्तां तां क्षते चारमिवाविदत् ।
 सापराधर्णिकन्यायप्रेष्यवद्भुङ्क्षेवकाः । चौराविटादरिद्राश्च तुतुषुः खानवात्तथा ।
 ग्रामे वा नगरे वापि त्यक्त्वा गृहकुटुम्बकं । बद्धाशो राजविभवे न कः प्राप तदर्न्तिकं ।
 तांस्तान् देशादिनिर्व्यातान् खानोऽगृह्णत् समृद्धिमान् । श्रेच्छलश्रप्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगिता । ५१०
 पौत्रश्रीजैननृपतर्योग्योऽयमिति सर्वतः । त्यक्तान्यान् सर्वराष्ट्रेभ्यस्तमेवाशिश्रियज्जनः ।

तदार्त्ताश्रवणात्तुष्टाशैराद्याश्चन्द्रमास्थिताः । तत्कालमुत्सवन्ति स्म मत्स्यादिव तडागगाः ।
न मम महती सेनैकोऽरिर्जिताऽख्यपरोमहान् चितिरतिवलैरुद्धा भिन्नाः परैश्चरमेवकाः ।
स वरतुरगोऽख्यः कोशे न चाधिकतोहितस्तरुमिव घुणस्तास्ताश्चिन्तासुदन्ति विभुं न कं ।
तुष्टोज्यहाङ्गिरस्तावत्तत्प्राप्या प्रेषितोपधिः । तावत्तन्मतं ज्ञात्वा सचिन्तः समपद्यत ।
अहितोन्मूलनोद्धूतदेवैकविभवान्नितः । सुखेच्छुः प्रत्युत प्रापदुःखमुद्धूतविश्रवः ।
प्रवर्द्धमानया नित्यं खानागमनवार्त्तया । वेपमानोऽभवत्कोवात्ययेव वनावलिः ।
चाक्रिकाश्चतुराः खानमन्त्रिणोऽथ जिगोषवः । इत्थं लेखाङ्कितं दूतं व्यसृजन् मार्गपं प्रति ।
भोभोमार्गपते गर्वसर्वस्वर्वितविक्रमः । कश्मीरान्तः सुपर्व्वेव भवांश्चर्व्वितसद्यशाः ।
सोऽयं खानस्त्वया नीतोलेखैस्तैरुष्कदेशतः । उपेक्ष्यते कुलस्वामी कथं मार्गपतेऽधुना ।
स्वयं कृतं कथं कार्यं पश्चात्तापाय जायते । शिशौ राज्यं परिस्थाप्य भुज्यते मण्डलं परैः ।
व्यवहारोचितः शुद्धः सोऽयं किं तिष्ठते वहिः । अथवा पितृभागश्चेत् प्रयच्छस्य मण्डलात् ।
वहिरेवास्वयं राजाप्ययमस्वन्तरे स्थितः । अथ किं वज्रनोक्तेन मान्योयदि न तेऽस्वयं ।
रणोभयबलवधात्पापं ते परिणस्यति । श्रुतेति लेखं मार्गेशः खानदूतोपदर्शितं ।
प्रत्युत्तरमयं पत्रं तस्मै दत्वाब्रवीदिति । भोभोमण्डलगोप्तारो भोक्तारो नृपसम्पदा ।
सर्व्वथा हितकर्त्तारः पुराणोक्तं विचार्य्यतां । कश्मीरा पार्व्वती तत्र राजा ज्ञेयः शिवांशजः ।
नावज्ञेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता । देशेऽस्मिंस्तपसा राज्यं प्राप्यते न पराक्रमैः ।
अन्यथादमखानाद्यैः किं नाप्तं स्वकमोचितं । अन्यथाप्येतन्न चिरादनौचित्यचितं फलं ।
क्रमेण येनायातोऽसौ तं त्यक्त्वा तदलार्थिनः । सति राज्यस्य विप्राय प्रवेशोदीयते कथं ।
न मयायं धृतो राज्ये वालोऽप्यन्याभिषेचितः । कः शक्नोत्यधुना हन्तुं मयि सन्निहिते स्थिते ।
खानोऽयं सर्व्वथा पूज्योयद्यस्मान्तमिच्छति । अग्रेसरारुणः सूर्य्यः पूज्यते ह्युदयोन्मुखः ।
अथः कृतप्रतावाप्ता न सुखाय चिरं नृणां । भोगारोगाय देहानामपथ्याशनसम्भृतः ।
किं वान्यत् सैदहस्तस्योयद्वराजा विमोचितः । तद्वत्तद्वस्तुगः सोऽयं प्राप्यते तद्विधेर्मतं ।
इति लेखं विमृज्यैतत्तपातात् क्रुधान्वितः । रथ्याधिकारं जग्राह मसोदस्य ज्यहाङ्गिरः ।
वह्नामनायकादीनां दत्वा तन्मार्गरक्षणं । शृङ्गारराजानकादीन् स्थामार्थं व्यसृजद्दुतं ।
अथ खानं पुरस्कृत्य नायकोऽसुखदायकः । क्रुद्धः पथोपहरणात् प्रापच्छूरपुरान्तरं ।
तद्भृत्याः खण्डोम्बाद्यास्तद्विदुषाः पदे पदे । देशे मडवराज्यान्तश्चक्रुस्त्पिञ्जमञ्जसा ।
एकतो नृपतेः सेना कष्टा खानस्य चान्यतः । दंष्ट्रादयीयमस्येव ललिता सर्व्वभक्तिका ।
प्राक् सैद्विस्वात् खानविश्रवः सोऽधिकोऽभवत् । पाददाहादिवासह्योगलरोगो व्यथावहः ।
तस्कराक्रान्तपथिकोबलवन्निहताबलः । अराजकद्वानीशो देशः कष्टा दशमगात् ।
जग्मुर्दक्षिणपारादीन् प्रमेयांस्तद्दिगाश्रिताः । गृहीत्वा गोधनं सर्व्वं त्यक्त्वा स्वसतीर्भयात् ।

खेरीं चार्द्धवनं राष्ट्रं भ्रष्टमग्निशिखेव सा । अतापयन्महोष्माद्या प्रविष्टा कटकद्वयी ।
 राजसैन्यं समालोच्य प्रसुप्तं चारचक्षुषा । एकदा जेरकाद्यास्ते स्वास्कन्दं शिविरे ददुः ।
 प्रजागरचरन्यासशस्त्राभ्यासविवर्जिताः । सर्वे पशूपमास्त्रासादिदधुः शिविरान्तरात् ।
 सेनापतेर्निजाः केऽपि युद्धादौ भेदिताः परैः । चक्रुस्तत्कटकं त्यक्त्वा द्रोहं वैरिसमाश्रयात् ।
 राज्यं नश्यति ह्वयति प्रतिदिनं वाह्याखमालोनका लोकः क्लिश्यति लुण्ठिताहकरणैश्चैरः स्वकं पश्यति ।
 सेना भ्रश्यति धीरवीरसहितायन्विध्यति स्वं रिपुः काश्मीरप्रभविष्णुषु प्रभवति द्वेषात् स्वभेदायदा ।
 द्रोघंस्तानवलोक्यैव स्वस्तां ज्ञात्वा स्ववाहिनीं । सेनानीश्वकितः सैन्यात्पलायनपरोऽभवत् ।
 हतेऽथ विद्रुते तस्मिन् पश्चादेत्य महाभटैः । सर्वस्वाभ्या जहर्षाय खानस्तत्रथमं जयात् ।
 तुह्यद्वेशाद्यदुद्धा खानः प्राप्तोनिर्गलः । सुभागसोहस्तत्पक्षात् केनापि प्रचलन् हतः ।
 अथ मल्लशिलास्थाने तुष्टः खानो जयोन्मदः । स्वसैन्यसंग्रहं कुर्वन् जिगीषुः शिविरं व्यधात् ।
 विकरालान् भटान् चित्वा करालविषयावनौ । मुमुषुर्निष्करालम्भान् वास्तव्यास्तस्य शस्त्रिणः ।
 अत्रान्तरे मार्गपतिर्गृहीत्वा बालभूपतिं । तज्जयाय बलौद्युक्तो निर्ययौ नगरान्तरात् ।
 प्राक् सैदकदनाभ्यस्तन्यस्तवस्तुविलुण्ठनाः । पुराङ्गहरभां भीताः पौराग्रामेषु न्यपक्षिपन् ।
 निष्कृष्टवस्तुभावा सा मुषितेव वराङ्गना । अभवद्वाजरहिता नगरी न गरीयसी ।
 वैदेशिकटकाटोपकोपोत्काररटङ्गटः । गुप्तिकोडारभूवाटे पाटवाच्छिविरं व्यधात् ।
 संस्थाप्य तत्र भूपालं त्रिधा कृत्वा स्ववाहिनीं । कल्याणपुरगं श्रुत्वा खानं योद्धुं विनिर्ययौ ।
 द्राभयामान्तसोमान्ते समासन्नोऽधिकार्त्तधीः । तस्यै खानान्तिके प्राप्य सखानमरुगान्तरे ।
 क्रमराज्यस्फुरत्प्राज्यचक्रवाटादिदुःसहं । वैदूर्यभट्टः पाश्चात्यां जयाह गिरिपङ्कतीं ।
 सपिर्वजप्रतीहारगङ्गाजसुतादयः । चतुरङ्गापमां लीलां चणं चक्रुः पुरोगताः ।
 अथैकतः स्वकाश्मीरवैदेशिकबलान्विताः । मसोदनायकसुता योद्धुं व्यूहात्समाययुः ।
 फलकासिस्फुरत्पक्षा नदन्तोऽन्तिकमागताः । चेहः पङ्क्त्या भटास्तत्र हंसादिव नभोन्तरे ।
 यावत्प्रवृत्तोयोद्धुन्तांस्तावदीत्यायमागतान् । अह्लादठकुरव्यूहोनिरीहः समपद्यत ।
 चेलाङ्गिकाभुजः केऽपि गर्जन्तो जलदादिव । स्फुरच्छस्ततडिज्ज्वालाः सोत्फाला निर्ययुर्मध्ये ।
 विषमा पङ्क्तिसङ्कीर्णा जाड्यदुर्भागदूषिता । तेषामापततां साध्या वसनेव निजाजिभूः ।
 वैदेशिकभटान् दृष्ट्वा नटत्खेटकपीटकान् । चटकादिव जग्मुस्ते विदूरं पाटवोज्जिताः ।
 न संस्तम्भयितुं सेनामशक्ततां पलायिनीं । अह्लादठकुरोदीर्णां सेतुभङ्गां नदीमिव ।
 अहमहमिकायातजातघातव्रणादिताः । प्राणत्यागेन ते केऽपिचक्रुर्वैतननिष्कृतिं ।
 स्ववच्छेणितसिक्ताङ्गाः शालिचेत्रगताः शवाः । यागोपहारपशुतां ययुः कार्षिकभूमिषु ।
 सेना खानस्य वात्येव सा नैर्घेतदिगागता । तत्तल्लोकचयं चक्रे वेगभग्नभटद्रुमा ।
 केऽपि काश्मीरिकास्तत्र वैदेशिकभटानले । शस्त्रज्वालावलीदीप्ते जुहुवुः श्रोफलं वपुः ।

४५५

४६०

४६५

४७०

४७५

४८०

किं नामोदीरणैस्तेषां दृष्ट्वा व्यूहं समागतं । तिर्यग्विरिव पातं खं भोत्या यैर्यैः पलायितुं ।
 प्रमेयभाजोमुखाये दृष्ट्वा राजसभान्तरे । अदृष्टपूर्वं संत्रासं तेऽप्यर्थास्त्वदाययुः ।
 वीरवृत्त्या त्यजन् प्राणान् केवलं स्नायतामगात् ।
 तस्य त्रिचतुरास्यत्प्राणा अनुचरारणे । दिवं यियासोर्भोगार्थं वभूवुस्ते पुरःसराः ।
 हतावशिष्टान् विद्राव्य ते खानस्य महाभटाः । निवृत्तामार्गपत्ये स्त्रीयभ्रान्त्या समाययुः ।
 मसोदखानः केत्येवं वदन्तो विजयोद्यताः । वीराहस्सनमीराद्याज्ञातामार्गपतेर्भटैः ।
 पञ्चशस्तस्य सम्मन्त्रिभृत्यास्ते नौरुजादयः । सगौरभदृष्ट्या च हतामार्गपतेः पुरः ।
 विमुखाऽभूत् कियत्कालं यः स सामुख्यमाययौ । बालभृष्टभावेण कश्मीरकटके विधिः ।
 मार्गेशस्यायवा स्तुत्यं धैर्यं तस्यात्र संयुगे । सन्नद्धः सवलस्तस्यै जयस्तम्भदवाचलः ।
 पैदकमात्रं पद्माक्षेदगमिष्यच्च तत्स्थलात् । काश्मीरकटकस्यास्य नावशिष्येत किञ्चन ।
 भिन्नप्रकृतिसन्धानकौशलं श्रीज्यहार्जिरे । भिषजीव तदा दृष्टं भैषज्यं सान्निपातिके ।
 प्रागभ्यमप्रतिहतं प्रतिभानभोजस्तत्प्रयोगचतुरत्वमसंभ्रमम् ।
 एतानि यस्य समयेऽप्यतिसङ्कटे सुखेष्टेव तं प्रति समेति रणे जयश्रीः ।
 खानोऽस्मत्करमाप्नोऽत्र मिथ्याह्वेय्यात्र संयुगे । रणात् प्रचलितान् दूरं युत्वा सर्वानुपानयत् ।
 मार्गेशमधुसान्निध्ये तद्रणोपवनान्तरे । ते वीरभ्रमराक्षेः स्फुरत्पत्तनबोद्धताः ।
 अथ खानस्य शिविरं गच्छाद्याजयदुर्मदाः । नीतावशिष्टां सामग्रीं हत्वा भूरीनलुण्ठयन् ।
 एभराहिममार्गेशः समृत्यः समरायगः । मसोदनायकमुखान् विमुखास्तर्जनैर्यधात् ।
 अन्ये शृङ्गारसीहाद्यादृष्ट्वा तत्सैन्यमद्भुतं । भेडावनपथात्तूष्णीं विद्रुताः स्वां भुवं ययुः ।
 सर्वे राजपुरीसैन्यं सदैव्यं वेष्टितं भटैः । दत्ताभयं ररत्ताजौ गच्छोगणपतिर्यथा ।
 त्यक्त्वा सन्नाहसामग्रीं केऽप्येते विद्रुताद्रुतं । मुषितः स खगैर्दोम्बैः पृष्ठलग्नाः प्रशान्तयः ।
 वृक्षानपि वने जचुररयेन लग्न्यनो । वैदेशिकैर्द्वन्द्वं यत्तद्गमेषु जनपीडया ।
 काश्मीरिकेभ्यामुषिता निक्षेपमिव ते दधुः ।
 शीतज्वरार्दिताः केचित् केचिच्छ्रान्तावुभयया । वैदेशिकाश्च काश्मीराः शतसंख्याः चयं ययुः ।
 संरुद्धं कमपि निपातयत्यकाण्डे पातार्धं नयति च कञ्चन प्ररुद्धिं ।
 सङ्कल्पाविषयविचित्रकाकतालीवाय्वौघस्तरुमिव पूरुषं विधाता ।
 थादृक् सुवासनः खानस्तादृशस्तस्य चेद्भटाः । भवेयुः किं न जायेत किन्तु धर्मानुगोजयः ।
 इत्थं फतहखानेऽस्मिन् प्राप्ते कश्मीरमण्डलं । एकषष्टितमे वर्षे पुरुदच्छावणान्तरे ।
 कटकद्वयसंयोगे कल्याणपुरसन्निधौ । अत्रत्यानाञ्च वाह्यानां तत्तत्सौकर्योऽभवत् ॥ युगलकं ॥
 मैत्रर्चनसंयोगं मिलापं शनिजीवयोः । भौमाब्दं तत्क्षये हेतुं देशे देवविदोविदुः ।
 श्रीजैननृपतेराज्ये षड्दर्शनरताः प्रजाः । दृष्ट्वा स्वधर्मनिरतानिरातङ्गानिरीतयः ।

४८५

४८६

४८७

४८८

४८९

तस्मिन् स्वर्गं गते राज्ञि नष्टाचारेऽत्र मण्डले । प्रजापचारास्त्रोकानां चयोऽभूदिति मे मतं ।
 तथाहि वणिजः केचित् स्वाचारं हिन्दुकोचितं । त्यक्त्वा पुरान्तरे चक्रुर्वा गोमं सभक्षणं ।
 येनैव पितरोयाता येन याताः पितामहाः । तद्दर्शनेऽत्र तत्पुत्रास्त्वपन्ते मौसुलप्रियाः ।
 प्रत्यब्दं तिथिकार्याणि पुराणोक्तानि कानिचित् । विस्मृतानि दुराचाराः कथं न स्युर्दुरापदः ।
 मण्डलेऽस्मिन् दुराचारचातुर्वर्ण्यविराजिते । प्रसङ्गपतिताचारविपर्ययादितोरितं ।
 राजाक्रान्तः परैर्मिथ्यावार्त्तयेति विस्मृत्रितः । मार्गेशस्ताजभट्टादीन् वृत्वा स्वशिविरं ययौ ।
 पश्चाच्चेदलगियत् स नष्टांस्तान् बलवर्जितान् । न किञ्चिदवशिष्येत खानस्य चलतः पथि ।
 मार्गानभिज्ञो मार्गेशः सर्वेऽप्युभयवेतनाः । दायाददुःस्थितिं लोके काङ्क्षन्तः स्वार्थलिप्सया ।
 प्रेरयंस्तद्रणाङ्गन्तुं मार्गेशं चाप्यदीदरन् ।
 सनृपं सैन्यमुत्थाप्य ततोऽजिष्णुर्ज्यहाङ्गिरः । ज्यमालमरुगास्थानं ययौ स विजयोजितः ।
 किमेते मिलिताः खानमिति तेन विसर्जिताः । ददाह ताजभट्टः स ग्रामान् माङ्गल्यनादगान् ।
 तत्तद्गृध्रगृहो ज्वालधूमजालाकुलं नभः । धनकालोद्भवोद्गीततडिदभोपमां दधौ ।
 कृतं यदा ह्यदेशेषु काश्मीरैर्दिग्जयचणैः । दाहलुण्ठनादिकं तददृष्टमैव मण्डले ।
 अकिञ्चनान् जनान्नग्नान् विज्ञप्त्यै समुपागतान् । अथैव जातान् दृष्ट्वा तान् न कोऽप्याच्छादनं ददौ ।
 तत्रत्यास्तद्धृतं कुप्यं रूप्यं धेनूः पशून्पि । दृष्ट्वा च्छासाकुलाश्चक्रुराक्रन्दमुखरादिशः ।
 सर्वस्वहरणं यदत् कृतमस्मास्वहेतुकं । युष्मास्वपि तथा भूयादचरेण विरोधिभिः ।
 तत्पापफलमेतेषु त्रिषु तन्मरणचणैः । फताहसाहराज्याप्तौ दृष्टं लोकैर्विगर्हितं ।
 उत्पिञ्चोत्पादनादेशे शृण्वन्नित्यादिदूषणं । प्रजापापादसन्धिसुर्मागेशः स न्यवर्त्तत ।
 सनृपोनगरं प्राप्नो विधाय विजयोत्सवं । उच्चावचान् खानपचगतान् सर्वानदण्डयत् ।
 एकं खानायगं ज्ञात्वा शिष्टं तस्य कुटुम्बकं । अवाधत न को देहे दुष्टरोगदोषलणः ।
 कदाचित् सुप्रीतो जनयति सुखं सार्वजनिकं कदाचिद्वक्त्रेऽक्षुः सृजति जनतामोतिचकितां ।
 फलन्ती चं चोच्चं भविषु परिवृत्त्या विदधतो यद्वेदेवाकाशे गतिरिह विचित्रा वत विधेः ।
 कश्चित्कालं दरत्रस्तः खानस्ताणविवर्जितः । यथावकिञ्चित्करतामवग्रहद्वाम्बुदः ।
 अत्रान्तरे स्थितः खानः सभैरवगलान्तरे । अचिन्तयत् पुनर्देशप्रवेशं नायकोर्जितः ।
 मासद्वयमतिक्रम्य काश्मीराभिमुखस्ततः । आययौ स पुनः खानः सत्राण उद्भटैर्भटैः ।
 तस्मिन् शूद्रपुरं प्राप्ते सनृपोऽथ ज्यहाङ्गिरः । निर्ययौ नगरान्तूर्णं सम्पूर्णः सैन्यसम्यदा ।
 प्राग्वत् स गुप्तिकास्थाने निषण्णः शिविरान्तरात् । गङ्गराजसुतं रात्रौ सोऽशृणोद्विद्रुतं द्रुतं ।
 आरोहणचणैः तस्य तुरङ्गस्त्रासमग्रहीत् । चणं स शकुनज्ञोऽपि नातिष्ठन्निष्ठुरः क्रुधा ।
 गृहीतभूरिवित्तोऽपि यत्रैष द्रोहितामगात् । कोऽन्यस्तिष्ठति तत्रेति त्रस्तः प्रत्यागतोऽभवत् ।
 सुलग्ने निर्गताभूयो मार्गेशः शिविरान्तरात् । उपायांश्चिन्तयाञ्चके खानस्य बलभेदनं ।

५१०

५१५

५२०

५२५

५३०

५३५

अत्रान्तरे शूरपुराज्जेरकाद्यामहाभटाः । प्रविश्य नगरं रात्रौ बन्धनस्थानमोचयन् ।
ते सर्वे बन्धनान्मृत्युदारादिव विनिर्गताः । सैफडामरमुख्यास्ते सम्प्रापुर्व्वजयेश्वरं ।
ससैफडामरः पूर्वं बन्धने स्तम्भमैव । केनाप्येतत्पदद्वन्द्वं द्वित्रं शस्त्रेण तन्निशि ।
वीरस्य बन्धनं ह्यस्य स्फूर्जत्पक्षस्य रक्षणं । सोऽग्रेण पतितं मेने वक्त्रेर्वस्त्रावगूहनं ।
तथापि रक्षणं वक्त्रेरिव वस्त्रावगूहनं । जयापीडपुरादुर्गाद्वन्धनं नगरे कथं ।
इत्यपायोऽप्युपायस्य जातोमार्गपतेर्यतः । एभ्राहिमः समार्गेशस्तावत्पश्चाद्विनिर्गतः ।
शंघनायकमुख्यानां बहूनां कदनं व्यधात् । ठकुराह्मदजेराकप्रतीहारान्वयादयः ।
इत्थं तत्साहसं चक्रुर्लङ्घितकौशषष्टयः ।

५४०

विपदि समनुभूय कोऽपि कष्टं भवति पदं नृपसम्पदां नितान्तं ।
कनकमनलपातघातमाप्ता शिरसि विभाति नृपस्य मौलिरूपं ।
कारापञ्जरनिर्मुक्तः पक्षीवाचतपक्षतिः । पुनर्जातमिवात्मानममन्यत स डामरः ।
पूर्वं जयपुरे दुर्गे योऽभूद्वद्धः सद्योदरः । काराप्राकारमुद्धृष्ट्वा रञ्जुनैकोऽपि निर्गतः ।
रुद्धः सुप्तः पुनर्व्यद्धो नगरे बन्धनालये । निश्चिन्तितं बधस्तत्र दिष्टैर्दिविदिनान्तरे ।
एवं कष्टात्ततोमुक्तः प्राप्तः खानान्तिकं क्रमात् । प्रधानपुरुषाख्यातिं प्रापत्प्रकृतिमथ्यगः ।
ससैफडामरस्तत्र यथासङ्गमतस्थितः ॥ कुलकं ॥
रामोरावणवञ्चितो यदि गृहान्नैवागमिष्यदनं सुयोधः स च वालिना कृतपदोनैवाघटिष्यद्रुषा ।
लङ्कां प्राप्य रिपून्निहत्य समरे जेताभविष्यत् कथं संयोगं सुखदुःखयोः प्रतनुते धातैव भूत्य द्वयोः ।
राज्यार्थी विच्युतोदेशात् खानोवीरास्तिउत्पटः । डामरोमार्गपः क्रुद्धः सर्वजाशात्पदच्युतः ।
एवमन्योन्यसापेक्षं नाभविष्यत् स्वयं यदि । प्रविश्य देशे राज्याप्तिः कथमस्य भविष्यति ।

५४५

५४०

राजा विभाति बज्रवीरसमाश्रयेण वीरा भजन्ति च तदाश्रयेण शोभां ।
अन्योन्यसङ्गतिरभङ्गुरभङ्गिरेषां वालाङ्गनाकनकभूषणवदिभाति ।
तेन प्राप्तेन सा खानसभा तत्र व्यराजत । मुक्तालतेवाङ्गनाङ्गे नायकेन शुभात्मना ।
अत्रान्तरे मार्गपतिश्चकितस्तत्समागमात् । सन्धितुशिखवाहार्द्धमुखं खानं व्यसर्जयत् ।
एधराजानकोरिगडामरः केशवोबुधः । राजाग्रमेत्य सन्ध्यर्थं निन्ये राजपुरीपतिं ।
तावद्गदायरावत्रमुखादास्यास्य मार्गपः । शृङ्गारसीहं तं भेदमनयद्विणार्पणैः ।
नीत्वा मार्गपतेः पुत्रं सन्धितुः स बलद्वये । न्यवारयद्विणोचोभं यावद्राजपुरीपतिः ।
तावन्मार्गेशपुत्रान्तं रोद्धुमन्यैर्विनिश्चितं । नामन्यत स यत्नेन साशङ्कामविणोऽभवत् ।
थावत् प्रजासु सनृपासु विधिर्विद्वेदाद्याददुस्त्रितिरुपायमौ न याति ।
देहं दुराधिनिहते भिषजां प्रयुक्त्या रोगाः कथं प्रविगलन्ति कृताधिकाराः ।
खानान्तरङ्गैराक्षिप्ते भिन्ने राजपुरीपतौ । अकस्मादुद्भूतं चोभं सर्वमन्यभयावहः ।

५४५

गङ्गाशङ्करसोहाद्यास्त्रस्ताराजपुरीं ययुः । खानोऽपि सबलोभीतोययौ प्राग्वद्यथागतं । ४६०
 केचिज्जेराकमेराद्याः प्रापुर्मार्गेशसन्निधौ । ज्यलालटकुरप्रेक्षा कृतमाध्यस्थसन्निधौ ।
 एवं क्षोभेण सा सेना खानस्याङ्गतरङ्गिता । ययौ सहस्रधा दीर्णा सेतुभङ्गादिवापगा ।
 अथ मार्गपतिः श्रुत्वा तद्वृत्तान्तमनुदुतः । युयुत्सया ससैन्यस्तु प्रापच्छूरपुरान्तरं ।
 अत्र दूतमुखाच्छ्रुत्वा क्रमराज्यमुपद्रवं । शाहिभङ्गबलप्राप्त्या चिन्ता दैगुण्यमादधे ।
 निवृत्त्य स ततोराज्ञः प्राप्तः स्वयंपुरान्तरं । बबन्ध नौरुजे खानं युत्वा यत्साधु तद्वधात् । ४६५
 स हि तद्विवसे प्राप्तेऽमुष्णात् श्रीनगरं विटैः । किन्तु तत्काञ्चित् क्रूरं न सिद्धं पौरपुण्यतः ।
 सोऽपेक्ष्य मार्गपं तत्र ठाकितं क्रमराज्यतः । पदार्थराशौ दत्वाग्निं तद्रुषा भस्मसाद्वधात् ।
 अन्यायतः प्रतिदिनं समुपार्ज्य वित्तं यद्दानभोगरहितं निहितं गुहान्तः ।
 तत् सम्प्रयाति कृपणेषु कृतानुतापं भूपालसादनलसादरिदं स्तुसाच ।
 ततस्तत्सहितः प्राप्नो नगरं स ज्यहाङ्गिरः । जयेन तावन्मात्रेण नगरे स व्यजृम्भत ।
 सैदान्निष्काशितान् देशात् स्वपुत्रबधकानपि । लैखैरानाययामास सोपयोग्यतया स तान् । ४७०
 तदन्तरे जन्मवाटे वसन् खानोबलोर्जितः । मृगानिव हरिस्तत्र विदधे दुर्दशान् खशान् ।
 सप्तविंशतिसङ्ख्यान् स काश्मीरविषयान् यथा । तावतीस्त्रिभूरीस्तत्र व्यधादुस्यः पराक्रमैः ।
 सार्द्धं मल्हानहंसैस्तत्कटकः सुभटोत्कटः । मद्रमण्डलमुत्पुण्य तुरुष्कांश्चकितान् व्यधात् ।
 स मद्रमण्डलं जित्वा दत्वा राजपुरीपतेः । जिष्णुश्चैत्रे पुनः प्राप तद्युतो नायकालयं । ४७५
 गृहं दैवतवत् प्राप्तं खानं तमानयद्गुणैः । मसोदनायकोऽमुष्मिन्नाभवद्भक्तिखण्डितः ।
 सागरस्थजति चेन्निजां स्थितिं पश्चिमोदयमुपैति चेद्रविः ।
 क्षत्त्रियः शरणमागतेऽर्थिनि प्रायश्चलति न स्वधर्मतः ।
 स सैन्यसङ्ग्रहं कृत्वा कथिलकटकान्वितः । तस्यै खानो गिरिशङ्के वैरिभङ्गविधित्सया ।
 रोगैरिव भटैर्ध्वस्तसमस्तगृहवस्तुभिः । वास्तव्यानां स्थितिर्दुस्सा गेहे देहे यथाभवत् ।
 अत्रान्तरे बन्धनान्तर्गतं पृथक्वाटितं । भीतोव्यापादयामास जेराकं नगरेऽध्वपः ।
 तच्छ्रुत्वा राजलोकश्च सर्व्वएव विरागभाक् । आश्वासघातकत्वेन दुरुक्तिमुखरोऽभवत् । ४८०
 ज्येष्ठे मासि श्रुतानिष्टो मार्गेशः कष्टनिष्ठितः । अतिष्ठत् सनृपो मल्लशिलापृष्ठेऽतिनिष्ठुरः ।
 द्रङ्गमार्गनिरोधेन सर्व्वोऽप्युभयवेतनः । जनोबलदयं गन्तुं निराशः समपद्यत ।
 विंशां निर्लेखणं भोज्यमश्रतामत्र मण्डले । मार्गेशव्यञ्जनं नाम श्रुतं हास्यावहं न कैः ।
 सार्द्धं पले सैन्धवस्य क्रयोऽभून्नगरान्तरे । दीनारपञ्चविंशत्या दुरापं नगरैरपि ।
 द्वाषष्टितमवर्षेऽपि कश्मीरागमनात्सुकं । खानं श्रुत्वा मार्गपतिर्नौतिकौटिल्यमादधे । ४८५
 दौहित्रं हाज्यखानस्य खानमेस्त्वन्वराभिधं । कम्पनाधिपातं कृत्वा स्थामार्थं स व्यसर्जयत् ।
 मसोदनायकीयं च राष्ट्रं दत्वा स्वमन्त्रये । यशशराजानकश्चापि ससैन्यं प्रत्यमुच्यत ।

समं देशमुखेनाथ प्रालये तनुतां गते । स्वैन्यमहितः खानोराजपुत्र्याः समाययौ ।
 प्राप्तं खानं समाकर्ण्य तं भैरवगलान्तरे । मार्गं गृहपुरे रोद्धुं मार्गेशः सनृपो ययौ ।
 प्रवेशरोधः खानस्य तदूर्ध्वगलवर्त्तितः । राजदेहे मृतस्येव देशेऽभूच्चक्रभीतितः ।
 पशुपादिष्टमार्गेण परदच्छावणान्तरे । ततोऽगाद्गिरिमुल्लङ्घ्य खानः काचगलान्तरात् ।
 ताजभट्टादिसैन्यौघोगुप्तिकोड्डारभूतले । चुम्बं वायुरिवागत्य चक्रे खानबलार्णवं ।
 ध्वनिदुन्दुभिनादेन तर्जयन् परितोजनान् । खानः सकटकोभीत्या नगरं व्याकुलं कृतं ।
 उड्डीयेवागतं श्रुत्वा साश्चर्यमार्गपस्ततः । सैन्यः सनृपसूते तद्युद्धाय समाययौ ।
 उड्डामरोडामरस्तु शैव्यश्रीगरुडामरः । रणे डामरयागेऽन्तर्ध्वभावुच्छ्वस्रद्रवत् ।
 केचित् सैदभटास्तत्र युध्यन्तः सुभटैः सह । अनिवर्त्तितया याता दिव्यस्त्रोसुखभागिता ।
 श्वधपातरणाघातक्षतानां तत्समागमे । शवानां राशयस्तत्र पतिताः समरान्तरे ।
 न सैदयुद्धे नोखानागमप्रथमसङ्गरे । भटक्षयोऽभवद्यादृग्गुप्तिकोड्डारसङ्गरे ।
 प्रमेयभाजोऽप्यासन् ये रणे मुख्यानिजोचितं । शैव्यं नादर्शयन् केचित् साक्षिभूता इव स्थिताः ।
 पातनेनेव वृक्षस्य पक्षिणा इव च्युताः । गताहताः क्षताश्चासन् यत्र तत्र शवत्रजाः ।
 पूर्वापकारी यो यस्य ग्रामे वा नगरेऽभवत् । स तस्य बाधं कृतवान् दुर्बलस्य बली तदा ।
 मसोदनायकस्तत्र सायका युधवर्धणे । रुद्धाश्चेविजहौ प्राणान् भावि केन विलङ्घ्यते ।
 कृतान्यान् युद्धगान् यत्र मार्गेशोऽगात् स्वरक्षया । श्रीसैफडामरोवीरयुतस्तत्रैव सोऽभवत् ।
 योगेवैद्यः स चावाप्तइति तुष्टोभटावृतः । प्रथमं प्राहरत्तस्य मूर्ध्नि श्रीसैफडामरः ।
 अलं शिरोहैधरश्च स च क्रूरा इव यहाः । मुखे भुजे कपाले च घ्नन्तस्त्रं विवशं व्यधुः ।
 अथ मार्गपतेः स्वर्णवर्णमङ्गलमालिका । सचामरां डामरेशोजयश्रियमिवासदत् ।
 उपेक्षितं तं तत्रस्थैर्निजैराश्वस्तमानसं । ररक्ष केवलं प्रीतो जात्यश्वस्तमराचलन् ।
 विहितारित्रप्रसराः सचिवाः सममेकपार्श्वगताः । यत्र सुशस्त्रप्रचितामज्जति नौकेव राजश्रीः ।
 वैदेशिकभटैर्द्रोहे विहिते समरागमे । तावत्ते कृत्यवाडाद्या निन्युः खानं यथागतं ।
 खानोराजभटैर्वद्वेष्टारणे मिथ्येति वार्त्तयो । स सैफडामरो युद्धात् सस्त्रधैर्येण्यवर्त्तत ।
 तत्तद्वराश्वसामयो गृह्णन् गृहपुराध्वना । समरोडामरः सैफडामरः खानमासदत् ।
 इत्थं तृतीयवारं स प्रविष्टोमण्डलान्तरात् । बधं कृत्वा विनिर्गत्य खानः पर्णोत्समागतः ।
 अधर्मवहलः कालः सर्वे द्रोहपरायणाः । राजा शिशुतरस्यायं स्वतन्त्रं मन्त्रिमण्डलं ।
 अविधेयानिजाश्वामी खानपक्षप्रतीक्षिणः । पौरानिरनुरागाश्च निष्क्रान्तं नृपमन्दिरं ।
 सत्ता नाम न वृद्धस्य सर्वसामर्थ्यवर्जिता । इति सञ्चिन्तयन् शस्त्राघातजातव्यथाकुलः ।
 मासौ द्वौ गमयामास मार्गेशोऽपि स्ववेश्मनि ।

दृष्ट्वा महार्घमणिमौक्तिकविद्रुमौघान् रत्नाकरं श्रयतु सोऽपि सुलाभलोभात् ।

यस्तान् महाभयकरान्मकरांस्तदीयान् वीर्येण वारयितुमुज्जितभीः समर्थः ।
 अत्रान्तरे पुनः खानश्चटिकाशारपर्वतात् । इतोयातैर्भटैः सार्द्धं लम्बत्राणः समाययौ ।
 तस्मिन्नभ्यन्तरे प्राप्ते मुदितैरिव पर्वतैः । तदहः पतितं दध्रे तुषारं सुसिताम्बरं ।
 ग्रामान् प्रचलितान् दृष्ट्वा तदार्त्ताचकितस्ततः । मार्गेशोवाङ्मिलं त्यक्त्वा सबलोद्योद्धुमभ्यगात् ।
 तावन्मितपरीवारो बद्धरूपान्तराङ्गतः । प्रापद्दामोदरोङ्गारभूमिं डामरसंयुतः ।
 सनृपोमार्गपः पश्चात्तनवायुरिवोर्जितः । सैन्यं न्यवेशयत्तत्र सातदैवतसन्निधौ ।
 सव्यूहोजातयुद्धेहोनिशान्ते शैफडामरः । बभञ्ज भार्गवानीकं दामोदरद्वोत्थितः ।
 चित्रं हैदरशाहस्य यन्न सिद्धं त्रिधागमैः । अहो हीनबलस्यापि सिद्धमय विधेर्वशात् ।
 किमन्यदल्पसैन्याऽपि खानः कश्मीरकुञ्जरान् । हतविद्रुतविध्वस्तयूथान् सिंहद्वयवधात् ।
 प्राग्वत्साऽनिष्टमाशङ्क्य मार्गपः शैफडामरात् । अन्येषां वीर्यं ताटस्थं प्रपदे नगरान्तरं ।
 क्लिप्तेषु सेतुबन्धेषु प्राक्सैदद्वैधवत्तदा । पारावारगताः पौराद्वैराज्याकुलतां दधुः ।
 पितृजप्रतिहाराद्याः प्राप्तामडवराज्यतः । नृपपदं परित्यज्य खानपदं समाश्रयन् ।
 स्वभेदजर्जरं ज्ञात्वा सैन्यं द्वित्रानिशोऽनयत् । सैदवत् स्कन्दभवने किंकर्तव्यतयाकुलः ।
 एकदा सर्वसैन्येण कृत्वा मेयामहम्पदः । नोसराजानकयुतोद्ग्राहं स्वामिनि तद्गधात् ।
 यथा चित्तं तथा कायोयस्य स्यात्साहसचमः । तस्यात्कनिरपेक्षस्य कर्त्तव्यं किं न सिध्यति ।
 भागिनेयं नृपपदेऽप्युपेत्य स्वार्थलुब्धधीः । द्वाग्धाभूयत्स तेनाभूत् सर्वनाशाय कारणं ।
 नष्टसैन्यः सदैव्याऽथ मार्गेशः शरणं भयात् । ज्यलालठकुरं प्रायात् खर्वाश्रमस्थितं हितं ।
 यथैव स विरुद्धानामकरोच्छासनादिकं । तादृशीं स दशां प्रापद्विक् चलाराजवम्पदः ।
 सप्तयक्षानुगुणधारितसप्तवारवर्णांशुकोपचितवेशविशेषभूषः ।
 बह्नामभूपदव योऽभवदष्टभोगप्राप्तोदशामितरवत्स धिगस्तु लक्ष्मीं ।
 क्व नृपः क्व मदीयन्तत् सर्वस्वं क्व परिच्छदः । नास्मरत्तद्दिने किञ्चित् प्राप्तोमुनिगुहान्तरं ।
 राजदारापहारोत्थपापभारादिवादितः । तद्वाता नाशकद्रुन्तु नावं स्त्रीसहितोऽविशन् ।
 अन्ये सैन्याः सदैव्या गिरिविलविगलदासराधूसराभास्तिष्ठन्तादिष्टरिष्टोद्गतघनविलसद्दृष्टिनिर्नष्टचित्ताः ।
 द्विष्टैर्दुष्टैर्गिरिष्ठैः परिहृतवसनाः पृष्ठलग्नैर्निर्कृष्टाः कारागारान्तराले पश्यन् इव बलात्ते निरुद्धाविरुद्धाः ।
 गर्जन्तो मुमुषुः परे जनपदान् दुष्टाः खशादस्यवस्तङ्गीत्या परिहृत्य सर्वमचलन्नग्नानरावास्तियः ।
 मार्गेष्वप्यबलाहतावज्जबलैः पूर्वापकारस्मृतेस्साऽभूद्राज्यविपर्ययोऽतिभयदः कल्पान्तकालोपमः ।
 सर्वस्वाकुण्ठने तस्मिन् धनिनां दुःसहे पुरे । आसन् दरिद्राऽत्यव्याध्याऽव्यादारिद्र्यभागिनः ।
 ये स्युर्दुर्मास्मदलपुष्पफलाभिरामानयस्तरङ्गततरलाः सरवाः पिकाद्याः ।
 ते शीर्णशुष्कजलमूकमुखा हिमर्त्ता किं तन्न यद्भवति कालविपर्ययेण ।
 ते राजबलभा रम्यास्ताः स्त्रियस्ते च सेवकाः । कथावशेषतां यातास्तस्मिन्नष्टदले नृपे

इत्थं वर्षद्वयं सप्त मासान् भूत्वा नपासने । नृपोदाषष्टिवर्षे स ह्याश्विने भ्रंशमाप्तवान् ।
 राजा मल्लदशाहस्तु विंशप्रस्थान्तरान्ततः । आनीय फिर्पलेन शत्रुपक्षे समर्पितः ।
 राजधान्यङ्गने राजवासे तं मनुजैः सह । विधाय वृत्तिं सम्पूर्णां ररचुडांमराधिपाः ।
 राज्यप्राप्त्या सुखं तादृक् तस्य नासीत् सुदुःस्थितेः । यादृक् तद्भ्रंशतस्तस्य नृपमन्त्रिप्रसादतः ।
 सैदद्वैधवधे लुब्धिः पुरेऽभूत् त्रिगुणा ततः । खगैः कृता दाहवर्जं तस्मिन् राजविपर्यये ।
 प्रधानवणिजः केचित् कोटिसञ्चयवञ्चिताः । तण्मात्रावृत्तैरङ्गैस्तस्युले रचितासवः ।
 दिनत्रयं ददामोवोमेषणं यदि जायते । इति वैदेशिकोत्कोचसापेक्षा मन्त्रिणाऽभवन् ।
 काश्मीरिकायथा लुण्ठं वहिर्धात्रागता व्यधुः । तथा वैदेशिकाश्चक्रुः काले किङ्किं न दृश्यते ।

प्रतिपदभ्रमैः सपरिश्रमा मधुकरी तनुते मधुगोलकं ।

निहितधूमतया विनिवार्यतां तमुपलभ्य परः सुखमश्नुते ।

कष्टैः षण्मासपर्यन्तं महद्भिस्सञ्चितं गृहे । अयन्नमपरैर्भुक्तं सर्वं तत्खानसंश्रितैः ।

रक्ताक्तदणपूगान्तः क्षिप्रं कैरपि यद्धनं । न नीतमण्डुचिस्थानसूतिकास्तरणभ्रमात् ।

सद्युन्ननिम्नकुम्भाभः पक्षिपुष्करिणीकृतैः । रचितं कैरपि द्रव्यं नीतं ताडितदर्शनात् ।

सत्यं ब्रवीमि धनिकाः शृणुतास्मदुक्तं यत्सञ्चितं वसु गृहे परवञ्चनाद्यैः ।

तद्भोगदानसफलं कुरुताविलम्बं नो चेद्वथा स्मरत राज्यविपर्ययेऽस्मिन् ।

भग्नभाण्डकरण्डालीः प्रसार्य परितोगृहे । मुषिताः स्म इति व्याजात् खगाः कैरपि वञ्चिताः ।

जलान्तरशवागारान् शून्यानापूर्य वस्तुभिः । ररचुर्नागराः केऽपि शून्यीकृतगृहाधनं ।

तैर्निर्वर्तितगर्तान्तःक्षिप्रैः पौरधनैर्धनैः । तस्मिन् काले प्रतिपदं सत्यार्थाभूदसुन्धरा ।

मार्गरोधाद्यतैः सर्वैः क्षेपणीयाश्मवर्षिभिः । राजानवाटिकीयैस्तैस्तत्कालं साहसं कृतं ।

कर्मस्थाननिधानसर्पसदृशप्रोत्सारणाडिण्डिमोद्विष्टप्राक्तनसेवकाम्बुजघटाहेमन्तकालोदयः ।

भूपक्षामधुगोलकस्यसरघासङ्घातधूमोद्गमः सोऽभूद्राज्यविपर्ययो नवसभोद्यानद्रुमालीमधुः ।

किं स्वाचारविपर्ययात् किमु धनस्यान्यायतोपार्जनात् किं वा द्रोहितया सतां किमथवा सदर्पसाङ्कर्षतः ।

निःसामर्थ्यतया यथा शिशुविभोर्द्वेषेण वा मन्त्रिणां राज्ये सुस्तलभूपतेरिव बभूवायं प्रजोपद्रवः ।

येनादौ सैदवैरे रणरसिकतया मोचिता बन्धनस्यास्मिद्धादेशाधिकारोव्यधित जितरिपुः स्फूर्जितश्च प्रयातः ।

प्राज्यं राज्यं व्यधाद्यः फतिहनरपतेर्नाशयित्वा रिचक्रं जीयाच्छ्रीडामरेन्द्रेवरसचिवपतिः सैफमेतक एकः ।

इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्यां पण्डितश्रीवरविरचितायां फतिहशाहराज्यप्राप्तिर्नाम चतुर्थस्तरङ्गः ॥

॥ समोपेत्यं श्रीवरराजतरङ्गिणी ॥

फ

॥ चतुर्थी राजतरङ्गिणी ॥

नमश्चराचराकारधारिणे चन्द्रमौलये । शिवाय खच्छखच्छन्दपरमात्मखरूपिणे ।

विलोक्य मिश्रं शिवयोः स्वरूपं सर्पाधिराजोमिलितोऽतिभक्त्या ।

गौर्याभुजावर्त्तनकङ्कणेन यत्रावतादो गिरिजाशिवाद्वैः ।

विरतं मोहान्धतमोयदनुग्रहरोचिषा शुक्लस्यापि । वन्दे तं गुरुतरणिं बुद्ध्याश्रयहृत्सरोजदीप्तिकरं ।

वन्द्यं तर्कवितर्ककौशलमतेर्वाक्यं प्रमाणान्वितं यत्कान्त्या नृपकीर्त्तिवस्तुरचना देदीप्यते सर्वतः ।

श्लोकैः सत्यदशोभनैरविरलानुप्रासयुक्तैः शुभैर्नानार्थानुगतैर्भक्तैः सुकविना लालित्यभावान्वितैः ।

श्रीकङ्कणद्विजप्रोक्तश्रीमद्राजतरङ्गिणीं । आलोक्योद्यमिताभ्यां स्वं वपुः कर्त्तुमखण्डितं ।

श्रीजोनराजविवुधश्रीवराभ्यां मनोरमं । कृतं द्वाषष्टिवर्षान्तं ग्रन्थं राजावलिद्वयं ।

गङ्गाभगवतीतीर्थस्नाने धन्यस्वभूषितः । कविः श्रीप्राज्यभट्टाख्यः समयगुणभूषितः ।

राजावलिपताकां स्वां राज्ये फतिहभूपतेः । एकोननवतिं यावद्व्यक्तीचक्रे ततःपरं ।

अथ देशादिदोषेण दुष्टलुब्धकभीतितः । नाग्रहीद्राजवृत्तान्तशैवालं मानसे कविः ।

तदाप्रभृति तद्वृत्तवर्णनं क्रियते मया । बुद्ध्याश्रयात्मजेनात्र शुक्लाख्येनात्मचापलात् ।

पूर्वेषां राजसम्मानं निशम्य पृथुसम्पदां । तद्भारश्रान्तयेवाहं न कुर्वे कविवाञ्छया ।

कः पूर्वकविवक्तृत्वं केदं मन्दधियोमम । वर्णमात्रेण रीत्यंशः स्वर्णखण्डायते कथं ।

राजोदन्तमहं सन्तः श्रुत्वा योजनपूर्वकं । अनुगृह्यन्तु मदाक्यसुधावृष्टिनिवर्हणैः ।

कश्मीरेषु महाराजजैनशाहकुलाङ्कुरः । श्रीमान् फताहभूपालः प्रशासनभवन्महो ।

तस्मिन् शासति तत्त्वौर्णो प्रजाः सर्वसुखावहाः । आसन् सुधर्मनिरता दयादाक्षिण्यभूषिताः ।

स्त्रीद्यूतमद्यव्यसनेष्वसक्तः सचिवाग्रणीः । सोमराजानकश्चन्द्रान्वयोऽभूत्तस्य भूपतेः ।

आसरोपलवरोऽर्जितश्रियामन्ववायप्रभवोऽस्य मन्त्रिराट् ।

धार्मिकोऽध्वपतिरेभ्रहेमकः सम्प्रतिः शुभरतिः परोऽभवत् ।

प्रतीहारपतिर्हाज्यभेयोऽभेयोगुणैस्तदा । ततोयः सचिवोदैवात्कालधर्ममुपागतः ।

सामान्येन महीभर्ता पुत्रोमल्लेकज्यङ्गिरः । पैत्रिकैर्यामराष्ट्राघैर्मानेनास्य नियोजितः ।
 ब्राह्मणः स्वक्रियाचारहीनाश्वासंस्तदा भुवं । यदेषां सोमचन्द्रेऽभूत् क्रियालोपप्रवर्त्तकः ।
 सर्वविज्ञानविन्नेरशेषद्वाराकदेशजः । शाह्कासिमस्य क्वाचोऽस्य ह्युपदेशं विना गुरुः ।
 सोमचन्द्रस्तदादेशाद्भूत्वा देवालयस्थितान् । भूमिं द्विजेभ्योनीत्वा तद्भृत्यास्तृप्तान् व्यधात्तथा ।
 सुफाल्यैर्मेरुशेषस्य किन्नादन्धनवाञ्छया । बोधखानद्वति व्याजादत्युच्चास्तरवोऽनुगैः ।
 सन्निधानं तदात्याजि दैवतैः प्रतिमासु हि । कथं विधत्ते मनुजस्तत्स्थानेषु विलुण्ठनं ।
 दुराचारोऽथ साचारोभट्टोभट्टेनटोविटः । इत्येवमासीत् तत्काले सभासाम्यं कलेर्वलात् ।
 सोमचन्द्रात्मजस्थाय दानमानौ च गौरवं । असहिष्णुभिरध्वेषपुत्रैरब्दालकादिभिः ।
 विभेद्य होमराजानं प्रतीहारादिचक्रिणः । अवधूय स्वजनकं यौनसंबन्धयन्त्रितं ।
 श्रीजैनलाभदेनस्य पुण्यराशिरिवोच्छ्रितः । सज्जितः श्रीवितस्तान्तश्चिरकालमभूत्तु यः ।
 राजानसोमचन्द्रेण स्यावितोनिर्मलैर्धनैः । श्रीजैनकदलः सेतुः पारावारप्रतारणे ।
 वल्लाढ्यमठमल्लेकपुरान्तरसमाश्रयैः । श्लेषितोवैष्णभिः साकं रात्रौ वैरिजिगोषया ॥ कुलकं ॥
 दग्धारण्यनिभे जाते नगरे कदले तथा । नावशिष्टं विटैलेण्या स्नानवासोजनस्य च ।
 समं वृत्तः क्षीणकाले सोमचन्द्रस्तदुग्रणा । स्वसैन्यसंग्रहं कृत्वा निविष्टोजालद्रुगडे ।
 शतैकीयोवसन् कोऽपि ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसा । युक्तेयेनाभवत्तस्य राजानस्यारिनिग्रहः ।
 प्रतापाग्नेरेशस्य पुरस्य दहनाचिषः । राजानसोमचन्द्रेण स्वपुः श्रीफलायितं ।
 राज्ञा दत्ते वह्निर्गन्तुं धर्मदारे दिनैः पथि । विप्रशापाख्यस्वर्भानुः सोमचन्द्रमथागिलत् ।
 मलेकालादयः पुत्रा विद्रुताः समराङ्गयात् । विधाय सोमचन्द्रस्यान्यक्रियां नृपशासनात् ।
 मार्गेशैभ्राहिमोमन्त्रो खान् परान् समतोषयत् ।
 सिद्धादेशं महातन्त्रं ज्येष्ठपुत्राय मार्गपः । मलेकपिरुजायादान्मलेकाब्दालकाय च ।
 शस्त्राधिकारं दत्वाथ विभज्यान्यप्रमेयकान् । मल्लेकलुहरादिभ्यः स्वात्मजेभ्योददौ महान् ।
 होमराजानज्यङ्गरप्रतीहारौ तु चक्रिणः । वाह्यानेतान् डामरांश्च राष्ट्रेशान्विदधेऽध्वरः ।
 मृते प्रशान्ते सचिवे चेरुह्यिञ्जटस्ततः । कर्णेगोचरदुर्दण्डशिर्गभर्तव्यदायिनः ।
 यमेवाश्रयते रज्जुं नदीं तर्त्तुमहो नरः । छिनत्त्यकस्मात्तस्मै ते विधिर्विधुरताङ्गतः ।
 सोमचन्द्रवधायैते वाह्यानीताहि डामराः । मार्गशेनास्य तैः सर्वैर्द्वौहोऽकारि नृपाञ्जया ।
 नौसेतुच्छेदं कृत्वा ते प्रतीहारादिडामराः । नाशयित्वा मार्गपतिं विदेशमनयन्ततः ।
 डामरउत्समल्लेकदौलत्याद्यानृपास्पदं । अभजन्मन्त्रिपदवीं षट्पदा इव तेऽटवीं ।
 आस्थाने डामरेन्द्रेषु सम्यन्निर्णयकारिषु । बलिनादुर्वलाश्रमन्नबलाबलवत्तराः ।
 सुवृत्तं डामरेन्द्रीये शिङ्गानां प्रत्यभान्न तत् । तमिस्रासक्तधूकानामप्रकाशदवावनौ ।
 नपान्तरङ्गाः काराया चिन्तासैडामरैर्निशि । आलेमेरादयोद्रोहकर्त्तारः सुभयादमी ।

२०

२५

२०

२५

४०

४५

ज्यहङ्गेरप्रतीहारहोस्तराजानकादयः । दुद्रुङ्गरवमानात्ते दिनैस्तान् डामरान् प्रति ।
 आस्थानासीनयोगाजखानमल्लेकदत्तयोः । शल्या गदायमेराख्याजघानोरोदयोर्द्रुतं ।
 श्रुत्वा तदुत्समल्लेकोराजायादगमदहिः । चिरं युद्धारिभोराज्ञा नोतः खान्तिकमादरात् । ५०
 तदधाद्राजधान्यन्तर्द्वाकारोमहानभूत् । उदभूत्पारलोकास्तु नृपतेश्चायशस्तदा ।
 डामरोहोसमल्लेकः सूर्यभोगान्तरादयः । श्रुत्वा ज्ञातिवधं धैर्यान् चचाल महाभटः ।
 प्रयुध्य वैरिभिः सोऽथ डामरस्तत्र सङ्गरे । वीरः स्वःसुन्दरीयोगं समरोड्डामरोऽगमत् ।
 शाहाभदनकुलजः खानएभ्राहिमस्ततः । ज्यहङ्गेरप्रतीहारज्ञातेयः कुशलोमहान् ।
 विभागीकृत्य राश्राणि यथाहं पञ्चषैर्दिनैः । प्रददौ होसराजानमुख्यानां नृपतेः पुरः । ५५
 आशङ्क्य नृपतेः पार्श्वस्थं तमुत्सवमल्लिकं । अकरोदन्धनं नोत्वा दुर्गमे तु खशालये ।
 विभवं मासमात्रन्ते गन्धर्वनगरोपमं । विधाय द्वेषादध्वेशभोत्या चेलुरिवाधमाः ।
 वृत्तान्तमुत्समल्लेकदुग्धभ्राता विश्रुत्य तत् । रावत्यदेवकोगत्वा खशालयमवेष्टयत् ।
 खशैर्गङ्गामठोपान्ताङ्गीतैरुत्सवमल्लिके । विमुक्ते ह्युदभूत् कोऽपि हर्षोऽथोन्याश्रयात्तयोः ।
 अथाध्यश्रयतां तौ द्वौ नृपकल्पतरुं दृढं । विपत्तीव्रातपत्तिष्टौ मार्गेशागमनात्सुको । ६०
 एकोननवतौ शुक्लाषाढादाश्रयुजावधि । बधादिदृत्तं राजानडामराणामभूदिदं ।
 शरत्काले वहिस्तीर्त्वा मार्गेशः पुनराययौ । विभागीकृत्य कश्मीरान् सर्वेषां दत्तवानसौ ।
 राजाधिकारान् संस्थाप्य स्वात्मजेभ्योऽभवदभोः । योगीव कतिचित् कालं स्वदेशे विगतज्वरः ।
 उत्समल्लेकराजानशृङ्गारौ निरदाहयत् । गृहानब्दालमेरस्य नावतेऽब्दे जिगीषया ।
 निरोधवेश्मदाहादि श्रुत्वा पुनस्त्य मार्गपः । भाङ्गिलात् चुय्यमार्गेण हिन्दुवाटं समागमत् । ६५
 तस्मिन् दिगन्तरं याते मल्लेकाब्दालकोऽरिभिः । बन्धनाय निनायोयैर्दुर्गं लङ्खशालयं ।
 उत्समल्लेकराजानशृङ्गारौ नृपसंयुतौ । विभक्तुमैच्छत् कश्मीरोत्पत्तिं वाराहमूलकं ।
 तत्र राजाज्ञयानोतैस्सिद्धादेशाधिकारिभिः । देशोत्पत्तिविभागज्ञैस्तज्ज्ञैर्लेखककर्म्मभिः ।
 कायस्थैर्विधकश्मीशसंख्येशजुगकादिभिः । भागत्रयं विधायोर्थारारुद्रदेशेषु सर्वतः ।
 भागः फताहशाहस्य मल्लेकोत्सस्य चापरः । तृतीयोऽश्वा राजानशृङ्गारस्येत्यलिख्यत । ७०
 विभज्य भक्ता देशेऽत्र देशोत्पत्तिः पुरा त्रिभिः । ऊष्कजुष्ककनिष्काख्यस्तथैतैर्महात्मभिः ।
 ततो नगरमारुह्य राजराजानडामराः । नात्यजन् हृदयाद्वैरं गूढं नकुलसर्पवत् ।
 मुख्यं मन्त्रिपदमुत्समल्लेकस्य ददौ नृपः । सिद्धादेशञ्च राजानशृङ्गारस्य महत्पदं ।
 आस्थानउत्समल्लेके स्थिते निर्णयकारिणि । शृङ्गालेडिकसंयोगः श्रुतोऽभूत्क्षितस्तदा ।
 कर्त्तितोर्णाडिङ्ग्यर्थवादिनोः प्राप्तयोर्दयोः । प्रादात् स उत्तरं द्रष्टुं स्वाभिज्ञामावृताश्रयां । ७५
 तदा ह्याहितसद्वेषः सुवेशामन्त्रिणं वरः । मसोदशाहिसहितएभ्राहेभोऽध्वेश आययौ ।
 वाराहमूलं सम्प्राप्ते तत्सैन्ये राजसैनिकैः । उत्समल्लेकमुख्यास्ते येऽङ्गं खय्यपुरेऽविशन् ।

पारावारस्थितं सैन्यद्वयं वीक्ष्य नराधिपः । फताहशाहोमन्त्रीशमुत्समल्लेकमब्रवीत् ।
 मन्त्रिन्नाधाधिपेनेयं परिणीतेव भामिनी । अस्मान्कापुरुषान् ज्ञात्वा राज्यलक्ष्मीर्हतामुना ।
 श्रुत्वा तदुत्समल्लेकानृपमूचे महीपते । एकाकिनमबन्धुं मां दृष्ट्वा किं न करोत्ययं ।
 कदाचिद्दृश्यते चिन्तामणिः खकुसुमादि च । राजप्रतापदग्धाहि नोत्पद्यन्ते नरर्षभाः ।
 उत्तिष्ठ राजन् युध्यस्व दैवाधीनाविभूतयः । श्रुत्वा मन्त्रिणावाक्यं योद्धुं नृपबलं ययौ ।
 अध्वेशे भवतुङ्गं तत्पथायाते ससैनिके । सबल उत्समल्लेकः कोशनत्सेन्यविचरत् ।
 मध्ये भूत्वा गिरिं तत्र स्थितात् सैन्यद्वयाद्गताः । एत्यान्येन्यं शरासारं पारावारादयाचिपन् ।
 प्रयुज्य वैरिभिस्तत्र मार्गेशात्मजार्थकः । स्वप्राणैः पद्मनागस्य प्रादादलिं महत्तरं ।
 हते तस्मिन् रणे तत्र शिर्यमार्गपतावतः । बन्धुत्वादुत्समल्लेकोजिता शिथिलतां ययौ ।
 शैथिल्यमस्य दृष्ट्वा ते वीरामार्गेशसैनिकाः । सर्व्वाश्रमाध्वना यातस्यानुससुर्महौजसः ।
 फताहशाहोराजानशृङ्गारान्वितएव तत् । श्रुत्वा स्वथपुराद्विन्दुवाटं शूरपुराद्ययौ ।
 अनुयातैरथाध्वेशसैनिकैरुत्समल्लिकः । अरोधि न्योवायामान्ते केशरीव गुहामुखे ।
 नवाब्दान् पालयित्वा क्षां याते फताहभूमिपे । मङ्गदशाहः सम्प्रापद्राज्यं मार्गेशसंश्रयः ।
 मार्गेशप्रीत्या नृपतिर्महान्तं स्वाततायिनं । मेहएस्कन्दरं खानं यौवराज्यपदोर्जितं ।
 महामार्गपतिर्भूयोराजलक्ष्मीविराजितान् । स्वपुत्रानकरेत्कारागृहे शत्रुनिधानतः ।
 दत्तकन्याऽप्ययं जन्यद्वयं मां घातयेत् कथं । निश्चिन्तउत्समल्लेकोयावदास्ते स्म बन्धने ।
 मार्गेशपुत्रोबलिनं सदेवस्तं कुकर्माणा । अयःशृङ्खलवद्धाङ्घ्रिमबधोत्पञ्चैर्दिनैः ।
 युद्धं भट्टार्जुनस्याजौ कारायाः शेषचक्रिणः । बद्धस्य तादृग्वीरस्य तस्याभूच्छस्त्रिभिः परैः ।
 बलिना कलिराज्जणा नृचन्द्रे गलिते ऽर्केऽप्युदभूदलान्धकारः ।
 जनताप्यनिशं भृशं रुरोद कलयन्ती पितरीव पक्षपातं ।
 विरते चोत्समल्लेके लोके रात्रिचरः खलाः । विचेरन्वतमसाविस्फुरद्दीर्घदृष्टयः ।
 भाग्यांशोद्विगुणो जातो ग्राम्याणां तत्र वत्सरे । विज्ञप्तिश्रवणे मूकावधिरामन्त्रिणाऽभवन् ।
 नव मासान्नवाहानि राज्यं कृत्वा महम्मदे । वहिर्याते कृतोत्साहः शाहः फतिह आययौ ।
 प्रतीहारज्यहाङ्गीरस्यादान्मन्त्रिपदं नृपः । सिद्धादेशश्च राजानशृङ्गारस्य महत् पदं ।
 स्वयंभूश्चण्डचण्डाशुमहसः शौर्यशालिनः । काचचक्रस्य शस्त्राधिकारं राजा स्वयं ददौ ।
 नूनं नाकेशचक्रेशावतारः काचमल्लिकः । आजीवमभवद्यस्य राजश्रीललितं वपुः ।
 श्रीमद्वेसनचक्रस्य क्रमराज्याजिजन्मनः । प्रोद्धूतः काञ्चनेवीरोरामोदशरथादिव ।
 प्रजापुण्योदयाद्राज्ञो धार्मिका धीरजायत । अथवात्यल्पकालोऽस्य राज्यस्याज्ञायि भूभुजा ।
 तथाहि प्रेक्ष्यवदुद्धव्यापाराधिपतां नृपः । अकरोत्ताम्रपद्मान्तर्गणनाचपवारणं ।
 मृताह्नुकजन्तुनामस्थीन्यादाय भूमिपः । गङ्गां यातुं समादिचत् स्नेच्छापद्रवशान्तये ।

चिन्तास्थोन्यत्र स्पर्णदां प्रत्यायाताजनाः पथि । अकस्मादातवृष्ट्या तेऽयुतसङ्ख्याविपेदिरे ।
 चिरेण गङ्गया भुक्तान्यस्थोनोति सुधार्तया । मन्येऽस्थिप्राप्तलोकोऽपि निगीर्णो ह्यनया भुवं ।
 आयुःशेषं समाश्रित्य पादत्राणसमाश्रयाः । मृतामृहेषु ये प्राप्ताः केचिन्नियतियोगतः ।
 अस्मिन्नेकनवत्यब्दे शरत्काले च मार्गपः । मद्भोदशाहिसहितोवाङ्गिलात् पुनराययौ ।
 ससैन्योवाङ्गिले ग्रामे निविष्टोऽभून्महीभुजः । फताहशाहः प्रबले बलं युद्धाय निर्ययौ ।
 प्रयुध्य वैरिभिर्गाढं धार्मिकोऽध्वेशनायकः । गतः स्वकामिनीयोगमात्मजोऽत्र रणाजिरे ।
 कलौ धर्मस्य पादैकोवर्त्ततेऽस्मिन् भुवस्तले । महामसोदस्तभैः स चतुष्पाद्येन योजितः ।
 नूनं कर्कोटनागेन निगीर्णोमार्गपः क्रुधा । प्रत्यब्दं तद्गिरिस्थानाद्गमागमचिकोषया ।
 अन्येऽप्यब्दालमस्त्रेकलुहराद्याहि तत्सुताः । गतादिगन्तरं भूभ्युक्ताव्यक्तमनोरथाः ।
 वितस्तिः पूर्यते जीर्णवस्त्रे हस्तोविशीर्यते । इत्येवमादिकादोषाजायन्ते पापिनां विघ्नाः ।
 सम्यगन्तकनारीव व्याधुपद्रवकारिणी । उदभूत् सर्वतोमारी जनताचयकारिणी ।
 मृतानां नाभवत् सङ्ख्या ग्रामेषु नगरेऽपि वा । अन्यत्पटवासोऽपि घेषामास्ते स्म दुर्लभं ।
 वान्धवानैव चक्रन्दुः प्रलापस्य कैयव का । प्राणरचापराः केचिदायुःशेषेण रचिताः ।
 जजृम्भे शमिते मारीदोषे देशेऽय दैवतः । वार्त्ता मद्भदशाहस्य कश्मीरागमनं प्रति ।
 गत्वा मद्भदशाहस्य नौशाहारात् सलोहरात् । एस्कन्दराजपतेः स प्राप महतीं चमूं ।
 प्रत्यायातोऽध्वपसुतैः सहितोराज्यवाञ्छया । प्राप्नोराजपुरोदेशमिति दूताचृपोऽष्टणोत् ।
 त्रस्तादुर्वार्त्तयाप्यासन् पूर्ववैरामहीभुजः । समस्तान्निष्णः शाहमद्भदागमनेषुवः ।
 काचचक्रेशराजानष्टङ्गारौ स्वबलैर्द्वितौ । गतौ प्रतीक्षितुं शूरपुरं नवनृपस्य तौ ।
 विधुरे हि विधौ मृत्युशालेमेरोऽस्य भूपतेः । श्रीमत्फताहशाहस्य शत्रुपक्षमथाश्रयत् ।
 वैदेशिकेनिःशरणः शाहिभङ्गीयदत्यसौ । पुत्रवद्विदितोराज्ञा ग्रामहेमाद्यनुग्रहैः ।
 प्रतीहारज्यहाङ्गेरमन्त्रिणैकेन संश्रितः । श्रीमान् फताहशाहस्य पुराद्योद्धुं विनिर्ययौ ।
 क्रोषाणकं फतिहशाहबले निविष्टे गूढेक्षणेः प्रतिभटैर्विदितारिवृत्ताः ।
 एत्यारिमध्यमथ शूरपुराद्युत्सुकामाः प्रवीरशयनान्यधिजग्मुरत्र ।
 फताहशाहो वीक्ष्यैतद्युद्धमश्वादथापतत् । मन्त्रिभिः प्राक्तनस्नेहात्प्रभुत्वादपि रक्षितः ।
 एवं समासं वर्षेकं भुक्त्वा भूमिं स भूमिपः । वर्षे दानवते मासे द्वेषे राज्यादथापतत् ।
 ततः फतिहशाहः स निरस्तोवाह्यमण्डलं । मन्त्रिभिश्चटिकाशारगिरिमुल्लङ्घ्य लोहरं ।
 श्रीमान् महामहोत्साहः शाहोमहम्मदः पुनः । समं गजपतेः सैन्यैः कश्मीरानविशज्जयौ ।
 गजेशदत्तमत्तेभाव्यधुः सेनाजनस्य ते । जङ्गमाद्रिभ्रमं मार्गे काले धाराधिरोहणे ।
 वाजिनां हेषया हस्तिकर्णतालैश्च घुत्कतैः । पटहैर्जयशब्दोऽभूद्विगुणैः नृपतेर्विशां ।
 बद्धा राजानष्टङ्गारमब्दालं मार्गपं वहिः । कर्त्तुं मन्त्रिपदे राज्ञश्चिन्ता काप्युदभूदृदि ।

११०

११४

११८

१२४

१२८

१३४

नृपादेशान्महामन्त्रिपदं चक्रेशकाञ्चनः । आलेमेराद्यनुज्ञातोऽप्यग्रहीत् स महाबलः ।
 स्वामात्यान् देशरचायै स्थापयित्वा गतोभुवं । विभज्याटविकं लोकं प्रतिमुक्ते वह्निर्नृपे ।
 नायामकोटं लुहराध्वेशराजाननोसकौ । प्रविष्टौ सैन्यसन्नद्धौ शत्रुकार्यचिकीर्षया ।
 हिमार्तोऽराजकोदेशोऽपरिज्ञाताश्च मन्त्रिणः । देशोदुर्वार्त्तयोगेष्वकम्पेऽन्वहमित्यतः ।
 चक्रेशोविह्वलस्त्रुणं वीरं मल्लिकज्यङ्गिरं । साहायकार्यमानिन्ये राष्ट्रघोषैः कृतार्हणं ।
 मासमात्रमुषित्वात्र कोटे तैर्जैरिणां क्रुधा । प्रभाते नगरं वीराययुर्युद्धचिकीर्षया ।
 निर्याते काचचक्रेशसैन्ये रिपुबलं प्रति । परस्परमभ्युद्धं वीराणां जालदृगडे ।
 युद्धा लुहरमार्गेशे याते राजाननोसकः । ऊत्वा रणाग्नौ स्वप्राणानास्त्रचक्राकथोषितः ।
 ह्रित्वा तत्राङ्गुलीः काचचक्रेशस्थारयोऽय ते । नाजोकमार्गपत्याद्याः प्रययुः शलभायितां ।
 प्रवीरोदेवरावत्रश्चलितः समराङ्गनात् । हतोमारोनदीतोरे चक्रसैन्यैर्निरायुधः ।
 तादृशात् समरान्मुक्तः काचचक्रोऽखिलैर्जनैः । देशरचाकरोऽज्ञायि राधेयार्जुनसन्निभः ।
 सचिवः काञ्चनश्चक्रः प्रवीरः काञ्चनश्रियं । अङ्गुल्या सह सम्प्रापच्छिन्नया तत्र संयुगे ।
 सन्नाय्य नृपतिर्दानमानाद्यैराजमण्डलं । प्रतिमुच्यागतोऽकार्षीत् सैराज्यं राष्ट्रमण्डले ।
 वर्षेण स हि मल्लिकज्यङ्गिभट्टादयोऽखिलाः । चक्रेशमन्त्रिणा कारागारचिन्तामहौजसः ।
 अङ्गुलीसूत्रनिर्देशं स्थापिते भूपतौ ततः । चतुर्नवतिवर्षेऽत्र आवणे काचचक्रपः ।
 मल्लिकज्यङ्गिरप्रीत्या खानमेब्राह्मिभं व्यधात् । मिद्धादेशाधिकारेऽस्य सुजनं धीमतां वर ।
 क्रियालतायामूलानि पूर्व्वं शिर्यद्विजम्भना । रोपितानि च कालेन सिक्तान्यमृतवारिणा ।
 श्रीमन्निर्मलकण्ठेन द्विजेन्द्रेण हिमागमे ।
 सोमराजानकालोद्यत्स्त्रेच्छेपद्रवजोमहान् । सम्यग्य कण्ठभट्टाद्यैर्दुष्कलङ्कोनिवारितः ।
 प्रलोभ्य काचचक्रेशं स्वप्राणेन धनेन च । तत्कार्यचस्तचक्रेशानुमतोस्त्रेच्छेचोदितः ।
 खुज्जाभेराह्लादोभट्टनिर्मलजायानघातयत् ।
 ब्राह्म तेजः क्व वोविप्राः काचारोऽद्यतने युगे । इत्येव खिन्नोवित्रस्तांस्तन्मुखानवधोद्विजान् ।
 आसूत्रितः सैदकाले सोमचन्द्रेण व्याञ्जितः । प्रफुल्लः काचचक्रेण मौसुलोपद्रवक्रमः ।
 ततोऽब्दे पञ्चनवते आवणे वाह्यमण्डले । फताहशाहराजेन्दुरस्तं यातो नृपाधिपः ।
 श्रुत्वा मह्यदशाहेन तद्दिने नाशि नास्त्रापि । नास्त्रायि राजराजन्तं स्मारं स्मारं दिवानिशं ।
 नयज्ञोदीर्घदर्शी च सत्यवाग्गुणिवत्सलः । प्रशान्तः प्रियभृत्यश्च क तादृग्लभ्यते प्रभुः ।
 सम्प्राप्तं नरदेवेन जन्म वाह्येऽत्र मण्डले । प्रमथोऽस्याभवत्तत्र विधिकार्यं हि दुर्घटं ।
 कर्णिरयमथारोप्य स्वभृत्यैर्नरनायकैः । शवीभूतदहानीतः कर्त्तुमन्यक्रियां दिनैः ।
 कश्चोरेन्द्रः समारोप्य सामात्यस्तं शवं नृपं । वृहन्मृताजिरे श्रीमज्जनशाहादिभूभुजां ।
 गोगर्तैस्फटिकावर्त्तभूतैः कायैरिवाश्रिते । राजोचितक्रियां कृत्वा भूगर्ताभ्यन्तरेऽचिपत् ।

१४०

१४१

१४२

१४३

१४४

कर्त्तुं राज्यमखण्डितं हठधियोद्धतं स्वमात्यान् दृढान् भक्तं पामरसेवकान् हि नृपतिः किं किं न कुर्याच्छ्रमं ।
हा दैवं तदपासितुं प्रयततेऽनथादिवात्याहतोमूलोत्पाटनमाय धिक्पतरुस्तूर्णं पतेदाकुलः ।
क सैफडामरेन्द्रादीन् हत्वा स्वसचिवान्नृपः । विपत्तौ प्रमथं प्राप हाहा कालविपर्ययः ।

१६५

॥ इति फताहशाहस्ययाणं ॥

तदैवमेत्य राजानश्चङ्गारेण महात्मना । अन्वगामि नृपेन्द्रस्य प्रेम्नेव स्वर्गवासिनः ।
तस्मिन् काले बहिष्कृतवर्त्ती गजपतिर्दिवं । एस्कन्दराख्योऽप्यगमत् सुरराजदिदृक्षया ।
अभावादथ भूपस्य राजपक्षं विशङ्क्य तं । मल्लिकज्यङ्गिरामिरखुज्याह्लादमुखान् ध्रुवं ।
एभ्राहेखानश्चङ्गारभट्टादींश्चक्रनायकः । वैशाखेऽब्दे षष्ठवतौ नगरस्थानरोधयत् ।
सिद्धादेशातिपदवीं तदीयाश्चक्रपोददौ । दैवदृष्टस्य राजानहोसनस्य महात्मनः ।
तद्गौरवं त्रिभिर्भासैरसहिष्णुः स चक्रिराट् । होसरराजानकं कारां चित्तासीदकुतोभयः ।
मल्लिकचक्रसेरङ्गताजेमेरादिबान्धवान् । तोषयित्वा राग्रघोषैः पूर्णकामांस्तदाकरोत् ।
ज्यैष्ठ्येऽथ सप्तनवते एव्राह्मध्वपतेः सुताः । मल्लिकाब्दालकाद्यास्ते सन्धाय देशवासिभिः ।
फतिहशाहजं खानमादायैस्कन्दराभिधं । ससैन्यमाययुर्वाह्यात् स्ववंशैश्चर्यकाङ्क्षिणः ।
श्रुतप्रवेशश्चक्रेशकाचकोऽतिबली ययौ । योद्धुं लौलपुरोद्भारं क्षाम्यद्युक्तोऽध्वपान् प्रति ।
दृष्ट्वा चक्रबलं भूरि जग्मुर्भित्याल्पसैनिकाः । नायामकोटं रात्र्यन्ते दुर्गमं प्राणरक्षया ।
अथानुससे चक्रेशसैन्येनाध्वपतीन् प्रति । कोटभूम्यन्तरे भूरि ससैन्यं स न्यवीविशत् ।
चमूद्वयादिनिर्गत्य शरासारैरवाकिरन् । योधादिवच्च भूमिश्च गर्जन्तः समराङ्गने ।
तावत्प्रतीहारपतिर्ज्योत्स्नः ससैनिकः । गदायमेरवहृदोरमेराद्यैर्लुहरेऽविशत् ।
जङ्घाधः सहितं शत्रुसैन्यं वीक्ष्य स चक्रपः । मसोदचक्रं स्वसुतं व्यसृजलुह्रं प्रति ।
ताजचक्रादिसहितोवीरोमीरमसोदकः । शाहाभदेननगरं सम्प्रापारियुत्सया ।
दृग्गोचरं गते चक्रिसुते युयुधिरे भटाः । आगच्छ प्रविशेत्युच्चैर्दन्तः समराङ्गने ।
मसोदमेरसङ्क्षिप्ता वीरोमीरगदायकः । शराबलां चकर्त्तास्य वैजयन्तीमिव श्रियः ।
पार्थपुत्रोपमे तस्मिन् रणं चक्रिणि कुर्वति । अरिमध्यात् सुसन्नद्धेनासीत् कोऽपि धनुर्धरः ।
मा पलायन्त समराद्वीरावीरगुणोज्ज्विताः । जिताः शत्रुसमूहेन व्यूहेनागम्यतामिति ।
दृत्युक्तेऽर्जुनराजानकेनैकेनागताभटाः । युद्धाय विविशुस्तूर्णं शलभादव पावकं ।
प्रत्यायाते ससैन्येऽथ प्रयुध्यैर्महारथैः । गदायमेरः स्वनीरोप्रणयित्वमथाश्रयत् ।
स्वसेयश्चक्रिणोदत्तनायकः पुष्पसायकः । दृष्ट्वैव नीतस्तूर्णं स स्वस्त्रोभिः समराङ्गनात् ।
सेनान्यं निहतं वीक्ष्य वीरास्तदनुयायिनः । मसोदमेरं धावित्वा जघानाद्विण शरेण ते ।
शरनिर्भन्नयनोन्यपतन्निहतोभुवि । मसोदमेरः प्रवरोधन्विनां चक्रिणः सुतः ।
विशीर्णै र्पुभिश्चक्रिसुते तरलसन्निभे । अनीकिनो पदं लेभे मुक्ताहारा न कुत्रचित् ।

१७०

१७५

१८०

१८५

१९०

होमराजानकोगाजमेरः शृङ्गारभट्टकः । एते विरुद्धास्तत्राजौ बद्धाः पापिजनैर्हताः ।
 प्रतीहारपतेः सेना प्रनष्टा पुरमाविशत् । दिनद्वयमथोषित्वा सा प्रयाता यथागतं ।
 तादृशे तनये वीरे निहते सङ्गरेऽरिभिः । काचचक्रस्य तद्दुःखात् कालुष्यमगमन्मनः ।
 सेनान्यं दुःखितं वीक्ष्य ताजचक्रादयोनिजाः । अवोचन्समये चास्मिन् दैन्यं मा संश्रयेत्स्व ।
 निर्ययावथ चक्रेशोयोद्धुं मार्गेशसैनिकान् । पारावारस्थितान् कोट्टे पुच्छशोकादविह्वलः ।
 युयुत्सौ काचचक्रेशसैन्ये रिपुबलैश्चिरं । ग्राम्यादीनतयाभूवन् किंकर्तव्यतयाकुलाः ।
 मार्गेशाः ख्यातवीर्यास्ते वैरिनिष्ठस्य चक्रिणः । पौरुषं वीक्ष्य खानेन युतायातादिगन्तरं ।
 यथागतं गतेष्वेषु ससैन्येषु नृपान्वितः । विजयी नगरं प्राप चक्रेशः शोकविह्वलः ।
 वीरं धीरं गुणज्ञानं महायोधपुरःसरं । मल्लिकोदौलतं ज्ञात्वा चक्रेशोऽभूद्भयोज्झितः ।
 समस्तं ग्रामराष्ट्रादि पुच्छसम्बन्धि धन्विने । ददौ दौलतचक्राय भ्रातृपुत्राय स प्रभुः ।
 वर्षेऽष्टानवते राजपुत्रमाजगमुरध्वपाः । हभेभखानमादाय चटिकाशारपर्वतात् ।
 तामसीमरुगास्थाने स्थापिते सैनिकेऽध्वपैः । मल्लिककाचचक्रस्य बलं सन्धपुरेऽविशत् ।
 विज्ञातचक्रिवीर्यास्ते मार्गपाश्र्वसैनिकाः । गिरिमार्गादवारोहन्नाधर्गामेषु केषुचित् ।
 अध्वेशसैन्यात्तदैन्यान्निर्गत्याशिश्रयद्रुतं । सोमराजात्मजएदराजानश्चक्रिणश्चमूं ।
 तच्छ्रुत्वा तेऽध्वपाः प्रत्यागतास्तत्पर्वताध्वना । आशापिशाचिका त्यक्ता मित्रद्रोहास्तुविह्वला ।
 मार्गेशवाहिनी मित्रद्रोहाख्यानशिलोचयात् । विशीर्णा शतधा याता सम्बद्धा बाह्यपल्लवे ।
 हभेभखानः सोऽस्त्रस्योमार्गे पञ्चत्वमागतः । आरुह्य शिविकां तूर्णमानीतो निजपार्श्वेगैः ।
 कश्मीरानथ कृत्वास्य चान्यकर्म मृताजिरे । श्रयितः पितृपार्श्वेऽधोगर्त्तेऽमात्यैर्महात्मभिः ।
 शस्त्रेण ये वारयितुमशक्तावैरिणेऽभवन् । नखैरपास्तभाग्यानामुदये काचचक्रिणः ।
 प्रतीहारकुलोदन्वचन्द्रोमल्लिकज्यङ्गिरः । ज्वालाभिर्वाह्यदेशेऽत्र तत्काले पञ्चतां ययौ ।
 आनीताश्चक्रिणा मार्गपाब्दाललुहरादयः । यौनसम्बन्धन्यायेन कश्मीरान्विविशुस्ततः ।
 तथार्ह लुहराध्वेशः स्वसुतां परिणीतवान् । मल्लिककाचचक्राय शक्रायेव पुलोमजां ।
 मल्लिकाब्दालकायाथ चक्रेशः स्वसुतां ददौ । परिणीत्यचिरोत्सन्नामिव स्नेहतरङ्गिणीं ।
 श्रीमता ताजचक्रेण स्मरेणैव रतिर्धया । उदाहिता मार्गपतेरब्दालस्यात्मजा तदा ।
 ततः काञ्चनचक्रेण राष्ट्रधोषैः क्रमागतैः । महद्भिर्दानमानैश्च मार्गेशानां कृतार्हणा ।
 अन्वहं बद्धिते प्रेम्नि मार्गेशैः सह चक्रिणां । बन्धुना रिगचक्रेण देवाद्दूरोक्तस्तु सः ।
 काभोजयवेनेशेन वाभोरेण विपाटितः । तदैव हस्तिनापुर्यामेभ्राह्मेभानृपेश्वरः ।
 तद्रणेत्थरजोध्वस्तान प्राकाशन्त कुत्रचित् । आशागजपतेर्वीररत्नानामनुयायिनां ।
 मार्गेशदीपश्चक्रेशस्नेहपूर्णविकारितः । कर्णेजपाम्बुपूरेण रिगचक्रालिमेरयोः ।
 तद्गुप्तोत्थानलज्जलन्मनसश्चक्रिणः कृताः । रिगचक्रनिरोधाख्यजलाप्यायेन शैत्यता ।

तृतीयेऽब्देऽध्वपास्ते तु निस्त्रिंशश्चक्रिणं प्रति । आलेमेरकताश्चासाश्चिरोद्धारं न्यवीविशुः ।
 विदित्वा तादृशैर्दत्तं मन्त्रयित्वा महीभृता । न्यविशचक्रपः सैन्ये थोडुं खं जालद्रगडे ।
 असाध्यास्त्रामदानाद्यैस्तद्गटाउद्गटारणे । न श्रेकुश्चक्रिमैन्यान्तः केनापि विनिवर्त्तितुं ।
 शलस्यलपालडादिदेशेष्वध्वेशसैनिकैः । प्रयुध्य शतशोऽहानि निर्भयश्चक्रिपोऽभवत् ।
 रात्रौ चक्रबलाघाते लहरे याटिकातलं । भूपाले काचचक्रेशोवा ह्यदेशे भयाङ्गतः ।
 विरोधमर्वातप्राया आलेमेरेण धोमता । ताः पुष्पिताः पल्लविताश्चक्रेशाध्वेशभूमिषु ।
 हिन्दुवाटं प्रयातेऽस्मिन्नुये मन्त्रिण भूमिभृत् । साम्राज्यमकरोद्देशेऽध्वेशमन्त्रिभिरावृतः ।
 वहिश्चक्रेश्वरेणात्र सामन्ताः करदायिनः । श्रीजैनशाहवद्रीत्या कृताः खबलशालिना ।
 ताजचक्रादयोवीराभ्रातरोलोहरादिषु । आहवे मुगुलान् हत्वा चक्रुः खं सफलं वयः ।
 दुश्चेष्टिते विचिन्त्यात्र युवराजस्य चक्रपः । खानमेस्कन्दरं तं स रुरोधाजगरमिव ।
 तादृक् साहसिकं वीक्ष्य चक्रेशं भूमिपोऽनयत् । चतुर्थेऽब्दे शुचौ मासे काश्मीरास्तं दिगन्तरात् ।
 पिता भ्राताथवा पुत्रोराज्ञां राज्यजिहीर्षया । शत्रवः कथितालोके किं करोत्यपरोरिपुः ।
 इत्थं विदितभूपालचरिताध्वपास्ततः । ससैन्याः प्रययुर्वाह्यदेशं कीचाअमाध्वना ।
 शत्रुश्रेणं समादाय प्राप्ते चक्रिपतौ नृपः । राज्यं निष्कण्डकं मेने परितोषमुपाययौ ।
 खानएस्कन्दरोराजमृत्यैर्नीतो नृपालयं । अपुनर्दर्शनाः कुर्वन् श्यामानेत्रोत्पलेर्दिशः ।
 नृपादेशादथ क्रूरानेत्रोत्पाटनमञ्जसा । श्येनादव कुरङ्गाय व्यधूराजात्मजाय ते ।
 व्यधूराजतनूजाय कुरङ्गायैव सारसाः । तत्त्वणे या व्यथा तेन प्राप्ता वक्तुं न पार्यते ।
 तं विना वृषनिर्देयास्तान् क्रूरान् राजसेवकान् । पित्रोः शोपानु फलितोधनलुब्धस्य तस्य वा ।
 ज्ञात्वाकृत्या अमासीनानध्वेशाश्चक्रिराट् ततः । गत्वा वराहमूलान्ताच्छ्रीनगर्यां न्यवीविशत् ।
 पारावारात् समागत्य तत्रान्यान्यबलदयं । व्यधाज्जनक्षयं घोरं जयाजयपरोक्षया ।
 गिरीनुल्लङ्घ्य यातोऽथ चक्रिभ्रातृसुतोनिशि । मल्लकैदालतोमार्गेपशान्देशात्प्रयायत् ।
 असमर्थोऽध्वना यातुं मेयामेरोऽध्वपाश्रणीः । मार्गे पञ्चत्वमायाताश्चलिताः केऽपि सायुधाः ।
 अथाध्वपेषु नष्टेषु यातेष्वेवं वहिर्भयात् । स महम्मदशाहोऽगात्रगरं चक्रिभिर्दृतः ।
 धत्ते मुदं जडमतिः शमितारिवक्लिस्तावद्भुदेति निलयादिषमोऽग्निरस्य ।
 मल्लोदशाहनृपतिः स्वसुतादवाप साम्राज्यभङ्गमहेहा घटना विधातुः ।
 तथाहि भूभुजानेन गजाधीशनिवेशने । पुत्रएभ्राहिमाखानोनीविन्दत्वाभवत्पुरा ।
 तुरुष्काहववातेन विधूता शतधा चमूः । याता तज्जीवरत्नौघयुता नैर्गिव सागरे ।
 तदाहववधान्मुक्ताभाविराज्यादयात्ततः । खानः स प्राप कश्मीरान् पितृस्नेहविवर्द्धितः ।
 प्रादुर्बभूव राजानं प्रति राज्यजिहीर्षया । अस्मिन्नवसरे चक्रपतेर्दुष्टविषूचिका ।
 राजान्तरङ्गाश्चक्रेशोदुष्टरोगान् भिषगिव । मल्लेकलहभट्टादीन् कारागारे रूपाबिपत् ।

१२५

१२०

१२१

१२०

१२५

१२०

ताजचक्रालये बद्धशालेभेरोनिजानुगैः । विमुञ्च रत्निणोरात्रौ नीला चित्रोदिगन्तरं ।
तदैषम्यादिवाग्देवोपरागादावृणोत् क्रुधा । मद्योदशाहभानुन्तं चक्रराजभित्तैर्दिनैः ।
इत्यमेकादशाब्दान् स दश मासान्दिनानि च । रत्निना काश्यपीं राजा मद्योदशालितोऽभवत् ।
धर्मः फलति कालेन सद्यः पाकोहि सोऽभवत् । खानस्थान्याद्याया याभूद्राज्यभ्रंशान्नृपस्य सा ।
गगोडाख्य खगस्थानं प्रहितोऽथ स चक्रिणः । दत्त्वा न्यायकस्वय्यादीन् क्रूरान् रत्निजनान्निजान् ।
॥ इति महम्मदशाहराज्यभ्रंशः ॥

२५४

जगत्सृष्टिस्थितिध्वंसहेतवे वृषकेतवे । भवाब्धिसेतवे ब्रह्मविष्णुरुद्रात्मने नमः ।
अथ काञ्चनचक्रेण पुत्तामह्मदभूभुजः । एभ्राह्मशाहदत्याख्यां कृत्वा राज्येऽभ्युपिच्यत ।
स्वमन्त्रिपदवीं दीप्तां चक्रे चक्रेश्वरस्ततः । खोक्त्य राज्यतन्त्राणि द्रुङ्गाशुक्लोद्भवैर्धनैः ।
नायामप्रमुखैराष्ट्रैराजयोगैर्यथोजयत् । अनुजांस्तजचक्रेश्मैर्यामेरादिकान् स्वकान् ।
वाह्ये चाब्दालमार्गेशोदिहोपं मुगुलेश्वरं । सेवां मार्गयितुं मेर्जवाभोरं प्रययौ रूपा ।
आकारेङ्गितवाक्चेष्टासम्पूर्णं वोच्य मार्गपं । त्वं तुरुष्कराजोऽभूद्विस्मयानतकन्धरः ।
तुरुष्कभूपेन ततोज्ञात्वा मन्त्रिवरश्च तं । सहस्रसङ्ख्या वीराणां सेनासै प्रतिपादिता ।
इत्थं प्रवृद्धां वात्सान्ता देशे पञ्चमहायेन । वैशाखे श्रुतवांश्चक्रपतिर्विक्रमशोभितः ।
स्त्रःक्रीडामिव कुर्वन्तु भूमौ चक्रिषु मार्गपाः । मल्लिकाब्दाललुहरमार्गेशाद्यामहारथाः ।
गिरीनुल्लङ्घ्य वाङ्मेलात् कश्मीरान्विषुर्द्वेतं । शिखालभेगमद्योदखानादिमुगुलैर्दृताः ।
फताहशाहजं खानं नाजोकञ्चायथायिनं । कृत्वा निविष्टाः सन्नद्धाः प्रतापपुरुषधन्वि ।
श्रुत्वैतच्चक्रपः सेनां नीलाश्वे स्त्रां न्यवीविशत् । सैन्यद्वयोद्गतावीराः स्वामिभक्तिमदर्शयन् ।
विपक्षपक्षिभिश्चैव स्त्रैश्चैवैवविहायसि । विहाय सम्पदं यातुं नाशकृत सपक्षिभिः ।
ततश्चक्रपतिं दूतः प्राह मोगेशवाचिकं । भोभोश्चक्रपते वाह्ये सामन्ताः करदायिनः ।
कृतयेन स्ववीर्येण लक्षैः पञ्चभिरावृतः । हतो गजपतिः श्रीमानेभ्राहेमोबलोत्कटः ।
तस्य मेरेजवाभोरराजस्थानुचरादमे । मया नीताः सहायार्थं सन्नद्धोऽसु भवान् रणे ।
इत्युक्ते लेखहारेण चक्रेशोऽन्वददमुं । दिल्ली न देशः काश्मीराः प्रतिष्ठाना वयं न ते ।
फलपाकोमतोदेशान्मुगुलानां महौजसां ।
अथ वीरामहौजस्कामहावीर्याधनुर्धराः । एभ्राह्मखानभेरङ्गमेरमल्लेकताजकाः ।
तथा मार्गेशपक्षासु मल्लेकलुहरादयः । रिगचक्रेशमल्लेकोस्त्रेच्छाशिखिभिगादयः ।
कुरुपाण्डवसैन्यस्य युद्धं व्यकुमिवोद्यताः । निर्ययुः समरं वीराः स्वबाहुबलदर्पिताः ।
रिगचक्रेश्वरेण शक्तिः क्षिप्ता च वैरिषु । प्रवृत्ताहुतवीरेण ताजभेरेण सत्वरं ।
मेरसेरङ्गचक्रेण प्रहिता करवालिका । रिपोर्लुहरमेरस्य याता पुष्पकोपमां ।
एवं प्रवीरैरन्यान्यं प्रकीर्य समरस्वरं । स्ववीर्यमृगनाभ्युद्यत्सौगन्ध्याकुलितं कृतं ।

२५०

२५५

२५६

२५७

ततः स्वसैन्यैः सेनान्तस्ताजचक्रेश उद्ययौ । वातोद्धृतपताकाभिस्तर्जयन्निव वैरिणः ।

रणः प्रवृत्ते तत्र चक्रमार्गेशसैन्येयाः । आगच्छ जहि तिष्ठेति शब्देऽभूद्भटसङ्घये ।

२८०

समरोद्धृतमेत्य ताजचक्रमवदल्लुहरमार्गपस्तमेत्य ।

कुरु युद्धं किमतः परं किमन्यन्मनुजैः स्वामिदशासु साध्यते तत् ।

तन्निशम्य चिरं युद्धा वीरैर्मल्लैकताजकः । शिश्रिये वीरशयनं नाकनारीविराजितं ।

कीर्त्तिशेषं गते तस्मिन् परे चक्रिमहोदराः । मेध्यामल्लैकसेरङ्गमेराद्यामुग्गुलैर्युताः ।

स्वसैन्यं निहतं दृष्ट्वा चक्रेशोऽल्पबलान्वितः । खशालयं ययौ भीत्या शोकेन च समाकुलः ।

अथ मार्गेश्वराजित्वा मल्लैकाब्दालकादयः । विविशुर्नगरं लोकानाश्वासन्तोभयाकुलान् ।

२८५

गत्वा नृपाङ्गने सर्वे क्वचामरशोभितं । प्रददूराज्यतिलकमध्वेशाराजसुनवे ।

अथ नाजोकशाहेन पितृये सिंहासने श्रिते । प्रहर्षाकुलिता उच्चावचाः सर्वेऽभवंस्तदा ।

गता जमालमरुगां सनृपास्तेऽथ मन्त्रिणः । मल्लैकाब्दालकस्याशालेमेरस्य चापरः ।

मार्गेशलुहरस्यांशोरिगचक्रस्य चापरः । विभक्ताऽर्थे चतुर्भागैस्तेषुर्भरिदत्यभूः ।

खशालयस्य चक्रेशं विसृष्टैर्महात्मभिः । लेखहारस्तमाह सा मार्गेशमुखवाचिनां ।

२९०

भोभोश्चक्रपते स्वामिभक्तिज्यात्ता भवादृशैः । दुर्मन्त्रिभिरमात्यानां विमला मलिनीकृता ।

यस्य बालस्य साम्राज्ये राज्यकार्येषु मन्त्रिणः । बद्धाञ्जलयएवासन् स रुद्धोभवता कथं ।

रवेरावरणं मूढः कुण्डेन विदधाति कः । इत्थं दूतमुखाच्छ्रुत्वा मुनोऽपि नृपतिं त्वसा ।

ततोमह्यदशाहः स गत्वा लोहरमासदत् । पूर्वोर्वावरोश्वद्रङ्गाशुक्लाद्यमपि चाग्रहीत् ।

नीतिज्ञोमन्त्रयित्वाथ मार्गेशैर्मुग्गुलांस्ततः । विसर्जयामास नृपः संमान्येतान् स्वकम्पदं ।

२९५

उल्लङ्घ्य लोहरं प्रापुस्तुरुष्काः स्वनिवेशनं । मह्योदशाहं संलेभे आलेमेरश्चिरं प्रभुं ।

हेमन्तमतिवाह्यात्र वसन्तमिव तं नृपं । कश्मीरोपवने मेरामार्गेशानुमतो नयन् ।

राज्यं कृत्वाथ वर्षेकं दशम्यां नाजिकोनृपः । ज्येष्ठशुक्ले नृपात् प्राप यैवराज्यं महम्मदात् ।

षष्ठेऽब्दे मह्यदः शाहोऽभिषिक्तः सचिवैः शुचौ । राज्ये खशालयानुक्तोभू योजातद्वादृतः ।

दिवं मेरेजवाभारः स प्रयातः स्वपुत्रयोः । दत्त्वा स्वविभवं कामराणहोमाययोस्तदा ।

३००

सप्तमेऽब्देऽध्वपैः सार्द्धं युद्धेच्छुः काचचक्रपः । भौर्वारग्रामादगमत् ससैन्योऽथ दिगन्तरं ।

याति चक्रपतौ वीरे ततः पश्चिमदिग्बधूः । रतिहेतुत्वा केतुं मूर्ध्नि नित्यमधार्थ्यत ।

तदर्धे कार्तिके शुक्ले मह्योमाख्यश्च नृपतिः । मेरेजकामराणस्य कश्मीरान् जेतुमाययौ ।

शिखालभिगमह्योदखानादिमुग्गुलैः सह । कुर्वन् दश दिशः पूर्णागर्जद्भिः प्रबलैर्वलैः ।

श्रुत्वा मह्यदशाहस्याश्वकेशं शीघ्रमानयन् । साहायकार्थमध्वेशैरद्वेषाकृताहंणं ।

३०५

सहस्रैरश्ववाराणां स्नेच्छानगरमाविशन् । काश्मीरिकाश्च दुर्गेषु खबलानि न्यवीविशुः ।

भयात् पौरजने याते गिरिगङ्गरवर्त्मसु । वीरेषु सैन्यवाज्जह्यात् प्रनष्टेषु च तत्र तु ।

शून्यं पुरवरं दृष्ट्वा मुगुलास्ते क्रुधादहन् । गृहाणि राजधानीञ्च कुददीनविलुण्टकाः ।
दुर्गेभ्यो निर्गता वीरास्तुरुष्कैराहवेच्छया । खेच्छया प्राणमर्व्वखं विक्रीय यज्ञादधुः ।
ग्रामेषु नगरे राज्ये तुरुष्कैर्निष्कृपैर्हताः । सहस्रसङ्ख्यालोकानां जुलुच्यवधकारिभिः ।
ततः काश्मीरि कैर्वीरैर्मार्गैश्चक्रिभिश्च ते । अर्काशुभिस्तमांसोव सन्ध्यापासितादतः ।

२९०

॥ इति तुरुष्कापद्रवः ॥

मुक्तास्ते साहसाद्वीराः स्वगृहेषु स्थितिं व्यधुः । मार्गेशानादरचस्तः काचचक्रोवहिर्ययौ ।
वर्षेऽष्टमे शुचौ शूरपुरात् सोऽप्याययौ पुनः । शस्त्रं प्रतिहतं ज्ञात्वा वाह्यं यातो यथागतं ।
मार्गमासेऽत्र शरदि कास्कारोयाश्चमूचराः । मेरोजहैदराद्याः श्रीसेदखानमहीभृतः ।
हयारोहसहस्रैर्दादशभिः परिवारिताः । काश्मीरानाययुर्जेतुं श्येनादव विहङ्गमान् ।
कोटाङ्गणगिर्यन्तत्रागच्छन्तो नृपालयं । प्रविशन्तो भवन्तीत्यं श्रुत्वा रुन्तो विपेदिरे ।
तुरुष्कोपस्रवालोकेः कास्कारोपद्रवो महान् । अज्ञायि सूर्यग्रहणं चन्द्रयासाद्विशिष्यते ।
चलिते सकले जीवलोके वेश्मावलिस्ततः । शरराशिरिवोच्छ्वासशून्या भूद्वयदायिनी ।
तस्यां दाहक्रियां कर्तुं तीव्रवह्निप्रदायकाः । सेकम्बरमहाराजधानीं रम्यामतेजयन् ।
नीचावचमृद्वैर्लक्ष्यसंख्यैर्दगैः पुरोर्व्वरा । जाताः शशानभूवत् सा दग्धकाष्ठभयङ्करा ।
राजधानीदयं तादृक् लभ्यते कुत्र भूमिपैः । सुधादाव्विष्टकाचिवैः कोटिसङ्ख्या व्यधीकृता ।
श्रीजैननगरे दिदामठे चाग्निं विना कृतं । राजधानीदयं भूभृत्सुकृतमिव तत् स्थितं ।
वेतालसाधनायुक्तादवासन् मुगुलाभ्रवं । लभ्यं यत्सन्ननिहितं गुप्तं पौरधनं तु यैः ।
जलावरणयुक्तासु भूपभूमिषु शिश्रियुः । काश्मीरिकाश्चमूनायाश्चाश्रयान् खेच्छन्त्यहया ।
चिरोद्धारञ्च हाज्येऽङ्गकोटं चक्रधरं तथा । श्रुत्वाभ्यवाहयन् मासत्रयं खेच्छैः प्रयुध्य ते ।
दैन्यरूपेण खःशेन स्थिताश्चक्रधरान्तिके । काश्मीरिकान् प्रति कृतं युद्धं निष्फलमभ्यगात् ।
बन्ध्यमप्यभवद्युद्धं कृतं काश्मीरिकान् प्रति ॥ इति वा पाठः ॥

२९५

२९०

२९५

खिलीकृतास्तुरुष्कैस्ता भुवोमडवराज्यगाः । हत्वा फलसमृद्धिं तां हत्वा ग्राम्यजनान् क्रुधा ।
ये याता नौषु तीर्त्वा संख्याश्रमाजिभूमिषु । सवालट्टद्वाः सुखिनः स्वायुःशेषेण रचिताः ।
जुलुच्योपस्रवे पूर्वं तथा कज्जलसङ्गरे । लोभोऽभूत्तादृशे देशे कुकृत्यात् पापिनां विशां ।

चक्राधारादेत्य भूपेन्द्रयुक्ता भीमादेवीसन्निधौ सन्निवेशं ।

चक्रुस्तीर्त्वा लेदरीवामपारं चेकशाद्यामार्गपात्राहवाय ।

२९६

खानएस्कन्दरोमेर्जाहैदरोऽन्ये महारथाः । काश्मीरिकान् प्रति ययुः सन्नद्धास्तत्र संयुगे ।
मार्त्ताण्डपादमूले तत्राहौषुर्व्वलदयात्प्राणान् । मल्लिकालकहोसनमेरशिखालाः कमालमेरश्च ।
कास्कारीयाः प्रवीराश्च केचियुद्धा दिवं ययुः । सफलं स्वययः कृत्वा मल्लिकालादिभीरणे ।

रे मूढाः कुरुत सदैव देवसेवां तान् सर्वान् भवविभवान् विहाय लोलाब्जम् ।
 दृष्ट्वा तन्मरणमथालिमेरनाम्नः सङ्ग्रामे मुगुलवरैर्हि देशहेतोः ।
 विदुरोपमिते तस्मिन्निहते दुद्रुवर्भटाः । काश्मीरिकाः कृताश्चासाश्चक्रेश्वेशनायकैः ।
 कवन्धनर्त्तकायचनरा वेतालराक्षसाः । महामांसाशनव्ययाजन्यव्याघ्राद्वाहवे ।
 रणोद्याने वीरपानमदोन्मत्तेषु तेव्यथ । हतशिष्टे चमूयुग्मे स्वाश्रयेषु न्यविचत ।
 अथ चक्रेश्वरमार्गेशौ नृपादेशात् समेत्य तैः । मुगुलैः सह सन्धानमकाष्टौ पौरुषोजितौ ।
 नवसङ्ख्यानि वस्त्राणि कतेफसोहस्रगतैः । तोक्त्वा तद्भाषयादाय मुगुलाभूपतेः पुरा ।
 नृपमुद्राङ्कितं पत्रं गृहीत्वा मौसुलाचरैः । प्रत्यायाताः स्वसैन्ये तत्कुर्वन्तो हर्षानिभरं ।
 धाटीभिः पामरानीताः स्त्रोपमानुष्यदन्तिकात् । मुक्त्वा हस्तेनमेराद्यैरानीताः करुणापरैः ।
 ततोऽब्दे नवमे ज्येष्ठे स्वदेशं मुगुला ययुः । बलात् पौराश्रयं साम्राजाय राजसुतामपि ।
 इत्थं सतीसरोद्देशे पीडाभूत् पापिनां विशां । पूर्वपश्चिमतः केतोरनिशन्दिवि दर्शनात् ।
 ॥ इति कास्कारीयोपद्रवः ॥
 पक्षशालिवरस्फातिपूर्णचेत्रेषु सर्वतः । नभसस्तारकाः पेतुर्भूयः केतुरदृश्यत ।
 सम्यङ्गिगीर्णैश्चरानि तदुपद्रवरक्षसा । उदजृम्भन्महाघोरोदुर्भिक्षोऽन्नपतेरिपुः ।
 निविष्टे मण्डलेऽमुष्मिन्नेरुस्तसैनिकास्ततः । क्षुत्पिपासादयो लोकपीडकाबलवन्तराः ।
 सहस्रदशभिर्निष्कैर्लभ्या मूलेन खार्यभूत् । धान्यस्य गतिमादातुं कान्यस्य धनिनोविना ।
 भर्तृभक्तिं सुतस्त्रेहं शूश्रूषां पित्रेरेव च । हित्वा स्वप्राणरक्षायै चेरुः स्त्रोपुरुषाः क्षुधा ।
 भुक्त्वा द्वित्रिचतुर्वारं क्षुधान्तादिवसान्तरे । अटन्तः प्रेतरूपाहि दृष्ट्वा भोजनवाञ्छया ।
 तत्कालेऽब्दालमस्त्रेकादयः पुण्यरताहि ते । प्रत्यहं तण्डुलगतैः पक्वान्नैः पुपुषुर्जनं ।
 ग्रामेषु नगरे राजमार्गेषु गणनास्तु न । क्षुत्पिपासाप्रमीतानां प्रेतानामिव देहिनां ।
 सञ्चितं रूप्यकुप्यादि विक्रीय व्यधुरात्मनः । प्राणसन्धारणं केचिच्छाकेनाचोटपिण्यकैः ।
 उपद्रवभयादेष दुर्भिक्षोपप्लवो महान् । गलनेत्रामयादुष्टविस्फोटोद्यतिदुःसहः ।
 ज्येष्ठान्तं दशमाब्दस्य नवमादत्सराङ्गुशं । घोरे दुर्भिक्षतमसि परितः क्रान्तमण्डले ।
 गुण्ठिवीजोद्भवस्त्रेहधूपैर्दीपैः प्रकाशयन् । आशा अन्ननृपामात्यः सुकालोद्योद्धुमाययौ ।
 यथा गोधूमकलटा उद्ययुस्तम्भजा भुवः । कुर्वन्तः स्तूपलैः शेषजन्तोरारान्त्रिकामिव ।
 स्वबलैर्भृशमाक्रान्तमवेद्यान्नाधिपः स्वयं । आययौ बलिनं जेतुं दुर्भिक्षं धारराक्षसं ।
 वितत्य महतां सेनां प्रियङ्गुशालिकोद्रवैः । यन्त्राश्मभिरिवाचोटैर्जित्वा तं स न्यविचत ।
 ॥ इति दुर्भिक्षोपद्रवः ॥
 अन्नराजफलैः पुष्टाजन्तवोऽतिवृष्टास्ततः । पुनर्जातमिवात्मानममन्यन्त दिवानिशं ।
 तदा काञ्चनचक्रेशः स्थितिं जनपुरे व्यधात् । मन्त्रित्वमध्वपादेशाद्राज्ञोऽभ्यर्णं विभूषयन् ।

३३५

३४०

३४५

३५०

३५५

३६०

श्वपचाकारकश्चक्रपतिर्मण्डवराज्यगः । भूमीरदण्डयन्मार्गपाणां ताटस्थवोचणात् ।
 अत्रान्तरे महान्देशोद्देशोदुष्टैरिवामयैः । स्वस्वावासाश्रयैरेतैः पीडया जर्जरीकृतः ।
 तदुत्थपापसन्नापाचैत्रान्तेऽब्दे त्रयोदशे । राजा मङ्गदशाहोऽभूदस्त्रेणियतेर्बलात् ।
 कान्तं देहं रुजाक्रान्तं आन्तं वीक्ष्य च भूमिपः । मल्लिकलहभट्टाख्यं सखेहं प्राह मन्त्रिणं ।
 राजधर्मोद्भवैः पुण्यपापैः सर्वाङ्घ्रितोऽपि सन् । तथापि कायः सापायइति सर्वत्र निश्चयः ।
 अस्मदंशे महीयांसः शंषदेनादयेनृपाः । श्रीजैनेल्लाभदेनश्चाप्येते पूर्वपितामहाः ।
 तदंशोऽहं मदीयः कः कीदृशोमत्परो भवेत् । इति चिन्ताकुलं चेतोज्वरेणाद्यापि दह्यते ।
 इत्युक्त्वा विरते राशिं मार्गेशाब्दालकादयः । आगतास्तादृशं वीक्ष्य सास्त्रनेत्रास्तमब्रुवन् ।
 भूपास्मदपचारेण प्रजाभागैरथापि ते । कायक्लेशोऽस्ति स्वस्वेव दण्डोभूत्यापराधतः ।
 श्रुत्वाब्रवीन्नुपस्थेष्ठां वचोमत्तनयाः सदा । भवद्भिः पालनीयाश्च वयं यामः पराध्वनि ।
 आक्रन्दोऽभून्महाराजगृहे श्रुत्वा नृपोदितं । तदङ्गि निष्ककोप्यश्च राज्ञा धर्मेण योजिताः ।
 प्राप्ते पुष्पाकरे मासे व्यथार्त्तस्थास्य भूभुजः । दातुर्जातु विपत्तिः स्यात् कृष्णपक्षे कथञ्चन ।
 ज्यैष्ठ्यशुक्लादिदिवसे गुरुवारे नरार्यमा । वर्षान् पञ्च कृतो भूयोराज्यं कृत्वास्तमाययौ ।
 तस्मिन् याते दिवं लोकः सशोकोविललाप तं । हा कं अयामभवति नाकलोकमुपस्थिते ।
 अस्मान् कोनृपते कृष्णात्मा विना पालयिष्यति । मृगाङ्गसुन्दराकार महासेनपराक्रम ।
 महम्मदमहीपाल महीं हित्वा क यास्यसि । इति प्रलापमुखरे राजद्वारे स्थिताजनाः ।
 संस्थितस्य नृपस्यादुर्वाधैरिव जलाञ्जलीन् । कर्णैरथमथरिण्य शवं वृहन्मृताजिरे ।
 दत्तस्कन्धाः पितुः पार्श्वे गोगर्त्ते मन्त्रिणोऽचिपन् । केन्दुकोमलशय्यासु नृपार्हं शयनं प्रभोः ।
 क शर्करिलभूयन्तस्तोमन्धे विवरस्थितिः । तदङ्गि शोकमूकस्य लोकस्थोच्छ्वासनात्परं ।
 धूमादि रन्धनाभावान्नालक्ष्यत गृहेषु तत् ।
 ॥ इति महम्मदशाहस्वर्याणं ॥
 मार्गेशेन कृताशंसः सप्रशंसोऽस्य मन्त्रिभिः । शंसशाहोऽयमित्याख्या कृत्वा पुत्रोऽभ्यविच्यत ।
 नवराज्योर्जितं चैतं युवानं वीक्ष्य भूमिपं । महान्तः पामराः सर्वे तुतुषूराजवल्लभाः ।
 चिरं खे पैतृके राज्ये स्थायाइति जनाशिषः । शृण्वन् राजगृहं प्राप शंसशाहः सहानुजः ।
 तस्मिन् राज्यस्थिते जैनपुराणगरमाययौ । काचचक्रपतोरिगचक्राश्चक्षौमहाबलः ।
 दृष्ट्वा वीरं तमायान्तमुत्सभट्टान्वितस्ततः । मार्गेशहोस्तनः प्रायात् कीचाश्रमेऽध्वपान्तिकं ।
 प्रविष्टेनगरं रम्यं काचचक्रः सभाजितः । नृपेण तेन सखेहं परपक्षविमर्दनः ।
 तथा काञ्चनचक्रेशा ज्ञात्वा दूरगतान् रिपून् । सबलोगर्धभोडुरे निविष्टोऽरिजिगोषया ।
 अत्यन्तिकस्थं बलिनं रिपुमाकर्ष्य मार्गपाः । चमूं निवेशयामासुस्त्रुणं जलगदान्तिके ।
 महात्मा रिगचक्रेशः काचचक्राध्वपेशयोः । गत्वा प्रेरितदूतः स साम कर्त्तुमयेष्टवान् ।

२६५

२७०

२७५

२८०

२८५

नगरे काचचक्रेशः क्रमराज्ये तु मार्गपाः । सन्तु मेऽहं समस्तेषामिति सन्धिं व्यधादयं ।
 अथ मार्गेशसैन्यस्थानानीयान्तिकमात्मनः । जैतश्चक्रेशमल्लेकदौलतैर्भ्रातृखानकान् ।
 खबन्धून् काचचक्रेश आरुरोह जयी पुरं । निवासमकरोदीरोरिगचक्रालयेषु सः ।
 काचचक्रे स्थिते राज्ञोऽन्तिके निर्णयकारिणि । बलं बलवतां दृष्टं शौर्येण तु पृथग्जने ।
 आगत्य रिगचक्रेशः काचचक्रान्तिकं तदा । दिनान्युषित्वा ज्ञात्वास्य खल्यप्रेमागमत्पुनः ।
 मार्गेशनिकटं गत्वावोचचक्रेशचेष्टितं । समन्वय वीरान् सर्वैस्तान् सङ्घटय्य नृपाग्रगान् ।
 रिगचक्रः स मार्गेशं ज्ञात्वा दुष्टमिवामयं ।

कश्मीरभूमौ प्रथिताअमात्याभोमार्जुनद्रोणसमारणेषु ।

मल्लेकश्रीदौलतगाजखानचक्रेशमुख्याश्च विचारदत्ताः ।

सिद्धादेशात् प्रसिद्धस्य सिद्धादेशाधिकारिणः । श्रीमन्मल्लेकराजाननुज्यकस्य मुखाद्यथा ।
 विज्ञाप्यन्तेऽत्रदेशीयैः कान्दिशीकैर्बलातुरैः । सर्वजन्तुपदैर्दीनैर्दुर्गातङ्ककलङ्कितैः ।
 ॥ तथाहि ॥ जैनशास्त्रे दिवं याते दुर्बलाबलवत्तरैः । पीडिताः कान्दिशीकाश्च जनादुर्दण्डतो गताः ।
 श्रीसैफडामरेन्द्रेण नृपामात्येन पालिता । लालिताश्च प्रजा नित्यं दुर्व्यवस्थानिवारणात् ।
 पुण्यपापपरीपाकान्मन्त्रिभिरन्तरन्तरात् । पोषिताः शोषितालोकाः सद्दिचाराविवेकतः ।
 भानुरिव ततश्चक्रपतिर्भल्लेककाञ्चनः । उदेत्य मन्त्रिवीथीं तां नृपादेशादभूषयत् ।
 विचारनिरतेऽमुष्मिन्नासीने राजमन्दिरे । बलं बलवता दृष्टं शौर्येण तु पृथग्जने ।
 वैमत्यान्महतां पापादिशाञ्च ततऽत्यताः । मुग्गुलान्तकदुर्भेददोषास्तस्मिन् वर्हिर्गते ।
 मार्गेशाब्दालकानीतोमेरेजोऽगणयत्ततः । अप्राप्तानिव प्राप्तः स कश्मीरांश्चक्रिणोभयात् ।
 काचचक्रेशमल्लेके हिन्दुवाटे गते दिवं । काश्मीरिकाणां वाह्यानामभूत् कलुषितं मनः ।
 तदाकर्णाय मेरेजहैधरौऽचीकरन्महान् । कुलागतमिव स्वस्य तदा कश्मीरमण्डलं ।
 चक्रेशेऽन्तर्हिते भूमौ मुग्गुलादैत्यरूपिणः । विचेहः शारदापीठे निःशङ्कमकुताभयाः ।
 मेरेजमण्डलस्य कश्मीरस्थस्य चान्तिकं । आययुः परदेशेभ्यामुग्गुलाः सरघादिव ।
 बलेषु वर्द्धमानेषु तेषु यातीतवार्धिका । लोचप्रतिग्रहोपात्ता भृङ्गता तैर्निर्भयो गिभिः ।
 दिवानैर्बलसङ्घेर्गैर्लिखिता मुसुलाचरैः । भूमिः समयराष्ट्राणां हत्वाप्याय प्रजास्वपि ।
 इत्येव भूर्नभोमामि साध्वीवाय व्यकम्पत । द्वाविंशेऽब्दे जनान्नीचान् हताप्यायानवेत्य सा ।
 प्रनष्टमुग्गुले देशे भूमिकुरखिलोजनः । काश्मीरिकाणां विजयाद्भूयोऽभूदर्थलिप्सया ।
 तुरुष्कसाहचर्यात्ते काश्मीरानात्यजंस्त्वयं । वेशोभूमिर्भोजनञ्च चिकित्सादण्डमद्भुतं ।
 दृष्ट्वा शुभोऽपि लोकोऽयं नामुच्चदृढयादृढं । दुर्व्यासनां महावैद्याश्चिकित्सां शास्त्रगामिव ।
 दुराचारादियं भूमिर्वायुकान्तेव भूरिशः । त्रिंशेऽब्दे चाश्वयुज्यामे कम्पिता स्वामिनोमुज्जः ।
 अतन्वाणान्महोदानामुक्ते लोचप्रतिग्रहे । मोचाचातिथिसत्काराद्ब्रह्महोधर्मेण शाम्यति ।

अदृष्टविग्रहेण स्वेच्छाक्रोडनकादिव । धात्रा विनिर्मितः स्तुं जगद्वाराधमाभिधः ।
 दृष्टेन स्तुयुतं चाग्रे प्रादुरासन् दशाष्ट च । सहस्राण्यलयाभ्यस्य विभेदुर्ध्वलोलया ।
 अशंकाशर्दिवः सप्त भुवः षट्त्रिंशदावृतं । जगत् स्फारमवेत्यर्षिरूपाः सृष्टाः पिगम्बराः ।
 विबुधानाश्रयी श्रीमान् रसोलोच्च पिगम्बरः । दिगम्बरेच्छया लोककपालोमानवोजयन् ।
 खदैवसृष्टिभूमध्ये हिमवान् गिरिरुत्तमः । तत्रालि देशः कास्कारोद्गारेभूमिवरस्त्रियः ।
 सतां सुकृतसंसारोऽगारः सर्वधनुश्चतां । नानाद्रुमलताकारो विहारः सर्वसम्पदां ।
 मेधावी रेवतीशप्रथितभुजबलः सद्यश्रीधरश्च भूपालेन्द्रः प्रतापोर्जितनिजयशसा भूषितो नामवर्णैः ।
 जीयात्तद्देशजन्मार्जितवज्रवसुधाप्रोद्धतो भानुमूर्तिः काशीरान् योहि नानानर्थतमिरहतान् न्यायविज्ञान् व्यधत् ।
 मेरेजहैधरमहम्मदवाक्प्रमाणोजीयाचिरं वसुमतीमवतीर्ण एव ।
 कर्तुं सतीसरसि नौशरवान्तुल्यं पूर्वोर्वरीशचरितं चिरकालनष्टं ।
 सर्वैः पिगम्बरवरैर्मिलितैः खदैवस्याशास्यतेदह पिम्बरवाटिकायां ।
 एतां कुकृत्यचरिताख्यदवाग्निदग्धा सत्कर्मवृष्टिनिवहैः परिपोषणाय ।
 श्रीमत्काञ्चनचक्रपे च विधिनान्वर्थाकृताख्याचरा राजिः काञ्चनदानतस्तव सदा सत्यं समीक्षामहे ।
 भ्राजिष्ये करपद्मपर्णनिचयेऽभिज्ञानमेतादृशं सत्यः सोऽस्तु करः परोपकृतयेऽजस्रं सहस्रं समाः ।
 श्रीमन्मार्गपतीश तावकयशः शुभं विलोक्यावहिश्चक्राधीशसमागतोऽस्तुपतिस्त्वां सेवितुं सर्वतः ।
 कुन्दैः कुड्मलकर्णिकारकुटजैः स्रग्मिस्तथा मञ्जरोपुष्पैः षट्पदकोकिलास्त्रयभरैः कुर्वन्मयोद्दोषणं ।
 सन्तः प्रमुदिताः केन न केन तव कर्मणा । वसन्तोभवतामस्तु वसन्तः शुभकृन् सदा ।
 जिष्णुः सन्तापितारातिः कालखड्गधरो रणे । प्रणेता जगतां प्राणः शङ्करो विनतात्मनां ।
 कलावान् राज्यराट् भाखान् गुरुकाव्यज्ञमङ्गलः । जीयाद्भूषणो नित्यं गाजशाहोमहारथः ।
 मुन्यग्रिसङ्ख्ये वर्षे च शुचौ मास्यसिते तरे । अष्टम्यां राजहोमायपुत्तस्याम्बरभूभुजः ।
 मुगुलेशस्य सेनानीकरवाजधरान्वितः । नाजोकशाहः पाषाण्डदेशं प्राप्तोजिगीषया ।
 संमन्य गाजशाहोऽथ श्रुत्वा तद्वाच्यचेष्टितं । मल्लिकहोसचक्रेशं वाह्यदेशं व्यसर्जयत् ।
 लौलमल्लिकचक्रेशपिज्यहैभतखानकैः । खुज्याफतिहमेरालकाद्यैर्मन्त्रिवरैर्युतः ।
 वीरायुतैः पत्तिभिश्च निःसंख्यैः षट्मण्डपैः । महात्मा होसमल्लिको निविष्टः सुयलान्तरे ।
 तावन्मुगुलसैन्येन महता वाह्यभूर्हता । विमला सज्जनस्येव चित्तभूः कलुषैर्मलैः ।
 ततो राजपुरीदेशमशेषमावृणोदलैः । मुगुलेशस्य प्राकैः न्याः पाषाण्डैरकृतादरैः ।
 क्रुद्धः काशीरिकोराजाकर्णं गृह्णपुरादहिः । सबलोहिन्दुवाटं स प्रयातस्तज्जिगीषया ।
 ऊर्जितां गाजशाहस्य चमूं दृष्ट्वा सद्योयसीं । मार्दवं स्वेच्छसेनागाद्धिमान्नीवार्करश्मिभिः ।
 बलोर्जितं गाजशाहबलमाजगम्लुर्द्रुतं । फत्तेमल्लिकलुहरमल्लिकावस्य चान्तिकं ।
 रुद्धेषु दुर्गमार्गेषु प्रभूतं सौगुलं बलं । वीरैः फतिहखानाद्यैर्गर्जद्विराकुलीकृतं ।

खुज्यहाज्यकयोसोफचक्राद्यैर्मगुलान्वितैः । साम राजपुरीराजा गाजशाहभयात् कृतं ।
 नौशहारस्थिते शाहनाजोके मुगुलास्तथा । ऊज्जस्ते सन्धिवन्धेन कालं दुर्गादिकर्मभिः ।
 विस्मृष्टो गाजभूभर्त्ता दूतेशो मुखवाचिकं । करबाजधरादीनां ग्राह गत्वा सभान्तरं ।
 भोभो स्नेच्छपते कस्मादकस्मात् प्रबलैर्वलैः । आयाताः केन विश्वस्ता अज्ञातनृपविक्रमाः ।
 अथवा प्राक्तनी शैली शाहियुद्धं नु विस्मृतं । बलदयवधात् पापं युष्माकं परिणस्यति ।
 यदि शक्तिः किमेतैः स्यादुर्गयथादिकर्मभिः । विधिर्ददाति यद्यस्य स तत्फलमथाश्रुते ।
 चक्रिराजानकाद्यावास्थितांश्चहरादतः । देशाः के मुगुलाः के वा खुज्यहाज्यो भविष्यति ।
 इत्युक्तो लेखहारेण खुज्यहाज्योऽब्रवीदिदं । शासनमकुराख्यानं मुगुलेशस्य वश्यहं ।
 चक्रेशभूषं दातारं गुणज्ञं ध्वनिनां वरं । विचारे नौशरोवानं कथा सुत्या सुवोमहे ।
 काशीरिकाणां देशांशान् स्नेच्छानां पारितोषिकं । दत्त्वा मुगुलराजस्य चेतः शुद्धिर्विधीयतां ।
 अथवा देशधाटीभिः किं स्यात्प्राकृतमेतया । युद्धेन वीरहानिः स्याज्ज्ञाता सर्वस्य भूमिपः ।
 दृष्टाः श्रुताः स्मृतानैव गाजशाहस्य सन्निभाः । योद्धुं दिगन्तरं कोनु यात एतत्परः समः ।
 दूतात् प्रत्यागता च्छुत्वा क्रोधविस्मयवान्नृपः । अवहृष्टोऽद्रितुङ्गात्स समारूढो महद्यशः ।
 श्रीमच्छृङ्गारमल्लेकश्लेकद्वयमपि । खानश्चादयोसोफएभशाहादयः सुताः ।
 खानः स शाहिभाजोऽपि वृत्तस्थान्यैश्च मन्त्रिभिः । स्वस्वसैन्यसमुन्नद्धैः कश्मीरेन्द्रविभूषितः ।
 सहस्रैरश्ववाराणां वाजिभिर्वेगराजिभिः । शार्ङ्गसहगदाप्रासशक्तितोमरभूषितैः ।
 नागरभ्रगतोफाकनामाश्मरभ्रगायुधैः । पदातिलब्धैः सन्नद्धैः शत्रुसेनान्तिकेऽवसत् ।
 अन्तिकादन्तिकं व्यूढे निविष्टे सैन्येयद्वये । पारावारगतायोधारणरङ्गमभूषयन् ।
 हासदुन्दुभिनादेन कर्णतालैश्च हेषकैः । गजाश्वानामश्मरभ्रगर्जनैस्तर्जयन्निव ।
 अथ पत्तिसहस्रेण पुरोगेन प्रभूषितः । प्रवीरो गाजशाहोऽत्र समरारम्भमग्रहीत् ।
 दृष्ट्वा वीरं तमायान्तं केचिन्मुगुलपुङ्गवाः । मनःशैथिल्यमादाय शनैर्युद्धाय निर्ययुः ।
 नृपाये स्नेच्छवीराणां स्वामिभक्त्या पुरोगताः । मुण्डानि चिच्छिदुर्युद्धे शरावानिव चक्रतः ।
 रणे हैभतखानेन प्राणदानेन तत्क्षणं । विवाहोऽजनि स्वस्त्रीणां पञ्चवाणेन योषितां ।
 वीरव्रतं पुरोगानामद्भुतञ्च तपः प्रभोः । विचिन्थ मुगुलाश्चलुर्हतशेषायथागतं ।
 स्वप्राणवेतनैर्योद्धापरोऽस्त्वय्यवहारिणः । विजित्य कीर्त्युपचयं स्वर्गात्सदलदयात् ।
 पत्नीनामद्भुतं वीर्यं वीक्ष्य स्नेच्छबलान्तरात् । धाव्याप्तं रूपकुप्पादि तद्राज्ञानुग्रहीकृतं ।
 स्वसैन्यापचयं शत्रुसेनोपचयमेव च । विचिन्थ मुगुला याता वाणिजादव वेतने ।
 सह राजपुरीराजा पाषाण्डान् करदायिनः । कृत्वा प्रत्याययौ गाजशाहः सुविक्रमोर्जितः ।
 नित्यजेता चिरं स्थेया राजन् साम्राज्यदीक्षितः । इत्याश्रितो जनाच्छृण्वन् काशीरान्तर्नृपोऽविशत् ।
 वैदैः षट्स्रसैः पदक्रमयुतैर्वैदान्तसिद्धान्तकैस्तर्कव्याकरणैः पुराणपठनैर्मन्त्रैः षडङ्गागमैः ।

४३३

४३०

४३५

४३०

४३५

४३०

शैवैर्व्यवसौरवौद्धसहितैश्चैर्विहारैर्मठैर्द्राक्षाकुङ्कुमशय्यालानिवहैः पुष्पैः सुगन्धैरपि ।
 पौराणश्रुतितर्कशास्त्रनिचयैः किञ्चाग्निहोत्राङ्कितैर्विप्रैर्ध्यानतपोजपादिनिरतैः स्नानार्चनाद्युत्सुकैः ।
 नागैः कोटियुतैस्तथा हरिहरैर्गन्धर्वविद्याधरैः स्वर्गस्थामृतखण्डशोतलजला कश्मीरभूत्तमा ।
 चत्वारिंशदथापि पञ्च गिरिशाः षष्टिश्च चक्रायुधा ब्रह्माणस्त्रयदत्यनादिनिधनादाविश्रुतिः शक्तयः ।
 नीलादीनि शतानि सप्त फणिनां तोर्यैकसाङ्केटयोर्विख्याताश्च चतुर्दशोत्तमतराः कश्मीरभूमण्डले ।
 अष्टादश चमूर्त्ता योऽभवद्वस्तिनापुरे । वीरोयुधिष्ठिरभ्राता भ्राता धुर्य्यद्वहार्जुनः ।
 स दिग्विजयरामेण भुवं जित्वाखिलामिमां । पातालमविशदोरव्रतखण्डनशङ्कितः ।
 तत्र नागपुराण्याशु जित्वानभिमुखो रणे । प्राप्य नागसुतां वीरोवर्षं तत्राभजत्सुखं ।
 आगतोऽथ गते काले बज्रले पुनरप्यसौ । दिग्जयाय जगामाशु स्वपुत्रेण हतोरणे ।
 जीवायितस्तत्स्वर्णं परिज्ञाय स्वभार्य्या । दृष्ट्वा सुतवोर्य्येण तेनैव समुपाययौ ।
 अथ कालेन नोतऽस्मिन्नर्जुने तत्सुतौ भुवं । विभज्य दधतुः सर्वौ परीक्षिद्वभुवाहनौ ।
 आभीरदेशे निवसन् सार्द्धं शतमसौ समाः । षोडशेनं शतं यज्ञे सुतानां वीर्य्यशालिनां ।
 तेषामपि सुतोस्तदत्तसुतांश्च सहस्रशः । आसंत्यज्य पुनर्योगी मातामहपुरं ययौ ।
 ततस्तेऽतिबलान्मत्ताः परस्परविरोधिनः । प्रजानां विदधुः पीडां मर्यादाञ्च न्यवारयन् ।
 आज्ञातिक्रमणात् पित्रा शप्तास्ते बलदर्पिताः । खनाशयाखिलान् देशान् धाटोभिः समपीडयन् ।
 दृष्ट्वाकाशगतः कश्चित् सिद्धस्तज्जनपीडनं । विज्रप्तिमकरोत्तूष्णं दयावानोश्चरं प्रति ।
 अथोच्चचार नभसोवागेवमशरीरिणी । सृष्टः सागरमध्येऽस्ति सासिरेव यमोपमः ।
 स गृहीतस्तत्स्लेन रोमदेशे च वर्द्धितः । तेनासिना हयारूढः कण्डकोद्धरणं व्यधात् ।
 लोचोक्थकवर्त्ती स सर्वभूतालिजित्वरः । श्रियमाणो न केनापि दृष्टोऽभून्मित्रवन्धुभिः ।
 ये लोकोत्तरकर्म कर्त्तुमनुलं सृष्टाः परं वेधसा तेषां तादृशमेव सोऽयं कृतवाञ्छनावसानं तथा ।
 दृष्टान्तस्तु सहस्ररश्मिरिह यस्त्वैलोक्यदोषप्रदेज्ञातः केन कुतोऽभ्युदेति यदि वा कुत्रास्तभवेति च ।
 तदंशजन्मा पार्थोऽभूद्दूरं गत्वा रूपा पितुः । पञ्चगङ्गरभूमध्ये योगङ्करपुरं व्यधात् ।
 तदंश्यः कुरुणाहोऽभूद्यः सर्वौ दिशमुत्तरां । जित्वा स पश्चिमां चक्रे धनुर्देवालयं शुभं ।
 ताहिरालसुतस्तस्य लोचनत्रयभूषितः । यथेच्छालाभमाहात्म्ययुक्तोऽभिविवर्जितः ।
 त्रिकालदर्शी चादृष्टपालितोऽतिबलान्वितः । दयालुः सततं योगी वदान्यः सर्वशास्त्रवित् ।
 तस्य प्रभावतोराज्यं कश्मीरेषूपभुञ्जते ।
 कश्मीरभूमिपालानां यः स्यादशुभचिन्तकः । दिगन्तरीयभूपालस्ताहिरालो निर्हन्ति तं ।
 काश्मीरः पार्वतो तत्र राजा ज्योतिर्हरांशजः । इत्येतत्प्रत्ययायैव यस्यासील्लोचनत्रयी ।
 नास्य शत्रुरभूत् कश्चिन्नचासौ कस्य चिद्रिपुः । दैवीमयापदं लोके तपसैव न्यवारयत् ।
 ताहिरालकुलोत्थानां नहि गृह्णाति योनृपः । सोऽवश्यं सम्पदः स्वस्याददात्येव जलाञ्जलिं ।

४७५

४८०

४८५

४९०

४९५

द्विस्त्रिराकर्णयामास गिरं खादुत्थितामसौ । गृहाण राज्यं कश्मीरेष्विति नैवान्वमन्यत ।
 शाहमेरः सुतो योऽस्ति तवात्यन्तनयश्चधीः । स विमृज्य तया यस्मादात्मा पुच्छति श्रुतिः ।
 ॥ इति ताहिरालवंशवर्णनं ॥
 राज्यं नाजोकखानाय दत्त्वा दौलतचक्रकः । स्वयं न बुभुजे देशं निर्देशेन ह्यशेषतः ।
 कम्पितोस्तेच्छलोकेन नवे तस्मिन्नराधिपे । रज्यते स्म जनोनिह्यं शिशिरेण मधाविव ।
 नाजोकशाहे तद्राज्यं गृहीते निर्व्वर्जनाः । उदयादिङ्गते सूर्य्ये प्रातः पद्माकरादिव ।
 मिलितेष्वथ सर्व्वेषु परस्परविरोधिषु । पुनर्यामविभागेन शनैर्वैरमजायत ।
 एदेरेणादयोलोका मेर्जाहैदरसेवकाः । चक्रजातिविरोधेन सदाशिवपुरेऽवसन् ।
 वितस्तातीरमाश्रित्य समुद्रामठवासिनः । युयुधुर्दहनास्त्रेण चक्रदौलतकादयः ।
 मासमेकं कृते युद्धे दहनास्त्रशरादिभिः । दौलतचक्रलोकेन विजयोविहितस्तदा ।
 अत्रान्तरे स होमायः पातिशाहोऽभवद्भुवि । नमस्तमस्तभूपालमौलिघृष्टपदाम्बुजः ।
 तेन निर्व्वापितोराज्ञा मिथोवैरमहानलः । प्रजानां हृदयोन्माथो न दारिद्र्यदवानलः ।
 अजहोमायनामासोदैरी तस्य महीभृतः । स देशं दुर्गमं श्रित्वा स्थातव्यमिति चिन्तयन् ।
 किन्तु नेष्यामि कश्मीरदेशं पर्व्वतदुर्गमं । तत्र स्थितं न वाधेत मां होमायमहीपतिः ।
 इत्युक्त्वा चलिते तस्मिन्नजहोमायभूपतौ । कश्मीरैः सह संग्रामो बभूव नगमस्तके ।
 ततः काश्मीरलोकेन पर्व्वतोपरिवासिना । अजहोमायभूपस्य निहतं सर्व्वसैनिकं ।
 अयन्तु नृपतिः शश्वत्पाति कश्मीरमण्डलं । नाजोकनृपतौ साक्षाद्दिग्दाहः सर्व्वतोऽभूत् ।
 द्वितीये प्रहरं रात्रेः प्रसुप्ते सकले जने । बभूव धरणीकम्पेमथितानेकमानवः ।
 भूमिरभ्रेषु जातेषु भूकम्पेन पदे पदे । प्रथि सञ्चरतां मार्गः पान्थानां विस्मृतोऽभवत् ।
 भूमिरभ्रगते गेहे रात्रौ निर्गमनोत्सुकाः । उपर्याच्छादनं भित्त्वा जनाः प्रातर्विनिर्गम्युः ।
 वितस्तातोथप्रतितात् गृहात् काष्ठमयात्तदा । सप्तक्रोशेष्वतीतेषु प्रबुद्धा निर्ययुर्जनाः ।
 हसैनपुरहसैनपुरयोर्दूरवर्त्तिनः । नदीमुखं भूकम्पे व्युत्क्रमोऽद्यापि दृश्यते ।
 कचिद्धा तातेति कचिदपि च हा मातरिति वा कचिद्धा मित्रेति कचिदपि च हा भ्रातरिति वा ।
 तदा तत्रत्यानां करुणरुदितं दुर्धसनिनां निशम्याभूदञ्जप्रतिहतमिवातीव हृदयं ।
 निर्घातध्वानभीमे नभसि हतगतौ तारकाणां समूहे कलोलालोलतुम्बीफलवदविरतं चञ्चले भूमिखण्डे ।
 पुच्छे मित्रे कलत्रे सुजनसुहृदये द्रव्यजाते जनानां भूकम्पातङ्कशङ्काप्रचलितमनसां खेहआसीन्न तेषां ।
 विजयेश्वरमार्त्तण्डवराहक्षेत्रवासिनां । पुण्यतीर्थप्रभावेण भूकम्पान्नाभवद्भयं ।
 पुनः पुनः प्रतिदिनं भूमिकम्पे प्रवर्त्तिते । उवास सकलोलोकः पटमण्डपपङ्क्तिषु ।
 याते बद्धविधे काले निवृत्ते सकले जने । ररल सकलं देशं सम्यक्दौलतचक्रकः ।
 निरुद्ध जलसञ्चारं वेतालाङ्गनभूमिषु । विदधे निजमास्थानं शस्यक्षेत्रविकीर्षया ।

एतादृशे कृते कार्यं क्रुद्धवेतालचोदिताः । गृहे दौलुतचक्रस्य पतिताश्च शिलानिधिः ।
 अदृष्टदेवताक्षिप्तशिलावर्षणसङ्कुलं । राजद्वारं निशीथिन्यामभर्षदिसयावहं ।
 ईदृशं प्रत्यहं केन कृतं पाषाणवर्षणं । इत्थं परस्परं लोकः कथयामास विस्मितः ।
 तलमूलाभिधे ग्रामे सम्यग्ज्ञानपरायणः । अभिमन्युरिति ख्यातः साधुरासीन्महातपाः ।
 एकदा तद्गृहं गत्वा साधुं दौलुतचक्रकः । उवाच निर्भयं प्राज्यं कथं राज्यं भविष्यति ।
 इत्युक्ते तेन सोऽवादीनिवारय मदाज्ञया । वार्षिकं ब्राह्मणकरं तेन सिद्धिर्भविष्यति ।
 इत्थं निवेदिते तेन साधुना स्नेच्छसन्तमः । उवाच वचनं सम्यक् शृणु वच्मि महामुने ।
 तलमूलाभिधं ग्राममर्पयिष्यामि तेऽधुना । विप्रदण्डं कथं स्नेच्छेवारयामि त्वदाज्ञया ।
 इत्थं दौलुतचक्रेण वचने कथिते सति । अभिमन्युर्वभूवासौ रोषव्याकुलमानसः ।
 तेनाग्रे ब्राह्मणकरोयदा नैव निवारितः । साधु दौलुतचक्रन्तं शशाप रोषसंयुतः ।
 समुद्रमध्यमासाद्य चन्द्रार्कौ ते पतित्यतः । इति शापप्रनष्टश्रोत्र्यौ दौलुतचक्रकः ।
 मासमेकं कृते राज्ये हभेभाभिधभृशता । जगद्दत्तपदं लोभाद्वाजखानस्ततः स्वयं ।
 तत्प्रतापाग्निदग्धेषु सिक्ताः स्त्रीनयनासुभिः । गृहेषु वैरिणां नित्यमुत्पद्यन्ते दृणाङ्कुराः ।
 रुदच्छात्रवनारीणामसुवर्षाकुलेष्वपि । ज्वलत्यपूर्वगेहेषु यत्प्रतापदवानलः ।
 अथ दिग्दाहभूकम्पान्समीक्ष्य पृथिवीभृता । पृष्ट्वावाक्यमिदं प्राज्जगणकागणनापराः ।
 देशेऽस्मिंस्तव सन्निविष्टमिदं महद्युद्धं समुद्रं प्रभो सङ्ग्रामेष्वपि निःसरिष्यति महावेगा चरत्तापगा ।
 लोकानां प्रचरिष्यति प्रतिपदं दुर्भिक्षपीडायवा तस्माच्चारुविचारणेन धरणीं भूपाल भोः पालय ।
 अथाययौ स्वसेनाभिर्भैरवैर्जहदरसेवकः । करभदोरनामासौ भूयोदेशजिगोषया ।
 निशम्यैतादृशीं वार्त्तां गाजशाहिर्विनिर्धयौ । तुरङ्गमुखरोद्वृष्टचूर्णकृतमहीधरः ।
 स समाश्रित्य भूपालोदेशं राजविराभिधं । पदातिमार्गलोकानां समराय समादिशत् ।
 राजविराभिधे देशे मिलिते राजकदम्बे । भीतिर्वभूव लोकानां विराजानामशङ्किनां ।
 रणे विलोक्य सर्वासां पत्नीनां गतिचातुरीं । बभूव वायवत्कम्पोभीतिचञ्चलमानसः ।
 करभदोरोद्वृष्टाय काशीरश्ववर्षणं । स क्रुद्धः करभदोरः पत्तिलोकविलोकनात् ।
 अन्धकारद्वयं प्रातः साक्षादरुणदर्शनात् । तस्मिन् पलायिते देशान्निर्व्वैः सकलो जनः ।
 सर्पे विनिर्गते देहात् कुटुम्बमिव तत्क्षणं । तदास्य वदधे तेजः करैर्ज्वाल मेदिनी ।
 विसमार प्रतापस्य योशकाले रवेरिव । अत्रान्तरे महारोषज्ज्वरीकृतमानसाः ।
 हन्त चक्रादयोलोकाश्चस्कन्दुर्नगरान्तरं । सदाशिवपुरे दुर्गं कृत्वा तिष्ठत्सु वैरिषु ।
 दिदामठान्तिके तस्यै भूपोयुद्धचिकीर्षया । युद्धेऽस्मिन् हाटके स्वामिसदाशिवपुरस्थयोः ।
 वितस्तासेनयोर्मध्ये वारयन्तीव सा बभौ । नदीमुत्सृज्य भूपालोयुद्धं कृत्वा महत्तरं ।
 सितानदीप्रवाहेषु हभेचक्रममारयत् । गते बह्विधे काले नोस्मीचक्रप्रचोदितः ।

आययौ मुग्धुलुखामी श्रीकश्मीरजिगीषया । शाहअब्देलमालीति नाम यस्याभवद्भुवि ।
 स कश्मीरान्तरं प्राप बज्जलोकसमन्वितः । तत्तदागमनं श्रुत्वा सैन्येने महता वृतः ।
 आससाद स भूपालः परिहासपुरान्तिकं । कृते बज्जविधे युद्धे सकले सैनिके धृते ।
 शाहअब्देलमाली स चचाल निजवर्त्मना ।
 बभूवुः समरे तत्र यवनाविगतासवः । यमस्तुतोष रक्तौघयाजेनाधिगतासवः ।
 आनीतैः समरस्थानाद्भूपालोनगरान्तरे । गृहमुद्वृङ्गयामास मृतमानवमस्तकैः ।
 एकदा सप्तवर्षस्य बालस्थान्मुष्णतः फलं । कृपां विहाय भूपालः करं चिच्छेद तत्त्वणं ।
 चैरे मुष्णति कस्मिंश्चिन्मीनान् ग्रामनिवासिनां । बलाज्जहार भूपालः स्वर्णमुद्राशतदयं ।
 मातुलं स्वं जिघांसन्तं यौवनस्थं प्रतापिनं । चणज्जघान भूपालः स्वसुतं हैदराभिधं ।
 निहतं स्वसुते तेन यौवनस्थे दुरात्मना । हतः पुत्रोऽप्यनेनेति हाहाकारो महानभूत् ।
 अष्टादशाभवंस्तस्य युवराजस्य मन्त्रिणः । सुताञ्जघान भूपालउन्मत्तद्व राक्षसः ।
 एकदा कुष्ठरोगेण बज्जलेन महीपतिः । बभूव विगतोच्छ्रायोयहणेनेव चन्द्रमाः ।
 कण्डुः कीटकता देहे पूयशोणितनिर्गमः । नरके यानि चिह्नानि तान्यासंस्तस्य जीवतः ।
 कीटोजघास मांसानि पीत्वा तत्पूयशोणिते । नरकादधिका पीडा बभूवैतस्य जीवतः ।
 हा तात मित्र हा पुत्र मम कष्टमुपस्थितं । इति क्रन्दितमाकर्ण्य कोनाभूद्दीनमानसः ।
 इति स्पष्टमहाकुष्ठनिपीडितकलेवरः । सह संसारलोभेन प्राणंस्तत्याज भूपतिः ।
 मृतस्य तस्य भूपस्य भ्राता होसैनखानकः । निखन्य भूतले सम्यङ्निर्ममे मृतसंस्मृतिं ।
 अकस्माद्भूतलं तत्र जज्वाल नरकाग्निना । धूमेनोत्पतता कुर्वद्दिस्मितां जनसन्ततिं ।
 निःश्वासद्वय कालेन पीड्यमानस्य भूमृतः । उत्तस्थौ सर्वतोधूमः सर्वलोकविलोकितः ।
 रात्रौ तद्भूतलं गत्वा पीड्यमानस्य भूमृतः । शुश्राव सकलोलोकोयमकिङ्करताडनं ।
 तेनोप यादृशं वीजं तादृशं लभ्येत फलं । इत्थं परस्परं लोकोवदति स्म सविस्मयः ।
 वर्षद्वयान्तरे कृत्वा राज्यं पापमलीमसं । कुष्ठरोगविशीर्णाङ्गो गजशाहिर्भमार सः ।
 हा कथं तेन भूपेन कृत्वा पापमहर्निशं । अल्पकालप्रसङ्गेन नाशिता बज्जवत्सराः ।
 स्वर्थाते नृपतौ भ्राता राज्यं होसैनखानकः । जघाहास्तं गते चन्द्रे पूर्वार्द्रिमिव भास्करः ।
 राज्यमाश्रित्य भूपालोदुर्विचारदवानलात् । प्रजानिर्वापयामास ग्रीष्मर्त्ताववतोयदः ।
 सदा प्रत्यर्थिदानेन लक्ष्मीस्तेन वशीकृता । तदा प्रत्यर्थिदानेन कीर्त्तिर्दूरतरं गता ।
 चिक्रीड सह कान्ताभिर्भूपः पीतनवासवः । सुखं तत्सदृशं स्वर्गे स चकार न वासवः ।
 तद्गृहे गुणबद्धेव लक्ष्मीरासीदनन्यगा । तां विलोक्य तथाभूतां कीर्त्तिर्भीत्येव साचलत् ।
 तदीयगृहमाश्रित्य प्राप्तसर्वमनोरथः । याचको नाभवत् प्रीतोदानेन दाययाचकः ।
 सततं यस्य पादाब्जसमस्तन्यस्तमस्तकः । अवाप परमां लक्ष्मीं लोकः शोकाविवर्जितः ।

तस्मिन् रक्षति कश्मीरदेशं नित्यं विशेषतः । अभूत्पुष्पफलोत्पत्तिपरिपूर्णा बसुन्धरा ।
दुर्भिक्षचैरराजभ्योभये तेन निवारिते । अमंस्त खर्गसदृशं लोकः कश्मीरमण्डलं ।

यदा यदा तेन कृतोविचारश्चासीन्न चौरस्य तदा प्रचारः ।

अभून्न दानावसरे विकारस्ततोऽभवत्तस्य यशःप्रकारः ।

खानेजमाननामाभून्मन्त्री तस्य महीभृतः । स निर्गते महीपाले चस्कन्द नगरं चणात् ।

५८५

[येनापराधः कृतस्तत्रातिवेशिकान् राजा मुमोष । प्रत्यहं शतशोलोकान् जघान । खल्पा
पराधेऽधिकं दण्डं कृतवान् । एकस्य ग्रामस्यापराधे सति बहून्तमान्मुमोष । सुपात्रे कि
मपि न ददौ कुपात्रेषु समर्पयत् । स्वसेवकं जैतानामानमादिदेश । मत्पुत्रादन्यतां । स
स्नेहवशाद्राजपुत्रं न जघान । ततोराजपुत्रं देलावरखानोजघान लोकास्तत्रसुः । हा पाप
राजन् परलोके का गतिस्तव भविष्यति । स्वसुतस्यापि कृपा न जाता । तत्सेवकानपराधरहितान् किमवधीः ।]

तदीयसैन्यमागत्य नाशयामास तत्क्षणं । होसैननृपतिः प्रातरन्धकारमिवांशुमान् ।

सुखं बद्धविधं तेन कृतं नित्यं महीभृता । संरक्षता विधानेन प्रजाः सञ्जातविस्मयाः ।

विरोधे कृतबुद्धीनां वैरसंसक्तचेतसां । मद्भ्रातृखानकादीनां चकर्ष नयनानि सः ।

निर्गतानां महीं जेतुं भूपः सम्प्राप पर्वते ।

एकदा शारिकास्थाने मिलिते सकले जने । वसन्तदिवसे राजा स चकार महीभृतं ।

कुङ्कुमागुरुर्कपूरचन्द्रनाद्यनुलेपनैः । रराज सकलोलोकोवसन्तदिवसे तदा ।

५८६

विहितोन्नतदुर्लभलक्ष्यभेदाय भूपतिः । निजसेवकलोकाय गजवाजिधनं ददौ ।

भूयः श्रीपञ्चमी तत्र दिवसे पृथिवीपतिः । ददर्श मिलितं लोकं ज्येष्ठरुद्राक्षपर्वते ।

कश्चित् कान्तां प्रतिकृतरुचिमञ्जरीं जिघ्रति स्म जीवोऽन्यस्त्रीहसितसमये व्याकुलः कश्चिदासीत् ।

पीत्वा कश्चिन्मधु समभवत् पुष्पसम्भूषिताङ्गः श्रीपञ्चम्यामिति कृतसुखोनिर्व्ववौ सर्व्वलोकः ।

वराङ्गनानां नवसुन्दरीणां विलोक्य साक्षाद्जनृत्यगीतं ।

ददौ समासाद्य नवीननावं सुवर्णदुर्व्वर्णवासांसि राजा ।

अथापस्मारदोषोऽस्य प्रबभूव महीभृतः । कलङ्कद्वयचन्द्रस्य निर्मलस्य शनैःशनैः ।

५८७

होसैनशाहशीतांशौ यस्तेऽपस्मारराज्जणा । दुर्व्विचारान्धकारेभ्योजनोभीत्याकुलोऽभवत् ।

होसैनपृथिवीपालिराज्यं संस्थाप्य सोदरे । कुठहलादिव खर्गं ययौ दानसमर्जितं ।

सप्तवर्षेष्वतीतेषु नित्यं सुखमयेषु सः । खर्गाऽयं कीदृशोऽस्तीति दर्शनार्थं यथाविव ।

विमानतापि द्रविणव्ययेन सहैव याता क्षितिपस्य लक्ष्मीः ।

आराधितापि प्रसभं धनेन कीर्त्तिः कथं तिष्ठति लोकमध्ये ।

आलेखानाश्रिते राज्ये तुतुषुः सकलाः प्रजाः । उदयाद्रिङ्गते सूर्य्ये प्रातः कमलिनी यथा ।

५८८

कश्मीरदेशमालोक्य सम्यग्भूपालपालितं । निनिन्द सुखितोलोकः खर्गं दैत्येन्द्रनाशितं ।

विचारे विहिते तेन दुर्जनाविलयं ययुः । उलूकादव पूर्वाद्रि प्रयाते दिवसेश्वरे ।
 तस्मिन्नवसरे चौरागुप्ताश्रासन् भयाकुलाः । मध्याह्नकाले सम्प्राप्तं विलम्बाद्वाखवः ।
 प्रत्यर्थिभ्याददौ दानं महासमितिसंयुतः । चकार सफलान्नित्यं मार्गणान्निर्गतांस्तदा
 यत्सर्वेषां दयाञ्चक्रे भीतानां धरणीपतिः । अतः संज्ञादयाञ्चक्रे प्रजाः सञ्ज्ञातकौतुकाः ।
 अकस्मादरुणीभूतं बभूवाथ दिशां मुखं । भाविदुर्भिक्षसंहाररौद्रकालानलोपमं ।
 उत्पातलचणोपेता चकम्पे च वसुन्धरा । दुर्भिक्षभारोद्धहनादसमर्थैव साभवत् ।
 मार्गे मार्गे तदा तस्थुरुच्छूनाः श्वपक्ष्म्यः । दुर्भिक्षकालमभ्यस्य यमस्य पटहादव ।
 सुवर्णरजतादीनां नाभूत्तत्र प्रयोजनं । किण्वपात्रं सुदुष्प्रापं चिन्तारत्नमिवाभवत् ।
 काचिच्च खिन्ना भर्त्तारं गृहिणी स्नेहवर्जिता । जघास भोजनं गूढं पुच्छे दूरे निवारिते ।
 बुभुक्षासहिते पुच्छे कन्ययापि कृतार्थना । चकार भोजनं नारी प्राणस्थजति भर्त्तरि ।
 एकदा बद्धभिर्लोकैराजदारि मृते गजे । अहंपूर्विकया लोभान्मांसं नीतं पृथक् पृथक् ।
 एकदा कन्दुकारेण हत्वा नापितबालकं । पक्ता भक्ष्यप्रसङ्गेन विक्रीतं मानुषामिषं ।
 विहाय खगृहं लोकाः पुच्छदारसमन्वितं । देशान्तरं तदा जग्मुः प्राणत्राणसमुत्सुकाः ।
 तस्मिन्नवसरे वायुर्वभूवोत्पाटितद्रुमः । कल्पान्तकालसंहारभीतलोकविचारितः ।
 वायुनोत्थापिते धूलिराशां वलितभास्करे । मध्याह्नसमयः साक्षादूर्ध्वरात्रिदवाभवत् ।
 वायौ चलति चाकस्मात् सदाशिववनोत्थितः । अग्निज्ज्वाल समूर्च्छन्निव मित्रदिदृक्षया ।
 वितस्तातीरमुल्लङ्घ्य समुद्रामठसंयुतं । ददाह नगरं सर्वं वायुवेगानुगोऽनलः ।
 ज्वलन्ती नगरी रेजे वितस्ताजलविम्बिता । जलान्तर्दत्तस्त्रमेव दाहनिर्व्वाणहेतवे ।
 धूमेनोत्पातिता व्योम्नि तारकापिहिता अपि । अनेकाङ्गाररूपेण बभूवुर्दिगुणादव ।
 धूमेन पिहितास्तारास्तत्र व्योमनि तावभुः । ज्वलन्तं वज्रिमालोक्य भयेनेव पलायिताः ।
 नववर्षार्जितान् भोगान्भुक्त्वा स धरणीपतिः । दुर्भिक्षपीडाविज्ञप्तिं कर्तुमिव ययौ दिवं ।

तस्मिन् प्रयाते त्रिदिवं नरेन्द्रे राज्यं गृहीते च तदीयपुच्छे ।

अब्दालखानोऽपि चकार कोपं पितृव्यतस्य महीभृतोऽपि ।

यदापि म्रियते भ्राता भ्राता गृह्णाति तत्पदं । इत्थं कुलक्रमोऽस्माकं कथं राज्यं सदृच्छति ।
 इत्युक्त्वा प्रहिते दूते तेनाब्दालाभिधेन तत् । युद्धं योसोभशाहस्य सेकन्दरपुरेऽभवत् ।
 अब्दालखानकोयुद्धं कृत्वा हत्वारिसैनिकं । कुतूहलेनेव दिवं ययौ भ्रातृदिदृक्षया ।
 योसोभभूपतीराज्ये गृहीते प्रददौ धनं । प्राक्तनाः कर्णमान्भाहमुखान्विस्मारयन्निव ।
 अथ सर्वमहायोगदुर्विवेकेन चोदितः । तस्य भोमारखानोऽगादूरं युद्धचिकीर्षया ।
 मद्भादखाननामाभूद्योसोभक्ष्मापसेवकः । युयुधे सह तेनैव तदा दिदामठान्तिके ।
 महानीलरजोराशिमेघान्तरविमूर्च्छिताः । जगज्जुर्दहनास्त्रस्य ज्वालावियुक्तादव ।

निःशोभा अभवलोकाभ्युते मङ्गदखानके । अस्तं दिनकरे याते सायं पद्माकरादिव ।
चलन्तः सादिनोऽप्यासन् वितस्ताजलविम्बिताः । विशन्तद्वय पातालं तत्पराभवशङ्कया ।
मासद्वयस्य सार्द्धस्य भोगान् भुक्त्वा स भूपतिः । जगाम खगलोकानां मार्गं पर्वतदुर्गमं ।
राज्यं मोमारखानेन अति योसोभभूपतिः । चचालोदयति प्रातः सूर्ये चन्द्र इवागुगः ।
समस्तपृथिवीपालज्यलालदीनभूपतेः । चरणं शरणीकर्तुं ययौ योसोभभूपतिः ।
मोमारखानलोकस्य शनैर्वैरमजायत । परस्परविमर्देन वनस्येव दवानलः ।
सपादस्यैव मासस्य सुखं कृत्वा स भूपतिः । उवास देवतागारे शत्रुलोकाभिरक्षितः ।
मोमारखानं निर्जित्य चक्रहैदरकादयः । राज्ये निवेशयामासुः श्रीमल्लङ्करचक्रकं ।
तस्मिंलङ्करभूपाले भूमिं शासति सर्वतः । बभूवोपद्रवो नित्यं सिंहेभ्योयामवासिना ।
रात्रौ योयः प्रतियामं गृहद्वारादिनिर्गतः । निहतः स स सिंहेन पिशाचेनेव भक्षता ।
ज्यलालदीनभूपालपाददर्शनहर्षितः । आययौ वत्सरे याते श्रीमान् योसोभभूपतिः ।
श्रीमत्स्यपुरग्रामं वितस्ताजलदुर्गमं । शिश्रिये स महीपालउदयाद्रिमिवांशुमान् ।
तदा लङ्करभूपालो निर्ययौ नगरान्तरात् । अनेकलोकसंयुक्तः सिंहेनगमुखादिव ।
ज्ञात्वा स्वयंपुरग्रामं वितस्ताजलदुर्गमं । ययौ हैदरचक्रोऽसावन्यमार्गेण सत्वरं ।
ज्ञात्वा योसोभभूपालस्तत्तद्रिपुविचेष्टितं । वितस्ताजलमुल्लङ्घ्य युयुधे लङ्करेण सः ।
विधाय तुमुलं युद्धं सर्वप्राणिभयावहं । मन्त्रो लङ्करखानस्य ममाराब्दालमेरकः ।
नष्टे लङ्करभूपाले मिलितैर्निजसैनिकैः । अवर्द्धत स भूपालो नदैरिव महार्णवः ।
लङ्करखानोयोसोभखानपादमशिश्रियत् । सभ्रातरममुं सोऽपि निर्नेत्रमकरोत् क्षणात् ।
ज्ञात्वा हैदरचक्रोऽसौ योसोभनृपचेष्टितं । शिश्रिये जाङ्गलं देशं पुनर्युद्धचिकीर्षया ।
युद्धं योसोभभूपालचक्रहैदरयोरभूत् । वनेषु शोणितासारदूरोक्तदवानलं ।
ज्यलालदीनभूपस्य ययौ हैदरचक्रकः । सकाशं वसुभिर्हीनोभास्करस्येव चन्द्रमाः ।
शशास चलिते तस्मिन् देशं योसोभभूपतिः । अन्धकारे गते दूरं पद्माकरमिवोष्णगुः ।
ववर्ष वासवः सम्यग्ववौ वायुः सुखावहः । तताप तपनः साक्षात्तस्मिन् रक्षति मेदिनीं ।
कीर्त्तिर्दूरीकृता तेन चचाल वसुधामिमां । यद्देहे गुणवद्देव लक्ष्मीरासोदनन्यगा ।
गुणेष्वनन्तेष्वपि तस्य राज्ञः स एष दोषः प्रकटस्तदाभूत् ।
यच्चञ्चलागच्छत तेन लक्ष्मीः स्थिरापि कीर्त्तिर्विहिता सुदूरे ।
चन्द्रमागुणिवैरीति प्रसिद्धिं परमोगतः । साम्ययोगः कथं तस्य नृपेण गुणिवन्धुना ।
हमेभखानप्रमुखेषु तेषु रुद्रेषु योसोभमहीधरेण ।
निष्कृत्य चक्षुषि विशेषरोषात् कश्मीरदेशे विहितो विचारः ।
ज्यलालदीनभूपालसेवनार्थं कृतोद्यमः । याकोभराजपुत्रोऽपि प्रहितस्तेन भूयता ।

उपायनेषु दृष्टेषु याकोभनिहितेष्वपि । कशीरविजयोत्कण्ठा सम्बभूव महीभृतः ।
 ज्यलालदीनभूपेन कशीरविजयार्थिना । कृताज्ञा भगवद्दासप्रमुखानां महीभृतां ।
 तद्विज्ञाय स याकोभस्यक्ता भूपालसेवनं । प्रत्याययौ खकशीरदेशं मार्गादलक्षितः ।
 पितरं स्वं समागत्य याकोभोऽवददव्यथः । भगवन् भगवद्दासः प्रहितस्तेन भूभृता ।
 महतोऽप्यसमर्थस्य महत्त्वं याति निष्फलं । पर्वतसदृशाकारं कुञ्जरं हन्ति केशरी ।
 इति निश्चित्य सर्वे ते निर्गमाय जयार्थिनः । आज्ञां विदधिरे सर्वपर्वतीयदरार्पणात् ।
 विनिर्गते महीपाले सज्जीभूतेऽथ सैनिके । वैजयन्त्यस्तदा रेजुर्वामनीकृतभूरुहाः ।
 वराहतीर्थमाश्रित्य तस्या योसोभभूपतिः । तदीयमन्त्रिणोऽप्यग्रे ययुर्युद्धचिकीर्षया ।
 उवाच सचिवान् भूपो न युद्धं कर्तुमर्हय । ज्यलालदीनपादाब्जं सेवनायाश्रयामहे ।
 कथं महत्तरं जेतुं शक्तिर्नीचस्य जायते । न समीरस्य वेगोऽस्ति पर्वतान्मूलने क्षमः ।
 श्रुतेति सचिवाः सर्वे तमूचुः पृथिवीपतिं । कथमेतादृशी बुद्धिर्भवतामपि जायते ।
 अकृतगुरुसदाक्यः सिद्धिं न गच्छति साधकोब्रजति न सुखं रोगी वैद्यप्रयोगवियोगितः ।
 अगणितमहायन्ता दन्ती न विन्दति चातुरीं सचिववचनद्वेषो राजा न याति सुवैभवं ।
 निश्चयेति स भूपालः सचिवांस्तानवाचत । दृष्टं सैन्यं न युष्माभिर्ज्यलालदीनभूपतेः ।
 प्राचीमेव शचीपतिः स भजते ओदचिणाशां यमः । पानीयाधिपतिश्च पश्चिमदिशं वित्तिशरवोत्तरां ।
 एते केवलदिक्पतित्वविभवस्युद्धां कथं कुर्वते जीयात् सर्वदिगीश्वरोनरपतिज्यलालदीनाभिधः ।
 नाकवरसमः कश्चिद्दातामून् भविष्यति । दानं समर्पितं येन पण्डितेष्वपि वैरिषु ।
 कर्णः सुवर्णदानेन भूमिदानेन वा बलिः । समस्तवस्तुदानेन यशः प्राप्नोति भूपतिः ।
 वित्ति चेन्नरवाहनोभवति तत्कार्पण्यमुच्चावचं चन्द्रश्चेत् खलु निर्मलः प्रतिदिनं दोषः कलङ्काभिधः ।
 तेजस्वी यदि बहिरुद्धततमोधूमः सदा दूषकोराज्ञा दानयशःप्रतापनिकरैरेतेऽमुनाधः कृताः ।
 इत्थं ज्यलालदीनस्य सेवाहेवाकतत्परे । योसोभनृपतौ सम्यक् सचिवाददमब्रुवन् ।
 शत्रुपादस्युहा यस्य जीवितं तस्य निष्फलं । स एव पुरुषोधन्योयादेष्टि रिपुणा सह ।
 भवन्तः सन्तु दूरस्थाः कुर्मस्त्वत्कार्यनिर्णयं । जाङ्गलं देशमाश्रित्य योत्स्यामः प्रत्यहं वयं ।
 सहस्रकिरणोरविर्जगति सत्प्रतापोज्ज्वलागुहान्तरगतं तमोहरति नो यथा जातुचित् ।
 तथा नरपतिः क्षमोभवति चक्रवर्त्तिकं यं विनाशयितुमुद्यतोविहितजाङ्गलासादनं ।
 इत्थं निश्चय्य भूपालः सचिवोदीरितं वचः । निर्व्यापयन्निवोवाच वचनामृतशीकरैः ।
 भयं त्यजत मद्दाक्यमनुपालयताधुमा । अहं ज्यलालदीनस्य गृहीष्यामि पदाम्बुजं ।
 अलङ्कारभूतोऽस्ति योमूपतीनामलङ्कामदेवेन रूपे यदीये ।
 अहं कामतस्तौमि जलालदीनमहङ्काररूपोऽस्ति चित्ते मदीये ।
 करिष्यामः कथं वैरं श्रीचक्रवर्त्तिना समं । मयैव सेवा कर्त्तव्या सुखं देशे भविष्यति ।

न भूतो न भावी न वा वर्त्तमानः कदाचिच्च कश्चिन्महीभृत्समानः ।

इति प्रायशोनित्यशोवर्त्तमानः सदा जल्पतोवर्त्तते मेऽभिमानः ।

पातिशाहिगुणान् श्रोतुं कर्णेऽयञ्चपलायते । एतद्वाह्यमाकर्ण्य कर्णेऽयञ्च पलायते ।

विधात्रा लिखितां भाले लिपिं दारिद्र्यदूषितां । पतन्ति चरणे तस्य जनाः कर्तुमिवान्यथा ।

मस्तके भूषणं राज्ञां लक्ष्मीप्राप्तिमहौषधं । अस्ति पादरजस्तस्य दुर्लभं महतामपि ।

प्रत्यक्षदेवमादित्यं ध्यायतश्चक्रवर्त्तिनः । साक्षाद्भक्तिप्रभावेण दूरं यान्ति विपत्तयः ।

वेदान्निर्णीतभेदानसुरवरकराक्रान्तदेशान् सुरेशान् गन्धर्वान् मन्ददर्पान् प्रतिदिवसभयव्याकुलासौ कपालान् ।

वेधोगोविन्दशर्वास्तदभिमुखकृतप्राञ्जलीष्यापि मत्वा सूर्यं प्रत्यक्षदेवं प्रणमति मतिमान् शाहिजलालदीनः ।

अकवरनृपतेर्यदैति सैन्यं कथमिव शक्यमनेन मदलेन ।

प्रसरति जलधेर्यदा तरङ्गोभवति हि गूर्पणिवारणं निरर्थं ।

प्रत्यक्षदेवमादित्यमुलूकोद्यदि निन्दति । का हानिस्तस्य देवस्य जगतामुपकारिणः ।

इति निश्चित्य भूपालोज्ज्वलालदीनभूपतेः । चरणं शरणोक्तुं भगवद्वासमाश्रयत् ।

अष्टवर्षाश्रितान् भोगान् भुक्त्वा योसोभभूपतिः । ज्ज्वलालदीनभूपालसेवनार्थमथागमत् ।

गते तस्मिन् महीपाले भगवद्वाससैनिकं । याकोभोनाम तत्पुत्रः प्राज्यं राज्यमथाग्रहीत् ।

संग्रामे पितृसर्वस्वमर्जितं कोशमञ्चितं । दत्त्वा याकोभभूपालः सर्वांलोकानरञ्जयत् ।

चलिते भगवद्वासं योसोभनृपसंयुते । बभौ याकोभभूपालो मेघमुक्तदंवाशुमान् ।

श्लेच्छशास्त्रविनिर्दिष्टमास्ते मतचतुष्टयं । अन्योन्यमतवैरेण बभूव कलहागमः ।

शंशचक्रादयस्तस्य नृपस्य धृतमत्सराः । सदाशिवपुरे दुर्गे चक्रयुद्धचिकीर्षया ।

अथ याकोभभूपस्य दिदामठसमीपतः । बभूव तुमुलं युद्धं शंशचक्रेण तेन तत् ।

अलंमाशिरमल्लेकालकादिपुरस्ततः । युयोध शंशचक्रोऽसौ याकोभप्रभुणा सह ।

शंशचक्रस्तोगत्वा मल्लेकालचोदितः । जग्राह जलमध्यस्थं ग्रामं स्वय्यपुराभिधं ।

उद्यन् यथा दिनकरः किरणोत्करेण रात्र्यन्धकारनिकरं हरति चणेन ।

सैन्यं तथैव यमसादकरोत् करेण याकोभएव कृतसायकमोचणेन ।

अलंमाशिरखानोऽसौ युद्धं कृत्वा पलायितः । नगराच्छंशचक्रान्तं स रुरोध महीपतिः ।

विजये विहिते तेन याकोभेन तदन्तरे । मध्यदेशमहीपालाङ्गं नित्यमजायत ।

मध्यदेशमहीपालज्ज्वलालदीनभूपतेः । कश्मीरविजयोत्कण्ठा भूयः सम्यगजायत ।

कासेमखाननामानं चक्रहैदरसेवितं । प्रेरयामास भूपालः कश्मीरविजयेच्छया ।

द्वाविंशानां तदा सेनापतीनां निर्गमाय सः । चकाराज्ञां महीपालः कश्मीरविजयोत्सुकः ।

ते सेनापतयस्तस्य भूपतेराज्ञया चणात् । लाहोरनगरात्तस्मान्निर्जग्मुर्हर्जितश्रियः ।

कूपानिरुदकाश्रयन् पङ्कशेषास्तदा हृदाः । मरुश्च समतां यातस्तदा सेनाप्रचारतः ।

तत्र रेजुः पताकाभिः पटमण्डपपङ्क्तयः । कश्मीरपर्वतालोकसमुत्तिष्ठमुखाद्भव ।
 उद्ययौ स रजाराशिस्रुया सेनाप्रचारतः । येन नभसि सूर्यस्य राजभोतिर्यथाभवत् । ७१०
 मार्गस्थानां हि धूलीनां यथा सङ्ख्या न विद्यते । तथा सङ्ख्या न सेनायाः पदातिगजसादिनां
 दिनैः कतिपयैः सेना दूराध्वमलिनीकृता । चन्द्रभागानदीं प्राप चकोरोन्दुकलामिव ।
 वस्त्र ण्यनेनिजुस्तत्र पपुस्तोयञ्च निर्मलं । तडागदूषितालोकाः सुखं चक्रुर्यथेषितं ।
 स्नानत्रस्तचलदाजिभोतिचञ्चलमानवे । चन्द्रभागातटे दूरादुपहासः कृतोऽभवत् ।
 स्नानमुक्ताङ्गजाद्यत्राप्ये दत्तकरेणुकात् । अन्यदन्तिकृतत्रासाञ्जनोभीत्याकुलोऽभवत् । ७१५
 चन्द्रभागां समुल्लङ्घ्य दिनैः स्वल्पतरैरपि । पर्वतस्थान्तिकं प्राप सेना काश्मीरदेशगा ।
 पर्वतेषु पदातीनामारोहणावरोहणैः । जानुगुल्फपदातीनामवसादोमहानभूत् ।
 कचिन्नेये धारा कचिदपि जलं दुर्लभतरं कटित्पङ्के स्नानिः कचिदपि शिलाताडनभयं ।
 कचिच्छीतं नित्यं कचिदपि सदोष्णांशुपतनं नगस्थाने पन्था भवति यममार्गोऽपरद्वय ।
 सुवृष्टिकोमलीभूतं तासु पर्वतभूमिषु । नवघासाङ्कुरं जचुर्वृषवारणवाजिनः ।
 मध्यदेशीयलोकानां पश्यतां पर्वतस्थितिं । पृच्छतां ग्रामवृक्षाणां चमत्कारोमहानभूत् । ७२०
 तास्ताः सङ्कटभूमयः सुगमतां नीताः शिलापट्टकैस्ते ते कुञ्जगकुञ्जराः किल भटैर्भोतिं तदा प्रापिताः ।
 लोकः कुञ्जमतिप्रकाशमकरोत् सानुं सतोयोद्गमं सेना पर्वतमस्तके समभवत् कल्पान्तकालोपमा ।
 चक्रवर्त्तिप्रभावेण तस्मिन्नादर्शनेन च । पर्वतीयजना आसन् भयाच्चकितमानसाः ।
 ह्यगानुपायनीकृत्य मातुलङ्गफलानि च । पर्वतीयजनास्तत्र कासेमखानमाययुः ।
 यदद्व्योमचरोऽपि मांसशकलैः संरुध्यते मानवैर्यदत्तोयतलस्थितोऽपि बडिशैर्भक्ष्योऽपि चाबध्यते ।
 यद्वच्छस्यसमर्पणेन कृतिभिर्दूरात्पशुर्नीयते तद्वत्तेन वशीकृता जनपदाः कासेमनाम्ना धनैः ।
 हैदरचक्रनामाभूद्याकोभे वैरतत्परः । मार्गसन्दर्शनार्थं तत्खानकासेमसैनिके । ७२५
 अत्रान्तरे स काश्मीरमार्गरक्षणतत्परः । बह्मनायकोऽप्यासीद्याकोभभयविह्वलः ।
 बह्मनायकोलोकं स्थापयित्वा बहिः स्वयं । जगाम केवलतया खानकासेमसैनिकं ।
 तस्य कासेमखानोऽपि सर्वकार्यविचक्षणः । चकार बज्रसंमानं बलैराभरणैर्धनैः ।
 अथान्यैरपि याकोभमवगण्य समर्पितं । राज्यं होसैनखानस्य पञ्चानिलगिरिस्थितैः ।
 कासेमखानमायान्तं देशान्तरव्यवस्थितं । मध्ये होसैनखानस्य राज्यं श्रुत्वा चुकोप सः । ७३०
 अथ याकोभभूपालः प्रस्थानं कृतवान् चणात् । होसैनखानं निर्भर्त्स्य पञ्चानिलगिरिं प्रति ।
 याकोभप्रहितं सैन्यं प्रमुखापराङ्मुखं । साकं होसैनखानेन सन्धिं चक्रे यद्वच्छया ।
 श्रुत्वा याकोभभूपालोमिलितं निजसैनिकं । निन्दां चपलचित्तानां सेवकानाञ्चकार सः ।
 हरन्ति सम्पत्तौ वित्तं विपत्तौ विद्विषन्ति च । सेवकाः सन्ति दुर्याद्यास्तत्समानतु तत्कराः ।
 शंशचक्राभिर्ध्वं वन्धान्मेरुमद्वादसंयुतं । मोचयित्वा स याकोभः काष्ठवाटान्तरं ययौ । ७३५

याकोभभूपमधिकृत्य निरस्तवीर्यं ते सेवका न विदधुर्बेजमानसेवां ।

चिन्तामणिं लुठितहस्ततलाभिघातैः खेलन्ति वानरगणागुलिकाक्रमेण ।

याकोभे चलिते सैन्यं विससार पृथक् पृथक् । हारसूत्रद्वये द्विजे मौक्तिकं विद्रुतं यथा ।

काष्ठवाटान्तरे केचित्केचिन्नगरवासिनः । आसन् केचिद्दिदेशस्थाः केचिन्मुगुलसङ्गरे ।

होसैनखानादाहृत्य राज्यं पर्वतमस्तके । जगृहे शंशचक्रेण कासेमाभिधशङ्कया ।

कासेमखानमायान्तं निशम्य कृतनिश्चयः । जग्राह शंशचक्रेऽसौ पर्वतं जनदुर्गमं ।

खल्ललोकसमायुक्तः शंशचक्रेऽभवत्तदा । कासेमखानकोऽप्यासीदल्लोकसमन्वितः ।

पुरस्कृत्य स कासेमखानोहैदरचक्रकं । चकार तुमुलं युद्धं सुग्रीवमिव राघवः ।

काश्मीरसैनिके सर्वे चक्रहैदरदर्शनात् । चचाल रात्रितार्मिस्तं प्रातरिवारुणोदयात् ।

यथा महान् रजोराशिर्वायुमात्रेण नश्यति । तथा मुगुलसैन्येन नष्टं काश्मीरसैनिकं ।

काश्मीरसैनिके नष्टे मुगुलैर्विजयः कृतः । इति श्रुत्वा पुरभीणां हाहाकारोमहानभूत् ।

भयधूतकराभोजाविलोलनयनोत्पलाः । कुन्तलालियुतास्तस्युः पद्मिन्यद्वय योषितः ।

शोकान्धकारे सम्प्राप्ते रराज नयनोत्पलं । स्त्रीणां किन्तु मुखाभोजं सङ्कोचमगमत्तदा ।

रुदन्तीनां कुचे स्त्रीणां निपेतुर्वाप्यविन्दवः । ज्वलन्तं हृदि शोकाग्निं दूरीकर्तुमिवोद्यताः ।

द्राक्षाचोटफलव्याप्तं पुष्पकुङ्कुमशोभितं । प्रविश्य नगरं मेने खर्गवद्यवनोभृशं ।

शाके प्रयातेऽष्टखपञ्चचन्द्रसङ्घे द्वितीयादिषु कार्तिकस्य ।

शुक्लेऽथ पक्षे रविवासरे च सैन्यप्रवेशेनगरे बभूव ।

द्राक्षाफलमथाखाद्य कार्षिकोपायनीकृतं । निनिन्दुर्मुगुलाः सर्वे निजकान्ताधरामृतं ।

कुङ्कुमपुष्पमालाभिर्भूषिताशेषमस्तकः । मुगुलोमद्यपानेषु निजं वीर्यं व्यक्तयत् ।

कासेमखाननेतारं दृष्ट्वा हैदरचक्रकं । अथ काश्मीरलोकोऽपि तस्सेवनमग्निश्रियत् ।

अनेकलोकसंयुक्तं दृष्ट्वा हैदरचक्रकं । भीत्या कासेमखानोऽपि कारागृहे न्यवेशयत् ।

अथ कासेमखानेन रुद्धे हैदरचक्रके । काश्मीरलोकाः सर्वे ते दूरं जग्मुर्वनान्तरं ।

एकत्र मिलिताः सर्वे ते निन्दां चक्रुरात्मनः । परस्परञ्च संमन्य मतिं युद्धाय चक्रिरे ।

योषित्पत्या विहीनेव चन्द्रहीनेव शर्वरी । लोकपूर्णा तथा सेना राजहीना न शोभते ।

इति निश्चित्य सर्वे ते लोकायवनभर्त्सिताः । चणादानाययामासुर्धाकोभं कृतनिश्चयाः ।

याकोभमागतं श्रुत्वा साक्षात् कासेमखानकः । मोमारखाननामानं प्राहिणेत्तज्जिगीषया ।

मोमारखानमायान्तं श्रुत्वा याकोभभूपतिः । बभूव बद्धसन्नाहः सम्यग्युद्धचिकीर्षया ।

कोऽयं मोमारखानाख्योयुष्मत्सेवकसेवकः । एतेन सह योद्धव्यमित्यूचस्तस्य मन्त्रिणः ।

त्यक्त्वा मोमारखानन्तं विजयेश्वरसंस्थितं । प्रस्थानमन्यमार्गेण चकार नगरं प्रति ।

तस्मिन्नवसरे सूर्यः साक्षाद्देवयोमयः । भाविसङ्ग्रामसंहारघृणयेवास्तमाययौ ।

शनैः शनैर्दिने याते केवलत्वभिषेव सा । तत्सङ्गमार्थिनी सन्ध्या ययौ स्थित्वा चणान्तरं ।

याकोभमायान्तमवेक्ष्य चन्द्रोहस्तस्य खड्गद्वयदुर्निरोद्धं ।

राजैति नाम द्वयमाकलय्य भीत्येव यातोऽस्तनगप्रदेशं ।

अत्रान्तरे स याकोभोदूराध्वखिन्नसैनिकः । सदाशिवपुरस्थाने चस्कन्द नगरं चणात् ।

कृतवति सति कान्ते चुम्बनालिङ्गनानि क्षिपति च निशि वाणान्निर्दयं कामदेवे ।

सुरतनिरतनारोसङ्गमे सन्निकृष्टे समरभुवि नराणां सिंहनादोबभूव ।

मार्गे गृहान्तरे वापि हत्वा यवनसैनिकं । सैन्येन महता युक्ते राजद्वारं ददाह सः ।

अलिः सूर्यादयार्थीव रात्रिबद्धोऽम्बुजान्तरे । कासेमखानकोऽप्यासीद्गन्तोनिजगृहान्तरे ।

फतिहखाननामासौ मुगुलोद्धृतसैनिकः । समुद्रतनुत्राणः सेकन्धरपुरेऽभवत् ।

जज्वाल नगरं सर्वं यवनत्रासकारकं । अपि ज्वालाप्रकाशेन काश्मीरैर्युधे रणे ।

ततः कासेमखानेन दृष्ट्वा काश्मीरसैनिकं । कारागृहस्थितोरोषाद्धूतो हेदरचक्रकः ।

लोठं कृत्वा गते सैन्ये वाजिवारणवाससां । प्रभाते स च याकोभोरात्रियुद्धाव्यवर्त्तत ।

रात्रौ दुर्जनचक्रताडनमलं रात्रिं स्वयं कुर्वति तारारत्नसमूहमम्बरवणिग्यस्तारयत् सर्वतः ।

प्रातश्चण्डकरे प्रभौ कमलकोशोत्पाटनं तन्वति प्रालेयश्रमवारिणाकुलतरस्साऽगोपयत्तं चणात् ।

जाते प्रभातसमये शशिनि प्रयाते चास्तं चणादिनकरेण तमोनिरस्तं ।

याकोभभूपतिरतीव बभूव भीतः सोऽभूच्च मुगुलजनः सकलः समेतः ।

प्रातश्चलति याकोमे यवनानगरान्तरं । मुमुषूरात्रियुद्धेन रोषसन्तप्तमानसाः ।

याकोभं चलितं ज्ञात्वा दृष्ट्वा भग्नं स्वसैनिकं । स्वयं कासेमखानोऽपि निर्जगाम जयोत्सुकः ।

येन येन स याकोभोमार्गेण चलितोऽभवत् । तेन तेन हि कासेमखानकोनिर्ययौ स्वयं ।

तस्य कासेमखानस्य बङ्गलोकसमावृतः । अलंमाशिरखानाख्यो बभूव चरणानतः ।

अलंमाशिरखानस्य तैलग्रामनिवासिनः । मित्रेण शंशचक्रेन युद्धमासीत् परस्परं ।

फतेहखाननामाभून्मुगुलोबङ्गसैनिकः । नगरान्तररक्षार्थं सेकन्धरपुरस्थितः ।

युद्धं याकोभभूपालखानकासेमयोरभूत् । काश्मीरक्षिप्रपाषाणशरतोमरदारुणं ।

अथ काश्मीरलोकानां विरोधउदभूत् पुनः । राजाहमेव राजाहमिति कोलाहलान्वितः ।

विरोधमुत्थितं ज्ञात्वा सहायभ्रातृचोदितः । ययौ याकोभभूपालः काष्ठवाटान्तरं पुनः ।

ततोयोसोभखानेन मेरमद्भदकेन च । सन्धिः कासेमखानस्य विहिता शरणार्थिनः ।

तेन कासेमखानेन ज्यलालदीनभूभृतः । योसोभखानप्रमुखाः प्रहिताश्चरणान्तिकं ।

ज्यलालदीनभूपेन समस्ताश्चरणानताः । संमानिताः सदा वित्तैः खानयोसोभकादयः ।

काश्मीरेषु महाशीतव्यथितानेकमानवः । आययावथ हेमन्तोद्वितीयद्वयमुगुलः ।

ततोयवनगेहेषु पपात हिमसन्ततिः । विजये विहिते सद्यः पुष्पवृष्टिर्वाम्बरात् ।

याकोभभूपस्य दृढश्रमस्य रणाय कुर्वाणद्वोपदेशं ।

पुष्पोत्करैः संस्तुतसर्वमार्गो वसन्तकालः प्रकटीबभूव ।

अथ याकोभभूपालः काष्ठवाटप्रदेशतः । आचर्यो मुगुलाञ्छेतुं बङ्गलोकसमावृतः ।

तत्र कासेमखानोऽपि वार्त्तां श्रुत्वा जिगीषया । निर्ययावथ हस्यश्रव्याकुलौकतभूतलः ।

तथोर्थाकोभभूपालखानकासेमयोरभूत् । क्षेत्रदेशे महायुद्धं शरपाषाणदुर्द्दिनं ।

अथ याकोभभूपालः प्रस्थानं नगरं प्रति । चकारालङ्घितोभूत्वा मुगुलैरनुयायिभिः ।

धान्यराशिसमीपस्थं नगमाश्रित्य दुर्गमं । याकोभभूपः सहसा युयुधे सह मुगुलैः ।

निर्मलासितनुत्राणविम्बितार्कमरोचिभिः । प्रकाशमन्धकारेऽपि बभूव वनगङ्गरं ।

अनेकविगलल्लोकशोणितासवपूरिताः । बभूवस्तत्र शिरस्ताणा यमस्य चषका इव ।

अनेकचित्रपाषाणचूर्णकृतमहीरुहाः । पर्वतस्यापि काशीराउन्नतत्वं न सेहरे ।

मृतशोणितसंलिप्तनिर्झराम्बुच्छलेन किं । अभवद्यमराजस्य क्रीडतः कुङ्कुमद्रवः ।

इत्थं याकोभभूपालखानकासेमयोरभूत् । युद्धं तन्मासमात्रेण न जयोन पराजयः ।

आदूलखाननामापि खानकासेमचोदितः । जगाम सबलोयोद्धुं काशीरान् पर्वतस्थितान् ।

युद्धे सन्निहिते तेषां मेघैराच्छादितोगिरिः । स्नेच्छानामिव कुर्वद्भिः कालरात्रिं समारुता ।

रराज ध्वनिते मेघे विद्युन्मालातिचञ्चला । जिह्वेव यमराजस्य स्वादुचर्चणताडिता ।

धारासारजले मेघे चलिते निजसैनिके । आदूलखाननामायं स्वर्गमार्गमथारुहत् ।

श्रीरङ्गोनामराजाभूत् ज्येष्ठालदीनमेवकः । सोऽपि तत्समरं प्राप्य स्वर्गमार्गमशिश्रियत् ।

सदाशिवपुरे दुर्गं कृत्वा तिष्ठति मुगुले । ज्येष्ठरुद्रसमीपस्थः काशीरैराश्रितोगिरिः ।

तत्र सन्निहिते युद्धे निर्ययुः शोनितापगाः । बभूव सङ्गमोयासां सह नद्या वितस्तया ।

[मेर्जाआदूलनामा पातिशाहिसेवकोयुद्धार्थं जगाम । तस्मिन्नवसरे काशीरालंशिरखानकलोकै

र्याकोभलोकस्य युद्धं बभूव । तथोर्ध्वे सन्निष्ठे आदूलखानोऽपि जगाम । आदूलखानमायातं दृष्ट्वा

याकोभलोको वदति स्म । इह मुगुलाआगताः ते चालंशिरखानसैनिकं त्यक्त्वा आदूलखानं जगृह्यः ।

तेन सह युद्धमभूत् । अलंशिरखानलोकोऽपि आदूलखानसहायतां चकार । याकोभेन सह युद्धं चकार ।

आदूलखानोऽप्यलंशिरखानस्य सन्तुष्टो बभूव । पातिशाहिकार्थं त्वया कृतमिति वचनमुवाच ।

श्रीरङ्गोऽपि रायसिंहबद्धसम्बन्धो बभूव तस्य निकटे चलारिंशद्राजपुत्राआसन् वर्षे पतिते ।

श्रीरङ्गोराजपुत्रानवदत् । भो राजपुत्रा यूयं चलत । अहं पङ्कुरास्मि चलितुं समर्थोनास्मि ।

ते चावदन् मैवं राजपुत्रजातौ चलनं न वर्त्तते पातिशाहो राजपुत्रेषु सम्मानं करोति ।

अतएव अस्माभिलेङ्गा रचणीयेति । ते राजपुत्रा न चेलुः ।]

इत्थं विधाय समरं निहते चलोके कासेमखानयनस्य बभूव भीतिः ।

भयानवेक्ष्य यवनान् परिभूयमानाः काशीरलोकनिकराः सहसा ववल्गुः ।

वार्त्तामेतादृशीं श्रुत्वा ज्यलालदीनभूपतिः । सैद्योसोभखानस्य चकाराज्ञां जिगीषया ।
 वार्त्तां योसोभखानस्य श्रुत्वा याकोभभूपतिः । चचाल गर्जितं ज्ञात्वा मृगेशस्यैव जम्बुकः ।
 श्रीकाशीरसरोजमध्यनिरतं लोभाशया सङ्गतं याकोभाभिधरात्रिबद्धवपुषं नोद्यदहिर्निर्गमं ।
 कासेखानकषट्पदं भययुतं कुर्वन् क्षणान्निभयं सूर्याऽयं जयति प्रकाशसहितोयोसोभखानाभिधः ।
 शंशचक्रादयो लोका मेर्जायोसोभवार्त्तया । चेलुरुड्यनचस्ताः श्येनस्यैव कपोतकाः ।
 योसोभखानायाते भयात् कासेमखानकः । निर्ययावुदिते सूर्ये चक्राङ्गो विरहादिव ।
 मेर्जायोसोभखानस्य काशीरजनसंयुतः । मल्लदमेरनामाभूत् सदा सेवनतत्परः ।
 मेर्जायोसोभखानेन ज्यलालदीनभूपतेः । काशीरा बहवो लोकाः प्रहिताश्चरणान्तिकं ।
 अथ याकोभभूपालआययौ काष्ठवाटतः । तथैव मुगुलान् जेतुं पतङ्गोऽग्निं यथा मदात् ।
 मेर्जायोसोभखानेन मल्लदाभिधसंयुतः । हाज्येमेरकनामापि प्रहितस्तज्जिगीषया ।
 तस्याचलाभवत् सेना मुगुलानाञ्च भूतले । ते उभे तुलया धृत्वा विधिर्वर्त्मवैलत ।
 यवनेनैर्द्धते भूमौ काशीरैश्च नगोपरि । अन्योन्यसन्निकर्षन्तु गन्तुं शक्ता न तेऽभवन् ।
 सिंहादादोऽभवन्मध्ये सेनयोर्भयोस्तयोः । लोकजिघत्सया शब्देयमदंष्ट्रोद्भवोयथा ।
 ततोऽभूत्तुमुलं युद्धं देवदानवभीषणं । महायोधगुणग्रामनिकषोपलसन्निभं ।
 काशीरक्षिप्रपाषाणकम्पितानन्तपल्लवाः । आसन् युद्धं द्रुमादृष्ट्वा भयाद्भूतकरादिव ।
 महायोधकृतानन्तसिंहनादापदेशतः । क्रन्दन्निवाभवत्तत्र पर्वतोऽपि भयाकुलः ।
 योधक्षिप्रशरव्रातच्छत्रस्कन्धामहादुमाः । तदृष्ट्वा तुमुलं युद्धमासन् रोमाञ्चितादिव ।
 युद्धं बद्धविधं कृत्वा तुष्टं मुगुलसैनिकं । खवलं भग्नमालोक्य याकोभोऽभूद्भयाकुलः ।
 महायोधचन्द्रमाम न्ये यस्तोयवनराज्जणा । केवलोऽहं कथं शक्तेस्तेच्छसङ्गमसागरे ।
 इत्युक्त्वा स च याकोभः केवलोऽप्यचलत्ततः । काष्ठवाटान्तरं प्राप लज्जमानोदिने दिने ।
 ज्यलालदीनसेवार्थं गते योसोभखानके । भ्राताभून्मेच्छवद्भुकः काशीरेष्वधिकारवान् ।
 विचारे विहिते तेन निर्व्वैव सकलोजनः । चकोरद्वयशीतांशावुदयं प्रति गच्छति ।
 कुर्वन्तमेकदा हिंसां वणिजं निजवेश्मनि । कण्ठे निबद्धा तन्मांसं न नरं प्रत्यवेलयत् ।
 यः कश्चित् पुरुषो मोहात् प्राणिहिंसां करिष्यति । एतादृशं महत्कष्टमवाप्स्यति न संशयः ।
 एकदा यवनः कश्चिदपराधविनाकृतं । कञ्चिज्जघान काशीरं पुरुषं मर्दावकलः ।
 निहतं पुरुषं सम्यगन्तर्धाय गलान्तरे । न मया निहतः कश्चिदित्यूचे स मृषा वचः ।
 विज्जप्तस्तत्कुटुम्बेन तत्क्षणं मेर्जवद्भुकः । उवाच हेतुना केन काशीरो निहतस्त्वया ।
 उवाच यवनस्तच्च नैव कश्चिन्मया हतः । यद्ययन्निहतस्तस्य कबन्धः कुत्र तिष्ठति ।
 इत्थं कृतप्रतिज्ञोऽस्मिन् यवने मेर्जवद्भुकः । लोकानाञ्चापयामास सरस्यन्तर्विलोक्यतां ।
 सरस्यलोडिते सम्यक्कबन्धे निर्गतेऽपि च । यवनस्यापराधोऽभूत् पुरुषं निघ्नतस्तदा ।

८१०

८१५

८२०

८२५

८३०

८३५

अपराधिनमालोक्य यवनं मेर्जवर्द्धकः । शास्त्रोक्तेन विधानेन दण्डं तस्य समादिशत् ।

ततो ज्यलालदीनेन पृष्टो यो सोभखानकः । उवाचानन्तकाशीरगुणानानतमस्तकः ।

कश्मीरदेशो विहितो विधात्रा स्वर्गस्य निर्माणद्वय द्वितीयः ।

शेषः समर्थोरसना सहस्रद्वयेन वक्तुं न गुणान् यदीयान् ।

द्राक्षाफलानि क्षणमात्रेण श्यन्मधूदपूराणि विहाय यस्मिन् ।

शृङ्गारिलोकाश्च मृतं स्रवन्ति पिवन्ति कान्ताधरपल्लवानि ।

यत्राङ्गनानां सततं मुखानि विलासलोलाक्षिपरम्पराणि ।

चकाशति क्षिप्रचलद्विरेफमालाश्रितानो व सरोरुहाणि ।

हाहा तुषारं व्यथयत्यजस्रमिति च्छलाद्भस्त्युगं विधूय ।

यस्मिन्नभीष्टं पतिलोकमध्ये नारी विलासं प्रकटीकरोति ।

अन्येऽपि मन्त्रिणस्तस्य जगदुज्जगदीश्वरं । चक्रवर्त्तिनसङ्ख्याता गुणाः काशीरसम्भवाः ।

यस्मिन् भगवतो सन्ध्या सन्ध्यानां त्रितये सदा । ददाति दर्शनं यो भो सलिलागमनिर्गमैः ।

यत्रामरेश्वरः साक्षाद्विममूर्त्तिधरो विभुः । वर्द्धते शृङ्गपक्षेऽसौ कृष्णपक्षे च हीयते ।

भगवान् स्वयमग्निः स यत्र जाज्वल्यते सदा । नेम्बनं विद्यते यस्य नाङ्गारो यस्य दृश्यते ।

अथ ज्यलालदीनोऽसौ श्रुत्वा काशीरजान् गुणान् । निर्व्यथो दर्शनार्थाय लाहोरनगरान्तरात् ।

ज्यलालदीनभूपालः कश्मीरनगरान्तरं । आषाढशुक्लपञ्चम्यामाससाद ससैनिकः ।

आषाढशुक्लसप्तम्यामाशीर्वाद्परायणान् । पुष्ये स्वर्णदानेन भूपो ब्राह्मणबालकान् ।

ततो मार्त्तण्डमाश्रित्य गोप्रदानानि भूपतिः । मुक्तासुवर्णयुक्तानि ब्राह्मणेभ्यः समर्पयत् ।

द्राक्षाचोटफलोत्तुङ्गदिव्यतालीवनान्वितं । कश्मीरदेशमालोक्य तुतोष धरणीपतिः ।

वितस्तातीरमाश्रित्य पश्यतो नगरस्थितिं । ज्यलालदीनभूपस्य बभूवातो व कौतुकं ।

ज्येष्ठरुद्रसमीपस्थं नानापुष्पोपशोभितं । सरस्वत्पश्यतस्तस्य चमत्कारो महानभूत् ।

ज्यलालदीनपादत्रयविचित्रतमस्तकः । चरणं शरणीकर्तुं याकोभोऽपि समाययौ ।

शरणार्थिनमायातं याकोभं शरणागतं । मानसिंहमहीपालसेवकं कृतवान्नृपः ।

देशान्तरं समासाद्य चक्रवर्त्तिसमर्पितं । सुखं चकार याकोभो मानसिंहपदानतः ।

ज्यलालदीनभूपालो दृष्ट्वा कश्मीरमण्डलं । देशं यो सोभखानाय दत्त्वा देशान्तरं ययौ ।

मेर्जयो सोभखानोऽसौ नृपसेवाविचक्षणः । देशं ररक्ष निःशेषमादेशेन विशेषतः ।

श्रीमज्ज्यलालदीनेन मेर्जयो सोभरोषतः । विहितः काजिआलाख्यः काशीरेष्वधिकारवान् ।

वार्षिके ढाकिते तेन मेर्जयो सोभसेवकाः । अधिकारविहीनास्ते गृहे प्राघुणिकादिव ।

न दत्तं तेन कस्यैचिन्न भुक्तं स्वयमेव वा । किन्तु राशीकृतं धान्यं हत्वा स्वर्णमिवाखुना ।

लोकायो सोभखानस्य काजिआलेन भर्त्सिताः । बभूवुः क्षुधया क्रान्तानि दाघेनेव चातकाः ।

धान्यं राशीकृतं दृष्ट्वा काजिअलेन बद्धितं । आययावय कश्मीरलोकस्तद्वरणे च्छया ।
दुष्टेन काजिअलेन द्रविणेन व्यथीकृते । अथ मुगुललोकस्य विरोधोऽभूत्परस्परं ।
भ्राता योसोभखानस्य मेर्जयाद्गारकोऽकरोत् । सन्धिं काश्मीरलोकेन काजिअलजिघांसया ।
विधाय विविधं युद्धं काजिअलोऽचलत्तदा । पर्वतारोहणादथे मृते स्वर्गं च सोऽगमत् ।
हसनभिगनामाभूज्यलालदीनसेवकः । विधाय समरं सम्यग्योवन् प्रत्यययौ च सः ।

चित्तं विधाय कुटिलं यदनेन वित्तं संरचितन्तु रिपुभिः खलु भचितं तत् ।

हासं कृतं कथमिति प्रकटप्रहासमलोकशेकरहितं वदति स्म लोकः ।

येन यत्सञ्चितं वित्तं वञ्चयित्वा कृषीबलान् । तत्सर्वं निजलोकेभ्योमेर्जयाद्गारकोददौ ।

ज्यलालदीनभूपालपादसेवापराङ्मुखः । जगद्मेर्जयाद्गारोराज्यं कश्मीरमण्डले ।

तद्दृष्ट्वा भाविस्त्रासमभीतिचञ्चलमानसाः । ततः समस्तकाश्मीरा द्वाहेति जगदुर्जनाः ।

इत्थं निश्चयं चरितं यवनस्य तस्य ज्यलालदीननृपतिः सहसा जगाम ।

रोषेण रुद्धकटकं कटकं विसार्य चूर्णोचकार च स पर्वतदुर्गमार्गं ।

ततो ज्यलालदीनेन बज्रलोकसमन्वितः । श्रीमच्छिखरेदाख्यः प्रहितस्तज्जिगीषया ।

स हरोह ततो हस्तिगञ्जपर्वतमस्तकं । उदयाद्रिमिव प्रातः साक्षाद्भास्करसारथिः ।

तस्मिन्नवसरे मेर्जयाद्गारो निजसेवकैः । प्राप्य गूरपुरग्रामं निहतोद्रोहकर्म्मणा ।

कृतं तं पतितं दृष्ट्वा जम्बूकश्यासितामिषं । स्वामिद्रोहीति युत्कृत्य सहसा जगदुर्जनाः ।

आयातएष भगवानिह चक्रवर्त्ती पूजा ह्यनेकविधना च मया विधेया ।

इत्याकलय्य स उपायनभक्तियुक्तं याद्गारकोरचितवान्निजजीवितेन ।

मेर्जयाद्गारको तस्मिन् निहते निजसेवकैः । ततः शिखरेदाख्यः स प्राप नगरान्तरं ।

साक्षाच्छिखरेदेन रचिते नगरान्तरे । चौराणां नाभवन्मार्गउलूकानामिवोषसि ।

ततो ज्यलालदीनोऽसौ द्रष्टुं काश्मीरमण्डलं । आययौ कुङ्कुमाचोटफलपुष्पोपशोभितं ।

काचिद्दर्शनकाङ्क्षिणीं प्रियसखीं सन्दर्शयन्ती नृपं व्यग्राभूदपरा चमूपतिरयं दृष्टो मयेत्यब्रवीत् ।

काचिद्रुद्रपयोधरां समचलत् सन्तर्जयन्ती शिशुमित्थं भूपविलोकने समभवत् पौराङ्गनानां त्वरा ।

ततः काश्मीरलोकेन कृते भूपतिदर्शने । सद्यः प्रतिग्रहं नित्यं प्रावर्त्तत महोत्सवः ।

पुरा चक्रकुलोत्पन्नैर्भूपैर्जातिविरोधतः । ब्राह्मणेभ्यस्तदा दण्डोऽगृहीतः किल वार्षिकः ।

योररक्ष निजां जातिं कुलशीलसमन्वितः । स ददौ वार्षिकं राज्ञे करं प्रतिग्रहं द्विजः ।

ब्रह्मयज्ञोपवीतस्य रक्षणाय समर्पितः । प्रत्यब्दं ब्राह्मणैराज्ञां चत्वारिंशत्पणाः कराः ।

उत्तमो ब्राह्मणेदेशं तत्याज स्वेच्छदूषितं । तत्याज मध्यमोलज्जां जातिं तत्याज चाधमः ।

स्वेच्छमेघे स्थिते तस्मिन्नन्धकारितदिङ्मुखे । विप्रादेशान्तरं जग्मुर्मरालादिव मानसं ।

तादृशान् ब्राह्मणान् ज्ञात्वा ज्यलालदीनभूपतिः । चक्रवंशक्रमायातं विप्रदण्डं न्यवारयत् ।

काश्मीरदेशे विप्राणां योयः पूजां करिष्यति । तस्मै तस्मै प्रदास्यामि तत्क्षणं पारितोषिकं ।

काश्मीरदेशे विप्रेभ्योवार्षिकं योयहीष्यति । अचिरान्तस्य भूपालोऽहमुत्पाटयिष्यति ।

८६०

इत्यादिशन्तोभूपस्य हतवार्षिकसाध्वमाः । आशीर्वादपराश्रमन् ब्राह्मणाब्रह्मवादिनः ।

साक्षाज्जलालदीनोऽयं जीयाद्वर्षशतार्बुदं । योऽस्माकं वार्षिकं दण्डं बारयामास भूपतिः ।

चक्रवंशप्रभूणां हि भूपतीनां मदाज्ञया । नित्यं धेनुसहस्रस्य मृत्युरासीदवारितः ।

क्षेत्रान्धकारविध्वस्तामित्रदर्शनवर्जिताः । ब्राह्मणाश्चतयन्त रात्रौ पद्माकरादिव ।

देशेऽस्मिन् क्षेत्रेच्छदावाग्निशेषिताशेषवृत्तयः । नाभवन् ब्राह्मणाः सर्वे दग्धारण्ये मृगादिव ।

८६१

कचिद्वासः कचित्तासः कचिच्चैव निभर्त्सनं । जम्बुकस्येव विप्रस्य पथि सञ्चरतोऽभवत् ।

जलालदीनभूपालनित्यसेवनतत्परः । बभूव रामदासाख्यो विप्राणामुपकारकः ।

तादृशान् ब्राह्मणान् दृष्ट्वा रामदासो महायशः । वितीर्णस्वर्णदुर्वर्णैर्बभौ कर्णद्वयापरः ।

यद्वर्षेणैरमृतमेव ददाति मेघस्तद्गर्जितेन सर्वकथ्यत एतदेव ।

दानं सदैव ददतो न बभूव तस्य श्रीरामदासनृपतेर्हृदयेऽभिमानः ।

मान्धातर्मन्ददाता भवसि गुणगणैः कर्णं कर्णं पिधेहि ब्रीडा जीमूतवाह त्वयि भवति नवा किम्बले त्वं बलीयान् ।

सत्यं वा वेद्मि नित्यं किमु तव यशसा विक्रमादित्य कृत्यं दानं सम्यग्विधानं वितरति चतुरं रामदासः सदासः । ८६०

[अकवरसेवकेन रामदासेन ब्राह्मणगृहं प्रति रजतमुद्राशतं सुवर्णमुद्रासहितं समर्पितं ।

रजतमुद्रापञ्चाशत्सहस्राणि रामदासेन ब्राह्मणानां दारिद्र्यदूषितानां परिकल्पितानि ।]

यावदन्तरमदानदानयोरामदास जगतीसुरद्रुम । अन्यदीयभवदीयदानयोस्तावदन्तरमिति प्रतीयते ।

निवेद्याशीर्वाचस्तस्मै ब्राह्मणाब्रह्मवादिनः । गृहं प्रत्याययुः सर्वे पण्डितानिर्मलादयः ।

अन्येद्युरपि सर्वे ते प्रह्लादनिर्मलादयः । सम्मानितानरेन्द्रेण वक्ष्यामृतवर्षिणा ।

श्रीमान् जलालदीनोऽपि रामदासनिवेदितान् । विप्रान्निर्व्यापयामास चकोरानिव चन्द्रमाः ।

ग्रामेषु तेन दत्तेषु बभौ पण्डितमण्डलं । मेघे वर्षति दावाग्निसन्तप्तमिव काननं ।

८६५

जलालदीनभूपालसदासेवाविचक्षणः । अभूद्राजानकादिभ्योभूमिदानं विवेचने ।

विपक्षं गुणिनं हित्वा स्वपक्षं गुणवर्जितं । पुपोष भूमिदानेन स ज्ञातिस्नेहमोहितः ।

काश्मीरेष्वथ रामदासवचनचुम्भाचलस्फारितं भूदानामृतमुत्थितं सुविमलं श्रीराजगेहामुधेः ।

आदित्याभिधराज्जणा स विबुधान् हा वञ्चयित्वा कथं नीतं दुर्जनबन्धुदैत्यसुमहत्संदत्तये तत्क्षणं ।

साक्षाज्जलालदीनोऽसौ करुणामृतसागरः । स्वर्णदुर्वर्णदानेन भिक्षुलोकमपूपरत् ।

[ततः पातिशाहिः शिखाफैजं समादिशत् । भवता भाण्डागारे रौप्यमुद्रासहस्राणि गृहीत्वा ग्रामे

चाटव्याञ्च सर्वेषु स्थानेषु ब्राह्मणानां भिक्षुकाणाञ्च द्रविणं समर्पणीयमिति तेनापि तथैव कृतं ।]

देशं योसोभयानाय समर्थं पुनरवे सः । जलालदीनभूपालो देशान्तरमथागमत् ।

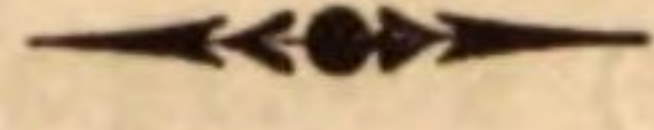
८६९

देशे योसोभखानेनाश्रिते ते निर्ववर्जनाः । उदयाद्रिङ्गते सूर्ये प्रातः पद्माकरादिव ।
 समर्पिताः प्रतिग्रामं कार्षिकाः कृतवार्षिकाः । धानुष्काश्च पुनर्युद्धशङ्कया तेन वारिताः ।
 प्रवर्तते यथा हंसः क्षीरनीरविवेचने । तथाभूत् सोऽपि धानुष्ककषोवलविचारणे ।
 ज्यलालदीनसेवार्थं गते योसोभखानके । मेर्जलस्करनामाभूत्तत्पुत्रोऽत्राधिकारवान् ।
 कलङ्करहितः साक्षात्सदा सर्वशिरोमणिः । सुधामयवपुः सोऽयं वालचन्द्रदवावभौ ।
 सेवकोयवनोलोकं वितस्तातीरमाश्रितः । उद्यतां काष्ठभारोऽयमित्यादिश्य व्यमर्दयत् ।
 तादृशं यवनं दृष्ट्वा मेर्जलस्करकः स्वयं । उवाच सचिवान् शीघ्रं पश्यायं हन्ति मानवान् ।
 अहो मत्सैवकालोकान् काशीरान् व्यथयन्ति किं । ज्यलालदीनभूपालान्न भयं वर्तते कथं ।
 मार्गे नास्ति विलुण्ठनं न च भयं चौरान्नवा दुर्जनाद्भामे वा नगरे प्रयच्छति वणिग्लोकोन शुल्कं कश्चित् ।
 मेघावर्षति मेदिनी फलयुता सदाः कार्षिकाः कार्षिकादेशे रक्षति न क्षितेः क्षतिरहे ज्यलालदीनाभेधे ।
 अधुना भवता शीघ्रं यवनोऽयं निरुध्यतां । इत्याज्ञोनिरुद्धन्तमधावत् सचिवः क्षणात् ।
 चलिते यवने तस्मिन् भयात्तं सचिवोऽब्रवीत् । भगवन् यवनः सोऽयं लङ्घयेन पलायितः ।
 इत्युक्ते तेन भूयः स मेर्जलस्करकोऽवदत् । अधुना चलिते तस्मिन् मदुक्तं वचनं कुरु ।
 मध्येवितस्तमानीय नावं काष्ठसमन्वितां । तथा दहन्तु लोकानां यथा भीतिर्भविष्यति ।
 तथाविधे कृते तेन मन्त्रिणा यवनास्तदा । ज्वलन्तीं नावमालोक्य भयेनासन् मृतादिव ।
 यः कश्चित् यवनोभोहात् काशीरान् पीडयिष्यति । स निजस्यापराधस्य सत्वरं फलमाप्स्यति ।
 भूतलान्निर्गता रेजे कुङ्कुमाङ्कुरसन्ततिः । शरद्दिदृक्षया शेषशिरःपङ्क्तिरिवोत्थिता ।
 प्रादुरासीत्ततोहित्वा निर्मलाङ्कुरचेलकं । शिखाकुङ्कुमपुष्पाणां लज्जयेव शनैः शनैः ।
 कुङ्कुमपुष्पशोभाढ्यं द्राक्षाक्षोऽसमन्वितं । दृष्ट्वा पद्मपुरग्रामं निनिन्द त्रिदिवं जनः ।
 खारीके वापिते वीजे आवणे भुवि वाषिकैः । अर्द्धखारीप्रमाणानि पुष्पाण्यवचितानि तैः ।
 प्रातर्यावन्ति पुष्पाणि चितानि धरणीतलात् । आसञ्चितानि तार्वन्ति सायंमध्याह्नयोरपि ।
 यदाप्रभृतिनागेन तच्छकेण प्रदर्शितं । तदाप्रभृति तादृचं कुङ्कुमं नाभवद्भुवि ।
 कश्चित्पुष्पावचयनिरतोढौकयानोऽपि कश्चित् कश्चिद्भारप्रमथितशिरानौशयानोऽपि कश्चित् ।
 कश्चिन्नित्यं तुलननिरतोरचणे कोऽपि सक्तस्तस्मिन् काले बज्रलघुमृण्मयाकुलोलोकआसीत् ।
 इति कुङ्कुमवर्णनं ॥

अष्टवर्षेष्वतीतेषु ज्यलालदीनभूमृता । योसोभखानादाहृत्य देशोऽन्येषु समर्पितः ।
 आसाहखान आयाते मेर्जयोसोभसैनिकं । पृथक् पृथक् ययौ याते वायाविव रजोभरः ।
 श्रीमज्ज्यलालदीनेन प्रहितौ निजसेवकौ । आह्लादखानसेलतान्महद्ददकुलखानकौ ।
 आसाहखानसौ ज्ञात्वा ज्यलालदीनसेवकौ । देशाधिपतितां दत्वा प्रभुपादान्तिकं ययौ ।

कश्मीरेष्वपि तौ सम्यग्दुर्विचारं विचेरतुः । अन्धकारं सदा पृथ्वा सूर्याचन्द्रमसाविव ।
 अकवरनृपतेरथाज्ञया तौ प्रवरपुरान्तिकशारिकासमीपे ।
 विदधतुरगमाकलय्य दुर्गं नगनगरीतिविरुद्धनामधेयं ।
 वज्रविधतपसा विधूय देहं त्रिदिवनतिः खलु जन्मनि द्वितीये ।
 इह नगनगरीं विलोक्य लोकस्त्रिदिवमिदं न समीहतेऽधिगन्तुं ।
 तस्मिन्नवसरे गेहे रुद्धे भूपालसेनया । दुःखं बभूव लोकानां नगरान्तरवासिनां ।
 तादृशं दुःखमालोक्य वणिकलोकनिवेदितं । लोकान्निवापयामास निर्देशनेति भूपतिः ।
 नवीननगरीमध्ये मामकाः सन्तु सेवकाः । यः पीडयति काश्मीरान् सोऽपराधी भविष्यति ।
 आदेशे विहिते तेन ज्यलालद्दीनभूभृता । अथ मुगुललोकोऽयं शिश्रिये नगरीं नवां ।
 शारिकापर्वते रजे नगरी सा सुधासिता । राजधानीं समीपस्थां हसन्तीव पुरातनीं ।
 निर्गते यवने लोकस्तुताषु विहितोत्सवः । ज्यलालद्दीनभूपालसदाशीर्वादतत्परः ।
 द्विसहस्रगृहोपेतमलाभदीननिर्मितं । अकस्मादथ मध्याह्ने ज्वाल नगरं क्षणात् ।
 मुगुलान्निर्गतान् दृष्ट्वा नवीननगरीस्थितान् । विरहादिव ज्वाल नगरी सा पुरातनी ।
 गृहशालादिविस्तीर्णं नानाचित्रोपशोभितं । वङ्गिना क्षणमात्रेण भस्मशेषमभूत्पुरं ।
 पुराणनगरीदाहे सा वभौ नगरी नवा । सपत्नीविरहे जाते मोदते इव वल्लभा ।
 इति पातिशाहिअकवरज्यलालद्दीनस्य कश्मीरप्राप्तिवर्णनं ।

राजतरङ्गिणीसंग्रहः

राजग्रन्थेषु ये भूपाः कथिताः कविभिः कला । कश्मीरदेशसाम्राज्यपदगाः पृथिवीभुजः ।
तेषामनुक्रमः साक्षान्मया हि लिख्यतेऽधुना । षट्सु वर्षशतेष्वेव त्रिपञ्चाशद्युतेषु च ।
प्रयातेष्वादिगोनर्दः शशास पृथिवीमिमं । कश्मीरेष्वादिगोनर्दः ख्यातः सर्वधराभुजां ।
समकालभवः पाण्डुपुत्राणां शौर्यशालिनं । ३५ । ६ । सुनुर्दामोदरस्तस्य भूमिपालशिरोमणिः ।
पत्नी यशोवती तस्य राज्यभाक् तदनन्तरं । ३५ । ६ । सुतस्तस्यामहाराज्ञ्या वालगोनर्दइत्यथ ।
भजन् पैतामहं नाम कलिकाले (३०) ऽथ भूमिपाः । आम्नायभङ्गाभिर्निर्घनामकृत्यास्ततः परं ।
पञ्चत्रिंशन्महावीरामग्राविस्मृतिसागरे । विस्मृता राजानः (३५)
[कैारवकौन्तेयसमकालभवाद्वापञ्चाशतिर्नृपा गोनर्दादारभ्य विस्मृताः । तद्राज्ये गतवर्षाणि (१२६६)]
यदुक्तं । वर्षाणां द्वादशशती षष्टिः षड्विंश संयुता । भूभुजां कालसङ्ख्यायां तद्वापञ्चाशतेर्भूतादति ।
राजाऽभवत्सर्वोनाम कश्मीरेष्वथ तत्सुतः । (व ३५) ततः कुशेशयाख्याऽभूत् (व ३ । मा ८) खगेन्द्रस्तसुतस्ततः । (व ६०)
अथ साश्चर्यचर्योऽभूत्सुरेन्द्रस्तसुतो नृपः । (व ३० । मा ६) [तस्मिन् निस्सन्ततौ सति ।]
अथान्यवंशजो राजा गोधरोनाम भाग्यवान् । (व ३५ । मा ७) तदङ्गजः सुवर्णाख्य (व ६०) स्तसूनुर्जैनको नृपः (व ६)
शचीनरस्तस्य सूनु (व ७९) रशोकस्तत्पितृव्यजः । (व ६२) जलौकस्तसुतोनाम कश्मीरेषु सुखप्रदः । (व ३०)
अथान्यवंशजः ख्यातः शापात् सर्पतनुं श्रितः । दामोदरो द्वितीयोऽसौ सत्ययुगनृपोपमः । (व २५)
अथाभूवन् खनामाङ्गपुरत्रयविधायिनः । ऊष्कजुष्ककनिष्काख्या युगपद्राज्यकारकाः । (व ६०)
तेषामनन्तरं भूमिदभिमन्युर्महायशाः । (व ३५) निष्कण्टकस्ततः ख्यातः शतमन्युरिवापरः ।
ततोहिममहाव्यापनग्रे कश्मीरमण्डले । वैद्वोपद्रवसम्भूते सर्वप्राणिक्षयंकरे ।
[तस्मिन्नावसरे हि साम्राज्यसहितेन चन्द्रदेवराज्ञ्या निवारितं कष्टतरं ।]
राजा तृतीयगोनर्दः प्रायः कश्मीरयोजकः । (व ३५) पुत्रो विभीषणः श्रीमान् ख्यातस्तस्य यशस्विनः । (व ४५ । मा ६)

इन्द्रजिह्वावणौ तस्य पितापुत्रौ क्रमानुपौ । (व ३० । मा ६) अन्योविभीषणस्तस्य पुत्रः (व ३५) श्रीकिन्नराभिधः ।
(व ३६ । मा ८)

क्षिप्रोऽभूत्तत्सुतः सिद्धः पुण्यभूपायणीः कलौ । (व ६०) तत्सुतउत्पत्त्याख्योऽय पेशलाक्षतया स्मृतः । (व ३० । मा ६)
हिरण्याख्यो महाराजः ख्यातोऽभूत्तदनन्तरं । (व ३७ । मा ७) श्रीहिरण्यकुलस्तस्य पुत्रो राजपदं श्रितः । (व ६०)

कश्मीरकाश्यपीकान्तावल्लभोऽभूत्तदङ्गजः । राजा वसुकुलः श्रीमां (व ६०) स्तुतस्त्वोत्रिकोटिहा ।

श्रीमिहिरकुलः क्रूरश्चतुरर्णवजित् कलौ । (व ७०) श्रीमत्सतीसरोभूमिभामिनीभोगनिर्भरः ।

वकाख्यस्तत्सुतो राजा (व ३६) तत्सुनः चितिनन्दनः । (व ३०) वसुनन्दाभिधस्तस्य पुत्रो राजश्रियान्वितः । (व ५२)

द्वितीयो नरनामाभूत् राजा कश्मीरमण्डले । (व ६०) अक्षस्तदङ्गजः ख्यातो (व ६०) गोपादित्यस्तदङ्गजः । (व ६०)

गोकर्णस्तत्सुतः स्वामी भूमेर्भूपशिरोमणिः । (व ५७) विचारचारुनीतिज्ञो नरेन्द्रादित्यइत्यथ । (व ३६ । मा ३)

अन्धायुधिष्ठिरस्तस्य पुत्रो गोत्रभिदः समः । (व ३४) तरङ्गे प्रथमे ख्यातभूभुजः समुदाहृताः ।

चतुर्दशाधिकं वर्षसहस्रं नव वासराः । मासाश्च विंशतिरस्मिन्नेकविंशतिराजसु ।

राजानः (२१) वर्षं (१०१४) मा २० ॥ प्रथमस्तरङ्गः समाप्तः ॥

कश्मीरदेशभूराज्ञी महाराजयशोभजन् । प्रतापादित्यइत्यासीत् राजा तेषामनन्तरं । (व ३९) तस्य सनुर्जलौकोऽभूत्
चतुरर्णवपालकः ।

सम्भोगं नागकन्यानामकरोद्भूरिविक्रमी । (व ३२) तुञ्जीनोऽन्यसुतः श्रीमान् (व २६) विजयोऽय तदङ्गजः । (व ८)

जयेन्द्रस्तत्सुतोऽपुत्रः साम्राज्यस्यावसानदृक् । (व ३७) तन्मन्त्री सन्धिमानार्थ्यराजोऽभूद्भूतजीवितः । (व ४७)

योगिनीवरप्राप्ताशः आन्ताभीमगिरिं अयन् । शतदयी वत्सराणामष्टाभिः परिवर्जिता ।

अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुणानृपाः । राजानः (६) (व १८२) । द्वितीये तु तरङ्गेऽस्मिन् सृष्टा
भूमिभुजः कलौ ॥ द्वितीयस्तरङ्गः समाप्तः ॥

श्रीमेघवाहनेऽमात्यैर्गन्धारदेशजः कृतः । स्वामी राज्यस्य सर्वत्र प्राणिहिंसावहिष्कृतः । (व ३४)

ततः प्रवरसेनोऽभूत् पार्थिवो दिग्जयी कलौ । (व ३०) तत्सुनुश्च हिरण्योऽभूत् पालयन् भूमिमण्डलं ।

अपुत्रोऽगात् चयं सोऽयमितपुण्यतया कलौ । (व ३० । मा २) मातृगुप्तोऽभवत् (व ४ । मा ८) दत्तराज्येन शकारिणा ।

तोरमाणे सुतेऽमुष्य हिरण्यस्य च भ्रातृजे । वहिर्देशान्तरं याते द्वितीये प्रवराभिधे ।

देशान् शासति कश्मीरान् मातृगुप्ते महीपतौ । आयातो देशलौल्येन श्रीमान् प्रवरभूपतिः ।

दिगन्तं तद्भयाद्यते मातृगुप्तेऽय भूपतौ । राज्यं चकार कश्मीरमण्डले प्रवरस्ततः । (व ६०)

यस्याद्यनगरं कान्तं योगाच्छिवसभा शुभैः । सनुस्तस्य महाराजो द्वितीयोऽय युधिष्ठिरः (व ३६) ।

नरेन्द्रादित्यइत्याख्यां भजन्नाजस्य नन्दनः (मा ८ दि १३) तस्यानुजो रणादित्यः कलौ वर्षशतत्रयं ।

राज्यकद्राजतरणिः पूर्वपुण्यक्रमान्वितः (३००) तत्पुत्रो विक्रमादित्यो (व ४२) बालादित्यस्तदङ्गजः (व ३७) ।

इत्थं राजगणे भूपास्तृतीये समुदाहृताः । वत्सराणां त्रिपञ्चाशदधिके शतपञ्चके ।

सैकाहोत्र गते यातास्तृतीयेऽस्मिन् दशेश्वराः । राजानः (१०) वर्षं (५५३) मा ६ दि ८ ॥ तृतीयस्तरङ्गः समाप्तः ॥

अन्यवंशोद्भवो देशं राजा दुर्लभवर्द्धनः । (व ३६) सुयशाः पालयन् श्रीमान् स्रुतुर्दुर्लभकोऽस्य च ।
 चन्द्रापीडाभिधस्तस्य स्रुतः कृतनृपोपमः । योदृष्टप्रायदोषज्ञो भूमिपालशिखामणिः (व ८ मा ८) ।
 तारापीडोऽभवत्तस्य सोदरो दुर्लभतिस्ततः । (व ४ दि २४) द्वितीयोललितादित्यो भ्रातास्य पृथिवोपतिः ।
 यस्याज्ञानां शतं यातं त्रिदिवं पुण्यकर्म्मभिः । (व २६ मा ७ दि ११) राजा कुवल्यापीडः पुत्रोऽस्य भाग्यवान् कलौ
 जीवन्मुक्तिपदं यातः श्रीपर्वतवनादिषु । (व १ दि १५) वज्रादित्यो द्वितीयोऽपि पुत्रो राज्यपदे स्थितः ।
 सप्तान् वसुधां भुक्त्वा जगाम त्रिदिवं ततः । पृथिव्यापीडसंग्रामपीडावास्तां महोभुजौ (व ४ मा १ दि ७) ।
 एतदनन्तरं राज्यभाजनं बलवत्तरः । जयापीडोऽयं भूपालः समुद्रत्रयपालकः (व ३१) ।
 कश्मीरमण्डले जज्जस्तत्स्थालोभूपतिस्त्विह (व ३) ललितापीडसंग्रामपीडावन्यौ च पार्थिवौ (व १२) ।
 श्रीचिंयटजयापीडो द्वितीयोभूमिभूषणं । आसीत् कश्मीरको राजा कल्पपालोद्भवोऽपि सन् ।
 अभिचारेण हत्वा तान् साम्राज्यादितरेतरं । उत्पलाद्यैरसंप्राप्तं राज्यं सन्मातुलैः कृतः ।
 भ्रातुः पुत्रोजितापीडो जयापीडसुतात्मजः (व २६) अनङ्गापीडनामाथ सङ्ग्रामपीडजस्ततः (३) ।
 श्रीमदुत्पलपीडश्च राजा कश्मीरमण्डले (व १५) । भूमिपालाश्चतुर्थेऽस्मिन् तरङ्गे विबुधैः स्मृताः ।
 समाश्रितद्वये षष्ठियुते मासेषु षट्सु च । निर्देशादेषु कार्कोटवंशे सप्तदशाभवन् ।
 (वर्षे २६० मास ५ दि २०) राजानः (१७) ॥ चतुर्थस्तरङ्गः समाप्तः ॥
 अवन्तिवर्मा साम्राज्यं प्राप्य पाटितकण्ठकः । (व २७) कश्मीरमण्डलं रम्यं भुक्तं शङ्करवर्मणा (व १८) ।
 गोपालवर्मा पृथिवीं पालयन् (व २) सङ्कटलया । (दिन २०) राज्ञी सुगन्धा कश्मीरसाम्राज्यपदमाश्रिता । (व २)
 पद्मनिर्जितवर्माथ (व ८) तत्पुत्रः पाथएव च (व १५) चक्रवर्मा ततोभूयः (व १४) शूरवर्मा ततः परं (व १) ।
 उन्मत्तावन्तिनामाथ पाथस्रुतुर्दुराशयः (व २) । तरङ्गे पञ्चमे भूपाः कथिताः कविपुङ्गवैः ।
 अधिकायां समाशीतौ मासेषु च चतुर्व्यगात् । कल्पपालाष्टकं रथ्या हतस्त्रीर्षचिवा अपि ।
 (वर्षे ८३ मा ४) राजानः (११) ॥ पञ्चमस्तरङ्गः समाप्तः ॥
 श्रीयशस्करदेवस्य राज्यमासीत् कलौ युगे (व ६) वर्णस्य ततोराज्यं स्वप्नतुल्यमभूद्युगे । (दि ६)
 ततो वक्रांघ्रिसंग्रामदेवस्यासीच्छ्रियः । पदं । (मा ६) ततः श्रीपर्वगुप्तस्य (व १ मा ४) जेमगुप्तस्य च प्रभोः । (व ८ मा ६) ।
 राज्ञोऽभिमन्युगुप्तस्य राज्यं शुभकरं तदा (व १३ मा १०) । ततः श्रीनन्दगुप्तस्य कश्मीराग्रासतः सतः (व १ मा १) ।
 गुप्तचिभुवनाख्यस्य (व ४) भीमगुप्तस्य चाथ वा (व ५) । राज्यसंपच्छुभाचाराद्दिहायास्तदनन्तरं (व २३) ।
 षष्ठे भूमिभुजः ख्यातास्तरङ्गे कविपुङ्गवैः । अथ वर्षचतुःषष्टौ मासेऽप्यर्द्धे दिनेषु च ।
 अष्टस्रभूवन् भूपाला दश भूभागभागिनः । (वर्षे ६४ दि २३) राजानः (१०) ॥ षष्ठस्तरङ्गः समाप्तः ॥
 राज्ये संग्रामदेवोऽयं भ्रातृजोऽन्ते नृपः कृतः । राज्ञ्या तथा बुद्धिवलात् कश्मीरेषु कलौ पुरा (व २४) ।
 हरिराजानन्तदेवावास्तां तस्यात्मजौ ततः । (व ५२) मा ४ दि ७) कलसोऽनन्ततनयो देवप्रासादवेष्मकृत् ।
 राजा भूमेः सुखानन्दकरः कलितपौरुषः । (व ८ मा १) उत्कर्षद्वर्षनामानौ तत्सुतौ पार्थिवौ ततः । दि (२३) ।

आस्तामस्तयोर्हर्षः प्रजालुण्ठनतत्परः । तरङ्गे सप्तमे भूपाः स्मृताः कविवरैः पुरा । (राजानः ६ (वर्ष ८८ दि ३)

॥ सप्तमस्तरङ्गः समाप्तः ॥

हर्षदेवात्तदुद्दामविक्रमोऽनन्यवंशजः । भ्रातुः पुत्रस्य दिदायाजस्तराजस्य नमृतः ।

मल्लभिधानादुद्भूतः पृथिवीमुच्चलोऽभजन् । (व १० मा ४ दि २) द्रोहेण तं हतवन्ता भृत्यानामयजस्ततः ।

शङ्कराजान्यनामाभूत् रङ्गाख्यः क्षणिको नृपः । (मध्याह्नं तावत्)

गगेन निहते तस्मिन् सङ्घेदैमातुरोऽभवत् । (मा १ दि २७) तस्योच्चलमहोभर्तुर्भ्राता निर्वध्य तं बली ।

सुस्तलाख्योऽयहोद्राज्यं मास्तिनश्चलमोदरः (व १६) । विरक्ते पाटिते तस्मिन् राजभृत्यैस्ततः कृतः ।

षण्मासान् हर्षदेवस्य नप्ता भिक्षाचराभिधः (मा ६) । पुनर्निर्व्वास्य तं प्राप्तराज्ये सुस्तलभृभुजि ।

क्रमास्तवन्त्यैर्विश्वस्तैर्देराज्यो देजितैर्हते । लवन्त्यान्निखिलांस्तस्य हत्वा भिक्षाचरं नृपं ।

सुतः सुस्तलभृभर्तुः सम्प्रत्यप्रतिमचमः । नन्दयन्नेदिनीं सम्यक् जयसिंहो महोपतिः ।

तरङ्गे ह्यष्टमे भूपाः ख्याताः कश्मीरमण्डले । मन्त्रिणा कङ्कणैर्नोक्ताः कलौ कविवरेण च ।

राजानः ५ (वर्ष ४७) अष्टमस्तरङ्गः समाप्तः ॥ सेमाप्त्यं कङ्कणराजतरङ्गिणी ॥

ततः श्रीजयसिंहोऽभृद्धितीयं भूमिभूषणं । सुस्तलस्थात्मजः सर्वलोकानन्दकरः सुधीः (व २२) ।

परमाणुः सुतस्तस्य राजा कश्मीरमण्डले (व ८ मा ६) । तत्पुत्रोऽवन्तिदेवाख्योऽभजन् नृपश्रियं ततः (व ७) ।

वोष्यदेवाभिधो राजा मुग्धजातशिरोमणिः (व ८) । जस्सदेवोऽनुजस्तस्य वालिशः कथितोबुधैः (व १८) ।

तत्पुत्रो जगदेवोऽय कश्मीरान् पालयन्नृपः (व १४) । राजदेवोऽय तत्पुत्रो मण्डलोऽस्मिन् सुखप्रदः (व २३) ।

तद्भोजोऽय सङ्ग्रामदेवः कलियुगोद्भवः (व १६ दि १०) । तनयोऽस्य महाबीरो रामदेवो नराधिपः (व २१ मा १ दि ।

ततो लक्ष्मणदेवाख्या ब्राह्मणो ह्यमुना कृतः (व ३ मा ४) अपुत्रेण सुतः साचादत्तराज्यस्य मण्डले ।

ततोऽन्यवंशजो राजा सिंहदेवो नयो ज्ज्वलः । स मुग्धो भगिनीकामो हतस्तत्पतिना च्छलात् (व १४ मा ५) ।

तद्भ्राता सिंहदेवोऽय मण्डलं भुक्तवान् कलौ (१८४) । तद्राज्ये स्नेच्छराजेन दुष्टचेन प्रणाशिते ।

कश्मीरमण्डले याते सृष्टदेवे शिवालयं । भोद्वंशोद्भवः श्रीमान् साचात् कल्पद्रुमोपमः ।

श्रीरिञ्चनसुरचाणः कश्मीरे तदनन्तरं (व ३ मा २) । पाकशासनतुल्योयः शशास शुद्धशासनः ।

तस्मिन् राज्ञि दिवं याते तत्पुत्रो राज्यसम्पदं । चखाद कोटा कश्मीरमण्डले मन्त्रिवन्दिता । (मा ४)

उद्यानदेवे तत्कालमायाते सैनिकैः सह । कोटया कामिते राज्यपदञ्च प्रापिते कलौ ।

कतिचिदत्सरान् भुक्त्वा तस्मिन्नपि चयं गते । बालत्वात्पुत्रयोः साय स्थिता राज्यपदे शुभे (मा ५) ।

मन्त्रिणा साहमेरेण साम्राज्यान्नाशिता च सा । हलैतं मन्त्रिभिस्त्वन्यैः साकं विप्रैः सपुत्रका ।

स्वयं चकार साम्राज्यं कश्मीरेष्वतियुक्तिवित् । अभिधां स्वात्मनो पय्यां शंसदीनइति ब्रुवन् ।

अष्टादशमहोपालाः पञ्चगङ्गरदेशजाः । अभूवन् स्वामिनः शेषे श्रीमत्कश्मीरमण्डले ।

आद्य श्रीशंसदीनाख्यस्ताहराजकुलोद्भवः । भाविसाम्राज्यसंयोगादायातः पञ्चगङ्गरात् ।

कोटायादेशसाम्राज्यं नीतं येन बलात् पुरा । हत्वा भिल्लणभट्टांश्च बलिना बलवत्तरान् ।
 तत्सुतोऽज्यशरोनाम साम्राज्यपदभुक् ततः । आसीद्वर्षद्वयं त्रिंशद्दिनैरुनं धुरं वहन् । (व १ । मा ११)
 ततः कनिष्ठो भ्रातास्य द्वादशाब्दान् श्रियं वहन् । अलाभदीनो नाम्नासौ कश्मीरेषु महोपतिः । (व १२)
 शाहाभदीनस्तत्पुत्रस्ततोऽभूद्दिग्जयी कैला । अष्टादशब्दान् यः स्रद्धामकरोत् पृथिवीभुजा । (व १८)
 तस्यानुजः कुङ्गदीनो राजा कश्मीरमण्डले । राज्यं स्वमकरोद्धर्धान् षोडशाहतकण्टकः । (व १६)
 ततस्तस्याङ्गजः प्रापद्राज्यं सेकन्धरोनृपः । यः सर्वान् पुस्तकान् भूपस्तृणान्यग्निरिवादहत् ।
 चतुर्विंशतिभिर्वर्षैः प्रयातः स यमालयं । (व २४) आलिशाहोऽभवद्राजा तत्सुतः सप्त वत्सरान् ।
 मन्दकीर्त्तिर्जडैर्भुक्तस्मदुन्नेयदूषितः । (व ७) लोकपुण्योदयात्तस्य सोदरोऽजैनभूपतिः ।
 क्षाचन्द्रः सर्वभूपानां जगद् प्रणतिं सुधीः । पञ्चाशतं वत्सराणां कृत्वा राज्यं सुखप्रदं ।
 जगाम त्रिदिवं दत्त्वा ककुभां निर्मलं यशः । (व ५०)
 अस्यां राजतरङ्गिण्यां भूपालाः कथिताः क्रमात् । जोनराजाभिधानेन जैनराज्येऽतिशोभने ।
 इति जोनराजनृपावलिः समाप्ता ॥

श्रीमद्वैधरशाहोऽभूत् तनयोऽस्य महोपतिः । वत्सरौ द्वौ राज्यसम्पुङ्क्ता येनात्र मण्डले । (व २)
 दाता हस्तेनशाहोऽभूत्तत्सुतो भूमिभूषणं । द्वादशाब्दान्महीं भुक्त्वा योगात् सुरपुरं गतः । (व १२)
 तत्सुतो मल्लशाहोऽभूद्राजा कश्मीरमण्डले । मन्त्रिणां दुष्टचैतन्याद्दोलाचञ्चलराज्यभुक् । (व २)
 पितृव्योऽस्य महोपालः फतिशाहः श्रियं दधौ । समकालानुसारेण कश्मीरान् पालयन् कलौ । (११)
 इति श्रीवरराजतरङ्गिण्यां भूपालाः समाप्ताः ॥

मल्लशाहः शशासोर्वीं वत्सरानेकत्रिंशतिं । (व ३१) दोलाचञ्चलया वृत्त्या फतिशाहो वसुन्धरा ।
 स वत्सरान् शुभाचरो द्वाविंशतिमपालयत् । (व २२) फतिहशाहपुत्रस्तु नाजोकशाहस्ततोऽभवत् । (व १)
 तनयामल्लशाहस्य त्रयस्त्रैव पार्थिवाः । चतुर्थस्तस्य पौत्रोऽपि राज्यशब्दप्रपूरकः ।
 तत्कालमनुवारेण फतिशाहस्य चाङ्गजः । नाजोकशाहो राजासीत् युक्तः काम्बोजदेशजैः । (व १३)
 इत्येतैः पञ्चभिर्भूपैर्नाम राज्यं स्वमण्डले । कृतं दुर्मान्निर्निर्णयं वत्सरान् पञ्चविंशतिं ।
 वर्षाणां द्वादशशती षष्टिरेकाब्दसंयुता । आसीच्छाकस्य शाहानां राज्यप्राप्तौ तु लौकिको ।
 चतुर्दशशतशती युक्ता द्वाभ्याञ्च सम्प्रति । स्थिता शाकस्य वर्षाणां हभेभे सति पार्थिवे ।
 अधिकमेकविंशत्या वत्सराणां शतद्वयं । शंशदीनादिभीराज्यं कृतं कश्मीरमण्डले ।
 ताहिरालकवंश्यानां त्यक्त्वा सिंहासनं क्रुधा । पार्थिवश्रीः प्रयाताश्च चक्राभिजनमन्दिरं ।
 आषाढपूर्णमायोगे षट्त्रिंशेऽब्देऽर्कवासरे । त्यक्त्वा भूमिधुरं याते हभेशहि दिगन्तरं ।
 राज्यं नीराजकं वर्षमेकमासीत् युतं दिनैः । विंशत्यामात्यनिर्णयं श्रीमत्कश्मीरमण्डले ।
 गजेशाहो भाद्रपदे सप्तत्रिंशतिवत्सरं । पञ्चम्यामयहोद्राज्यं शुक्तायां शुक्रवासरे ।

॥ राजतरङ्गिणीसंग्रहः ॥

राज्ञि गाजवरे नष्टो देशो ग्रामस्य हेतुना । एकस्य हेतुना ग्रामं राष्ट्रं ग्रामस्य हेतुना ।
माससत्रयाधिकं वर्षद्वयं भुक्तायं सम्पदं । अनुजस्य ददौ राज्यं होसनस्य धनान्वितं ।
नवाग्निगणने वर्षे चतुर्थ्या शुक्रवासरे । शुक्ले सहसि साम्राज्यप्राप्तिर्होसनभूभुजः ।
(सं १६) मुगुलमेजाहैधरेणागत्य राज्यं गृहीतं । सं २६ तावत् । ततः परं चक्रानां मेजाहैधरराज्यं (व ६) गाजी
चक्रराज्यं (व १)

पुनः समृतः तदनु मल्लदजण्डकहैधरचक्रककपालदडनककपालजागकादीनां । (व ६)
होसनशाहिराज्यं (व ३) आलीशाहिराज्यं । ८ । एतत्पुत्र्याः सोभशाहिराज्यं । (व १)
तस्मिन् वर्षे सैदमोमारखानादिभिर्निष्काशितः । मोमारखानराज्यं जातं । (व १)
अस्मिन् वर्षे लुहरशाहिराज्यं । अस्य राज्यं (मा २) एतत्पुत्र्याकोहशाहिराज्यं (१)
पुनर्व्योशोभराज्यं (व ३) एतत्पुत्र्याकोभशाहिराज्यं (व १) योसोभशाहसमये भगवान्दास आगतः ।
तेन स अकवरनिकटं नीतः पुनः अकवरप्रेषितः काशोमखान आगत्य काशोरान् जितवान् ।
ततः च्यगतानां राज्यं (६) आदौ कशीरेषु अकवरज्यलालदीनराज्यं (व ६२)
तदनु ज्यहाङ्गोरराज्यं (व ३२) शाहजाहानराज्यं (७२)
अवरङ्गशाहिराज्यं (२२) शाहिआलमराज्यं (व ३६)

समाप्तोऽयं राजतरङ्गिणीसंग्रहः ॥

श्रीमत्कोम्यानिभूपस्य प्रियः श्रीमुर्कराफकः । साहिबनामा मन्त्री यो जीयात् संवत्सरं शतं ।
श्रीमुर्कराफकोमन्त्री प्रापत्कशीरमण्डले । राज्ये श्रीरणजित्सिंहभूपतेः प्रियदर्शनः ।
श्रीमन्त्रिकेश्वरप्रेम्ना प्राप्ता राजतरङ्गिणी । मुर्कराफकधीरेण गृह्यात् श्रीशिवस्वामिनः ।
श्रीमत्श्रीशिवरामस्य गृहे राजावली शुभा । कशीर मण्डले नित्यं वर्त्तते नान्यसञ्चनि ।
श्रीमद्विबुधेश्वरशिवोद्वाचाय नमोनमः । येनोपाध्यायनेपञ्चसहस्रवर्षाणि महाप्रभावसहिता राजावली स्वगृहेपालिता
प्रयत्नेन श्रीविभोर्दययाचेति भद्रं ।
वर्त्ततेच गृहे यस्य शुभा राजतरङ्गिणी । स जीवन्मुक्त एव स्थान्मृतः स्वर्गमवाप्नुयात् ।
संवत् १८८० ॥

Kalhaṇa

The Rāja Tarangini a history of Cashmir ; consisting a four separate compilations: viz. I. The Rāja Taranginī, by Kalhana Pandita, 1148 A. D. II. The Rājāvalī, by Jona Rāja [Jonarāja] <defective>, to 1412 A. D. III. Continuation of the same, by Vara Panīta, A. D. 1477. IV. The Rājāvalī Pāṇaka, by Prājya Bhaṇṇa, brought up the conquest of the valley by the

Calcutta 1835

4 A.or. 2760

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10219720-3